नेवार-नेपाली-अङ्ग्रेजी शब्दकोश

नेपाल राजकीय प्रज्ञा-प्रतिष्ठान

NEWAR-NEPALI-ANGREJI SABDAKOSE

नेवार-नेपाली-अङ्ग्रेजी शब्दकोश

प्रकाशक	नेपाल राजकीय प्रज्ञा-प्रतिष्ठान कमलादी, काठमाडौं
प्रथम संस्करण	५००० प्रति, २०५४
मूल्य	साधारण : १३०/- सजिल्द : १५०/-
मुद्रण/कम्प्युटर सेटिङ्ग	हिसि अफसेट प्रिन्टर्स प्रा.लि. जमल, काठमाडौं । फो. २२६४१६

नेवार-नेपाली-अङ्ग्रेजी शब्दकोश

निर्देशक

कृष्णचन्द्रसिंह प्रधान

सम्पादक

इश्वरानन्द श्रेष्ठाचार्य

अंग्रेजी भाषा सम्पादक

तीर्थराज तुलाधर

शब्दकोश निर्माण समिति

अध्यक्ष

डा. ईश्वर बराल

संयोजक

कृष्णचन्द्रसिंह प्रधान

सदस्यहरू

इश्वरानन्द श्रेष्ठाचार्य, इन्द्र माली, निर्मलमान तुलाधर

प्रकाशकीय

नेपाल अधिराज्य भनेको विभिन्न वर्ण, जातजातिसमूहको फूलबारी भएर रहेको छ। यहाँ विभिन्न रङ्गका मनोहारी फूलहरू ढकमक्क भएर फुलेझैं गरी काव्य, साहित्य, संस्कृति, कलाका बगैंचामा पनि विभिन्न भावधारा, विभिन्न वैचारिक दार्शनिक चिन्तनधारा बोकेका काव्य-साहित्यले कलाका सुन्दर फूलहरू फुलेका छन्। यिनै विभिन्न भावधारा र चिन्तनधारा लिएर काव्य-साहित्य साधनामा लागेका कवि साहित्यकारहरूले आफ्ना-आफ्ना ठाउँबाट आफ्नै शैली, आफ्नै अभिव्यक्तिको सुवास फैलाएर अनेकतामा पनि एकताको रङ्ग घोलेर नेपाली काव्य-साहित्य-कलाका रसिक पाठकलाई परितृप्ति दिने प्रयास गरिरहेका छन्।

नेपाल राजकीय प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको मूल उद्देश्य पनि यस्तै विभिन्न रङ्ग र रूपका सांस्कृतिक एकता र बास्ना लिएर फुलेका राष्ट्रभाषा नेपाली र अरु राष्ट्रिय भाषाका काव्य-कलाकुसुमलाई चुनेर यसको रस र बास्ना देशभित्र र बाहिर फैलाउँदै देशको साहित्य, कला, संस्कृतिको भण्डारलाई समृद्ध तुल्याउनु रहेको छ। साथै यसैमार्फत साहित्यका प्रबुद्ध र रसिक पाठकरूलाई परितृप्त तुल्याउनु पनि रहेको छ।

वर्तमान प्रजातान्तिक अभ्यासका परिप्रेक्ष्यमा राष्ट्रका विविध भाषा, साहित्य, कला, संस्कृति, मात्र होइन विविध जीवनशैली र चिन्तनधारालाई समेत समेटेर राष्ट्रको अक्षुण्णताको सूत्रका रूपमा गाँसी अखण्ड, सुदृढ, शान्त र सुन्दर नेपालका रूपमा प्रस्तुत गर्नु पनि यसको कर्त्तव्य क्षेत्रभित्र पर्न आउँछ। यसै उद्देश्यजनित कर्त्तव्य पालनका क्रममा प्रतिष्ठानले आज पर्यन्त राष्ट्र भाषा नेपालीका साथै विभिन्न राष्ट्रिय भाषाको उत्थानमा सहयोग गर्ने साहित्यिक र साहित्येत्तर ग्रन्थहरूको पनि प्रकाशन गर्दै आएको र गर्दै जाने पनि छ।

अनि यसै परिप्रेक्षमा श्री इश्वरानन्द श्रेष्ठाचार्यद्वारा शब्द-संकलन-सम्पादन गरी तयार गरिएको यस नेवार-नेपाली-अंग्रेजी शब्दकोशलाई प्रकाशनमा ल्याई पाठकहरूको समक्ष प्रस्तुत गरेका छौं। प्रस्तुत शब्दकोशले नेवारी साहित्यका लेखकहरूलाई लेखनमा सहयोग गर्ने कुरा त छँदैछ, त्यसका साथै इतर नेवारी भाषाभाषी पाठकहरूलाई पनि नेवारी साहित्य अध्ययन गर्नमा सघाउ पुऱ्याई त्यसप्रति चाख जगाउने छ र यसले नेपाली वाङ्मयको श्रीवृद्धिमा समेत गहकिलो योगदान गर्ने छ भन्ने पूर्ण आशा र विश्वास लिएका छौं।

७ साउन, ५४ **नेपाल राजकीय प्रज्ञा-प्रतिष्ठान**

भूमिका

प्रजातन्त्र पुनर्स्थापनापछि २०४७ को संविधानअनुसार राष्ट्रिय भाषाले पनि मान्यता पायो । आ-आफ्नो मातृभाषाको विकास गर्ने सुअवसर पाएपछि नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठानले पनि राष्ट्रिय भाषालाई ठाउँ दिएर योजनामा समावेश गर्न थालेको विदित नै हुनुपर्छ । **नेवार-नेपाली-अङ्ग्रेजी शब्दकोश** त्यसै योजनाअन्तर्गतको एक हो । यो शब्दकोश २०५० को मध्यतिरै सम्पन्न भई प्रकाशनार्थ प्रेसमा गइसकेको भए तापनि कारणवस केही विलम्ब भयो । अहिले छापिएर जनसमक्ष आएकोमा खुशी लाग्नु स्वाभाविक छ ।

मूलत: यो नेवार भाषाको शब्दकोश हो । त्यसैले यस भाषाभाषीका लागि उपयोगी हुने नै छ । एउटै शब्दकोशबाट बहुउद्देश्यीय लक्ष्य परिपूर्ति गर्ने सोचाइ राखिएकोले नेवार भाषाको मूल प्रविष्टि र यसको अर्थ सोही भाषामा दिएर नेपाली र अङ्ग्रेजीमा पनि अर्थ्याइएको छ । परिशिष्ट १ र २ मा नेपाली र अङ्ग्रेजी भाषाको छुट्टाछुट्टै मूल प्रविष्टि अकारादि क्रममा राखेर त्यसको अर्थ नेवार भाषामा दिइएकोले यसबाट ती भाषाभाषीले पनि प्रयोग गर्न सक्ने भई यसको उपादेयता बढ्न गएको छ । आशा तथा विश्वास छ तिनीहरूका निमित्त पनि सहायक र उपयोगी सिद्ध हुनेछ ।

नेवार भाषा र नेपाली भाषामा समान रूपले प्रयोग भइरहेका समान शब्दावली बेग्लै परिशिष्ट ३ मा संकलित छन् । भाषागत आदान-प्रदान र यसको प्रयोगले जातीय सौमनस्य अभिवृद्धि गर्नाको साथै तिनको संवर्द्धनमा समेत भावनात्मक प्रभाव पर्ने हाम्रो विश्वास छ ।

प्रस्तुत शब्दकोशको खाँचो

नेपालबाट प्रकाशित नेवार भाषाको पहिलो शब्दकोश हो वैद्य श्री पन्नाप्रसाद जोशीको २०१२ सालमा निस्केको *संक्षिप्त नेपाल भाषा शब्दकोश*। ससाना शब्दहरूको संग्रह त थुप्रै प्रकाशित भएका छन् । तर व्यावहारिक दृष्टिले उपयोगी र महत्त्वपूर्ण कोश श्री सत्यमोहन जोशीको *ब:चाधंगु नेवा खँग्व: धुकू* हो। यो २०४४ सालमा निस्केको थियो । लेखन, पठनपाठनमा संलग्न हुनेहरूलाई भरथेग गर्दै आइरहेको यो शब्दकोश अपेक्षाकृत भरपर्दो र सहायक सिद्ध भएको छ । यसै सालमा इश्वरानन्द श्रेष्ठाचार्यको *ब:चाधंगु खँग्व: धुकू* पनि प्रकाशित भयो । फेरि पनि विविध विषयको, प्रामाणिक र व्यवहारोपयोगी वृहत् शब्दकोशहरूको खाँचो भने परिरहन्छ । उक्त शब्दकोशहरूबाट पनि व्यावहारिक आवश्यकता परिपूर्ति हुन नसकेको अपर्याप्तता अनुभव गरिएकै छ । यस दृष्टिले आजजस्तै भोलि पनि यस किसिमको अभाव अनुभव नहोला भन्ने छैन । विकासशील भाषामा नित्य भइरहने परिवर्तन र विकासका साथै प्रचलनमा आइरहने नयाँ नयाँ शब्दहरू, तिनको प्रयोग र आविष्कारको निरन्तरता पनि कायमै रहन्छ, यसलाई ग्रहण गर्नै पर्छ । यी सबैको अध्ययन गरी तिनीहरूलाई समेटेर सम्पादक मण्डलले निर्धारण गरेको आधारमा प्रस्तुत शब्दकोश निर्माण गरी थप पाइलोसम्म चालेको हो । यसले सबै खाँचो पूरा गर्नेछ भन्ने दावी हाम्रो छैन । यसको आफ्नो परिसीमा छ र यसमा नेवार भाषाका शब्दमात्र राखिएका छन् । भिन्दाभिन्दै शब्दकोशको खाँचोलाई तत्कालका लागि एउटैबाट कसरी परिपूर्ति गर्न सकिन्छ भन्ने प्रयास र सोचाइ अनुसार यसको संरचना भएको छ । यस भाषामा रुचि राख्ने र अध्ययन तथा प्रयोग गर्न चाहनेहरूका लागि जति काम लाग्न सक्छ त्यस्तै यसमा समावेश गरिएका भाषाको जानकारी अथवा ज्ञानवृद्धिका दृष्टिले नेवार भाषाका जिज्ञासुहरूका निमित्त पनि उपयोगी हुने विश्वास छ ।

एकाक्षरी भाषा

नेवार भाषाको सबैभन्दा उल्लेखनीय मौलिकता हो यसको एकाक्षरी रूप । एउटै शब्दको धेरै र थरीथरीको अर्थ र एउटै वस्तुलाई भनिने धेरै शब्द हुनु यस भाषाको अर्को विशेषता हो। बिजुलीलाई *पल्पसा, हाबलासा, न्हसला, लसा* र *भिल्सि* भनिने पाँच वटा शब्द छन्। अझ नेवार भाषाको मूल क्रिया (धातु) को स्वरूप एउटै अक्षरको हुनु थप विशेषता भन्नुपर्छ। त्यसमा क्रियाको मूल धातुलाई गाँसेर लैजाने हो भने (स्वांमा, सिमा जस्तो) एउटा क्रियाबाटै सयौं, अझ हजारौं मुख्य शब्द निर्माण गर्न सकिन्छ। (व्युत्पन्न गरेर) प्रक्रियामूलक *पलेटी मार्नु* को रूप समान्तर शब्द *मुलवतिथ्याये* हो र यही विशेषताले गर्दा यो भाषा धनी हुनसकेको हो। जस्तै संस्कृत भाषामा पनि मूल धातु त तीन साढे तीनसय मात्रै हुन्। तर तिनीहरूबाट व्युत्पन्न शब्दहरू हेर्ने हो भने लाखौं देखिन्छन्। यो नै संस्कृत भाषाको विशिष्टता र सुसम्पन्नताको दृष्टान्त हो ।

एकाक्षरी र खण्ड शब्दहरू (particle) पनि भइदिएकाले मूल प्रविष्टि अत्यन्तै थोरै देखिए तापनि त्यस्ता शब्दको गौण र उपप्रविष्टि गणना गर्ने हो भने गनेर साध्य नहुने गरी बढ्दै जान्छन् । जस्तै **कं** (कांडा) शब्दलाई लिउँ । त्यसको पनि धेरै अर्थ छन् । अझ **कं**[१] को दुईचार, **कं**[२] को पनि दुईतीन, **कं**[३] को उपप्रविष्टि तीनचार, **कं**[४] को नेवार, नेपाली र अङ्ग्रेजी अर्थ दिइसकेपछि (हे. इ~; तु~; दु~; दे~; न्हा~; ब~; फ~; म्हु~; स्व~) अनेक किसिमले प्रयोग गर्न **कं** (कांडे साग) लाई हेर्दा यस भाषाको गौरवबोध हुन्छ । उड्ने चरालाई भनिने **भंगः** शब्दजस्तै **खुं** शब्द पनि चराचुरुङ्गीलाई भनिने शब्द हो । तर आफैमा प्रयुक्त भई अर्थिएको छैन अर्थात् यसको पूर्व सर्ग खिइँदै विलुप्त भइदिएको छ । जस्तो **खुं** शब्दको प्रविष्टिमा अङ्ग्रेजी अर्थपछिको कोष्ठभित्र (हे. इ~; च~; चि~; ब~; मि~; ल~) को **खुं** जातको चरालाई प्रस्तुत गर्दा भाषाको ढोका उघ्रेजस्तै सम्झिनेछ । यो एकाक्षरी भाषा त हुँदै हो, बहुअर्थी पनि हुनाले थाहा नपाउने गरी यस भाषामा अझै धेरै व्युत्पत्तिमूलकता देखापर्नेछ । उदाहरणका लागि हिन्दीको **डाँकू** शब्दलाई हेरौं । यो नेपालीमा **डाँका** भएर हुलिएको धेरैलाई थाहा हुनुपर्छ । त्यस्तै नेवार भाषामा नेपालीसँगै मिल्दो गरी **दाखुँ** भन्ने गरिएको छ । अब **खुँ** प्रविष्टिमा हेरौं । **खुँ** भनेको त नदेखिने गरी लिनेलाई भनिन्छ अर्थात् लामो हात गर्नेलाई । नेपालीमा चोर भनिन्छ भने अङ्ग्रेजीमा thif । (हे. खँ~; ख्या~; गाछि~; ज्या~; झ्या~; दा~; दुचु~; पउ~; पित्या~; माछिचा~; लँ~) यसरी हेर्दा **दाँखु** भनेको नेवार भाषा र आफ्नै व्युत्पत्तिमूलकता अनुसार चोरलाई भनिएको हो- पिटेर वा तर्साएर चोर्ने भन्ने दाँखुको व्युत्पत्तिमूलक अर्थ हुन्छ ।

अर्को शब्द हो **ल्हा** । संस्कृतको **हस्त**को हिन्दीमा **हाथ** भयो, नेपालीमा **हात** अनि नेवार भाषामा **ल्हा** । नेवार शब्दको **ल** एक अक्षर नै **ल्हा** हो । यस शब्दलाई बुझाउने बां, लप्पु, लप्पा, लखाय्, लम्हुये शब्दहरूमा (लकु, लकुता, लमुगः पनि हुन्) पाँच ठाउँमा प्रयोग भएका **ल** ले नेवार भाषामा **ल्हा** लाई जनाउने माथिको उदाहरणले छर्लङ्ग्याइदिएको **ल** को अर्थ **ल्हा** भनेर स्पष्ट हुन्छ । **ल्हा** भनेको यस भाषाको **लहात** (ल्हाहात) को अपभ्रंश रूप हो । **लहात** को **ल** लाई हलन्त गर्ने बित्तिकै **ल्हात** हुन्छ । अनि अन्त्यको अक्षर लोप हुने स्वभावले गर्दा **ल्हाः** भयो ।

नेवार भाषाको प्रविष्टि

नामको प्रविष्टि दुई थरीका छन्

(१) अलुप्ताक्षर (अन्तको अक्षर लोप नभएको) त्यस्ता शब्दको प्रविष्टिमा मूल प्रविष्टिपछि कामा (,) अनि त्यसपछि सोझै कोष्ठकभित्र (-गः) गणक शब्द दिइएको हुन्छ । जस्तैः-

फसि, ना. (-गः) ने. फर्सी । pumpkin

लासा, ना. (-पाः) ने. ओछ्यान । bed

लुखा, ना. (-दुवाः) ने. ढोका । gate

(२) लुप्ताक्षर शब्द (अन्तिम अक्षर लोप भएको शब्द) यस्ता शब्दहरूको प्रविष्टिमा कोष्ठकभित्र पहिले लुप्ताक्षर देखाइन्छ र - (ड्यास) पछि कामा (,) त्यसपछि ड्यास दिएर अनि गणक शब्द दिइएको छ। जस्तै:-

पस:, ना. (पसल-, -गू) ने. पसल। shop
सफू, ना. (सफूति-,-गू) ने. पुस्तक। book
धुकू, ना. (धुकुति-,-गू) ने. ढुकुटी। a treasury
मनू, ना. (मनुख-) ने. मान्छे। man

क्रियाको प्रविष्टि

क्रियाको प्रविष्टिमा अन्तको अक्षरको हिसाबले नेपालीमा 'नु' र हिन्दीमा 'ना' झैं नेवार भाषामा भिन्दाभिन्दै ६ वटा अक्षर आउँछन्। मूल धातुचाहिं एकाक्षरी नै हुन्छन्। ६ वटा अन्तका बेग्लाबेग्लै अक्षर यसरी **के, ते, ने, पे, ये, ले** यी ६ मध्ये **ये** जोडिएका क्रियाको प्रविष्टिमा

१) कायेे[१], क्रि. (त) च्यापिनु कोष्ठकभित्रको 'त' ले भूतकालको रूप **कात** र **काना** लाई इंगित गर्छ।

२) काये[२], क्रि. (ल) लिनु। to take कोष्ठकभित्रको 'ल' ले **काल** र **कया** रूपलाई औंल्याउँछ। त्यस्तै:-

१) बिये[१], क्रि. (त) समय बित्नु। to elapse

२) बिये[२], क्रि. (ल) दिनु। यसरी **'त'** र **'ल', बित** र **विना, बिल** र **बिया** ले क्रियाको व्याकरणको कोटी छुटयाउँछ। अर्को भाषामा भन्ने हो भने अकर्मक र सकर्मक क्रियालाई इंगित गर्छ। **(त, ना)** ले अकर्मक र **(ल, या)** ले सकर्मक क्रिया जनाउँछ।

विशेषणको प्रविष्टि

विशेषण शब्दको प्रविष्टिको लगत्तैपछि कामा (,) दिई अर्थ्याइएको छ। प्रत्येक विशेषण शब्दलाई 'के' जोडेर प्रेरणार्थक क्रिया र 'ये' जोडेर साधारण क्रिया बनाउन सकिने नेवार भाषामा प्रावधान भएकोले गौण वा उपप्रविष्टिको रूपमा दिइएका छन्। जस्तै:-

ह्याउँ, वि. हेंग्लें, ह्याउँ दुगु। ने. रातो। red

~के, क्रि. ह्याउँसे च्वंके। ने. रातो पार्नु। to redden

~ज्वर, ना (-गू) ल्वा: ह्याउँक च्याइगु ज्वर। ने. उदर्ध। scarlet fever

~मचा, ना. दुरुमचा। ने. दुधे बालक। suckling baby

~ये, क्रि. (ल) ह्याउँसे च्वने। ने. रातो हुनु। to redden

क्रिया विशेषण

नेवार भाषामा क्रिया विशेषण भन्नु तीन-चार थरीका छन्

(क) कुनै पनि क्रिया विशेषणले खास क्रियालाई ज्ञात वा अज्ञात रूपले औंल्याएको हुन्छ, जस्तै: (नेपालीमा पनि भएको)
झसक्क, क्रि.वि. झस्कनु
भुसुक्क, क्रि.वि. बिर्सनु । निदाउनु आदि ।

(ख) अनुरणनात्मक, जस्तै:-
सर्र क्रि.वि. ········· हावा बहनु, चल्नु
भुर्र··········· चरा उड्यो । (चराचुरुङ्गी उड्नु)

(ग) अफ्रिकेली भाषामा झैं द्विरोक्ति (शब्द दोहोरिने) जस्तै:
भकाभक / सरासर / फटाफट आदि ।

(घ) भ्वाक्क, क्रि.वि. छ्यथुं / चटक्क (छिनिने गरी) at a stroke

काट्नु, मार हान्नु यस्ता खालका क्रिया विशेषणले कार्य वा गतिविधिलाई नै सामुन्ने ल्याइदिन्छ र यस्ता क्रिया विशेषणलाई डेनमार्कका भाषाविद्, विद्वान् लीनहार्ड र हान्स जोर्गेन्सनहरूले picturesque हृदयग्राही सचित्र क्रिया विशेषण नाम दिएका छन् ।

अन्त्यमा *नेवार-नेपाली-अङ्ग्रेजी शब्दकोश* तयार गर्नका लागि गठित सम्पादक मण्डलका अध्यक्ष लगायत यसका सदस्यहरूको सहयोग, सल्लाह र सुझाउका निमित्त साभार धन्यवाद अर्पण गर्दछु । शब्दहरू संकलन गरी यसको सम्पादन गर्ने श्री ईश्वरानन्द श्रेष्ठाचार्यको अमूल्य सहभागिता र योगदानका लागि उहाँप्रति हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्न चाहन्छु । यस कोशमा प्रयोग गरिएका अङ्ग्रेजी भाषाको सम्पादनमा सेवाभावले गर्नुभएको सहयोगका निमित्त श्री तीर्थराज तुलाधरप्रति आभार प्रकट गर्दछु । यस्तै अङ्ग्रेजी भाषाको प्रूफ हेर्ने काममा सघाउ पुऱ्याउने श्री मणिकबहादुर चित्रकारलाई पनि धन्यवाद दिन चाहन्छु । अन्त्यमा नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठानप्रति हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्दै धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु जसको सहयोग विना यस कोशको प्रकाशन संभव हुने थिएन ।

अगिल्तिर फूलबुट्टा (*) राखिएका शब्दहरू सभ्य समाजमा प्राय: प्रयोग गरिदैनन् । तर कोशका दृष्टिले त्याज्य नठानी समावेश गरिएका छन् ।

कृष्णचन्द्रसिंह प्रधान
संयोजक
शब्दकोश निर्माण समिति

संकेत सूची (१)

अ.	अव्यय
अनु.	अनुरणनात्मक, अनुकरणात्मक
क्रि.	क्रिया
क्रि.वि.	क्रिया विशेषण
द्वि.	द्वित्व, द्विसक्त
ना.	नाम
स.	सर्वनाम
सं.	संज्ञा

संकेत सूची (२)

(अ.)	अरवी
(अव.)	अवधी
(अं.)	अंग्रेजी
(उ.)	उर्दू
(चिनि.)	चिनियाँ
(पा.)	पाली
(पोर्त.)	पोर्तगाली
(प्रा.)	प्राकृत
(फा.)	फारसी
(बं.)	बंगाली
(हे.)	हेर्नुहोस्

नेवार–नेपाली–अंग्रेजी शब्दकोश

अ

अ¹, सं. मा आख:या न्हापांगु आख: । ने. स्वरको पहिलो वर्ण । the first letter of the vowels.

अ², अ. खँग्व: ज्याय्बलय् वइगु 'व' खँग्व:या बां । ने. शब्द-निर्माणमा त्योको अर्थमा प्रयुक्त अक्षर । prefix denoting that. (हे.-ज्व:,-पाय्,-बलय्,-बाय्त).

अइल, वि. दकलय् लिपायाम्ह (मचा) । ने. सबभन्दा कान्छो । youngest.

अइलमय्, क्रि. वि. पत्यें । ने. तुरुन्त । at once, immediately.

अउल्, सं. मदेसय् पतिं न्याना: वइगु चिकु ज्वर । ने. औलो । malaria.

अकल, सं. (-गु) न्हेप्पु, जुक्ति, बुद्धि । ने. जुक्ति, उपाय । cleverness, knowledge, plan.

अकिं, क्रि. वि. अये जूगुलिं, उकिं । ने. त्यसो भएकोले, त्यसकारण । therefore, thus.

अकुलां, सं. (लाम-, -गु) अपाया प:कू । ने. ईंटाको कार्निस । a cornice.

अक्सर, क्रि. वि. अप्व:यें । ने. अक्सर, धेरैजसो । often, generally.

अखे, क्रि.वि. उखे, उखेपाखे । ने. त्यता । there, at that place.

अगतय्, क्रि. वि. अयें, छंथाय् जि अगतय् जक वय् । ने. त्यसै । casually.

अगति, सं. सिक, छेंय् अगतिं पिरय् यात । ने. प्रेत, प्रेतात्मा । unrested spirit.

अगतिं, क्रि. वि. १.छुं खंपु लँपु मदय्कं । ने. त्यसै, बेमतलब । improperly. (dressed) २. त:जिक मखु, छ्य आमये अगतिं वा । ने. सामान्यतया । commonly.

अगस्ति, वि. लालाचिचि, लोभ याइम्ह, मचात अगस्ति जुइ य: । ने. लालची, असन्तोषी, लोभी । greedy.

अग:, सं. (गत-, -प्वा:) अप्पा उइगु भुतू, अग:चा मालां देय्ग:चा लू । ने. ईंटा पोल्ने भट्टी । a kiln.

-चुं, सं. (चुन-) अपा चुं । ने. सुर्की । brick dust.

अगू, सं. (गुति-,-प्वा:) हिंग्वा: भुतू । ने. कोइलाको चुल्हो । a charcoal stove.

अगेला, सं. बेकथं ल्हा: वाय्गु, अगेलां छ्याय्छी याय् मजिउ । ने. अप्ठेरो पाराले (हात चलाउनु) । rough handling, upturned palm.

अग्गा, सं. १. न्हेलुवा:, न्हेज्याना केनीम्ह । ने. अगुवा । a leader. २. गुच्चा कासाय् गुच्चा च्वइम्ह । ने. अगुवा । one who takes the first play in a marble game.

अग्यां, सं. (ग्यान-) मसिउ, मयूया भाव । ने. अज्ञान । ignorance.

अघू, वि. मामुलि, अघू माय्कें घू सिंके । ने. साधारण । ordinary.

अच्व:पा:, वि. नास: मदु, यांथ्यां मसिउ । ने. उरेन्ठेउलो । silly, fidgety.

अच:लाये, क्रि. (त) तसकं घा: पा: जुये । ने. चोट लाग्नु, नराम्ररी घाइते हुनु । injure severly.

अज:, सं. (जल-) मिखाय् उलेगु हाकुगु वस्तु, अजलं मिखा तेय् लाकू । ने. गाजल । kohl.

-सला, सं. (-ग:) अज: तय्गु बत्ताचा । ने. गाजलको बट्टा । a kohl case.

अज:बिज:, उति मग्यंगु, अ:ख:, अज: विज: जुइके मते । ने. उल्टो, क्रम नमिलेको । disorder.

अज:मू, सं. (मुलि-), कचिकं नय् जिउगु वाउँचा । ने. अजमोद, जंगली ज्वानु । celery.

अजा, सं. = आजा ।

अजा:, वि. हारां, अजा:पिं मस्त सुयां हे यइ मखु ।

ने. बदमास, हरामजादा । mischievous.

अजि, सं. १. मांया वा ब्याया मां। ने. बज्यै। grandmother. २. दिरिअजि । ने. सुँडेनी । a midwife.

-मा, सं. हारति अजिमा । ने. हारती माता । Goddess Harati.

-माजु, सं. म्हयूतसें त:सिंया नकिं वा मांपिंत हना: त्रेलीगु खँग्व: । ने. आमा, आमाज्यू । madam, a respectful term of address to a female landlord.

अजु, सं. (जुलि-) अजुगति, त्वलय् चायगुया भाव । ने. आश्चर्य, अचम्म । surprise, wonder.

-चाये, क्रि. (ल) ज्य: जुये । ने. छक्क पर्नु, फस्कनु । to be surprised, start.

-स्वां, सं. (स्वांन-) छताजि स्वां । ने. चमेली । a jasmin.

अज्व, वि. १. अज्मा:, वयें च्वंगु। ने. त्यस्तै। like that. पा:गु, ज्व:मला:गु । ने. बेमेलको, अमिल्दो । dissimilar, unlike.

अझ, क्रि. वि. अयूनं, अझ मगा:नि ला चि ? । ने. तैपनि । yet.

अत, सं. १. (-या) पुलां भासं अपा । ने. ईंट । a brick. २. अपा उइगु अग: । ने. ईंटा पोल्ने भट्टी । a brick kiln.

अतये, क्रि. (ल) अत: गाये, भ्वजय् लैका जुइपिसं अतय् य: । ने. क्रम नाघ्नु, बिराउनु । to skip.

अतरस, सं. तिन्हि, अर्हन्त ई। ने. गर्मीको मध्यान्ह, दिवा निद्रा । mid-day.

अत:, सं. (तल-) त्व:फिना वनीगुया भाव । ने. क्रम नाघेर, एक छोडी बिराउनुको भाव । alternation.

-गाये, क्रि. (ल) लैका जूम्हं जि छम्ह अत: गाल । ने. क्रम नाघ्नु, राँक्न बिराउनु । alternate.

-गां, सं. (गाम-) पिदेय्, देय्या सियसं च्वंगु गां । ने. काँठ । suburb,outskirts.

-ज्वर, सं. (-गू) अत:गाया: वइगु ज्वर । ने. एकुन्द्रो जरो । fever occuring on alternate days, remittent fever.

अति¹, सं. तुया गउ । ने. उखुको आँख्ला । a knot of sugar cane.

अति², वि. यक्व, अप्व: । ने. धेरै, अत्याधिकी । excessive.

अथ:, सं. (थल-) वस: हीगु भेग: । ने. लुगा धुने अठल । an earthen washing vessel.

अथे, वि. उगुकथं, गबलें अथे जुइ य: । ने. त्यस्तो । like that. (हे. अ.)

अन¹, क्रि. वि. उगु थासय्, अन सु वल थें? ने. त्यहाँ। there.

अन², स. हनेबहम्ह सुयां पलेसाय् वइगु मंका: नां । ने. उहाँ । he, she (hnr).

अनंलि, क्रि. वि. लिपा, उकियां लिपा । ने. त्यसपछि, त्यहाँदेखि । hence, thereupon.

अनाला, सं. (-गू) निदँत्याय् छक: अप्वया वइगु ला । ने. अधिकमास । an intercalary month.

अनि, सं. (-गू) भागि, हनेबहपिंत छ्यूं क्वछुकेगु ज्या । ने. ढोग, नमस्कार । salutation, bow.

-याये, क्रि. (त) भागियाये, छ्यूं क्वछुके । ने. ढोग्नु, ढोग दिनु । to bow down, salute, prostrate.

अपा, सं. (-पा) अप्पा, अत । ने. ईंट, ईंटा । a brick.

-छिये, क्रि. थासाय् तया: अपा छ्याये । ने. ईंट बनाउनु, छाप्नु । to make bricks.

अपाय्, वि. जिगु छें नं अपाय् खा जू । ने. त्यत्रो । like that. (हे. पाय्)

अपालं, वि. यक्व: । ने. धेरै, ज्यादै । much, many.

अपुता, वि. पुता, मचाखाचा मदुम्ह । ने. निसन्तान । childless, barren.

-लि, सं. दहे, अपुताया सर्वय् । ने. अपुताली, निसन्तानको जायजेथा । property inherited from a childless person.

अप्वये, क्रि. (ल) माक्व स्वया: आपा: जुये । ने. बढी हुनु । to be in excess.

अबयू, सं. (बल-,-गू) हेमाति, अमां । ने. तिरस्कार, हेला । insult, contempt.

-चाये, क्रि. (ल) हेला या:गु वा: चाये । ने. तिरस्कृत भएको अनुभव गर्नु । to feel insulted.

अबसं, सं. (सन-) मनसे च्वने, थांलाये । ने. उपवास बस्नु । fasting.

अबु, सं. ब्वा, बौ । ने. बाबु, पिता । father.

अभीतभी, सं. उसाँय् मदया जुइगु झिलिंफिलिं । ने. सारो, सिकिस्त । seriously ill.

अमय्, सं. (मस-, -गू) न्या, खें, ला, माय्, लाभा, छ्या: आदि बोध याइगु खँग्व:। ने. आमिष, देवता वा पितृकार्यमा निषिद्ध गरिएका खाद्यवस्तु । prohibited food.

-चाये, क्रि. (ल) घचाये । ने. घिनाउनु , घिन मान्नु । to abhor, detest.

अमा, सं. (बा.भा.) मां । ने. आमा । mother.

अमालिख:, सं. (खत-, -गू) किसिम्हय् अ:पूक च्वनेत दय्का त:गु च्वँसा । ने. हौदा । a howdah.

अमू, सं. (मुलि-, गू) छखे जक ताल्जुपा: दुगु ताल्जु । ने. एकातिर मात्र जोख्ने भाँडो भएको तराजु, काँटा । a steelyard, a balance with only one pan.

अम्प, सं. (-ग:) अ:खुंचा दुगु ग्वंपचा । ने.सानो गोल्फु । a small earthen jar.

अम्पि, सं. (-ग:) छ्यता सेंयें च्वंगु दुला । ने. फियो, प्लीहा । the spleen.

अय्¹, अ. नां दाया: स:तेत छ्येलेदुगु खँग्व: । ने. ए , हे, नाम लिएर कसैलाई बोलाउँदा अगिल्तिर लगाइने शब्द । hello.

अय्², क्रि. वि. अये, आम्ये । ने. त्यसरी, त्यसो । in that way.

अय्³, अ. ख: थें मखु थें बेक्व:गुया भाव । ने. हो न हो, अलिकति तेर्सिनु वा बाङ्गिनुको भाव । slanting.

-क्वये, क्रि. (ल) भचा बेक्वये । ने. अलिक बाङ्गिनु, टेढिनु । to slant.

अय्गुइँ, सं. वस: इस: खायत पेना त:गु खिप: । ने. झोक, लुगा झुन्ड्याउनलाई टाँगेको डोरी । a clothes-line. (हे. पखि)

अय्नं, क्रि. वि. अय् जूसां, अझनं । ने. तैपनि, अझै । yet, even then.

अय्ला:, सं. (लाख-) जाकि, दुसि क्वबय्का: दय्का त:गु काइगु छ्याजि त्वँसा । ने. रक्सी । spirituous liquor.

-क:, सं. अय्ला कायधुंका:या क: । ने. कट । fermented mass (after distillation).

-काये, क्रि. (ल) मि दुया: अय्ला हाय्के:, अय्ला पुये । ने. रक्सी पार्नु । to distil spirit.

-कासा, सं. = अय्ला:क: ।

-गुलु, सं. भापियां भा:पी मफय्क अय्ला: त्वना जुइम्ह मनू । ने. जँड्याहा, रक्सीबाज । a drunkard.

-सुलिं, सं. (लिम-,गू) अय्ला मीगु वा त्वंकीगु पस: । ने. भट्टी । a pub, bar.

अय्लिं, सं. उना मत:निगु चाभारा । ने. माटाको काँचो भाँडा, बर्तन । an unbaked earthen pot.

अय्सा, क्रि. वि. अयेसा, अये जूसा । ने. त्यसो भए । otherwise, if so.

अय्सां, क्रि.वि., अय् जूसां, मखुसां । ने. त्यसो भएता पनि, तैपनि, नत्र । even then, otherwise.

अरग्व:, सं. (ग्वल-) खँ नेंके थाकुम्ह मचा, मचाबलय् सकलें अरग्व:का । ने. उरन्ठेउलो । a self–willed person, a prig.

-पा:, सं. (पाल-) अस्य:पा: । ने. उरन्ठेउलोपना, टिमुर्क्याइँ । a prig, the state of being stubborn.

अरच्वरि, सं. घचायापुम्ह वा गिन्हा:म्ह मनू । ने. घिनलाग्दो मान्छे । a disgusting fellow.

अरा:, सं. (राल-)८हन्ता:, सितिकं वंगु । ने. खेर । wastage.

-जुये, क्रि. (ल) सितिकं वने, हन्ता: जुये । ने. खेर जानु । to be wasted.

-यने,क्रि. (ल) सितिकं वने, हन्ता: जुये, अरा: याये । ने. खेर फाल्नु । to waste.

अरि, सं. आंलि, बाग: लातिम्ह मिसामचा । ने. अर्धलाटी । a semi-dumb girl.

-सू, सं. (सुलि-) लातिचिक:पह: । ने. अर्धलाटीपना, अर्धमूकता । semi-dumbness (of a girl).

अरिं, सं. (रिन-) मचात वाइँवाइँ प्याइँप्याइँ जुइगु छगू ल्वय् । ने. रुन्चे लाग्नुको भाव । maramus, children's disease of progressive emaciation.

अरुवा:, सं. (वाल-) १. काया त:ताजि रंगया ध्वाँय्चा । ने. सानो रंगीचंगी पताका । a set of flags. २. नेपाया तराइ पाखे दइगु छ्याजि जाकी । ने. तराइतिर पाइने एकथरी चामल । a kind of rice.

अर्ना, सं. भाब् मसिउम्ह गुँमेय्, जंगली मेय् । ने. जंगली राँगो । a wild buffalo.

अर्हन्त, सं. अतरस । ने. गर्मीको तन्द्रालु मध्यान्ह । somnolent mid- day.

अलः, सं. (लत-) मिसातय् तुति पतिनय् पायगु छता ह्याउँ रङ्ग । ने. आइमाइले गोडाको नङमा लगाउने रातो रंग । red dye with which manicurists paint the toes.

-कइ, सं. (इच-, -गः) ब्यांप्वालय् वइगु कइ । ने. अलकाई । piles.

-चिकं, सं. (क्ल-) अलः माया चिकं । ने. अँडिरको तेल । castor oil.

-मा, सं. (-मा) सिमा मरुथाय् अलःमा नं सिमा का । ने. अँडिरको बोट । castor tree.

अलात, सं. (-गू) बछि च्याय् धुंकूगु सिँ, मिलापू । ने. अगुल्टो । a burning faggot, torch.

अलिफछे, सं. लीपाया म्याद । ने. अन्तिम मिति, म्याद । an ultimatum.

अले, क्रि. वि. १. भचालं, भचा लिपा । ने. एकछिन पछि । a moment later. २. वयाँ लिपा । ने. त्यसपछि, अनि । then, afterwards.

अलैंचि, सं. (-गः) एला, सुकुमेल थें च्वंगु छता मसला । ने. अलैंची । cardamom.

अल्पक्का, सं. तँय् व रेसम ल्वाकज्याःगु छताजि कापः ने. अलपक्का । a fabric made of the hair of alpaca.

अल्मानगा, सं. (-पु) रेसमया गा । ने. रेशमी शाल । a woollen shawl.

अल्याख, वि. यक्व, निने मफय्क, अल्याख मनू । ने. असंख्य, अनगिन्ती । innumerable.

अल्हन, सं. (-गू) जङ्गले च्वंपिं पसुपंक्षि सिकार यायेगु ज्या, अहल । ने. शिकार । hunting.

-म्हिते, क्रि. अल्हने, अहल याये, अहल वने । ने. शिकार खेल्नु । to hunt.

अवाः, सं. (वाल-) १ पउ वालीम्ह आवाः । ने. अवाले a roofer. २. अगः, अपा उइगु थाय् । ने. ईंटा पोल्ने भट्टा । a brick-kiln.

असख्वता, सं. भाग्य मदुम्ह, असख्वताया जाभुलिसे तं । ने. दुर्भाग्य, भाग्यले ठगेको । a misfortune.

असला, सं. पालापालां थीम्ह न्याचा । ने. असला, टल्कने माछा । a glittering fish.

असल्फि, सं. (-गू) लुँया म्वः, पायम्वः । ने. असर्फी, सुनको सिक्का । a gold coin.

असह, सं. (-गू) नसा त्वँसा मदुगु ई । ने. अनिकाल । famine.

असं, सं. (सन-) नेपाःदेया राजधानी यँया नादंगु बजार । ने. असन बजार । viz. Asan a market area.

-चालं, सं. (लन-) असं पायाः । ने. खड्ग जात्रा (बिजयादशमी) । a procession with swords.

अस्पताः, सं. (ताल-) ल्वगितय्त बासः याइगु थाय् । ने. अस्पताल, आरोग्य भवन । a hospital. (हे. सुसाः)

अस्यः, वि. म्वाःमदुगु ज्या यानाजुइम्ह । ने. उपद्र्याहा । mischievous.

अहल, सं. (-गू) अल्हन । ने. शिकार । hunting.

अहंकार, सं. (-गू) तं, फुइं, । ने. सेखी, घमण्ड, अभिमान । ego,vanity.

अहा, अ. आहा, लय्ताइबलय् काचाक्क धाय् वइगु खँग्वः । ने. आहा, खुशी हुँदा निस्कने शब्द । an exclamation of joy or gladness.

अह्व, अ. तिक्क मिंक छुं जुइबलय् धाय् वइगु खँग्वः । ने. हैं । an exclamation of surprise or anxiety.

अँ, अ. खँल्हाइबलय् दयुइ दयुइ न्यनाच्वनिम्हस्यां धयावं यंकी, न्यना च्वनागु दु धइगु भाव व्यक्त याय्त पिहाँ वइगु खँग्वः । ने. अँ, हो भन्ने स्वीकारोक्ति । yes, indeed.

अइँध्या, सं. (-ता) छता ब्वसा मरि । ने. ऐंठे । twisted pastry sweetmeat.

अउँस, सं. भिंखुगु ग्रामया तौल, छपुई गेछि तँय्या छगू अउँस जुइ का । ने. आउन्स । an ounce.

अँत, सं. (-पु) प्वायय् दुनेया आतापुति, भ्वरि । ने. भुँडी, आन्द्रा । abdomen, entrails.

अँय्, अ. मंयनेत छ्वेलेगु खँग्वः । ने. नकार्नका लागि प्रयोग गरिने शब्द । no, never.

अँय्ता, सं. अँय्ताछि, पलँया पेब्वय् छब्व । ने. छटाक । a unit of weight equal to about 125 gms.

अं१, सं. (अन-, -गः) ताल्लां वइगु छता चाकुगु सि । ने. आँप । a mango.

-मारा, सं. गंकात:गु अंस्यः। ने. सुकाएको आँपको गुदी। dried mango paste. (हे. मारा)

अं२, अ. क्वातुक ख: धायत् पिज्वइगु खँग्व:। ने. स्वीकारोक्तिमा प्रयोग गरिने शब्द, अँ, हो। yes, indeed.

अंकुसि, सं. (-गु) १. स्वँल: लूगु नतूचा। ने. अंकुश। a hook. २. पंगः, पनेगु ज्या। ने. बाधा, अड्को। an obstacle.

-तये, क्रि. (ल) पने, गने, मांपिंसं अंकुसि मत:सा जि वय्। ने. रोक्नु, बाधा पुऱ्याउनु। prohibit, obstruct.

-नके, क्रि = अंकुसि तये।

अंगः, सं. (गल-,-गः) छेंया जा: थनेत अप्पा, ल्वहतं दना थकइत:गु प:खा:। ने. गारो, भित्ता। a wall.

-घरि, सं. (-ग) अंगलय् खायगु घरि। ने. भित्ते घडी। a wall-clock.

-ताः, सं. (ताल-, -गू) दुनें पिनें चउकोस काकीगु चुकू। ने.चौकोस अँड्याउने चुकुल (भित्री र बाहिरी)। a holdfast.

-द्यः, सं. (देव-) अंगलय् लिधना: दने सयका च्वंम्ह मचा, अंग:द्य:चा। ने.भित्तामा अडेस लिई उभिन सिकिरहेको बालक। an infant who is leaning to stand against a wall.

अंगू, सं. (गुलि-, -पा:) पतिंचाय् न्ह्यायगु ग्वल्ला:गु तिसा। ने. औंठी। a ring.

-कासा, सं. अंगू: ल्हाफ्वलय् तया: य:थम्हं न्ह्यायेगु कासा। ने. आर्को हात नचलाई औंठी लगाउने खेल। a ring game.

अंग्रेज, बेलायत पाखे च्वंपिं मुयु संयापिं मनू। ने. बेलायत निवासी गोरा जाति। an Englishman, a European in general.

-भाय्, सं. (भास)-) अंग्रेजतय्सं ल्हाइगु भाय्। ने. अंग्रेजी भाषा। the English language.

अंगस, सं. १ बउया सम्पत्तिइ दइगु हक। ने. अंश, बपौती। patrimony. २. ख्वा:, ख्वा:या बां। ने. रूप, आकार appearance. ३. उथें च्वंक लसि व:गुया भाव। ने. सादृश्य, मिलान। similarity.

-वये, क्रि. (ल) आम मचायाके ब्वाम्हेय्सिगु अंगस त्वाल्हानायें व:का। ने. बाबुको अनुहारसंग काटीकुटी मिल्नु। be alike, similar.

अंति, सं. (-ग:) म्वजय् अय्ला: लुइगु थलचा। ने. अन्ती, रक्सी राख्ने लामो टुटी भएको भाँडो। a spouted jar for dispensing spirituous liquor. (हे. फारि-, सुलिं-)

अंप, सं. अम्पचा। ने. मुँड्को। a small earthen jar. (हे. प)

अंबः, सं. (बल-, -गः) पु दुने दुगु बाउँगु सि। ने. अमला। green myrobalan.

अंब:साः, सं. ((साल-, -गू) त्वना:सिं दीगु त्वाक:। ने. टुनाल अड्याउने ट्वाकल। the base of a strut.

अंलाय्, सं. (लास-) घलिं दिकेत अंगलय् लायगु सिं। ने. दलिन अड्याउन गारोमाथि बिछ्याइने काठ। a wall-plate supporting rafters.

अ:कथं, क्रि.वि. मखुथें, बेकथं। ने. उल्टो, नमिल्ने गरी। reversely.

अ:खः, सं. (खत-) अज:बिज:, न्ह्यख:या अ:ख:। ने. उल्टो। opposite, reverse.

अ:खुं, सं. (खुन-) करुवा वा तांफया ल:वइगु नलिचा। ने. टुटी। a spout.

-चा, सं. मिजं मचाया च्वफायगु। ने. बालकको तुरी गर्ने अंग। the penis (of an infant)

अ:पु, वि. थाकु मखु। ने. सजिलो। easy.

-क, क्रि. वि. याउंक, थाकु मजुइक। ने. सजिलोसँग। easily.

-के, क्रि. याउंके, थाकु मजुइके। ने. सप्ठेरो पार्नु, सजिल्याउनु। to make easy.

-ये, क्रि. (ल) थाकु मजुये, छ्व दुगुलिं जित: अ:पुल। ने. सजिलो हुनु। to make it easy, to ease.

अ:बलय्, क्रि.वि. त:न्हु वा त:दं न्ह्य:। ने. उहिले। long ago.

अ:हँ, अ. मखु, मखुया भाव, आमथें ला खहे मखु का। ने. उहुँ, नाईं, थाहा छैनको निषेधात्मक। no, never.

आ

आ, अ. वा, मचाभासं फंगः खिचाखाचायात सःतीगु सँग्वः । ने. आ । a call to birds, animals.

-आचा, सं. ब्वयाजुइपिं फंगः । ने. चराचुरुङ्गी । a bird.

आइकर, सं. (-गू) कःमितय् प्वाःखनीगु ज्याभः। ने. बर्मा । an auger.

आइता, सं. म्वाना च्वंगु ई । ने. आयु, आयुर्दा । life span, life, age.

आइया, अ. स्याइबलय् धाय्‌वइगु सँग्वः । ने. दुख्दा मुखबाट निस्किने शब्द, ऐया । an exclamation of pain.

आइँ, अनु. मेय्‌या हालीगु सः । ने. पाडोको आवाज । the bellowing of a buffalo calf, २. बांन्याय्‌गुया भाव । ने. टोक्नु, टोक्ने काम । an act of biting, a bite.

-चा, सं. चिचा धिकम्ह मेय्‌चा । ने. पाडो । a buffallo calf (chv).

-याये, क्रि. (त) (बा.भा.) बांन्याये । ने. टोक्नु । to bite.

आउ, सं. मचा भासं आलु । ने. केटाकेटीको भाषामा भनिने आलु । a potato (chv).

आउँ, सं. यानुक धुवां धू फाय् मालीगु ल्वय् । ने. आउँ । dysentery.

आका, सं. (-गू) छुं जुइगुया भाव, अजुगति चाय्‌बलय् म्हुतुं पिहाँवइगु सँग्वः । ने. आम्मै, आच्चे । an exclamation denoting surprise at an unintentional act or deed.

-फाकां, क्रि.वि. मनं मंतुनायें, इवांपुया थें । ने. अकस्मात्, संयोगवस । accidentally, suddenly.

आकाः, अ. सुयातं छुं मखुथें जुइबलय् धाय्‌वइगु सँग्वः । ने. कसैलाई अनिष्ट पर्दा अकस्मात मुखबाट निस्कने शब्द, ज्या, बिचरा । an interjection denoting pity, sorrow or repentance.

आकिवं, क्रि.वि. वइगु दँ, आकिवं छंगु पाः का । ने. आघौं । next year.

आकु, सं. मचा भासं लः, मचायात आकु नका बिउ । ने. आकु, पानी (बाल भाषामा) । water (chv).

आकुलुकुलु, स. मचाभासं खिचायात सःतीगु सँग्वः । ने. आ कुर्कुर । an expression used to call a dog (chv).

आकुं, स. हाकुं, मचाभासं वांछ्वयेगु । ने. हाकुँ, केटाकेटीहरूको भाषामा मिल्काउने । an act of throwing (chv).

-याये, क्रि. (त) वांछ्वये । ने. फ्याँक्नु । to throw.

आखः, सं. (खल-) १. (-गः) लिपि, अक्षर । ने. लिपि, अक्षर । an alphabet, letter, script. २. (-गू) च्वयगु वा ब्वनेगु ज्या । ने. शिक्षा, लेखपढ । education.

-कां, सं. कान-) च्वे-ची ब्वने मसःम्ह मनू । ने. अनपढ व्यक्ति । an illiterate person.

-ग्वः, सं. (ग्वल-) अ, आ, क, ख आदि आखःग्वः । ने. आकारादि वर्ण । alphabet, letters of the alphabet.

-ब्वने, क्रि. आखः सय्‌के ; च्वे, ब्वने याये । ने. पढ्नु, लेखपढ गर्नु । to learn, to study.

-सेने, क्रि. सेने कने याये, ककां जितः नं आखः सेना बिल । ने. पढाउनु, सिकाउनु । to teach.

-हिले, क्रि. आखःग्वः हिले । ने. लिपि फेर्नु वा रूपान्तर गर्नु । to transliterate, translate.

आखा, सं. १. प्याखं बुल्हाइगु थाय् । ने. पूर्वाभिनय कक्ष । a rehearsal room. २. दबू लिउने प्याखं म्वःतय् समाः याइगु थाय्, समाः क्वथा । ने. श्रृंगार कक्ष । a green-room, dressing-room.

-छेँ, सं. (-खा) निकू पेकू आखा दुगु छेँ । ने. श्रृंगार कक्षहरू सहितको घर । a house with rehearsal rooms.

आखिर[1], क्रि. वि. लिपतय्, लिपा वनाः । ने. आखिर, अन्तमा । at last.

आखिर[2], वि. मगाः मचाःगु । ने. खाँचो, हर्जा । need, scarce.

-क, क्रि. वि. आखिर जुइकथं, मगाइकथं । ने. नपुग हुने गरी । scarcely.

आखेयु, सं. (खेच-, -गः) ग्वः मसेंक प्वला तःगु जाकि । ने. अछेता, सग्लो चामल । an unbroken grain of rice.

आगन, सं. (-गू) १ जिउया छुमां, उजं, थजिपिनि आगन मदयक छुंयाइमखु । ने. स्वीकृति, सहमति । approval, consent. २. सुभाय्, सुवाः । ने. आशीर्वाद blessing.

आगं, सं. (गम-) १. दुसाः खँ । ने. गुह्य कुरा । secrecy. २. दुने वा याकःचागु क्वथा । ने. मित्री

बा एकान्त स्थल a sanctum. ३. माक्व स्वया: अप्वयक्‌ तयगु बा फ्यायगु छुं । ने. थपुवा, जगेडा । extra ४. थ:छेँया न्ह्यने दइगु छगू थाय्, जात्राया थ:खः दिकीगु थाय् । ने. जात्राको खट बिसाउने ठाउँ । the resting place for a festive chariot.

-छेँ, सं. (-खा) आगं दुगु छेँ । ने. आगम घर, निर्गम स्थान । the house of a Guthi god.

आगंसँ, सं. आंग्सा, आगंसँ दतकि त:धी ल्या: का । ने. टुपी । a tuft of hair, a toupee.

आग:, सं. (गल-) थ:के थ:थमं दना वइगु ग्यां । ने. सहज ज्ञान । common sense.

-घिग:, सं. (गल-) सयाँपह:, मनू जुइत आग:घिग: दय्‌मा: । ने. ढङ्गरङ्ग । manners.

आगा, सं. म्हुतु तप्वा:गु ब्वातुगु ल:तेप । ने. मुख खुलेको ठाक्लो माटोको घ्याम्पो । open-mouthed large pot for storing water (to serve wayfarers).

आचा, सं. (-पु) छेँगू प्वा: खनेगु मुलु । ने. जुत्ता सिउने सियो । an awl, crochet hook.

आचा:, अ. आच्या:, अजू चाइबलय् धाय् वइगु खँग्व: । ने. आच्चे । an exclamation of surprise.

आचा:जु, सं. देखा बीम्ह गुरु । ने. दीक्षागुरु, उपदेशक । a preceptor, priest.

आछि, सं. मचाभासं खि, फोहर । ने. आची, गुहु (बा. भा.) । an excrement, dung.

आछु, सं. बयाय् ब्वयाय् जुइगुया भाव । ने. आच्छु, संभ्रम । difficulty, perplexity.

-कने, क्रि. इत: कने, बयाय् ब्वयाय् जुये । ने. के गरुँ के गरुँ हुनु । to be perplexed.

आजा, सं. ब्वायां ब्वा, बाज्या । ने. बाजे । grandfather. (हे. अजा)

-जु, सं. बाज्यायां ब्वा । ने. बराज्यू । ancestor.

आजु, सं. १. लक्ष्य, तेल कासाय् आजु छगू दइ । ने. लुकामारी खेलको तारो, लक्ष्य, उद्देश्य । the target of a game (like hide-and-seek). २. मनूतयगु मूता: । ने. लक्ष्य, उद्देश्य a goal. ३. गुथिया थाकुलि । ने. थकाली the seniormost member of the Guthi (trust). ४. द्य: । ने. देवता । a god.

आता[1], सं. १ त्वल्हय् चायगु बा वातां च्वनेगुया भाव । ने. टोलाइ । the state of being puzzled. २. पाक:, ज्य: । ने. मूढ, मूर्ख stupid.

आता[2], बि. (द्वि) छ्वालु मखु, ताकु । ने. बाक्लो । thick.

आतापुति, सं. (-पु) दुला, भ्वरि । ने. आन्द्रा, भुँडी । entrails, intestines.

आत्यु, अ. तसकं क्वा:गु बा ख्वाउँगु थीबलय् धाय् वइगु खँग्व: । ने. ज्यादै तातो वा चिसो छुँदा भनिने शब्द, आत्यु, आप्पु । an exclamation on sudden exposure to chill or heat.

आनन्द, सं. (-गू) दुखदाख तंगुया भाव, याउँ । ने. आनन्द, सुख । pleasure, joy.

आना, सं. पेंग: धेबाया छगू आना । ने. चार पैसाको एक आना । a unit of four pice.

आनां, क्रि. बि. ख:येँ मखु येँ न्ह्य: बयेगु, आनां न्ह्य: वल । ने. फम्म निद्रा लाग्नु । on the point of dozing off.

आपा, अ. तसकं क्वा:गु थीबलय् धाय् वइगु खँग्व: । ने. आप्पु । an exclamation on accidental contact with fire.

आपा:, बि. अप्व:, यक्व । ने. धेरै । much, many.

-म्हृ, क्रि.बि. छुं मचा, माक्वचा जक । ने. धेरथोर । more or less.

आपुलु, बि. नुग: हयाय् चाइगुया भाव । ने. उत्सुक, ब्याकुल । anxious.

-क, क्रि.बि. छिपिं आपुलुक येँक वल का । ने. नचिताएकै, अकस्मात (आइपुग्नु) । (to come or reach) unexpectedly.

आप्ति, बि. आचाकलिं गा:म्ह । ने. पक्षाघात भएको । paralytic, palsied.

आफ्व:, सं. (फ्वल-) छ्ताजि पलेस्वां । ने. नीलकमल, नलिनी । lily, blue lotus.

-स्वां ब्वये, क्रि. (ल) थाकुये । ने. गाह्रो पर्नु । to be difficult.

आबा, सं. ब्वाया दाजु । ने. जेठा बाबु । father's elder brother.

आभ्वं, अनु. द्रहँचिया हा:स: । ने. साँढेको डुक्राइ, होक्राँ । the bellowing of a bull or bull–calf.

-**चा**, सं. **हःचा**, मचाम्ह साचा। ने. साँढे, गोरु, गाई। bull, ox, cow (chv).

-**याये**, क्रि. (ट) नेकुतिं पिने, च्वये। ने. हान्नु (सिङले)। to gore.

आम, सं. सुयां सतिक च्वंगु, व। ने. नजीकको, त्यो। the one (which is closer to the hearer).

-**कन**, क्रि. वि. छिंपाय्, उपाय्, आमकन ग्व:म्ह मनू दु? ने. त्यहाँ, त्यस ठाउँमा। at that place, there.

-**गु**, वि.आमगु च्वसा तसकं बांला:। ने. त्यो चाहिं। that particular thing (with reference to inanimate objects).

-**म्ह**, वि. आमम्ह खिचा गनं हया? ने. त्यो चाहिं। that particular one (animate).

-**लि**, क्रि.वि. उलिचा जक, जित: आमलि जक थेवा द:सां गा:। ने. त्यति, त्यति मात्र। only that much, that many. (हे. छुं)

आमाइ, सं. (-खुन्हु) गाक्लाया दकले लिपाया तिथि, अउँसी। ने. अमावस्या, औंसी। a new moon, dark moon.

आमालि, सं. (-ग:) लप्सि, य:नें क्व:नें मदुगु सि। ने. लप्सी। a Himalayan fruit distantly resembling an olive.

-**प्यं**, वि. लाग्वलं मली, गंसि। ने. दुब्लो-पातलो। lean and thin.

आमा:पति, वि. आप्ति, आचाकलिं गा:म्ह। ने. पक्षाघात भएको। paralytic.

-**ख्वा:**, वि. स्यंगु, बांमला:गु। ने. विरूप, कुरूप। an ugly-faced person.

आमा:सि, सं. (-ग) यँन्या: फ्रा: दइगु छता सि। ने. अम्बा। a guava.

आमुजामु, सं. वयाय् व्वयाय् जुइक मछिंगुया भाव। ने. बिलखबन्द, व्याकुलता। perplexity, embarrassment.

आम्ख्वरा, सं. (-ग:) अ:खुंचा मदुगु कँय्या ल: थल। ने. आम्खोरा। a brass water-pot.

आम्पां, सं. (पान-) आम्पांग्वाराया सि। ने. गुदद्वार, अपान। anus.

-**ग्वारा**, सं. खिफाय् थाकुगुलिं पिदनीगु छता ल्वय्। ने. अर्श। haemorrhoids.

-**पिहाँ वये**, क्रि. (ल) ल्वय् पिचाये। ने. अर्श (गुदद्वार को रोग) लाग्नु वा हुनु। (of hemorrhoids) to occur (lit. to come out).

आयस्ता, सं. (-गू) सम्पत्ति, आम्दानी, आयस्ता मदुगु गुपि मन्ह्या:। ने. आयस्ता, आय। a source of regular income.

आयू, सं. (आस-, -गू) दुनुगलं येय्कीगुया भाव। ने. आशा, आकांक्षा। hope.

-**चाये**, क्रि. (ल) नुगलं मा: ताय्के। ने. अपेक्षा गर्नु। to expect.

-**न्वये**, क्रि. (ल) माक्व वा गाक्कंया सिबय् अप्व: जुये। ने. यथेष्ट वा औलादौला हुनु। to be sufficient.

-**बुये**, क्रि. (ल) अधैर्य जुये, पिइ मफये; आय् बुयाँ काय् बुइ मखु। ने. हरेस खानु, हताश हुनु। to be impatient.

-**स्वये**, क्रि. (त) आस कया: पिये, आसा कया: च्वनीम्ह जुये। ने. अपेक्षा गर्नु, आशामुखी हुनु। to expect, be expectant.

आरि, सं. पुजा हीकीबलय् बीगु खाय्सली। ने. प्रसाद। a ritual boon.

आरिवा:, सं. (वाल-, पु) चिचीहा:चागु ध्वाँय्चा। ने. ससाना ध्वजा। a tiny flag. (हे. पंच)

आर्ग्व:चा, सं. अस्य:, अस्य: मचा। ने. उरन्ठेउलो। a conceited fellow, a prig.

आर्मांय्, अ. मगा: मचा:, मगाक्क। ने. नपुग, नपुग हुने गरी। scarce, scarcely.

-**क**, क्रि. वि. सिसि कक: जुइक, मगा:मचा कथं। ने. नपुग हुने गरी। scarcely, insufficiently.

-**के**, क्रि. मगाके, मचा:गु जुइके। ने. अपुग गराउनु, अपर्याप्त पार्नु। to create scarcity.

आल, अ. सर्ग:, प्वंगु थाय्। ने. आकाश, अन्तराल। the sky, space.

-**मत**, सं. (-प्वा:) पँय्य् याता गाय्का त:गु मत। ने. आकाशदीप। a lamp hanging from a bamboo pole.

-**सउ**, सं. (सलि-) बँय् मला:निगु नीगु साखि। ने. पवित्र गोबर। ritual cow-dung.

आलपं, क्रि.वि. सीकं व चायक्ं, आलपर्सें। ने. जानाजान, जानाजानी। intentionally, knowingly.

आलय्, सं. (-मा) खायुगु घायँ् वास:, तापालं ब:पिन्त आलय् त्वंकी। ने. नीम। the neem tree.

-हः, सं. (हल-) आलय्माया हः। ने. नीमको पात। the leaf of a neem tree.

आलं, सं. (लन-) सम्मान याना: धायेबले जा:या धासय् छ्वेलीगु खँग्व:, गुरुजुपिनि आलं धुन ला यें ? ने. ज्यूनार, भुजा। ritually pure food (meal).

आलाताला, वि. १ मामुलिगु। ने. चानचुने, लरतरो। ordinary, general. २. लिज्या:गु, लिबा:गु। ने. ढिलो, ढिलिएको। late, delayed.

-याये, क्रि. (त) १. लिबाके, लिपा लाके। ने. ढिलो पार्नु, ढिलाउनु। to delay. २. छखे लिके, बेफ्वाये। ने. टार्नु to avoid.

आलु¹, सं. (-ग:) चाया दुने सइगु गोगोला:गु तरकारी। ने. आलु। a potato.

-बरी, सं. (-कू) आलु चा:ल्हाना: गंका त:गु, आलु भुजरि। ने. आलुको चानो। potato chips.

आलु², वि. य:यथें याय् छिंगु, बांलुइके जिउगु। ने. नरम, कमलो। plastic, malleable.

-घरि, सं. (-ग:) मचातय् म्हितेगु नक्ली घरि। ने. खेलौना घडी। a toy watch, an erratic time-piece.

-मइँ, सं. आलुया कतांमरि। ने. प्लास्टिकको पुतली। a plastic doll.

आलेंतालें याये, क्रि. (त) आलाताला याये। ने. आलटाल गर्नु। to delay.

आल्मारि, सं. सिंयागु गंचा, दराज। ने. आलमारी, दराज। a cupboard, an almirah.

आव¹, सं. थ्व ई, आ:या ई। ने. बर्तमान। the present time.

आव², क्रि.वि. आ:, थउं। ने. अहिले, यसबेला। now, at this moment.

आवंलि, क्रि.वि. आवं निसें, आवंलि छ थन मव:सां जिउ। ने. अबदेखि। henceforth.

आसकृति, सं. लालाचिम्ह मनू। ने. लोभी। a greedy person.

-पहः, सं. (हल-) लालाचिपहः। ने. लोभ, लालसा। greed, covetousness.

आसंथ्याये, क्रि. (त) त्वय्कंके। वं मचायात आसं थ्यात। ने. हिस्याउनु, भुस्याउनु। to disappoint.

आसंघाये, क्रि. (त) त्वय्कने, आसं घाके। थुम्ह मचा आसं घात। ने. हिस्सिनु, भुस्सिनु। to be disappointed.

आसे, अ. आसे, पलख पिउ जि वय्। ने. पर्ख। wait.

आँग्सा, सं. (-पु) आगंसँ, बुसँखा लिपा दयुइ लाक त्व:तइगु छ्प्वाँय् सँ। ने. टुपी, शिखा। toupee, a tuft of hair (हे. आगं)

-ज्वने, क्रि. सुयातं थम्हं धया यें याके। ने. नियन्त्रण गर्नु। to control, to have one under one's thumb.

आँय्, अ. मखु, मतेया पलेसाय् वइगु खँग्व:। ने. नाइँ, होइन (निषेधार्थक)। no, never.

आँय्पा, सं. (-पा) पलिंचियेगु सालुगु छगू कथंया अप्पा ने. झिंगटी। a roof tile.

आं, अ. म्हुतु तप्वाकेगु ज्या। ने. आँ, मुख बाउनु। (of mouth) wide open.

-खाये, क्रि. (त) वांखाये, म्हुतु तप्वायेके। ने. आँ गर्नु, मुख बाउनु। to open the mouth.

आँचल, सं. (-गू) कुलु वा सार्कितसें छेंगू चायत छ्वेलीगु लपि। ने. छाला काट्ने ज्यावल, बाँक। spilleto.

आँत, सं. थ:के दुने दना वइगु बल। ने. आँट, हिम्मत। courage, guts.

-याये, क्रि. (त) न्हेग्वाये, न्हेचिले। ने. आँट्नु, सुरिनु। to dare.

आँतय्, अ. १. फाइँफुर्ति। ने. हाँक, तुजुक,। daring, bravado. २. हथाय् पथाय्। ने. हतपत hurry.

-चाये, क्रि. (ल) १. हथाय् चाये। ने. हतारिनु। be in a hurry, be nervous. २.न्हेचिले। ने. आँट गर्नु, तम्सिनु। to dare, risk.

आंब:लि, अ. म्हितें बिचय् दीत छ्वेलेदुगु खँग्व:। ने. खेलिरहँदा बीचैमा छुटकारा पाउनका लागि भनिने बोली, लौत अब। an expression used in the midst of a game calling for a halt.

आंला, सं. बाग:लाता। ने. लठेउरो। an idiot (male).

आंलि, सं. लातिचिक:, बाग:लाति। ने. लठेउरी। an

idiotic woman.

आः, क्रि.वि. १. थुगु इलय् । ने. अब, अहिले । now, at present. २. आव, फुक्कफाक्क, कसतां, मल्यंकः । ने. सम्पूर्ण, भएभरको । entirely, totally.

-तक, क्रि.वि. थुगु इलय् तक । ने. अहिलेसम्म, अभै । yet, up to now.

-तलें, क्रि.वि. = आःतक ।

आःरा, सं. (-गू) १. भंगः वा सा मेय्तय्त बीगु नसा । ने. पशुपंक्षीलाई दिइने आहारा । food for birds or animals. २. ताउत तुइगु नसा, मू नसा । ने. धेरै बेरसम्म टिक्ने मुख्य खाना । staple food.

-च्वने, क्रि. नसा ताउत तुये । ने. धेरै बेर टिक्नु (आहारा) to be lasting (of food).

-याये, क्रि. (त) नये, नुनाछ्वये । ने. खानु, निल्नु । to eat up, to swallow.

इ

इ, अ. १ अजुगति न्हेब्वइगु खँग्वः । ने. विस्मयबोधक शब्द । exclamation of surprise. २ हाकःचा लूगु, हाकलं लाःगु । ने. लाम्चो, आयतनाकार । oblong, rectangular.

-खा, सं. (-खा) इखाछेँ, हाकःचा लूगु छेँ । ने. लाम्चो आकारको घर । a rectangular house.

इइपने, क्रि. मचाभासं कुलाय् जुये, लखं लुइवलय् इइपने । ने अतालिनु, निसास्सिनु । to suffocate.

इक, क्रि.वि. यक्व, अप्वय्क । ने. ज्यादा, धेरै । more, much.

इकनं, क्रि.वि. तसकं, नाकं, व मचा इकनं मभिन । ने. निकै । too much.

इकं, सं. (बन-) -पु) छगू किसिमया वाउँगु तरकारि । ने. बेथेको साग । a wild green leafy vegetable. (हे. कं[४])

इका, सं. (-गू) तिकिझ्याःया क्वे छ्वः च्वनीगु सिँबाला । ने. जाली परेको बुर्जा । a slotted batten, grill-work.

इकिधिकि, क्रि.वि. फितिक्क मसनिकयं । ने. कत्ति नहल्लने गरी, स्थिर । (to move) not even slightly.

इकु, सं. इन्न मिना भ्वयूकनीथें जुइगु, धस्वाना च्वने मफइगु, फन्न चाहिकीगु । ने. रिंगटा । dizziness, giddiness.

-मुकु धाये, क्रि. (ल) इकुसे च्वने । ने. रिंगटा लाग्नु । to become dizzy.

-ये, क्रि. (ल) = इकुमुकु धाये ।

इके, क्रि. महिता तये । ने. शत्रु बनाउनु, विरोधी बन्नु । to antagonize, to dislike.

इख, सं. (-गू) महिता । ने. दुश्मनी, वैरभाव । enmity.

-तये, क्रि. (ल) सह मयाये । ने. इखिनु, डाह गर्नु । to grudge.

इखुं, सं. (खुन-) छ्ताजि भंगः, ताल्ला वा चिकुलां बाय् हिला जुइपिं भंगः । ने. गौंथली । a swallow. (हे. खुं)

इगः, सं. (गल-) घघःसिसि, मछिंगुया भाव । ने. भीड, हूल । a crowd.

-मिगः, सं. (गल-) हथाय् पथाय् । ने. हतपत । haste २. हुलहाल, तःधंगु हुल । ने. भीडभाड । a big crowd, rush.

-मिगः जुये, क्रि. (ल) पत्तुमत्तु पने । ने. गंजागोल वा भीडभाड हुनु । to be crowded.

इचा, सं. (-कू) ह्याउँमचायात भुंकेगु पर्सिम्वायः । ने. थाङ्नो । a nappy, diaper.

-कापः, सं. (पत-) = इचा ।

इछ्या, सं. (-गू) मनंगुना, अभिलाषा । ने. इच्छा, आकांक्षा । wish, desire.

इजत, सं. (-गू) हनावना । ने. इज्जत, प्रतिष्ठा । honour

इजार, सं. (-पु) सुर्वाः चिचि । ने. इजार । a draw-string.

इतः, अ. हथाय्, लिमलाः । ने. हतार । hurry.

-कने, क्रि. मलाका जुये, हथाय् चाये । ने. बेफुर्सदिलो हुनु, हतारिनु । to be confused, hurried.

-मितः, सं. (तल-) लिमलाःगुया भाव । ने. अलमल, उद्विग्नता । confusion.

-मितः कने, क्रि. = इतः कने ।

इता[1], अ. न्ह्यःने, सतिक । ने. सामुन्ने, नजीक । opposite, near.

इता[2], सं. न्ह्यःने लाःगु थाय् । ने. दक्षिण । the south.

-थिता, क्रि.वि. चुलिंचु, चूलाक। ने. आमुसामु। in front of, face to face.

इता:, सं. (ताल-), -पु) फेनात:गु मत । मत च्याकेत निलात:गु का । ने. बत्ती । a wick. (हे. आरु-, खेलु-, देगु-, च:-)

-फेने, क्रि. इता:का निले वा वाये । ने. बत्ती कात्नु । to make a wick.

इतिइति, क्रि.वि. दंक, जायक । ने. भरिभराउ, टनाटन । full to the brim.

-न्हिले, क्रि. नुग: चकंका: न्हिले । ने. खुशीले हाँस्नु । to chuckle.

इतिकने, क्रि. वयाय् च्वयाय् जुये । ने. यो गर्दै कि त्यो गर्दै हुनु । अन्योलमा पर्नु । to be perplexed, be confused.

इथिमिथि, सं. छस्वा जूगु वा थ्याकंकीगुया भाव । ने. लाटलुट । contagious, undue touching.

-जुये, क्रि. (ल) थिपनिप जुये, पू जुये । आम इथिमिथि जूगु पुजाभुइ तय्मते । ने. बिटुलो वा अशुद्ध हुनु । to be defiled, be ritually impure.

इनाप, सं. (-गू) क्वमिलु ज्वनेगु । ने. प्रार्थना, अनुरोध । request, entreaty.

-याये, क्रि. क्वमिलु ज्वना: छुं ज्या वाये, इनापे । ने. अनुरोध गर्नु, निवेदन गर्नु । to request, entreat.

इनामेल, सं. न खतं नइ थका: पायेगु छगू प्रकारया थिकं । ने. इनामेल । enamel.

इनाय्, सं. (नास-) १. ज्या सुमांगलं पूवंका बीम्ह च: , गनेच । ने. गणेश । God Ganesh. २. नासलं लिका बीम्ह च: । ने. सिद्धिदायक (गणेश) the peaceful aspect of Ganesh. ३. केके तुला: सनेगुया भाव । ने. सलबलाउनुको भाव । wriggle.

-तुले, क्रि. ग्वाराग्वारा तुले, केतुलेगुया भाव । ख्या: प्याखनय् तसकं इनाय् इनाय् तुलेमा: । ने. मडारिएर चल्नु, मस्किनु (ख्याक नाचमा) । to wriggle (in goblin dance).

-वलू, सं. (लुख-, -प्वा:) थामय् वा अंगलय् तानात:गु "वलू । ने. भित्ता वा खामोमा ठोकेको पाला । a lamp fixed on wall etc.

इनालु, क्रि.वि. हाक:चा लुइगु । ने. लाम्चो पाराको । of an oblong pattern.

-के, क्रि. ख्वा:ना: ताहाय्के । ने. लाम्चो पार्नु । to make oblong.

-ये, क्रि. (ल) ख्वा:ना: ताहाये । ने. (छाँटकाँट) लाम्चिनु । (of an appearance) to become oblong.

इनिमिनि, अ . वाइँयामिनीगुया भाव । ने. रनथनिनुको भाव । a tingling sensation.

-मिने, क्रि. वाइँया काइँया मिने । ने. रन्न हुनु, रन्किनु, रन्यनिनु । to have a tingling sensation, to dazzle.

इने, क्रि. ब्वथये, भाग तये । ने. बाँड्नु । to distribute.

इप:, अ. इपा, सास: कुनीगुया भाव । ने. उकुसमुकुस, स्वासावरोध । suffocation.

-कने, क्रि. इपा कने, सास: ल्हाय् थाकुये । ने. निसास्सिनु । to suffocate.

-मिप:, सं. (पल-) वयाय् च्वयाय्, अलमल । ने. बिलखबन्द, अन्योल । confusion.

-मिप:कने, क्रि. १ इतिमिति कने, इपाइपा कने । ने. . यसो गर्दै कि उसो गर्दै हुनु । to be confused. २. हहपने, सास: कुने । ने. निसास्सिनु । to suffocate.

इपा, अ. = इप: ।

इपिं, स. वया बहुवचन । ने. उनीहरू । they.

इमा, सं. सर्गतय् मन्द: कया: व्वया जुइम्ह फंग: । ने. चील । an eagle, kite.

-मन्द:काये, क्रि. (ल) १ आक्सय् चाक:चाक: हुले । ने. कावा खानु, गोलाकार रूपले कावा खाँदै उड्नु । to fly in a circle. २. गुप्तचरया ज्या याये, त्वालय् पुलिसत इमामन्द: कया च्वन । ने. जासूसीको काममा घुमफिर गर्नु, धुइँधुइँती खोज्नु । to fly around, to spy, to search in every nook and corner.

इमां (न), सं. (मान-, -ता) पत्या: याये वह:गु, जालफेल मदुगु व्यवहार, इमां छुता त्व:ते मजिउ । ने. सच्चाइ, असल नियत । faith, honesty.

-साथ, क्रि.वि. इमान मत्व:तुसें । ने. इमानदारी साथ । honestly, faithfully.

इमि, स. वया त:म्ह, बहुवचन । ने. उनीहरूसंग,

उनीहरूको । they.

इमु, सं. (मुलि-) १. चाया त:ले च्वँ दयूका च्वनिम्ह चिकिचाधिक:म्ह सपानिचा , मचाभासं याइँचा । ने. कमिला । ant. २. (-ग:) क्वातिइ बा कँ आदिसं क्वेकेगु , ह्वायेगु पदार्थ । ने. ज्वानु । ligusticum ajown.

इये, क्रि. (ल) १. इया काये, दुरु इये । नें. चुस्नु (दूध) । to suck. २. वँया काये । ने. समेट्नु, सोहोर्नु to glean, clear. ३. सुचुके, तुंया फोहर सुचुके । नेपालय् दँय् छक: सिथि नख: खुनु तुँ ईगु या:। नें. (इनार) सफा पार्नु, चोख्याउनु । to clean up (a well).

इरादा, सं. (-गू) मन्तुना, क्व:छिना । ने. अभिलाषा, निश्चय, दृढ संकल्प । desire, determination.

इलाका, सं. थाय्बाय्, लागा । ने. हाता, क्षेत्र, सीमा । region, district.

इलाकाला, सं. १. था:गा: काय्, थाकुगुया भाव । ने. ठाउँ-ठेगाना, अगाधता । profundity. २. सुचुका तय्गुया भाव । ने. गोपनीयता secrecy.

इलां, सं. (लाम-) च:या फुसय् पेना त:गु काप: । ने. चँदुवा । a canopy.

-थां, सं. (थाम-, -ग:) इलां पेनेत पेखे प्यंग: घस्वाकात:गु थांचा । ने. खामा (चँदुवा टाङ्ने) । a post (for canopy).

-पेने, क्रि. इलां पेखें साय्के । ने. चँदुवा टाँग्नु । to erect a canopy.

इलि, सं. भउमचा, काय्भउ, । ने. बुहारी, छोरा बुहारी । a daughter-in law, one's son's wife.

इलिफिलि, सं. १. उसाँय् मदुया भाव । ने. अस्वस्थता । indisposition. २. म्हं मफुसु । ने. कमजोरी, निर्बलता । weakness, feebleness.

-जुये, क्रि. (ल) ताहाय्क म्हं मफये । ने. अस्वस्थ हुनु (धेरै दिन) । to be ill (for a long time).

इले, क्रि. थिले । ने. लिप्नु । to smear. २. पाये । ने. रंग लाउनु । to paint. ३. वास: फ्वये । ने. औषधि लाउनु । to apply ointment.

इल्ल, क्रि. वि. १. निने मफ्यक, यक्व । ने. धेरै, अनगिन्ती । immense, innumerable. २. खेल्लमिंक । ने. रिंगटा लाग्ने गरी । dizzily.

इल्वहं, सं. (हंत-, -ग:) थां दिकेगु ल्वहं । ने. थाम अड्याउने ढुङ्गा । the stone base for a wooden pillar.

-लाये, क्रि. (त) इल्वहंतय् थां दिके, घस्वाके । ने. ढुङ्गाको जगमाथि थाम राख्नु । to install a stone base.

इवं, क्रि.वि. आकिवंया आकिवं । ने. परागौं, आगौंको पनि आगौं । year after next.

इसि, सं. (-ग:) कंफालय् सइगु छताजि चाकुगु सि । ने. ऐंसेलु । raspberry.

इसिइसि, अ. प्वा:जाया: सुख मदइगुया भाव । ने. पेट भरिएर उकुसमुकुस हुनु । uneasiness of stomach.

-धाये, क्रि. (ल) प्वा: इसिइसिमिने, प्वा: सुख मदये । ने. पेट भरिएर असजिलो हुनु , अटेसमटेस हुनु । (of stomach) to be uneasy, be stuffed.

इसु, वि. त्यानु चाइगु । ने. फतफती गलेको । stiff.

-के., क्रि. ल्हा तुति इसुसे च्वंके । ने. (हात गोडा) फतफती गलेको हुनु । to stiffen.

-चाये, क्रि. (ल) ल्हा इस्सुसे च्वने । ने. सुस्त भएको अनुभव हुनु, अप्ठेरो लाग्नु । to feel stiffness.

-ये, क्रि. (ल) इस्सुसे च्वने । ने. फतफती गलेको हुनु (हात गोडा) । to stiffen.

इस्कुल[१], सं. आख: ब्वनेगु थाय्, स्कूल । ने. विद्यालय । a school.

इस्कुल[२]/इस्कुस, सं. (-ग:) छगू प्रकारया तरकारि । ने. लहरामा फल्ने सानो आकारको तरकारी । the squash.

इस्क्वत्, सं. (-पा:) लंच्व मदुगु क्वतचा । ने. इस्टकोट । a waist coat.

इस्त, सं. थ:गु भिं स्वयाबीम्ह मनू, य:म्ह । ने. इष्ट, शुभचिन्तक । a friend, well-wisher.

-मित्र, सं. भाइपासा, पासाभाइ । ने. इष्टमित्र । bona fide friends, relatives and friends.

इस्त्रि, सं. (-ग:) १. क्वा:बसा, लनय् क्वा:बीगु यन्त्र । ने. इस्त्री । an iron (for pressing clothes). २. तिनपाताया बाकसचा, । ने. फलामे बाकस, ट्रंक । a steel trunk.

इहि, सं. विधुवा च्वने म्वाय्केत यायेगु इहिपा: । ने. बेलविवाह । a ritual marriage (to prevent widowhood).

-याये, क्रि. (त) मचाचा बलय् इहि कर्म खंके । ने. बेलविवाह सम्पन्न गर्नु । to perform a ritual marriage.

इहिपा:, सं. बिहा: । ने. बिहे, विवाह । a wedding ceremony.

ई

ई[1], अ. मखु, म्हा: या छुमां बीगु खँग्व: । ने. नाईं, होइन । no, never (negation).

ई[२], सं. (इन-, -पु) घाँय् लय् छिंगु ज्याभ: । ने. हँसिया । a sickle, reaping hook.

-कुसि, सं. (-गू) इंचा तयातयगु सिंया घर । ने. हँसियादान । a stand for hanging sickles.

-फुति, सं. चिहाय्क न्हासं प्व:गुया चिं ' ँ ' ने. अनुनासिक, चन्द्रबिन्दु । a Devanagiri diacritic to indicate nasalization (ँ).

-मिला, सं. ईंचा बांलूगु मिला । ने. खुर्पे, अर्धचन्द्र । the crescent moon.

-लुये, क्रि. (ल) इंचा बांलुये । ने. खुर्पे आकारको बन्नु । to become crescent. (हे. मिला)

ई[३], सं. (इख-) -प्ति) म्हुतुइ बुयाबइगु ल: । ने. थूक । spittle.

-फाये, क्रि. (त) म्हुतुं ई ल्हुदये । ने. थुक्नु । to spit.

-बुये, क्रि. (ल) १ म्हुतुइ ई बुया वये, पाउँ खन कि म्हुतुइ ई बुया वय्‌‌व: । ने. मुखमा थुक आउनु । to water, salivate. २. लालाचिचि जुये । ने. लालायित हुनु, लोभिनु । to long for, covet.

ई[४], सं. (इल-) १ बखत, ईब्य: । ने. समय । time. २. मौका, अवसर opportunity, occasion.

-ब्य:, सं. (बेल) समय, अवस्था, न्ह्यागुया नं ईब्य: दु का । ने. बेला, बखत । occasion, time–table.

-छ्याये, क्रि. (त) १. न्हि छ्याये, ई बिके । ने. दिन काट्नु । to kill time. २. ई न्हेकाये बा लित छ्वये । ने (तोकिएको समय) अगि वा पछि सार्नु । to postpone.

-बिये[1], क्रि. (त) ई सितिकं बने, अयें हे बाघउ बित का । ने. समय बित्नु, गुज्रनु । to while away (the time).

-बिये[२], क्रि. (ल) समय बिये । ने. समय दिनु । to fix an appointment.

ई[५], अ. क्वातुक ख: सिउ धाय्‌त छ्वेले दुगु खँग्व: । ने. ए, अँ, हो । oh, yes (acceptance).

ईका, सं. (-ग:) म्हासु-म्हासु घा:गु गो, छगु प्रकारया तरकारी तय्‌गु मसला । ने. सर्स्यूँ । yellow mustard seed.

ईख, सं. महिता, इवि, सुयां भिं स्वये मफइगु । ने. ईख, डाहा, ईर्ष्या । envy.

ईबाया, सं. मचाबूपिंत नकेगु नसा । ने. चामलको पीठो र तीलको क्वाँटी । hot dish of rice flour and sesame seed.

ईस्वर, सं. द्य:, परमेश्वर । ने. ईश्वर, भगवान । God.

उ

उ, अ. बया अर्थय् पतिंचां सुया: केनेगु । ने. उ औँल्याएर देखाउनु । that one (at a distance).

उइ, सं. छय्‌यां छय् । ने. नातिको पनि नाति, जनाति । great great grandchild.

उईं, सं. बयँया माजा: । ने. बहुलाही । a mad woman.

-चाये, क्रि. (ल) उईं यें जुये । ने. बहुलाउनु (आइमाई)। (of a woman) to go mad.

-सू, सं. (सुलि-,-गू) उईं पह:, उईंसू । ने. बहुलाहीपना । madness, whim (of a woman).

-सूपिचाये, क्रि. (ल) उईं यें जुया बिये । ने. बहुलाही जस्तो हुनु । (of madness or whim of a woman) to come out, to become manifest.

उकइ, सं. (इच-, -ग:) मिखापुसाय् वइगु कइ, उकइचं मिखा ग्वग्व: धायेके य: । ने. (आँखाको) अन्धो, आँखाको ढकनीमा आउने खटिरा । a sty.

उकथं, क्रि.वि. उगु कथं । ने. त्यसरी । in that way or manner.

उकिं, स. १. उगुलिं । ने. त्यसबाट । from that, by that २. अय्‌जुगुलिं । ने. त्यसकारण । therefore, because.

उकुम, सं. (-गू) लाये धुंकुगु घा: हाकनं तच्व: जुया बीगु, उकुम जुल कि लाय्‌कां लायके थाकु । ने. उकुच । a chronic infection, incurable wound.

उखान, सं. (-गू) छुनाखँ; खँत्वाखँमाय् । ने. उखान । a proverb. (हे. खँ)

उखे, क्रि.वि. पुखेया अ:ख । ने. उता । on that side, there.

उगये, क्रि. (ल) तसकं प्यानुम्ह जुये । ने. लोसे हुनु । to be lazy.

उग:, सं. (गल-, -ग:) लुसिप्वाक:, बजि ल्हुइगु गा: । ने. च्युरा कुट्ने ओखल । a mortar for pounding toasted paddy.

-जुये, क्रि. (ल) १ नचुप्यानुम्ह जुये । ने. लोसे हुनु । to be lazy, slow (owing to obesity). २. ग्वाप्यामाप्यापिंक तग्वारा जुये । ने. मोटाउनु, स्थूलकाय हुनु । to become obese.

उचतं, सं. (तन-, -पु) चतं लसि ब:गु छेंगू तुनेगु ज्याभ: । ने. छाला खुर्कने ज्याबल । a spilleto. (हे. चतं)

उजने, क्रि. सुइतं छुं याय्गु बचं बाये, उजं बिये । ने. आज्ञा दिनु, आदेश गर्नु । to order, command.

उजं, सं. (जन-, -गू) यथे अथे क्व:छिना: छुं ग्रायेगु । ने. आज्ञा, अनुज्ञा । order, permission.

उजुं, क्रि.वि. याकनं, ननानं; छ्व उजुं मव: अले पाजु फाल का । ने. छिटै, चाँडै (नआउनु) quikly, soon.

-सूजुं, क्रि.वि. उजुं, ताउतक । ने. धेरै बेरसम्म पनि । for a long time.

उज्यां, अ. भचा उखे न्ह्यायंगुया भाव, भतिचा तापाक्क । ने. अलिक उता सर्ने अर्थमा, उतातिर । (to move) slightly. (हे. पुज्यां, ज्यां)

-वने, क्रि. ख:यें मखुयें उखे वने । ने. अलि उता सर्नु । to move sideways.

-वये, क्रि. = उज्यां वने ।

उति, वि. उयेंउयें, समान । ने. बराबर । equal.

-खने, क्रि. मपाके, उयें खने । ने. समान देख्नु वा व्यवहार गर्नु । to treat equally.

-गैंके, क्रि. उतिहे ग्यंम्ह वा स:सिउम्ह जुइके । ने. त्यत्तिकै जान्ने तुल्याउनु, बराबर तुल्याउनु । to treat equally.

उतु, वि. १. बेखोंतं ल्हवंगु, भुतु । ने. नराम्ररी मोटाउनु, बामपुड्की । (of woman) to be short and fat. २. तसकं चाकुगु, न्हेतुगु । ने. ज्यादै गुलियो । to be sweet to excess.

-क, क्रि.वि. १. बाताबाता च्वंक (ल्ह्वने) । ने. भद्दा किसिमले (मोटाउनु) । excessively fat. २. न्हेतुक (चाकुये) । ने. बिछट्टै (गुलियो हुनु) (to be sweet) to excess.

-ये, क्रि. (ल) १. बाबंचा बा भेग्रि जुये । ने. बामपुड्के हुनु । to be short and fat. २. न्हेतुसे च्वने । ने. ज्यादै गुलियो हुनु । to be excessively sweet.

उथितु, क्रि.वि. ससतिक, तुचुतुचु । ने. घरिघरि, तारंतार । frequently, again and again.

-उथितु, क्रि.वि. = उथितु ।

उद्यां[1], सं. (थान-, -गू) स्वख्व:चा ; थाय्भु, थलबल दिकेगु स्वख्वचा । ने. त्रिखुट्टी । a trivet.

उद्यां[2], सं. थाम-, (-ग:):) बुँइ ल: कुनेत दयकेगु चां, तगिं । ने. सानो गरा । a ridge erected in the field to trap water.

उधुम, क्रि. वि. तसकं, सिक्क हे । ने. अति, औधी, सारै । too much, excessively.

उपन्यास, सं. (-गू) चिना बाखं, बाखं साहित्यया छगू रूप, आपलं पात्र व पिथि जीवनया चित्रन दुगु ताहा बाखं, गद्यया महाकाव्य । ने. उपन्यास । a novel.

उपाखा, सं. देय्सि, देय्या पिनें पिनें चा:हुइका त:गु लँपु । ने. देशको बाहिरी घेरा वा घेरामा परेको बाटो । a route along the city limit.

-उले, क्रि. उपाखा हुले वा उपाकु वने । ने. नगर प्रदक्षिणा वा परिक्रमा गर्नु । to go around the city limit.

उपाधि, सं. सिरपा:, हनाबना । ने. सम्मान, पदवी, दर्जा । a title.

उपस्व:स्वां, सं. (स्वान-, -फ्व) आपस्व: स्वां, बँचुन:गु छ्ताजि पलेस्वां । ने. नलिनी, नीलकमल । lily, blue lotus.

उमुने, क्रि. सकलें छ्याय् चुंलाये । ने. भुम्मिनु, जम्मा हुनु । to congregate.

उमू, सं. (मुलि-, -गू) अमू । ने. एकातिर मात्र जोख्ने भाँडो भएको र लामो अंशांकित बाहुमा सार्दै जोख्ने तुलायन्त्र । a steelyard, lever (elementary).

उयाये, क्रि. (त) मचाभासं ल: त्वंके, ल: अ:खुंचां हाय्का: त्वने । ने. (बा.भा.) टुटीबाट पानी खुवाउनु । to drink, pour into the mouth.

उये¹, क्रि. (ल) ह्वाउंह्वाउं याये, ह्न्याये। ने. भुक्नु । to bark, howl.

उये², क्रि. (त) १ चाभारा वा अपा बुके , अवालं अगलय् अपा उत। ने. पोल्नु (भाँडा-कुँडा, ईंटा) । to bake (bricks, pots). २. सी उये । ने. मुर्दा पोल्नु । to cremate. (हे. मुये)

उर:, सं. (रल-, -गू) सर्गते आकाफाकां कुतु वइगु वा न्हयाना च्वंगु मिप्वा: थेंज्या:गु ज्योतिपुञ्ज । ने. उल्का, खसेको तारा, धूमकेतु । a meteor, shooting star.

-जुये, क्रि. (ल) त:न्हु मदिक्क वा वया: च: बीगु इलय् कँनिभा: त्वये। ने. धेरै दिनको अविरल वर्षापछि भुल्केघाम लाग्नु । sunlight or brilliant twilight after many days of rain.

-व्वये, क्रि. (ल) सर्गतय् मित्यायें च्वंक खनेदये । ने. उल्कापात हुनु । (of a meteorite) to fall, to appear.

उराय्, सं. नेवा: दुनेया छगू जाति । ने. उदास । a Buddhist Newar caste.

उला, सं. १ उलेगु ज्या। ने. उद्घाटन । opening, inauguration. २. मिखाय् अज: लाकेगु ज्या। ने. गाजल लाउनु to apply kohl.

उलाबजि, सं. (-पु) उलावां ल्हुया त:गु छ्वाजि बजि । ने. धैयाको चिउरा । beaten rice of high quality.

उलाये, क्रि. (त) त:गू पुच: वा त:ताजि ज्यात छथासं चूलाये। ने. (धेरै समूह वा विभिन्न कामहरू) एकत्रित हुनु, जम्मा हुनु । to gather together (for several activities) or (of a big group) to congregate.

उलाय्, वि. माक्वया बय् अप्व:। ने. चाहिदोभन्दा बढी, यथेष्ट । plentiful, more than enough.

-फुलाय्, वि. माक्वया बय् यक्वं हे अप्व: । ने. औलादौला, प्रचूर मात्रामा । abundant, more than sufficient.

उलि, क्रि. वि. थुलिया अ:ख: । ने. त्यति । that much, so many.

उलिउलि, अ. हथाय् चायगुया भाव, छुं याय्यें याय्यें जुइगु । ने. सकसक, कौतूहल, उत्सुकता । eagerness, impatience, anxiety.

-मिने, क्रि. १. चासु बय् थें बय् थें जुये, उलुक्व बये। ने. सकसकी लाग्नु। to feel itchy. २. ल्हवे मा:थें जुये, उलुक्क बये। ने. हुलुक्क बान्ता आउला झैं हुनु। to tend to vomit, to tickle. ३. कपु चासुये, खसखस मिने। ने. घाँटी खसखसाउनु to have a itching sensation in the throat.

उलिं, अ. पूवंका: धाइगु खंग:, उलिंचिया बाखं थुलिं का। ने. बस, समाप्त। the end, that is all.

उलु, वि. १. तसकं चाकुगु। ने. ज्यादै गुलियो। too sweet. २. द्वालु,मसला मा:गु स्वयां उप्व: जुया: वा अप्व: नया मयया वइगु , यक्व छुसा लात कि नं नसा उलु । ने. चाहिनेभन्दा बढी मसला, मसला चर्को। too spicy.

-के, क्रि. यक्व चाकुके वा यक्व मसला छुये। ने. ज्यादै गुलियो पार्नु वा ज्यास्ती मसला हाल्नु। to prepare food with too much sweet or spice.

उलुक्क मिने, क्रि. १. ल्हवे मा:थें जुये। ने. बान्ता आउला जस्तो हुनु । to feel like vomiting. २. छुं खँ नुगलय तयातय् मफये, धाय्थें कनेथें जुये। ने. केही भन्न सकसक लाग्नु। to be impatient to disclose or incline to speak out (a secret).

उले, क्रि. १. त्वपुया त:गु लिकाये । ने. खोल्नु, उदंग्याउनु । to inaugurate, open up. २. मिखाय् अज: तये। ने. गाजल लाउनु to apply (kohl).

उसाँय्, सं. म्हंफुगुया भाव। ने. सन्चो । health.

-दये, क्रि. (त) म्हं फये, म्हसुख दये। ने. सञ्चो वा आराम हुनु । to be in good health.

उसाँय्मदु, वि. म्हमफुसु, म्ह सुखमदु। ने. बिसन्चो। sick, not well.

उसि, अ. अंतूपह, न्य:गुया भाव । ने. आलस्य, लखतरान। laziness, fatigue.

-चाये, क्रि. (ल) सने ममदये, नेले। ने. अल्छी लाग्नु, लखतरान हुनु। to be lazy, become tired, fatigued.

-धाये, क्रि. (ल) १. छुं याय् ममदये, अल्सि चाये ने. फर्को मान्नु, मन नलाग्नु (केही गर्न)। to be unwilling (to do) २. याय् म्हा:ले। ने. मन नपराउनु (गर्न) to be disinclined (to do something).

उसिना, सं. (-ग:) वा मना: क्वबय्का: चुनात:गु जाकि । ने उसिना चामल । parboiled rice.

-जाकि, सं. = उसिना ।

उसिं, क्रि.वि. ममदु थें, न्ह्या:थें म्हा:थें । ने. मन नपराई, सुस्तरी । unwillingly; sluggishly.

उसु, वि. मल्ताकुं बा भ्वंभीया कुँया नव:गु । ने. खारिलो । irritating.

-ये, क्रि. (ल) कुने मकलय् मल्ता लात, अले छ्वैं छ्वखां उसुलका । ने. खारको गन्ध आउनु । to irritate.

उह:, सं. (हल-, -गू) क्वातुगु क्व:छिना । ने. निर्णय । decision.

-प्वह:, सं. (हल-) थकालिपिं मुना: क्व:छिना त:गु उह: । ने. ठहर, निर्धारण । commitment.

उँ, अ. तसकं ममदुगु पह केनीगु खँग्व: । ने. गाह्रो मानेको भाव जनाउँदा निस्कने शब्द, 'उँ' । oh, no.

उं, सं. (उन-) १. रंग, ख्वा:या उन । ने. चेहरा, अनुहारको रङ्ग । complexion, natural colour. २. रङ्ग । ने. रङ्ग । colour.

-छाये, क्रि. (ल) ख्वालय् उनलाके, प्याखंम्ह:त आखाय् उं छाया च्वन । ने. सजाउनु, सिंगारपटार गर्नु । to make up, dress up, decorate.

-लाये[१], क्रि. (त) १. रंग भचाभचा क्रिये । ने. फिक्का रङ्ग लाग्नु । to colour lightly. २. रंग जिक्क क्रिये । ने. रङ्ग गाढा बस्नु । to be dyed well, paint well.

-लाये[२], क्रि. (ल) उं तना बने, लाया बने । ने. रङ्ग उड्नु । (of colour) to fade.

-हिले, क्रि. रंग पाना वये बा बने । ने. मुखको रङ्ग फेरिनु । (of the face) to change complexion, to become pale or red etc.

उंच:, सं. (चल-) त:ता मछि वाउँचित छगू खँग्वलं धाइगु खँग्व । ने. सागपात । vegetables (collective).

-बुंच:, सं. (चल-) त:ताजि वाउँचा । ने. धेरै थरीका सागपात । many kinds of vegetables. (हे. बुंच:)

उँथ, सं. कुकु ताहा:म्ह इवात्यांक त्वान्ना ताहा:म छम्ह जनावर । ने. उँट । a camel.

-जुये, क्रि. (ल) थेता: जुये । ने. धिङ्न्याहा हुनु । to become obstinate, be persistent.

उंलचं, सं. (चल-, -गू) उंलाका त:गु चस्मा, निभालय् जुइत उंलचं ज्याय् खेले दु । ने. रङ्गीन चस्मा, कालो चस्मा । goggles. (हे. लचं)

उंसा:, सं. (साल-, -गू) रंग छीगु थाय् बा रंग लाकीगु ज्यास: । ने. रङ्गाउने ज्यासल । dyer's workshop. (हे. सा:)

ए

एक, सं. छ, छि, छिया ल्या: । ने. एक, एउटा । one.

-छत्र याये, क्रि. (त) १. त:गू जातयापिंत छगू जातय् हये । ने एकै जात तुल्याउनु । to merge into one caste. २. त:धं चीधं मदय्के । ने. एकछत्त वा एकनास गर्नु । to make classless, equalize.

एक:रा, वि. १. छ्व: जक मे दुगु (हार्विन) । ने. एक तहमात्र जिब्रे (हार्मोनियम) । (of harmonium) having a set of single reeds. २. छ्वक्ेत्य:म्ह । ने. एकोहरो । persistent, single-minded.

एका, सं. १. (-पु) येना त:गु का, यँका । ने. ताना । warp. २. (-गू) सलं सालीगु निचा: ध:चा:या बग्गी । ने. एक्का a two-wheeled carriage drawn by only one horse. ३. (-पा:) छफुति जक दुगु तास । ने. एक्का (तासको) । an ace.

एला, सं. (-ग:) अलइँचि, पालुपालु धा:गु छता मूसि । ने. एला, अलैंची । cardamom.

क

क, अ. अजू चाय् वइबलय् धाय् वइगु खँग्व: । ने. ल, ए । exclamation of wonder, surprise.

कइ, सं. (इच-, -ग:) दुनें हे छेंगुली दया वइगु फ्वं । ने. खटिरा । a boil, pustule. (हे. खिचा-, ख्व:त:धं-, चासु-, छेका-, छ्यं-, त:- तिंतिं-, मि-, मुसां-, स्य:-)

-खू, सं. (खुलि-) कइ लने धुंका: लेना च्वनीगु चिं बा खू । ने. खाटा, खटिराको पाप्रो । a scar.

-ख्वं, सं. (ख्वन-) कइ मप्वंक दया हे च्वनीम्ह । ने. खटिरे, संधै खटिरा आइरहने । one who is constantly suffering from boils.

-प्वंदा, सं. कइखू दुम्ह मनू । ने. टाटे वा पाप्रे मान्छे । a man with scars.

-बइदे, सं. कइ म्हसीका काय् फुम्ह बइदे ।

ने. **खटिराको वैद्य** । a smallpox specialist.

कउ¹, सं. (कलि-, -ग:) संख लसि ब:गु चिग्व:गु, लखय् दइपिं कीया द्यँ । ने. कौडा । a courie shell.

कउ², सं. नक:मि । ने. कौ, नकर्मी । a blacksmith.

-ज्या, सं. (-गू) नक:मिज्या, नयागु ज्या । ने. लौहकर्म, फलामको काम । the occupation or workmanship of a blacksmith.

-ज्यास:, सं. (सल-, -गू) नक:मिज्यास: । ने. फलामको कारखाना । a smithy.

कउच, सं. (-गू) याच्यामिंगु च्वने सुख दुगु फिजा:गु मेच । ने. कौच । a couch.

कउला, सं. १. यँलायां लिपा वइगु ला । ने. कार्तिक महिना । October–November. २. सुथया नसा, कउलां ज्य:नां च्वनू । ने. बिहानको खाजा । breakfast.

कक:, वि. काक्रां च्वंगु, गंगु । ने. कक्रिएको, सुकेको । hard, frozen, dry.

-धाये, क्रि. (ल) भ्या:गु थलबल गना: कक: धाये । ने. कक्रक्क पर्नु, कक्रिनु । (of a viscous substance) to become dry to excess.

कक:चा, सं. (-ग:) खायु कक:चा । ने. करेलो । bitter vegetable, momordica, charantia. (हे. खायु-, तुसि-)

कक:जिये, क्रि. (ल) लागिलागि चाये । ने. झर्किनु । to be irritated.

कक:तुले, क्रि. खख तुले, खाखये । ने. भकभकाउनु । to stammer, stutter.

कका, सं. ब्वाया किजा । ने. काका । one's father's younger brother, uncle.

ककीचा, सं. सँ छ्वेनेगु भ: । ने. काईयो । a comb.

ककु, सं. छ्यूं व ब्वह:या स्वापु, म्हकुचा । ने. घाँटी, गर्दन । the neck, nape.

-ज्वने, १. ग:तां ज्वने, ग:पतय् ज्वने । ने. घाँटी अँठ्याउनु । to catch by the neck. २. घेबा पुइके । ने. ऋण तिर्न लाउनु । to compel to pay back.

-तिये¹, क्रि. (ल) ग:प: तिये । ने. घाँटी थिच्नु, अँठ्याउनु । to strangle.

-तिये², क्रि. (त) ग:पतय् ज्वना पितना छ्वये । ने. घोक्र्याउनु, गलहत्याउनु । to throw out, push by the neck.

कक्व, सं. (-गू) म्वा:मदुकथं ददयुइ च्वँ:वइगु खँग्व: । ने. थेगो । habitual insertion of certain words in speech having no relevance to the context.

-भाय्, सं. (भास-, -गू) खाखा तुगु भाय् । ने. थेगो बोली, लरबरिएको लबज । a faltering speech.

कचबने, क्रि. १. वछि बू वछि मबू जुये । ने. अधकल्चो, आधा पाकेको, आधा काँचो हुनु । to be half cooked. २. कचिंग: थने । ने. झगडा थाल्नु to pick up a quarrel.

कचवं, सं. (बन-), -गू) ल्वापु, ल्वापुख्यापु । ने. झैंझगडा, कचकच । a dispute, bickering.

-थये, क्रि. (ल) ल्वापु पिये । ने. झगडाको बिउ रोप्नु । to pick up a quarrel.

कचं, वि. बाबूगु, मबूगु । ने. अधकल्चो, काँचो । unripe, not fully ripe.

-बने, क्रि. बाबु बने । ने. अधकल्चो हुनु । to be half ripe, half done.

कचा, सं. १. स्वांमा-सिमाया बाया वंगु कुचा । ने. हाँगो । a branch. २. चिचाधंगु छुं बचकना । ने. सूक्ष्माकार । a miniature.

-देयूग:, सं. (गल-) चिचाग्व:गु देयूग । ने. सानो आकारको देवल । a miniature temple.

-नाय:, सं. (यल-) चिचा धंगु छगू पुच:या नाय: । ने. टोली नाइके । a group leader.

-न्हाये, क्रि. (ल) भ्वचिंकेत खुं कचा पाला छ्वये । ने. छिमल्नु । to prune.

-मचा, स. हाँगा हिँगात, कचामचा ब:लिसे क्व तायूमा: । ने. हाँगाबिँगा । twigs, sub–branches.

-लँ, सं. (-पु) मूलं बाया वंगु लँचा । ने. शाखा मार्ग । a path branching off from the main road.

कचि, वि. मबूगु । ने. काँचो । raw.

-ला, सं. (-ता) कचिं दयका त:गु ला । ने. काँचो मासु । a preparation (of raw meat).

-लुँ, सं. पउभा: च्वयूत छ्लेगु लुँचु । ने. बुकी सुन । gold dust.

कचिघा:, सं. (घाल-) चिघा:गु घा: । ने चिथोरिएको

घाउ । scraches.

कछला, सं. नेवा: नगुमांकथं न्हापांगु ला । ने. कार्तिक-मंसिर । November-December. (हे. ला)

कजी, सं. (जिल-) १. ततःधंगु ज्या छुइत न्हेचिलीम्ह । ने. प्रबन्धक । a manager. २. ज्याखँय् मगा: मचा: स्वइम्ह । ने. रेखदेख हेरविचार गर्ने, पुग नपुग हेर्ने । a supervisor.

कत:, सं. (तक-) थःमला:, थःमखुपिं । ने. पराई, परचक्री । an opponent, alien.

कताथ्वँ, सं. खख धा:गु, ततकं काय्य:गु थ्वँ । ने. कडा जाँड । a highly spirituous drink.

कताबसि, सं. (-ग:) में वाईया मिंकीगु छता सि । ने. सिलटिमुर । an aromatic seed used as medicine.

कताये, क्रि. (त) ज्वं छुये, सुसा:कुसा: याये । ने. हेरचाह गर्नु, चासो राख्नु । to care for. २. कत्तिक ज्वने । ने. च्याप्नु । to clasp.

कतां, सं. (तान-) न चाय्गु हँचा, छिना । ने. छिनु । a chisel.

कतांगुलु, सं. दाफा बा भजन खलःयात गुहालि याइम्ह । ने. दाफा खलकको मदतगार । one who helpes a Dapha (musical group).

कतांमरि, सं. भ्वायलं ज्याना त:म्ह, मनू बांलूम्ह न्हेव:सा । ने. पुतली । a doll.

-जुये, क्रि. छुं छतां ज्याना त:म्ह जुये । ने कठपुतली हुनु । to be a puppet.

-प्याखं, सं. (खन-), -गू) दयालछिम प्याखं । ने. कठपुतली नाच । a puppet show. (हे. दयालछिमि)

कता:, सं. कवय्, नुग:स्या:म्ह । ने. कंजूस । a miser.

-तु, सं. (-पु) तिंपें च्वंगु चिजिगु तु । ने. निगाले उखु । an inferior kind of sugarcane.

कति[१], अ. मछिंगु, क्य्कुंगु । ने. अप्ठेरो, साँघुरो, कोप्चो । difficult, narrow, tight.

-क, क्रि. वि. १. क्वातुक, (मायां) । ने. बेस्करी (अँगाल्नु) । warmly (to embrace). बल्लाक ज्वने । ने. बलियोसँग (पक्रनु, समात्नु) । firmly, tightly (to catch, seize).

कति[२], सं. क्येकुंगु लँचा, मुग: । ने. साँगुरो वा कोप्चो गल्ली । a narrow lane.

कतिकं, क्रि. वि. मू मतुक, सितिकं । ने. सित्तैं, नि:शुल्क । free of charge, gratis.

कतिये, क्रि. (२) ह्वालु मजुये, सुर्वाया म्व:ता कतित । ने. कसिनु । to tighten.

कतिलाये, क्रि. (त) १. लिस्वये, लब दये । ने. फाइदा वा नाफा हुनु । to profit, benefit. २. म्हं चाये । ने. किफायत हुनु, खर्च घट्नु । to economize.

कतिल्ाक, क्रि.वि. दंक, लिस्वइकथं । ने. किफायत हुने गरी । profitably.

कतिला:, वि. निग:लिस्व:गु । ने. लाभदायक । beneficial, profitable.

-पाक:, सं. (कल-) कतिला:सिं, थ: कतिलाके स:म्ह । ने. स्वार्थी । a selfish person.

कतिंपुनी, सं. (-ह्) न:ला स्वने च:रय् लिउया पुनी । ने. कार्तिक पूर्णिमा । the full moon of Haula (Sept/Oct).

कतु, सं. १ (-ग:) बाग: पाइन्तचा । ने. कट्टु । a pair of shorts. २. (-थू) थाज्या यनेत कातुला त:गु कतु । ने. फिर्के । a spool. ३. कुचुकाय्गु ज्या । ने. अनुचित फाइदा । improper profit.

-काये, क्रि. (ल) १. कुचु काये, लब च्वाये । ने. अनुचित फाइदा उठाउनु । to derive an improper profit. २. कतु तुले । ने. धागो बेर्नु (फिर्केमा) । to spool.

-तुले, क्रि. = कतु काये- २

कथंहने, क्रि. ज्या ब्व:लाक हने, ज्या बांलाय्त कथंहंगु जुइमा: । ने. सुव्यवस्थित गर्नु, चाँजो मिलाउनु । to regulate, to manage.

कथहं, अ. छगू लिउ मेगु स्वाक्क । ने. एकपछि अर्को, क्रमैसित । serially, gradually, regularly.

कथं, अ. १. छुं याय् धुनेवं, उघरिमय् । ने. केही गरिसक्ने बित्तिकै । just after (having finished, doing something). २. ज्या याय्गु पह: केनेकथं बा थुकथं उकथं धका: ज्याया धाँचा केनीगु खँग्व:, लितँसाग्व: । ने. कामको तालमेल देखाउने परसर्ग- जसरी, कसरी, यसरी, उसरी आदि । manner, way (in this way, in that way etc.).

कथि, सं. (-पु) सिमा कथाया त्वा:, सिंया चिकिचाहाक:गु त्वा: । ने. लठ्ठी । a stick.

-कासा, स. (गू) कथिं कथिचा तुया: म्हितीगु छगू कासा । ने. लठ्ठी हुन्याएर खेलिने लठ्ठीको खेल । a game of sticks.

-प्याखँ, सं. (खन-, -गू) लुसि प्याखं लसि ब:गु छताजि प्याखं । ने. लठ्ठी नाच । a stick dance.

कथिं दाये, क्रि. (ल) काक्वां च्वने, म्हय् बल मन्तकि ल्हा: तुति कथिं दाइ । ने. बाउँडिनु (हात, गोडा) । to have an attack of cramps.

कथु, सं. गप:या दुनेया नलि, नसा त्वंसा घुतकेगु नलि । ने. घाँटी । the throat.

-चायेके, क्रि. मचायात जा नके, मचाजंक्व याये । ने. अन्नप्राशन गर्नु । to celebrate the rice feeding ceremony of a baby.

-प्वा:, सं. (प्वाल-) नसा क्वहाँ वनीगु नलि । ने. कण्ठ नली । the wind pipe.

-प्वा:चा, सं. (-प्वा:) चायागु पाल्चा । ने. माटाको पाला (बत्ती बाल्ने) । an earthen lamp.

-प्वा:चायुके, क्रि = कथु चायुके ।

कदर, सं (-गू) हनाबना । ने इज्जत, सम्मान । appreciation.

कनि[१], सं. मिखा कांम्ह मिसा । ने. अन्धी । a blind woman.

क:नि[२], सं. क:नि । ने. मकै । maize, corn (chv).

कने[१], सं. सीके बीगु ज्या, कनेगु ज्यां । ने. जानकारी, भेउ । information.

कने[२], क्रि. १ . छुं खं धाये । ने. भन्नु । to narrate, inform. २. मिखा चायुके । ने. आँखा खोल्नु, उघार्नु । to open the eyes.

कन्कन्चंपा, सं. (-क्व:) क्वाकक तयात:लिसे नस्वा: पिना वइगु छता स्वां । ने. चम्पा । a kind of jasmine.

कन्ना, सं. सुयां दुखय् नुग: नाग: खुल्ल मिनीगु पह: । ने. करुणा, अनुकम्पा । pity, compassion.

-चाये, कन्ना वने । ने. अनुकम्पा गर्नु, सहानुभूति राख्नु । to feel pity.

कन्हय्, सं. (न्हस-) थउं धुनेवं वइगु न्हि । ने. भोलि । tomorrow, next day.

-कंस, क्रि.वि. कन्हय् व कन्हयुयां कन्हय्, थुखुनु हे घइगु क्व:मजिउगु । ने. भरेभोलि, भोलिपर्सि । next day, in the near future.

कपं, सं. (पन-) १. चतांमरि त्वपुइगु पुसा । ने. ढकनी । the lid for a pan. २. (-गू) लायूलामा । ने. इन्द्रेणी । the rainbow. (हे. कँ[२])

-छाये, क्रि. (ल) लायूलामा खने दये । ने. इन्द्रधनु देखापर्नु । to form a rainbow

-लुये, क्रि. (ल) १ कपं छाये, पंयें च्वका बेक्वये । ने. टुप्पो बांगिनु । to taper, to be bent, crooked.

कप:, सं. (पल-) १ थांकव: दथुइ दनीगु अंग: । ने. कवलको बीचको गारो । a fill-in wall. २. दुगेला: दना त:गु अंग: । ने. भित्र च्यापेर लगाएको गारो । a rebate.

-दने, क्रि. १. थांकव: दथुया अंग: जायुके । ने. कवल बीचको गारो लाउनु । to build a fill-in wall. २. दुज्याना: अंग: दने । ने. भित्र च्यापेर गारो लाउनु । to rebate a wall.

कपाय्, सं. सिमां पिहां वइगु छताजि नायुगु भुवा । ने. कपास । cotton.

-तिये, तीमां कपाय् दाये । ने. कपास धुन्नु । to fluff up cotton.

-पु, सं. (-ग:) कपायुया पु, ज्यापू । ने. कपासको गेडा, ज्यापू । cottonseed.

-फेने, क्रि. कपाय् फेनेगु ज्या याये । ने. सूत कात्नु । to spin.

कपा:, सं. (पाल-) न्हे छ्यूं । ने. निधार । the head, forehead.

-चुले, क्रि. तसकं कुत: याये । ने. मरिमेट्नु । to strive, work hard.

-दाये, क्रि. (ल) पस्ताय् चाये । ने. पछुताउनु । to repent, regret.

-नये, क्रि. (ल) दुख बिये, सास्ति याये । ने. टाउको खानु, हैरान गर्नु । to vex, perplex.

कपिं, सं. (पिन-) पपू वाउँवाउँ न:म्ह हायें च्वंम्ह की । ने. बारुलो । a wasp, mud–wasp.

-छँ, सं. कपिंचिया छँ । ने. बारुलोको सानो गोला ।

the bulk of earth (lit. mud-wasp's house).

कपू, (कपुलि-) सं. तुयु न:गु तसकं नस्वा:गु छ्वता वस्तु। ने. कपूर। camphor.

-मा, सं. कपूया नस्वा: दुगु सिमा। ने. कपूरपाती। china momum camphora.

-सिनायूस्वां, सं. (स्वान-, -फ्व:) कपूयायें न्या:गु नं दूगु सिनायूस्वां। ने. कपूरपाती फूल। a fragrant herb, china momum camphora.

कप्तान[1], सं. पल्तनय् लप्तनया च्वेयागु तँजि। ने. कप्तान, सहसेनानी। a captain.

कप्तान[2], सं. (गू) चखुंचा कय्केगु लिपा। ने. गुलेली। a catapult.

कफ, सं. (-पाँय्) म्हुतुं वइगु खइ। ने. कफ, खकार। sputum, phlegm.

-गुली, सं. (-ग:) खइ ब्वलीगु वास: गुलि। ने. श्लेष्म गुटिका। an expectorant.

कबज, सं. फाय् थाकुइगु प्वा:या ल्वय्। ने. कब्जियत। constipation.

कबजा, सं. (-पा) खापा याउँक ग्वे बा ती जीकेत ताइगु ली बा नया कबजा। ने. कब्जा। a hinge.

-घाये, क्रि. (त) कब्जा छुये। ने. कब्जा ठोक्नु, लगाउनु। to fix a hinge.

कवल, सं. (गू) ज्याला ज्या, कुचा ज्या। ने. ज्यालादारी काम, टुक्रे काम। job, piecework. (हे. बाह्नि-, सुथ-)

-वने, क्रि. बान्हि बा सुथ कवल ज्या वने। ने. ज्यालादारीको खण्डे काममा जानु, बिहान बा बेलुकाको खण्डे काममा जानु। to undertake a part time job or a piecework.

कबुल्, सं. ब्वातुगु बचं। ने. कबूल। a promise, consent.

कमानि, सं. (-पु) घरिइ दम तय्गु कमानि। ने. घडीमा दम दिने कमानी। spring, coil-spring.

-दुगु, वि. कमानि दुगु न्हेब:सा मचातय् य:। ने. कमानीदार। (of toy) having coil-springs.

कमीज, सं. (-पा:) न्हय:ने ल्ह्व:लाक ताँख दुगु ग:तां दुगु लं। ने. कमीज। a shirt.

कम्घासा, सं. (-ता) कय्गूया सनां। ने. केराउको चटनी। a sauce made of peas.

कय्:, सं. (यल-) १. (-ग:) तुयुगु चां दय्का त:गु ख्वला। ने. चिनिया कप। a china cup. २. चीनया तुयुगु चा। ने. चिनिया माटो। china clay.

-मईं, सं. १. खा:या कतांमरि। ने. कौंचको पुतली। a doll (made of china clay). २. तुयु उनम्ह मिसा। ने. गोरी आइमाई। a woman with a fair complexion. ३. जाकिं दय्का त:गु थ्वँ। ने. जाँड (चामलबाट बनेको)। a spirituous liquor fermented from rice.

कयां, सं. (यान-, -गू) चतं बांलुगु लिसंतय्गु ज्याभ:। ने. रसायन गर्ने ज्याभल। soldering iron.

कये, क्रि. (ल) १. ड्राये, बरेजुं मुग:चां तुक्क कल। ने. सुनारको ससाना ज्याभलले हान्नु, ठोक्नु। to strike, hit. २. ब्व:बिये, द्वपने। ने गाली गर्नु, खोट लाउनु। to reproach, charge, find fault.

कय्का, सं. १. नकिंचां बा कँयं साला का:गु कापू। ने. कुईंत्रो, किला बा काँडाले तानिएको धागो। accidental catch of thread (in cloth). २. (ग) म्हू दुने ला:गु बजि बा बूब:। ने. मुठीभरिको अन्न, गेडागुडी cl. for fistfuls of grains.

कय्कां काये, क्रि. (ल) नकिं बा कँयं बस:या का साले। ने. काँडा बा किलाले धागो समातिनु, अल्भिनु, कुईंत्रो लाग्नु। (of clothes) get stuck on a nail or thorn, or any other sharp thing.

कय्कुने, क्रि. १. ग्यबारा चिने (ग्याना:)। ने. खुम्चिनु (डरले)। to shrink with fear. २. ग्यबारा चिने (चिकुया:)। ने. कक्रिनु (जाडोले)। to huddle with chill. ३. नुग: चमकने। ने. संकुचित हुनु। to be narrow-minded.

कय्कुं, वि. १. सनेसिने मछिं, चिकू। ने. साँगुरो। narrow. २. नुग: कुति, चमकं। ने. कपटी, अधम। trickish, mean.

-पह:, नुग: चिफा:गुया भाव। ने. संकीर्णता, संकुचितता। trickiness, meanness.

कय्गू, सं. (गुलि-, -ग:) बूब मध्ये छ्ताजि:, कच्चे दुनेया ग्वरवला:गु। ने. केराउ। a pea.

-का:वने, क्रि. जिवं पार जुये। ने. मर्नु। to kick the bucket.

-गुलिचिने, क्रि. धें कय्गू पिकाये। ने. केराउको कोसा छोडाउनु। to shell (a pea pod).

कय्गूचा, सं. नचाम्ह दुगुचा । ने. कलिलो बोको । a young kid.

कय्पुये, क्रि. (ल) १. लुसिं कचिघा: याये, कचिलं पुये । ने. चिथोर्नु । to scratch, २. ज्वंधुये, कत्ताये । ने. हेरचाह वा सम्हार गर्नु । to care for, to hold in check.

कय्मि, सं. दँय्चा लसिच:म्ह तर कोंय्क हालीम्ह भंग: । ने. सारौं । a magpie.

कर, सं. सरकारं म्हइगु दां, त्याक्स । ने. कर । toll, tax २. जिद्दि । ने. इच्छाविरुद्ध जबर्जस्ती गर्ने गराउने काम । forced labour ३. ल्हा: । ने. हात । the hand.

-काप, सं. करबर, त:धंगु कर । ने. जबर्जस्ती । compulsion.

करं, क्रि. वि. बलं, कर याना: । ने. करकापले । by force.

करा¹, सं. १. (-गू) भंग:यात पंजले दुने च्वनेत दय्कात:गु थाय्चा । ने. पिंजडाभित्र चरालाई बस्नका लागि बनाइएको ठाउँ, मचान । a perch २. (-पा) थलबलया न्हाय्पंचा । ने. भाँडावर्तनको समात्ने कान । the ears of a casserole.

करा², वि. नायुमखु, छा:गु । ने. कडा, साह्रो । hard.

कराइ, सं. (-ग:) निखेर ज्वनेथिंक करा दया चक्कं म्हुतु दुगु नया तरकारी दय्केगु थल । ने. कराही । a deep pan with ears (to make bread, vegetable).

करिंगा, सं. (-गू) काज्याया पूचा । ने. तानको कोयो । a bobbin, wooden spool.

करुणामय, सं. लोकेश्वर बुंगद: वा जन्मा:द्य । ने. करुणामय भगवान । Karunamaya, Avalokiteswara.

करुवा, सं. (-ग:) ल: त्वनेगु अंखुचा दुगु थल । ने. टुटी भएको पानी खाने भाँडो, करुवा । a spouted brass water-pot.

कर्कतपाता, सं. छ्वलूगु पउचिइगु जस्ताया पाता । ने. जस्ता-पाता । a corrugated iron sheet.

कर्पिं, वि. थ:मला:पिं । ने. पराई, परचक्री । an alien, a foreigner.

कल¹, सं. (-ग:) वा वा लं सुइगु कल । ने. धान कुट्ने वा लुगा सिउने यन्त्र । a husking machine, sewing machine.

-घर, सं. (-ग:) १. लं सुइगु कलघर । ने. लुगा सिउने कल, कलघर । a sewing machine २ यन्त्र पुर्जात दुगु मेसिन । ने. मेसिन, यन्त्र, कलघर । a machine, an engine.

-हिति, सं. (-धा:) पाइप लाया: हया त:गु हिति । ने. धारा, कलधारा । a water-tap.

कल², अनु. (द्वि.) ल:या कुलुं बिना बंगु स: । ने. पानी बग्दाको आवाज, कलकल । noise produced by running water, rippling sound.

कलंपु, सं. (-गू) कंपु, सिमन्तिं ज्वंकेत ताइगु नकुचा । ने. होल्डफाष्ट । an iron dog.

कल:, सं. (लख-, -ग:) देय्के बनेत येखाना ज्वना जुइगु पंबालाया थल । ने. ढक्कन भएको झोलाएर बोक्ने ढकी । a wicker basket with a lid and handle.

-गा:, सं. (गाल-) गुथि भ्वय्या चिप: वायगु गा:चा । ने. गुठीगानाको भोजको जुठो फ्यांक्ने ठाउँ । holy pit (for casting off the remnants of ritual feast).

-बने, क्रि. फ्यानत:गु पुजा बने, देय्के बने । ने. भाकल गरेको पूजा गर्नु (मन्दिरमा) । to offer worship at god's temple. (with a basket)

-वाये, क्रि. (त) गुथि भ्वय्या चिप विधि याना: वाये । ने. गुठी भोजको जूठो विधिपूर्वक मन्सनु । to ward off evil spirit.

कला, सं. १. गुगुं नं लाया बछि, वाला । ने. चान्द्रमासको आधा महिना । half a month, a fortnight (हे. था-, घ्व-) २. साहित्यया खेलय् लय्ता वा हिसि । ने. सीप, कला । art.

कला:, सं. (लात-) सुयां मिसा, नकिं । ने. स्वास्नी, श्रीमती । one's wife, lady of the house.

-च्य:, सं. (चेल-) कलातं धा:धा:थें च्वनीम्ह मिजं । ने. जोइटिङ्ग्रे । a hen-pecked husband. २. मांखा त्य:, कलातं न्हयागु या:सां सह याइम्ह, फुंग या:सां सुंक च्वनीम्ह । ने. स्वास्नीको व्यभिचार चुपचाप सहने, रौंडपोइ । a cuckold.

कलिं¹, सं. (-पा) बहया तुति तिसा । ने. गोडामा लगाउने कल्ली । an anklet.

कलि२, सं. (गू) पेंगूगु युग:, कलिया मस्त गन क्या: मिनी? ने. कलियुग, पाप वा कलहयुग। the iron age.

कलिं, अनु. मचाभासं क:नि सीबलय् वइगु स:। ने. मकै भुट्दाको आवाज । the rattling sound produced when toasting corn.

-कलिंयाये, क्रि. (त) क:नि सीबलय् मदिक संके। ने. मकै भुट्नु (बा.भा.)। to toast, parch (maize, corn).

कले, सं. म्हू चिना त:गु ग्वांय्। ने. मुठा, कली। a bundle, bunch २. कले चिना त:गु छुं निनेत छेले दुगु तँजिग्व:, छकले निकले। ने. मुठा वा कली गन्ने गणक। cl. for bundled objects.

-चिने, क्रि. थु चिने। ने. मुठो बाँध्नु, कली पार्नु। to bundle up.

कल्कि, सं. १. भंग:या कुलिचिंगु पा। ने. खास खास चराको घुँगुरिएको सिउर। a crest २. जुजुपिनिगु मुखलय् च्वनीगु कुलिपा। ने. श्रीपेचमा लाउने हुयाउँ चराको प्वाँख। the plume worn over a crown.

-अवतार, विस्नुया छगू अवतार। ने. विष्णुको एक अवतार। incarnation of Lord Vishnu.

-कुये, क्रि. (लं) कल्की छेनय् छुये। ने. कल्की लाउनु, पहिरनु। to decorate oneself with a crest.

-भंग:, सं. (गल-) कल्की वा कुलिपा दुम्ह भंग:। ने. कल्की भएको चरा। the crested drongo.

-स्वां, सं. (स्वान-, -प्व:) कल्कि लसिव:गु स्वां। ने. कल्की फूल, कल्की जस्तो फूल। an amaranthus.

कल्या, सं. १. इहिपा: क्व:छीत मिजं पाखें न्ह्याकीगु लुँचुरा। ने. बिहे छिन्नलाई दुलहातर्फबाट दुलहीलाई लगाइदिने सुनको बाला। ceremonial bangles. (made of gold) २. नीपेताया छकु लाखामरि, लाखा। ने. चौबीस थान लाखामरी रोटी, रोटीको भारी। twentyfour pieces of ceremonial bread.

-न्ह्याके, क्रि. इहिपा: खुन्हु (वा न्हेयखुन्हु) मिजंया पाखें चुरा न्ह्याके। ने. बिहेको चुरा लगाइदिनु। to put bangles on ceremonially in marriage.

कवच, सं. (-गू) नहा:, हता: ल्वाय्त फीगु नया लं। ने. कवच, लडाईंमा जाँदा सुरक्षाको लागि लगाउने फलामको लुगा। an armour.

कवने, क्रि. गंसि जुजुं सि व क्वँ जुये। ने. दुब्लाउनु, मरन्च्याँसे हुनु। to grow thin like a skeleton.

कवय्१, सं. कता:, चीधं चित्त, क्यूकुं नुग:। ने. किरण्टोकी। a miser, skin-flint.

कवय्२, सं. (वच-, -गू) १. लइँया.दुने दइगु सिँयें छ्वा:गु छुं। ने. मूला र गाजरभित्र हुने सारो वस्तु। the hardened part of a radish २. सिँ, छ्वा:गु छुं, सिसाबुसाय् नं कवय् थाय्य:। ने. कुनै फलमा (बिग्रँदा) हुने पत्थरिलो भाग, काठ। stony form in the fruits.

-थाये, क्रि. (त) लइँ वा सिसाबुसाय् कवय् दये। ने. मूला वा फलफूलभित्र काठ जस्तो साह्रो हुनु। to have hardened parts in radish and fruits.

कवयुक, क्रि. नुग: कुति पहलं। ने. कंजूसी पाराले। miserly.

कवय्पह:, सं. (हल) १. नुग:स्या: पह:। ने. कंजूसीपना। miserliness. २. बिकुरापह:। ने. छुच्च्याइँ। meanness.

कवं, सं. (वन-) क्वँय्कालिम्ह, क्वचंजानाम्ह मनू। ने. कंकाल। a skeleton, an evil spirit appearing in the form of a skeleton.

-के, क्रि. कवं याये। ने. सिकुटे पार्नु। to skeletonize.

-प्याखं, सं. (खन-, -गू) कवं तय्गु प्याखं, कवं प्याखं स्वयाच्वनेबलय् म्हम्हि चिंक मिना व:। ने. कंकालको नाच। a dance of skeletons.

कव:, सं. (वल-) १. निग: थांया दथुयागु थाय्, थांकव:। ने. कवल। the space between two pillars, an arcade. २. लाहिया स्वापू दुपिं फुकीबाका। ने. हाडनाता। blood relation. ३. गुगुं छगू जातया पुच:। ने. जातिगत समूह। a communal group.

-बुद्धि, सं. (-गू) १. थ:गु छगू कव:या जक भिं स्वइगु बुद्धि। ने. साम्प्रदायिक विचार वा भावना। communal feeling. २. थ:गु कव: वा पुच:या चेतना। ने. वर्ग वा जाति-चेतना। class- consciousness.

कवाज, सं. माहातसें म्हितीगु पल्तन बा इम्त बीगु तालिम। ने. सैनिक प्रशिक्षण। a parade, drill.

कस, सं. (-ग:) ल्वाकल कि मि पिहां वइगु ल्वहँचा। ने. चकमक। a flint-stone.

कसउरी, सं. (-ग:) जाथु कँयु याय्गु थल। ने. कसौंडी। a cooking-pot made of brass.

कसा, सं. सास्ति। ने. सासना, कष्ट। torture.

-नये, क्रि. (ल) कसा फये। ने. सासना खानु वा भोग्नु। to be tortured.

-याये, क्रि. (त) कसा बिये, कसा नके। ने. सताउनु, यातना दिनु। to tease, torture, vex.

कसा:, सं. (साल-) कँय्या ज्यायाइपिं। ने. कंसाकार। a coppersmith (caste name Kansakar).

कसा:गा, सं. (-पु) हनाबनाय् देछाइगु त:जिगु गा, खातागा। ने. दोसल्ला। a high-quality shawl offered as a mark of respect.

कसि, सं. १. (-ग:) ब:चा ग्व:गु चाया कसिचा। ने. मभौला माटोको भाँडो। a small earthen pot. २. (-पु) क्वसीगु घ्घा:। ने. थिग्रेनी। sediment. ३. (-ग:) लुँ वह च्वला: स्वय्गु ल्वहं। ने. कसौटी। a touch stone.

कसिक, क्रि.वि. न्याक्क, क्वातुक, मचां मांयात कसिक घय्पुल। ने मस्काएर (अँगाल्नु, बाँध्नु)। (to embrance) firmly.

कसु, सं. (सुलि-, -ग:) चाया त:लय् सइगु चचमच धा:गु सि। ने. कसूर। sweet root.

-जुये, क्रि. नमचम जुये, सिसिकक: जुये। ने. नपुग हुनु, कम हुनु। to become scarce, to be finished.

कस्ति, सं. हां दय्कीगु चाकुगु पदार्थ। ने. मह। honey.

-हा, सं. कस्ति दय्कीम्ह हा। ने. माहुरी। a honey bee.

कस्तु, सं. (तुलि-) १. चलाया प्वाथय् दइगु छ्ताजि नस्वा:गु वस्तु। ने. कस्तूरी। musk. २. (-बँ) अन्या:गु कस्तूया म्हिचा। ने. कस्तुरी (थैलो) a musk gland.

-बँ, सं. (-पा) म्हासु मसेंक व मपुइकसे छुनात:गु खेंय्ब:। ने. पहेंलो नबिग्रने गरी बनाइएको पोच। sunny side up, egg fried on one side only.

-सा, सं. प्वाथय् कस्तू दुपिं च्वापुगुं पाखे दइपिं सा बा चल्ला। ने. कस्तूरी मृग। a musk deer.

कस्मिरा, सं. (-सा:) तँय् व कां थानात:गु काप:। ने. उनी कपडा। a woollen cloth.

कँ[१], सं. (-पाँय्) १. गा:म्हुया: त:लं लिकया त:गु हाकु चा। ने. कालोमाटो। black clay २. सा:जूगु चा। ने. मलिलो माटो। fertile soil.

-काये, क्रि. (ल) कँगा: म्हुये। ने. कालोमाटो भिक्नु। to excavate, dig for fertile soil. black clay.

-गुलि, सं. लिपाचाय् तया: कय्केगु चागुलि। ने. मटेंग्रो, माटोको गोली। a pellet made of clay.

-गा:, सं. (गाल-) कँ कया त:गु गा:, बेथां बेथां गा:वंगु गा:। ने. कालोमाटो भिकेको गहिरो कुहर, खाडल। a deep pit dug up to get black clay.

कँ[२], अ. कपं छाइगुया भाव। ने. इन्द्रधनु जनाउने शब्द। pertaining to rainbow.

-पंलुये, क्रि. (ल) कँ पंया च्वका थें चामा: तुले। ने. इन्द्रेणीको टुप्पा भैं बाँगिनु, निहुरिनु। (of rainbow) to bend down. (lit to be bamboo-shaped)

-फा:लुये, क्रि. (ल) कपं तपेने बा कँ फा:लाये। ने. (इन्द्रेणी) च्याप्टिनु वा सोभिनु, सोभो वा च्याप्टो देखा पर्नु। (of a rainbow or straight segment of a rainbow) to appear, to be seen.

कँपु, सं. (-गू) धाय्गु बा कनेगु पहचा। ने. कथा कथ्ने शैली। the style of story-telling.

कँय्, सं. (कँस-) छ्ताजि धातु। ने. काँस, कांस्य। bronze, bell-metal.

-न्या, सं. १. लखय् च्वनीम्ह जन्तु, गलह। ने.गोही। a crocodile. २. कय्न्या लसिव:म्ह इमू नइम्ह। ने. सालक। pangolin.

-बाता, सं. (-ग:) क्वातुगु भचा गा:वंगु बाता। ने. काँसको बाटा। a shallow bronze dish, bowl.

-लने, क्रि. कँय्लं सिये। ने. काँसको मोलम्मा लगाउनु वा चढाउनु। to galvanize, electroplate.

कँय्कालि, सं. पँय्कालि, माल थुखे उखे यंकाया लब काइपिं। ने. दलाल, एजेन्ट। a broker, agent, commission agent.

-ज्या, सं. (-गू) पँय्‌कालि बजय्‌ यायगु ज्या । ने. दलाली । brokerage.

-बंजा:, सं. (जाल-) पँय्‌कालि बंजा: । ने. फौबञ्जार, लाउके । a commission agent.

कँय्‌चि, सं.(-पु) काप: चायगु ज्याभ: । ने. कैंची । scissors.

-नके, क्रि. १. कँय्‌चि ज्वय्‌के, कँय्‌चिइ धा: तये । ने. कैंचीमा धार लाउनु । to sharpen २. ध्याक्व न्याका: खंल्हाये । ने. छेड हान्नु, व्यङ्ग्य गर्नु । to taunt.

-स्वाने, सं. (-पु) कँय्‌चियें छ्वतं लखाना: यहाँ वनीगु स्वाने । ने. एक तह बिसाउनी भएको भरेङ । a staircase with one landing for every two flights.

कँय्‌ता, सं. (-पु) गुप्ताङ्ग त्वपुइत मिजंतसें चिइगु बालाच्वा काप: । ने. लँगौटी । a loin cloth.

-पुजा, सं. (-गू) मिजं मचायात उमेर जाया वलकि याइगु कर्म । ने. व्रतबन्ध । a ceremony marking the attainment of adulthood. (हे. बुसँ खा)

-बिये, क्रि. (ल) कँय्‌तापुजा याये । ने. व्रतबन्ध गर्नु । to initiate a boy into adulthood. (हे. बुसँ खाये)

-बेने, क्रि. इजत वने । ने. बेइज्जत हुनु, धोती खुस्कनु । to be dishonoured.

कँय्‌पि, सं. धिमय्‌ लिसे थाइगु ताईंनाईंचा । ने. घण्टा, आघात बाद्य । a gong, percussion instrument.

कँय्‌प्वा:, सं. (प्वाल-) मुलुइ सुका तीगु प्वा: । ने. नाग्री । the eye of a needle.

-छुले, क्रि. कँय्‌प्वा:तिये । ने. सियोमा धागो उन्नु । to thread a needle.

-तिये, क्रि. (ल) = कँय्‌प्वा: छुले ।

कँहाले, क्रि. १. गहखेसे च्वंगु सलं हाले । ने. कन्नु, आर्तनाद गर्नु । to shriek. २. (धा: बा कइ) बाईंया काइँया मिने । ने. चहऱ्याउनु, रन्कनु । to feel an acute pain. ३. अगतितय्‌ हा:स: बये । ने. बेसुरको आवाज आउनु (प्रेतात्माको) । to shriek. (like a spirit)

कं[1], सं. (कँय-, -पु) १. स्वांया सिमाय्‌ दइगु पुयं । ने. काँडा । a thorn. २. पंगल: । ने. बाधा, खिचोलो । a hindrance.

-थाये, क्रि. (त) कं पेपुना च्वने । ने. बिझेको काँडा अड्किनु । (of a thorn) to stick.

-पु, सं. (-गू) सिमन्तिं ज्वंकेत सिँइ ताइगु नया बाला, कलंपु । ने. फलामे काँटी, होल्डफास्ट । an iron dog, holdfast.

-मा, कं दुगु स्वांमा: । ने. सिउँडी, क्याचुक । any of the cactus.

-सि, सं. (.-ग:) चाय्‌ सइगु, चच पँपँ धा:गु सि । ने. भँकटहर । a pineapple.

-स्वां, सं. (स्वान-, फ्व:) कंमाय्‌ ह्वइगु स्वां । ने. रातो सिउँडीको फूल । the flower of a thorny plant, bush.

कं[2], सं. (कन-) १. पंयागु दुरु तय्‌गु त्वाञ्चा । ने. ढुंग्रो (दूध हाल्ने) । a bamboo vessel for holding milk or water. २. ल्हा:पतिंचां काका: न्याय्‌केगु सिँकुचा बा पंबाला । ने. करताल । a pair of castanets. ३. सिँयागु सफू देब: । ने. गाता, पुस्तक छोप्ने काठ । ४. सफू पइका ब्वने छिंगु सफूकं । ने. चेपा । a book-rest (for reading) (हे. दुरु-, सफू-)

कं[3], वि. चक्ककंगु, त्वाता माता धा:गु । ने. खुलेको, तिर्मिराउने, उघ्रेको । open, bright.

-निभा:, सं. (भाल-) वा बय्‌ ब्याका: त:न्हु लिपा त्वाल्लां थिक त्वइगु निभा: । ने. फुल्के घाम । bright sunshine (after many days of rain).

-निभा: त्वये, क्रि. (त्वल) त्वातामाताकंक निभा: त्वये, कनिभा: त्वलकि कपं छ्वाइ । ने. फुल्के घाम लाग्नु । (of the twilight) to fall, occur (after many days of rain).

-नुग:, सं. (गल-) चा: नुग:, न्हेलं चा:गु नुग: । ने. सचेत मन । conscious mind, alert mind.

कं[4], अ. तर्कारिया तँय्‌ नय्‌जिउगु छ्वताजि कं । ने. खान हुने खालको काँडा । an edible thorn plant. (हे. इ-, तु-, दु-, दे-, न्हा-, फ-, ब-, म्हु-, स्व-)

कंगाल, सं. दां दांछि मदुम्ह, प्वंखाय्‌ । ने. कंगाल, अकिंचन । poor, penniless.

कंता:, सं. (ताल-) १. नुग:स्या:म्ह, नुग: कुतिम्ह मनू । ने. कंजूस, मक्खीचूस । a miser, niggard. २.

सुयाहे मिं स्वय् मफुम्ह, नुग:कुति। ने. आततायी। a felon, assailant, ruffian.

कंथ, सं. (-गू) ज्या यायगु पहचा। ने. काइदा, तरिका। a system, manner of doing something.

-छिने, क्रि. कथं हने, कथं छिनेव ज्या सने अ:पु। ने. तौरतरिका मिल्नु। to be systematized.

-लाये, क्रि. १. ज्या कथं हने। ने. चाँजो मिल्नु। to proceed smoothly. २. स्व कथं लाये। ने. कोण वा हेराइ मिल्नु। to fall along the line of sight, to be at an angle or in focus.

कंलाय्, सं. (लास-, -गू) १. कंकाल, क्वँ जकगू म्ह। ने. अस्थिपञ्जर। a skeleton २. किपाकापा ब्वयगु पेकासिं। ने. चौघेरो, फ्रेम। a frame.

-जुये, क्रि. (ल) १. सि व क्वँ जक लेने। ने. सिकुटे हुनु। to become lean and thin. २. तसकं फ्वगिने। ने. अकिंचन हुनु। to become destitute, penniless.

-स:, सं. (सल-) क्यौंय्क मिंगु कंलासय् हाना: ब:गु स:। ने. चिच्याहट। a scream, shrill cry.

कंस, क्रि. वि. कन्हेयां कन्हे। ने. पर्सि। day after tomorrow.

कंसू, सं. (सुलि-,-गू) बजक्वांय् जुगुया भाव, ने. बहिरोपना। deafness.

-दने, क्रि. छतिं हे मताये। ने. पटक्कै नसुन्नु। to become stone deaf.

-वने, क्रि. (ल) मताइगु जुये। ने. बहिरो हुनु। (of deafness) to occur.

क:[1], सं. (कत-, -प्ति) अयला: कायत थुया त:गु क:। ने. कट (रक्सी पार्ने)। fermented mash, dreg.

-ध्वँ, सं. (-प्ति) करध्वँ, क:ध्वं लिपा गुजुं काय् य:। ने. ज्यादै कडा जाँड। a kind of strong beer.

-फ्वगिं, सं. माया बनापुसे च्वंम्ह फ्वगिं। ने. टीठ लाग्दो मगन्ते। a despicable beggar.

क:[2], सं. (कल-) का:, निपा खंपाया दथु। ने. काछ, काप। the groin, crotch.

-का, सं. (-पु) क:यें निखे बाया बंगु का, क:का, यल:का। ने. चंगालाई संतुलनमा राख्न लगाइएको क:का। the yoke string (of a paper kite).

-काछुये, क्रि. (त) भुतुमाली गल:का तये। ने. चङ्गामा क:का जड्नु। to set a yoke string (to a paper kite).

क:[3], अ. कयगूयात चिहायक धयात:गु खँग्व:। ने. केराउको छोटो नाम। pertaining to pea.

-चु, सं. (-गू) कयगूमाया चुलि। ने. केराउको टुसा। pea sprout.

-छे, सं. (घे) प्वला मत:गु कयगू या बाउँगु छे। ने. केराउको कोसा। a pea pod.

-छेस्वां, सं. (स्वान-, प्व:) क:छेस्वां वइबलय् लापा थें हे च्वँ। ने. जोरपाते फूल (रंगीचंगी)। a sweet pea.

-मा, सं. क:छेमा। ने. केराउको बोट, सिरुवा। a pea plant.

-सू, सं. (सुलि-) केला त:गु कयगू। ने. फग्लेंटो केराउ। split peas.

क:घाये, क्रि. (त) १. ज्वंछुये, चिचा: सचा: याये। ने. सम्हाल्नु, हेरचाह गर्नु। to care for, to hold in control. २. छग: छग: सिना काये। ने. एकएक गरेर बटुल्नु। to glean, to gather together.

क:ति, सं. (-पु) वा दुगु सिं फायगु ज्याभ:। ने. करौती। a saw. (हे. न चायगु-, फाला-, ब्वसि-)

-ब्वाये, क्रि. (त) क:तिया धा: मखुथाय् लाना वने। ने. (करौतिको) धार फट्कनु। to jump out of the groove.

-सा:याये, क्रि. (त) खापा वा चउकोसया कुनय् क:ति किये, पायधि याये। ने. (चौकोसको जोर्नीको) करौती चलाएर कसर निकाल्नु। to saw off bits of door frames or shutters for proper alignment.

क:नि, सं. (-ग:) १. छताजि नसा, छ्वयां लिपा बांला:गु नसा क:नि हे ख:। ने. मकै। maize, corn. २. (-घे) गुली मचिंनिगु क:नि, घेक:नि। ने. मकैको घोघा। the cob of a corn.

-गुलि चिने, क्रि. क:निधें क:नि लिकाये। ने. मकै छोडाउनु। to separate the maize (from cobs).

-ग्वाय्, सं. (ग्वाच-,-पु) क:निधें पिहां वइगु म्हयम्हय् धा:गु सँ। ने. मकैको गुजुल्टो। corn silk.

-फंग:, सं. (गल-) १. क:नि नया: म्वाना च्वंम्ह,

गांयाम्ह मनू। ने. मकै खाने मान्छे, कठि, पाखे। a maize eater, villager. २. घंयू, सुम्क च्वँ क:निफंग:त वल। ने. गुप्तचर। a spy, (lit. maize-bird).

क:बसि, सं. (-ग:) प्याजि रंगगु चिग्व:गु सि, क:पासि। ने. काफल। a kind of red berry, myrica nagi.

-खा, सं. क:बसि फंग:। ने. काफल पाक्यो चरी। a Himalayan singing bird. (हे. खा)

क:मि, सं. १. ज्या याइम्ह मनू, ने. कामदार। a workman. २. सिंज्या याइम्ह। ने. कर्मी, सिकर्मी। a carpenter. ३. ल्हातय् सीप दुम्हं मनू। ने. सिल्पकार, कारीगर। a craftsman, technician.

-ज्या, सं. (-गू) सिंक:मिज्या। ने. सिकर्मी काम। carpentry.

-ज्यास:, सं. (सल-, -गू) सिंक:मितय् ज्या सनीगु थाय्। ने. ज्यासल। a carpenter's workshop. (हे. मि)

क:लि, सं. १. (-ग:) माय् हे फुसुलुगु वा। ने. खोस्टे धान। the husk २. तीय:म्ह लखय् च्वनीम्ह कीचा। ने. गंगटो। a crab.

क:सला, सं. व:मरि पुइकीगु चतंचा। ने. रोटी पल्टाउने पन्यू, दाबिलो। a spatula.

क:सि, सं. छेँया च्वेया तँय् चिकं अपां सियात:गु थाय्। ने. कौसी, अटाली। a terrace.

-अपा, सं. (-पा) बुत्ता कियात:गु अपा। ने. बुट्टेदार इंट। a cornice brick.

-म्व:, सं. (मवल-) क:सि प:खा:या लिपायागु सु। ने. कौसीको पर्खालको माथिल्लो सरो। the toping of a parapet.

का, सं. (-पुं) सुज्यायात दय्कात:गु का। ने. धागो। a thread. (हे. क:-, ति-, मा-, यें-,पु-)

का[1], सं. १. काय्गु ज्या। ने. लिनु। take २. लँ, सिं बा छ्वलि छ्विलि निनेत छ्येलेदुगु खँग्व:। ने. बाटो, दाउरा आदि गन्दा प्रयोग हुने गनौटो। cl. for routes, fire, wood, pincers etc.

-लँ, सं. पेकालँ। ने. चौबाटो। a crossroads.

का[2], नि. द, जिउ धायत छ्येले दुगु खँग्व:। ने. लौ, ल, स्वीकारोक्ति। yes, o.k.

काउले[1], सं. (-ध्वा:) क्वबितुकं। ने. काउली। a cauli flower.

काउले[2], सं. ल्वहं थें छ्या:म्ह जलजन्तु। ने. कछुवा। a tortoise, turtle.

-ल्वहँ, सं. (इँत-, -ग:) जगया दकलय् च्वे च्वनीगु ल्वहं। ने. जगमाथि रहने चाक्लो ढुङ्गो। a corner stone.

काकरां, क्रि. वि. चिकुं कय्कुनी कयं। ने. कक्रक्क परेर। frozen with cold.

काक:, सं. १. कप्तांचा। ने. गुलेली। a catapult. २. क्वल: लुगु किंत दुगु, तुंथिं थलवल लिकाय्गु भ:। ने. काँटेदार लङ्गर (इनारमा खसेको भाँडा, बाल्टिन उठाउने साधन)। a grapple. ३. लागिमुगि। ने. फर्को, फोंक। irritation ४. कांतांकुतुंम्ह बांम्ह मनू। ने. अमिल्दो डिलडौल, अष्टावक्र। a person with crooked body, a bandy-legged person.

-चाये, क्रि. (ल) लागिमुगि चाये। ने. फर्किनु, फोंकिनु। to irritate, to be angry.

काका, सं. १. ध्वामथूगु खँ। ने. अस्पष्ट बोली। mumbling २. द्वंविद्वं। ने. दोष, त्रुटि। misdemeanour.

-धाये, क्रि. (ल) थुइक धाय्मफये, काकाकुकु धाये। ने. लर्बरिनु। unable to speak clearly. (because of past misdemeanour)

काकि, सं. १. ककाया नकिं। ने. काकी। one's father's younger brother's wife. २. मां थाय् बहम्ह मिसा। ने. आमा भन्न सुहाउँदी आइमाई। a motherly woman.

काक्क, क्रि. वि. सने मछिंक। ने. कोचिएर, खाँदिएर। tightly, clumsily.

कागुलु, सं. काय् जक स:म्ह। ने. लिन मात्रै जान्ने। one who takes everything and gives away nothing, a grabber.

काचाकाचा, क्रि. वि. याकनं, च्वाच्वां। ने. छिटो छिटो, चाँडो। quickly, hastily.

काजु, सं. (-ग:) सूसिमि। ने. काजु। a cashew nut.

काता, सं. (-गू) १. धउ भेग: दिकेगु काता। ने. कहतारो अड्याउने बाँसको कप्टेरोले बनाएको बस्तु।

a small traingular device of sticks for stacking yogurt bowls one upon the other. २. सफू पुइका: स्वेगु कं। ने. चेपा। a book-rest. ३. तलाजु। ने. तराजु। a balance.

-कुति, सं. ल्हा:तुति बेबे क्व:म्ह । ने. हातखुट्टा बाङ्गिएको, बाङ्गाटिङ्गा अंग भएको, अष्टावक्र । a bandy-legged person.

कातीप्याखं, सं. (खन-, -गू) यलया नांजा:गु प्याखं। ने. कार्तिक नाच। a Kartik dance staged in mockery.

काथ्रा, सं. ग्याफरा । ने. कातर, लाछी । a timid person.

-क, क्रि.वि. ग्या:पहलं । ने. डरछेरुवा पाराले । timidly.

-पहः, सं. (हल-) ग्या:पह, ग्या:भाय् । ने. कातरता, भीरुता । timidity.

कानाकानापिच्चा, सं. मिखाय् चिना: म्हितीगु छता कासा। ने. कानेकाने पिच्चा खेल। the game of blind man's buff.

कापः, सं. (पत-, -सा:) १. कां थानात:गु। ने. कपडा। cloth २. लं, वस: । ने. लुगा। dress

-थाये, क्रि. (त) थाज्या थाये। ने. कपडा बुन्नु। to weave.

कापु, सं. १. लं, वस: । ने. लुगाफाटो। clothes, dress. २. कापू, भुतिमालिया का । ने. चंगाको धागो। a kite-string.

-लाये, क्रि. (त) कापू काये । ने. धागो लुट्नु (चंगाको)। to snatch a kite-string.

काये[1], क्रि। (त) १. मख्किंक लाये। ने. च्यापोमा पर्नु। to be embarrassed. २. निगूया बिचय् लाये। ने. च्यापिनु, किचिनु। to be pressed, crushed.

काये[2], क्रि. (ल) १. बियेया अ:ख। ने. लिनु। to take. २. कला: वा भा:त याये। ने. केटा वा केटी बिगार्नु। to seduce. ३. अयला: थ्वं थियें। ने. मात लाग्नु, नशा लाग्नु। to be intoxicated. ४. मि दुये। ने. रक्सी पार्नु। to distil spirit.

काय्[1], सं. काय्मचा, पुता। ने. छोरा । a son.

-चा, सं. दाजु वा किजाया काय्। ने. भतिजा। one's brother's son.

-मचा, सं. म्ह्याय्या अ:ख:म्ह मचा। ने. छोरा, पुरुष। a son, male issue. २. ह्वाय्पाय् छा:म्ह मनू। ने. आँटिलो मान्छे, बहादुर। a brave person.

काय्[2], सं. काय्गु ज्या। ने. लिने काम। the act of taking, a take.

-बी, सं. काल बिल। ने. लेनदेन। give-and-take policy.

-बी याये, क्रि. (त) बनय् ज्याये । ने. व्यापार गर्नु। to do business with.

-भः, सं. (भल-) १. (ग-) सिन:म्हू । ने. सिन्दूर राख्ने विशेष प्रकारको बट्टा। a metal box specially made for storing vermilion. २. (-ग:) गुलुपा: । ने. भिक्षापात्र। a begging bowl.

कार्नेस, सं. प:कू, झ्या: फुसय् वा बसाय् बल्लाक दना त:गु छसु। ने. पानीबाट बचाउन वा बाछिटा आउन नदिनका लागि गारोसंगै बाहिर निकालिएको इँट, टायल आदिको सानो छत। a cornice.

काल[1], सं. १. ई, मनूया सीगु ई। ने. मरण। death. २. द्वका:, मनू मखुम्ह। ने. दुर्जन, खल। a rascal, scoundrel.

काल[2], सं. काय्गु ज्या। ने. आदान, लिने काम। the act of taking.

-बिल, सं. (-गू) काय्गु व बीगु ज्या, बनय्। ने. व्यापार, लेनदेन। commerce, give–and–take policy.

-बिल दये, क्रि. (त) बनय् ज्याय् स्वापू बांलाये। ने. व्यापारिक सम्बन्ध राम्रो हुनु। to have good (commercial) relations with.

काले, क्रि. १. खेँय् सेंका दय्के। ने. फुल बिगारेर तार्नु। to scramble (eggs) २. लुँ पा:काये, सप्पाया जलय् लुँ काली। ने. सुन गाल्नु, खार्नु। to purify (gold).

कालेंकुलुं सं. छताजि खा, सुपिंखा। ने. कन्याङ्कुरुङ्ग। a migratory bird.

काल्पि, सं. ल्हा:या पतिंत बायावंगु कापि । ने. औंलाको काप । the space between the fingers.

कासा, ना. (-गू) म्हितेगु। ने. खेल। a game.

-दबू, सं. (बुलि-, -गू) कासा म्हितेगु दबू। ने. रंगशाला, खेल्ने थलो। a stadium.

-पसः, सं. (सल-, -गू) न्हेब:सा मीगु पसः । ने. खेलौना बेच्ने पसल । a shop specializing in sports goods.

कासिं, सं. (सिन-) काय्जक स:म्ह, कागुलु । ने. लिन मात्रै जान्ने मान्छे । one who knows only how to take (i.e. he never gives)

कासु, सं. काय्गुया भाव। ने. आदान। the act of taking.

-बिसु, सं. (-गू) काल बिल । ने. आदान-प्रदान । give-and-take policy.

काहा, सं. (-पु) ताहा:गु पुइगु बाजं । ने. तुरही । a long trumpet with no keys.

-खलः, सं. (लक-) काहा पुइपिनिगु पुच: । ने. तुरही बजाउनेहरूको टोली, जमात । a group of trumpet players.

-स्वां, सं. (स्वान-,-प्वः) काहा लसिब:गु स्वां । ने. धतुरे फूल । a poisonous flower, datura.

काँता, सं. १. (-पु) सं काकेगु किलिप । ने. काँटा । a hair pin. २. (-गू) तियाः काय्गु दुसूचा । ने. काँटा । a fork. ३. (-गू) लनेगु भः । ने. तराजु । a scale.

काँय्[1], (काँच-) १. केराया फं । ने. केराको काँगियो । a bunch. २. काँय् लाःगु केरा, पालु पिलु नीत छेले दुगु तँजिग्वः । ने. गुच्छा वा काँगियो गन्दा प्रयोग हुने गनौटो । cl for ramiformed objects.

-चिने, क्रि. छकाँय् याये, भुप्पा दयके । ने. भुप्पा बनाउनु । to form into a cluster.

काँय्[2], अनु. कँय्मिचिया हा:स: । ने. सारौंको आवाज । a crackling sound.

-चा, सं. कय्मि । ने. सारौं । a jungle maina.

कां, सं. मिखां मखंम्ह, कांया देसय् गल:रा गुन्दा । ने. अन्धो । a blind man. (हे आखः-, उं-, त्वर-, पू-, सं-)

-कासा, सं. (-गू) मिखाय् चिना: म्हितीगु छताजि कासा । ने. कानेकाने पिच्चा । the game of blind man's bluff.

का:[1], सं. (काल-) १. (-गू) तुति बाया वंगु थाय् । ने. काछ, काप । the groin २. (-पु) काहा बाजं । ने. तुरही । a long trumpet with no keys.

का:[2], अ. त्वःमं क्य:मंया इलय् धाय् बइगु खँग्वः, घा: । ने. ज्या, जा । an exclamation of forgetfulness, repentance.

का:प, सं. (-गू) गुंच्वे च्वंगु लँचा । ने. खोंच, काप । a gorge. (हे. नइ-)

कि[1], सं. (ग:) अन्नया ग: । ने. गेडा, अन्नको गेडा । a grain. (हे. जा-, च्व-, छ्व-)

-गः, सं. (गल-, -गः) आखेय्, फुजाय् छेलीगु जाकि । ने. अक्षता । a grain of ceremonial unbroken rice.

-भु, सं. जाकी, छ्व धि दुगु देछाय्गु भु । ने. अन्नपात र पैसासहितको पूजाथाल । a dish with money, foodstuff etc. meant as votive offering.

-सली, सं. (लिख-, -गः) फ्याना त:गु सली, धेबा वा ग्वय् छ्गः तया किसली फ्याय्गु चलन दु । ने. संकल्प गरिएको पैसा र सुपारी सहितको पाला, भाकल । a bowl filled with rice etc. set aside as votive offering and designed to ensure good luck, etc.

कि[2], अ .१. वा । ने. अथवा । or. २. धुनेवं, लिपा । ने. गरेपछि, पछाडि । just after (doing some thing)

किकि, सं. १. मचा मासं की, न्याइचा । ने. (बा.भा.) किरी । insect. २. मचामासं सि । ने. (बा.भा.) जुम्रा । a louse.

किचः, सं. (चल-) १. निभाः कीगु थाय् । ने. छाया, छहारी । a shade २. काव्यया किचः, घा । ने. काव्यको सर्ग । a canto.

-लाये, क्रि. (त) गाजलं दाये । ने. छाया पर्नु । to cast a shadow, to shade.

किजा, सं. स्वम्ह मिजंमचा । ने. भाइ । one's younger brother.

-भत, सं. भा:तया किजा । ने. लोग्नेको भाइ, देवर । one's husband's younger brother. (हे. त्वाय्-, सस:-)

किनु, सं. मिसाम्ह प्रेत । ने. किचकन्नी । a hunting spirit, a female goblin.

किपा, सं. (-पा:) तसवीर । ने. चित्र, तस्वीर । a picture, portrait.

-काये, क्रि. (ल) किपासालं किपा काये । ने. तसवीर खिच्नु । to take a photograph.

-किये, क्रि. (ल) च्वसां किपा च्वये, दय्के। ने. चित्र बनाउनु, कोर्नु। to skech, draw a picture.

-लु, सं. (-गू) किचलय् बा लखय् लुया व:गु किपा। ने. प्रतिबिम्ब, दोब्राया। a shadow, reflection.

-लु जुये, क्रि. (ल) लिउ न्ह्य: जुये। ने. पुच्छर हुनु, पछिपछि लाग्नु, संगसंगै हिंड्नु। to follow constantly.

-लु प्याखं, सं. (खन-, -गू) किपाय् खने दइगु हुलाप्याखं। ने. छायानृत्य। a shadow dance.

-लुये, क्रि. (ल) गनं किपा लाये, पुखूचाय् छंगु किपा लुल। ने. ओझेल पर्नु, छाया पर्नु। to cast a shadow.

-साले, क्रि. तसबीर काये। ने. तस्बीर खिच्नु। to photograph.

किपासा:, सं. (साल-, -ग:) किपा कायेगु यन्त्र, क्यामरा। ने. क्यामेरा, छवियन्त्र। a camera.

किपां दाये, क्रि. (ल) थ: थिजि बा थिथं खने दये (सुयां न्ह्य:ने)। ने. आफ्नो मान बा भाउ घट्नु (कसैको सामु)। to be overshadowed.

किप्यं, सं. (पेन-) किप्या ल्याखं कायगु कर। ने. मालपोत। a land tax.

-पुले, क्रि. प्यं पुले। ने. कर बुझाउनु। to pay a tax, land tax.

किमना, सं. (-पा) हाजा याकनं क्वय्कीगु मसला। ने. दाउन, मचसार। yeast.

किमि, सं. प्वाथय् दाइम्ह की। ने. जुका। a worm, intestinal parasite. (हे. बा-, मा-)

-क्वथये, क्रि. (ल) किमि क्वकाये। ने. जुका झार्नु। to remove worms, intestinal parasites.

-दाये, क्रि. (ल) किमि दया वये। ने. जुका पर्नु। to be infested with parasitic worms.

-सिक्क, (क्रि.वि.) तसकं, ग्याक्क। ने. पेटको कीरा मर्ने गरी। vehemently, dreadfully.

-स्याये, क्रि. (त) तसकं क्याये, राना तसें नेपा:मितय् किमि स्याना हे त:गु ख:। ने. त्रस्त पार्नु, पेटको कीरा मर्ने गरी झपार्नु। to terrify, terrorise.

किया, सं. गियात:गु ध्व: धी। ने. रेखा, धर्सो। a criss-cross of lines.

-किपा, सं. (-पा:) ध्वलं ज्याना त:गु किपा। ने. रेखाचित्र। a line drawing.

किये[1], क्रि. (त) १. हाक:हिक: लाये। ने. रंग लाग्नु बा सर्नु। to stain. २. ज: पने, स्वय् मफय्के। ने. छेक्नु। to obstruct. (light or sight)

किये[2], क्रि. (ल) १. खिसि खिसि याये। ने. रेट्नु, सेर्नु। to file. २. सारंगि थाये। ने. सारंगी बजाउनु बा रेट्नु। to scrape a stringed instument (with a bow) ३. ध्व:धी साले। ने. धर्सो तान्नु। to draw a line.

किरि, अनु. (द्वि) छता म्हाइपुगु स:। ने. न्याम्रो आवाज। a crackling sound.

-ता, सं. (-पु) सिंपउ लाया: दय्का त:गु तापु। ने. अस्थायी पुल। a temporary bridge.

-मिने, क्रि. न्हेयूबलय् किरिकिरि स: वये। ने. किरकिर लाग्नु (चपाउँदा)। to crackle (when munched).

किरुं, सं. (छन-, -ग:) नमाय् नकय्गू, मबूगु बा मा:मबुइगु अन्न। ने. किर्कोला। an unsoakable, useless grain of cereal, lentil, etc.

किलाघ:, सं. सुं सीया झिंनिन्हुया ज्या। ने. बाह्रौं दिनको आशौच क्रिया। obsequies performed on the 12th day of someone's death.

किलिकिलि, अनु. कीचिया हा:स:। ने. किरा फट्यांग्राको आवाज। crackling sound produced by insects.

-चा, सं. अथे हालीम्ह, तिंन्हुया जुइम्ह की। ने. किम्रो। a cricket.

किसि, सं. स्वं दुम्ह त:धीम्ह गुं पसु। ने. हात्ती। an elephant.

-की, सं. (किल-) किसि लसि व:म्ह कीचा, जाकी दाइम्ह की। ने. घुन, चिलेसो। a weevil.

-तुति, सं. तुति तपुइगु ल्वय्। ने. पादशोथ। elephantiasis.

-द्वंब:, सं. (बल-) ल: द्वंब: जाया वइगु बा:। ने. ठूलो भेल, बाढी। a flood.

-ध्वाखा, सं. (-गू) किसि न्ह्यंगु लुखा, दुवा:। ने. बडेमानको ढोका। a large gate (fit for an

elephant to pass through).

-माग:, सं. (गल-) किसियात भाय् सीकीम्ह । ने. माहुते । an elephant driver.

किस्ता, सं. (-गू) दरमा । ने. महिनावारी, तलब । monthly salary.

-बिये, क्रि. (ल) १. तलब बिये । ने. महिनावारी दिनु । to pay a salary २. थुचा थुचा याना साहु पुले । ने. किस्ताबन्दीमा ऋण तिर्नु । to pay by instalment.

किस्ति, सं. चकंगु भु बा दय्मा । ने. किस्ती । a tray.

किं, सं. (किन-, -पु) न बा सिँसाँ छखेर च्वमुका त:गु हाक:चा लूगु बस्तु । ने. कीलो । a nail. (हे. न-, प्या-, सिँ-, हिँ-)

-न्याये, क्रि. (त) निपाता स्वायत की थालय् याये, किं न्यातकि छपाता थें खने दइ । ने. फलामे पाताहरू जोड्नलाई कीला ठोक्नु । to rivet metal sheets together.

की१, सं. (किल-) १. मचाभासं न्याइन्याइचा, चिचा थिक:पिं कीचा । ने. कीरो । an insect, worm. २. ल्वय् हइपिं कीचा । ने. जीवाणु, कीटाणु । a germ, bacterium.

की२, सं. (किल-) (-पु) पंकी, चुकू, अंग: क्यपुया घलिमय् ताइगु नकिं । ने. गारो च्यापेर दलिन छेउ ठोकिने काठ वा बाँसको कीलो । a bamboo nail, retaining pin.

-कये, क्रि. (ल) किं न्याये । ने. पाताहरू जोड्न कीला ठोक्नु वा दोब्याउनु । to rivet metal sheets.

कु१, सं. १. छम्हसें क्वबुइ फक्वचा बस्तु । ने. भारी । a load. २. दयुपतिंया च्वकां चुल्या तकया दासु । ने. हात । a cubit.

-चिने, क्रि. क्वबुइ छिंक कु दय्के । ने. भारी कस्नु । to tie up a load.

-चिं, सं. (चिन-) थाज्या म्हू दुने कुछि कुछि पतिकं दइगु चिं । ने. तानको कपडामा एकएक हात बिराएर रहेको चिनो । a cubit mark on the hand-loom.

-बुये, क्रि. (ल) क्वबुये । ने. भारी बोक्नु । to shoulder a load.

कु२, वि. मभिंगु, मनिंगु । ने. ननिको, नअसल । bad, evil.

-मन्, सं. (नुख-) छेँजिचा । ने. घरज्वाइँ । one who is provided with food and abode by his wife's kin.

-सि, सं. तितिं न्हुइम्ह की, तिंन्हूइ य:म्ह न्याइम्ह की । ने. उपियाँ । a flea.

कुइँ, सं. (कुँच-, -पु) केँकिँ तायत भुतुली छेलीगु ज्याभ:, कुँच: । ने. चुलेसी । a kitchen knife mounted at an angle on a wooden block.

कुइँ २, अनु. खिचाचिया हा:स: ने. कुकुरको छाउराको रुवाइ । the yelping of a pup.

-चा, सं. मचाभासं खिचा । ने. (बा.भा.) छाउरो (कुकुरको) । a pup (chv).

कुकु१, सं. १. मचा भासं त्वँसा । ने. (बा.भा.) पेय पदार्थ । drink (chv). २. मचाभासं खिचा, कुइँचा । ने. कुकुर, छाउरो । a pup (chv).

कुकु२, सं. १. कुकुमाखा, खेँय् थ्वय् ब्या:म्ह माखा । ने. फुल पार्ने काम पूरा गरिसकेकी माउ कुखुरी । a mother hen.

-च्वने, क्रि. माखां खेँय् त्वपुया च्वने । ने. ओथारो बस्नु । to hatch, to sit on eggs.

कुकुल्यांक, अनु. न्हेखा हा:गु स: । ने. कुखुरी काँ, भाले बासेको आवाज । cock-a-doodle-doo.

कुके, क्रि. बिति बेबहारं थाकुके, मा:सां म्वा:सां य:थितिपिन्त कुके मजिउ । ने. व्यवहारले गाह्रोसांघ्रो पार्नु, । to put into trouble (in adhering to social customs).

कुचा, सं. बाकू द:गुया छकू । ने. टुक्रा । a piece.

-खापा, सं. (-पा) च्वे व क्वे याना निब्व थला त:गु खापा । ने. तल र माथि दुई तहमा जडेको खापा । a Dutch door.

-थले, क्रि. निकू थले, कुचा याये । ने. टुक्र्याउनु । to cut to pieces.

-दले, क्रि. निकु दले, कुचा जुये । ने. टुक्रिनु । to be broken.

कुचु, सं. १. म्हय् थिबलय् वाइँया बा पीसे च्वनीगुया भाव । ने. काउकुती । tickle. २. ग्वला, घूस । ने. घूस bribe. ३. लब । ने. नाफा । profit.

-के, क्रि. कुचुसे च्वंके । ने. काउकुती लाउनु,

कुतकुत्याउनु। to tickle, to titillate.

-नके, क्रि. १. = कुचुके। २. ग्वला नके। ने. घूस खुवाउनु। to bribe.

कुतय्याये, क्रि. विचाधंगु ढंबिढनय् सातुसां ब्व:बिये। ने. टोकस्नु। to scold repeatedly, to gnaw at.

कुत:, सं. (तल-) १. ज्या क्वतासे याय्गुया भाव। ने. कोशिश, प्रयत्न। an attempt, effort. २. मंतुना। ने. अभिप्राय, मुराद। intention. ३. न्हेज्यायगु पह:चा। ने. हौसला। courage, passion.

-याये, क्रि (त) क्वतासे ज्या याये। ने. कोशिश गर्नु। to attempt.

कुता:, सं. (ताल-, -गू) १. सी यनेत दय्कीगु ख:। ने. अर्थी, शवयान। a bier. २: पस:थिकय् च्वनीगु सिपउ। ने. कोटाल ढिक। a plank (inserted into a vertical groove).

-स्वाने, सं. न्या: मदुगु, ह्व:ह्व: दुगु स्वाने। ने. खुट्किलो नउठाइएको ह्वांग परेको भरेङ, बाँसको भरेङ। a staircase without risers, bamboo ladder.

कुति, सं. मचाभासं धाकांछु, वा सुइगु सिँयागु क्ल। ने. ढिकी। a wooden husking device.

कुतिकाला, सं. पितिकुति पह:, ध:वँय्। ने. धर्मपरायण, आस्तिक। orthodox.

-सु, सं. कुतिकाला पह:, ध:वँय् पह:। ने. धर्मपरायणता, आस्तिकता। orthodoxy.

कुतिलजु, सं. मुद्दा मिद्दा ल्वानाबीम्ह। ने. अधिवक्ता, वकील। a pleader, barrister.

कुतिवने, क्रि. १. कुतु वने, क्वब्वाये। ने. खस्नु। to fall down. २. चजिलजि कयं क्वहाँ वने। ने. खस्कनु, घट्नु। to lower, to deteriorate.

कुथि, सं. (-गू) १. धुकू क्वथा। ने. भण्डार। a storeroom. २. थ्वकं थ्वकं मीगु पस:। ने. थोक पसल। a wholesale shop. ३. ल्यासे बीगु थाय्। ने. वेश्यालय, कोठी। a brothel. (हे. बनय्-, ब्वने-, सफू-, सुज्या-,हिज्या-)

कुनय्, अ. बां बीगु ज्या। ने. आकार दिनुको भाव, खराज। carving.

-याये, क्रि. (त) सिँ वा नया त्याकय् बुत्ता लुइके। ने. कुँद्नु, खराज गर्नु। to carve (wood or metal), to turn the lathe.

कुनुकुनु, अ. हिमुहि, कुलेगुया भाव। ने. झोंक, झर्काइ, कोट्याउनुको भाव। irritaion, rage.

-तं वये, क्रि. (ल) दुनें निसें तं वये। ने. रिसले मुरमुरिनु। to be enraged.

-याये, क्रि. (त) न्हाय्पनय् चासु लंके। ने. कानको चिलाइ शान्त पार्नु। (for ear itching) to scratch.

कुनु, सं. (कुनुलि-, -मा) खायु सवा:गु, मिंपूया वास:गु मा। ने. घिउकुमारी। a variety of cactus, aloe barbadensis.

कुने¹, क्रि. १. दुने लाके, पिहाँ वय् मफय्क कोथाय् दुने तये। ने. थुन्नु। to shut, confine. २. सुना वने। ने. सुक्नु, खुम्चिनु। to shrink. (हे. क्य्-, सेय्-, ह्य्-, हि-, ह्या-)

कुने², सं. क्वयेयागु तँ। ने. तल्लो तला। downstairs.

कुने³, क्रि. वि. क्वे, क्वे पाखे। ने. तल, तलतिर। down, down below.

कुन्दा, सं. १. (-गू) बुगा:चा। ने. कुण्ड। a water hole. २. बस: दाय्गु सिँमुग:। ने. काठे मुङ्ग्रो। a mallet. (हे. ब:-, भ-, सु-)

कुन्नेकाये, क्रि. (ल) ब्वया च्वंच्वं छ्रगवारा चिना क्वब्वां वने.। ने. उड्दाउड्दै डल्लो परेर झर्नु, थञ्चिनु। (of a bird) to dive, to swoop.

कुन्या, सं. कुँइ गंका त:पिं न्या। ने. पिल्सिएको माछा। smoked fish.

कुपा, सं. गुहालि यायेगु भावना। ने. सेवा गर्ने भावना। a helping attitude.

कुपे, क्रि. (पल) गुहालि याये। ने. मद्दत पुऱ्याउनु। to help, assist.

कुप्य, क्रि.वि. फिंतिक्क (मसने)। ने. डेग (नचल्नु)। (to stay) quietly.

कुफत, वि. जिवय् मनिंगु। ने. कुपथ्य, अस्वस्थकर। unhealthy (food).

कुबानि, सं. -गू) बांमला:गु बानि। ने. खराब बानी। evil habit, misconduct.

कुबि, सं. (-ग:) बन्दा। ने. बन्दाकोबी। a cabbage.

-तुकं, सं. (कन-) काउली। ने. फूलकोपी, काउली। a cauliflower. (हे. कं, तुकं)

कुबेला, सं. अई, मखुगु ई। ने. बेमौका, अमिल्दो समय। an inopportune time.

कुमति, सं. मभिंगु मति। ने. खराब बुद्धि, दुर्मति। ill intention.

कुम्मनू, सं. (नुख-) १. छेँ जिचा। ने. घरज्वाईं। one who is provided with food and lodging by his wife's kin. २. मभिंम्ह मनू, ध्यापूम्ह मनू। ने. नजाती मान्छे, खराब मान्छे। a rascal, scoundrel.

कुमा:, सं. (माल-) भारा छीपिं। ने. कुमाले, कुम्भकार। a potter.

-ज्या, सं. (गू) चाभारा छीगु ज्या। ने. माटोको भाँडाकुँडा बनाउने काम। pottery.

कुम्पि, सं. १। झ्मू जातया छ्ताजि की। ने. धमिरो। a termite, white ant. २. त्याख्य् मजा:म्ह मनू। ने. भारेभुरे, जाबो मान्छे। an insignificant person.

-खने, क्रि. चिधं खने, छुंमखु तायुके। ने. निफर देख्नु, भारेभुरे ठान्नु। to belittle, minimize.

कुये[1], क्रि. (त) १. मि पने., क्वा:ज: काये। ने. आगो ताप्नु। to warm (before the fire). २. मिखाय् घूघा: बने। ने. आँखामा धूलो वा कीरो पर्नु। (of foreign particles) to enter into the eyes. ३. दुसेया ग्व: वा प्व: लये, मा थारां तयातये। ने. कोदो कुर्कनु। to cut off the heads of millet (leaving the stalks standing).

कुये[2], क्रि. (ल) १. कुसा चायुके, कुसां गायुके वा वा निभा: पने। ने. छाता उघार्नु, ओढ्नु। to open an umbrella. २. वां मदायुक पाखाक्वे च्वने, पाखां कुये। ने. ओत लाग्नु। to shelter.

कुरि, सं. १. नीग: तपुलिया छ्व कुरि जुइ, नीग: नीगलय् तपुलि नीत छेले दुगु तँजि ग्व:। ने. बीस बटा टोपीलाई गन्तीमा ल्याउँदा प्रयोग हुने गणक, बीस बटाको एक कुरी, गनौटो। cl. for counting 20 caps. २. नीगू धेप भ्वंयात पुचलय् नीत छेले दुगु तँजिग्व:। ने. बीस ढेपलाई सामूहिक रूपले गन्दा प्रयोग हुने गणक, बीस ढेपको एक कुरी, गनौटो। cl. for counting twenty chips (eg. ten sheets of folded Nepali papers is called a Dhep).

कुरिल, सं. दुकं, चिच्चीमागु बुँइ सइगु चिरामी तयुत नकीगु तरकारी। ने.कुरिलो। asparagus.

कुरिं, सं. (-ग:) १. क्वरिं, चाया थलचा। ने. माटाको सानो घैंटो। a small earthen pitcher. २. इँचा ज्वयुकेगु ल्वहँचा। ने. कुरिन, हँसिया उज्याउने ढुङ्गा वा पत्थर। a whetting stone for sharpening a sickle.

कुरिं, सं. (रिन-) लाया दकलय् लिपाया न्हु। ने. मसान्त। the last day of a month.

कुरु, अनु. (द्वि.) छ्या:गु छुं न्हेय् बलय् बइगु स:, करउँ करउँ। ने. कर्‍याम कर्‍याम, कुरुम। the sound produced while munching something or grinding teeth.

कुर्के, क्रि. १. कुरुके, कुतु बंके। ने. खसाल्नु। to drop. २. हेबायुचबाय् याये, क्वथि पुने। ने. होच्याउनु, गिराउनु। to degrade, ridicule.

कुर्सि, सं. (-पु) स्वेतर थाय् बलय् ति थका-क्वका यायुत वा ति स्यायुत मा:गु मुलु। ने. कुर्सियो। a knitting needle.

कुलां, सं. (लाम-) १. (गू) ता:पाक मिखा ब्वयुबलय् सर्ग: व गुँ वा गुँच्व व सर्ग: छुस्वा खने दइगु थाय्, यांकया तापाक्क स्वयुबलय् गुँ च्वसं कुलां खने दइ। ने. नेटो, क्षितिज। the horizon. २. झ्या: वा लुखाया फुसय् बुत्ता किया: भचा थकया त:गु आपाया सु वा सिँया पांचा, प:कू। ने. झ्याल वा ढोकाको सिरानमा निर्मित कार्नेस। a window or door cornice. ३. बालिबिलि दुकया: स्वथनेगु कू। ने. भण्डार, धनसार। a grannery. ४. ननि जुकेगु सर्ग खने दुगु लँचा। ने. खुल्ला आकास देखिने चोक भेट्टाउने गल्ली। a narrow open passage (that leads to a patio). ५. दुने ला:गु ननि। ने. आकाश खुलेको भित्री चोक। a patio.

-भंग:, सं. (गल-) क्वकायुचा, क्व:या स्वलय् खेँय खुइम्ह भंग:। ने. कोइली। a cuckoo.

-भुग:, सं. (गल-) कुलांभलु, चिब्यागु पाकुंचागु गल्लि। ने. साँगुरो, कोप्चो गल्ली। a narrow confined lane.

कुलि[1], सं. १. चा:तूगु सँ, सँया कुलि। ने. घुँगुरो, बाटुलो परेको लर्को। a curl of hair २. चामा:तूगु सँ-कुलि निनेत छेले दुगु तँ जिग्व:। ने. कपालको लर्को

गन्दा प्रयोग हुने गणक, गनौटो। cl for counting hair in curls.

-पा, सं. (-) १. हँय्याके दइगु कुलिचिंगु न्हिपं। ने. हाँसको धुँगुरिएको पुच्छर। a curly feather of a duck. २. कल्किपा। ने. चराको चुरो, सिउर। a crest.

कुलि२, सं. मनूतय् बा देय्तय् दपुइ दइगु स्वापू। ने. मैत्री, दौत्य सम्बन्ध। alliance, link. दुहाँ बंगु कुँया स्वापू। ने. कुना बा कुनुको काप देखाउने जोर्नी, कडी। a conjunctive link, inter-direction. (हे. यउ-, यं-, बउ-, बं-)

कुलिं, सं. (लिन-, -गः) १. प्वःतय् न्यालाना लिसे तइगु न्या थल, भुलु। ने. फुर्लुङ। a creel. २. म्हुतु चिप्वाःगु लःथल। ने. सानो मुख भएको भाँडो। a small mouthed water pot.

कुलु१, सं. १. छेँगुलिं भुनागु बाजं दय्कीपिं। ने. कुलू बाजा बनाउने जाति। a drum maker. २. छेँगूया लःथल।, ने. छालाको पानी राख्ने भाँडो। a leather vessel. ३. = कुलिं१

कुलु२, अनु. (द्वि.) म्हुतु च्वलेबलय् वइगु सः। ने. कुकुकुलु, मुख खोकल्दा निस्कने आवाज। a gurgling sound.

-कुलु याये, क्रि. (त) कुल्ला याये। ने. खोकल्नु, कुल्ला गर्नु। to rinse the mouth, to gargle.

कुले१, सं. (-गः) निमना दाय्‌गु थल, पे कुलेया फछि जुइ। ने. दुई माना अटाउने भाँडो, दुई मानाको नापो। a two–mana standard measuring pot.

कुले२, क्रि १. वाय् याःगु लिकाये। ने. दाँत कोट्याउनु। (of a tooth-catch) to extract. २. ल्वापु छ्वने, सुयां ल्वापुइ कुला जुइ बांमलाः। ने. उक्साउनु, उचाल्नु। to instigate, to provoke. ३. हेय्‌काः यःपाखे स्वके। ने. फुल्याउनु। to influence. ४. त्वायं पपू पिये, बखुँया पा कुलाच्वन। ने. चुच्चोले (प्वाँख) मिलाउनु, सम्याउनु। to preen. ५. कुँखिने, दुवाले। ने. आलोचना गर्नु। to criticize.

कुल्फि, सं. (-गू) चुरोस तयाः त्वनेगु त्वाच्चा। ने. कुल्फी। a cigarette-holder.

कुस, सं. १. (-पु, -मा) स्वखः घाँय्, वर्म्हुया ज्याय् कुस मदयकं मगाः। ने. कुश। Bermuda grass. २. [illegible] उसाँय् दु ला धकाः नेनेगु खँग्वः। ने. भलाकुसारी। greetings. (हे. लस-)

कुसा, सं. वां मदायकेत व निभालं मक्य्‌केत कुइगु, मचामासं कुइकुइ। an umbrella. (हे. छत्र-, थः-, सँय्-, सिनाज्या-) ने. छाता। २. कउतय् मिगालय् कुलीगु नतूचा। ने. आगो चलाउने फलामे डन्डी। a poker, a rake for stirring (embers).

-कथि, सं. (-पु) बजि ल्हुइ बलय् इलय् इलय् कुलीगु बाला कथिचा। ने. चिउरा कुट्दा बीचबीचमा चलाउने कपटेरो। a stick to stir up the grain while beating rice.

कुसाः, सं. (साल-) क्वातुगु गुहालि, दुनुगलं याइगु त्वपा। ने. हार्दिक सहायता। cordial help. (हे. सुसाः-)

-याये, क्रि. (त) मदत याये, त्वये। ने. मदत पुऱ्याउनु। to help.

कुसि, सं. तिंतिंन्हुइम्ह न्याइम्ह कीचा। ने. उपियाँ। a flea. (हे. कु२)

-घाः, सं. चिचि घाःगु घाः, कुसिचां न्याःगु घाः। ने. साधारण घाउ। an insignificant wound.

कुसिं, सं. (सिन-) ल्वाका जुइम्ह, छ्वनीम्ह। ने. उक्साउने कारणी। an instigator.

कुस्ति, सं. तिसाः, लाप्पा ल्वाय्‌गु। ने. कुस्ती। wrestling

-ख्यः, सं. लाप्पा ल्वाय्‌गु थाय्, तिसालद। ने. कुस्ती खेल्ने ठाउँ, अखडा। a gymnasium.

-म्हिते, क्रि. तिसाः ल्वाये। ने. कुस्ती खेल्नु। to wrestle.

कुस्यः, सं. कर्किया भिं स्वये मफुम्ह मनू। ने. अनुदार। a ruffian, tyrant.

-पहः, सं. (हल-) कर्किया मभिं स्वय्‌गु भाव बा पहचा। ने. दुराचार, कुभलो चिताउने स्वभाव। tyranny.

कुँ, सं. मि बांलाक मच्याइबलय् पालुक वइगु हा। ने. धुवाँ। smoke.

-गः, सं. (गल-) भुतूया कुँ पिहाँ वनीगु प्वाः। ने. चिम्नी। a chimney.

-थने, क्रि. कुँ गय्‌के। ने. धुवाँउनु, धुवाँ पार्नु। to create smoke to fumigate.

-पने, क्रि. थःत कुंगय्‌काः नीसी याये। ने. यज्ञादिको धुवाँद्वारा सुध्याउनु, चोख्याउनु। to saturate with holy smoke.

कुँइँ, सं. (कुँच-, -पु) कुँय:, बाउँचा, आलुइलु ताइगु ज्याभ: । ने. चुलेसी । a kitchen knife.

कुं, सं. (कुन-) दुहाँवना: वा छ्वां बया: लूगु वां । ने. कुना । a corner. (हे. दु-, या-, ह्या-)

-कासा, सं. (-गू) कुं नाला: पेकुनय् पेम्ह च्वना: म्हितीगु कासा । ने. कुना च्यापुवा खेल । a nook-seeking game.

-कुलामय्, क्रि.वि. कुनय् कापिचाय्, दक्वभनं । ने. सबैतिर, अन्तरकुन्तरमा । (to search) everywhere, nook and corner.

-खिने, क्रि. नाग:तुग: याये, भिं मभिं उला केने, दुवाले । ने. खिज्याउनु, आलोचना गर्नु । to criticize, to find fault with.

-सुरु, सं. (-गू) देय्ग:या कुंकुनय् तयातइपिं ब्वसल वा भ्याय्चा । ने. देवलको कुनाकुनामा ठड्याइएको काल्पनिक जनावर (टुँडालको सतहमा घोडा वा भेँडा) । a winged horse etc. (carved on the corner strut)

कू[१], सं. (कुलि-, -पु) बुँ पालेगु ज्याभ: । ने. कोदाली । a short–handled hoe. (हे. जा:-, त:-, थ-, बाजा:-, माजा:-)

ज्याये, क्रि. (त) बुँ पाले, पिज्यायात चा माथं वंके । ने. खेत खन्नु, सम्याउनु । to turn over the earth, to level.

कू[२], सं. (कुलि-) निमनाया दासु । ने. दुई मानाको नापो । approximately one quart.

कू[३], सं. (कुथि-) बालिबिलि दुस्वका: स्वथनेगु थाय् । ने. धनसार, भण्डार । store–room, granary. (हे. दु-, धु- पि-, बनय्-, ब्वने-, सफू-, हिज्या-)

कू[४], सं. (कुति-) कुचा, छकू बकुतिं गा:सा यंका दिसं । ने. टुक्रा । a piece, a cut–piece.

-थले, क्रि. कुचा याये । ने. टुक्र्याउनु । to cut to pieces.

कू नये, क्रि. (नल) भुग्लं च्वने, आतापाता जुये । ने. फोक्रिनु, लत्रनु । to brood, to be in a sad mood.

कूस्वाने, सं. (-पु) कुचा स्वाने, कंय्चि स्वाने । ने. कैँचीको आकारमा एक तह मभेरी उत्रने भरेङ । a staircase with only one landing.

केपु[१], सं. (-ब्व) जाकि, छ्वब छिया छब्व निसला:, ध्येबा दुगु किभु, न्हापा प्याखं पिखं क्यंवइपिन्त केपु तयगु चलन दु । ने. साँस्कृतिक टोलीलाई दिइने अन्न आदि र रुपियाँको सीधादान । a dish full of grain and money given to the cultural team.

केपु[२], सं. (-ग:) लइँसि, लइँपुसा । ने. मूलाको बिउ । radish seed.

केब, सं. छेँ स्वा:गु तरकारि स्वां सिं पीगु थाय् । ने. बारी, घरबारी । a garden, a kitchen garden.

-छेँ, सं. (-छा) स्वानक केब दुगु छेँ । ने. बङ्गाला । a bungalow.

-लँ, सं. (-पु) खुं लँ, केबय् वय् वनेगु लँ । ने. जसकेलो, चोर बाटो । a path leading to the garden.

केरा, सं. (-पु) पुलां भासं म्वाय् । ने. केरा । a banana.

केले, क्रि. पा ज्याये, केल्सां छुचुं ग्वारा चकंके । ने. रोटी बेल्नु । to flatten dough with a rolling pin. २. वा सुइगु कलय् वा केले । ने. कलमा धान कुट्नु । to shell paddy with a husking machine) to husk paddy. ३. म्वतरं वा घ:चालं केले । ने. किच्नु, कुल्चिनु । to run over (by a car). ४. कपाँय् त्याये, नचुके । ने. धुन्नु, फड्कनु । to fluff up (cotton)

केलेंहने, क्रि. येचा: मिखां स्वये । ने. कर्के आँखाले हेर्नु । to ogle, to cast an amorous glance.

केहेँ, सं. छम्ह हे मामं बुइका त:म्ह क्वकालिम्ह मिसामचा । ने. बहिनी । one's sister, younger sister.

-चा, सं. केहेँ धाय् बहम्ह मिसामचा । ने. बहिनी । a sisterly girl, woman.

-भत-, सं. मा:तया केहेँ । ने. नन्द । one's husband's younger sister.

केँ, सं. जा वाला नयगु बूब: केँ, तर्कारि केँ । ने. दाल, तिउन । lentil soup, vegetable curry.

-खुने, क्रि. केँ दय्के । ने. दाल वा तिउन पकाउनु । to prepare lentil or vegetable curry.

-चि, सं. उगुं थुगुं खर्च । ने. विविध वा फुटकर खर्च । an unspecified expenditure, extra outlay.

–क्व, सं. (-) केब। ने. तरकारीबारी। a kitchen garden.

–सि, सं. कें थुनेगु थल। ने. दाल वा तिउन पकाउने भाँडो। a pot to cook lentils, vegetable curry, a casserole.

केय्कुहुस्लुं, सं. (हुस्लुम-, -गू) च्वंक्वय् हिला वनीगु हुस्लुं। ने. रोटेपीङ। a merry-go-round, a rotary swing.

केय्तुले, क्रि. इसा पिसा जुइक सने, म्वेम्वे थाना: सने। ने. मडारिनु, सलबलाउनु। to squirm, to wriggle.

केय्तुंकासा, सं. म्हकुचात केय् केय् तुइका: म्हितेगु कासा, अजू चायापुगु न्ह्याइपुगु कासा। ने. व्यायाम, कौतुहलपूर्ण खेल तमाशा, शारीरिक व्यायाम, कसरत। acrobatics.

क्यामरा, सं. (-गः) किपासा:। ने. छवियन्त्र, क्यामेरा। a camera.

क्याँत, सं. १ थेवाया लख्खु। ने. क्याँट। a stack (of coins) २. पँ, क्लें (नोथया)। ने. चाङ (नोटको)। a bundle of notes.

क्व, वि.१ क्वकालिम्ह। ने. कान्छो। junior, younger. २. क्वय् ला:गु, क्वे यागु। ने. तलतिरको, मुनिको। below, under.

–कइ, सं. (इच-, -गः) दुज्वर दतकि म्हुतुसि कुंचाय् वइगु कइ। ने. जुठे खटिरा। boils appearing on the lip corners.

क्वकाय्चा, सं. कुलांभंगः। ने. कोइली। a cuckoo.

क्वकी, सं. (किल-, -पु) बुँ क्वायुगु चिधंगागु ज्याभः। ने. खन्ती, कुटो। a digger, a small hoe.

क्वख:, सं. (खल-, -मा) क्वख: घाँय्, प्यंथयुत मदय्क मगा:गु छताजि घाँय्। ने. कुश। Bermuda grass, holy grass.

क्वखा, सं. १. (-पु) पुजाआजाय् क्वखाय्गु कचिकाया मा:। ने. काँचो धागोको माला। a ritual ribbon worn round the neck. २. (-गू) छेंक्वं चुक जुकेगु लब। ने. चोक पस्ने छेडो। the passage to a courtyard.

क्वचायुक, क्रि.वि. पूवंक, फुक्कं। ने. संपूर्ण, आद्योपान्त। thoroughly.

क्वत, क्रि.वि. क्वे पाखे, कुने। ने. तल, तलतिर। down, downward.

–ना:, सं. भेल्या: याना: क्या त:गु छेँ-बुँ। ने. बलजफ्ती हत्याइएको घर-जमीन। (a part of land or house) taken by force.

क्वत:, सं. (तल-) १. (-ग:) छ्यंक्वँय्। ने. खप्पर। a skull. २. (-पा:) तत:धंगु ज्याखँय् छेलीगु, तपा:गु छ्याखेरं सि ग्व:मुंका त:गु त:जिगु पुजाभ:। ने. चौडा भएको, करीब एक बित उठेको किनारलाई मोडेर दोब्राइएको ठूलो पूजाथाली। a ceremonial tray.

–सुपलि, सं. क्वतलय् साय्सी याय्त छ्खे लिक्क तया तइगु पुजाभ:। ने. थपुवा पूजा थाली। an extra tray.

क्वता, सं. (-गू) गँय्लिं, क्वताचां कं लिका रे। ने. संदंश, सानू चिम्टा। tweezers.

क्वतासे, क्रि.वि.मन तया:, क्वतासे ब्वनेगु या। ने. गढेर, गहिरिएर। deeply, intensively.

क्वता:[१]**,** सं. (ताल-) १. स: सिउम्ह मनू। ने. दक्ष व्यक्ति। a skilled person. २. नाय:। ने. नेता। a leader. ३. (-पउ) पस: थिकय् च्वनीगु सिपउचा। ने. कोटाल ढिक। a plank (that is inserted into a vertical rail)

क्वता:[२]**,** सं. (ताल-,-ग:) पँय्ता: बाजनय् दुय्या:गु छग: बाजं, निग: बाजं पेपुंका त:गु ज:ख: व च्वं-क्वं नं थाय् जिउगु बाजं। ने. जोडेर चार मुखे बनाइएको विशिष्ट बाजा। a barrel drum.

क्वता:नाय:, सं. (यल-) स:सिउपिनि व कलाकारतय् नाय:। ने. विद्वान, कलाकारहरूको नाइके। the leader of a group of scholars and artists.

क्वतुने, क्रि. १. भंभं क्वहां वने.। ने. धसिनु, गाडिनु। to sink in. २. दिक्क चाये, खिन्न जुये। ने. हतोत्साहित हुनु, निरासिनु। to be frustrated.

क्वत्या, सं. ज्यामिनाय:। ने. भरिया नाइके। a head coolie.

क्वथा, सं. (-कू) १. बारं खुया: दय्का त:गु च्वनेगु थाय्। ने. कोठा। a room. (हे. च्वने-, देने-, बनय्-, ब्वने-, स्वने-) २. प्वंगु थाय्। ने. फराक, अन्तर। space.

–कासा, सं. क्वथा क्वथा दय्का: खँग्व: पाय्छिगु माय्का: म्हितेगु छगु कासा। ने. कोठे पहेली, प्रहेलिका। a crossword puzzle.

–ज्वलं, सं. (लन-) १. क्वथा छाय्पेगु हलंज्वलं। ने.

कोठा सजाउने सरसामान । furniture and fixtures of a room. २. न्हू जिलाजंया थाय् च्वंवइगु छकु नसा त्वंसा । ने.ज्वाईं कहाँ पठाइने खान-पानको सामान । the ceremonial parcel of food and drinks to a bride-groom.

-पासा, सं. क्लाः भाःत । ने. जोई-पोइ । a spouse.

-पाहां, सं. (हान-) क्वथाय् तयाः बिसकं पाहां याय् माःपिं पाहां । ने. अति आदर पूर्वक कोठामा राखेर ख्वाउनुपर्ने पाहुना । a special guest.

-मचा, सं. १. पत्याः याना तःम्ह बाबुचा । ने. कोठेमोचे । a cabin boy, a trusted servant. २. लायकुलिइ वसः इसः पुंकीम्ह । ने. पोशाके, बैठके । a valet.

क्वथि, सं. = कुथि, -२, -३ ।

क्वथिधुने, क्रि. नागःतुगः याये । ने. खिल्ली उडाउनु । to make fun of.

क्वथु, सं. क्वय् लाःगु थाय् । ने. तल्लो भेक । lower area, downtown.

-लि, सं. क्वेयागु दासु, समुन्दरया सतह । ने. तल्लो सतह, समुद्री समतल । low level, sea-level.

क्वथेंक, क्रि. वि. क्वय् थेंक । ने. तलसम्म, अन्तसम्म । to the end, to the bottom.

क्वध्वं, सं. (ध्वन-, -पु) कःसिं चुकय् क्वहां वइगु ध्वं । ने. कौसीदेखि तल चोकसम्म आउने पाइप । a gutter

क्वना, सं. १. (-गः) सा मेय् तय्त नसा नकेगु सिंया थल । ने. डुँड, सानो डुङ्गा आकारको काठ खोपेर बनाइएको भाँडो, द्रोणी । a trough, manger. २. कःलिया दुगः क्वंय् । ने. गंगटोको पिठ्युँ । the dorsal shell of a crab. ३. लखय् न्ह्याइगु नांचा । ने. डुंगा । a boat.

क्वपरा, सं. च्वपाः, मंस्तय्त खिच्व फाकेत दय्कातःगु गल । ने. कोपरा । a chamber-pot, bedpan.

क्वपसांपुये, क्रि. (ल) पुलिं व चुल्यां चुये, पेपां चुये । ने. घोप्टो पर्नु, लम्पसार पर्नु, चौखुरिनु । to prostrate, to lie flat, to go down on one's hands and knees.

क्वपि, सं. (-गू) मछिंक दुहांवंगु कुं । ने. काप्चो । a nook. (हे. मिखा-)

-छुँ सं. चिधिकःपिं छुंचा । ने. सानो जातको मुसो । a house mouse.

क्वपु, सं. १. (-गू) भुतू त्वाकः, कपु । ने. पिरा, पिर्का । a wooden seat (in a kitchen). २. (-पा) तःखा, च्वं क्वे वय् बने यायत तयातःगु खापा वा लुखा । ने. घोप्टे । a trap door. ३. (-पु) झ्याः वा लुखा फुसय् तइगु सिंपउ । ने. झ्याल-ढोकामाथि राखिने काठ, कोपु । a lintel. ४. चिचि हाकःगु किलासय् दइगु पाखाचा । ने. किलासमा रहने वा बनाइएको बलेसी । the eaves. ५. बिलि लसि वःपिं पुखुली दइपिं कीचा । ने. साङ्लोको आकारको एक थरी पानीमा हुने कीरा an aquatic insect (similar to a cockroach).

-अपा, सं. (-पा) पउया भुलीभुली च्वनीगु अपा वा आँप्पा । ने. धुर छोप्ने ईंट वा झिंगटी । a ridge tile.

-झ्याः, सं. (झ्याल-, -पाः) पाखा त्वाल्हाना बिचं पिकयातःगु झ्याः । ने. तेर्सो छानामा बनाइएको ठाडो झ्याल । a dormer window.

-तँ, सं. (-) १. छेंदितँ, क्वय्यागु तँ । ने. छिंडीको तला वा दलान । a basement. २. चुक वनेगु लब । ने. चोक पस्ने बाटो वा पारण a passage to the yard.

-पउ, सं. (पलि-) १. माकः पउ, तस्वानाः क्वहाँ वःगु पउ । ने. तेर्सो छाना । a gable roof. २. म्हुकुछि जक पिहां वेक पिकया तःगु पउचा । ने. तल्लो बलेसी । lower eaves.

क्वपुंक, क्रि. वि. १. क्वयक । ने. डढ्ने गरी । scorchingly. २. न्हाय् वंक, इज्जत मच्वंक, आमयें नं क्वपुंक नवाय् ला छं । ने. बेइज्जती हुने गरी । meanly.

क्वबितुकं, सं. (कन-) काउलि तरकारि । ने. फूलकोपी, काउली । a cauliflower. (हे. कं, तुकं, कुबि)

क्वब्वाये, क्रि. (त)) च्वं क्वय् भुगु ब्वाये । ने. हामफाल्नु । to jump down.

क्वब्वाःलः, सं. (लख-) झ्वाला, क्वब्वानाः वयाच्वंगु लःया धाः । ने. झरना । a waterfall.

क्वमिलु, वि. क्वछुइगु पह, चिधंछु, क्वमिलुपिं मनू ल्वकं ह्वाइ । ने. नुहेको, कोमल स्वभावको । humble, modest, self-effacing.

-ज्वने, क्रि. तुति ज्वने । बिन्तिभाव याये । ने. आग्रह पूर्वक अनुरोध गर्नु । to implore, entreat.

-सु, सं. (-गू) १. क्वमिलु जुइगुया भाव । ने. नम्र हुनाको भाव । request, entreaty. २. क्वछुना केनेगुया भाव । ने. नम्रता । modesty.

क्वये, क्रि. (ल) हाकुक छ्वः मिं पिये, जासिइ छ्वः पेपुने । ने. डढ्नु । to scorch.

क्वय्[१], सं. (क्वस-) निगू माइलया दासु । ने. कोस । a unit of two miles.

क्वय्[२], क्रि. वि. च्वेया अःख: । ने. तल, तलतिर । down, in the area below.

क्वय्के, क्रि. १. छुसा घ्यः वा चिकनय् सिये । ने. झान्नु । to fry spices in butter or oil. २. मरिमिरि क्वःगु जुइके । ने. डढ्ने पार्नु, डढाउनु । to scorch, burn.

क्वरं, सं. पजिपिसं प्वथय् मफुगु क्वजिपिंके क्वन्ह्याना वःगु वसः । ने. जराबरी । a hand-me-down. २: आजुपिनि पाखें क्वन्ह्याना वःगु मुना वा चलन । ने. लोक-संस्कृति, लोक-परम्परा । the folklore.

क्वरां, अ. पतिकं । ने. पटकै पिच्छे । every time.

क्वरिं, सं. (रिन-, -गः) घ्य चिकं तय्गु थल । ने. घिउ वा तेल राख्ने माटाको भाँडो । an earthen vessel for ghee or oil.

क्वरं, सं. क्वय्यागु मापुलि वा सतह । ने. तल्लो सतह । a lower level. (हे. रं, थरं)

-फाये, क्रि. (ल) क्वंनिसें फांगां त्वपुये । ने. सिरक ओढ्नु (गोडादेखि) । to cover with a quilt (up from the legs).

क्वर्दा, सं. (-पु) सलयात दाइगु पउकथि । ने. चाबुक, कोर्रा । a whip.

-नके, क्रि. क्वर्दा मुइके । ने. कोर्राले ठोक्नु वा हान्नु । to whip.

क्वला[१], सं. १. (-पाः) देय्‌मा लसि वःगु सि ग्वःमुंगु थल, प्यं थय्‌बलय् जाय्‌पं तय्गु थल । ने. पिण्डपात्र । a shallow dish (to discard the oblation). २. (-पू) बुत्ता पिज्वेक बँय् लाय्गु सिंपउ । ने. बुट्टा निस्कने गरी ओछ्याइने काठ, फलेक । parquet ३. च्वला पतिंचां बुरा पतिं च्वकाया दासु । ने. बित्ता । a hand's breadth. (हे. अंगू-, च्वला-, दयु-)

-लाये, क्रि. (त) बँय् सिपूचा लाये । ने. भुईंमा काठ वा फलेक बिछ्याउनु । to parquet.

-वाये, क्रि. (त) प्यं चुइके । ने. पिण्ड नदीमा सेलाउनु । to consign the oblation (to the river).

क्वला[२], सं. क्वय्यागु सः वा सुर । ने. ओर्लेको सुर । a low note.

-काये, क्रि (ल) क्वय्लाःगु सलं मे छ्युने । ने. ओर्लेको सुरमा स्वर साध्नु । to practise low notes.

क्वला[३], सं. (लातः-, -गू) १. सः थत क्वत याय्‌गुया भाव । ने. स्वर साधन, स्वरको उतार चढाव । scale practice. २. छें क्यपुया तःगु जग्गा । ने. घरले ओगटेको जमीन । the plinth area of a house. (हे. थलाः-)

क्वल्पि, सं. १. निपतिंया दथुइ गाःचा । ने. दुई औंला बीचको काप । the space between the fingers.

क्ववा, सं. १. (-पु) क्वेयागु वा, ध्याक्वयागु वा । ने. बुद्धिबंगारा । the lower wisdom teeth २. क्वेपाखे गाःगु वा, च्ववाया अःखः । ने. तल्लो भेकमा परेको झरी । rain falling in the lower area.

क्ववाला, सं. (-घू) दुवाला, कुंखिना । ने. आलोचना । criticism.

क्वसः, सं. (सल) बियाः छ्वइगु इलय् थःछें पाखें बिइगु धुंछां । ने. दाइजो । a dowry. (हे. सिबय्)

-संघू, सं. (धुलि-, -गः) पिला लसि वःगु सन्घू । ने. छानु आकारको बिर्को भएको काठको सन्दूक । a lidded treasure chest.

क्वसि, सं. (-पु) १. बेक्वःगु नतूचा । ने. टुप्पा बांगिएको फलामे डण्डी । a curved iron rod. २. भुतुमालिया क्वय्यागु कःका । ने. चंगाको तल्लो कका । the lower yoke string. ३. लखय्‌लिखय् क्वसिना च्वंगु घू धाः । ने. नियार, थिग्रेनी । dregs, sediment, deposit.

क्वसिये, क्रि. (ल) घू धाः क्वय् मुंवने । ने. थिग्रिनु, नियारिनु । (of sediments or dregs) to settle, to be deposited.

क्वसिलुये, क्रि. (ल) क्वँलः लुये, च्वका बेक्वये । ने. बांगिनु, टेढिनु । to be curved, crooked.

क्वस्व:, वि. क्वेपाखे स्व:गु। ने. तल फर्केको। turned down.

-खापा, सं. (-पा) क्वस्व:या तिउ वनीगु खापा, त:खा। ने. घोप्टे। a trap door.

-झ्या:, सं. (झ्याल- नया:) मचा क्वे पाखे क्वछुगु झ्या:, सँझ्या:। ने. नुहेको झ्याल। a bay window.

-पाखा, सं. भेसें लुया: क्वब्वां व:गु पाखा। ने. ढालू परेको पाखा। hanging eaves.,

क्वह:, सं. (हल-) १. मुखूयात क्यपुया तइगु, छ्व: पिनें पिनें दइगु ख्वातुगु ह:। ने. कोपिलाको वाहिरी तह बलियो बनाउने पत्रगुच्छा। a calyx. २. ह्वा: जुया: म्हासुगु ह:। ने. वैलिएको पात। a yellowish, faded leaf.

क्वहाये, क्रि. (त) हेपय् याका च्वने। ने. हेपिनु, दबिनु। to be despised, ridiculed.

क्वहां, क्रि.वि. यहांया अ:ख:, क्वय् पाखे। ने. तल, तलतिर। down, downward.

क्वह्यं, क्रि.वि. यह्यंया अ:ख:, मभिंगु। ने. घटिया, फासफुसे। lowly, trifle. २. क्वपुंम्ह, इज्जत मदुम्ह। ने. गाइजात्रे, वाहियात। ridiculous, trifling.

-के., क्रि. क्वथि पुने, हेला हेमाति याये। ने. हेल्वक्र्याइँ गर्नु, हियाउनु, धज्जी उडाउनु। to insult, ridicule.

क्वँयु, सं. (क्वँच) १. (-पु) खव: खनेगु च्वका बेक्व:गु नतूचा। ने. आग्लो खोल्ने चुच्चो बांगो भएको लाम्चो फलामे ताला। a latch-key २. पुंज्याय् छ्वेलीगु वुरुस। ने. बुरुस। a painter's brush. ३. (-पु) म्हय् छ्येंगू ला दुने च्वंगु छ्वा:गु वस्तु। ने. हाड। bone. ४. फ्वहर फिहर मुनीगु बपि क्वँयु। ने. फोहर मैला टिप्ने करङ। a pair of ribs especially of buffaloes to pick up debris, dung etc.

-कालि, सं. क्वंख्वा:म्ह मनू, गंसिम्ह मनू। ने. सिंखुट्टे। a lean and thin person.

-प्वा:, सं. (प्वाल-) क्वँयु दुछुवेगु प्वा:। ने. डण्डी छिराउने प्वाल। a key-hole.

-लं, सं. (लन-) पेकुं पेकुं ला:गु बुत्ता दुगु काप:। ने. चार खाने कपडा। multi-coloured, checked cloth.

-लिं, सं. (लिन-, -ग:) पंबालां थाना त:गु त्वकरि। ने. पेरुङ्गो a wicker basket.

-सुकू, सं. (कुलि-, -पा:) पुई सुकू। ने. बाटेको डोरीले बुनेको सुकुल। a twisted straw mat.

क्वँल:[१], सं. (लत-, -ग:) छ्ताजि कें, क्वल:तिं ल्वहं नायकु। ने. गहत। a vetch.

क्वँल:[२], वि. बेक्व:गु, चा:तूगु। ने. बाङ्गो, टेढो। curved, crooked.

-किं, सं. (किन) १. वस: इस: खायत ताना तइगु क्वल: लूगु नकिं। ने. कुञ्जो कीला। iron hook (to latch on).

-लुये, क्रि. (ल) च्वका बेक्वये। ने. टुप्पो बाङ्गिनु। to taper.

क्वँल:खा, सं. १. बह:। ने. सारस। a crane २. च्वे च्वे ब्वइपिं बाय् हिला: जुइपिं फंग:। ने. बसाइँ सर्ने, पर्यटनशील चरा a migratory bird.

क्वँलिं, सं. (लिन-, -ग:) छम्हचा खा हँय् तया: उखे थुखे यायत छ्वेलीगु पंबालाया त्वकरिचा। ने. ठूलो खाले पेरुङ्गो। a small basket of wickerwork to carry a fowl around.

क्वं, सं. (क्वन-, -ग:) चुंचां तय्गु चाघ:चा। ने. सानो घैला। an earthen vessel.

-पासि, सं. (-ग::) छता जि फफ धा:गु पासि। ने. चुत्रो। a hackberry.

क्वंचा, सं. चाघ:चा। ने. सानो खाले घैला। an earthen vessel.

-खिं, सं. (-ग:) छ्प्वा म्हुतुगु खिं, बाग: खिं। ने. एक मुखे बाजा। a one-headed drum.

-हा, सं. बँहा। ने. बारुलो। a mud wasp.

क्वंदा, सं. १. ल्हा: छपा चिहाम्ह मनू। ने. एउटा हात डुँडो भएको मान्छे। a person with one hand shorter than the other. २. क्वना, सा मेय्यात नसा नकीगु थल। ने. डुँड, द्रोणी। a trough, manger.

क्वंलिझ्या:, सं. (झ्याल-, -पा:) पाखा त्वा ल्हाना: पिकया त:गु झ्या:। ने. तेर्सो छानामा निकालिएको ठाडो झ्याल। a dormer window.

क्व:[१], सं. (क्वख-) हाकुसे च्वंम्ह फंग:, मचा भासं क्वाक्वाचा। ने. काग। a crow.

-बुईचा, सं. बुँइया लसिव:म्ह, लाग्वलं लीम्ह की । ने. सलह । a locust.

-हाले, क्रि. १. क्यांय् क्यांय् वा क्वा:क्वा: हाले । ने. का का गर्नु । (of a crow) to make a crackling noise. २. तसकं नयूपित्याये, प्वाथय् क्व: हाल कि नय् हे मा: । ने. बिझट्टै भोक लाग्नु । to hunger ravenously.

क्व:२, क्रि. वि. न्ह्य:ने त्या: खंग्व: च्वना: वइगु क्वाय्यासु, छक्व: निक्व:, मचां ग्व:क्व नल ? ने. पटक, पल्ट, बाजि, चोटि । times, occasion, ever and anon.

क्व:३, अ. अये यये धका: त्याजिकेगु भाव । ने. निर्णायक, निरूपक । determinant.

-छिना, सं. (-गू) ज्या-खँ क्व:छीगुया भाव । ने. पक्का गर्नु, निश्चय । determination, decision.

-छिये, क्रि. (त) १. खँ त्याजिये, मचाया खँ क्व:जित । ने. बोली फुट्नु । to speak destinctly. २. पक्का जुये । ने. टुंगिनु, निर्णय हुनु । to be decided.

-पिये, क्रि. (ल) भापे भपि धाये । ने. खानलाई अनुरोध गर्नु । to request the guests to eat more.

क्व:ने, सं. १. क्वय्या लागा । ने. तल्लो इलाका । the lower part of a town. २. हिन्दुस्तान । ने. भारत । India. (हे. थ:ने)

-या:, सं. (यात-, -गू) क्व:नेया लागाय् कुमारि ख: सालीगु जात्रा । ने. तल्लो इलाकामा कुमारीको रथ तान्ने जात्रा । processional route of Indrajatra running through the lower parts of Kathmandu.

क्वाक, क्रि.वि. लुमुक । ने. न्यानो हुने गरी । warmly.

क्वाके, क्रि. हथाय् चायके । ने. हतारिन लगाउनु, सक्रिय पार्नु । to hasten, to cause to hasten.

क्वाचु, वि. च्वाच्वा मिंगु । ने. खस्रो । rough.

-के, क्रि. क्वाचुसे च्वंके । ने. खस्रो पार्नु । to roughen.

क्वाति, सं. बूब:या क्वा:गु ति । ने. क्वाँटी । a broth consisting of sprouted mixed cereals. (हे. ग्वार्चा-, छ्वा:-, छ्वगुलि-, लईं-, लाभा-)

क्वातु, वि. छ्वासु मखु । दरो, ठोस । firm, strong.

-क, क्रि.वि. बल्लाक, बांलाक । ने. बलियोगरी । firmly.

-के, क्रि. बल्लाके, छ्वासु मजुइके । ने. दरिलो पार्नु, बलियो पार्नु । to make firm or strengthen.

-ये, क्रि. (ल) बल्लाये । ने. दरो हुनु । to be firm, strong.

क्वाभ्रा, सं. १. प्वाच्चा, भुंखुं । ने. लोखर्के । a squirrel २. जाग्बारा, छुस्यामुस्या । ने. भारेमुरे, जाबो मान्छे । an insignificant person.

क्वापा, वि. क्वा:पा:, चक्कंगु । ह्वांतांगु । ने. खुलेको, उदाङ । open, exposed.

-द्य:, सं. (दव-) बहा बहिलिइ स्वनात:म्ह द्य: । ने. बिहारको बुद्धमूर्ति । an icon placed in a monastery.

-लाकां, सं. (काम-, -पा) सिंयागु प्यात्प्यात्वा । आगंछेंय् क्वापा लाकां न्ह्याना जुइमा: । ने. खराउ । a pair of wooden sandals, slippers.

क्वाये, क्रि. (त) १. भंगलं नसा नये । ने चारा टिप्नु । । (of a bird) to pick. २. छ्वं लाये, भंग: लाये । ने. ठग्नु । to cheat. ३. क्वकीचां चा छ्वासुके । ने. गोड्नु । to dig for seedlings. ४. क्वाउँ तने । ने. तातो हुनु । to become hot.

***क्वासि,** सं. (ग:) सिफा । ने. अण्डकोश, गुला । a testicle

-तग्वये, क्रि. (ल) सिफा मना क्ये । ने. गुला सुनिनु । to suffer an attack of hydrocele.

-थेने, क्रि. क्वासि छिये । ने. खसी पार्नु । to castrate a bull, to geld.

-प्व:, सं. (प्वल-) सिफाया प्व: । ने. अण्डकोष, वृषण । the scrotum.

क्वासिं, सं. वइतं प्वइतं क्वाना नइम्ह । ने. ठग, ठगाहा । a cheat, a deceiver.

क्वाँईं, अनु. (द्वि.) खिचाया ख्व: स: । ने. कुकुर कराएको आवाज वा रुवाइ । whine, yelp.

-या, सं. गरखेसे म्हम्हि जिरिङ्ग मिनीगु स: । ने. जिउ नै सिरिङ्ग हुने खालको आवाज । a grating sound.

क्वा:१, सं. (क्वात-) १. क्वाक्क दय्का त:गु फसि ला लि । ने. तरकारी, कवाफ । a curry. २. (-ता) थीथी दय्का त:गु नसा । ने. खानाको परिकार । a variety of food preparation.

-घासा, सं. त:ता ल्वसा घासा ल्वाकछ्याना: दय्का त:गु नसा । ने. मिसमास तरकारी । mixed curry.

क्वा:२, सं. (क्वात-) १. तगिं लूगु बुँ। ने. पाखा, पखेरो। a terraced field. २. चिचा धंगु देय्। ने. सानो तिनो शहर । a township. ३. हतालय् बइलितसें काचाक्क हय्काय् मफय्क दय्का त:गु थाय्। ने. गढ, किल्ला। a fort, fortified enclosure. (हे. थ-)

-च्व, सं. च्वेला:गु क्वा: । ने. माथिल्लो गढ वा किल्ला। a castle situated on top of an urban hill.

क्वा:३, (क्वाल-) अजू चायापुक छुं सुला च्वंगु न्हेस: । ने. गाउँ खाने कथा। a riddle, an enigma.

-कने, क्रि. । क्वा: कना: न्हिले। ने. गाउँखाने कथा कथ्नु। to tell a riddle.

क्वा:४, वि. क्वानाच्वंगु, पूगु। ने. तातो, न्यानो। hot, warm.

-ज:, सं. (जल-) क्वाक्क वइगु म्हया ज:। ने. जिउको न्यानो, तातो। body heat.

-तये, क्रि. (ल) प्वलय् वा स्या सीथाय् क्वा:बिये। ने. तातो पट्टीले सेक्नु। to foment, compress

-पिं, सं. (पिन-,-ग:) क्वाक्क वा ख्वाउँक तयातय्गु थल । ने. थर्मस, तातो (चिसो) राख्ने शिशी। a vacuum flask.

-बसा, सं. (-ग:) क्वा:बिया प्यासु सिदय्केगु व कय्कुं बस:यात चकंका बीगु बसा। ने. इस्त्री। a pressing iron.

-बिये, क्रि. (ल) १ क्वा: तये। ने. इस्त्री हाल्नु। to iron (clothes), to apply heat. प्वलय् वा स्या: थाय् क्वा: तये। ने. तातो पट्टीले सेक्नु। to foment.

क्वा:५, अनु. (द्वि.) क्व:या हा:स: । ने. कागको बोली। a croaking sound.

-चा, सं. मचा भासं क्व: । ने. केटाकेटीको बोलीमा काग। a crow (chv).

क्वा:धक्का:, सं. (काल-) नवय्क, बुलुक्क वइगु धक्का: । ने. फुसिलो डकार। an instance of belching indicating indigestion.

ख

खइ, सं. (इच-) १. (-पात:) कथुं वइगु न्हि थें च्वंगु फ्वहर । ने. खकार, कफ । sputum, phlegm. २. (-पा:) चिपा:चागु सि थहां मव:गु चक्कं ख:मू । ने. बाटुलो थर्पन । rimless basket.

-पा:, सं. (पात-, -पा:) खइ फाय्गु थल । ने. फिक्दान। a spitoon.

-फाये, क्रि खायक याये, खइ ल्हवये । ने. खकार्नु। to eject sputum, expectorate.

खउ१, सं. (खलि) १. चिकं केले थुंकूगु कस । ने. पीना। oil cake. २. छेंगुया बाजनय् पाइगु मसला। ने. बाजाको छालामा लगाउने लेसिलो मसला। tuning paste.

-छ्यं, सं. (छेन-) सँ हायावंगु छ्यं। ने. खल्वाट । a bald head, a bald-headed person.

-तुसि, सं. (-ग:) सियु न:गु, सनां फीगु तुसि। ने. छिपेको काँक्रो। a ripe cucumber.

-ल्वहं, सं. (हंत-, -ग:) तसकं ध्वा:गु ल्वहं। ने. सारो ढुंगा। a hard stone.

खउ२, सं. ख्वता, छेनय् म्हछ्यायगु । ने. मुड्क्याउनु, औंलाको जोर्नीले ठोक्नु। a blow on the head.

खउका, सं. (-पु) वा कुलेत छिंगु कथि पुचा। ने. दन्कर्नु, दाँत कोट्याउने सिन्को। a tooth pick.

खउमा, सं. (-ग:) ख्या: प्याखंनय् छेलीगु तग्व:गु घंगला। ने. ठूलो खाले घुँगुरो। a cluster of small bells.

खक:, सं. (कल-, -गु) बसिला, हॅ हिँ जुकेत चिंखेलीगु ज्याभ: । ने. खर्कस। a marking gauge.

खखतुले, क्रि. खाखये, खँ ललमल धाये। ने. भकभकाउनु। to stammer.

खखधाये, क्रि (ल) खये मखुये खायु सवा: दये। ने. तीतो तीतो लाग्नु। to taste bitterish.

खतं, अ. नय् नी थाइगु कस। ने. खिया। rust.

-नये, क्रि (ल) कस थाना सेना वने, चना वने। ने. खिया पर्नु वा लाग्नु। to rust.

खतां, सं. (तान-, -पु) चु ताहा:गु चापाँय्त छ्यायगु सिंमुग: । ने. डल्याँठो । a long-handled wooden mallet chiefly used for breaking up clods of earth. (हे. मुग:)

-भंग:, सं. (गल-) सिंक्वा: भंग: । ने. कठफोरा, कल्की चरा । a woodpecker, crested drongo.

खति, सं. बाजंया बोल । ने. बाजाको बोली । syllables used to express drum beats.

खने, क्रि. १ लुखा खापा चायके । ने. ढोका उघार्नु । to open (door or window). २. मिखां न्ह्याय्दये, मिखा जुये । ने. देख्नु । to see. ३. ह्व:दय्के, प्वा:खने । ने. प्वाल पार्नु । to pierce, bore.

खम्पा, सं. पुलिं च्वे कालं क्वेया च्वति । ने. जाँघ, तिघ्रा । the thigh (हे. मुल)

खय:, सं. (यल-) ग्वालय् इलीगु छ्ता मसला । ने. खयर । catechu.

खये¹, क्रि. (त) ख:गु जुये, खया बिये । ने. साँचो ठहरिनु, यथार्थ हुनु । to become true, to actualize.

खये², क्रि. (ल) जलं खये, ज:लाये । ने. उज्यालिनु, घाम वा उज्यालो पर्नु । to illuminate.

खय्बिलि, सं. दूमाले, दुखं केने । ने. सूतक, आशौच (मरणको) । impurity caused by death. (हे. जयबिलि, बिलि)

खराज, सं. (-ग:) कुनय् याय्गु ज्याभ: । ने. कुँद्ने यन्त्र । a lathe machine.

-याये, क्रि. (त) कुनय् याये । ने. कुँद्नु । to use the lathe machine (to shape wood or metal).

खरा:, सं. (राल-) म्हुतुसि खरुंम्ह । ने. खुँडे । २. घाँय्घिइ नइम्ह जन्तु । ने. खरायो । a hare.

-ग:, सं. (गल-) खरा:चा लहीगु क्वर । ने. खरायो पाल्ने खोर । a hutch.

खरुं, सं. म्हुतुसि ह्याकुं बंम्ह । ने. ओठ काटिएको मान्छे, खुँडे । a hare-lipped person.

-वने, क्रि चाभाराया सि चहिले । ने. चोइटिनु, टुक्रिनु । (of the rim of a pot) to be chipped.

खर्च, सं. न्याय्नी याय्त वा फुकेत मा:गु धेबा । ने. खर्च । expenditure. (हे. बे-, लँ-)

-याये, क्रि. (त) न्याय्नी याये, फुके । ने. खर्चनु । to expend.

-हने, क्रि. माक्वचा फुके । ने. खर्च बेहोर्नु । to bear the expenditure.

खल:, सं. (लक-) १. पुच:, थ्व: । ने. समूह, समुदाय । a group. २. ज:, छेँया दुज: । ने. हातानाता । a family. (हे. थ:छेँ-, पाजु-, ब्वा-, मां-, सस:-)

खला, सं. छ्पाँतगु बुँ । ने. एकै चकलाको खेत । a plot of land. २. बा बा छ्व दाय्गु थाय् । ने. खलो । a farm-yard.

खलु, सं. लुखा खलु । ने. सँघार । a threshold.

-ल्हापं, सं. (पन-) दुति ल्हापं, दुथ्याकेगु ल्हापं । ने. प्रवेशशुल्क । an entrance fee. (हे. ल्हापं, पं)

खव, सं. देय्पा, जवया अ:ख । ने. देब्रे, बायाँ । the left side.

खव:, सं. (वल-, -ग:) खग्व: । ने. आग्लो । a bolt (to fasten doors, etc.).

-ग्वये, क्रि. (ल) खापा तिना: खव: गल्लाके । ने. आग्लो लाउनु । to secure by sliding a bolt.

खव:बिलि, सं. हाकुन:म्ह ध्व:चा ध्व:चा दुम्ह बिलि । ने. खैरो, धर्के सांग्लो । a striped greyish cockroach.

खसिछिये, क्रि (त) सिफा वा क्वासि धेने । ने. खसी पार्नु । to castrate a goat, to geld.

खसिबाहा, सं. तस्वा:, चउकोसया बाहा । ने. ठाडो काठ (चौकोसको) । the jamb (of a door or window frame).

खसु, सं. १. चिकुलां दना वइगु हा । ने. कुइरो, तुँवालो । fog, mist. मिखा ग्वलय् वइगु तुयुगु प्याच: । ने. आँखामा आउने सेतो चिप्रा । a cloudy patch on the eye. (हे. बँ-) ३. सुपाँय् । ने. बादल cloud.

खसु न्याये, क्रि. (त) न न्याये । ने. बादल गर्जनु, गड्याङ गुडुङ हुनु । (of the cloudy sky) to rumble.

खँ¹, सं. १ ज्याखँ, विसय । ने. कुरा, विषय । a topic, subject-matter. २. ल्हाय्गु खँ, नतसुत । ने. कुरा, भलाकुसारी । talk, greeting.

-काये, क्रि. (ल) कत:या दुसा:खँ सीके । ने. कुरा थुत्नु, दुहुनु । to pry into the secrecy of others.

-गल:, सं. (लत-, -ग:) खँ थाइगु गल:, उखान-खँगल: मदुपिंके खँ मथा: । ने. स्वरघण्टी । the Adam's apple.

-ग्व:, सं. (वल-) सब्द । ने. शब्द । a word.

-च्व:, सं. (च्वल-) खँया छुइगु त्वह । ने. विषय-वस्तु । a topic, matter of discussion.

-त्वा:, सं. (त्वक-) खँपु, छुना खँ । ने. वाक्यांश, वाक्पद्धति, उखान । a phrase, idiom, proverb.

-प्व:थये, क्रि. (ल) दुइमरु खँ ल्हाये। ने. गफ चुट्नु, नसिबियाँलो गर्नु। to gossip.

-माय्, सं. (भास-) =खँत्वा:।

-सुवा, सं. खँगुलु। ने. गफाडी। a garrulous person, braggart.

खँ२, ग. ता:गु जा नीत खेले दुगु खँग्व, तँजिग्व:, थउँ कन्हे ध्व मचां छखँ जा नय् फत। ने. पस्केको भातलाई अर्थ्याउने गणक, गनौटो। cl. for serving cooked rice. (हे. न्हे-, लि-)

खँग्व:धुकू, सं. (कृति-) खँग्व मुना: आख:या ब्वलय् हंका त:गु सफू। ने. शब्दकोश। a dictionary. (हे. खँ१)

खँग्व:मुना, सं. (-गू) खँग्व: मुनात:गु सफू। ने. शब्द-संग्रह। a word-book. (हे. खँ१)

खँय्१ सं. (-ग:) छ्ताजिगु छ्यारा छ्यारां ग्वंगु कइ। ने. मुसा। a wart.

खँय्२ सं. (खँस-) नेपा:या छगू जाति। ने खस जाति। the Khas tribe.

-माय्, सं. (भास-,-गू) खँय्तसें ल्हाइगु भाय्। ने. नेपाली भाषा। the Nepali language.

खं, सं. (खन-, -पु) च्वका चा:तूगु चुपि, ख्वना। ने. खुँडा। a scimitar.

खंके, क्रि. खंगु जुइके। ने. देख्नु, पहिल्याउनु। to see, perceive.

ख:१, सं. (खत-, -गू) १. छेँ ल्ह्वनेत वा दनेत पं थस्वाका: दय्कीगु ख:। ने. घर बनाउन वा मर्मत गर्नलाई बसेर काम गर्ने बाँसको खट। a scaffold. २. जात्राया ख:ख:। ने. जात्रामा घुमाउने देवताको खट। a chariot. ३. गुरु वा त:धंपिनि सिथं यंकीगु ख:। ने. अर्थी, शवयान। a bier. (हे. घिरिघिरि-, जंक्व-, थ:-, फय्-, बुइँचा-, ल:-)

-ग्वये, क्रि. (ल) छेँ दनेत ख: दय्के। ने. घर बनाउनलाई खट बनाउनु। to raise a scaffold.

-चा, सं. (-गू) चिख:चागु ख:, घिरिघिरि ख:। ने. सानो आकारको खट। a small chariot.

-थाये, क्रि. (त) सी थनेत ख: दय्के, गुथियारतय् ख: थाना च्वन। ने. अर्थी बनाउनु। to prepare a bier.

-प्याखं, सं. (खन-, -गू) त:न्हु वा त:बा: बिक दबुलिइ हुइकीगु प्याखं। ने. डबलीमा खेलाइने गीति नाटक। a ballet dance (lasting for months).

ख:२, सं. (खव-) देय्पा। ने. देब्रे, बायाँ। the left side. (हे. अ:-, ज:-, न्ह्य:-)

ख:३, वि. धात्थें। ने. साँचो, पक्का। right, correct.

-गु, वि. धात्थेंयागु। ने. वास्तविक। real, actual.

ख:४, अ. मखुया न्ह्य:ख:। ने. हो, लौ। yes.

ख:मु, सं. (मुलि-, -पा) खिपतं न्व:लय तक्यंका ब्वहलय् न्व: दिका: निखे निपा तया: क्व बुइगु ज्याभ:। ने. खर्पन। a pair of baskets hanging at each end of a pole and carried over the shoulder. (हे. च-, दाला-, भल्या-)

खा१, सं. ला नये ज्यूम्ह पंछि। ने. कुखुरा। a fowl, cock. (हे. चि-, न्हे-,भुलू-, मा-, म्हय-, लि-, स्वँ-)

-ग:, सं. (गल-) धाक:, खागलय् लुँपलिं चीगु। ने. ढाकर। a hen-pen, chicken-house.

-चा, सं. मिखुँचा। ने. कुखुरोको चल्लो। a chick.

खा२, सं. छेँ छिं निनेत छेले दुगु तँजिग्व:, छखा, निखा। ने. घरको गन्तीमा प्रयोग हुने गणक। cl for counting houses. (हे. त:-, पि:-, लु-, ल्व-)

-लाये, क्रि. (त) छेँ धाय् ल्वये, ई आ:तिनि खा लात का। ने. घरजस्तो लाग्नु। (of a building) to take shape.

खा३, अं. खाना त:गु, थुरुथुरु खा:गु। ने. झुण्ड्याइएको, थरथर कामेको। hanging, trembling.

-खिप:, सं. (पत-) अंग: तपेंकेत दक:मितय् पेनीगु खिप:। ने. डकर्मीले प्रयोग गर्ने धागो, साहुल। a plumb-line.

-गं, सं. (गन-, -ग:) छसु लिपा मेगु तपेंका: दना यंकेत खाइगु गंचा। ने. सुर मिल्यो मिलेन भनी भुण्ड्याएर हेर्ने डकर्मीको घण्टी। a plummet.

-दलू, सं. (लुख-, -प्वा:, धलिं पाखां याता गायका त:गु दलू। ने. बलेंसीबाट लट्काइएको दियो। a hanging lamp.

-पं, सं. (पँथ-, -पु-) छुंछां खायत त्वना:सिं तय्के दिका त:गु पं। ने. टुँडालको तहमा तेर्स्याइएको बाँस। a bamboo pole slung across the struts.

खाइ, अ. खायु। ने. पित्त। bile, gall.

-प्व:, सं. (प्वल-) फ्रीसं नयागु जिलं वंकेत सैंय् पेपुना च्वनीगुला:यागुप्व:चा। ने पित्ताशय। the gall bladder.

-ब:सि, सं. खाइसे च्वंगु छताजि सि। ने. बकाइनु। momordica charannica.

-ये, क्रि. (ल) खाइसे च्वने। ने. तीतो हुनु। to become bitter.

खाख:, सं. (खल-) खँ ल्हाइबलय् खख तुलीम्ह। ने. भकभके। one who stutters or stammers.

खाग¹, सं. गैंडामेय्‌या नेकू। ने. खाग। the horn of a rhinoceros.

खाग², वि. चलाखम्ह, चंख। ने. खग्गु, खपिस। clever, cunning.

खाता, सं. (-गू) १. पेख्व: दुगु लासा तय्‌गु पलंग। ने. खाट। a bedstead. (हे. यां-) २. ल्या:चा: च्वय्‌गु सफू। ने. खाता, खाताबही। an account book.

खाताखुतु, अं. अयुक थयुक याना: ज्याछिंकेगुया भाव। ने. बरबन्दोबस्त। arrangement.

-याये, क्रि (त) धुं कथं ज्या छिंके। ने. जसोतसो गरी काम तामेल गर्नु। to manage anyhow, to make do.

खापा, सं. झ्या: लुखाया ती चाय्‌केगु कुचा। ने. खापा। a door leaf. (हे. कचा-, कुचा-, धी-)

-संके., क्रि. खापा घारा घारा याये। ने. ढोका घच्घच्याउनु। to knock (at the door).

खापि, सं. (-कू) सालुगु दुब:सा काप:। ने. पातलो भित्री कपडा। a thin cloth (used as lining).

खायु, सं. खाइसे च्वंगु सवा:। ने. तीतो स्वाद। bitter taste.

-कक:, सं. छताजि खायु सवा:गु कक:चा। ने. तीते करेला। bitter okra. (हे. कक:)

-ज्वर, सं. म्हुतु खाइसे च्वनीगु छता ज्वर। ने. पित्तजरो। bilious fever.

खाये, क्रि. (त) १. थुरुथुरु खाये। ने. काँप्नु, लुगलुगाउनु। to tremble. २. स्वां वा सि सिमासामां थ्वये। ने. टिप्नु। to pick, to pluck ३. यातां गाय्‌के। ने. झुन्ड्याउनु to hang. (हे. थरथर-, यांतां प्यांतां-) ४. थम्हं मतिइ तक्व मुंके, सिरिमां दाजुं ढ्विसाइ दां खानां त्व:तल। ने. जम्मा पार्नु, बटुल्नु (of a desired number of quantity) to collect, accumulate.

खायु, सं. चि छुसा तया दय्‌का त:गु धउ वा छता नसा। ने. मसलादार दहीको परिकार। yogurt seasoned with salt and spices.

-सली, सं. (लिख-, -ग:) न्या ला मरिमारि नं दुगु खाय्‌यागु छुसली, पुजा हीकीगु इलय् म्हतिं छ्ग: छ्ग: खायु सली तय्‌हइ। ने. मसलादार दही सहितको प्रसाद। ritual partaking of seasoned yogurt.

खाल, सं. (-गू) जू म्हितेगु थाय्। ने. जुवा खेल्ने खाल। a gambling area with seating arrangement on four sides.

खालि, १ वि. छुं मदुगु, प्वंगु। ने. रित्तो, खाली। empty. २. क्रि. वि. जक। ने. मात्र, खालि only, merely.

खालु, सं. छता चिकुज्वरया वास:, खाइसे च्वंगु छताजि जडीबुटी। ने. चिराइतो। swerta chireta.

खाल्सि, सं. (-पा:) क्व: अपाचं चिकात:गु भ्वं, सिं वा गुगुं धातुया वस्तुइ खतं वा फ्वहर सफा यायेगु भ्वं। ने. खास्सी। a sand-paper.

खावाधउ, सं. छता जि त:जिगु धउ। ने. जुजु धौ, दही। yoghurt of high quality.

खि, सं. १. पेनं वइगु फ्वहर। ने. गुहु। faeces. २. न नि नाय्‌के बलय् वइगु कस। ने. धातु पगाल्दा आउने कसर। remnants, waste products (e.g. in metal casting).

-जुये, क्रि. (ल) ज्याय् मवये, सितिं वने। ने. बेकम्मा हुनु, खेर जानु। to be ruined, waste.

-तये, क्रि. (ल) पेनं फय् पिकाये। ने. पाद्नु, वायु त्याग गर्नु। to fart, to break wind.

-फाये, क्रि. (त) मचाभासं आछि याये। ने. हग्नु। to defecate.

-पाख्व, सं. (-गू) नरक। ने. नरक। hell.

-भुजिं, सं. (जिन-) १. वँचुगु पपू दुम्ह भुजिं। ने. नीलो नीलो पखेटा भएको ठूलो खालको झिंगा। a large fly with blue wings. २. चेवा याइम्ह। ने. गुप्तचर, जासूस। a spy. (हे. भुजिं)

-मनू, सं. (नुख-) ज्याय् खेले मदुम्ह मनू। ने. बेकम्मा मान्छे। a worthless person.

-म्हुये, क्रि. (ल) १. छुवालुक खिफाय् माले। ने. छेर्नु, पखाला लाग्नु। to suffer from diarrhoea. २. सातु वने, ग्याये। ने. डराउनु, अतासिनु। to

panic.

खिचा, सं. सुरक्षाया निंति लहिना तइम्ह पसु। मचा भासं हाउँचा। ने. कुकुर। a dog.

-कइ, सं. (इच-, -ग:) त: कइ जातगु छ्ता कइ। ने. दादुरा। chickenpox.

-ख:, सं. (खग-, -गू) स्वाने दीगु छ्गू ख:चा। ने. भरेङ अड्याउने सानो खट वा चप्लेटी। the base frame for a staircase, deck.

-ख्या:, सं. (ख्याल-, -गू) स्याख्या:, च्य:ख्या:। ने. गोठाले ठट्टा। a horseplay, painful joke.

-गथि, सं. (-) खिचातय् ज्व:चिनीबलय् लाइगु गथि। ने. कुकुरहरूको मैथुनपछि पर्ने गाँठो। a kind of knot (formed after the posture of copulating dogs.).

-गथिसा:, सं. (साल-,-गू) दबू सा:, दबदब सा:। ने. बुकुरपुच्छरे जोर्नी। a dove- tail joint. (हे. सा:[1])

-ग:, सं. (गल-, -गू) खिचायात दय्का त:गु ग:चा। ने. कुकुरको खोर, कुत्ताखाना। a kennel. (हे. ग:[3])

-चा, सं. मचाम्ह खिचा। ने. कुकुरको छाउरो। a puppy.

-तुति, सं. पुलि ल्वाक न्यासि जुइम्ह वा जुइमा:म्ह मनू। ने. बाङ्खुरे वा बाङ्खुट्टे मान्छे। a knock-kneed person.

-पउ, सं. (पति-) १. स्वाने दीगु ख:चिया च:ने च्वनीगु पउ। भरेङ अड्याउने खटमाथिको फलेक। the upper plank of a base landing. २. सुपिलेगु थाय्। ने. लुक्ने ठाउँ। a safe hiding place.

-पुजा, सं. (-गू) क्व:पुजायां सदि खुन्हुया पुजा। ने. कुकुर तिहार। the festival of worshipping dogs (on the second day of Tihar).

-बइलि, सं. = खिचा ख्या:।

-भुजिं, सं. (जिन-) खिचातय्के दइपिं छ्ताजिपिं भुजिं। ने. कुकुरमा लाग्ने एक जातको झिंगो। (हे. भुजिं)। a fly infesting dogs, a tick.

-भ्यात:, सं. (तल-, -मा) खिचाभ्याय:, मचाबू बेंकेखुन्हु दय्कीगु ईदायाय् मद्यक मगा:गु छ्ता वाउँचा। ने. औषधी लाग्ने खालको एक थरी बुटी। a kind of medicinal plant for a hot preparation called idaya.

-वा, सं. (-पु) खिचाया थें च्वामुगु वा। ने. कुकुरे दाँत। a canine tooth.

-सा:, सं. (साल-, -गू) = खिचा गथिसा:।

खिचिखिचि, वि. कचकचाहा, पलेचा खिचिखिचिम्ह मनू ख:। ने. कचकचे। harassing.

-जुये, क्रि. (ल) पंगल: जुये। ने. बाधा पुग्नु, खिचलो हुनु। to be disturbed.

-याये, क्रि. (त) १. भा: याये। ने. मोल तोल गर्नु। to haggle. २. ल्वापु यये। ने. निउ थाप्नु, बाझ्नु। to dispute, to pick a quarrel.

खिचुलु, वि. ग्याफरा। ने. डरपोक, डरछेरुवा। timid, cowardly.

खिजय्याये, क्रि. (त) १. कुंखिने। ने. दोष देखाउनु। to criticize. २. लागि चाय्के। ने. फर्काउनु, फोक उठाउनु। to irritate, to vex.

खिति, सं. म्हय् थाना च्वंगु फ्वहर। ने. मयल। dirt, filth.

-याये, क्रि. (त) १. खिति दये। ने. मयल जम्नु, मैलिनु। to be dirty, filthy. २. ब्वे ब्वे स्याना: खिति मदय्के। ने. मयल माड्नु। to rub off filth, to cleanse.

खिने, क्रि. १ चिच्वा: थने। ने. तितरबितर पार्नु, छर्नु। to scatter. २. ल्वापु छिने। ने. झगडा छिन्नु। to separate fighters. ३. द्वं केने। ने. दोष देखाउनु। to show where the fault lies.

खिप:, सं. (यत-, -पु) सु, नालु, स:खि, सुका आदि निला: दय्का त:गु चिसा, छुं चियेत दय्का त:गु ताहाक:गु वस्तु। ने. डोरी। a rope.

-पेने, क्रि. खिपतं दाना: चिं तये, इमि खिप: पेना: बूँ ब्वथल। ने. डोरी तानेर सीमाङ्कन वा रेखाङ्कन गर्नु। to demarcate, to make a straight line.

खिमिला, सं. तिमिला मत्व:गु चा, खिउँमिला। ने. तमिस्रा, अमावस्या। a moonless night, the dark half of the lunar month.

खिमुये, क्रि. (ल) खिउँसे च्वने। ने. अँध्यारिनु। to darken, to become gloomy. (हे. खिउँ)

खिँउँ, वि. चक्कंया अ:ख:, ज: मदुगु। ने. मलिन, म्लान, अँध्यारो। gloomy, dark.

-के, क्रि. खिउँसे च्वंके । ने. अँध्यारो पार्नु । to darken

-मिला, सं. = खिमिला ।

-ये, क्रि. (ल) = खिमुये ।

खिं, सं. (खिन-, -ग:) छेंगुलिं भुनात:गु छ्यी बाजं । ने. छालाले मोडेको बाजाको प्रकार । a drum. (हे. क्वंचा-,ध:-,बाग:-, मग:-, लाला-)

-पुजा, सं. खिं थाय्‌गु सेना: खुला लिपा जुइगु पुजा । ने. बजाउन सिकाएको छ महिनापछि विधिपूर्वक नृत्यनाथको अगाडि गरिने पूजा वा प्रदर्शन । a ritual performance on drums by the pupils to show their skill.

खिंमुग:, सं. (गल-, -ग:) पिचुकेगु सिंमुग: । ने. धातुको भाँडाकुँडा सम्याउने काममा प्रयोग गरिने काठेमुंग्रो. । a mallet to polish the surface of a metal pot.

खु, सं. १ न्या लिपा वइगु ल्या: । ने. ६ को अंक । six. २. खुइगु ज्या । ने. चोर्ने काम । stealing. ३. छेँ बसिं खुइगु ज्या । ने. कटेरो, कठबार । a partition. ४. खुसि । ने. नदी । a river. (हे. गल्-, चि-, तु-, बल्-, ल-, लि-, लुँ-, सँ-)

खुइ, सं. नी नी स्वथीया ल्या: । ने. साठी, तीन बीस । sixty.

खुइँ, सं. (-गू) वा चक्कंकेत व मुनेत छ्येलीगु सिंया ज्याभ: । ने. एक खाले कृषि औजार, हेंगा । a wooden rake for spreading paddy, hay etc.

खुकुरि, सं. (-पु) ख्यताजिगु पालेगु ज्याभ: । ने. खुकुरी । a khukuri. (हे. यँचा)

खुखुचा, सं. छगू जातया भंग:, लखुं । ने. बट्टाई । a quail. (हे. खुं, भंग:)

खुति, वि. खू कया: जुइम्ह । ने. खोरण्डो । lame.

खुतु, सं. (-गू) चिं तयगु ज्याभ:, खक: । ने. खर्कस । a scriber for making a guide line, gauge.

खुत्यां, सं. खू कया: जुइम्ह । ने. खोरण्डो । a lame person.

-तां, सं. (ताम-,-गू) खुत्यांतय् याक्वं प्याना: जुइगु तां । ने. खल्याँडखुट्टी, वैसाखी । a pair of crutches. (हे, तां[1])

खुत्रुखुत्रु, क्रि.वि. यार्उंक, छगू लिपा मेयगु (दुहाँ वने वा पिहाँ वये) । खुत्रुखुत्रु, सजीलोसंग एकपछि अर्को पस्नु वा निस्कनु । easily, one after another (to go in or to come out).

खुना, सं. पाख वंक दाय्‌का त:गु छुं छ्वां । ने. पाक । a confection.

-बास:, सं. (सल-) उसाँय् मरु ला:सू जिउ थकाय्‌त नकीगु बास: । ने. पुष्टकारी । a tonic.

खुनि, सं. मिसाम्ह खुं । ने. चोरनी । a female thief.

खुने, क्रि. १. कें किं खुने । ने. दाल पकाउनु । to cook (curry) २. ला लि दय्‌के । ने. मासु (आदिको परिकार) बनाउनु । to prepare curry, soup etc.

खुन्हु, अ. खुनु, वंगु आइत वा: खुन्हु जि वय् मलात । ने. खास दिन । on a particular day.

खुपि, सं. ख्वपि, दुने ला:गु क्वथा । ने. खोपी । a private apartment, boudoir.

खुबि, सं. (-गू) । ज्या स:गुया भाव । ने. खुबी, विशेषता । skill, ability.

खुये[1], क्रि. (त) काप:किप: ल्हातं निकू थले । ने. च्यात्नु । to tear, rend.

खुये[2], क्रि. (ल) १. मखंक काये, ल्हा:ताहाय्‌के । ने. चोर्नु, लामो हात पार्नु । to steal. २. बसि वा अंगलं निब्ब स्वब्व थले, इमि छेँ बसिं खुल । ने. बार्नु, कठबारले छुट्याउनु (of a house) to partition, to fasten with a bar.

खुरि, सं. (-पा) ख्वा ख्वा याय्‌गु ज्याभ : । ने. खुर्पा । a pruning knife, a scraper.

खुर्मा, सं. (-पा) मसलामिसला तया: सुपा: वंक दाय्‌का त:गु दुरु । ने. पायस । milk porridge.

खुल, सं. (-गू) नचु दुगु पुलां पहगु बसिला । ने. पुरानो खालको फलामको मूठ भएको बसिला । carpentary an old type of tool to shape wood.

खुसि[1], सं. (-गू) ल:धा: न्ह्याना च्वंगु थाय् । ने. नदी । a river, stream. (हे. खु)

-चा, सं. (-गस) चिचाधंगु खुसि, चिखु, बल्खु । ने. जंघार, खोल्सा । a rivulet .

-छिये, क्रि. (त) खुसि त्वाल्हाना वा छिना वने । ने. खोला तर्नु । to cross a river.

-वने, क्रि. वि. १. खुसिइ ख्वा खी सिउ वने । ने.नदीमा नुहाउन जानु । to bathe २. सनां वने । ने. मलामी जानु । to join a funeral procession.

खुसि२, सं. (-गू) लय्ता। ने. खुशी, आनन्द। pleasure.

खुसिं, सं. (सिन-) तासु मलाःम्ह मिसा। ने. बहिरी। a deaf woman.

खुसी, क्रि.वि. पालय्, स्वकः या खुसी तिनि ज्या तिंपेन। ने. पल्ट, पटकमा। on the occasion, ever and anon.

खुसु, सं. १. = खुसिं। २. प्यानुम्ह मिसा। ने. लोसे आइमाई। a slothful woman.

खुसुक्क, क्रि.वि. सुनां मतायक, वं छंत खुसुक्क छु धाःगु? ने. सुटुक्क, खुसुक्क। secretly, without being noticed.

खुसुये, क्रि. (ल) प्यानुया वने। ने. लोसिने हुनु। to become inactive, sluggish.

खुँ, सं. मखंक काइम्ह। ने चोर। a thief. (हे. खँ-, गाछि-, ज्या-, झ्या-, दा-, दुचु-, पउ-, पित्याः-, माछिचा-, लँ-)

-कचा, सं. सि सा मसइगु, स्वां सिं महवइगु कचा। ने. चोखे हाँगा। a non-generative branch, evil sprout.

-का, सं. खुंलँ, सतीगु लँ। ने. छेकारो, चोर बाटो। shortcut, backdoor.

-गः, सं. (गल-, -गू) खुंत वा वैय् उइँत कुनीगु थाय्, झ्यालखाना। ने. जेल। a jail, prison.

-घां, सं. (घाम-, -गू) तःलं लः यंकातःगु घांचा। ने. गुप्ती कुलेसो। an underground channel (to carry water).

-लँ, सं. = खुका।

-ल्हः, (सं. हूवत-) खुंप्वाः, खुइत खना तःगु प्वाः। ने. सेँध, चोर्नलाई खनेको प्वाल। a hole dug out to go into the house with the intent to steal.

खुँई, अ. (द्वि) काचाकिचि, याकन याकन। ने. झटपट। rapid.

-खुँई, क्रि. वि. याकन याकन, छगू लिपा मेय्गु। ने. हतार हतार, एकपछि अर्को। rapidly, one after another.

-त्त, क्रि.वि. मिखा फुति याना थें, उघरिमय्। ने. सुइँत्त (सुँइक्याउनु), कुलेलम (ठोक्नु), छिटछिटो। (to flee or run away), surreptitiously (to take away) quietly.

खुं, अं. (खुन-) ब्वइपिं फंगःयात धुइकीगु खँग्वः। ने. चराचुरुंगीलाई बुझाउने शब्द। word for birds, feathered creature. (हे. इ-, च-, ब-, मि-, ल-)

खू१, सं. १. (खुलि-) खुत्यांकाम्ह मनू। ने. खोरण्डो, लङ्डो। a limping person. २. (खुति-) ध्वपूगु, ध्वाथःगु भाराकुरा, थलबल। ने. थोत्रो भाँडाकुँडा। useless metal pots.

-काये, क्रि. (ल)) खुत्यां क्या जुये। ने. खोच्याउनु, लङ्डाउनु। to be lame, be crippled.

खू२, सं. १. (खुलि-)। १. घाः वा कइया चिं। ने. घाउको खत, चिन्ह। scar. २. इनामेलया छ्वः। ने. इनामेलको मोलम्मा। a coat of enamel. (हे. कइ-, घाः-, बि-, बु-)

-ब्वले, क्रि. क्यः कियलय् खू लिहाँवये। ने. मोलम्मा उप्कनु। (of enamel coat) to chip off, to fall over.

खे१, अ. थनी पहगु लय्, थनी तालगु मे। ने. जागा गराउने, बिउँझाउने खालको लय, निद्रा भगाउने खालको गीत। a song designed to keep one awake or prevent one from falling asleep.

-चायके, क्रि. सुथ न्हापनं च्वाम्वलं गाय्काः द्यः खेचायके, द्यःयात लय वा मे नेंकाः थने। ने. बिउँझाउने धुनद्वारा देउतालाई बिउँताउनु, बिउँझाउनु। to awaken with a musical tune

-थने, क्रि. ब्यांचुलिमें न्हेलं थना हये। ने. प्रातः गीतद्वारा जगाउनु। to awaken with a song.

-थेने, क्रि. मे हालाः मचायात थेने। ने. गीत गाई गाई निद्रा पार्नु। to lull a child by singing.

-मे, सं. (-पु) १. मचा थेनीगु मे, "हुं नयाः पुता छम्ह धुकू यात न्हां" मे हालाः मचात थेनेगु। ने. बालकलाई निद्रा पार्ने गीत वा थेगो, लोरी। a lullaby. २. खेचायकीगु वा थनीगु मे। ने. जागृतगान। an awakening song.

खे२, अ. थुखे उखे धकाः पतिचां सुया केनीगु खँग्वः। ने. निर्देशनात्मक शब्द। a suffix indicating direction. (हे. आम-, उ-, गु-, छ-, थु-, मेय्-)

खेय्प, सं. बनय् ज्याया निंतिं पिने वनेगु ज्या। ने. ब्यापारको लागि गरिने यात्रा, खेप। a business trip.

खेलने, क्रि. खेखे लने, लागि चाये । ने. भर्किनु । to be annoyed.

खेलुइता:, सं. (ताल-, -प्) हाकलं ता:हाक:गु इता:, म्हपुजा खुन्हु खेलुइता: च्याका: ताम्चायमा धका: आस याइ। ने. लामो बत्ती। a ceremonial longish wick.

खेलुये, क्रि. (त) = खेलने ।

खेले, क्रि. १. छ्येले, छ्येला स्वये । ने. चर्चनु, प्रयोग गर्नु । to use २. जाँचय् याये, याना स्वये । ने. प्रयोग गर्नु, जाँच्नु । to experiment ३. म्व:नि तये । ने. टुना लाउनु । to enchant.

खेल्ल, अ. इकुमुकु धाइगुया भाव । ने. धुनमुनाउनु वा रिंगटा लाग्नुको भाव । (to feel) dizzy.

-मिने, क्रि. १ मिखां खंक्व हे चा:हिले । ने. भाउन्न हुनु, चक्कर लाग्नु । to feel dizzy २. मचाया वने, बना वने । ने. मूर्छा पर्नु to have a fainting fit.

खेस, सं. (-सा:) ख्वरा काप: । ने. खद्दर, खाडी । rough cotton cloth.

खेँय्, सं. (खेंच-, -ग:) भंग: पंछितसें ख्वइगु । ने. फुल । an egg. (हे. दुगं-, इं-, न-, हँय्-)

-काले, क्रि. खेँय् सेंका दय्के । ने. फुल तार्नु । to scramble (egg).

-कासा, सं. (-गू) खेँय कत्ताना: वा त्वपुया: म्हितेगु कासा । ने. कोरली खेल । a game imitating a brooding hen.

-ख्वये, क्रि. (त) खा वा हँय्चां खेँय् बिये । ने. फुल पार्नु । to lay eggs. २. गाक्क लव: दये । ने. लाभदायक हुनु । to be beneficial, profitable.

-बां, सं. (बान-, -गू) खेँय्या बां लूगुया भाव । ने. अण्डाकार । oval, the shape of an ellipse.

-व:, (वल-,-पा) म्हासु मसेंक छुना त:गु खेँय् । ने. पहेंलो भाग नबिग्रने गरी तारेको फुल, पोच । fried eggs. (हे. कस्तू बें)

-सगं, सं. (गन-) खेँय् लिसें ल:ल्हाइगु सुवा: । ने. फुलको सगुन, आशीर्वाद । an offering of eggs as a mark of blessing.

-स्वां, सं. (स्वान-, -प्व:) कस्तूब्यं लसिब:गु स्वां । ने. तारेको फुलजस्तो फूल । hesenbry anthemum.

ख्य:, सं. (खेल-, -गू) १. सा मेय् जय्गु घाँय् ब्व । ने. गाइ वस्तु चर्ने ठाउँ, चरन । a meadow. २. चक्कंगु मंका:गु थाय् । ने. खुल्ला मैदान । an open field, playground. (हे. जाउला-, तुदि-, फुसिं-, बुरां-, भुइ-, मुरां-, लगं-)

-भ्वय्, सं. (भ्वज-, -गू) चक्कंगु खेलय् तया: नकीगु भ्वय् । ने. खुल्ला चउरमा गरिने भोज । a feast held outdoors.

ख्या, अं. १ ग्या:गुया भाव वा माय् । ने. त्रास । fear २. खये मखुये खने दुगु हाकु च्या: । ने. कालो कालो धब्बा । a blackish spot.

-च्व:, सं. (च्वल-, -गू) ख्याय्गुया भाव वा चिं । ने. तर्साउने काम । fright.

-पा, सं. (-गू) लिजलय् खने दइगु हाकुच्या: । ने. प्रतिच्छायामा देखा पर्ने कालो धब्बा । blackish patch cast by a torch light.

-ब:, सं. (बल-) ख्याभ:, ख्याय्गु ज्याभ: । ने. तर्साउने हतियार । a tool used for hacking. (हे. ल्वाब:-)

-सा, सं. ख्याच्व: बीगु वा केनेगुया भाव । ने. धम्की, डर-त्रास । a threat.

ख्याये, क्रि. (त) १. ग्याकेगु ज्या याये । ने. तर्साउनु । to frighten. २. वय्के मबिये, पितिने, सा सि ख्याना च्वं न्हिं मस्त । ने. धपाउनु । to drive away.

ख्यालं, क्रि.वि. निलंया अ:ख:, धात्थें मखु । ने. ख्यालठट्टामा । in joke, jokingly.

-बाजं, त:जि मखगु बाजं । ने. ख्यालख्यालको बाजा । a less importan musical instrument. (हे. निलं)

ख्याल:, सं. (लक-) १. न्हीकीम्ह म्व: । ने. हँसेउलो । a comedian. २. सुयातं ध्याक्व न्याका:त:गु प्याखंचा । ने. व्यंग्य नाटक वा नाटिका । a comedy, satirical play.

-वने, क्रि. ख्याल: क्यँक्यं चा:हिले । ने. व्यंगात्मक नाच देखाएर सहर घुम्नु । to go around with a skit play.

ख्यालि, स. न्हिले पी थाकुगु ख्या:खँ । ने. हँस्सी ठट्टा । joke, jest.

-कुं, सं. (कुन-, -गू) ध्याक्व न्याय्गु ख्या: । ने.

व्यंग्यात्मक ठट्टा, व्यंग्योक्ति। irony, sarcasm.

-न्हिलि, सं. १. ख्या: खी ल्याय्‌गुया भाव। ने. ख्याल-ठट्टा, मोजमज्जा। fun, frolic, merry-making.

-मे, सं. १. (-पु) मतिनामे। ने. प्रेमगीत। a love song. २. (-गू) मतिनाया बाखं दुथुनात:गु मे। ने. व्यंग्यात्मक गीति कविता, गीतिका। a lyric.

ख्यां, सं. प्यं, छुकाप्यं। ने. कन्डो, पुच्छर। anus.

-कायेे, क्रि. (ल) ख्यां फाये, चलु दिकेत त्वना:सिंइ कुंलुइक गा: खने। ने. माछापुच्छे आकार बनाउनु (टुनालको छेउमा)। to cut a conical hole as a receptacle for the lower end of a strut.

ख्या:[१], सं. (ख्याक-) ख्याइम्ह। ने. तर्साउने, ख्याक। a goblin, ghost. (हे. तुयुम्ह-, भकुंबारा-, हाकुम्ह-)

-प्याखं, सं. (खन-, -गू) ख्या:यें ग्वारागवारा तुला: हुलीगु छ्गू प्याखं। ने. ख्याकनाच। a goblin-dance.

ख्या:[२], सं. (ख्याल-) ख्यालि न्हिलि। ने. ख्याल, ठट्टा। joke, jest. (हे. खिचा-, घवा:-, च्य:- स्या-)

-याये, क्रि. (त) ख्या: ल्याये, हेकयं छुं याये। ने. ठट्टा गर्नु। to make merry.

ख्व, सं. ख्वय्‌गुया भाव वा चिं। ने. रुनुको भाव वा चिन्ह। lachrymal.

-लु, सं. ख्वय् वइगुया भाव। ने. रुवाइ। weeping, lamentation.

-ल्वय्, सं. (ल्वच-, -गू) मचाय्‌क ख्वय् वइगुया भाव वा चिं। ने. विलौना, रुने रोग। lamentation (lit. lachrymal disease).

-सु, सं. दुर्नें निसें नुग: खुल्ल मिना: ख्वय् वइगुया भाव। ने. भकानु, रुवाबासी। lamentation, owing to a great grief.

ख्वकं, सं. (कन-, -पु) छ्ताजिगु कं, ख्वख्व:चा। ने. कुरो। a spear grass.

ख्वखना, सं. ख्वय्‌यें ख्वय्‌यें जुइगुया भाव। ने. रोउँ रोउँ जस्तो भाव। pathos.

-मे, सं. १. (-पु) नुग: निग: खुल्ल मिंकीगु मे। ने. विरहको गीत। a pathetic song. २. (-गू) गरखेसे च्वंगु लय, ख्वखना लय। ने. विरसिलो, रुखो लय। a melancholy tune.

ख्वख्व:चा, सं. = ख्वकं।

ख्वजा, सं. मइँ बाबुचा। ने. नपुंसक। an impotent person.

ख्वता, सं. १. (-गू) खुसि पखाय्‌त वा पनेत तानात:गु की। ने. बाँध, सेतुबन्ध। embankment २. छेनय् क्वाइगु खउ। ने. मुठीको गाँठोले हान्ने किसिम। blow, fist.

-नके, क्रि. खउ क्वाये, छेनय् म्हछुयाये। ने. मुक्याउनु, हिर्काउनु। to strike with a fist.

ख्वति, सं. (गू) १. पर्काल, चाकलाक चिं खेलेगु ज्याभ:। ने. कर्कांटो, पर्काल। a pair of compasses. २. यता वा उता केनीगु कम्पास। ने. दिक्सूचक, कम्पास। a compass.

ख्वना, सं. १. पुलांगु च्वकाय् भचा चा:तूगु ल्वाभ:, खं। ने. खुँडा। a scimitar २. तुचिकंया निंति नां जा:गु गां। ने. खाने तेलको लागि प्रसिद्ध गाउँ। खोनागाउँ। a village, famous for mustard oil.

ख्वप, सं. ख्वपदेय्। ने. भक्तपुर, भादगाउँ। Bhaktapur.

-धउ, सं. (घलि-, -ग:) सा:गु भिंगु ख्वपया धउ। ने. भक्तपुरे वा भादगाउँले दही। yougurt of high quality.

ख्वप:, सं. (पल-) कुं गया: छुफि चिना च्वंगु हाक:। ने. बाक्लो मोसो, घ्वाँसो। a thick deposit of grime, thick smoke.

-याये, क्रि. (त) कुं गया: छुफि चिने। ने घ्वाँसो जम्नु। (of thick grime) to be deposited.

ख्वबसिं, सं. लुसि कापिकिपिइ ब्वला च्वंगु छेंगू। ने. उचेरो। thin strips of skin peeling off the base of nails.

-च्वतुले, क्रि. ख्वबसिं ब्वले। ने उचेरा छिल्कनु, उप्कनु। (of the fingertips) to have such strips.

ख्वबा:, सं. (बाल-) हिकुलना: ख्वय्‌गुया भाव। ने. भक्कानु। a sob. (हे. ख्व)

-थने, क्रि. तत:सलं ह्‌वायेँ ह्‌वायेँ ख्वये। ने. डाँको छोडेर रुनु। to weep aloud, to burst into tears.

ख्वबि, सं. (-प्ति) १. लय्‌ताय् वा दुखय् मिखां वइगु ल:। ने. आँसु। tear. २. फुति कना व:गु च:ति (हासिं वा प्वतासिं)। ने. बाफ, पसिना। sweat (from a steaming pot).

-कने, क्रि. १. ख्वबि लल:मल: धाये। ने. आँखा

टलपलाउनु। (of eyes) to be suffused with tears. २. हासिं ख्वबि तिकि नने, ख्वबि कन आः बुत जुइ ममःचा। ने. बाफिनु, पसिनाउनु। (of a steaming pot) to form droplets of water.

ख्वये, क्रि. (ल) १. मचाभासं हाँय् हाँय् याये। ने. रुनु। to weep. २. धीचिने, चिकुलां तःखा याकनं ख्वः। ने. हिमकरण हुनु, जम्नु, ढिक्का हुनु। to congeal.

ख्वय्, अ. (द्वि.) ख्वय् थें जूगुया भाव, खधी चिनेगुया भाव। ने. रुँरुँ हुनुको भाव, जम्न खोज्नको भाव। weeping, freezing tendency.

-ख्वय् धाये, क्रि. (ल) १. ख्वेयें ख्वेयें जुये। ने. रोउँ रोउँ हुनु। to be on the verge of tears. २. ख्वइ थें ख्वइ हें च्वने, ख्वे ख्वे धाःगु धउ नाकं मसाः। ने. जम्न जम्न खोज्नु। on the point of freezing.

-बये, क्रि. (ल) थम्हं थें मचायक ख्वये। ने. रुन आउनु (आफै)। to burst into tears.

ख्वर्पानि, सं. (-गः) बःसि लसि बःगु छता सि। ने. खुर्पानी। an apricot, jujube fruit.

ख्वल, सं. (-गू) ख्वःल, भुँसा। ने. खोल। covering, casing. (हे. गा-, सफू-)

ख्वला[१], सं. (-गः) सिमा सामाया च:नेया छ्वः। ने. बोक्रा। a shell, peel.

ख्वला[२], सं. (-गः) तिंचा, ख्वलाचा। ने. बटुको। a small brass cup to drink from. (हे. अय्लाः-, कँय्-, ली-)

ख्वल्वाघाँय्, सं. (-मा) ख्वल्वा बांलूगु छताजि घाँय्, ख्वल्वा घाँय् च्वल्वय्यात बासः जू। ने. घोडताप्रे। Eclipa Prostata.

ख्वं[१], अं. धुं थाना वा किना च्वंगु चिं। ने. दाग, धब्बा वा कलंक आदि लाग्नुको भाव। a stain, mark, blot. (हे. चिकं-, हि-)

-थाये, क्रि. (त) बांमलाका धुं धां किना च्वने। ने. धब्बा वा दाग लाग्नु। to be stained.

ख्वं[२], (ख्वन-, -गू) ल्हातय् दइगु फ्वं। ने. फोका, ठेला। a blister.

-थाये, क्रि. (त) फ्वंगाये, ख्वं दये। ने. ठेला पर्नु। to blister.

ख्वं[३], वि. १. ज्याय्खेले मदुगु। ने. खोटो, निकम्मा। invalid, useless २. न्ह्यागुं फय्फुम्ह। ने. जे पनि खप्ने वा सहने, थेचरो। not tired, immune. (हे. दा-, न्वा-, ल्वा-, हा-)

ख्वः[१], सं. (ख्वल-) १. सा मेयूतय् तुइगु पञ्जा। ने. खुर। a hoof. २. खाता व मेचया तुति। ने. खाट वा मेचको खुट्टा। the leg of a chair, bed. ३. साम्वं नीत छ्येले दुगु तँजिगवः। ने. साबुन गन्दा प्रयोग हुने गणक cl. for bars of soap.

-मुगः, सं. (गल-) सामेय्या ख्वः लसि बःगु, नकिं लीगु मुगः। ने. कीला उप्काउने मुंग्रो। a claw hammer.

ख्वः[२], अ. (द्वि.) थाय्गुया भाव। ने. खुर्कनुको अर्थमा। scraping.

-ख्वःयाये, क्रि. (त) ज्याभलं थानाः छ्वये, सिलां मबंसा ख्वःख्वः यानाः छ्व रे। ने. खुर्कनु। to scrape off.

ख्वःचा, सं. (-गू) सँ खाय्गु ज्याभः, ज्वःगु ख्वःचां सँ खाय् अपु। ने. छुरा। a razor.

-बां, सं. (बान-, -गू) न्हकुइ ख्वःचां खाना तःगु चिं। ने. कनपारो नेर छुराको बान्की। the shaving off of the hair mark on the temple.

-रंदा, सं. (-गः) चिचा ग्वःगु, ज्याछिंगु रन्दाचा। ने. दुई बीँडे, चिटिक्क परेको रन्डा। a small, handy plane.

-सिमि, सं. (-हे) फला चिंगु छताजि सिमि। ने. एक जातको सिमी। a pod of French bean.

ख्वःतर्घ कइ, सं. (-गः) छेका कइ। ने. जहरबाय। a carbuncle.

ख्वःति, सं. (-गः) १. च्या तय्गु थल। ने. चियादानी। a tea pot, kettle. २. (-गू) = ख्वति-२।

ख्वःसिं, सं. (सिनं-, -गः) छताजि छाःगु सि। ने. ओखर। a walnut. (हे. न-, स-)

ख्वाकं, सं. (कन) = ख्वकं।

ख्वाखला, वि. फुसुलु, धुं मदुगु। ने. रित्तो। empty, vain.

-के, क्रि. ख्वाखला याये। ने. रित्याउनु। to empty

ख्वाखः, सं. (खल-) लइँया हः। ने. मूलाको पात। a radish leaf.

ख्वाख्वात्याये, क्रि. (त)१. ख्वाख्वा याये। ने. घेरैपल्ट ठोक्नु। to strike repeatedly. २. छगू इनय्

त:ग्व न्वाये । ने. एउटै विराममा बारम्बार टोक्नु । to rebuke repeatedly.

ख्वातु, वि. तफि, सालुगुया अ:ख: । ने. बाक्लो । thick.

-के, वि. तफिके, तफि याये । ने. बाक्लो पार्नु । to thicken.

ख्वाये, क्रि. (त) १. मिपुये, मिन्वयके । ने. आगो फुक्नु । to blow a fire (with mouth or bellows). २. छ्रेनय् खउ छ्वाये । ने. हान्नु, मुक्याउनु । a to strike, to hit with fist.

ख्वालिमालि, सं. (-जु) चिचा पागु झ्यालि, भजनय् थाइगु झ्याली । ने. झ्याँझ । a pair of small cymbals.

ख्वाँउँ, वि. क्वा:या अ:ख: । ने. चिसो । cold.

-के, क्रि. ख्वाँउँसे च्वंके, । चिस्याउनु । to cool.

-ख्वाँउँधाये, क्रि. (ल) ख:थें मखुथें ख्वाँउँये । ने. चिसो चिसो हुनु । to become coldish.

-चाये, क्रि. (ल) जिवं ख्वाँउँगु तायके । ने. चिसो लाग्नु । to feel cold.

-ये, क्रि (ल) ख्वाउँसे च्वने । ने. चिसिनु । to become cold.

-सु, सं. माक्व बा गाक्व ख्वाँउँगुया भाव । ने. मनग्गे चिसो लाग्नुको भाव । freezing point.

-स्याये, क्रि. (त) ख्वाँउँ तंके, लुमुलुमु धायके । ने. अलि तताउनु, मनतातो पार्नु । to take the chill off.

ख्वाँउंतेले, क्रि. ख्वाँउँ बांमलाक हयकाये, मचाबुसु, मिसातयत ख्वाँउंतेलकि सी नं फु । ने. चिसोले कठांग्रिनु । to suffer from hypothermia.

ख्वाँउंपुये, क्रि. (त) मियें ख्वाँपुं चुइक्त पुये । ने. ठण्डीले छुनु, समात्नु । to feel chilly or cold.

ख्वाँय्[१], सं. न्हायपनं मता:म्ह । ने. बहिरो । a deaf man.

ख्वाँय्[२], सं. (ख्वाँच-) १. मला:या चिं, पालिख्वाँय् । ने. पदचिन्ह । a footprint. २. (-गू) न्या लायगु च्व:, न्याख्वाँय् । ने. माछा मार्ने पासो । a fishing tackle. ३. कांय्, कांय्चिंगु बस्तु निनेत छ्वेले दुगु तँजिग्व: । ने. झुप्पा, गुच्छा आदि गन्दा प्रयोग हुने गणक । cl. for ramiformed, clustered objects.

ख्वा:, सं. (ख्वाल-) १. (-पा:) कपा: व मनचिया दथुयागु ब्वति । ने. अनुहार । a face, appearance. २. मे बा बाजं थायन्हय: छुइगु बां, छुबां । ने. उपक्रम, पूर्वाभास (संगीतमा) । prelude, fugue (mus.).

-कैने, क्रि. छुबां न्हेब्वये । ने. पूर्वाभास वा उपक्रम देखाउनु । to start a prelude.

-पउ, सं. (पलि-) गुगुं छगू संस्थाया थ:गु हे पउ । ने. मुखपत्र । an official publication.

-पा:, सं. (यात-) १. = ख्वा: -१ । २. ख्वा:या थ:ने पुइगु छगू दयकात:गु ख्वा: । ने. मकुण्डो । a mask.

-बसा, सं. (-कू) ख्वा:हुसा । ने. रुमाल । a face towel.

-सिके, क्रि. १. छेँयात पिने छ्व: बांलाके । ने. घर पोत्नु, रंग रोगन गर्नु । to whitewash. २. छेँया पिनें छ्व: दयके, ल्हवने । ने. नयाँ पार्नु, मरम्मत गर्नु । to renovate or repair the facade of a house.

-हुसा, सं. (-कू) = ख्वा:बसा ।

ग

ग, अ. न्हेस:या अर्थ क:घाना न्ह्यः:ने च्वना वइगु तँसा । ने. प्रश्न वाचक अर्थ सँगालेर शब्दको अगाडि रहने पूर्वसर्ग । an interrogative prefix.

-थे, क्रि.वि. गुगु कथं । ने. कसरी । how.

-न, क्रि.वि. गुगु थासय् । ने. कहाँ । where.

-न्या:, वि. गय्-च्वंगु, छंगु खँ गन्या:गु ? ने. कस्तो । what sort of, what kind of.

-पाय्, वि. पा, हाक:, धंयात क्या: न्हेस: तइगु खँग्व: गपाय्धंगु । ने. कत्रो । how big, how small, of what size.

-बलय्, क्रि.वि. गुगु इलय् । ने. कुन बेला । when, at what time.

-बायत, क्रि. वि. गुलि ई, छन्त गबायत पी मालीगु ख: ? । ने. कति बेर । how long, how much (of time).

गउ[१], सं. (गालि-) १ ग्वालि च्वसं च्वंगु गउचा । ने. गोलीगाँठो । the ankle. २. तुति बा ल्हा:या पतिंगउ । ने. अंगुलिपर्व, औँलाको जोर्नी । a knuckle.

-ल्वय्, सं. (ल्वच-, -गू) म्हया गउचा गउचा स्याइगु ल्वय् । ने. बातरोग । gout, arthritis.

गउ[२], सं. (गू) १. आजु बाज्यापिनिगु प:च:, बानि चानि । ने. पुर्ख्यौली आनीबानी, स्वभाव । an ancestral custom. २. बाजनय् ताल वा लय् हिलेत काइगु कुचा ।

ने. बाजामा ताल वा लय फेर्न बजाइने खास टुक्रा, परिपञ्च। a short composition to show that a change of rhythm is imminent.

-काये, क्रि. (ल) १. ब्वा आबापिनिगु पहचा केने। ने. बंशानुगत स्वभाव देखाउनु। to reveal congenital habits or manners. २. मे वा बाजनय् ताल वा लय हिले। ने. संगीतमा लय वा ताल बदल्नु। to change the rhythm, to shift a mode or a tune.

गछे, सं. फुगुया भाव, गछे हे मदुसा वं गये गुहालि याइ ? ने. सामर्थ्य। ability, capacity.

-दुये, क्रि.वि. दुये फुये। ने. यथाशक्य। according to one's ability.

गज, सं. १. ल्हातं निकुया दासु। ने. गज, दुई हातको नापो। a linear measurement of 36 inches. २. घालय् चीगु बाला काप:। ने. ब्यान्डेज पट्टी। a gauge.

गजल, सं. छताजि मे वा लय। ने. फारसी छन्दको कविता, गीत। a love-song composed in couplets.

गजि, सं. (-मा) छता काय्य:गु नसा। ने. गाँजा, शिवबुटी। hemp.

-गुलु, सं. गजि त्वना जुइम्ह। ने. गँजडी। a hashish addict.

-चिलं, सं. (चिलम-) गजि त्वने ख्विंगु चिग्व:चागु चिलं। ने. गाँजा खाने सानो चिलिम। a funnel-shaped pipe for smoking hashish.

गजिफा, सं. (गू) छताजि तासया कासा। ने. एक किसिमको तासको खेल। a kind of card game.

गजू, सं. (जुलि-) देय्ग: देय्गलय् च्वे ला:गु च्वका। ने. गजूर। a pinnacle, a finial.

-छ्ये, क्रि (त) १. देय्गलय् गजू तये। ने. गजूर जड्नु। to install a finial. २. छकूचा लीपाया ज्या याना: फुक्कं ज्याया जस काये। ने. पुछारको काम गरिटोपलेर सिंगै कामको जस लिनु। to put the finishing touch and claim credit for the whole work.

गतां, सं. (ताम-, -ग:) १. स्वानेयात भर बीगु च्वे व क्वे च्वंगु थां। ने. भरेङलाई आड दिने माथिल्लो र तल्लो खामो। a landing platform, newel. २. चाक: स्वाने हिना वना च्वंगु थां। ने. घुमाउरो भरेङको बीचको खम्बा। a newel. (हे. ग:तां)

गति, सं. मनूया अवस्था। ने. हाल, दशा। state, condition. २. वेग, छयासं मेथाय् न्हयाइगु ज्या वा चिं। ने. गमन, शक्ति, वेग। speed.

-पति, सं. मनूया धात्थेंयागु अवस्था। ने. वास्तविक स्थिति। real state, actual condition.

-लाये, क्रि. (त) १. भिने, भिना वये, सुथां लाये। ने. अवस्था सुधिनु। to be in a good condition. २. बांलालां वने। ने जियावं वये। ने. सुधिँदै जानु। to get better, to become prosperous.

गते, सं. (-खुन्हु) न्हिल्या:, न्हुल्या:। ने. दिनांक, प्रत्येक दिन, मिति। a date (of the month).

गत्ति, सं. (गू) गुच्चा म्हिते बलय् ब्वय्गु ल्वहंचा। ने. गट्टी, तारो। a target, small stone in the marble game set on the ground to mark out the back and front.

-ब्वये, क्रि. (ल) अग्गा छुने न्ह्य: गत्ति थासय् तये। ने. गुच्चा खेल्नु अघि तारो हाल्नु। to place such a stone for a marble game.

गथ:, सं. (थल) १. गथि। ने. गाँठो। a knot. २. धनप्व:, धेवा मुनेगुया भाव। ने. गाँठी। capital.

-चिने, क्रि. १. गथि चिये। ने. गाँठो पार्नु। to tie a knot. २. धनप्व: मुने, स्वथने। ने. गाँठी जमाउनु। to collect money.

-फेने, क्रि. गथि छ्वासुके। ने. गाँठो फुकाउनु। (of a knot) to loosen.

गथां, सं. (थाम-, -ग:) पलिं चीत थनीगु थां। ने. बुइँगलको खामो। an upright post supporting the roof.

-मुग:, सं. (गल) १. स्वचल: लुइक पउ फयत थनीगु थां। ने. छाना थाम्ने खामो्। top post. २. दुवातय् स्वपां चुइका: थना त:गु न्हाय्पं वा तिँ। ने. तीन खुट्टाले उभ्याइएको नर्कटको आकार, गठेमंगल। three legged reed figure (erected at crossroads on the occasion of Gathaamugal festival, in August).

गथि, सं. गथ:। ने. गाँठो। a knot, joint.

(हे. पुतु-, लाखय्-, स्व:ति-, ह:-)

गथु, सं. नेवातय् छगू जात। ने. माली। a gardener (by caste).

-प्याखं, सं. (खन-, -गू) मद्रकालि व पचलिया फिंनिदँय् छक्व: पिदनीगु प्याखं । ने. परम्परागत मुकुण्डो लगाएर नाचिने नाच। a traditional mask dance staged every 12 years.

गथे, क्रि.वि. गुकथं, गुगुकथं। ने. कसरी। how.

-जक, क्रि.वि. गपाय्सकं, व मनू गथेजक मभिंगु ? ने. कस्तरी, के विधि। how much.

-भनं, क्रिवि. = गथे जक।

गद्दि, सं. (गू-) १. जुजु च्वनीगु च्वँसा । ने. राज सिंहासन, गद्दी। a throne २. मुवंजातय् च्वनीगु लासा। ने. साहू वा महाजनको गद्दी। a large, thick cotton matress coverinig the floor of the business office of big merchants.

-बइथक, सं. कुमारिचःया छेँ न्ह्य:ने च्वंगु लायकू, कुमारिच: सालीबलय् जुजुपिं च्वना: स्वइगु थाय्। ने. गद्दीबैठक। the Throne Room at Basantapur.

गद्दु, वि. १. ज्याय् खेले मदुम्ह । ने. पत्रु, बेकामको। worthless. २. हवाज्य:, चाकु हवाज्य: । ने. पुलमाड। an idiot, useless fellow.

गधा:, सं. १. मुखाचा। ने. गधा। a donkey, an ass. २. चाकु ह्वाज्य:। ने. लाटोबुद्धो। a simpleton.

गन्, सं. १. पुच:, ध्व:, गं। ने. गण। a group, a retinue.

गन्गन्, अनु. कालाकुलु स:। ने. गनगन। grumbling.

-याये, क्रि. (त) कचकच याये, चिचिसलं कालाकुलु हाले। ने. मधुरो स्वरमा फतफताउनु, गनगन गर्नु। to grumble.

गन, क्रि.वि. गुथाय्, गनथाय्। ने. कहाँ। where.

-तक, क्रि.वि. गनथाय् तक, गुथाय्तक । ने. कहाँसम्मन्। how far, to what degree.

-या, वि. गुगु थाय्या, गुगु खल:या। ने. कहाँको, कुन मूलको। of which place, of which origin.

गनय्, सं. (नस-) इनाय्, गनेय्च:। ने. गणेश। God Ganesh.

गनं, क्रि.वि. गुगु थासं, ध्व धेबा गनं वल छंके ? ने. कहाँबाट। whence, from which place.

-गनं, क्रि. वि. गुगुं गुगुं थासय्। ने. कतै कतै, कहींकाहीं। somewhere.

गने, क्रि. १. मयाके। ने. रोक्नु। to restrain. २. मभिंज्यां लिचिके। ने. नराम्रो काम गर्न नदिनु। to turn back from an evil course. ३. थाराक्क वा कक्रक्क च्वने। ने. सुक्नु, खंग्रङ्ग हुनु। to dry up. (हे. ह्व-)

गन्थन्, सं. (-गू) १ कचकच, म्वा:मदुगु खँ । ने. बेकामको कुरो, गनथन। nonsense, idle talk. २. ल्वापु। ने. झैंझगडा। dispute, quarrel.

गपाय्, अ. गुलि त:घं वा तपा। ने. कत्रो। how big or small.

गफ, (-गू) दुइमरु सुइमरु खँ, खँय मच्व:गु खँ। ने. समय काट्नलाई गरिने बात, गफ। gossip, tall talk.

-त्व:ते, गफ मुइके। ने. गफ चुट्नु। to gossip, to talk through the hat.

गबलय्, क्रि.वि. गुगु इलय्। ने. कहिले। when.

गबलें, क्रि.वि. गुगुं इलय्। ने. कुनै दिन, कहिल्यै। sometimes, ever, never. (हे. ग)

-गाबलें, क्रि.वि. गुगुं इलय्, आकाफाकाय्। ने. कुनै दिन, आकलफुकल। sometimes, seldom.

गबाय्त, क्रि.वि. गुगु ई तक। ने. कहिलेसम्म, कति बेर। for how long. (हे. ग)

गमराजु सं. आजु, बाज्या। ने. पूर्वज। an ancestor.

गय:, सं. (यल-) लालाचिचिम्ह, आसाकुतिम्ह, गय:तय् प्वा: न्ह्याबलें प्वं। ने. खन्चुवा, पेटु। a glutton.

-के, क्रि. सवा: सिवा: मकासे प्वा: थने, हसुले। ने. हसुर्नु। to gluttonize, gormandize

गये, क्रि. (ल) १. थहां वने। ने. चढ्नु। to climb, ride. २. न्हुये, स्वयि थुने। ने. न्याक्नु, होच्याउनु। to belittle.

गय्, क्रि.वि. गुकथं, छुकथं। ने. कसो, कसरी। how.

गराल, सं. (-ग:) सिँ फाय्त दिकीगु ग्व: धलिं वा पं। ने. काठ चिर्नलाई राखिने आड। a pair of beams or bamboos bound together to form a cleft at one end and used as

a support for sawing logs into planks.

गरिब, सं. फ्वगिं, प्वकतां । ने. धन सम्पत्ति नभएको, कङ्गाल । a poor person.

गरुड, सं. नारांच:या बाहां वा गसा । ने. गरुड । the eagle-like mount of the Hindu God Vishnu.

गर्वेसे, क्रि.वि. गथे अथे धाय्मफय्क, मछिंक, छंगु छ्वा: थउँ गर्वेसे च्वं गथे ? ने. घोसिएझैं, एकतमासको । having a presentiment of something wrong somewhere.

-मिने, क्रि. छुयें गय्यें च्याये । ने. कस्तो कस्तो, एकतमासको लाग्नु । to feel odd, to be ill at ease.

गल, सं. (-पु) ह्यातुगु छुं थिनेगु ज्याम:, थिंसा । ने. गल । a crowbar, lever.

गलय्, अ. छुं मदुगुया थिं, सितिकं वंगुया भाव । ने. रित्तिनुको भाव, खेर जानुको भाव । vanity.

-तुये, क्रि. (त) ज्या मवय्क सितिकं वने, उलिमछि फुक्क ब्यय् ता:लाका, तर अयें हे गलय् तुत का । ने. (सब जोरजाम) खेर जानु । (of expenditure) not to be used properly, go waste.

गलह्, सं. कंय्न्या । ने. गोही । a crocodile. (हे. कंय्)

गलन्त, अ. याकल्चा, सुसांदंगु थाय् । ने. एकलास, टाढा, एक्लै । solitude.

गलैंइँचा, स.. (-पा:) तफिक क्वातुक थाना त:गु तँय्या लासा, कार्पेत । ने. गलैंचा । a carpet.

-स्वां, सं. (स्वन-, -फ्व:) रंग थीगु त:ताजि उंया स्वां । ने. फूलबहार । a verbena.

गलंत, अं. = गलन्त । ।

गल:[१], सं. (लख-, -ग:) १. ग:पतय् दया वइगु लाग्वारा । ने. गलगाँड । a goitre. २. माकया नया लिसे स्वथनगु गल: । ने. बानरको गाँड, चपाई नसकेको अन्न राख्ने थैलो । the rumen.

-का, सं. भुतुमालिया कका । ने. चंगाको कका । the yoke string of a paper kite.

-थाये, क्रि. (त) गल: दया वये । ने. गलगाँड आउनु, गाँडे हुनु । to have a goitre.

-रा, संगल: था:म्ह मनू । ने. गाँडे, गलगाँड भएको मान्छे । a man with goitres.

-रि, सं. गल: था:म्ह मिसा । ने. गाँडे आइमाई । a woman with goitres.

-सिँ, स (-ग:) फेंगुलिइ निखे निग: थनात:गु सिँ । ने. चर्खाको दुईतिर ठड्याइएको खोपी । a pair of supports on either side of a spinning wheel.

गल:[२], सं. (लत-) १. छ्तं दुने ला:गु क्वथा । ने. खोपी, अन्त:पुर । a private room, inner apartment. २. घगल: दुने लानाच्वंगु पिगं, सँगुया सान्तिपुरय् त:गल: दु धाइ । ने. अन्तर वेदी, भित्री पीठ । an inner shrine.

गल:थानके, क्रि. ग:प: ज्वना: पितिने । ने. घोक्र्याउनु, गलहत्याउनु । to thrust out by the nape.

गलाये, क्रि (त) खापा खिपा बांलाक तिना त:गु जुये । ने. ढोका बन्द गरेको हुनु, थुनिनु । to be closed, shut.

गलिने, क्रि. लातिसू बये । ने. लाटी लाटी जस्तो देखिनु । (of a woman) to go dumb.

गलिं, सं. (लिन-) भाग्ला मिसा, लाति चिक: । ने. लाटी लाटी जस्ती आइमाई । a dumb woman.

गलुभा:, सं. ((भाल-) गुलुभा:, दकलय् तजा:गु च्वापुगुं, च्वका । ने. सगरमाथा, चोमोलुङ्मा । Mount Everest.

-द्य:, सं. (देव-) ह्याउँ निभा:, ह्याउँम्ह सुजय: । ने. अरुण, अरुणोदय । sunrise, daybreak.

गल्ल, सं. १. म्व:म्व:, हुल । ने. हूल, जनसमूह । mob. २. हर्र, हिसि मदुगु न्हिलास: । ने. गलल । giggling sound.

-न्हिले, क्रि. हर्र न्हिले । ने. गलल्ल हाँस्नु । to giggle.

-हाले, क्रि. पांमथुइक हाल्लहुल्ल हाले । ने. खैलाबैला गर्नु । to make an uproar.

गल्लाके, क्रि. क्वातुक तिये । ने. राम्ररी बन्द गर्नु (ढोका) । to shut up, close up. (हे. गलाये)

गल्लि, सं. (-गु) चिच्याचागु लँ, मुग: । ने. सांगुरो बाटो, गल्ली । an alley, narrow path.

-छि, सं. चिच्यागु, तसकं छ्वागु खुसि । ने. खहरे, खोल्सी । a steep stream, rivulet.

गसा, सं. १. (-गू) गया जुइगु वस्तु। ने. सवारी, यान। a vehicle. २. 'बाहां, घःपिंसं गया जुइम्ह बाहां। ने. वाहन, सवारी। a conveyance.

गसि, सं. १ स्वांमा सिंमातय्‌त थहाँ वनेत वियातःगु भः। ने. थाँक्रो, फिक्रे लिंगो, (लहरा चढाउनलाई गाडेको)। a trellis. २. गयाः च्वे पाखे वंगु कचामचा, ध्व स्वांमा गसि वन कि भं हे बांलाः। ने. लता, लहरा। creeper, vine.

-छेँ, सं. (-गू) गसिं खुया तःगु थाय्, ताल्लां गसिछेँय् च्वने तसकं न्ह्याइपु। ने. लतागृह, कुञ्ज। a bower, arbour.

-बिये, क्रि (ल) गसि वने छिंक छुं तया बिये। ने. थाँक्रो दिनु। to furnish with a trellis.

-वने, क्रि. कचामचा च्वे च्वे नेना वने। ने. थाँक्रिनु। (of a vine) to grow well.

गसु, सं. १. घःके हे दुनेंनिसें वइगु बुद्धि। ने. चेतना, अन्तर्ज्ञान। consciousness, carefulness. २. स्वसा बसा। ने. सोमत, रुचि। manner, etiquette. ३. गयगु पहः। ने. चढ्ने वा सवारी हाँक्ने ढंग। way of riding, driving.

-लाये, क्रि. (त) १. स्वसा बसा दये। ने. सोमत वा रुचि हुनु। to have manners, etiquette २. मिखा तेय्‌लाये, मिखाब्वे सये। ने. चेतनशील वा होशियार हुनु। to be conscious, careful.

गसू[1], सं. (सुलि-, -पु) १. म्वे हीका तःगु नतूचा, हुखाया सुमे चाय्‌केगु ज्याभः। ने. फीर। a skewer. २. म्वेप्याना: दय्‌कातःगु साकसला। ने. फीरको आकारको तिलौरा। a sweetmeat shaped like a skewer.

गसू[2], सं. सुं वा छुंया पलेसाय् वइगु खँग्वः। ने. फलानो, ढिस्कानो। so-and-so, such-and-such.

गस्याये, क्रि. (त) ग्वस्याये, सुयातं गुहालि बिये। ने. सिफारिश गर्नु। to recommend.

गयँरा, सं. छेँगू ख्वातुम्ह, न्हासय् नेकू दुम्ह मेय्। ने. गैंडा। a rhinoceros.

-की, सं. (किल-) गँय्‌रामेय् लसिवःम्ह कीचा। ने. गोब्रे कीरो। a beetle.

-तु, सं. (-पु) छ्ताजि भिंगु तु। ने. असल जातको उखु। a sugar-cane of good quality.

-मेय्, सं. (मेस-) = गँय्‌रा।

गँय्‌लिं, सं. (लिन-) १. क्वताचा, कंलिकाय्‌गु ज्वलं। ने. काँडा, रौ आदि टिप्ने सानु चिम्टा। a par of tweezers. २. पाकःसू दुम्ह मिसा। ने. लठेउरी, गोल्ड्यांग्री। a stupid woman.

गँसा, सं. गनेगुया भाव वा चिं। ने. प्रतिरोध। restriction.

गँसि, सं. (-गू) ध्वायुइक सेने केने याय्‌गु भाव वा चिं। ने. शिक्षा, उपदेश। instruction, lesson.

गं[1], सं. (गन-,-गः) १. सेलं हलय् दायाः तां तां सः वइगु छ्‌ता वस्तु। ने. घण्टा। a bell. (हे. खा-, फय्) २. (-गू) चिचा ग्वःगु आलमारिचा। ने. सानो दराज। a cabinet. ३. (-) गन्, छ्ज्वः। ने. गण। a set of deities. ४. धंकाः वा थनाः दनातःगु अपाया सु। ने. ठाडो लगाइएको ईंटको सरो। a brick laid on edge.

-थाये, क्रि. (त) १. गं न्याय्‌के। ने. घण्टा बजाउनु। to strike a bell. २. गंसलें स्वाने थने वा दने। ने. ठाडो ईंटले भरेङ उठाउनु। to build a staircase laying bricks on edge.

-न्यायेके, क्रि. घन्ति बिये। ने. घण्टी दिनु। to ring a (electric) bell.

-सले, सं.तस्वाःपाखें थनाः दना तःगु अपाया स्वाने। ने. ठाडो ईंट लगाएर बनाएको भरेङ। a staircase built with bricks on edge.

-स्वां, सं. (स्वान-, -फ्वः) गं लसि वःगु स्वां, देविस्वां। ने. जवाकुसुम। a hibiscus.

गं[2], सं. (गम-) घःछेँया न्ह्यःने सं दइगु मन्दः, नकतिनि जक घः गमं थना यंक्ल का। ने. वेदी, मण्डप। an altar.

गं[3], वि. प्याःगु मखु। ने. सुकेको। dried.

-ल्वय्, सं. (ल्वच-, -गू) गंसि गंसि जुया वनीगु छ्ता ल्वय्। ने. सुकेरोग। tuberculosis.

-सि, वि. सित्यांचा, गंसिपिं जुइ बल्लाः। ने. दुब्लो, पातलो। lean and thin.

गंकि, सं. हाकुच्याः थाःगुया भाव वा चिं, न्हापा न्हापा गंकि ल्हाःगु नसा त्वँसा मनः धाइ। ने. ग्रहण। an eclipse.

-फ्वने, क्रि. गंकिया इलय् प्वःतसें छेँखा दायाः फ्वने। ने. ग्रहण माग्नु। to go begging during an eclipse (esp. by sweepers).

गंकिये, क्रि. (त) ग्रहनं ज्वने। ने. ग्रहण लाग्नु। to

eclipse. (हे. गं)

गंता¹, सं. चिउताः । ने. चिन्ता, विचार । care, concern. २. स्वापू, माःचाः । ने. सरोकार, सन्दर्भ । connection, concern, reference.

गंता², सं. क्वताः, हने बहम्ह, च्वछाय् बहम्ह मनू । ने. आदरणीय व्यक्तित्व । a venerable personality.

गंतायेे, क्रि. (त) च्वेया तँय् तयाः हने । ने. सम्मान वा आदर गर्नु । to venerate.

गन्धक, सं. (-प्त) बँ म्हुयाः पिकाइगु छता मुइगु धातु । ने. खनिज धातु । sulphur.

-बति, सं. गंधक गुलि, गन्धक बतिं प्वाः ग्वगवधाःगु लंकू । ने. गन्धक बटी । a digestive pill.

गन्धर्भ, सं. देवलोकया नासलं लीपिं मेगुरु । ने. अलौकिक संगीतज्ञ, संगीत-कलामा प्रवीण । a celestial musician.

-विद्या, सं. (-गू) संगीतया विद्या । ने. संगीतशास्त्र । the art and science of music.

गंसि, वि. चकुचा, पियःचा । ने. दुब्लो, पातलो । lean and thin.

-के, क्रि. गंसि याये, नकें स्याये । ने. डुब्ल्याउनु, नपुग्ने गरी ख्वाउनु । to skimp.

-जुये, क्रि. (ल) लाः हि पाः जुये । ने. दुब्लिनु, पातलिनु । to become lean and thin.

गः¹, सं. (गल-) गइम्ह । ने. चढ्ने । a rider (हे. किसि-, खिचा-, मा-, सल-)

-गः², सं. (गल-) १. (-गू) स्वँ, भंगः पंछिया पंजः, प्वंगु थाय् । ने. गुँड, पिजँडा, अन्तर । a nest, cage, space. (हे. अ-, अत-, बइ-, भुतू-, स्वनि-) २. पःखुया तःगु थाय् । ने. घेरा, हाता । an enclosure (हे. खुं-, छुं, नु-, बखुं, भेय्-, सल-, सा-) ३. थलबल व घलिं, गांथिं निनेत छ्येले दुगु तँजिग्वः । ने. भाँडाकुँडा, दलिन आदि गन्न प्रयोग हुने गणक । cl. for round objects, containers, structural parts.

-छेँ, सं. (-खा) १. यक्व क्वथात दुगु छेँ । ने. धेरै कोठाहरू भएको घर । a house with many rooms. २. मू ज्यासः । ने. प्रधान कार्यालय । the headquarters.

गःकू, सं. (कुति-, -गू) बइगःकू, बइगलय् चिजायक दना तःगु अंगःचा । ने. होचो पर्खाल (बुइगलको) । a jamb wall (at the attic level).

गःतां, सं. (तान-) लंयाके दइगु गःपः त्वपुइगु छ्वचाः, कलर । ने. कठालो । a collar.

-ज्वने, क्रि. इज्जत कायकयं वा ल्वायत गःतां ज्वने । ने. कठालो समात्नु । to catch by the collar.

गःपः, (पत-) ककुया न्ह्यःने वा लिउनेया ब्वति । ने. घाँटी, गर्दन । the neck, nape.

-तिये, क्रि. (त) गःपतय् न्याक्क ज्वने । ने. घाँटी निमोठ्नु, घाँटी थिच्नु । to throttle, to strangle.

गःभू, सं. (भुलि-) गःपतय् प्यखेरं माःथें हनाः वइगु ल्वय् । ने. गण्डमाला । mumps.

गःम्वः, सं. (म्वल-) गःपःया न्ह्यःनेया ब्वति । ने. गला, घिच्रो । the gullet.

गा¹, सं. (-पु) म्ह त्वपुइ कयं नेया जुइगु काप: । ने. खास्टो, पछ्यौरा । a shawl. २ (-गू) भुंसा, पःगु काप । ने ओढनी । a covering (हे. अल्मान-, चहु-, चा-, तय्-, फां-, मचा-, मिसा-, लहं-, सां-, सी-) ३. गाल्सा, गालेगु वस्तु । ने. पंखा । a fan, flapper.

-छेँ, सं. (गू) भ्वय्‌पीयात गा. खुया तःगु थाय् । ने. पाल । a tent.

-छेँखुये, क्रि. (ल) गां खुयाः छकू थाय् दयके । ने. पाल टाँग्नु । to tent.

-बः, सं. (बल-) १. ख्वाः पुइगु गाया छ्च्वः । ने. घुम्टो, सप्को । a veil, lappet. २. गालेगु भः, गाल्सा । ने. फिंगा घपाउने मखौरी । a flapper, flap.

गा², १. सं. १. खिमिलाया बाला । ने. कृष्णपक्ष । the dark half of a lunar month. २. अ. पूवंगुया भाव वा चिं । ने. पूर्णता । perfection, fullness.

-कला, सं. खिमिला । ने. कृष्णपक्ष । dark half of a lunar month.

-क्क, क्रि. वि. गाइकयं, मगाःमजुइक । ने. पुग्ने गरी, यथेष्ट । sufficiently.

गाखि, सं. (-पु) म्हिचा खनेत व तीत छ्येलीगु निलातःगु का । ने. फिनो डोरी (धागोको) । a twisted string, strand.

-म्हिचा, सं. (-पाः) का सालाः ती चाय्‌के याय् जिउगु

म्हिचा। ने. थैली। purse, money bag.

गाछि, क्रि. वि. गा जक गाइ कथं, अप्व: मखु। ने. चाहिंदो मात्र। only that much, as much as required.

-खुँ सं. गाछिचा खुँ, पित्या:खुं। ने. टापटिपे चोर। a pilferer.

-तुछि, क्रि.वि. सिसिकक:। ने. थोरै, बल्ल च्याउने गरी। only a few, scarcely (to suffice).

गाजर, सं. ह्याउँलइं, घागू जातगु म्हे म्हे घागु लइं। ने. गाजर। a carrot.

गाजलं दाये, क्रि. (ल) सुं न्ह्यःने दय्वं सुयां ब्वालय् जः मदया वने., सुयां न्ह्यःने सुं भुइभाय् दने। ने. तेजोवध हुनु। to be overshadowed.

गाजलं ल्हाये, क्रि. (त) = गाजलं दाये।

गाजः, सं. (जल-) १. किचः, किपालु। ने. सिंयाल। a shade, shadow २. कोंय्, गोंय्, आम घगाजः केराया गुलि तुल ? ने. झुप्पा। a bunch, cluster.

-लाये, क्रि. (त) किचः लाये। ने. सियाँल पर्नु। to darken with a shadow.

-हने, क्रि. कोंय् चिने, ने. गुच्छा पार्नु। to cluster.

गातिलाः, सं. वसुंधरा या घलं दनेगु धर्म। ने. वसुन्धराको नाममा गरिने संकल्प। a religious rite to propitiate the Earth Goddess.

-अबसं, सं. (सन-,-गू) वसुंधराया घलं दनाः च्वनीगु अबसं। ने. वसुन्धरा व्रत। fasting in honour of the goddes Basundhara.

गाधुँ, सं. भुखाचा। ने. गधा। a donkey, ass. (हे. धुँ)

गाभा, सं. (-गू) दुच्वः। ने. मुना, टुसा, गुभेपात। a sprout, inner leaflet.

गामाः, सं. (माल-) गामय् च्वनीम्ह, गांपा:याम्ह। ने. गाउँले, पाखे। a rustic. (हे अतः-, सुन्ता-, स्वँय्या-)

-पहः, सं. (हल-, -गू) मछालाभाय् मदुगुया भाव वा चिं। ने. कोर्काली पारा। rustic manners.

-बाबु, सं. गामं क्वहां वःम्ह मचा, गांया मनू। ने. पाखे, कोर्काली ठिटो। a rude boy.

-सू, सं. (सुलि-) मछाःमजूगुया भाव वा चिं। ने. अभद्रता, अशिष्टता। impoliteness.

गायन, सं. (-गू) मे, मेलिसे स्वागु छुं। ने. संगीत, गायन। singing, musical activitity.

गायां, सं. (यान-) सार्गी किया: मे नेंका: फ्वना जुइपिनि जात। ने. गाइने। a street-singer. (हे. फ्ले-, बले-)

-जुये, क्रि. (ल) फ्वना नइम्ह जुये। ने. मगन्तें हुनु। to become beggarly.

-पहः, सं. (सल-, -गू) फ्वगिं पहःचा। ने. भीखमंगापन। beggary.

गाये[१], क्रि. (त) माक्व गाकक दये, लुधंक दुगु जुये। ने. पुग्नु, यथेष्ट हुनु। to suffice.

गाये[२], क्रि. (ल) हाचां याये, पुला वने। ने. नाघ्नु। to leap over, step across. (हे. ये-, याता-, हाचां-)

गारय्, अ. सिकं थना: ब्वःबीत छेलीगु खँग्वः। ने. अशकुन शब्द, गाली गर्दा प्रयोग हुने अपशब्द। a portent of evil, bad omen used in curse.

-जुये, क्रि. (ल) १. इ्वकनिये। ने. निकृष्ट मरण हुनु। to die a bad death, get buried. २. सराः बी वलय् वल वा वनया अर्थय् इ्वकनिये। ने. आउनु, जानु वा पुग्नु अर्थमा सराप्दा मरेस् भन्ने अर्थमा भन्ने। (in a pejorative use) to come, to go, to arrive.

-याये, क्रि. (त) १. तमं धेग्रिक भिंक फेतुके। ने. रिसले थचार्नु। to bump, to cause to sit down violently. २. सीगालय् थुने। ने. गाड्नु। to get buried, embedded.

गालि, सं. (-गू) गाल्सा, गालेगु भः। ने पंखा। a fan, flapper.

गालिने, क्रि. १. गाले, गाला गाला याये। ने. हम्कनु। to fan, to flap away. २. मिया जः सितिकं वने। ने. आँच वा राप खेर जानु। (heat or warmth of a fire) to waste.

गालिं, सं. १.= गालि। २. मिजला सितिं वनेगुया भाव। ने. आँच सितैं जानु। waste of heat.

-वने, क्रि. मिजला सितिकं वने। ने. आगोको राप खेर जानु। (of heat of fire) to go waste.

गाले, क्रि. १. गाल्सा संके। ने. हम्कनु, पंखा हल्लाउनु। to fan. २. गासा वा पंखा संका: म्ह वा कःलि

ब्ययूके । ने. पंखा चलाएर वा हम्केर छिल्का उडाउनु । to fan away the chaff. ३. ग्वंगलं खायात गये । ने. भालेले कोरली ठुड्नु, मैथुन वा सम्भोग गर्नु । to cohabit (a rooster with a hen).

गाहा, सं. १. न्यायमी, बनय् । ने. ब्यापार, किनबेच । selling and buying, trade. २. पसलय् न्या:व:म्ह मनू । ने. गाहकी, a customer.

–दये, क्रि. (त) गाहा बये, न्याय्त वये । ने. बिक्नु, खपत हुनु । to sell well, have a good sale.

–साले, क्रि. न्या:व:पिन्त थ:पाखे सालाकाये । ने. गाहकीलाई आफूतिर तान्नु । to attract customers.

गाँय्^१, सं. = गायां ।

गाँय्^२, ग. कोंय् चिंगु वा गाज: ला:गु छुं निनेत छ्येले दुगु तँजिग्व: । ने. थाँक्रो वा फुप्पा आदि गन्दा प्रयोग हुने गणक । cl. for ramiformed objects.

-चिने, क्रि . कोंय् चिने । ने. फुप्पाहरू गाँसेर मिलाउनु । to cluster.

गाँय्गुइँ, अनु. भुनुभुनु, खासा खुसु । ने. गाइँगुइँ, । a rumour.

-जुये, क्रि. (ल) दुनें दुनें खँ जुये । ने. गाइँगुइँ चल्नु । to rumour.

गां, सं. (गाम-) देय् मखु, प्वचा प्वचा छेँ छिँ दुगु बस्ती । ने. गाउँ, a village. (हे अत:-, सुन्ता-: स्वँप्या-).

-पा:, सं. (यात-) देय्स्वा:गु गां, सहर पिनेया थाय् । ने. काँठ । a village area; suburb.

गांचा, सं. (-गू) भिखाचा छेँ जक दुगु गां । ने. खोप्राखाप्री मात्रै भएको गाउँ । a hamlet.

गा:^१, सं. (गाल-) ह्वाकुं वंगु गा: । ने. खाल्डो । a ditch, pit. (हे. कल:-, मचा-, लि-, सा:-, सी-) ।

-खने, क्रि. गा:म्हुये, गा:वंके । ने. खाल्टो खन्नु । to dig a ditch.

–झ्या:, सं. (झ्याल-) देगलय् झ्या: ज:ख: वा लुखा ज:ख: ती चाय्के मजिउगु, झ्या:या बां । ने. नमूना झ्याल । a blind window, sample window.

–मचा, सं. संस्कार याय्मलावं सीम्ह मचा, उइ मदुम्ह, सीगालय् युने मा:म्ह मचा । ने. पास्नी संस्कार नसकिँदै मरेको बच्चा । a child that dies before observing rice-feeding ceremony.

–म्हुये, क्रि. (ल)= गा:खने ।

-वने, क्रि. प्वाक: प्वाक: वने, दुहां वने । ने. खाल्डिनु । (of a ditch) to become deeper.

–हिति, सं. (-धा:) गा:वंगु थासय् च्वंगु ल्वहं हिति । ने. कुँधारा, घोबी धारा । an enclosed water spring.

गा:^२, वि. गा:गुया भाव । ने. मनग्गे, sufficient.

–कथं, क्रि.वि. गाक्क, गाइगु कथं । ने. पुग्ने गरी, मनग्गे हुने गरी । sufficiently.

–थेंमगा:थें, क्रि.वि. सिसि कक: । ने. मुस्किलले पुग्ने गरी । barely sufficient.

-मगा:च्वने, क्रि. मगा:गु व मचा:गु खर्च हने । ने. नपुग बेहोर्नु । to substidize, to bear the loss.

गि, अ. ध्वगीगु नया भाव । ने. कुहीगन्धको भाव । feeling of offensive smell.

–न, सं. नालि ध्वगीगुया नें । ने. दुर्गन्ध । an offensive smell.

–नवये, क्रि. (ल) ध्वगी नं दये, गि नवल कि मनय् हे भिं । ने. गन्हाउनु । to stink.

गिजिमिगि, अं. १. ग्व: छुं सीमदुगु आख: । ने. केरकार, केरमेर । scratched. २ बुलुगु, भुलुगु । ने. धमिलो, ठम्याउन नसकिने । obscure.

–याये, क्रि. (त) झ्याँय् फ्रीं याये । ने. केरकार पार्नु, केरमेर गर्नु । to scratch out.

गितार, सं. (-ग:) सितार थें न्या:गु पेपु जक तार दुगु देसि बाजं । ने. गितार । a guitar.

गिध्द, सं. मसांफंग:, ला नइम्ह इमा जातम्ह फंग: । ने. मर्ने जीवजन्तुको मासु खाने पंक्षी विशेष । a vulture.

गिनाहा, सं. यचु पिचुया अ:ख । ने. घिनाहा, घिनलाग्दो मान्छे । an abominable person.

गिने, क्रि. च्वे पाखे चिचि धंका यंके । ने. टुप्पोतिर मसिन्याउँदै लैजानु । to taper. (हे,-त-, द्या-, भ-).

गिन्नि, सं. (-गू) लुँम्व:, लुँदां । ने. सुनको मुद्रा, गिन्नी । a gold coin.

–स्वां, सं. (स्वान-,-प्व:)म्हासु म्हासु न:गु, हेंग्लें

चिंगु छता स्वां । ने. दुरुस्त गिन्नी जस्तो फक्रने फूल । a calendula, coreopsis grandiflora.

गिपु, सं. (-गू) १. गुलुपं, स्वलेत गियात:गु ध्व:या बां । ने. मार्गदर्शक रेखा । a guide-line २. पिज्व:गु भ्वँ लाया छुंया किपा ध्वाना काय्गु ज्या । ने. पारदर्शी कागजमा नक्साको उतार, लेखोट । trace, act of tracing out.

गिया, वि. गियात:गु, ध्व:धी सालात:गु । ने. कोरकार पारेको traced, scratched.

–आख:, सं. (खल-,-ग:) ल्वहँतय् वा सीज: पतिइ गियात:गु आख:। ने. शिलालेख, ढुङ्गा वा तामाको पातामा कुँदेको अक्षर । an inscription, petrograph.

गियेे१, क्रि. (ल) १. ध्व:धी साले । ने. धर्सो तान्नु, कोर्नु । to scratch, draw a line. २. चिं खेले, चिं तये । ने. चिनो लाउनु । to tick off. ३. सीज: वा ली पतिइ ध्व: साले । ने. धर्सो वा चिनो कोर्नु । to scratch out.

गियेे२, क्रि. (त) नँ दये, ध्व ध्व मध्व धाये । ने. सड्नु, कुहिनु । to rot, putrify.

गिसा, सं. (-पु) १ च्वामुगु नीब तया: च्वेगु च्वसा । ने. मसिनु निब जड्ने कलम । a pen, stylograph. २. लिपा याय्गु ज्याझ्व:। ने. खाका, रूपरेखा । an outline, plan. ३. चिं खेलेगु ज्याभ: । ने. चिनो लाउने ज्याबल । a scriber.

गिसु, सं. (-गू) १. खेसा, ने. मस्यौदा, प्रालेख । a draft. २. ध्व:, चिं । ने. धर्को, चिन्ह । a mark, impress.

गिं, सं. (गिन-) चिधना वनीगु बां । ने. मसिनिँदै जाने बान्की । taper, gradual diminution. (हे. अ-, त-, था-, भ-)

-काये, क्रि. (ल) गिने, ने. टुप्पो मसिन्याउनु । to taper.

–बिये, क्रि. (ल) गिं काये । ने. भिनो पार्नु । to taper (lit give taper to).

गी, अ. नवइगु । ने. गन्हाउनु । stink.

-नवये, क्रि. (ल) ध्वगिये । ने. सड्नु, कुहिनु । to rot, to stink.

–सु, सं. (-गू) ध्वगीगुया भाव । ने. कुहिनु । putrefaction.

गु१, अ. न्हेस: धनीगु खँग्व:। ने. प्रश्नात्मक शब्द । an interrogative.

–कथं क्रि.वि. गथे । ने. कसरी, कुन तवरले । in which manner, in which way.

–खुन्हु, क्रि.वि. गुगु दिनय् । ने. कुन दिन । on which day or date.

–खे, क्रि.वि. गुखेपाखे । ने. कता, कतातिर । in which direction.

–गु. वि. गुगु पतिइ, छंत गुगु यल ? ने. कुन, कुन चाहिं । which one.

–थाय् क्रि. वि. गुगु थासय् । गुगु इलय् । ने. कुन ठाउँमा, कुन अवसरमा । at which place, on which occasion.

–बलय् क्रि. वि. गुगु इलय् । ने. कुन बेला । at what time.

–म्ह, वि. छंत गुम्ह य: उम्ह हे का । ने. कुन चाहिं । which one (animate).

–लि, क्रि. वि. थुलि उलि धाय्केत तइगु न्हेस:। ने. कति । how much.

गु२, (-गू) १। धिमय्या छगू बोल । ने. धिमय् बाजाको बोल, धिमय्को संरचना । dhimae composition. २. गू, न्याया जालय् झ्यातुकेत तइगु ग्व: वा गुलि । ने. जालमा राखिने भार, फलामको गट्टी । the sinker attached to a fishing net.

गु३, नि. च्वलां सुया: क्व:छिना केनीगु खँग्व:। ने. किटान गरेर देखाउने शब्द । a particularizer (हे. आम-, उ-, गु-, थु-, हुं-)

गुगुं, सं. थुगु उगु धका: क्व: मछिउगु खँग्व । ने. कुनै । anything or anyone, whatsoever.

गुच्चा, सं. (-ग:) ग्वला:गु, बँय् तुइका: म्हितेगु । ने. गुज्जा । a marble.

गुजि, सं. १ कुलि कुलि चिंकेगुया भाव, आम पर्सि ग्व: गुजि दु ? ने. मुजा । a wrinkle, pleat. २. ला ह्याकुंगुया भाव । ने. चाउरी । to wrinkle.

–लं, (लन-,-पा:) जात्रा पात्राय् थाय्पातसें फीगु गुजि दुगु लं । ने. जामा । a long ceremonial garment, skirt.

–वँये, क्रि. (ल) गुजि काये । ने. मुजा पार्नु । to gather into pleats.

गुजुरु, सं. ग्वाज्य:, स्वे गुजुरु नय् चतुरु का व मचा ।

ने. बेवकूफ, लठुवा । asinine, idiotic.

-क, क्रि.वि. ग्वाज्यो:क । ने. लठेबो पाराले । stupidly.

-के, क्रि. ह्वाज्येके । ने. मूर्ख पार्नु वा बनाउनु । to stupefy.

-पह:, सं. (हल-,-गू) ह्वाज्य:पह, गुजुरु सु । ने. हुस्सूपना । stupidity.

गुजं, अ. झुकु, न्ह्य:, आनां । ने. तन्द्रा, उँघ । langour, drowsiness

-के. आनां न्ह्य: वय्के । ने. उँघ्नु । to be drowsy.

-च्वने, क्रि. न्हेलं त्वपू थें बा अयूला: ध्वं का: थें जुये । ने. लठिनु, उँघ लाग्नु, उँघ्नु । to fall asleep, to be drowsy.

गुथि, सं. १. बेबहार हनेत दय्का त:गु पुच:, ध्व: । ने. गुठी । a trust, association २. खल:, पुच: । ने. समाज । a society.

-यार, सं. गुथिया दुज:, सदस्य । ने. गुठीयार, गुठीको सदस्य । a member.

-हने, क्रि. गुथि कथं हंक न्हेज्याके । ने. गुठी धान्नु, पालना वा निर्वाह गर्नु । to keep the trust going.

गुन, सं. १ सुयां भिं जुइगु ज्या, उपकार । ने. गुण । virtue २. खुबि । ने. ल्याकत । ability, talent.

-गान, सं. सुयातं च्वे तया: खँल्हाय्गु, छेनय् छुइगु । ने. प्रशंसा, श्लाघा, गुनगान । eulogy.

-याये, (त) गुहालि याये, उपकार याये । ने. गुन लाउनु, मद्दत गर्नु । to help, to do good.

गुनकेरा, सं. (-फ्व:) गुनकेय्रा, छताजि त:जिगु स्वां । ने. गुनकेसरीको फूल । a narcissus.

गुनुपुनी, सं. = गुंपुनी

गुनुं, क्रि.वि. १. दुनें दुनें (मि च्याये, मक: न्वये) । ने. भित्रभित्रै (सल्कनु) । to smoulder without flame. २. बुलुं, दुने निसें (तं वये) । ने. भित्रैभित्र (रिस उठ्नु) । to rage inwardly.

गुनू , सं. (नुलि-,-पु) मां नापं गंका त:गु फकं । ने. सुकाइएको कर्कलो, कर्कलोको डाँक्लो । dried colocasia stalk. (हे. स्वकं)

गुने, वि. दं वा बर्सयात थुइकीगु खँग्व:-, थगुने, नगुने । ने. वर्ष वा साललाई बुझाउने शब्द । pertaining to a year. (हे. थ-, न-, नय्न-)

गुपत, सं. दुसा: । ने. गुप्त, गुप्ति । secrecy.

गुप्ति, सं. कत:या दुसा: खँ सीक:जुइम्ह । ने. गुप्तचर, जासूस । a spy.

-मारा, सं. दुनें दुनें कत:या ज्याखँ सेंका जुइम्ह । ने. कपटी, आततायी । a hypocrite, tyrant.

गुफा, सं. पाक्व, दुसूलं । ने. गुफा । a cave.

-च्वने, क्रि. बा:रा: च्वने । ने. गुफा बस्नु । to go into hiding.

-तये, क्रि. (ल) बा:रा:तये । ने. गुफा वा गुप्तवास राख्नु । to keep (a girl) away from the sun for 12 days to mark the onset of adolescence.

गुभा:, सं. (भाल-) गुरुभाजु, बज्राचार्य । ने. गुभाजु, बौद्ध पुरोहित । a Buddhist priest.

-ज्या, सं. (गू) जय्मां ज्या । ने. पुरोहित्याइँ । priestly functions.

गुये, क्रि. (त) १. काप: किप: भ्वायये । ने. भुत्रिनु, च्यातिनु । to be torn २. यंयागु नतूचा बेक्वये । ने. कटुवा बांगिनु (of the spindle of a spinning wheel) to bend. (हे. ल्हाये)

गुरु, सं. आख: ब्वंकीम्ह, देखा बीम्ह । ने. मन्त्र तथा शिक्षा दिने गुरु, शिक्षक । an instructor, spiritual teacher.

-जु, सं. १. गुभा:जु । ने. बौद्ध पुरोहित । a Buddhist priest २. जुजुया पुरोहित । ने. बडा गुरुज्यू । a priest of the royal family.

-पुनी, सं. गुरुपिन्त हना: पुज्याइगु दिं । ने. गुरुपूर्णिमा । the teacher's day.

-मापा, सं. तुदिख्य:या बाखनय् बइगु लाखय्या नां । ने. गुरुमापा, फागुन शुक्ल पूर्णिमाको राति काठमाडौंको टुँडिखेलमा भोजन दिने गरिएको एक इतिहासप्रसिद्ध र लक्षस वा पुराणप्रसिद्ध राक्षस । Gurumãpã, a legendary giant.

गुर्का, सं. (-कू) स्वकुंलूगु सिं कुचा । ने. तीनकुने पच्चर । a wedge.

-न्याके, क्रि. (न्वके) गुर्का ताना: मसंके । ने. तीनकुने पच्चर ठोकेर अँठ्याउनु । to drive a wedge.

-बिये, क्रि. (ल) गुर्का ताना: ज्या छिंके, तसि ताय् न्हय: तइगु सिंबाला बा लिधंसा । ने. ठेउको वा आड दिनु । to support shelves with a triangular block.

गुल:, सं. (लत-, -ग:) गुलि चिना त:गु चाकुमरि, पंजरां बलय् सर्वाजाकि जिकि लिसें दान बीगु मरि । ने. धार्मिक विधिले तयार पारेको एक थरी रोटी । a spherical sweetmeat.

-चिने, क्रि. गुलि चिने । ने. गुटिका बनाउनु । to form into pills.

गुलाफ, सं. (-प्व:) कंया दयुइ ह्वइगु छताजि स्वां । ने. गुलाफ । a rose.

-जल, सं. (-प्ति) गुलाफ स्वांया नँदुगु ल: । ने. गुलाफ जल, गुलाफबाट निकालिएको सुगन्धित अरक । a fluid having the smell of a rose.

गुलि¹, सं. १. ग्वलाक दय्का त:गु छुंख्वां । ने. गुटिका । a pill. २. न्यालाइगु जालय् झ्यातुकेत घाइगु गुलि । ने. माछा मार्ने जालमा झुन्ड्याइने गोलो गोलो भार । a sinker attached to a fishing net.

-चिने, क्रि. गुलि दय्के, धें गुलि पिकाये । ने. गुटिका बनाउनु, कोसाबाट गेडा तुल्याउनु वा छोडाउनु । to shell (peas etc).

-मरि, सं. (-ग:) गुल्मरि, गुलि गुलि चिना त:गु मरि । ने. गुलिमरी रोटी । a sweetmeat forming irregular pieces.

-ब्हले, क्रि. जा: चकंके । ने. जाल फिजाउनु । to spread out a net.

गुलि², सं. दुलाय् दुने ला:गु छता ला, आतापुति । ने. आंद्राभुँडी । the entrails.

गुलि³, नि. थुलि उलि धाय्केत बा न्हेस: तय्त छेले दुगु खँग्व: । ने. कति । how much, how many. (हे. गु¹, लि)

-जक, क्रि. वि. थुपाय्तक, छ गुलिजक मभिनाजुइगु ले ? ने. कतिसम्म, कहाँसम्मन् । to what degree, to what extent.

-तक, क्रि.वि. १. गुलि जक । ने. कतिको २. गुलि ताहाय्क । ने. कति लामो । how long.

गुलु¹, सं. १. अय्ला: काइबलय् अय्ला हाय्केगु बावंचागु अ:खुंचा दुगु थल । ने. रक्सी पार्दा थोपा थोपा गरी चुहाउने र थाप्ने भाँडो । a vessel designed to hold alcohol during the process of distillation). २. अय्ला काय्गु बाता । ने. रक्सी पार्ने बाटा । a distiller, percolater ३. न्हेलुवा, न्हेचिला जुइम्ह । ने. अगुवा, नेता । a guide, pioneer. ४. भापी मफय्क प्वँ अय्ला: त्वना जुइम्ह । ने. जँड्याहा, रक्सीबाज । a drunkard. ५. छता अप्वेक बा द्वादुक याना जुइम्ह । ने. लग्गु, लम्पट । an addict. (हे. अय्ला-, का-, गजि-, इवाम-, प्वँ-, न-, ह्वा-)

गुलु², अ. १. न्हापांया बा न्हापया अर्थय् जेला ब:गु खँग्व: । ने. पहिलो वा प्रारम्भिक अर्थमा प्रयुक्त शब्द । pertaining to commencement. २. च्वे ला:गु, च्वेयागु । ने. माथितिरको । upper, up

-पने, क्रि. १. गुलुपं बिये । ने. नमूनाको लागि धर्सो कोर्नु । to draw a guidline २. छ्यूं तये । ने. शीर्षक राख्नु । to provide with a heading.

-पं, सं. (पन-, गू) १. ग्वरलय् आख: च्वेत छिंक कथिपुचां गिये । ने. अक्षर लेख्न सजिलो हुने गरी गुरुले पाटीमा छेस्काले कोरेको मसिनो धर्सो । to draw rules. २. च्वसुया छ्यूं । ने. शीर्षक । title, heading.

-पा:, सं. (पात-, -पा:) भिक्षुपिसं ज्वना जुइगु ग्वला:गु पा:चा । ने. भिक्षापात्र । a begging bowl.

-पा:थने, क्रि. गुलुपातय् जाकिजिकि, धेबाधिबा तया बिये । ने. दान दिनु, पात्र भर्नु । to give alms (lit, to fill a bowl).

-भउ, सं. (भति-) जंगलि भउ । ने. ढाडे बिरालो । a pole-cat, wild cat.

-भा: सं. (भाल-,गू) लुँनिभा: दकलय् न्हापां खइगु च्वका । ने. सगरमाथा, चोमोलुङ्मा । Mount Everest. (हे. भा:²)

गुले, क्रि. १. खेले, छेले । ने. प्रयोग गर्नु, to use २. इपं बीकयं म्हुतुसि म्वय्हीके । ने. (सजायमा) कसैको ओठ च्यात्नु, बटार्नु, (in punishment) to twist someone's, lip. (हे. पे.-)

गुहालि, सं. १. मदत, फुपिंत फीसं फुगु गुहालि याय्मा: । ने. गुहार, सहयोग । help, assistance. २. सकस्यां याइगु गुहालि । ने. सामूहिक सहयोग,

हारगुहार । collective help.

गुँ१, सं. पर्वः, ब्वातुक सिमा सामात दुगु ढ्वंःचा । ने. जङ्गल, थुम्को । a forest, hill.

-कँयूमि, सं. हाकु मैना । ने. सारौं । a wild maina.

-खा, सं. गुइं च्वनीम्ह खा । ने. लुइँचे । a wild fowl.

-खि, सं. खिपः लसि वःगु छताजि गसि बनीगु मा । ने. लहरो । a creeper.

-खिचा, सं. गुइं च्वनीम्ह खिचा । ने. ब्वाँसो, हुँडार । a wild dog, wolf.

-जला, सं. ज्यालामुखि, गुँजला मुल कि ग्यानापुक हे सेंका बी । ने. ज्वालामुखी । a volcano.

-फा, सं. बनेल । ने. ब्वाँचे, बँदेल । a wild boar.

-भ्वय्, सं. (भ्वज-) हुकचा, गुँइ वनाः नयगु भ्वय् । ने. बनभोज । a picnic.

-मनू, सं. (नुखु-) बँमनू । ने. बनमान्छे, ढेडू । an ape, Chimpanzee.

-सि, सं. (-पु) गुँतुसि घायँ, सितु घाँयँ । ने. दुबो । bermuda grass.

-स्वक, सं. (गुँस्वमि) गुँ स्वइम्ह मनू, गुँमा बिचाः याइम्ह मनू । ने. बनपाले । a ranger.

गुँ२, सं. च्यायां लिपाया ल्याः । ने. नौ अंक । nine. (हे. गु१)

गुँइँ१, सं. चय्यां लिउया ल्याः । ने. नब्बे । ninety

गुँइँ२, सं. १ बामा वा ब्वमाया छ्वचुलि । ने. गुच्छा, झुप्पा । a bunch, cluster. २. कचामचा । ने. हाँगाबिंगा, दुसो । a twig.

-निले, क्रि. स्वये, नितुमति निले । ने. बटारिनु, गुँडुलिनु । to twist, wind, to lie in coil.

-माय्, सं. गुँइँमाय्की, गुँइँमाय्खि । ने. खजूरो । a centipede.

गुं, सं. च्यायां लिउया ल्याः, गुँ । ने. नौ । nine.

-पुनी, सं. गुन्हुयंकं ज्याझ्वः दुगु गुंलां वइगु नखः । ने. नौदिनसम्म बेग्लाबेग्लै कार्यक्रम भएको चाड, श्रावण पूर्णिमा । the full moon of Gunla (August-September).

-ला, सं. नेवाः नगुमां कथं गुंगुगु ला । ने. नेवार पात्र अनुसार नवौं महिना । the ninth month of the Newar calender.

-लाधर्म, सं. न्हिंया न्हिं बाजं बिजं थाना सेंगुँ बनीगु धर्म । ने. बाजागाजासहित स्वयंभू जाने धर्म । religous activities associated with the month of Gunla (August-September).

गुंगू, सं. (गुलि-,-कू) छताजि नस्वाःगु थाकुराः, पसल्यातसें गुंगू थनाः भिंचः सःतीगु याइ । ने. गोकुल धूप । a sweet-scented gum, incense.

-थने, क्रि. १. गुंगू च्याके । ने. गोकुल धूप बाल्नु, सल्काउनु । to burn the incense. २. कुँ थने । ने. धुवाँ पार्नु । to smoke, to disturb.

-न्या, सं. कुं गंका तःम्ह न्या । ने. सुकुटी माछा । dried fish, smoked fish.

-मकः, सं. (कल-,-गः) गुंगू थनेगु स्वाँप्वः लुइका तःगु मकः । ने. धुपौरो । a censer.

गुंतु, सं. (-पु) गुंतुसिघाँय, सितु । ने. दुबो । sacred grass, bermuda grass.

गुंबा, सं. १. तसकं छाय्पा जुइम्ह । ने. गुण्डो । a man of fashion. २. म्वाःमदुगु ज्याय् ब्वां जुइम्ह, हुल्याहा । ने. बदमास । a hooligan, ruffian.

-काये, क्रि. (ल) अप्वलं छाय्पा जुये । ने. उताउलो पाराले ठाँटिनु । to wear showy, expensive clothes.

गुंपुनीप्याखं, सं. (खन-) गुंपुनी फ्राः दबू दबुलिइ हुइके हइगु प्याखं । ने. गाइजात्रे नाच । a seasonal play staged in August-September.

गू१, सं. (गूथि-) गुथि । ने. गुठी । a trust, association. (हे. देय्-, सनां-, सी-)

गू२, सं. (गुलि-) १. न्या लाइगु जालय् झ्यातुकेत सिथय् घाइगु गुलि । ने. माछा मार्ने जालमा राखिने गोटी । the sinker of a fishing net. २. उगुं थुगुं बस्तु निनेत छेले दुगु तँजिग्वः । ने. भौगोलिक, रूप, आकार, कामकाज र विविध बस्तुको गणक भएर प्रयोग हुने गनोट । cl for miscellaneous objects.

गेने, क्रि. १. तःधंछू केने । ने. गम्कनु । to boast. २. झ्यातुये । ने. गहुङ्गो हुनु । to become heavy. ३. वथें च्वने, लसि वये । ने. उस्तै वा अनुरूपको हुनु । to be similar, alike.

गेये, क्रि. (ल) धेबा हिले। ने. भजाउनु। to change money.

गेरु, सं. ह्याउँ ह्याउँ सियु सियु नःगु रंग। ने. गेरु। a reddish brown colour.

-चा, सं. (-पाँय्) ह्याउँ ह्याउँ घाःगु चा। ने. गेरुवा माटो। red brown clay.

-लं सं. (-लन-,-याः) ह्याउँ ह्याउँ घाःगु भिक्षुपिसं पुनीगु लं। ने. गेरुवावस्त्र। a saffrom robe worn by monks and hermits.

गेला, सं. गेलीगुया वा सुमांगलं वंगुया भाव। ने. प्रभावकारिता। effectivity. (हे. अ-, दु-, पि-)

गेले, क्रि. १. नसा त्वँसां जिवय् थिये। ने. लाग्नु, प्रभाव पर्नु। to be wholesome, to be affected by. (हे. तिलय्-, सराः-, सुवाः-) २.

गैं, सं. (-ग,) न छुयाः दायूत छेलीगु ल्वहं वा नत्याः। ने. लिही। an anvil.

-नाः, सं. (ल-,-गू) फ्रंगःया त्वाः लसि वःगु गैंया ब्वति। ने. लिहीको चुच्चो भाग। the horn, beak of an anvil.

-फाः, सं. (फाल-) गैंया फाःगु ब्वति। ने. लिहीको चप्लेटी। the flat top of an anvil.

गैंचा, सं. (-याँय्) थासा दय्केत छेलीगु मुयु नःगु चा। ने. ढाँचा वा साँचो बनाउन प्रयोग गरिने खैरो माटो। greyish clay used to make a mould.

गैंसु, सं. १. झ्यातु पहः। ने. गहुङ्गोपना। heaviness, weight. २. मान, हनाबना। ने. मान, मर्यादा। dignity. ३. साला काइगु पह वा तागत। ने. गुरुत्वाकर्षण, gravity. (हे. गेने)

ग्यं, अ. तःधंबूया भाव। ने. टिमुर्किनुको भाव। arrogant.

-कथं, क्रि.वि. तःधंबू जुयाः, तःधनाः। ने. घमण्डी मिजासले, ठरो पाराले। arrogantly. (हे. गेने)

ग्या, वि. ग्याःगुया भाव वा चिं। ने. डर वा डर मान्नुको भाव। fear.

-ब्याः, सं. (ब्याक-) ग्याःपिन्त ब्याना जुइम्ह, क्वतेला जुइम्ह। ने. निर्धाहरूलाई अंठ्याउने, दमन गर्ने। a bully.

-चिकुपहः, सं. (पहल-) ह्वाय् पाय् मछाःगुया भाव। ने. आँटफाँट नहुनुको भाव। fearfulness, hesitation.

-फरा, सं. ग्याःसू दुम्ह मनू। ने. डरछेरुवा। a coward, timid.

ग्याना, सं. ग्याःगुया भाव। ने. डर, भय। fear.

-पुक्क, क्रि.वि. ग्याय्माली कथं। ने. डरलाग्दो गरी। dreadfully.

-पुये, क्रि. (ल) ग्यानापुसे च्वने। ने. डरलाग्दो हुनु। to become dreadful.

-भाय् सं. (भास-,-गू) ग्याःगुया चिं, मचा तय्के ग्यानाभाय् छ्वता दय्माः। ने. डर-भर, आज्ञाकारिता। fear, sense of obedience.

ग्याये, क्रि. (त) ग्याःगुया चिं दये। ने. डराउनु, डर मान्नु। to be afraid, have fear.

ग्यारिज, सं. (-गू) म्वतर तय्गु थपचा। ने. ग्यारेज। a garage.

ग्यालाबुँ, सं. (-फ्वः) म्हय् म्हय् घाःगु ग्वलाःगु स्वां। ने. सुनौलो गोलो फूल। a yellowish globular flower.

ग्यां, सं. (ग्यान-,-गू) बुद्धि, नुगःमिखा। ने. ज्ञान, सहज ज्ञान। knowledge, intuition.(हे. अ-, दु-, न्हे-, पि-, लि-).

ग्यांतकु, सं. (फ्वः) छताजि नस्वागः स्वां। ने. इन्द्रकमल। an aster.

ग्यांतिस, सं. (-पु) मुजा क्वहां मवंकेत काका तइगु चिसा। ने. ग्यान्टिस। a garter.

ग्याँथ, सं. ग्वाराचा खाःगु छुं। ने. डल्लो। a lump.

ग्याः, वि. ग्याफर, ग्याःम्ह। ने. त्रस्त, धेरै डराएको। afraid, frightened.

-भाय्, सं. (भास-,-गू) = ग्यानाभाय्।

-ल्वय्, सं. (ल्वय-,-गू) ग्यानाः पिचाइगु ल्वय्। ने. त्रास। nervousness, terror (lit nervous disease).

-सु, सं. (सुलि-,-गू) ग्याःगुया भाव। ने. भीरूता, भयाक्रान्तता। timidity, fearfulness.

ग्व, क्रि. वि. गन, बांबांलाःगु वसः न्यायूत धेवा ग्व ? ने. कहाँ, खै। where.

ग्वता, सं. १. फाय् थाकुयाः ग्वाराचिनाः बइगु

आछि । ने. गोटा । constipation. २. सासना, कसा । ने. गोता, शासना । perplexity.

-जुये, कि. (ल) फाय् थाकुये । ने. गोटा पर्नु । to constipate.

-नये, क्रि. (ल) कसा नये । ने. गोता खानु । to get into trouble.

ग्वतुले, क्रि. १. ग्वारा तुले । ने. लेट्नु, पल्टनु । to lie down. २. फासु लने । ने. आराम गर्नु । to relax.

ग्वदाम, सं. हलंज्वलं तय्गु थाय् । ने. गोदाम । a warehouse, godown.

ग्वदाबरि, सं. यलया येतापाखे च्वंगु छगू गांया नां, अन च्वंगु खुसि । ने. ललितपुरको दक्षिणपूर्व पर्ने गाउँ, त्यस ठाउँको नदी । holy place, famous river of the Patan area.

-स्वां, सं. (स्वान-,-प्व:) लाखय् स्वां, थकि स्वां । ने. गोदावरीको फूल । a chrysanthemum.

ग्वदा:, सं. (दाल-,-गू) मत, देवा दिवा च्वयूत दय्का त:गु ख: । ने. ठूलो ठूलो समारोहमा ठ्डयाइने भाडफानस । a tall, grated wooden chandelier to hold lighted wicks on ceremonial occasions.

-ग्वये, क्रि. (ल) ग्वदा: थने । ने. भाडफानस ठड्याउनु । to erect this ceremonially.

ग्वना:, सं. (ताल) तू, तेवा । ने. टेको । a buttress

-कये, क्रि. (ल) तू तये, तेवा बिये । ने. टेवा दिनु । to shore up.

ग्वय:, सं. (यल-,-गू) थकिं, ख्वातुगु पर्दा । ने. पर्दा । a curtain.

-तये, क्रि. (ल) १ थकिं तये । ने. पर्दा हाल्नु to veil. २. सुचुके, त्वपुये । ने. ढाकछोप गर्नु to maintain secrecy, conceal.

ग्वये, क्रि. (ल) १, ज्या छुये । ने. थाल्नु, शुरु गर्नु । to start, begin. २. खापा तिये । ने. लगाउनु (ढोका, झ्याल) to shut (door, window). ३. छुं चूलाके । ने. जुराउनु । to arrange. ४. ग्वसा: गाये । ने. षडयन्त्र गर्नु । to conspire. ५. थने, धस्वाके । ने. उठाउनु, ठड्याउनु । to erect. (हे. ग्वदा:-, पाल-)

ग्वय्, सं. (ग्वच-,-कू) छगू खँमाय्:- छेवा मरु बाबुचिया ग्यय् कुरु कुरु । ने. सुपारी । a betel nut.

-का, सं. (-पु) ज्या:जंक्वया म्वजय् बीगु तपुगु क्वखा । ने. सुवर्ण वा हीरक जयन्तीमा बांडिने मोटो रंगीचंगी धागोको माला । a cord having five strands of different colours presented to a patriarch.

-काये, क्रि. (ल) म्हयाय्मचा बीगु क्व:छिये । ने. पक्का गर्नु, वाग्दान दिनु (छोरी दिने) । to betroth a daughter.

-काय्भ्वय्, सं. (भ्वज-) म्हयाय्मचा बी क्व:छिना: न्याय्कीगु भ्वय् । न. बिहे छिनेको भोज । ceremonial feast marking the formal engagement of one's daughter.

-दां, सं. (दाम-) तत:धंगु धर्मया ज्या यायत फ्याइगु किसलि । ने. प्रतिज्ञा स्वरूप सुपारी पैसासहितको पाला संकल्प गर्नु । ritual offering of betet nut and coin before initiating a big religious function.

-पला:छिये, क्रि. (त) गनय्ख:या न्ह्योने् कँय्ता पुजाया इलय ग्वचय् न्ह्यूपला: छिये । ने. ब्रतबन्धमा धार्मिक विधिपूर्वक सात पाइला चाल्नु । to walk on betel-nut ceremonially.

-बिये, क्रि. (ल) १. इहिपा: क्व:छीत मिजंया पाखें ग्वय् ल:ल्हाये । ने. दुलहाको तर्फबाट उपहार स्वरूप बेउलीका माता पितालाई सुपारी सुम्पनु । to offer a gift of betel-nuts to bride's parents as a definite token of the marriage (engagement). २ स्या:पिं थ:ला:पिन्त ग्वय् ल:ल्हाये । ने. नजीकका नातेदारहरूलाई बेउलीद्वारा सुपारी सुम्पनु । (by the bride) to hand over betel–nuts to the close relatives.

-स्वां, सं. (स्वान-,-प्व:) ग्वय् लसि वय्क ह्वइगु स्वां । ने. सुपारीफूल । Gomphrena globosa, small flower bush.

ग्वर:, सं. (रल-,-पा:) १. सियुचा वा हाक: पाना त:गु सिंयागु सिल्वत । ने. धुलौटो । a wooden board to write on. २. सिल्वत । ने. सिलोट । a slate.

(हे. ख्रुमां-,नां-,सुचं-,हाकु-)

ग्वरा, सं. (-गु) दाफाय् ताल व लय्‌या हिसु। ने. दाफा संगीतमा तालको बाँडफाँड, लयात्मक परिवर्तन। rhythmic change in the Dapha music.

-काये, क्रि. (ल) दाफामेय् ताल व लय हिला: केने। ने. तालको बाँडफाँडमा लयको सातत्य फेरेर देखाउनु। to change the rhythm and embellishment.

ग्वलय्, सं. पाक:सू दुम्ह। ने. पुड्‌माड। an idiot.

-क, क्रि.वि. ग्वलय् ज्य:पह वय्‌क, आमथे ग्वलय्‌क ज्या यानां कतकं ध्रु मधाइ। ने. लठेउरोपनाले। idiotically.

ग्वला, सं. (धु) १. कुचु, अवैध रूपं बीगु वा काइगु धन। ने. घूस। bribe. २. भागं थधि इने बलय् सहलह मजुइव भाग्य जोग्य चित्या यें तय्‌गु। ने. गोला प्रथा, चिट्‌ठा राख्नु। lottery.

-काये, क्रि. (ल) १. कुचु काये, घूस नये। ने. घूस खानु। to bribe (lit take). २. भाग्य ज्वर्गे चित्या काये। ने. गोला तान्नु। to draw a lottery.

-तये, क्रि. (ल) चित्या तये, ग्वला तया: इनेगु ज्या याये। ने. गोला प्रथाले बाँडचुँड गर्नु। to settle the matter by drawing lots.

ग्वले, क्रि. १. धुं ख्रुला: ह्व: तह्‌वय्‌के। ने. प्वाल ठूलो पार्नु। to enlarge a hole. २. मक: न्वय्‌का तय्‌त मकलय् कथिपुचां कुले। ने. भुसे वा भुंग्रो आगो रापिलो पार्न उकास्नु। to stoke. ३. न्हे ग्वाके, ब्वने। ने. उस्काउनु, प्रेरणा दिनु। to instigate, inspire.

ग्वलम्यारा, सं. (-ग:) ब्वताजि तरकारी। ने. गोलभेँडा। a tomato.

ग्वल्लाये, क्रि. (त) ग्वल्ला:गु जुये। ने. गोलो हुनु, बाटुलिनु। to become round, spherical.

ग्वसाये, क्रि. (ल) १. ज्या युकथं याय्‌गु धका: न्हापां हे क्व:छिये। ने. अगावै उपाय सोच्नु। to scheme. २. संकेत स्वये। ने. षडयन्त्र गर्नु। to conspire.

ग्वसा:, सं. (साल-,-गु) १. ज्या याये न्हय: युकथं याय्‌गु धका: ज्याइव: दय्‌केगु। ने. योजना, तरकीब। a scheme, plan. (हे. चि-,-त:-). २. कबय्‌गु विचा:। ने. षडयन्त्र। conspiracy.

-कथं, क्रि. वि. ज्याइव:कथं। ने. तरकीबले, योजना-अनुसार। according to a plan.

-ग्वये, क्रि. (ल) = ग्वसाये।

-मि, सं. ग्वसा:ग्व:म्ह। ने. संयोजक। a convenor.

ग्वस्या:, सं. (स्याक-) १. गुथिया मूम्ह नाय:। ने. गुठीको थकाली। a senior member (of a trust). २. लिघ्वाइम्ह। ने. अनुमोदक। one who approves.

-च्वने, क्रि. थकालिपिं मुने। ने. गुठीका थकालीहरू भेला हुनु। (of guthi heads) to meet.

-हाये, क्रि. (ल) गुथि च्वेके, गुथिया मुंज्या च्वनीगु खँ उखें थुखें नेंके। ने. सभा बोलाउनु। to call the meeting (of guthi heads).

ग्वं, सं. (ग्वन-) १. फाय् मानिगु सिं। ने. मूढो। a log. २. (-गु) हारांपिं साचातय्‌के धाका तइगु सिंग्वंचा। ने. गाई, बाछाहरूको घाँटीमा झुण्ड्याउने काठ, घाँडो। a log ३. सी उइपिनि पुच: वा खल:। ने. शव संस्कारक। a group specializing in the cremation of dead bodies..

-चुपि, सं. (-पु) नचु दुगु चुपि। ने. गँडास, मासु काट्ने खुकुरी। a chopper (with an iron handle).

-सिं, सं. सी उइत फ्यानात:गु सिं। ने. दाह संस्कारका लागि पन्छ्याइएको दाउरा। firewood set aside for cremation.

-सिंक्व, सं. (ग्वंसिक्वयउ) सी उइत फ्याना त:गु सिं तइगु थाय्। ने. दाह संस्कारका लागि पन्छ्याइएको दाउरा राख्ने पौवा। a place for piling up crematory wood.

ग्वंग:, सं. (गल-) मिजंम्ह खा। ने. भाले कुखुरा। a rooster, cock.

-चुलि, सं. ग्वंग:चुलिस्वां, चुलि लसि व:गु स्वां। ने. सिउर आकारको फूल, एक जातको मखमली फूल। the comb of a cock, a cocks-comb.

ग्वंप, सं. (-ग:) आम्खरा लसि व:गु चाया थलचा। ने.

मुंदुल्को । a small earthen jar. (हे. प)

ग्व:१, सं. (ग्वल-) १. दुला, हाखें । ने. भुंडी । the rumen. २. ग्वला:गु व छेँया कुचा काचा निनेत छ्येले दुगु तँजिग्व: । ने. गोलो वस्तु र घरसम्बन्धी अङ्ग दलिन आदि गन्दा प्रयोग हुने गणक । cl. for round objects, house parts. ३. म्हुतुं पिज्वइगु खँ । ने. शब्द । word. (हे. आख:-,खँ-,तँजि-).

-छ्याये, क्रि. (त) ग्व:यात कुथा थले, खँग्व:यात अर्थ बिये । ने. अर्थ्याउनु । to interpret.

-ज्याये, क्रि. (त) न्हू खँग्व: दय्के । ने. व्युत्पन्न गर्नु । to coin a word, (of a new word) to indite.

-घलिं, सं. (लिय-,-ग:) बांलाक बसिलां छायामत:निगु घलिं । ने. गोलो बान्कीको दलिन । a rough beam. (हे. लिं, घ)

-फय्, सं. (फस-,-गू) चाक: फय् । ने. भुमरी, घूर्णवायु । a whirlwind, cyclone.

-फुकी, सं. फ्वाक फ्वाक थिंगु वजि । ने. गोलफुकी, खट्टे । puffed rice, parched rice.

-मुने, क्रि. सकलें छपा वा छ्यथी जुये । ने. जमातमा मिल्नु, एक जुट हुनु । to huddle up, congregate.

-लाये, क्रि. (त) = ग्वल्लाये ।

-सगं, सं. (गन-,-ग:) अचार दय्का: नय्गु वाउँचिया पुसा । ने. धनिया । coriander seed. २. (-गू) खेँय् सगं । ने. फुलको सगुन । a ritual egg.

ग्व:२, अ. उलि थुलि सीकेत तइगु न्हेस:, कन्हे छं ग्व:म्ह पासापिं थन वइले ? ने. कति । how many, how much.

ग्व:कर्न, सं. १. सायायें च्वंगु न्हाय्पं दुपिं चला । ने. गाईको जस्तो कान भएको बँराठ । a deer having ears like those of cows. २. ग्वकर्न गुं । ने. गोकर्ण जंगल । a royal forest. ३. ग्वकर्न नांगु छ्गु: खुसि । ने. तीर्थस्थान । a holy river.

-आमाइ, सं. बउया ख्वा:स्वेगु दिं । ने. गोकर्ण औंसी । Father's Day.

ग्व:जा, सं. (-ग:) १. छ्वालुक नायक दय्का त:गू जा । ने. जाउलो । boiled soft rice with pulses. (हे. माय्-,मू-,हलू-). २. जा वा चप्पाया दय्का त:गु पुजा ज्वलं, धुं तीचा । ने. भात वा चप्पाले बनाएको चैत्य आकारको पूजा सामग्री । a Stupa -shaped dough.

-ताये, क्रि. (त) ग्व:जा दय्के वा ज्याये । ने. गोजा बनाउनु । to give the Stupa shape to a piece of dough.

-बुँ, सं. (-फ्व:) हाखें लसि व:गु घाँय् वास: । ने. धनियाको मुजुरा । a medicinal herb (used in the treatment of cold).

ग्वाखं, सं. (खन-) १. (-गू) छुं तय्ती याय्त अंगलय् दय्का त:गु थाय्चा । ने. खोपा । a niche. २. (-ग्वा:) अंगलय् दय्का त:गु ह्व: । ने. गारोमा बनाइराखेको प्वाल । the opening on a wall.

ग्वाजेये, क्रि. (ल) ग्वाज्य: जुये । ने. ग्वाङ्गो हुनु, लठेप्रिनु । to be a simpleton.

ग्वाज्य:, सं. (जेल-) छुं मसिउम्ह, ह्वाज्य: । ने. स्वाँठ, लठेउरो । an idiot, fool.

-क, क्रि.वि. ह्वाज्य:पहलं । ने. लठुवा पाराले । stupidly.

-छु, सं. (छुलि-) घ्वांपहचा । ने. लठेब्रोपना । pretension to be a foolish person.

-सु, सं. (-गू) ह्वाज्य:पहचा, व्हान्तां पहचा दुगुया भाव वा चिं । ने. मुर्ख्याईं । stupidity.

ग्वापु, सं. (-गू) ग्वाना: न्हेज्याय्गुया भाव । ने. आँट, बहादुरी । bravery.

ग्वाये, क्रि. (त) १. (बुलुमि) जल्ल थिये । ने. सल्किनु । to glow. २. न्हेज्याय् फय्के, हपा: दये । मा:थाय् भ्री नं ग्वाय् फय्मा: । ने. सुरिनु । to venture. ३. न्हे जवां ज्या याये । ने. अगावै गर्नु । ४. जरंग तं पिकाये, मुफतय् व मखुयाय् ग्वानां नं गये ज्या जुइ ? ने. रन्कनु । to flare up ५. ह्याउँसे च्वने वा हाकुये, लीया थल ग्वातकि ला हाकुया वनीका । ने. (धातुको भाँडा कुँडा) उग्लिनु, उगाल निस्कनु । (of a verdigris) to form (of a metal pot) to blacken. (हे. न्हे-,लि-)

ग्वाय्, सं. (ग्वाच-, -पु) न्हाय् क्वसं म्हुतुसि च्वसं बुया वइगु सँ । ने. जुँघा । the moustache. (हे. क:नि-, चाक:-, जिक:-, लाप्वा-). २. (-गोँय्) क:नि ग्वाय् । ने. मकैको जुँघा । the cornsilk.

-पियेे, क्रि. (ल) १. ग्वाय् पिचुके, लय्ताये। ने. जुँघा मुसार्नु, खुशी हुनु । to stroke one's moustache, to feel happy, to be glad. ३. ग्वाय्पिया सुख घ्यां जुये। ने. हाईसञ्चो हुनु। to be in a safe position, to be relieved.

-पुये, क्रि. (ल) (द्वयनय्) ग्वाय् लेहें थने। ने. जुँघा उखेल्नु, दण्डित गर्नु । to pull out the moustache (in punishment).

ग्वारा, सं. १. ग्वारा चिनात:गु छुं। ने. डल्लो। a lump. २. ग्वारा। ३. ग्वारा चिना त:गु छुं निनेत छेले दुगु तँजिग्व:। ने. साबुन आदि डल्लो परेको बस्तु गन्दा प्रयोग हुने गणक । cl. for globular objects. ४. याउँक म्ह चकंकेगुया भाव वा ज्या। ने. विश्रान्ति, आराम। rest, reclining.

-काये, क्रि. (ल) १. ग्वारा चिने । ने. डल्लो पार्नु। to lump up. २. दने मफय्क म्हंमफये। ने. ओछ्यानमा पर्नु, थलो पर्नु। to be seriously ill.

-तुले, क्रि. याउँक च्वने, म्हं वांछूवया: च्वने। ने. आराम गर्नु, पल्टनु। to rest, to recline.

-मरि, सं. (-ग:) ग्वाराचा लुइक चिकनय् छुना त:गु मरि। ने. फुरौलो। a dumpling fermented and deepfried.

-मा:सिं, सं. (सिन-) तसकं ल्होम्ह मनू। ने. मोटो, थसुल्लो। a corpulent person.

ग्वार्चा, सं. (-ग: पाज्याना: क्वातिइ कुर्का: बुका त:गु मरि। ने. पानीरोटी। a round flat piece of dough cooked in lentil soup.

-क्वाति, सं. (-प्ति) पाज्यानागु छुचुं मरि बुका त:गु बुलिबालि। ने. गेडागुडीको सुरुवा। a soup with dumplings.

ग्वार्र[1]**,** अनु. छुं छ्यां दाइ बलय् वइगु स: । ने. भकभक। a bubbling sound.

-दाये, क्रि. (ल) ल: ग्वारा ग्वारा दाये। ने. भकभकी उम्लनु। to boil with a bubbling sound.

ग्वार्र[2]**,** क्रि.वि. १. यक्व, ग्वा:ग्वा:, ग्वार्र मचात व:बल्य् व इत:कन। ने. धेरै, कैयौं। many, too many. २. त:गू पुचलय्। ने. कैयन डफ्फामा। in many groups.

ग्वालि, सं. १ (-ग:) पालिया लिउनेया ब्वति। ने. कुर्कुच्चा। the heel. २. (-गू) खापायाके च्वे व क्वे दइगु ग्वालिचा । ने. खापा अड्काउने माथि तलको कुड्को। a socket. ३. (-चु) खापाय् च्वे क्वे च्वनीगु हाक:चा लूगु वा लुइका त:गु ब्वति । ने. चूल। a pivot on which door panels swivel. (हे. लि)

-पू, सं. (पुलि-) लिउ न्हय: जुइ बलय् तुति पतिनं ग्वालिचाय् लाइगुया भाव वा चिं। ने. हिंड्दा खुट्टाको औंलाले कुर्कुच्चामा लाग्नुको भाव वा प्रक्रिया । accidental treading on the heel of the one going ahead.

-पूकाये, क्रि. (ल) ग्वालिपू लाये, लिलिपुं वय् मते मचात ग्वालिपू काइ न्हां। ने. कुर्कुच्चामा लाग्नु। to tread on some one's heel, to trip.

ग्वाल्ल, क्रि.वि. = ग्वार्र२।

ग्वाहालि, सं. = गुहालि।

ग्वा:, सं. (ग्वाल-) १. (-पा:) चून व खय: लिस्सें ग्वेय् गी तया: नइगु छता जि नसा। ने. पान, पानको पात, a betel leaf. २. (-मे) प्व:चिना त:गु ग्वा:। ने. पानको बीडा। one or more betel leaves shaped like a cone. ३. भुतुमापा चा: हुल कि तइगु भ्वंकुचा । ने. ग्वाक, चंगा उडाउँदा संतुलन मिलाउनका लागि राखिने कागजको टुक्रा । a strip of paper added to balance a paper kite.

-ग्वय्, सं. (ग्वच-) १. चिचा धंगु, नांजक्या देछ्या। ने. चिन्ह स्वरूप सानो सौगात, पान-सुपारी । a token २. कुचु, ग्वला। ने. घूस। a bribe.

-नके, क्रि. भुतिमालिया पपू कथिइ भ्वं स्वचाके। ने. चंगामा ग्वाक राख्नु वा थप्नु। to balance a paper kite (adding strips of paper).

ग्वा:ग्वा:[1]**,** सं. म्वा:म्वा:, लस्कर। ने. बथान। a big concourse (of people).

ग्वा:ग्वा:२**,** क्रि.वि. त:गू पुचलय्, हूल मुना:। ने. हूल बाँधेर। in many big groups.

घ

घ, अ. लुइमखागुया भाव वा चिं। ने. घिन। distaste.

-चाइपु, वि. लुइमखा:, घचाय्बहगु। ने. घिनलाग्दो, निर्घिनी। distasteful.

-चाइपुये, क्रि. (ल) लुइमखा:गु जुये । ने. घिनाउनु। to dislike.

घउ[1], सं. (घलि-) १. घउछिया ई। ने. घण्टा। an hour. २. खास ई, भिं ई। ने. शुभ मुहूर्त। an auspicious moment.

-कायेे, क्रि. (ल) बांला:गु ई लेये। ने. साइत लिनु। to ascertain the auspicious time.

-छि, सं. छ घौ। ने. एक घण्टा। one hour.

-थाये, क्रि. (त) १. ता: थाये। ने. घण्टा ठोक्नु। (of the clock) to strike the hour. २. बांलागु ई लुइके। ने. शुभ मुहूर्त पहिल्याउनु। to search for an auspicious time.

-पलख, क्रि.वि. छुं ई। ने. छिनभर। for a moment, a little while.

घउ[2], वि. तफि, त:धंगु। ने. मोटो, भद्दा। large, clumsy.

-न्या, सं. त:धिक:म्ह न्या। ने. घनटाउके माछा। a big-headed fish.

-पिं, सं. (पिन-, ग:) थापुजाय् घउपिं छ्येलेगु या:। ने. अति ठूलो जलपात्र। a large ritual pot.

-मरि, सं. (-पा) घ:मरि। ने. बाक्लो रोटी। a thick bread.

घघसिसि, वि. सिसिकक:, मगा:मचा:। ने. अपुग, अपर्याप्त। scarce.

-क, क्रि.वि.१. घघ सिसिक। ने. नपुग हुने गरी। scarcely. २. नुग: कुति पहलं। ने. किरन्टोकी पाराले। in a miserly manner

-जुये, क्रि. (त) मगाये। ने. नपुग हुनु। to become scarce.

-याये, क्रि. (त) घघसिसिके। ने. नपुग देखाउनु। to create scarcity.

घत्घत्, अनु. सल ब्वाइबलय् वइगु स:। ने. घोडा दगुदुदाक्षेरिको आवाज। clip-clop.

-चा, सलचा। ने. (बा.भा.) घोडा। a horse.

-याये, क्रि. (त) सल गये। ने. घोडा चढ्नु। to ride (a horse)

घमण्ड, सं. फाईफुर्ति। ने. घमण्ड। pride.

घय्, सं. (घस) पाचिनेगुया भाव वा चिं। ने. अँगालो। embrace.

-पुये, क्रि. (ल) १. घय् याये, पाचिने। ने. अँगाल्नु। to embrace. २. दुथ्याके, दुने लाके। ने. गाभ्नु। to include.

-सुये, क्रि. (ल) मुने, वंये। ने. समेट्नु, बटुल्नु। to gather up, to collect.

घर, सं. १. पेकासिं। ने. घर। frame. २. सुखू वा छुं थाय् वलय्या न्हापांगु ति। ने. बुनाइको आधारभूत टाँका वा सुर्क्यौलो। initial knitting.

घरि, सं. (-ग:) ई स्वयेगु यन्त्र। ने. घडी। a watch, clock. (हे. अंग:-, आलु-, तख्ता-, तेबिल-, नारि-, म्हिचा-, ल:-) २. घउ थाना: पिकया त:गु ई। ने. शुभ मुहूर्त। an auspicious time.

-घरि, क्रि.वि. हानं हानं, याकनं। ने. घडी घडी, उत्निखेर। frequently, from time to time.

-सिख:, सं. (खल-, -पु) म्हिचा घरिया सिख:। घडीको सिक्री। a watch-chain.

-स्वां, सं.(स्वान-, -फ्व:) घरि लसि ब:गु स्वां। ने. घडीको आकारमा फुल्ने फूल। a passion flower.

घलि, सं. (-ग:) थ्वँप। ने. जाँडको घैला। a vessel for storing beer.

घवा:, सं. (वाल) घतय् छुचुं छ्याचुं केलीम्ह। ने. घटेरो। a miller.

-कें, सं. (-ता) त:ता ल्वाक छ्याना: दयका त:गु कें। ने. मिसमास। a curry which consists of several things.

-ख्या:, सं. (ख्याल-, -गू) स्याख्या:, च्य:ख्या:। ने. कुकुरे ठट्टा। a painful joke.

घसि, सं. ककुइ यगाये। ने. आलिङ्गन। embrace.

-याये, क्रि. (त) मायां कसिक घय्पुये। ने. स्नेहले च्याप्नु, अँगालो हाल्नु वा मार्नु। to hug, to embrace. २. खिपला: हुये, हुंकन घाँसय् घसि याकि मचायात। ने. भुईंमा घिस्रिएर आङ्ग पुछ्नु। to clean the buttocks and anus. (by sliding on the ground)

घसु, सं. (-गु) घचायाया भाव। ने. घीन। hatred, abhorrence.

घँजा, सं. १. गंगु ह:ही। ने. सुकेको पात पतिंगर, इन्धन, साउतर। dried leaves and twigs.

२. थँय् ला:गु कचामचा । ने. स्याउला । leaves and twigs.

-थँये, क्रि. (ल) घँजा मुने । ने. स्याउला सोहोर्नु, समेट्नु । to collect branches and leaves.

घँसुला, सं. (-पा) हनात:गु घंगला । ने. चाँप । a pad of bells.

घंगला, सं. (-ग:) घँसुला । ने. घुँगुरा । a small bells.

-मा:, सं. (माल-) घंगला हना त:गु मा: । ने. चाँप उनिएको माला । a set of small bells.

घंता, सं. (-गू) घउ । ने. घण्टा । an hour.

-सुइ, सं. (-पु) घंता केनीगु सुइ । ने. घण्टाको सुई । the hour hand (of a watch, clock).

घंति, सं. (-ग:) थाना:सुचं बीगु ज्वलं । ने. घण्टी, सानो घण्टा । a small bell, small gong.

-थाये, क्रि. (त) घंति न्यायके, सुचं बिये । ने. घण्टी बजाउनु । to ring the bell.

-बिये, क्रि. (ल) घंतिया सुइच तिये । ने. घण्टी दिनु । to sound the bell.

घ:१, सं. (घल-,-ग:) ल: तयगु सीज: बा चाया थल । ने. घडा । a pitcher. (हे. चा-,ली-, ल्वहं-, सीज:-) २. आगं, लिपिन्हेपियाना: तया त:गु छुं । ने. जगेर्ना । spare, extra.

-तये, क्रि. (ल) तफा: तये, मू च्वछाये । ने. मोल बढाउनु । to raise the price.

-फ:, सं. (फल-) घ: दिकेगु फ:चा । ने. घडा राख्ने डिल, अग्लो ठाउँ । a pedestal for a pitcher.

-मरि, सं. (-पा) ब्वातुक छुना त:गु तफिगु मरि । ने. बाक्लो रोटी । a thick bread.

घ:२, सं. (घत-,-ग:) चुंकेलेगु घ: । ने. घट्ट । a water mill, millstone. २. दुं ला:गु सिं बा घलिं । ने. धुरी । an axle.

-कु, सं. (कुति-) ख: दिकेत बा मन्ह्याकेत तइगु न्वकू । ने. ब्रेक । a sprag.

-चा:, सं. १. (चाल-) चाकला:गु तुला वनीगु वस्तु । ने चक्का, पांग्रा । a wheel, potter's wheel. २. चुकू । ने. मोड्ने, परिचालन गर्ने चुकुल । a lever for steering a chariot.

-पुइँ, सं. (-गू) चाक:पुइँ । ने. रोटेपीङ । a rotary swing; merry-go-round.

-मा:, सं. (माल-) १. ख:ख: न्ह्य:ने थतूगु ग्वंसिं । ने. खटको अगाडि माथि फर्केको काठ । the upturned shaft of a chariot. २. भूमिका, न्हेखं । ने. प्रस्तावना । a preface.

घ:३, अ. थ:, थ:पिति । ने. आफन्त, नातेदार । kinsfolk, close relatives.

-सु, सं. (सुलि-,-गू) सुं सीया झिंनिन्हुया ज्या । ने. बाह्रौं दिनको शौचकर्म । rite of purification on the twelfth day of the death of a relative.

घा, अ. पेपुंगुया चिं वा भाव । ने. टाँस, गाँसो । adhesion, attachment.

-घ:, सं. (घल-,-गू) १. न्हि न्हा हुइत मचातय् लनय् घाना तइगु हुसा काप: । ने. बच्चाको लुगामा झुण्डयाइएको फाल्सो । a small kerchief hung on a child's dress. २. तँसा । ने. थपुवा । addition. ३. मयेक घाए भा:गु वस्तु, इमित व मचा छम्ह नं घाघ: जुया बिल । ने. घाँडो । unnecesssary burden.

-लि, सं (-गू) १. लिपा तने ह:गु छुं । ने. थपुवा । an addition. २. य:ना । ने. थपुवा घर, घरमा थपेको सानो घर । a small addition to a house.

घाक्क, क्रि.वि. खाखातुक । ने. भकभकाएर । in a stammering manner.

घात१, सं (-गू) खुसिया सि । ने. घाट । a bathing place, shore.

-बइदे, सं. घातय् हया त:पिनिगु सीगु ईया ता: तइम्ह बइदे । ने. घाटवैद्य । a physician who forcasts the likely time of death.

घात२, सं (-कू) १. गा:वंकेगुया भाव बा चिं, झ्या: खापाय् घात काय्मा: । ने. खाँच, कटौती । a rebate. २. वापु । ने. दाँत । a gear.

-काये, क्रि. (ल) १. भचा गा:वंके बा गा:म्हुये । ने. खाँच लिनु । to cut a groove. २. वापु तये । ने. दाँती राख्नु । to form a gear.

घातुमे, सं. (-पु) पाहांचःरय् भ्राः हालीगु नुगः खुल्ल मिनीगु लय वा मे । ने. घोडेजात्रा ताक गाइने टीठ लाग्दो गीत वा लय । a pathetic song. (sung during the Pahaacahrae or Ghode Jatra)

घाये, क्रि. (त) १. स्वाये, न्हने । ने. गाँस्नु । to join, to attach. २. म्हय् तयातये । ने. राख्नु, भिर्नु । to carry, to keep. (in the pocket) ३. खं ल्हाय् बलय् बास्यां मिने । ने. लेब्रो तानेर बोल्नु । to speak lingeringly.

घाराघुरु, सं. घान्द्रांघुन्दुं । ने. घारघुर । destruction.

-क्क, क्रि. वि. याकनं, काचाकिचिं । ने. भ्राटभ्रुट । abruptly, smartly.

-याये, क्रि. (त) १. पचरां याये, ल्वाक बुक छयाये । ने. छताछुल्ल वा छयालब्याल पार्नु । to derange. २. न्हयाकथं सां चूलाके । ने. कसै गरी जुटाउनु । to muddle through.

घाराघुरुं, क्रि. वि. १ न्हयाः याना: जूसां । ने. कुनै खास तवरले । anyhow. २. याकनं, काचाकिचिं । ने. चाँचाँडो, भ्राटभ्रुट्ट । quickly, abruptly.

घारि, सं. (-गू) ब्व, भुजः, ने. भ्राङ । a thick bush. (हे.तिं-,न्हाकं-,पं-)

घारु१, सं. १. किसितुतिम्ह मनू । ने. हातीपाइले । one who has elephantisis. २. पत्यायाय् मबहम्ह मनू । ने. अनपत्यारको मान्छे । an unreliable person. ३. न्हय:गुलु, न्हेर्वा । ने. सुताहा, सुतुवा । a slothful person.

घारु२, वि. मनूया ल्याखय् मजाःम्ह । ने. बर्बर, पाशविक । brutal.

-के, क्रि. मनू मखय्के । ने. पशु तुल्याउनु । to brutalize.

-पहः, सं. (हल-) मनू मखुपहः । ने. पाशविकता brutality.

-गु, सं. (-गू) = घारुपहः ।

घालिं, सं. (लिन-) घंगला, ताय् तिति बाय: वाबु घालिं घालिं बी । ने. (बा. भा.) घुंगुरा । a small bell.

घासा, सं. (-ता) १. ल्वसा । ने. सित्तन, व्यंञ्जन । a sauce, relish. २. ल्वसा, ल्वसा घासा । ने. परिकार । a menu, vareties of food-stuff. (हे. ल्वसा-) ।

-ल्वसा, सं = घासा - २ ।

घासि, सं. घाँय् चाना: मिया नइम्ह । ने. घाँसी । a grass-cutter.

-नी, सं. मिसाम्ह घासि । ने. घँसिनी । a female. grass-cutter.

घाँ, अनु. बहँय्सः, बापांदाःम्ह हँय्या सः । ने. ध्वाँक्क । the clucking of a duck.

-चा, सं. बापांदाःम्ह हँय्, माहँय् । ने. पानीहाँस । a goose.

घाँय्, सं. (घाँस-,-पु) पःथमं बुया वइगु बाउँगु मास्वा । ने. घाँस । grass. (हे. क्वयख:-, ख्वल्वा-, ज्यापुवा-,नव:-) ।

-ब्व, सं. घाँय् बुइका त:गु थाय् । ने. घाँसबारी । a grassy knoll (lit. grassy patch).

-म्व:, सं. (म्वल-) गंगु घाँय, घाराघुरुगु सु । ने. सुकेको घाँस, पराल । hay.

-वासः, सं (सल-) वासलय् छ्येले दुगु घाँय् । ने. जडीबुटी । medicinal herb, drug.

घाँय्घाँय्१, अ. आजु बाज्या । ने. बाजे, बराज्यू, ascending generation.

अजि, सं. अजियां अजि । ने. जिज्यू बज्यै । a female ancestor of the third ascending generation.

-आजु, सं. घाँय् घाँय् बाज्या । ने. जिजू बाजे । a male ancestor of the third ascending generation.

घाँय्घाँय्२, अनु. चासु बइबलय् वइगु सं, मचाभासं चासुवँयुगु । ने. घरघर, कन्याउँदा आउने आवाज । a scratching noise.

-याये, क्रि. (त) मचाभासं चासु वँये । ने. कन्याउनु । to scratch to get relief from itching.

घा:१, सं. (घाल-) १. म्हय् हिँ वइकथंया च्व:त । ने. घाउ । wound. २. ध्वेघी पिना: जुइगु त:घा: । ने. जखम, चोटपटक । injury.

-खु, सं. (खलि-,(गू) १, घा:या चिं, घा:या खू । ने.

खत। cicatra. २. घा:जू थाय् लाय् धुंका दया च्वनीगु च्यात:। ने. दाग, डाम। a dent, scar.

-नये, क्रि. (ल) घा: लाये, ध्व मचां मखुतय् हे घा: नल का। ने. घाउ लाग्नु। to be wounded.

घा[२]:, अ. १. सुयातं छुं मखुथे जूइ बलय् धाय वइगु खँग्व:। ने. कठै, कठैबरा। an interjection implying sorrow, pity. २. ल्व:मं ख्य:मं जुइ बलय् काचाक्क धाय वइगु खँग्व:। ने. ज्या, हतेरी। an interjection implying forgetfulness.

घितिघिति, सं. १. मगा: मचा:, सिसि कक:। ने. गाह्रो सांग्रो, खनखाँचो। scarcity. २. ज्यान वने मफया: सास: ल्हाय् थाकुइगु लतमांया बउ घितिघिति जुयाच्वन। ने. मरणासन्न। dying, at the point ot denth.

-जुये, क्रि. (ल) नय् त्वने मफये, सिसि कन्क: जुये। ने. खनखाँचो पर्नु। to be in deficiency, scarcity. २. सीथें सीथें च्वने। ने. मरणोन्मुख हुनु। to be at the point of death.

-याये, क्रि. (त) दय्का: दय्का: मगा: मचा: वा मदु याना केने। ने. (बनावटी रुपले) अभाव सिर्जनु। to create scarcity artificially.

घिरिघिरि, अनु. छुं वस्तु साले बलय् वइगु स:। ने. घ्यार घ्यार, घरघर। rattling sound.

-ख:, सं. (खत-) १. जंक्व ख:। ने. भीमरथ। a jubilee chariot. २. मचातय् म्हितीगु ख:चा। ने. खेलांची गाडा। a toy cart. ३. ल्वगि तया उखेयुखे याइगु ख:चा। ने. पांग्रेमेच (रोगीलाई यता उता गर्ने, डोयाउने)। a wheel-chair.

घिर्नि, सं. (-गू) छताजि घ:चा दुगु न्ह्याकेगु ज्वलं। ने. घिर्नी। a castor.

-खापा, सं. (।) घिर्नि दुगु खापा। ने. गुड्ने खापा। a shutter mounted on castors.

घिं, अनु. क्वतेला: पिज्येकूगु बाजं स:। ने. बाजाको आवाज। a drum syllable, dab.

-तां, अनु = घिं।

-तांमइँ, सं. १. मइँचां हुइगु प्याखं। ने. बालिकाले नाचिने नाच। a dancing girl. २. प्याखं हुइम्ह मिसा मचा। ने. बालनर्तकी। a child dancer.

-तांमलि, सं. (-ग:) मग:खिं। ने. मादल। a small two-headed drum, tomtom. २. मचा प्याखं। ने. बाल बालिकाको नाच। child dance.

घुतिने, क्रि. घुर्के। ने. निल्नु। to swallow, gulp down.

घुतु, सं. १. छक: घुतिने बलय्या दुरु वा ल:। ने. घुट्को। gulp. २. ल: वा छ्वालुगु छुंयात घुतुइ निनेत छेले दुगु तँजिग्व:। ने. तरल पदार्थलाई घुट्कोमा गन्दा प्रयोग हुने गणक। cl. for counting liquid in gulps.

-के, क्रि. १. = घुतिने। २. हाया: त्वने। ने. घोक्नु। to swallow, swig.

-क्क, क्रि. वि. अ:पुक, छक्वलं। ने. सजिलै, एकै घुट्कोमा। easily, in a gulp.

-घुतु, क्रि. वि. अ:पुक, याउँक आमलि घुतुघुतु नया छ्वरे। ने. सुरुसुरु (निल्नु)। in succession (to gulp down).

-वने, क्रि. कथुं क्वहां वने। वइगु खँ नेसेंलि ला छुं हे कथुं दुहाँ मवन का। ने. निलिनु, घाँटीबाट छिर्नु। to swallow down.

घुन्न, अनु. १. भंव: वा हाहि ब्वइबलय्या स:, फय्ख:या घुन्न सलं खँ द्वामथुल। ने. भन्काइ, घन्काइ। the buzzing sound. (of an aeroplane) २. मचा भासं फय्ख:। ने. (बा. भा.) हवाइजहाज। an aeroplane (chv).

-ध्वये, क्रि (त) घुन्न स: वये वा लिध्वये। ने. घन्न घन्कनु। to resound with a buzz.

-मिने. क्रि. न्हाय्यं घुन्न ध्व: यें जुये, घुन्न मिन कि च्वे वा ब्वने थाकु जित:। ने. घन्केको चाल पाउनु। to buzz.

घुमल्पु, सं. (-गू) सिमाज्या कुसा। ने. घुम। a rain shield.

घुर्के, क्रि. = घुतिने, घुतुके। (हे. घुतु)।

घुलु, सं. (-ग:) १. मचा म्हितेगु ख:। ने. खेलान्ची खट। a toy cart. २. बुलुं मदिक तुला वनीगुया भाव। ने. गुडाइ, सल्काइ। a glide.

घुल्ल[१], अनु. १. तुला वनीगु वा न्ह्याइगु स:। गुडाइको आवाज। a rolling sound. २. मचाभासं

ख:चा, म्वतर । ने. (बा. भा.) गाडा, मोटर । a cart, car.

घुल्ल[२], क्रि. वि. दिपा मदय्‌क घ:चा: घुल्ल तुला वन। ने. मजाले, नअड्‌ने गरी। smoothly, easily (to move, glide).

घुसु, सं. बलं लुया न्हेज्याय्‌गुया भाबं, छिपिं छघुसु थुखे वारे। ने. घिर्सा। sliding.

–क्क, क्रि. वि. छक्व:, घुसुक्क छक्व: न्ह्यात का। ने. सरक्क (सर्नु)। (to move) slidingly once.

–घुसु, क्रि. वि. हानं हानं, मदिक्क। बुलुहं घुसुघुसु न्ह्याना च्वन। ने. विस्तारै घिस्रँदै (सर्नु)। frequently, in succession (to drag along).

घुसुहुने, क्रि. घुसुं न्ह्याये। ने. विस्तारै घिस्रेर सर्नु। to slide slowly and steadily.

घुसुं, क्रि. वि. ममदय्‌क बुलुहुं, सुपाँय् घुसुं न्ह्यात। ने. मन लागी नलागी, विस्तारै (सर्नु)। (to move, slide) with a slow motion, reluctantly.

घुस्स, क्रि. वि. लुया: सालेगु कथं, सुखु भचा थुखे घुस्स सा रे। ने. अलि घिसारेर (तान्नु)। with a drag (to move).

घुस्सा, सं. घुस्सि, म्हु छुयाय्‌गुया भाव। ने. घुस्सा। the fist, a blow with a fist.

–नके, क्रि. घुस्सा बिये, म्हुछुयाना बेक्वे दाये। ने. मुक्का हान्नु, घुस्सा मार्नु। to strike with fist.

घुँक, अनु. स: वय्‌क ख्वेगुया छता पह:। ने. घुँक्क। sobbing.

–ख्वये, क्रि (ल) अ:पुक स:पिज्वय्‌क ख्वये। ने. सजिलैसँग रुनु। to sob.

घुं, अनु. १. बाजंया स:। ने. बाजाको आवाज। a drum syllable. २. न्यासिप्यासि। ने. नखरमाउली। coquetry, flirt.

–काये, क्रि. (ल) १. बाजं थाय् बलय् घुं केने। ने. घुं आवाज निकाल्नु। to produce a ghun sound. २. न्याकुं काये, घुं केने। ने. नखरा देखाउनु, उत्ताउलो हुनु। to flirt.

घू, सं. (घृति-) घउ थाना: पिकया त:गु भिं ई, छगू छुनाखं मघू याय्‌कें घू सिकें। ने. शुभ मुहूर्त। an auspicious moment. (हे. अ-)

घूस, सं. (-गू) ग्वला, ग्वा: ग्वय्। ने. घूस। a bribe.

घेउखानी, सं (-गू) छ्‌वादेपं, त्यासा बी बलय् न्हेजवां काइगु देपं। ने. घिउखाने। an extra interest.

–काये, क्रि. (ल) छ्‌वादेपं काये। ने. घिउखानी कटाउनु। to curtail extra interest (from the amount of the money lent).

घेर्सें[१], वि. हिस्याय् पहगु। ने. हेपाहा पाराको। ludicrous.

–भाय्, सं. (भास-,-गू) हिस्याय् पहगु खँ। ने. हाँसो उठ्‌दो कुरा, हास्यास्पद उद्‌गार। a ludicrous talk, ridiculous remark.

घेर्सें[२], क्रि.वि. येचा: थने कथं, न्यसें प्यासें (सने) ने. नारिएर, लहसिएर (चल्नु)। (to touch) seducingly, passionaely.

–खँ, सं. येच्चा: थनीगु खँ। ने. कामुकता जगाउने खालको कुरो। sexy talk, seductive talk.

घें, अनु. = घिं।

घे.घें घाये, क्रि. (ल) १. दुनें दुनें तं केने, बराय् केने। ने. ठस्कनु, ठुस्सिनु। to sulk.

घेंघेंपापा, सं. च्वेक लं वाजं थाय्‌गुया भाव वा चिं। ने. चल्ती बाजा बजाउनु। fast drumming.

घ्य:, सं. (घेल-,(प्ति) १. न. घिउ। ghee, clarified butter. २. फुसि। ने. वीर्य। semen, sperm.

–कंके, क्रि. घ्य: याये वा खारय् याये। ने. घिउ खार्नु। to clarify the ghee.

–कुलु, सं. हँय्‌खेंय् छ्‌वंमा जुया: नइम्ह। ने. कुटुनी, लमी। a procuress, panderer.

–क्वरिं, सं. (रिम-,(ग:) घ्य: तय्‌गु थल, घ:चा। ने. ठेकी। a wooden vessel (for ghee).

–चाकुसंल्हु, सं. (-खुन्हु) घ्य: चाकु नय्‌गु नख:। ने. माघे संक्रान्ति। the first day of Magha

–जुये, क्रि. (ल) नाइये, क्वमिलु जुये। ने. नरम हुनु, नुहुनु। to be polite, humble.

–थाये क्रि (त) = घ्यकंके।

–घक्का:तये, क्रि (ल) भ्वासिचाये, बराय् केने। छगू छुनाखँ-सकि नया घ्य:घक्का: तय्‌गु। ने. बड्‌प्पन

देखाउनु, धक्क लाउनु। to boast, to brag.

-फसि, सं. (-गः) नचागु फसि, क्यातुगु फसि। ने. कलिलो फर्सी। a tender pumpkin.

-लुये, क्रि. (त) तं थकाये, ल्वापु तच्वेके। ने. घिउ थप्नु, चर्काउनु (झगडा)। to incite the fighters.

-लुये, क्रि. (ल) चिकंलाः कने, चिल्व कने। ने. चिल्लो तैरनु वा देखा पर्नु। (of oily substance) to float.

-सिमि, सं. (-घे) घ्यःथें नायुगु सिमि। ने. घिउसिमी। tender French bean.

घ्याये, क्रि. (त) घ्याक्व न्याके। ने. छेड्नु, व्यंग्य हान्नु। to taunt, speak ironically.

घ्यास्स, अनु. बँय् लूगु सः। ने. घिस्स, घिसारेको आवाज। a dragging sound.

-साले, क्रि. घ्यास्समिंक लुये् वा साले। ने. घिसार्नु। to drag along the ground (with a sound).

घ्वरा, सं. (-गू) तारया बाजनय् तार दिकाः यंकातःगु कुचा। ने. काठेफट्का, तार बाजाको तार अड्याउने आधार। the bridge of a stringed instrument.

घ्वरि, सं. १. कइखू। ने. खटिराको दाग वा डाम। a pockmark. २. ख्वं, च्यातः। ने. भद्दा टाटो। a dirty spot.

-खिचा, सं. ख्वंथाःम्ह खिचा। ने. घोऱ्याहा कुकुर। a mangy dog.

-ब्यां, सं. (ब्यान-) गरखेसे च्वंम्ह ब्यांचा। ने. मण्डुक। a toad. २. घिनाहाम्ह मनू। ने. घिन लाग्दो व्यक्ति। an abominable person.

घ्वलु, सं. १. किसि तुतिम्ह मनू। ने. हात्तीपाइले। a man with elephantisis. २. अल्सिया ग्वःजा। ने. अल्सीको पिण्ड। a slothful person.

घ्वं, अनु. फाचिया सः। ने. घुरण, घुंघर। grunt.

-चा, सं. १. घ्वेंघ्वंचा, फायामचा। ने. सुंगुरको छाउरा। a pig. २. घ्वंछुं, तःधिकःम्ह छुं। ने. ढाडे मूसा। a big house-rat.

-चुये, क्रि. दुख सिये, कसा फये। ने. जोतिनु, पसीना काढ्नु। to labour, to sweat.

-थाये, क्रि. (त) ख्वं थाय्। ने. दाग बस्नु। to have pockmarks, dirt.

-नये, क्रि (ल) = घ्वंचुये।

-सये क्रि (ल) १. हँय्चा सः वये, घ्वंसः वये। ने. स्वर घोक्रिनु। (of a sound) to become harsh. २. सः कवलाये। ने. सुर ओर्लनु (of a pitch) to lower.

-सः, सं. (सल-) तिसःया अःखः। ने. घोर, ओर्लेको स्वर। a low-pitched voice.

-स्याये, क्रि (त) १. पेपां वा ख्वालं चुये। ने. घुसमुन्टिनु। to lie face down, lie in a prone position. २. घ्वंचुये, कसा नये। ने. जोतिनु, पसीना काढ्नु। to labour, to sweat. ३. क्वमिलु जुये। ने. निहुरिनु, नम्र हुनु। to stoop down, to become humble.

-हाले, क्रि. फाचा थें हाले। ने. घुर्घुराउनु। to grunt, to rattle.

घ्वःर[१], सं. १. (-पु) तःपुगु बय्। ने. घोर बांसुरी। a large flute. २. घ्वंसःगु सः। ने. घोक्रो स्वर। a low pitched voice.

-काये, क्रि. (ल) घ्वःसलय् मे हाले वा बय् पुये। ने. घोर सुरमा गाउनु वा बजाउनु। to sing in a low-pitched voice, play the low scales (mus)

घ्वःर[२] वि. ग्यानापुसे च्वंगु। ने. भयावह। terrific.

घ्वाये, क्रि. (त) घिने, बलं घिना छ्वये। ने. घचेट्नु। to push (हे. थ-,न्हे-,लि-) २. च्वछाये, थन्ह्याके। ने. बढावा दिनु। to promote.

घ्वारा, अनु. (द्वि) खापाया घारा घारा सः, घारा घारा। ने. घचघच। a knocking sound.

-क्क, क्रि.वि. सःवय्क (खापा खने वा तिये)। ने. ड्याम्म (ढोका लाउनु), आवाज आउने गरी, (ढोका खोल्नु)। with a knocking sound (to open door), with a heavy thud (to close the door).

घ्वासा, सं. १. घ्वाय्गुया भाव। ने. घचेट। push. २. गुहालि। ने. मदत। help. ३. स्वयना वःगु लःया तिकि। ने. थोप्ला थाप्लीमा चुहिनुको भाव, नियार। the trickling of water. ४. थजि लजिकथं

च्वछाय्गुया भाव। ने बढुवा, पदोन्नति। promotion.

-बिये, क्रि. (ल) १. गुहालि याये। ने. मदत दिनु, मदत गर्नु। to help. २. थ्वाये। ने. माथि उकास्नु। to push up, to raise. ३. च्वेयातँय् हने। ने. बढुवा वा पदोन्नति हुनु। to promote.

घ्वासु, सं. = घ्वासा।

घ्वाँ, अनु. हँय्या म:स:। ने. हाँसको कुर्लाइ वा आवाज। the clucking of a duck.

-चा, सं. ब:हँय्। ने. राजहंस। a swan, goose.

घ्वाँई, सं. १. कय्केगु वा छुइगु ज्वलं। ने. हान्ने गोटी। a striker. २. लाय्, खेँय् च्वइगु मा:। ने. फलप्रद लगानी, घ्वाईं। capital, profitable investment. ३. पुच: वा खल:या नाय:। ने. कुनै जमातको नाइके वा अगुवा। a leader, pioneer. ४. सुयां ज्याय् गेलेगुया भाव। ने. उपभोग। utilization.

-जुये, क्रि. (ल) ज्याय् गेले। ने. प्रयुक्त हुनु। to be utilized.

-याये, क्रि. (त) लाय् स्वाये। ने. लगानी गर्नु। to utilize or invest profitably.

-घ्वालिं, अनु. तुतितिसाया स:। ने. नूपुरको झनझनाहट। the tinkling of an anklet.

-घ्वालिं, सं. (बा.भा.) मचाभासं पाउजु। ने. पाउजेब, नूपुर। an anklet.

घ्वाँक, क्रि. भराय् धंगु। ने. धेरै ठूलो, घ्वाँक। gigantic, terrifically big.

-के, क्रि. भराय् धंके। ने. अजंङ्गको बनाउनु, घ्वाँक पार्नु। to make gigantic.

घ्वाँय्, अनु. (द्वि) १. चासु वइबलय् वइगु स:। ने. कन्याउँदाखेरीको ख्वार ख्वार आवाज। a scratching noise. २. माहँय्या स:। ने. पोथी हाँसको आवाज। the clucking of a duck, swan.

-चा, सं. माहँय्। ने. पोथी हाँस। a mother hen.

घ्वांग्रा, वि. हिसि मदय्क त:धं खने दुगु। ने. भद्दा। ugly, clumsy.

-क, क्रि.वि. हिसि मदय्क, अथे घ्वांग्राक ल्व्हनीगु भमिभ्वा। ने. भद्दा तवरले (मोटाउनु)। (to grow fat) vulgarly.

-खिचा, सं. स्वय् मजीक ग्वाप्याम्ह खिचा। ने. थसुल्लो कुकुर। an ugly fat dog.

घ्यांग्रांक, क्रि.वि. आकाफाकां, स:वयेक (छेँ दुना वये)। ने. अकस्मात ढ्याम्म (घर भत्कनु)। all of a sudden, with a heavy thud (to collapse).

च

च१, अ. चि व चु थें चिचाधंया अर्थय् छेले दुगु न्हेतँसा। ने. सानो चिचिलो आदि लघुताको अर्थमा पूर्वसर्गको रूपमा प्रयोग हुने शब्द। a diminutive prefix.

-ख:, सं. (खत-,-गू) चिचाधंगु नख: चखतय् नखत्या ब्वना च्वने म्वा:। ने. मामुली चाड। a minor festival.

-ख:मू, सं. (मुलि-,-पा) चइचा, चिचापागु ख:मू। ने. चप्लेटी पेटारो, गहिरो र छेउ नउठेको खर्पन। one of a pair of flat round rimless wickerwork used for carrying things.

-जि, वि. त:जिया अ:ख:। ने. तल्लो दर्जाको। of low rank. (हे. लजि)

-पा:, सं. (पात-,-गू) दिसा: यायगु थाय। ने. आरामगृह। a rest house

-पा:फले, सं. (-गू) जात्राय् चान्हय् च: दिकीगु थाय्। ने. जात्राको खट बिसाउने ठाउँ। a ceremonial resting place.

-बां, सं. (बान-) चिकिधंगु बलि, पसु बलि बियेया पलेसाय् बीगु खेँय्। ने. अति सानो बलि, पशु बलिको सट्टा दिइने फुल। a minimal sacrificial object (e.g. an egg).(हे. सि, बां).

-मे, सं. (-पु) चिपुचागु मे, चमे मदुसा स: पिज्वइ हे मखु धाइ। ने. किलकिलो। the uvula.

-लँ, सं. (-पु) वनागु लं तुं लिहां वय्मा:गु लँ, पिमचा:गु लँपु। ने. नछिचोलिने बाटो। a deadend path, blind alley. (हे. लँ)

-सिख:, सं. (खल-,-पु) खापा लिउने चुकू तयत घाना त:गु सिख:चा। ने छिस्किनी (शब्दार्थत: छोटो सिक्री)। a small chain (to latch a door loosely).

च२, सं. मे छुइत वा बाजं थाय् न्ह्यः छुइगु खेँग्व:। ने. संगीत थाल्न संकेत गर्ने शब्द, ल। a signal

to start music.

-ह्, सं. = च२ ।

चइचा, सं. (-पा) = चख:मू ।

चइते, सं. (-ग:) चीबाहा । ने. चैत्य । a small stupa.

चउक्वस, सं. (-गू) झ्या: बा लुखाया पेकार्सिं । ने. चौकोस । a door frame, window frame.

चउजा, सं. चचाया छगू ताल । ने. चर्या गीतको ताल । a rhythm in a caca song.

चउफले, सं. (-गू) १. बँख:चा । ने. अस्थायी आश्रम । a temporary shelter. २. सिमां कूगु फल्चा । ने. चौतारो । a platform built under a tree.

चउमरि, सं. (-पा) असनय् च: ल्वाकी बलय् व्हला हइगु ह्याउँ वाउँ चउमरि । ने. रंगीचंगी रोटी । a ceremonial thin coloured bread.

चउमा, सं. (-थू) छगू ताल । ने. चउमा ताल । a rhythm (in dapha music).

चउला, सं. नेवा: नगुमां कथं खुगूगु ला । ने. चैत । the sixth lunar month of Newar calender (April-May).

चउलानि, सं. १. (-प्ति) जासिलाति । ने. चौलानी । rice water, broth २. वालय्फ्वालय् मिसा । ने. स्वेच्छाचारी, बाइफाले आइमाई । a wanton woman.

चकति, सं. (-पा:) पाचा लासा । ने. चकटी । a small cushion to sit on. (हे. लासा)

चकना, सं. १. चन्ताला:म्ह मिसामचा । ने. चुलबुले केटी । a clever, playful girl. २. (-गू) पनेगु ज्या । ने. विरोध । objection.

-याये, क्रि. (त) विरोध याये । ने. विरोध गर्नु । to oppose, to object

चकने, क्रि. १.नेने, सर्गतय् सुपाँय् चकन । ने. फैलिनु, सँगलिनु । to expand, spread out. २. ध्यासु वने, सेने । ने. फुस्किनु, फुकाइनु । to be unfolded, unpleated. ३. तब्यांये । ने. फराकिलो हुनु । to become broad. लकस येचुये । ने. वातावरण उघ्रनु । (of atmosphere) to clear, open up. ४. नुग: तफा:जुये, तफाये । ने. उदार हुनु । to be open-hearted. ५. चकना याये । ने. विरोध गर्नु । to oppose, to object.

चकं१, वि. १. चकंगु खेलय् म्हिति । ने. खुला, उघ्रेको । open, illuminated. २. न्हिलाख्वा । ने. हँसमुख । cheerful. (of face)

-दबू, सं. (बुलि-,-गू) । स्वखें स्वय् दुगु दबू । ने. खुल्ला मञ्च । an open-air theatre.

-द्य:, सं. (देव-) छम्ह बोधिसत्त्व, चकं द्य:या बाखनय् तुदिख्य:या खँ नं व: । ने. सिंहसार्थबाहु (व्यापारी) । one of the Bodhisatwas.

-पुनी, सं. (-खुनु) चकंपुनी धका: उगु ह्वलिपुनी सदि खुनु चकंद्य: जात्रा याना हइ । ने. धूलो फागु । a day after the colour festival, the full moon of the spring season.

चकं२, सं. (कन-) पेब्वय् छब्व । ने. चौथाइ । one-fourth, a quarter.

-मना, सं. (-ग:) चकंछि न्ह्यंगु त्वाचा । ने. चौथाइ नाप्ने भाँडो । a pot holding a quarter of a mana.

-मिला, सं. (-पा) बामिला लिपाया मिला । ने. आधीभन्दा बढी उज्यालो बिम्बाकार चन्द्रमा । a phase of the moon bigger than half.

चकंक, क्रि. वि. १ लमचाक । ने. नदोब्रिने गरी । without folds, wrinkles. ध्वाथुइक । ने. स्पष्टसँग, बुझिने गरी । (to explain) clearly.

चका, सं. १. (-थू) बज्रक:मिया चका । ने. कर्नी । the plasterer's hawk. २. (-) चकि । ने. चक्की । a tablet ३. ने. ओखती आदि गन्दा लाग्ने गणक । cl. for counting tablets.

चकि, सं. (-पा:) तासया चकि । ने. चक्की (तासको) । a playing card.

-चकि, सं. चाचाहिलेगु भुतिमालि । ने. घुमाइ (चङ्गाको) । the circular motion of a paper kite.

-चकि नके, क्रि. भुतिमालि चाक: चाक: हुइके । ने. चङ्गा घुम्ने गराउनु । to give the circular motion to a paper kite.

चकू, वि. तसकं गंसि । ने. दुब्लो, पातलो । lean and thin.

-के, क्रि. नकें स्याये । ने. नपुग्ने गरी ख्वाउनु । to skimp.

चक्का, सं. (-ग:) १. बज्रक:मिया ज्याभ: । ने. कर्नी । the plasterer's hawk.

चक्कु, सं. (-पु) यँचा, चक्कुचा । ने. चक्कू । a knife.

-वाये, क्रि. चक्कुं सुये । ने. चक्कू प्रहार गर्नु । to knife.

चकमकु, सं. (-ग:) च्वल्वहं । ने. चकमक । a flint-stone.

चक्वा:, सं. (क्वात-) चक्वा:भंग:, चखेवा । ने. चक्रवाक, चखेवा । a lark.

चखिने, क्रि. १. खां नसा चखिन । छरपस्ट गर्नु, छर्नु वा छरिनु । to scatter. २. दांगदरं कइ चखिन । ने. चिर्नु (घाउ, खटिरा आदि) । to operate (surgically).

चखुं, सं. (खुन-) चिकी धिक:पिं छ्ताजि भंग: । ने. भँगेरो । a sparrow. (हे. च. खुं)

-कुसा, सं. (-पु) सउ दुयाय् चखुं कुसा बुइ । ने. च्याउ, सालेय । a fungus shaped like an umbrella.

-पला:, सं. (लाख-) चखुंचां थें लुचुलुचु छीगु पला:, लुचुपला: । ने. चटपटे पाइला । a hopping step.

चच, अ. १. चाकुचाकु धा:गु । ने. अलि अलि गुलियो । sweetish. २. मे बाजं बिजं छुइगु छुमां । ने. संगीत प्रारम्भ गर्ने संकेत । a clue for starting (mus).

-धाये, क्रि. (ल) चाकु चाकु धाये । ने. गुलियो गुलियो हुनु । to become sweetish.

चचा, सं. (-पु) पुजा आजाय् हालीगु छ्ताजि धार्मिक मे । ने. चर्यागीत । a religious song.

-प्याखं, सं. (खन-,-गू) चचा मेया धुन लिसे हुलिगु प्याखं । ने. चर्यानृत्य । a classical dance.

-हाने, क्रि. तुत: ब्वने । ने. चर्या वाचन गर्नु । to sing the caca song.

-हीके, क्रि. चचा हीकी बलय् मचां थछि बुरातक पात्रं थ्वँ अयला: चिपं थीका यंकी । ने. सानोदेखि ठूलोसम्मले मुखमा छुवाएर पूजाको प्रसाद सेवन गर्नु । to sip wine ritually.

चछि क्रि. वि. चा फमपूतले । ने. रातभरि । the whole night. (हे. चा.)

-न्हिछि, क्रि. वि. चछि व न्हिछि । ने. अहोरात्र । day and night.

चज:, सं. (जल-) मुना, सकस्यां थ:थ:गु चज: दु । ने. दस्तुर । a custom.

-लज:, सं. (जल-) १. चहपह । ने. आनीबानी । conduct. २. चजि लजि । ने. संस्कृति । culture.

चजि, सं. १ हना बना । ने. मान-मर्यादा । honour, respect. २. नुग: क्वसालीगुया भाव । ने. झुकाउ । tendency, inclination.

-लजि, सं. (-गू) बयबसा । ने. संस्कृति । culture. २. बांला:गु हनापह:, । ने. नैतिकता । morality.

चतक्क, क्रि. वि. १. काचा किचिं । ने. झट्ट । soon. २. उघरिमय्, । ने. तुरुन्त । immediately. ३. घ्युं । ने. चटक्क (छिनाल्नु) । at a stroke, at once (to cut with a sword).

चतपता:, वि. हयाय् पयाय् चाइम्ह । ने. चटपटे । fidgety.

-क, क्रि. वि. हयासं । ने. हतारिएर । restlessly.

-जुये, क्रि. (ल) फाय् फाय् थें जुये । ने. चटपटाउनु । to be fidgety.

-सिं, सं. (सिन-) कुप्प मच्वनीम्ह । ने. चटपटे । a restless person.

चतं, सं. (तन-,-पु) १. जा संकेगु । ने. पनिउँ । a spatula. २. जांया वासा, नांचा न्ह्याकेगु चतं । ने. नौकादण्ड । an oar.

-ल्वयु, सं. (ल्वच-) असह । ने. भुखमरी । a famine.

-वाये, क्रि. (त) चतं संका: नांचा न्ह्याके । ने. नाउ खियाउनु । to oar, to row a boat.

चताकं, क्रि. वि. सारासुरु । ने. छिटो । quickly.

चतांमरि, सं. (-पा) जाकिचुंया मरि । ने. चटांमरी । 1. a pancake made of rice flour.

चत्तावाये, सं. (त) थस: पाये । ने. लड्नु, पछारिनु ।

to knock down. २. याउँक ग्वारातुले । ने. आराममले पल्टिनु, लेट्नु । to lie flat. ३. बुये । ने. हार्नु, परास्त हुनु । to be defeated.

चत्ति, सं. (-पा) फ्यातफ्यातचा । ने. लगाउने चट्टी । a mule.

चत्तु, वि. थ:कतिलाय् स:म्ह । ने. छट्टू । cunning.

चथा:, सं. (-खुन्ह्) बस्पति छाय्गु नख: । ने. मामुली चाड । a minor festival.

-द्य: सं. (देव-) वइकें ध्वइकें क्वाना: नइम्ह । ने. लुच्चो, ठग । an impostor, pilferer.

चनने, क्रि. निकू दले । ने. छिनालिनु । to cut off. २. खँ क्व:जिये । ने. कुरो छिन्नु । to decide.

चनंक, क्रि. वि. चंक, पेनंक । ने. चटक्क (छिनाल्नु) । (to behead) at a stroke.

चने, क्रि. १. लखं नया: भ्वासा भ्वासा वने । ने. मकिनु । to decay. २. जेले । ने. खिइनु । to wear out. (हे. क-, ब-, ल-, सु-)

चपाउँ, सं. चाकु व पाउँ ल्वाकज्या:गु सवा: । ने. अमिलो र नुनिलो लाग्ने स्वाद । sweet and sour.

-क, क्रि. वि. चच पाउँ पाउँ धायक । ने. गुलियो गुलियो, अमिलो अमिलो हुने गरी । (to prepare food) slightly sweet and slightly sour.

-धाये, क्रि. (ल) चच पाउँ पाउँ धाये । ने. गुलियो गुलियो अमिलो अमिलो स्वाद आउनु । to taste somewhat sweet, somewhat sour.

चपि, सं. (-कू) १. तुसि चपि नं सा: जू । ने. काँक्रोको चटनी । a pickled cucumber.

चपुइँ, सं. सितु वा घाँय् दुगु चापाँय् । ने. चपरी । a turf.

चप्पा, सं. सिया त:गु छ्वचुं । ने. भुटेको गहुँको पीठो (मुख्य खाद्य) । fried barley flour.

-फ्वगिं, सं. (गिन-) तसकं क्वह्यंम्ह फ्वगिं । ने. टीठलाग्दो फोगिन । a piteouly poor person.

चफुये, क्रि. (त) १. नित्वा: थले । ने. चुँडाल्नु । to break. २. स्वापू मदय्के । ने. छुट्टिनु, विच्छेद गर्नु । to break off, delink.

चबुक, क्रि. वि. १. सिदयूक, क्व:चायक । ने. छिनफान हुने गरी । decidedly. २. चबुइकथं । ने. चुँडिने गरी । to the breaking point. ३. ल्वय् चबुक लायूके मा: । ने. राम्ररी, ठ्याम्मै (निको पार्नु) । (to cure) completely. thoroughly.

चबुये, क्रि. (त) १. त्वादले । ने. चुँडिनु । to be broken. २. बाये । ने. छुट्टिनु । to disunite. ३. सिये, जिवं पारजुये । ने. खस्नु, मर्नु । to die.

चमाजु, सं. भा:तया चिरिमां । ने. लोग्नेको सौतिनी आमा । one's husband's step-mother.

चमां, सं. (माम-) १. मांया केहेँ, चां । ने. सानी आमा । one's father's younger sister. २. चिरिमां । ने. कान्छी आमा । step-mother.

चमे, सं. (-पु) १. मेचा । ने. किलकिले । the uvula. २. सर्पया मे । ने. सर्पको जिब्रो । fork of a snake. (हे. च)

-ज्वने, क्रि. मजिउगु मनिंगु खँ ल्हाइ बलय् म्हुतु ज्वने । ने. समातेर कुरा गर्नु, मुख घाँटी समात्नु । to catch someone's objectionable word.

चमेलि, सं. (फ्व:) जीस्वाँ । ने. चमेली फूल । a jasmine.

चम्चा, सं. (-पु) थुमा, तुमिचा । ने. चम्चा । a spoon. २. न्यानात:पिं च्य: । ने. चाकर । a toad-eater.

चम्पा, सं. (फ्व:) बास दुगु तुइक क्वइगु ताहक:गु चु दुगु स्वाँ । ने. चम्पा फूल । a variety of jasmine flower. (हे. कनकन-)

-दा:, सं. (दाख-) मनाइगु दा: । ने. नपग्लने बोसो । undissolvable animal fat.

चयू[1], सं. न्हय् व क्षि, ८० या ल्या: । ने. असी, ८० । eighty.

चयू[2], अ. च्वेया । ने. माथिल्लो । upper.

-दिया, सं. (-गू) प्याखं फुचाइगु थाय् । ने. चरमसीमा । climax.

-प्वा:, सं. (प्वाथ-) प्वाया क्वसं च्वंगु प्वा: । ने. आन्द्राभुँडी । the abdomen.

-प्वा:, सं. (प्वाल-) चसुप्वा: । ने. खप्परको जोर्नी । the suture.

-फुति, सं. (-) आखलय् च्वे च्वनीगु फुति । ने. शिरविन्दु । a diacritic to indicate long nasalization.

-ला, सं. पलिं चीत लाइगु सिं, पंबाला । ने. भाटो ।

split bamboo base for roof tiles.

चर्कय्, अ. १. चिरि, बा:गुया भाव । ने. चिरा । a crack. २. तं, लागिमुगि । ने. झोंक । fury.

-जुये, क्रि. (ल) १. चिरि बाये । ने. चर्कनु । to crack. २. ल्वापु क्यापु तच्वये । ने. झगडा चर्कनु । (of a dispute) to heat up. घा: घी थिइसे तिति मिने । ने. (घाउ) चर्कनु, चर्चराउनु । to tingle.

-याये, क्रि. (त) १. चिरि बाय्के । ने. चर्काउनु, चर्कने पार्नु । to crack, cause to crack. २. छ्वने, छ्वखं बाये । ने. उचाल्नु, रिस उठाउनु । to instigate, to infuriate purposely.

चर्चा, सं. ल्हाना खं, खं । ने. चर्चा । a remark, report.

चलन, सं. चज: । ने. परिपाटी, चलन । a custom.

चलं, सं. १.(-) चिलं, धुवा । ने. चरण, धुवा । a refrain. २. (-गू) अंग:या भू । ने. गारोको जोर्नी । a joint of bricks.

चल:, सं. १ (मत) न्याइम्ह ब्वकीचा । ने. भुसुना । a gnat. २. पुगुसी चलतं ल्हाना: यक्व सित । ने. पहिरो । a landslide. ३. ग. बाला निनेत छेले दुगु तँजिग्व: । ने. चिरा गन्न प्रयोग हुने गणक । cl. for split items. ४. ल्वहं कुचाकाचा । ने. पचकर । a stone chip.

-वने, क्रि. १ थां दिं बा ढ्वं: च्वदेले । ने. पहिरो जानु । (of land) to slide. २. खरू वने, तज्याये । ने. चोइटिनु । to chip.

चला[1], सं. १ मृग, चलाया स्वसा बांला: । ने. हरिण । a deer. २ (-r) मिजला । ने. आगोको लप्का, राँको । a flame, blaze of fire.

चला[2], अ. चुल्या: । ने. कुइनो । an elbow.

-क्व, ना. चुल्यां पतिं च्वका तक्या दासु । ने. कुइनोबाट औंलासम्मको नाप । from elbow to fingertip, a cubit.

चलाबला, सं. (-गू) १. ज्याना मत:गु बुं । ने. पर्ती जमीन । uncultivated land. २. लब ब्व । ने. घरभित्रको बरन्डा, मटान । a passage, corridor.

-याये, क्रि. (त) लब याना: छेले । ने. बाटोको रूपमा प्रयोग गर्ने । to use as a passage (publicly).

चलांपा, सं. (पाख-) पा:लूगु पा:चा । ने. ठाडो भिरालो । a precipice.

-गये, क्रि. (ल.) १.पा:गये, कसा नये । ने. चढ्नु, यातना भोग्नु । to climb over a precipice. २. सुकुया ब्वां नं चलांपा: गल हैं । ने. मर्नु । to die.

-वने, क्रि. = चलांपा: गये-२ ।

चलि, सं. १. चलाखं थाइगु । ने. छरितो बज्नु (बाजा) । the fast beat (of a drum). २. कुमा:या घ:चालं भारा चाइगु का बा सुका । ने. धागो (कुमालेको चक्रबाट भाँडा काट्ने) । a string (to cut a pot from the potter's wheel).

-वने, क्रि. बाजं च्वाच्वां थाये । ने. छिटो छिटो बजाउनु । to beat fast (a drum).

चलु, सं. (-ग):) पाखा फया तइगु ग्व:धलिं । ने. खाँबो (पाखा अड्याउने) । the top plate of struts supporting the eaves.

चलुवा:, सं. (वात-) चवा:, लब । ने. साँग्रो बाटो, मटान । a passage, access.

चसिँ, सं. (-ग:) सन्घू सिन्घू दय्केत छेलीगु सिं । ने. चाँप । margolina wood.

चसी, वि. गंसि । ने. दुब्लो पातलो । lean and thin.

-क, क्रि. वि. गंसिक । ने. फुकीढल हुने गरी दुब्लाएको । thinly.

चसु, सं. च्वे ला:गुया भाव । ने. उच्चता । highness.

-प्वा:, ना. (प्वाल-) चय्प्वा: । ने. खप्परको जोर्नी, ब्रम्हरन्ध्र । the suture, hollow space on the top of the head.

चसू[1], सं. (सुलि-) तरकारी नयेगु वाउँचा, चसू मिच: । ने. चम्सुरको साग । pungent vegetable eaten raw as a herbal medicine.

चसू[2], वि. चकु, गंसि । ने. दुब्लो । lean and thin.

चस्वां, सं. (स्वान-,-प्व:) चवास्वां । ने. चम्पा । margolina (flower).

चस्मा, सं. (-गू) सुलचं । ने. चस्मा । a pair of spectacles, eyeglasses. (हे. लचं)

चहू, वि. त:धं, भराय् । ने. चाक्लो, बडेमा । large, gigantic.

-गा, सं. (-पु) तपुगु गा। ने. ठूलो खास्टो। a large shawl.

चँ, अनु. चंउं। ने. मच्याक। crunching noise.

-मिने, क्रि. बाबु वने (वाउँचा)। ने. अधपाको (सागपात)। (of green vegetables) to be half-cooked.

चं, सं. (चन-) १. सिख:या स्वापू, चंचा। ने. अंकुश, जोर्नी। the clasp (of a necklace) २. थाज्या यनेगु कथिचाय् च्वंगु नतू। ने. अंकुश। a wire hook (or a threading stick).

-चालुये, क्रि. (ल) च्वका बेक्वये। ने. अंकुश बाङ्गिनु। to become hook-shaped.

चंक, क्रि. वि. चनंक। ने. चटक्क (छिनाल्नु)। at a stroke (to behead).

चंख, वि. १. चलाख। ने. चंख, बाठो। clever, smart. २. सयां, स:थू। ने. निपुण। tactful.

-क, क्रि. वि. सयां पहलं। ने. चलाकी साथ, निपुणता पूर्वक। cleverly, tactfully.

चंता, सं. (-गू) ख्व:चा ज्वेकेगु छेंगू बाला। ने. अस्तरा। a razor strop.

-लाये, क्रि. (त) चकनाचा जुये, चं चं धाये। ने. चंचल हुनु। to become restless.

च:, सं. (चल-) कइयागु तुस। ने. खिल, खोट। the black head (of boil, wound). २. लाभा ब्व:। ने. लसुनको ब्याड। a garlic patch, seed bed. ३. चक्कंगु, तफा:गु। ने. फराकिलो। flat.

-कने, क्रि. चकने, तफाये। ने. फराकिलो हुनु। to become wide, broad. २. नेना वने। ने. फिँजिनु। to be expanded.

-कुने, क्रि. १. बांमलाक कुने। ने. फँसाउनु (जालमा)। to entrap. २. क्वातुक प:खुये, बं पने। ने. बाँध लाउनु। to dam up (a river).

-खिने, क्रि. १. नेंक खिने। ने. छ्यालब्याल पार्नु। to scatter. २. बुंज्याये। ने. खेत खन्नु। to level off a field. ३. घा: बा कइ खिने, प्व: फाये। ने. चिरफार गर्नु। to operate, scratch (surgically).

-चकि, सं. (-गू) १ न्याकुं, मिसातय् च:चकि तच्व:। ने. नखरमाउली। flirtation. २. लय्ता। ने. खुशी। cheerfulness.

-जि, सं. (-गू) हना बना। ने. चलन। a custom. २. पहचा। ने. ढङ्ग, परिपाटी। a style, method.

-थाये, क्रि. (त) तुस दया च्वने। ने. खोट वा खिल बाँकी रहनु। to retain the black head.

-पह:, सं. (-हल-,-गू) १ मुना, हनेपह:। ने. बानी। habit. २. हनाबना। ने. आचरण। conduct. ३. चहचकि। ने. चहलपहल।

-मुने, क्रि. सकलें छथाय् मुने। ने. एकत्रित हुनु। to congregate.

-म्हुये, क्रि. (ल) १. चा क्वाये। ने. गोड्नु। to loosen the earth around a plant. २. चाक:लिं म्हुये,। ने. खन्नु। dig up. ३. बं म्हुये। ने. उत्खनन गर्नु। to excavate.

च:ति, सं. (-प्ति) तांन्वया: म्हं वइगु ल:। ने. पसीना। sweat. (हे. मुसु-,हि-)

-कइ, ना. (इच-,-ग:) च:ति वइबले पिचाइगु कइ। ने. घमौरो। rashes, weep eczema.

-कने, क्रि. च:ति वये। ने. पसिना आउनु। to perspire.

-लने, क्रि. आसे पलख, च:ति लने। ने. सुस्ताउनु। to rest, to relax.

-हाये, क्रि. (ल) च:ति वये। ने. पसीना बग्नु। to perspire.

च:रय, सं. (रस-) चउथि। ने. चतुर्थी। the 14th day of the dark moon, (the day preceding the new moon).

च:लि, ना. (-ग:) च्वला पतिंचाय् चिना वांच्छया: म्हितेगु छता न्हेब:सा। ने. चक्ली। a yo-yo, flying wheel.

चा, सं. (-पाँय्) बुँया चा। ने. माटो। clay, earth. (हे. कँ-,पँ-,म्हासु-,म्हेसी-,सियु-,हाकु-)

-चिं, सं. (चिन-,-गू) १ चायागु छाप। ने. माटोको छाप (लालमोहर)। seal (on an ancient document). २. लुखा फुसया चाचिं। ने. मृत्ति पट्टिका (ढोकाको सिरान माथिको। (धार्मिक चिन्ह लेख्ने) the clay border above the door for figure painting or figural design.

-चिंछाये, क्रि. (ल) चाया छाप तय। ने. माटोको छाप मार्नु। to seal a document with a

clay. २. लुखा च्वेत चाचिं तये । ने. मृत्ति पट्टिका रच्नु (द्वारमाथि) । to make an earthen panel above a gate.

-पु, सं. (-) चपुइं । ने. चपरी । turf.

-भाजं, सं. १ (-ग:) चाया भाजं । ने. हाँडी । an earthen frying pan. २. (-पा:) मरि छुइगु भाजं । ने. तावा (रोटी पकाउने) । an earthen pan, to bake bread.

-भारा, सं. (-ग:) चाया थल । ने. माटाको भाँडो । an earthen pot.

-सलां, सं. (लाम-,-पु) हाकुग्वरलय् च्वयेगु सलां । ने. चक । chalk.

चा[२], सं. (-) १. निभा:द्य लुकु बीधुंकुगु ई । ने. रात । night. २. मिसा बाय् मिजं नंगुया भाव । ने. यौन अनुभव । sexual experience. (हे. न:-).

-चिरि, सं. सतिम्ह पासा । ने. नजीकको साथी । a close friend.

-च्वने, क्रि. १. न्ह्य:फिना: चाबिके । ने. जाग्राम बस्नु । to perform a vigil २. पोखराय् गन चा च्वना ? ने रात बिताउनु, बास बस्नु । to stop overnight.

-थुये, क्रि. (ल) ने. मिजं वा मिसा नने । ने. यौन अनुभव हुनु । to be sexually experienced. २. प्वाथय् दये । ने. पेट बोक्नु । to conceive.

-पुजा, सं. (-गगू) अजिमाया थाय् चान्हे जुइगु पुजा । ने. रात्रिपूजा (हारति माताको) । worship done at night.

-फपुले, क्रि. चा गुये, नसने । ने. बिहान हुनु । dawn (lit. for night to turn up).

-सि. सं. चासि बजि, चान्हय्या नसा त्वँसा । ने. चमेना (रातको लागि) । foodstuff meant for late supper.

-हिये, क्रि. (ल) १. थ:छेँय् च्वने, लनियकुं थ:छेँय् चाहिल । ने. माइती बस्नु । (of a married woman) to stop overnight at her father's home. चाबिके ।

चा[३], अ. च, चि, चु चिधंया अर्थय् । ने. सानो खालको, बचकने । small, tiny, diminutive prefix. (हे. किसि-,केब-, छेँ-, लं-, सल-, क्व:-).

चाइ, सं. (बा.भा.) चाउ, चाइ । ने. गुलियो । sweet.

-पापा, सं. १. चाकुमरि । ने. हलुवाइ रोटी । a sweatmeat.

चाक, अ. छ्यचा: ला:गुया भाव । ने. गोलाकार । pertaining to a circle.

-बा:द्य:, सं. (देब-) बुंगद्य:या ल्यु ल्यु सालाहइम्ह द्य: । ने. रातो मछेन्द्रनाथको पछि पछि तानिने देवता । god Minnath.

-लाये, क्रि. (त) चाकला:गु जुये । ने. बाटुलिनु । to be circular.

-ला:, वि. ग्वल्ला । ने. बाटुलो । circular.

-ला:आजु, सं. बाहा बहिली द्य: खेचाय्कीम्ह । ने. पुजारी, (सान्ध्यकर्म गर्ने) । an attendant at a Buddhist monastery.

-ला:सि, सं. म्हय् चकला:सि दाइगु मभिं धाइ । चमजुम्रा । a crab-louse.

-ला:सुकु, सं. (कुति,-,-पा:) भुतु, देय्कुतिइ छेलीग तुतिहुसा, पाचा सुखू । ने. गोलो सुकुल । a small straw mat, door mat.

-हिले, क्रि. १. चा:हिले । ने. घुम्नु । to rotate. २. चा:हुले । ने. फन्का मार्नु, परिक्रमा गर्नु । to rotate, go around a temple.

चाक:, सं. (क्ल) लागा दुनेया छुं छां । ने. चौगिर्द, चौघेरा । a boundary, circumference.

-ग्वाय् सं. (ग्वाच-,-पु) ख्वालय् चाकलाक वइगु ग्वाय् । ने. दाढी । a beard.

-छिं, क्रि. वि. पेखेरं । ने. सेरोफेरो, चारैतिर । all around.

-पुइँ, सं. (-गू) चा:हिलीगु हसुलुं । ने. रोटेपिंड । a merry-go-round, a rotary swing.

-लिपांपा, सं. (-गू) १. चाक: हिला: म्हितेगु प्याखंकासा । ने. हातेमालो गरी खेल्ने खेल । a form of play in which two or more go round and round holding each others' hands. २. ल्हा: ज्वना: चाहिला: हुइगु प्याखं । ने. हातेमालो । a group dance consisting of circular motion.

-लिं, क्रि. वि. = चाक:छिं ।

-स्वाने, सं. (-पु) हिउँ स्वाने । ने. घुम्ती भरेङ। a spiral staircase.

-हुले, क्रि. १. चा:हिले । ने. फन्का मार्नु । to rotate. २. चा:हुले । ने. टहल्नु, घुम्नु । to go around

चाकु, सं. (-पा) १. साख् दायका: ग्वारा वा पापा याना दयका तइगु चाकुगु नयगु वस्तु । ने.चाकू । sugar-candy. २. चाकु सवा: । ने. गुलियो स्वाद । sweet.

-क, क्रि. वि. १. येयक। ने. फुर्फुराएर। (to talk) flatteringly. २. चाकुक्क । ने. गुलियो हुने गरी । (to prepare) sweet.

-के, क्रि. चाकु सवा: वयके, ने. गुलियो पार्नु। to sweeten. २. बं चाकुकेत सन । ने. फुस्ल्याउनु । to flatter.

-पाउँसि, सं. चाकु व पाउँ सवा: व:गु सि । ने. कालज्यामीर। a citrus fruit tasting sweet and sour.

-मरि, सं. (-पा) हलुवाइ पस:या मरि । ने. हलुवाई रोटी । sweetmeat.

-यावये, क्रि. (ल) चाकु सवा: दया वये । ने. गुलियो हुँदै आउनु । to become sweet to the taste.

-ये, क्रि. (ल) प्वक चाकुल । ने. गुलियो हुनु । to be sweet.

-सि, ना. (-ग:) छगू जातया सि । ने. चाक्सी । a sweet lime, citrus sinersis,

-सेच्वने, क्रि. बांलाक चाकु सवा: वये । ने. गुलियो हुनु । to sweeten.

-हि, सं. हिचाकु । ने. सक्खरखण्ड । a sweet potato.

-व्हाज्य:, सं. (जेल-) ध्वां, व्हाज्य: । ने. होस्ल्याङ, लाटोबुङ्गो । a simpleton.

चाकुरा, सं. मिझंग:, चिखा । ने. चाखुरा । a red-legged patridge.

चागा, सं. (-पु) दुब:सा मदुगु गा । ने. एकसरो खास्टो । a shawl without lining.

चाचा, सं. (बा. भा.) चाकुगु छुं। ने. मिठाई। sweet. २. भावा । ने. खेलौना वा राम्रो हिसि परेको केही । a pretty object, plaything.

चाछि, अ. माछिचा, गाछिचा, अप्व मखु । ने. पुग्दो वा चाहिँदो मात्र । just enough, not more than necessary.

चातये, क्रि. (ल) चात: थाये, च्यातये । ने. टाटेपाटे हुनु, दाग लाग्नु । to be spotted, stained.

चात:, सं. (तल-,-गू) च्यात:, किनाच्वंगुया भाव वा चिं । ने. टाटो, दाग । spot, stain, dirt.

चातावाये, क्रि. (त) चातुवाये, जनफातं बंय् थीक बस्वाये । ने. पछार्नु, भुइँमा लडाउनु । to cause to fall, to knock down.

चाना, सं. १ (-ग:) छ्ता बूब: । ने. चना । gram, dwarf pea. २. (-गु) लइँ सू । ने. मूलाको चाना । dried radish.

चान्हय्[1], सं. (न्हस-,-न्हु) चा, सब्बूचा । ने. मध्यरात । midnight.

चान्हय्[2], सं. वि. बाचाइलय्, सब्बूचाय् । ने. मध्यरातमा । at midnight.

चापा:, सं. (पात-) १. सुइकातय् लं वा काप: चाइबलय् वइगु चापु । ने. टुक्राटाक्री, लुगा काट्दा आउने चुबुर्को । remnant, fragment of cloth, wood or brick. २. भाराभुरु, छुस्या मुस्या, व चापा:तसें भ्रीलिसे फुइँ यानां ला:गु मखु । ने. भारेभुरे । an insignificant person.

-वने, क्रि. सितिं वने । ने. खेर जानु । to be wasted.

-वये, क्रि. (ल) लं लिं चाय् बलय् वइगु छुं छ्वां वये । ने. टुक्राटाक्री निस्कनु । pieces left over after making a dress etc.

चापि, सं. (-पु) कुमा:या घ:चालं चा पिया काइगु पंबालाचा । ने. कुमालेको चक्काबाट माटो ताँछ्ने बाँसको चिर्पट । a bamboo strip used by potters (to smoothen and give shape to a pot).

चापु, सं. चापा:, ल्यंपुल्यं। ने. टुक्राटाक्री। remnant, remainder.

-काये, क्रि. (ल) वं चापु काल । ने. टुक्राटाक्री बचाउनु । to make an undue profit.

चामर, सं. (-गू) च्वाम्व: । ने. चँवर। yak's tail.

चामा, सं. १. न्हि व चा। ने. रात र दिन। day and night. २. सी-म्वाय्। ने. जिउनु र मर्नु। life and death.

-बेने, क्रि. १. घ: तुयुये। ने. सूर्य उदाउनु। dawn. २. याउँक मचा बुये। ने. सालनाल झरिनु। (of the umblical cord) to loosen after giving birth.

चामा:, सं. १. म्हेय् तुनीगुया भाव वा थि। ने. सलबलाउनुको भाव। wriggling. २. च्वका बेक्वइगुया भाव वा थि। ने. बाङ्गिनु। bending over.

-तुक, क्रि.वि. केय्तुइक, बेक्वेक। ने. बाङ्गो हुने गरी। at a curve.

-तुले, क्रि. १. ताहा वा दम्बियें चाचा तुले। ने. बाङ्गिनु। to bend over. ३. च्वका क्वँल: लुये, पंमाया च्वका चामा: तुल। ने. टुप्पो बेसरी निहुरिनु। (of the tip of a bamboo) to bend down.

चाये[1], क्रि. (त) १. कुचा थले, त्वाथले। ने. काट्नु। to cut, clip. २. गाये, जित: ध्व छगुलिं हे चाल। ने. पुग्नु, भ्याउनु। to be enogh, to be sufficient.

चाये[2], क्रि. (ल) १. लखं यचुके, लखय् थुने। ने. पखाल्नु, चोपल्नु। to rinse, to dip. २. खापा वा लुखा चा:गु जुये। ने. (झ्याल, ढोका) खुल्नु, उघ्रनु। to be open (door or window). ३. वा:ताये, नुगलं चाये। ने. बुझ्नु, चाल पाउनु। to be felt. ४. वय् वने जुये, जि थउँ छंथाय् स्वधू चाल सिल ला ? ने. आवतजावत हुनु, गइटोपल्नु। to come and go, to frequent. (हे. कु-,क्व-,खे-,दु-, लि-,वा:-,सु-,सू-,हि-,) ५. गाये, उलाय् फुलाय् जुये। ने. पुग्नु, औलादौला हुनु। to be enough.

चाय्क, क्रि. वि. १. बांलाक, चाय्क वास: याना: ल्वय् निं लाय्कि रे। ने. राम्ररी, निको वा संचो हुने गरी। thoroughly completely (to treat). २. सीकं, चाय्कं। ने. जानाजानी। purposely, deliberately.

-चाय्कं, क्रि. वि. सिसें, जिं थउँ तक सुयातं हे चाय्क चाय्कं दुख बी मनं। ने. जानाजान, जानीबुझी। intentionally.

-मचाय्कं, क्रि.वि. मसिसें, यारपार मदय्क। ने. नजानिकन, अनजानमा। unknowingly.

चाराक्कबने, क्रि. सं सं मिने, न्हेय अ:पुये। ने. फरिनु, झरिनु। to become crisp.

चारा:क, क्रि. वि तसकं, स्याकक, मांम्हं मचायात चारा:क मेताभय् दाल। ने. ह्याम्म, बेसरी (गाला चड्काउनु)। (to smite) vehnemently.

चार्ल, सं. (स्वन-,-गू) पाया:। ने. खड्गजात्रा। procession with swords.

-याये, क्रि. (त) असं चालं खुनु मचां थ्वि बुरां खं ज्वना वइ। ने. खड्गजात्रा आउनु। to perform such sword-processions.

-वने, क्रि. चालं न्हे ज्याये। ने. खड्गजात्रा चालू हुनु। (of a sword-procession) to proceed.

चाला, सं. (-गू) हना पह:। ने. चालचलन। behaviour.

-माला, सं. रीतिथिति। ने. चालामाला, बानीबेहोरा। habit, character.

चालिने, क्रि. चालिंचाय् याये। ने. चाल्नु। to sieve,

चालिं, सं. (लिन-,-गू) १. थासा, चालिंचा। ने. चालनी। a sieve २. छु नं च्वेक याय्गुया भाव। ने. छिटो छरितो (बज्नु)। fast beating (of drum).

-वने, क्रि. च्वेक बाजं थाये। ने. छिटछिटो बाजा बजाउनु। to drum fast.

चाले, क्रि. १. चाला च्वने। ने. खुल्नु। to open. २. साहुति याये। ने. सल्लाह गर्नु। to consult.

चासं, सं. (सन-) तिसा दयक: वने थाय् चासं बिया हइगु चलन दु। ने. चासनी। a sample piece of gold.

चासि, सं. १. चासि बजि, चान्हे नयेगु छुं वस्तु। ने. सामल (राती खाइने)। foodstuff meant for late supper. २. ल्वय् लिथ्वयेगु। ने. रोग उल्टनु। to relapse.

-चासि, क्रि. वि. लिसाया: हानं हानं (ल्वे लिथ्वये)। ने. पटक पटक (रोग उल्टिनु)। over and over (To relapse).

-छ्ये, क्रि. (त) छकु मिरिमिरि चिंक चासि

च्वत । ने. सामल पठाउनु । to send a gift of food stuff.

-बजि, सं. बजि ल्हूपिन्त चासि बजि नकेगु । ने. चमेना (रातको) । refreshment (served at midnight).

-वये. क्रि. (ल) ल्वय् लिथ्वये । ने. रोग उल्टिनु । (of a disease) to relapse.

चासु, सं. वालावाला मिनीगु । ने. चिलचिलाउनुको भाव । itching, itching sensation.

-कइ, सं. (इच-) म्हम्हि चासुइगु छताजि कइ । ने. लुतो, उचक । itch. eczema. २. मययापुपिं मनू । ने. झ्याउ, लिसो । a boring fellow.

-वँये, क्रि. (ल) चासु लंके, मचां म्हय् चासु वल । ने. कन्याउनु । to scratch.

-वँय्के, क्रि. च्वछाये । ने. फुर्स्याउनु । to flatter.

चासुके, क्रि. १. चासु वँय्के । ने. कन्याउनु । to scratch. २. च्वछाया:खं ल्हाये । ने. चिल्लो घस्नु । to flatter.

चासुये, क्रि. (ल) चासु वँय् थें जुये । ने. १. कन्याउनु । to have an itching sensation. २. उलि उलि मिने । ने.चिलचिलाउनु । to itch.

चाँजं, क्रि. वि. याकनं, काचाकिचिं । ने. छिटो, चाँडै । quickly, rapidly.

चाँपु, सं. घँगला मा: । ने. चाँप । an anklet with bells worn by a dancer.

चां, सं. मांया केहें । ने. सानी आमा । one's mother's sister.

चांचां, क्रि. वि. १. चछि चछिं । ने. रातभर, रातारात । through the night. २. चांचां लँ दय्का च्वन । ने. रातारात । within a night.

चान्हिं क्रि. वि. चछि न्हिछि, चान्हिं ज्या सने अ:पु ला? ने. दिनरात । day and night, at all times.

चा:१, सं. (चाल-) १. ग्वला:गु, चाक: । ने. चक्का, परिधि । a wheel, periphery. २. चाक्ला:गु छुं निनेत छेले दुगु । ने. गोलो वस्तु गन्ने गणक । cl. for circular objects. (हे. घ:-:,-पे-,मार्वलि-)

-हिले, क्रि. सफर याये, उखे थुखे वने । ने. घुम्नु, घुमफिर गर्नु । to walk around, to loiter.

-हुले, क्रि. १ चा:हिले । २.फन्न हुले । ने. घुम्नु (घुरमा) । to revolve. ३. अथेक चाहुले । ने. चक्कर खानु, फन्का मार्नु । to twirl, to swirl.

चा:२, वि. १. चालाच्वंगु । ने. खुला । open. २. सिये, थुये । ने. सचेत । conscious. ३. गा:गुया भाव । ने. मनग्गे । sufficient. (approaching insufficiency).

-उइँ, सं. हेकतंया उइँ, चा:उइँत लिसे खँ ल्हानां ब्याइ ला ? ने. देखावटी बहुलाही । a woman who pretends to be mad.

-नुग:, सं. (गल-) चा:गु नुग । ने. सचेत हृदय । a conscious mind.

-मचा:, सं. गा: मगा: । ने. पुगनपुग । approximate.

-मचा:च्वने, क्रि. गा: मगा: स्वये, जिम्मा काये । ने. पुग नपुग बेहोर्नु । to help meet the shortfall, if any.

-मुलु, सं. (-पु) गथ: मुलु, लाकां सुइगु मुलु । ने. नत्थ उघ्रेको सियो (जुत्ता सिउने) । a crochet hook.

-वँय्, सं. हेकतंया वँय् । ने. देखावटी बहुलाहा । a man who pretends to be mad.

-सु, सं. (सुलि-,-गू) गा:वंक थुइगु, स्याचुक लुमनिगुया भाव । ने. सूक्ष्म चैतन्य, सुग्राह्यता । sensibility, sensitivity.

चा:चु, वि. चानचुन । ने. खुद्रा, फुटकर । a trifling.

चि१, सं. (-कू) १. सवा, थिकीगू छता छुसा, केँय् चिन्वल कि मसा: । ने. नून । salt. (हे. खा:-, पाउँ-, बय्-, मरय्-,, सँय्-, सिं-)। २. चिकं, चिकं ला: । ने. तेल, चिल्लो । oil, oiliness.

-कं, सं. (कन-,-प्ति) हाम्व: तू आदियात केला: पिकयात:गु ब्वालुगु पदार्थ । ने. तेल । oil. (हे. चिकं)

-खय:, ना. (पल-) तुयुन:गु खय:, । ने. खयर । white acacia.

-चा, सं. चिचां पात कि लुँ बोलाइ । ने. सोहाग । borax, mineral salt.

-चि, सं. (बा. भा.) ला । ने. (बा.भा.) मासु । मचायात चिचि नकि । ने. चिची । meat. (chv)

-न्वये, क्रि. (ल) चि अपो जुये । ने. नून चर्को हुनु । (of food) to be oversalted.

-भाय्, सं. (भास-,-गू) य:मय: याय्गुया भाव। ने. पक्षपात। partiality.

-भ्वंचा, सं. (-ग:) चुंचि तय्गु थल। ने.बट्टा (धूलो नून हाल्ने)। salt cellar.

-सवा:दु, वि. चि न्वये। ने. नुनिलो, खारिलो। saline, salty.

चि२, अ. अमय्। ने. बिटुलो, अशुद्ध। polluted unholy.

-प, नया त:गु वस्तु, निपया अ: ख:। ने. जूठो। defiled, polluted. २. चिपम्हय्सित सुनां येय्की थें। ने. दुश्चरित्रा, बिग्रेकी केटी। misconduct.

चि३, अं. च, चा, चु। ने. सानो, मसिनो। small, short.

-का, सं. (-पु) सचिका। ने.रातो धागो। ribbon.

-खि, सं. (-पु) सुर्वा: चिखि। ने. इँजार। a tape, string for tying up things.

चिउता:, सं. (ताल-,-गू) सुर्ता, धन्दा। ने. पीर, धन्दा सुर्ता। anxiety, care.

-काये, क्रि. (ल) सुर्ता याये। ने. पीर मान्नु, चिन्ता गर्नु। to become anxious, to be concerned.

-तये, क्रि. (ल) चिचा: याये,। ने. हेरविचार गर्नु to take care.

चिउँमि, सं. १. थ्व मे चिउँम्ह सु जुइ ? ने. रचयिता। a composer. २. चिनाखँमि। ने. कवि। a poet. (हे. चिने)

चिकं, सं. (कन-,-प्ति) १. तू, हाम्व आदि केला: पिकयात:गु तरल पदार्थ। ने. तेल। oil. (हे. अल:-, ख्वनामि-, तिसि-, तू-, नय्-, मत-, हाम्व:-) २. चिल्व:। ने. चिल्लो। grease.

-अप्पा, सं. (-) चिकं कना: प्वाला प्वाला थीगु अप्पा। ने. तेलिया इँट। a floor tile.

-क्वरिं, ना. (रिन-,-ग:) चिकं तय्गु थल। ने. कुँडो (तेल राख्ने)। oil storage pot.

-ख्वं, सं. (ख्वन-) चिकंया ख्वं। ने. तेलको दाग। oil stain.

-लापा, ना. १. चाने चाने ब्वया जुइम्ह फ्रंग:। ने. चमेरो। a bat. २. ध्वंलाय् य:म्ह मनू। ने. मौकाबाज, धोकाबाज। a traitor, double-crosser.

-ला:, सं. (लाख) चिल्व। ने. चिल्लो। oily substance.

-ला:कने, क्रि. १. चिकंला: खने दये। ने. चिल्लो देखिनु वा तैरिनु। (of oily substance) to float on water. २. ख्वालय् चिल्व खने दये, चिकंला: कने। ने. चिल्लो देखा पर्नु, देखिनु। (of skin) to become oily.

चिकि, वि. चि, चु। ने. सानो, मसिनो। small, tiny. (हे.-खा,-जा,-पा)।

चिकु, वि. ख्वाउँ चा:गु। ने. जाडो। cold, chilly

-क, क्रि. वि. ख्वाउँ वा चिकु चाइकथं। ने. जाडो हुनेगरी। in the cold.

-के, क्रि. ख्वाउँके, मचाया चिकुकल थें च्वं। ने. जाडो मान्नु वा लाग्नु। to feel cold.

-ज्वर, सं. म्ह खाइगु छता जि ज्वर। ने. औलो जरो। malaria (lit. chilly fever).

-द्य:, सं. (देव-) निभा: मत्व:गु दिं। ने. बदलीको दिन। a cloudy day.

-यै, क्रि. (ल) चिकुस्से च्वना वये। ने. जाडो हुनु, कठाँग्रिनु। to become cold, chilly.

-ला, सं. चिकुसे च्वनीगु मैन्हा। ने. हिउँद। the winter.

-लादिसि, सं. चिकुलां न्याइगु दिसिपुजा। ने. हिउँदे पर्व। a festival (celebrated on the occasion of winter solstice).

-वये, क्रि. (ल) थुरथुर खाये, औल ज्वरं म्ह खाये। ने. काँप्नु (औलो जरोमा)। to shiver with cold.

चिकुंपु, सं. (पुल-,-गू) ख्वाउँया जुइगु ल्वय्, ख्वाउँया: दम-व ज्वर वइगु छगू ल्वय्। ने. फोक्सो-सूज, निमोनिया। pneumonia.

चिकू, वि. त:कू मखु। ने. सानो टुक्रा। small piece.

-क, क्रि. वि. चिकुक। ने. मसिनो पारेर। (to cut) into small pieces.

-के, क्रि. त:कु मयाये। ने. मसिनो पार्नु। to make smaller.

चिखा, सं. मिफ्रंग:। ने. तित्रा, लौकाट। a

partridge. (हे. खा.)

चिखु, सं. १. प्वाच्चा। ने. लोखर्के। a squirrel २. चिकिधंगु खुसिचा। ने. खोल्सी। a rivulet.

-ज्वःचा, सं. ख्वाःगु खुसि चाः। ने. खहरे भल। a torrent.

चिग्वः, वि. चिकिचा ग्वःगु। ने. सानो ((बाटुलो)। (of a round object) small.

-कय्गू, सं. (गुलि-,-गः). अचारय् चिग्वः कय्गू तय् साः। ने. सानो केराउ। a small variety of peas.

-मल्ता, सं. १. (-ग्गः) चिग्वःगु मल्ता। ने. सानो खुर्सानी। a small variety of red chilli.

-वः, सं. (वल-,-पु) पिचुकेगु वःचा। ने. मसिनो रेत। a fine file.

चिचा, वि. चिकि, चि। ने. ज्यादै सानो। small, tiny.

-कंसि, ना. (गः) चिचा कुसि। ने. भुईंकटहर। a pineapple.

-धने, क्रि. १. चिचाधं जुये। ने. ज्यादै सानो हुनु। to become tiny. २. क्वमिलु जुसे, थजिपिनिके भ्री चिचा धना बीमाः। ने. नुहुनु, भुक्नु। to be humble.

चिचि१, सं. मचा भाषं ला। ने. केटाकेटीको भाषामा मासु। meat, ... (chv).

-पापा, ना. चाकुमरि। ने. पापा, हलुवाइ रोटी। sweetmeat, bread.

-पापायाये, क्रि. (त) १. अप्वः मतिना याना तये। ने. हेरचाह गर्नु। to pamper. २. धेवा थये। ने. पैसा बटुल्नु। to save money.

चिचि२, अ. चिकुचिकु। ने. जाडजाडो। coldish, chilly.

-धाये, क्रि. (ल) चिकु चिकु ताये वा धाये। ने. जाडजाडो हुनु। to become coldish, chilly.

चिच्चाः, सं. (चाल-) व्वम्हुया वःगु फुति फाति, खिचाखिइ कय्कां थःत हे चिच्चाः। ने. छिटा। a fine spray.

-थने, क्रि. चिच्चा वय्के। ने. छिट्याउनु, छिटा आउने गर्नु। to sprinkle. २. चिच्चाः दंके, फसय् तुपः मुइकाः चिच्चाः थन। ने. छ्याल्लब्याल्ल पार्नु। to disperse (a mob).

-दने, क्रि. उखें थुखें लाःवने। ने. छिट्याउनु। to be sprinkled. २. उखेलाः थुखेलाः जुये। ने. तितर-बितर हुनु। to be dispersed.

-वने, क्रि. चिच्चाःवये। ने. छितरिनु। to splatter, spread over.

चिता१, सं. चिउताः। ने. चाँजोपाँजो। arrangement

-याये, क्रि. (त) सुथां लाके, कत्ताये। ने. चाँजोपाँजो मिलाउनु। to arrange.

-सु, सं. (सुलि-,-गू) चिता सुख, सुविस्ता। ने. अमन चैन। peace of mind tranquility.

चिता२, अ. पाःच्वनेः। ने. संरक्षण। protection.

-पाः, सं. (पाल) चितापाः च्वनीपिं सी गुथियात माः। ने. दाह संस्कार गर्ने मदतगार। a group watching over the funeral pyre.

चिताधुँ, सं. तिं धुं। ने. चितुवा। a leopard.

चिना, सं. १. चितुचिनातःगु छुं। ने. गाँस, कोचेको। link, compact २. निनातःगु, ज्याना तःगुः, हना तःगु। ने. बनोट, रचना। composition. (हे. चिने)

-आखः, ना. (खल-,-गः) चिना तःगु आखः, घाना आखः। ने. जोल्टिएको अक्षर। a succession of alphabets joined together.

-खँ, सं. (-पु) विचा, अनुभूतियात छन्द वा लसय् हना चिनातःगु साहित्यिक रचना। ने. कविता। a verse (lit composition).

-खँमि, सं. चिनाखँ च्वया जुइम्ह। ने. कवि। a poet.

-बाखं, सं. (खन-,-गू) उपन्यासयात ज्याना तःगु न्हू खँग्वः। ने. उपन्यास। a novel.

चिनि, सं. छताजि चाकुगु वस्तु। ने. चिनी। sugar.

-खाये, क्रि. (त) जिवय् चिनि अप्वये। ने. चिनी बढ्नु, जम्नु। to crystalize.

-याम्हकिसि, सं. (-म्ह) चिनी नाय्काः दय्का तःम्ह किसिचा,। ने. चिनीको हात्ती। an effigy made of sugar.

चिने, क्रि. १. कविता वा मे च्वये। ने. रच्नु। to

compose. २. लय् छुये । ने. लय् हाल्नु । to set to a tune. ३. त्वाय् बा पासा चिने । ने. मीत लाउनु । to make friends. ४. कुलिचिने । ने. दौत्य सम्बन्ध राख्नु । to ally (politically). ५. न्ह्यंके । ने. कोच्नु । to thrust, drive in. ६. क्हने, स्वाये । ने. गाँस्नु, जोर्नु । to cluster, join.

चिप, वि. १. निपया अ:ख: । ने. जूठो । impure, defiled. २. स्यंम्ह । ने. दुश्चरित्र । guilty of misconduct.

-गा:, सं. (गाल-) गुथि म्वय्‌या चिप चाप वाय्‌गु थाय् । ने. जुठेन, रछ्यान । a garbage pit.

चिपंथिये, क्रि. (ल) चिप याये, का च्वंनिसें चिपं थिया हिं । ने. जूठो हाल्नु । to start eating.

चिपंथीके, क्रि. नके, अनयात चिपं थीकि । ने. खुवाउनु । to start eating.

चिमि, सं. चीमि । ने. गरीव । a poor person.

चिमिसँ, सं. (-पु) म्ह छम्हं इल्लदुगु सँ । ने. जिउको रौं । bristle, body hair.

-कइ, सं. (इच-,-ग:) चिमिसँ चब्बू कइ । ने. खटिरा, बालतोड । pimple, boil, follicle infection.

-तिंस्वाये, क्रि. (त) न्ह्कुसँ तिंस्वाये, ग्याये । ने. कन्सिरीको रौं ठाडो हुनु, डराउनु । to bristle, startle.

-प्वा:, सं. (प्वाल-) चिमिसँ या प्वा: । ने. रोमकूप । the pores of skin, follicle.

चिम्हकं, सं. (कन-) छताजि म्हकं । ने. च्याउ (असल) । a variefy of mushroom.

चिये, क्रि. (त) १. खिपतं मेय् चित । ने. बाँध्नु, चौखुर्‌याउनु । to bind, tie up. २. सालय् हये, कजय् याये । ने. साध्नु, कजाउनु । to control, bring under control. ३. तेले, तुतिइ ल्व:मां चित । ने. थिच्नु । to press. (हे. क्व-, थ-) ।

चिरि[1], सं. ख:यें मखुयें बा:गु । ने. चिरा । a crack.

-क्क, क्रि. वि. चिरि बाय्‌गु, थी हे मला:नि चिरिक्क बाल का । ने. फाटिनु । to crack.

-बाये, क्रि. (ल) १. ख:यें मखु यें बाये, अंग: चिरि बाल । ने. चर्कनु । to splinter. २ फाया त:गु जुये । ने. चिरा पर्नु । to split.

चिरि[2], अं. अबुया मेम्ह कला । ने. ल्याइते । a co-wife.

-माजु, सं. माजुया लियु । ने. सौतेनी सासू । one's husband's stepmother.

-मां, ना. (माम-) अबुया मेम्ह कला । ने. सौतेनी आमा । one's stepmother.

चिलं[1], सं. (लम)-) १. (-ग:) हुखाय् च्वे च्वनीगु । ने. चिलिम । an earthen bowl holding charcoal and tobacco (a part of smoking parapheralia).

चिलं[2], सं. (लन-) चलं । ने. धुवा, चरण । a recurring line, stanza, refrain.

चिलाय्, सं. (लास-) १. ग्वंग:याके च्वंगु चुलि । ने. सिउर । the comb of a rooster. २. (-पा) आँय्‌पा । ने. झिंगटी । a roof tile. ३. (-गू) पलिं चीत लाइगु सिंबाला । ने. चिर्पट, भाटो । split bambo or wood (for thatching).

चिलि, अनु. १. चखुंया स: । ने. चीं चीं । the chirping of a sparrow. २. (-गू) न्यायाके जँन्हुली दइगु चिलि । ने. पखेटा (माछा वा बाममाछाको पिठ्युंमा हुने) । fin, the dorsal of a fish, eel.

चिलिं, सं. (लिन-,-गू) चिलाय् । ने. भालेको सिउर । the comb of a cock.

-लुये, क्रि. (ल) पुपुचायाके चिलिं खने दये । ने. सिउर उम्रिनु । (of a pullet's comb) to appear, grow.

चिलुये, क्रि. (ल) चि सवा: वये । ने. नुनिलिनु, नुनिलो हुनु । to be saltish.

चिलू, वि. चि सवा: दुगु । ने. नुनिलो । saline, saltish.

चिले, क्रि. त्वते, लिचिले । ने. पन्छिनु, हट्नु । to remove, move back. (हे. न्हे-,लि-)

चिल्ला, सं. १. फागुन चैतय् लाइगु छगू ला: । ने. चैत्र । the fifth lunar month (Feb. March). २. (-गू) चिलाय् । ने. सिउर । the cock's comb.

चिल्लाय्, सं. १. तस्सकं हालिबलय्‌या स: । ने. चिच्याइ । a scream. २. अँय्‌पा पँ । ने. झिंगटीको थाङ । a heap of tiles.

-दने, क्रि. १. तस्सकं हाले। ने. चिच्याउनु। to screech. २. आवा:या चिल्लाय् दना च्वन। ने. तह मिलाउनु (झिंगटीको)। to stack up tiles.

-मिल्लाय्, त:सलं हा:गु चिल्लाय्। ने. चिल्ली-बिल्ली। an uproar.

चिवा, सं. १. सुला: खुया: सुचं काय्‌गु ज्या। ने. चेवा। eavesdropping. २. हुइना बुइना। ने. हुचि, हल्लाखल्ला। a rumour.

-काये, क्रि. (ल) न्हाय्‌पं दुये। ने. चियो गर्नु। to eavesdrop.

चिसये, क्रि. (ल) ताय् मदये कथं धाये, नवाये। ने. मसिनो स्वर। to whisper.

चिसयक्, क्रि.वि. चिस:लं। ने. झिनो स्वरले (गाउनु)। in a low pitch.

चिसयके, क्रि. चिस: याये। ने. स्वर झिनो पार्नु। (of voice) to lower.

चिसा, सं. (-पु) चीगु, छ्पु चिसां चिउ रे। ने. फित्ता। a lace, tape. २. सँचिका। ने. धागो। a ribbon, hairband. ३. (-बाला) घालय् चिसां चिना बिउ। ने. पट्टी, ब्यान्डेज। a bandage.

चिस्या, सं. मतिना, ज्वंछुना। ने. माया, स्याहार। care, control.

-तये, क्रि. (ल) १. चिवा याये। ने. हेरचाह गर्नु। to care for. २. मतिने। ने. माया गर्नु। to have pity for, love. ३. क्वतासे स्वये, इस्कुल दुने मास्तरपिसं चिस्या तइ का। ने. कजाउनु, तह लाउनु। to control, check, serve with nourishment.

-याये, क्रि. (ल) = चिस्या तये- ३।

चिस्या:, सं. (स्याक-) ज्वंछुइम्ह। ने. स्याहार सम्भार गर्ने। a caretaker, protector.

चिहाकये, क्रि. (ल) चिहा: जुये, तंग्रि काये। ने. छोटो हुनु। to shorten.

चिहाक:, वि. पतिहाक:। ने. छोटो। short.

चिहाये, क्रि. (ल) चिहाक्ये। ने. छोटो हुनु। to become short.

चिव्हये, क्रि. चिप्वाये, चिव्हल कि चु गये तय्? ने. (प्वाल) साँघुरिनु। (of a hole) to become narrow.

चिव्ह:, वि. चिकिप्वा:। ने. सानो (प्वाल)। (of hole) narrow.

चिँ, अनु. सँ पुइ बलय् वइगु स:। (बा.भा.) कपाल लुछ्ताको आवाज। tearing of hair, pulling of hair in punishment. (chv)

चिँक, सं. ग्याना: चिमिसँ तिंस्वाइगुया भाव, छंगु खँ नेना: म्ह चिंक्क मिन। ने. रोमाञ्च। thrilling sensation.

-मिने, क्रि. वाइँया काइँया मिने। ने. झनझनाउनु, रोमाञ्चित हुनु। to be thrilled, feel a thrilling sensation.

चिं, सं. (चिन-) १. ध्व:धी बा ह्याउँ वाउँ चिं। ने. चिन्ह, चिनो। a mark, sign. (हे. कु.-, बनय्-, व्या-, लुं-, वह-, स:-) २. निस्सा, दसि। ने. प्रमाण, सबूत। a proof, testimony.

-कुथि, सं. (-गू) निखें प:खुया: आख: कुनेगु क्वथा। ने. कोष्ठक। a pair of brackets.

-खेले, क्रि. धुनेव त्वा: यें च्वंगु चिं बिये। ने. काकाताली चिन्ह दिनु। to tick off.

-पउ, सं. (पति-) धल:, ल्या:, चिंपु। ने. भर्पाइ, सूची। a receipt, note of acknowledgement.

-पेने, क्रि. खिप: पेना: चिं बिये। ने. रेखांकन वा सीमांकन गर्नु। to demarcate, mark with a sign.

चिंता, सं. १. (-पु) मि कताकेगु नंबाला। ने. चिम्टा। tongs. २. सुखू धन्दा। ने. चिन्ता, सुर्ता। sorrow, anxiety.

ची, अ. चिकिचा। ने. मसिनो, सानो। short, tiny:

-कू, सं. (कुति-) चिचाकूगु छुं। ने. ज्यादै सानो टुक्रा। a very small fragment.

-जि, वि. त:जिया अ:ख:। ने. घटिया। of low standard.

-ध्वं, सं. (ध्वन-,-पु) भुतूया ल: बा: बनीगु ध्वंचा। ने. पानी जाने सानो ढुंड, पनालो। a small drain to carry off kitchen water.

-वाहा, सं. (हाल-,-ग:) चीभा:। ने. चैत्य। a Buddhist shrine.

-वपि, सं. (-गू) बुंगा:। ने. पनेरो। a water

hole.

चीके, क्रि. १. छ्यासं मेय्‌याय्‌ यंके । ने. सार्नु । to shift. २. त्यासा चीके । ने. ऋण पन्छाउनु । to transfer (a debt from one person to another).

चीज, सं. (ता) छुं नं वस्तु (बांला:गु) । ने. चीज । an article, commodity.

चीर, सं. १. बाला काप: । ने. फुम्रो । rag. २. तासया छगू बुत्ता । ने. तासको चीर । the suit of clubs (in playing cards).

-वाये, क्रि. (त) व्हलि पुनी थान्हे चीर क्व:थला: वाय्‌यने । ने. चीरदाह गर्नु । to haul down the pole (on the last day of the Holi, colour festival).

-स्वाये, क्रि. (त) व्हलिया न्हापां खुन्हु चीर थने, घस्वाके । ने. होलीको लिङ्गो ठड्याउनु । to erect a flagpole ceremonially on the first day of the Holi festival.

चीवर, सं. भिक्षुपिसं फीगु म्हासु वस: । ने. भिक्षुहरूले लगाउने गेरु वा पहेंलो लुगा । a saffron robe (worn by a Buddhist monk).

चु[१], सं. १. धव: चु क्वा:नि ला ? ने. बींड । a handle. मूखं, खंया सार । ने. सार, संक्षेप । a summary. (हे. खं-, न्व-, प्याखं-, बाखं-).

चु[२], सं. १. चुप्पाया भाव वा थिं । ने. म्वाईं, चुम्ने काम । kiss. २. मचां दुरुपी चुचु प्यात । ने. चुस्नु, चुसाइ । a suckling sound. ३. माया केनेत पिज्वइगु स: । ने. सहानुभूति जाहेर गर्दा निस्कने आवाज, कठै । an exclamation expressing pity or sorrow. ४. खापाय्‌ चु छचु दुनें तया बिउ रे । ने. छिस्किनी । a latch, pivot.

चु[३], अ. चुक । ने. चोकलाई बुझाउने शब्द । pertaining to a courtyard.

-क, ना. (-गू) चुकय्‌ सुसु दु ? ने. चोक । a courtyard.

-कछि, सं. ज:लाख:ला । ने. छरछिमेकी । the neighbours.

-खने, क्रि. छेँयाके त:गू चुक दये । ने. (घरको) धेरै चोकहरू हुनु । (of a house) to have many courtyards.

-खा, सं. (-) त:गू चुक खंगु छेँ, चुखें । ने. धेरै चोकहरू ओगटेको घर । a house with many courtyards.

चु[४], वि. च, चा, चि, । ने. सानो, मसिनो । small, tiny.

-कू, सं. (कुलि-) १. लुखाय्‌ चुकू ति । ने. चुकुल । a bolt, door pin. २. ताय्‌गु चुकू । ने. कीलो । a peg, nail.

-कूछुले, क्रि. खापाय्‌ चुकू तये । ने. चुकुल हाल्नु । to bolt a door.

-दां, सं. (दाम-) चुन्दां, जिके चुदां दांछि हे मदु । ने. चुन्दाम । one quarter of a pice.

-बाखं, सं. (खन-,-पु) चिबाखं । ने. लघुकथा । a short story.

-सा, सं. म्ह छुम्हं चुया चु दुम्ह पेपांचू । ने. दुम्सी । a porcupine (lit. tiny cow).

-सापा, सं. (-) चुसापां सिंच्व फाय्‌गु चलन दु । ने. दुम्सीको काँढा । a quill.

चुइके, क्रि. लखय्‌ न्ह्याका च्वये । ने. बगाउनु । to wash away.

चुक, सं. (-गू) चुक, ननि, ननिं बाहा: पिचाइ । ने. चोक । a courtyand.

चुक:, सं. (क्ल-,-गू) १. चुक: छगू न्वकि । ने. पच्चकर । wedge. २. पंग: । ने. बाधा, अड्चन । obstacle.

-तायेे, क्रि. (त) चुक: तया: ताये । ने. पच्चकर ठोक्नु । to drive a wedge (into the handle of a tool).

चुकु, अनु. दुरु सालेगु पह । ने. दूध चुस्दा आउने आवाज । a sucking sound.

-चुकुयाये, क्रि. (त) म्हुतु च्वले । ने. कुल्ला गर्नु । to gargle, wash the mouth.

-चुकुहित्वने, क्रि. प्व:स: बी बलय्‌ हि त्वनीगु । ने. रगत चुस्नु (जिउँदो बलिको) । to suck blood (from a living victim).

चुचा, अ. चिकि, ची । ने. सानो, मसिनो । small, tiny.

-खाये, क्रि. (त) छेँ चिचा खात । ने. (घर) सानो हुनु, बन्नु । (of a house) to become

smaller.

-पाये, क्रि. (पात) चिपा जुये । ने. साँगुरिनु । to become small.

चुचुप्याये, क्रि. (त) चुचु याये । ने. चुस्नु । to suck.

चुतां, सं. (-पु) चुइगु तुतां । ने. लौरो (टेक्ने) । a walking-stick. (हे. तां).

चुनाव, सं. (-गृ) लेज्या । ने. निर्वाचन । an election.

चुन्दां, सं. (दाम-) चिचा ग:गु धेवा । ने. चुन्दाम । a small coin, one quarter of a pice. (हे. बा:ति)

चुन्ने, सं. त:कइ द्य:, चून्ने माजु । ने. शीतला देवी । १. the goddess of smallpox. २. goddess (honoured at the purification rite of a calf).

चुपाउँ, सं. (-प्ति) पाउँया ति दाय्का पिकइत:गु चुपाउँ ज्वरयात मनिं । ने. चुक अमिलो । a paste made by boiling sour fruits.

-ख्वा:, सं. चुपाउँ फ्य:गु ख्वा:, ख्युँ ख्वा: । ने. निदाउरो अनुहार । a sorrowful face.

चुपि, सं. (-फि) ज्व:गु ल्वाभ: । ने. धारिलो हतियार । a dagger. (हे. ग्वं-,चिचा-,नाय्-,स्या-).

-ल्व्हने, क्रि. ल्वाभ: ल्व्हने, सशस्त्र क्रान्ति याये । ने. हतियार उठाउनु, विद्रोह गर्नु । to take up arms.

चुप्पा, सं. माया याये । ने. म्वाईं । a kiss.

चुबुये, क्रि. (त) चुबूगु जुये, चुबूगु जाकिया जा नय्सा: । ने. धान कुट्नु (च्याँख्ला जाने गरी) । to become well husked.

चुम्बक, सं. नं साला काइगु ज्याभ: । ने. चुम्बक । a magnet.

चुये[१], क्रि. (त) १. काप: खुइ बलय् बेक्वया वने । ने. बाङ्गो च्यातिनु (कपडा) । (of cloth) to cut slantingly. २. सुये, । ने. धान कुट्नु (ढिकीमा) । to husk. ३. हुस्लुं चुये । ने. डोल्नु, मच्चिनु । to swing.

चुये[२], क्रि. (ल) १. अय्क्वये, धेचुये । ने. ढल्कनु । to recline. २. मिये, न्या:व:दये । ने. बेच्नु, बिक्री हुनु । to sell well, have a good sale.

३. म्ह्याय् मचाया इहिपा जुये । ने. बिहे हुनु । (केटीको) (of a girl) to get married.

चुरा, सं. (-पा) मिस्तय् ल्हाती न्ह्याइगु खा: बा धातुया गोल्लागु वस्तु । ने. चुरा । a bangle. (हे. खा:-,लुँ-)

-न्ह्याये, क्रि. (त) ल्हाती चुरा तये । मिसातय् चुरा न्ह्या:जुल । ने. लाउनु (चुरा) । to put on bangles.

चुरोथ, सं. (-पु) छगू प्रकारया अमल । ने. चुरोट । a cigarette.

-च्याके, क्रि. चुरोथ त्वने । ने. खानु, सल्काउनु । to light a cigarette.

चुल, सं. चुलु, चुलछि । ने. चार आना (जग्गा) । one quarter of a ropani.

-छि, सं. छपिया पेब्वय् छब्व जग्गा । ने. चार खण्डको एक खण्ड । a plot of land measuring one quarter of a ropani.

चुल:, सं. (लत-,-पु) छताजि वाउँचा । ने. डुन्डूको साग । a kind of green vegetable.

चुलि, सं. १. माय् वइगु न्हापांया क्यातुगु रूप । ने. मुना, टुसा । sprout, prickle. २. च्वका, च्वापुगुँया च्वका । ने. चुचुरो, चुली । peak. ३. खा:या छ्येने वइगु ह्याउँ ह्याउँ धा:गु ला:ग्वारा । ने. सिउर, भालेसिउर । the comb of a rooster.

-जाये. क्रि. (ल) चुलि थहाँ वये । ने. टुसाउनु । to sprout.

-वये, (ल) स्वांपुसातय्के चुलि वये । ने. जरो हाल्नु । to germinate.

-ह्मये, (ल) = चुलि वये ।

चुलिं, सं. (लिन-) १. बुईंचा । ने. फटेंग्रो । a grasshopper. २. न्ह्य:, न्ह्य:ने यागु । ने. सामु । front, frontage.

-चा, सं. चुलिं बुईंचा । ने. फटेंग्रो । a grasshopper.

-चु, क्रि. वि. चूलाक, लयाया चुलिं चू छेँ खखा दु । ने. सामुन्ने । in front of, face to face.

-बुईंचा, सं. वा लयगु इलय् वइगु चुलिंबुंइचा । ने. फँटयाङ्ग्रो । a grasshopper.

चुलु, वि. दय्‌य:गु, क्वाचुया अख: । ने. चिप्लो । slimy, slippery.

-क, क्रि. वि. चुलुसे च्वंक । ने. चिप्लो हुने गरी । smoothly, slipperily.

-के, क्रि.चुलुसे च्वंके । ने. चिप्लो पार्नु । to make slippery, smoothen.

-बिये, वि. चुलुया बिये । ने. चिप्लिनु । to slip, slide.

-ये, क्रि. (ल) चुलुवी यये, ध्व लँ चुलुल । ने. चिप्लो हुनु । to become slippery.

-सु, ना. चुलुसे च्वंगुया भाव: । ने. चिप्लो हुनुको भाव । smoothness.

-से च्वने, क्रि. क्वाचु मजुये । ने.चिप्लो हुनु । to smoothen

चुलुचुलु, क्रि. वि. तिंचा न्हुया:, ध्व मचा लँय् चुलुचुलु जुया च्वन । ने. चुलुबुले पाराले । (to walk) with a quick step. २. भति भति । ने. चुबुर चुबुर (खानु) । (to eat) little by little ३. थुच्चा थुच्चा । ने. किस्ताबन्दीमा । (to pay) by instalment.

चुले, क्रि. १. गुलि चुल उलि थिना वड़ । ने. घोट्नु, कोर्नु, । to rub, grate. २. छ्येले । ने. प्रयोग गर्नु । to use, use up.

चुल्या, सं. १. ल्हा दयुइ च्वंगु क्वँय्‌या स्वापू दुगु थाय् । ने. कुइनु । the elbow. २. चुरि । ने. चुरा । a bracelet.

-ये, क्रि. (त) १. चुल्यां ल्वाये । ने. कुइनाउनु, कुइनाले धकेल्नु । to elbow. २. चुल्यां क्वाना: भाय् याये । ने. इंगित गर्नु, कुतकुत्याउनु । to gesture, beckon.

चुल्सा, सं. (-गु) चुलेगु भ:, लईं चुल्सा । ने. कोरेसो । a grater (for shredding) radishes). (हे. चुले).

चुल्सि, सं. (-पु) कुईं, कँय: । ने. चुलेसी । a kitchen-knife, a paper-knife. (हे. चुले)

चुसा१, सं. (-पु) १. तुतां, चुतां । ने. लहुरो (टेक्ने) । a walking-stick. २. लहुरो (अडेसिने) । a stick to recline on.

चुसा२, सं. म्हछ्यम्हं च्वामुगु पा दु म्ह जन्तु । ने. दुम्सी । a porcupine. (हे. चु४).

-पा, ना. (-) चुसाया पा । ने. दुम्सीको काँडा । the quill of a porcupine.

-प्याखं, सं. (खन-,-गू) चुसाया प्याखं । ने. दुम्सी नाच । the porcupine dance.

चुँ, अनु. चुइँ, छुँया हा:स: । ने. मुसोको कराउने स्वर । a squeaking sound.

-चा, सं. चुइँ चुइँचा, । ने. मुसो । a rat, mouse.

-याये, क्रि. (त) १. चुँचुँ हाले । ने. चुइँ चुइँ गर्नु (मूसोले झैं) । to squeak. २. नवाये । ने. चुँ गर्नु, बोल्ने आँट गर्नु । to dare, brave to speak out, mention.

चुँइँ, अनु. १. च्वाँय् । ने. झ्वाइँ । a sizzling sound. २. मचां चुइँ चुइँ दुरु त्वन । ने. दूध चुस्ने क्रिया । sucking. ३. तच्वकं पुगु बा क्वा:गुया भाव । ने. ज्यादै तातो हुनुको भाव । hot, radiating heat.

-चुइँत्वने, क्रि. छगू सासलं त्वने । ने. (एकै सासले) पिउनु । to drink without stopping.

-चुइँग:किये, क्रि. (ल) ग:किया स्यायेगु । ने. निर्मम पाराले रेट्नु । to behead mercilessly.

-याये, क्रि. (त) १. (बा. भा.) च्वाँय् याये । ने. भात आदि पकाउनु । to cook rice, prepare food. २. पुके, सिये । ने. तार्नु, भुट्नु । to fry.

चुँइँया, सं. कता:, चुँइँयातय् पाखें आस मयाय् भिं । ने. कन्जुस, किरन्टोकी । a miser.

चुं, ना. (चुन-,-प्ति) धू, चिचुं साया चिउ । ने. धूलो, पिठो । powder, flour. (हे. क:नि-,खा:-, चि-,छु-जी-,मल्ता-).

-दने, क्रि. १. नचुये । ने. धुलो हुनु । to reduce to powder. २. भजेने । ने. बिग्रिनु । to be ruined.

-थने, क्रि. नचुके, तछ्याये । ने. धूलो पार्नु, फुटाल्नु । to ruin, to break into pieces.

चुंगा, सं. (-गू) पचुका । ने. पचका, पिचकारी । a pump, syringe.

चू१, सं. (-क, -प्ति) चुपाउँ । ने. चूक । sour jam.

चू२, अ. न्ह्य:ने । ने. अगाडि, साम्नु । fronting, facing. (हे. चुलिं-).

-लाक क्रि.वि. न्ह्य:नेसं। ने. सामुन्ने, मुखिञ्जेल। in front of, face to face.

-लाये, क्रि. (त) १. नापलाये। ने. भेट्नु। to meet. २. ज्या दये। ने. काम पाउनु वा भेट्टाउनु। to obtain. ३. मौका लाये। ने. मौका पर्नु। (of an opportunity) to come, occur.

चूल, सं. १. (-पू) घरिया छगू पूर्जा। ने. घडीको चूल। a pivot (of a watch). २ (-गू) माचाय् चूल दइ अले व तिया थां धस्वाकी का। ने. खुँटा, चूल। a tenon.

चे, सं. चे धाल कि खिचां ब्हच्याइ। ने. चेइ, चेइचेइ। a word to command a dog to bark at.

चेतय्, अ. लिग्यां। ने. समभ्ह। understanding.

-जुये, क्रि. (ल) १ थ:गु द्वं नाले। ने. सकार्नु, कायल हुनु। to realize one's mistake, confess. २. नुगलय् तये, लुमंके। ने. मनमा राख्नु। to keep in mind. ३. थारा न्हुये। ने. भ्हस्कनु, तर्सिनु। to get startled, be frightened.

-याये, क्रि. (त) १. होस दय्के। ने. चेताउनु। to warn. २. सालय् हये। ने. कायल गर्नु। to cause to confess.

चेसना, सं. (-गू) चैतन्य, बुद्धि। ने. चेतना, सहज ज्ञान। realization, instinct. (हे. खल:-:, हिया-).

-वये, क्रि. (ल) १. ध्वा थुये। ने. थाहा पाउनु, बोध हुनु। to realize. २. दुग्यां दये:। ने. भित्री आँखा खुल्नु। to see with the mind's eye.

-हये, क्रि. (ल) चाय्के, बाखं कने, स:पिसं नुगलय चेतना हया बी फु। ने. बिउँताउनु। to awaken.

च्य:, सं. (चेल-) दास। ने. कमारो। a servant, slave. (हे. कला:-, जा-, प्वा:- लय्ता-)॥

-ख्या:, सं. (ख्याल-,गू) खिचाख्या:। ने. कमारो ठट्टा। a horse play.

-च्वने, क्रि. सुयां च्य: जुया बिये। ने. कमारो बस्नु। to be a servant, slave.

-ज्या, सं. (-गू) ब्वज्या, क्वहयंगु ज्या। ने. दास कर्म। servile work.

-तये, क्रि. (ल) च्य: तय्गु चलन पुलांगु ख:। ने. कमारो राख्नु। to enslave.

-बुद्धि, ना. (-गू) १. क्वहयंगु विचा:। ने. दास मनोवृत्ति। slavish mentality.

च्या, सं. १. (-प्ति) ल:दाय्का विशेष किसिमया ह: नाप दुरु, चिनी तया त्वनेगु तरल पदार्थ। ने. चिया। tea. (हे. चि-, सँय्-) २. न्हय्यां क्वेयागु ल्या:। ने. आठ। eight. ३. च्याय्गु ज्या। ने. निफनाइ, चाल्ने काम। winnowing, sieving. ४. च्याये। ने. बल्नु। burning.

-क, क्रि. वि. स्याक्क। ने. दुख्ने गरी (चड्कन दिनु)। (to smack) vehemently.

-च्यायाये, क्रि. (त) ल्ययेगु किसिम। ने. कोल्टे पारेर निफन्नु। winnow, to sieve (at an angle).

-पिं, सं. (पिन-,-ग:) च्याथल। ने. चियादानी। a kettle.

-सा, सं. १. (-पा:) च्याय्गु हासा। ने. निफन्ने नाङ्लो। a sieve. २. (-का) छुर्सि। ने. दाउरा। firewood. ३. (-प्ति) चिकं। ने. तेल। oil. ४. (-) ब्वाला, जला,। ने. ज्वाला, राँको। flame, blaze.

-च्याये, (त) १. च्या:गु जुये, ज: दये। ने. बल्नु राँकिनु। to flame, blaze. २. च्यासा येकु धिंका:च्या च्या यायेगु। ने. कोल्टो पारेर निफन्नु। to sieve (at an angle).

च्यात:, सं. (तल-) ब्वालय् थाइगु दाग। ने. टाटो, धब्बा। a spot, scar.

-थाये, क्रि. (त) च्यात: दये। ने. डाम बस्नु, दाग हुनु, रहनु। to be spotted.

च्याप्प, क्रि. वि.क्वातुक, कत्तिक। ने. टाँसिएजस्तो, च्याप्प। firmly, tightly.

च्याफि, सं. (-ग:) फिग:चा। ने. कंकड, गिर्खा। a gravel, pebble.

-ल्वहँ, सं. (हत-,-ग:) माय्पु ल्वहँ। ने. सारो ढुङ्गा। hard stone used as an anvil.

च्याम्खल:, सं. (लक-) चुक्य् बँपूवइम्ह, प्वह। ने. पोडे। a scavenger (by caste).

-ज्या, सं. (-गृ) बँपुइगु, न्यालाय्गु ज्या। ने. बढार कुँढार गर्ने वा माछा मार्ने काम। scavenging.

-नी, सं. प्वरयनी। ने. पोडेनी। a female

scavenger.

च्याये, क्रि. (त) १. मुतूली मिच्याये। ने. बल्नु। to burn, be lit. २. जिया बये, पसः तसेंलि भाइसाहु च्याना वल। ने. धनी हुनु। to burn, enrich. ३. च्यासा भेसें लुइका च्याये। ने. निफन्नु (कोल्टे पारेर)। to shake a winnowing tray, to winnow (at an angle).

च्याराक्क, क्रि.वि. तसकं, मुइक, मामं मचायात नेतालय् च्याराक्क मुइकल। ने. बेसरी, दुख्ने गरी (चड्कन दिनु)। (to smack) with a great force.

च्याल्ल, अनु. १. मस्तय् ग्याना ख्वइगु किसिम। ने. खिरिलो आवाज। screaming together in a shrill voice. २. चखुंचातय् हालीगु पह। ने. च्यौं च्यौं। a chirping sound.

-हाले, क्रि. तच्वकं हाले। ने. खैलाबैला गर्नु, हल्ला मचाउनु। to make a shrill cry.

च्यांग्रा१, सं. च्वापुगुँया दुगु। ने. लामा लामा भुवा हुने ठन्डी ठाउँमा पाइने बाख्रो। a Tibetan goat.

च्यांग्रा२, वि. गंसि, म्ह जःलिसे ध्व मचा च्यांग्रा जुल। ने. च्याँसे, दुब्लो च्यांग्रे। lean and thin, sickly.

च्यांता, सं. चिधिकम्ह सल। ने. खच्चड। a small-sized horse.

-सल, सं. = च्यांता।

च्यांपति, सं. (-गः) आमलि पुः। ने. लप्सीको बियाँ। the stone of a sour fruit.

-हीके, क्रि. १. ललथ्याये, काजिलालयात किजाम्हं च्यांपति हीकल। ने. काबूमा राख्नु। to have under one's thumb. २. च्यांपति हीका म्हिते। ने. च्याम्पटी घुमाउनु। to twirl such a stone (in play). ३. इकुमुकु दंके। ने. हैरान खेलाउनु। to harass.

च्याः, सं. (च्यात-) च्यातः। ने. दाग, डाम। a spot, scar.

-थाये, क्रि. (त) च्यातः थाये। ने. दाग बस्नु। to be spotted.

-थाःल्वय्, सं. (ल्वच-,गू) श्वेतकुष्ठ। ने. कुष्ठरोग। leucoderma.

च्व१, सं. (-प्ति) च्वक। ने. मूत। urine.

-क, सं. च्व, सु सु। ने. मूत, पिसाब। urine.

-पाः, सं. (पात-) च्व खि मुंकेगु थल। ने. कोपरा। a chamber-pot.

प्वः, सं. (प्वल-) १. (-) च्वया थल। ने. मूत्राशय। the bladder. २. (-गः) म्हितेगु च्वाफ्वःचा। ने. गुब्बारा। a ballon.

-म्हुलु, सं. लासाय् च्वफाइम्ह। ने. मुतुवा। a bed wetter. २. म्हालिकाय्चा, च्वम्हुलुचा। ने. माउसुली। a house lizard.

-ल्वय्, सं. (ल्वच्व-) १. च्वया ल्वय्। ने. मूत्ररोग। a urinary disease. २. तःक्वः बा यक्व च्वफाय्मालीगु ल्वय्। ने. बहुमूत्र। diabetes.

-सु, ना. (-गू) = च्वल्वय्।

-सुचाये, क्रि. (ल) च्वल्वचं दुख बिये। ने. मूत लाग्नु। to suffer an attack of diabetes.

-हि, सं. (-प्ति) यचुगु हि, च्वहि हायाः नय् नं साः। ने. रक्तकण, रगतपानी। white corpuscle, serum.

च्व२, सं. १. च्वेगु ज्या। ने. लेखन, लेखाइ। the act or an instance of writing. २. ध्वःसाले। ने. धर्सो तान्नु। drawing a line. ३. सुचुकुचु। ने. सफासुघर। cleaning.

-खँ, सं. (-पु) छुता छुंयात तथ्याका च्वयगु। ने. निबन्ध, प्रबन्ध। an essay.

-ज्या, सं. (-गू) च्वयगु ज्या। ने. लेखन। the act of writing.

-ज्याक्वँय्, सं. (क्वँच्-,-पु) धू बा फ्वहर मुनेगु बपिक्वँ। ने. करड (फोहर बटुल्ने)। two ribs (used to pick up debris).

-पु, सं. १. च्वइगु पहः। ने. लेखन कला। a style of writing. २. च्वयगु ज्याभः, लिखि। ने. कलम। a pen.

-मि, सं. च्वेगु ज्या याइम्ह। ने. लेखक। a writer, author.

-सा, ना. १. (-पु) च्वयगु ज्याभः। ने. कलम। a pen. २. (-गू) च्वयगु ज्वलं। ने. लेखन सामग्री। stationery.

-पसः, सं. (सल-,-गू) च्वयगु ज्वलं मीगु पसः । ने. मसलन्द पसल । a stationery shop.

-सापासा, सं १. पउ च्वयाः दय्काम्ह पासा । ने. पत्रमित्र । a pen-friend. २. (-गू) च्वमितय्गु संस्था । ने. लेखक संघ । a writers' association.

-सु, सं. १. च्वया तःगु छुं । ने. लेख, रचना । a writing.

च्व[२], सं. च्वका । ने. टुप्पो, चुचुरो । top, peak. (हे. जामाः-,धिला-,फू-, सि-)

-छाये, क्रि. (ल) १. च्वे तयाः खँ ल्हाये । ने. मान्नु, सह्राउनु । to appreciate, praise.

-ज्याये, क्रि. (त) १. अंगः दने । ने.गारो लाउनु । to lay bricks. २. थिने, ल्होने । ने. घचेट्नु, उचाल्नु । to elevate. ३. च्व न्ह्याके । ने. बढावा दिनु । to promote.

-तुले, क्रि. ब्वला वने । ने. छिल्कनु । to be peeled off.

-तेने, क्रि. मफये, केहेँ लासाय् च्वतेनका सेय्खनं । ने. ओछ्यान पर्नु । to become seriously sick, wounded. २. च्वदेलाः दये, मचा ध्याचलय् च्वतेन । ने. चिप्लेर लड्नु । to trip.

-थेने, क्रि. च्वये लाये, न्ह्यःने लाये । ने. माथि पुग्नु । to attain a high place, position.

-थ्याये, क्रि. (त) तःजाये, तःजाः थाय् लाये । ने. उकालिनु । (of a slope) to go up, to wind up.

च्वका, सं. च्वेया ब्वति । ने. टुप्पो, चुचुरो । peak, a pointed end.

-नायः, सं. (यल-) थःखुब सःस्यू थें खँ ल्हाना जुइम्ह । ने. टपर्टुय्याँ (टुप्पोबाट पलाएको) । a braggart. २. नायः जुइ न्ह्याःपिं । ने. उपबुजुक । a ring-leader.

-लुये, क्रि. (ल) च्वामुये । ने. चुच्चिनु । to become pointed.

च्वकि, सं. (-गः) जाकिया कुचा कावा । ने. कनिका । fine particles of rice.

-हा, सं. चिचा धिकःम्ह हा । ने. सानो खाले बारुलो, बच्छ्यूँ । a tiny wasp.

च्वके, क्रि. १. च्वकीगु ज्या याके । ने. लेखाउनु । to dictate. २. तू बिये । ने. टेवा दिनु । to buttress. ३. नेकुलिं थिंके । ने. (सिंगले) हान्न लगाउनु । to cause to butt, horn.

च्वगि, सं. (-गः) फेतुनाः च्वयेगु चीकिचा ग्वःगु वस्तु । ने. बसेर लेख्ने सानो टेबिल । a low desk.

च्वत, सं. मातंया च्वेया च्वर्तं । ने. चोटो । the third floor, upper floor.

च्वर्तेक, क्रि.वि. १. तसकं, हुं मचां छिमि काय्यात च्वर्तेक घ्वात । ने. बेस्करी (तान्नु, घचेट्नु) । (to pull, push) violently. २. बांमलाक, जि च्वर्तेक दल । ने. अतासिने गरी लड्नु । (to fall, tumble) helplessly.

च्वत्ता, सं. १. घाःपाः, म्वतरं वइत च्वत्ता नकल । ने. चोट । injury, hurt. २. ल्हाःताहापिं, च्वत्तात लिसे बुला जुइ मते । ने. चोट्टा, टापटिपे । pilferer.

-ज्या, सं. खुंज्या । ने. चोरी काम । thievery.

-नये, क्रि. (ल) बांमलाक घाःपाः जुये । ने. चोट पटक लाग्नु । to get hurt to excess.

चुत्तुये, क्रि. (ल) १. पतिंया ला ब्वले । ने. पाछ्नु । to contuse. २. हुया वने, छकः हिउ बलय् रंग च्वतुल का । ने. मेटिनु । to wipe out, fade out.

च्वतुले, क्रि. १. छेंगू ब्वले । ने. खुइलिनु (छाला) । (of skin) to peel off. २. भतिचा दनिगु आस नं च्वत्तुल । ने. हिरिसिनु, भुस्सिनु । to be disappointed.

च्वना, सं. च्वनेगु ज्या । ने. बस्नु, बसाइ । sitting.

-काये, क्रि. (ल) च्वनां त्वःते, रामचां च्वना हे काल । ने. बसेर छाड्नु । to stay by one's effort.

-बिये, क्रि. (ल) च्वनेगु ज्या याये । ने. बसिदिनु । to stay for some purpose.

-वने, क्रि. च्वना च्छ्ये । ने. बसिदिनु । to stay permanently.

-हये, क्रि. (ल) च्वनेगु याये । ने. बस्ती, बस्नु, बास गर्नु । to dwell, establish a settlement.

च्वने[१], क्रि. १. मुने, म्हिगः गुथि च्वन हँ । ने. जुट्नु, भेला हुनु । to get together, meet. २. लसि वये, हुं वःम्ह जिमि किजा थें च्वं । ने. उस्तै देखिनु ।

to resemble. ३. चाये, तायें, घा: हिइसे च्वने। ने. अनुभव हुनु, याहा लाग्नु। to feel. seem. (हे. पीसे-, याउँसे-, हाकुसे-, हिइसे-). ४. फेतुये वा दिये। ने. बस्नु, ठाउँ ओगट्नु। to sit, to occupy a seat. ५. च्वनेगु ज्या याये। ने. बस्नु, रहनु। to stay. (हे. च्य:- छुतिं-, बाजि-, बिसकं-, ब्यागलं-)। ६. छता छुं याइम्ह जुये, जि आ: नय्गुली च्वने। ने. (निमित्त) बस्नु, रहनु। to sit (purposive). ७. दिपा: मदय्क छुं जुया च्वने। ने. केही भइरहनु। to keep doing something.

च्वने२, सं. अयें च्वनेंसिकं थाना च्वने का। ने. बस्नु, रहनु। suffix denoting continuous tense.

-कू, सं. (कुथि-) च्वनेगु, नाप लायेगु थाय् वा क्वथा। ने. बस्ने कोठा, भेट्ने कोठा। a drawing-room, sitting-room.

-क्वथा, सं. (-गू) = च्वनेकू।

-पु, वि. च्वनेबह। ने. बस्न लायक। fit to sit on.

च्वयातये, क्रि. (ल) कन्हे जिं च्वया तय्का। ने. लेखिराख्नु। to note down, record.

च्वये१, क्रि. (त) १. च्वय्गु याये, म्ह्याचं पउ च्वत। ने. लेख्नु। to write. २. किपा दय्के। ने. चित्र कोर्नु। to draw a picture. ३. नेकूतिं थिने। ने. हान्नु, सीङ जोत्नु। to butt with the horns.

च्वये२, क्रि. (ल) याकन जुये, चलाक याये। ने. छिटो हुनु, गति बढ्नु। to speed up, to hasten.

च्वय्, क्रि.वि. क्वय्या अख:, तपुलि फुंगच्वय् ति। ने. माथि, माथ्तिर। above, on the top.

-च्वने, क्रि. बराय् चाये, व मचाया च्वय् च्वना: खँ ल्हाय्मा:। ने. बडप्पन देखाउनु। to boast.

च्वय्क, क्रि.वि. फक्व याकन। ने. चाँडै, छिटो। quickly, speedily.

च्वय्के, क्रि. १. मुज्याया स:बिये, गुथि च्वय्का वय् धुन ला ? ने. सभा बोलाउनु। to invite to a meeting, etc. २. रानातसें इलय् बेलय् नाय्खिं च्वयंकेगु या:। ने. घोषणा गर्नु। to proclaim, announce. (हे. जू-, नाय्खिं-)

-गु, सं. (-पु) नाय्खिं बाजनय् च्वय्केगु धका: छपू नाय्खिं च्वेकेगु बोल। ने. खास बोल (घोषणा गर्नको निम्ति)। a fanfare on drums before announcing something.

च्वलय्, सं. (लस-) च्वलय्या दुरु जिउयात निं। ने. बाख्री। a nanny goat. (हे. घ्वं-)।

-ख्वा:, सं. (ख्वा-) गंसि ख्वा:,च्वलय् ख्वा जुइका च्वने मते। ने. सिकुटे। (of a face) drawn and haggard.

-बिये, क्रि. (ल) च्वलय्चा जयके। ने. यौन जगाउनु। (of sex) to stimulate, to excite

च्वला१, सं. १. म्हालपतिं नापं ला:गु पतिं, च्वलां सुया: केने मते। ने. चोर औंला। the index-finger. २. च्वय् ला:गु या भाव। ने. माथि हुनुको भाव। the feeling of being on top. ३. थीगु सुर, मे हाले बलय् च्वलाय् लातकि हाले फइ मखु। ने. चढेको सुर। a high-pitched sound.

-क्वला ना. (-) च्वलां दाना: छक्वला। ने. कुरेत (चोर औंलाको टुप्पादेखि बुढी औंलाको टुप्पासम्मको नाप)। a span.

-पतिं, सं. (तिन-) खुँ केनीगु पतिंचा। ने. चोर औंला। the index-finger.

-मू, सं. (मुलि-,-गू) गजूपा दकलय् च्वेयागु क्वति। ने. गजूरको टुप्पो। the topmost part of a spire.

च्वला२, सं. १. जिउ, जन्म। ने. शरीर, जुनी। human life, life-time.

-हिले, क्रि. मेगू जन्म काये। ने. जुनी फेर्नु, चोला बदल्नु। to pass into another form of life, to have rebirth.

च्वलांकेने, क्रि. च्वलां सुये। ने. औंल्याउनु (चोर औंलाले देखाउनु)। to put the finger on, indicate.

च्वलुँ, सं. पउभालय् लुँचिं तय्त छेलीगु लुँ चुं। ने. फुके सुन। gold dust.

च्वलुं, ना. (लुम-गू)) च्व फाय्गु थाय्। ने. शौचालय। a urinal.

च्वले, क्रि. सिले, म्हुतु च्व, अले पिहां हुँ। ने. पखाल्नु, धुनु। to rinse. २. चुले। ने. घोट्नु। to rub, scrub.

च्वल्वहं, सं. (हँत-,-ग:) १. मिच्याकेगु ल्वहँ। ने. चकमक। a flint. २. ज्याभ: चुलेगु ल्वहँ। ने.

चनौटो, सान लाउने ढुङ्गा: । a whetstone.

च्वसि, सं. च्वेला:गु । ने. माथिल्लो भाग । the topmost part.

-क:का, सं. (-पु) च्वसि क:का । ने. माथिल्लो कका (चंगामा हुने) । the upper yoke string (of a paper kite).

च्वँ, सं. च्वनीगु पह । ने. बसाइ । posture.

-पु, सं. (-गू) च्वनेगु पह । ने. बस्ने ढंग, बसाइ । the manner of sitting.

-सा, सं. (-गू) १. च्वनेगु बस्तु । ने. आसन । seat. २. च्वनेगु पह: । ने. बसाइ । something to sit on, manner of sitting.

च्व:[१], सं. (च्वत-) १. च्वय्‌या भाग । ने. टुप्पो, छेउ । end, edge. (हे. गा-, दु-, न्हे-, लि-). २. मुख्य खँ, ज्ञां । ने. बुँदा, बोध, उपदेश । point, precept.

-प्व:, सं. (प्वल-) ढङ्ग, कन्थ, तजिलजि, च्व: प्व: दय्‌क खँ ल्हा । ने. बेहोरा, च्याङ्ठ्याङ, संदर्भ, प्रसङ्ग । pertinence.

च्व:[२], सं. (च्वल-) १. पशुपंछि ज्वनेत तइगु धराप, छुँच्व:, धुँच्व: । ने. पासो । a trap. (हे. छुँ-, धुँ-) २. चुलि, कय्‌गुमाय् च्व: वल । ने. मुना, टुसा । a sprout, shoot. (हे. खइलि-,फसि-).

-दये, क्रि. (ल) ता: च्व:दल का । ने. बेकाइदाले लाग्नु (ताला) । (of a lock) to lock improperly.

-लाये, क्रि. (ल) धराप तये । ने. पासो थाप्नु । to lay a trap.

च्व:[३], अ. च्वाक, च्वाच्वां । ने. छिटछिटो । fast.

-काये, क्रि. (ल) १. छुयाये छुयाये जुये । ने. चटपटाउनु । to become restless. २. हयाय् चाये (छुं याय्) । ने. उत्सुक हुनु, खुलदुली लाग्नु । to be eager.

-पुये, क्रि. (ल) स:स्यू धाय्‌के । ने. जान्ने हुनु । to make a parade of.

-पु, सं. (पुल-) च्वाकबा:जु, च्वाकिं: । ने. बुझक्कड, सर्वज्ञ । Mr. Know-all.

च्व:का, सं. (-पु) सुका गुलिया पिनेयागु च्व: । ने. छेउ, टुप्पो (बाहिरी) । the outer end (of a thread ball).

-प्व:का, सं. दुच्व: व पिच्व: । ने. बाहिरी र भित्री छेउ । either end of a thread ball.

-प्व:का थ्याये, क्रि. (त) १. निखें थ्याये । ने. दुवै छेउ दोब्याउनु । to fold bothways. २. क्वाये, लथ्याये । ने. ठग्नु, धुत्नु । to cheat, defraud.

च्वाक, वि. याकनं, चलाखं । ने. छिटो । fast.

-बा:, सं. (बाल-) सस्यू थें जुयेगु । ने. जानिफकार जस्तो हुनु । to pretend knowledge.

-बा:पह:, ना. (हल-,-गू) त:धं पह, अभिमान । ने. मपाईं, अहमत्याईं । egotism, egoism.

च्वाकं, सं. (कन-) कं दुगु, वसतय् पुनीगु घाँय् । ने. कुरो । a spear grass.

च्वाका, अनु. (द्वि.) मचां दुरु त्वनेबले वइगु स: । ने. दूध चुस्दाको आवाज । a sucking sound.

-च्वाकात्वने, क्रि.स:वय्‌क दुरु त्वने । ने. दूध चुस्नु (आवाज आउने गरी) । to suck noisily.

च्वाक्क, क्रि.वि. काचाक्क । ने. प्याच्च । without deliberation.

च्वाच्वां, क्रि. वि. १. याकन याकन । ने. छिटछिटो । (to walk) with a fast gait. २. च्वामुगु वस्तुं सुइगु पह । ने. च्वास च्वास ।

च्यात्या, सं. १. धुसिलुम्ह । ने. कुप्रो । a hunch-backed person. २. खुत्यां खुत्यां का:म्ह । ने. लङ्डो । a limping man, etc.

-क, क्रि. वि. खु क्या:, धुसि लुइक, वं च्वात्याक पला: छित । ने. लङडिएर, खोच्याएर । (to walk) with a limp.

-खु, सं. (खुलि-) धुसि लुइक खु काय्‌माम्ह । ने. कुप्रेखोच्याङ् । a lame hunchback.

च्वापु, सं. ल: ख्व:गु धी च्वापु नया जूपिनि वा स्यं । ने. हिउँ, बरफ । snow, ice.

-खु, सं. च्वापु न्ह्याइगु खुसि । ने. हिमनदी । a glacier.

-गाये, क्रि. (ल) क्रि. तिनात:गु कपाय् थें च्वापुवा वये । ने. हिउँ पर्नु । to snow.

-गुँ, सं. (-गु) च्वापुया गुँ । ने. हिमालय । a snowy mountain.

-धाकु, ना. (-थू) च्वापुइ हाना वःगु फय् । ने. हिउँमा ठोकिएर आउने बतास, हिमसंपात । a blizzard.

-वये, क्रि. (ल) च्वापु गाये । ने. हिमपात हुनु । to snowfall.

-हुर, सं. (-गू) च्वापु ल्वाक ज्याःगु ख्वाउँ फय् । ने. हिमझंझा, हिउँ मिसिएको बतास, शीतलहर । a snow-storm.

च्वाप्वः, सं. च्वप्वः, च्वप्वःचा । ने. गुब्बारा । a balloon.

च्वाफि, सं. (-) मसिनुगु पँबालाया तुफि । ने.बाँसको सिन्काको कूचो । a broom made of thin bamboo strips.

-संके, क्रि. चुक पुये । ने. बढार्नु (चोक, आंगन) । to use such a broom.

च्वामु, वि. च्वकालूगु । ने. तीखो, चुच्चे । sharp pointed. २. प्वाःखने फय्क । ने. तीखो, सुइरो जस्तो तिखारिएको । able to penetrate.

-के. क्रि. च्वका लुके । ने. तिखार्नु । to sharpen,

-क्वकी, ना. (क्रिल-,-पु) चा क्वायेगु च्वामुगु ज्याभः । ने. चुच्चे खन्ती । a pointed pick, digger.

-ये, क्रि. (ल) च्वामुसे च्वने । ने. तिखिनु । to become pointed.

च्वाम्वः, सं. (म्वल-,-गू) १. च्वाम्वःसाया न्हिपंया संया चःयात गालेगु पंखा । ने. चामर । the yak's tail. २. भुजिं मिजिं ख्यायूगु ध्वाच्चा । ने. मखौरो, झारन । a whisk, flapper.

-सा, ना. च्वापुगुं क्वे दइम्ह सा । ने. चौंरी गाई । a yak.

च्वाये, क्रि. (ल) १. दाये, मुइके । ने. कुट्नु, बजाउनु । to beat, smite. २. नये, हसुले, च्वायथाय् त्यंक च्वाय् माः । ने. हसुर्नु । to overeat, eat greedily. ३. अप्वलं अप्वः लब काके । ने. बढी नाफा खानु । to make an improper profit. ४. याकन याकन जुये वा पला न्ह्याके । ने. गति बढ्नु, छिटो हिँड्नु । to accelerate, be speeded up.

च्वालाच्वाला, अनु. सर्पतसें में पिकाइगु पह । ने. सर्पले ल्वातल्वात जिब्रो निकाल्ने क्रिया । flashing in and out like the forked tongue of a snake, to stir, wriggle.

च्वासिं, सं. (सिन-) लबसिं, कुचुसिं । ने. नाफाखोर । a profiteer.

-जुये, क्रि. (ल) यक्व लब खंकीम्ह जुये, छ नं च्वासिं जुया वल । ने. नाफाखोर हुनु । to become a profiteer.

-पहः, सं. (हल-,-गू) यक्व लब खंकीगु पहः । ने. नाफाखोर । the state of being a profiteer.

च्वाँय्, अनु. भुतुलिं वइगु सः, च्वाँय् सलं मचां जाबूगु सिउ । ने. चुइँ, इवाइँ । frying or cooking sound.

-याये, क्रि. १. मांया हापु च्वाँय् याना वय् न्हां । ने. (बा. भा.) भात पकाउनु । to cook rice (chv). २. मरि छुये । ने. रोटी पकाउनु । to bake bread. ३. कें खुने । ने. दाल (तिउन) बनाउनु । ४. ला पुके, सिये । ने. भुट्नु, तार्नु । to fry.

च्वाँय्च्वाँय्, क्रि. वि. गःकिया स्यायेगु पहः । ने. गला रेट्ने क्रिया । (to cut the throat) cruelly, mercilessly. २. फा हालीगु सः । ने. कानै खाने पाराले (चिच्याउनु) । (to shout) with a shrill cry.

च्वाः, वि. चताकं पला न्ह्याकेगु, वया पलाः च्वाः, लिफ्याय् थाकुइ । ने. छिटो चालले, ठूलो रफ्तार । fast, accelerated.

-च्वां, क्रि. वि. चताकं, खिउँ थाय् च्वाःच्वां जुइ मते । छिटछिटो । at a fast pace.

-पलाः, सं. (लाख-) न्हयज्याय् फुगुया लब, झीगु कुतलं च्वाःपलाः न्हे ब्वइ । ने. उपलब्धि, प्रगति । advantage, progress.

च्वाःक, क्रि. वि. बिचा मयासे, काचाक्क, च्वाःक नवात कि अये हे मछिने यः । ने. बिचारै नगरी, प्याच्च । abruptly, without thinking.

च्वेकाये, क्रि. (ल) च्वेखाये, थउँ कन्हे थिपिं च्वेकया जुल । ने. १. टिमुर्किनु । to behave arrogantly. २. तःधं छुये । ने. फाइँफुट्टी लाउनु । to brag.

च्वेच्वने, क्रि. तःधं छुये, उलिग्यं थुलिग्यं मसिये । ने.

बड्प्पन देखाउनु, ठूलो मान्छे हुनु। to brag, to boast.

च्वेच्वेधाये, क्रि. (ल) १. उलिग्यं थुलिग्यं मसिये। ने. फुर्फुरिनु। to overestimate oneself. २. ज्याखँय् जिया वये। ने. सप्रिनु, फलिफाप हुनु। to prosper, be promoted.

छ

छ१, स. मध्यम पुरुषया एक वचन। ने. तँ, तिमी। you.

छ२, सं. न्हापांगु ल्याः, छि। ने. एक। one.

-कः क्रि.वि. छक्व, छगूबार। ने. एक पटक, एकबाजी। once.

-कुबंजाः सं. (जाल-) मालसामानया कु क्वबिया लँय् लँय् हाला मिया जुइम्ह बंजा। ने. घुमन्ते, फेरिवाला। a hawker.

-क्वलं, क्रि.वि. आकाफाकां। ने. अपर्झट, अचानक। at once, suddenly.

-क्वः, छकः, छगूबार। ने. एक पटक, एकबाजी। once.

-चा, सं. छगू चा, चच्छिया अर्थे। ने. एक रात। one night.

-फाः, सं. (फल-) छफाः जिथाय् नं दुस्व। ने. छिन, पला। once.

-सये, क्रि. (ल) छधी जुये, १. देय्छिसियां छसः जुल कि जुजुं नं नाले माली। ने. एक स्वर हुनु। to speak with one voice. २. पुचः मे हाली ´बलय् छसय्के थाकु। ने. एकै सुर हुनु। to sing in unison.

-सःयाये, फीसं छसः याय् फत कि त्यात का। ने. एकै स्वर गर्नु, मतैक्य हुनु। to unify, to arrive at a consensus.

छकुलि, सं. थाकुलि, गुथि भ्वजय् न्हापां छकुलि, अनं न्वकु अले स्वकुलिं इ्ववःछुइ। ने. सभापति, गुठीको मुख्य नाइके। a president, senior most.

छक्क, अ. ज्यः, अजुगति। ने. छक्क, आश्चर्य। amazing.

-चाये, क्रि. (ल) अजुगति चाये। ने. छक्क पर्नु। to be amazed.

छक्का, सं. पञ्जा लिपायागु जूया छगू दाउ। ने. जुवाको एक दाउ, छक्का। the side of a die with 6 spots, a card with 6 pips.

-पंजा, क्रि. सं. (-ता) धोंलाय्गु ज्याः। ने. बठ्याइँ। shrewdness.

छखे, क्रि. वि. छखेर। ने. छुट्टै। apart, aside.

-चिले, क्रि. छखे लिये, चिला बिये। ने. पन्छिनु, पर सर्नु। to move aside, give way.

-च्वने, क्रि. ब्यागलं च्वने, छखे च्वने। ने. अलग्ग वा भिन्नै बस्नु। to live separately, stay apart.

-धाः, ना. (धाल-) छखे त्यःम्ह, एकाङ्गि। ने. एकोहोरे, एक्कलकाँटे one-sided person, persistent person.

-लिक्क, क्रि.वि. १. छसिलिक्क, तापाक्क। ने. अलग्ग, टाढा। on one side.

-लिये, क्रि. (त) १. छखे चिले। ने. पन्छिनु। to move aside. २. सुयां पं मकाये, छखेलिक्क च्वने। ने. कसैको पक्ष नलिनु। to become neutral, indifferent.

छछधाये, क्रि. (ल) छगः छगः जा पेमपुने। ने. फर्फराउनु (भात)। (of rice) to be hard boiled.

छतंवाये, क्रि. (त) कु छखेर धेचुये। ने. ढल्न खोज्नु (पछाडिको भारी)। (of a load on the back) to incline backwards. (हे. वाये)१

छतांबेस, सं. १. तःजिगु छुं छता। ने. एक थोक। something special. २. छुं खास। ने. केही विशेष। something splendid.

छतिने, क्रि. तिंन्हुये। ने. बुर्लुक्क उफ्रनु। to jump up (vertically).

छत्र, सं. (-पाः) कुसा। ने. छाता। an umbrella. (हे. एक-)

-कुसा, सं. (-पाः) यःकुसा, जात्राय् छत्र कुसां कुइका खः गमं थना हइ। ने. झल्लरी छाता। a large ceremonial umbrella.

छत्रपति, सं. जुजुयात छत्रपति नं धाइ। ने. अधिपति। the King.

छधाः, सं. (धाल-) १. सर्ग, प्याखंया छधाः,। ने. अंक (नाटकको)। a canto, an act of a drama.

२. छक्व: । ने. एक बार । once.

-प्याखं, सं. (खन-,-पु) छधालं पूवंका त:गु प्याखं । ने. एकांकी । a one-act play.

छ्नै, क्रि. १. कचा न्हाये । ने. छाट्नु, छिमल्नु । to prune. २. च्वामुके । ने. तिख्याउनु, चुच्याउनु । to whittle.

छन्छन्, सं. १. दांदिं निनेबलेया स: । ने. रुपैयाँ पैसा गन्दाखेरि आउने आवाज । a tinkling sound.

छन्द, सं. १. संस्कृत पद्धति कथंया मात्रा, वर्णया नियम । ने. यति, गति र लय मिलेको वर्ण । the metre of a verse. २. मचाया खँ ल्हाइगु छन्द वं । ने. छाँट, छाँटिलो हुनु । elegance.

छप्पा, सं. छम्ह जुइगु । ने. एकता । unity.

छय्, सं. काय् वा म्हयाय्या मचा । ने. नाति-नातिना । a grandchild.

-छुइ, सं. छय् व छुइ, छय्या पाखें दुम्ह मचा । ने. नाति-पनातिहरू । grandchildren.

छल, सं. घ्वंलाय्गु ज्या । ने. धोखा, कपट । deception.

-याये, क्रि. (त) घ्वं लाये । ने. धोखा दिनु । to defraud.

छलप्वल, सं. भन्ते, छलप्वलं छु धया बिज्याना ? ने. यहाँ (आदरार्थी) । you (hon.).

छलं, सं. (छन-) छलिं, लुसि धेनेगु ज्याभ: । ने. नङ काट्ने ज्याबल । a nail-cutter.

छलि, सं. (-का) १. कताका कायेगु ज्याभ: । ने. सनासो, पेन्चिस । pincers, tongs. २. मचाया ग्वंचा छलिं फाल । ने. रेन्च । a wrench. ३. भंग:या पंजा । ने. पञ्जा (चराचुरुंगीको) the claw.

छसने, क्रि. छटपट जुये । ने. छट्पटाउनु । to wriggle.

छसि, सं. १. नकतिनि दय्कुगु । ने. ताजा । fresh २. न्हापांगु, मूगु । ने. पहिलो, मुख्य । first.

-क, क्रि. वि. १. न्हूगु, ताल्लां न्ह्यागुं छसिक नय्मा: । ने. ताजा ताजा । freshly.

-कथं, क्रि. वि. १. छगूयां ल्यु मेगु, क्रमश: । ने. क्रमैसँग । in order, one by one.

-के, क्रि. न्हूगु याना:, आम छक: छसिका हिं । ने. ताजा पार्नु । (of food) to freshen.

छं, स. छं धाय्वं आमये जुइ ला ? ने. तिमीले । you.

छंत, स. छन्त छु तय् थें ? ने. तिमीलाई । to you.

छ:प्व:, स. छलप्वल, ने. यहाँ (आदरार्थी) । you (hon).

छा[1], सं. १. धर्मया ज्या, पुजा । ने. पूजा । worship.

-पुजा, सं. (-था) यउँ अजिमायाथाय् छापुजा दु । ने. पूजा (हारती माताको) । ritual great worship (offered to Haratimata).

-हाये, क्रि. (ल) छापुजा याये । ने. छापूजा गर्नु । to perform such a great puja.

छा[2], अ. क्यातु मजूगु । ने. साह्रो, कडा । hard.

-ख्वा:, वि. दँ अप्व: दुम्ह खने दये, मचाम नं छ्रा ख्वा: वल । ने. छिपेको अनुहार । aged, old.

-ख्वा:वये, क्रि. (ल) दँ अप्व: दुगु खने दये, छाख्वा: वल धाय्व मिस्त मचू । ने. छिपेको अनुहार देखिनु । to appear aged, old.

छादेपं, सं. (पत्र-) अप्व: ब्याज । ने. धेरै ब्याज । extra interest.

-काये, क्रि. (ल) देपं अप्व: म्हये । ने. धेरै ब्याज कस्नु । to charge extra interest.

-छाये, क्रि. (ल) हाकु सफुतिइ म्हया ब:गु ब्याज छाये । ने. खातामा आएको ब्याज दर्नु । to enter an extra interest on someone's account book.

-पुले, क्रि. गुथिं पुइकीगु छादेपं पुले । ने. धेरै ब्याज तिर्नु । to pay an extra interest.

छाप, सं. घ्वाना त:गु । ने. छाप । imprint.

-अंगु, सं. (गुलि-,-पा:) छाप दुगु अंगू । ने. छापऔंठी । a signet ring.

छापा, सं. घ्वाना त:गु छुं । ने. छापा । picture.

-आख:, सं. (खल-,) घ्वाय्त दय्का त:गु आख: । प्रेसको अक्षर । letter for printing.

-जुये, क्रि. (ल) ल्वममनी कथं नुगलय् अंकित जुये । ने. मनमा गड्नु । to be impressed deeply.

छाय:, सं. (येल-) लिपा जुइगु खँ न्हेजवां धया बीम्ह । ने. लख काट्ने, भविष्यवक्ता । a prophet.

(हे. छाय्)

छाये¹, क्रि. (ल) १. छ्वने, कचा न्हाये। ने. छिमल्नु। to prune, trim. २. कीतर्से छा:ना फ्वता फ्वता वये। ने. फुसिल्नु। (of rashes) to form. ३. छ्वने, च्वामुके। ने. ताछ्नु, छिमल्नु। to whittle at. ४. नायु मजुये। ने. साह्रो हुनु। to become hard.

छाये², क्रि. (ल) १. छुं वस्तु देछाये। ने. चढाउनु। to offer, sacrifice. (हे. दे-) २. ल्या: सफुतिइ दुथ्याके। ने. दर्नु, दर्ता गर्नु। to enter in a book, credit someone's account. (हे. ल्या:-)

छाय्¹, क्रि. वि. न्ह्यस:या अर्थय् छ्येलेगु खँग्व: । ने. किन। why.

-ले, क्रि. वि. छु कारणं। ने. किन नि। why so.

छाय्², सं. १. तिसा, वस:। ने. पहिरन। costume, dress. २. (-गू) हापं, चन्दा। ने. अनुदान, शुल्क। donation. ३. जात:। ने. जन्मपत्रिका, चिना। a horoscope.

-छी, ना. देछाय्गु, छुं वस्तु छाय्छी याये, न्हापां छाय्छी छक्व: निं छा रे। ने. दक्षिणा। offering for the priest.

-पिये, क्रि. (ल) बाँलाके। ने. सिँगार्नु। to adorn, beautify.

-स्वये, क्रि. (ल) जात: स्वये। ने. चिना हेर्नु। to study the horoscope.

छालय्, अ. छालापु, छाला भाय्। ने. लजालु। modesty, decency.

-गेले, क्रि. १. मछा: मजुइके। ने. संकोच नगर्ने हुनु। not to be shy. २. भेलेपुये। ने. मिलनसार हुनु। to be familiar with.

छालापु, वि. मछाला भाय् मदइगु। ने. विनीत, संकोची। modest, decent.

-के, क्रि. मछाके, जित: च्वछाया: मछालापुके मते। ने. लज्जित तुल्याउनु। to make modest.

-ये, क्रि. (ल) मछा: मजुये। ने. लजालु नहुनु। to have no shame

छा:¹, क्रि. मछा: मजुये, पुचलय् बुलेत छाले हे मा:। ने. संकोची वा लजालु नहुनु। not to feel ashamed, embarrassed, be modest.

छा²:, (छाल-,-ग:) मसला कथंया छता वाउँचा, कँय् छा: क्वेके नं सा:। ने. छ्यापी। a kind of leek.

छा³:, सं. (छाक-) छक्व: छवार नय्बलेया नसा। ने. छाक। meal (morning or evening).

छा:⁴, वि. १. नाइगु मखु। ने. कडा। hard.

-की, ना. (किल-) फ्वाता फ्वाता वय्क छाय्:य:म्ह की। ने. फुसिल्कीरो। a caterpillar.

-सिँ, सं. १. (-का) चीचिका:गु सिँ। ने झीनु दाउरा। firewood.

छा:सिँ, सं. कता:, नुग:स्याम्ह, छा:सिँत लिसे बुले म्हाइपु। ने. कंजूस। a miser.

छा:प, सं. (-गू) घ्वासा, घ्वाय्गु ज्वलं। ने. छाप। a stamp.

-अंगू, सं. (गुलि-,-पा:) अंगुली कियात:गु छाप। ने. छापे औंठी। a signet ring.

-सिन्ह:, ना. (ल्हल-,-पता) माघय् खुसिइ वनीपिसं छा:प सिन्ह तिना वइ। ने. छापे टीका। an embossed tika mark.

छि¹, स. छ्या आदरार्थी खँग्व, छि गनं फाया दिया ? ने. तपाईं। you (resp.)

छि², स. छ, तप्यंक न्ह्यागुं निने दुगु मायं ल्या:या छ। ने. एक। one. (हे. कु-, च-, चा-, ल-, बा-, वा:-, स-)

छि³, अ. थुलि उलि केनीगु कुचा ग्व:। ने. यति उति देखाउने गन्ती। particle indicating as much as. (हे. खँ-, गा-, ता-, ने.-)

छिक:, सं. (कल-) हनेबहम्ह। ने. मान्यवर। (respective) you.

-पिं, सं. छिया वहुवचन, छिक:पिं सकलें फासँ। ने तपाईंहरू। you.

छिकि, अनु. छिकिछिकि स:। ने. छिनछिन आवाज। a rattling sound.

-छिकिबुँ सं. (-फ्व:) छिकिछिकिबुँया अचार सा:जू। ने. छिनछिने। the edible blossom of a kind of bush.

छिकिछिकि, सं. (-गू) मचाया ल्हातय् छिकिछिकिचा तया बिउ। ने. छिनछिने (खेलौना)। a rattle.

छिकेय्, स. छिकेय् स: बस: दइला थें ? ने.

तपाईंसँग । with you.

छित:, स. छित: छु मा: धया दिसँ । ने. तपाईंलाई । to you, for you.

छिना, सं. (-पु) ल्वहं त:छ्यायगु ज्याभ: । ने. छिना । a chisel.

छिनार¹, वि. मछा: मजुम्ह । ने. छिनार, पात्तिएकी । a shameless person, female.

-पह:, ना. (हल-,-गू) मछा: मजु पह । ने. छिहिल्याइँ । lewdness.

छिने¹, क्रि. १.ल्वापु खिने । ने. छुट्याउनु । to separate fighters. २. चिने छिन कि न्हेना वनी । ने. खाँद्नु । to thrust into. ३. त्वा:ल्हाये, त्वा:थले । ने. काट्नु, टुक्र्याउनु । to cut with a chisel, cut off.

छिने², क्रि. १. मछिं मजुये, अपुये । ने. सजिलिनु, सप्ठेरो हुनु । to become easier, ease. २. याउँसे च्वने, छुं कचिंग: मदये । ने. टन्टालन्ठा नहुनु । to be free from trouble, danger.

छिपा, सं. छिपातसें थ:त रंजितकार धया हल । ने. छिपा । a dyer (by caste). नेवात:य् छगू जात । ने. एक जाति । a Buddhist Newar cast.

-ज्या, सं. (-गू) काप: छीगु ज्या, स्वांफ्व : ध्वायगु ज्या । ने. छिप्ने काम । dyeing, printing.

-नी, सं. मिसाम्ह छिपा । ने. छिपिनी । a female dyer.

छिपिं, स. छया त:म्ह, छिपिं नं वा हन्वा । ने. तिमीहरू । you, all of you.

छिपे, क्रि. १. रंग छिये । ने. रंगाउनु । to dye. २. बुत्ता ध्वाये । ने. बुट्टा छाप्नु । to dye, print on cloth.

छिमि, स. छिमि छेंय् सुसु दु ? ने. तिमीहरूको । your.

-के, छिमिके धेवा मदु ला ? ने. तिमीहरूसँग । with you.

-त, छिमित छु माल:? ने. तिमीहरूलाई । to you.

-थाय्, छिमिथाय् चुक छगू नं दु ला ? ने. तिमीहरू कहाँ । your place.

-सं, छिमिसं छु याना ? ने. तिमीहरूले । by you, from you.

छिये, क्रि. (त) १ अप्पा दय्के । ने. इँट बनाउनु । to make bricks. २. भारा छिये । ने. भाँडा वर्तन बनाउनु, रच्नु । to make vessels, utensils (pots). ३. रंग लाके, छिये । ने. रंगाउनु, छिप्नु । to dye. ४. दुरु त्वंके त्वतुके । ने. (बच्चालाई) दूध छुटाउनु । to wean a child. (हे. दुरु-) ५. नाप काये । ने. नाप लिनु, नाप्नु । to determine the exact size, measure for making clothes, garment. खुसि छिये । ने. तर्नु, पार गर्नु । to cross, step across. (हे. खुसि-, पला:-)

छिरिबिरि, वि. त:ता रंग ल्वाक ज्या:गु । ने. छिरबिरे । spotted.

छिलिछिलि, अनु. दां, चुरि, म्हिब:सां वइगु स: । ने. छनछन आउने आवाज । a jingling sound.

-चा, ना. (-गू) मचाया ल्हातय् छगू छिलिछिलिचा दु । ने. छन छन आवाज आउने (खेलौना) । a rattle.

छिसकल, स. छिक:, छिसकलपिं बिज्या: सां जिल । ने. यहाँ, (हे. वसकल, ध्वसकल) । you (hon).

छिस्किनि, सं. (-गू) खापा ग्वय्गु चुकू । ने. छेस्किनी । a latch, bolt.

छिं¹, स. छिं व मनूयात छु धया दिया ? ने. तपाईंले । by you.

छिं², वि. मछिं मजुये । ने. सजिलो, सप्ठेरो । easy, comfortable.

-क, क्रि. वि. मछिं मजुइक; स्वे भचा छिंक च्वं । ने. सजिलोसँग, सप्ठेरोपाराले । easily, comfortably.

-के, क्रि. १.मछिं मजुइके, अ:पुके । ने. सजिलो पार्नु । to make easier, ease. (हे. छिने) २. जिं छिगु त्यासा किजायात छिंका बिया । ने. ऋण पन्छाउनु । to shift a debt (from one person to another).

छिं³, अनु. हाछिं वइगुया भाव । ने. छिँक्नुको भाव, हाच्छिउँ गर्नु । a sneezing sound.

-याये, क्रि. (त) मचां छिंयात । ने. छिँक्नु, हाच्छिउँ गर्नु । to sneeze.

-वये, क्रि. (ल) गन मजिउ अन हे छिं वल का । ने. छिँक आउनु । to have a sneeze.

छु१, सं. न्ह्यसः । ने. के । what.

-कथं, क्रि.वि. गज्याग् कथं । ने. के विधिले । how.

-छु, क्रि.वि. छितः मेय्गु छुछु मानि ? ने. केके । what else.

छु२, अनु. ताःया दिउगु सः । ने. थुनिएको रन्को (बाक्लो झ्याम्टोको) । closed sound of thick cymbals (called taa). (हे. तिं-, ताः)

छुइ, सं. छय्या पाखें दुम्ह मचा । ने. पनाति । a great grandchild.

-मचा, सं. = छुइ ।

छुक, सं. भिं, बांलागु चिं । ने. शुभ, सगुन । a good omen. (हे. बि-).

छुका, सं. छुखा, गुथिइ सी काइ बलय् छुकाया नं छब्व ल्याः तइ । ने. पुट्ठा । a rump; buttock.

-प्यं, सं. (पेन-,-गू) चीहाकःगु न्ह्यपं । ने. पुट्ठा । the fleshy part of a rump.

छुकिं, सं. १. वा व्ह्याःम्ह, छुकिंत साप खँ सः । ने. व्हाके । a buck-toothed woman. २. प्वाप्वां लाथें नवाइम्ह । ने. मुखाले, चोयाले । a chatter-box. ३. छ्याचःसिं, छुकिंतय्गु नतसुतय् निखां धू दं । ने. घरफोड्वा । one who sows dissension.

-पहः, सं. (हल-) च्वाकिं पह । ने. चोयालोपना । a conspiratorial attitude.

-सु, सं. (-गू) छ्याचःसिं तालयाम्ह । ने. घर फोड्वापन, छुल्याहापन । the habit of hatching plots.

छुचा, सं. चीधं नुगःयाम्ह, कर्पित हेपे याना खँल्हाना जुइम्ह । ने. छुच्चो । a mean person.

-पहः, ना. (हल-,-गू) चित्त चीधं पह । ने. छुच्याइँ मिजासको । meanness.

छुचुं, सं. (चुन-,-प्ति) छ्वचुं, छुचुं फ्वगिनं धवाः पितिउँ । ने. पीठो, मैदा । wheat flour.

-फ्वगिं, ना. (गिन-) छुचुं फ्वगिंतय् न्हाय् च्वं का । ने. टीठलाग्दो माग्ने । a wretched beggar.

छुछुधाये, क्रि. (ल) माय्के छुछु धाल कि मसाः। ने. अधकल्चिनु (दाल) । (of lentils) to be half cooked.

छुतिने, क्रि. ब्यागलं च्वने । ने. छुट्टिनु, छुट्टै बस्नु । to live separately, to set up a separate household.

छुतिं, अ. याकल्वा, छखे । ने. एक्लै, अलग । secluded, separate.

-च्वने, क्रि. १. याकःचा च्वने । ने. एक्लै बस्नु । to live alone.
२. ब्यागलं च्वने । ने. छुट्टै बस्नु । to live in a separate household.

-तये, क्रि. (ल) बिस्कं तये । ने. अलग राख्नु । to cause one to live in a separate household.

-सिं, ना. (सिन-) ब्यागःसिं । ने. पृथकतावादी, फुट्न वा छुट्टिन खोज्ने । a separatist.

छुना, सं. शुरु । ने. थालनी, श्रीगणेश । start, beginning.

-खँ, सं. (-गू) छुनाखँ धइगु न्ह्यागुं भाय्या दुधं खः । ने. उखान । a proverb.

-ज्या, सं. (-थू) ज्याया छुना । ने. थालनी । the act of beginning.

-नां, ना. (नाम-) सुनानं छुना बिउगु नां । ने. कसैले राखिदिएको नाम । a given name.

छुने, क्रि. १. ज्या छुये । ने. थाल्नु । to begin, start.
२. भुतुमालिया का त्वःते । ने. धागो छोड्नु (चंगाको) । to pay out (a string) (हे. का-, खँ-, ज्या-) ।

छुबां, सं. (बान-,-ग) १. सः व लय् न्हेब्वया मेया बां छुना केनेगु । ने. सांगीतिक (संरचना) प्रारूप, पूर्वाभास । prelude. २. ताल व लय् पुत्तुपुइकाः नित्तुनीकाः न्हूगु लय् बाय् ताल पिकाय्गु ज्या । ने. सांगीतिक संरचना, तल्लीनता । fugue.

-केने, क्रि. छु गन्याःगु मे हालेगु खः उकिया न्हेबां ब्वये । ने. भःल्काउनु (संगीतको प्रारूप) । to prelude.

छुमन्तर, सं. फूफाः, छुमन्तर । ने. टुना । sorcery.

-याये, क्रि. (ल) फूफा याये, इमिसं छुमन्तर यात । ने. टुना गर्नु । to enchant.

छुमां, सं. (मान-) १. संकेत । ने. सुइँको, संकेत । a hint, signal. २. ज्वरं मत्वःतीगु गंल्वय्या

छुमां । ने. लक्षण (रोगको) । a symptom.

-ग्वर:, ना. (रल-,-पा:) सुचंग्वर:, सुचं बीगु ग्वर: । ने. संकेतपाटी, सूचनापाटी । a sign-board.

-दये, क्रि. (ल) ल्वय्‌या छुमां खने दये । ने. रोगको लक्षण देखापर्नु, हुनु । to have symptoms of.

-बिये, क्रि. (ल) इशारा बिये, छं छुमां बिइवं जि वय्‌ । ने. सुइँको दिनु । to hint.

-याये, क्रि. (त) संकेत याये, मचां छुमां यात माम्ह व्वां वन । ने. औंल्याउनु, इङ्गित गर्नु । to indicate.

छुये¹, क्रि. (ल) १. नये जिइक छुं वस्तु बुके, केहँया मरि छुत । ने. पकाउनु, सेक्नु । to bake, broil. २. चि, मसला तये । ने. हाल्नु (नून, मसला) । to season with spices. ३. सपलय्‌ स्वां छुये । ने. सिउरनु (फूल) । to place (a flower, floral objects). ४. झ्या: खापा छुये । ने. जड्नु (खापा) । to fit, fix (door leaf etc). ५. ज्या न्हयज्याके । ने. थाल्नु । to start. ६. मता:छु याये । ने. भान पार्नु, निहुँ गर्नु । to feign. ७. स्वापू तये । ने. जोड्नु, सम्बन्ध राख्नु । to link.

छुये², क्रि. (ल) १. मिइ छुया: बुके । ने. आगोमा पोल्नु । to put something in fire. २. फुके, काय्‌चाम्हं छेँ बुँ फुक्कं छुल खनि । ने. बेच्नु, सखाप पार्नु । to squander away.

छुलय्‌याये, क्रि. (ल) १. वइतं घ्वइतं मखुगु खं न्यंके । ने. उक्साउनु । to instigate. २. थ:गु च्व:फायेगु म्हुय्‌याना संके । ने. हस्तमैथुन गर्नु । to masturbate. (हे. छुल्या:)

छुले, क्रि. १. मुलु काय्‌ तिये, क्वतय्‌ दुच्छये । ने. सियोमा धागो हाल्नु, पसाल्नु । to thread. २. प्वा: तव्‌वय्‌के, ग्वले । ने. छिराउनु, प्वाल ठूलो पार्नु । to enlarge a hole. ३. च्वले । ने. हुल्नु । to drive in.

छुल्या:, सं. (ल्याक-) कर्पित ल्वाका जुइम्ह । ने. उक्साउने । an instigator.

***छुल्वर,** सं. १. छुल्या: । ने. हस्तमैथुन गर्ने । a masturbator. २. च्य:चा, क्वयामचा । ने. नोकर, चाकर । a servant.

छुसा, सं. १. (-प्ति) चि, मसला, जि आदि । ने. नून मसलाहरू । a condiment. २. बाजनय्‌ तइगु छुसायात मसला नं धा: । ने. काली, मसी (बाजामा राख्ने) । tuning paste.

छुसिं, सं. १. (-का) घंजा, छ्वा:सिं:, मुतुली छुसिं दु । ने. दाउरा । firewood. २. ध्व छुसिंतसें भीलिसे फुइँ यानां ला:गु ला । ने. जाबो, तुच्छ, छुसी । an insignificant person.

छुसिं, सं. (सिन-) न्ह्यागुं मिया नइम्ह, सर्वय्‌थापा । ने. सर्वस्व मास्ने, हुरदंग्याहा । a prodigal.

छुस्या, सं. (-ग:) सिया त:गु छ्व । ने. गहुँ (भुटेको) । toasted wheat.

-मुस्या, ना. १. छुस्या व मुस्या । ने. भुटेको मकै गहुं र भटमास आदि मिसिएको । toasted grains. २. ल्याखय्‌ मजा:पिं, थेचा मचा । ने. भारेभुरे । insignificant.

छुस्या:, सं. (स्याल-,-पा) नाय्‌खिं बाजं लिसे छुस्या: थाइ का । ने. झ्याम्टो । a pair of cymbals.

छुँ, सं. अन्न, वस्तु त्याना हन्ता याना बीम्ह छुँचा । ने. मुसो । a rat; mouse. (हे. क्वपि-,च्वं-, ति-,घुकू-,बुँ-,ब्व-)।

-ग:, ना. (गल-) छुँ च्वनिगु प्वा: । ने. दुलो (मुसाको) । a mouse-hole.

-ग:क्वँय्‌, सं. (क्वच-) बपिं क्वसं च्वंगु क्वँय्‌ । ने. नितम्बको हाड । the rib.

-च्व:, सं. (च्वल-,-गू) छुँ लायेगु पञ्ज: । ने. मुसाउरो । a mousetrap.

छुं, सं. भतिचा, यक्व म्वा: छुं जक द:सां गा: । ने. केही, अलिकति । some, something.

-गयेंजूसा, क्रि.वि. छुं कारणं छुं जुसा, छुगयें जूसा जित: स: बिउ । ने. केही परे, परिआए । in case

छुँवा, सं. (-पु) छुँवायात खिचावा नं धाय्‌गु या: । ने. कुकुरदाँत । a canine tooth.

छू, सं. (छुलि-) पह:, सू । ने. निहु, बहाना, अर्घेलो । pretence, pretext. (हे. मखं-,मता:-, मद्‌-,मसिउ-)

-याये, क्रि. (त) ख:थें नेंक छुं याये । ने. बुझ पचाउनु, गरिटोपल्नु । to pretend.

छेने, क्रि. १. आम क्वत छक्व छ्यूं रे । ने. बुरुस लगाउनु । to brush. २. सं छेने । ने. कपाल कोर्नु । to comb.

छेप:, सं. (पल-,-गू) निखे निपा ल्हातं सर्प नुना च्वंगु

ख्वा:पा: । ने. कीर्तिमुख। a monster in the act of devouring a snake.

-ख्वा:, ना. (ख्वाल-,-गू) ग्यानापुक बांमला: गु ख्वा: । ने. डरलाग्दो अनुहार। a frightening image. (lit. face).

छेर्कि, सं. । छम्हेसिया तुतिं मेम्हय्सिगु तुतिइ क्यंका: क्व:थलेगु छगू दाउ । ने. दाउ, तिकडम । a wrestling trick.

-तये, क्रि. (ल) १. तुति कताका: क्व:थले । ने. दाउ लगाउनु (पहलवानी खेल्दा)। to trip. २. सुयागुं ज्या खं क्व:थला बिये । ने. बाधा दिनु, बिगार्नु । to hinder.

छेला, सं. उपयोग, बांलां: बांमला: धइगु छेलां केनी । ने. प्रयोग । use.

छेले, क्रि. व्यवहारय् उपयोग याये, वं न्हूगु थल छेल । ने. प्रयोग गर्नु । to apply, to use.

छेलेपु, वि. छेला। ने. प्रयोगात्मक। experimental.

छेँ, सं. (-खा) अप्पां दना अंग: पौ तयात:गु च्वनेगु थाय् । ने. घर । a house, home. (हे. गसि-, थ:-, ध:-, न्हि-, पाहां-, लब-, लय्ता-, हा-)

-कुलु, ना. छेँय् च्वनीम्ह, छेँतुकुलु । ने. घरमा मात्रै बस्ने । one who prefers to stay at home.

-खँ, ना. (-गू) छेँया खँ । ने. घरायसी कुरा । domestic affairs.

-चा, सं. (-खा) चिखाचागु छेँ, गाछेँ । ने. सानो घर, हलका घर, शामियाना । a small house.

-जिचा, ना. ससलय् च्वना निर्वाह याइम्ह जिलाजं । ने. घरज्वाईं । one who lives in his wife's house.

-थुवा:, सं. (वाल-) छेँपू । ने. घरधनी । the owner of a house.

-दि, सं. छेलि, भ्रीसं छेँदि नं धातें ल्या: ख्याना त: । ने. छिंडी । the ground floor (lit. base of a house).

-बुँ, सं. छेँ व बुं । ने. घर-खेत, अचल सम्पति । immovable property.

-भुवा:, ना. (वाल-) छेँ कत्ताना: पिया च्वनीम्ह भुवा: । ने. घरको देखरेख गर्ने । a housekeeper

-लि, सं. (-कु) छेँदि । ने. छिंडी । the ground floor.

-याये, क्रि. (त) छेँयात जिइके, छेँ बांलाक चलय् याये । ध्वं छेँ याइ ता: जिं । ने. घरजम गर्नु । to establish a household, (of a family) to prosper.

छेँछेँ, अ. बाबुवं । ने. अधकल्चो, अधपाको । half-cooked.

-च्वने, क्रि. बाबु वने । ने. अधकल्चिनु । to become half-cooked.

-छ्ये, (ल) सँ तिंतिं स्वाये । ने. ठाडठाडो हुनु (कपाल) । (of hair) to stiffen. २. ख्वा: छेँछेँ च्वने । ने. जर्खरिनु । to grow hard, old.

छेँसुआचा, सं. (-पु) चा:मुलु, लाकां सुइगु मुलु । ने. सियो (जुत्ता सिउने) । an awl. (हे. आचा)

छेँसा, सं. (-गू) १. थासा, थकू । ने. बुरुस । a brush. २. ककीचा, थकू । ने. काइँयो, थाँक्रो । a comb.

-थकू, ना. (कति-) थाज्याय् लेलीगु थकूचा । ने. कडा बुरुस (तानमा प्रयोग हुने) । a hard brush (weaving).

छेँगू, सं. म्हया पिब:सा, म्हया ध:नेच्वंगु ब: । ने. छाला । the skin.

-त्वये, क्रि. (ल) छेँगू पिये । ने. छाला खुत्ल्याउनु, छाला उदार्नु । to skin, to flay.

छ्यूं, ना. (छ्येन-) १. (-ग:) म्हया दकले च्वय्या अंग, ककुं च्वय्यागु ब्वति । ने. टाउको । the head. २. च्वसुया नां । ने. शीर्षक । heading, leading column.

-कइ, ना. (इच-,-ग:) छ्यूनय वइगु कइ । ने. टाउकोमा आउने खटिरा । pustules on the head.

-क्वँय्, ना. (क्वँच-) क्वत: । ने. खप्पर । the skull.

-क्वाये, क्रि. (त) १. जिउ धाये । ने. टाउको हल्लाउनु, सकार्नु, हुन्छ भन्नु । to nod. २. छुंगु खं जिगु छ्यूं क्वाकल । ने. रन्कनु (शब्दार्थ: कन्सिरो तातिनु) । to burst into anger, get heated.

-ग्वलं खाये, क्रि. (त) ल्या: अप्पो दय्के । ने. संख्या

बढाउनु । to assemble.

-चासु वँये, क्रि. (ल) थाकु चाये, छुं धाय् मफये । ने. टाउको कन्याउनु, गाह्रो मान्नु, निमुखा हुनु । to hesitate (lit. scratch one's head).

-नये, क्रि. (ल) दु:ख बिये, ध्व मचातसें जिगु छ्यूं हे नल । ने. पिरोल्नु, हैरान खेलाउनु (शाब्दार्थत: टाउको खानु) । to vex.

-फुस, ना. छ्यूं फुसय् ल्वाबः तयाः देने माः । ने. सिरान । the head of a bed.

-बुबुस्याये, क्रि (त) = छ्यूं चासु वँये । ने. टाउको कन्याउनु । to hesitate, to scratch one's head.

छ्याकये, क्रि. (ल) १. पिचु मजुये, नचुसे मच्वंगु । ने. खस्रिनु । to become rough, to roughen. २. छ्याक:खू दुम्ह जुये । ने. छ्याके हुनु । to become pock-marked.

छ्याकं, ना. (कन-) १. सिंया चापा: वा सिंया ख्वला । ने. छ्याकन । shaving, profit. २. कुचु, ग्वला । ने. नाफा । profit. ३. छ्यापं । ने. छूट, कटनी । commission.

छ्याक:[१], ना. (कल-) पिचु मजुगु । ने. छ्याकटे, छ्याके । a pockmarked person (हे. नचु-, हापा-) ।

-खू, सं. (खुलि-) त:कइया खू । ने. बिफरको दाग । pockmark, scar.

छ्याक:[२], वि. भचा नी मगाः छ्याक:नि मखं ला । ने. खस्रो । rough.

-के, क्रि. छ्याकय्के, छुं छ्याक:के मते । ने. खस्रो वा मोटो पार्नु । to roughen.

-याये, (त) १. छ्याक:के २. छ्याक:खू दुम्ह जुइके । ने. खस्रो पार्नु, छ्याकटे पार्नु । to roughen

छ्याका, सं. ध्व:धी:, बाला । ने. धर्सो । stripe.

-माका, ना. त:ता रंगया ध्व: । ने. रंगीचंगी धर्सो । stripes of many colours.

-माका धाये, क्रि. (ल) त:ता जिगु ध्व: दये । ने. टाटेपाटे हुनु । to become striped, speckled.

छ्याकेछिके, ना. छुं हे खँ सुमचुकुसे ल्हाइपिं, छ्याकेछिकेत ब्वने तसकं अ:पु । ने. स्पष्ट वक्ता । an outspoken person, openhearted person.

-जुये, क्रि. (त) छ्याकेछिके जुइ कति मला: । ने. निष्कपट हुनु । to become frank

छ्याक्क:, क्रि.वि. छ्वल्वलं पेनने, बगरें छ्यं छ्याक्क पा:बलय् भ्याय्चा पेनन का । ने. च्वाट्ट, छिन्ने गरी (काट्नु) । (to behead) at a stroke with a dull chopping sound.

छ्याच:, सं. (चल-) छ्याच: तय् नतसुतय् निखां धू दं । ने. घरफोरा, घरभडुँवा । a destroyer of family peace and happiness.

-थने, क्रि. छें ल्वाके, छेँय् ल्वापु पिये । ने. घर फोर्नु, फुटाल्नु । to split a family.

-सिं, (सिन-) उखें पुखे छेँय् ल्वाका जुइपिं । ने. घर फोड्वा । family splitter, quarrelsome.

छ्याता, सं. (-गू) १. सल्लाह, सहलह । ने. प्रस्ताव । proposal, advice. २. छं बिउगु छ्याता जित: यल । ने. साहुती । suggestion. ३. उपदेश, गुरु जुवय् म्वा:, छंगु छ्याता मा:गु मदु । ने. उपदेश, शिक्षा । instruction.

-काये, क्रि. (ल) साउती फ्वने । ने. सल्लाह माग्नु । to consult.

-बिये, क्रि. (ल) थुइके, सेनेकने याये । ने. सम्झाउनु, अर्ति दिनु । to advise; to instruct.

-याये, क्रि. (त) नेने कने याये । ने. सर-सल्लाह गर्नु । to consult, to counsel.

छ्यातां, क्रि. वि. धकिं मदुगु, क्वया छ्यातां च्वन झ्या:काप: छकू ला ति । ने. बेपर्दासँग (उदाङ्गिनु) । in full view.

छ्याना, वि. छ्याये छिंगु । ने. अर्थ्याउन सकिने । interpretable.

-अर्थ, ना. (गू) छ्याना: पिज्वेका त:गु अर्थ । ने. अर्थ्याइएको अर्थ । interpretation.

-ग्व:, ना. (ग्वल-) छ्याना: दय्का त:गु खँग्व: । ने. व्युत्पन्न शब्द । a derived word.

-सु, सं. खँग्व: ज्याय्गुया भाव । ने. व्युत्पत्ति । etymology.

छ्यापने, क्रि. १. ल्वाकछ्याये । ने. मिसाउनु, दूषित पार्नु । to adulterate, mix. २. न्हापान्हापा फ्वसा यें आ: न्या:ब:पिन्त छ्यापनेगु या: । ने. छूट,

बट्टा दिनु । to discount

छ्यापं, सं. (पन-) १. ल्वाक ज्याय्‌गु । ने. मिसावट । mixture, adulteration. २. कमिशन । ने. छूट, बट्टा । discount.

-छ्याये, क्रि. (त) ल्वाक छ्याये । ने. मिसाउनु, दूषित पार्नु । to adulterate, to mix.

छ्याये, क्रि. (त) १. ल्वाक छ्याये । ने. मिसाउनु । to mix up. (हे. छ्यापं-, न्हे-, लि-) २. कुचा थले, बाकू याये । ने. फोर्नु, टुक्र्याउनु । to break into. ३. दाये, छ्येनय्‌ क्वाये । ने. कुट्नु, ठोक्नु । to beat, strike (on the head) ४. बुं छ्याये, घां पाले । ने. ड्याङ कोत्रनु, पाखो सम्याउनु । to lower a terrace. (हे. तगिं-, घां-) ५. ध्वाथुइके, अर्थ कने । ने. अर्थ्याउनु । to interpret. (हे. अर्थ-, ग्व:-, ल्वाक-) ७. ब्व: बिये, छ्या छ्या याये । ने. गाली गर्नु, टोकस्नु । to abuse, to rebuke repeatedly.

छ्यासा, सं. १. ल्वाक छ्यायेगु वस्तु । ने. मिसाउने । an adulterant. २. छ्यापं । ने. लसपस, दूषण । contamination.

छ्यांजय्‌, सं. १ ज्या संचालन याइम्ह, मुख्यम्ह व्यक्ति । ने. सचिव । a supervisor.

छ्यांजु, सं. ततधगुं भ्वजय्‌ छम्ह छ्यांजु दइ । ने. प्रबन्धक (भोज भतेर चलाउने) । the manager of a feast.

छ्व, सं. (-गः) छता नसा । ने. गहुँ । wheat. (हे. त-, हाकु-)

-चुं, सं. (चुन-,-प्ति) छ्वया चुं । ने. गहुँको पीठो । wheat flour.

-सँ, सं. (-पु) छ्वया च्वामुगु सँ । ने. जुगुल्टो । tuft on the ear of wheat, awns.

-सु, ना. (-पु) छ्वालि । ने. छ्वाली, पराल (गहुँको) । wheat straw.

छ्वकरा, सं. १. बूब: हाया: वइगु च्वकर । ने. चोकर । dreg, sediment. २. गुगुं गुगुं सिइ छ्वकरा यक्व दु । ने. छोक्रो, पिग्रो । non-juicy part of a fruit. ३. भुच्चा भाच्चा, मचा । ने. भारेभुरे, केटो । a small boy, a boy.

छ्वकवाये, क्रि. (त) कु दिके । ने. भारी बिसाउनु । to take off a load for a while (to relax).

छ्वकि, सं. (-ग) छ्वगुलि । ने. गेडा (गहुँको) । a grain of wheat.

-मना, सं. (-पा) छ्वयागु मना, थ्वँ थुइत छ्वमना मा: । ने. दाउन । yeast made of wheat.

छ्वने, क्रि. १. ल्वाके । ने. उस्काउनु, चुक्ली लगाउनु । to instigate, to provoke. २. कुंगु ल: पित छ्वये । ने. निकास खोल्नु । to make an outlet, to break a dam, water-pipe.

छ्वम्हुये, क्रि. (ल) तज्याये, चित्तुचिना स्वयनेव छ्वम्हुइ य: । ने. फुट्नु, पड्किनु । to burst out. (हे. मुये, म्हुये)

छ्वये[1], क्रि. (त) सुयातं गनं वने बिये । ने. पठाउनु । to send. (हे. क्व-, क्वत-, थ-, थत-, दु-, पि-, लि-, लित-).

छ्वये[2], क्रि. (ल) १. मि च्याये । ने. आगो बल्नु, दन्कनु । to burn. २. ज्याखँय्‌ जियावं वये । ने. सप्रिनु, पुगीसरी आउनु, फलिफाप हुनु । to prosper; to promote.

छ्वम्हुक, क्रि. वि. तस्सकं (हके, ब्व: बिये) । ने. तर्सने गरी (हप्काउनु, हकार्नु) । (to rebuke, reproach) severely.

छ्वल:[1], सं. (लत-) म्वा: मदुगु खँल्हाना ल्वाका जुइम्ह मनू । ने. भँडुवा । instigator .

-रा, सं. छ्वना जुइम्ह, छ्येँय्‌ ल्वाकीपिं । ने. भँडुवा । a male instigator.

-रि, ना. छ्येँखादा: जुइपिं छ्वल:रितय्‌ नं भा: ला । ने. भँडिनी । a female instigator.

छ्वल:[2], वि. तिंतिं स्वा:गु, छ्वल:गु सँ छ्येने थाकु । ने. ठाडठाडो कपाल । stiff.

-वा, ना. (-पु) फ्रीके नं छ्वल:वा दु । ने. चुच्चे दात । teeth that stick out.

-सँ, ना. (-पु) तिं तिं स्वा:गु सँ । ने. ठाडठाडो रौं । stiff hair, bristle

छ्वले, क्रि. छुले, प्वालय्‌ दुत छ्वये । ने. हुल्नु, पसाल्नु । to thrust

छ्वँकुमि, सं. छ्वल:रा । ने. भँडुवा । an instigator.

छ्वँखँ, सं. (-गू) छ्वनी पहगु खँ, छुलय्‌ याय्‌गु खँ । ने. उस्काउने खालको कुरा, उस्काइ । a provo-

cative talk, provoking report.

-प्याखं, सं. (खन-,-पु) छूवँखँ प्याखं गुंपुनी फ्रा: त्वा:त्वालं पिदनेगु या: । ने. व्यंग्यपूर्ण नाटक । a satirical play.

-वाये, क्रि. (त) ध्याक्व न्याका: खँ ल्हाये । ने. व्यंग्य हान्नु, छेड्नु । to instigate.

छूवँय्ला, सं. छुसा गाक्क तया: वाला त:गु ला । ने. छ्वैला । spicy meat preparation. (हे. तपा-, ममा-, हाकु-)

-ब्वकाये, क्रि. (ल) स्वनात:गु छूवँय्ला गुथि ब्वजय् छ्वेले । ने. प्रसाद (छ्वैला) बाँड्नु । to distribute such offer.

-भू, सं. (भूलि-) न्ह्यागुं नख: चख:, ज्याखँ छूवेलाभू याना: छुनी । ने. प्रारम्भिक भोज (शुभारम्भ) । initial feast.

-भूयाये, क्रि. (त) नख: दने, ज्या छुये । ने. प्रारम्भ गर्नु (भोजभतेर, चाडपर्व) । to perform such a feast, start festive activity.

छूवं, सं. (स्नुवन-) १. (-त्या:) सँय्प्वाँय् । ने. ढोड नसा । tendon. २. ब्वफाय्गु । ने. मुत्ले, तुतुरी । the penis. ३. (-पु) पंया ब्वका वा चुलियात पाउँक फिना त:गु । ने. तामा, बाँसको टुसो । bamboo shoots.

छूवंसिं, सं. (सिन-) बइतं ब्वइतं छूवं जुइम्ह । ने. भँड्वा । an instigator.

छूव:, वि. च्या:गु, तफा:गु । ने. बलेको, फराकिलो । burnt, liberal.

-नुगः, सं. (गल-) कत:या थिं स्वइम्ह, त:धंम्ह । ने. उदार चरित्र, फराकिलो मन । a high-minded person, generous, liberal person.

छूव:पा, सं. १. अगति, सिक । ने. वायु । the spirit of the dead, evil spirit. २. प्वा:सिं ज्या । ने. बोक्सी विद्या । witchcraft.

-हये, क्रि. (ल) प्वा:सिंतसें छूव:पा हलकि छँ छखां हे मसायें फिंझा दनी । ने. बोक्सी लाग्नु, टुनामुना गर्नु । to be possesed by a witch.

छ्वाका, अनु. सिसिचाय् ल:तया: संके बलय्या स: । ने. छपछप, छ्यापछ्याप । splashing sound

छ्वाकिं, सं. १. छुकिं, वा छ्वा:म्ह मिसा । ने. दाँत उछिटिएकी आइमाई । a buck-toothed woman. २. छुकिं मिसा । ने. चोयाले आइमाई । a sharp-tongued woman, back-biter.

छ्वाके[1], सं. १. छ्वाकिं, वा छ्वाम्ह मिसा । ने. छ्वाँके आइमाई । a buck-toothed woman. २. म्हुतु छ्वा:म्ह, क्वा:रि । ने. चोयाले आइमाई । a sharp-tongued woman.

छ्वाके[2], क्रि. १. लखं छ्वाके । ने. पानी छम्कनु, हुर्याउनु । to sprinkle. २. क्वले । ने. छर्कनु । to throw away violently, hurl.

छ्वाये, क्रि. (त) १. वेगं ल: वा:वंगु जुये । ने. बेगले बग्नु । to flow at high velocity. २. छ्वा म्हुतु जुये, वया म्हुतु छ्वात उकिं ज्या मजुल । ने. चोयाले हुनु । to be sharp-tongued. (हे. म्हुतु-, छ्वा:)

छ्वाय्, सं. (छ्वाच-) १. लब । ने. नाफा । profit. २. छ्याकं । ने. बट्टा । commission.

-काये, क्रि. (ल) छ्याकं काये । ने. कमिशन लिनु । to take commission.

-फ्वाय्, सं.१.ब्वाय्फ्वाय् याना: छिंकि । ने. व्यवस्था । adjustment. २. ने. सरदर । average.

-फ्वाये याये, क्रि. (त) १. ब्वाय्फ्वाय् याना ब्वेगु का, । ने. मिलाउनु, फछ्याउनु । to adjust. २. ने. पुऱ्याउनु, भ्याउनु । to manage.

छ्वालि, सं. (-पु) च्छु लया: गंका त:गु मा । ने. छ्वाली । wheat straw. (हे. छ्वु)

-कथि, सं. जुजुया पलेसाय् थने हइगु चिं कथि । ने. राजदण्ड । the rod of State. २. चउकोसया दकलये न्ह्य:नेया मा । ने. अगिल्लो खामो (चौकोसको) । the foremost post (of a frame).

-पू, सं. (पुलि-) हाक:चा लूगु पू । ने. लाम्चो पोते । an oblong glass bead.

-प्वाँय्, सं. (प्वाँच-) १. छ्वालिया प्वाँय् । ने. राँको । a torch. २. मिप्वा:लाखय् । ने. राँके भूत । the Jack-o,-lantern. ३. आखिरय् कायम्ह हे छ्वालिप्वाँय् जुया बिल । ने. ध्वंस गर्ने, संहारक । a destroyer.

छ्वालु, वि. १. ताकु मजुये, ति यक्व दुगु । ने. पनेलो । thin, watery. २. छ्वालुपिं मिसात

ब्वना जुइ म्हाइपु । ने. उत्ताउलो, नखरमाउलो । coquettish.

-क, क्रि. वि. १. ति यक्व दयक । ने. पातलो । thinly. २. मचाल्यासेत छ्वालुक सना जुल । ने. नखरमाउलो पाराले । coquettishly.

-जः, ना. (जल-) छ्वालु जलय् मिखा भुलं नय्यः । ने. मृगतृष्णा । mirage. २. भुलं नइगुया पहः । ने. भान, भ्रम । illusion.

-ये, क्रि. (ल) १. ति यक्व दया ह्वांत्यां ह्वांत्यां च्वने । ने. पातलिनु । to be diluted. २. न्याचः दने । ने. उताउलो हुनु । to flirt.

-सु, ना. (-गू) न्याचः दंगु पह । ने. नखरा, लीला । flritation.

-सेच्वने, क्रि. १. ति आपा दये । ने. पातलिनु । to be liquid thinner. २. ने. नरखमाउलो हुनु । to become coquettish.

छ्वावाये, क्रि. (त) १. न्याक्क बस्वाये । ने. पछार्नु । to throw down, knock (someone) down. २. ध्वब्या तय्सं वसः छ्वावाना च्वनी । ने. पछार्नु (कपडा) । to beat clothes in washing.

छ्वास, सं. पिम्पगः वाये यंकेगु दुवा, छ्वासय् नं देउपुजा जुइला ? ने. छ्वासल । a neighbourhood deity having an important role in the birth and death purificatory rites.

-अजिमा, सं. सी बूया ल्याःचा तइम्ह अजिमा । ने. छ्वासल। a goddess to whom certain items are thrown ritually.

छ्वासु, वि. क्वातुया अःखः । ने. खुकुलो । loose.

-क, क्रि. वि. क्वातु मजुइक । ने. खुकुलो हुने गरी । (to tie up) loosely.

-के, क्रि. क्वातुमजुइके, क्वालुके । ने. खुकुकल्याउनु । to loosen.

-से च्वने = छ्वासुये ।

छ्वास्या, सं. १. म्यालां वसः पुना जुइम्ह । ने. होस्ल्यांग्रे आइमाई । an ill-dressed woman. २. तरह मदुम्ह मिसा । ने. ढङ्गरङ्ग नभएकी आइमाई । an unskilled woman.

-पहः, सं. (हल-;-गू) व मिसाचिके छ्वास्यापहः दु । ने. बेढंगीपना । carelessness, awkwardness.

-हां, क्रि. वि. १. बुलुहुं (बेना बये), प्व प्वः छ्वास्यां बेना वल का । ने. बिस्तार बिस्तारै (फुस्कनु) । (to untie) gradually. २. मछिं यें च्वंक (फेतुये, च्वने) । ने. अप्ठेरो पाराले (बस्नु) । (to sit) in a loose attitude . भालां, मछिंक । ने. भद्दा पाराले (पोशाक लगाउनु) । vulgarly (to dress).

छ्वांवये, क्रि. (ल) १. च्वामुये, पिचाःयें जुये । ने. बाहिर निस्कनु । to protrude. २. च्वामुये, च्वकालुये । ने. चुच्चिनु, तिखिनु । to obtrude.

छ्वाः, सं. (छ्वाक-) १. पेंकुंचा लाःगु छुं वस्तुया ब्या व फि । ने. मोटाइ र चौंडाइ (चारपाटे काठको) । breadth and thickness (of a square object esp. wood). २. लःया वेग, प्व खुसि तसकं छ्वाः । ने. प्रवाह, वेग । the current of a river. ३. वा छ्वाःम्ह मनू । ने. छ्वाँके । a buck-toothed person.

-काये, क्रि. (ल) क्वातुक थुइके, पूवंक सिइके । ने. नालीबेली जान्नु । to know the details.

-खुसि, सं. म्हुतु छ्वाःम्ह मनू । ने. मुखाले, चोयाले । a foul-mouthed, sharp-tongued person.

-रि, सं. म्हुतु छ्वाःम्ह छुच्चा मिसा । ने. चोयाले आइमाई । a sharp-tongued woman.

-सु, ना. (-गू) खुसि छ्वाःगुया पहः । ने. प्रवाह, वेग । the current of a river.

छ्वाःछ्वां, क्रि. वि. छ्वारा छ्वारा (लःछ्वाकेगु) । ने. छ्याप्प छ्याप्प (पानीले छ्याप्नु) । to sprinkle (with a paddling sound repeatedly).

ज

जक, क्रि. वि. तक्क, खालि । ने. मात्र । only.

-चा, वि. गाक्कं म्होया भाव, थुलि जकचां हे गाः । ने. ज्यादै कम । least.

-मि, ना. हाःनाः मदुपिं, छें बुं मदुपिं । ने. सुकुमबासी, अकिंचन । piteously poor, without land, house and employment.

-सु, ना. १. मदुया भाव। ने. नपुग। lack, want. २. याक:चा धइगु भाव। ने. एकाकीपन। loneliness.

जका, सं. (-गू) १. मछिंगु थाय्, काप। ने. घुम्ती, खोंच, काप। turning, fold. २. चिचा ब्यागु लँ। ने. साँगुरो बाटो। narrow space, line. (हे. खा-)

जकां, क्रि. वि. ज्वाल्लां, तिमिला जकां थित। ने. फकाफक (चम्कनु)। (of the moon) to shine brilliantly, brightly.

जग्, सं. (-गू) छेँया नी। ने. जग। foundation. २. जगत, संसार। ने. जगत्। the universe, world. ३. जगं छेँ ल्वहन। ने. जग। a small jack.

-स्वने, क्रि. नी तये, जग् स्वनेत घउ थाना: साइत पिकाल। ने. जग हाल्नु। to lay a foundation.

जग्मग्, सं. (-पा:) ज्वाला ज्वालां थीगु छ्ता भ्वं। ने. जग्मग। a piece of glittering paper.

-जुये, क्रि. (ल) फफ धाये, निप्वा:या मतं हे चुक जग्मग जुल। ने. जगमगाउनु। to glitter, glisten.

जगा:, सं. (गात-) फ्वना: कायगु ज्या। थउँ सिलाच: रय्या जगा: क्याच्वन लँय्। ने. जगात। money collected from pedestrians etc. on certain festive occasions, esp. Shivaratri, toll, tax.

-छेँ, सं. (-गू) भंसा: छेँ। ने. चुंगी लिने घर वा कार्यालय। a customs house.

जग्गा, सं. बुँ। ने. जमिन, खेतीपाती। a field, plot of land.

जता, सं. १. जंचिगु सँ। ने. जटा। matted hair. २. नइक्या:या पिने भुना च्वंगु तन्तु। ने. नरिवलको खप्परबाहिर जेलिएको रेसा। coconut fibre, coir.

-चिने, क्रि. खिति थाना वा चिकनं सं ग्वाराचिने। ने लट्टा पर्नु, गुजुल्टो पर्नु। (of hair) to become matted.

जति, सं. तुयूगु ज:। ने. ज्योति। light, flash. २. संगीतया छगू ताल। ने. संगीतको ताल। (mu.) rhythm.

-खये, क्रि. (ल) तुयूगु ज:खये। ने. उज्यालो हुनु। to be illuminated.

जद:, सं. (दल-,-गः) ह्याउँ न:गु ती। ने. जडुल। a reddish mole.

जधा, सं. धुकू। ने. जेथा। capital, property.

-चिने, क्रि. तिति पापा याना: धन मुने। ने. किरन्टोकी पाराले धन बटुल्नु, सोहोर्नु। to gather money avariciously.

जनता, सं. मनू, देशवासी त। ने. जनता, लोक। the people in general.

जनम्, सं. बु, जन्म। ने. उत्पत्ति। birth.

-छि, क्रि. वि. जनम्छि छंगु गुन जिं लुमन्का तय्। ने. जन्मभर। lifelong.

-न्हि, सं. (-म्हु) बुदिं। ने. जन्मदिन, जन्मदिवस। birthday.

-भर, क्रि. वि. जनम् का:छि। ने. जिन्दगीभरि। lifelong.

जना:, सं. (नाल-) जना:तय् छु भा: यथाय् नइ, यथाय् देनी। ने. डुलन्ते। a vagabond, tramp.

-क, क्रि. वि. धेता:क। ने. धिङ्ल्याहापाराले। stubbornly.

-भना:, ना. (नाल-) भा:मदुम्ह, जना: भना:तलिसे तापाय् भिं। ने. हरामखोर। a scoundrel

-भना:सु, सं. (-गू) हालाहुलु पह:। ने. स्वेच्छाचार

-सु, ना. (-गू) जना:सु दइगु धइगु लोकं व्हाकेगु का। ने. लबस्तर्याइँ। vagabondism.

जन्भा:, सं. (भाल-,-गू) जन्मा: छगू थाय्। ने. मछेन्द्र बहाल। Machendra Bahal, a Buddhist monastry of Kathmandu shrine.

-द्य:, सं. (देव-) तुयुम्ह करुनामय। ने. मच्छेन्द्र नाथ। Machendra Nath, the principal deity inside Machenda Bahal.

जबर, वि. बल्ला:गु। ने. जब्बर, बलियो। strong, durable

-के, क्रि. तसकं बल्लाके। ने. बलियो पार्नु। to make strong

-जुये, क्रि. (ल) बलाये, क्वातुये। ने. बलियो

हुनु । to become strong, durable.

जमल, सं. १. बाय्चा, जमलं बखुं ज्वना कयं ग:प: चफुइ फु । ने. बाज । a hawk, falcon. २. जम:, न्हूपुखू कुनय् छगू थाय् । ने. जमल । locality north-west of the Rani Pokhari.

जमान, सं. (-गू) बचं, जमान बन कि सिघल का । ने. कबुल, वचन, जमान । a promise.

--कमान, ना. मनूतय् निंति जमान कमान त:धं । ने. बोलकबोल, निर्क्योल । a word of honour

-मारा, सं. भा:मदु । ने. बचन हार्ने । a promise-breaker.

-याये, क्रि. (त) बचं बिये । ने. स्वीकार गर्नु । to promise.

जम्मा, सं. छ्याय तयात:गु । ने. जोड, जम्माजम्मी । total.

-याये, क्रि. (त) छ्याय् मुने, ल्याखय् छ्याये । ने. जम्मा गर्नु, खातामा चढाउनु । to collect, to total, to add up.

जये, क्रि. (ल) १. घाँय नये; सा, मे जये । ने. चर्नु । to graze. २. ज्वये । ने. लाग्नु, धारिलो हुनु । to sharpen (a tool). ३. ध्व बासमति धा:गुया जा ज: का । ने. बढ्नु (भात) । (of rice) to increase in quantity while cooked.

जय्, अ. भिं, बांला: । ने. जस, राम्रो । fame, good. (हे. अ-, वि-)

-बिलि, सं. (-गू) मचाबू मव्यंकुतले जुयाच्वंगु दिं । ने. जन्मशौच । the period between the birth of a child and the purificatory ceremony. (हे. विलि)

-मां, ना. (मान-) पूजाकर्म याकेवीम्ह । ने. जजमान । the regular client of a priest.

-मांज्या, ना. (-गू) पूजाकर्म याके बीगु ज्या । ने. जजमानी । priestly functions.

जर, वि. मुख्य । ने. मूल । main.

जर्नेल, सं. राना त प्वायं निर्से हे जर्नेल कर्नेल जू । ने. उपरथी । (mil.) a general.

जल:, सं. (लय-) विध्वंस, जल: जुल कि फुक्कं भर्जेक सेनी । ने. प्रलय, ध्वस्त । the deluge.

जला, सं. (-गू) मिया ज: । ने. ज्वाला । a flame. (हे. गुँ-, मि-)

-गुँ, सं. (-गू) जलागुँयात पुइका गुँजला नं धा: । ने. ज्वालामुखी । a volcano.

जल्ति, सं. जिपा:, लुँ क:मितसें तिसा दय्की बलय् जल्ति का: । ने. जर्ती । (of metal) loss in weight caused by melting and filing.

-वने, क्रि. तिसा दय्के बलय् म्हजुया वने । ने. जर्ती जानु । to lose weight in the process of turning precious metals into ornaments.

जल्ल, अ. क्वाना: गय्ँ च्वनीया भाव । ने. रापिलो । (of heat) radiating.

-च्वने, क्रि. क्वाना: पू यें जुये । ने. दर्फराउनु । to have a burning sensation.

-वये, क्रि. (ल) क्वाना बाय् क्वा:वये । ने. राप आउनु, तातिनु । to get warm.

जव, सं. देपाया अ:ख: । ने. दाहिने । the right hand side or region or direction.

-पाखे, क्रि. वि. जव लिना:, जवपाखे वन कि असं ध्वदुइ । ने. दायाँतिर । on the right hand side of.

जवा:, सं. (वाल-) बिचा: संचा याइम्ह, जवा:त दइगु बाँला का । ने. गोठालो । a herdsman. (हे. नां-, फइ-, सा-, हँय्-) २. (-गू) लिस: । ने. उत्तर, जवाफ । an answer.

-ज्या, ना. पूजा बस्तु लहीगु ज्या । ने. पशुपालन । stockfarming.

-बिये, क्रि: (ल-) लिस: बिये । ने. जवाफ दिनु । to answer, reply.

-सवा: ना. (वाल-) तेर्सिंकि मेर्सिंकि, न्हय्स: लिस: । ने. सवाल जवाफ, बहसबाजी । a heated discussion, argumentation.

जवा:जर्सिं, सं. सिंता, सल्लामाया सिं । ने. सिमटा, दियालो । pinewood.

जस्, सं. स्याबासी । ने. यश । credit.

जस्ता, सं. छगू प्रकारया धातु । ने. खनिज धातु । zinc.

-पाता, ना. पउ चियेगु जस्ताया पाता । ने. कर्कटपाता । a sheet of galvanized iron

for roofing etc.

जहान्, सं. ज:, कला-मात। ने. परिवार। a spouse, family, members of a family.

जहां, क्रि.वि. चक्कने, दन्नमिने । ने. भकाभक (चम्कनु)। (esp. of the moon and stars) shining brilliantly, brightly.

जँ, सं. १. म्हग:या मिजंमेया थाय्। ने. कम्मर। the waist. २. दथु। ने. बीच। the middle part of anything.

-कुसां, ना. (भाय-) दथुइ पिकया त:गु प:कू। ने. बीचको कार्नेस। a string course.

-गले, क्रि. १. गेली गेली याये। ने. आगो चलाउनु (मुर्दा पोल्दा)। to stir a cremation fire. २. जँ गेला यंकूगुलिं बौंलात का अंग:। ने. घटाउँदै लैजानु (गारो उठाउँदा)। to recess a wall.

-घु, सं. (घुलि-) असख्वतातय् जँघुलिइ मिखा। ने. पिठिउँ। the back of an animal.

-नी, ना. (निख-,-पु) जँय् हिनेगु ताहाक:गु कापया बाला। ने. पटुका। a long narrow strip of cloth worn round the waist.

-ला, सं. १. जँया ला। ने. सांप्रो (कम्मरको)। the fleshy part of the waist). २. फ:। ने. सपेटो। the lower back cut of an animal).

-लासँ, ना. (-ग:) छताजिगु सँ। ने. मिर्गौलो। the kindney. (हे. सँ)

जं[1], सं. जता, थकूचां जं जेंका छ्वूव। ने. जटा, लट्टा। matted hair.

-चिने, क्रि. जता जुये। ने. जगल्टिनु, लट्टा पर्नु। (of hair) to be matted.

-जेने, क्रि. जं जेनी बलय् सँ छ्वेने सुख दु। ने. खुल्नु, उघ्रिनु (कपाल)। (of hair) to become free, unmatted.

-पाँयु, ना. (पाँच-) जंगुर, पाँय्चिंगु सँ । ने. जगल्टो। a clump of matted hair.

जं[2], अ. १. स्वापु। ने. जोड, जोर्नी। a joint. (हे. जू-, त्वा:-, -द्व:-, हा-) २. स:, यं। ने. स्वर सुर। tune, melody. (हे. बा-, मा-, ला-).

-क्व, ना. १. जंक्व, मचाजंक्व। ने. पास्नी। the rice-feeding ceremony of a baby. २. ज्या:जंको। ने. जम्को, पास्नी। jubilee. (हे. ज्या:-, मचा-).

-क्वख:, ना. (खत-) ज्वंक्वया इलय् खतय् तया: छ्यू गुइपिसं साली का। ने. भीमरथ। a jubilee chariot.

जंगल, सं. (-गू) गुँ, पर्व। ने. जंगल, वन। forest, hill.

जंगलि, वि. १. गुँइ च्वंम्ह, लाखय्सू दुम्ह। ने. जंगली, भडंगे। wild.

-बखुं, ना. (खुन-) १. देय्ग: बखुं। ने. जंगली परेवा। a wild pigeon. २. थाय् बाय् मदुम्ह। ने. फिरन्ता,रड्लेलो। a vagabond.

जंगुर, सं. (-पाँय्) जंपाय्। ने. जगल्टो। a clump of matted hair.

-क, क्रि.वि. थ्वमात जंगुरक भ्वचिन का। ने. जगल्टिएर (रूख बिरुवा आदि बढ्नु)। (of plants and bushes) growing wildly, clumsily.

जंतिं, सं. लस्व: । ने. जन्त । a marriage procession.

-वने, क्रि. लस्व: वने। ने. जन्त जानु। to join a marriage procession.

जंतु, सं. पेपांचू। ने. जन्तु, चारखुट्टे जनावर। a four-footed animal.

ज:[1], सं. (जल-) छ्खा हे छेंया जहान परिवार। ने. परिवार। a family. (हे. दु-, पि-, मू-). २. जव। ने. दाँया:। the right hand side.

-का, सं. जव ल्हा:। ने. दायाँ हात। the right hand.

-क्वथकुं, सं. (कुन-) वंकुलि। ने. नैऋत्य, दक्षिण पश्चिम कोण। the south-east corner.

-ख:, वि. सकभनं। ने. सबैतिर (दायाँ-बायाँ)। all around, everywhere.

-छि, सं. भ्वछि, छगुलिं ज:। ने. सिङ्गो परिवार। the entire family.

-थथकुं, सं. (कुन-) थंकुलि। ने. ईशान, पूर्व र उत्तर दिशाको कोण। the north-east corner.

-पा, सं. = ज:का, ज:या ल्हा, जव ल्हा। ने. दायाँ

भात । the right hand.

-सा, सं. ज:ला ख:ला । ने. छरछिमेकी । neighbours.

ज:[2], सं. (जल-) तुयुज:, मिजला । ने. प्रकाश, उज्यालो, न्यानो किरण । light, heat. (हे. च-, तुयु-, दु-, पि-, मू-, ल:-, लि-, लू-)

ज:[3], सं. पेब्वय् छब्व । ने. चौथाइ । a quarter of anything.

-छि, चकं छि । ने. चौथाइ । one quarter.

-छिपा:, पेब्वय् स्वब्व । ने. तीन चौथाइ । three quarters (lit. less by one quarter).

-मदु, = ज:छिपा: । lit. without one quarter).

-सि, ना. (-ग:) म्हुतु तप्वा:गु न्हाय्पं दुगु क्वसि । ने. खडकुँलो । a large cooking vessel with rings.

ज:धुं, सं. (धुन-) ल्वहँयागु हिति दुगु छग: त्यांकि । ने. धारा जडेको ट्याङ्की । drinking water tank २. पांग्राचा । ने. चुची (कुमारीको) । the breast (of a virgin).

-हिति, सं. (-धा:) थना ज:धुं । ने. धारा जडेको पानीको ट्यांकी । drinking water fountain (with a spout).

ज:मू, सं. (मुलि-,-मा:) जप यायेगु मा: । ने. जपमाला । a rosary.

-हीके, क्रि. जप यायेगु मा: हिइकेगु । ने. जप्नु, जप गर्नु । to count beads.

जा[1], सं. १. (-ग:) जाकिया बूगु रूप, भी नेपा:मितय् जा मूगु नसा । ने. भात । cooked rice. (हे. न्हय्नुमा-, पाखा-, भु-). २. (-खँ) तानात:गु जा । ने. भात (पस्केको) । served rice. ३. सिधः:गु, पूवंगु । ने. टुङ्गो । completion. (हे. पु-, फु-).

-ग्वारा, सं. १. (-) जाया छग्वारा । ने. भातको डल्लो । a lump of cooked rice. २. छुस्या मुस्या व जाग्वारातय्गु खँ छु ल्हाय्गु ? ने. भारेभुरे, छुसी । a person of low rank, insignificant fellow.

-च्य:, सं. (चेल-) जा छछा: या निंतिं च्य: जुइम्ह । ने. भाते, भातमारा । one who serves others for the sake of one square meal.

-ति, सं. जाय् लुया वइगु ल: । ने. माड । the excess starch drained out of boiling rice, broth.

-थुसुवा:, ना. (बाल-) जाथुइम्ह मनू, भुतू सुवा: । ने. भान्छे । a cook (for preparing main meals).

-सि, सं. (-ग:) जाथुइगु थल । ने. कसौंडी (भात पकाउने) । a rice cooker (हे. सि.).

-सिलाति, ना. (-प्ति) जाकि सिला त:गु ल: । ने. चौलानी । water in which rice has been washed.

-सुवा:, सं. (बाल-) = जाथुसुवा: ।

जा[2], अ. धा क्वातुकेत छ्येले दुगु खँग्व:, थ्व जा जिगु हे ख: । ने. त (सार्थ.) । an emphatic particle.

जाकर, सं. लित बी कथं हयात:गु छुं । ने. नासो, जाकड । a conditional purchase, purchase on credit. २. थाति । ने. थाती, थिग्रो । deposit.

जाकि, सं. (-ग:) वाया हुने दुगु तुयुगु अन्न । ने. चामल । uncooked rice.

-चुं, सं. (चुन-,-प्ति) जाकियात चुंयाना त:गु, चतांमरि जाकिचुनं छुइ । ने. चामलको पीठो । rice flour.

-बजि-पस:, सं. (सल-) जाकि व बजि, बूब: पस: । ने. किराना पसल । a food shop.

जागिर, सं. दरमा । ने. जागिर । a monthly salary, wage.

-दार, सं. जागिर दुम्ह । ने. जागिरदार । an employee, a government servant.

-नये, क्रि. (ल) जागिर दुम्ह जुये । ने. जागिर खानु । to be employed.

जाग्राम, सं. (-गू) न्हय:फिना च्वनेगु । ने. जाग्राम । a vigil.

-च्वने, क्रि. न्हय: मवेकुसे च्वने । ने. जाग्राम बस्नु । to perform a vigil.

-जुये, क्रि. (ल) न्हय: मवये । ने. निद्रा नलाग्नु ननिंदाइ बस्नु । to stay awake.

जाज्वल्ले, वि. तसकं थीगु, साप म्हुतु छ्वाःम्ह । ने. ज्यादै मुखाले। a sharp-tongued (person).

जातः, सं. (तल-,-गू) जन्मकुण्डली । ने. चिनो । a horoscope.

-पुलां, वि. उमेर यक्व दयधुंकुम्ह । ने. बूढा, बूढी । an aged (person).

-प्वले, क्रि. बयुबयु याये, कना बिये । ने. भेद खोल्नु । to disclose the secrecy of.

-स्वये, क्रि. (त) लिपायागु धाये । ने. भविष्य कहनु, बताउनु । to study one's horoscope.

जात्रा, सं. १. मेला, नखः चखः न्याय्केगु ज्या । ने. जात्रा, उत्सव । a festival. २. दुःख, ल्वापु, बेइजत । ने. हुरमत (लिनु) । disgrace.

-क, क्रि. वि. इज्जत वनिगु कथं ? ने. बेइज्जती हुने गरी । in an insultng manner.

-जुये, क्रि. (ल) १. जात्रा न्याये । ने. उत्सव मनाइनु । to celebrate a festival २. न्हाय् बने । ने. इज्जत जानु । to be disgraced, insulted.

-थने, क्रि. जात्राया खः गमं थने । ने. खट बेदीबाट उठाउनु । to start a festival.

-याये, क्रि. (त) १. जात्रा न्याय्के । ने. जात्रा मान्नु । to celebrate a festival. २. इजत काये । ने. हुर्मत लिनु । to insult.

जानाः, क्रि.वि. मिले जुया, त्वाःयापिं जानाः ज्या जुल का । ने. मिलीजुली । in collaboration.

जामा, सं (-पाः) जंनिसे तुतीतक थ्यंगु वसः, धामिं जामा सिना वल । ने. लहंगा । a long pleatd skirt.

जामाःच्व, सं. ल्हुतिं च्वय्या गुँच्वका । ने. बालाजु, नागार्जुन । the Nagarjuna hill. (हे. च्व[३])

जाये[१], क्रि. (त) १. मिले जुया, चुकछिं जात उकिं ज्या जुल । ने. मिलेर । to be friendly with. २. पंलिये । ने. पक्ष लिनु । to side with. ३. थउँ कन्हे किजालिसे जानाः ज्या याना च्वना । ने मिलीजुली काम गर्नु । to collaborate.

जाये[२], क्रि. (ल) १. जुस्से दये, बिलिबिलि जाया वये । ने. भरिनु, भरी हुनु । to be filled to the brim. २. क्वचाये (छेँ दनेगु) । ने. सिधिनु (घर बनाउने) । to complete (a building). ३. प्रसिद्ध जुये । ने. फैलिनु (नाम, कीर्ति) । to become well-known. ४. ई बने, जि वयागु स्व घउ जाल । ने. बित्नु (समय) । (of time) to elapse. ५. पूवने, सिधये । ने. पूरा हुनु, सिध्दिनु । to complete.

जाय्क, क्रि. वि. बिलिबिलि जुइक । ने. भरी, भरिभराउ । full to the brim.

जाल्, सं. (-गू) १. फेल । ने. जाल, षडयन्त्र । a plot. २. ख्वः, धुं वा फंगः फिंगःत लायगु जाल । ने. धराप, पासो । a snare. ३. (-पाः) न्या केंकेगु जाः । ने. जाल । a net, fishing net.

-ग्वये, क्रि. (ल) धोका बीत ग्वसाः याये । ने. षडयन्त्र रच्नु । to conspire.

-लाये, क्रि. (त) जाल् चकंके । ने. पासो थाप्नु । to lay a trap.

जालि[१], सं. १. (-पाः) चिचापाःगु थाना-म्हिचा । ने. थैलो, झोला (बुनेको) । a small knitted bag. २. (-गू) सपलय् तय्गु जालि । ने. कपालमा राख्ने जाली । a network, screen. ३. मिखाया तुपुगु जालि । ने. आँखाको पर्दा । screen (of an eye).

-म्हिचा, ना. (-पाः) थानातःगु म्हिचा । ने. झोला । a knitted bag.

जालि[२], सं. झेल्याः । ने. जाली, फटाहा । a liar.

जासि, अ. जासे, जियावये । ने. पूर्णता, फलिफाप । fullness, prosperity.

-वये, क्रि. (ल) १. ल्यासे-ल्याय्म्ह जुये, छिमि म्ह्याय् नं जासिवल आः । ने. जवान, लाठे हुनु । to become mature, adult. २. धकंधः ल्याय्म्ह बाय् ल्वासे जुये । ने. लक्का जवान वा तरुनी हुनु । to come into fullness of youth.

जासुस्, सं. गुप्तचर, दुनें दुनें खँ सिका जुइम्ह मनू । ने. जासूस । a spy.

-याये, क्रि. (त) कतःया दुसाः खँ सीके । ने. जासूसी गर्नु । to spy.

जाहां, क्रि. वि. दन्न थिये । ने. झकाझक (जून उदाउनु) । (of the moon) to shine brilliantly.

जाहिर[१], वि. जाहेर सीके बीगु, कनेगु । ने. प्रकट । known, obvious.

जाहिर[२], सं. १. सुचं । ने. जाहेरी, सूचना, उजूरी ।

notice. २. नेंके, नायूखिं च्वेके । ने. घोषणा । proclamation.

-याये, क्रि. (त) १. सुचने, सुचं बिये । ने. सूचित गर्नु, उजूर गर्नु । to notify. २. स: नेंके, नायूखिं च्वेके । ने. घोषणा गर्नु । to proclaim.

जाँ, अ. बेक्व:, चा:तू । ने. बाङ्गोटिङ्गो । a sharp turn.

-का, सं. (-पु) गुच्वेया का:गु लँचा । ने. भित्री घाँटी, खोँच । a gorge, sleeve tight at the armpit.

जाँच, सं. (-गू) स: मस: सीकेगुज्या, मचातय् जाँच सिधल । ने. जाँच, परीक्षा । an examination.

-काये, क्रि. (ल) जाँच याये । ने. जाँच लिनु । to examine.

-बिये, क्रि. (ल) परीक्षा बिये, काय्‌या जाँच बिया वल । ने. जाँच दिनु । to appear in an examinaton.

-याये, क्रि. (त) ख: मखु, ठीक जू मजू स्वये । ने. जाँच गर्नु to examine.

जांथां[1], क्रि.वि. मिसात जांथां जुइ बांमला: । ने. बरालिएर (हिंड्नु) । wandering hither and thither.

जांथां[2], वि. छेँखा दाया जुइम्ह । ने. घर डुलुवा । a person who wanders from house to house without reason

जा:[1] सं. (जाल-) १. छ्ल । ने. जाल । a net, snare. २. ग्वसा: । ने. षडयन्त्र । a conspiracy. ३. तँ, गपाय् जा:? ने. उँचाइ । height.

-क्वला:, सं. (लात-) १. छें क्वता:गु जा: घु व ब्या । ने. घरले ओगटेको ठाउँ (उँचाइ, लम्बाइ र चौडाइ) । height, length, and width of a building. २. मे छुइम्हं: जा:क्वला: काइका । ने. पूर्वरङ्ग । a prelude.

-ग्वये, क्रि. (ल) १. जा: पेने । ने जाल हाल्नु, पासो थाप्नु । to cast a net. २. ग्वसा: ग्वये । ने. षडयन्त्र रच्नु । to conspire, plot.

जा[2]**:** वि. प्वंगु मखु: जा:गु स्वे भिं । ने. भरिपूर्ण, भरिएको, भरेको । full.

-कू, ना. (कुलि-,-पु) जा:कुलिं बुँ पाले न्हाइपु । ने. ठूलो कोदाली । a large spade. (हे. बां-).

-मिला, सं. (-पा) बामिला जाया: पामिला जुइ न्हय:या मिलायात जा:मिला धाइका । ने. बिम्बाकार चन्द्र । the crescent moon.

जा:[3], सं. (जात-) मनुत नं जातं जातया दु । ने. जात । variety. (हे. बा-,मा-)

जा:त, सं. १. जा:, जा:तं तधनी मखु मनू । ने. जात । a caste. २. थि थि । ने. थरीथरी । a pattern, type .

-भात, वि. त:धं चीधंया चिं पेनीगु । ने. जातभात । caste discrimination.

जा:ति, सं.१. (-गू) छगू जा:ति दुने त:गु जा:त दइ । ने. जाति,कुल, वंश । a race, tribe. २. कव:, खल: । ने. सम्प्रदाय । a sect. ३. बाजा:ति, माजाा:ति । ने. लिंग (पु-, नपुं-, स्त्री- आदि) । sex. ४. जातया भाव बा चिं । ने. लैंगिकता । sexuality. (हे मिजं-, मिसा-).

जि[1], स. थ:त केना: जि धाय्‌गु मंका:नां, जि, दुया भाव बाय् चिं । ने. अस्तित्व । existence, the state of being. २. स. जिक:सु, जि धइगु थपक्क स्वय्‌वं बा खनेवं नुगलय् लुइगु भाव । ने. व्यक्तित्व । personality, individuality.

-क:, ना. (कल-) जितिग्यं सुंमदु ताय्‌कीगु भाव । ने. मपाइँ,, अहंभाव । egoism, egotism.

-क:भाजु, स. जिक:भाजुपिंलिसे हने च्वने तसकं थाकु । ने. मपाइँ । egoist.

-क:सु, स. जिया भाव, दुगुपा भाव बा चिं । ने. अस्तित्व, हुनुको भाव । existence, the state of being.

-ति, सं. स्वाना व:गु थ:, लिपा हना वंपिं थ:थिति, सम्जि । ने. सम्धी । an affinal relative.

-लिखल:, ना. (लक-) सम्जि-खल: । सम्धीखलक । an affinal group.

जि[2], अ. छं स्वे जकं त:जिका । ने. गुण, सीप, दर्जा । quality, rank, type. (हे. च-, त:-, ता-, थं-, ल-, हं-) .

जिउ[1], सं. १. म्ह, सलील । ने. जीउ, शरीर । body. २. उसांय । ने. सञ्चो, स्वास्थ्य । health. ३. तसकं य:म्ह, ज्यान । ने. प्यारो, अतिप्रिय । a term of endearment used by a wife to a

husband and vice versa.

जिउ[२], अ. जिउ, हस्, दय् छं गये धाल अये हे का। ने. हुन्छ, लौ। yes, o.k. (an affirmative response).

-कथं, क्रि. वि. जिउजिउये, ज्या जिउकथं सिनिंधयूके मालका। ने. हुने पाराले। in a constructive manner.

-जिउये, गये याना जिल अये, आ:यात जिउजिउये यारे। ने. जसरी तसरी, जसोतसो। anyhow, by any means.

जिक्व, क्रि. वि. जिउयायू तक, जिक्व कुत: या, मजिउसा ध्रु याय् आ:। ने. हुनेसम्म। as much as possible.

जिगि, अ. खाइगुया भाव, बांला। ने. कम्पन, सौन्दर्य। an act or instance of tremor, beauty.

-क्क, क्रि. वि. बाँलाक्क, म्वय बने यें जिगिक्व छाय्पे माला। ने. चिटिक्क (पर्नु)। beautifully, attractively.

-जिगि खाये, क्रि. (त) तम्चं थिगिथिगि खाये, जिगु थें नेंहे मन्यसें ब जिगिजिगि खात का। ने. रिसले मुर्मुरिनु। to tremble with rage.

-च्वने, क्रि. बाँलाके, जिगिजिगि च्वने। ने. चिटिक्क पर्नु, ठाँठिनु। to be dressed gorgeously.

-जिगि च्वंके, क्रि. छाय्पे। ने. सिंगार्नु, ठाँटिलो पार्नु। to beautify.

जिचा, सं. जिलाजं, जिचाभाजु। ने. जुवाइँ। one's son-in- law. (हे. छेँ-,द्वला-).

-दाजु, सं. तताया भा:त। ने. भिनाज्यू। one's elder sister's husband.

-पाजु, सं. निनिया भा:त। ने. फुपाज्यू। one's father's sister's husband.

-भाजु, सं. जिलाजं भाजु। ने. जुवाइँ साहेब। one's daughter's husband.

जिजा, सं. सस:केहेँया भा:त। ने. साढुभाइ। one's wife's sister's husband.

जित:, स. जित: धा:गु जूसा जिउगु। ने. मलाई। me.

जिदा, सं. सस:तताया भा:त। ने. साढुदाज्यू। one's wife's elder sister's husband.

जिथि, सं. बुरि, जिथिपिंलिसे 'कालबिल याय् म्हाइपु। ने. बूढी। an old woman.

-सु, सं. १. ज्याथसु। बुरा-बुरिपह:। ने. बुढ्याइँ senility. २. पाका पह:, थूसिउ। ने. प्रौढता, परिपक्वता maturity. ३. जिरा: पह:। ने. ढिठ्याइँ। audacity.

जिपा:, सं. (पाल-) सुपा:, जल्ति। ने. जर्ती। loss due to wear and tear.

जिफ्व:, सं. (फ्वल-,-ग:) छगू प्रकारया नस्वा: व:गु गोल्लागु मसला। ने. जाइफल। a nutmeg.

-स्वां, ना. (स्वान-,-फ्वय्:) ग्वयस्वां लसि व:गु छ्ताजि स्वां। ने. जाइफल आकारको एक प्रकारको फूल। arbutus.

जिम्मा, सं. भाला, जिम्मा कासेंलि बांलाक हे याय्मा:। ने. जिम्मा, अभिभारा। responsibility.

-वारि, सं. जिम्मा काय्गु ज्या। ने. जिम्मेवारी, अभिभारा लिने काम। responsibility, obligation.

-वाल, सं. जिम्मा का:म्ह। ने. जिम्मेवार, उत्तरदायी। a person who assumes responsibility.

जिये[१], क्रि. (त) जिक उं लाये, रंग किये। ने. रङ्ग लाग्नु (गाढा)। to dye well. २. आमथे जिना: हालां ज्या वइला। ने. झर्किनु। to be irritated. (हे. कक-)। ३. इलयू वास: मयात कि ल्वय जिना बिइ का। ने. पुरानो हुनु (रोग)। (of disease) to become chronic.

जिये[२], क्रि. (ल) १. बाँलाये, छं इलय हे धा:गु जिल। ने. हुनु, राम्रो हुनु। to be. २. भिने, भिं जुये। ने. पुगीसरी आउनु। to prosper. ३. इमि न्हापा स्वया: जिल। ने. बनीबनाउ हुनु। to become better.

जिर:, वि. जिरह, जिरा:, जिर:त लिसे व्हने थाकु। ने. जिराहा। obstinate.

-सु, ना. (-गू) घइयें धायेमा:म्ह। ने. ढिपी। obstinacy.

जिरा:, सं. (राल-) धाक्वसिक्व मा:म्ह। ने.

एकोहोरे, जिद्दीवाल। an obstinate person.

जिलने, क्रि. १. जिमलन कि प्वा:या ल्वय् थाइ। ने. पच्नु। to digest. २. हेंग्वा जिलन धायव सिमिनउ जुइ। ने. खरानी हुनु। to calcine.

जिलका, क्रि.वि. जिल। ने. भयो, उधुमै राम्रो। yes, right, well. (हे. जियेर).

जिलं, सं. (लन-) १. क्वलाय्गुया भाव:, नइगु जिलं वनकि जिल। ने. पाचनशक्ति। digestion. २. हेंग्वा जिलं वन। ने. भष्म वा खरानी हुनुको भाव। calination .

-व्छ्ये, क्रि. (ल) जिलं वंके। ने. पचाउनु to digest.

-वने, क्रि. १. ब्व:दना वने। मिलाख्व जिलं वंकि रे। ने. खरानी हुनु। to calcine. २.नउ जुये। ने. भष्म हुनु, बल्नु। (of burning faggot) to turn into charoal. ३. तँ मदया वने। ने. रिस सेलाउनु। (of an anger) to subside. ४. जिलने, जिलं वंसा जक म्हय् गेली। ने. पच्नु। to digest.

जिलाजं, सं. जिचाभाजु। ने. जुवाइँ। one's son-in-law. (हे. जं) .

जिवंतिवं, क्रि. वि. ज्यू ज्युथे, जिवं तिवं काय्यागु ज्या छगू सिधय्का। ने. जिउंतिउं, जसोतसो गरेर। anyhow, by hook or by crook.

जिसप्वल, स. त:धंपिसं थ:त पिया जि धाइगु खँग्व। ने. आफू, म (ठूलाबडाको भाषामा)। an honorific form of first person singular or plural used by a royal person etc. in a formal context.

जिंतान्, सं. (-गुलि) म्हुतु सिचुकीगु वास:गुलि। ने. जिन्तान (गोली)। a fragrant pill taken to sweeten the breath.

जी१, ना. (जिल-,-ग:) चिचिचाग्व:गु हाकचागु मसला, जीलखं ज्वर क्वका:। ने. जिरा। a cumin seed. (हे. तग्व:-,ह-,हाकुं-)

-सा:, ना. (साल-) छताजि वाउँचा, जीसा: तरकारि नं सा:जू। ने. जिरीको साग। a lettuce.

जी२, वि. १. हाकु जीगु काप: तामतू। ने. गाढा (रंगाएको)। dyed deep. २. दु:ल्वय्। ने. जीर्ण, गडेको। chronic.

-ल्वय्, ना. (ल्वय-,-गू) पुलांगु ल्वय्। ने. जीर्ण रोग। a chronic disease.

जीक, क्रि. वि. जुइकथं। ने. हुने गरी। successfully, properly.

जीप, सं. (-ग:) मोटरया छगू प्रकार, गुँइ गाँय् जुइत जीप हे मा:। ने. जीप। Jeep.

जीव, सं. ज्यान दुपिं। ने. जीव, प्राणी। an animal, a living being.

-जन्तु, ना. जीव, ज्यान दुपिं। जीवजन्तु। a creature, living being.

जीवन, सं. म्वाए, जीवन अथें फुके मजिउ। ने. जिन्दगी। life, existence.

-भर, म्वातले, म्वाना च्वं तले। ने. जीवनभरि। lifelong.

-हने, क्रि. जीवन न्ह्याके। ने. जीवन यापन गर्नु, निर्वाह गर्नु। to live, live a good life.

जीविका, सं. म्वासा:, लजगा:, म्वायेगु लँपु। ने. जीवन निर्वाहका लागि गरिने काम। the means of living.

जीस्वां, सं. (स्वान-,-प्व:) जित: जीस्वांया न य:। ने. जाई। a jasmine.

जु१, सं. १. ज्व: खात कि जु जुइ- छजु लाकाँ, वस: छजु। ने. जोडा। a pair, set. २. कुं स्याय्गु ज्याभ:। ने. कुना मार्ने ज्याभल। a bevel.

-खाये, क्रि. (त) छ ज्व: खाये, मुंके। ने. जोडी वा जोर संगेट्नु। to collect into pairs.

-छि, म्व:नियात जुछि वस: तया बिया। ने. पूरा एक जोर। a complete set of clothing.

-बतां, सं. (तान-,-गू) पेकुं ला: मला: स्वेगु बतां। ने. कुना मिल्यो मिलेन भनी नाप्ने ज्याभल। a bevel square. (हे. बतां).

जु२, सं. १. नांया लिउने च्वना वइगु हना ग्व:। जुजु, आचाजु। ने. श्री, श्रीमान्, श्रीमती,। mister, mistress, madam. (हे. भा-,मय्-) २. तसकं हनेमा:पिनि लिउने वइगू हनाग्व:,। ने. माननीय, सम्माननीय। honourable, venerable. (हे. कुति-, क्वता:-, पां-, मू- लां-) .

-जु, सं. नेपा:नं जुजु दुगु हे दे ख:। ने. राजा। a king.

जु३, ग. जुखा:गु वा ज्व:ला:गु निनेगु तँजिग्व: । ने. पूरा जोर वा जोडी गन्ने गणक । cl. for a paired object, a complete set of something.

जु४, अ. थजु, व यत्थे थजु । ने. आज्ञा सूचक । permissive particle.

जुका:, क्रि. वि. लँय् लाका:, जुना: । ने. बाटो पारेर, भएर । via, by way of.

जुक्क, क्रि. वि. १. फक्व, गाक्क, छुं ला जुक्क दाल नि । ने. जमाएर (कुट्नु) । (to strike) forcefully २. तसकं, बांमलाक । ने. बेसरी, नराम्ररी (ठग्नु) । (to cheat) to excess.

जुक्के, क्रि. १. दक्व, फुक्क फाक्क खुये । ने. भए भरको सिरीखुरी चोर्नु, लुट्नु । to steal, to rob. २. मुइक्क दाये । ने. बेसरी पिट्नु । to strike violently. ३. मिसा स्यंके । ने. सतीत्व हर्नु, नाश पार्नु । to seduce.

जुक्व, क्रि. वि. फुक्क फाक्क, गुलि जुल उलि, अन जुक्व खँ कने मा: छं । ने. भएभरको, भए गरेको सबै (भन्नु, बताउनु) । (to inform) in detail.

जुग, सं. ताहाक:गु ई, भिंनिदँया ई । ने. युग, दशक । an age, decade, epoch. (हे. जुगां-)

जुगांजुग, सं. त:गु जुग । ने. युगानुयुग, धेरै युगको एकाइ । a couple of epochs, decades.

जुजु, सं. १. हनेबहम्ह मनू । ने. मान्यजन । an honourable person. २. आमये खँ ल्हाय्त थ्व जुजु मदुगु देय मखु। ने. राजा, शासक। a king, ruler. ३. थ:भाजु, नेवा:बम्र्ह । ने. चौभाजू । a Newar priest. ४. तसकं य:म्ह, पुता । ने. अति प्रिय, मयालु सन्तान । darling (a term of endearment for a child).

-खाये, क्रि. (त) १. उलिग्यं धुलिग्यं मसिये । ने. टिम्किनु । to boast, be conceited. २. खँ हे मन्यँसे जुजुखातका । ने. मुर्मुरिनु । to be furious.

-धाये, क्रि (ल) जिया वये, प्वे च्याये । ने. पुगीसरी आउनु । to become enriched, well-to-do.

-लुये, क्रि. (त) बाल याये । ने. राज्याभिषेक गर्नु । to crown (a king), to enthrone. (हे. जु २)

जुजुधउ, सं. (धलि-,-ग:) तसकं भिंगु ख्वपधउ । ने. भादगाउँले दही, जुजुधौ दही yoghurt of high quality. (हे. जु२)

जुना, सं. (-पू) जना, जोना । ने. जनै । a holy thread.

-कइ, (इच-,-गू) जना गें बेयां वनीगु कइ । ने. जनै खटिरा । the shingles

जुनि, सं. (-गू) ज्यूता:भर, थ्व जुनि अथें मदु धाइ । ने. जुनी, चोला, जीवन । lifetime.

-हिले, क्रि. १. मेय्गु जुनि काये । ने. अर्को जन्म लिनु, जुनी फेर्नु । to be born again. २. म्हंगसय् थें, ता हे मता:कथं हिले । ने. आमूल परिवर्तन हुनु । to change drastically, radically.

जुया, अ. छुं छ्यां जूगु । ने. घटेको । happening.

-वने, क्रि. थ:थमं जुइगु । ने. हुनु (आफै) । to happen.

-वये, क्रि. (ल) जित: छु जुया वइन थें । ग्यासें व: । ने. हुन आउनु, घट्नु । to come to pass.

जुये१, क्रि. (ल) १. न्यासिवने, फलं फलं जुल । ने. हिंड्नु । to walk, to travel. २. ज्या जुये, क्वचाये । ने. हुनु । to be. ३. छुं जुल । ने. घट्ने। to occur. ४. ज्व:चिने। ने. यौन सम्बन्ध हुनु, संगै बस्नु । to cohabit.

जुये२, क्रि. सिमाय् भंगत जुल । ने. बस्नु, ओर्लनु । to land, to come to land. २. आ: जिगु ल्हा: नं-किपा च्वय्गुली जुत । ने. हात बस्नु to be brought into position, to be skilled, practised.

जुरु, अ. हयासं, हयाप् पयाय् । ने. हतार । in haste.

-क्क, क्रि. वि. काचाक्क (दने) । ने. जुरुक्क (उठ्नु) (to stand up) abruptly.

जुवा:, सं. (वाल-) १. न्यासि जुइम्ह । ने. हिंडुवा, हिंडिरहने । one who walks. (हे. न्हे.-,लँ-) २. जू म्हिता जूइम्ह । ने. जुवाडे । a gambler.

(हे. पा-,क्हा-) ३. जू म्हितकीम्ह मनू, जुवा:च:, छगू छुना खँया ब्व:- जुवा:च:तय् छेँ बुँयाके पपू बुया व: छिं । ने. खाल थाप्ने, जुवा खेलाउने । a professional gambler.

जुसे, १. वि. जायक, पसल्यातसें बूब: जुसे दाना: काइ । ने. भुसी । brimful. २. क्रि. वि. बिलिबिलिजुइक, दंक । ने. भुसी हुने गरी (भर्नु) to the brim.

जुहार, सं. १. (-ग:) हीरा, मोति । ने. रत्न, जुहारात । a jewel. २. (-गू) तारया बाजनय तार दीगु तापु । ने. जुहारी । the bridge of a stringed instrument. ३. (-पू) तार । ने. तार । a string.

जू, सं. (जुल-) जुवा: च:तय छेँ नं ब्वे य: । ने. जुवा । gambling.

-च्वयुके, क्रि. जू म्हिते बिये, रानातयसं इलय् वेलय् जू च्वयुकू । ने. जूवा फुक्नु । to annouce the opening of legal gambling.

-म्हिते, क्रि. ककाभाइ नं जू म्हिते य: खनि । ने. जूवा खेल्नु । to gamble.

जूजं, सं. (जन-) १. स:बीम्ह मनू, पाले, ज्यासलय् छम्ह जूजं द हे दइका । ने. पिउन । a peon, office messenger. २. स:पउ छेँखा छेँखाय् बिउजुइपिं । ने. हलकरा । a postman.

-सफू, ना. (फुलि-) पउ वंगुया ल्याचा: तयगु सफू । ने. पिउनबूक । a peon book, a register. (हे. जं)

जेउ, अ. सुयातं लिस: बीबलय् वइगु खँग्व । ने. ज्यू, हजुर । yes, (reply).

जेने, क्रि. १. जं बने । ने. फुक्नु (लट्टा) । to disentangle २. पा: बेने, सिधये । ने. पालो सिधिनु । to come to the end of one's turn. ३. ल्वापु.जेनेव इपिं पाचिना जुल । ने. छिनफान हुनु । to be settled, to be solved.

जेल, सं. (-गू) खुँग:, वंयूग:, झ्यालखाना । ने. जेल, कारागार, बन्दीगृह । a prison, jail.

जेलि, सं. (-पा) न्हेतुक चाकुगु मरि । ने. ठूलो आकारको जिलेबी, जेरी । a kind of sweet-meat.

जेले, क्रि. चाभारा जेल कि भं बल्ला: । ने. खिइनु । to be worn.

ज्य:, सं. (जेल-) पाक:, व्हान्तां । ने. मूर्ख, लठेउरो । a stupid, dumblike person. (हे. चाकु-, माकु-, क्हा-).

-क, क्रि. वि. ग्वाज्य: पहलं । ने. मूर्खतापूर्ण ढंगले । stupidly.

-खँ, ना. (-गू) ग्वाज्य:गु खँ । ने. लठेप्रो तर्क । a stupid argument.

-तं, ना. (तम=) ज्य:तं पिकयां ज्या वइमखु । ने. लाटो रिस, प्रकोप । a fit of wrath.

-याये, क्रि. (त) १. लाता याये, बं जित: ज्य: याय्त स्वत । ने. मूर्ख बनाउनु to make a fool of. २. अजू चायके बिये । ने. छक्क पार्नु । to astonish.

-सु, ना. (सुलि-,-गू) पाक:सु, व्हान्तांपह । ने. मूर्ख्याइँ stupidity.

ज्य:नां, सं. (नाम-) सुथे नयगु जा, कउलां ज्य:ना च्वतू का । ने. ज्यूनार (बिहानको) । a morning meal, a lunch. (हे. आल:, दिगू, बेलि).

-बेने, क्रि. ज्य:नां बेनी, अले पिहां वयूका । ने. ज्यूनार सक्नु (बिहानको) to have lunch.

-वेलियाये, क्रि. (त) सुथं बहनी ज्या याय् माली, ज्य:नां बेलि याय् मासेंलि । ने. छाक टार्नु, निर्वाह गर्नु । to earn a livehood.

ज्या, सं. (-गू) १. न्हिन्हिं मयासे मगा:गु ज्या, श्रम । ने. काम, धन्धा, कर्तव्य । work, job, duty, task. (हे. छेँ-, बुं-, ला-, सामा-, सिना-) २. ज्याखँ , त:जिगु ज्या । ने. गतिविधि, समारोह । an action, function. ३. लजगा: । ने. रोजगार, पेशा । an occupation, profession. (हे. क:मि-, ज्यामि-, ब्वला-, हि-)

-कुमि, ना. ज्यासलय धुतं च्वना: ज्यायाइम्ह । ने. कर्मचारी । a worker who whiles away his time doing nothing.

-कू, सं. (कुथि-,-गू) १. ज्यास:, ज्यायायगु थाय् । ने. कारखाना । a workshop. २. ज्यास:, । ने. कार्यालय । an office.

-खँ, सं. (-गू) १. ज्या: व खँ, ज्याइव, कार्यक्रम ।

ने. कामकुरो, बन्द-व्यापार । a business, trade. २. इहिपा:, कय्तापूजा थें ज्यागु ततधंगु ज्याखँ जूइ बलय् मव:सा गबलय् वय्गु । ने. कर्तव्य, कार्यभार । an important task.

-खुये, क्रि. (ल) ज्या मयासे जुये । ने. काम चोर्नु, ठग्नु । to slack off, to laze.

-खुँ, सं. ज्या मयासे ज्याला पाके याइपिं । ने. कामचोर, ठग । a lazy man.

-खुँनी, सं. मिसाम ज्याखुँ । ने. कामचोर्नी । a lazy woman.

-खेले, क्रि. ज्याकाये, ज्याय् खेले । ने. काम लिनु, काममा लगाउनु, चर्चनु, उपभोग गर्नु । to use, to utilize.

-छिने, क्रि. ज्या अ:पुयें । ने. सजिलिनु, पायक पर्नु । to be convenient, easy, to feel at ease.

-छुये, क्रि. (ल) ज्या सुरु याये । ने. काम थाल्नु, थालनी गर्नु । to start work, undertake.

-जुये, क्रि. (ल) १. ज्या पू वने । ने. टुङ्गिनु (काम) । to fulfil. २. ज्या ग्वलं तुये । ने. सप्रिनु, टुङ्गो लाग्नु (काम) । to be in progress.

-झ्व:, सं. (झ्वल-) छगू लिउ मेगु ज्याया झ्व: । ने. कार्यक्रम । a programme, agenda.

-फु, सं ज्यापु, ज्या सने फुम्ह । ने. कामदार । a worker, workman.

-बेने, क्रि. १. ज्या क्वचाये, ज्या सिद्ध जुये । ने. काम टुङ्गिनु, सिधिनु । to finish one's work. २. आ: ला ध्व म्ह्याय् नं ज्या बेन । ने. काम टार्नु, चलाउने हुनु (छोरा, छोरी) । (of a child) to be of help.

-ब्वये, क्रि. (ल) ज्या याके, छं ब्व:ब्व:गु ज्या ध्वं याइ । ने. अह्राउनु, चाँजो मिलाउनु । to order, to regulate.

-भ:, सं. (भल-,-गू) ज्या याय्गु ज्वलं, लब: । ने. ज्याभल । a tool, an instrument.

-मि सं. ज्यालां ज्या याइम्ह मनू, ज्या सनीम्ह । ने. कामदार । a worker, day labourer

-मिज्या, सं. ज्यामिं याइगु ज्या । ने. ज्यालामा गरिने काम, जीविका । a wage-earner's job.

-याये, क्रि. (ल) ज्यासने । ने. काम गर्नु । to work.

-ला, सं. ज्या या:गु बापतय् बीगु ज्याला । ने. पारिश्रमिक । wages paid out to a manual esp. unskilled workers.

-लु, ना. (-गू) थ:गु लजगा: ज्वना: उखे थुखे हिलेगु । ने. फेरीवाला, घुमीघुमी गर्ने रोजगार । professional roving.

-स:, सं. (सल-,-गू) १. ज्याकू, ज्या सनेगु थाय् । ने. ज्यासल, कारखाना । a workshop, factory. २. ज्याकुमित च्वनेगु थाय् । ने. कार्यालय । an office.

-सुवा:, ना. (वाल-) क्वतासे ज्या सनीम्ह । ने. लगनशील ज्यामि । a diligent worker.

ज्याथ, सं. दं थकालिपिं । ने. जेठाबाठा । an old man, experienced man. (हे. ज्या:-, जिथि)।

-वा, सं. (-पु) न्हकुवा, ज्याथवा बुल कि मनू पाका जुइ धाइ । ने. बुद्धिबङ्गारा । the wisdom tooth.

-सु, ना. (-गू) १. बुरापह । ने. बुढ्याइँ । senility. २. थू-सिउ पह: । ने. प्रौढता । maturity. ३. जिल्हा:पह:, ढिठ्याइँ । audacity.

-ह्र, सं. (हुलि-,-गू) कक:जीगु पह:, लागि, लागिमुगि । ने. झर्किनुको भाव, झर्को, उत्तेजना । irritation.

ज्यान, सं. (-गू) म्वाना, सास:, म्वापु । ने. ज्यान, जीवन । life.

-काये, क्रि. (ल) स्याये, जिउ काये । ने. मार्नु, ज्यान लिनु to kill, murder.

-पाये, क्रि. (थ) ज्यान बिये, ज्यान बाजि तये । ने. ज्यान दिनु । to do one's level best.

-मारा, सं. ज्यान काइम्ह, स्याइम्ह । ने. ज्यानमारा, हत्यारा । a murderer.

-वने, क्रि. सिये, ज्यान वनी वं खँ मन्यं । ने. ज्यान जानु । to die.

ज्याना, अं. दय्कागु, नालात:गु । ने. बनाएको, अपनाएको । artificial, adopted.

-अर्थ, सं. (-गू) दय्का: वा नाला: पिकयात:गु अर्थ । ने. अन्तर प्रक्रियाबाट प्रभावित अर्थ । an artificial or adopted meaning.

-काय् सं. नालाकाम्ह काय्मचा, नाला काय्। ने. धर्मपुत्र। an adopted son.

-किपा, सं. (-गू) सुं बा छुं वस्तुं ज्याना तःम्ह। ने. पुतला, प्रतिमूर्ति। an effigy.

-ग्वः, सं. (ग्वल-,-गू) ज्यातु ज्यानाः दय्का तःगु खँग्वः। ने. व्युत्पन्न शब्द। a derivative.

-पहः, सं. (हल-,-गू) १. ज्याना तःगु सी दुगुया भाव। ने. बनावटीपन, कृत्रिमता। artificiality. २. छुं न्हून्हूगु दय्केगु पहः। ने. सिर्जनशीलता। creativity.

-सु, सं. (-गू) छुंयात छिंक, ज्याय्खेले दय्क स्वाय्गु ज्या। ने. संयोजन। adapter.

-सु, सं. (सुलि-,-गू) छिंक स्वाय्गु हनेगुया भाव। ने. अनुकूलता, हितकर हुनुको भाव। adaptability.

ज्यापु, सं १. ज्याफु, बुँज्यामि। ने. ज्यापू। a farmer, peasant. २. कपाय् पु। ने. कपासको बियाँ। cotton seed.

-ज्या, सं. (-गू) बुँज्या, बुँइ सनेगु। ने. खेतीपातीको काम। farming, cultivation (of land).

-नी, ना. बुँज्यामिनी। ने. ज्यापूनी। a female farmer.

-प्याखं, सं. (खन-) १. (-गू) ज्यापुतय्गु हुला प्याखं। ने. ज्यापूनाच। a Jyapu theatrical performance. २. (-पु) गुंपुनी बा यँया भ्याः पिदनीगु प्याखं। ने. ज्यापूनाच। a theatrical performance staged in the open air in the months of July Augest esp in the Kathmandu Valley.

-बाजं, सं. (जन-,-गः) क्वंचाखिं, बागः खिं। ने. एक मुखे बाजा, ज्यापू बाजा। one-headed drum.

-मे, सं. (-पू) तुकाज्या याइ बलय् हालीगु मे, मतिनामे। ने. दोहोरी गीत। a love song, duet song.

-लय्, सं. (लस-,-गू) ज्यापूतय् थःगुहे पहगु लय्। ने. ज्यापू लय। a musical style peculiar to the Jyapus of the Kathmandu Valley.

-लेये, क्रि. (ल) कपाँय् पु लेये। ने. कपासको बियाँ केलाउनु, ज्यापू केलाउनु। to pick out cotton seeds.

ज्याफ्, सं. (पुलि-) १. लिच्वः, ज्या पूवंगुया भाव। ने. प्रतिफल, सफलता। result, accomplishment. २. ज्या याय्गु पहः। ने. काम गर्ने तरीका। style of working. ३. पूवंगुया भाव, धुंगुया छुमां। ने. समाप्ति, पूर्णता। end.

-छ्वये, क्रि. (त) ज्या ग्वलंतुइक पूवंके। ने. काम तामिल गर्नु। to perform smoothly.

-वने, क्रि. छुइ स्वयाः नं ज्या पूवंके थाकु। ने. सकिनु, सिद्धिनु। to be completed, be successful.

ज्याये, क्रि. (त) १. साहित्य व लय्ताया खेलय् छुं दय्के, ज्याये। ने. सिर्जनु, रच्नु। to create, compose. २. न्ह्याये, ल्हेये। ने. घिस्रनु, बामे सर्नु। to creep. (हे. न्हे-, पि-, लि-) ३. सहलह याये, थवं थवय् लिच्वः लाये। ने. आपसमा अन्तरक्रिया हुनु, प्रभाव पर्नु। to interact, influence.

ज्याय्, अ. ज्याखँय्। ने. काम कुरोमा। relating to work.

-खेले, क्रि. १. ज्याय् छ्वेले। ने. प्रयोगमा ल्याउनु। to use, apply, utilize.

-च्वने, क्रि. ज्याय् व्वति काये, ज्यायाना बिये। ने. काम गरिदिनु (भोज भतेरमा)। to work together in the preparation of someone's feast, banquet.

-हये, क्रि. (ल) = ज्याय् खेले।

ज्याला, सं. ज्याया पलेसय् बीगु। ने. ज्याला। wages.

-खने, क्रि. ज्यायात ल्वय्क ज्याला दये। ने. ज्याला पाउनु (राम्रो)। to have good wages.

-ज्या, सं. (-गू) ज्यालां याइगु ज्या। ने. ज्यालादारी काम। a work, for which payment is made in the form of wages, not salaries.

-ज्यामि, सं. ज्यालाय् ज्या याइपिं। ने. ज्यालादार, मजदूर। a labourer, hired worker.

-थये, क्रि. (ल) = ज्याला खने।

-मि, सं. ज्यालाज्यामि।

ज्यालु, सं. उखे थुखे गांचा गिंचाय् वनाः भारा छ्वीगु ज्या

यायेगु । ने. यताउति गएर भाँडा कुँडा बनाउने काम गर्नु । a potter going from village to village to make pots and pans.

-वने, क्रि. भारा छीत थासं थासय् हिला जुये । ने. भाँडाकुँडा बनाउन गाउँ घर डुल्नु । to go from village to village in order to make pots.

ज्यास:, सं. (सल-,-गू) ज्याखँ याइगु थाय् । ने. ज्यासल, कार्यालय । an office, workshop.

ज्यां, अ. उखे, उखें । ने. तिर, तिरबाट । towards, from. (हे. उ-, थु-, दु-, न्हे-, लि-).

-दिये, क्रि. (त) ज्यां पलख दिये । ने. एकछिन विश्राम लिनु, रोकिनु (काम) । to rest from work for a while.

ज्या:, अ. आजुपुलां, थूसिउ, तहा: । ने. पुरानो, पाको, लामो । old, mature, longish.

-जंक्व, सं. (-गू) बुरा जंक्व । ने. बूढा पास्नी । a ceremony to mark one's longevity

-जिथि, ना. इहिपा मजूनिम्ह बूरि नकिं । ने. बुढी कन्या, प्रौढा कन्या । a spinster.

-ज्याथ, सं. इहिपा: मजूनिम्ह बुरा । ने. अविवाहित बूढो, राँडो । an elderly man thought unlikely to marry.

-पुनी, सं. (खुन्हु-) दकलय् न्हि ताहाक जुइगु पुनी । ने. ज्येष्ठ पूर्णिमा । the full moon of June.

ज्वखना, सं. (-गू) छाप:, छुक बिछुक स्वयगु ज्याइ्व: । ने. जोखना । an oracle.

-स्वये, क्रि. (त) छाय् स्वये, जात: पुइके । शुभाशुभ हेर्नु, जोखना गर्नु । the act of foretelling good or bad omen with the help of one's horoscope etc.

ज्वज्वलपा, सं. (-गू) तुति भ्वपुये, भागि याये । ने. साष्टाङ्ग दण्डवत् । the act of prostrating oneself at the feet of the other as a sign of reverence.

-याये, क्रि. (त) = ज्वज्वलपे ।

ज्वज्वलपे, ल्हा: निपां प्यपुंका विन्ति याये । ने. प्रणाम गर्नु । to salute.

ज्वनाहये, क्रि. (ल) १. पुलिसं खुं ज्वना हल । ने. समातेर ल्याउनु । to fetch down, get someone down. २. आ: लँय् लँय् म्हिता च्वंपिंत ज्वना हल । ने. पक्रनु, समात्नु । to capture, arrest.

ज्वने, क्रि. १. छुं वस्तु ल्हातं कताक ज्वने । ने. समात्नु, पक्रनु । to arrest, capture. २. ल्वये, आम लंचा पर्सियात ज्वं । ने. सुहाउनु, मिल्नु । to match, be suitable, fit well.

ज्वभनु, सं. ल्यायम्ह बाय् ल्यासे सु । ने. यौवन, जोबन । youth.

ज्वये, क्रि. (ल) प्वा: गना वा तज्याना ति पिहां वये । ने. चुहिनु । to leak. (हे. क्व-, पि-, लि-) २. न्वये, ध्व चुपिचा ज्व: । ने. धारिलो हुनु, लाग्नु । (of a tool) to be sharp.

ज्वयूपिये, क्रि. (ल) तमं भ्वाँय् भ्वाँय् स्वये । ने. रिसले हेर्नु, कर्के आँखाले हेर्नु, आँखा तर्नु । to glare at.

ज्वर, सं. ज्वरं मचायात नेय्कल । ने. जरो । fever. (हे. अत:- चिकु-, दु-, नयफु-, म्हासु-, हाकु-, ह्याउँ-)

-पिचाये, क्रि. (ल) ज्वर खने दये । ने. जरो आउनु । (of fever) to be manifest.

-वये, क्रि. (ल) = ज्वर पिचाये ।

ज्वरय्, अ. चूलाकेगु, ता:लाकेगु । ने. जोरजाम । the act of collecting, accumulating.

-याये, क्रि. (ल) १. छुं छगू ज्यायात मा:गु कथंया सामान थिक याये । ने. चाहिने सामान जोरजाम गर्नु, जुटाउनु । to put together the things required for performing a job.

ज्वरा, वि. ज्व:ला:गु, उथें च्वंगु । ने. जोडा, समान स्तरको दुई वस्तु । similar.

ज्वरिपारि, सं. समान स्तरया मनूत, भ्वजय् ज्वरिपारि पिंके ल्वय्के मा: । ने. जोरीपारी, डाहा गर्ने छरछिमेकीहरू । a rival, opponent, competitor.

ज्वलं[1], सं. (लन-) १. छुं वस्तु वा हलंज्वलं, पूजा ज्वलं । ने. सामान, मालताल । a set of equipments. २. छुसा, मसला । ने. मरमसला । ingredients.

-कलं, सं. (लन-) हलंज्वलं । ने. सरसामान । materials, appliances.

ज्वलं२, वि. न्ह्य:बच्छि ज्व:बछि । ने. अर्धचेतन । subconscious.

-च्वने, क्रि. १. न्ह्य:वइथें वइथें जुये, न्ह्य:ला ज्व:ला जुये । ने. निद्रा लागेलागेजस्तो हुनु । to be in a state between sleeping and waking. २. लुमुया व:लिसे ज्वलं च्वना वल । ने. उँग्नु, उँग लाग्नु, झकझकाउनु । to be drowsy, feel sleepy.

-नुग:, सं. (गल-) चा: मचा:या दथुइ ला:गु नुग: । ने. अर्धचेतन मन । the subconcious mind.

ज्वलंब्वाके, क्रि. व रामचां ज्वलं ब्वाकी न्हां स्व । ने. गाह्रो साँगुरो पार्नु (शब्दार्थत: झोरैझोर दौडाउनु) । to defraud, cheat. (lit. cause to wade through a torrential stream).

ज्वला, सं. १. ज्व:लागु, छ ज्व: । ने. जोडा । a pair, set. २. (-कु) छँखा छँखा छकुं ज्वला गुथियात बीया: । ने. दाउरा-भारी (दाह संस्कार) । a bundle of firewood for (cremation).

ज्वलान्हाय्कं, सं. (कन-,-पा:) पूजा आजाय् ब: पिन्त केनेमा:गु धातुया न्हाय्कं । ने. प्राचीन ऐना (सांस्कारिक, धातुको) । a decorative disc of bronze used as a mirror on special occasions like wedding etc.

-सिन:म्हु, सं. (म्हुलि-) ज्वलान्हाय्कं व सिन:म्हूयात छज्व: ल्व:गु तेपू धका: नाला का: । ने. मिल्दो जुल्दो जोडा, दम्पति । appropriate couple.

-ज्वलिंज्व:, वि. उलि उलि हे उमेरयापिं । ने. एकै दमथरको, समवयस्क । coeval.

ज्वसि, सं जात: च्वइम्ह, ज्वसिं मसिक्वं अल्सिं सिउ । ने. जोशी, ज्योतिष । an astrologer.

ज्वँ, सं. ज्वनेगु ज्या, ल्व:गु । ने. समात्ने काम, सुहाउनु । the act of holding, matching.

-पु, सं. ज्वनेगु पह: । ने. समाउने किसिम । the style of holding something.

-सा, सं. (-गू) १. ल्वाभ: । ने. हतियार । arms, weapons. २. ससुमांया ज्वँसा सफू ख: । ने. चिनु (देव-देवीको) । an emblem held by a deity.

ज्वं, अ. चामा:तुगु, कात्तुका:गु । ने. घुमाउरो, च्याप्टो । full of sharp turns, narrow.

-का, सं. (-गु) बेक्व:गु लँ । ने. घुम्ती । a path full of sharp turns.

ज्वंछुये, क्रि. (ल) १. लिउ न्ह्य: जुये, बिचा:याये । ने. हेरचाह गर्नु । to look after, care. २.ल्वये, बांलाये । ने. मिल्नु, सुहाउनु । to suit, fit.

ज्व:१, सं. (ज्वल-) न्ह्य:या अ:ख: । ने. जागराम, सूक्ष्म चैतन्य । awakening, sensibility. २. निगूया छज्व: । ने. जोडा । a pair, set. ३. तेपू, कला व भा:त । ने. दम्पत्ति । a couple, match. ४. क्वब्वा:गु ल: धा:, खुसिचा । ने. खहरे खोला, खहरे भेल । a torrential stream. ५. (-गू) क्वब्वा:गु पा:चा । ने. भिरालो, ओरालो । a downward slope.

-खाये, क्रि. (त) निगू हलंज्वलं दये । ने. जोडा मिल्नु (जोडा) । to put together as a pair.

-खुचा, सं. (-गू) ज्व:खुचा छी तसकं थाकु । ने. जंधार । a meandering river.

-चा, सं. (-गू) छ्वा:गु खुसिधा: । ने. भंगालो । a strong river current, rivulet.

-चिने, क्रि. संभोग याये । ने. यौन सम्बन्ध राख्नु । (of animals esp. dogs) to copulate.

-मे, ना. (-पु) ज्व:मे नेने न्ह्याइपु । ने. युगलगीत । a duet.

-लाये, क्रि. (त) ज्वलिन्ज्व: लाये । ने. जोडी मिल्नु, दम्पत्ति बन्नु । to be similar, to form a pair.

-हने, क्रि. ज्व: हने मसल कि निम्हेस्यां दुखसी । ने. (वैवाहिक जीवन) बेहोर्नु, धान्नु । to lead a conjugal life.

ज्व:२, वि. १. बिज्व:या अ:ख:, बराइँबर । ने. समान, उस्तै, बराबर । similar, equal. (हे. अ-, ग-, थ-, बि-). २. छताजि, पांघ:गु । ने. एकनास । even.

-का, सं. (-ति) प्याया पहलं ब्वांवनीगु सुकाति । ने. सुर्के टाँका । a running stitch.

-कावाये, क्रि. (त) ज्व:का वाना छ्वव थयें हे सिधइ:, ज्व:तिवाये । ने. सुर्कनु, लामा फड्का हालेर सिउनु । to join with running stitches.

-क्वत:, ना. (तल-,-पा:) इहिपा:यात मा:गु त:पा:गु क्वत: । ने. ठूलो जोडी थाल (बिहेमा प्रयोग हुने) । a set of shallow plates (used for marriage ceremony).

-ति, सं. = ज्व:का ।

-मदु, वि. सु बाय् मदु लिसे ज्व:मला:गु । ने. अद्वितीय । second to none, unique.

-लाये, क्रि. (ल) १. उयें उयें च्वने । ने. समान, उस्तै उस्तै हुनु । to be similar. २. पांयये, बिज्व: मजुये । ने. जोडा हुनु (अङ्कमा) । to be even (of number).

ज्व:छि, सं. पूवंगु छज्व: । ने. पूरा एकजोर । a complete set.

ज्व:छिं, क्रि. वि. यकं, च्वंनिसें क्वथ्यंक । ने. आद्योपान्त । from the beginning to the end.

ज्वाइँ[१], सं. जिलाजं, जिजाभाजु । ने. जुवाइँ । one's son–in–law.

ज्वाइँ[२], अनु. ब्वाज्या, मू सइगुया भाव । ने. फीँज, फीँज आउँदाको आवाज । foam.

-याच्वने, क्रि. ब्वाज्यां न्वने । ने. फीँज निकल्नु वा आउनु । to foam, be foamy.

-यामूसये, क्रि. (ल) ब्वाज्यां वये, भिंगु अय्ला: ज्वाइँया मूसइ का । ने. फीँज उठ्नु (पालाबाट छचल्कने वा रक्सी राख्दा आउने फीँज) । (of a high-class alcoholic liquor) to sparkle with foams.

ज्वाँय्, सं. (ज्वाच-) १. फुप्पा, । ने. गुच्छा, थुँगो । a bunch, cluster. २. कांय् वा ज्वाँय् थिंगु छुं निनेत छ्येले दुगु तँजिग्व: । ने. जुगुल्टो वा थाँक्रो आदि गन्दा प्रयोग हुने गणक । cl. for ramiformed or clustered objects.

-चिने, क्रि. फुप्पा दय्के । ने. गुच्छा वा पुड्गो बनाउनु । to make a bunch, cluster.

-ज्वाँय्, क्रि. वि. भ्वथिं वा अप्वलं । ने. फुप्पाहरूको समूह, लटरम्म । to bear in a showy manner, in large bunches.

-ज्वाँय्सये, क्रि. (ल) मां हे फय्मफय्क सि सये । ने. रूखले थाम्नै नसकिने किसिमले फल्नु (फल) । (of fruits) to be abundant.

ज्वा:, सं. (ज्वाल-) १. सछि व च्याप्वा: देवाया छज्वा: । ने. एकसय आठको एकाइ । a set of 108 butterfed lamps. २. ज्वाँय्, गयुं छज्वा: स्वां हल । ने. गुच्छा, थुँगो । a bunch, cluster. ३. न्हाय्पंया ज्वालय् व्हखना मार्वलिं सुइगु या: । ने. लोतो, लुर्कन (कानको) । the lobe (of ear).

-खाये, क्रि. (त) छज्वा: खात कि हया बी जिं । ने. समेट्नु (एक एकाई) । to collect a set of 108 lamps.

-चिने, क्रि. फुप्पा दय्के । ने. गुच्छा पार्नु । to arrange in clusters or bouquets.

-देवा, ना. (-प्वा:) सछि व च्याप्वा: देवा । ने. ढडिने बत्तीको एकाई (एकसय आठ) । a set of 108 butterfed lamps.

-मत, सं. (-प्वा:) ग्वदा:, पाल्चा मत च्याकेगु सिंया ख:त:प्वा: मत । ने. झाडफानस । a chandelier.

-म्हिचा, सं. (-पा:) १. थानात:गु तपा:गु म्हिचा । ने. झोला (बुनेको) । a large knitted purse २. पासं थाय् म्हिचात दुगु म्हेचा । ने. कुम्लो, फिटीगुन्टा । a sack with pockets at various places.

ज्वा:रि, सं. १. (-पा:) ज्वा:रिक्वत । ने. ज्वारीकोट । a vest, waist coat. २. बाजंया थ्व:स, थर्थर खा:गु स: । ने. झनझनाहट, थर्थराहट । vibration, jingling of a string instrument. ३. (-पु) तार । ने. तार । the string (of an instrument).

-म्हिते, क्रि. झाला काये, त:पु तारया स: पा:लाक पिकाये । ने. झनझन आवाज निकाल्नु । to produce a quivering sound (as in a string instrument while using it as a percussion instrument).

-साले, क्रि. तार साला: यं पिज्वेके । ने. तार तानेर मिठास निकाल्नु । embelish by stretching out a string (of instrument).

झ

झ, अ. बांला:, थी। ने. राम्रो, चहकिलो। beautiful. glorious.

-का, वि. बांलागु, हिसि दुगु । ने. राम्रो, हिसि परेको। beautiful, ornate. २. थीगु, ज्वाल्ल च्वंगु । ने. तेजिलो, चम्केको । brilliant, glorious.

-काये, क्रि. (ल) १. झता काये, मुइक संके। ने. झट्कार्नु, झट्का दिनु । to jolt. २. जल्ल थिये। ने. उज्यालिनु। to illuminate, shine.

-झधाये, क्रि. (ल) जिगिजिगि च्वने, ल्वये, बांलाये। ने. झलमलाउनु; सजिसजाउ हुनु। to be ornated, beautified.

-तने, क्रि. झतना याये । ने. विद्रोह गर्नु । to revolt.

-ता, सं. (-गू) झाता, तसकं सनीगुया भाव। ने. झट्को, झटारो । a strong jerk, stick thrown with force.

-ताप्व:, सं. (प्वल-,-गू) ध्वप, झताप्वलय् भून्या दय्‌य: । ने. धाप, सिमसार । swamp.

-सने, क्रि. थारा न्हुये, झसंक वने। ने. झस्किनु। to be startled, to get frightened.

झउ, सं. (झलि-) १. लाहा । ने. लाहा । wax, sealing wax. हाकुक क्व:गु । ने. खहरिएको, डढ्नुको भाव । scorching, burn.

-कइ, (इच-,-गू) म्हुतु मदु कइ, ख्व:तयंकइ, मिकइ । ने. पिलो । carbuncle.

-जुये, क्रि. (ल) १. नउ जुये, क्वये। ने. खरानी हुनु, डढ्नु। to be burnt to ashes. २. लाक्व पाक्व मिये, न्ह्यागुं मिये। ने. जे पनि बेच्नु (नराम्रो अर्थमा) to be sold (in bad reason).

-छाप, ना. (-गू) झउ चिं। ने. लाहाछाप। seal, wax seal .

-स्वां, सं. (स्वान-,-प्व:) १. झउया दय्‌का त:गु स्वां । ने. लाहाको बनावटी फूल । artificial waxflower. २. लाहाफूल। Hoyacarnosa.

झकरा, सं. १. वाइँवाइँ प्याइँ प्याइँ । ध्व मचां झकरा याना च्वन। ने. पिरोल्नु, फिँजो। annoyance. २. कचिंग:, ल्वापु । ने. झगडा । dispute.

-ख्वं, सं. (ख्वन-) १. पिराहा। ने. झगडालु। a habitual litigant. २. ल्वापुखिचा, मुद्दा क्वबुया जुइम्ह । ने. झगडिया, मुद्दा बोकेर हिंड्ने।

-म्हिते, क्रि. मुद्दा ल्वाये। ने. मुद्दा लड्नु। to file a law suit.

-सिं, सं. (सिन-) झकराख्वं। ने.बझुवा, झगडालु। quarrelsome, short-tempered person.

झका, सं. १. झाका, आकाझाकाय् छुं जू वनीगु। ने. घटना, दुर्घटना । event, accident. २. ययापुसे च्वने, बांला:गुया भाव । ने. झकाझक, सजिसजाउ । beauty, brilliancy.

-काये, क्रि. (ल) मुइक संके, म्वतरं झका काल अले मनूत जूवन का। ने. झट्का दिनु, झट्कार्नु। to jolt.

-दये, क्रि. (त) ल्वये, झझ:धाये । ने. राम्रो वा सुहाउँदो हुनु। to be decorated.

-वये, क्रि. (ल) झका दये।। ने. सुहाउँदो वा राम्रो हुनु। to become beautiful.

झक्कर, सं. ग्या:भाय् मसिउम्ह मनू । ने. झोंकी, झक्कड । a fearless, bold person.

झतना, सं. (-गू) ल्वापु, त:ल्वापु । ने. भिडन्त, लडाइँ । confrontation, revolution २. हिउपा: । ने. लडाँइ वा क्रान्ति । revolt, confront.

झतांगा:, सं. (गाल-) १. सुनानं हय्‌काय् मफय्‌क दय्‌का त:गु थाय । ने. गढ, किल्ला । a fort, castle. २. ध्वप। ने. धाप। a swamp.

झतिला, सं. (-गू) ध्वप, भून्या झतिलाय् दइका। ने. धाप। a swamp, quagmire.

झथने, क्रि. क्वतुंके, क्वथि थुने। ने. दिक्क पार्नु। to sadden.

झथिंगर, सं. ल्याखय मजा:म्ह, छुसिं। ने. झटिङ्गर, भारेभुरे। an insignificant person.

झन्[1], अ. थ्वइसिकं उप्व वा म्ह, व मचा धा:लिसे झन च्वेच्वे धाल। ने. अझ, यसभन्दा बढी वा घटी। all the more.

-झन्[२]**,** अ. अझ उप्पो। ने. अझ बढी। more and more.

झने, क्रि. ब्वये, मि कुंपिनि काप: झं थे च्वं। ने. डढ्नु, झिल्सिनु to scorch.

झन्न, अनु. घंगलाया स: । ने. झन्झन्। clanging, tinkling.

-मिने, क्रि. बाइय्यों मिने, जिगु ल्हा:पतिंत झन्न मिन । ने. झनझनाउनु । to feel numb (tingling pain).

झपति, सं. चल:, झपतिं न्याइगु तसकं हियु । ने. पिउसो, भुसुना । a gnat, poisonous fly. (हे. पति).

झमार, सं. म्वा:मदुगु ज्या: खँ, पंगल: । ने. झमार, झन्झट । unnecessary burden, entanglement.

झम्पात, वि. ज्याय् खेले मदुगु । ने. झमेला, बेकम्मा । useless, worthless.

झये, क्रि. (ल) १. जये; मचात च्वलय्‌या झ:वन । ने. चर्नु । to attend a cattle. (when grazing).

झय्के, क्रि. रन्दा सुये, खापा तिना मवय्‌केत क:मिं झय्कल का । ने. रन्डा लगाउनु (आफैं नखुल्ने गराउन)। to level the hinged door panel.

झरउँ, अनु. छुं सियागु न्हेय्‌बलय् वइगु स: । ने. झुरिनु । crunch.

-क, क्रि.वि. मचां मरि झरउँक न्हेल । ने. झुरूम-झुरूम गरी । in a crunching manner.

-मिने, क्रि. बुक सियात:गु जुये । ने. झुरिनु, झुर्रिएको हुनु । to become crunchy.

झरि[१]**,** सं. (-गू) वा वइगु ई । ने. बर्सातको बेला । rain, fall of rain, rainy season.

-जुये, क्रि. (ल) दिपा: मदय्‌क वा वये । ने. पानी पर्नु । to rain for many days.

झरि[२]**,** १. (-ग:) गा:वंगुया माव । ने. खोपिल्टो (खापामा हुने) । the pit line (of a door leaf). २. झरि म्हुइगु ज्याभ:, । ने. रन्डा (खोपिल्टो बनाउने) । a plane to rebate.

-म्हुये, क्रि. (ल) झरि काये । ने. खोपिल्टो बनाउनु । to make a rebate.

झरझर, अनु. मदिक वा गाइगुया स: । ने. झमझम । sound produced by falling water. २. तसकं वा व:गुया भाव । ने. ठूलो वर्षा । a heavy rainfall.

झर्र, क्रि.वि. फुति मदिक्क, तसकं वा वइगुं । ने. झमझम (पानी पर्नु)। (to rain) heavily and continuously.

झर्ले, सं. (लेन-,-गू) मिखाया नानिचा । ने. नानी, आँखाको पुतली । the pupil of an eye.

झल्लर, ना. (-गू) १. इलां, हल्फा। ने. झल्लर। frill, fringe. २. तसकं हे गुन्दा काय्‌मा:म्ह। ने. ठाँटिएर हिंड्ने रवाफी । a man of fashion.

झसक्क, क्रि. वि. थारान्हुये कथं, छ्व व:बले जि झसक्क वन । ने. झसङ्ग, झस्किने गरी । in a startled manner.

-जुये, क्रि. (ल) थारान्हुये । ने. झस्किनु, तर्सिनु । to be startled.

-वने, = क्रि. झसक्क जुये ।

झसझस, क्रि. वि. न्ह्याक्व ल्व:मंके धा:सां झसझस लुमनी । ने. तारनतार, निरन्तर (सम्झनु) । (to remember) frequently, constantly.

झसुका:, सं. (काल-,-गू) त्यानु वा म्हाइपु चाय्‌व वइगु ताहा:गु सास: । ने. सुस्केरा । a sigh.

-तये, क्रि. (ल) ताहाय्‌क सास: ल्हाये । ने. हाई गर्नु, सुस्केरा हाल्नु । to sigh.

-वये, क्रि. (ल) मचाय्‌क झसुका: तय् वये । ने. हाई आउनु। (of a sigh) to come out, occur.

झं, क्रि. वि. अप्वलं, यक्व। ने. झन्, ज्यादा। more.

-जक, क्रि.वि. झं झं, धा:लिसे मचा झंजक न्यासि चाल । ने. झन् ज्यादै । more and over, furthermore.

झंक, क्रि. वि. छ्व: झउ जुइक । ने. डढ्ने गरी । scorchingly.

झंग:, ना. (गल-) १. पपू दुपिं, ब्वइपिं। ने. चरा। a bird. (हे. कल्कि-, कुलां-, क्वकाय्-, छ्वाँय्-, न्याक्वा:-, न्हिकां-, भ्वलु-, सलांत्या:-, सिँक्वा:-, हाकु-) २. कतपिंत क्वाना: जुइम्ह । ने. लुच्चो,

धूर्त्त । a cheat.

-चा, ना. १. झंग:या मचा । ने. चल्लो, बचरो । a nestling. २. मिजंम्ह मचाविगु च्वफायगु । ने. स-साना बालकको मुतुरो । (chv) the penis.

-लाये, क्रि. (त) क्वाये, झाता दाये । ने. झंग लाय् गर्नु, ठग्नु । to cheat, defraud (lit. catch a bird).

झंझत, ना. म्वामदुगु तन्ता । ने. झमेलो, माखेसाङ्लो । complication.

-फये, क्रि. (ल) म्वा:मदुगु तन्ता क्वबिये, छ छाय् झंझत फ:जुयागु ? ने. झंझट बोक्नु (थाप्नु) । to get trouble (lit. receive).

झंडा, ना. ध्वाँय् । ने. झण्डा । a flag, banner.

-ब्वयुके, क्रि. पताका ब्वयुके, गुलुभालय् हिलारिं झंडा ब्वयुकूगु ख: । ने. झण्डा फर्फराउनु । to flutter a flag.

झंदैले, क्रि. वि. लाइयें लाइयें जुइयें जुइयें । ने. पुग नपुग, लगभग, भन्डै । almost, nearly, closely.

झा[१], ना. (-गू) चिहा:गु ई, छुं जुइगुया भाव । ने. छोटो समय, प्रक्रिया । a short time, action, event.

-का, ना. (-गू) छुं तसकं जूगुया भाव । ने. झोक्का, दुर्घटना । a strong jerk, accident. (हे. आका-)

झा[२], ना. १. बालि नालि अप्वयुकीगु छुं । ने. उर्वरा शक्ति । fertility. २. कुलिं क्वचायुक पालेगु । ने. गहिरो गरी खन्नु (कोदालीले) । deep stroke.

-काये, क्रि. (ल) गा: बंक, क्वचायुक पाले । ने. गहिरो गरी खन्नु । to dig up the fertile soil.

-पाले, क्रि. झावंक पाले । ने. उब्जा माटो भेट्टाउने गरी खन्नु । to approach the fertile soil (by digging).

-पुइके, क्रि. = झा पाले- ।

झाका, ना. तसकं जूवंगुया भाव । ने. घटना, दुर्घटना । event, accident. (हे. आका-)

-काये, क्रि. (ल) आकाझाकां म्वतर छक्वलं दिकी बलय् झाका काइ का । ने. झट्कार्नु । to jolt, shake.

-झुकु, ना. बाग: बँय् । ने. अर्धसिल्ली, तरङ्गी । a half mad, or whimsical person.

झाता, ना. (-गू) १. यांक्या: वांछ्व:गु, क्यकूगु छुं । ने. झटारो । a stick (thrown with great force). २. सुइकें दासय् यायगुया भाव । ने. धुताइ, धुर्त्याइँ । blackmailing.

-दाये, क्रि. (ल) १. दासय् याये । ने. धुत्नु, च्यापोमा पारेर धुत्नु । to blackmail. २. यांक्या क्यके । ने. झटारो हान्नु, मच्चाएर हान्नु । to throw a stick with a strong jerk.

-पाता, ना. इसा: पिसा: । ने. हातपात । laying hands on, dragging and pulling (to be violent).

झाये, क्रि. (ल) हनेबहपिं वये, वने । ने. (मान्यजन) आउनु-जानु, पाल्नु हुनु । to come, go (hnr).

झायुके, क्रि. झासुके, वंके, झायेकेगु, सुं झायुकूसां जिपिं मग्या: । ने. जानु वा आउनु (अनादरको अर्थमा) । to send away.

झारा, सं. त:क्व: फाय् मालीगु ल्वय् । ने. पखाला, झाडा । diarrhoea.

-च्वने, क्रि. खिफाये । ने. दिसा बस्नु । to defecate.

-जुये, क्रि. (ल) खि फाय् माले । ने. दिसा लाग्नु । to suffer from diarrhoea.

-बान्ता, ना. ल्होक फाक ल्वय् । ने. झाडा बान्ता, पखाला लाग्ने रोग, हैजा । cholera.

झारा, ना. बेथि, ज्याला मब्युसें ज्या याकीगु ज्या । ने. झारा, पारश्रमिक नदिई लिइने काम । statutory or forced labour.

-पुले, क्रि. मय: मय: ज्या याये, धन कका झारा पुलेत गुइँ वन । ने. झारा तिर्नु, करबरले काम गर्नु । to go for forced labour, levy (lit. pay back).

झारि, ना. (-ग:) ककु ताहा:गु ल:थल । ने. ठूलो पेट सानो घाँटी भएको टुटीवाल जलपात्र, झारी । a long-necked jar.

-अन्ति, ना. (-ग:) ककु ताहा:गु अ:खु मदुगु अन्ति । ने. सुराही । a spouted wine jar (with a long neck.).

झासु, सं. पलख सासः ल्हाय्गु । ने. सुस्ताइ, आराम । rest, relaxation.

–फिये, क्रि. (त) ज्यां दिये, सासः फिये। ने. सुस्ताउनु, आराम गर्नु । to rest, relax.

–लने, क्रि. १. बुइवं सिबय् झसुलंका जाः नय् साः। ने. ओषाउनु, सेलाउनु (भात)। (of cooked rice) to cool off. २. पलख याउंक च्वने । विश्राम लिनु । to relax.

झाँक्रि, सं. ना. प्वःसिंम्ह मनू। ने. धामी, तन्त्रमन्त्रको प्रयोग गरी झारफुक गर्ने र उपचार गर्ने मान्छे। a sorcerer.

–तये, क्रि. (ल) झाँक्रि तया वासः याके, फुफाः याके। ने. झाँक्री राख्नु, लगाउनु । to consult a sorcerer.

झांझर, ना. (-गू) बूलिसे मरि थकाइगु ज्याभः, प्वाः प्वाः गंगु वा चतं। ने. झाँजर। a strainer, flat ladle with holes.

झाः१, ना. (झाल-) कं व न्हायकं ब्वं जाःगु थाय्। ने. झाड, झारपातसे भरिएको ठाउँ। bush.

–पति, ना. चलःयें हिइसे च्वंक न्याइम्ह कीचा। ने. पिउसो, भुसुना। a gnat.

–प्या, सं. छताजि प्या, झाःप्यां न्याःथाय् कइ पिचाय् यः। ने. जूका (झाडमा हुने खालको)। a land leech.

झाः२, सं. (झाल-) पलख, चिहाःचाग् ई। ने. निमेष, छिनभर। moment, short time.

–झू, क्रि. वि. झाकाझुकु । ने. आकलझुकल । some time.

–झू, सं. (झुल-) बागः वँय्, झाकाझुकु वँय्। ने. अर्धसिल्ली। half-mad.

–बम्ह्रं, ना. (म्हुल-) झाः बम्ह्रंत । ने. मैथिली बाहुन। a Jhaa bramhin.

–वँय्, ता = झाः झू।

झि, सं. गुँ लिपाया ल्याः। ने. दश। ten. (हे. झिं)

झिकू, ना. (कुलि-,-पु) कँय्, अचारय् व्हाना नय्गु वस्तु, माय्कँय् झिकूचा व्हाय् साः। ने. जिम्बु। a spicy herb.

–व्हाये, क्रि. (त) १ झिकूचा क्वेके। ने. जिम्बू झान्नु। to fry spicy herb for flavour. २. झ्वाकलय् थुने। ने. खाडलमा जाक्नु। to mislead, misadvise.

झिजि, स. झी,तव्याकाः धाय् बलय्या जिपिं। ने. हामी। we (inclusive).

झिं, अनु. भुस्याः छुस्याःया सः। ने. झनझनाहट। jingling and jangling (of cymbals).

–झां, ना. (झान-) दिक्क दाक्क, म्हाइपुगुया भाव। ने. दिक्दारी, उराठ। melancholy, sad mood.

–झांदने, क्रि. झिझांमिने। ने. उराठ वा न्यास्रो लाग्नु। to be melancholy, become sad, feel thrilling sensation.

झी, स. जि स्वयां अप्वःयात थुइकीगु खँग्वः। ने. हामी। we (inclusive).

झु१, सं. लखं लाःगु बुँ। ने. सिम। a wet land.

झु२, वि. वाइँयाँ मिंगु। ने. झनझनाएको (हात-गोडा), लाटिएको। numb.

–मि, सं. झीसं खंके मफइम्ह भूत, प्रेत। अदृश्य पिशाच। gnome, invisible spirit.

–मिने, क्रि. जिगु तुति झुमिन। ने. लाटिनु, निदाउनु (अंग, अवयव)। to be numb.

झुकू१, ना. १. (-पु) छगू आतापुति। ने. आन्द्राभुँडी। entrails.

–चप्फुये, क्रि. (त) स्याये। ने. मार्नु (शब्दार्थतः आन्द्रा चुँडाल्नु)। to kill (lit. tear up entrails).

झुकू२, ना. थुकु, छुं संकेगुया भाव। ने. झुल्नु, हल्लनु (शरीरको अंग)। nod, swaying.

–क्क, क्रि. वि. मचां झुकुक्क छ्यं संकल। ने. हल्लाएर, झुलाएर। swayingly, noddingly.

–झुकुसने, क्रि. यःथमंतु सनेगु क्रिया, फसय् वामात झुकुझुकु सना च्वन। ने. हल्लनु, झुल्नु। to sway.

–व्वाये, क्रि. (त) न्हेलं व्वाये। ने. उड्नु, निद्राले लठ्ठिएर झुल्नु। to doze off.

झुग्रु, सं. झुग्लु, मचात झुग्रु व्वानाः म्हितल। ने. उफ्राइ, बुर्लुक, बुर्कुसी। the act of jumping.

–व्वाये, क्रि. (त) च्वं क्वय् तिं न्हुया वये। ने. माथिबाट हाम्फाल्नु। to jump down.

झुतुने, क्रि. झ्वातां दने। ने. ठिङ्ग उभिनु, ठडिनु। to

stand upright, be erect.

झुतुं, क्रि. वि. वातां, ज्वातां । ने. ठिङ्ग (उभिनु) । puzzlingly, without any purpose (to stand by).

झुप्पा, ना. १. (-पा:) न्हाय्‌पंतिसा । ने. कानको गहना । an ear ornament. २. गाँय्, गाज: । ने. गुच्छो, झुत्तो । a bunch, bouquet. ३. ग. गाज: वा ज्वाँय् चिनात:गु छुं नीत छेले दुगु तँजिग्व: । ने. गुच्छा वा झुत्ता गन्दा प्रयोग गरिने गणक । cl. for bouquet, bunch or tuft.

झुमिं, अं. छुं छां हे मचा:गुया भाव । ने. लाटिनु वा होस नहुनाको भाव । numb, state of being unconscious .

-जुये, क्रि. (ल) छुं मचाया वने । ने. अचेत हुनु । to become senseless.

-थिये, क्रि. (ल) १. = झुमिं जुये । २. छुं हे मचा:गु जुये । ने. होस हराउनु । to be in a senseless state.

-येने, क्रि. छुं छां हे मचाय्‌क जुये, पला: छिये । ने. बेहोसमा लखर लखर हिँड्नु । to walk in an unconscious state.

झुलि, वि. त्यात:गु, नलिनलि व:गु । ने. थाङ्नो, घरो । ragged, tattered.

-जुये, क्रि. (ल) भ्वाय: जुये, झुलिझुलि नलिनलि जुये । ने. झुत्रिनु, थाङ्निनु । to become tattered.

-नलि, वि. झुलिझुलि नलिनलि । ने. ज्यादै झुत्रिएको घरो । excessively ragged.

झुलुंगा, ना. (-पु) यांता, याच्याता । ने. झोलुङ्गो । a suspension bridge.

झुलुंगाचा, ना. (-गू) मचायात येखाय्‌गु क्वकाय्‌चा । ने. झोलुङ्गो, कोक्रो । a swinging cradle.

झुसे, वि. जुसे, दंक, बिलिबिलि जुइक । ने. झुसी । brimful, brimfully.

-दाये, क्रि. (त) जुसे दाये, बिलिबिलि दाये । ने. झुसी पार्नु, झुस्याउनु । to pile up over the brim.

झुँईं[१], अनु. क:ति कीबले वइगु स:, म्हाइपुगु, मययापुगु स: । ने. उराठिलो आवाज । a buzzing or rattling sound.

-झुँईं[२], क्रि.वि. अथे स: वय्‌क (चाये, घ्य:थायें) । ने. उराठिलो आवाजमा (करेट्नु, मथ्नु) । with a swaying motion (to cut), in a churning action (to rotate).

झुईंझुईंकासा, ना. (-गू) झुँईं झुईं ल्वाका: म्हितेगु कासा । ने. धागोको खेल (झ्यार् झ्यार् लडाएर खेल्ने)। the game of cutting thread.

झू, ना. (झुल-) लखं ला:गु, भिंगु बुँ, बालि जूगु बुँ । ने. सिम, घेरै उब्जनी हुने खेत । a wetland, ferfile soil.

-चाये, क्रि. (ल) तिसीजीक प्याये । ने. निथ्रुक्क भिज्नु । to get wet thoroughly.

-चायक, क्रि. वि. तिसीजीक (वां दाये, प्याये) । ने. निथ्रुक्क (रुझ्नु, भिज्नु) । (to get wet) thoroughly.

झूल, ना. (-गू) पतिपुसा, मुसिकव: । ने.झूल, लामखुट्टेबाट जोगिनका लागि ससाना प्वाल भएको बिछ्यौनामाथि टाँगिने खोल जस्तो पर्दा । a mosquito-net.

झे, अ. पूवंगु बा ज्व:खा:गुया भाव । ने. पूर्णता । entirity, totality.

-खाये, क्रि. (त) माक्व वा गाक्व मुंके । ने. भरि भराउ गर्नु, पुग्ने गरी जम्मा गर्नु । to collect into wholeness. totality.

झेल, ना. १. कचवं, बिल्खिं । ने. बखेडा, जाल, झेल । cheating, trick. २. (-गू) खुँग: । ने. जेल, झ्यालखाना । a jail, prison.

-याये, क्रि. (त) कचवं पिकाये, ल्वापु थये । ने. जाल गर्नु, धोखा दिनु, ठग्नु । to cheat.

झ्या, अ. स्यंकेगु, तछ्याय्‌गु । ने. कच्याककुचुक । ruin, smash.

-खुँ, सं. झ्या याना सेंकासिंका खुइम्ह । ने. सेंधमारा (चोर) । a burglar. (हे. खुँ)

-जुये, क्रि. (ल) भजेंक स्यंगु जुये । ने. तहसनहस हुनु । to be destroyed.

-याये, क्रि. (त) सेंके, भजेंके । ने. तहस नहस गर्नु । to destroy, ruin.

-मि, सं. पिलिं पेख: थयत गुहालि याइम्ह । ने. बगरेलाई काटकुट गर्न मद्दत पुर्‌याउने । a helper in cutting and flaying a carcass.

-सिं, वि. झंगः लाइगु, क्वाइम्ह । ने. छकाउने, ठग्ने । cheating.

-सिंकउ, ना. (कलि-,-गः) जुलय् पाजुवाः तयत क्वायत दय्का तःगु कउ । ने. ठगी कौडा । doctored caurie-shells.

झ्याउ, ना १. (-मा) न्हा, वाचि । ने. काई, लेउ, झ्याउ । green algae, cryptogamic plant eatable shrub. २. म्वाःमदुगु खँ बा ज्याय् खेने मयुम्ह मनू, थ्व मचा झ्याउ जितः झ्याउ हे जुल । ने. बिनासितिको मन्ठा, झ्याउलो । unnecessary burden, unreliable fellow.

-जुये, क्रि (ल) ततकेने, मछिने । ने. झ्याउ हुनु । to be complicated, worse.

झ्यातु, वि. १. ग्यसु दुगु, तौल आपलं दुगु । ने. गहुँगो, बोझिलो । heavy, bulky. २. प्यानु । ने. लोसे, ढिलो । slow.

-कं, क्रि. वि. ग्यसु दय्क, यार्उ मजुइक । ने. बोझिलो हुने गरी । heavily. २ ममव्यक, न्ह्याःपे.म्हाः पे । ने. धीमे गाराले मन लागी नलागी (बोल्नु, हिंड्नु) । (to walk, speak) slowly.

-के. क्रि. (ल) १. झ्यातु जुइके, कु झ्यातुके मते । ने. गन्हुंगो पार्नु । to make heavy. २. च्वछाये, हने । ने. सम्मान गर्नु । to dignify.

-ये, क्रि. (ल) १ झ्यातुसे च्वने । ने. गहुँगो पार्नु । to make heavy. २. प्यानुये । ने. लोसे हुनु । to slow.

झ्यापं, ना. (पन-) १ (-पु) दूफांगा । ने. डोलीमाथि छोप्ने झल्लरी कपडा । an ornamental covering with frills (to spread over a marrinage palanquin). २. हल्फा, ध्वाच्चा । ने. फुर्का, झुम्को । frill, tassel.

झ्यापु, सं. १. (-पु) मिमिसँ, मिखापुसाया सँ । ने. परेला । an eyelash. २. झ्याप्प मिमिसँ दुम्ह मिसाचा । ने. बाक्लो परेला भएकी केटी । a girl with thick eyelashes.

-सांगा, सं. (-पु) भुवा दुगु, ख्वातुगु सांगा । ने. भुवादार कम्बल । a blanket with fur.

झ्याप्प, क्रि. वि. १. च्याप्प, भउचां बखुं झ्याप्प ज्वन । ने. एकाएक (छोप्नु, गाँज्नु) । all of a sudden (to seize). २. फ्वाक्क । ने. झ्याप्प । abruptly (to switch off, extinguish). ३. गाचां झ्याप्प त्वपुरे । ने. झ्वाप्प (छोप्नु) । all of a sudden (to cover up).

झ्याब्ला, वि. १. सँ झ्याब्ला झ्याब्ला दुगु । ने. धेरै लामा रौं भएको । hairy. २. भुजः, कचामचा दुगु । ने. झाडिलो, बाक्लो । bushy.

-के, क्रि. १. झ्याब्ला झ्याब्ला सँ दय्के । ने. बाक्लो, लामो पार्नु (रौं) । to become hairy. २. ख्वातुके (भुजः-) । ने. बाक्लो पार्नु (झाड) । to grow bushy.

-खिचा, सं. सयँखिचा । ने. भोटे कुकुर । a hairy dog.

झ्यारा, अनु. कापः खुइबलय्या सः । ने. कपडा च्यात्दाको आवाज । tearing (once).

-कुतियाये, क्रि. (त) झयार्र कापः खुये । ने. झ्याइर्याती च्यात्नु (कपडा) । to tear up with such a sound.

-झिरिं, क्रि. वि. पसल्यां झ्याराझिरिं कापः खुत । ने. झ्यारझुर (च्यात्नु) । quickly (to tear up).

झ्यालि, ना. (-ज्वः) कंय्खोल्वा यें लसिवःगु थाय् बले पिज्वइगु छज्व तालबाजं । ने. तालबाजा, झ्याम्टा बाजा । cymbals.

-थाये, क्रि. (त) १. झ्यालि न्यायेके । ने. झ्याम्टो बजाउनु । to play cymbals. २. खँ बय्बय् याये । ने. कुरा फैलाउनु । to spread out rumour. ३. ल्वापु तच्वय्के । ने. झगडा मच्चाउनु । to infuriate a pair of fighters.

झ्यालिं, ना. (लिन-) झ्वालि । ने. पानी छिपुवा । a dragonfly. २. लाखय् प्याखं हुइकी बलय् लाखय्यात हायेकीम्ह छ्यालिंचा । ने. प्रतिस्पर्धी पात्र (जिस्क्याउने) । an antagonist, provoker. ३. झ्याल्चा संके, झ्यालचा संकाः केनीगु किपा प्याखं । ने. छायानृत्य (पाटनमा बर्सेनि इन्द्रजात्राको बेला देखाइने) । a shadow dance.

-प्याखं, ना. (खन-,-गू) = झ्यालिं-३, ।

झ्याँइँ, अनु. १. बभू बाय् झ्यालिया सः । ने. छ्याइँ छ्याइँ । jingling and jangling. २. (बा.भा.)

पिहां वनेगु, जात्रा। ने. बाहिर जानु, जात्रा। the act of going out, jatra (festival).

-वने, क्रि. १ मस्तय भासं पिने वने। ने. बाहिर डुल्न जानु। to go out. २. जात्राय् वने। ने. जात्रा हेर्न जानु। to attend a festival.

झ्याँइँकुति[1], सं. बेहनेगुया भाव, इज्जत काय्‌गु। ने. हुर्मत लिनु। an insult, disgrace.

-याये, क्रि. (त) १. बेहने, इज्जत काये। ने. इज्जत वा हुर्मत लिनु। to disgrace, dishonour. २. झ्वा याये, भजेंके। ने. तहसनहस गर्नु, ध्वंस पार्नु। to ruin, devastate.

झ्याइँकुति[2], अ. लः लः बाय् तलिंतलि याये। ने. हात खुट्टा समातेर फुलाएर लैजानु, झ्याँइँकुटी गर्नु। carrying a child by the arms and legs by two persons.

-याये, ने. (त) लःलः याना यंके। ने. हातखुट्टा समाती बोकेर लैजानु, झ्याइँकुटी गर्नु। to carry a child by the head and legs.

झ्याँगा, ना. (-गः) म्हुतु प्वाः तप्वाःगु ला खुनेगु थल। ने. झ्यांगा, खड्कुँलो। a shallow cooking vessel with rings.

झ्याः, सं. (झ्याल-,-पाः) जः, फय् दुकायेत अंगलय् चौकोस खापा छुना पिने स्वय्‌जीक छुनातःगु द्वार। ने. झ्याल। a window. (हे. गः- तिका-, पसूका-, बिमा-, सँ-).

-कापः, सं. (पत-) झ्या कापः मन्त कि स्वयाया पति मदु। ने. पर्दा। a curtain, screen.

-कासा, सं. (-गू) सुका लाना कयाः झ्याः बां लुइकेगु कासा। ने. झ्याल बुन्ने खेल (हातबाट धागो आफ्नो हातमा लिएर)। cat's cradle (lit. window game).

-माक्चा, ना. (-गू) १. दन्दिक्वताः ज्वनीगु घर। ने. बार वा कोटाल अँठ्याउने घर। a railing holder. २. गुल्ल तुइके जिउगु सिंग्वःया घर, झ्यामाक्चां याउँक यःसिंया सिं ल्हेय् फु। ने. मुढाको घर (ठूलो र लामो खामो गुडाउने)। a movable wooden frame (to carry a large log).

झ्याःचासंके, सं. झ्यालय् च्वनाः संके, झ्यालिं प्याखं। ने. छाया-नृत्य। a shadow dance.

झ्वक, अ. सिक, अगति। ने. मृतक, प्रेत। death, evil spirit.

-निये, क्रि. (त) १. बांमलाक बाय् गतिमलाक सिये। ने. अकाल मृत्यु वा नराम्रो मरण हुनु। to die a bad death. २. (हेबाय् चबाय् यानाः धाय्‌बलय्) वये, थेने। ने. आउनु, आइपुग्नु (निन्दात्मक अर्थमा)। (pej) to arrive, to reach.

-बिये, क्रि. (ल) सीमा, झ्वकनीमा धाये। ने. सराप्नु (मरोस् वा मरीजाओस् भनेर)। to curse for bad death.

-वने, क्रि. = झ्वकनिये।

झ्वला, सं. (-पाः) छुं छ्वां तयाः घाना जुइगु झ्वलाचा। ने. फोला। a bag, wallet.

-म्हिचा, ना. = झ्वला।

झ्वः, ना. (झ्वल-) कथंहंक, झ्वःलिक। ने. ताँती, लङ। line. (हे. ज्या-, भ्वय्-).

-छ्ये, क्रि. (ल) झ्वलय् च्वने। ने. ताँती लाग्नु, लङ्मा बस्नु। to bring into a line, queue.

-लं, क्रि. वि. झ्वः त्वःमफिक, कथहं। ने. लहरै, नबिराई कन। in order, one after another.

-लाये, क्रि. (त) क्रि. फ्वलिं च्वंच्वंगु जुये, झ्वलय् दने। ने. लाम लाग्नु, लहरमा उभिनु। to stand in a queue, to line up.

-लिये, क्रि. (त) झ्वः लिनाः वने, झ्वः मत्वःतुसे वने। ने. लहर नबिराउनु, लहरै जानु। to follow a line, go down a line.

-लिं, क्रि. वि. = झ्वःलं।

झ्वा, अ. झ्वा याय्‌गु, भजेंक, तसकं। ने. कच्याककुचुक, भर्सेलो। ruin, devastation.

-जुये, क्रि. (ल) १. भजेंक सेने। ने. नराम्ररी बिग्रनु। to be ruined, destroyed. २. तसकं च्वाये, दाये। ने. बेसरी कुट्नु, चुट्नु। to be beaten to excess. ३. बुये, ताःलय् लाये। ने. हार्नु, हार खानु। to be defeated.

-याये, क्रि. (त) १. तसकं च्वाये, दाये। ने. बेसरी कुट्नु। to beat to excess. २. बुके, क्वः थले। ने. हराउनु। to defeat. ३. तसकं बस्वाये, फेतुके। ने. थचार्नु। to make sombody sit

down violently. ४. झ्वा याये, काच्यांकुंचुं याये । ने. बिगार्नु, कच्याककुचुक पार्नु । to destroy, ruin.

झ्वाक्क, क्रि.वि. आकाफाकां । ने. अकस्मात्, अपर्फट । all of a sudden, abruptly.

झ्वाता, सं. (-गू) मूर्ति। ने. सालिक, प्रतिमा। statue, monument.

-जुये, क्रि. (ल) ज्यः जुये, मूर्ति जुये, छंगु खँ नेनाः ब्वा झ्वाता जुल । ने. लाटो हुनु, सालिक हुनु । to be puzzled, astonished.

-याये, क्रि. (त) त्वलय्चाय्के, ज्यःयाये । ने. छक्क पार्नु, जिल्याउनु । to amaze.

-हां, क्रि. वि. गन च्वन अन, ताउत दना च्वने, झ्वातां, व मिसा लँय् झ्वाताहां दन । ने. ठिङ्ग, प्रतिमा भैं । puzzlingly (to stand by).

झ्वातां, क्रि. वि. = झ्वाताहां ।

झ्वात्त, क्रि. वि. काचाक्क, आकाफाकां । ने. एक्कासि, ध्वाङ्ग, उस्तिबेरै । instantly, immediately, quickly.

झ्वापं, ना. (पन-) ध्यासु, लनय् झ्वापं दइगु बांलाः । ने. पट्याइ, मुजा । a crease, wrinkle.

झ्वाप्यं, ना. (पेन-,-गू) १. छुका, छुकाप्यं । ने. पुट्ठा, नितम्ब । a rump. २. दाखं लीगु लापाँय् । ने. बोसेमासु । fatty flesh.

झ्वाम्[१]**,** सं. (-प्ति) अय्लाः, थ्वँ । ने. रक्सी, जाँड,लागू पदार्थ, ध्वाम् । beer, liquor,alcohol.

-गुलु, ना. झ्वाम त्वना जुइम्ह, झ्वामबाज । ने. रक्सीबाज, पियक्कड, जँड्याहा । a drunkard.

-स्याये, क्रि. (त) थ्वँ, अय्लाः त्वने । ने. जाँड, रक्सी घोक्नु । to drink to excess, immoderately.

झ्वाम्[२]**,** अनु. (द्वि) फरिया सः । ने. बर्खाको फम्फम् । torrential rain, heavy rain fall.

-झ्वाम्, सं. फुतिं मदिक वा तसकं वःगुया भाव । ने. फम्फम् पानी पर्नु । a torrential rain.

झ्वाला, ना. (-गू) १. क्वब्वाः लः, गुँइ झ्वाला क्याः क्वब्वाःगु लः । ने. भरना । a waterfall, spring. २. बँ हुइगु ध्वायःग्वारा । ने. लुँडो, शोधनी । a mop. ३. (-पाः) थासं थासय् चिपाःचागु म्हिचा दुगु झ्वला । ने. धेरै गोजीहरू भएको थ्याग । a bag with many pockets, wallet.

-काये, क्रि. (ल) झ्वाराकाये, लः ब्वाज्या कायक क्वब्वाये । ने. फीँज उठ्ने गरी पानी झर्नु, माटो बगाउनु । to wash down, (of water) to fall with foams, bubbles.

-पाला, सं. लः यांक्या क्वब्वाये । ने. बेगले पानी झर्नुको भाव । the overflow (of a water fall)

झ्वालि, सं. झ्यालिं । ने. पानी छिपुवा । dragonfly.

झ्वाल्ल, अनु. लःली वाइ बलय्या सः । ने. छ्वाल्ल, पानी पोखिंदाको आवाज । the overflow of water.

-वाये, क्रि. (त) झ्वालाला लः वाये । ने. पानी पोखिनु । (of liquid) to spill, run over.

झ्वासाक्क, क्रि. वि. फ्यास्याक्क, मचा झ्वासाक्क वन । ने. फिसलिने गरी (लड्नु, गिर्नु) । (to fall) slidingly, slippily.

झ्वास्या, ना. १. तुना वनीगु थाय् । ने. घापिलो माटो । a swampy place. २. घापलाः । ने. लम्काइ । a big gait, long step.

-क्क, क्रि. वि. = झ्वासाक्क ।

झ्वाँय्[१]**,** अनु. १. वाउँचा व्हाइ बलय्या सः । ने. मेथी, जीरा झान्दाको आवाज । the frying noise. २. घ्वाँय्, चासु बइबलय्या सः । ने. कन्याउँदाखेरि निस्कने आवाज । the scratching noise.

-जुये, क्रि. (ल) क्वये । ने. खहरिनु, डढ्नु । to become scorched, parched.

-याये, क्रि. (त) व्हाये । ने. झान्नु । to fry.

झ्वाँय्[२]**,** सं. सिधःगुया भाव, छुतिं मलेने । ने. चट, सखाप । end, depletion, ruination.

-जुये, क्रि. (ल) छुतिं मल्यंक फुये । ने. सखाप हुनु । to be finished, be ruined.

-याये, (त) १. फुके, धेवा ह्वले । ने. सिध्याउनु, फुक्नु (पैसा) । to finish, spend money in vain. २. छुये, न्ह्यागुं मिये । ने. बेच्नु (उडाउनलाई) । to sell (in bad sense to squander).

झ्वांत्यां, वि. १. ध्वाँय् नाय् । ने. लामटाङ्गे । too tall (of a person). २. लः यें व्यालु । ने.

पन्यालो । too thin (of curry).

-क, क्रि. वि. १. ध्वांय्नाय्क, मचा झ्वांत्यांक त:धिकल। ने. लाम्टाङ्गै। excessively (to be tall). २. ब्वालुसे च्वंक, झवांत्यांक कें खुनेमते। ने. पन्यालो पाराले। too thin (to cook curry).

झ्वांपुये, क्रि. (ल) आकाझाकाय् धुं मखुयें जुये । ने. अकस्मात् केही भइपर्नु। to attack abruptly (by disease or evil spirit)

झ्वा:, ना. (झ्वाल-) १. सुर्वालय् झ्वा: ताहाल कि बांमला: । ने. राग (सुर्वालको)। the slack (of Nepali trousers). २. न्ह: बाय् सुखूगनीगुया माव । ने. ओइलिनु । fading.

-काये, क्रि. (ल) झ्वा: तहाये । ने. राग बढी हुनु। (of a slack) to loosen.

-कुं, ना. (कुन-,-गू) सुर्वाया झ्वा: लसि ब:गु बां लुइकेगु । ने. राग बुट्टा (बज्रमा)। the slack pattern (carving, plaster).

-जुये, क्रि. (ल) १. हाया वने, सिना वने । ने. ओइलिनु। to fade (of a flower). २. बुरा बुरि जुये। ने. चाउरिनु, बूढो उमेरको देखिनु। to be aged.

-मत, ना. (-प्वा:) ज्वा:मत, ग्वदा: । ने. झाडफानस, पाला बाल्ने काठको खट । a chandelier.

-म्हे, ना. (-पा:) ज्वा:म्हे, त:पा: म्हिचा दुगु झ्वला। ने. कुम्लो। a haversack.

त

त¹, अ. त:धं , त:जि। ने. ठूलो, महान्। great, glorious.

-क्वजुये, क्रि. (ल) त:कइ म्हासुसे च्वना: जाये। ने. बिफर पाकेर रौंकिनु, टलपलाउनु। (of smallpox) to be yellowish, ripe.

-ग्वये, क्रि. (ल) भराय्ग्व:गु जुये । ने. ठूलो आकारको हुनु । to become large (of round objects).

-घाये, (ल) १. त:धंक झा: भ्वचिने। ने. ठूलो झाङ हुनु । to be full of branches, grow bushy. २. त:ज: जुये, जहान त:धने । ने. परिवार ठूलो हुनु, हाँगिनु । to have more progenies.

-च्वये, क्रि. (ल) १. ल्वय् मजिया वये । ने. साह्रो हुनु, सिकिस्त हुनु (रोग)। (of disease) to be serious. २. नख: चख: त:धंक हने। ने. भड्किलो पाराले चाडबाड मनाउनु । (of festival) to perform extravagantly.

-फ्वये, क्रि. (ल) स्वां तफ्व: जुये । ने. फक्रनु (फूल)। (of flower or floral item) to become large, to blossom.

-सये, (ल) तस:जुये । ने. आवाज वा स्वर ठूलो हुनु । (of sound) to be high-pitched or louder.

त², अ. १. ज्यान दुगु नामय् त:म्हया चिं। ने. सजीव नामको पछाडि जोडिएर बहुवचन जनाउने चिन्ह । plural suffix to the noun animate. २. मंका:नामय् याततया अर्थय् च्वना वइगु तँसा। ने. लाईको अर्थमा सर्वनाममा लाग्ने प्रत्यय, चतुर्थी विभक्ति । dative suffix to pronoun. ३. लागीया अर्थय् कायत, धायत, स्वायत, हुइत थें न्याथाय् च्वना वइगु "त" तँसा। ने. निमित्तको अर्थमा तथा लाईको अर्थमा क्रियाको पछाडि लाग्ने प्रत्यय। purposive suffix to the verb.

तइ, क्रि. वि. तर, अयनं। ने. तै, तर, तैपनि। yet, though.

तउ, ना. (तलि-) थलबलया प्यंया सि, तउ मरु द्वाबरा गुखे गुखे स्व:। ने. पींध (भाँडोको)। the base of a pot.

-झ्या:, ना. (झ्याल-) सँझ्या: थें ख:थे मखुथे पिज्यां ब:गु झ्या:। ने. सं झ्याल जस्तो हो न हो बाहिर निस्केको झ्याल। a slightly projecting window.

तउल, ना. गेंसु। ने. वजन, तौल। weight.

तउला, ना. (-ग:) हाम्व:गुलि, बुन्हिखुन्हु तउलां लुइ। ने. तिलौरा, तिलको लड्डू। a sweet ball (of sesame seed and molasses).

तउलि, ना. १. (-ग:) छगू जातया वा। ने. धानको एक जात। a kind of paddy. २. (-कू) म्हहुसा। ने. रुमाल, तौलिया। a towel, cloth for wiping.

तक, क्रि. वि. ई वा थाय्या लागा कियाबीगु, थनतक,

आतक। ने. सम्म। upto, until.

तका, ना. १. रका, कर्ा (स्वर्का, पेर्का)। ने. टका। a rupee. २. (-पा) न्हाय्पं तिसा। ने. गहना (कानको) an ear ornament.

तकि, ना. १. तंगि, मचायाके छ्तकि धेबा दु। ने. लक्कु, थाक। a pile, roll. २. तिकि, ल:फुति। ने. थोपा। a drop. ३. ग. ल:यात फुति फुतिइ निनेगु तीत थीथ। ने. झोल पदार्थलाई थोपामा गन्ने गणक। cl. for liquid counting in drops.

-चिने, क्रि. पौंचले, तं तं याना तये। ने. थाक् लाउनु। to pile up.

-वने, क्रि. तकिनने। ने. तप्कनु। to fall in drops.

तकु, वि. १. ताकु, ब्वातु। ने. बाक्लो। dense, thick. २. न्हय् ब्वय् छब्व (अप्पा)। ने. सात खण्डको एक खण्ड (ईंट)। 7th portion of a brick. ३. कय् कय् कुने, तकु मकु चिने। ने. खुम्चिनु, मुजा पर्नु। to wrinkle.

-चिने, क्रि. १. ब्वातुये, ताकुये। ने. बाक्लिनु। to become thick, thicken.

तकुस्वां, ना. (स्वान-,-प्व:) म्हासुक ह्यांउंक व्हइगु छ्ताजि स्वां, त:प्व:गु स्वां। ने. लाली गुँरास। a rhododendron.

तकू[1], सं. (कुलि-,-पु) जा:कू, त:पुगु कू। ने. ठूलो कोदाली। a large spade.

तकू[2], सं. (कुति-) तकूगु कुचा। ने. ठूलो टुक्रा। a large piece.

तके, क्रि. तये, तय्गु ज्या याके। ने. राख्न लगाउनु। to place, cause to place.

तकेने, क्रि. गुर्गुं ज्याय् ततमत केने, छें ज्याय् तकेने। ने. काममा अल्झिनु। to be entangled.

तक्मा, वि. सिरपा:, पदक। ने. तक्मा, विभूषण, पदक। a medal.

तख्ता, सं. (-गू) तसि। ने. भित्तामा फल्याक ठोकेर बनाइएको एक किसिमको दराज। a rack, board.

-घरि, सं. (-ग:) तखताय् तय्गु घरि। ने. तखता घडी। a table clock.

-झ्या: ना. (झ्याल-,-पा:) तउ झ्या:। ने. केही बाहिर निस्केको झ्याल। a slightly projecting window.

-स्वाने, सं. (-पु) कँय्चि स्वाने। ने. एक भाँचे भरेङ। a stair-case with one landing.

तगरा, वि. बल्ला:, स्वय्जिउ। ने. बलियो, दह्रो। strong, fit, healthy.

तगलि, सं. (-ग:) झ्या: बाय् कुता:या बेत्वा:। ने. छेकारो, छड्के काठ। the crosspiece. (of a bier, latticed work).

तगाखिं, सं. (खिन-,-ग:) तग्व:गु खिं। ने. ठूलो बाजा। a large drum.

तगिने, क्रि. त:जि चिजि छ्खे लिके, लेये। ने. स्तर वा कोटी छुट्याउनु। to categorize, classify.

तगिं, सं. (गिन-) १. त:गू तं दुगु बुँ। ने. तहतह परेको वा उठेको जमीन। a terrace. (हे. गिं)। २. तं, ल्कास। ने. श्रेणी, स्तर, हैसियत। grade, rank, status.

-ग्व:, सं. (ग्वल-,-ग:) तंजिग्व:। ने. गणक शब्द। classifier word.

-बुँ, सं. (-पी) तगिं लूगु बुँ। ने. तह परेको पाखो, खेत। a terraced field.

तग्वाये, क्रि. (त) तघाये, कचामचा यक्व दये। ने. हाँगाबिंगा निकै हुनु। to be full of branches. २. ने. बढ्नु (परिवार), फाँङ्गिनु। to have more progenies.

तच्व:, वि. १. ग्यानापु, मायाचा तच्व: हँ। ने. साह्रो, सिकिस्त। serious, dangerous. २. त:जि, भ्वासि। ने. रवाफिलो, शानदार। grand, pompous.

-जुये, क्रि. (ल) १. ग्यानापुये, रामया ब्वा तच्व: जुल। ने. सिकिस्त, साह्रो हुनु। to be seriously ill. २. त:जिये। ने. रवाफिलो हुनु। to be grand, pompous.

तछ्याये, क्रि. (त) कुचा थले, बाकू याये। ने. फुटाल्नु, फोड्नु। to break, crush.

तछ्व, सं. (-ग:) छ्ताजि छ्व। ने. जौ। barley.

तजि, सं. (-गू) बांला:गु बाय् सेल्ला:गु बिचा। ने. सद्विवेक। conscience, discretion.

-लजि, सं. चजिलजि, मनू तय्के तजिलजि दय्मा:। ने. संस्कृति। culture. २. बांलाक हनाबना

दयगुया भाव । ने. विधि-व्यवहार । morality.

-सु, सं. (-गू) तरिं, तरिंसु । ने. गणक शब्द । classifier word.

तज्याये, क्रि. थःथमं कुचा दले । ने. फुट्नु । to explode, burst out.

ततपेने, क्रि. १. छगू लिउ मेगु तपेने । ने. सोभिनु (एक पछि अर्को)। to be lined up (of a number of individual items). २. become straight (items in a service).

तता, सं. थःस्वयां थँजिम्ह म्ह्याय्‌मचा वा मिसा । ने. दिदी । one's elder sister.

-जु, सं. तताभत । ने. आमाज्यू । one's husband's elder sister.

-भत, सं. ताःभत । ने. आमाज्यू । one's husband's elder sister. (हे. भत)

तताःजु, सं. पीभत, दाजुया कला, पीत । ने. भाउज्यू । one's elder brother's wife.

तनाः, वि. दां दांछि मदुम्ह । ने. काना कौडी नभएको । penniless, bankrupt.

तने, क्रि. १. साये, मगा-मचाःगु तना विये, तपने । ने. थप्नु । to add. २. स्वाये, क्वने । ने. गाँस्नु, जोड्नु । to join. ३. दुगु वस्तु मदया वने । ने. हराउनु । to be lost.

तपने, क्रि. १. तने, साये । ने. थप्नु । to add. २. छता छुं तने, चूलाके । ने. थप्नु, जुटाउनु । to supply, supplement.

तपं, सं. (पन-,-गू) १. तँसा, तनेगुया भाव । ने. थप, थपुवा । supplement. २. लवल्वति वा फ्वसा यें छुं दइगु । ने. अनुदान, लाभांश । bonus. ३. पाःलाःया थःथिति तपने हःगु छुं छता । ने. थपुवा, (गुठीको भोजमा पालोबालाका नाता कुटुम्बीहरूले ल्याउने) । extra item (served in guthi feast). ४. लिखँ, सफूतिइ बीगु मगाः मचाःया धलः । ने. परिशिष्ट, सूचि । appendix.

-पउ, सं. (पति-) = तपं - १., ४. ।

तपाय्, अं. तापा बाज्या, सिमसिम आजु । ने. पुर्खा, बराज्यू । ancestor.

-अजि, सं. अजिया मां, मांया अजि । ने. बज्यैकी आमा । great grand-mother.

-आजु, सं. बाज्याया ब्वा । ने. बराज्यू । great grand-father.

-बाज्या, सं. = तपाय् आजु ।

तपाः, वि. चिपाःगु मखु । ने. ठूलो । large. (हे. पा.)

-लं, सं. (लन-,-जु) १. लँ सुरुवा । ने. लबेदा सुरुवाल, दौरा सुरुवाल । Nepalese dress (national). २. मिसामचातसें फीगु भांतां लं । ने. चिरुवा कुर्ता । a long skirt typically split on either sides.

-ल्हाः, वि. ह्वर्दङ्गी । ने. फुकाहा, हुर्दङ्गी । a prodigal, extravagant.

तपु, ना. (बा. भा.) तपुलि, । ने. टोपी । a cap.

-तये, क्रि. (बा. भा.) तपुलिं पुये । ने. टोपी लाउनु । to put on a cap.

तपुये, क्रि. (ल) १. त्वपुये, पुये । ने. छोप्नु, ढाक्नु, लगाउनु । to cover, cover with. २. (of long thin object) to become larger.

तपेने, क्रि. १. बे मक्वये, तपेंगु जुये । ने. सोभिनु । to be straight. २. झ्वःलाये, झ्वलय् तःगु जुये । ने. ताँतीमा रहनु, लाम लाग्नु । to be aligned, lined up. ३. पिं स्वइम्ह वा तप्यंम्ह जुये । ने. सुधो वा सोझो हुनु । to be sincere, honest, become humble.

तपेंक, क्रि. वि. बे मक्वयक । ने. सोझो, साफ साफ । directly, openly, publicly.

तप्यं, वि. बे मक्वःगु, म्वे मचाःगुः, लँ तप्यं ध्वाखा धस्वाः । ने. सोझो । straight.

तप्वा, सं. (-ज्वः) न्हाय्‌पं ज्वालय् सुइगु तिसा । ने. टप । an ear-stud. (हे. चा[२])

तप्वाः, वि. तधंगु । ने. ठूलो, भद्दा । large.

-स्वां, ना. (स्वान-,-प्वः) सुन्तिं ह्वइगु तःप्वःगु स्वां । ने. सयपत्री फूल । a marigold.

तबल्, सं. (-ज्वः) नां दंगु छताजि बाजं । ने. तबला । a pair of drums (tabala).

-चि, सं. तबल थाय् सःम्ह । ने. तबला बादक । a tabala player.

तबेला, सं. (-गू) सलगः, सल तइगु थाय् । ने. तबेला । a stable.

तम:, सं. (-ग:) तम:चा, तुनमुकु। ने. टयाम्को, (लठ्ठीले बजाइने)। a one-headed small drum.

तमाल, सं. (-मा) छताजि छा:गु सिँ। ने. सतिसाल। a kind of hard wood.

-सिँ, सं. (-ग:) तमालसिँ लखय् प्ववा त्वनेगु या:। ने. सतिसाल (काठ)। wood, (used as a sedative).

तम्ब:, सं. (तम्बत-) तब:, लुँक:मि, सिज:क:मि। ने. तमोट (सुन वा तामाको काम गर्ने)। a goldsmith, copper-smith.

तये, क्रि. (ल) १. गनं तय्‌गु ज्या याये। ने. राख्नु। to put, place. २. कला: तये। ने. सहवास गर्नु। to bed, cohabit. ३. छुं याना तये। ने. केही गरी राख्नु। to keep on (doing something).

तर, अ. अपेसां, आम खँ खयुत ला ख: तर हिसि मदु। ने. परन्तु, किन्तु। but, yet.

तरह, अ. पहचा। ने. किसिम, भाँति। manner, mode.

तरुल, सं. (-पु) हि, फाचाहि। ने. तरुल। yam.

तलफल, वि. उलाय् फुलाय्, गाक्क, माक्वसिबय् अप्व:। ने. औलादौला, पर्याप्त। enough, sufficient.

-जुये, क्रि. (ल) उलाय्फुलाय् जुये। ने. पर्याप्त हुनु। to suffice.

तलब, सं. मैन्हाबारि, दरमा। ने. तलब, बेतन। pay, salary, wage.

तलबिल, सं. थुखें उखें, तलंबिलं जुइफु। ने. तलमाथि, तलबितल। errors and omissions.

तलय्, क्रि.वि. च्वे, च्वेया तँय्। ने. माथि, उँभो। above, up, upstairs.

तलिं, ना. (लिन-,-गू) १. धउभ्यग: दिकेगु पंया स्वकुं ला:गु बालाचा, धउकाता। ने. तीनकुने (दही अड्याउने)। a yoghurt tray or stand. २. खापाया वा कुता:या बेत्वा:। ने. (खापा वा अरथीको) टाँड। the cross-piece of a bier or window frame).

तलिंतलिं, अ. ततं, ल: ल:। ने. झ्याँइकुटी। carrying by the head and legs by two persons.

-याये, क्रि. (त) ल: ल: वा तं तं याये। ने. झ्याइँकुटी गर्नु। to carry a child by the head and legs.

तले, क्रि. वि. तल्ले, तक। ने. सम्मन्, तक। till, as long as.

तसकं, क्रि.वि. सिक्क, मुइक, गाक्क। ने. बेसरी, प्रशस्त। excessively, vehemently.

तसबीर, सं. (-पा:) किपा (च्वयात:गु वा कियात:गु)। ने. तस्वीर, चित्र। a picture, photo, drawing.

-झ्या:, सं. (झ्याल-,-पा:) बुत्ता ज्यानात:गु झ्या:। ने. बुट्टेदार कुँदिएको झ्याल। a window with decorative frames.

तसला, सं. (-ग:) चकंगु कँसि। ने. तसला। a cooking pot.

तसि, सं. (-गू) तय्‌ती याय्‌त तानात:गु सिँपौ। ने. तखता, र्‍याक्। a rack.

तस्वा:[1], सं. (स्वाल-) १. (-ग:) खापा, झ्या:या मा। ने. चौकोसको ठाडो काठ। a jamb. २. (-पू) स्वाने त्वाथ: (प्वा:तीगु सिँपउ)। ने. भऱ्याङको तह, सिंढी, खुडकिलो। the riser. (of a stair case).

तस्वा:[2], वि. तस्वाना च्वंगु, तिंस्वा:गु। ने. भिरालो, ठाडो। steep, vertical.

-बँ, सं. बेयां बेयां फिचिनाच्वंगु चा वा ल्वहँ। ने. तेर्सिएर खात परेको वा जमेको माटो वा चट्टान। a clay or rock with sloping strata.

तह, सं. १. (-गू) फि, ब:। ने. खात, चाङ, पत्र। surface, layer. २. बन्दोबस्त, तहबह। ने. व्यवस्था। arrangement. ३. सालय् हय्‌गु ज्या। ने. कमान, खटन। control, command

-बह, सं. (-गू) ज्या याय्‌गु पह वा तरह। ने. मेलोमेसो। methods, manners.

तँ[1], सं. १. जा:। ने. तला, भाग। floor, storey. (हे. च्व-, छेलि-, पे-, मा-), २. तगिं, त्वाथ:। ने. श्रेणी, दर्जा। grade, rank. २. बँ थय्या: वा क्वय्या:। ने. उकाली वा ओराली। slope (downward or upward).

-क्वपु, सं. (-गू) झ्या:या च्वे तगिं लूगु क्वपु। ने. झ्याल-ढोकामाथि राखिने काठ वा कोपु। the inner, stepped lintel.

-छाये, क्रि. तँ थकाये । ने. तला उठाउनु, बढाउनु । to add a storey.

तँ२, सं. तनेगुया भाव, तँसा । ने. थप, पूरक । supplement, completing.

-छाये, क्रि. तँसा तने, तँ जायेके । ने. बढ थप्नु । to supplement.

-जि, सं. १. (गू) सवाल, कानून । ने. सवाल, कानून । rule, law. २. तँजिग्व: । ने. गणक शब्द । classfier word.

-सा, सं. (-गू) मचा:गु मगा:गु तनेगु ज्या, तपं, तँसुं । ने. थप, थपुवा । supplements.

तँयु, सं. भुवा नायुगु सँ (फइचातयगु) । ने. नरम भुत्ला, भुवा, उन । fur, wool.

-पुये, क्रि. (ल) १. सँ पुये, बया मांम्हं तँयुपुलनि । ने. भुत्ल्याउनु, (सजायको रूपमा) । to pull out the hair in punishment. २. तँयु लिकाये । ने. भुवा वा उन फिक्नु, भुत्ल्याउनु बुंझ्याउनु । (to shear hair, (of a bird) to pluck off by the feather.

तं, सं. (तम-,-गू) क्रोध, तमं मिखां मखं का । ने. रिस, कोप । anger.

-कालि, सं. काचाक्क तं पिहां वइम्ह, आपा तंचाइम्ह । ने. रिसाहा, फोंकी । a short-tempered person.

-चाये, क्रि. (ल) तं म्वये, तंवयके । ने. रिसाउनु । to get angry.

-सू, ना. (सुलि-,-गू) दिक्कदाक्क चायगुया भाव । ने. दिकदारी, खेद । anger, sorrow, sadness.

-स्याये, क्रि. (त) तं क्वलाके । ने. रिस मार्नु, शान्त हुनु । to subside anger.

तंगि, सं. (-) लखु, मचायाके छ तंगि धेवा दु । ने. खात, लक्कु । a pile of coins, money.

-चिने, क्रि. छगूया च:ने मेगु त तं येने, देदेतने । ने. लक्कु पार्नु, तंगी मिलाउनु । to pile up (money, coin).

तंतं१, अ. ल: ल:, ल्हा:तुति निम्हसें ज्वना यांतां प्यांतां याये । ने. हात गोडा समाएर झुलाउनु । swinging (by legs and arms).

-याये, क्रि. (त) १. ल्हा: तुति निम्हसें ज्वना संके । ने. हात गोडा समाएर बच्चालाई हल्लाउनु । to swing a child (by legs and arms) २. छ्यूं व तुति ज्वना: तलिं तलिं याये । ने. झ्याँइकुटी गर्नु । to carry a child by the arms and legs by two persons.

तंतं२, क्रि. वि. छगू लिपा मेगु तँ पुला: । ने. एकपछि अर्को तह नाघेर । alternately, passing by one after another.

तंतं३, वि. ताकु, थिथि धा:गु । ने. बाक्लो, दरो । thick, firm.

-धाये, क्रि. (ल) ख्वये, ताकुये । ने. जम्नु, बाक्लिनु । to freeze, thicken.

-मिने, क्रि. बांलाक ख्वये, धउ तंतं मिन । ने. राम्ररी जम्नु । to freeze well.

त:१, सं. (तल-) १. न्हापांयागु भूमि, क्वेयागु भाग । ने. आधार, भूमि । basis, base. (हे. तुयु-, म्हासु-, वंचु-, बाउँ-, सियु-, हाकु+, ह्याउँ-) २. रथया घ:चा स्वायत म्हुयात:गु प्वा: (चुकू तायत) । ने. चुकुल छिर्ने प्वाल (अडेसो ठोक्न) । the mortise (of a chariot's wheel).

त:२, वि. १. भराय, ब्वाय् खने दुगु । ने. ठूलो, बडेमाको देखिने । big, large, gigantic. २. त:म्ह बा त:गू । ने. धेरै । many.

त:कइ, सं. (इच-,-ग:) छ्याकयका बिइगु कइ । ने. बिफर । smallpox.

त:कू, सं. (कुलि-,-पु) जा:कू । ने. कोदाली (ठूलो) । a large spade. (हे. कू१)

त:केहेँ, ना. दाजुकिजा, तताकेहेँ । ने. सहोदर, भाइ-बहिनी । the siblings.

त:खा, सं. (-पा) स्वाहानेया च:ने भ्वपुइगु खापा । ने. घोप्टे, कूटद्वार । a trapdoor. (हे. खा२)

त:खा, सं. यक्व छेँ दु धका निनेवले प्रयोग जुइगु । ने. घरको गणना गर्दा प्रयोग गरिने गणक ।

त:खा:, सं. (खाल-) त:खा: ला, ख्वयका त:गु ला । ने. थलथले मासु । a jelly-like meat preparation.

त:खे, क्रि.वि. पेखेरं, ज्या यायत त:खे मिखा ब्वेमा: । ने. धेरैतिर । at different angles.

(हे. खे.)

त:खें, क्रि.वि. आपा पार्खे, आमये याय् बलय् त:खें कतिला: । ने. धेरैतिरबाट । with different angles, from different sides.

त:ज:, वि. यक्व ज: बा जहान दुगु परिवार । ने. ठूलो परिवार भएको । of large family.

-जुये, क्रि. (ल) त:धाये, यक्व ज: दये । ने. ठूलो परिवार हुनु । to have more progenies.

त:जि, वि. भ्वनङ्या:गु, भ्वासिगु । ने. गतिलो, भव्य । excellent, splendid.

त:ता, वि. त:गू कथंया, त:थिइ । ने. धेरै प्रकार, किसिमको । of many kinds.

-जि, = त:ता ।

त:तिब:, ना. (बल-,-गू) १. ज्या याइपिन्त भ्रीसं त:तिब: बीमा । ने. प्रेरणा, सान्त्वना । inspiration. २. भलसा, लिधंसा । ने. भरोसा, आड । consolation.

त:धं, वि. १. भराय् धं, थपाय् धं । ने. ठूलो, बडेमाको । big, large. २. त:जिम्ह, मदय्कं मगा:म्ह । ने. महत्वपूर्ण, प्रभावशाली । important.

-छु, सं. (छुलि-,-गू) त:धना केनेगुया भाव । ने. रवाफ देखाउनु, बड्प्पन । bragging eminence.

त:धी, वि. झ्वास्यांक च्वंम्ह । ने. अग्लो, लाम्टाङ्गे । tall (of a person). २. जा:कुलिं चा त:धी पाला काइ । ने. ठूलो ढिको, डल्लो । large (of lump).

त:फय्, सं. (फस-) तस्सकं ग्यानापुक वइगु फय्, धाकु फय्, वाफय् । ने. हुरी, आँधीबेहरी । tornado storm.

त:भ:, सं. (भल-) भलसा, पासापिनिगु त:भलं नुग: सिचुल । ने. सान्त्वना । consolation.

त:मां, सं. (माम) १. मांया बा ब्वाया तता । ने. जेठी आमा । one's parent's elder sister. २. मांया तँय् हनेबहम्ह मिसा । ने. आमालाई जस्तै मान्नु पर्ने महिला । a motherly woman.

त:मि, वि. धेबा बा सर्बय् दुम्ह । ने. धनी, पैसावाल । rich, wealthy.

-के, क्रि. प्वेच्याके, त:मि याये । ने. धनी बनाउनु । to enrich.

त:लि, सं. १. (-गू) बुँज्याया बिचय् नइगु कउला । ने. खाजा (खेतमा काम गर्दा खाइने) । refreshment (taken on the field). २. (-gaa) त:लि बस, आंसा थें छ्पु तार लिसे स्वाना: करेन्तं न्ह्याइगु बस । ने. ट्रली बस । a trolley bus.

त:लय्, क्रि. वि. १. दकलय् सकलय् क्वे । ने. सबैभन्दा तलको वा मुनिको । beneath, underneath. २. दकलय् च्वेया तँय् । ने. सबैभन्दा माथिल्लो तलामा । on the topmost floor, upstairs.

त:ल्वगि, ना. तातकं ल्वचं कया च्वंम्ह । ने. दीर्घरोगी । a chronic patient.

त:ल्वय्, सं. (ल्वच-,-गू) तच्व:गु बा त:न्हुया पुलांगु ल्वय् । जीर्ण रोग । a chronic disease, ailment.

त:सि, सं. (-ग:) छ्ताजि सि, त:सि थइगु सि न्ह्याबलें ध्वसि, गबलें पू मजू । ने. बिमिरा । a citrus fruit.

त:सिं, सं. (सिन-) बुंयू, बुंयुवा: । ने. तल्सिङ । a land–owner, landlord.

त:हता:, सं. (ताल-,-गू) १. त:धंगु हता:, त:हतालय् यक्व देत घू जूगु दु । ने. महायुद्ध, विश्वयुद्ध । the great war, world war. (हे. हता:)

त:हाये, क्रि. (ल) हाक्लं लाये, बाखं त:हाल कि म्हाइपु । ने. लम्बिनु, लामो हुनु । to become longer.

त:हा:नगु, सं. (-ग:) उर:, न्हिपंताहा:नगु । ने. धूमकेतु, पुच्छ्रेतारा । a comet.

ता[१], सं. तता, थ:स्वया: थजिम्ह मिसा त:केहें । ने. दिदी । one's elder sister.

-भत, सं. ता:भत, तताभत, भा:तया तता । ने. आमाज्यू । one's husband's elder sister.

ता[२], सं. (-पु) ताँ, तापु । ने. पुल, साँघु । a bridge. (हे. कुईं कुईं-, ब:-, याच्या-, यां-).

-छ्ये, क्रि. (त) १. ता दय्के, ता तये । ने. पुल बाध्नु, बनाउनु । to install a bridge. २. ज्या छुये । ने. काम थाल्नु । to start.

ता[३], सं. १. ताजि, छ्ता निता, बिभेद । ने. किसिम,

प्रकार। kind, pattern. २. मरि चरि तिने बलय् छेले दुगु खँग्व: । ने. खास चीज रोटी गन्दा प्रयोग हुने गणक। cl. for counting bread, item.

-जि, सं. छुं वस्तुयाके दइगु गुन । ने. वस्तुगत प्रकारको गुण। the quality of a thing.

ता४, सं. १. थुगु, उगु धका: कुतय् याना त:गु छुं वस्तु। ने. दफा, किटान। item, certainty. २. छता मरि नं तया बिउ। ने. ओटा, गोटा, वस्तु गन्दा लाग्ने गणक। cl. for special item, matter.

ता५, अ. १. नेनेगु बाय् ताइगुया भाव। ने. सुन्नुको भाव। hearing. २. अनु. बाजंया स: । ने. बाजाबाट निस्कने बोल। a drum syllable.

-ख्वाँय्, ना. (ख्वाँच-) ता:सां मता:छू याइम्ह । ने. सुने पनि नसुने जस्तो गर्ने । a person pretending to be perfectly deaf.

-सु, ना. (-गु) न्हाय्पंया ताइगु पह: बाय् तागत । ने. श्रवणशक्ति। the hearing power.

-सुलाये, क्रि. (त) सिरिमां कका अफं हे तासु ला:नि। ने. कान टाठो हुनु। to have hearing power, (of the auditory drum) to be strong enough.

ता६, अ. थुखे-उखे केनीगु, ईया ब्या वा हाक: । ने. निर्देशन, अवधि, दिशा। direction, duration. (हे. इ-, य:-, ये-, वउ-, वं-)

-उत, क्रि.वि. आपा ई बी कथं, ज्या च्वेकि ताउत बिके मते। ने. धेरै बेर। for a long time.

-पाक, क्रि.वि. समतिक, छ भचा तापाक च्वँ। ने. अलि पर। at a distance (to stay, go).

-पाये, क्रि. (त) १. समतिये, च्वनागु थासं तापाक्क लाये। ने. टाढिनु, टाढा हुनु। to be far off, be far distant. २. स्वापु मतसे च्वने। ने. विरक्तिनु, उदासिनु। to be indifferent. ३. थ:थमं क्वतुं चाय्के। ने. (आफैले) नीच ठान्नु, वा नीच मान्नु। to be despised, to become inactive, slack.

-बायत, क्रि.वि. तहा: ई तक, ताउत । ने. धेरै बेरसम्म। for a long time.

-म्वाये, क्रि. (त) यक्व म्वाये, तातक म्वा:गु जुये। ने. दीर्घजीवी, दीर्घायु हुनु। to live long, be long-lived.

ता७, अ. ताकाय्गुया भाव, आजु। ने. अड्कल, ताक्नुको भाव। guess, aim.

-काये, क्रि. (ल) १. मचां चखुंचित ताकाल । ने. ताक्नु, निशाना लगाउनु। to aim at. २. ता: तये, लख याये। ने. अड्कल गर्नु, लख काट्नु। to guess, surmise.

-तुने, क्रि. १. आस याये। ने. आस गर्नु। to hope.

-लाये, क्रि. (त) चूलाये। ने. जुट्नु, जुर्नु। to be well prepared, become available.

ताइभाबा, सं. (बा. भा.) तिमिला जुजु । ने. जून मामा। the moon (chv) चिनाखँ ताइ भाबा ताइ भाबा पापा छुना ला, छंत बापा जित: बापा इना काये ला। ने. बाल-कविता। a nursery rhyme.

ताकसिं, सं. (सिन-) ताकं ताकं ज्याखँ याइम्ह । ने. अड्कलबाज। a guesser, speculator.

-बइदे, सं. ताकं ताकं वास: याना जुइम्ह बइदे। ने छगू छुना खँ- ताकसिं बइदें जिउ काय् य: । ने. कच्चा वैद्य। a quack.

-पह:, सं. (हल-) ताकं ताकं धाय्गु पह: । ने. अड्कलवाजी। quackery.

ताका, सं. १. च्वसाया च्वका । ने. टाँका (कलमको)। the point (of a pen, nib) २. ति, सुकाति । ने. टाँका। a stitch.

-तुकु, ना. ध्व छकु व छकु नयेगु पह, ध्व मचाया लँय् लँय् ताका तुकु नय्गु बानि दु। ने. टाकानटुकुन खाने किसिम, चुभुर चुभुर खाने तरिका। irregular eating, eating little by little.

ताकिता, सं. च्वेकेगु ज्या । ने. हतारो लाउनु, ताकिता। reminder, follow-up.

ताकु, वि. छ्वालुया अ:ख:, क्वातु । ने. बाक्लो। thick, condensed.

-क, क्रि.वि. छ्वालु मजुइक। ने. बाक्लो (बनाउनु, पार्नु)। thickly (to cook, prepare).

-के, क्रि. क्वातुके, मामं कें ताकुकल। ने. बाक्लो पार्नु, बनाउनु। to thicken.

-चा, सं. (-पाँय्) तुयुगु चा, अंग इलेगु तुयुगु चा। ने. कमेरो। white clay, sticky clay, chalk. (हे. चा).

-ताकुधाये, क्रि. (ल) ख:यें मखुयें ताकुये । ने. हो न हो बाक्लिनु । to become thickish. (हे. धाये[२])

-ये, क्रि. (ल) द्यूबालु मजुये । ने. बाक्लिनु । to become thick, thiken.

-सु, सं. (-गू) ताकुगुया भाव । ने. बाक्लोपना, घनत्व । thickness, density.

-सेख्वने, क्रि. = ताकुये ।

ताक्या, सं. (-गः) चु दुगु नःया थल । ने. ताप्के । a saucepan. (हे. चुमरु-)

तागत, सं. बः, बल । ने. तागत, बल, शक्ति । strength, power.

ताजा, वि. बासि मखु, ध्वसि, छसि । ने. नयां, ताजा । fresh. (हि. सि[१])

ताज्या[१], वि. यातय् मलाःगु, कथं महंगु । ने. अप्रासंगिक, बेमेल । unharmonious.

-उइँ, ना. थःथमं उइँ पहः याना केनीम्ह मिसाः । ने. बनावटी बहुलाही । a woman who pretends to be perfectly mad.

-क, क्रि.वि. मिलय् मजुइक, थासय् मलाक । ने. नमिल्ने गरी, अमिल्दो, अप्रासंगिक ढङ्गले । (to be) out of place.

-वँय्, सं. थःथमं वँय् पहः केना जुइम्ह । ने. बनावटी बहुलाहा । a man who pretends to be a perfectly mad.

ताज्या[२], सं. बागः वँय् । ने. अर्धसिल्ली । half-mad.

-सु, सं. बागः वँय् सू । ने. अर्धसिल्लीपना । madness.

तातुना, सं. (-गू) लख, आजु, मनूतय तातुना च्वन्ह्याःगु जुइ माः । ने. अड्कल, लक्ष्य । guess, goal.

तादलू, सं. (लुख-,-प्वाः) अंगलय् वा थामय् तानातःगु दलू । ने. जडेको वा सजाइएको दियो । a wall-lamp.

तान, सं. १. (-गः) तांगाः, तां । ने. कपडा बुन्ने घरेलु यन्त्र, तान । a hand-loom. २. (-पु) यंका, थाज्या याना तःगु का । ने. तनौट, ताना । warp. ३. (-बाला) छेंगूया बाला, खिनय् छ्येलीगु । ने. तान (छालाको) । a leather string (to adjust the pitch of a drum). ४. स्वाक थलाः स्वलाः याय्गुया भाव । ने. संगीतको धुन, आलाप, तान । the stretch (of a voice), fugue.

तानां, अ. बागलं ज्याः, आंला पहः । ने. सिल्लड । half-mad, slothful.

-कुलु, सं. किसिचा । ने. सानो हात्ती । a baby elephant.

-ज्यः, सं. (जेल-) तानां खः । ने. हरिलट्ठक, नासमझ । a stupid person.

-द्यः, सं. (देव-) १. तानां ज्यः । २. बागः लाता, बागः वँय् । ने. अर्धगवाँजे, अर्धसिल्ली । semi–dumb, half-mad.

-सु, ना. (-गू) १. आंलासु । ने. लुस्याइ । sloth. २. बागः वँय्पहः । ने. अर्धसिल्लीपना । the state of being half-mad.

तापालँ, सं. १. पिंहावने, खेप वनेगु । ने. यात्रा, व्यापारिक सफर । a travel. २. विदेश । ने. परदेश । a foreign country.

तापाः, वि. सतिकया अःखः, छिगु छेँ थनं गुलि तापाः ? ने. टाढा, धेरै पर । far, afar.

तायः, सं. (थल-,-फ्वः) लुँमालय् याताःगाय्का तइगु फ्वः बाय् बत्ताचा, सुताम्वः । ने. सुनको सिक्रीमा झुण्ड्याइएको सानु बट्टा । a locket.

-फ्वः, सं. (फ्वल-) तायः बांलूगु बुत्ता । ने. लाकेट आकारको बुट्टा । a locket pattern (in carving).

ताये[१], क्रि. (त) १. कुचा थले, निकू थले । ने. काट्नु, टुक्र्याउनु । to cut into. २. नकिं ताना स्वचाके । ने. ठोक्नु (.कीला, काँटा) । to nail. ३. तुतिइ सुये (कथं, नकिनं) । ने. बिझाउनु, घोच्नु । to prick. ४. भुइ जा तया बिये । ने. पस्कनु (भात) । to serve cooked rice.

ताये[२], क्रि. (त) १. जिं धयागु ताल मखु ला । ने. सुन्नु । to hear, overhear. ३. बाः ताये, नुगलं चाये । ने. लाग्नु, थाहा पाउनु, भान हुनु । to feel, seem.

ताय्, सं. (ताय-,-गः) स्वांथे व्हेका तःगु वाकि जाकि । ने. लावा । a puffed rice, unhusked fried paddy.

ताय्गः, सं. (गल-,-मा) ताय्गःसिमा । ने. ताडको

रूख। a palm tree.

-सि, सं (-गः) तायृगःसिया ग्वः। ने. ताडको गेडा। the seed of a palm tree.

-हः, ना. (हल-) तालपउ, तायृगःमाया ततः हाकःगु हः। ने. ताडपत्र, भुर्जपत्र। a palm-leaf.

तायृति, सं. (बा. भा.) न्यासि, तायृतिति वा यःपुता घालिं घालिं बी। ने. ताती। to toddle.

-याये, क्रि. (त) न्यासि वने। ने. बिस्तारै हिंड्नु (बा. भा.)। toddle.

-वये, क्रि. (त) = तायृति याये।

तायृल, सं. (-पा) तपागु चिकं ऑयृपा। ने. टायल। a tile.

तायृलं चिये, क्रि. (त) तायृलं चीत चिलाय् तातापाक ब्वयृमाः। ने. टायलले छाउनु। to thatch with Europeon roof tiles.

तार, सं. १. (-पु) सीजः वा लीया तार, तार-बाजंया तार। ने. धातुको मसिनु डोरो, बाजाको तार। a wire, string of a musical instrument. २. (-गू) तापाक गनं सः छ्वेगु। ने. दूरसन्देश। a wireless.

-छ्वये, क्रि. दूरसञ्चारया माध्यमं खबर बिये। ने. दूरसञ्चारको माध्यमबाट खबर पठाउनु, तार पठाउनु। to telegraph.

तारनू, सं. (-गू) फूफाः याना ब्वक्सियात कुनेगु। ने. टुनामुनाद्वारा बोक्सीलाई थुन्नु। confinment by witchcraft.

-तये, क्रि. (ल) १. तन्त्रमन्त्रं बोक्सीयात कुने। ने. बोक्सी विद्याले थुन्नु। to confine an evil spirit. (by a spiritual healer). २. दें बियाः खुये। ने. टुनामुना गरेर चोर्नु। to steal a house with magical rites.

तारंतार, क्रि. वि. मदिक्क, तःक्वः, जिलाः जुया। ने. लगातार, हत्ते हालेर। frequently, persistently.

तारा[1], सं. (-गः) नगु। ने. नक्षत्र। the star, planet.

तारा[2], वि. ताल्त्या लाक्क, खने दयृके। ने. उठेको, देखिने। prominent.

-कयृके, क्रि. ताख, छाउनिं सेंगुं पाखें तारा कयृकेगु याः। ने. तारो हान्नु। to shoot at, target.

-तये, क्रि. (त) ताल्त्या तये। ने. तारो राख्नु। to put something prominently like a target.

-लाये, (त) खने दयृक, ताल्त्या लाये। ने. तारो पर्नु, देखिने हुनु। to be in a prominent place.

तारिख, सं. १. (-खुन्हु) न्हु, बियातःगु दिं। ने. दिन, मिति, तारिख। date २. अलि, बियातःगु ई। ने. म्याद। time-limit, ultimatum.

-पर्चा, सं. (-कू) अद्‌दा बा अदालतय् वनेत दिं बियातःगु भ्वं कुचा। ने. तारिख पर्चा। a slip for appearing (in a lawsuit).

-फुये, क्रि. (त) ई बिये, ई पुला वने। ने. तारिख गुज्रनु। (of the given date) to elapse.

ताल[1], सं. १. (-मा) तायृगःमा। ने. ताडको रूख। a palm tree. २. पहःचा, आनिवानि। ने. पन, स्वभाव, चालामाला। manners. ३. लसं विनातःगु छ्वाः, ताल। ने. ताल, लयबद्ध एक आवृत्ति। rhythmic cycle.

-बिये, क्रि. (ल) लापा दाया ताल बिये। ने. ताल दिनु। to time (mus).

-वये, क्रि. (ल) तालय् लाये। ने. ताल मिल्नु। to be in correct timing. २. वें जुये, व मनूयाके ताल वः थें च्वं। ने. बहुलाउनु। to become insane.

-हने, क्रि. थासय् तयाः हने। ने. मान मर्यादा राख्नु। to be well-mannered.

ताल्जु, सं. (-पा) लनेगु काँता। ने. तराजू। a balance, scale.

-पाः, ना. (पात-) लनेगु ताल्जुया पाःथल। ने. तराजूको पाखो (जोख्ने भाँडो)। the pan of a scale.

ताल्तुल, सं. पर्केगु ज्या, ल्होनेगु ज्या। ने. मर्मत गर्ने काम, टालटुल। patchwork, repairing, mending.

-ज्या, सं. (-गू) पर्केगु वाय् ल्होनेगु ज्या। ने. टालटुल, भारा टार्ने काम। patchwork.

ताल्त्या, क्रि.वि. खनेदयृक, छिंक। ने. देखिने गरी, तारो हुने गरेर। prominently. (to put).

तास्ला, सं. चिकुलाया अःखः, ताप्ला। ने. बर्खा, गर्मी याम। the summer, hot season. (हे. ला.)

-दिसि, सं. (-गू) ताल्लां न्याय्कीगु दिसि पुजा । ने. गर्मी मौसममा मनाइने चाड । a summer festival (held at the end of the summer solstice).

-सि, ना. ताल्लाया सि । ने. दक्षिणायन । the summer solstice. (हे. सि²)

तावा, सं. (-पा:) भभाज । ने. थाल जस्तो फलामे भाँडो । a griddle, frying pan

तास, सं. १. (-पा:) म्हितेगु तास । ने. खेल्ने तास पत्ती । a set of playing cards. २. (-सा:) त:जिगु काप: । ने. सुनचाँदीको जरीले भरेको बहुमूल्य कपडा । a brocade (embroidered with gold thread.)

-इने, क्रि. तास इनेगु नं छता ज्या ख: म्हिती पिनि । ने. बाँड्नु (तासको पत्ती) । to deal out (playing cards).

तासि, अ. हिसि, हिसि दुगुया भाव । ने. हिसी, हिसी पर्नुको भाव । smart, smartness, beauty.

तासें, क्रि. वि. १. मदिक्क, दिपा:मदय्क । ने. लगातार, नअडिकन । non-stop, continuously. २. चाय्कं, सीकं । ने. जानाजान । intentionally.

ताहाक:, क्रि.वि. चिहाक:या अ:ख:, तहाय्क । ने. लामो, लम्बेतान । long (to speak, converse).

-ये, क्रि. (ल) ताहाये । ने. लम्बिनु, लामो हुनु । to be or become long.

ताहाये, क्रि. (ल) = ताहाक्ये ।

ताहा:¹, सं. (हाल-) बि, सर्प । ने. लामकीरो, साँप । a snake.

ताहा:², वि. हाकलं ला:गु, तहा:गु । ने. लामो । long.

-नगु, सं. उल:, उर: । ने. लामपुच्छ्रे तारा । a comet.

ताइँनाइँ, अनु. धिमय बाजंया स: । ने. धिमे बाजाको आवाज । tang and ting (of percussion insuruments).

-चा, सं. (-गू) कंय्पि, ताइँनाइँ पासा दतकि धिमय् थाइपिनि फुर्ति व: । नं. बाक्लो थाल (धिमय्सँग बजाइने) । a gong, percussion instrument.

ताँख:, सं. (-फ्व:) लनय् छुइगु ताँख । ने. टाँक । a button.

-घर, सं. (-गू) ताँख तय्गु प्वा: । ने. टाँकघर, टाँक घिराउने प्वाल । a button-hole.

-छुये, क्रि. (त) ताँख तये । ने. जड्नु (टाँख) । to stich a button.

-तये, क्रि. (ल) ताँख छुये । ने. राख्नु (टाँक) । to button up

-प्वा:, सं. (प्वाल-) ताँख घर । ने. टाँक लगाउने प्वाल । a button-hole.

तां¹, सं. (ताम-,-ग:) काप: थाय्गु यन्त्र । ने. तान । a hand-loom.

-गा:, सं. (गाल-,-ग:) पुलां तालगु तां । ने. पुरानो खाले तान । an antique loom.

तां², अनु. घरि बाय् कंय्पिया तां स:, तां धाल तिं धा: का । ने. घडी वा घण्टको आवाज, ट्वाङ्ग । ting and tang (of a clock, of a percussion instrument).

तां³, अ. १. ज्याब:, लब: । ने. ज्याबल, औजार । a tool. (हे. क-, खुत्यां-, ग-, चु-, तु-, ब-, हुस्लुं-) २. लुमुज:, क्वा:ज:, । ने. तातो, न्यानो । hot, heat.

-न्वये, क्रि. (ल) सहयाय् थाकुक क्वाना बये, हप्प च्वने । ने. न्यानो वा तातो हुनु, गर्मी हुनु । to become hot.

-न्व:, वि. तसकं क्वा:गु, जिं तान्व: सहयाय् मफु । ने. तातो, गर्मी । hot, warm.

-न्व:चाये, क्रि. (ल) फय् थाकुक क्वाना व:गु चाये । ने. गर्मी अनुभव हुनु, तातो मान्नु । to feel hot.

तांकू, **सं. (कुति-) खामंकू, खामनं गुलि पिहां व: सीकेगु दाकू । ने. साहुलको बन्तर नाप्ने सानो फुट । the spacer of a plumb.**

तांफ, सं. तांप, अ:खुं दुगु ल:पल । ने. टुटी भएको अम्खोरा । a spouted water-jar.

तांफत, सं. (-गू) छ्येनं चुया: दनेगु । ने. शीर्षासन । a headstand.

-च्वने, क्रि. छ्येनं चुया दना च्वने । ने. शीर्षासन गर्नु, शीर्षासनमा बस्नु । to stand on one's head.

-तये, क्रि. (ल) द्वपं बीकयं सुइतं तांफत तये । ने.

शीर्षासन गराउनु (सजाय दिंदा)। to make somebody stand on his head (in punishment).

-याये, क्रि. (त) तांफत च्वने। ने. शीर्षासन गर्नु। to pracise a headstand.

ता:१, सं. (ताल-) १. (-फ्व:) खापाय् ग्वय्गु ता:। ने. ताला। a lock, padlock. (हे. थ-,मा-,सँय्-) २. ता:चा व ता:। ने. ताल्चा र साँचो। key and lock. ३. झ्या:, लुखाया दुने व पिनेयागु चउको-सद्धी याइगु ता:। ने. बाहिरी र भित्री चौकोसलाई अँठ्याउने चुकुल वा अडेसो। a mortise or crosstie of the inner and outer frames.

-ग्वये, क्रि. (ल) तालं दये। ने. ताला लाउनु। to lock up.

-चा, सं. १. (-पु) ता: चाय्केगु। ने. साँचो। a key. २. (-जु) ता: व ता:चा। ने. ताला र साँचो। key and lock.

-चाय्के, क्रि. ग्वयात:गु ता: खने, क्वथाया ता: चाय्के। ने. लगाइराखेको ताला खोल्नु। to unlock.

-यये, क्रि. (ल) १.– ता:ग्वये। ने. ताला लाउनु। to lock up. २. न्हासं चुइका: धेबा पुइके। ने. ऋण चुकाउनु, नत्थ्याउनु। to compel to pay back.

-फ्व:, सं. (फ्वल-) फ्व: बांलूगु ता:, ता:या फ्व:। ने. ताला (डल्लो)। the body of a lock.

-भम:, सं. (मल-,-गू) खापाया निखे निपाय् दइगु ता: ग्वय्गु फ्व:। ने. दुवैतिरको खापा जोडेर लगाउने मुन्द्री। a lock ring.

ता:२, सं. (ताल) ध्व:, चिं। ने. धर्सो, चिनो। line, tick–mark.

-कासा, सं. (-गू) मचातय् ध्व: साला: म्हितीगु कासा। ने. धर्सो तानेर वा चिनो हालेर खेल्ने खेल। children's game of tick-marks, lines.

-दाये, क्रि. (ल) गुगुं कासाय् त्या:म्हं बूम्हेसिया ल्हाती ता:दाये। ने. जित्नेले हार्नेको हातमा पिट्नु। to strike the palm of the loser, one stroke for each instance of defeat by the winner.

ता:३, सं. (ताक-) १. ई, पाय्छि ई, मउका। ने. समय, ताक, अवसर। time, occasion, opportunity. २. आजु, येंकेगु थाये, तातुना। ने. लक्ष्य, उद्देश्य। aim, object.

-काये, क्रि. (ल) ताक याये, यांकाये। ने. निशाना साध्नु, लक्ष्य गर्नु, हात उजाउनु। to aim at.

-लाये, क्रि. (त) चूलाये, चूला:वये। ने. जुर्नु, मौका पर्नु। to coincide, have an opportunity.

ता:४, सं. (ताल-,-जु) ख्वातुगु ख्वालिमालिचा, ताल बीगु बाजं। ने. बाक्लो झ्याम्टो। a thick small gong.

-थाये, क्रि. (त) ताल केने, केना च्वने। ने. ताल दिनु, नियमित पार्नु। to set the time, regulate (mus.).

ता:इलय्, अ. ता: थाइगु इलय्, गथे स्वता: इलय्, न्याता:इलय्। ने. बजे, एक बजे, दुई बजे। o'clock.

ता:तये, क्रि. (ल) १. ई क्व: छिये। ने. समय तोक्नु, किट्नु। to fix or settle the time. २. ई लेंके, लेंका तये। ने. समय बचाउनु, साँच्नु। (of time) to spare.

ता:तू, सं. (तुलि)१ प्वाथय् दुनेया ला। ने. आन्द्राभुँडी। the viscera. भ्वजय् बीगु तूच्चा:, क्वा:सा:। ने. चमेना (भोज भतेरमा दिइने)। a light refreshment (preceding feast).

-याये, क्रि. (त) तुच्चा काये बाय् बिये। ने. चमेना गर्नु। to have light refreshments.

ता:थ, सं. १. (-गू) पसल्या भाजुया च्वँसा। ने. टाठ, गद्दी। the merchant's seat in a shop. २. (-पा) क्वथाय् लाय्गु ताय। ने. बुट्टेदार टाठ। a linoleum.

-जुये, क्रि. (ल) (जक) च्वँसा लेने। ने. टाट पल्टिनु। to become bankcrupt (lit. remain a seat only).

-याये, क्रि. (त) फ्वगिंके, प्वंखाय्के। ने. कंगाल पार्नु। to cause to go bankrupt.

ता:न्वये, क्रि. (ल) तांन्वये, तांन्व: चाये। ने. गर्मी हुनु वा लाग्नु। (of season) to become hot, feel the heat. (हे. तां३)

ता:भत, सं. तताजु, तताभत । ने. आमाज्यू । one's husband's elder sister. (हे. जु, भत)

ति[१], सं. १. सिया ति, लाया ति । ने. रस, झोल । juice, broth. (हे. आ-, ला-, सन्त्रासि-) २. सुज्याति, धानात:गु ति । ने. सिलाइ, बुनाइ । stitching, knitting. ३. ताका । ने. टाँका (कलमको) । the point (of a pen).

-कायेे, क्रि. (ल) १. सुज्या याये । ने. सिउनु । to stitch, sew. २. म्वजा याये । ने. बुन्नु । to knit. ३. कुतिं न्याये । ने. चिमोट्नु । to pinch, nip.

-स्याये, क्रि. (त) १. सुज्याया ति म्वेय्याये । ने. टाँका दबाउनु (सिलाइको) । (of stitching) to end. २. आम बाला थाय् गात, तिस्याना छ्व । ने. बुनाईको छेउ माड्नु, बसाउनु । (at the end of knittting) to fix up.

ति[२], सं. (-गु) गा:वंगु छ्व: (बुँइ) । ने. सीता, हलोको डोब, हलरेखा । furrow, depression.

-क्व, बुं तछ्याना बुँया ल व्वेगु ध:, बा लय् न्ह्य्: तिक्व पाली । ने. नाल, निकास । a furrow (in a field).

-च्वय्के, क्रि. तिक्व च्वय्के, ति च्वय्कल कि बालय् अ:पुइ । ने. ड्यांग फोडेर निकास खोल्नु । to drain off the field.

ति[३], वि. पायछि, पुलि उलि मखु, छमना ति । ने. मात्र झण्डै, अन्दाजी । about, appoximate.

ति[४], अ. छयल, येचु-पिचु । ने. भरि, उज्यालो, जल्दोबल्दो । potful (item), brightness, brillance.

-हिले, क्रि. छतिया छति बाय् निति, स्वति हिले । ने. साटफेर गर्नु, साटासाट गर्नु (मालमत्ता, धान चामल आदि) । to exchange potful of items (in a barter).

तिका[१], सं. (-पु) माका व यँकाया अ:ख: । ने. बाना । the weft.

-तिये, क्रि. (ल) थाज्या तिये, थाज्या थाये । ने. तानाबाना मिलाउनु, बुन्नु । to shuttle, weave.

-माका, सं. यँका माका । ने. ताना र बाना । the warp and weft.

-माकासीदये, क्रि. (त) १. ज्व: मला:गु थये धका: सीदये । ने. भेद खुल्नु, भिन्नता छर्लङ्गिनु । to know the difference. २. ग्यानापुगु पका: पुले, आपतं पिहां वये । ने. खतराबाट उम्कनु, आपत्-विपतबाट मुक्त हुनु, पार हुनु । to know good from evil.

तिका[२], अ. पेकुंलु, तिका त:गु । ने. चारपाटे, तह परेको । square, stick.

-खापा, ना. खाना त:गु घी खापा । ने. तर्लङ्गे खापा । a hung window shutter.

-झ्या:, सं. (झ्याल-,-पा:) साया मिखा लसिव:गु व्ह:या व्ह: जक दुगु झ्या:, पिने स्वयत ज्या बांलाक ब: तर तिका झ्या:या जलय् च्वे ब्वने याय् थाकु । ने. आँखे झ्याल । a latticed window.

-घी, सं. (धिक-) = तिंका खापा ।

-बाहा, सं. (-ग:) तस्वा:, झ्या:या मा । ने. ठाडो खाँबो (झ्यालको) । the upright member of a window.

तिकि, सं. तकि, फुति । ने. थोप्लो, थोपो । drop, dripping.

-दने, क्रि. फुति फुति जुया क्वज्वये । ने. तप्कनु, थोपा थोपा भई झर्नु । to drip.

-नने, क्रि. = तिकिदने ।

तिकिंबजि, सं. (-पु) सालुगु झरउं मिंगु बजि । ने. टिकनबजी चिउरा । beaten rice of high quality.

तिकु[१], सं. बना वनीगु, मचाइगु । ने. मूर्च्छा । a fainting fit.

-ल्वय्, सं. (ल्वच-) तिल्वय्, मचाया बनीगु ल्वय् । ने. छारे रोग, मृगी । epilepsy.

तिकु[२], वि. तसकं पाउँगु । ने. तिक्खर अमिलो । excessively sour.

-क, क्रि.वि. तिकुसे च्वंक । ने. तिक्खर अमिलो हुने गरी । (to prepare food) sourly.

-के, क्रि. पाउँसे च्वंके । ने. अमिल्याउनु (तिक्खर) । to sour to execss.

-ये, क्रि. (ल) पाउँसे च्वने । ने. अमिलिनु । to be sour.

-से च्वने, क्रि. = पाउँये, तिकुये ।

तिके, क्रि. पेपुंके, मलं पर्के । ने. टाँस्नु । to glue, stick up.

तिक्क, अ. मुलुं बाय् कँयं सुइगुया भाव । ने. चुभ्नु वा घोच्नु । pricking.

-मिने, क्रि. नुगलं भापिये, चाये, छ्वंगु खँ नुगलय् तिक्क मिन । ने. मनमा लाग्नु, चेतना हुनु । to prick the mind, prickle.

-मिंक, क्रि वि. नुगलय् थीकथं, स्याचुक, तता तिक्क मिंक न्वाय् स: । ने. चुभ्ने गरी, प्रभावकारी ढंगले । effectively, impresively (to instruct).

-याये, क्रि. (त) (बा. भा.) मुलुं सुये, कयं क्ये । ने. सियो वा काँडाले घोच्नु, बिझ्नु । to prickle. २. दांगदरं तिक्क याइ, अले लाइका । ने. सुई दिनु । to inject.

तिक्तिक्, अनु. घरिया स: । ने. घडीको टिकटिक आवाज । the tick and tock of a clock.

-चा, सं. (-गः) घरि । ने. घडी । a watch. २. दँचा लसिवःम्ह फंगःचा । ने. टिक टिक आवाज गर्दै पुच्छर हल्लाउने सानो चरा । a wren (song bird).

तिखर, वि. थीगु (सवा:), दुग्यःगु । ने. चर्को वा तीखो स्वाद, तिक्खर । strong, sharp (of taste.)

-क, क्रि.वि. सवा: थिक्कः, साक्क । ने. तिक्खर स्वादको हुने गरी । tastefully.

-के, क्रि. सवा: सिक्क साके । ने. स्वादिलो बनाउनु (खाना) । (of food) to savour, make savoury.

तिखरां, सं. (रान-) १. म्ह सुलुत्त च्वंम्ह सिन्तलि । ने. सलक्क परेको वा परेकी । lean and thin, slim. २. गंसिम्ह तितःपिं मनू सने बल्ला: । ने. दुब्लो वा पातलो मान्छे । a lean and thin person.

तिचा, सं. (-गू) सिन्काय् हना तःपिं गंपिं ब्यांचा । ने. सिन्कोमा उनिएको सुकेको भ्यागुतो । dried frogs impaled on a stick.

तिछुँ, सं. छुताजि छुँ । ने. छुचुन्द्रो । a shrew. (हे. छुँ)

तिजा, अ. तिसा वस: । ने. गहनागुरिया । ornaments. jewelleries.

-भः, सं. (भल-,-गः) भूवंगु तिसायल । ने. धातुको बक्सा (गहनागुरिया राख्ने) । a metal box for valuables. (हे. पिला) ।

तितः, वि. गंसि, सित्यां । ने. दुब्लो, पातलो । lean and thin.

-फंगः, सं. (गल-) तित्रा, मिफंग । ने. तित्रो । a patridge, guinea fowl.

तिति, सं. १. मचायात तिति याना बिउ । ने. थप्थपाउनु । patting, fondling. २. न्हाकनं पुइबलय् बाय् मुलुं सुइबलय्या स्याइगु पह: । ने. चइराइ, चर्चराइ । sharp pain, sting. ३. न्हेसें खुइकेगुया भाव । ने. पुल्पुल्याउनु, लाडप्यार गर्नु । fondling.

-पापा, १. गा:बंगु मतिना, माया, म्हालासाला । ने. लाडप्यार । fondling, endearment. २. प्वय्च्याय्गु वा धेबा मुनेगु पह: । ने. बटुल्नु, पैसा सोहोर्नु । amassing wealth.

-पापा याये, क्रि. (त) १. अप्वलं बिचा: सम्चा: याये, अप्व: माया याये । ने. पुल्पुल्याउनु, बढी माया गर्नु । to fondle (a child). २. नसें मनसें धेबा मुने, कवय् पहलं धेबा स्वस्व थने । ने. समेट्नु, सँगाल्नु (खाइ नखाई) । to save money (miserly).

-मिने, क्रि. हियुयें स्या:थें चाये, हां न्या:थाय् आ तिति मिनाबल । ने. चहराउनु, चर्चराउनु । to feel a sharp thrilling pain, to tingle.

-याये, क्रि. (त) येनेत तिति याये । ने. थपथपाइ, सुताउनु । to pat a child, to put to sleep.

तितिकक:, वि. भेलय् मपुंगु । ने. सरिबरी नभएको, अघुलनशील । insoluble.

तितिकुति, सं. नुग:कुति, कवय् । ने. कंजूस । a miser.

तितित्याउँ, सं. तितित्याउँ तितित्याउँ च्व:पुया: हालीम्ह फंग:चा । ने. हुटिट्याउँ, टिट्टिभ । a lapwing.

तितिधाये, क्रि. (ल) वाइँवाइँ मिने । ने. पर्पराउनु । to feel pungentish (of taste).

तितिमिने, क्रि. १. च्वाच्वा मिने, छुछु मिने । ने. पर्पराउनु, चहऱ्याउनु । to feel pungent. २. धालय् वास: फ्वय् बलय् हिइया वय्यें हिइये । ने. टट्टाउनु, पोल्नु । to have an acute pain, feel a buring sensation.

तितिसि, सं. तिकुगु छ्ताजि पाउँ । ने. इमली । tamarind.

तित्रा, सं. १. तित: फ्रंग:, मिफ्रंग: । ने. तित्रो । a guinea fowl, partidge. वि. २. तसकं गंसिम्ह । ने. मरन्च्याँसे । a lean and thin (person).

तिन, सं. (-ग:) म्ह, ग्वल्तिन, त्वाच्चा । ने. रोँग गोलटिन, टिन । a tin-can.

-थाये, सुयां ल्वापुइ चि छ्याये, ल्वापु तच्वेके । ने. भड्काउनु, फैलाउनु (झगडा) । to infuriate the fighters

-पाता, ना. तिन चकंकात:गु पाता । ने. टिनको पाता । a tin-sheet.

तिनि[१], क्रि.वि. लिउ, भचालिपा, धुनेवं । ने. पछि मात्र, वित्तिकै । just after.

तिनि[२], अनु. गंचा थाय् यलेया स: । ने. घण्टीको टिङ टिङ आवाज । the tinkling of a bell.

-मुनि, ना. (-गू) तिन्कुनि, घिमय् व भजनय् छ्वेलीगु बाजं । ने. तालबाद्य, तालयन्त्र । a triangular percussion instrument.

तिन्कुनि, सं. (-गू) = तिनिमुनि ।

तिन्खा:, सं. (खाल-) वहचिं खने दया: ज्वाला ज्वालां थीगु काप: । ने. तिनखाब । a brocade embroidered with silver thread). (हे. तास.)

तिन्हि, सं. (न्हिन-) बान्हिया ई, तिन्हिनय् जुइ थाकु । ने. मध्यान्ह । midday, noon. (हे. न्हि.)

तिपु, सं. १. (-पु) चिपुगु व तिस:गु बय् । ने. मसिनो बाँसुरी । a piccolo. २. (-गू) तिस:गु स:, थला । ने. घोरको उल्टो । a high-pitched sound.

तिपा, अ. सालय् मब:, हारांचा पह: । ने. काबूमा नहुनुको भाव, पइयाँ, बुर्कुसी । strong, beyond control, galloping (act).

-नके, क्रि. १. इपां थिपां मसीक ब्वाये (सल) । ने. टिप्नु (घोडाले), बुर्कुसी मार्नु । to gallop uncotrollably. २. स्यालय् तिये, धेबा माल धका: मचां तिपा नकल । ने. हैरान खेलाउनु । to ask for money annoyingly.

तिपू, सं. (पुलि-) तेपू, कला: भात, तिपू बाल कि नं ग्याना हे पुइ । ने. जोडा । a couple.

-माचा, सं. निम्हतिपू व मचा खाचा । ने. जोइपोइ र बालबच्चा । a couple and their children.

तिब:, सं. (बल-) १. करकाप । ने. जोर, बल । force २. इनाप, ज्वज्वलपा । ने. अनुरोध, बिन्तीभाउ । entreaty. (हे. त:-) .

-याये, क्रि. (त) जिर: याये । ने. ढिपी गर्नु, हत्ते हाल्नु । to persist.

तिमिला, सं. तुयुमिला, खिमिलाया अ:ख: । ने. चन्द्रमा, जुनेली रात । the moon, moon-lit night. (हे. मिला)

तिये[१], क्रि. (त) १. झ्याफ्री गलाके । ने. लाउनु (ढोका, झ्याल) । to shut (door, window). (हे. स्व-) २. खापा चाय्के हे मजीक तिउ वने, कतिये, क्वचिये । ने. चेपिनु, बन्द हुनु (खापा) । to be jammed. (हे. क-) ३. कपाँय् तिये । ने. कपास फट्कनु । to fluff up cotton. ४. ससतिक लाये । ने. नजिकिनु । to be nearer. (हे. स-)

तिये[२], क्रि. (ल) १. छ्वेनय् चिकं तये, तिले । ने. तेल लाउनु (कपालमा) । to oil. २. पुने । ने. लाउनु (लुगा) । to dress, adorn . ३. कइ वा प्व:या न्हि सुचुक पिकाये । ने. मिच्नु, निचोर्नु, दबाउनु । to press. ४. हिस्याये, हाय्के । ने. गिजिनु, जिस्क्याउनु । to tease. (हे. स्यालय्-) ५. स्वचाके, तिये । ने. घुसार्नु, जड्नु, सिउर्नु । to insert (a structural part), install.

तिलय्, अ. निंगु, म्हय् थीगु । ने. सुपथ, स्वास्थ्यकर हुनु । wholesome.

-गेले, क्रि. नसा त्वँसां जिवय् थिये । ने. स्वास्थ्यकर हुनु । to be wholesome.

तिलहिल, सं. (-जु) हिलं हिसा, मालीबलय् हिलेत वस: । ने. लुगा (फेर्नको लागि) । spare clothes.

तिला, (बा. भा.) छ्वेनय् चिकं तये । ने. तेल लगाउनु (टाउकोमा) । smearing with oil (on the head).

-तिलायाये, क्रि. (त) चिकं तिले । ने. (बा.भा.) तेल लगाउनु । smearing with oil.

तिले, क्रि. सँ प्याये, सँय् चिकं तये । ने. तेल पोल्नु । to oil, to apply oil. (हे. चिकं-)

तिल्वय्, सं. (ल्वच-) तिकु ल्वय्, थिकुं च्वना वनीगु ल्वय्। ने. छारेरोग, मृगी। epilepsy, epileptic fit.

-वये, क्रि. (ल) थिकुं च्वना वने । ने. छारेरोग लाग्नु । to suffer from epilepsy (lit. of epileptic fit to come).

तिवां, क्रि. वि. तत:सलं, लिसा लिसा क्यां । ने. घोक्रो स्वरले, ठूल्ठूलो स्वरले (बोलाउनु) । loudly, repeatedly (to call out).

तिसये, क्रि. (ल) स: त्यांय्क गिने । ने. (स्वर) तिखिनु, तीखो हुनु । (of voice) to become high-pitched.

तिस:, सं. (सल-) थला:गु स:, त्यांय्क मिंगु स: । ने. तीखो स्वर । a high-pitched sound. (हे. स:)

-जुये, क्रि. (ल) स: थलाये । ने. स्वर तीखो हुनु, तिखिनु । (of a pitch) to become high.

-याये, क्रि. (त) तिसय्के, स: थलाके। ने. स्वर तीखो पार्नु । to produce a high-pitched sound.

तिसा, सं. (-ता) छाय्पेगु ज्वलं, तिजा । ने गरगहना । an ornament.

-तिये, क्रि. (ल) तिसां छाय्पे । ने. गहना लगाउनु । to adorn.

-वस:, सं. (सत-) तिसा व वस: छाय्पे ज्वलं, फ: फ: धायकेत तियेगु समाज्वलं । ने. गहनागुरिया, लुगाफाटो । clothings, apparels.

तिसाल्द, सं. (-गू) कुस्ति म्हितेगु थाय् । ने. व्यायामशाला । a gymnasium.

तिसा:, सं. (साल-) लाप्पा, लप्पा ज्वना: ल्वाय्गु कासा। ने. पहल्मानी, कुश्ती। wrestling, duel.

-कुथि, ना. (-गू) = तिसाल्द ।

-ल्वाये, क्रि. (त) लाप्पा ल्वाये, कुस्ति म्हिते । ने. कुस्ती खेल्नु, मल्लयुद्ध गर्नु । to wrestle.

तिसि१, सं. तितिसि पाउँ । ने. इमली। tamarind.

-पाउँ, सं. = तिसि ।

तिसि२, सं. (-ग:) तिसिपु, तिसिया पुसा। ने. आलसको बिउ, तिसी । linseed.

-चिकं, सं. (कन-,-प्ति) तिसिया चिकं । ने. आलसको तेल । linseed oil.

तिसिउ, सं. नुग: स्याम्ह, कता:म्ह । ने. किरन्टोकी, चुईंयाँ । miser, niggard.

-पह:, सं. (हल-) नुग:स्या पह, । ने. किरन्टोकीपना । miserliness.

तिसिये, क्रि. (ल) १. मिखा फुति याये, मिखा तिसिये । ने. झिम्क्याउनु, चिम्लनु (आँखा) । to wink, shut (eyes). २. मखं छू याये । ने. बेवास्ता वा उपेक्षा गर्नु । to ignore. ३. नुग: स्यास्यां फुके । ने. किरन्टोकी पाराले खर्च गर्नु । to spend miserly.

तिस्य:, सं. (सेल-) दुग:क्वेँ दुनेया स्य: । ने. मज्जा, गिद्रो (सुइहाडभित्रको) । marrow, medulla. २. (-पु) दुग:क्वेंय् । ने. मेरुदण्ड । the spinal column, backbone. (हे. स्य:)

-चफुये, क्रि. (त) स्याये, जिउ काये । ने. सिध्याउनु, मार्नु । to kill (lit. break up the spinal column).

तिँ, सं. (-पु) घुँ तिँ । ने. नर्कट, निगालो । reed.

-च्व: सं. (च्वत-) चीपुगु तिँया च्व: । ने. टुसा । reed shoot, vegetable.

-तु, सं. (-पु) चिपुगु तु । ने. निगाले उखु । inferior sugar-cane. (हे. तु)

-घुँ, सं. चिताघुँ, च्याकिं माकिंम्ह चितुवा । ने. घुगी, निगाले चितुवा । a leopard.

तिं१, अनु. ता:या स: । ने. बाक्लो झ्याम्टोको आवाज (खुलेको) । open sound of taa, the thick cymbals.

-चा, सं (-ग:) चिचा ग:गु ख्वला । ने. सानो पात्र, प्याला । a small wine cup.

-छुं, सं. चा:गु व त्वपूगु स: (तिंया) । ने. खुल्ला र बन्द आवाज (बाक्लो झ्याम्टोको) । open and closed sound (of a think cymbal).

तिं२, अ. चतपता: । ने. चटपटे, चुलबुले । fidgety.

-खि, वि. चतपता:सिं, चन्ताला:म्ह । ने. चंचल, चुलबुले । clever, fidgety.

-तिंकासा, सं. (-गू) तिंचा न्हुया: म्हितेगु कासा । ने. कसरत, खेलकूद । physical

excercise, athletics.

-न्हुये, क्रि. (ल) १. थिकः न्हुये । ने. उफ्रनु । to jump. २. तन्वाये । ने. जङ्गिनु, उफ्रनु । to be enraged.

तिंतिंकइ, सं. (इच-,-गः) ति किउ किउ थाय् नेना बनीगु कइ । ने. घमौरा । rashes, weeping eczema.

ती¹, सं. (तिल-,-गः) छेंगुलिइ खने दइगु हाकुगु फुति । ने. कोठी । a mole. (हे. ला-, जदः)

ती², सं. तीगु ज्याभः, मुलु । ने. घोच्ने वस्तु, सियो । a borer, needle.

तीचा, ना. (-गः) धुं धां, मुलु मालु तीगु फुंगचा । ने. सियो आदि घोपेर अड्काउने नरमखाले भाँडो । a cushion. (हे. धुं-, मुलु-).

तीतु, सं. चखुं लसि वःम्ह भ्रंगः । ने. भँगेरो जस्तो एक जातको चरो । a bird similar to a sparrow.

तीमा, सं. (-गू) कपाँय् तीगु ज्याभः । ने. धनु आकारको कपास फट्कार्ने साधन । a bow, fluffer.

-लुये, क्रि. (ल) तीमायें चामाः तुले । ने. धनु आकारमा बाङ्गिनु । to become bow-shaped, be curved.

तीहू, सं. ध्वंचिया ब्वः सः । ने. फ्याउरोको हुइयाँ, चित्कार । the howling of a jackal.

-चा, (बा. भा.) ध्वंचा, फ्याकुध्वँ । ने. फ्याउरो । a jackal.

-हाले, क्रि. कासाय् बूपिसं पेकुनय् तीहू तीहू धकाः ध्वं हाले । ने. चारै कुनामा हुइयाँ, हुइयाँ गर्नु (हार्ने खेलाडीले) । to make howling sound at four corners (by those who are defeated in a game).

तु¹, सं. चाकुक ति वइगु छता जि सि, छगू क्वाः-नय् बलय् कस्ति, ल्वहे बलय् कपाँय् व छु का धासा । ने. उखु । sugar-cane.

-खु, ना. (-) तुखुचा, छगू चिखुचिया नां । ने. टुकुचा, ईक्षुमती । a rivulet.

-साः, सं. (साल-,-गू) तु केलीगु कल । ने. उखु पेल्ने यन्त्र, तुसाल । a sugar-cane press.

तु², सं. (-मा) वामा यें लसि वःगु घाँय् । ने. झार, घाँस । weed.

-कं, सं. (कन्-) छगू जातया वाउँचा । ने. तोरीको साग । mustard plant. (हे. कं²)

-काये, क्रि. (ल) ब्वय् तुमा लिये । ने. गोड्नु, झारपात उखेल्नु । to weed.

तु³, सं. १. यः, फुतचिगु छगू इञ्चि । ने. इञ्च । an inch. २. निला तःगु सुकाया छगू तु । ने. सूत, त्यान्द्रो । strand.

-जिये, क्रि. (ल) क्वातुक निला तःगु जुये । ने. बटारिएको हुनु । to be well-twisted.

तु⁴, सं. (-गू) १. थहां वःगु ध्वः । ने. उठेको धर्सो (बुट्टा) । embossed line. २. देतना तःगु स्वापू । ने. खप्टिएको जोर्नी । raised joint.

-थकाये, क्रि. (ल) ध्वः थहां वयक बुत्ता पिकाये । ने. बुट्टा उठाउनु, बुट्टा काढ्नु । to emboss.

तु⁵, अ. लुँ, लुँया भाव, लुँ लसि वःगु । ने. सुन, सुनको भाव । pertaining to gold.

-कि, सं. (फ्वः) न्हाय्पनय् सुइगु तिसा । ने. कानमा लाउने गहना । s floral ear ornament.

-दिख्यः, सं. (खेल-) तिन्ख्यः, लुँ दि तयाः क्यातःगु ख्यः । ने. टुँडिखेल । a parade ground, play-ground.

तुइके, क्रि. तुइसे च्वंके, तुयु नय्के । ने. सेतो पार्नु वा तुल्याउनु । to whiten.

तुइये, क्रि. (ल) तुइसे च्वने । ने. सेतिनु, सेतो हुनु । to be white. (हे. तुयु)

तुकय्, अ. दापू, छ्यापं । ने. भराइ, छूट । filling, commission.

-काये, क्रि. (ल) दाना वियाया ज्याला काये । ने. भरेको वा तौलेको ज्याला लिनु । to have commission (for measuring grains).

-बिये, क्रि. (ल) दाना विउगुया छ्यापं बिये । ने. छूट वा दस्तुर दिनु (भरे बापत) । to give commission to.

तुकं, सं. (कन-) छताजि वाउँचा । ने. तोरीको साग । mustard plant. (हे. क्वचि-, हामालि-, कं²)

तुकि, सं. १. (-थू) थाज्याया तुकि, पूचा । ने. गड्डा, कोंगा

(तानको)। bobbin, spool. २. (-प्व:) न्हाय्पं तिसा। ने. कानमा लाउने गहना a floral ear ornament. ३. (-प्वा:) मतचिकनं च्याकिगु इतामत। ने. टुकी। a small oil lamp.

-मत, सं. (-प्वा:) = तुकि-३।

-सुये, क्रि. (ल) न्हाय्पने तुकि घाये। ने. गहना लगाउनु (कानमा)। to put on a floral ear ornament.

तुकु, सं. १. मचाया पला:, धेधेचूगु पला:। ने. सानो बालकको लरखराउँदो हिंडाई। toddling. २. (बा. भा.) कपालय् तीगु सिन्ह:। ने. टीका। vermilion mark. ३. ग. तपा, सिन्ह: छतुकु निं तिना वा। ने. टीका गन्ने गणक। cl. for vermilion marks.

क्क, क्रि. वि. आकाभाकाय् इलय् लाक तर प्यंक: वयेगु। ने. टुप्लुक्क। unexpectedly and opportunely.

-तये, क्रि. सिन्ह तिये। ने. टीका लगाउनु। to place a tika mark.

-तुकु, क्रि. वि. धिसिलाक्क, मचा तुकु तुकु न्यासि वनीम्ह जुल। ने. टुकुटुकु (बालकको हिंडाइ)। smartly (to toddle).

तुख्व:, सं. (ख्वल-) तुप्सि, गंगु तुख्वला। ने. खोइलो, उखु पेलेर रस झिकिसकेपछिको छोक्रा। dried bark of sugarcane.

तुच्वा१, सं. बाफुदंक नयेगु, न्हिनसिया नये त्वनें, बजि नये। ने. खाजा, जलपान। a tiffin, light refreshment.

तुच्वा२, अ. (द्वि.) १. भचा भचा, चिचि पेय्। ने. अलि अलि, सानो गाँस। a small piece or morsel. २. क्व:, छक्व:, निक्व:। ने. पटक, बाजि। time, occasion.

तुच्वा३, क्रि. वि. १. छक्वलं प्वा: तेंक मनसे भचा भचा याना: नयेगु। ने. क्यै समय बिराएर अलि अलि खानु। १. तुच्वा तुच्वा नयगु म्हपात निं। ने. चुभुर चुभुर, सानो गाँस। in small quantities, repeatedly (to eat.) २. भचा भचा याना पुलेगु। ने. किस्ताबन्दीमा। on instalment basis (to pay back).

तुजं, क्रि. वि. दिपा: मदयक:। ने. नबिराई, लगातार। constantly, steadily.

तुत:, सं. (तल-,-पु) द्यं:पिनिगु सिल:, बहनी बाहा बहीलय् तुत: ब्वं। ने. स्तोत्र, प्रार्थना। prayer, hymn.

-ब्वने, क्रि. तुत: पाठ याये। ने. स्तोत्र वा स्तुति गर्नु। to recite hymns.

-सफू, सं. (फुति-,-गू) देव देवीपिनिगु सिल च्वइत: गु सफू। ने. स्तोत्र पाठ गर्ने पोथी, स्तुतिग्रन्थ। a hymn-book.

-हाले, क्रि. = तुत: ब्वने।

तुतां, सं. (ताम-,-पु) चुसा, थ:त तिब: जुइकथं छ्यलीगु कथि। ने. लौरो, लट्ठी। a walking-stick. (हे. तां३)

तुति, सं. (-पा) न्यासि जुइगु म्हया दकले क्वय् च्वंगु ब्वति। ने. गोडा, खुट्टा। the leg, foot. (हे. काता-, किसि-) २. मेच मीचया तुति। ने. खुट्टा (टेबिल मेचको)। the leg of a chair, table etc.

-कासा, सं. (-गू) घ्वाईं कासा। ने. घ्वाईं खेल। a game of hop-scotch.

-पतिं, सं. (तिन-) तुतिया पतिंचा। ने. (गोडाको) औंला। a toe.

-माले, क्रि. द्वंबिद्वं माले। ने. खोट निकाल्नु। to search for someone's fault.

तुतु, सं. (बा. भा.) १. दुरु। ने. बुबु, दूध। milk. (chv) २. (-पा) दुरुप्व:। ने. स्तन, चुचीं। breast.

-मां, सं. (माम-) दुरु त्वंकीम्ह मां। ने. धाईआमा। a wet-nurse.

तुदिख्य:, सं. (खेल-) तिन्ख्य:, तुन्ख्य:। ने. टुँडिखेल। a parade ground.

तुनावने, क्रि. भ्यातनालय् स्वच्वाये। ने. गाडिनु, धसिनु (हिलोमा)। to settle, to be sunk.

तुना:, सं. (नाल-,-ग:) पाखायात भलसा बीगु छग: सिं। ने. घरको गाह्रोमा टेकाइ छहृके पारी राखिने काठ, पानीबलो, टुँडाल। a strut.

-च्व: सं. (च्वल-) त्वाकलय् दीगु तुना:या ब्वति। ने. टुँडालको तल्लो भाग। the lower part of a strut.

-पा, सं. (द्वि) चलु क्यप्पुइगु च्वेया ब्वति। ने. टुँडालको माथिल्लो भाग। the upper part of a strut.

तुने, क्रि. १. मनं थये अये धका: भापिये। ने. इच्छा गर्नु, अन्दाज गर्नु। to anticipate. २. ध्वपय् तुने वा घ्याचलय् स्वचाये। ने. धसिनु, गाडिनु। to settle, to sink. ३. पाउँगु नलकि बा तुनी। ने. दाँत कुँडिनु। to be acidified. ४. चनेच्वंगु च्वला घव तुना छ्वये। ने. छिल्कनु, ताछ्नु। to peel, strip. ५. मती उगुं पुगुं खँ म्हितके। ने. कल्पना गर्नु, कुरा खेलाउनु। to conceive, suppose.

तुप:, सं. (पत-) १. (-पु) ग्वलि तया: कय्केगु ल्वाभ:। ने. बन्दुक। a gun. २. (-पु) त्व:प, । ने. गुडाएर लैजान हुने बीचको नालबाट गोला हान्ने अस्त्र, दुई पांग्रे तोप। a cannon.

-चा, सं. (-गु) क्यालं क्वालंया तुप:। ने. खेलाञ्ची बन्दुक। a pop-gun, toy-gun.

-मुइके, क्रि. त्व:प तये। ने. (तोप पड्काएर) सलामी दिनु। to respect by firing a cannon.

तुपुक्क, क्रि. वि. इलय् लाक्क, आकाफ्ताकाय् (थेंके)। ने. टुप्लुक्क। unexpectedly, opportunely.

तुप्सि, सं. त्वना त:गु गंगु तु। ने. उखुको गुदी (सुकेको)। dry pulp. (of sugar cane)

तुफि, सं. (-पि) धूघा सुचुक्क पुना छ्वेगु साधन। ने. कुचो, फाडू। a broom.

संके, क्रि. १. बँपुये। ने. कुचो लाउनु। to sweep. २. बँपुइ थें याये। ने. फारा टार्नु, कुचो लाएफै गर्नु। to perform perfuctorily.

तुमि, सं. (-पु) धुमाचा, तुइगु। ने. चम्चा। a spoon.

तुम्बि, सं. (-ग:) १. गंगु लौकाया थल। ने. तुम्बा। a dried gourd. २. धर्म्वाइपिंत गुहालि जुइगु ब्यागचा। ने. थैलो, रबरको ब्याग। a rubber tube (to support a swimmer), lifebelt.

तुयु१, वि. १. छुं हे रंग मकिउगु। ने. सफा, सेतो। white, clean.

-क, क्रि. वि. तुयुसे च्वंक। ने. सेतो हुने गरी। (to print, paint) till whitened.

-के, क्रि. तुयुसे च्वंके। ने. सेतो पार्नु, बनाउनु। to whiten.

-तुयुधाये, क्रि. (ल) ख:थे मखुथे तुयुसे च्वने। ने. सेसेतो हुनु, हो नहो सेतो हुनु। to become whitish.

-नये, क्रि. (ल) तुयु थिये। ने. सेताम्मे हुनु। to whiten extremely.

-मईं, सं. (-प्ति) थ्वँ। ने. जाँड। white wine.

तुयु२, सं. १. खेँचय् दइगु तुयुगु ब्वति। ने. फुलको सेतो भाग। albumen. २. तुयुच्या: दया वइगु ल्वय्। ने. श्वेत कुष्ठ। leucoderma.

तुये१, क्रि. (त) १. बल्लाये, त:न्हु तक ज्या बिये। ने. खप्नु, टिक्नु। to be durable, be lasting. २. धेबा लाये, मू तुये। ने. मोल पर्नु, पैसा लाग्नु। to cost (primary cost).

तुये२, क्रि. (ल) १. धव: बाय् चम्चां तुया: काये। ने. उघाउनु, उबाउनु। a ladle, spoon. २. तुले, हिने। ने. लपेट्नु, गुत्नु। to wrap.

तुरुन्त, क्रि. वि. उधरिमय्, थत्थें। ने. तुरुन्तातुरुन्ती, अहिल्यै। immediately.

तुरय्, अ. धुनेगु, सिधय्केगु। ने. सिद्धिनु, सक्नु। finish, completion.

-जुये, क्रि. (ल) धुने, सिधये। ने. काम सिद्धिनु, सक्नु। to be finished.

-याये, क्रि. (त) १. सिधय्का छ्वये। ने. सिध्याउनु। to finish, end.

तुरु, अ. (द्वि) कुतुवनीगु पह:। धकिचां क:नि तुरुतुरु कुतुं वल। ने. झर्नु, खस्नु। dripping.

तुले, क्रि. बँय् गुल्ल तुला वने। ने. गुड्नु। to roll along (a marble). २. भुने, हिने। ने. गुत्नु। to wrap round. ३. फहिले, जवं तुला वन कि क्वनाय् त्वा: लाइका। ने. मोडिनु, मोड लिनु। to turn.

तुल्बजि, सं. तूयागु म्व:, तूछ्वला। ने. तोरीको खोस्टा। the bark of mustard-seed.

तुल्बुल्, सं वयाय् ध्वयाय् जुइगुया भाव। ने. सकसकी, खसखस, मनको चञ्चलता। confusion.

तुल्सि, सं. (-मा) छेँय् छेँय् पीगु मा:, नारांद:या प्रतीक। ने. हिन्दूहरूले पवित्र मान्ने गरेको बोट। a sacred plant.

तुवा, सं. (-ग:) चिकं सायगु थल। ने. तेल थप्ने सुराही। an oil decanter.

तुस, सं. (-गु) १. नुगलय् थाना च्वंगु बांमभाग

भाव । ने. वैरभाव, ईख । spite, malevolence. २. ल्वय्‌या बाय् कइया ल्यंपुल्यं । ने. रोगको अवशेष, तुस । residue or remainder (of disease, boil).

तुसि, सं. १. (-गः) छ्ता सिसाबुसा । ने. काँक्रो । a cucumber. (हे. खउ-,पर्वः-) २. (-पु) सितु घाँय् । ने. दूबो । green sacred grass.

-पु, सं. तुसिया पु । ने. काँक्रोको बियाँ । a cucumber seed.

तुसिपु, सं. १. नेतालय् गाःचा लूगु बां । ने. गालाको खोपिल्टो, खाडल । a dimple. २. तुसिपु बाय् तिकिझ्याः बांलूगु बुट्टा । ने. आँखीझ्याल वा काँक्री बियाँ जस्तो बुट्टा । a grill pattern.

तुसुये, क्रि. (त) थःकेहे वा थःथम्हं तुना वने, म्हो जुयावने । ने. आफैमा वा स्वतः क्रमिक रूपले घट्नु । to decrease gradually.

तुँ, सं. १. ध्वगीगु लाय् दाइपिं की । ने. कीट, कीट-डिम्ब । a maggot, larva २.त्वँ, तुँ दत कि चासुइका छ्यं । ने. चाया । dandruff. ३. अगति, सिक । ने. प्रेतात्मा । an evil spirit.

तुँवा, सं. (-पु) न्हापां बुया वःगु क्यातुगु वा । ने. कलिलो, दूधे दाँत । the milk-tooth.

तुँपु, सं. (-गू) विचाः याय्‌गु पहः बाय् भावना । ने. धारणा । a conception.

तुँसा, सं. न्हेन्नां, न्हापांया विचाः । ने. विचार, पूर्वज्ञान । an idea, anticipation.

तुं, सं. (तुंथि-,-गः) तःगाःगु बुँगाःचा, तुंथिं लः छ्यँ साला हिँ न्हिं । ने. इनार । a draw-well.

-इये, क्रि. (ल) तुं सुचुके । ने. इनार सफा गर्नु । to clean up a well.

-गः, सं. (गल-) तुं बांलुइक दय्‌का तःगु बं । ने. इनार आकारको सेतुबन्ध । an embankment shaped like a well.

तुंपाक्चा, सं. लाखय् प्याखंया झ्यालिंचा । ने. लाखेनाचको प्रतिस्पर्धी पात्र । an antagonist in a monster dance.

तुंबि, सं. लखय् दुसुना मवनीगु कथं लेंलें पुइगु याउँसे च्वंगु वस्तुया पेटी । ने. पानीमा नडुब्ने गरी उतार्ने हलुका वस्तुको पेटी । a life-belt.

तू[१], सं. (तुल-,-गः) तुकंया पुसा, चिकं पिकायेगु अन्न । ने. तोरी । mustard.

-चिकं, सं. (कन-) तूयागु चिकं । ने. तोरीको तेल । mustard oil.

तू[२], सं. (तुलि-) भ्वरि खाःगु अंगलय् बीगु तेवा । ने. अडेसो, टेवा । support.

तू[३], वि. ल्वःगु, निंगु, जिउगु । ने. फापेको, शकुनको । appropriate, auspicious.

तू[४], वि. चाःतूगु, चामाःतूगु । ने. बांङ्गो, टेढो । curved.

तूल, सं. १. (-पु) १.ह्याउँगु कापः । ने. रातो कपडा । red-cloth. २. (-साः) तूलकापः । ने.तूलको कपडा । red-cloth.

तूस्याः, सं. (स्याक-) साय्‌मिया मेगु खँग्वः । ने. साल्मीलाई जनाउने अर्को शब्द । a term for Manandhars.

तेकु, सं. (-गः) भ्वरि खाना वःथाय् तइगु तू । ने. टेवा । a support, prop.

तेज्जु, सं आकाफाकाय् मिखा ल्वाइगुया भाव । ने. फुक्यानमा वा अकस्मात आँखा जुध्नुको भाव । accidental look, unexpected glance.

-याये, क्रि. (त) न्वाके, मांपिसं मचायात खने मरु मरु तेज्जु याना: न्वाका च्वनी । ने. आँखा जुधाएर हाउ वा म्याउ गर्नु, त्यसो गरेर हँसाउनु (बच्चालाई) । to entice a baby with such an accidental glance.

तेने, क्रि. १. मांया प्वक तेन । ने. गुम्साउनु । to ferment. २. छुं याय्‌त स्वये । ने. तत्पर हुनु (केही गर्न) । to intend to do. ३. म्वय्‌बाये, वया ल्हाः तेन । ने. मर्कनु, बाउँठिनु । to sprain, wrench (the wrist).

तेन्हु, सं. तेन्हुसा, तेनू, तेनुसा । ने. मृग, हरिण, । an antelope.

तेन्हुये, क्रि. (ल) तिन्हुये । ने. उफ्रनु । to jump, leap over.

तेप, सं. (-गः) जाकि वजि स्वथनेगु बाय् लः थनेगु तःग्वःगु चाभारा । ने. घ्याम्पो । a large storage clay pot. (हे. प)

तेपु, सं. पि थेना तःगु प्वाः । ने. नाइटो, नाभि । the

navel.

-चकंक, क्रि.वि. प्वाजायक, तेंक। ने. अटेसमटेस हुने गरी, टन्न। (to eat) to the full.

तेपू, सं. (पुलि-) छज्वः, कलाः- भा:त। ने. जोडी, जोई-पोई। a pair, couple.

तेबिल, सं. (-गः) मेचय् फेतुना च्वयेगु बा नयेगु प्यपा तुति दुगु वस्तु, चुपिंच। ने. टेबुल। a table.

-घरि, सं. (गः) तेबिलय् तयगु घरिचा। ने. टेबुल घडी। a table-clock.

तेये, क्रि. (ल) यायगु ई जुये। ने. बेला हुनु। to be time to do.

तेलं, क्रि.वि. सुथ न्हापानं। ने. बिहान सबेरै। in the early morning.

तेले, क्रि. १. क्वचिये, क्वतेले। ने. थिच्नु, दबाउनु। to press, suppress. २. थाय् काये। ने. ओगट्नु, मिच्नु (ठाउँ)। to occupy an area (leg.)

तेसन, सं. (-गू) दिसाः, दिपु। ने. बिसौनी। a station, terminal.

तेंक, क्रि. वि. १. तेपु चकंक। ने. टन्न, अटेसमटेस हुने गरी। fully (to eat). २. उइँ कुइँ मसंक। ने. डेग नचल्ने गरी। firmly (to nail).

तेयूल, सं. जिल, पायूछि। ने. बेला भयो। right time.

-कासा, सं. सुला च्वने म्वाःगु सुला कासा। ने. लुकिरहनु नपर्ने लुकामारी। a game of tag.

तेयूलाये, क्रि. (त) तिफ्याय् फये, तापाक खने। ने. (आँखा) तेजिलो वा टाठो हुनु। (of the eyes) to become far-sighted.

त्यंल, सं. पंल पंल पेथी। ने. चार पाउको तौल। a weight of four pau.

त्यः, अ. जिउ, पायूछिगुया भाव। ने. समुचित, उपयुक्त। proper, suitable.

-मत्यः, सं. गनातःगु बाय् याय् मजिउ धया तःगु ज्या। ने. रोक, बारना। taboo.

त्यःछि, सं. पेमनाया दापु। ने. चार मानाको भराइ, नापो। a measure of four manas.

त्यःरा, वि. १. स्वतं मे दुगु (हार्बिन)। ने. तेहोरो जिब्री भएको (हार्मोनियम)। having threefold reeds (of harmonnium). २. स्वकः, स्वथु, रामचां गुच्चाय् त्यःरा नल। ने. तेहोरो (मार्नु गुज्जाखेलमा)। to achieve thrice (in a marble game).

त्यसिंत्यः, सं. यःमरि पुन्हिसिया यःमरि फ्वनेत हालीगु मेया न्हापांगु झ्वः। ने. धान्य पूर्णिमाका दिन 'योमरी' माग्न आउनेहरूले भन्ने भैलोको पहिलो हरफ। opening ling of a song sung during the 'yamari puni' the full-moon of December.

त्या¹, अ. त्याःगु बाय् देथि लाःगुया भाव। ने. जित्नु वा उन्नति हुनुको भाव। pertaining to win or promotion.

-क, सं. त्याःम्ह। ने. जितुवा, जित्ने व्यक्ति। winner, victor.

-कबाः, सं. (बाल-) त्याःम्हं स्वकुमितयूत इनीगु धेवा। ने. जिताउरी। present given by a winner or victor in gambIng.

त्या², अ. पुवंगु छुं छता व बच्छि, (गथेः- छमना-त्या=छमना व बामना, सत्या=सछि व बासः, सछि व नेयूर्का)। ने. साढे, आधा सहितको, जस्तै साढे सात, सात र आधा। (of something) full and a half. (हे. नखः-)

त्या³, सं. १. क्वःछिना, क्वःजिउगुया भाव। ने. टुंगो, बैठान। conclusion. २. खँपु सिधयूव बीगु ध्वः चिं। ने. पूर्णविराम चिन्ह। fullstop.

-कये, क्रि. (ल) खँपु पूवंथाय् त्याकः बिये। ने. पूर्णविराम चिन्ह लगाउनु, दिनु। to stop (a sentence) with a fullstop.

-छिये, क्रि. (त) १. खँ क्वःछिये। ने. कुरो टुंग्याउनु। to decide. २. लँ त्वाथलाः बाय् खुंलं याकन थेंके। ने. चोरबाटोबाट छिटो पुग्नु। to short cut (a path) ३. त्वाथले। ने. टुक्र्याउनु। cut into .

-जिये, (ल) १. क्वःजिये। ने. टुङ्गिनु। to be decided २. खँ पां थुये, ध्वायूगु जुये। ने. बोली स्पष्ट हुनु, बुझिने गरी बोल्नु (बोल्ने हुनु)। to speak distinctly. ३. कुचा कुचा जुये। ने. टुक्राटाक्री हुनु। to cut into pieces.

-थये, क्रि. (ल) १. क्वःछिये। ने. टुंग्याउनु। to

conclude. २. त्या त्या याये । ने. मसिन्याउनु । to chop up.

-त्या याये, क्रि. (त) १. चिचीं कूचा कूचा याये, चुं थले । ने. ससानो टुक्रा पार्नु । to chop up (flesh). २. छता हे खँय् त:क्व: ब्व:बिये । ने. टोकस्नु, ट्वाक ट्वाक गर्नु । to rebuke repeatedly (to excess).

-लँ, सं. (-पु) य:बालँ । ने. छेकारो । a short-cut.

त्याक्, अनु. (द्वि) म्हाइपुगु त्याक् त्याक् स: । ने. उच्चाट लाग्दो ट्याक् ट्याक् आवाज । a tedious sound.

-चा, सं. (-ग:) त्याक् त्याकचा, बुँ बाँ ज्याइगु मेसिन । ने. कलहलो, ट्र्याक्टर । a tractor.

त्याक:, सं. (कल-,-गु) १. खँ पूवंगुया चिं । ने. पूर्णविराम चिन्ह । a fullstop. (हे. बा-) २. चा पुइके न्ह्य: कुलिं चिं तइगु । ने. चिनो काट्नु (चपरी पल्टाउन) । slight, shallow cut (before turning a big clod of earth upside down).

-बिये, क्रि. (ल) १. खँपु पूवंगुया चिं खेले, छ्ध्व: बिये । ने. पूर्णविराम दिनु । to stop (a sentence) with a fullstop. २. बुँ पालेत चिं तये । ने. चिनो काट्नु (चपरी पल्टाउन) । to make a shallow cut.

त्याकु, सं. (बा. भा.) गुलुगुलुचा, त्याउँचा । ने. गुच्चा । a marble (chv).

त्यात:, अं. फुलिफुलि, नलिनलि । ने. त्यान्द्रो, धुस्नो । shred, fragment.

-थने, क्रि. १. फुलिनलि याये । ने. धुजाधुजा पार्नु । to cut into pieces. २. ल्वापु थये । ने. झगडा गर्नु वा सिर्जनु । to create dispute.

-याये, क्रि. (त) = त्यात: थने-१।

त्यानु, वि. न्य:, छपु स्वाने गयां हे तुति त्यानु । ने. थकित, लखतरान । tired, fatiged.

-क, क्रि.वि. सने मास्थि मवय्क, न्ययक । ने. थाक्ने गरी । (to walk) until tired.

-के, क्रि. (-गु) त्यानु चायेके । ने. थकित गराउनु । to make tired.

-सु, सं. (-गु) त्यानु पह: । ने. थाक्नुको भाव । tiredness.

-से च्वने, क्रि. त्यानुये । ने. थकित वा लखतरान हुनु । to become tired.

त्यापा, वि. फ्यात्त च्वंगु, चक्कंगु । ने. चप्लेटी, फिंजिएको । flat, even.

-चुपि, सं. (-पु) ला त्याय्गु चुपि । ने. मासु मसिन्याउने चुपी । a chopper.

-सुखू, सं. (खुलि-,-पा:) तुसिपु बुत्ता लुइक थाना त:गु सुखू । ने. काँक्री बियाँको बुट्टा आउने गरी बनाएको सुकुल । a grill-patterned twisted mat.

त्याप्त्याप्वा, सं. (-ज्व:) भाले प्वथि ताँख । ने. भालेपोथी भएको टाँक । a press-button.

त्याप्प, क्रि. वि. उइँ कुइँ मसंक, क्वातुक । ने. नछुट्टिने गरी मिलेको, ट्याप्प मिलेको । firmly, tightly.

त्यापि, सं. (-ग:) फिग:, च्यापिल्वहं । ने. गिर्खा, रोडा । a pebble, gravel.

त्याये, क्रि. (त) १. चुपिं त्यात्या याये । ने. ससानो टुक्रा काट्नु । to chop up. २. लब दये, कतिलाये । ने. नाफा हुनु । to be in profit. ३. कासाय् देपिलाये । ने. जित्नु, विजयी हुनु । to win. ४. त्यासा कयं धेवा काये । ने. सापट लिनु, ऋण लिनु । to borrow, get as a loan.

त्यासा, सं. त्याय्, रिन । ने. पैंचो, सापट । a loan, debt.

-काये, क्रि. (ल) त्याये, त्याय् काये । ने. सापट लिनु, पैंचो माग्नु । to borrow money.

-पुले, क्रि. १. त्याना: कयागु धेवा लित बिये । ने. पैंचो तिर्नु । to repay a loan. २. सुनानं या:गु गुन बाय् भिंया पलेसा पुले । ने. आभारी वा कृतज्ञ हुनु, गुणग्राहिता देखाउनु । to show gratitude.

-बिये, क्रि. (ल) त्याय् बिये । ने. सापट दिनु । to lend money.

त्यांग्रा, सं. फत्यांक पुले, माक:त्यांग्रा । ने. पल्टनबाजी । a somersault.

-कथि, सं. (-प)- थाज्याया निपु कथि गुकिं काप: थायगु ज्याय् गुहालि याइ । ने. तानको एक जोडी लठ्ठी । one of a pair of sticks used in weaving.

-पुले, क्रि. माखापुले, छेनं फातापुले । ने. पल्टनबाजी खानु । to do a somersault.

त्या:, सं. (त्याक-) ग्वल्ला:गु हाक:चालूगु छुं। ने. गोलो, बाटुलो नली। cylinder.

-चिने, क्रि. ग्वलाये, हाक:लुये। ने. गोलो आकारको लाम्चो हुनु। to assume a cylindrical shape, become cylindrical.

त्व, अ. कुचा वा बाकू द:गुया भाव। ने. टुक्रिनुको भाव। cut, break.

-धुले, क्रि. कुचा थले, बाकू थाये। ने. टुक्र्याउनु, भाँच्नु। to break, cut into.

-धुले, क्रि. कुचा दले, बाकू जुये। ने. टुक्रिनु, भाँचिनु। to be cut into pieces.

त्वकयू, अ. कुतयू, ब्व:बीगुया भाव। ने. गाली, टोकसो। reproof, rebuke, censure.

-याये, क्रि. १. कुतयू याये, छगू द्वनय त:क्व ब्व:बिये। ने. टोकस्नु, कचकच गर्नु। to rebuke. २. थथे अथे धका: क्वातुक क्व: छिये। ने. खुट्याउनु, निधो गर्नु। to determine, to sanction.

त्वने, क्रि. १ छ्वालुगु छुं कयुं क्वत छ्वये। ने. पिउनु। to drink. २. कुँउ साले। ने. चुरोट वा तमाखु खानु। to smoke (a cigarette). ३. ल: वा छ्वालुगु सालाकाये। ने. सोस्नु। to soak, absorb.

त्वपा, सं. १. गुहालि। ने. सहायता, मदत। help, assistance. २. अ:पुक वायू छिंक छुं याय्गुया भाव। ने. सुविधा, सहुलियत। facility.

त्वपुये, क्रि. (ल) १. क्वपुये, घ:ने छुं तये। ने. छोप्नु, ढाक्नु। to cover up. २. सुंयागु द्वं-विद्वं सुचुके। ने. प्रतिरक्षा गर्नु, कसैको गल्ती वा दोष लुकाउनु। to defend. ३. सुयाँ पं लिये। ने. कसैको पक्ष लिनु। to plead for.

त्वपुलि, सं. (-गः) छ्यने पुनिगु वस्तु, छ्यंया पुँसा, तपुलि। ने. टोपी। a cap..

-पुले, क्रि. (ल) तपुलि छ्येनयू तये, त्वपुलिं पुये। ने. लगाउनु (टोपी)। to put on a cap.

त्वये, क्रि. (ल) १. म्हयू च्वंगु वस: लिकाये। ने. फुकाल्नु। to take off. २. सुज्य: वायू मिला लुये। ने. उदाउनु (सुर्य, चन्द्र)। (of the sun, moon, planet) to come, to rise. ३. वामायू ग्व: दये। ने. पसाउनु। (of paddy) to come to head. ४. छ्व: ख्वला तुने। ने. छिल्नु। to peal, (bark). ५. जात: तुल हैं, आ: खें क्व: छिउसां जिल। ने. फाप्नु, जोरिनु (चिनो)। to suit (horoscope) छ: थ्वया: छखे छखे तये। ने. फुकाल्नु, अलग्याउनु (भाग वा अशंहरू)। to disassemble, separate (pieces from a set).

त्वयूकने, क्रि. आसं चाये, आकाफाकां चाये। ने. भुसिनु, हिस्सिनु। to be cheated, be disappointed.

त्वकां, सं. (कान-) छुं छुं हे मखंम्ह कां। ने. निस्पट्ट अन्धो। a totally blind person. (हे. कां)

त्वह, सं. (.-गू) त्वल, त्व:। ने. बहाना, निहु। excuse, pretence.

-चिने, क्रि. त्व:तये, त्व:याये। ने. बहाना गर्नु। to pretend.

त्वँ[1], सं. १. की, तुँचा। ने. कीरा, कृमि। a maggot. २. अगति, सिक। ने. प्रेत, प्रेतात्मा,। an evil spirit. ३. छेनयू दाइगु तुँ। ने. चाया। dandruff. ४. नया सत्रि वा थांया छकू कुचा। ने. फलामे सत्तरीको सानोतिनो टुक्रो। a piece of girder (used as an anvil).

-वा, सं. (-पु) न्हापां बुया व:गु क्यातुगु वा। ने. कलिलो दूधे दाँत। the milk teeth.

-हाले, क्रि. नेने मजीक त्वाँयू त्वाँयू हाले। ने. तीखो, चर्को स्वरले कराउनु। to make a shrill cry.

त्वँ[2], अ. त्वनेगुया भाव। ने. पिउनुको भाव। to drink, smoke.

-ज्या, सं. (-गू) त्वनेगु ज्या। ने. पिउने काम। drinking.

-सा, सं. त्वनेगु पह: वायू वस्तु। ने. पेय पदार्थ। drink. (हे. नसा[2]-)

त्व:ते, क्रि. १. थायू बायू त्व:ते, बाये। ने. त्याग्नु, छुट्टिनु। to leave, desert. २. माफ याये, त्व:ता बिये। ने. माफ गर्नु, छाड्नु। to forgive, abandon. ३. ज्याखं ल्हा: लिकाये, त्व:ते। ने. त्याग्नु, सुम्पनु (पद, अभिभारा)। to resign (a post).

त्व:पु, सं. (-गः) अंग्रेजतसें पुइगु त्वपुलि, ने. टोप, टोपी। a hat. २. (-पु) तुप: मुइका: याइगु

हनावना । ने. तोप, सलामी । a cannon.

तये, क्रि. (त) १. तुप: बा त्व:प् मुइके । ने. तोप पड्काउनु । to fire a cannon. २. सुयां हनावनाय् त्व:प तये । ने. खुशियालीमा तोप पड्काउनु, सलामी दिनु । to fire a salute. ३. सुयातं धेवा पुलेत न्हासं चुइके । ने. पैसा तिर्न बाध्य गराउनु । (fig) to compel to pay back. ४. खि तये । ने. पाद्नु । to break wind.

त्वं:फिये, क्रि. (त) १. दुमथ्याये, मलाये । ने. अन्तरगत नपर्नु, छुट्नु । to be excluded, be left behind or left out. २. त्व:मं छ्य:मं जुये, द्वं वने । ने. फुत्कनु, छुट्न जानु । to slip up.

त्वा, अ. कुचा, त्वाद:गु, त्वा: । ने. टुकडा, खण्ड । a piece.

-थले, क्रि. कुचा याये, कुचा थले । ने. टुक्र्याउनु । to cut to pieces.

-दले, क्रि. कुचा दले । ने. भाँच्चिनु, टुक्रिनु । to be cut to pieces.

-देवा, सं. (-प्वा:) इता व चिकं तया च्याकेगु त:जा:गु मत । ने. पानस । a ceremonial brass oil-lamp.

-ल्हाये, क्रि. (त) निकू थले । ने. टुक्र्याउनु, भाँच्नु । to cut into pieces. (हे. खँ-, लँ-)

त्वाक:, सं. (कल-,ग:) १. ला त्याय्गु भतिचा त:जा:गु सिंया वस्तु । ने. अचानो, ट्वाक्ल । a log (for chopping). २. ग्वं, हारापिं साचातय् ग:पतय् घाका तइगु सिं । ने. गलेसो, पशुको घाँटीमा भुन्ड्याइने मूढो । a clog ३. फेतुइगु त्वाक:चा । ने. बस्ने मूढा । a wooden stool, seat. ४. द्वंबिद्वं फइम्ह । ने. भए गरेका सबै थाप्ने व्यक्ति, बलिको बोको । a scapegoat.

-कये, क्रि. (ल) १. साचिगु ग:पतय् त्वाक: घाके । ने. बाछ्राको घाँटीमा गलेसो भुन्ड्याउनु । to log the cattle. २. त्वाक: नेवलं क्ये । ने. ठिंगरोमा हाल्नु । to shackle.

-घाये, क्रि. (त)त्वाक:क्ये ।

-नेव:, सं. (वल-) तुतिइ कइगु त्वाक:या नेव: । ने. ठिंगुरो । the shackles. (हे. नेव:)

त्वाता[1], सं. पाक:सू दुम्ह, घ्वाता । ने. हरिलट्ठक । stupid.

-सु, सं. (-गू) घ्वाता पह:, आंलासु । ने. अबुझ, मूर्ख्याइँ । stupidity.

त्वाता[2], अ. यक्व ज:दुगु, तसकं थीगु । ने. अति चम्किलो, तिरमिर हुनुको भाव । dazzling.

-माताघाये, क्रि. (ल) इतिमिति कने, त्वाल्ल मिने । ने. तिरमिराउनु, चकाचौंध हुनु । to be dazzled.

त्वाति, सं. तिंचा न्हुया जुइम्ह कीचा । ने. फटेंग्रो । a cricket, grasshopper.

-तये, क्रि. (त) धेवा पुइके (करं) । ने. ऋण तिराउनु, छेराउनु । to compel to pay back.

-हाले, क्रि. नेनां नेने मजीक हाले । ने. हल्ला मचाउनु । to clamour.

त्वाथ:, सं. (थल-) १. स्वानेया त्वाथ: । ने. खुट्किला (भरेङको) । the steps of a stairway. २. तगिं, किलास । ने. श्रेणी, कक्षा । grade, class.

-गये, क्रि. (ल) १. थहां वने, थगये । ने. उक्लनु, चढ्नु । to go up, climb. २. तगिं थहां वने । ने. क्लास चढ्नु । to be upgraded. ३. दुख क्वबुये, कसा नये । ने. दु:ख पाउनु, सास्ती खानु । to take trouble.

त्वाना:, सं. (नाल-,-पु) पुलिं क्वे गउचां च्वेयागु ब्वति । ने. घुँडामनि गोलीगाँठोभन्दा माथिको भाग । the shin.

-क्वँय्, सं. (क्वँच-,-पु) त्वाना:या क्वँय् । ने. नलीहाड । the shin-bone.

-स्य:, सं. (सेल-) त्वाना: दुनेच्वंगु नाइसे च्वंगु स्य: । ने. मज्जा, मासी । the shin-bone marrow.

त्वाय्, सं. (त्वाच-) १. नालाक्या त:म्ह पासा । ने. मीत । a sworn friend. २. किसली हिलाबुला याना: दय्का त:म्ह धर्मया थ:, पासा । ने. धार्मिक वा सांस्कृतिक साइनो, मीत । ritual affinity.

-चिने, क्रि. पासा नाला काये । ने. मीत लाउनु, साइनो गाँस्नु । to become sworn friends, form a ritual affinity with.

-जु, १. सं. त्वाय्यात हनावना तया: धाइगु खँग्व: । ने. मीतज्यू । a sworn friend (hnr). २. मिखाय् वनीम्ह हाकुम्ह कीचा, मिखांत्वाय्जु । ने. कालो

कीरा (आँखामा पस्ने)। a black fly (that gets into the eyes). ३. फलें, मिखाया नानिचा । ने. आँखाको नानी । the pupil.

त्वाः१, सं. (त्वाक-) पुलां:गु छुंया कुचा, त्वाच्चा । ने. टुकडा । a piece. (हे. मलय्-, लवं-).

-थले, क्रि. बाकु थले । ने. टुक्र्याउनु । to cut to pieces.

-दले, क्रि. बाकु जुये । ने. टुक्रिनु । to be cut into pieces.

-स्वाने, सं. कैंप्वि स्वाने । ने. एक फन्के भरेङ, एक भाँचे भरेङ । the staircase with one landing or folding.

त्वाः२, सं. (त्वाय-) १. थुना, म्हुतु । ने. थुतुनो । snout, mouth. २. (-पु) भंगःया क्वाना नयेगु म्हुतु । ने. चुच्चो । beak, bill.

-चुले, क्रि. नय् हथाय् चाये । ने. खान हतारिनु, तम्सनु । to be eager to eat.

-हुये, क्रि. (ल) १. त्वाःचुले, नय् धुनेवं क्वखं त्वाः हुइ का । ने. चुच्चो पुछ्नु, दल्नु । to clean the beak or bill. २. सःते थें जक याये । ने. डाकेझैं गर्नु, डाकेको स्वाङ पार्नु । to pretend to invite.

त्वाः३, सं. (त्वाल-,-गू) चुक, ननि, बाहा फुक्क क्यच्याना: त्वाः जुइका । ने. टोल । the section of a town or city. २. लाछि, लाय्भु । ने. चोक । square, open area, adjacent to the road.

-कतः, सं. (तक-) १. जःला खःला, त्वाःबा । ने. छिमेकी, छरछिमेक । a neighbour. २. खलः, पुचः । ने. समाज, संघ । society, institution.

-जं, सं. (जन-) १. द्यःपाःलाः, पिवाः च्वनीम्ह । ने. देवलको हेरचाह गर्ने, कुरूवा, पाले । the caretaker of a temple. २. मुहालि पुइपिं ज्वगि । ने. तूर्यवादक, कुस्ले (एक नेवार जाति) । a trumpet player (by caste) ३. नखः लिपा सिक्या ब्व ब न्ह्यनुमा काइम्ह । ने. मृतसंस्कारको सिधा आदि लिने अधिकारी । the authoritative receiver of funeral dishes. (हे. जं२)

-थकालि, सं. त्वालय् दकलय् थँजिम्ह । ने. टोलभरिको वयोवृद्ध । the seniormost person of a town or city.

-बाः, सं. (बाल-) = त्वाःकत: ।

-म्वः, सं. (म्वल-) त्वाःया नायः । ने. टोलको नेता, अगुवा । ward leader.

-हामा, सं. = त्वाःम्वः ।

त्वाः४, अ. न्हुयातः थुखुन्हु उखुन्हु धकाः केनीगु खँग्वः, जि खुन्हुत्वाः छंथाय् थेंकः वय् । ने. दिन तोकेर वा खुट्याएर देखाउने शब्द । particularizer of the day or date.

त्वाःक, क्रि. वि. १. स्याक्क, तसकं, चखुषां कुति कुति क्वःचां त्वाःक । ने. बेसरी, मच्चाएर (हान्नु) । (to strike) forcibly from a distance. २. आमयें थासय् मलाक त्वाःक नवाइगु हे ला मजिउगु नि । ने. प्याच्च, जथाभावी (बोल्नु) । (to speak out) irrelevantly, (after a long interval). ३. आपुलुखं, इलय् लाक्क । ने. अकस्मात, (तर) बेलैमा (आइपुग्नु) । (to arrive) unexpectedly, timely (after a long interval).

थ

थ१, वि. थकालि, थँजि । ने. जेठो, पाको । senior, elderly. (हे. थँ१).

-कालि, सं. १. थाकुलि, गुठिया नायः । ने. नाइके, मूली, गुठीप्रमुख । the head of the family etc. २. हामा, जःया मूम्ह मनू । ने. परिवारको मुख्य व्यक्ति ।

-कालि नकिं, सं. (किन-) थकालिया कलाः बाय् नकिं । ने. थकालीकी पत्नी । the wife of the head of the family etc.

-कालिसु, सं. (-गू) थँजिसु, थकालिया भाव । ने. ज्येष्ठता, बृद्धत्व । seniority, senility.

-जि, वि. १. दँया ल्याखं थकालि । ने. जेठो, पाको । senior in age. २. च्वन्ह्याः, थह्यं । ने. उँभो लागेको, स्तर उठेको । of high quality, high rank.

-जिलजि, सं हनाबनातय् माःम्ह बाय् बहम्ह मनू । ने. माननीय व्यक्ति । an honourable person.

-जिसु, सं. थकालिसु । ने. ज्येष्ठता, बृद्धत्व ।

seniority, senility.

थ[2], उप. छगू न्हेतँसा, यासुया अर्थ फ्वायुत बीगु तँसा। ने. मूल क्रियामा लाग्ने उपसर्ग। prefix (to the verb).

-काये, क्रि. (ल) थत यने, च्वये यने। ने. माथि उकास्नु। to lift up.

-घ्वाये, क्रि. (त) च्वेपाखे घ्वाये। ने. माथितिर घचेट्नु। to boost up.

-चाये, क्रि. (ल) १. क्वं च्वे पिचाये। ने. तलबाट माथि छेद्नु। to bore up, to soak up. २. थचाः वये, ख्वाउँ थहां वये। ने. ओसिनु, चिस्यान लाग्नु। to get damp.

-थेने, क्रि. १. च्वे थेने। ने. माथि पुग्नु। to get to the top. २. च्वेया तँय् थेने। ने. माथिल्लो स्तर मा पुग्नु। to rise to the higher rank.

-थ्याये, क्रि. (त) पाःलुया थहां वने। ने. उकाली पार्नु। to slope upward.

-दाये, क्रि. (ल) च्वेया बुँई लः ह्वला छ्वये। ने. माथितिर हुत्याउनु वा हुर्याउनु (पानी)। to throw water from the lower to the upper terrace of the field.

-न्हुये, क्रि. (ल) चाग:चां ग्वालिइ थन्हुगु अपाय्च्वः स्याः का। ने. बिफाउनु, बिङ्नु, चुभ्नु। to sprain the muscle.

-पुले, क्रि. फातापुले, थल फपुले। ने. उत्तानो पर्नु (भाँडाकुँडा)। to overturn (a vessel).

-साले, क्रि. १. च्वे साला काये। ने. माथि तान्नु। to pull up. २. पुसा व्हले। ने. बीउ छर्नु। to sow.

-हाये, (त) ल्वकं ह्वाःम्ह बा नांजाःम्ह जुये। ने. लोकप्रिय वा मान्य हुनु। to become popular, famous.

-हेने, क्रि. हनेबहम्ह जुये। ने. सम्माननीय हुनु। to become honourable. २. पुज्याय् बहःम्ह जुये। ने. पूजनीय हुनु। to be venerable

थ[3], अ. थ्व बाय् थुया अर्थय् जेलीगु खँग्वः। ने. त्यो, त्यसको अर्थमा प्रयोग हुने शब्द। this, this one.

-गुने, क्रि.वि. न्हापांगु दँय्, वंगु दँय्। ने.गएको साल, पोहोर। last year. (हे. गुने)

-थे, क्रि. वि. थुकथं। ने. यसरी। in this way.

-थें, आःहे, जितः थथें हे माः। ने. अहिल्यै, उत्तिखेरै। immediately, instantly.

-न्याः, वि. थ्वथें च्वंगु, थजाः। ने. यस्तो, यही खाले। like that.

-पालि, क्रि. वि. थुगुखुसी, थ्व दँय्। ने. यसपाली। this year.

-बायुत, क्रि. वि. थबीत, थबायुत बित ला उलि ज्या यायुत। ने. त्यतिका बेर। so long.

थ[4], अ. यासुया न्ह्यःने च्वनाः उजं बाय् मन्तुना केनीगु खँग्वः, मरिचरि मचातसें नःसां थ न। ने. आज्ञा वा अनुमोदन सूचक शव्द, होस्, गरोस्। permissive 'may' 'let'.

थउँ, सं. (पनि) थ्व न्हि, कन्हेया न्ह्यत कुन्हु। ने. आज। today.

-कन्हय्, क्रि. वि. थउँ कन्हय् छं ज्या गन। ने. आजभोलि, अचेल। now-a-days.

-या, वि. आःया। ने. आजको, अचेलको। recent, modern, current.

थउँक, क्रि. वि. तसकं, सःवयुक, हुं रामचां मचायात थँउक छेनय् दाल। ने. ट्वाक्क, आवाज आउने गरी (हान्नु)। with a smacking sound (to strike).

थक, सं. थग, क्वाइम्ह, फ्रंगःलाइम्ह। ने. ठग, धोकेबाज। a swindler.

थकाः, सं. ज्याखुं, ज्या मयायुत स्वइम्ह। ने. ठगाहा। a lazy man.

-पहः, सं. (हल-,-गू) ज्याखुं पहः। ने. ठगिपना। laziness.

थकिं, सं. ज्याखुनि, ज्याखुइम्ह मिसा। ने. काम चोर्नी। a lazy woman.

थकू[1], सं. (कलि-,-गू) १. घाँय्या नसां दयुका तगु सँ छ्यनेगु ज्याभः। ने. कपाल कोर्ने थाँक्रो, बुरुस। a hair brush. २. थासा, थाज्याय् थकुलिं हे छेने माः। ने. तानमा लगाउने कुचिका। a weaver's brush. ३. क्वपु, झ्याःच्वे च्वनीगु क्वपु। ने. कोपु, घर बनाउँदा झ्याल ढोकामाथि राखिने काठ। a lintel.

-पिचा, सं. (-गः) थाज्या यनीपिंगु थकू पिकू तइगु

पिचा। ने. जुलाहाहरूको ज्याबल राख्ने पेरुङ्गो। a basket for holding tools.

-ल्वहं, सं. (हत-) छ्याःगु ल्वहं। ने. सारो ढुङ्गा। a hard stone (used as an anvil).

थकू[२], सं. (कुलि-) क्षेत्री तय् जातय् दकय् च्वेयागु छगु जात। ने. ठकुरी। the highest clan among the Chetris.

-जुजु, सं. १. थकू खलःया जुजु। ने. ठकुरी राजा। a Thakuri king (lit. King).

-लवः, सं. (वत-) थकू खलःया भ्याकं पुंम्ह। ने. छ्यासमिसे ठकुरी। a cross-breed of Thakuri clan.

थकू[३], सं. (कुति-) ल्वहं क्वपु, झ्याःया च्वे च्वनीगु। ने. पत्थरको कोपु। a stone lintel.

थके, क्रि. छुं छता याना इना लिहां वने। ने. केही एक थोक गरेर फर्कनु। to return (having done something).

थक्व[१], सं. म्हुतुइ मेया च्वे च्वंगु क्वति। ने. तालु। the palate.

थक्व[२], क्रि. वि. थछि, थवं थछि। ने. भ्याएसम्मन्, बराबर। (to share) equally.

-चा, क्रि. वि. गुलि थः उलि। ने. जति पुग्छ त्यति बराबर भ्याउने गरी (बाँड्चुँड गर्नु)। as much as available.

थग, सं. क्वाइम्ह, फंगः लाइम्ह। ने. ठग, धोकेबाज। a swindler.

थचाः, सं. (चाल-) क्वं ख्वाउँ थहाँ वइगुया भाव बा चिं। ने. चिसिनु वा ओसिनुको भाव। dampness, seepage.

-वये, क्रि. (ल) थचाः वःगु छेलिचाय् च्वनां ख्वाउँ मचाइ ला? ने. सेपिलो हुनु, चिसो आउनु। to seep upward.

थत, अ. च्वे, च्वेपाखे। ने. माथि, मास्तिर। up, upward.

-क्वत, क्रि. वि. कुनें तलय् तलं कुने। ने. तल-माथि। up and down.

-क्वत याये, क्रि. (त) थाहाँ-क्वाहाँ याये। ने. माथि- तल गर्नु, ओसार्नु। to move up and down.

-लि, सं. च्वेया तँ। ने. माथिल्लो तला। upstairs.

-लिक्वतलि, क्रि. वि. च्वे व क्वय् सकभनं। ने. माथि-तल, सबै ठाउँमा (खोज्नु)। all around.

थताः, सं. (ताल-,-गू) सिँ प्वाःखनाः छुइमाःगु ताः। ने. चुकुल छिराएर जड्नु पर्ने ताला। a mortise lock.

थति, सं. आंति, चुकू छुले दुगु (थतिइ) क्वपु। ने. खोपिल्टासहितको कोपु। a lintel with a socket (to admit a bolt).

थतुले, क्रि. च्वे पाखे तुले। ने. माथितिर बेर्नु। to curl up, to roll up.

थथःधाये, क्रि. (ल) थाराक्क च्वने, गने। ने. सुक्खा हुनु। to dry up.

थथु, वि. थथ्याःगु, च्वेलाःगु। ने. अग्लो, उँभो उठेको ढिस्को जस्तो ठाउँ। mounted, elevated. (हे. थु[२])

-चुक, सं. (-गू) थथ्याय् थाय् च्वंगु चुक। ने. अग्लो ठाउँको चोक। an elevated courtyard.

-ननि, सं. थथुचुक। ने.अग्लो ठाउँको चोक। elevated yard

-बाहाः, सं. (हाल-) थथ्याःगु बाहाः। ने. अग्लो ठाउँमा बनेको बहाल। a monastery (in an elevated area).

थथे, क्रि. वि. थुकथं, स्व, आमथे मखु थथे या। ने. यस किसिमले। in this way.

थन[१], स. थ्वयक्ः, हनेबहम्ह थ्व। ने. यहाँ। he, she (hnr.).

थन[२], क्रि. वि. थुगु थासय्, थुगु इलय्। ने. यहाँ, यस ठाउँमा, यस बेला। here, in this place or time.

-तक, क्रि. वि. थुथाय् तक। ने. यहाँसम्म, यस ठाउँसम्म, यस बेलासम्म। up to here, up to this time or situation.

-थाय्, क्रि. वि. थ्व थासय्। ने. यसै ठाउँमा, यसै बेलामा। at this very place, at the right time, moment.

थनं, क्रि. वि. १. थ्व थासं, थनं फीगु पलाः न्ह्यात का। ने. यस ठाउँबाट। from this place. २. थुगु इलं। ने. यस बेलादेखि। hence,

henceforth.

-निसें, क्रि. वि. थुगु थासं बाय् इलं निसें । ने. यस ठाउँ वा समयदेखि । from this place or time on.

-लि, थ्वयां लिउ, थ्वयां लिपा। ने. यसपछि। from this time or place on. (हे. लि२)

थनाज:धुं, सं. (धुन-) थासं थासय् थनाज:धुं तया त:गु दु। ने. टुटी भएको ट्याङ्की। a water fountain (man-made). (हे. ज:धुं)

थनि, सं. थउँ, थनिंनिसें ब्वनेगु जुल । ने. आज । today.

थने, क्रि. १. न्ह्यलं चाय्के, याउँक देना च्वंम्ह मचायात थने मते। ने. उठाउनु, बिउँझाउनु। to awaken. २. तुतिं चुइके, दने बिये । ने. उभ्याउनु, उभिन लगाउनु। to put on one's feet ३. विजययात उपप्रमुख पदय् थन। ने. उमेदवारीमा उठाउनु। to nominate (as a candidate). ४. आम घलय् नं ल: थें। ने. पानी भर्नु। to fill up, to make full. ५. छें जाय्के, कुलमां दाजुं छें थन। ने. घर बनाइ सिध्याउनु। to erect a house. छें थना छ्वयेगु, छें थुवा:नं इमित छें थन। ने. उठाउनु (भाडाको घरबाट)। to evict, vacate.

थप, सं. (-गू) १. कुमा:या बल। ने. कुमालेको छाप्रो । a potter's hut. २. भारा उइगु अग:चा । ने. भाँडाकुँडा पोल्ने भट्टी। a potter's kiln.

थपके, क्रि. (न्ह्याबलेंया लागिं) ज्यां दिये (त) ने. । (सदाको लागि) काम रोक्नु। to stop work permanently.

थपक्क, क्रि. वि. १. इकिथिकि मसंसे । ने. फिटिक्क नचल्ने गरी। quietly (to sit). २. बांलाक, छुं मजुइक । ने. सुरक्षित हुने गरी । carefully, calmly.

थपने, क्रि. १. लिकुने, छ्वंप्वा: तित कि ल: थपनी का। ने. रोकिनु, जम्नु। to be blocked. २. दिये, दिउवने। ने. रोकिनु। to come to a halt.

थपाले, क्रि. वि. थुगुसी, थुगुदँय्। ने. यसपाली। this year.

थपिये, क्रि. (ल) सँ थत छ्वये, सँ थस्वका: छ्वेने। कपाल माथितिर स्याहार्नु, तलास्नु। to comb up.

थपु, सं. थस: पाये, थस: पाय्गुया भाव। ने. उत्तानो पर्नुको भाव वा स्थिति। the state of being upturned.

-क्वपु, सं. थ:ने व त:लय्। ने. खप्टिनुको भाव, खप्टिनु। (lying) one upon the other.

-क्वपु जुये, क्रि. (ल) ज्या खँ धुने, सिघये। ने. जोल्टिनु, खप्टिनु। to copulate.

-जा:त, सं. (-गू) मिसा जाति। ने. नारी जाति। a woman, female sexuality.

-ल्हा:, सं. १. ल्हा: फइम्ह मनू। ने. हात थाप्ने मान्छे। २. फ्वगिं। ने. मगन्ते, टपरे। a beggar, sponger. ३. गुरु पुरोहित। ने. गुरुपुरोहित। a priest.

थपे, क्रि. मसने, मसंसे च्वने । ने. नचल्नु, नचली बस्नु। to sit still.

थये, क्रि. (ल) १. मुने, ल्यंका तये। ने. सँगाल्नु, जगेर्ना गर्नु। to save; preserve. २. मुंके, ह्वँचिंके। ने. जम्मा पार्नु, बटुल्नु। to collect things, money. ३. मांया सकतां थया तय्गु बानि दु का। ने. पन्छाउनु, पछिको लागि साँच्नु। to hold in reserve.

थल, सं. (-ग:) तयेती यायेत दयेकात:गु बसा । ने. भाँडो। a pot, container.

-बल, सं. (-ता) बस्जा: । ने. भाँडाकुँडा । utensils.

थला, सं. थला:, तिस:गु स: । ने. तीखो वा चढेको स्वर। a high-pitched sound.

-क्वला, सं. १. थला व क्वला मेया ज्यान ख: । ने. आरोह-अवरोह । high and low keys. २. स:या थला-क्वलां पिज्वइगु हिसि । ने. स्वरको उतार-चढावबाट सिर्जिने अलङ्कार, सौन्दर्य । modulation (mus).

-क्वला याये, क्रि. (त) मे हालेत न्हापां थला-क्वला निं याइका। ने. स्वरको चढाव-उतारद्वारा गला ठीक पार्नु, आलाप। practise warming up.

थलाय्क्वलाय्, सं. सिकयात बसतं छाय्पे। ने. मृतक वा लास सजाउनु। dressing the corpse.

-याये, क्रि. (त) दुका पिकां तिये । ने. लास सिंगार्नु। to stitch a shroud around the

corpse.

थले, क्रि. कुचा याये। ने. भाँच्नु, टुक्र्याउनु। to break, to cut. (हे. कुचा-, कू-, त्व-, त्वा-, बाकू-).

थल्वयु, सं. (ल्वच-) स्वाँ स्वाँ ब्वगु ल्वय्। ने. दम, स्वासको रोग। asthma.

थवं, अ. थ:थम, थ:पाखें। ने. आफै, आफ्नो तरफबाट। on one's own.

-गाके, क्रि. मेपिं सुं म्वा:ले, थवं गाका जुइ बांमला:। ने. आफन्तहरूबाटै पुर्‍याउनु, स्वार्थी बन्नु। to keep oneself to oneself.

-थ:, सं. (थव-) तसकं स्या:पिं थ:थिति। ने. नजीकको नातेदार। close relatives.

थवंथछि, क्रि. वि. गुलि गुलि थ: उलि हे। ने. दामासाहीले, बराबर। in equal proportion.

थवंथ:, क्रि. थ: थवय्। ने. परस्परमा। mutual.

थस:पाये, क्रि. (ल) १. चतापाये, जन्हुलिं चुये। ने. उत्तानो पर्नु। to lie flat on the back. २. बुत तायेके, बुना बिये। ने. हार्नु, हार स्वीकार्नु। to surrender.

थसिं, सं. (-ग:) साल, छताजि सिं, भिंगु सिं। ने. साल, सालको काठ। sal wood.

थस्स, क्रि. वि. प्वास्स, प्व मचा बयुव हे थस्स नबल। ने. ठस्स (गन्हाउनु)। (to stink) in an offensive manner.

थहाये, क्रि. (त) १. ल्वकं ह्वाये। ने. लोकप्रिय हुनु। to become popular, to be praiseworthy. २. बराय् चाये, त:धं छुये। ने. धाक लाउनु। to boast, to brag.

थहां, क्रि. वि. च्वे, थ:ने, च्वेपाखे। ने. माथि, माथितिर। up, upward.

-वने, क्रि. १. च्वे वने। ने. उँभो लाग्नु, चढ्नु। to go up, climb. २. च्व न्ह्याये:। ने. उन्नति गर्नु। to prosper.

-वये, क्रि. (ल) = थहां वने।

थहने, क्रि. (थंजिपिन्त) हनाबना याये। ने. सम्मान गर्नु। to honour. (the elderly)

थहेने, क्रि. लोकं ह्वा:म्ह बाय् बहल जुये। ने. योग्य वा लायक हुनु। to deserve, to become competent.

थहूयं, वि. बहलम्ह, लोकं ह्वा:म्ह। ने. योग्य, लायक। deserving, competent.

थं[1], वि. थकालिम्ह। ने. जेठो। senior, elderly.

-जि, वि. च्वेयागु दर्जाम्ह। ने. ठूलो वा माथिल्लो ओहदाको। of high rank (quality).

-जिज्या, सं. (-गू) थंजिपिसं याये ल्व:गु ज्या। ने. जेठाबाठाले गर्ने लायक काम। duties of the senior persons.

-थजिसु, सं. थंजि पह:। ने. श्रेष्ठता, वयोवृद्धत्व। seniority.

थं[2], अ. थनेगु ज्या, स्वथनेगुया भाव। ने. साँचोमा ढाल्नुका लागि भर्ने भाव। the act of thrusting in, moulding.

-क:मि, सं. थंज्या याइम्ह। ने. साँचोमा हालेर ढाल्ने काम गर्ने। a metal-caster.

-ज्या, सं. (-गू) थासाय् थंना: छुं दय्केगु ज्या। ने. साँचोमा राखेर ढाल्ने काम। the act or an instance of casting.

-ज्यामि, सं. = थंक:मि।

थं[3], अ. थथ्या:गु थाय्। ने. उँचो जमीन। an elevated area.

-बहि, सं. थ:ने पाखे च्वंगु बहि। ने. विहारको प्रदर्शनी स्थल, उत्तरतिरको बौद्ध भिक्षुहरू बस्ने मठ वा थलो। the exhibition room of a monastery, (lit. highland monastery).

थंउं, सं. (थनि-) आ: फ्री म्वाना च्वनागु ई। ने. आज, वर्तमान। today.

-कन्हयु, सं. (न्हस-) थु थाय्, हाल। ने. आजभोलि, हाल। now-a-days.

-या, वि. न्हू, नकतिनिया, न:लि। ने. नयाँ, आजको। modern, recent.

थंउंक, क्रि. वि. म्हूनके, बिला:चा मचायात छेनय् थंउंक दाल। ने. मुड्की हान्नु, बेसरी (ठोक्नु, पिट्नु)। (to strike) with a thud.

थ:[1], स. (थव-) कत: मखु थ:। ने. आफू, आफै। one's own self.

-छेँ, सं. (-खा) इहिपा: धुंपिं मिसातय् मां बउया छेँ। ने. माइत, माइतीघर। maternal home (of a married woman).

-थिति, सं. थ:ला:पिं। ने. नातेदार, आफन्त। kinsmen, relations.

-सिध:, सं. थ:गु जक मिं स्वइम्ह, थ:सिध:तय्‌त कतकं मयय्‌कू। ने. स्वार्थी मान्छे। a selfish person.

-सु१, सं. (-गू) थ: धयागु भाव। ने. स्वत्व।

-सु२, सं. (-गू) थ:गु हे पहचा। ने. स्वत्व, व्यक्तित्व। one's own style.

-सुपह: सं. (पहल-) चहपह। ने. चरित्र, आचारण। character, conduct.

थ:२, अ. म्हयगु ज्या, थ:त दय्‌केगु बाय् थ:गु याय्‌गुया भाव। ने. संचय, प्राप्ति। saving, procurement.

-जुये, क्रि. (ल) छेँखाय् पतिकं वना: कि बाय् धेबा म्हये। ने. गुठीका लागि घर घर गई माग्नु। to go to collect things, money from house to house.

-मच:, सं. पन्पछे, पक्षपात। ने. पक्षपात। partiality, bias.

-मच:मदय्‌क, क्रि. वि. सकय्‌सितं थइ कथं, मच: मदय्‌क। ने. नपाउने नहुने गरी, सबैलाई पुग्ने किसिमले। (to distribute) evenly.

थ:३, अ. थल, लिधंसा, ब:। ने. भाँडो, आधार। container, vat, basis.

-मि, सं. (-गू) स्वप्वा: भुतू दय्‌केत छेलीगु पादाकू बांलूगु नपाता। ने. तीनमुखे चुल्हो बनाउन 'T' आकार को फलामे पाता। T- (bevel-square) shaped iron (to make a three-hole oven).

थ:ने, सं. १. यैंया उत्तर पाखेया लागा। ने. काठमाडौँदेखि उत्तरतिरको उँचो ठाउँ, जमीन। an area to the north. २. ल्हासा, चीन देय्। ने. ल्हासा, चीन देश। Tibet, China. (हे. क्व:ने)

-या:, सं. (यात-,-गू) कुमारि ख: थ:ने सालीगु थाय् बा लागा। ने. माथिल्लो शहर (काठमाडौं) मा हुने, कुमारीको खटजात्रा, जात्राको बाटोले भ्याएको क्षेत्र। the processional route of the chariot festival of the Living Goddess running through Upper Kathmandu). (हे. क्व:ने.)

था१, सं. (-गू) १. दीगुया भाव। ने. रोकिनु, अडान। stoppage. २. च्वँसा, च्वनाच्वंगु पह:। ने. बसाइ। position. ३. न्ह्याबलें दइगु। ने. स्थायित्व, स्थिरता। permanence.

-काये, क्रि. (ल) १. अन्दाज याये, मनं तुने। ने. अड्कल गर्नु, अनुमान गर्नु। to guess. २. जा:दाये, क्वातुक सीके। ने. तह नाप्नु, पत्ता लाउनु। to fathom. ३. सुयां पं लिये। ने. कसैको पक्ष लिनु, बचाउनु, बहस गर्नु। to defend.

-तये, क्रि. (ल) दिन छुये। ने. मिति तोक्नु। to fix the date.

-ति, सं. १. मचातय् कासाय् बाय् जुलय् लिपायात तइगु धेबा बाय् छुं। ने. थाती, धरौटी। a stake (in gambling, childplay. २. लिच्छ्या, लिपायात फ्वा:गु ई। ने. निलम्बन, स्थगन। postponement. adjournment.

था२, सं. १. पुज्यायगु ज्या। ने. पूजाआजा। worship ritual. २. पुज्या निनेगु तँजि ग्व:। ने. पूजा गर्ने गणक। cl. for puja. (हे. सिन्ह:-, स्वां-).

-पिं, सं. (पिन-,-ग:) तत:धंगु पुज्याय् दुरु, घ्वँ, अयला: तइगु थल। ने. खास पूजामा प्रयोग हुने कलश:। a ritual jar (used in a great worship).

-पुजा, सं. थापिं थासं थासय् स्वना: जुइगु पुज्या। ने. कलश स्थापना गरेर गरिने पूजा। a great worship with jars placed in proper positions.

-हाये, क्रि. (ल) छाहाये, सुयांलाक थापुजा याये। ने. विधिपूर्वक पूजा गर्नु। to perform such a ritual.

था३, अ. थाय्‌गु बाय् छ्वाय्‌गु ज्या। ने. बुनाइ, छपाइ। weaveing, printing.

-कू, सं. (कुथि-,-गू) १. सफू छ्वाइगु थाय्। ने. छापाखाना। a printing press. २. तांगा:, थाज्या कुथि। ने. कपडा बुन्ने कारखाना। a place where a loom is placed.

-ज्या, सं. १. थाय्‌गु ज्या। ने. बुन्ने काम, बुनाइ।

the act or an instance of weaving. २. कापतय् बुत्ता पिकायगु ज्या । ने. कारचोब । embroidery. ३. बत्तुं कापतय् बुत्ता थनेगु ज्या । ने. जरी भर्ने काम । filigree. ४. सफू छ्वायगु ज्या । ने. छाप्ने काम । printing.

-कू, सं. (कुथि-) = थाकू ।

-सा, सं. (-गृ) १. थायेगु ज्वलं, थासाय् ह्वाना त:गु बस्तु उथें उथें ब्वनी । ने. कुनै चीज बनाउने वा ढाल्ने साँचो । a mould. २. आखःया थासा । ने. खोपेको काठको ब्लक । a block for printing. ३. कापः थायगु ज्या । ने. कपडा बुन्ने काम । weaving, knitting.

थाकथि, सं. (-पु) पंखा लसि वय्क पंबालां दय्कात:गु कथि । ने. मथानी । a churning stick.

थाकाथुकु, सं. १. ल्वापु, कचकच, बिलिखिं । ने. कचकच, ठाकठुक, झगडा । a dispute. controversy. २. तकेनीगुया भाव:, भुतुमालि थाकाथुकु वय्के न्हयाइपु । ने. जोल्टिनु वा लठारिनुको भाव (चंगा) । entanglement (of a paper kite).

-वये, क्रि. (ल) सुइगुं छपा: भुतुमालि फ्रीगुली थाकाथुकु वल । ने. जेलिनु (चंगाको धागो) । to get entangled.

थाकु, वि. अपु मजूगु । ने. गाह्रो, कठीन, असजिलो । difficult.

-क, क्रि. वि. थाकुक ज्या सने मते । ने. गाह्रो हुने गरी । with difficulty.

-के, क्रि. अ:पु मजुइके । ने. गाह्रो पार्नु । to make difficult.

-चाये, क्रि. (ल) ज्या यायेत लिचिले, अल्छी जुये, थाकु ताये । ने. काम गर्न पन्छिनु, अल्छी वा गाह्रो मान्नु । to be reluctant.

-ये, क्रि. (ल) = थाकु चाये ।

थाकुरा:, सं. (राल-) सल्ला वा थाकुरा: मां वइगु यति । ने. खोटो । rosin-gum.

-मा, सं. थाकुरा पिहां वइगु सिमा । ने. सल्ला । a pinetree.

थाकुलि, सं. गुथिया नाय:, गुथिया हामा । ने. गुठीको प्रधान वा मुखिया । the chairman, head of an organization.

-नकिं, सं. (किन-) गुथिया नाय:या कला । ने. गुठीको मुख्य व्यक्तिकी श्रीमती, अध्यक्षा । the wife of the head of an organization.

-लुये, क्रि. (ल) बहा: वा बहिली सकस्यां न्हय:ने थकालियात बेतालिं चिके , ने. विधिपूर्वक ज्येष्ठताको प्रतीक फेट्टा बाँधेर अभिषेक गर्नु । to be installed to headship ceremonially.

थातं, क्रि. वि. थुतं, मदिक । ने. लगातार, स्थायी रूपले । constantly, permanently.

थाथा, अ. मगा: मथा:, घूथा: मदय्केगु । ने. नपुग, धुलो झार्नु । scarce, to beat out dust etc.

-जुये, क्रि. (ल) १. मलेने, सुचुये । ने. सिधिनु, टकटकिनु । to finish; to be completed.

-याये, क्रि. (त) १. क:सी तया: घू थाथा या । ने. धूलो झार्नु, टकटक्याउनु । to jerk, to shake (dust etc.) २. लिसा लिसा कया: ब्व:विये । ने. टोकस्नु, बारम्बार गाली गर्नु । to rebuke repeatedly. ३. सर्वय् फुके । ने. सर्वस्व उडाउनु वा सिध्याउनु । to squander one's fortune.

थान, सं. १. फिंच्यागज काप:या छगू थु । ने. कपडाको सिंगो फर्दा, थान । a pack or roll (of 18 yards of cloth). फिंच्यागजया काप निनेगु तँजिग्व:, सा: । ने. थान गणक । cl. for 18-yard roll of cloth.

थाना, सं. १. पुलिस थाना । ने. पुलिस-अड्डा, थाना । a police station. २. बाजं थायगु ज्या । ने. बाजा बजाउनु । the playing of musical instrument. ३. काप: वा सुकू थायगु । ने. बुन्नु, बुनाइ । weaving, knitting.

-स्वये, क्रि. (त) १. खँ थाये । ने. कुरा धुत्नु, चोर्नु । to sound out. २. बाजं सुरय् ला: मला: स्वये । ने. बाजा सुरमा छ छैन जाँच्नु । to see if the instrument is in tune.

थापं, सं. (पन-) १. स्वनेगु ज्या । ने. थापना । establishment. २. पनेगु बाय् दिकेगु ज्या । ने. रोक्नु, निषेध । restriction, prohibition.

-जुये, क्रि. (ल) पने, गने, न्हेपने । ने. रोकथाम गर्नु, थामिनु, बन्द हुनु । to block, dissuade.

थापंकि, सं. (-गः) पुज्याया ज्वलं दिकेत लाइगु सर्बा जाकि । ने. पूजापात्र स्थापित गर्नका लागि बिछ्याइने अन्न । a mixture of paddy and rice spread out to serve as a base for ritual utensils.

थापा, सं. छुं ज्याखँया निंति पाय्छिगु ई । ने. खास बेला (कुनै काम थाल्ने) । exact and accurate time (for doing something special).

थापाय् हाये, क्रि. (त) पाय्छिगु ई बिना बने । ने. (खास बेला) बित्नु, खुस्कनु । (of an exact time for doing something) to elapse, to pass away.

थापाला, सं. (-गू) भाला । ने. उत्तरदायित्व । responsibility.

थापालाय् वये, क्रि. (ल) जिम्मेबारी थःगु थापालाय् वलकि सीका छुं । ने. अभिभारा आइपर्नु । (of responsibility) to devolve.

थापिने, क्रि. १. थापिं थाय्थासय् स्वने । ने. पूजाकलश स्थापना गर्नु । to place puja pots ritually. २. थापं याये, स्वने । ने. संस्थापन गर्नु । to establish things properly.

थामय्, अ. १. सुसाः कुसाः । ने. स्याहार, सँभार । to maintain. २. सालय् हय्गु । ने. कज्याउनु । to restrain.

-जुये, क्रि. (ल) १. भुतुमालि ब्वये । ने. उड्नु (चंगा) । (for a paper kit) to get set. २. सालय् वःगु जुये । ने. कजाउनु, बशमा पार्नु । to be restrained, controlled.

-याये, क्रि. (त) १. भुतुमालि ब्वःगु जुइके । ने. चंगा उडाउनु । to get a paper kite up. २. सालये हये, गने । ने. कज्याउनु, सुधार्नु । to restrain, to control. ३. गुहालि याये (धेवां) । ने. सहायता गर्नु (आर्थिक) । to support financially.

थाये, क्रि. (त) सुकू बाय् कापः थाये । ने. बुन्नु । to weave, to knit. २. पर्के, रफ्फु याये । ने. टालटुल गर्नु, रफ्फु भर्नु । to mend, darn. ३. बाजं थाये । ने. बाजा बजाउनु । to play (mus). ४. छ्वाये, छापय् याये । ने. छाप्नु । to print. ५. ब्वब्वस्याये । ने. घोट्नु, रगड्नु । to rub. ६. चालिंथाय् तयाः संके । ने. चाल्नु । to sieve. ७. लेने । ने. बस्नु, जोगिनु । to remain. ८. छ्याः तुं लाके अनं तुं लानाच्वने । ने. त्यहीं अड्किरहनु बि... बियाँलिनु । to detain. ९. लिबाके, लिबाः... जुये । ने. ढिलो गर्नु । to linger. १०. तकेने । ने. अल्झिनु । to be entangled.

थाय्[1]**,** सं. (थास-) १. तय्त छ्कू थाय् माः । ने. ठाउँ । a place, २. क्षेत्र । ने. इलाका, भेक । ... locality. ३. अवस्था । ने. स्थिति । a position.

-केने, क्रि. च्वलां सुयाः थाय् केने । ने. ठा... देखाउनु । to locate a place.

-पउ, सं. (पति-,-गू) किपा च्वय्त च्वंवः लिधंके... पेकासिं । ने. चित्रपट, वीथिका । a frame to hold a canvas.

-बाय्, सं. (बास-,-गू) सु च्वनीगु त्वाः बाः । ने. ठेगाना । residential address.

-बिये, क्रि. (ल) च्वनेत थाय् बिये । ने. ठाउँ दिनु । to make roon.

-भु, सं. (-पाः) हवंकी खुन्हु न्हू तेपुछियात छ्प... थाय्भुइ नकी । ने. बिहेमा बेउला बेउलीलाई ख्वाउ... बुट्टेदार ठूलो थाल । a large ceremoni... dish.

थाय्[2]**,** अ. दुगं, थी । ने. गुना, ठाउँ । fold, tim... (हे. फि-,सछि-,स्व-)

थाय्पा, सं. बाहा, बहिया दकलय् थजिम्ह । ... बिहारको सबभन्दा जेठो सदस्य । the senior most menber of a monastery.

-लुये, क्रि. (ल) दकलय् थजिम्ह जूगु लसताय् वि... यानाः बेतालिं चिके । ने. गुठीमा ज्येष्ठता प्रा... गरे बापत विधिपूर्वक फेट्टा बाँधेर अभिवादन गर्नु । ... install ceremonially (of the senio... most member of a monastery).

थाय्मा, सं. (-गः) थँमा, मुर्सिं, धुदि । ने. धुरी । ridge-beam.

-गाये, क्रि. (ल) सुयां खँय् फुरुइ जुये । ने. फुस्लि... फुर्किनु । to be flattered.

-ब्वये, क्रि. (ल) धुदि थासय् दिके, स्वने । ने. ... उभ्याउनु । to install the ridge-bea... properly.

-स्वने, क्रि. = थाय्मा ब्वये ।

थारा, अ. १. फसंग जुइगुया भाव वा चिं । ने. फस्काइ । with a start. २. यक्व, तसकं । ने. धेरै, ज्यादै । excessively.

-क्क, क्रि. वि. १. छुं नं सि थाराक्क गन कि नय् मसाः । ने. अररो, सुकेको । (to dry) completely, excessively. २. फसङ । ने. फस्किने गरी, अकस्मात् । abruptly (to start).

-न्हूये, क्रि. (ल) फसंग बने । ने. तर्सिनु, डराउनु । to start.

थारि, सं. मचा मदुम्ह मिसा । ने. थारी, बाँझी । a barren woman.

-जुये, क्रि. (ल) मचा मबुइकीम्ह जुये । ने. बाँझी हुनु । to become barren.

थारु[1], सं. नेपाःया तराइ पाखे च्वंपिं छगू जाति । ने. नेपालको तराईतिर बस्ने एक जाति । the name of a community in the Tarai.

-भाय्, सं. (भास-,-गू) थारुतसें नवाइगु भाय् । ने. थारुभाषा । the Tharu language.

थारु[2], वि. बेथाकथं लाःगु । ने. ठाडो, खडा । edgewise, standing.

-लं, सं. (लन-,-पनः) नुगःपा खने दुगु मिसालं । ने. चोली, कंचुकी । a V-shaped blouse. (हे. लं)

-सले, सं. गंसले । ने. ठाडो ईंटको खुट्किलो । a row of bricks on edge .

थालय्, अ. ज्या छुनेगुया भाव । ने. थालनी, सुरुआत । initiation.

-जुये, क्रि. (ल) ज्या छुये । ने. थालिनु, शुरु हुनु । to start, to begin.

-याये, क्रि. (त) १. ज्या छुये । ने. थाल्नु । to start, to begin. २. किं न्यानाः पाता स्वाये । ने. किलो जोल्ट्याएर पाता जोड्नु । to rivet metal sheets. ३. नापं च्वने (मिसा-मिजं) । ने. सहवास गर्नु । to cohabit.

थासा, सं. (-गू) आखः वा बुत्ता किया तःगु सिंया थासा । ने. छाप्ने ब्लक । a block (for printing). चालिं । ने. चाल्नी । a sieve. (हे. अगू-) ३. क्वःत छेनेगु थकू । ने. बुरुस । a brush. ४. छुं दवायत घाँचा पिकया तःगु थासा । ने. ढाँचा, साँचो । a mould. ५. छ्याय् क्वाय् यानाः पायछि याना तःगु खँचु । ने. सूत्र, फार्मुला । a formula. ६. सःचिं । ने. ध्वनिको स्वर र अवधिलाई चिन्हद्वारा प्रदर्शन । notation (mus).

-आखः, सं. (खल-) छ्वायगु आखःया थासा आखः । ने. छाप्ने ब्लक । a letter block (for printing).

-थकू, सं. थाज्या थकू, छाःगु छैंसा । ने. थाँको, कडा बुरुस । a hard brush.

-दाये, क्रि. (ल) १. छ्येनय् खउ क्वाये । ने. टाउकोमा मुड्की हान्नु । to strke on the head. २. काकाः भाता दाये । ने. च्यापुमा पारेर पैसा थुत्नु । to get money fraudulently.

थार्से, क्रि. वि. १. दिपा मदय्क, धुतं । ने. लगातार । continuously. (to act.) २. फितिक्क मसंसे । ने. डेग नचलिकन । steadily (to sit, stay). ३. फार्से, छम्हलिपा मेय्म्ह ब्वःलिं (म्ह्याय् वा काय् बुइके) । ने. एकपछि अर्को लगातार (तीनभन्दा बढी छोरा वा छोरी जन्माउनु) । (to give birth) continuously to more than three of the same sex.

थां, सं. (थाम-,-गः) छेँयागु भार फया च्वनीगु ग्वंसिं । ने. थाम, खामो । a pillar, post.

-कवः, सं. (वल-) निगः थांया दथुया थाय् । ने. दुई खामो बीचको ठाउँ । the space beween a pair of columns.

-खगः, सं. (गल-) सा, मेयत बुँइ मवय्केत दय्का तःगू पं बाय् सिंया खगः । ने. गाईवस्तु खेतमा पस्न नदिन खेतको बाटो छेक्ने तगारो । a bolt or sliding beam (at a field gate to keep the cattle out).

थांग्रा, सं. १. (-गू) कःनि घेया उत । ने. मकैको थाँग्रो । a pole piled up with the corn in the cobs. २. (गः) कःनि गाजः चीत घस्वाका तःगु थां । ने. मकैका झुप्पा खात लगाउन ठड्याइएको खामो ।

थाः, सं. (थाल-,-गः) रन्दां सुइत थेना तःगु थांचा । ने. रन्दा लाउन तेर्स्याइएको खामो । a supporting beam for planing.

-पउ, सं. (पति) १. = थाः । २. थाय्पउ । ने. चित्रपट, वीथिका । a canvas.

था:गा:, सं. (गाल-) १. हद, लागाया सि, च्वनाच्वंगु थाये, थाय् मा। ने. हद, हदबन्दी। limitation. २. गा:वंगुया भाव । ने. गहिराइ गाम्भीर्य । profoundity.

-मदु, वि. दाय् मफय्क गा:वंगु। ने. अगाध, नाप्न नसकिने गहिराइ। fathomless.

था:त, सं. १. तातुइगु अवस्था । ने. धेरै दिन टिक्ने । permanence. २. मेंया थ:गु हे पहचा, धाँचा । ने. संगीतको ढंग वा ढाँचा । mode (mus).

-काये, क्रि. (ल) सुयां विसयय् थये अये पूवंक सीके। ने. कसैको बारे पूरा जान्नु। to know the details (of somebody).

थि, अ. न्ह्य:नेसं ला:गु, थिउगु । ने. मुखिन्जेल, छुने गरी। facing, touching.

-लचं, सं. (चन-,-गु) थिउलचं, मिखाग्वलय् थीक तय्गु खा:। ने. आँखाभित्र राख्ने चश्मा। a contact lens.

थिक, वि. जिउगु, ल्व:गु, धात्थेया। ने. ठीक, सुहाउँदो, बिलकुल। right, suitable; exact.

-क, क्रि. वि. पाय्छिक, ल्वय्क। ने. एकदम ठीकसँग, सुहाउँदो गरी। exactly, suitably.

-याये, क्रि. (त) १. छ्याय् फ्वाय् याये, पाय्छिके। ने. मिलाउनु, व्यवस्थित गर्नु। to adjust. २. जीके, थिकथाक याये। तयार गर्नु, ठीकठाक पार्नु। to make ready. ३. सालय ह्ये। ने. सधाउनु, वशमा ल्याउनु । to control. पूवंके, सिधय्के । ने. पटाउनु, साध्य गर्नु। to manage.

थिकय्, वि. मू यक्व तुगु, दंगुया अ:ख । ने. महँगो, धेरै मोल पर्ने। expensive.

-क, क्रि. वि. थिकय्गु मुलं। ने. महँगो हुने गरी । expensively.

-के, क्रि. मू अप्व: छाये बाय् तये। ने. मोल बढी राख्नु, मोल चर्काउनु । to overcharge, to rate high.

-बंजा:, सं. (जाल-) उप्व: लब क्या: मीम्ह पसल्या भाजु । ने. धेरै महँगोमा बेच्ने पसले । a shopkeeper who overcharges.

-भाजु, सं. १. थिकय्बंजा: । ने. महँगोमा बेच्ने पसले । २. जिक:भाजु । ने. मपाईं हजूर, आत्मश्लाघी। a vain person.

-याये, क्रि. = थिकय्के।

थिक:, सं. १. (क्ल-) तिंन्हुइगुया भाव। ने. उफ्राइ। jump. २. (अ. भा.) मिजंया च्वफाय्गु। ने.मुत्ने। sl. the penis.

-काये, क्रि. (ल) तिंन्हुये। ने. उफ्रिनु। to jump.

-न्हुये, क्रि. १. तुतिया बलं तिंन्हुये । ने. बुर्लुक्क उफ्रनु। to jump up, to jump vertically. २. फ्राता काय्क वांछ्वये । ने. फोक्का दिएर फ्याँक्नु। to flick.

-बल्लाये, क्रि. (त) तिंन्हुइ फये, तिंन्हुइ बल्लाये। ने. उफ्रन सक्ने हुनु। to be able to jump.

थिकु[१], सं. छ्यं धेचूम्ह मनू। ने. टाउको बाङ्गिएको वा घाँटी टेढिएको मान्छे। a bent-necked person.

-के, क्रि. छ्यं बेक्वय्के। ने. टाउको बंग्याउनु, बांङ्गो हुनु। bend (one's head).

-ये, क्रि. (ल) छ्यं मचा थय्क बेक्वये। ने. टाउको अलि टेढिनु। (of one's neck) to be bent slightly.

थिकु[२], सं. १. ग्या:थिकु पह: । ने. अनकनाउनुको भाव । hesitation. २. तिकु, मचाया वनीगु । ने. मूर्च्छित हुनुको भाव। fit, fainting fit

-थिकु सने, क्रि. थुकुथुकु सने । ने. यताउति हल्लनु। to sway.

-पने, क्रि. १. = थिकुथिकु सने। २. लिलिथिले। ने. अनकनाउनु। to hesitate. २. मचाया बने। ने. मूर्च्छित हुनु, मूर्च्छा पर्नु। to have a fainting fit.

-ल्वय्, सं. (ल्वच-,-गु) तिल्ल्वय्, तिकुल्वय्। ने. छारेरोग, मृगी। epilepsy, epileptic fit.

थिक्क, क्रि. वि. १. त्वातामाता जुइक। ने. तिरमिराउने गरी (चम्कनु)। brightly (to light). २. न्वय्क, अप्वय्क। ने. चर्को, बढ्ता हुने गरी (नून वा मसला हाल्नु) । (to salt, spice) excessively. ३. पाय्छिक, थिक्क जुइक: । ने. ठिक्क, मनेजस्तो (हुनु वा गर्नु)। exactly, accurately.

थिति, सं. (-गु) १ चलन, रितिथिति। ने. थितिरीति,

चलन, दस्तूर। custom, habit. २. ल:फय्। ने. वातावरण। atmosphere, environment.

-रिति, सं. (-गू) नय्पह:, हाले पह। ने. चालचलन, रीतिरिवाज। custom, practice.

-याये, क्रि. (त) नियम दय्के। ने. थिति बसाल्नु। to settle, to manage.

थितुंथिक, क्रि. वि. पेपुंक, घेसेंपेसें। ने. टाँसिने गरी। compactly, side by side.

थिथि, अ. ख्वातु ख्वातु यें च्वंगु, थवंथ:, चूला:गु, न्ह्य:नेया। ने. बाक्लो बाक्लो, सारो सारो, सामुन्ने, परस्पर। thick or stiff, frontal, facing.

-च्वने, क्रि. १. थिथिख्वालं बाय् चुलिंचू च्वने। ने. आमने-सामने बस्नु। to sit face to face. २. ख्वातुसे च्वने। ने. बाक्लिनु (कपडा)। (of cloth) to be thick. ३. घिसिलाये, मचा थिथि च्वने। ने. बलियो र टाठो हुनु। (of a baby) to become stronger.

-धाये, क्रि. (ल) = थिथिच्वने-२। ३.

-पने, क्रि. ग्या:चिकु पह: दये, लिलिचिले। ने. पछि सर्नु, अनकनाउनु, संकोच मान्नु। to hesitate.

-ल्वाये, क्रि. (त) तिसा: ल्वाये। ने. कुस्ती खेल्नु, मल्लयुद्ध गर्नु। to wrestle.

थिने, क्रि. १. थथिने, ल्ह्वने। ने. उठाउनु, उचाल्नु। to elevate, to pry. २ नेकुतिं च्वये। ने. सिङ्गले हान्नु। to butt, to horn. ३. सुयातं सम्पति पत्या:याये। ने. पत्याउनु (धनको मामिलामा)। to trust, believe.

थिपने, क्रि. १. थिथिपने, लिलिचिले। ने. अकमकाउनु, संकोच मान्नु। to hesitate. २. बयाय् च्वयाय् जुये। ने. अलमलिनु। to be confused. ३. घचाये। ने. घिनाउनु। to hate.

थिये¹, क्रि. (त) १. प्वंका काये। ने. खन्याउनु। to pour out. २. ज: लाये। ने. उज्यालो पर्नु। to be illuminated. ३. स: तिस:जुये। ने. स्वर चढ्नु, तिखिनु। (of voice) to be high-pitched. ४. चि बाय् छुसा अप्वये, न्वये। ने. चर्को हुनु (नून, मसला)। to be in excess (of salt, spice).

थिये², क्रि. (ल) १. म्ह वा अवयव ल्वाये। ने. छुनु (शरीरले)। to touch. २. आ: छुंत बासलं थिल, ख्वालय् स्वपु दत। ने. प्रभाव पर्नु, छुनु, असर पार्नु। to influence, affect.

थिले, क्रि. बं इले। ने. लिप्नु। to smear. (हे. इसा:-, न्हेसा-)

थिंसा, सं. (-गू) १. थिना: ल्ह्वनीगु ज्याभ वा यन्त्र। ने. उत्थापक यन्त्र। an elevator. (हे. थिने)। २. थिसायल। ने. सार्ने भाँडो। a pot for pouring out (हे. थिये)। ३. गल। ने. गल। a crow-bar.

थिंका:, सं. (काल-) धेबा लिपा बिइगु याना काये वा बिये। ने. उधारो। credit, loan (from a shop). (हे. थिने).

थिंगि, वि. खँ नेंके थाकुम्ह, जिरा:। ने. धिङ्ग्याहा, ढिपीवाल। obstinate.

-पहः सं. (हल) जिरा:पह:। ने. हठीपना। obstinacy.

थिंला, सं. नेवा: नगुमां कथं न्हापंया लिउगु ला। ने. पौष। Nov./Dec.

थीं¹, सं. (थिक-) १. नि पेथिकं च्या जुइ। ने. दुनोट, पहाडा। the multiplication table. २. पा:गु बाय् ज्व:मलागुया भाव। ने. थरि, किसिम, फरक। pattern, kind. ३. ब्वति, कुचा। ने. अंश, खण्ड, भाग। par, section.

-चा, सं. थुचा, छक्वलं मफुसा थीचा थीचा याना: सा रे। ने. किस्ता, खेप। instalment.

-थी, क्रि. वि. त:थी, त:गू पुच:। ने. धेरै थरि, भिन्नाभिन्नै समूह। forming many separate groups.

थी², सं. (थिल-,-ग:) तिसाय् थुनेगु थी। ने. रत्न, मणि। gem.

थी³, वि. १. थिउगु, स्वा:गु। ने. छोएको। touching. २. ज्वाल्लां च्वंगु। ने. चम्केको। brightened.

-क, क्रि. वि. १. थितुंथीक, स्वाक। ने. छुने गरी, टाँसिने गरी। (to sit, stay) close together. २. ज्वाल्ल च्वंक। ने. झलमलाउने गरी। (to shine) brilliantly.

थु¹, अ. क:, क्व:। ने. पटक, चोटि। once.

-चा, सं. (द्वि) थीचा, छक्वलं पुले थाकुसा थुचा थुचा याना:सां पु रे। ने. किस्तावन्दी, पटक पटक।

instalment.

थु२, अ. १. यप्या:गु, च्वेला:गु । ने. अग्लो वा उठेको । elevated. (हे. क्व-, थ-, द-, पि-, मा-, सि-) २. खँग्व: ज्याय् थाय् थ्व या पलेसाय् च्वना वइगु । ने. योको अर्को रूप । pertaining to this.

-इलय्, क्रि. वि. थ्व वा थुगु इलय् । ने. यस बेला, यस समय । at this moment, time.

-गु, क्रि. जित: थुगु काप: य: । ने. यो चाहिं । this one (thing).

-म्ह, सं. थुम्ह खिचा भायसिउ । ने. यो चाहिं (सजीव) । this one (animate).

-लि, जित: थुलि द:सा गाइ का । ने. यति । this much, this many. (हे. लि.)

थु३, सं. म्ह, कले । ने. मुठा । bundle.

-चिने, क्रि. कले चिने, वाउँचा थु चिना: भिया तइ । ने. मुठा पार्नु । to roll up.

थु४, अनु. थुकलं वीगुया स: । ने. थुक्ने क्रिया वा आवाज । spitting noise.

-क्क, थुइक ई फायगु । ने. थुक्नु, थुइक्क । spitting.

थुइक, क्रि. वि. थुइ कथं । ने. बुझिने गरी । plainly (to explain).

थुइके, क्रि. थुगु जुइके, जिं बइत खँ थुइका । ने. सम्झाउनु । to explain.

थुइँ, अनु. न्हाय न्याइगुया भाव वाय् न्हासं थ्व:गु स: । ने. नाकको आवाज, नाकेस्वर । snuffle, sniffle.

-मिने, क्रि. ख्वाउँ चाये । ने. चीसो वा रुघा लाग्नु । to feel cold.

-याये, क्रि. (त) थुइँथुइँ न्हाय न्याय्के । ने. ठीँठीँ नाक बजाउनु । to snuffle.

थुकलं बिये, क्रि. (ल) १. ई फाये । ने. थुक्नु । to spit at. २. सरा: बिये । ने. सराप्नु । to curse.

थुकु, अ. (द्वि) म्हया कुचा थयक अयक संकेगु । ने. शरीरको अंग यसो उसो चलाउनु । with a jerk.

-क्क, क्रि. वि. चखुंचा न्हिपं थुकुक्क संकल । ने. यसोक्क (हल्लाउनु) । (to move) up and down. or from side to side.

-थुकु, क्रि. वि. ल्हुकु ल्हुकु, वं छ्यं थुकुथुकु संकल । ने. पटक पटक मुन्टो हल्लाउनु । (to move) from side to side.

थुगु, सं. थ्व:, उगु स्वया थुगु काप: बांला । ने. यो चाहिं (निर्जीव वस्तु) । this one (thing).

-सी, क्रि. वि. थुपाले, थुगु दँय् । ने. यस वर्ष, यसपाली । this year.

थुज्यां, क्रि. वि. थुखें, भचा थुखे लिना: । ने. अलि यता (सर्नु) । (to come) nearer.

थुज्व:, वि. थ्व ज्व:, थुकिया ज्व: । ने. यस्तो, यस किसिमको । like this.

-कथं, क्रि. वि. थुगुकथं । ने. यस किसिमले । in this way, manner.

थुतं, क्रि. वि. थातं, मदिक्क । ने. निरन्तर, सधैं । permanently, steadily.

थुथा, सं. (-गू) पाला: त्यंगु ग्वं वाय् सिमाख्वता: । ने. ठुटो वा मूढो (रूखको) । a stump.

-क, क्रि. वि. ख्व:जक त्यंक । ने. ठुटो हुने गरी (काट्नु) । with only the stumps left.

थुथाय्, क्रि. वि. १. थुगु थासय् । ने. यस ठाउँमा । in this place २. थउँकन्हय् । ने. हाल, हिजोआज । now-a-days.

-पाखे, क्रि.वि. -लाक्क, क्रि. वि. = थुथाय् ।

थुना, सं. (-गू) भउख्वा: । ने. थुतुनु । the snout.

थुनां, अ. भ्वसू वनेगुया भाव । ने. घोप्टिनुको भाव । state of being tumbled, fall. (हे. थुना)

-चुइक, क्रि. वि. १. न्हासं वा ख्वालं चुइक । ने. नाकले टेक्ने गरी । (to tumble) by the face. २. भ्वभ्वसुक । ने. हतार हतार, बेगले (लखेट्नु) । (to run after) hurriedly.

-चुये, क्रि. (ल) ख्वालं चुये । ने. नाकले टेक्ने गरी पछारिनु । to tumble down by the face, by the nose.

थुने, क्रि. १. प्याके, लखय् तये । ने. चोपल्नु, भिजाउनु । to dip. २ गालय् तया: ल्हाये । ने. माटोमा गाड्नु । to bury. (हे. क्वथि-, दु-, स्व-). ३. तिसाय् थी तये । ने. रत्नादि जड्नु । to set (with jewels). ४. ककापिनि पुलांगू छें थुना

च्वन । ने. भत्काउनु । to demolish ५. सँ थुये । ने. कपाल बाट्नु, चुल्ठो पार्नु । to braid.

थुपाले, क्रि. वि. थुगुसी, थपाले । ने. यस वर्ष, यसपाली । this year.

थुप्पा, सं. (-पु) छुचुंयात पाज्याना: बा पुलाका: लखय् बुका त:गु नसा । ने. थुप्पा, नूडल । noodle. (हे. घ्वँघ्वं-).

थुबायृत, क्रि. वि. ताउत, थुबीत । ने. यस बेलासम्म । till now.

थुमि, सं. (-पु) तुइगु थल, तुमिचा । ने. चम्चा । a spoon.

थुमेय्, सं. (मेस-) मेय्चा, बामेय् । ने. राँगो । a male buffalo. (हे. मेय्)

थुये, क्रि. (ल) १. जा बुके । ने. भात पकाउनु । to cook (rice). २. थ्वँ बाय् अय्ला दय्के । ने. जाँड रक्सी पार्नु, बनाउनु । to brew. ३. तना च्वंगु छुं लुये । ने. हराएको पाउनु वा भेटिनु । to find (lost property), discover. ४. नुगलय् थ्वाबने । ने. बुझ्नु, सम्झनु, मनमा लिनु । to understand, realize. (हे. थ्वा-). ५. सँ थुये, थुने । ने. कपाल बाट्नु, चुल्ठो पार्नु । to braid.

थुये, क्रि. (त) १. थियाः सिइके, थिये । ने. छुनु, चाल पाउनु । to touch, to be felt. २. मुलु बा कँयं च्वाक्क सुये । ने. च्वास्स घोच्नु । to prick. ३. सतिकं खंके । ने. नजीकबाट देख्नु, हेर्नु । to have a close look.

थुर, सं. (-गू) सुयां लुमन्तिइ दय्का त:गू द्वंम्बः । ने. स्तूप । a reliquary mound.

थुरु, अ. (द्वि) खाइगुया भाव । ने. कम्पन, काम्नुको भाव । shivering, tremble.

-खाये, क्रि. (त) थर थर खाये । ने. लुगलुग काम्नु । to tremble.

थुल, सं. थुया व:गु, (तंगु) लुया व:गु । ने. पाउनुको भाव, प्राप्ति । discovery.

-बा:, सं. (बाल-) १. लुइका बिउगुया ब्वलाय् बीगु छुं । ने. पाइदिए बापत दिइने जस वा पुरस्कार । a reward for discovery, gift for finding a lost property.

थुलि, सं. गुलि धका म्व छिना थायेगु, थुलि दःसा गा: । ने. यति । this much, this many.

-चा, जक, थुलि, आपा:मखु । ने. यति मात्र । only this much or this many.

थुलिं, क्रि. वि. १. सिधलं । ने. समाप्त । the end, finish.

-चा, सं. सिधलं, उलिंचिया बाखं थुलिंचा का । ने. टुंगो, समाप्त (कथा भन्दा) । the end (of story telling).

थुले, क्रि. १. थले । ने. टुक्र्याउनु । to break or cut into. (हे. कुचा-,त्व-,बाकू-). २. तुले । ने. बेर्नु, बटार्नु । to roll. ३. सुकू थाये । ने. सुकुल बुन्नु । to weave (a mat). ४. सुकूया म्व: थाये, सिधयृके । ने. सुकुल वा गुन्द्री जेल्नु, बुन्ने काम टुङ्ग्याउनु । to complete weaving a mat; etc.

थुल्चा, सं. (-पु) १. मरि केलेगु थूचा । ने. बेलन । a rolling pin. २. मिपुइगु पंपू । ने. आगो फुक्ने ढुङ्ग्रो । a blow pipe.

थुल्बा:, सं. (बाल-,-गू) = थुलबा: ।

थुवा:, सं. (वाल-) हक दुम्ह । ने. हकदार, मालिक । an owner.

-सु, सं. हक दुगुया भाव । ने. स्वामित्व । ownership.

थुसा, सं. बसाचा । ने. साँढे । a young bull. (हे. सा).

-चा, सं. बहलम्ह थुसा । ने. तरुनो साँढे, बाछो । a bullock.

थुसु, अनु. (द्वि.) १. मुसुया स: । ने. खोकी, खोकेको आवाज । the coughing sound. २. सुका चब्बुइगुया स: । ने. धागो छिनिंदाको आवाज । the sound produced when a rope etc snaps.

-क्क, क्रि. वि. १. मचाया थुसुक्क छथु मुसु बल । ने. ख्वाक्क खोक्नु । with a coughing sound. २. फुइं का:बलय् भुतुमालिया का थुसुक्क चब्बुत । ने. चटक्क (चुँडिनु) । with a snap.

थुं, अ. न्हाय् गरखेसे मिनीगुया भाव । ने. नाक सकसकाउनुको भाव । irritating.

-चाये, क्रि. (ल) न्हाय् गरखेसे सुख मदये । ने नाक सकसकाएजस्तो हुनु । to have nasal

irritation.

-दिये, क्रि. (त) १. = थुंचाये । २. नुगलय् तिक्क मिने । ने. मनमा चसक्क बिझ्नु, चस्को लाग्नु । to prick one's conscience. ३. नुगलय् थिये । ने. मन छोइनु, प्रभाव पर्नु । to be impressed favourably.

-मिने, क्रि. न्हाय् थुं दिये । ने. नाक परपराउनु । to have nasal itching.

थुंदिक, क्रि. वि. १. नुगलय् थीक । ने. प्रभाव पर्ने गरी । impressively. २. गपाय्च्व: न्हासय् थुंदिक फय् व:गु । ने. नाक फर्ने गरी छोइनु । (to feel cold) deeply, heartily.

थू१, सं. (थुलि-,-गू) १. थकुचा । ने. तानको कोयो । a weaver's shuttle. २. अपा छीत छेलीगू पंबाला । ने. कप्टेरो (इँटाको साँचोमा माटो ठोस्ने) । a bamboo stick used in brick making. ३. थुल्वा, पंथू । ने. ढुङ्ग्रो । a blow pipe. ४. मरिकेलेगु थूचा । ने. बेलन । a rolling pin. ५. थू तुला त:गु छुं निनेगु तँजिग्व: । ने. बेरिएको केही वा मुठा गन्दा प्रयोग हुने गणक । cl. for rolled objects.

-चिने, क्रि. थुले, तुले । ने. बेर्नु । to roll into a bundle, roll up. (हे. बला-)

-तुले, क्रि. = थूचिने ।

थू२, अ. सतिकं स्वय्गु बा खनीगुया भाव । ने. नजीकबाट हेर्नु वा देख्नु । myopia.

-कां, सं. (कान-) थूकांतसें तापाका छुं नं खनी मखु । ने. टाढा नदेख्ने अन्धो । a near-sighted person.

-लचं, सं. (चन-,-गू) १. मिखां न्हयाय् मदुगु ससि पाय्धंगु खंका बीगु लचं, यंत्र । ने. आँखाले नभ्याउने सूक्ष्म वस्तुलाई ठूलो देखाउने यन्त्र, अनुवीक्षण यन्त्र, सूक्ष्मदर्शक यन्त्र । a microscope. २. तापाक मखनीगु मिखा । ने. टाढा नदेखिने आँखा, निकटदृष्टि । myopia.

थू३, अ. थुवा:, हकदार । ने. स्वामी, हकदार । an owner. (हे. केव-, छें-, बछि-, बुं-, भू-)

थे, अ. १. थें थें, कथं । ने. जस्तै । like (हे. अ-, आम-, ख:-, ग-, धा:-, मखु-) २. फन्नैले । ने. फण्डै, नजीक । about, (bound to non-past form).

थेकि, सं. (-ग:) थ्याका, सिंया थल । ने. ठेकी । a wooden vessel.

थेचा, सं. (-पाँय्) १. हाकुन:गु चा (ख्वा:पा:दय्कीगु) । ने. कालोमाटो (मकुण्डो बनाउने) । blackish clay (used to make masks). २. मुचाभाचा ल्या:मदुपिं । ने. भारेभुरे । an insignificant person.

थेने, क्रि. १. वनागु थासे थ्यंके । ने. पुग्नु, आइपुग्नु । to reach, to arrive. २. न्ह्य: वय्का बिये । ने. सुताउनु । to put to sleep. (हे. खे-, न्हे-, लि-)

थेमा, वि. १. बाग: च्या:गु । ने. ठिमाहा, ठिम्मल, वर्णसंकर । crossbred. (हे. मा-). २. ल्वाक: बुक:गु, मिसा: दुगु । ने. मिसावट भएको, दूषित । adulterate.

-सल, सं. भुखाचा जातम्ह सल, कु क्वबुइम्ह सल । ने. खच्चर । a mule.

थें१, अ. न्हेस: ध्वकीगु खंग्व: । ने. प्रश्न सूचक शब्द । perhaps.

थें२, क्रि. वि. फन्नैले, भा:मदु धाय् थाकु । ने. फण्डै, संदेहात्मक । nearly, certainly.

-तुं, क्रि. वि. आखिरय् ब्वां धा:थें तुं जू वल का । ने. जस्तै, मुताबिक, अनुसार । just like, acording to.

-बा, सं. बागलं ज्या:गु जात । ने. ठिमाहा । hybrid.

-मा, सं. = थेंबा ।

थ्यं, वि. ३व: बाय् छ्व: लिना वनीगु (ल्या:) । ने. क्रमसूचक (संख्याको) । ordinal. २. थ्यंगु, दुगु । ने. पुगेको, हुनु । reached, arrived.

-मथ्यं, क्रि. वि. भ्वय् न:पिं अयेहे थ्यंमथ्यं सत्याति दइ का । ने. पुगनपुग, करीब । near about, approximately.

-ल्या:, सं. (ल्याख-) ३व: लाना व:गु ल्या । ने. क्रमागत संख्या, क्रमसंख्या । ordinal number, serial number. (हे. ल्या:).

थ्या, सं. १. लथ्यानात:गु चिं । ने. पट्याइ, तह । fold, crease. २. (-गू) निगू गुँया स्वापुतिइ ला:गु

लँचा । ने. दरार, भित्री घाटी । gorge. ३. कमाइ, हसु । ने. आम्दानी । income, profit.

-कं, क्रि. वि. १. सितिकं, अयें । ने. सित्तै, बिना मोलमा । for keeps, free of cost. २. फुक्कं फाक्कं, दुथ्याक । ने. सम्पूर्ण गाभिने गरी । all inclusive.

-तये, क्रि. (त) थ्यासु दयके । ने. मुजा वा तह पार्नु । to fold, crease.

-लाये, क्रि. (त) कमाइ व खर्च चूलाये । ने. खर्च भ्याउनु आम्दानीले । (of expenses) to be within the means.

-सफू, सं. (फुति-,-गू) १. थ्यातु थ्याना त:गु पुलां सफू । ने. ठ्यासफू, पुरानो पुस्तक । a book arrangd in folds, book consisting of loose leaves. २. म्वेम्वे घा:गु लँचा (गुँया दथुइ), थुप्रै घुम्ती भएको दरार, भित्री घाटी । a gorge with many sharp turns.

-सु, सं. (-गू) १. थ्यानात:गु चिं । ने. पट्याइ, मुजा । crease. २. हसुबलि । ने. थपुवा वा फुटकर आम्दानी । an extra income.

-सुलाये, क्रि. (त) १. कमाइ व खर्च चूलाये । ने. (आम्दानीले) खर्च भ्याउनु । (of income) to be enough to meet the expenditure. २. हसुबलि वये । ने. फुटकर आम्दानी हुनु । to have extra income.

-सुहये, क्रि. (ल) हसुबलि वँये, बा थये । ने. फुटकर आम्दानी गर्नु । to procure an extra income.

थ्याकं, क्रि. वि. १. कालुककां म्ह्याय्यात छे छखां थ्याकं बिल । ने. प्रामाणिक तवरले (दिनु) । (to give away) for keeps. २. अधिकार बाय हककथं (काये) । ने. आधिकारिक रूपले । (to take) authoritatively. ३. दक्व दाक्व, फुक्क फाक्व (काये) । ने. भएभरको, संपूर्ण रूपले (लिनु) । wholly, entirely(to take).

थ्याका¹, सं. (-ग:) थेकि, सिँया थल । ने. ठेकी । a wooden vessel.

थ्याका², वि. थ्या:गु, दुथ्यागु: । ने. भित्रिएको, समाविष्ट । included. adopted.

-मचा, सं. नाला मचा । ने. धर्मपुत्र । an adopted child.

थ्याका³, सं. (द्वि.) व याय् थ्व याय् जुइगुया भाव । ने. आनाकानी, सन्दिग्धता । perplexity.

-पने, क्रि. व याय् थ्व याय् जुये । ने. अनकनाउनु, आनाकानी गर्नु । to hesitate, to show unwillingness.

थ्याके, क्रि. दुत काये । ने. भित्र्याउनु, समाविष्ट गर्नु । to include.

थ्याक्क, क्रि. वि. १. पायृथ्विक । ने. ठीकसंग, ठिक्क हुने गरी । exactly. २. व हे इलय् । ने. त्यसै बेला । simultaneously.

थ्याचा, सं. १. थेचा, हाकुन:गु चा । ने. कालो खाले माटो । blackish clay. २. छुस्यामुस्या, भुचाभाचा । ने. लरतरो । an insignificant fellow.

थ्याचाक्क, क्रि. वि. आमये थ्याच्च फेतुनां लं मसेनीला ? ने. थचक्क । (to sit down) abruptly.

थ्याचु, वि. १. काच्याकाच्यापुंगु । ने. च्यापच्याप लाग्ने । sticky, glutinous. २. थ्यानु । ने. चिप्लो (चिल्लोको) । greasy.

-क, क्रि. वि. १. काच्याकाच्यामिंक । ने. च्यापच्याप लाग्ने गरी । stickily. २. थ्यानुसे च्वंक । ने. चिप्लो, चिप्लो हुने गरी । greasily, glutinously.

-ये, क्रि. (ल) १. काच्याकाच्या मिने । ने. च्यापच्याप लाग्नु । to be sticky. २. थ्यानुये । ने. चिप्लो चिप्लो हुने । to be greasy.

थ्याच्च, क्रि. वि. = थ्याचाक्क ।

थ्यानु, वि. स्रायांच्वंगु । ने. च्याटच्याट (बोसोको) । greasy, sticky.

-के. क्रि. थ्यानुसे च्वंके । ने. च्याटच्याट पार्नु । to make greasy, sticky.

-ये, क्रि. (ल) स्रायां च्वने । ने. च्याटच्याटे हुनु । to be greasy, sticky.

थ्याये, क्रि. (त) १. लथ्याये, लं लथ्याना: पँचिउ । ने. पट्याउनु । to fold. २. दुथ्याये, स:ता त:गु जुये । ने. भित्रिएको वा निम्त्याइएको हुनु । to be included, invited. (हे. दु-, न्हे-, भ-)

३. छुं याय् दये, याय्‌गु वां दये । ने. केही गर्ने हक वा अधिकार हुनु । to have the right or authority. ४. क्वाये, फ्रंगः लाये । ने. ठग्नु, फ्रंगःलाय् गर्नु । to cheat. (हे. ल-, लि-). ५. म्वय् थ्याये, ल्हा वा तुति चाःतुइके । ने. मर्काउनु, बंग्याउनु । to fold legs, etc. (हे. म्वय्-).

थ्याः, वि. १. दुथ्याःगु, सःता तःगु । ने. भित्र्याइएको, बोलाइएको । included. invited. २. थ्याःम्ह कलाः पाखें दुम्ह । ने. ब्याहितेबाट जन्मिएको । legitimate. (हे. म-).

-मथ्याः, सं. (-ता) पनपक्ष, जिमित थ्याःमथ्याः याय् दइमखु । ने. पक्षपात, मोलाहिजा । partiality, discrimination.

-मथ्याःयाये, पनपक्ष याये । ने. पक्षपात गर्नु, मोलाहिजा देखाउनु । to discriminate, to show partiality.

थ्व, सं. १. तिमिला दुगु लाया फ्रिंन्यानु । ने शुक्लपक्ष । the bright half of a lunar month. सं. २. थुगु, थुम्ह । ने. यो, यस । this.

-कला, सं. तिमिलाया फ्रिंन्यानु । ने. शुक्लपक्ष । the bright half of a lunar month.

-ज्वः वि. थ्वलसि वःगु, थ्वयें च्वंगु । ने. यस्तो, यो जस्तै । like this.

थ्वक[1], क्रि. वि. १. फुक्कं, दक्व । ने. सबै, भएभरको (बेच्नु वा किन्नु) । (to buy or sell) wholly. २. येचुक, थ्वयुक । ने. सुकिलो हुने गरी, सफासँग (धुनु) । (to wash) cleanly.

-बंजाः, सं. (जाल-) थ्वकं मी न्याय याइम्ह । ने. थोक व्यापारी । a wholesaler.

थ्वक[2], सं. लुइकूगुया भाव । ने. खोज, पाउनुको भाव । discovery.

-बाः, सं. (बाल-,-गू) थुलबाः । ने. पत्ता लगाएको वा पाइदिएको बापत दिइने पुरस्कार । a reward for discovery, a gift for finding a lost property.

थ्वकं, क्रि. वि. ब्याक्कं, फुकं । ने. थोकै, सबै (किन्नु वा बेच्नु) । (to buy or sell) wholly.

थ्वके, क्रि. १. यचुसे च्वंके (हियाः) । ने. सुकिलो पार्नु । to bleach, whiten. २. बुरुमाया ततां जितः थ्वकल । ने. उल्लेख गर्नु, औंल्याउनु । to refer. ३. (सकेसियां न्ह्यने) खँ धाये, कना बिये । ने. भनिदिनु, व्यक्त्याउनु । to express, to declare. ४. मचा बुइके, खिचां मचा थ्वकल ला ? ने. काढ्नु (बच्चा), कोरल्नु । to give birth.

थ्वक्रा, सं. (-गू) बलायू । ने. ठोक्रो । a quiver.

थ्वपुये, क्रि. (त) ल्यया बाकी दुगु, वं थ्वं लेया यंकल,आः थ्वपुल का । ने. छानेर बाकी रहेको । to leave over.

थ्वपू, वि. १. लेय् धुंकूगु, मयःगु । ने. बचेखुचेको, फाल्टू । left-over. २. लेपू, लेयाः ल्यंगु । ने. (छानछुन गरेर) उब्रेको । left over (after choosing or selecting).

-के, क्रि. लेपूके । ने. टाल्नु, बेकम्मा पार्नु । to avoid, to make useless.

थ्वये[1], क्रि. (ल) १. मचां स्वां थ्वया च्वन । ने. टिप्नु । to pick (flower). २. सः लिथ्वये । ने. धन्कनु, प्रतिध्वनित हुनु । to echo, resound. ३. (सा, मेय्‌तसें) मचा बुइके । ने. ब्याउनु । (of domisticated animal) to give birth to. ४. (फ्रंगःपञ्छिं) खेंय् बिये । ने. कोरल्नु, फुल पार्नु । to hatch. ५. लिकाये, छखे लिके । ने. झिक्नु, छुट्याउनु । to take out, to set aside. ६. पासा वयूला धकाः नेने । ने. (साथ दिन) अनुरोध गर्नु । to ask for companionship. ७. थउंकन्हे तःसिनं बुँ थ्वय् मदु । ने. झिक्नु, खोस्नु (मोहियानी) । to remove, to discharge, to evict.

थ्वये[2], क्रि. (त) १. रंग लाये । ने. रङ्ग जानु वा उड्नु । (of colour) to fade. २. यच्चुक ब्याये । ने. सफा घोइनु, सुकिलिनु । to be wellwashed, to bleach. ३. धुसलं छुं सने । ने. थर्कनु । to quiver, to tremble.

थ्वयुक:, स. (कल-) हनेबहम्ह थ्व । ने. उहाँ । he, she (hnr).

थ्वसकल, स. = थ्वयुकः ।

थ्वसा, सं. (-गू) सुचुकुचु, यचुपिचु । ने. सरसफाइ, संग्लोपना । cleanness, clearness.

थ्वसि, वि. छ्वसि, नकतिनिया । ने. ताजा, नयाँ । fresh, new (of food).

थ्वँ, सं. (-प्ति) जाकि, छ्वव वा दुसे क्ववयुका तःगु

ति । ने. जाँड । a kind of white beer. (हे. कता-, कः-, प्याः-, भ्याभर-).

-कि, सं. (-गः) थ्वँ थुइत गुथियात बीगु जाकि ल्हापं । ने. जाँड बनाउन दिइएको चामल भेटी । rice (contributed to the Guthi for making white beer).

-कुलु, सं. थ्वँगुलु, थ्वँ त्वना जुइम्ह । ने. जँड्याहा, पियक्कड । a drunkard.

-पँ, सं. (-गः) स्वंमा, थ्वँधःचा । ने. टुटी भएको गोल्फु, घैंटो । a spouted pot for storing beer.

-सुलिं, सं. (लिम-) थ्वँ मीगु वाय् त्वंकीगु थाय् । ने. भट्टी पसल । a place where spirits are sold and served, tavern. (हे. सुलिं).

थ्वंकाये, क्रि. (ल) गुजुगुजु च्वने, घे घे चुये । ने. ढलमलाउनु, जाँड लाग्नु । to be drunk, to be intoxicated.

थ्वः¹, सं. (थ्वल-) पुचः खलः । ने. समूह, समुदाय, टोली । a group, team.

-थ्वः, क्रि. वि. पुचःचा पुचःचा मुनाः । ने. धेरै समूहमा । (to come or go) in many separate groups.

-नायः सं. (यल-) पुचःया नायः । ने. टोली नाइके । a group-leader, captain.

-सु, सं. छथ्वः चिनेगुया भावना । ने. सामूहिकता, सामुदायिक भावना । groupism.

थ्वः², वि. लिथ्वः, लिसः । ने. घन्केको, प्रतिध्वनि गुंजेको । resounding, resonant.

-सः, सं. (सल-) लिथ्वया वःगु सः । ने. गुँजाइ, प्रतिध्वनि । reverberation of sound. (हे. थ्वये¹)

थ्वाकः, सं. (कल-) थ्वाः चिना तःगु छुं । ने. थुँगो, भुप्पो । a sheaf.

-चिने, क्रि. १. थ्वाः चिने । ने. थुँगो पार्नु । to arrange in sheaves. २. थ्वकचिने । ने. सप्रनु, मौलाउनु । (of vegetable) to grow or flourish.

थ्वाक्क, क्रि. वि. १. इलय् लाक्क । ने. समयमा, ठ्याक्क । in time. २. आकाभाकाय् । ने. अपर्झट (भेट हुनु) । (to come across a person) unexpectedy. ३. छथुं, पेनंक । ने. एकै चोटमा छिनाल्ने गरी (काट्नु, मार हान्नु) । (to cut) at a stroke.

थ्वाच्चा, सं. १. बुंछुं, ब्वछुं । ने. लोखर्के । a squirrel. २. थ्वाकः । ने. थुँगो, भुप्पो । a sheaf.

-चिने, क्रि. थ्वाकः चिने । ने. थुँगो पार्नु । to arrange in sheaves.

थ्वाथये, क्रि. (ल) १. फ्वाफ्वः वाय् भ्वाभः जुये । ने. खोक्रिनु, थोत्रिनु । to be hollow, to become useless.

थ्वाथः, वि. १. भ्वाथः । ने. रद्दी, गएगुज्रेको । outworn. २. ज्याय् मवःगु । ने. काम नलाग्ने, बेकम्मा । useless, worthless.

थ्वाये, क्रि. (त) १. लाकामं च्वाये । ने. लातीले हान्नु, लात मार्नु । to kick. २. ज्याखँ वाय् स्वापू सेंके । ने. कामकुरो वा सम्बन्ध बिगार्नु । to spoil business, relationship etc. ३. स्वापू त्वाथले । ने. सम्बन्ध बिगार्नु । to dislocate. ४. झ्वाकलय् थुने, अःकयं सिमा गयके । ने. कुबाटो देखाउनु, पथभ्रष्ट गर्नु । to mislead.

थ्वासा, अनु. (द्वि) १. मुसुया सः । ने. खोकाइ, ख्वाक्क । coughing, coughing sound. २. (-गू) स्वाँ स्वाँ वइगु ल्वय् । ने. दमको व्यथा । asthma.

-क्क, क्रि. वि. अजिया थउँ चान्हे थ्वासाक्क छथु मुसुवल । ने. ख्वाक्क (खोक्नु) । once (to cough).

-ल्वय्, सं. (ल्वच-,-गू) सेँ सेँ फुंफुं वइगु ल्वय् । ने. दमको व्यथा । asthma.

थ्वास्स, क्रि. वि. ह्वास्स, न्हासय् थेंक । ने. ठसक्क, ठस्स नाकसम्म आउने गरी । (to stink) sharply.

थ्वाँइँ, अनु. (द्वि) संगु बाःगु कँय् भारां वइगु सः । ने. चिरा परेको काँसको भाँडाबाट आउने रन्काइ वा घन्काइ । a tremulous sound produced e.g., by a cracked bronze vessel. २. मुसुया सः । खोकाइ, ख्वाक्क । cough, coughing sound.

-क, क्रि. वि. छथु थ्वाइँक मुसु वयुवं अपाय्च्वः ग्याय्म्वाः । ने. (खोकी आउनु) ख्वाक्क एकपटक । with a coughing noise (to cough once).

-ध्वाँई, क्रि. वि. दिपा:मदयक मुसुवल कि नुग:पा स्याइ। ने. लगातार (खोक्नु), ख्वाक्क ख्वाक्क। (to cough) continuously.

-मिने, क्रि. १. स: ध्वाँई ध्वाँई जुये, न्हाय् थुँई थुँई मिने। ने. रूघा लाग्दाखेरि नाकबाट आउने आवाज, सीं सीं वा ठीं ठीं। to suffer from sore throat. २. (संगुबा:गु मारा) गरखेसे स: पिज्वये। ने. (चिरा परेको भाँडाकुँडाबाट) कर्कश आवाज निस्कनु। to produce a tremulous sound (from a cracked pot).

ध्वा:, सं. (ध्वाक-) १. म्हू चिनात:गु स्वां। ने. फूलको गुच्छा। a bouquet of flowers. २. रेसम काया ध्वा:। ने. रेशमी धागोको झुप्पो, लच्छा। a tassel of silk thread. ३. क्वबितुकं निनेत छेले दुगु तँजि ग्व:। ने. काउली वा फूलकोभी गन्दा लाग्ने गणक। cl. for the head of cauliflower.

-चिने, क्रि. १. ध्वाक: चिने। ने. मुठ्ठा बनाउनु, झुप्पा पार्नु। to arrange in a bouquet. २. चुलु चुलुमिंगु का छप्वाँय् चिने। ने. (रेशमी धागोबाट) झुप्पा वा लच्छा बनाउनु। to make a tassel.

ध्वा:ध्वा:, क्रि. वि. १. मदिक्क व मुइक (दाये, च्वाये), ध्वा:ध्वां दाय्त छक: बिचा: या। ने. (पिट्नु) बेसरी। to beat repeatedly. २. सात्तु साया:, छयुलिपा मेगु। ने. लगातार, एकपछि अर्को (मुक्का हान्नु)। (to strike) in quick succession.

द

द¹, अ. जिउ, का, द, छं धा:थें हे याय्गु जुल। ने. हुन्छ, ल, लौ। yes, o.k. (assertive)

द², सं. दुगुया भाव बाय् भावना। ने. छको भाव, विद्यमानता, अस्तित्त्व। existence.

-सि, सं. (-गू) दुगुया बाय् ख:गुया चिं। ने. प्रमाण, साक्षी। evidence.

-सु, सं. दसि, च: दुया दसुइ छन्त विस्वास वंला? ने. प्रमाण, अस्तित्त्व। evidence.

दइते, सं. मनू मखुम्ह, लाखय्। ने. दैत्य, दानव। a demon.

-क्व:थले, क्रि. दइतेयात बुके बाय् स्याये। ने. दैत्यलाई हराउनु वा मार्नु। to defeat, kill a demon, monster.

-पिदने, क्रि. दबू प्याखनय् पिहां वये बाय् पिकाये। ने. डबलीमा उत्रनु, आउनु। (of a demon) to come into the stage.

-प्याखं, सं. (खन-,-गू) च:प्याखनय् हुइगु छगू दइते प्याखं। ने. दैत्यनाच। a demon dance.

-सु, सं. (-गू) लाखय् पह:। ने. दानवता। devilry.

दकलय्, वि. दक्वसिबय्। ने. सबभन्दा। most of all.

-सकलय्, वि. फुक्कस्वयां म्हो बाय् आपा। ने. सबैभन्दा धेरै वा थोरै। most or least of all.

दक:मि, सं. छेँदनेगु ज्या याइम्ह। ने. डकर्मी। a bricklayer, mason. (हे. दं.)

दकिला, सं. सु सीगु दिनं दछि लिपाया दिं, सीम्हेस्या नामं दछि लिप्पा याइगु श्राद्ध। ने. वार्षिकोत्सव, वार्षिक श्राद्ध वा जयन्ती। the death anniversary. (हे. किला).

दक्व, वि. १. फुकं, फुकफाकं। ने. सब, भएभरको। all, entire. २. थ:के दुगु फुकं। ने. आफूसंग भएको सबै, भए जति। the all.

-दाक्व = दक्व।

-सिवय्, वि. = दकलय् सकलय्।

दख, अ. थ्यंमथ्यं दछि। ने. करीव वा पुगनपुग एक वर्ष। about one year.

-लख, दछी निदँ, अथे हे दख लख दत जुइका व येँय् व:गु। ने. एकाध वर्ष, एक-दुई वर्ष। near about one year.

दखल, सं. ल्हा:तय्गु, देथिलाय्गु भाव। ने. हस्तक्षेप, आधिपत्य। interference, possession.

दखिन, सं. दछिन, येता। ने. दक्षिण। the south.

दगा, सं. १. महिता। ने. दागा। ill-will, jealousy. २. ब्वला। ने. इबी। revenge. ३. महिता। ने. मात्सर्य। grudge.

दथु, वि. निगूया बिचय्। ने. बीच, माझ। middle. (हे. थु²)

-अंग:, सं. (ल-) १. निघाया दथुया अंग:। ने. बीचको

गारो। mid-wall २. धन सम्पतिया लिधंसा। ने. आर्थिक आधार। ecomomic support, background.

-क्वला, सं. दयुपतिनं बुरा पतिंया क्वला। ने. माझी औंलाबाट बुढी औंलाको बित्ता। a span (from the middle finger to the thumb).

-पतिं, सं. (तिन-) दथुइ ला:गु पतिं। ने. माझी औंला। the middle finger.

-लँ, सं दथुयागु लँपु, बीच बाटो। ने. मध्यम-मार्ग। the middle path.

-ला, सं. दथुयागु सुर। ने. मध्यम स्वर, सुर। (mus) a middle note. (हे. ला[२]).

दना, अ. न्हेलं चा:गुया भाव। ने. जागा, जागृति, जागरण। awakening, vigil.

-म्हगस, सं. १. नुग: स्वइगुया भाव। ने. माखे-साङ्लो। an entanglment, maze. २. मिखा मुलं न:गुया भाव। ने. मृगमरीचिका। a mirage, illusion, day-dream. (हे. म्हगस).

-सु, सं. (-गू) न्हेलं चा:गुया भाव, हेका। ने. सचेतनता, जागृति, होश। awareness.

दने, क्रि. १. छें दस्वाके। ने. घर बनाउनु। to build, construct. २. तुतिं चुये। ने. उभिनु। to stand up. ३. न्ह्य:गुये, मिखा चाले। ने. उठ्नु, जागा हुनु। to wake up, get up. ४. थिक्य् मजुये। ने. सस्तो हुनु। to be cheaper. ५. दंक वा जायक दये। ने. भरी हुनु, भरिनु। to be filled. ६. लेज्याय् दने, चुनाव ल्वाये। ने. उठ्नु (उमेदवारको रूपमा)। to stand for election.

दन्ना, वि. ल्यायम्ह वा ल्यासेसु ब:म्ह। ने. लक्का, परिपक्व। mature, fully young.

-फन्ना, वि. उलि हे ग्यं बाय् जा:। ने. एउटै स्तर वा ओहदाको। of equal rank or state.

दबदब, सं. कान्तांदबा। ने. डमरु। small two-headed drum with straps.

-सा:, सं. (साल-,-गू) क्वातुगु बाय् बल्ला:गु सा:। ने. ढुकुरपुच्छे जोर्नी। a dove-tail joint.

दबल[१], सं. (-गू) छर्का वंगु बहृया म्व:। ने. डबल। a one-rupee coin. (हे. म्व:).

दबल[२], वि. दुगं। ने. एकको दोबर, डबल। double.

-जुये, क्रि. (ल) दुगने। ने. डबलिनु। to grow etc. twofold.

-याये, क्रि. (त) १. दुगंके। ने. दोबर पार्नु वा तुल्याउनु। to make double. २. देथि तने, दुगंछि याये। ने. दोहोऱ्याउनु, डबल पार्नु। to reduplicate.

दबा, सं. चुलि, च्व:। ने. पालुवा, टुसो, मुना। a shoot, sprout.

-लाये, क्रि. (त) भ्वचिने, यहां वये। ने. सप्रनु, मौलाउनु। to have good growth, sprout.

दबू, सं. (बुलि-,-गू) प्याखं हुलेत वा म्हितेत दय्का त:गु थाय्। ने. रङ्गमञ्च, चौतारो, डबली। a platform, stage.

-छुमां, सं. (मान-) दबुलिं कनीगु छुमां। ने. संकेत, डबलीबाट दिइने सूचना, निर्देशन। a stage hint, indication.

-छेँ, सं. (-खा) दबू दुगु छेँ। ने.नाचघर, रंगशाला। a theatre, stage.

-प्याखं, सं. (खन-) १. (-गू) दबुली हुलिगु प्याखं। ने. लीला, डबलीमा खेल्ने नृत्य वा नृत्यनाटक। a ballet २. (-पु) पूघा: प्याखं। ने.पूर्णाकी नाटक। a full play.

-सा:, सं. (साल-,-गू) दबदब सा:। ने. ढुकुरपुच्छे जोर्नी। a dove-tail joint. २. निग: थां थना: स्वायगु स्वापू। ने. एकमाथि अर्को खामो जोडेको वा ठड्याइने जोर्नी। a joint to combine a pair of pillars.

दब्बु, सं. (-ग:) म्हुतु चिप्पा:गु, पुसा हिना: वनीगु कँसि। ने. मुख सानो र पेचिलो बिर्को भएको कसौंडी, डब्बू। a narrow-mouthed, screw lidded pot for cooking meat.

दम, सं. सास:, सास: बुस: स:। ने. दम, स्वास-प्रस्वास। the breath, the act of breathing.

-कमानि, सं. (-पु) घरि बाय् न्हेव:साय् दमबीगु कमानि। ने. बटारिएको कमानी, दमकमानी। a coil spring.

-कल, सं. (-ग:) मि स्याइगु कल। ने. आगो निभाउने यन्त्र, वारुणयन्त्र, दमकल। a fire engine, brigade.

-चबुये, क्रि. (त) सिये, जिवं पार जुये। ने. मर्नु, दम

खुस्कनु । to breathe one's last.

-तये, क्रि. (ल) १. घरिइ दम बिये । ने. दम दिनु (घडीमा)। to wind (a watch). २. चुरोस बाय् अय्लाः त्वने । ने. चुरोट वा रक्सी खानु । to smoke or drink.

-थर, वि. व हे व हे ईया। ने. समवयस्क। coeval contemporary.

-बिये, क्रि. = दम तये ।

-वने, क्रि. = दम चबुये ।

-वये, क्रि. (ल) स्वाँ स्वाँ वये । ने. दम बढ्नु, स्वां स्वां हुनु वा गर्नु । to pant.

दम्फु, सं. (-गः) दंदाफा, क्वंचाखिं थें छ्प्वा म्हुतुगु बाजं । ने. डम्फू । a tambourine. (हे. दं[१]).

दम्बि, सं. दरम्बि। ने. गँडेउलो। an earthworm. (हे. बि[१]).

दया, सं. कतःया दुखय् नुगःक्वइगु भाव । ने. कृपा, दया । pity, mercy.

-काये, क्रि. (ल) कन्ना वंके । ने. दया-माया पाउनु (कसैबाट) । to be obliged.

-तये, क्रि. (ल) दया याये । ने. दया गर्नु। to have pity for.

-लछिमि, सं. ल्हाःपतिंचा संकाः प्याखं हुइकेम्ह कतांमरि, दयालछिमिप्याखं । ने. हातका औंलाको इशारामा नचाइने कठपुतली। a glove puppet.

-वये, क्रि. (ल) दया वने, माया वने । ने. दया लाग्नु । to take pity on.

दये[१], क्रि. (त) १. दुगु जुये । ने. हुनु, प्राप्त हुनु । to have, acquire. २. छुं याय् दये । ने. केही गर्न पाउनु । to have a chance (to do something). ३. गनं दुगु जुये, म्वाना च्वने । ने. कहीं हुनु, अस्तित्व हुनु । to be, exist. ४. ल्वाक ज्याःगु दये । ने. मिसिएको हुनु । to consist. ५. सुमांगलं वने, सुथां लाये । ने. फलिफाप हुनु । to prosper. ६. वां दये, याय्गु हक दये । ने. अधिकार हुनु । to have authority, to be authorized.

दये[२], क्रि. (ल) १. च्वदले, मचा ध्याचलय् चुलु बियाः दल । ने. लड्नु, पछारिनु । to fall down. २. दले। ने. टुक्रिनु। to break into pieces, etc. (हे.कुचा-,त्वा-).

दर, सं. (-गू) १. ग्याःभाय् । ने. डर, भय । fear. २. भाः, मू । ने. दर, मूल्य । rate, price.

-काये, क्रि. (ल) ग्याये । डर मान्नु, डराउनु । to fear, be afraid.

-बन्दि, सं. (-गू) क्वःछिनातःगु दरभा । ने. ठेकिएको तलब, तोकिएको मोल । agreed price.

-भर, सं. (-गू) १. ग्याः चिकुपहः । ने. त्रास, डरभर, हिचकिचाइ । fear. २. ग्याःभाय्, ग्यानाभाय् । ने. आज्ञाकारिता । obedience.

-मा, सं. (-गू) तलब । ने. महिनावारी, तलब, मासिक वेतन । monthly salary, pay.

-माछिने, क्रि. ज्याय् च्वने न्ह्यः भाः क्वःछिये । ने. मासिक तलब ठेक्नु वा तोक्नु । to settle the monthly pay.

दराज, सं. (-गः) आल्मारि । ने. दराज । an almirah.

दराभत, सं. भाःतया दाजु, दाजुभत । ने. जेठाज्यू । one's husband's elder brother. (हे. भत)

दरि, सं. (-पाः) तँय्यागु बाय् सुकां थानातःगु बँय् लायेगु लासा । ने. राडी, सतरन्जा । a carpet, rug.

दरु, सं. १. तःजिगु धर्मया ज्याखँया लिच्वः कथं याइगु खास ज्या । ने. थपुवा धार्मिक कार्य । a supplementary religious function. २. निगूगु दर्जाया गुथ्याः । ने. दोस्रो दर्जाको गुठियार । a second- rate member of a guthi.

-च्वने, क्रि. दरु च्वनेगु नं गुथ्याः जुइगु हे खः । ने. दोस्रो दर्जाको गुठियार हुनु वा बन्नु । to be a second-rate member of the guthi.

-नके, क्रि. धर्मया ज्याय् ब्वति काःपिन्त तःजिक नके । ने. धार्मिक कार्यमा सम्मिलित हुनेहरूलाई भोज खुवाउनु । to hold a feast for the participants in a religious function.

दर्जा, सं. तगिं , तँजि । ने. पद, तह, दर्जा । rank, position.

दलां, सं. (लान-,-गू) थांकवलं व्वथला तःगु छेँदि । ने. दलान, थामहरूले विभाजित छिँडी । inner open space on the ground floor.

दलिदर, सं. प्वगिं, प्वकतां । ने. गरिब । poor.

दल्, सं. (ल-,-प्वा:) पाखा धलिमं येगाना व:गु मत । ने. माटो वा धातुको बलेंसीमा झुण्ड्याइने पानस । a hanging lamp. (हे. इनाय्-, खा-, स्वा-)

-चा, सं. नकतिनिया मचा ल्यासे । ने. कन्येकेटी, सुकुमारी । a virgin (lit. dim. lamp).

दले, क्रि. कुचा जुये । ने. टुक्रिनु । to break into pieces. (हे. कुचा-, कू-, त्वा-)

दसा, सं. (-गू) अवस्था । ने. दशा । state, condition.

-फाले, क्रि. मभिंक छुं मजुये, मनिं मजुया बिये । ने. दशा जानु वा हराउनु । (of a misfortune) to pass away.

दसि, सं. दसु, चिं। ने. दसी, प्रमाण। a proof, evidence.

-पउ, सं. (पति-) १. सुयातं हना: दसिकथं बिया त:गु पउ। ने. लिखित प्रमाण, कदरपत्र। a document, testimony. २. विश्वविद्यालयं बिगु दसिपउ । ने. प्रमाणपत्र । a certificate.

-बस्वाये, क्रि. (त) १. अधिकार कथं अद्‌दाय् दसि केने । ने. दसी वा प्रमाण पेश गर्नु । to produce a proof. २. दसि दुगु खय्‌के, वांकथं ख:याना केने । ने. प्रामाणिक ठहराउनु, आधिकारिक तवरले प्रमाणित गर्नु । to authenticate, prove authentically.

दसु, सं. १. दसि, निस्सा दुया भाव, दुया चिं, च:दुया दसुइ छुंत गुलित विस्वास वं । ने. अस्तित्व, प्रमाण । an evidence.

दस्तुर, सं. (-गू) १. चलन, बानि, । ने. रीतिथिति, दस्तुर । custom, habit, regulation. २. हापं । ने. शुल्क । fee.

दह, सं. (-गू) थ:थमं दया व:गु पुखू । ने. दह, पोखरी, तलाउ । a natural pool, lake.

दहँ, सं. (गू) अपुतालि । ने. अपुताली । the property of a childless person, inheritance.

-काये, क्रि. (ल) सुयां अपुतालि ल:ल्हाना काये । ने. अपुताली लिनु वा पाउनु । to inherit.

-ल्हाये, क्रि. (त) अपुतालिं ल्हाये बाय् तेले । ने. अपुताली खापिनु, आइपर्नु । to force inheritance upon.

-वये, क्रि. (ल) = दहँ ल्हाये ।

दह:, सं. (हल-,-ग:) चक्कंगु दंदाफा, व्हलिमेय् दह: तसकं त्व:जू । ने. ठूलो खाले खैंजरी । a tambourine. (हे. दं[1]).

दँ[1], सं. झिंनिलाया साल, स्वस: व ल्वी न्यान्हु । ने. वर्ष । year.

-छि, छगू पूवंगु दँ । ने. एक वर्ष, वर्षदिन । one whole year.

-छितं, क्रि. वि. दछियंकं । ने. अटूट एक वर्ष । continuously for one whole year.

-पउ, सं. (पति-,-गू) १. दँय् दँय् पिदनीगु पउ बाय् पत्रिका । ने. बार्षिक पत्रिका । a yearly. २. त:धंगु धार्मिक ज्याखँया निंति दछि न्ह्य: याइगु संकल्प । ने. महत्वपूर्ण धार्मिक कृत्य गर्नु वर्ष दिन अगावै गरिने भाकल । a vow taken a year ahead of a great religious performances. ३. दसिपउ: । ने. लिखित प्रमाण, कदरपत्र । document, testimony.

-बदँ, क्रि. वि. दँछिया थुखेउखे, छिगु ज्या दँ बदँ लिपा जक जूइ का । ने. एकाध वर्ष, पुगनपुग एक वर्ष । about a year.

दँ[2], अ. छेँ दनेगु ज्या, तुतिं चुया दनेगुया भाव । ने. उठाउनु, उभिनु । building, standing.

-क:मि, सं. अंग: दनेगु ज्या याइम्ह । ने. डकर्मी । a bricklayer, mason.

-क:मिज्या, सं. (-गू) अंग: जायकेगु ज्या । ने. गारो उठाउने डकर्मी काम । bricklaying.

-ज्या, सं. १. दँक:मि ज्या । ने. डकर्मी काम । bricklaying. २. दना च्वनेगु ज्या: । ने. उभिने काम वा उभ्याइ । the act of standing.

-ज्याचुपि, सं. (-पि) दँक:मि चुपि । ने. डकर्मीको काम गर्ने ज्यावल । brick layer's trowel.

-मि, सं. १. दँक:मि । ने. डकर्मी । a bricklayer. २. कँगालय् कँचा पित हय्‌त दना च्वंपिं मनू । ने. गहिरो खाल्टो वा गुफाबाट कालो माटो ओसार पसार गर्न उभिएका मानिस । people standing in line to pass things from hand to hard. ३. पेकालँय् दना लँ केना च्वनीम्ह दँवा:, दँमित मन्तकि दुवातय् गसात ल्वाय् नं फु । ने. चपटे,

चौकीदार। sentry.

-वा:, सं. (वाल-) १. पेकालँय् दनीम्ह, दमि। ने. चपटे, चौकीदार। a sentry. २. ग्वाहालि याय्त लिउ-न्ह्य: जुइम्ह। ने. तावेदार, अनुचर। an attendant.

दँय्चा, सं. चखुं पाय्धिक:म्ह, धुइ तुइँचा भंग:। ने. सारिका, सारौंभन्दा अलि सानो मीठो स्वरले गाउने चरा। a thrush, summer bird.

दँय्दसं, क्रि. वि. दँय्दसकं, दँय् छक:। ने. वर्सेनि, प्रतिवर्ष। yearly, annually.

दं¹, सं. (दन-) १. (-पु) किसिया वा। ने. हात्तीदाँत। elephant's tusk. २. (-गू) दबा, चुलि। ने. डाँठ, डाँक्लो। the stalk of a plant. ३. (-ग:) क्वंचाखिं यें छखे जक थाय्दुगु बाजं। ने. डम्फू जस्तो बाजा। a one-headed drum resembling a tambourine.

-दाफा, सं. दंफु। ने. डम्फू। a tambourine.

दं², वि. १. धेबा म्हं चा:गु: । ने. सस्तो। cheap, low-priced. २. न्हेलं चा:, वा:चा:। ने. जागरुक, सतर्क। awake, watchful.

-क, क्रि. वि. थिकय् मजुइक। ने. सस्तो मोलमा। at a cheap price. २. न्ह्य: सेनी कथं, मचा दंक छिपिं हाल। ने. नींद खलबलिने गरी। causing to disturb sleep.

-के, १. दंगु भावं लाके। ने. सस्तो पार्नु वा तुल्याउनु। to cheapen. २. थने, न्हेलं चाय्के बिये। ने. उठाउनु, बिउँझाउनु। to cause to awake.

-नुग: सं. चा:नुग:। ने. सचेत मन। the conscious mind.

दंक, क्रि. वि. जाय्क, बिलिबिलि। ने. भरी, भुसी। fully, to the brim.

दंगल, सं. १. म्व:, हूल, ल्वापु जुया च्वंगु थाय्। ने. भीड, दङ्गा भइरहको ठाउँ। a mob, the scene of fighting. २. पीर, मर्का। ने. तकलिफ, पिरलो। trouble, vexation.

-जुये, क्रि. (ल) हूल मुने, कचमच जुये। ने. भीड लाग्नु, झगडा हुनु। to form a crowd, huddle.

-नये, क्रि. (ल) कष्ट फये। ने. संकटको सामना गर्नु। to risk, face trouble.

दंगा, सं. ल्वापु ख्यापु। ने. धेरै मानिसको हूल हुने लडाई, झगडा। a riot.

दंग्व:, सं. (ग्वल-) बुं दाना ल्या:चा: तइम्ह। ने. जग्गा जमीनको नाप राख्ने वा नाप गर्ने, अमीन। a surveyor (by caste).

द:, स. जित:। ने. मलाई। me.

दा¹, सं. दाइ, दाजु। ने. दाज्यू। an elder brother.

-जु, सं. थउँकन्हे दाजुपिं गन ? ने. दाज्यू। an elder brother.

दा², सं. १. दाकुतिं बाय् थलं दाय्गु ज्या। ने. नपाइ वा भराइ। measuring. २. दाय्गु ज्या नीत छेले दुगु तँजि ग्व:। ने. भर्ने वा नाप्ने कामया प्रयोग हुने गणक। cl. for counting action. (हे. दाये¹). ३. ग्वारा ग्वारां दाइगुया भाव। ने. उमाल, उम्लाइ। boiling, simmering.

-कू, सं. (कुति-) १. (-पु) दापू, दाय्गु कथि। ने. नापो, नाप्ने साधन। a scale. २. (-ग:) फं बाय् मना त्वाच्चा। ने. माना वा पाथी। a measuring pot.

-पू, सं. (पुति-) माना, कुलें दानाया ज्याला। ने. भराइको दस्तुर, ज्याला। the wages for measuring.

-सु, सं. १. (-गू) दाय्गुया भाव। ने. नाप वा नापो। measure, measurment. २. (गू) स्वला। ने. नमूना, आदर्श। norm, sample. ३. गजकथि, दाकू। ने. लम्बाइ वा चौडाई नाप्ने फुट। scale. ४. जाँच। ने. परीक्षा। examination, investigation.

-सु काये, क्रि. (ल) १. जाँच काये। ने. परीक्षा लिनु। to examine. २. लं लिं सुइत नाप काये। ने. नाप लिनु (लुगा सिउन)। to ascertain the size.

-सुबिये, क्रि. (ल) १. जाँच बिये। ने. जाँच दिनु। to take examination. २. दासु न्हेब्वये। ने. उदारहण वा दृष्टान्त दिनु। to exemplify.

दा³, सं. १. दाय्गु वा च्वाय्गु ज्या। ने. मुक्याउनु,

पिट्नु। to strike, blow. (हे. दु-,लि-). २. दा:गु निनेत छेले दुगु तँजिग्व: । ने. पिट्ने वा मुक्याउने कामको गणनामा प्रयोग गरिने गणक । cl. for counting action.

-खुँ, सं. दाया: थ्याना: खुइम्ह । ने. डाँकू । a robber, plunderer.

-खुँज्या, सं. (-गू) दाया: वा थ्याना: खुइगु ज्या । ने. डकैती । an act of robbery. (हे. खुँ).

-ख्वं, सं. (ख्वन-) न्ह्याक्वं दाय्का च्वने फुम्ह । ने. जति पनि पिटाई खपिरहन सक्ने। one who can take any amount of beating. (हे. ख्वं)।

-गादुगु, १. सं. म्हु छ्याय्गु । ने. मुक्कामुक्की । free exchange of blows, boxing.

-गादुगु कासा, सं. (-गू) १. त:म्हसें दागादुगु याका: न्हाप्पां दा:म्ह म्हलीकेगु कासा । ने. पिटपाट गर्ने खेलमा पहिले पिट्नेलाई समात्ने खेल। the game of hit-and-catch. २. दबुली म्हितीगु दांगदुंग कासा । ने. मुक्कामुक्की, मुक्काबाजी । boxing.

दाइभर, सं. म्वतर न्ह्याकीम्ह । ने. गाडी हाँक्ने, ड्राइभर । a driver.

दाख, सं. (-ग:) मितसि। ने. किसमिस, दाख। raisin.

दाखंलिये, क्रि. (त) दा: यक्व दये । ने. (मासु वा जनावरमा) बढी बोसो हुनु । (of flesh or an animal) to be fatty, to have excessive fat.

दाखि, सं. (-पु) १. यतं वाक स्वबुइत कुइ चिना: ल्हातं ज्वनीगु खिप: । ने. खकन, नाम्लो, डोरी। rope to tie up and carry a load. २. निला मत:गु खिप : । ने. नबटारिएको डोरी। an untwisted rope.

दागु, सं. १. ख्वं किनाच्वंगु । ने. दाग । a mark, stain. २. द्वपं । ने. दोष, खोट । a fault.

दागा, सं. ब्वला । ने. इबी, दागा । revenge.

-तये, क्रि. (ल) ब्वला साये । ने. बदला लिनु । to bear a grudge against. २. इख याये । ने. दागा धर्नु । to avenge.

दागिं, सं. (गिन-) ब्वक्सि । ने. डँकिनी, बोक्सी । a witch, sorceress.

-वये, क्रि. (ल) येंचा बलय् बउमत लिउलिउ वइगु छगू या: न्ह्याये । ने. डंकिनीद्वारा पदयात्रा गर्नु । (of a witch) to lead a procession of widows.

दाजु, सं. दाजु किजामध्ये थ:स्वया: थँम्ह मिजंमचा । ने. भाइ भाइमा आफूभन्दा जेठो व्यक्ति, दाज्यू । an elder brother, a brother-like person.

-किजा, सं. त:केहें, तता किजा । ने. दाजु-भाइ । sibling, brotherly kinship.

-भत, सं. भा:तया दाजु । ने. जेठाज्यू । one's husband's elder brother.

दाति, वि. दथुया वा स्वम्हम्ह । ने. मझौला, तेस्रो । middling, third.

-ब्वा, सं. ब्वाया किजा । ने. काका । uncle (one's father's brother).

-मां, सं. (माम-) काकिमां। ने. कान्छी आमा। aunt (one's younger uncle's wife).

दान, सं. सदावर्त देछा । ने. दान, सदावर्त । gift, charity.

दाना, सं. १. (-ग) बूब: ने. । गेडो, अन्न। legumes.

दानास्वये, क्रि. (त) १. त:धं चिधं ल्वाकास्वये । ने. दाँज्नु, दाँजेर हेर्नु । to compare. २. अप्व: म्ह दानास्वये । ने. नाप्नु, नापेर हेर्नु । to measure.

दापा, सं. हिलाबुला । ने. साटफेर, अदलबदल । exchange.

-जुये, क्रि. (ल) मसिसें बाय् द्वना: हिलाबुला जुये । ने. साटफेर हुनु । to be exchanged by mistake.

-याये, क्रि. (त) सिइकं चाय्कं हिले । ने. जानाजान साट्नु । to exchange intentionally, knowingly.

दापां, क्रि. वि. (द्वि।) बाजिं बाजिं । ने. तँछाड मछाड गर्दै । competitively.

दापू, सं. (पुति-,गू) १. ब्या, हाक: दानास्वयेगु वस्तु, गजकथि, फुतचा । ने. फुट, नाप्ने फित्ता, गज । a measuring tape. २. माना, कुले, फं। ने. माना, पाथी, भर्ने भाँडो । a standard measuring pot. (हे. दा२). ३. माना कुलें दाय् बलय् वइगु लब: । ने. माना भर्दा हुने नाफा । profit accuring from short measure. ४.

दाइम्हेसित बीगु ज्याला । ने. भराइको लागि दिइने ज्याला । remuneration for measurement.

दाफ, सं. (-गू) सिसा, चुपिया ख्वल । ने. दाप, खुकुरी तरवार राख्ने काठ वा छालाको खोल । a sheath.

दाफा, सं. स्वरंकथं क्वाहां वया च्वंगु छ्ता बाजं । ने. परम्परागत रूपले बजाउँदै आएको एकथरी बाजा, दापा । traditional Newar music. (हे. दं-).

-खल, सं. (लक-,-गू) दाफामे खल: । ने. दापा बजाउनेहरूको सांगीतिक समुदाय । a group of dapha musicians.

-प्याखं, सं. (खन-,-गू) दाफाया तालय् हुलीगु प्याखं । ने. दापाको तालमा नाचिने नाच । a dapha dance.

-बाजं, सं. (जन-,-ग:) छज्व दाफा बाजं । ने. दापा वाद्य समूह । a dapha drum set.

-भजन्, सं. दाफा थाना हालीगु भजन्, मे । ने. दापाको ताल-सुरमा गाइने भजन । a dapha hymn, song.

-मे, सं. = दाफा भजन् ।

-स्वां, सं. (स्वान-,-फ्व:) दाफ्व: स्वां, पेह: दुगु त:जिगु स्वां । ने चमेली, सेतो जाई । a white jasmine.

दामासाइ, सं. थवं थद्धि इनेगुया भाव । ने. दामासाही । proportionate division.

-याये, क्रि. (त) भागं थद्धि इने । ने. भागशान्ति बाँडचुड गर्नु । to allot equally.

दामि१, सं. मचाभासं धेबा । ने. (बा. भा.) पैसा, दाम । money, coin. (chv)

दामि२, वि. मू तूगु, यक्व वंगु । ने. धेरै मोल पर्ने, दामी । valuable, cosly.

दामुखिप:, सं. (पत-,-पु) कुछि, कुत्या पाक गय: दुगु दायगु खिप: । ने. एक डेढ फुटको अन्तरालमा गाँठो पारेको नापो लिने डोरी । a measuring rope which has knots at measured intervals (used into survey).

दायल, सं. (-पा:) ल्या: च्वया त:गु (घरि वाय टेलिफोनया) ख्वा:पा: । ने.अंक लेखिएको (घडी वा टेलिफोनको) मोहडा, डायल । the dial of a time piece or telephone.

दाये१, क्रि. (त) १. दाना स्वये । ने. नाप्नु । to measure. २. मसिसे वा द्वना हिलाबुला जुये । ने. भूलले साटिनु । to be exchanged by mistake. (हे. दापा) ३. द्वने, द्वंवने । ने. भूल हुनु, भुल्नु । to be mistaken.

दाये२, क्रि. (ल) १. च्वाये, मुइके । ने. पिट्नु, ठोक्नु, बजाउनु । to beat, strike. २. बाय्चां कुन्ने कया: बखुं दाया येन । ने. एक्कासि झम्टनु, समात्नु (बाजले) । to snatch away. ३. ल: ग्वारा काये । ने. उम्लनु, छड्कनु । to boil up, simmer.

दारय्याये, क्रि. (त) च्वातु च्वाये, तमं मिखां मखन अले दारय्यात का । ने. लात्तीकुत्ती, भाङभुङ पार्नु । to smash, beat to excess.

दारि, सं. (-पु) चाक:ग्वाय् । ने. दाह्री । beard.

-लहिये, क्रि. (ल) चाक: ग्वाय् ताहाय्के । ने. दाह्री पाल्नु । to grow a beard.

-वाल, सं. चाक:ग्वाय् दुम्ह मनू । ने. दाह्री पालेको मान्छे । a bearded man.

दाला, सं. (-ग:) दालाचा, तिँ बाय् पंबालां थानात:गु थल । ने. डालो । a bmboo basket.

-ख:मू, सं. (मुलि-;-पा) क्व: मदय्क थाना त:गु ख:मू । ने. मस्काएर बुनेको खर्पन । a tightly woven basket.

दाल्चिन, सं. (-कू) लवंत्वाच्चा । ने. दालचिनी । the bark of cinnamon.

दास, सं. च्य:, लहिनाच्य, न्याना च्य: । ने. दास, कमारो । a slave, retinue.

दासय् याये, क्रि. (त) फाता दाये । ने. पैसा थुत्नु । to blackmail, squeez money.

दासि, सं. १. दाया: च्वे व:गुया भाव । ने. उमाल, उम्लाइ । boiling, simmer. २. भ्वातिं, मिसाम्ह च्य: । ने. दासी, नोकर्नी, कमारी । a female slave.

-च्वने, क्रि. भ्वातिं च्वने । ने. कमारी हुनु वा बस्नु । to be a slave, stay as a slave.

-वये, क्रि. (ल) दाया: पिने वाये । ने. उम्लनु, छड्कनु । to boil over.

दाह, सं. १. सी उइगु ज्या । ने. दाहसंस्कार । cremation. २. नुगः मूगुया भाव । ने. डाह, इर्ष्या । jealousy.

-याये, क्रि. (त) १. उये, मुके । ने. दाह गर्ने (संस्कार) । to cremate (हे. मुये) २. नुग:मुये । ने. डाह गर्नु, रिस गर्नु । to bear a grudge.

दाहि, वि. नुग:मूम्ह । ने. इर्ष्यालु, डाही । jealous.

दाँउँ, सं. मचा भासं धेबा । ने. (बा. भा.) पैसा, दाम । coin, money (chv.)

दांगदर, सं. भुयु तय्‌गु पहलं वास: तास: याइम्ह । ने. डाक्टर । a doctor, physician.

दाँगादुंगु, सं. दागादुगु । ने. मुक्कामुक्की । exchange of blows.

-कासा, १. दागादुगु कासा । ने. पिठिउँमा हानेर खेल्ने खेल । a playful exchange of blows. २. दाय्‌फु च्वाय्‌फु कासा । ने. मुक्कामुक्की गरेर खेल्ने, मुक्काबाजी । a boxing game.

दाँति, सं. १. बा दुगु चा:चा । ने. चक्रक । a gear. २. क:तिया बा । ने. करौतीको दाँती । the tooth of a saw. ३. दाँति चक्का । ने. दाँते पांग्रा । cog.

दां[1], अ. त:धं, त:ग्व:, भराय्‌ । ने. ठूलो, बडेमाको । big, gigantic.

-भेग:, सं. (गत-,-ग:) व:ला:, तग्व:गु भेग: । ने. बडेमानको भिउँट । a large earthen vessel.

दां[2], सं. (दाम-) धेबा, तका । ने. दाम, रूपियाँ । money, wealth.

-प्वय्‌, सं. (प्वच-) १. मुस्या बागलय्‌ गुता: वांन्याइम्ह मनू । ने. अर्थपिशाच, किरन्टोकी । an avaricious person. २. त:धंम्ह बेपारि । ने. महाजन, सेंठ । a merchant.

-भरिं, सं. (रिन-) धेबाया भाला काइम्ह बा क्वबुइम्ह । ने. कोषाध्यक्ष । a treasurer.

-या मनू, सं. (जुख-) धेबाया मनू । ने. पैसामा मरिमेट्ने मान्छे । a money-minded person.

दा:, सं. (दाख-) लाय्‌ यक्व दा: दइका । ने. बोसो, चिल्लो । fat, grease. (हे. चम्पा-)

-नाय्‌के, क्रि. १. दा: नाइकथं यक्व बा थाकुक ज्या सने । ने. बोसो पग्लिने गरी काम गर्नु । to work hard. २. दुख बिये, सास्ति याये । ने. दु:ख दिनु, दोहोलो खेलाउनु । to trouble, vex.

-ल्ह्‌के, क्रि. द्वपंकथं मुइक धेबा पुइके । ने. जरिमाना गर्नु (ठूलो रकममा) । to fine a big amount.

दि, अ. दीगुया भाव, भासु । ने. विश्राम, आराम । pause, rest. (हे. छें-, फे-, ब-, स-, सु-).

-था, सं. (-गू) दीगु थाय्‌ । ने. अड्ने ठाउँ । a stopping place. (हे. चय्‌-, लि-).

-पु, सं. (-गू) लेर फय्‌ख: आदि दीगु थाय्‌ । ने. डिपो, बिसौनी । a station, halting place.

-लाय्‌, सं. (लास-) खापाय्‌ पेकासिं कय्‌पुया त:गु सिंपउ । ने. फल्याक (खापाको), दिलाये । a panel (for door or window).

-ल्वहं, सं. (हंत-,-ग:) १. न्हापां जग स्वनेत तइगु ल्वहं । ने. जगमा राख्ने ढुङ्गा । the foundation stone. २. वा वा छ्व दाय्‌त बैंय्‌ लायात:गु ल्वहं । ने. धान वा गहुँ चुट्न बिछ्याइएको ढुङ्गा । a stone for threshing grain.

-सा:, सं. (साल-,-गू) १. लेर फय्‌ख: दीगु, ज्यां दीगुया भाव । ने. विश्रान्ति, सुस्ताइ । resting from work.

-सि, सं. १. सुर्द:या दीगु सि । ने. अयनकाल, अयनान्त । solstice. (हे. चिकुला-, ताल्ला-,) २. ने. भूमध्यरेखा । the equator.

दिक्क, सं. नुग: गइखेसे मिनीगुया भाव । ने. दिक्क, खिन्न । sorrow, annoyance.

-चाये, क्रि. दिक्क ताये । ने. खिन्न हुनु । to feel sorrow.

दिगि[1], सं. बाहा बहिली, भ्वय्‌ यायत बा मुंज्या च्वने छिंगु थाय्‌ । ने. विहारको ठूलो मझेरी, सभा बस्ने र भोजभतेर गर्न सुहाउने ठाउँ । the hall of a monastery for meeting and feasting.

-छैं, सं. (-खा) बाहा बा बहि दुने दिगि दुगु छें, आगं छें । ने. मझेरी भएको घर (विहारको) । a house with big halls (within the monastery)

दिगि[2], अ. (द्वि.) १. मछिं यें मय: यें जुइगुया भाव । ने.

असजिलो वा घिन लाग्नुको भाव । a sense of of discomforl, dislike. २. थरथर खाये । ने.थरथर काम्नु । throbbing, shivering.

-खाये, क्रि. तमय् दिगिदिगि खाये । ने. रिसले काम्नु, उफ्रनु । to tremble with rage.

-मिगि, सं. घच्चा:, लुइमखा: थें जुइगुया भाव । ने. दिगमिग, सिकसिक । disgust, dislike.

-मिगि जुये, क्रि. (ल) घचाये, लुइ मखाये । ने. सिकसिकाउनु । to feel disgusted or uneasy.

दिगु, अ. देगु, कुल, पुस्ता । ने. कुल, वंश, पुस्ता । clan, race, lineage.

-ख्यः, सं. (खेल-,-गू) देगुद्यः स्वना तःगु ख्यः । ने. कुलदेवता स्थापना गरेको ठाउँ । an open ground where the patron deity is placed.

-द्यः, सं. (देव-) देगुद्यः, दुगुद्यः । ने. कुलदेवता । the patron deity, family deity.

-पुजा, सं. (-गू) देगुद्यःया पुजा । ने. देवाली, कुलदेवताको पूजा । the worship of the family deity.

-भः, सं. (भल-,-पा:) सुमलि, सायुसी याय्त तया तःगु पुजाभः, पुजाज्वलं तयगु घकि । ने. जगेरा पूजाथाली, पूजासामान राख्ने थाली । an extra dish (for adding).

-सु, सं. १. देगुसु, कुल, पुस्ता । ने. कुल, वंश, पुस्ता । clan, race, lineage. २. भलसा:, लिघंसा । ने. आश्रय, छत्रछाया । patronage.

दिगु, सं. (गुलि-) गुरुजुपिसं भपीगु ज्यःनां बा वेलि । ने. ज्यूनार, गुरू पुरोहितहरूले खानालाई भनिने सम्मान वाचक भोजन । priestly meal, victuals.

दिन, सं. १. न्हि, न्हू । ने. दिन । day, daytime. २. वइगु ई बाय् दिं । ने. भविष्य । future. ३. भागे । ने. भाग्य । luck.

-छुये, क्रि. (त) न्हु स्वछिये । ने. दिन तोक्नु । to date, to fix a date.

-स्वये, क्रि. (त) घउ थाये, भिंगु दिं लेये । ने. शुभमुहूर्त खोज्नु वा छान्नु । to search for an auspicious moment.

दिप, सं. (-गू) सी उइगु थाय् । ने. मसान, दाहसंस्कार गर्ने ठाउँ । a cremation ground, crematorium.

-थने, क्रि. दिप तने, भिंके, ल्ह्वने । ने. मसानको सम्भार गर्नु । to repair a crematorium.

-वने, क्रि. सनां वने, खुसि वने । ने. मलामी जानु । to join a funeral procession.

दिपा:, सं. (पाल-) १. ज्याया दकलय् लिपाया ब्व । ने. कामको अन्तिम भाग । the last part of the working period. २. दीगु पा:, सुलं । ने. विश्रान्ति, मध्यान्तर । rest, interval. ३. ज्यां दीगुया भाव । ने. कामबाट विश्राम लिनुको भाव । stop working.

-मदयूक, क्रि.वि. मदिसे, यंक । ने. नअडिकन, निरन्तर । without stopping, continuously.

-याये, क्रि. (त) १. ज्यां फासुलने । ने. विश्राम गर्नु । to stop for a while. ३. ज्या हिले । ने. काम फेर्नु । to change work.

दिमाख, सं. (-ता) फाँय् फुइं । ने. अहंकार, घमण्ड । arrogance.

दियेˡ, क्रि. (ल) १. हनेबहपिं फेतुये, च्वने । ने. (आदरार्थ) बस्नु । to sit down, stay. (resp.). २. (हना बनाय्) दये । ने. हुनु । be (loc.)

दिये², क्रि. (त) १. मयाये, यायें दिये । ने. रोक्नु, आराम गर्नु । to stop, rest. २. हिइसे च्वने । ने. चहर्याउनु । to have an acute pain.

दिरिअजि, सं. तुतुमां । ने. धाइआमा । a midwife.

दिला, सं. नेवा नगुमां कयं गुंगूगु ला, दिल्ला । ने. श्रावण । the 9th month of the Newar Calendar, August.

दिलाय्, सं. (लास-,-पू) पेकासिं कय्पुया तःगु सिपउ । ने. फल्याक (खापाको) । a panel (of door or window).

-खापा, सं. (-पा) दिलाय् दुगु खापा । ने. फल्याक जडेको खापा । a panelled door leaf.

-म्हुये, क्रि. दिलाय् यात भरि म्हुये । ने. खोचे पार्नु (फल्याक जड्नु) । to make a groove for the insertion of a panel. (हे. दि)

दिसँ, अ. सुंलिसे बायत बायभू कयं धायगु खँग्व: । ने. लौत, बस्नुस् । bye, good-bye.

दिसिपुजा, सं. दिगु द्य:याके पुजावना: न्यायकीगु छगू नख: । ने. कुलदेवताको पूजा गरेर मनाइने चाड । a festivity performed after worshipping the patron deity. (हे. चिकुला-, ताल्ला-).

दु¹, अ. दुज्यां, दुने, दुनेपाखेया अर्थय् । ने. भित्र, भित्रतिर, भित्री भागको अर्थमा । pertaining to indoors, inside, inner.

-कं, सं. (कन-,-पु) कुरिल । ने. कुरिल । asparagus. (हे. कं²)

-काये, क्रि. (ल) १. दुतकाये, दुध्याके । ने. भित्र्याउनु, सामेल गर्नु । to enter, admit. २. दुकाय्यम्हं दुकाये । ने. (जलचरद्वारा) पानीभित्र तान्नु । to pull down.

-कुं, सं. (कुन-) पउया दुस्वया वंगु कुं । ने. भित्र पसेको छानाको काप । a roof valley.

-खँ, सं. (-गू) दुसा:खं । ने. भित्री वा गुप्त कुरा । a private talk.

-खा, सं. लिखा, छेँया लिउनेया ब्व । ने. घरको पछिल्लो मोहडा । the back face of a building.

-गने, क्रि. दुगंछि जुये । ने. दोबर हुनु । to duplicate. (हे. नि-, न्या-, पे-, स्व-).

-गेले, क्रि. १. भ्वरि खा:गु अंग: तपेंका: दने । ने. मरम्मत गर्नु (गारो, पर्खाल) । to repair a bulge. २. घालय् छ्व: येला काये । ने. कोतर्नु वा पाछ्नु (घाउ खटिरा आदि) । to scratch out (wound). ३. सरा: वा सुवा: सुयातं लाये वा गेले । ने. सराप वा आशीर्वाद लाग्नु, प्रभावकारी हुनु । (of curse or blessing) to come true.

-ग्यां, सं. (ग्यान-) १. दुनेनिसें वइगु ग्यां, थ:के हे दना वइगु ग्यां । ने. ज्ञान, सहज ज्ञान । knowledge, natural notion, intuition. २. नुग:मिखा । ने. अर्न्तदृष्टि, कुशाग्र बुद्धि । insight.

-घा:, सं. (घाल-) दुनें दुनें घा: जुइगुया भाव, हिकुंगु । ने. भित्रको चोट, नीलडाम । bruise, contusion.

-चायके, क्रि. दुध्याके, न्हाप्पां सुइतं दुके, लसकुस याना काये । ने. स्वागत सत्कार गर्नु, भित्र्याउनु (पहिल्लो पटक) । to welcome hospitably for the first time.

-चाये, क्रि. (ल) दुहां वय् दये, दुध्याये । ने. भित्रिन पाउनु, प्रवेशाधिकार पाउनु । to have permission to enter, admit.

-छ्वये, क्रि. (त) १. मुलुं तिये, प्वा:खने । ने. उन्नु, छेड्नु । to pierce, penetrate. २. दुत छ्वये, दुध्याके । ने. भित्र पसाल्नु, भित्र्याउनु । to enter.

-ज्याये, क्रि. १. दुज्यां वने । ने. पस्नु, घुस्नु । to intrude, enter in. २. दक:मिं अंग: निसु दुज्यात । ने. गारो लगाउनु (भित्र च्यापेर) । to recess (course of bricks).

-तिये, क्रि. (ल) १. दुहांवय् बिये । ने. भित्र पस्न वा आउन दिनु । to give entrance to. २. ध्याके, दुतकाये । ने. भित्र्याउनु, समाविष्ट गर्नु । to include, grant membership. ३. दुके, दुचाय्के । ने. स्वागत सत्कार गर्नु । to welcome ceremonially.

-थने, क्रि. दुनें जाय्के । ने. भित्रभित्रै भर्नु । to fill inwardly.

-थुने, क्रि. १. लुपुलुपु लखय् दुने, घब्वाये । ने. चोपल्नु, चोपलचापल गर्नु । to submerge. २. गा: दुने थुना:लि ल्हाये । ने. गाड्नु, दफनाउनु । to bury.

-थेने, क्रि. दुचाये, दुने थेने । ने. भित्र पुग्नु । to reach in. २. दुध्याये । ने. भित्रिनु । to be included.

-दाये, क्रि. (ल) १. बांलाक मिखा ब्व, माकलं दुदाइ मखुसा । ने. घुस्नु, घुस्रनु । to intrude. २. हय्काये । ने. हमला गर्नु । to attack, aggress.

-पिये, क्रि. (ल) किका: च्वने, सुले । ने. छेकिएर बस्नु, लुक्नु । to conceal, be out of sight.

-बिये, क्रि. १. दुपिये, सुले । ने. लुक्नु, देखा नपर्नु । to be out of sight. २. ब्वरिस वा भुतं बाय् याये । ने. बोक्सी वा भूत लाग्नु । to be possessed by (a witch or an evil spirit).

-लाये, क्रि. (त) दुने लाःगु जुये, दुथ्याये। ने. भित्रिएको वा समाविष्ट भएको हुनु। to be in or included.

-वाले, क्रि. १. बांलाक वाला स्वये। ने. गडेर हेर्नु, खोतल्नु, परगेल्नु। to look or search carefully. २. आलोचना गर्नु। to criticize.

-सुये, क्रि. (ल) १. दुनें दुनें यःकेहे सुनावने। ने. भित्रभित्रै विलीन हुनु, हराउनु। to decrease gradually. २. प्वः बाय् मंगु क्वलाये। ने. पोको वा टुटुल्को बस्नु, घट्नु। (of a swelling) to subside. ३. मदये, तने। ने. हराउनु, सुक्नु। to disappear.

-स्वये, क्रि. (त) १. गबलें गाबलें छ्वें दुस्वये। ने. भेंट गर्न आउनु (आकलझुकल)। to visit casually, drop in. २. हसुबलि वये, मतिं मतुनाथें धेबा दुहां वये। ने. अपर्झट आम्दानी हुनु। to have an extra income.

दु२, सं. १. दुया भाव। ने. अस्तित्व। existence. २. ब्याया अःखः, हाकः। ने. लमाइ। length.

दुइ, सं. खुगूगु पुस्ता। ने. छैठौं पुस्ता। the 6th ascending generation. (हे. उइ).

दुकापिका, सं. थलाय् क्वलाय्। ने. मूर्दा सिउने सांस्कारिक कर्म। the act of dressing the corpse.

-तिये, क्रि. (ल) थलाय् क्वलाय् याये। ने. सेतो कपडाले ढाकेर मूर्दा सजाउनु। to dress the corpse in white.

दुकु१, सं. पाछाइ वा लइंया क्वातुगु दं। ने. मुनासहितको रायोको सागको कमलो डाँठ, डुकु। a new shoot, soft stem (of mustard or radish).

दुकु२, वि. जीगु, दुग्यःगु। ने. गाढा। (of colour) deep.

-क, क्रि. वि. जीक, दुकुक छिना तःगु गुगुं हे रङ्ग मयः। ने. गाढा (रँगाउनु)। (to dye) deeply.

-के, क्रि. जीक रङ्ग लाके। ने. गाढा रँगाउनु। (of colour) to deepen.

-ये, क्रि. (ल) जिये, जीक गेले। ने. रङ्ग गाढा हुनु। (of colour) to become deeper.

-से च्वने, क्रि. = दुकुये।

दुकुलु, वि. १. दुगुलु, जाःगु, फुसुलुया अःखः। ने. ठोस, खँदिलो। solid. २. झ्यातुगु, ग्यंगु। ने. गन्हुँगो, गहकिलो। weighty, of worth. ३. भलसा काय् बहम्ह, पत्या याय् बहम्ह। ने. भरपर्दो, विश्वसनीय। reliable, genuine.

-क, क्रि. वि. क्वातुक। ने. मजबूतसंग, ठोस। strongly, solidly.

-के, क्रि. दुस्यः दुगु याये, गेंसुग्यंगु जुये। ने. गहकिलो हुनु, खँदिलो हुनु। to solidify, thicken.

-सु, सं भलसा काय् बहगुया भाव। ने. विश्वस्तता। reliability.

दुके, क्रि. सुयां लसकुस याये, इमिसं पाहांयात धलिं दुकल। ने. स्वागत गर्नु (विशेष प्रकारले)। to welcome with special item. (हे. ताः चां-, धलिं-, बसां-, सगनं-, सिफं- हलं-).

दुकेयःम्ह, सं. दुकाय् यःम्ह, ग्यानापुम्ह लखय् च्वनीम्ह जन्तु। ने. आठ हाते भयावह जलजन्तु। a fearful water monster.

दुक्यं, वि. दुने दुनेयागु केनीगु। ने. अन्तरकुन्तर देखाइदिने। showing inwardly. (हे. दु१)

-किपा, सं. (-पाः) एकसरे फ्वत्व। ने. एक्सरे फोटो। an x-ray photo.

-जः, सं. (जल-) दुने च्वंगु केनीगु जः, एकसरे। ने. एक्सरे। x-ray.

दुख, सं. १. स्याःचाःगुया भाव, सास्ति। ने. दुःख, तकलिफ। pain, vexation. २. दूमाले, दुखं च्वने। ने. जुठो, आशौच। mourning.

-ताये, क्रि. (ल) पीर काये। ने. दुःख, पीर मान्नु। to feel sad.

-बिये, क्रि. (ल) कसा बिये, सास्ति नके। ने. दुःख दिनु। to vex, trouble.

-ब्याये, क्रि. (त) १. दुख मदये वा फुये। ने. दुःख निखिनु। (of vexation) to finish, come to an end. २. दुखसुख ब्याये, दुख कनेम्ह दये। ने. दुख बिसाउनु। to express grief.

-सुख ब्याये, क्रि. (त) दुख सुख इनाः ब्याये। ने. दुःख सुख बाँडचुँड गर्नु। to share the joys and sorrows.

दुखँ, सं. (-गू) दुने दुनेयागु खँ। ने. भित्री वा आन्तरिक

कुरा। inner secret.

-ब्याये, क्रि. (त) दुख सुख ब्याये। ने. दुःखसुख बाँडीचुँडी लिनु। to share the joys and sorrows.

-ल्हाये, क्रि. (त) साउति याये। ने. राय लिनु, परामर्श गर्नु। to consult on a private affair.

दुखं केने, क्रि. दूमाले। ने. आशौचमा पर्नु। to be under death pollution, to mourn.

दुखं च्वने, क्रि. खयूबिलिं खये। ने. जूठो बार्नु। to go into mourning.

दुखं तये, क्रि. (ल) दुखं च्वंके, दूमाय्के। ने. जूठो बार्न लाउनु। to cause to mourn, keep someone under death pollution.

दुगं, वि. नियी, नियाय्। ने. दोबर, डबल। double, twofold.

-के, क्रि. दुगने, दुगं याये। ने. दोबर पार्नु। to make double.

-खँय्, सं. (खँच-,-ग:) म्हासु निग: दुगु खँय्। ने. पहेंलो दुईवटा भएको फुल। egg with two yolks.

-सली, सं. (लिख-,-ग) भ्वय् सली, तग्व:गु सली। ठूलो पाला (रक्सी खाने)। a large wine cup.

दुग:, सं. (गल-) म्हग:या लिउनेया क्वति। ने. पिठिउँ। the spine.

-क्वँय्, सं. (क्वँच-,-पु) सतभत क्वँय्। ने. डँडाल्नो, मेरुदण्ड। the backbone.

दुगु, सं च्वलय्या भा:त। ने. बोको। he-goat.

-चा, सं. मचाचाम्ह दुगु। ने. पाठो। a kid. (हे. देगु, दिगु).

दुचु[१]**,** सं. (-गू) खुबि, ल्हा: जूगुया भाव। ने. खुबी, सीप। skill.

-खुँ, सं. आकाफाकाय् थ:गु खुबि केनीम्ह मनू। नजानिने पाराले वा अकस्मात आफ्नो सीप देखाउने। a person showing unexpected skills.

-ब्वये, क्रि. (ल) सुलाच्वंगु खुबि केने। ने लुकेको खुबी प्रकट गर्नु। to show off skill unexpectedly.

दुचु[२]**,** वि. यक:तिगु, मंका:मखुगु। ने. निजी, वैयक्तिक। a private, saloon.

-क्वथा, सं. (-कू) याक:चिया क्वथा। ने. निजी कोठा। a private room, apartment.

-खलु, सं. (-ग:) झ्या:या वा लुखाया क्वे च्वंगु मा। ने. सँघार। interior door-sill.

-खुँ, सं. थ:के दुगु खुबि मक्यँसे सुचुका तइम्ह, गुगुं इलय् आकाफाकाय् पिब्वइम्ह। ने. आफूमा भएको खुबी लुकाई राख्ने र बेलामौकामा देखाउने। a person showing unexpected skills.

-याये, क्रि. (त) दुसा: च्वने वा याये। ने. गुप्त तवरले परामर्श लिनु। to consult privately.

दुजं, सं. (जन-) पासा, स्या:पासा। ने. मित्र, दौंतरी। a trusted companion. (हे. जं[२])

-सु, सं. (-गू) स्यापासा:या भाव। ने. मैत्री, मित्रताको भाव। fellowship, friendship.

दुज:[१]**,** सं. (जल-) १. थ:थिथि, जहान। ने. जहान, परिवार। close relative, family. २. पुच: वा खल: दुने प्याम्ह: । ने. सदस्य। a member.

दुज:[२]**,** सं. (जल-) १. पिनें दुहां व:गु ज:। ने. बाहिरबाट भित्रिएको प्रकाश। light coming from outside २. थ:के हे दुनें दया व:गु ज:। ने. सहज ज्ञान। ३. नुग: मिखा। ने. अर्न्तदृष्टि। intuition, insight. (हे. ज:[२])

दुज्या, सं. (-गू) छें दने सिधय्का: दुनें दुनें याय्गु ज्या। ने. भित्रीकाम (घर छाइसकेपछिको)। interior work (after completion of the main structure).

दुज्वर, सं. दुनें दुनें ज्वर दया: ददु धाइगु पह:। ने. ज्वरांश हुनुको भाव, भित्रैभित्रै जरो पाक्नु। feverishness.

दुत, अ. दुने, दुनेपाखे। ने. भित्र, भित्रतिर। in, inside, inward.

-काये, क्रि. (ल) १. दुथ्याके। ने. भिथ्याउनु, सदस्यता दिनु। to enter, grant membership. २. गलय् कुने। ने. थुन्नु। to pen up.

-पित, क्रि.वि. दुने पिने। ने. भित्र-बाहिर। in and out.

-बिये, क्रि. (ल) १. दुने येंके वा ल:ल्हाये। ने.

भित्र्याउनु । to bring in. २. थुगुसी निसें कायं . कमाइ दुत बिल । ने. कमाइ सुम्पनु ।

दुति, सं. १. दुथ्याःगुया भाव वा चिं । ने. प्रवेश, प्रवेशानुमति । entrance, admission.

-पउ, सं. (पति-) दुहां वने दुगु चिंपउ । ने. प्रवेशपत्र । admission card, visa.

-ल्हापं, सं. (पन-) खलकय् वा गुथिइ दुथ्यायत तय्गु ल्हापं । ने. प्रवेश शुल्क । entrance fee.

दुदु, अ. खये मखुये क्वाःगु, लुमुलुमु धाःगु । ने. मनतातो, मन्दोष्ण । feverishness, luke-warm.

-धाये, क्रि. (ल) १. क्वाःयें क्वाःयें च्वने । ने. जरोको भाव हुनु । to be feverish. २. खःये मखुये क्वाये । ने. मन्दोष्ण हुनु । to become luke-warm.

दुधं, सं. (धन-) १. लुधन्ति, लुधंया भाव । ने. सन्तोष, संतुष्टि । contentment. २. धन लिस्वके फुगु लाय् । ने. फलप्रद धनराशि । profit-generating captial.

दुधालय्, सं. (लस-) काहामाय् सइगु सि । ने. धतूरो । a thorn-apple.

दुध्वं, सं. (ध्वन-,-पु) दुनें दुनें यंका तःगु ध्वं । ने. छोपेको वा ढाकेको ढल, नाल । a covered sewer.

दुनुगः, सं. (गल-) दुनेया नुगः, क्वातुनुगः । ने. अन्तस्करण । the core of one's heart.

दुने[१], क्रि.वि. दुने लाःगु, दुनेच्वंगु । ने. भित्र, भित्रको । inside, within.

दुने[२], अ. लाय्कू । ने. दरबार । the Royal palace.

-या, वि. लाय्कुया । ने. दरबारको । of palace.

दुने[३], क्रि. १. छें पाःता जुये । ने. भत्कनु (घर) । to collapse २. धर्व्वाये । ने. डुबुल्की मार्नु । to dive. ३. गाःबंक बिचाः याये । ने. गहिरिएर चिन्तन गर्नु, गहिरिएर सोच्नु । to cogitate.

दुनें, क्रि.वि. दुने पाखें । ने. भित्रबाट । inwardly, inly.

दुपाहां, सं. (हान-) दुथ्याःम्ह वा मूम्ह पाहां । ने. अभ्यागत, मुख्य अतिथि । the guest of honour, chief guest.

दुबलि, सं. (-गः) अय्ला फय्गु गुलु । ने. रक्सी थाप्ने भाँडो (रक्सी बनाउँदा) । a wine-holder (in the process of distilation).

दुबः, सं. (बल) १. दुनेया बः (छबः) । ने. भित्री तह । inner layer. कापः, दुबःसा । ने. भित्री अस्तर । lining.

-सा, सं. (-कु) क्वतया दुने तय्गु कापः । ने. भित्री, भित्री कपडा । lining cloth.

दुबा, सं. पंया दुनेयागु छबः । ने. बाँसको भित्री तह । the concave side of a split bomboo. (हे. बा[१])

दुबिस्ता, सं. दुसाः गुप्त याय्गुया भाव । ने. गोपनीयता । privacy.

-खँ, सं. (-गू) दुसाःखँ । ने. गुह्य कुरा । private talk.

-च्वने, क्रि. खापा खिपा तिनाः साउति याये । ने. एकान्त कोठामा बसेर सल्लाह गर्नु । to consult privately.

-याये, क्रि. (त) = दुबिस्ता च्वने ।

दुभी, सं. (भिल-) तुयु च्याः थाइगु ल्वय् । ने. दुभी, पाण्डुरोग । leucoderma.

-थाये, क्रि. (त) दुभी दया वये । ने. पाण्डुरोग लाग्नु । to have leucoderma.

दुम्बा, सं. न्हाय फ्याफःम्ह सँफइ । ने. थेप्चो नाकको भोटे भेंडो । a flat-nosed Tibetan sheep.

-फइ, सं. (इस-) = दुम्बा ।

दुये[१], क्रि. (त) सहयाय् मफय्क स्याये । ने. अचाक्ली दुख्नु । to have unbearable pain.

दुये[२], क्रि. (ल) १. मिंनके, मितये । ने. आगो सल्काउनु । to set fire to. २. मी वा जगेय् बीब, सिंता सांता तये । ने. होम्नु, हवन गर्नु (हव्य पदार्थ) । to perform a sacrifice. ३. खुयाः खुयाः खँ नेने । ने. लुकेर कुरा सुन्नु । to eavesdop. (हे. न्हाय्पं-) . ४. अय्लाः काये । ने. रक्सी पार्नु । to distil. (हे. मि-). ५. छुये, सर्वय् फुके । ने. बेच्नु, घर खेत सिध्याउनु । to sell off everything (in bad season).

दुरु, सं. १. (-प्ति) तुतु, ह्याउँमचाया नसा । ने. दूध । milk. २. सिमां वइगु तुयुगु ति । ने. चोप, रूखको

फोल । sap, gum. ३. (-प्वः) मिसाया नुगःपाय् च्वंगु दुरु । ने. स्तन, कल्चौंडो । the breast.

-खवः, सं. (खवल-,-कू) दुरू खयका दयकातःगु छताजि नसा । ने. दुरुखो । dried milk.

-न्हूयाये, क्रि. (त) सा मेय्याके दुरु काये । ने. दुहुनु (दूध) । to milk (a cow).

-पिपी, सं. (पिल-,-गू) १. दुरुया च्वका । ने. चूचुक, दूधको मुन्टो । a nipple. २. दुरुसिसिया च्वका । ने. दूधदानीको मुन्टो । a nipple of a bottle.

-मां, सं. (माम-) तुतुमां । ने. धाइआमा । a wet-nurse.

-ल्वहं, सं. (हँत-,-गः) दुरुथें तुयुगु ल्वहं । ने. १. दूधे पत्थर । opal. २. संगमरमर । white marble.

-वा, सं. (-पु) न्हापांगु वाय् महाःनिगु वा । ने. दुधेदाँत । a milk tooth.

दुरुस्त, वि. उथें च्वंगु, मपाःगु । ने. दुरुस्त त्यस्तै, काटीकुटी । similar, exact.

-जुये, क्रि. (ल) उथें च्वने । ने. समान हुनु । to be similar to.

दुरुंछिये, क्रि. (त) दुरु बाये, मचायात दुरू मत्वंके । ने. (बच्चालाई) दूध छुटाउनु । to wean (a child).

दुरुंवाये, क्रि. (त) दुरुं छिये ।

दुवाला, सं. (-गू) कुंखिना, आलोचना । ने. समालोचना । criticism.

दुवाः१, सं. (वाल-,-गू) १. पेकालं । ने. दोबाटो । the crossroads. २. मुहान । ने. मूल स्रोत । a source. (हे. वाग-)

दुवाः२, सं. (वाल) मूलुखा । ने. मूल वा साझा ढोका । common or main gate. (हे. जन्म-, यम-)

-त्याः, सं. (त्याख-,-प्वाः) लसकुसया इलय् दुवाःया निखे जःखः थनीगु त्वाःदेवा । ने. स्वागत समारोहमा मूल ढोकाको दुवैतिर सजाइने सांस्कृतिक पानस । a pair of upright oil lamps flanking the main gate as a mark of welcome.

दुसः, सं. (सल-,-गू) क्वातुगु, नुगलय् थिउगु सः । ने. मुटु छुने स्वर, प्रभावशाली स्वर । strong and effective voice. (हे. सः१)

दुसाः, सं. (साल) दुबिस्ता । ने. गोपनीयता । privacy.

-खँ, सं. (-गू) दुबिस्तां खँ । ने. गुह्य कुरा । private talk.

-च्वने, क्रि. सुतुक्क साउति याये । ने.गोप्य तवरले सरसल्लाह गर्नु । to consult privately.

-याये, क्रि. (त) = दुसाःच्वने ।

दुसू१, सं. (सुलि-) १. (-गू) स्वचलः लूगु ला छुइगु । ने. फीर (मासु पोल्ने) । a three-pronged skewer. २. (-पु) ला तियाःनयगु काँता । ने. खाने कुरा खाँदा प्रयोग गरिने काँटा । a fork. (हे. सू२)

दुसू२, वि. दुने तंगु, सुना वंगु । ने. आगो वा घामको रापले सुक्नु, ओसिलोपन हराएको । lost, vanished.

-लँ, सं. (-पु) सुरुङ, दुसुना वंगु लँ । ने. सुरुङ । a tunnel.

दुसे, सं. (-गः) दुसि, कुनसा । ने. कोदो । millet.

-मरि, सं. (-पा) दुसिचुं यागु छुनातःगु मरि । ने. कोदोको रोटी । a millet cake.

-मरिक्वपुं, वि. दुसे मरि नयाः म्वाइपिं । ने. कोदोको रोटी खाएर बाँच्ने । living on millet.

दुस्यः, सं. (सेल-) १. खसिंया दुनेच्वंगु स्यः । ने. ओखर आदिको गुदी । the edible part of a walnut. २. दुनें वइगु तागत । ने. शक्ति । stamina.

दुहां, क्रि. वि. दुने, दुनेपाखे । ने. भित्र, भित्रतिर । in, inside, inward.

-पिहां, क्रि. वि. दुने-पिने । ने. भित्र-बाहिर । in and out.

दुँइँ, सं. नेवाःया छगू जात । ने. नेवारको एक जाति । a Newar caste.

दुं, क्रि.वि. ब्यांमखु, दुं दाना स्वरे । ने. लमाइबाट (नाप्नु) । length-wise (to measure).

दू१, सं. (दुलि-,गू) भंमचा तयाः यंकीगु हलंज्वलं । ने. डोली । a palanquin, litter.

-क्वमिसा, सं. दू क्वंक्वं जू वइम्ह मिसापासा, डोली सँगसँगै हिंड्ने संगिनी (ब्याहुलीकी संगिनी) । a bride's-maid.

-फांगा, सं. (-पु) तासया फःफःधाःगु दुली फाय्केगु फांगा । ने. डोली छोप्ने तासको ओढनी । the

ornamental covering of a palanquin.

दू२, सं. खयूबिलि। ने. जूठो, आशौच। the period of mourning.

-कने, क्रि. खयूबिलिं क:गु खँ कने। ने. आशौचको सम्चार सुनाउनु। (of close relations) to go into mourning.

-माले, क्रि. दुखं च्वने। ने. जूठो बार्नु। to go into mourning.

दे, अ. च्वे, थ:ने, पिने । ने. माथि, बाहिरी, माथितिर। upper, outer, up.

-कं, सं. (कन-,-पु) निगुर्चा। ने. निगुरो। the shoot of edible fern. (हे. कं२).

-चा, सं. तुयुतुयु धा:गु बाय् हेंग्लेंथिगु चा। ने. रातोरातो वा सेतोसेतो खाले माटो। whitish or reddish clay.

-छाये, क्रि. (ल) ढ्हलपे, देछातये। ने. टक्र्याउनु, समर्पण गर्नु। to offer, dedicate.

-छ्ये, क्रि. जासि कँसि भुतुली थ:ने तये। ने. चुलोमाथि पकाउने भाँडो राख्नु। to put (a cooking pot) on the stove.

-जाये, क्रि. (ल) थ:ने थ:ने वा निगू थें खने। ने. खप्टिए झैं देखिनु। to see double or coupled.

-तने, क्रि. १. थ:ने तये। ने. खप्ट्याउनु। to pile up, superimpose. २. देथितने, खँ त्वाल्हाये। ने. कुरा काट्नु, बिथोल्नु। to interrupt.

-बने, क्रि. देवं फाय्के। ने. कात्रो ओढाउनु (मूर्दामाथि)। to spread out a shroud.

-सि, सं. (-प्ति) क्वबया: थ:ने थ:नें व:गु थ्वँ। ने. स्वच्छ जाँड। an alcoholic beverage of high quality. (हे. सि.१)

-सु, सं. १. च्वे थ्यंगुया भाव। ने. उच्चता। highness. २. च्वन्ह्या:गुया भाव, हनाबना। ने. श्रेष्ठत्व, प्रतिष्ठा। dignity.

देख:, सं. (खल-) देपा ल्हा: अप्व: छ्येलीम्ह। ने. देब्रे हात प्रयोग गर्ने। a left-handed person.

देखा, सं. (-गू) गुरुजुं नेंकीगु मन्त्र। ने. दीक्षा। an incantation passed on by the priest.

-काये, क्रि. (ल) गुरुजु पाखें देखा ल:ल्हाना काये। ने. गुरुबाट दीक्षा वा मन्त्र प्राप्त गर्नु। to receive the above.

-क्वथा, सं. (-गू) आगं क्वथा। ने. गुह्य कोठा, आगम कोठा। a secret room.

-बिये, क्रि. (ल) देखा ल:ल्हाना बिये। ने. दीक्षा दिनु, मन्त्रदान गर्नु। to impart an incantation.

देगु, सं. ब्वलंकीम्ह, ब्वला स्वाइम्ह। ने. प्रतिपालक। a patron.

-ख्य:, सं. (खेल-,-गू) देगुद्य: स्वना त:गु थाय्। ने. कुलदेवता प्रतिस्थापना गरिराखेको ठाउँ। an open ground where the patron deity is placed.

-तले, सं. (-गू) तलेजु देग:। ने. देगुतले, तुलजाभवानीको देवल। a temple housing Tulaja Bhavani, the deity of the Newar kings.

-द्य:, सं. (देव-) दुगुद्य:। ने. कुलदेवता। the patron deity, family deity.

-पुज्या, सं. (-गू) देगुद्य: पुज्याय्गु ज्या। ने. कुल देवताको पूजा, देवाली। the worship of the family deity.

-सु, सं. (-गू) ज्वं छुइगु वा ब्वला थनेगुया भाव। ने. संरक्षकत्व। patronage.

देछा, सं. (-गू) ढ्हलपा। ने. समर्पण। dedication, present. २. देपं, । ने. थपुवा, उपहार, कोसेली। extra offering.

देजाये, क्रि. (ल) थ:नें थ:नें जाये। ने. खप्टनु, खात लाग्नु। to pile up, lie flat on the other.

देथि, सं. १. स्वातुकेगुया भाव, स्वातुसु । ने. खँदिलोपना। impose. २. देजाया वइगुया भाव। ने. उठेको बुट्टा। embossing.

-जाये, क्रि. (ल) १. देजाये । ने. बुट्टा उठेको हुनु। to emboss. २. सुयां ख्वालय् स्वयाच्वच्वं सुयागुं ख्वा लुया वये। ने. कसैको अनुहार हेर्दाहेर्दै अरुको मुखाकृति देखापर्नु। to transform one's face into another.

-तने, क्रि. खँ त्वाल्हाये। ने. कुरा काट्नु, बिथोल्नु। to interrupt.

-लाये, क्रि. (त) १. थ: कति लाये, थ:ने लाये। ने.

माथि पर्नु । to get the upper hand. २. लब: खने वा दये । ने. नाफा हुनु । to be at profit.

देना, सं. न्ह्य: व:गुया भाव । ने. नीद, निद्रा । sleep.

-कथं, क्रि. वि. ग्वारा तुलाकथनं । ने. पल्टने वा सुत्ने बित्तिकै । as soon as one sleeps or lies down.

-म्हंगस, सं. धात्थेंया म्हंगस, दना म्हंगसया अ:ख: । ने. वास्तविक सपना । a real dream as opposed to day-dream. (हे. म्हंगस)

-सुख, सं. देने बलयूति हे याउंगु सुख । ने. अमन चैन । as happy as if asleep.

देने[1], क्रि. १. न्ह्य:वयूके, ग्वारातुले । ने. निदाउनु, पल्टनु । to lie down, sleep. २. छपा लासाय् मिजं मिसा देने, ज्वचिने । ने. सम्भोग गर्नु । to cohabit, copulate.

देने[2], सं. न्ह्य:, मिखा तिसिनाया भाव । ने. निदाउनु । to sleep.

-कू, सं. (कुथि-) देनेक्वथा । ने. शयनागार । a bedroom.

-क्वथा, सं. (-कू) देनेगु क्वथा । ने. सुत्नेकोठा वा ठाउँ । a retiring room.

देन्ना, सं. देछा, दछिना । ने. दक्षिणा । an offering (esp of coin).

देपं, सं. (पन-,-गू) १. ब्याज । ने. ब्याज । interest. २. देछा । ने. बकस । tip, gift. (हे. छा-).

-पुले, क्रि. ब्याज बिये । ने. ब्याज दिनु । to pay the interest.

देपु, सं. लाकांया देब: । ने. जुत्ताको माथिल्लो भाग । the vamp (of a shoe).

देफ:, सं. (फल-) १. (-गू) छेंया छचाखेरंया फ: । ने. घर वरिपरिको पेटी वा पींढी । the plinth of a building. २. थांया बसा । ने. स्तम्भमूल । a pillar base, plinth.

देब:, सं. (बल-) १. देपु । ने. जुत्ताको माथिल्लो भाग । the vamp. २. भुंसा, भुनेगु म्वं । ने. खोल, पुस्तकको गाता । cover, wrapper.

देलासा, सं. (-पु) दैंलासा, लासा च:ने लायूगु काप: । ने. तन्ना । a bed cover.

देवं, सं. (बन- सिक्यात फायूकीगु काप: । ने. कात्रो । a shroud.

-तये, क्रि. (ल) देवं फायूके । ने. कात्रोले बेर्नु, कात्रो ओढाउनु । to wrap up in a shroud.

देवा, सं. (-प्वा:) चिचा जा:गु मतचा । ने. माटोको पानस । a small wick lamp. (हे. त्वा:-, सालि-)

देस, सं. (-गू) देयू । ने. देश, मुलुक, राज्य । country, town, city.

-वार, सं. देयूया मनू, देसयू च्वंपिं । ने. जनता । people.

देसलाइ, सं. (-पु) मि न्वयूकेगु कसिपुचा, सलाइ । ने. सलाई । a match-stick.

देसांदेयू, क्रि. वि. देयू छगुलिं न्यंक । ने. देशभर । all over the country.

देसि, वि. पिनेया । ने. विदेशी, अरु देशको । foreign.

-अपा, सं. (-पा) चीनया वायू भारतया अगतं पिहां व:गु अपा । ने. विदेशी ईंट । a foreign brick.

-बरां, सं. (राम-,-ग:) मर्स्याबरां । ने. मधेसी बदाम, कागजी बदाम । an almond.

देसुप्वा:, सं. (प्वाल-) स्वप्वा: भुतुली लिउनेया प्वा: । ने. तीनमुखे चुलोको पछिल्लो मुख वा चुलो । the back hole of an oven or a hearth.

दैं, अ. १. न्ह्य:वइगुया भाव । ने. निद्रा, नीद । sleep, doze. २. झुमिंया भाव, ज्यानागु न्ह्य । ने. मोहनिद्रा । hypnosis.

-पा:, सं. (पाल-,-गू) चान्हयू पिवा: च्वनेगु पा: । ने. रातीको पहरा । night duty.

-पा:मि, सं. चान्हयू पा: च्वनीम्ह । ने. राति पहरा बस्ने, चौकीदार । a night watchman.

-बायू, सं. (बास-) चछियातं बासं च्वनेगु थायू । ने. रात बस्ने वा बिताउने थलो । overnight shelter.

-बायूहिले, क्रि. चनेगु थायू हिले । ने.सुत्ने कोठा फेरिनु । to sleep in a new place, shelter.

-बिये, क्रि. (ल) झ्याखुंतसें सुकुमांया छेंयू दैंबिया: खुया यंकल । ने. मोह-निद्रामा पार्नु (घर फोड्न वा चोर्न) । to hypnotize.

–याये, क्रि. (त) मचाभासं देने । ने. (बा. भा.) सुत्नु । to sleep (chv).

देय्¹, सं. (देस-) देस । ने. देश, नगर । country, city.

–क्व, सं. देय्या सि, देसं कय्पुक्व थाय् । ने. राज्यको सीमान्त । the city limits.

–क्वताः, सं. (ताल-) देसं थकालिकथं नालातःम्ह । ने. नगरपिता । the city father.

–पःखाः, सं. सिधु, देय् चाःहुइक दुदाय् मफय्केत दनातःगु पःखाः । ने. सुरक्षाको निम्ति लगाइएको पर्खालको घेराबन्दी, परिवेश प्राकार । the city walls.

–लमि, सं. १. नांजाःम्ह लमि । ने. सुविख्यात लमि । a match-maker २. निगू देय्यात कुलिचिंकीम्ह । ने. दुई देशको मध्यस्थ । a mediator between two countrtes.

–सि, सं. अतःगां, देय्या सि । ने. काँठ, नगरप्रान्त । suburb, city end.

–स्वने, क्रि. न्हूगु देय् स्वने थाय् थापं याये । ने. नयाँ शहर बसाउनु । to establish a new town.

देय्², अ. द्यःया भाव । ने. देवताको अंश वा भाव । pertaining to god.

–कू, सं. (कुति-,-गू) पुज्याय्गु क्वथा । ने. पूजाकोठा । worship room.

–के छ्वये, क्रि. (त) सुयातं द्यः पुज्याके छ्वये । ने. देवस्थलमा पूजा गर्न पठाउनु । to send (some one) for worship.

–गः, सं. (गल-,-गः) द्यः स्वनातःगु गः वा छेँ । ने. देवालय, मन्दिर । a temple. (हे. कचा-).

–गःचा, सं. चिचागवःगु देय्गः, कचा देय्गः । ने. सानो आकारको देवल । a miniature temple.

देय्पा, वि. जवया अःखः, खव । ने. देब्रे, बाँया । the left, left hand.

द्यं, वि. न्ह्यःवःगु, देनाच्वंगु । ने. सुतेको, निदाएको । sleep, sleeping.

–नुगः, सं. (गल-) मचाःगु नुगः । ने. अचेत मन । the unconscious mind.

–पाः, सं. (पाल-) दँपा । ने. रातीको पहरा । the night duty.

–मि, सं. दँपाःमिः, चान्हय पाः च्वनीम्ह । ने. चौकीदार । a night watchman.

द्यः, सं. (देव-) इस्वर, द्यःपिं सर्गतय् च्वनी धाइ । ने. देवता, ईश्वर, भगवान । god, deity.

–उइँ, सं. द्यः धालकि मेय्गु छुं हे म्वाम्ह मिसा । ने. धर्मभीरु आइमाई । a woman having excessive devotion to gods.

–कि, सं. द्यःयात फ्यानातःगु जाकि । ने. पूजाआजाको लागि पन्छ्याइएको अक्षता । rice set aside for worship, rituals.

–खिं, सं. (खिन-) मूगु बाजं । ने. प्रमुख बाजा । Mus. a lead instrument.

–छ्याः, सं. (छ्याक-) द्यःवंय्या अःखः, द्यःयात महनीम्ह । ने. नास्तिक । an atheist.

–चा, सं. (-पाँय्) द्यःथाय्गु हाकुचा । ने. कालो माटो (साँचोमा ढाल्ने) । black clay for making the effigies of gods.

–छेँ, सं. (-खा) आगंछेँ, द्यःस्वना तःगु छेँ । ने. देवालय, मन्दिर । a temple.

–पाःलाः, सं. (लाक-) द्यःयाथाय् पाःच्वनीम्ह, पुज्याइम्ह । ने. पूजारी । a temple attendant.

–प्याखं, सं. (खन-,-गू) दबू दबुलिइ हुलीगु द्यःया प्याखं । ने. लीला, नृत्य-नाटक । a masked dance based on a divine theme.

–भाजु, सं. द्यःबर्म्हू । ने. द्यौभाजु, राजोपाध्याय । a Newar priest.

–भिने, क्रि. १. द्यः चकने, येचुये, सुपाँय्सिपाँय् मदये । ने. दिन उघ्रनु, घाम लाग्नु, आकाश छ्याङ्निनु । (of weather) to be fair. २. भागे दये । ने. दिन सप्रनु । to be prosperous, flourish.

–मय्जु, सं. १. फूफाः याना ल्वय् लंकीम्ह मय्जु । ने. झारफुक गरेर स्वस्थ्य पारिदिने महिला । a female healer with supposed divine powers. २. द्यः दुबिउम्ह मातालि वा मिसाचा । ने. देवी चढेकी भक्तिनी । a female devotee (who is supposedly possessed by a deity). ३. कुमारि द्यः जुइ ब्याःम्ह मय्जु । ने. देवी कुमारी

हुने अवधि गुजिसकेको वा बितिसकी केटी । an ex-kumari (virgin) goddess.

-वँयु, सं. ख: द्यालकि मेय्‌गु छुं हे म्वा:म्ह । ने. धर्मभीरु पुरुष, आस्तिक । a man who in excessively devoted to god or gods.

-सि, सं. छेँखा छेँखाय् मे हाला फ्वनेगु चलन । ने. घर- आँगनमा गई गाएर माग्ने प्रथा, देउसी । alms collected during Tihar by singing from door to door).

द्य:खिउँये, क्रि. (ल) ख:मभिने, सुपाँय् दये । ने. अँध्यारिनु, बादल लाग्नु, पानी पर्ला पर्ला जस्तो हुनु । (of sky) to be overcast.

द्य:चकने, क्रि. १. ख:तुपुये । ने. दिन उघ्रिनु, खुल्नु । to dawn. २. सर्ग: चकने । ने. मौसम सफा हुनु । (of weather) to be clear.

द्य:चा, सं. १. ख:सिबय् छतं क्वय्‌याम्ह ख: । ने. ससाना चौता, उपदेवता । a low-ranking deity. २. कतांमरि । ने. पुतली । a doll. (हे. खा:या-).

द्य:छाये, क्रि. (ल) १. ख:यात फ्याये । ने. देवतालाई चढाउनु । to offer to a god २. कुचु बिये वा नके । ने. घूस खुवाउनु । to bribe. (pej)

द्य:ने[1]**,** क्रि.वि. च्वे, छुंया च्वे । ने. माथि, माथितिर । on top of, above.

द्य:ने[2]**,** सं. पिनेया छ्व:, पिनेयागु ब्वति । ने. माथिल्लो, माथिल्लो भाग । surface.

द्य:ला, सं. १. ख:याथाये पा: च्वनीम्ह प्व: । ने. मन्दिरको प्रतिरक्षक, पोडे । a keeper of temple, sweeper by caste. २. न्या लानाजुइगु छगू जात । ने. पोडे (माछा मार्ने) । a fisherman.

द्या, सं. १. छेँया ना: । ने. घरको पाखो वा नाल । the wing of a house. २. (-गू) किच: द्या:, अध्याय । ने. परिच्छेद, अध्याय । a chapter. ३. कुचा, ब्वति । ने. विच्छेद, खण्ड । a division, section.

-गिने, क्रि. १. ब्वयले, ब्वति तये । ने. विभक्त गर्नु, छुट्याउनु । to divide. २. बुँइ चागिं दय्‌के । ने. पाखो वा ड्याङ बनाउनु । to make terraces.

-गिं, सं. (गिन-,-गू) १. चागिं बुँइ ज्या याय् थाकु । ने. खेतको पाखो, आली, ड्याङ । the terrace of a field. २. च्वसुया छगू ब्वति । ने. अनुच्छेद वा परिच्छेद । a paragraph. (हे. गिं).

द्यापने, क्रि. चाये, चा:गु फये । ने. टुट्टा पर्नु, सहनु । to incur a loss, bear a loss.

द्यापं, सं. (पन-) चाय्‌गुया भाव । ने. टुट्टा, नोक्सान । loss, defeat.

-च्वने, क्रि. युगुसी गुथिम्वजय् कका चापं च्वन । ने. टुट्टा वा घाटा सहनु । (for a community purpose) to offter to meet the shortfall, if any.

-फये, क्रि. (ल) चा: सहयाये । ने. नोक्सान सहनु, खप्नु । to suffer a loss.

द्यां[1]**,** सं. (चान-,-ग:) १. पंबालां थानात:गु चां, बजिचां । ने. बाँसले बुनेको बाक्लो खाले सानो डालो । a bamloo basket. (हे. उ-, मुखा-). २. बाजं । ने. बाजा । a drum.

द्यां[2]**,** सं. (चाम-) १. बुँया तगिं । ने. ड्याङ, पाखो, डील । the ridge of a field. २. पांया पेखेँयागु फ:चा । ने. स्तम्भमूल । a plinth.

द्यांलाये, क्रि. (त) पित्याक च्वने, मनये । ने. भोको बस्नु । to go without food, fast.

द्या:, सं. (चाक-) लब:या अ:ख: । ने. ड्याक । loss.

-च्वने, चापं च्वने वा फये । ने. टुट्टा वा घाटा सहनु । to bear a loss (in a social affair).

-त्या:, सं. (त्याक-) धेबाया गुहालि । ने. उपदान, शब्दार्थत: लाभ-हानि । financial aid.

-त्या:च्वने, क्रि. = चा:च्वने ।

द्वक, सं. (-ग:) तजा:गु दाला । ने. डोको । a conical basket.

-च्व:, सं. (च्वत-,-गू) चखुं बखुं लाय्‌गु च्व: । ने. डोकेसो । a basket-like trap.

द्वका:[1]**,** सं. दुबा:, निका लँ । ने. दोबाटो । the cross-roads.

द्वका:[2]**,** सं. (काल-) मखुमखुथे सना:जुइम्ह । ने. अभियुक्त, अपराधी । an accused person, criminal.

द्वने, क्रि. द्वंगु जुये । ने. भूल हुनु । to make a mistake. (हे. द्या-, ल्हा-).

द्वपने, क्रि. १. द्वपं बिये। ने. सजाय दिनु। to punish. २. द्वं बिये। ने. दोषारोपण गर्नु, दोष लगाउनु। to accuse.

द्वपं, सं. (पन-,-गू) १. सजाइं। ने. दण्ड, सजाय। penalty. २. द्वं बा स्यं। ने. दोष, खोट। charge, blame.

-तये, क्रि. (ल) द्वपं पुइकेत सुयां नामय् चिं खेले। ने. जरिवानाका लागि नाउँमा चिनो लाउनु। to mark off or tick out (for punishment, penalty).

-पुले, क्रि. बं पुले, कुलांचां गुथिइ द्वपं पुल। ने. जरिवाना तिर्नु। to pay the penalty.

-बिये, क्रि. (ल) द्वं सुयातं चीके। ने. दोष लाउनु। to accuse.

-सु, सं. (-गू) द्वं क्वबुइकेगुया भाव। ने. अभियोग, दोषारोपण। accusation.

द्वपा:, सं. (पात-,-गू) भांकायमत्य:पिन्त त्व:ता त:गु द्वंचा। ने. भूतप्रेतको नाउँमा छोडेको ढिस्को। a grassy knoll (abode of evil spirits).

-तये, क्रि. (ल) द्वपा: बिये, भूत वाये। ने. मन्सनु, भूतप्रेत पन्छाउनु। to ward off evil spirit.

द्वला, सं. १. ल्हा: प्व:या अ:ख:। ने. हत्केलो। the palm of a hand. २. (-ग:) लप्तेया छ्वला (चा)। ने. दुना, टपरी। a shallow bowl made of leaves.

द्वलाजि, सं. द्वलाजिचा, छेँजिचा। ने. घरज्वाइँ। one who is provided with a boarding and lodging by his wife's kin.

द्वल्या, सं. दुल्या, दू क्वबुइपिं। ने. डोली बोक्ने, डोले। a litter-bearer.

द्वसु, सं. (-गू) द्वं, बिद्वं। ने. दोष, खोट। fault, blemish.

द्वसल्ला, सं. (-पु) मूतुगु गा। ने. दोसल्ला। a woollen shawl.

-नेयके, क्रि. सिरपालं छाय्पे। ने. दोसल्ला ओढाउनु, दोसल्लाले सम्मान गर्नु। to wrap with a shawl as a mark of honour.

-पाछाय्के, क्रि. = द्वसल्ला नेय्के।

द्वस्वधाये, क्रि. (ल) जा नाइसे छ्य्ह धाये। ने. भात फर्फराउँदो नरम हुनु। (of rice) to be cooked well.

द्वह्लपा, सं. देछा, ल:ल्हाय्गु ज्या। ने. समर्पण। dedication.

द्वह्लपे, क्रि. हनाबनां ल:ल्हाये। ने. समर्पण गर्नु, चढाउनु। to dedicate.

द्वं१, सं. पुच:चा। ने. थुप्रो, डंगुर। heap, mass.

-खाये, क्रि. (त) द्वं दय्क दये। ने. धेरै थुप्रो जम्नु। to form a big mass.

-चिने, क्रि. द्वं मुंके। ने. थुप्र्याउनु, थुप्रो जम्मा गर्नु। to heap up.

द्वं२, अ. द्वंगु बाय् स्यंगुया भाव। ने. दोष, भूल। blemish, error.

-पने, क्रि. द्वस बिये। ने. दोष लगाउनु। to blame.

-पु, सं. द्वंगुया भाव। ने. दोष, चूक। a fault.

द्वं१, सं. (द्वहँ)) बसाचा। ने. साँढे। a bull.

-कासा, सं. (-गू) खेँय् कासा। ने. एक किसिमको खेल। a game in which one of the participants behaves like a bull.

-चा, सं मचाचाम्ह द्वहँ। ने. बहर, वृषभ। a bullock.

द्वं२, सं. (द्वन-,-गू) १. द्वंगु बा सेंगुया भाव। ने. दोष, खोट। fault, defect. २. द्वंब: यहाँवय्क थाय्गु। ने. डोब उठ्ने गरेर बुन्नु (चोयाबाट)। raised interlacing (of split bamboo).

द्वंबिद्वं, सं. (द्वन-,-ग) चिचा धंगु द्वं, ल्या:मदुगु भूल। ने. सानोतिनो गल्ती। insignificant fault.

-जुये, क्रि.(ल) चिचाधंक द्वं वने। ने. सानोतिनो भूलचूक हुनु, हुनजानु। (of negligible error) to occur.

द्वः१, सं. (द्वल-) सछि सछि फिथाय्। ने. हजार। a thousand.

-बद्वः, सं. (द्वल-) द्वःछिति, थ्यंमथ्यं द्वःछि। ने. लगभग एक हजार। about one thousand.

द्वः२, सं. (द्वल-,-गू) १. द्वंबचा, गुँचा। ने. थुम्को, ढिस्को। a hillock. २. थथ्या:गु घाँय्ल्व। ने. घाँस उम्रेको थुम्को, सानो डाँडो। a grassy

knoll. ३. ल:ला:गु बुं । ने. मलिलो वा उर्बरा भूमि । a fertile field.

द्ब:जं, सं. (जन-) १. निस्वार्थ गुहालि याइम्ह, गुहालिमि । ने. स्वयंसेवक । a volunteer. २. पिउन, पाले । ने. पिउन, टहलुवा । a peon. (हे. जं२).

द्ब:रयू, अ. दुगंया भाव । ने. डब्लिनु । recurring.

-जुये, क्रि. (ल) दुगने । ने. दोहोरिनु । to be duplicated.

-याये, क्रि. (त) दुगंके, लिसाय्के, लिसा काये । ने. दोहोऱ्याउनु । to revise.

द्ब:रा, वि. निब: जिब्री दुगु । ने. दोहोरो जिब्री भएको (हारमोनियम बाजा) । (of a harmonium) having double reeds .

द्बा, अ. ल्व्हं वा बाग: । ने. मोटाइ, पुड्को । fat, a dwarf.

-का, सं. बाबंचा जुया ल्स्वंम्ह मनू । ने. मोटो र पुड्को मान्छे । a fat dwarf.

-कू, सं. (-का) त:बागु छें । ने. हवेली । a large house, building.

-के, सं. भुतुचाम्ह ल्स्वंम्ह मिसा । ने. यसुल्ली पुड्की आइमाई । a short, corpulent woman.

द्बाईं, अ. (द्वि.) न्हि दा:गु बा द्वाच्यामिंगुया भाव । ने. पाक्नु वा पीप जम्नुको भाव । pertaining to suppuration.

-द्वाईंच्वने, क्रि. द्वाच्याद्वाच्या मिने । ने. (खटिरा पाकेर) फुट्न खोज्नु । (of boil) to be suppurated.

द्बाच्या, अ. (द्वि.) ल: त्वनी पहगु, स्वाका स्वाका च्वंगु । ने. बेस्करी पाकेको, लेसिलो । spongy.

-मिने, क्रि. द्वाच्या द्वाच्या च्वने । ने. (खटिरा पाकेर) फुट्ला झैं हुनु, लेसिलो हुनु । (of boil) to be suppurated.

द्बाबरा, सं. (-ग:) ग्वला:गु थलचा । ने. गोलो आभार को भाँडो । a globular pot, vessel.

द्बाभ:, सं. (भल-,-ग:) ग्वला:गु बाग:चागु घ:चा । ने. बाटुलो सानो घैटो । a small pitcher.

द्बालु, वि. १. मसला न्व:गु, हतिइगु । ने. ज्यादै मसला परेको । heavily spiced. २. वाक्की व:गु, म्हाइपुगु । ने. उराठ लाग्दो, झर्को लाग्दो । tedious, boring.

-क, क्रि. वि. मसला न्वयक । ने. मसला चर्को हुने गरी, हच्कने गरी (पकाउनु) । (to prepare food) spicily. २. वाक्की वयक, म्हाइपुक । ने. उराठ लाग्ने पाराले । (to speak) tediously.

-के, क्रि. १. म्हाइपुके । ने. उच्चाट वा उराठ लाग्नु । to bore. २. उलुके, नसाय् मसला यक्व लाके । ने. चर्को मसला पार्नु । to prepare (food) spicily.

द्बार्वा, सं. (-प्वा:) दुवा: ल्या: । ने. स्वागत समारोहमा ढोका वरिपरि सजाइने (सांस्कृतिक) बुट्टेदार पानस । a pair of decorative, upright ceremonial lamps set on both sides of an entrance. (हे. दुवा:)

द्बा:, सं. (द्वाल-,-पा:) ब्वातुगु व: छुइगु भाजं । ने. बारा पकाउने तावा । a thick pan.

-बा:, सं. (बाल-) द्वा: छ्येलाया ल्याखं बीगु बा: । ने. ताप्के प्रयोग गरे बापत दिइने भाडा वा बहाल । a payment made for using a pan.

द्बा:रे, सं. गांया नाय: । ने. ठालु, दारे । the administrative and revenue chief of a village.

-भाजु, सं. देनाय:, ख: गमं थनेत द्वा:रे भाजु झाल, आ: जात्रा न्याइका । ने. ठालु, मुखिया । the leading man of a village, urban.

ध

धउ, सं. (धलि-,-ग:) दुरु फिना: दय्का त:गु नसा । ने. दही । yoghurt. (हे. खावा-, ग्व:-, जुजु-, पा:-).

-का, सं. (-गू) तलिं, धउ दिकेगु स्वकासिं । ने. धौका, त्रिखुटी । a yoghurt stand. (हे. काता)

-पु, सं. धउ क्वबुया मिउव:म्हेसित बीगु लब ब्वति । ने. दही बेच्न जानेले पाउने ज्याला । payment made to the carrier and seller of yoghurt.

-पुसा, सं. न्हूगु धउ फीत त्यंकात:गु धउ । ने. दही पार्ने बीउ । a small amount of yoghurt used to start the process of

fermentation.

-बंजा:, सं. धउ फिना: मीम्ह । ने. दही पारेर बेच्ने । a yoghurt seller.

धउक, अनु. धक्का: वइ बलय्‌या स: । ने. डकार । belching.

-तये, क्रि. (ल) धक्का: तये। ने. डकार्नु। to belch.

-वये, क्रि. (ल) धक्का: तय् वये । ने. डकार आउनु । to belch. (lit to come)

धउबुँ, सं. छताजि बुँ, प्वा: याउंइगु वास: । ने. पेट दुख्दा वा झाडा पखालो लाग्दा प्रयोग गरिने ओख्ती । a blossom (used to relieve belly-ache).

धकंध:, वि. लक्काम्ह, दखा:म्ह । ने. प्रौढ, परिपक्व । mature, aged.

-ल्यायम्ह, सं. ल्यायम्ह लसि व:म्ह मिजंमचा । ने. जवान केटो, तन्नेरी । an adolescent boy.

-ल्यासे, सं. ल्यासेसुलिं थी धुंकूम्ह ल्यासे, मिसामचा । ने. भक्खरकी तरुनी ठिटी । an adolescent girl.

धकंधाये, क्रि. (ल) धका: धाये, सुंयागुं खं थ:गु म्हुतुं धाये । ने. उद्धरण गर्नु । to quote.

धका[1]:, सं. (काल-) धउक, धक्का: । ने. डकार । belch.

धका[2]:, अ. धा:गुया भाव, रामचां जि वय् धका: धा:गु दु । ने. उद्धरण गरेको, भनेर । quotative.

धकि, सं. (-पा:) चकंगु तिंबालाया थल । ने. ढकिया, ढक्की । a wicker tray.

-स्वां, सं. (स्वान-,-फ्व:) लाखय् स्वां । ने. लाहुरे फूल । a dahlia.

धकिं, सं. (किन-,-गू) १. झ्या: काप:, ग्वय: । ने. पर्दा । a window curtain. २. प्याखंया छ्यधा: लिपा क्वकाइगु ग्वय: । ने. छेकबार, पर्दा । a stage curtain.

-क्वकाये, क्रि. (ल) प्याखंया छ्यधा: लिपा बाय् सिधय्‌का ग्वय: ग्वेये । ने. नाटकमा पर्दा खसाल्नु । to drop the stage curtain.

-चाय्के, क्रि. १. प्याखंपिखं केनेत दबू चाय्के । ने. प्रदर्शनका लागि डबली खोल्नु, पर्दा उघार्नु । to raise the stage curtain.

-तये, क्रि. १. धकिं क्वकाये । ने. पर्दा खसाल्नु । to drop the stage curtain. २. सुचुके, गुप्त तये । ने. लुकाउनु, गुप्त राख्नु । to conceal.

धक्का, सं. (-गू) च्वकेगु ज्या, झाका बीगुया भाव । ने. ठक्कर, आघात । push, shock, collision.

-नके, क्रि. झाका बिये, च्वके । ने. धक्याउनु, धक्का दिनु । to push.

धक्कु, सं. फाँय्‌फुर्ति । ने. धक्कु, फोस्रो धाक । boasting.

-त्व:ते, क्रि. फाँय्‌फुर्ति केने । ने. फाइँफुट्टी लाउनु, गुड्डी हाँक्नु । to brag.

धचिक, क्रि. वि. १. नासलं मलिक । ने. भैँमाले पाराले, पाखे ढंगले । (to expose) obscenely. २. मख्यालापुक । ने. लाजमर्दो किसिमले । (to stay, stand) shamelessly.

धचिये, क्रि. (त) नासलं मलिक ब्वये । ने. लाजमर्दो गरी उदाङ्गिनु । to expose crudely.

धत्, अ. ब्व:वीत बाय् मय: मजिउ केनत छ्वेलीगु खँग्व: । ने. धुत् । interj, expressing rebuke etc.

धद्‌दु, वि. त्वान्ना: ताहाक:म्ह । ने. ढड्‌डु, लामटाङ्गे । tall, long-legged.

-खां, सं. (खान-) त:धिक:म्ह मनू । ने. लामटाङ्गे । a tall person.

धन, सं. सम्पति । ने. सुन, चाँदी, रुपियाँ आदि सम्पति । property, wealth.

-मुने, क्रि. धेबा लिस्वके । ने. ढुकुटी भर्नु, धनाढ्य हुनु । to amass wealth.

धनि, सं. त:मि । ने. अमीर, धनवान । a rich man.

धनिउ, सं. १. छता छुसा बाय् धनियाँमा । ने. धनियाँको बिरुवा । a coriander plant. २. ग्व:सगं । ने. धनियाँको गेडा । coriander seed.

धनुस्, सं. (-पु) बला । ने. धनु वा धनुष । a bow. (हे. बला).

धने, क्रि. १. दने, धस्वाये । ने. खडा हुनु, उभिनु । to stand. २. धेतुये, लिधने । ने. ढल्कनु, अडेस लाग्नु । to lean, rest on. (हे. त-, दु-, फु-,f ल-,लु-).

धपाये, क्रि. (ल) क: बाय्के, हाचां गाय्कथं पला:

छिये । ने. तन्काएर वा दुइटा खुट्टा फट्याएर उभिनु । to stand with legs apart.

धमाधम, क्रि. वि. छगूलिउ मेय्गु, दिपा: मदय्क । ने. एकपछि अर्को, निरन्तर, धमाधम । one after another, continuously.

धमिं, सं. (मिन-) आंलि, लग:धग: मदुम्ह मिसा । ने. हुस्सु आइमाई । a slattern.

धये, क्रि. (ल) ज्यायां पूवने । ने. पूरा हुनु । to finish. (हे. सि-)

धरय् याये, क्रि. पुइके, पुले माय्के । ने. तिराउनु, तिर्न लगाउनु । to compel to pay.

धरलपे, क्रि. १. भाला काये । ने. अभिभारा लिनु । to take responsibility for.

धर:रा, सं. धर:ग्वारा, धाय् अ:पु धर:रा त:पु । ने. धरहरा । a tower, minaret.

धराधर, क्रि. वि. धमाधम । ने. धडाधड । one after another, continuously.

धराप, सं. ब्व:, ब्व:, ब्व:ति । ने. पासो, थोर । a trap.

धरोधर्म, सं. धर्म पाखाया: पाफय्केगु । ने. धर्म भाकेर किरिया हाल्नु, सत्यसत्य, धरोधर्म । an oath taken to stress one's sincerity etc.

धर्व्वाये, क्रि. (त) मचात लखय् धर्व्वात । ने. डुबुल्की मार्नु । to dive.

धर्म, सं. त:जिगु भिंगु ज्या, स्वभाव । ने. पुनीत कार्य, स्वाभाविक गुण, सहज वृत्ति । religion, virtue. (हे. धरो-).

-कर्म, सं. धर्मया ज्या: । ने. धर्मकार्य । a religious rite.

-तये, क्रि. (ल) धर्म मत्व:ते । ने. धर्म राख्नु । to uphold one's faith.

-त्व:ते, क्रि. धर्मय् मच्वने । ने. धर्म छाड्नु । to lie, to break one's promise.

धर्मि, वि. धर्म दुम्ह, धर्मय् च्वंम्ह । ने. धर्मनिष्ठ, धर्म भएको । religious, pious.

धलं, सं. (लन-) धर्मया ल्याखं भाखा ल्हाय्गु ज्या, अवसं । ने. वर्त, धार्मिक प्रतिज्ञा । a religious vow; fasting.

-दने, क्रि. च:या नामय् धर्मया ज्या याये । ने. धार्मिक कार्य गर्नु । to perform a vow.

-धुंके, क्रि. धलं दने सिधय्के । ने. धार्मिक कार्य समापन गर्नु । to end a religious activity.

धल:, सं. (लक-,-गू) नां बाय् छुं ज्व: लाक च्वेगु ज्या । ने. विषयसूची, तालिका । content, list.

-पउ, सं. (पति-) ज्व:लाक नां च्वया त:गु पउ । ने. सूचीपत्र, अनुक्रमणिका । a document containing an orderly list of names etc.

धलान, सं. (-ग) दन्दी चिना सिमन्ति ल्वँह, फिफा ल्वाक छ्याना: धीचिंकेगु ज्या । ने. सिमन्ती ढलान । reinforced concrete.

धलापला, सं. उथितु उथितु पिथावने मा:गु ल्वय् । ने. झाडा पखाला । diarrhoea.

-जुये, क्रि. (ल) फाय्माले । ने. पखाला लाग्नु । to have diarrhoea.

धला:पा:, सं. (पात-) धाल्पा:, सा:गा: । ने. घुरान, रछान । a dunghill, a site for dumping garbage.

धलिं, सं. (लिन-,-ग:) निना: च:ने लाइगु सिं । ने. निदालमाथि रहने लामो तेर्सो काठ, दलिन । a rafter. (हे. लिं)

-पाखा, सं. १. (-ग:) चिहाचागु धलिंचा । ने. बलेंसीलाई आड दिने ससाना दलिन । a short beam (supporting the eaves of a roof). २. (-गू) चिहा:चागु पाखा । ने. बलेंसी । eaves.

-मिखा, सं. थस्व:गु मिखा घानात:म्ह । ने. आकाश ताक्ने वा हुस्सू । a careless person.

धलिंलुये, क्रि. च: धलिं लुये । ने. (मच्छेन्द्रनाथको) धार्मिक स्नान सम्पन्न गर्नु । to perform the ceremonial bathing (of Machendra Nath).

धव:, सं. (वत-,-ग:) १. थलं तुया काय्गु तुमिचा । ने. डाडू । a ladle. २. खेँव: छुइगु धव: । ने. तावा । a griddle.

-जात: वि. १. मसिउम्ह, मचाय्कीम्ह । ने. अनुभव नभएको, थाहा नपाउने । impracticable unpractical. २. लिस्वय् मस:म्ह,

सलंबांन्याइम्ह। ने. एकोहोरे, लिंडेढिपी कस्ने। one who does not look back, dogmatic.

धस्वाये, क्रि. (त) १. जँ तपेंके, दने। ने. ठडिनु, ठाडो गरी उभिनु। to erect, stand up, २. बांलाक नीस्वना त:गु जुये। ने. थाप्नु, स्थापित हुनु। to be established.

धँय्, सं. (धँस-) पाचाचिम्ह मनू तयेगु हित्वनीम्ह कीचा। ने. उडुस। a bed-bug. (हे. स्व-). २. गसूम्ह। ने. गुप्तचर। a spy.

-नवये, क्रि. (ल) धँय्थें धँय्थें तायके। ने. गुप्तचरको शंका गर्नु। to suspect of spying (lit. stink like a bug).

धँचा, सं. (-पु) १. किसिया दं। ने. हातीको दन्त। the tusk of an elephnt. २. ताहा:गु च्वामुगु वा। ने. लामो चुच्चे दाँत। a long pointed tooth. (हे. वा.).

धं१, सं. (धन-) १. (-पु) कंगलिया धँवा। ने. गँगटोको सँडासी। crab's pincers. २. (-ग:) निपा ल्हातं थाय्‌गु बाजं। ने. ढोलक, दुईमुखे बाजा। a two-headed drum. ३. दीगु छुमा कथं छेलीगु खँग्व:। ने. (संगीतमा) रोक्न वा अड्न दिइने सांकेतिक शब्द। stop (mus).

-सा, सं. (-गू) तेवा। ने. अडेसो। a stand.

धं२, अ. चि बाय् त: थेंजागु खँग्व:लिसे जेलीगु खँग्व:। ने. आकार-प्रकार बुझाउने शब्द। pertaining to size. (हे. चि-, त:-, ब:-, भराय्-, ससिपाय्-).

धंग, सं. (-गू) पह:चा, लजना। ने. ढङ्ग, पन। manners.

-रंग, सं. = धंग।

धन्दा, सं. (-गू) १. लजगा:। ने. कामधन्दा, पेसा। occupation. २. नुग: क्वतुंगुया भाव, दु:ख, पीर। ने. हरेस, पीर मर्का। anxiety.

-काये, क्रि. (लं) दुख ताये, पीर काये। ने. पीर गर्नु, दु:ख मान्नु। to be anxious.

-याये, क्रि. (त) थ:गु ज्या याये। ने. काम गर्नु। to perform one's duty. (हे. सुकू-)

धंदिये, क्रि. (ल) (हने बहपिं) देने, न्हय: वय्‌के। ने. सुत्नु, सुकुला हुनु। to sleep, lie down (hnr.)

धंप, सं. (-ग:) थिकचागु ल:घ:। ने. घैंटो। an earthen pitcher.

ध:, सं. (धल-,-गू) फ्वहरगु चिपल: वनीगु। ने. ढल। a drain.

-क्वपु, सं. (-गू) ध: त्वपुइगु ल्वहं। ने. ढल छोप्ने सिलौटो वा ढुंगा। a drain cover.

ध:२, (धक-,-ग:) तलाजुइ लनेगु छगू भ:। ने. ढक। a weight used for weighing.

धा, अ. नवाय्‌गुया भाव। ने. बोल्नुको भाव, बोली। speech, saying.

-क्व, क्रि. वि. सुनानं गुलि धाल उलि। ने. भनेजति। as much as one asks.

-ज्य:, सं. (जेल-) कर्पित थ:गु खँ थुइके मस:म्ह। ने. अरुलाई बुझाउन वा सम्झाउन नजान्ने। one who cannot express one's own thoughts.

-द्वने, क्रि. मखुथें धाय् वये, पेम्हस्या न्हय:ने धाद्वनी धका: ग्याय्‌मा:। ने. बोल्दा बिराउनु वा चुक्नु। to make a wrong statement.

-पु, सं. (गू) विचा, राय, धापू। ने. भनाइ, भन्नु। meaning, what one means.

-सेने, क्रि. = धाद्वने।

धाक, सं. धाइम्ह, ल्हाक। ने. बोल्ने, वक्ता। a speaker, spokesman.

धाक:, सं. (कल-,-ग:) खा, हँय् कुनेगु तग्व:गु ढ्क। ने. ढाकर। a coop to confine chicken etc.

धाकांछु, सं. १. (-गू) १. मचाभासं कुति। ने. (बा. भा.) ढिकी। a husking machine (chv). २. निखे सिथय् निम्ह च्वना कुति वाय्थें याना: म्हितेगु भ:। ने. ढेकुल, झुलन। a seesaw.

धाकु, सं. (-गू) वाफय्। ने. आँधीबेहरी, तूफान। a storm, thunder.

-फय्, सं. (फस-,-गू) = धाकु।

धात्थें, अ. हेकथंया अ:ख:। ने. साँच्चै, साँच्चिकै। really, exactly.

-या, वि. पक्कागु, ख:गु। ने. साँच्चिकै, यथार्थ। true, genuine.

-ला, क्रि.वि. ख:कथं ला । ने. वास्तवमा, यथार्थमा । in fact.

धापला:, सं. (लाख-) ध्यागपला:, तपला: । ने. ठूलो डेग, लम्काइ, फलाँग । a long stride.

धापाक:, सं. (कल-) धाज्य:, धापाक: न्यँ ख्वाद: पा:लातकि ज्या सेन । ने. अरुलाई सम्झाउन नसक्ने, लठेबो । one who cannot exprses one's thoughts.

धापासि, सं. (-ग:) म्वासा पासि, नायुगु पासि । ने. कमलो खाले नासपाती । a melting pear.

धापां, क्रि. वि. १. किक, मछिंक । ने. छेकिने गरी । (to stand) in the way of. २. आमये धापां सँ त्व:तेमते । ने. फुक्का र मद्दा पाराले (रौं फिजाउनु) । with uncombed hair.

-ख्या:, सं. (ख्याक-) धापलांख्या:, लँपंख्या: । ने. बाटो अलमलाउने छौंडा । a goblin (obstructing the path). (हे. ख्या:१, मकुंग्वारा)

धाम, सं. (-गू) पीगं, निंगु थाये । ने. तीर्थस्थल, पवित्र थलो । a shrine, sacred place. (हे. थार-).

धामि, सं. फूफा: याना: लाय्का बीम्ह । ने. धामी, झाँक्री । a wizard, sorcerer. (हे. धा)

धाये१, क्रि. (ल) १. खँल्हाये, धुं कने । ने. भन्नु, बोल्नु । to say, speak. २. खँ धाये, विचा: न्हे ब्वये । ने. बोल्नु, भन्नु । to report, comment.

धाये२, क्रि. उयें उयें च्वने, लसिवने । ने. उस्तै उस्तै देखिनु वा लाग्नु । to resemble or seem to resemble. (हे. खख-, चच-, थिथि- दुदु- पँपँ-, पिपि-, मिमि-, सिसि-).

धाय्‌रि, क्रि. वि. धायवं, उधरिमय् । ने. भन्नासाथ, उत्तिखेरै । immediately.

-मय्, क्रि. वि. = धायरि ।

धाल१, अ. निने बलय् छेले दुगु जुलयें जा:गु खँग्व: । ने. गन्दाखेरिको अर्थमा भन्यो भनेर प्रयोग हुने शब्द । a way of counting.

धाल२, वि. धा:गु, नवा:गु । ने. भनेको, कहेको । conj. that.

-खँ, सं. (-गू) हुइना बुइना । ने. किंवदन्ती, हल्ला, बदख्वाईं । a rumour, hearsay.

धालय्, सं. (लस-,-ग:) अनार, निंगु व सा:गु सि । ने. दारिम, अनार । a pomegranate.

-बुँ, सं. (-फ्व:) धालय्या बुँ । ने. दारिमको मुजुरा, धुँगो । the blossom of a pomegranate.

धाला, सं. १. (-प्ति) थ:या निर्ति थ्याना त:गु थ्वँ, अय्ला । ने. पूजाआजालाई पन्छाइएको जाँड, रक्सी । a jugful of wine set aside for ritual purposes. २. (-ग:) पुज्याय् छेला त:गु थ्वँपचा । ने. जाँडको कलश । a wine-jar.

-हाय्‌के, क्रि. थ:यात धाला छाये । ने. देवतालाई जाँड चढाउनु । to offer wine ceremonially.

धाल्पा:, सं. (पात-,-गू) घला:पा:, फ्व:र मुनेगु थाय्, सा:गा । ने. घुरान, रछ्यान । a dung-hill.

धाल्पा:चा, सं. हाकुन:गु ध्व:धी दुम्ह चखुं । ने. काला काला धर्साहरू भएको भँगेरो । a sparrow with blackish stripes.

धावय् याये, क्रि. (त) मान्वयाबय् अप्व: कुत: याये । ने. धावा गर्नु , धपेडी गर्नु । to exert, strive.

***धासि**, सं. मिसा चिं (मचाभासं) । ने. योनि, जननेन्द्रिय (बालिकाको भाखामा) । the vulva (chv).

-चा, सं. मचाचाम्ह मिसामचा । ने. कन्याकेटी । a virgin girl.

धाँचा, सं. १. बां, पिबां । ने. छाँट, ठाँट, आकार । shape. २. (-गू) गिसा, पिनेयागु गिसा । ने. रूपरेखा । an outline.

-काये, क्रि. (ल) १. बां बिये, पिनें गिये । ने. रूपरेखा दिनु, खाका तयार पार्नु । to draw an outline. २. न्याकुं काये बाय् न्याकुं केने । ने. मस्किनु, नखरमाउली हुनु । to flirt.

-वने, क्रि. बांलाये, बां दुगु जुये । ने. राम्रो हुनु, चिटिक्क पर्नु । to be in a good shape.

धांज्य:, सं. (जेल-) पाक:सू दुम्ह । ने. अबूझ, हरिलट्ठक । a stupid person.

धा:१, सं. (धाल-) १. प्रवाह, ख्वा:गु खुसिया धा: तच्वइ । ने. धार, बेग । current, torrent. २. प्याखं धा:, त:गू लुया छ्वा । ने. अंक, दृश्य, परिच्छेद । the act or scene of a drama. ३. कुइं बाय् चुपिया ज्व:गु सि । ने. धार, हतियारको

काट्ने तीखो भाग । an edge, the blade (of a tool). ४. (-ग:) गुंलां थाइगु बाजं । ने. बाजा (गुंला धर्मभरि बजाइने) । a drum.

-तये, क्रि. (ल) ज्वय्के । ने. सौंध लाउनु । to sharpen a knife etc.

-पिये, क्रि. (ल) धा पिचुके । ने. धार लाउनु । to smoothen the edge.

-स्यायेे, क्रि. (त) धा: लप्याये । ने. धार भुत्याउनु, भुत्ते पार्नु । to blunt.

धा:२, क्रि. वि. क्वति, क्व: (छक्व), धू (छ:धू) । ने. पटक, पल्ट । once.

-धा:, क्रि. वि. त:क्व:, त:धू । ने. धेरै पल्ट, धेरैबाजि । frequently, many times.

धा:गु, सं. गुगु धाल उगु । ने. भनेको, जे भन्यो उही । what is stated.

धा:म्ह, सं. गुम्ह धाल उम्ह । ने. जुन भनेको त्यही । the person referred to.

धिकय्, अ. स्यंगु, म्वाथ:गु । ने. थोत्रो, फुत्रो । ragged, tattered.

-कइ, सं. (इच-,-ग:) छताजि मचातय्के वइगु कइ । ने. ठेउला । measles.

-गा, सं. (-पु) तपुगु उनया गा । ने. उनी· भुत्ले पछ्यौरा । a large woollen shawl.

-पुता, सं. १. नकतिनि कइ लंम्ह, बिसिढिचाम्ह मचा । ने. थाङ्ने, फुत्रेफाम्रे ठिटो । a child just recovering from measles. २. हा:ना: मरुम्ह बफरा । ने. अनाथ, टुहुरो । an orphan.

-मुलु, सं. (-पु) त:पुगु भांग्रा सुइगु मुलु । ने. मोटो वा भोटे सियो । a big needle, borer.

धिक:, सं. (कल-) म्हया बां । ने. कद, शरीरको बनोट, आकार । the height of a person. (हे. त-, थि-, भराय्-, ससिपाय्-).

धिकिने, क्रि. न्ह्या:यें म्हा:यें, मनतय्क पला:छिये । ने. मन परे नपरेजस्तो, मन लागी नलागी पाइला चाल्नु, बरालिनु । to be reluctant, loiter.

धिकिं, क्रि. वि. न्ह्या:यें म्हा:यें, बुलुं । ने. सुस्तरी ~गरी (पाइला चाल्नु) । (to walk) slowly,

व त:क्यं धिने । ने. घचेट्नु, घचघच्याउनु । to push again and again. २. याकेत बा न्याकेत ब: याये । ने. केही गर्न जोड गर्नु, कर लाउनु । to exert pressure on.

धिने, क्रि. १. खापा लितिये । ने. ढोका भित्रबाट ढप्काउनु । to shut the door. २. घ्याये । ने. घचेट्नु । to push. ३. ब: याये । ने. करकाप गर्नु (किन्न लाउन) । to pressurize (to buy).

धिपा, वि. १. ब्वातु । ने. बाक्लो । thick. २. बुलु बाय् मुलु । ने. धमिलो, अस्पष्ट । indistinct.

-सिपा, वि. मुइमायदं, भुलुसेच्वं । ने. फुस्रो, धमिलो, उराठिलो । obscure.

-सिपाक, क्रि. वि. मुइमाय्दंक । ने. फुस्रो वा धमिलो हुने गरी । (to depict) obscurely.

धिमय्, सं. (मच-,-ग:) स्वनिगलय् परम्परांनिसें थाना बयाच्वंगु सांस्कृतिक बाजं । ने. सन्धान बाद्य । a drum belonging especially to a Newar community.

-कथि, सं. (-पु) धिमय्‌या थायगु कथिपु । ने. धिमे बाजा बजाउने लट्ठी । a stick (to play with).

-खल:, सं. (खलक-) धिमय्‌या छ थ्व: । ने. बाद्य समूह । a group of dhimae musicians.

-पउ, सं. (पथि-,-पु) थाय्‌थाय्‌लाक कुलिचिंका त:गु पउ कथि । ने. एक छेउ घुँगुरिएको बेंतको लट्ठी । an osier stick curled at one end to beat the dhimae.

-प्याखं, सं. (खन-,-गू) धिमय्‌या तालय् हुइगु प्याखं । ने. धिमे बाजाको तालमा नाचिने नाच । a dance performed to the accompaniment of the dhimae.

-बाजं, सं. (जन-,-ग:) याक:चाहे हूलगु बाजं । ने. धिमे बाजा । (हे. जं२).

धिमेय्, (मेस-) गँय्‌रा मेय । ने. गैंडा । a rhinoceros. (हे. मेय्)

धिलाच्व, सं. धिनाच्व । ने. चारमध्ये एउटा डाँडा वा भन्ज्याङ । a mountain peak. situated south of the Kathmandu Valley. (हे. च्व).

धिसिं, अ. बल्ला:, क्वातु । ने. बलियो, दरिलो । strong, firm, sturdy.

-पलाः सं. (लाख-) क्वातुगु पलाः । ने. दरो पाइला । a steady step.

-लाये, क्रि. (त) १. बल्लाये । ने. बलियो वा गठिलो हुनु । to be powerful, strong. २. म्ह क्वातुये । ने. भुसुन्डे हुनु । to become sturdy.

धिस्काना, स. फलाना । ने. फलानो, ढिस्कानो । so-and-so.

धिं, अनु. १. बाजंया घुं काःगु सः । ने. बाजाको घुराइ, निनाद । reverberation of a drum. २. सँ पुइगु पहः, धिं । ने. धिनिधिनि । the act of pulling hair. (chv)

-चा, सं. (बा. भा.) बाजं । ने. बाजा । a drum (chv).

-धिं याये, क्रि. (त) (बा.भा.) सँ पुये । ने. कपाल लुछ्नु । to pull hair (chv).

धिंकाः, सं. (काल-) थिंकाःया अःखः । ने. नगद, उधारोको उल्टो । hard cash, cash payment. (हे. थिंकाः).

धिंके, क्रि. १. तू बिये । ने. टेवा दिनु । to shore up. २. मिसा सेँके । ने. सतीत्व हरण गर्नु । to seduce, rape.

धिंधिंबल्लाः, सं. (लाक-) १. धिने फक्व बल्लाःगु कासा । ने. घचेटाघचेट गर्ने खेल । a game in which each tries to push the other off. २. छुं बा सुं ल्वाकास्वेगु ज्या । ने. प्रतिस्पर्धा । competition.

धी[१], सं. (धिक-) १. धी चिना च्वंगु । ने. ढिको, डल्लो । a lump. २. धीचिंगु छुं नीत छेले दुगु खँग्वः । ने. ढिको वा डल्लो गन्दा प्रयोग गरिने गणक । cl. for counting things in lumps.

-खापा, सं. (-पा) च्वं क्वे वया ग्वइगु पसः धी । ने. घच्याडेर खोल्ने लाउने ठाडो खापा, ढिक खापा । a shutter swivelling up and down.

-चिने, क्रि. छ्यी जूवने । ने. डल्लो पर्नु, जम्नु । to condense, become thick.

-धी, क्रि.वि. तःधी याना । ने. ढिको । in lumps.

धु, सं. दु, हाकः । ने. लमाइ । the length.

-कथं, क्रि. वि. हाकलं, दुं । ने. लमाइले । length-wise.

-छि, क्रि. वि. पूवंक छ्हाकः, धुछि छ्म्हसें क्वबुइ थाक । ने. पूरापूर, लामो हुने गरी, बाटोभरि । at full length.

-दाये, क्रि. (त) म्ह्यु दाये । ने. लम्पसार परेर बाटो नाप्नु । to prostrate oneself at every third step.

-बि, सं. धुइ बनाः दीगु सिँ । ने. धुरीबलो, धुरी अड्याउने निदाल । a ridge-beam.

-पेने, क्रि. १. हाकः दाये । ने. लमाइ नाप्नु । to measure the length. २. म्ह कुचात तपेंके, वाक्काःतये । ने. हाईं काढ्नु, जिउ तन्ग्रयाउनु । to stretch oneself.

-सँ, सं. (-पु) धुँसँ, सलयाके गःपतय् दइगु छ्वलःसँ । ने. जगर, याल । the mane of a horse etc.

धुकु[१], अनु. (द्वि) नुगःपाय् मिनीगु धुकुधुकु । ने. ढुकढुक, मुटुको धडकन । an echoic word denoting heartbeat.

चुकु[१], सं. खः व मखुया दथु । ने. धुकचुक । reluctance.

-धुकु सने, क्रि. १. नुगः भाराभारा मिने । ने. मुटु ढुकढुकाउनु । (of heart) to beat fast. २. नुगःपा धुकुधुकु सने । ने. मुटुको चाल बढ्नु । to palpitate.

-मां, सं. (मान-,-गू) काचाक्क थये अथे धाय् थाकुगुया भाव । ने. सन्दिग्धता, कुतकुती । a state of uncertainty. (हे. मां).

धुकु[२], सं. (बा. भा.) १. देने, धू याय्गुया भाव । ने. सुत्नु लेट्नु, पल्टनु । sleeping, lying down. २. धिसिलाःगु पलाः । ने. दरो पाइला । smart stepping, strong gait.

-याये, क्रि. (त) धू याये । ने. (बा. भा.) सुत्नु, धुकु गर्नु । to sleep (chv.)

धुकू, सं. (कुति-) दुनेया क्वातुगु कू, दुकू । ने ढुकुटी । a treasury, room for storing valuables. (हे. खँग्वः-, मंकाः-)

-चा, सं. (-गू) १. पिकू । ने. भण्डार (भान्छाको) ।

a pantry. २. मातं क्वथा। ने. मातन तलाको सानो कोठा। a room on the first floor.

-छुँ, सं. धुकुतिं सीमदयक् खुइम्ह। ने. आफ्नै ढुकुटीबाट थाहा नपाउने गरी चोर्ने। an inmate who robs the storeroom little by little.

-पिवाः, सं. (बाल-) दांभरिं। ने. कोषाध्यक्ष। a person who guards the treasury.

-मचा, सं. दुकुतिइ दुलफिल याय् दुम्ह मचा। ने. कोठामोचे। a boy (with access to the treasure-room).

-याये, क्रि. (त) धुकूया तंय् छ्येले। ने. ढुकुटी बनाउनु। to use as a store room.

-सुचुके, क्रि. लायें धेबा फुके। ने. बेपर्वाहसित धन फुक्नु। to squander a fortune.

-स्वने, क्रि. धुकू थापं याये। ने. ढुकुटी थापना गर्नु। to consecrate a room for storing valuables.

धुज्या, सं. (-पु) रंग रंगया कापः व ध्वाच्चात तया तःगु तहाःगु ध्वाँय्। ने. रङ्गी विरङ्गी फुर्काहरू र चामरले सजाइएको लामो ध्वजा। a bamboo pole decorated with yak's tails, tassels and frills.

-मुज्या, सं. धुज्या, धिमय् व कँय्पि। ने. लामो ध्वजा र बाजागाजा। this pole together with the dhimae set.

-मुज्या हीके, क्रि. धिमय्या तालय् धुज्या हीके। ने. धिमय् बाजाको ताल र धुनमा ध्वजा घुमाउनु। to rotate this pole to the accompaiment of dhimae music.

धुन्, सं. (-गू) सुरय लाःगु, ययापुगु सः। ने. सुरिलो, मीठो आवाज। a tune. २. नुगःया भाव, ध्यान। ने. मनःस्थिति, एकाग्रता। mood, concentration.

धुन्, सं. (नुलि-) १. न्हाय्पनं वइगु स्वःति, यति बाय् न्हि। ने. पीप (कानबाट बगेको)। pus (discharged from the ear). २. धुलं धालं त्वपुइगुया भाव। ने. कुहिरो, तुँवालो। haze, mist. ३. मिखाय् सालुक वइगु लाप्याचः। ने. आँखामाथि आउने झीनो मासुको ढकना। a cloudy patch on the eye.

-वये, क्रि. (ल) १. न्हाय्पनं न्हि स्वालां स्वालां वये। ने. (कानबाट) पीप बग्नु। (of fluid) to flow out from the ear. २. सर्गः धुनुलिं त्वपुये। ने. तुँवालो वा कुहिरोले आकाश ढाक्नु। (of the sky) to become hazy. ३. मिखाय् खसु वये। ने. (आँखामा) ढकना आउनु। to have a cloudy patch on the eye.

धुने, क्रि. धुंके, सिधये। ने. सिद्धिनु। to finish doing something.

धुपाँय्, सं. (पाँच-) धुपि चुं तयाः निला तःगु नस्वाः। ने. बाटेको धूप। a twisted roll of incense. (हे. धुं)

-तुले, क्रि. थ्वबालाथाय् धुपि तयाः निले। ने. धूप बाट्नु। to make this.

-निले, क्रि. = धुपाँय् तुले।

धुपि, सं. (-प्ति) धुपाँय् तुलेगु चुं, धुपिचुं। ने. धुपी, धूपचूर्ण। incense powder.

धुफः, सं. (फल-) धू ब्वःगुया भाव। ने. फुङ्ग धुलो उड्नु। a cloud of dust.

-दने, क्रि. धू फुर्र ब्वये, धुलं गये। ने. धुलो फुङ्ग उड्नु। (of dust) to blow up.

धुलुपुलु, क्रि. वि. तुचितुचि, उथिउथितु। ने. बराबर, तारंतार। (to come) frequently, repeatedly.

धुवा, सं. (-गू) १. लिसालिसा क्याः हालीगु मेया ज्वः। ने. धुवा। a refrain २. कक्वभाय्। ने. थेगो। oft-repeated meaningless words or syllables often spoken.

- काये, क्रि. (ल) १. मे छुये। ने. गीत थाल्नु। to start singing. २. कक्वभाय् ल्हाये। ने. थेगो राखेर कुरा गर्नु। to make use of meaningless words or syllables.

धुसः१, सं. (सल-) १. दुगः, जंन्हुपाता। ने. पिठ्यूँ। the back (of the body). २. (-गू) ध्वःसः, धुसलं तसिइ च्वंगु थल कुतु वन। ने. कम्पन, थर्थराहट। vibration. ३. धुकु धाकु पलाःसः। ने. हिंड्दा खेरिको पाइलाको आवाज। an echoic word

used to express a heavy step. ४. (-न्हु, खुन्हु) तत:धंगु धर्मकर्मया ज्याखँया छन्हु न्ह्यः वाय् कन्हेखुन्हु सदि । ने. ठूलो र महत्वपूर्ण धर्म-कार्यको अगिल्लो वा दोस्रो दिन । a day before or after a great ceremony.

धुसः२, सं. (सल-) १. लुँ कःमिया ज्यासलं धू मुना यंकाः लुँया लुँ वहया वह बिसकं नाय्का काय्फुपिं । ने. रसायन- शास्त्री । a person skilled in extracting gold and silver out of the dust collected from a gold or silversmith's workshop. २. लुँ वह आदि धातु बिसकं बिसकं नाय्केगु विद्या । ने. रसायनशास्त्र ।

-ज्या, सं. (-गु) धातु त धी धी बिसकं नाय्का काय्गु ज्या वा विद्या । ने. रसायनशास्त्र वा विद्या । the act or an instance of this.

धुसाखान, सं. तच्वत, भताभुंग जुइकथं, म्हिगः गुथि मुनाय् धुसाखान जुल । ने. उत्पात, उपद्रव, ज्यास्ती । disturbance, fuss.

धुसि, सं. जँधू चामाः तुम्ह मनू । ने. कुप्रो । a hunch-back.

-क, क्रि. १. धुसि लुइक । ने. कुप्रिने गरी । (to work) droopingly.

-लुइक, क्रि. वि. १. = धुसिक । २. जन्हु फातय् ग्वारा वय्क । ने. जुरो उठ्ने गरी । bending forward.

-लुये, क्रि. (ल) जँ चामाः तुले, ग्वारा यहां वये । ने. कुप्रिनु, पिठ्युँमा जुरो उठ्नु । (of back) to become hunched.

धुँ, सं. स्याना नइम्ह गुँइ च्वंम्ह जन्तु । ने. बाघ । a tiger. (हे. ख्वाँय-, गा-, चिता-, तिँ-, माकः-, बँसिप्वलःक).

-कासा, सं. चा व धुँ याना: चेस थें म्हितेगु कासा । ने. बाघचाल । a board game consisting of tigers and goats.

-च्वः, सं. (च्वल-,-गु) धुँ केँकेगु च्वः । ने. बाघ फसाउने पासो । a snare to capture a tiger.

-तिँ, सं. छ्वाःगु तिँ । ने. निगालो । a reed.

-पेने, क्रि. १. म्हकुचात तिपेंके । ने. आँग तन्काउनु । to stretch ones limbs. २. वाक्काः तये । ने. हाई काढ्नु वा गर्नु । to yawn.

-सँ, सं. सल वा ख्वाँय् धुँयाके गःपतय् दइगु छ्वलः सँ । ने. जगर, याल । the mane.

-सिँ, सं. (-गः) सिसि थां । ने. अग्राखको टिम्वा । hard wood, timber.

धुं, सं. (धुन-,-पु) सिन्का धुं । ने. धूप (नबाँटिको) । a stick of incense.

-तियाद्यः, सं. धुंतीचा, धुं तय्गु थल । ने. धूपदान । a perforated stand, designed to hold incense-sticks.

धुंके, सं. पूवंगुया भाव, सिधय्के । ने. पूरा गर्नु, समाप्त गर्नु । completion.

धुंचा, सं. लुखापाः च्वनीम्ह धुंचा । ने. बाघको रूपमा द्वारपाल । a tiger figure guarding the main entrance. (हे. सिंचा).

धुंसुं, क्रि.वि. सिधः कयनं, धुनेवं । ने. सिद्दिने बित्तिकै । just after having finished

धू१, सं. (धुल-,-प्ति) नचुगु, चुं । ने. धूलो । dust.

-थने, क्रि. चुं थले, नचुके । ने. धुलोपीठो पार्नु, भताभुङ्ग पार्नु, संहार गर्नु । to ravage, ruin.

-दने, क्रि. भज्यंक सेने, चुंदने । ने. तहसनहस हुनु, बिग्रनु । to be ravaged, ruined.

-धाः, सं. धू व धूयें जाःगु छुं, धू धी । ने. धूलोसुलो, फोहर-मैला । dirt, filth etc.

-स्वां, सं. (स्वान-,-प्वः) धुलं दय्का तःगु स्वां । ने. बनाएको वा सिर्जेको फूल । a flower made of dust.

धू२, क्रि. वि. क्वः, (छक्व, निक्व) । ने. पटक, चोटि । once.

-बधू, क्रि.वि. गबलें, धूबधू छँय् वय्गु यारे । ने. एक-दुई पटक, कहिलेकाहीं । sometimes, often.

-वांधू, क्रि. वि. धुलुपुलु, ससतिक । ने. तारंतार, चाँडो चाँडो । frequently, very often.

धे१, सं. १. बरां मुस्या आदिया धे । ने. बीजकोश, संपुतिका । a pod, capsule. २. स्वांसिया पुसा थल । ने कोसा, मटर, सिमी आदिको बीजकोश । a pod. ३. बू बः, कःनि निनेत छ्वेले दुगु तँजि ग्वः । ने. मकै, सिमी, मटर आदि कोसा गन्ने गणक । cl. for counting pods, capsules or ears.

घे२, अ. क्वछुगुया भाव, बेक्व:गुया भाव। ने. ढल्काइ, झुक्नुको भाव। inclination, oblique.

-चुये, क्रि. (ल) १. गनं चू वने। ने. कतै झुक्नु वा ढल्कन खोज्नु। to lean to one side. २. याय्नाय् ध्याय्नाय् जुये। ने. लरखराउनु, ढलमल गर्नु। to stagger, totter. ३. पंलिये। ने. पक्ष लिनु। to side with.

घेकातये, क्रि. (ल) बाजि याये। ने. ढिपी कस्नु, लिंडेढिपी गर्नु। to insist.

घेकासिकि, सं. (-गू) धिंधिंबल्ला:। ने. होडबाजी, हानथाप। competition.

-याये, क्रि. (त) धिंधिंबल्ला: याये। ने. होड थाप्नु, स्पर्धा गर्नु। to compete.

घेचु, क्रि. बेक्व:गु, बेथां ला:गु। ने. तेर्सो, बाङ्गो। slanting, sloped.

-किपा, सं. (-पा:) ध्याचू किपा। ने. व्यंग्यचित्र। a cartoon.

घेतायें, क्रि. (ल) जिराहा जुये। ने. धिङ्न्याहा हुनु, अड्डी लिनु। to be stubborn.

घेता:, वि. पास्याय् थाकुम्ह। ने. जर्कटो, थेचरो। stubborn.

-फइ, सं. सलं बांन्याय्थें धालकि धालम्ह मनू। ने. जिद्दीवाल, हठी व्यक्ति। a stubborn person.

घेने, क्रि. त्वाल्हाये, चिहाय्के। ने. टुक्र्याउनु। to cut, curtail.

घेपु, सं. झिपा: नेपाली भ्वँया पं। ने. ढेप। a unit of ten sheets of paper.

घेपा, सं. भ्याता भ्याता ल्व्हंम्ह मिसा, थसुल्ली आइमाई। a corpulent woman.

घेबा, सं. (-ग:) धन। ने. रुपियाँ, पैसा। money.

-ज्याये, क्रि. (त) घेबा दय्के, दुस्वके। ने. धन कमाउनु। to make money.

-नके, क्रि. कुचु बिये वा नके। ने. घूस खुवाउनु, घूस दिनु। to bribe.

घेंक, क्रि. वि. तसकं, स:वय्क। ने. बेस्करी, ड्याम्म (पिट्नु)। (to strike, bump) with a thud.

घेंग्रिक्क, क्रि. वि. तस्सकं बस्वायेगु, बाबुचां मचायात घेंग्रिक्क बस्वात। ने. ढ्याम्म (थचार्नु)। (to knock down) with a dull sound.

ध्याक्व, सं. (-गू) दुकुं, दुनें ला:वंगु कुं। ने. कुनाकाप्चा। a corner, a place where two sides meet.

-न्याके, क्रि. ध्याचू नके। ने. छेड हान्नु। to taunt.

-लिये, क्रि. (त) १. चिउता: मतये, छखे चिले। ने. तटस्थ हुनु, चासो नराख्नु। to sit on the fence, to be indifferent. २. छखे लिक्क च्वने (म्ह चिप जूया:)। ने. पर सर्नु (नछुने हुँदा)। to live apart during menstruation.

ध्याचये, क्रि. (ल) ध्याचा ध्याचा जुये। ने. हिलो हुनु। to become muddy.

ध्याच:, वि. १. ध्याच्या ध्याच्यागु। ने. हिलाम्य। muddy. २. फुईं केनेगु पह। ने. रवाफ। boasting.

-दने, क्रि. न्याच: दने, फुईं केने। ने. रवाफ छोडनु, धाक लाउनु। to show off, boast.

-लँ, सं. (-पु) मखुगु बाय् मभिंगु लँ। ने. आपत्तिजनक बाटो। a wrong or evil path.

ध्याचु, सं. (चुलि-,-गू) ध्याक्व न्याका धाय्गु खँ। ने. व्यंग्य। irony, taunt.

-किपा, सं. (-पा:) घेचू किपा। ने. व्यंग्यचित्र। a cartoon.

-नके, क्रि. ध्याक्व न्याके, नाग: तुग याये। ने. छेड हान्नु, व्यंग्य गर्नु। to taunt, speak sarcastically.

-प्याखं, सं. (खन-,-गू) सुयां कुं खिना: बा सुइतं ध्याका: च्वयां त:गु प्याखं। ने. व्यंग्यात्मक नाटक वा नाटिका। a satirical play. (हे. च्वामु, प्याखं, स्याचु).

ध्यांक, क्रि. वि. तसकं, स:वय्क। ने. ढ्याक्क (बिसाउनु, बजार्नु)। with a bang.

ध्यांग्रि, सं. घेपा, हिसिमदय्क ल्व्हंम्ह मिसा। ने. थसुल्ली, भ्याल्ले आइमाई। a corpulent woman with a protruding hip.

ध्या:ग, सं. तग्व:गु घेबा (न्याग: वंगु)। ने. दुई पैसे, पाँच पैसे ढ्याक। a big coin, worth at least two paisa.

-पला:, सं. (लाख-) तपला:गु पला: । ने. ठूलो पाइला, ठूलो फट्को । a long stride.

ध्व, अ. गीगुया भाव । ने. कुहिनुको भाव । putrefaction.

-गिये, क्रि. (त) १. सेने, गीयें च्वने । ने. बिग्रनु, सड्नु । to rot २. बाताबातां च्वने । ने. फतफती गल्नु, कुहुनु । to putrify.

-ध्वधाये, क्रि. (ल) १. ध्वगीये ध्वगीये च्वने । ने. कुहिन थाल्नु, गल्न लाग्नु । to be putrified slightly. २. (धा: कइ) द्वाच्या द्वाच्यां च्वने । ने. गिलगिलिएको हुनु (फोको, खटिरो), पीपले गिलत्त परेको हुनु । (of boil or sore) to suppurate.

ध्वखा, सं. ध्वका, भ्रंग: लाय्गु ज्या । ने. कपट, बेइमानी । deception, fraud.

-नये, क्रि. (ल) भ्रंग: लाकाच्वने । ने. धोखा खानु । to be deceived.

-नके, क्रि. ध्वखा बिये । ने. धोखा दिनु, छल्नु । to deceive, cheat.

ध्वतुये, क्रि. (ल) स्वचाय्क धवतं तुये । ने. (डाडुले) उबाउनु । to scoop up (with a ladle) (हे. तुये[२])

ध्वदुक, क्रि. वि. आका भ्राकां, ध्वदुइकथं । ने. अकस्मात, जम्काभेट हुने पाराले । (to meet) face to face.

ध्वदुये, क्रि. (ल) १. पिथि ब्वा: चूलाइ कथं नाप लाये । ने. जम्काभेट हुनु । to come across, bump into. २. माला: लूगु जुये । ने. पत्ता लाग्नु (खोजेर) । to be traced out.

ध्वप, सं. (-गू) भ्रतिला । ने. धाप, दलदल । a quagmire. (हे. प)

ध्वब्या, सं. १. वस: इस: हीम्ह । ने. धोबी । a washerman. २. हाकु बाय् समावं ब्वा:म्ह । ने. कालो अनुहारको । a man of dark complexion (pej).

-ज्यास:, सं. (सल-,-गू) वस: हीगु थाय् । ने. लुगा धुने ठाउँ । a laundry.

-नी, सं. १. मिसाम्ह ध्वब्या । ने. धोबिनी । a washerwoman. २. हाकु उनम्ह मिसा । ने. काली आइमाई । a woman of dark complexion. (pej)

ध्वये[१], क्रि. (त) ख:यें मखुयें पिये । ने. सुस्तरी छोइनु, हलुङ्गो तवरले स्पर्श गर्नु । to touch lightly. (हे. पि-, लि-)

ध्वये[२], क्रि. (ल) १. फ्याये, देछाये । ने. संकल्प गर्नु, चढाउनु । to set aside, consecrate २. ल्वये, ल्वल्व: जुये । ने. सुहाउनु, जोडा मिल्नु । to match with, fit into (हे. किसली-, पुजाभ:-, सि-, स्वां-).

ध्वं[१], सं. (ध्वँल-) खिचा थें च्वंम्ह जंगली जन्तु विशेष । ने. स्याल । a jackal.

-च्वलय्, सं. (लस-) फ्याकु ध्वंचा । ने. घोर्ले बरुवाल । a fox.

-लाये, क्रि. (त) भ्रंग: लाये । ने. ठग्नु, धोखा दिनु । to deceive, cheat. (हे. फ्याकु-).

ध्वं[२], सं. (ध्वन-) १. (-गू) ल:ली वनीगु ध: । ने. ढल, डुंड । drain, drainage. २. लायात:गु पाइप । ने. बिछ्याइएको पाइप वा डुंड । pipe line, sewer. (हे. क्व-, ची-). ३. कापतय् तया त:गु म: । ने. कलप, माड । starch. ४. फाय्फुइँ । ने. फाईंफुट्टी । boasting.

-चाये, क्रि. (ल) १. न्हूगु कापतय् म: लिकाये । ने. माड पखाल्नु । to rinse out the starch (of a new cloth). २. तं केने । ने. घुर्क्याउनु, रिस देखाउनु । to frown, show anger, sulk.

-प्वा:, सं. (प्वाल-) १. ध्वंया पिनेयागु प्वा: । ने. ढलको प्वाल वा भ्वाङ । the opening of a drain. २. लेव:सिं, लखावति । ने. कुलटा । an adultress, prostitute.

ध्वं[३], अ. दँ थँया ल्याखं थँ, जिथिम्ह । ने. उमेरले जेठो, पाको, परिवक्व । mature, experienced.

-ब्वा, सं. १. ब्वाया दाजु । ने. जेठाबा । one's father's elder brother. २. ब्वाया तँय् हनेबहम्ह । ने. बाबु समानको । a fatherly person.

-मा, सं. १. त:ब्वाया नकिं । ने. जेठी आमा । one's father's elder brother's wife. २. मांया तँय् हनेबहम्ह । ने. आमा समानकी । a motherly woman. (हे. हँय्खेँय्-).

ध्वं४, अनु. जंधूफातय् म्हुछ्याना: दाय् वलय् थें न्या:गु स: । ने. धड्याम्म, ढ्याम्म । bang, thud.

-बजि, सं. (वा. भा.) बजि ल्हूगु स: । ने. चिउरा कुट्दाको आवाज । the sound of beating or pounding rice.

-बजि याये, क्रि. (बा. भा.) बजि ल्हुये । ने. चिउरा कुट्नु । to beat rice, pound rice.

ध्वंग:, सं. (गल-) हेता:गु थलबल मायंबकेगु मुग: । ने. काठेमुंग्रो (कुचिएको भाँडाकुँडा सम्याउने) । a mallet used to smoothen dented pots etc.

ध्वंस, सं. भज्यंगु, भज्यंक सेंगुया भाव, नास । ने. ध्वंस, विनास । destruction.

ध्व:१, सं. (ध्वल-) कियात:गु चिं, । ने. धर्सो, रेखा । line; rule.

-किपा, सं. (-पा:) ध्वलं ज्यानात:गु किपा । ने. रेखाचित्र । line drawing, sketching.

-किये, क्रि. (ल) ध्व:साले । ने. धर्सो तान्नु । to draw a line.

-किये, क्रि. (त) रंगरिंग छ ध्व: लाये । ने. विरङ्ग हुनु (एक धर्सोमा) । to stain (as a line).

-खेले, क्रि. ध्वलं चिं तये, चिं खेले । ने. चिनो लाउनु, चिनोले जनाउनु । to tick off.

-गिये, क्रि.(ल) ध्वाँय्क छध्व: गिये । ने. धर्सो कोर्नु । to scratch a line.

-साले, क्रि. = ध्व:क्यिे ।

ध्व:२, अ. १. भज्यंगु । ने. चकनाचूर । crushed. २. थीगु थलबल । ने. सार्नुको भाव । a scoop etc.

-खने, क्रि. १. बूगु नसा त्वंसा मेगु थलय् प्वंके । ने. अर्को भाँडोमा खन्याउनु (पाकेको खाना) । to transfer cooked food from. २. सेंके । ने. बिगार्नु । to ruin. ३. ध्वखा नके । ने. धोखा दिनु । to betray. ४. (सुयां द्वंस्यं) प्वला बिये । ने. (कसैको कसूर) उदङ्याउनु । to disclose one's misdemeanour publicly.

-पुये, क्रि. (ल) १. पारा पारां हाले । ने. फतफताउनु । to prattle. २. ध्वाँय् ध्वाँय् हाले । ने. चर्को स्वरले कराउनु । to speak out loudly, hoarsely.

ध्वा, अ. १ ख्वा:पा: । ने. अनुहार, मुखडा । face, front. २. अनु. ध्वाक्क व:गु स: । ने. ढ्याक्क । thud, bumping.

-चिं, सं. (चिन-,-गू) ध्वाना त:गु चिं । ने. छाप । a dent.

-चुये, क्रि. (ल) ख्वालं चुइक दये । ने. नाकले टेक्ने गरी लड्नु । to fall face down.

ध्वाक्क, क्रि. वि. स: वयक, तसकं । ने. आवाज आउने गरी, ढ्याक्क । with a dull thud.

ध्वाका, सं. ध्वाखा, तद्वा:गु लुखा दुवा: । ने. ढोका, दैलो । a gate; gateway.

-पा:, सं. (पाल-) ध्वाखापिवा: । ने. द्वारपाल, ढोकापाले । a gate-keeper.

-सि, सं. (-गू) गां वा सहरया लुखा दुवा: । ने. नगरद्वार । a city-gate.

ध्वाता, सं. १. न्ह्यांज्य: । ने. लट्ठक, पुङमाड् । an idiot. २. आतापातागु पला । ने. लरबरिएको पाइला । irregular or disorderly stepping.

-सु, सं. ध्वाता पह: । ने. लठेब्रोपना । idiocy.

ध्याथुइक, क्रि. वि. बांलाक थुइकथं । ने. राम्ररी बुझ्ने किसिमले, खुल्ने गरी । convincingly.

ध्वाथुये, क्रि. (ल) स्वातुक सिउगु थूगु जुये । ने. राम्ररी सम्झेको बुझेको हुनु । to understand fully.

ध्वादये, क्रि. (ल) ध्वाता वा ध्वाद: जुये । ने. लठेब्रो हुनु । to become foolish.

ध्वाद:, वि. ध्वाता, मथूम्ह । ने. अबूझ, लठेङ्ग्रो । foolish, stupid.

-क, क्रि. वि. ध्वादय्क, ध्वाताक । ने. बोधो पाराले । idiotically.

-जुये, क्रि. (ल) = ध्वादये ।

-सु, सं. ध्वाता पह: । ने. मूर्खता । idiocy.

ध्वाना, सं. ध्वाय्गु ज्या । ने. मुद्रण, छपाइ । print.

-आख:, सं. (खल-,-ग:) छापय् याय्गु म्ह:या आख: । ने. मुद्राक्षर । a piece of printing type.

-उजं, सं. (जन-,-गू) लाय्कू उजं । ने. अध्यादेश, इस्तिहार । an ordinance, edict.

-काये, क्रि. (ल) तःलय् च्वंगु आखः इखः थःने वय्के। ने. (शिलालेखको) माथि उठाउनु, खिंच्नु। to trace out.

-सफू, सं. (फुलि-,-गू) प्रेसं पिदंगु सफू। ने. मुद्रित, छापिएको पुस्तक। a printed book.

ध्वाये, क्रि. (त) १. प्रेसय् छापय् याये। ने. छाप्नु। to print. २. छाप तये, थासां ध्वाये। ने. छाप लाउनु, छिप्नु। to imprint, print on cloth. ३. तःलय् च्वंगु आखः इखः थःनेया थ्वैतय् वय्के। ने. (शिलालेखको) माथिको कागजमा तलका अक्षर खिंच्नु। to trace out.

ध्वाला, अ. ध्वः ध्वः बाय् स्वः स्वः वःगु खिति। ने. टाटेपाटे वा धर्को परेको मैल। speckle, filth.

-खिति, सं. = ध्वाला।

ध्वाँय्, सं. (ध्वाँच-,-पु) पताः, ध्वँजा। ने. झण्डा, ध्वजा। a flag, banner.

ध्वाँय्ध्वाँय्, क्रि. वि. १. त्वाँय् त्वाँय्। ने. चर्को स्वरमा। (to call out) repeatedly and loudly. २. ला लाये, ध्वाँय् फिं (ध्वः साले)। ने. जथाभावी। (to draw lines) at random, in all directions.

ध्वाँय्नइ, सं. स्वांत्यांक तःधीम्ह मिसा। ने. लाम्ताङे (आइमाई)। an unusually tall woman.

ध्वाय्नाय्, सं. स्वांत्यांक तःधीम्ह मिजं। ने. लाम्ताङे (पुरुष)। an unusually tall man.

ध्वां, सं. (ध्वान-) ग्यां मदुम्ह। ने. बुद्धि नभएको, अबूझ। a stupid person.

-ज्यः, सं. (जेल-) ध्वांपाक। ने. बुध्दु, गोबरगणेश। a simpleton.

-याये, क्रि. (त) पाकः बाय् ज्यः याये। ने. मूर्ख बनाउनु। to stupefy.

ध्वांक१, क्रि. वि. ध्वां खनेदयक्। ने. लठ्याउरोपना देखिने गरी। stupidly.

ध्वांक२, अनु. सःवय्क तसकं (हाये)। ने. ड्याक्क, ड्याम्म (ठोकिनु)। (to collide) with a bang.

ध्वांग, सं. (-गः) १. चिकं, मतचिकं तिनचा। ने. ड्वाङ्। a big container made of tin. २. सः तसया वइगु यन्त्र। ने. ध्वनि प्रसारक यन्त्र, लाउडस्पीकर। a loudspeaker. ३. तातापाक सः थेंका बीगु ध्वांग। ने. टाढासम्म स्वर फैलाउने ड्वाङ्। a megaphone.

-थाये, क्रि. (त) हल्ला याये। ने. ड्वाङ् ठटाउनु, हल्ला गर्नु। to rattle an empty container (to infuriate fighters).

-पुये, क्रि. (ल) खँ वा सः उखे थुखे नेकें। ने. ड्वाङ् फुकेर प्रचार गर्नु। to spread news (by means of a megaphone).

ध्वांपां, अनु. १. पुखुली छुं कुतुं वंगुया सः। ने. छ्याप्ल्याङ, तलाउमा केही खस्दाखेरिको आवाज। a splashing or paddling sound (when something is dropped into a pool). २. (बा. भा.) खुसिचाय् बाय् पुखुली म्वःल्हुइगुः। ने. नदी वा पोखरीमा डबुल्की मार्नु। splashing or paddling (chv).

-याये, क्रि. (त) १. धांपां याये। ने. पौड्नु (बा. भा)। to swim (chv) २. धांपां याये, धर्व्वाये। ने. डुबुल्की मार्नु। to dive.

ध्वाःक, क्रि. वि. आकाभाकाय्, तसकं सःवय्क। ने. अकस्मात्, चर्को आवाज आउने गरी (ठोकिनु, टकराउनु)। (to collide) accidentally, with a dull thudding sound.

ध्वाःध्वां, क्रि. वि. लिसा लिसा कयाः, तसय्कं, दिपाः मदय्क। ने. दोहोरो, तेहरो, लगातार, चर्को आवाज आउने गरी (ठोकिनु, टक्कराउनु)। repeatedly, constantly and with a sharp thudding sound.

न

न१, सं. (-क) छ्वता तसकं छाःगु धातु। ने. फलाम। iron. (हे. कचि-, प्वलाख-).

-कय्गू, सं. (गुलि-,-ग) न्ह्याक्व फ्वया तःसां माःमबुइगु कय्गू। ने. नपाक्ने खालको केराउ (शब्दार्थतः फलामे केराउ)। an unsoakable pea (lit. iron pea).

-कःति, सं. (-पु) न चाय्गु कःति। ने. फलाम काट्ने करौंती। a hacksaw.

-कःमि, सं. कऊ, नज्या याइम्ह। ने. कौ, नकर्मी। a blacksmith.

-किं, सं. (किन-,-पु) नयागु पुला:गु किं । ने. कीला, फलामे कीला । a nail.

-किंमुग:, सं. (गल-,-ग:) नकिं लीगु बा तायेगु मुग: । ने. कीला उखेल्ने वा ठोक्ने फलामे मुंग्रो । a claw-hammer.

-खि, सं. (-कू) न नायूका ज्या सने बलय् पिहाँ वइगु कस । ने. पगालेको फलामबाट निस्केको कसर । dross (of iron), pig iron (lit. iron-dirt). (हे. खि)

-खँय्, सं. (खेंच-,-ग:) म्हासु मदुगु खँय्, ला:खँय् । ने. पहेँलो नभएको फुल । an egg without yolk. (lit iron egg)

-ख्व:सिं, सं. (सिन-,-ग:) छा:गु ख्व:सिं । ने. हाडे ओखर । a hard walnut. (हे. ख्व:सिं).

-भाजं, सं. (जन-) १. (-ग:) नयागु ग्वला:गु थल । ने. तावा । a griddle. २. (-पा:) मरि छुइगु भाजं । ने. तावा । a flat pan. (हे. भाजं).

-मुग:, सं. (गल-,-ग:) नयागु मुग: । फलामे मुंग्रो । a hammer.

न[२], अ. नय्गुया भाव । ने. खानु, खाना, खवाइ । eat, eating.

-अबसं, सं. (सन-) पालं याय्गु ज्या । ने. फलाहार गर्नुको भाव । the breaking of a fast.

-खिरां, सं. (रान-) नगुलु, नय्मा:सिं । ने. खन्चुवा, घिचुवा । a glutton, ravenous fellow.

-चिये, क्रि. (त) म्हुतु म्हाले बाय् म्हाय्के । ने. मुख बार्नु वा बार्न लाउनु । to diet.

-न्हय:, सं. (न्ह्हेल-,गू) नय् धुंका: वइगु न्हय: । ने. भाते निद्रा । sound sleep (just after a good meal).

-पा:, सं. (पाल-,-गू) साक्क भुतूज्या याय्स:गुया भाव । ने. पाकविद्या, पाकशास्त्र । cookery.

-पु, सं. (-गू) नइगु पहचा । ने. खाने ढाँचा वा तरिका । the style of eating.

-फेने, क्रि. पालं याये । ने. व्रत बस्दा खाइने निरामिष भोजन, फलाहार । to break the fast.

-सा, सं. नय्गु बस्तु । ने. खाना, खाद्य पदार्थ । food.

-सिं, सं. (सिन-) नखिरां, नगुलु । ने. खञ्चुवा, पेटू । a glutton.

-सु, सं. नभाय्, नय्गु पहचा । ने. खाने ढाँचा वा तरिका । the manner of eating.

न[३], सं. न्हासं ताइगु बांला:गु बाय् बांमला:गु न । ने. गन्ध, दुर्गन्ध वा सुगन्ध । notice of a smell (good or bad).

-तायेे, क्रि. (ल) नव:गु बा नस्वा:गु न्हासं चाये । ने. गन्ध चाल पाउनु । to smell (lit. feel smelling).

-तुने, क्रि. न्हासं न ताय्के स्वये । ने. बास लिन खोज्नु, सुँघ्नु । to smell.

-दये, क्रि. (त) गीन बाय् सून दये । ने. दुर्गन्ध हुनु । to emit bad smell.

-वये, क्रि. (ल) नव: ताये वा चाये । ने. गन्हाउनु, दुर्गन्ध आउनु । to stink.

-स्वाये, क्रि. (त) नस्वा: वये, नस्वा:गु ताये । ने. सुबास आउनु । to be fragrant.

न[४], सं. सर्ग:, प्वंखाय् । ने. आकाश, फराक, विस्तृत । the sky, space.

-गुये, क्रि. (त) सुथ जुये, सर्ग: गुत कि घ:तुइसे च्वनी । ने. आकाश उग्रनु, बिहानी हुनु । to dawn.

-न्याये, क्रि. (त) खसु न्याये, मल:जुये । ने. बादल गर्जनु, चट्याङ पर्नु । to thunder.

-मि, सं. ह्याउँ न:गु कंनिभा: । ने. अस्ताउन लागेको रातो घाम । an afterglow.

-सने, क्रि. नगुये, नसन कि सुथ जुइ । ने. विहान हुनु । to dawn.

न[५], अ. नवाय्गुया भाव । ने. बोल, बोली । word, speech.

-तुये, क्रि. (ल) नतसुत जुये । ने. बोलचाल हुनु, कुराकानी गर्नु । to greet, speak.

-वाये, क्रि. (त) नता: क्ये, खँ पिकाये । ने. बोल्नु, कुरा गर्नु, बोली फुट्नु । to greet, utter.

न[६], क्रि. वि. भन्नैले, थयें, आ:। ने. नै, भण्डै । nearly, about.

नउ[१], सं. सँ चाइम्ह, लुसि थेंकीम्ह । ने. नाउ, नापित, हजाम । a barber (by caste).

–नी, सं. मिसाम्ह नउ। ने. नउिनी। a female manicurist.

नउ२, सं. (-प्ति) जिलं बना: ल्यंगु। ने. खरानी। ashes. (हे. सिमि-).

-सा:, सं. (साल-) नउ मुना: दयूका त:गु सा:। ने. खानीको मल, खाद। compost.

नकतिनि, क्रि.वि. आ: हे, धत्यें। ने. अहिले, भर्खर। just now, recently.

-या, वि. न्हूगु, धउंयागु। ने. आधुनिक, भर्खरको। modern, current.

नकरा, सं. मछाला भाय् मदुम्ह। ने. नकच्चरो। a shameless person.

-क, क्रि. वि. मछा मजुसे। ने. निर्लज्ज भएर। shamelessly.

नकल, सं. १. सकलया अ: ख:। ने. अनुकृति। copy, imitation. २. दबू प्याखनय् बिचय् पिदनीगु ख्यालिकं। ने. ख्याल ठट्टा, दिल्लगी। an interlude of skit (within a full-length play). ३. नखरा, उत्ताउलोपन। coquetry, sex-appeal.

-काये, क्रि. (ल) १. ल्हेये। ने. नकल सार्नु। to copy. २. न्याकं केने। ने. नखरा देखाउनु। to wriggle, flirt.

-याये, क्रि. (त) १. भाय् सेने। ने. नकल गर्नु, गिज्याउनु। to mimic. २. बांलाके, छाय्पे। ने. सिंगारिनु। to beautify.

नकलि, वि. १. सकलिया अ:ख:, मभिंगु। ने. बनावटी, नअसल, कमसल। artificial. २. न्याकं तच्व:म्ह। ने. नखरमाउली। coquettish.

नकस, सं. (-गू) तासया छता कासा। ने. नकस, तासको खेल। a card game.

नकाब, सं. (-गू) धात्यें यागु ख्वा: त्वपुइगु ख्वा:पा:। ने. मुकुन्डो। a mask.

नकिं, सं. (किन-) १. कत्ताना: छें याइम्ह मिसा। ने. घरकी माउ। the lady of the house. २. थकालिया कला:। ने. थकालीकी पत्नी। the wife of the eldest member of the family etc. ३. प्याखं वा बाखंया मूम्ह नकिं। ने. नायिका, अभिनेत्री। a heroine. (हे.पा-,बुरि-,मू-). ४ नयागु किं। ने. कीला। a nail. (हे. न१)

नके१, सं. नकेगु ज्या। ने. खुवाउने काम। feeding, feasting.

-चिता, सं. १. नकेगु ज्याया चिउता। ने. खुवाउने बन्दोबस्त। feasting arrangement. २. नकेगु ज्याय् तकेनीपिनिगु पुच:। ने. ख्वाउनेहरुको जमात। a group of people supervising a feast.

नके२, क्रि. नकेगु ज्या याये। ने. खुवाउनु। to feed. (हे. नये)

नकेंस्याये, क्रि. (त) नकें थ्याये। ने. मुख मोस्नु, भाग कम गर्नु, कम ख्वाउनु। to skimp.

नक्सा, सं. (-गू) १. किपा, मायूप। ने. रेखाचित्र, मानचित्र, नक्सा। a sketch, map.

-च्वये, क्रि. (त) नक्सा दयूके। ने. नक्सा खिंच्नु, बनाउनु। to draw a map

नखत्या, सं. (-गू) नख:लिउ म्ह्याय्मचा भिनामचा ब्वनेगु ज्या। ने. चाडवाडपछि छोरीबेटीहरूलाई बोलाइने चाड। a feast arranged to entertain married daughters etc. after a major festival.

-ब्वने, क्रि. नखत्या स:ते। ने. छोरीबेटीहरूलाई निम्त्याउनु (चाडपर्वपछि)। to invite to this

नख:, सं. (खत-,-गू) चख: मखु, मू नख:। ने. ठूलो चाड, पर्व। a major festival.

-चख:, सं. (खत-) नख: व चख:। ने. चाड र पर्व। festivals in general. (हे. चख:).

-दने, क्रि. नख: न्याय्के, हने। ने. चाडपर्व मनाउनु। to observe a festival.

नखि, सं. (-पा) सितार थाय्त न्ह्याइगु तारया अंगू, लखु थेंन्या:गु अंगू। ने. नक्खी, सितार बजाउँदा लगाउने औंठी वा साधन। a plectrum.

नगरा, सं. (-गू) भराय्रव:गु बाग:खिं। ने. ठूलो दमाहा, नगरा। a kettledrum.

नगु, सं. (-ग:) सर्गतय् थिनाच्वंगु नगु, नक्षेत्र। ने. तारा, नक्षत्र। a star, planet. (हे. खार्खेय् पुच:-, तहा:-, न्हिपंतहा:-, स्वय्-).

-गुये, क्रि. (त) नगुये, ध: तुयुये। ने. बिहानी हुनु, उघ्रनु। to dawn.

-त्वये, (ल) ज: व्हले। ने. तारा उदाउनु। (of a

star) to rise.

-पुचः, सं. (चल-) छ्पुचः नगु, नगुया जः । ने. तारापुञ्ज, आकाशगंगा । the Milky Way.

-मां, सं. (मान-,-गू) १. तिथि मिति स्वयगु पात्रो । ने. पात्रो, पंचाङ्ग । an almanac, calendar. २. विचाः । ने. विचार, धारणा । an idea.

नगुने, क्रि. वि. थगुनेयां थगुने । ने. परार । the year before last, two years ago. (हे. गुने, नय्-).

नचु, वि. छ्याकःया अःखः, बांलाक चुं जूगु । ने. मसिनो । (of powder) fine.

-क, क्रि. वि. चुंचुं जुइक । ने. मसिनो हुने गरी । (to grind) finely.

-के, क्रि. चुं थले । ने. मसिन्याउनु । to pulverize.

-छ्याकः, सं. १. नचुसे सी हे मदयक छ्याकःम्ह । ने. मसिनो मसिनो छ्याक भएको छ्याकटे । with light pockmarks.

-प्यानु, वि. तसकं प्यानुम्ह । ने. ज्यादै लोसे । very slow, inactive.

-ये, क्रि. (ल) नचुसे च्वने । ने. मसिनो, धुलोपिठो हुनु । to be reduced to powder.

नच्वा, वि. नकतिनिया (ल्यायम्ह बाय् ल्यासे) । ने. भक्खरको (जवान) । in one's teens.

-सु, सं. न्हू पह । ने. नवीनता । the first flush of youth.

नछेत्र, सं. (-गः) नगु । ने. तारा, ताराहरूको समूह । a planet, satellite.

नताः, सं. (ताल-,-गू) नचु, न्हापांया खँ । ने. बोल, पहिलो शब्द वा बोली । word, first speech.

-कये, क्रि. (ल) नचु ल्व्हने । ने. बोल्न थाल्नु । to start speaking.

नतु, सं. (तुलि-,-पु) १. नति, नयागु कथिचा । ने. सुइरो, सानो फलामे डन्डी । a pointed iron rod. २. थायगु मुलु । ने. बुन्ने सियो, कुर्सियो । a knitting needle, needle for embroidery. ३. कँकाय् थाय् चा छ्वासू वा क्वातु स्वेगु नति । ने. फलामे सुइरो वा डण्डी । a poker.

नतेरि, सं. खँ नेंके थाकुम्ह, जिराःचा । ने. धिङ्न्याहा, अटेरी । a headstrong person.

नत्र, क्रि.वि. नत्रसा । ने. नत्र भने । otherwise, or else.

ननान, क्रि. वि. याकनं, काचाक्क । ने. छिटै, चाँडै । quickly, promptly.

ननि, सं. (-गू) सर्गः खनेदुगु लँचां बनेगु चुक । ने. खुला भित्री चोक । a small courtyard.

-कतः, सं. (तक-) १. ज्वरिपारि । ने. डाहा गर्ने छरछिमेकीहरू । one's peers. २. नियमं चिका च्वंगु पुचः, समाज । ने. सामाजिक संस्था । a social group.

-क्वताः, सं. (ताक-) त्वाःबाःया नायः । ने. टोलको नाइके । the leader of a neighbourbhood.

-ग्वंगः, सं. (गल-) त्वाःबाःया माखा लिना जुइम्ह ग्वंगः । ने. छाडा भाले । a philanderer.

नने, क्रि. १. नना स्वये । ने. चाख्नु । to taste. २. थाय् नंके, नंगु जुइके । ने. अनुभव गर्नु वा हुनु । to experience, be experienced.

नबु, सं. (-गू) तःताजि उनया तँयुयागु कापः । ने. रङ्गीचङ्गी ऊनी कपडा । high-quality woollen cloth.

नभाय्, सं. (भास-,-गू) पनपछे, यःमयः । ने. पक्षपात, मन पर्ने नपर्ने । partiality (हे. न).

-ल्हाये, क्रि. (त) पनपछे याये । ने. पक्षपात वा काखा र पाखा गर्नु । to show partiality.

नमामि, सं. (-पु) पुजा हीकी बलय् हालीगु चचा में । ने. पूजा चलाउँदा गाइने चर्यागीत । a ritual song.

नये[1], क्रि. (ल) ज्वये, धाःच्वने । ने. लाग्नु, धारिलो हुनु । (of tool) to sharpen.

नये[2], क्रि. (ल, नके) १. प्वाःजायके । ने. खानु । to eat. २. थाय् काये । ने. ठाउँ ओगट्नु । to occupy, cover a space. ३. कासाय् ल्याःजायके । ने. खेलकूदमा प्वाइन्ट जित्नु । to achieve points (in games). ४. त्यासा मपुले, पच् याये । ने. ऋण नतिर्नु, पच गर्नु । (of debt). to embezzle.

नयें, अ. नयबारं, नयगुया हुनिं । ने. खानपानको कारण । due to fooding.

-चाये, क्रि. (ल) नय् मयये, नसा फेये (प्वाथय्

दया:) । ने. अरुचि हुनु, खाना नरुच्नु (जिउ भारी हुनाको कारण) । to lose appetite.

-चा:, सं. (चाल-,-गू) ल्व्हे मा:थें, वाकवाक वइगु ल्वय् । ने. वाकवाकी लाग्नु । nausea (esp. during pregnancy).

नय्[1], सं. नय्गु ज्या वा पह्चा । ने. खानु, खवाइ । the act of eating.

-चिकं, सं. (कन-,-प्ति) नय्गु चिकं, तूचिकं । ने. खाने तेल । edible oil.

-पह:, सं. (हल-) नय्पह: हालेपह:, (आख:ग्व: कथं नय्गु ढंग) । ने. चालचलन, बानीबेहोरा (शब्दानुसार: खाने ढंग) । behaviour, habit (lit. style of eating).

-वा, सं. (-पु) न्ह्यय्गु वा । ने. बंगारा । a molar tooth.

-स्वताये, क्रि. (त) तेंक नय् फये, नय् येये । ने. खाना रुच्नु, खान सक्नु (धेरै, बढता) । to have good appetite, be able to eat much. (हे. वा).

नय्[२], अ. ईयात केनीगु खंग्व: । ने. समयलाई बुझाउने शब्द । pertaining to time (year, month etc).

-नगुने, क्रि. थगुनेया नं थगुने । ने. परागौं । three years ago. (हे. गुने).

नय्[३], अ. म्हुतुचाय्, न्वय् । ने. मुखाग्र, मुखैमा । up to the mouth, memory.

-वये, क्रि. (ल) म्हुतुचाय् दये, मस्वसें धाय्फये । ने. मुखाग्र वा कण्ठस्थ हुनु । to commit to memory.

-वय्के, क्रि. = न्वय्वये ।

नरक, सं. पापं पुंपिन्त दुपं बीगु थाये । ने. नर्क, स्वर्गको उल्टो । the hell.

नरयक्क, क्रि. वि. तसकं, किमिसिक्क (हक्के, ब्व:बिये) । ने. पेटको कीरा मर्ने गरी (हप्काउनु, गाली गर्नु) । (to scold) sharply.

नलभु, सं. नलभुइ फाइम्ह धइगु छुनाखें पाखें व:गु खंग्व: । ने. कृतघ्न । a plate from which food is eaten.

नला, सं. न:ला, तछ्वया चुलि । ने. जउको टुसो, बीजांकुर, जमरा । a barley sprout.

-कू, सं. (कुथि-,-गू) न:ला स्वनेगु कुथि । ने. जमरा राख्ने पूजाकोठा । a room to germinate barley seedlings.

नलि[1], सं. (-पु) न:कथि । ने. नली । a nozzle forming part of a hookah.

नलि[२], अ. (द्वि) चिचि बलाचा । ने. धरो, धर्सो । a strip.

-चलि, सं. चिचिचा बला जुइगुया भाव । ने. धुजा धुजा हुनुको भाव, धुस्नो हुनुको भाव । the state of being shredded. (हे. फुलि-).

नलुवा, सं. (-प्वाँय्) वामा, दुसिमा (वाउँगु) । ने. धान, फाफर, कोदो आदिको डाँक्लो । the stalk of rice, wheat and buck-wheat.

नलू[1], सं. (लुख-) प्याथ: व सँय्प्वाँ मदुगु ला । ने. प्याथल नभएको मासु, मात्र मासु (हाड, छाला, जालो र नसा नभएको) । fillet.

नलू[२], वि. दुयंगु, दुधाय्बहगु ला । ने. खँदिलो, सारभूत, हाड छाला बोसो नभएको मासु । substantial.

-के, क्रि. त:खें त:गू हुनिं बिया: खय्के । ने. अभिपुष्टि वा परिपुष्टि गर्नु । to substantiate.

नवं, सं. (वन-) तँय्या बस: सेंकीपिं कीचा । ने. उनी कपडा खाने कीरा । a silver fish.

-नये, क्रि. (ल) भ्वाथ: जुये बाय् याये । ने. फुत्रिनु, फुत्रो पार्नु । to be moth-eaten.

नव:, वि. मययापुगु न । ने. दुर्गन्ध । malodorous.

-घाँय्, सं. (घाँस-) न्हसि क्वातय् दइगु, न दुगु घाँय् । ने. बावरी, पुदिनाको साग । mint.

-चा, सं. ताहा:त बव:चा खना: ग्या: धाइ । ने. न्याउरी । a mongoose.

-छुँ, सं. = न:बचा । (हे. न, नबये).

नवा:[1], सं. (वाल-) मिस्रि । ने. मिस्री । sugar-candy.

नवा:[२], वि. नवाइगु, हालीगु । ने. बोल्ने । speaking.

-किपा, सं. (-गू) हा: किपा, संकिपा । ने. सिनेमा, चलचित्र, छायाचित्र । a cinema.

-किपासा:, सं. नवा:किपा सालीगु क्यामरा । ने. चलचित्र वा बाइस्कोप खिच्ने क्यामरा । a movie

camera.

नस, सं. १. (-ग:) धंलिं दीगु माचा। ने. दलिन अड्याउने वा गारोमाथि बिछ्याइने काठ। a beam on which the rafters rest.

-लाये, क्रि. (त) अंला लाये। ने. काठ बिछ्याउनु (दलिन अड्याउन)। to install this. २. (-प्ति) हाछ्वि गुथु घाँय् चुं। ने नस, नाकमा हाल्ने धूलो। snuff.

नसना, सं. सुथ, नसंगु ई। ने. बिहानी, उषा। morning, dawn.

नसला, सं. १. पुज्याय् न्ह्य: म्हुतु व म्हय् म्ही ल: हाहा याये। ने. आचमन। a sip taken to rinse the mouth.

नसंचा, सं. सुथ, नसंगु चा, नसना। ने. बिहानी, उषा। morning, dawn.

-फपुले, क्रि. चा फुना सुथ जुये। ने. बिहानी हुनु। to dawn.

नसा१, सं. नय्‌गु ज्वलं। ने. खाद्य। food.

-त्वँसा, सं. नय्‌त व त्वनेत मा:गु ज्वलं। ने. खानपान, खाने र पिउने पदार्थ। food and drink.

-फेये, क्रि. (ल) नय् यें मच्वने, नय् मयये। ने. रुचि नलाग्नु। to lose appetite. (हे. नये, न)

नसा२, सं. (-पु) सँय्‌प्वाय्, हिनू। ने. रक्तवाहिनी नाडी, रगत संचालन हुने तन्तु, नसो। nerve, blood vessel.

नसि, सं. तर्पेक निनेगु निया ल्या:। ने. दुई, दुईको संख्या। two (for free count).

नसिँ, सं. (-ग:) छा:गु सिँ, सिसि। ने. अग्राख। hard wood. (हे. नि१)

नसु, सं. १. नपु, नय्‌गु पहचा। ने. खवाइ, खाने ढङ्ग। the manner of eating. २. नयेंचा ल्वय्। ने. वाकवाकी, थकथकी। nausea.

-काये, क्रि. (ल) नयें चाया वये। ने. वाकवाकी वा थकथकी शुरु हुनु। to lose appetite.

-खाये, क्रि. (त) नय् मये, नये फये। ने. खान रुच्नु, खान सक्ने हुनु। to have good appetite, be able to eat much.

-वा:, सं. (वाल-) सवा:सिउम्ह। ने. खवैया। a man of taste.

नहा:, सं. (हाल-,-पा:) हतालय् वनेत फीगु नया लं। ने. ने. कवच। an armour.

नँईं, सं. १. नाय्‌या मिसा बाय् कला:। ने. कसाइनी। a female butcher. २. म्हुतु छ्वा:म्ह मिसा। ने. चोथाले आइमाई। a sharp-tongued woman.

-चापह:, सं. (हल-) म्हुतु छ्वा:पह:। ने. चोथालेपना। (of woman) state of being sharp-tongued.

नँईंक्या:, सं. (क्याल-,-ग:) तांन्वःगु थासय् सइगु छ्‌ताजि माकुगु सि। ने. नरिवल। a coconut.

-खुना, सं. नँईंक्या: खुना: दय्‌कात:गु प्वस्तिगं। ने. नरिवलको पुष्टकारी। a tonic containing coconut.

-बाग:, सं. तसकं हे बाग:म्ह मनू। ने. गान्टे, गँठुरो। a dwarf.

-हुखा, सं. (-ग:) गुरुगुरु हुखा। ने. गुडगुडे हुक्का। a hookah, made of a coconut shell.

नं, अ. १. याक्या चिं कथं संज्ञाया लिउने च्वनीगु तँसा। ने. कर्ता, करण वा अपादानमा लाग्ने विभक्ति चिन्ह। the ablative case-ending. २. ल्याखय् जाया वनीगुया भाव। ने. पनि, उसमाथि, समेत। also, even, besides.

नंगा, वि. म्हय् वस: इस: मदुम्ह (खँग्व: कथं नं गाम्ह)। ने. निर्वस्त्र, नाङ्गो। nude, naked.

-भुंगा, सं. १. म्हय् छुं छुं हे मदुम्ह। ने. नाङ्गो भुतुङ्गो, दिगम्बर। completely nude. २. प्वंखाय्, काना सुति मदुम्ह। ने. अकिंचन। a penniless person.

न:१, वि. न्हू, नकतिनिया। ने. नयाँ, आधुनिक। new, modern, recent.

-चा, सं. (-खुन्हु) क्वथा बिउ खुन्हुया चा (इहिपा: लिपा)। ने. आनन्दमास (नव विवाहित दम्पतिले बिताउने)। first nuptial night.

-ल:, सं. (लख-,-प्ति) सुथ न्हापां क्या ह:गु ल:। ने. सबेरै ल्याएको पानी। water brought early in the morning. (हे. ल:, नील:).

-लि, वि. नायुगु, न्हूगु। ने. कमलो, नयाँ। tender,

modern.

-लिसु, सं. (-गू) न्हूसु, न्हूपहः । ने. आधुनिकता, नूतनता । modernity, novelty.

न:२, वि. छा:गु । ने. कडा । hard.

-कथि, सं. १. (-पु) हुक्का-चिलं लिसे स्वा:गु कथि । ने. नली । a hookah pipe.

ना१, अनु. बाजंया सः । ने. बाजाको बोल । a drum syllable.

ना२, अ. छुं की बलय् धायगु खँग्वः । ने. थाप । take it!

-स्व, सं. १. खँग्वः कथं ना, अले स्वया च्वँ, सिसि, थाति । ने. धरौटी, नासो । trust, deposit. २. नास्व क्या त:म्ह । ने. नासो लिने । someone in charge of a deposit.

-स्व तये, क्रि. (ल) सिसि तये । ने. नासो राख्नु । to entrust.

नाइ, वि. नायु, क्यातु । ने. नरम, कमलो । soft, tender.

-क, क्रि. वि. क्यातुक । ने. हलुको तवरले । gently.

-के, क्रि. नाइसे च्वंके । ने. नरम वा गीलो पार्नु । to soften.

-चिकं, सं. (कन-,-प्ति) वास:चिकं । ने. मलम । an ointment.

-ये, क्रि. (ल) नाइसे च्वने । ने. नरम हुनु, गिलिनु । to become soft.

नाउ१, सं. (-ग:) नांचा, नाउचा । ने. डुङ्गा । a boat.

नाउ२, अनु. भउचिया हा:सः । ने. म्याउँ । meow.

-चा, सं. १. मचाभासं भउ, भउचा । ने. बिरालो, बिरालोको छाउरो (बा.भा.) । a cat or kitten. २. म्हय् दाइम्ह सि । ने. जुम्रा । a louse.

नाकं, क्रि. वि. अप्वलं, यक्वः । ने. ज्यादै, धेरै बढी । too much, excessively.

-हे, क्रि. वि. तच्वकं, छिमिब्वा आः नाकं हे मभिना बल । ने. निच्छै, उधुमै । extremely.

नाका, सं. ध्वाकासि, सिमाना । ने. नाका, सिमाना । a junction, city-gate.

***नाकु,** सं. मिजंतय् च्वफायगु । ने. मुत्ले । the penis.

नागु, सं. नांकाय् मत्यम्ह, ताहा: । ने. सर्प । a snake.

-कन्या, सं. नागजातया नच्चाम्ह मिसाचा । ने. नागकन्या । a mermaid.

-पास, सं. १. (-गू) पासा यें ह्वायगु गत्तिचा । ने. पासा । a die. २. (-पा:) गतिचा ब्वयगु भ्वं । ने. गोटी चाल्ने पाटी । a board used in a game of dice.

-पाँयु, सं. (पाँच-,-पा:) नाग बांलूगु अंगू । ने. नागबुट्टे औंठी । a snake-shaped ring.

नागबिलि, वि. बेबि क्व:गु, सर्पया गति कथंगु बान्की । ने. १. नागबेली परेको । zigzag.

-काये, क्रि. (ल) १. बेबे क्वया न्ह्याये (खुसि) । ने. बांगोटिंगो किसिमले बग्नु (नदी) । (of river) to meander. २. (लँ) चाचा:तुला वने । ने. (बाटो) घुमाउरो हुनु । (of a path) to wind in and out.

नाग:तुग:, सं. (गल-,-गू) क्वथि थुनेगु ज्या, हेबाय् चबाय् यायेगु ज्या । ने. खिल्ली उडाउने कार्य, हैरान गर्नु । ridicule, harassment.

-याये, क्रि. (त) हेबाय् चबाय् याये । १. ने. उल्लीबिल्ली गर्नु, हेलचक्रयाइँ गर्नु । to harass. २. क्वथि थुने । ने. धज्जी उडाउनु । to pester, ridicule.

नाता, सं. थ:ला:गुया भाव, थ:थिति । ने. साइनो, नाता । relationship, kinship.

-कुता, सं. स्वा: थ:थिति । ने. आफन्त । kith and kin.

-केने, क्रि. थ:लाका केने । ने. साइनो देखाउनु, नाता जोड्नु । to declare or claim relationship with.

-हाता, सं. = नाताकुता ।

नातिकुति, १. वि. थितिकुति । ने. शंका-उपशंका, पाखण्ड । fastidious २. सं थितिकुतिपहः, कुतिकालासु । ने. धर्मपरायणता, सनातनी । orthodoxy.

-जुये, क्रि. (ल) थितिकुति जुये । ने. नाटीकुटी हुनु । to become orthodox.

-याये, क्रि. (त) म्वा:मदुगु खँय् दुख बिये, पिरय् याये । ने. फिज्याउनु, दैनिक व्यवहारका धार्मिक

कायमा शंका-उपशंका गर्नु । to harass, annoy.

नाना¹, सं. (बा.भा.) १. नन, फीगु लं । ने. नाना, लुगा । clothes (chv). २. बाजं । ने. बाजा । musical instrument.

-चिचि, सं. (बा. भा.) लापा थाय्गु, लापा दाय्गु । ने. ताली । clapping.

-चिचियाये, क्रि. (त) लापा थाये, तालिं तालिं याये । ने. ताली बजाउनु । to clap (hands).

-तये, क्रि. (ल) लन तये, लंफिये । ने. नाना लाउनु, लुगा लगाउनु । to put on clothes.

नाना², वि. आपाः, तःता । ने. धेरै, अनेक, किसिम किसिमको । many, various.

-बलि, वि. जिलंजि, तःता जियागु । ने. थरीथरीको, नानाविध, नानाबली । of different varieties, miscellaneous.

नानि¹, सं. १. (बा. भा.) कतांमरी । ने. पुतली । a doll. २. सचिका । ने. कपालमा लाउने धागो, केशबन्ध । a ribbon, headband.

नानि², सं. १. मिसामचा । ने. मैया, नानी । a girl. २. तयातःम्ह ल्यासे । ने. रखौटी, मित्रेनी । a concubine. ३. फलें, मिखाया नानिचा । ने. आंखाको पुतली । the pupil. (of the eye)

नापं¹, क्रि. वि. लिक्क, सतिक । ने. संगै, नजीकै । with, near.

-च्वने, क्रि. सतिक च्वने । ने. नजीकिनु, संगै बस्नु । to sit near, live together.

-ज्याये, क्रि. (त) १. सतिक वा नापं हये । ने. नजिक्याउनु, नजीक ल्याउनु । to bring near. २. नापं वने, पासा वने । ने. साथ लाग्नु वा दिनु । to accompany.

-नापलाये, क्रि. (त) १. थिथिछ्वालं च्वने, खंल्हाये । ने. भेट्नु, भेला हुनु । to meet, see. २. ध्वदुये । ने. भेट हुनु (बाटामा) । to come across.

नापं², क्रि. वि. १. त्वःमफिक, सतिक । ने. संगै, साथसाथ । side by side. २. सुधां, नं । ने. समेत, लगायत । together with.

नापि, सं. दंग्व ज्या, दाय्गु । ने. नापी । survey, land survey.

नायः¹, सं. (यल-) १. हामा, थकाली, मूजु । ने. मुखिया, नाइके । chief, leader. (हे. च्वका-, देय्-, पा-, मचा-, लिसु-). २. थाकुलि, मुंज्याया हँजि । ने. नाइके, सभापति । chief; chairman. (हे. मुंज्या-). ३. भाःत । ने. लोग्ने । husband. ४. प्याखं बाय् बाखंया म्वः । ने. प्रधान पात्र । main character, hero.

-बाजं, सं. (जन-) नाय्खिं । ने. अगुवा बाजा । ceremonial drum (lit. leading drum).

-बाःजु, सं. १. नायः धाय्के न्ह्याःम्ह । ने. नाइके भनाउँदो । so-called chieftain. २. च्वका नायः । ने. लाउके, टपर्टुय्यां । a parvenu.

नायः², सं. (यल-,-गः) १. जःमूमालय् दथुइलाक्क च्वंगु ग्वः बाय् पू । ने. जपमालाको बीचको गेडा । the main bead of a rosary. २. हिराय् फ्वःया बाय् म्वतिमाःया दथुइ मयुइ लाक च्वंगु थी बाय् ग्वः । ने. लकेट वा मालाको बीचको गेडा वा जुहारात । the central gem or bead of a necklace, locket.

नायु, वि. १. नाइसे च्वंगु, मछ्वाःगु । ने. नरम, कोमल । soft. २. हनाबना दुम्ह । ने. मिलनसार, सुशील । polite, modest.

-क्क, क्रि. वि. क्यातुक । ने. हल्का तवरले, नरम पाराले । softly. २. मछ्वाक । ने. सुस्तरी । gently, politely.

-सः, सं. (सल-) नेने ययापुगु सः । ने. मधुर स्वर । a melodious voice.

नाये, क्रि. (ल) १. तनावने, ल्वाक ज्याये । ने. विलीन हुनु, पग्लनु । to melt. २. जा तग्वये, जा नाये । ने. गिलो हुनु (भात) । (of rice) to be overcooked. ३. क्वमिलु जुये, क्वछुये । ने. नुहुनु, झुक्नु । to become humble, modest.

नाय्, सं. (नाय-) नेवाः दुनेया छगू जात । ने. कसाई, खड्गी । a butcher (by caste).

-खिं, सं. (खिन-) नाय्बाजं, नायःखिं । ने. अगुवा बाजा । a drum played esp. by the butchers.

-खिं च्वयके, क्रि. १. लाय्कू उजं कयं दुवाः दुवातय् नाय्खिं थानाः सवाल नेंके । ने. राणाशासन कालमा

दोबाटो दोबाटोमा झ्याली पिटेर घोषणा गर्नु। to proclaim by the beat of the drum, spread (news). २. स: उखे थुखे सकभनं नेंके। ने. प्रचार-प्रसार गर्नु। over the place

-चास्वां, सं. (स्वान-,-फ्व:) बाइमासे चक्कंगु ह्नताजि स्वां। ने. वर्षैभरि फुल्ने रंगीचंगी फूल। a zenia.

-चुपि, सं. १. तसकं ज्व:गु चुपि। ने. धारिलो चुपी। a cleaver. २. म्हुतु ख्वा:म्ह मनू। ने. चोयाले, दुर्मुखा। a foul-mouthed person.

नारि¹, सं. १. (-पु) ल्हा:फ्व:या स्वापू। ने. हातको नाडी। the wrist. २. धुक धुक। ने. धुकधुकी, स्पन्दन। the pulse.

-घरि, सं. नारिइ न्ह्याय्‌गु घरि। ने. हातमा लगाउने घडी, नाडीघडी। a wrist watch.

-स्वये, क्रि. (त) बइदें नारि स्वया: ल्वय् म्हसीका काइ। ने. नारी छाम्नु, नारी छामेर रोग जाँच्नु। to feel the pulse.

नारि², सं. मिसा, मिसाजात। ने. स्वास्नीमान्छे, स्त्रीजाति, नारी। a woman.

नाल, सं. (-गू) सलया ख्वलय् ताइगु नचा:। ने. घोडाको खुरमा ठोक्ने नाल। a horseshoe.

नाला¹, सं. (-पु) भुतुलिं नउ तुइगु चतंचा। ने. उभाउने खनित्रो, सोभेल। a shovel.

नाला², वि. नाला: कया त:गु, थ:नालात:गु। ने. आश्रयमा लिइएको, स्वीकारेको। adopted, recognized.

-काय्, सं. (काय-) ध्याकामचा। ने. धर्मपुत्र। an adopted son.

-भाय्, सं. (भास-,-गू) थ:गुयें याना: कयात:गु कत:या भाय्। ने. दोस्रो वा पूरक भाषा। the second languge.

-मचा, सं. ध्याकामचा। ने. धर्मपुत्र। an adopted child.

नालिस, सं. (-गू) छिमि किजां नालिस तल धा:गु ख: ला। ने. उजूर, नालिस। lawsuit, complaint.

-तये, क्रि. (ल) नालिस याये। ने. उजूर गर्नु। to file a suit.

नालु, सं. केतकी बाय् कंमां पिकया त:गु कातु। ने. सनपाट, नालु। jute.

-लाकां, सं. (काम-,-जु) नालुया लाकां। ने. सनपातको जुत्ता। shoes made of jute.

नाले, क्रि. १. नाला काये, बचने। ने. सकार्नु, अनुमोदन गर्नु। to accept, recognize. २. स्वले, हिस्याये। ने. नकल गर्नु, खिसी गर्नु। to copy, imitate, mimic. ३. क्व:छिना धाये। ने. ठोकेर भन्नु। to assert.

नालेपु, क्रि. नालेबह। ने. सकार्न लायक। acceptable.

नासलं लिये, क्रि. (त) हिसि दये। ने. हिसी पर्नु। to have charisma.

नास:, सं. (सल-,-गू) १. हिसि। ने. हिस्सी। charm. २. बाजंया खउ दुगु ब्व। ने.बाजाको खरी भएको भाग। the right hand side of a drum. ३. पुइगु बाजंया न्वतु। ने. सुसिर वाद्यको टुटी। the mouthpiece of a trumpet, flute. ४. खिंया यं। ने. बाजाको यथोचित सुर। the correct sound of a drum. ५. प्याखंदबू। ने. डबली। a stage, platform.

-द्य:, सं. (देव-) मे, प्याखं पिखनय् नास: दय्‌का बीम्ह द्य:। ने. नृत्यनाथ। the god of music and dance.

नाहकय्, क्रि.वि. मा:सां म्वा:सां, मफतय्। ने. नाहकमा, बिनसिति, बित्था। in vain.

नां¹, सं. (नाम-) १. छुना त:गु नां। ने. नाउँ। a given name. (हे. कु-, छुना). २. इजत, हनाबना। ने. इज्जत, प्रतिष्ठा। reputation.

-काय्‌के, क्रि. १. नां जाय्‌के, लोकं ह्वाके। ने. लोकप्रिय वा प्रख्यात गराउनु। to win fame.

-ग्वर:, सं. (रल-,-पा:) नां च्वय्‌गु छपा: ग्वर:। ने. नामपट्ट। a name-plate. (हे. ग्वर:)

-छुये, क्रि. (त) सुयातं नां तया बिये। ने. नाम राख्नु, न्वारान गर्नु। to name a child etc.

-तये, क्रि. (ल) १. = नां छुये। २. इजत मवंके, नां मसेंके। ने. नाम राख्नु, इज्जत राख्नु। to maintain one's reputation.

नां², सं. (नाम-,-ग) १. चाया कसि। ने. माटाको घ्याम्पो वा घैला। an earthen storage pot.) २.

नाउचा, डुंगाचा । ने. डुङ्गा, नाउ । a boat.

-जवा:, सं. (वाल-) नां न्ह्याकीम्ह । ने. नाविक, माझी । a boatman.

नां[२], अनु. खउ दुपाखें वइगु सः । ने. खरी राखेको ठाउँबाट निस्क्ने आवाज । an echoic word imitating a drum note.

ना:[१], सं. (नाल-) १. न्हेथा बाय् लिथा । ने. नाल, घरको एक पाखो । the wing (of a house). (हे. नि.). २. दुनें दुनें यंकात:गु ध: । ने. कुलेसो, प्रणाली । an underground sewer (हे. बं-, नि-, मि-).

ना:[२], सं. (नाल-,-प्ति) १. फ्वहरगु लः । ने. फोहर पानी । sewage. २. त्वने जिउगु लः । ने. शुद्ध पानी । potable water. ३. भ्यातना:, घ्याचः । ने. हिलो । mud. (हे. भ्यात-).

ना:[३], वि. हाकलं ला:गु । ने. लाम्चो । oblong.

-ग्व:, सं. (ग्वल-) १. सतभत थें जंजं यंका त:गु छसु अपा । ने. चुल्ठो आकारको एक सरो ईंटा । (masonry) a row of bricks laid edgewise २. देथितना थजा:गु बुत्ता । ने. उठेको बुट्टा । an embossed design.

नि[१], सं. नसि, छयां लिपाया ल्याः । ने. दुई । two.

-खें, क्रि. वि. थुखें नं उखें नं । ने. दुवैतिर वा दुवैतिरबाट । from or to both sides.

-गुने, क्रि. दुगंछि जुये । ने. दोबर गर्नु, दोहऱ्याउनु । to duplicate.

-दुगं, सं. निथी । ने. दोबर, दुई गुना । twofold, double.

-ना:, सं. (नाल-) निधाया धलिं दीगु निना: । ने. निदाल । a beam on which the rafters of both wings rest.

नि[२], अ. १. दिक केनीगु खँग्व:, व अफं मव: नि । ने. फर्को बुझाउने शब्द । an utterance expressing disgust.

नि[३], नि. क्वातुकेत छेले दुगु खँग्व:, बिहे बी नि छाय् ग्याय्गु ? ने. जोड दिनका लगि प्रयोग हुने शब्द । an emphatic particle, pertaining to certainty.

नि[४], क्रि. वि. अफं, अफतकं । ने. अझै, अझसम्म । still, yet.

निगति, वि. ल्या:मदुगु । ने. तुच्छ, जाबो । insignificant, trivial.

निगुर, सं. (-पु) देकं, निगुर्चा तरकारि छ्रंत निं । ने. निगुरो । the shoot of an edible fern. indicum.

निति, सं. (-गु) १. चजिलजि, हनापह । ने. नीति, राजनैतिक सीप । policy. २. चहपह, हनाबना । ने. आचरण । morality.

निदना, सं. (-गु) क्व:छिना । ने. निर्णय । conclusion.

निदने, क्रि. १. लिच्व: पिहाँवये । ने. फल निस्कनु । to result in. २. क्वजिये, क्व:छिये । ने. टुङ्गिनु, टुंग्याउनु । to conclude.

निदान, सं. ल्वय् थुगु उगु धका: सीके । ने. पहिचान, रोग खुट्याउनुको भाव । diagnosis.

-याये, क्रि. (त) ल्वय् म्हसीके । ने. रोग खुट्याउनु, पहिल्याउनु । to diagnose.

निना, निनेगु ज्या । ने. गन्नु, गनाइ । counting, the act of counting.

-काये, क्रि. (ल) निना:लि ल:ल्हाना काये । ने. गनेर लिनु । to receive after counting.

-स्वये, क्रि. (त) ल्या: ध्याना स्वये । ने. गणना गर्नु । to check by counting, calculate.

निना:, सं. (नाल-,-ग:) १. निधायां धलिंत दीगु सिं । ने. निदाल । a beam on which the rafters of both wings rest. २. पउया निपाता बाय् निधायात ल्व्हनीगु स्वापू, धुदि । ने. धुरी । a ridge-beam.

-पुजा, सं. (-गु) निना: स्वनी बलय् याइगु पुजा । ने. निदाल थापना गर्ने उपलक्ष्यमा गरिने पूजा । a ceremony to mark the installation of the ridge-beam.

-स्वने, क्रि. पुज्याना: निना: धस्वाके । ने. विधिपूर्वक निदाल संस्थापन गर्नु । to install a beam ritually. (हे. नि.)

निनि, सं. ब्वाया त:केहें । ने. फूपू । aunt, one's father's sister.

-मा:जु, सं. म्हय्तय्गु भासं त:सिंमय्जुपिन्त स:तीगु

खँग्वः । ने. मोहीले आइमाई तल्सिङ्लाई प्रयोग गर्ने शब्द, तल्सिङ आमा । term of address to a female landowner used by tenant farmers.

निने, क्रि. १. ल्याःख्याये । ने. गन्नु । to count. २. ल्याखय् जायके । ने. गिन्तीमा लिनु । to consider. ३. जिवय् निंगु जुये, तिलय्गोले । ने. जिउमा फाप्नु, स्वास्थ्यकर हुनु । (of health) to be beneficial.

निप, वि. पूमजूनिगु, चिप मखु । ने. चोखो, पवित्र । pure, not defiled. (हे. प.)

-क, क्रि. वि. पू मजुइक । ने. चोखो, जुठो नभएको । purely.

निपिति, वि. प्यातांच्वं, याताप्याता । ने. फितलो, लल्याकल्लुक । feeble.

-क, क्रि. वि. याताप्याताक । ने. लुलो हुने गरी । feebly.

निफरा, वि. १. बफरा । ने. निस्सहाय । inferior. २. निपिति । ने. नाजुक, दयनीय । fragile, delicate.

निभाः, सं. (भाल-) सुजचः, निभाःजः । ने. घाम, उज्यालो प्रकाश । the sun, sunlight. (हे. कं-, बी-, लुइ-, भाः[३]).

-द्यः, सं. (देव-) १. सुजचः । ने. सूर्य । the sun. २. लकस, लःफय् । ने. मौसिमी हावा, याम । the weather.

-बिये, क्रि. (त) सुजचः लुकुबिये । ने. घाम डुब्नु, अस्ताउनु । (of the sun) to set.

-लुये, क्रि. (ल) निभाः त्वये, चः लुये । ने. घाम लाग्नु, उदाउनु । (of the sun) to rise.

निम्वनिया, सं. (-गू) सेयखं ज्वर बा स्वँय् ख्वाउँ थाःल्वय् । ने. आँठिरोग, फोक्सोको सूज, निमोनिया । pneumonia.

निये, क्रि. (त) १. ल्याःख्याये । ने. गन्नु । to count. २. ल्याखय् जायके । ने. गिन्तीमा लिनु । to consider. ३. लुइ खाये । ने. रुचिकर वा अनुकूल हुनु । to be agreeable, suitable. ४. घिसि घिसि याये, नचुके । ने. पिँध्नु, पिस्नु । to grind, crush. ५. म्वय्चाये, तेने । ने. मर्कनु, बटारिनु । to twist, sprain. (हे. म्वय्-).

निलं, क्रि. वि. ख्यालं मखु, धात्थें हे । ने. ख्याल ठट्टा होइन, साँच्चै साँच्चै । seriously. (हे. नी.)

-बाजं, सं. (जन-) १. (-गः) धिन्तां मलि मखु, मन तयाः थाय्माःगु खिं । ने. गंभीर भएर बजाइने बाजा । a drum to be played solemnly. २. (-गू) दुनेयाःगु चिउताः तय्माःगु मे बाजं । ने. महत्वपूर्ण संगीत । solemn music.

निले, क्रि. १. तुले, खिपः निले । ने. बटार्नु । to twist. २. सत थुये । ने. चुल्ठो बाट्नु । to braid.

निसलाः, सं. (लाख-) मबूगु नसा, ब्वति । ने. सिधा, सिधादान । uncooked food, dish.

निसु, वि. १. सँये च्वंगु । ने. मसिनो, झीनो । thin. २. थहाँवय् मफुगु । ने. नसप्रेको (सागपात) । (of vegetable) not grown.

-क, क्रि. वि. चिचापुक । ने. झीनो हुने गरी । thinly.

-ये, क्रि. (ल) निसुसे च्वने, चिपुचा जुये । ने. झिनाउनु, नसप्रनु । to thin, (of vegetable) not to grow.

निसें, नि. थाय् बाय् ई त्वःमफिक स्वाना वंगु केनीगु कुचाग्वः, म्हिगं निसें मचां ख्वन्त लुमंका च्वन । ने. ठाउँ वा समयको निरन्तरता बुझाउने सार्थक शब्द, देखि । emphatic particle that shows continuity of time or duration of space.

निं[१], वि. नी । ने. स्वस्थकर । healthy.

-क, क्रि. वि. जिवय निंक नया जूइमाः । ने. स्वस्थकर हुने गरी । healthily.

निं[२], क्रि. वि. १. न्हाप्पां, न्हापालाक्क । ने. पहिलो बाजी । first. २. म्हनिं, जकसां । ने. कम्तीमा, कमसेकम, मात्र । at least.

निंतिं, अ. लागिं, लागी । ने. निमित्त, लागि । for the sake of.

नी[१], सं. (निल-) १. जग, अंला । ने. आरम्भ, जग । foundation. २. ख्याः मखुगुया भाव । ने. गंभीरता, चिन्तनशीलता । seriousness.

नी[२], वि. १. पू मखुगु । ने. चोखो, जूठो वा बिटुलो नभएको, पवित्र । pure, holy. २. जिवय् निंगु ।

ने. स्वास्थ्यकर। wholesome.

-च्वने, क्रि. अमय् मनसे म्हुतु म्हाला च्वने। ने. माछा मासु बार्नु। to observe a rite of purification.

-तये, क्रि. (ल) पू तये, नीच्वंके। ने. चोख्याउनु। to cause one to observe a rite of purification.

-बजि, सं. ध:यात छायुत फ्याना त:गु नसा। ने. नैवेद्य। oblation.

-याये, क्रि. (त) १. नीसी याये। ने. चोखीनीति गर्नु, चोखिनु। to purify oneself. २. जिं ब्या याना च्वनां ध्वं ला नी धका: याना ह:गु। ने. सोँच्चीसोँच्ची मान्नु, ठान्नु। to take seriously.

-ल:, सं. (लख-,-प्ति) पू मखुगु ल:। ने. चोखो पानी। holy water. (हे. न:ल:)

-ल्वहं, सं. (हँत-) दिल्वहं, थां दीगु ल्वहं। ने. खाँबो अड्याउने ढुङ्गा। a corner-stone.

-सी, सं. जयूबिलि बायू खयूबिलि। ने. चोखीनीति। death or birth purificatory rite.

-सी याये, क्रि. (त) जयूबिलि बायू खयूबिलि बेंके। ने. चोखीनीति गर्नु, चोख्याउनु। to perform a rite of puritication.

-स्वने, क्रि. जग स्वने, जगल्वहं तये। ने. जग हाल्नु। to lay a foundation.

-ह: सं. (हल-) नीह:या हलं ज्वर क्वका:। ने. नीमको पात। neem tree; margosa tree.

नु१, अ. धुं यायूगु उजं बायू बचं कयं, नु फी छें वने। ने. अनुमति लिनु हिड् भन्ने अर्थमा। let, permit, allow.

नु२, अ. म्हुतु नुवायूगुया भाव। ने. मुख, वाचिक, शाब्दिक। pertaining to mouth, oral.

-ग:, सं. (गल-) १. मन, चित्त। ने. हृदय, मन। the heart, mind. (हे. ज्वलं-, दं-, घं-). (lit. oral cage). (हे. ग:३)

-च्वले, क्रि. न्वसिले, म्हुतु सिले। ने चुठ्नु। to rinse the mouh.

-वाये, क्रि. (त) खँल्हाये, नतसुत याये। ने. कुरा गर्नु, बोल्नु। to speak out, greet. (हे. वाये)

-सिला, सं. नुसिलेगुया भाव। ने. चुठाइ। the rinsing of the mouth (after taking meals).

-सिले, क्रि. नुसिला काये, म्हुतु ल्हा: सिले। ने. चुठ्नु, आचमन गर्नु। to rinse the mouth.

नुग:, सं. (गल-) १. चित्त, मन। ने. मन, हृदय। the heart, mind (हे. नु२.) २. लुमन्ति। ने. स्मृति, सम्झना। memory, recollection.

-कुति, वि. सुयां भिं स्वयूमफुम्ह, नुग:मूम्ह। ने. ईखालु, डाही, द्रोहमति। envious, malicious.

-खँ, सं. नुगलयू खँ ल्हाइगुया भाव। ने. मानसिक वेदना। mental agony.

-घा:, सं. (घाल-,-गू) नुग दुने ला:गु घा:, नुग:खँ। ने. अन्तस्करणमा लागेको चोट, मानसिक पीडा, कष्ट। mental torture.

-चु, सं. (-गू) नुग: दुनेया ब्व, नुग:च:। ने. अन्तस्करण, चित्त, हृदय। the core of one's heart.

-जाये, क्रि. (ल) दुनें निसें लयूताये। ने. खुशी हुनु, आनन्द विभोर हुनु। to feel ecstatic.

-तये, क्रि. (ल) १. लिघंसा बिये। ने. ढाडस दिनु, चित्त बुझाउनु। to console, encourage. २. सहयाये, सहलपे। ने. सहनु। to tolerate, bear up.

-दये, क्रि. (त) १. लुमने, लुमन्ति दये। ने. सम्झना हुनु। to have memory. २. नुग: तफा:म्ह जुये। ने. उदार वा फराकिलो हुनु। to be noble.

-दाये, क्रि. (ल) पस्तायूचाये। ने. पछुताउनु। to regret, repent.

-द्य:, सं. (देव-) १. आत्मा। ने. अन्तस्करण। the soul. २. दुनेयाम्ह द्य:। ने. आत्मा, अन्तरात्मा। the conscience.

-पा, सं. नुग:या न्ह्य:नेया ब्वति। ने. छाती, वक्षस्थल। the chest, breast.

-मछिने, क्रि. नुग ख्वये। ने. मन रुनु, चित्त दुखाउनु। to feel sorrow.

-मिखा, सं. १ दुनें दना वइगु ग्यां, दुनेया मिखा। ने. अन्तर्ज्ञान, अभिज्ञान, अन्तर्दृष्टि। the mind's eye. २. नुग:च:, दुनें दना वइगु क्वातुगु

विचा: । ने. मेधा, विचारशक्ति । talent, wit.

-मुये, क्रि. (ल) कत:या भिनय् नुग: ख्वये । ने. डाह हुनु, ईर्ष्या गर्नु । to envy.

-म्व:, सं. (म्वल-) नुगलं पिने वइगु नलि । ने मृगौलाको नली । the kidney tube.

-वँचु, वि. दुने मभिंम्ह, म्हुतु पिचु नुग: वँचु । ने. मनको मैलो, दुच्छर, सानो चित्तको । vicious, wicked.

नुनु, वि. चि सवा: दु । ने. नून चर्को होला होलाको भाव । saltish.

-धाये, क्रि. (ल) चि न्व: यें न्व:यें च्वने । ने. हो न हो नुनिलो हुनु । to become saltish.

नुने, क्रि. १. घुतुके, कपुं क्वत छ्वये । ने. निल्नु । to swallow. २. नय् मयये । ने. अघाउनु, तृप्त हुनु । to satiate.

नुंक, क्रि. वि. नुनीकथं । ने. अघाउने गरी । in a satiating manner.

नेकल, सं. लुँ बाय् वहलं सीगु ज्या । ने. गिल्टी, निकेल । nickel.

-तये, क्रि. (ल) लुँ वहलं सिये । ने. निकेल लाउनु, गिल्टी गर्नु । to gild, electroplate.

-याये, क्रि. (त) १. नेकल तये । २. ज्वाला ज्वालां थिके । ने. झल्काउनु, टल्काउनु । to polish.

-वने, क्रि. नेकल ब्वले, मथाये । ने. निकेल उड्नु । to wear off (nickel etc).

नेकुमि, सं. नेने न्ह्या:म्ह, नेनीम्ह । ने. श्रोता । a listener, audience.

नेकू, सं. (कुलि-,-पु) १. सा मेय्याके च्वंगु नेकू । ने. सिङ । the horn. २. नेकुलिं दय्का त:गु पुइगु बाजं । ने. तुरही, सिङको बाजा । a windpipe (mus.)

-लुये, क्रि. (ल) मामेय्या नेकू यें च्वका बेक्वये । ने. सिङको आकार हुनु, बाउँडिनु । to be curved (like a horn).

-लू, वि. नेकू लसिव:गु । ने. बाउँडे, अर्ध चन्द्राकारको । crescent.

-लूमिला, सं. नेकूलू चन्द्रमा । ने. अर्धचन्द्र, अर्धेन्दु । the crescent moon.

नेता:, सं. (ताल-) न्हाय् व न्हाय्पंया दथुया ब्व । ने. गाला । the cheek.

-क्वँय्, सं. (क्वँच-) नेतालय च्वंगु क्वँय् । ने. गालाको हाड । the cheek-bone.

-च्याके, क्रि. १. नेतालय् मुइक दाये । ने. गाला चड्काउनु । to smite at (the cheek in punishment). २. तमं बाय् मछाला: ख्वा: ह्याउँके । ने. लाजले वा रिसले अनुहार कालोनीलो वा रातो पार्नु । to flush (in anger or with bashfulness).

-पाँय्, सं. (पाँच)-) अंया लादुगु ब्वति । ने. आँपको मासु मात्र भएको भाग । the fleshy part of a fruit.

-सालुये, क्रि. (ल) नेतालय् ला मदये, गंसि जुये । ने. दुब्लो पातलो हुनु । to become lean and thin.

-स्वाप्प च्वने, नेता:क्वँय् छ्वां बये । ने. हलन्टाट हुनु । to have hollow cheeks.

नेना, अ. नेना काय्गुया भाव, चक्कना वंगुया भाव । ने. सुन्ने भाव, प्रसार । pertaining to listening, spreading.

-कथं, क्रि. वि. नेने धुनेवं । ने. सुन्ने बित्तिकै । just after listening.

-काये, क्रि. (ल) १. सुयां खँ नेने, नाले । ने. कुरा सुन्नु, आज्ञा पालन गर्नु, ग्रहण गर्नु । to listen to, obey. २. न्हेस: तये । ने. प्रश्न गर्नु । to ask.

-खँ, सं. (-गु) धालखँ, हुइना बुइना । ने. सुनेको कुरा, लहैलहै । a rumour.

-बिये, (ल) = नेना काये ।

-वने, क्रि. पेखें नेने । ने. चारैतिर फैलिनु, फिँजिनु । to spread all over.

नेने[1], क्रि. १. न्हेस: तये । ने. सोध्नु । to ask, inquire. २. खँ नेने, नाले । ने. कुरा सुन्नु, आज्ञा पालन गर्नु । to listen to, obey. ३. पेखें नेना वने । ने. चारैतिर फैलिनु । to spread all over.

नेने[2], क्रि. उथें उथें च्वने, लसिवये । ने. उस्तै उस्तै लाग्नु वा देखिनु । to be similar, become alike.

नेपा:, सं. (पाल-) नेपा:देय् । ने. नेपाल । Nepal.

-देय्, सं. (देस-) नेपाल देश । ने. नेपाल राष्ट्र ।

-भाय्, सं. (भास-,-गू) नेवा: भाय्। ने. नेवार भाषा, नेपाल भाषा। the Newar language.

-मां, सं. (माम-) मांदेय्, नेपा: । ने. जन्मभूमि नेपाल। Mother Nepal.

-मि, सं. नेपा:या जनता । ने. नेपाली, जनता, नेपालीहरू। a Nepali.

नेफा, सं. १. पेतिक्वतय् बा पर्सिइ घाइगु बाला। ने. फरियाको नेफा। an additional piece of cloth attached to a sari etc. २. सुर्वा:या इजारघर। ने. इजारघर। the tubular part of trousers for the insertion of a string.

नेये, क्रि. (ल) १. थलबल नेय्काये। ने. भाँडा वर्तन सापटी लिनु। to borrow (things). २. म्हय् गां नेये। ने. ओढ्नु (पछ्यौरा)। to cover with, wear around or over.

नेय्१, सं. पीयां लिउ खुइयां न्ह्य:या नेय्। ने. पचास। fifty.

नेय्२, अ. १. नेया काय्गु ज्या। ने. सापट। the act of borrowing (things) २. मचाभासं म्वाय् चुइकेगु। ने. केटाकेटी भाषामा लोप्पा खुवाउनु। a slapping gesture (chv).

-काये, क्रि. (ल) १. थलबल, बस्तु नेये। ने. माल सामान सापटी लिनु। to borrow things. २. मचाया तं स्याय्त हुना काये। ने. बच्चाको रिस शान्त पार्न भावभंगी देखाउनु। a gesture intended to subside the anger of a baby.

-बिये, क्रि. (ल) थलबल नेय् बिये। ने. सापटी दिनु (माल)। to lend things.

-याये, क्रि. (त) नेय्काये- २।

नेय्के, क्रि. १. सने मफय्के, हाकुज्वरं मचायात साप नेय्कल। ने. कमजोर तुल्याउनु। to weaken. २. गां बाय् गलबन्दिं तय्के। ने. ओढाउनु। to cover up.

नेले, क्रि. १. सने मफये। ने. थाक्नु। to tire. २. बुये, बूगु जुये। ने. हार्नु, हार खानु। to be defeated.

नेव:, सं. (वल-) खुँखाँतय्त ल्हा: तुती तइगु नेव:। ने. नेल, हतकडी। handcuffs, shackles.

-कये, क्रि. (ल) खुं बाय् वंय्यात नेवलं कये, नेव: तये। ने. नेल लगाउनु। to fetter, shackle.

नेवा:, सं. (वाल-) भासं व्वथला त:गु छगू जाति। ने. नेवार जाति। the Newar.

-बर्म्हु, सं. नेवा:तय् बर्म्हु, च:भाजु। ने. देउभाजू। a Brahmin officiating in the religious functions of some Newar castes.

-भाय्, सं. (भास-,-गू) नेवा: तर्से ल्हाइगु भाय्, नेवा भाय्। ने. नेपालभाषा, नेवार भाषा। the Newar language.

नेव्हरा, सं. (-गू) १. इनाप, क्वमिलु ज्वनेगु। ने. खुसामद। request, entreaty. २. थाय्मा गय्केगु ज्या:। ने. लोलोपोतो। flattery.

-याये, क्रि. (त) थाय्मा गय्के। ने. चिप्लो घस्नु। to flatter.

नें१, न्यं, नेनेगु ज्या। ने. सुन्ने काम, सुनवाइ। the act of hearing, listening.

-कँबाखं, सं. (खन-,-पु) ल्हाबाखं। ने. दन्त्यकथा, लोककथा। folk-tales, folk-lore.

-क्व, क्रि. वि. गुलि नेन उलि फुक्कं। ने. सुने जति। as much as one has heard.

-खँ, सं. (-गू) घालखँ, हुइना बुइना। ने. लहैलहै, होहल्ला। a hearsay.

-सु, सं. (-गू) तासु, ताय्के फुगुया भाव। ने. श्रवणशक्ति। hearing power.

नें२, अ. गुगुं थासं धका: केनीगु खँग्व:। ने. बाट, देखि। from.

नेंक, क्रि. वि. १. फुकं, फुकफाकं। ने. सबतिर, सबै ठाउँमा। all over, everywhere. २. केनेयें, हेय्कयं। ने. बहाना गरेर, देखौवा पाराले। pretending to.

-भनं, क्रि. वि. पेखेरं, सकभनं, थउँ सर्गतय् न्यंक भनं सुपाँय् दु। ने. सबतिर, जताततै। everywhere.

न्यँछि, अ. नेंक्व, गुलि नेंन उलि फुक्कं। ने. सुने जति। as much as one has heard.

-ताछि, सं. न्यंपिं व ता:पिं, सकलें। ने. सुन्ने बुझ्ने सबै, समस्त। all, total.

न्य:, वि. याताप्याताव, त्यानु चा:। ने. थाकेको,

क्लान्त । tired, fatigued.

-ज्वर, सं. तसकं नेल कि पिचाइगु ज्वर । ने. थाकेपछि आउने जरो । fever caused by exhaustion.

-न्ह्यः, सं. (न्हेल-) तसकं नेलकि वइगु न्ह्यः । ने. थाकेनींद । sound sleep (lit. exhausted sleep).

न्या¹, सं. लखय् म्वाइम्ह छताजि की । ने. माछा । fish. (हे. कँय्-, कुं-, मुंगू-, भू-, मल्ता-, सं-).

-की, सं. (किल-) न्या थें च्वंम्ह सफू त्याइम्ह की । ने. किताब खाने कीरो । book worm, silver fish.

-कुलिं, सं. (लिन-) न्या लाना तिसे तय्गु थल, कुलिंचा । ने. फुर्लुङ, माझीको पेरुङ्गो । a creel.

-क्वाःचा, सं. न्याखुंचा । ने. माछा मार्ने चरो । a kingfisher.

-खँय्, सं. (खाँच-,-गू) न्याच्वः । ने. खुंगी, सोली, ढडिया । a fish-trap, fishing vessel.

-त्वाः, सं. गैंया च्वकालूगु च्वति । ने. लिहीको चुच्चो भाग । the thin end of an anvil, a hornbill.

-थल, सं. (-गः) न्या लहीगु थल, न्याछे । ने. माछा पाल्ने काँचको भाँडो, माछाघर । an aquarium.

-मल्ता, सं. (-गः) न्या बाँलूगु मल्ता । ने. माछा आकारको खुर्सानी । a variety of chilli. (हे. मल्ता-).

न्या², सं. पे बाय् पियां लिपाया ल्याः । ने. पाँच । five.

-कुं, सं. (कुन-) १. न्यागू कुं । ने. पाँचकुने वस्तु । a pentagon. २. न्यासिचाः पहचा । ने. नखरा । a prancing gait.

-कुंकाये, क्रि. (ल) न्याकुं केने, न्यासिचाये । ने. नखरा देखाउनु, छिल्लिनु । to prance about.

-खान्यासु, सं. (-गू) १. न्याम्ह क्वताः, न्हापा न्हापा गांचा पतिकं न्याखान्यासु दु धाइ । ने. पञ्चभलादमी । a village assembly, committee of five arbitrators. २. न्याखान्यासुया जः, दुजः । ने. पञ्चभलादमीमध्येको एक सदस्य । a member of a village assembly.

-ति, सं. १. कुतिं, प्याकुतिं । ने. चिमोटाइ । nip, pinch. २. (-बाला) ल्वहँचा तुलाः कय्का छ्वेगु खेंगू बालाया ल्वाभः बाय् ज्वंसा । ने. घुर्येंत्रो । a sling (to throw stones).

-तिकय्के, क्रि. न्यातिइ ल्वहँचा तयाः कय्के । ने. घुर्येंत्रोले हान्नु, घुईंक्याउनु । to throw stones by means of a sling.

-सु, सं. १. न्याया भाव । ने. पञ्चत्व । fiveness. २. न्याखान्यासुया दुजः । ने. पञ्चभलादमीमध्येको एक सदस्य । a member of a village assembly.

न्याक्क, क्रि. वि. तसकं, बलं । ने. बेसरी, बलपूर्वक । tightly, by force.

न्यागःछ्यं, सं. (छ्येन-) जुजु । ने. श्री ५ महाराजाधिराज । the king, king of kings, emperor.

न्याचः, सं. १. अप्वलं न्यासिचाः पहचा । ने. नखरा, हाउभाउ । flirtation. २. भ्वासि चाय्माःम्ह मनू । ने. फाइँफुट्टी गर्नु पर्ने, टपर्टुय्याँ । braggart, braggadacio.

-केने, क्रि. न्याचः दने । ने. गुड्डी हाँक्नु, धाक-धक्कु देखाउनु । to brag.

न्यातप्वल, सं. न्यातपउ, च्वपया नांजाःगु देग्ः । ने. न्यातपोल देवल, पाँचतल्ले मन्दिर (भादगाउँ) । a five-roofed temple etc.

न्याबाःछि, सं. बाःछि बाःछि न्याथाय्या ई । ने. पाँच पक्षको समयावधि । a period of five fortnights (only in negative use).

न्याम्हथक, सं. (कुल-) न्याम्ह थाकुलि । ने. पाँच वयोवृद्धलाई जनाउने सगोल शब्द । a group of five seniormost members of a trust etc.

न्याये, क्रि. (त) १. पलाःछिये, तुतिं न्हुये । ने. पैदल हिंड्नु, कुल्चनु । to step. २. हाये, न्याःवने । ने. ठोकिनु, टकराउनु । to collide. ३. वांन्याये । ने. टोक्नु । to bite. (हे. वां-). ४. धेबां वस्तु हिले । ने. किन्नु, खरिद गर्नु । to buy. ५. न्याय्के, नखःदने । ने. मनाउनु (उत्सव, चाडपर्व) । to observe (ceremony, festival). ६. सःवये । ने. बज्नु, रन्कनु । to sound. (हे. घ्वय्-, जात्रा-, नखः, वां-).

न्यालापु, वि. मछालापु। ने. लाजलाग्दो। shameful.

-क, क्रि. वि. मछाले मायक। ने. लाजमर्दो पाराले। shamefully.

-के, क्रि.. मछा:म्ह जुइके। ने. लाज मर्दो पार्नु। to cause shame.

न्यालापुये, क्रि. (ल) मछाला माय् दये, मछाले। ने. लजाउनु, लाज मान्नु। to be ashamed, feel ashamed.

न्यालु, वि. चिचा सवा: मदुगु। ने. अलिनो, खल्लो। tasteless, bland.

-के, क्रि. सवा: मदयके। ने. खल्लो पार्नु, अलिन्याउनु। to make tasteless, saltless.

-पालु, वि. चिसवा: तना पालुसवा थिना ब:गु। ने. खल्लो, पर्पराउँदो हुनु। devoid of taste (lit. tastelessly hot).

-ये, क्रि. (ल) न्यालुसे च्वने, चि मगाये। ने. खल्लो हुनु, अलिनो हुनु। to become tasteless.

न्याले, क्रि. मछाले, न्यालापुये। ने. लजाउनु, लाजमर्दो हुनु। to become ashamed, be shameful.

न्यासि, सं. १. पला, मचाया तायुति। ने. हिंडाइ, बामे सराइ। walking, toddling. २. नकल, हाउभाउ। ने. नक्कलफक्कल, नखरा। coquetry, flirtation.

-काये, क्रि. (ल) न्याकुं काये, न्यासि चाये। ने. भाउ गर्नु, नकल देखाउनु। to flirt.

-तच्वये, क्रि. अप्वलं न्यासि चाये। ने. उताउलो हुनु। to flirt brazenly.

-वने, क्रि. पला:छिये। ने. पाइला चाल्नु। to walk, go for a walk.

-वये, क्रि. (ल) १. पला:छिना वने। ने. पैदल हिंड्नु, आउनु। to come on foot. २. चा:हिले, न्यासिजुये। ने. घुम्न जानु, हिंड्नु। to go for a walk, walk on foot.

न्या:[1], सं. (न्याक-) १. (-ग:) न्याकेगु छुं, नकिं तायुवलय् लिउने न्या:तयुमा:। ने. अडेसो, टेको (कीलो ठोक्दा दिइने)। a block used to counter the shock of hammering a nail). २. (-पउ) स्वाने त्वाय: लिउने च्वनीगु सिपउ। ने. भऱ्याङ्को पछिल्तिर राख्ने वा आड दिने फलेक। the plank supporting a riser.

-तये, क्रि. (ल) न्या:बिये (नकिं तायुत)। ने. टेको दिनु (कीला ठोक्दा)। to support (for hammering).

-पउ, सं. (पति-) स्वाने त्वाय:। ने. भऱ्याङ्को खुडकिलो। the step of a staircase.

-बिये, क्रि. (ल) न्या:तये।

न्या:[2], वि. हंगु, दंगु (नख:चख)। ने. थप मनाइएको, मानेको (चाडबाड)। (of a celebration etc.) under way.

-देगुपुजा, सं. (-गू) लयुता देगुपुजा। ने. खास खुशियालीमा मनाइने अतिरिक्त देवाली पूजा। worship of the patron deity at one's pleasure.

न्व, अ. म्हुतु, म्हुतुं पिज्व:गु खँपु। ने. मुख, मुखबाट फुटेको बोली, वाचिक, शाब्दिक। the mouth, an utterance.

-चिये, क्रि. (त) माक्व जक नवाये, म्हुतु म्हाले। ने. सम्हालेर बोल्नु, अडकलेर भन्नु। to refrain from prattling.

-चु, सं. (-गू) नवायुगु, ब्वंकेगु। ने. भाषण, प्रवचन, व्याख्यान। speech, lecture.

-चुबिये, क्रि. (ल) मुंज्याय् नवाये। ने. बोल्नु, भाषण दिनु। to talk, address a meeting.

-फेने, क्रि. नता:कये, म्हुतु चायके। ने. बोल्न थाल्नु, मौनता भंग गर्नु। to break the ice.

-सु, सं. (-गू) खँग्व: म्हुतुं पिज्वयकेगु पहचा, न्ववायुगु पहचा। ने. शब्द उच्चारण गर्ने तरिका, उच्चारण। pronunciation.

न्वकसान, सं. घा:गुया भाव, स्यंगुया भाव। ने. घाटा, हानि, नोक्सान। loss, deficit.

-फये, क्रि. (ल) घा:गु बाय् स्यंगु सहयाये। ने. घाटा खप्नु वा सहनु। to bear a loss.

न्वकु[1], सं. गुथिइ थाकुलियां क्वसंयाम्ह। ने. गुठीको उपप्रमुख। the second seniormost member of a trust etc.

न्वकु[2], अ. सुयां पलेसाय् बाय् सुयां लिउ वइम्ह। ने.

कसैको प्रतिनिधि स्वरूप, उप वा नायब, सहायक। a deputy.

न्वकू, सं. (कुति-) चुकू, पिलय्। ने. चुकुल, पच्चकर। a wedge.

-कापः, सं. (पत-) १. (-कू) भुतुलिइ थलबल ल्होनेत छ्येलीगु भ्वाथः। ने. चुल्होबाट भाँडाकुँडा उचाल्न प्रयोग गरिने टालो, झुम्रो। a mop. २. भुतू मिसा (बसः हाकुक फिना तइम्ह)। ने. झुत्रीझाम्री भान्छेनी। a slovenly kitchen-maid.

न्वखने, क्रि. १. नुगलं चाय्का काये। ने. अनुभव गर्नु। to realize. २. न्हेलं चाये। ने. सचेत हुनु। to become conscious.

न्वखंक, क्रि. वि. ध्वावंक, थुइक। ने. गढ्ने गरी, बुझ्ने गरी, सम्झाउने पाराले। impressively, effectively.

न्वये, क्रि. (ल) १. चागःचां थुये। ने. घोच्चिनु। to prick. २. अप्वये (चि, छुसा, मल्ता)। ने. चर्को हुनु (नून मसला)। (of salf, spice) to be excessive.

न्वय्वये, क्रि. (वल) लुमने। ने. कण्ठस्थ हुनु, सम्झनु। to commit to memory, learn by heart.

न्वसिला, सं. नुसिलेगु ज्याः, नुसिला। ने. चुठाइ। the rinsing of the nouth.

-काये, क्रि. (ल) नुसिले। ने. चुठ्नु। to rinse the mouth, chin and hands.

-बिये, क्रि. नुसिके। ने. चुठ्न लगाउनु। to pour out water for rinsing.

न्वः, सं. (न्वल-,-पु) १. खःमू क्वबुइगु पं कथि। ने. नोल। a pole to carry a load. २. दकःमिं छ्येलीगु न्वः। ने. कर्नी, सम्याउने ज्यावल। a wooden trowel. ३. पाय्छिगु वां। ने. बिल्कुल ठीक आयतन। (masonry) a wooden bar for levelling the plaster.

-काये, क्रि. (ल) छतिहे मपाक दाये। ने. रत्तिभर फरक नपर्ने गरी नाप्नु। to measure exactly.

-[illegible]ता, सं. (ताम-,-पु) पाय्छिक कुं दाय्गु बतां। ने. कोण मापक यन्त्र। (surveying) a level.

न्वा, अ. १. न्वाय्गु ज्या, ब्वः। ने. अर्ति, गाली (बुद्धि दिने किसिमको)। reproach. २. न्हेसुचं। ने. पूर्व सूचना, चेतावनी। admonition, warning.

-खँ, सं. (-गू) द्वंविद्वं कुलेगु ज्याः, न्हेसुचं। ने. शिक्षा-उपदेश, संझाइ दिने काम, जनाउ। admonition.

-ख्वं, सं. (ख्वन-) न्ह्याक्व न्वाःसां सालय् मवःम्ह। ने. थेचरो, घोसे, दुर्दान्त। a stubborn person.

-पु, सं. (-गू) सेनेकनेगु ज्या। ने. अर्ति, उपदेश। instruction.

-सा, सं. १. न्वापु। २. मचायात न्वाकाः मांबउपिं दुनेंदुनें लय्ताइ, न्वासामचा। ने. आमाबाबुलाई लहसाउन सक्ने नानी। a baby with whom its parents are enamoured.

-सु, सं. (-गू) १. साउति। ने. सल्लाह। advice, consultation. २. तःतिभः बीगु ज्या। ने. सान्त्वना। consolation.

न्वाके, क्रि. (ल) हेय्के, मचा न्वाके मसः जि। ने. फकाउनु फुल्याउनु। to converse (with a baby).

न्वाये, क्रि. (त) अर्ति बी कथं ब्वःबिये। ने. शिक्षा दिने किसिमले गाली गर्नु। to chide.

न्ह, अ. न्हय्, प्याःगु बाय् थचाःवःगुया भाव। ने. ओस, सेप। dampness.

-का, सं. (-पु) न्हकुसा, न्हाय्पं कुलेगु लवः। ने. कनकर्नु। an earpick.

-गाः, सं. (गाल-) ध्वप, झतिला। ने. धाप। a quagmire.

-बि, सं. न्हय्बि। ने. कनसुत्लो। a centipede.

-वं, सं. (वन-) १. घःपिनि म्वःल्हुइगु, सनां। ने. देवी देवताको स्नान। a ritual bathing. २. प्याःगुया भाव। ने. सर्दी, सेप। dampness.

-सि, सं. प्याःगुया भाव। ने. सजलता, आर्द्रता। moisture. २. ध्वप, तुना वनीगु थाय्। ने. दलदल, सिमसार। bog.

-सिक्वाः, सं. (क्वात-,-गू) वरियांढ़ें, लखं त्वःतूगु वँ। ने. मलिलो माटो। fertile soil.

न्हकु, सं. न्हाय्पं बा मिखाया दथुया ब्व। ने. कन्चट,

कनपारो। (physi.) the temple.

-तिये, क्रि. (ल) न्हकुइ ल्हा:तये । ने. दिक्क मान्नु । to be in a sad mood.

-वा, सं. (-पु) ज्याथवा । ने. बुद्धि बङ्गारो । a wisdom tooth.

-सँतिस्वाये, क्रि. (त) ग्याना: म्हम्हि चिंक मिने । ने. डरले जिरिङ्ग हुनु, कनसिरी तातिनु । to have one's hair standing on end.

न्हने, क्रि. १. पुसा हे मदया वने, तनावने । ने. अस्तित्व लोप हुनु, अस्तित्व मेटिनु । to go out of existence.

न्हय्, सं. (स) १. खुयां लिउया ल्या: । ने. सात । seven. २. खुइयां लिउया ल्या:, खुइ व फिया ल्या: । ने. सत्तरी । seventy.

न्हय्नुमा, सं. सुं सीना न्हय्न्हुया दिं । ने. सातौं दिनमा गरिने शौच क्रिया । the 7th day of one's death.

न्हस, सं. (न्हय-) न्हय्, खुयां लिउया ल्या: । ने. सात । seven. (हे. न्हय्)

न्हसला, सं. पल्पसा, लसा । ने. बिजुली, चट्याङ् । a lightening flash.

न्हंक, क्रि. वि. मदय्क । ने. अस्तित्व मेटिने गरी (बिग्रनु, नासिनु) । (to destroy) completely.

न्हः, अ. भचा भचा प्या:गु, भचाभचा गंगु । ने. अलि अलि सुकेको अलि अलि भिजेको । slightly moist.

-खाये, क्रि. (त) भचा भचा प्याये । ने. भिजे भिजेजस्तो हुनु । to moisten (somewhat), dampen (slightly).

-गने, क्रि. खयें मखुयें गने । ने. अलि अलि सुक्नु । to be slightly dry.

-बुये, क्रि. (ल) चुलि वये, चुलि जाये । ने. अङ्कुराउनु, पलाउनु । (of plant) to germinate, to grow fast.

-सु, सं. (-गू) प्या:गुया भाव । ने. आर्द्रता, सजलता । dampness.

न्हा, सं. १. पुखुलिइ वाउँक लेहेँ बुइगु घाँय् । ने. जलीय बिरुवा, समुद्री झार । green algae. २. ख:थे मखुथे ल: दुगुया भाव । ने. ओसिलो वा सेपिलो हुनुको भाव । waterishness, moisture.

-कं, सं. (कन-,-पु) थीबलय् पुइगु छताजि घाँय्, छता नय्जिउगु कंमा । ने. सिस्नु । nettles.

-पं, सं. (पन-,-पु) न्हाय्पं, छताजिगु तिंमा । ने. नर्कट । a kind of reed.

-लु, सं. (-गू) फिब्व बाय् मरुभूमिया दथुइ वाउँक स्वां सिमात दुगु थाय् । ने. प्रायद्वीप । an oasis.

न्हाचंतुं, क्रि. वि. न्हाच:तुं, अ:बलय् हे. । ने. अघि नै, अगावै । long since, previously.

न्हाच:, क्रि. वि. भचा न्ह्यव, भचा न्हापा । ने. अलि अगाडि । just before, just a moment ago.

न्हातिका, सं. निगू मिखा फुसिया दथुया ब्व । ने. दुइ आँखीभौंको जोर्नी वा बीचको भाग । the forehead (in–between the eyebrows).

न्हातिचा, सं. न्हासय् तिइगु तिसा । ने. फुली, मुन्द्री । a nose-ring.

न्हाप, वि. दकलये न्ह्य: । ने. पहिलो । the first.

-नं, क्रि. वि. सुथ न्हापनं, घ:लुइवं । ने. विहान सबेरै, एकाबिहानै । early in the morning.

-यांलिउ, वि. निम्हम्ह । ने. दोस्रो । the second.

-लाक्क, क्रि. वि. दकले न्हापलाक्क । ने. अगावै । firstly.

न्हापा, क्रि. वि. न्ह्य: । ने. पहिले । before, previously.

-न्हापा, क्रि. वि. यक्व न्हापा, बाज्या आजुया पालय् । ने. धेरै अगाडि, प्राचीन काल । long long ago.

-लिपा, क्रि. वि. न्हापा व लिपा, न्ह्याबलें थें । ने. सधैं झैं । as usual.

न्हापां, क्रि. वि. सुथ न्हापनं, घ:तुइवं । ने. सबेरै, एकाबिहानै । early in the morring.

-निसें, क्रि. वि. ज्या छुसां निसें । ने. काम थालेदेखि । from the starting point, from the very beginning.

न्हाबुक, क्रि. वि. फूचायक, न्हाबुक चा न्हाल कि या दइ का । ने. राम्ररी, मजाले (मुछ्नु) । (to knead) properly, well.

न्हाबुये, क्रि. (ल) बांलाक न्हाया त:गु जुये । ने. राम्ररी मुछिनु । to become well-kneaded.

न्हाये¹, क्रि. (ल) १. चुं बा चा न्हाये। ने. मुछ्नु। to knead. २. तब्याके। ने. फराक पार्नु, फैलाउनु। to broaden. (हे. लें-).

न्हाये², क्रि. (त) सिमा स्वांमाया कचा पाले। ने. छिमल्नु, हाँगाबिँगा काट्नु। to prune. (हे. कचा-).

न्हाय्, सं. (न्हास-,-पु) १. म्हुतु च्वसं च्वंगु, सास: ल्हायेगु। ने. नाक। the nose. २. न्हाय्लसि ब:गु तार बाजंया तार धीगु ताचा। ने. तारको बाजामा तार अड्याउने पुल, काठको टुक्रा। the bridge (of a string instrument). ३. नां, इजत। ने. नाउँ, इज्जत। honour.

-तये, क्रि. (ल) न्हाय् छुये। ने. नाक राख्नु। to keep up one's prestige.

-प्व:, सं. (प्वल-) न्हाय्या सास: ह्व: दुगु प्व:, प्व:या दथुइ च्वंगु मुरु मुरु क्वँय्। ने. नाकको फुहारा, नाकको कुकरि हाड। the nostrils.

-वने, क्रि. इज्जत बा नां वने। ने. बेइज्जती हुनु, नाउँ जानु। to lose face.

न्हाय्कं, सं. (कन-) १. (-पा:) स्वय्गु न्हाय्कं। ने. ऐना। a mirror. २. (-पु) नय जिउगु छ्ताजि कं। ने. सिस्नु। a nettle. (हे. कं)

-चखुं, सं. (खुन-) न्हाय्कं फंग:, न्हाय्कंपिलि। ने. फिस्टो, सानो खाले चरा (सिस्नुको झाङमा रमाउने)। a wren, tailor bird.

न्हाय्पं, सं. (पन-) १. (-पा) खँ बाय स: ताय्कीगु छगू अंग। ने. कान। the ear. २. थलबलयाके दइगु न्हाय्पं चा:चा। ने. खडकुँलोको कडा। the ears of a cooking pot. ३. (-पु) न्हाय्पं कथि। ने. नर्कट। a reed.

-पिलि, सं. न्हाय्पंया ताइगु सालुगु पिलि। ने. कानको पर्दा, कानको जाली। the diaphragm of the ear.

-पुईं, सं. (-) न्हाय्पनं वइगु पुईं। ने. कानेगुजी। earwax.

-बिये, क्रि. (ल) ध्यानं नेने। ने. ध्यानले सुन्नु। to listen to.

-ब्व, सं. न्हाय्पं भुज:, न्हाय्पंया यक्व दुगु थाय्। ने. नर्कटको झाडी। a plot of land overgrown with reeds.

न्हासि, सं. १. न्हाय्या दथुइ च्वंगु मुरुमुरु क्वँय्। ने. नाकको बीचको कुकुरि हाड। the edge of the nose. २. न्हासं हि वइगुया भाव। ने. नाकबाट रगत बग्नुको भाव। nasal bleeding.

-कुति, वि. न्हाय्फ्याफ:म्ह। ने. नेप्टो, थेप्चो नाक भएको। flat-nosed.

न्हां, अ. होस्यार जु धाय्त छ्येलीगु खँग्व:। ने. सचेत गराउँदा प्रयोग गरिने शब्द। beware! take note!

न्हि¹, सं. (-न्हु) न्हिन, दिं। ने. दिन। day. (हे. ति-, बा-)

-कां, सं. (कान) न्हिनय् मिखां मखंम्ह, ताहा:। ने. लामो कीरो, साँप। one who cannot endure daylight, a snake..

-कांफंग:, सं. (गल-) भुलुखा, भ्वलफंग:। ने. लाटोकोसेरो। an owl (lit. day-blind bird).

-छि, क्रि. वि. पूवंगु छन्हु, न्हिछि लाछिं न्ह्याबलय् ब:सां जिउ। ने. दिनभरि, सिङ्गो दिन। all day long, one whole day.

-थं, क्रि.वि. न्हिं न्हिं। ने. दिनका दिन, सधैं। daily, everyday.

-फपुले, क्रि. च: खिउँये। ने. साँझ पर्नु। (of evening) to ensue.

-बुये, क्रि. (त) न्हिबिये, न्हि फुये। ने. दिन बित्नु। (of day) to elapse.

न्हि², सं. (-प्ति) १. न्हासं वइगु न्हि। ने. सिंगान। nasal mucus. २. घालय् दाइगु न्हि। ने. पीप। pus.

-काये, क्रि. (ल) न्हासं न्हि वांछ्वये। ने. सिंगान फ्याल्नु। to blow one's nose.

-ग्वाय्, सं. (ग्वाय-) न्हासय् न्हि तया जूइम्ह। ने. सिंगाने। a person with runny nose.

-च:, सं. (चल-) गंगु न्हि, घालय् च: थातकि लिपा स्याना वय्य:। ने. सुकेको पीप। dried pus.

-छँ, सं. घालय् न्हि दया वइगु थाय्। ने. पीप जम्ने ठाउँ (घाउमा), पीप भरिएको घाउ, खटिरा। the suppurating part of the wound.

-दाये, क्रि. (ल) घा: कइचय् न्हि दया वये। ने. पीप

जम्दै जानु। to suppurate.

-सुलु, सं. = न्हिग्वाय्।

न्हिकं, सं. (कन-) १. मनं मनं मंत्र ब्वनेगु। ने. मनमनै मन्त्र जप्नु। the silent repetition of an incantation. २. (-गू) गुरुजुं बिउगू विद्या। ने. मन्त्र। incantation.

-कुथि, सं. न्हिकं क्वथा, देय्कू। ने. पूजाकोठा। a private chapel.

-बिये, क्रि. (ल) मन्त्र बिये। ने. मन्त्र दिनु। to impart the incantation.

-याये, क्रि. (त) देय्कुतिइ मन्त्र बाय् विद्या ब्वने। ने. मन्त्र जप्नु, गुन्नु। to repeat an incantation.

न्हिन, सं. तिन्हि, बान्हि लिसु। ने. दिन, मध्यान्ह। midday, noon.

न्हिनय्[1], सं. (नस-) न्हिन, बान्हिलिसु। ने. मध्यान्ह। midday, noon.

न्हिनय्[2], क्रि.वि. न्हिनसिया इलय्, तिन्हिनय्। ने. दिउँसो मध्यान्हको समयमा। at noon.

न्हिनय्[3], अ. वंगु न्हिया दुने। ने. बितेका दिनहरूमा। in the days gone by. (गथें:- न्हान्हु-, खुन्हु-, गुन्हु-).

न्हिपं, सं. १. (न्हेपन-) न्हिप्यं, न्हेपं। ने. पुच्छर। the tail. २. न्हिपंथे न्ह्याबलें लिउ लिउ जुइम्ह, हेय्कुसाधः। ने. पिछलग्गू, फकौरे, परजीवी। a retinue, sycophant. ३. बी. ए. आदि उपाधि। ने. पुच्छर, उपाधि। tail, an academic degree.

-ताहा:नगु, सं. ताहा:नगु। ने. पुच्छ्रेतारा, धूमकेतु। a comet. (हे. नगु).

न्हिले, क्रि. लय्तां म्हुतु बाय्के बा केने। ने. हाँस्नु, मुस्कुराउनु। to laugh, smile. (हे. म्व:-).

न्हिसु, सं. लय्ताया चिं खने दुगुया भाव। ने. प्रसन्नता, प्रफुल्लता। cheerfulness.

-दने, क्रि. दुनेया लय्ता ब्वालय् खने दये। ने. अनुहारमा प्रसन्नता देखा पर्नु। to shown one's cheerfulness.

-लाये, क्रि. (त) लय्ताय् दुम्ह जुये। ने. हँसिलो अनुहारको हुनु। to become cheerful.

न्हिं, अ. होस्यार जुइकेत छ्येले दुगु खँग्व:। ने. सचेत गराउने शब्द। beware, take note!

न्हु[1], सं. न्हि, छ वयागु ग्व:न्हु दत ? ने. दिन। day.

न्हु[2], सं. १. न्हुये बा तेलेगुया भाव। ने. कुल्चाइ, थिचाइ। trample, press. २. न्हायगु ज्या। ने. मुछ्ने काम। kneading. ३. न्हुइगु, तेलेगु आदि ज्या निनेत छ्येले दुगु तँजिग्व:। ने. कुल्चने, मुछ्ने आदि काममा प्रयोग हुने गणक। cl. for counting action.

-सा, सं. (-गू) तुतिं न्हुइगु गुगुं कलया ब्व। ने. पदयन्त्र, पाउदान। a pedal, treadle.

न्हुये, क्रि. (ल) १. पालिं क्वतेले। ने. कुल्चनु। to trample. २. चुंन्हाये। ने. मुछ्नु। to knead. ३. क्वतेले। ने. थिच्नु, मिच्नु। to suppress. ४. चाग:चां थन्हुये। ने. चिल्नु, च्वास्स घोचिनु। to prick (हे. थ-, पि-, बि-). ५. फसक्क बने। ने. झस्कनु, तर्सिनु। to startle. (हे. थारा-).

न्हू, वि. न:लिगु, क्यातुगु, थउँयागु। ने. नयाँ, आधुनिक। new, fresh, recent.

-क, क्रि. वि. न्हू जुइक। ने.नयाँ हुने गरी। in a renovated way.

-कथं, क्रि. वि. न्हूगु पहलं। ने. नयाँ तरिकाले। newly, anew.

-के. क्रि. न्हूघा: याये। ने. नयाँ पार्नु। to renew, renovate.

-दँ, सं. नेवा:तय् म्हपुजा खुनुं निसें न्हूदँ ल्या:ब्याइ। ने. नयाँ वर्ष। the new year.

-घा: वि. न्हूयाना ह:गु। ने. नौलो पारिएको। renovated.

-याये, क्रि. न्हूके। ने. नयाँ पार्नु। to renovate.

-सु, सं. न्हूया भाव। ने. नवीनता। newness, modernity.

न्हे, अ. खँग्व: ज्याय्बलय्, न्हापा:, न्हेप्याक, न्हेजवांया अर्थय् जेलीगु खँग्व:। ने. शब्द रचनामा अगि, अगावै बुझाउने शब्द। pertaining to pre, prior.

-किपा, सं. (-गू) १. न्हापांया मापि। ने. मसौदा, प्रालेख, गुरुकापी। a draft. २. लिपा जुइगुया छुमां, न्हेछुमां। ने. पूर्वकथन, भविष्य वाणी। prediction.

-खँ, सं. (-गु) सफुतिइ न्ह्य:ने. लाक च्वइगु खँ, घ: मा: । ने. भूमिका, प्रस्तावना । a preface.

-खा, सं. १. (-खा) न्हापां यागु छेँ । ने. शुरूको घर । the original house. २. सुथ न्हापनं हालीम्ह ग्वंग: । ने. सबेरै बास्ने भाले । a rooster that crows early in the morning.

-गा:, सं. (गाल-) न्हापा न्हापायागु त्यासा । ने. पुरानो ऋण । an old debt (lit. prior ditch).

-ग्यां, सं. (ग्यान-) न्हापनं वा न्हेथ वइगु ग्यां । ने. पूर्वज्ञान । foresight.

-च्व:, सं. (च्वल-,-गु) १. लिपा वइगु लिच्वया न्हेकिपा । ने.पूर्वाभास, पूर्व कल्पना । a forerunner. २ . लिच्व:या बांला:गु न्हेकिपा बाय् छुमां । ने. राम्रो परिणामको संकेत, पूर्वाभास । a good sign.

-छुना, सं. (-गु) १. म्हसीकेगु ज्या । ने. चिनापर्ची । an introduction. २. मुंज्याय् तइगु न्हेखं । ने. प्रस्ताव । a proposal, motion. ३. न्हेवां मेमिया ब्वा:ब्वयगु ज्या । ने. गायन वा वादनको आमुख, पूर्वरङ्ग । a prelude (mus).

-छुमां, सं. (मान-) न्हेच्व: १-२ ।

-छ्यं, सं. (छ्येन-) न्हेकपा: । ने. ललाट । the forehead.

-जवां, क्रि. वि. १. न्हापां, न्हेप्याक । ने. अगावै, सबेरै । in advance, previously. २. न्हेथ (पुले) । ने. पेश्की, अग्रिम (तिर्नु, दिनु) । (to pay) in advance.

-जवा:, सं. (वाल-) न्हापालाक वनीम्ह, न्हेचिलीम्ह । ने. अगुवा, अग्रगामी । a forerunner, pioneer.

-त, क्रि.वि. = न्हेथ, न्हेजवां ।

-तँसा, सं. न्ह्य:ने न्हापांलाक तनेगु तँसा । ने. उपपद, उपसर्ग, पूर्वसर्ग । a prefix.

-ति, सं. थाति, नास्व । ने. राख्न दिएको धन, नासो, धरोट । stalk, deposit.

-थ, क्रि. वि. = न्हेत, न्हेजवां ।

-थु, सं. न्हापायाम्ह कला: । ने. जेठी स्वास्नी । one's husband's first wife.

-दा, सं. न्हापां या:गु दुदा । ने. पहिलो हमला वा धावा । the first attack.

-द्या, सं. न्ह्य:नेयागु द्या, । ने. बाहिरी नाल (घरको) । the front wing (of a house).

-पि, सं. १. सहलपेगुया भाव । ने. सहनशीलता tolerance. २. आसकुति जुइगुया भाव, आय्पीगु । ने. अपेक्षा । expectation. ३. लिस्वकेगुया भाव । ने. संचय । saving. ४. बिनावंगु ई । ने. बितेको समय । past time.

-ब:, सं. (बल-, गु-) न्हेब:सा, म्हिव:सा । ने. खेलौना । a toy, plaything.

-बां, सं. (बान) १. न्ह्य:नेया ब्वा: । ने. मोहडा । facade. २. लिबां मखु । ने. मुख, मोहडा । frontal view.

-बि, सं. छेँ छिंया न्ह्यनेया चकंगु थाय् । ने. प्राङ्गण, चोक, हर्म्यमुख । front-yard, courtyard. (हे. वि.).

-लु, सं. न्हेखं, घ:मा: । ने. भूमिका, प्रस्तावना । preface. (हे. लु).

-लुमन्ति, सं. पुलांगु न्हेलं ल्हाय् धुंकूगु खँया लुमन्ति । ने. पूर्वस्मृति । recollection, remembrance.

-समा, सं. (-गु) खर्च बर्च गुलि जुइ धका: सीकेत च्वनीगु मुंज्या । ने. खर्च वा लागत अन्दाज गर्न बसेको सभा । estimate committee, cost. २. खर्च बर्चया ल्या:चा । ने. बजेट, अनुमानित आयव्यय । budget.

-सवा:, सं. लिसवा:या अ:ख:, नय्वं वइगु न्हापांगु सवा: । ने. स्वाद, अग्रिम स्वाद । pretaste.

-सु, सं. न्हापालाइगुया भाव, न्ह्य:ने ला:गुयाँ भाव । ने. प्राथमिकता । primacy, originality.

न्हेख्व, सं. १. लिख्वया अ:ख:, फुस । ने. सिरान । the head of a bed. (हे. लि, लिख्व). २. म्हुतु व मनचिया दथु, ब्वा:या ब्वति । ने. ओठ र चिउँडोको बीचको भाग । the upper part of the chin.

न्हेग्वाये, क्रि. (त) १. न्ह्य: न्ह्य: वने, लँ केने । ने. अगुवाइ गर्नु, बाटो देखाउनु । to lead the way. २. न्हूगु ज्या छुये, न्हूकथं ज्या याये । ने. नयाँ काम थाल्नु, नयाँ तरिकाले काम गर्नु । to pioneer.

३. न्ह्य:ने लाये, चकना याये। ने. सम्मुख पर्नु, विरोध गर्नु। to confront, oppose.

न्हेचिले, क्रि. न्ह्य:ने वने, न्हेज्याये। ने. अघि सर्नु, हौसिनु। to advance, go forward.

न्हेछुये, क्रि. (ल) न्यासिचाये, न्हेसें छुये। ने. फुर्फुरिनु। to be overjoyed.

न्हेछ्याये, क्रि. (ल) ई बाय् न्हि न्ह्य:ने काये। ने. समय वा मिति अघि सार्नु, अगाडि पार्नु। to antedate.

न्हेज्याये, क्रि. (त) न्ह्य:न्ह्य: वने। ने. अगाडि जानु वा बढ्नु। to proceed, go ahead.

न्हेतु, वि. १. तसकं चाकुगु। ने. ज्यादै गुलियो। cloy. २. सिक्क हे खिति खाति था:गु (छ्यं, सँ)। ने. असाध्य मैलो (कपाल)। (of hair) excessively dirty.

-क, क्रि. वि. तसकं चाकुक। ने. ज्यादै गुलियो हुने गरी। sweet to excess.

-के, क्रि. १. चाकुसे च्वंके। ने. गुलियो पार्नु वा तुल्याउनु। to sweeten. २. सँ न्हेतुसे च्वंके। ने. मैलो पार्नु (कपाल, रौं)। (of hair) to dirt.

-ये, क्रि. (ल) १. न्याक्क चाकुये। ने. ज्यादै गुलियो हुनु। to be excessively sweet. २. छ्येनय् तसकं खिति थाये। ने. ज्यादै फोहोर मैलो हुनु (कपाल)। (of hair) to be excessively dirty.

न्हेथ्याये, क्रि. (त) लिबायेया अ:ख:, न्हापनं जुये। ने. चाँडो वा सबेरै हुनु। to be or act earlier.

न्हेपने, क्रि. न्हेगने, मखुगु ज्यां लिगने। ने. सम्हाल्नु, कज्याउनु, नराम्रो कामबाट रोक्नु। to hold in check, control, prohibit.

न्हेपिये, क्रि. (ल) आय्पिये, आसाकुति जुये। ने. चिताउनु, मुख ताक्नु। to expect.

न्हेपु, सं. १. (-ग:) न्हेप्पु, छ्येनय् दुने च्वंगु ब्व। ने. गिदी, मथिङ्गल। the brain. २. (-गू) मगज। ने. दिमाग, बुद्धि। intèllect.

-तगवये, क्रि. (ल) न्याक्क सिउ स:म्ह जुये। ने. राम्ररी जान्ने बुझ्ने हुनु। to be full of intellect.

-नाय्के, क्रि. १. हानं हानं नं लिसाया: विचा: याये। ने. पुनर्विचार गर्नु। to reconsider, think.

न्हेफये, क्रि. (ल) २. न्ह्य:नें फये। ने. हात थाप्नु, पसार्नु। (of hand) to extend.

न्हेफ:, सं. (लन-) १. न्हेख:, मेय् दुगुया न्ह्य:नेया ब्व। ने. अगाडिको साँप्रो। the front quarter of a goat etc. २. लँ सिथय् च्वंगु फ:। ने. पेटी। footpath, side-walk. ३. लिफ:या अ:ख:। ने. अगाडि हेर्नु, फर्कनु। forward glance. (हे. लि३)

न्हेबाक, क्रि. वि. न्हेथ्याक। ने. सबेरै। early.

न्हेबाये, क्रि. (त) न्हेथ्याये। ने. सबेर वा चाँडो हुनु। to be early.

न्हेबा:, वि. न्हेथ्या:गु। ने. सबेर। early.

-लिबा:, क्रि.वि. बहनी लिबाक, न्हेबा:-लिबा जूइ मजिउ आमयें। ने. राती, अबेर। late at night.

न्हेब्वये, क्रि. (ल) १. स्वय् छिंक न्ह्य:ने तया बिये। ने. प्रदर्शन गर्नु। to exhibit. २ न्हेयने। ने. कुरा चलाउनु, प्रस्तावित गर्नु। to mention, propose.

न्हेब्वाये, क्रि. (त) न्हेज्याये, न्ह्य:ने वने। ने. अघि बढ्नु, सर्नु। to proceed.

न्हेये, क्रि. (ल) वां नचुके। ने. चपाउनु, चपाएर खानु। to munch. (हे. लि३-).

न्हेलं, अ. न्ह्य: लिसे स्वापू तइगु खँग्व:। ने. नीदसंग सम्बन्धित शब्द। pertaining to sleep.

-चाये, क्रि. (ल) दने, न्ह्य: गुये। ने. बिउँझनु। to wake up.

-फये, क्रि. (त) न्ह्य: मवय्कुसे च्वने फये। ने. जागा रहन सक्नु। to be able to stay awake.

-बुये, क्रि. (त) सुथय् लिबाक न्ह्य: वयाच्वने। ने. ढिलो उठ्नु। to sleep till late in the morning.

-ब्वाये, क्रि. (त) झुकु ब्वाये। ने. उँघ्नु, झुल्नु। to be drowsy, doze.

-ल्हाये, क्रि. (त) ल्व:मने। ने. बिर्सनु, भुल्नु। to forget.

न्हेलुये, क्रि. (ल) न्हेचिले, न्ह्य:नें लाये। ने. अघि पर्नु, आरम्भ गर्नु। to initiate, pioneer.

न्हेव, सं. वंगु, सिघय् धुंकुगु। ने. बितेको, भूत। past, past tense.

-यासु, सं. (-गु) वंगु यासुया रूप। ने. भूत क्रियाको रूप। past form.

न्हेव, वि. न्हापाया। ने. अगाडिको, साम्। before.

-निसें, क्रि.वि. न्हापांनिसें। ने. अगाडिदेखि। from the previous time.

-सा, सं. (-गु) न्हेव:सा, मचातय् म्हितीगु। ने. खेलौना। a toy, plaything.

न्हेस:, सं. (सल-,-गु) लिस:या अ:ख:। ने. प्रश्न। a question.

-पउ, सं. (पति-) जाँचय् नेनात:गु पउ। ने. प्रश्नपत्र। a question paper.

-लिस:, सं. (सल-) १. न्हेस: व लिस:, न्हेस: लिस: याय्गु ज्या। ने. प्रश्नोत्तर, अन्तर्वार्ता। question and answer, interview.

-लिस:कासा, सं. (-गु) थाकुक व कक्क न्हेस: तया: जाँच् काइगु ख्वाताजि कासा। ने. जटिल प्रश्नोत्तर को होड वा प्रतिस्पर्धा। a quiz contest.

न्हेसु, सं. न्हेपु। ने. सौता, सौती। first wedded wife.

न्हेसु, वि. न्हापाया, न्ह्य:नेया। ने. अगिल्लो, पहिलेको। (prefix) step. (हे. लिसु).

न्हेसुचं, सं. (चन-,-गु) न्हेजवां बीगु सुचं। ने. जनाउ, चेतावनी। a warning.

न्हेसेंछ्वये, क्रि. (ल) न्यासिचाये, मचातय्त न्हेसें छुइका तलकि छ्वेनय् न्हुया हइ। ने. फुर्फुरिनु, इतरिनु। to pamper, fondle.

न्ह्यने, क्रि. न्हेने, थल-बलय् न्ह्यंगु जुये। ने. अट्नु, अटाउनु। to contain, fit into.

न्ह्य:१, सं. (न्हेल-) ज्व:या अ:ख:, मिखाय् न्ह्य:बल, देनेमाल। ने. नीद, निद्रा। sleep, drowsiness. (हे. खिचा-, न-, न्य:-, सँ-).

-गुलु, सं. यक्व देने मा:म्ह। ने. सुतुवा, सुताहा। one who sleeps to excess.

-स:, सं. (सल-) न्हेलय् वा देने बलय् घर्र घर्र वइगु स:। ने. घुराइ, घुर्राहट। snore.

-सु, सं. (सुलि-,-गु) न्हेलय् उखे थुखे जुइगुया भाव। ने. निद्राचर, स्वप्नचर। somnambulism.

-सु चाये, क्रि. (ल) न्हेलय् चा:हिले। ने. निद्रामा चल्नु वा हिंड्नु। to somnambulate.

न्ह्य:२, वि. न्हापा, न्ह्य:ने। ने. अगि, सामु। early, ago.

न्ह्य:३, अ. १. न्हेप्या:गु, मिखाया चुलिंचू। ने. सबेर, सम्मुख। early, ago. २. पायुछि, थिकचा, जव। ने. ठीक, समुचित, दायाँ। exact, proper, right hand side.

-कथं, क्रि.वि. ख:कथं। ने. मुनासिब ढङ्ले। in the right way, properly.

-नें, ह्य:ने पाखें। ने. अगिल्तिरबाट। from the front side.

न्ह्या, अ. यगु, न्ह्या:गुया भाव। ने. जुनसुकै, बगाइ। any, flow.

-कथं, क्रि.वि. यगु बाय् न्ह्यागुं कथं। ने. कुनै तरिकाले वा किसिमले। at one's pleasure.

-गुं, वि. न्ह्य:ने ला:गु, आमयें न्हयागुं नया जुयां ल्वय् लाइ ला ? ने. जेसुकै, जुनसुकै। whatever, whatsoever.

न्ह्याइपु, वि. म्हाइपुया अ:ख:। ने. रमाइलो, मजाको। pleasant, enjoyable.

-क, क्रि. मचातय् न्ह्याइपुक म्हिता च्वन। ने. रमाइलोसँग, मजाले। pleasantly, joyously.

-ये, क्रि. (ल) म्हाइपु मजुये। ने. रमाइलो हुनु। to amuse.

न्ह्याये, क्रि. (त) १. पला: छिये, जात्राय् लसकर न्ह्यात। ने. हिंड्नु, बढ्नु। to walk, proceed. २. (ल:ली) ख्वप्या:पाखे बने। ने. बग्नु। to flow, glide. ३. सापूतसें सायाके दुरु न्ह्यात। ने. दुहुनु। to milk a cow. (हे. दुरु-). ४. म्हय् तये (सुर्वा:, लाकां, मुजा, पंजा)। ने. लगाउनु (मोजा, पञ्जा, सुर्वाल, जुत्ता)। to put on (socks, shoes etc.

न्ह्याल्ले, क्रि. छुं याय् मंदये। ने. मन पराउनु (केही गर्न)। to be interested in doing something.

न्ह्या:१, वि. म्हा:या अ:ख:। ने. चाख लाग्दो, रुचिकर। interested.

-कथं, क्रि. वि. न्ह्याइपु कथं । ने. चाखलाग्दो किसिमले । with interest.

-येम्हा:ये, क्रि.वि. मंमदयक । ने. अनिच्छुक पाराले, विरक्तिएर । reluctantly, with less enthusiasm.

न्ह्या:[2], सं. (न्ह्याल-) च्वेक बाजं थायगुया भाव । ने. छिटछिटो बाजा बजाउने पारा । (of a drum) fast beating.

-काये, क्रि. (ल) बाजंया च्व: च्वाच्वां थाये । ने. बाजाको चरण छिटो छिटो बजाउनु । to beat the drum fast.

न्ह्या:पला:, सं. (लाख-) पला: न्ह्या:गुया भाव वा पिं । ने. प्रगति, उन्नति । progress, advance.

न्ह्या:वने, क्रि. न्हेज्यां वने, न्ह्य:ज्याये । ने. अगाडि बढ्नु, अघि सर्नु । to go forward.

न्ह्या:वये, क्रि. न्हेज्यां वये, न्ह्य:ने वये । ने. अगाडि आउनु, अघि सर्नु । (of an occasion etc.) to come nearer.

प

प, अ. १. थल बल । ने. भाँडाकुँडा । pots and pans. (हे. अं-, ग्वं-, ते-, र्प्वं-, घं-). २. इथिमिथि । ने. लाटलुट, लसपस । contact, contamination. (हे. चि-, नि-).

पइचा:, सं. (चाल-) म्हसीके, म्हसीकेगु ज्या । ने. पहिचान, परिचय । an acquaintance.

पउ[1], सं. (पलि,-गु) १. छेँयात त्वपुया त:गु ब्वति । ने. छानो । a roof. (हे. लुँ- सिज:-, सु-) २. चकंगु पाता । ने. पाता । a plate. (हे. बिलं-, ल्वहं-, सीज-). ३. छेँ न्ह्य:नेसं च्वंगु फ:चा । ने. टाँड, फलैंचा । a platform, shelter.

-कुसा, सं. (-पा:) पइकुसा, सँय् कुसा, सिनाज्याकुसा, घुमल्पु । ने. भोटे छाता, घुम, रोपाईंमा ओढिने छाता । a collapsible flap made of bamboo strips and interlined with lotus leaves carried on the back to protect oneself from the rain, shield water.

-खुँ, सं. पलिं पलिं वया खुइम्ह । ने. छानाबाट आएर चोर्ने चोर । a thief who steals through the roof.

-बा, सं. पउक्व, पाखाक्व । ने. करेटो, ओत । the eaves.

-वाले, क्रि. (ल) पलिं चिये, पउ ल्व्हने । ने. छाउनु, छाना बनाउनु । to repair a roof.

पउ[2], सं. (पति-) १. पुसा व्हला त:गु थाय् । ने. बियाड, बिउ पार्ने थलो, बिउ उमार्ने ठाउँ । a seed bed. २. पाना, चिथि । ने. पत्र, चिट्ठी । a leaf of paper, a letter. (हे. चिं-, दसि-, दँ-). ३. स:पउ, पत्रिका । ने. पत्रपत्रिका । a newspaper, magazine. (हे. दँ-, न्हि-, लय्-, बा:-, स:-).

-कुथि, सं. हुलाक । ने. हुलाक, डाकघर । the post-office.

-गा, सं. (-पु) बालाचागु गा । ने. बर्को, दुपट्टा । a ceremonial stole.

-चिता, सं. पउ छापय् याना पिथनेत माक्व ज्या जि याइम्ह । ने. सम्पादक । an editor.

-पिला, सं. (-ग:) पउचां । ने. पत्र-मंजूषा । a post-box, letter-box.

-भा:, सं. (भाल-,-गु) लुँ वह पिं दुगु अंगलय् खाय्जीक थू तुले जिउगु किपा । ने. थांका, पौबा, चित्रपट । a thanka painting.

पउ[3], सं. (पथि-,-पु) थउकथि, बेत । ने. बेत । cane.

-कथि, सं. (पु) धिमये पुचा । ने. धिमे बाजा बजाउने एक छेउ घुँगुरिएको बेतको लठ्ठी । a cane stick curled at one end to play a drum.

पउक्व, सं. पलिं कुगु थाय्, पउबा । ने. ओत । a shed.

पकनाय्, सं. प्वक-इनाय्, पकनाय्च: । ने. सिद्धि गणेश । mythical god of alcohol and texture.

-पुजा, सं. (-गु) भ्वजय् अय्ला: र्प्वं भिनेमा साय्मा धका: याइगु पुजा । ने. सिद्धि गणेश पूजा । worship of such a mythical god

पका:, सं. (काल-,-गु) १. त:धंगु पंगल:, पंग: । ने. ठूलो अड्चन, बाधा, अड्को । hindrance, obstruction. २. भराय् धंगु दसा । ने. खड्गो, संकट । bad omen.

पकु, सं. १. मनचा दुहांवंम्ह वा भचा हेता:म्ह मनू । ने. चिंउडो अलि दबेको वा थिचिएको मान्छे । a man

whose lips are drawn inwards or whose chin is slightly indented. २. हेता:गु वा पकुचिंगुया भाव वा चिं । ने. कुञ्चिनु वा थेप्चिनुको भाव । indentation.

-चिने, क्रि. हेत्ताये । ने. कुञ्चिनु, थेप्चिनु । to be indented.

पक्का, वि. १. धात्थेंया । ने. पक्का, निश्चय । sure, certain. २. धात्थेंयाम्ह । ने. सिपालु । skilful.

-क, क्रि. वि. धात्थें । ने. साँच्चै । certainly.

-कथं, = पक्काक ।

-के, क्रि. पक्का याये, क्व:छिये । ने. पक्कापक्की गर्नु । to decide, settle.

पक्वा:, सं. (क्वात-) सा:गु चाकुगु मरि, पुवा । ने. पकवान, हलुवा विशेष । pudding.

पखि, सं. (-गू) अय्गुइँ, वस:इस: त्व:ता: खाय्गु खिप: । ने. फोक । a clothesline.

पखरां, वि. चिच्चा: दंगु व्हला त:गु । ने. छरिएको, छ्याल्लब्याल्ल । scattered.

पचलि, सं. क्व:नेया भैल:च: । ने. पचली भैरव । mythical goddess of wine.

-क्वं, सं. (क्वन-,-ग:) १. अय्ला थ्वं गबलें मप्वनीगु क्वंचा । ने. रक्सी वा जाँड कहिल्यै नरित्तिने घैंटो । a storage pot which is always full of liquor. २. अय्ला:सुलिं । ने. मधुशाला । bar, a pub.

पचिं, वि. १. नंगा । ने. नांगा । nude, naked.२. उलात:गु, चा:गु । ने. उदाङ्ग, खुला । uncoverd, not secret.

-नंगा, सं. म्हय् छुं हे मदुम्ह । ने. निर्वस्त्र, दिगंबर । totally naked.

-म्हिचा, सं. (-पा:) हाकुसफू दांदिं व भ्वंमिं दुगु गुथिया म्हिचा । ने. गुठीको कगजात राख्ने थैलो । a pouch for storing documents etc.

पचुका, सं. चुंगा, लखं छ्वाकेगु ज्वलं । ने. पचका, पिचकारी । a syringe, pump.

पछुताय्, सं. (ताल-) पस्ताय्, पसंताय् । ने. पछुतो, पश्चात्ताप । repentance.

पतका, सं. (-गू) मिं नका: वा मिच्याका: मुइकेगु ज्वलं । ने. पटका, आतशबाजी । a fire-cracker.

-मुइके, क्रि. पतका मुइका: म्हिते । ने. पटका पड्काउनु । (of a cracker) to blast.

पतांमिरि, सं. (-गू) धांय् छ्व: बुइका त:गु लाय्कुं । ने. पटांगिनी, दुवो उम्रेको कोखे आँगन । the lawn, or quandrangle in front of a palace.

पता:, सं. (ताल-) १. (-पु) ध्वाँय् । ने. ध्वजा, पताका । flag, banner. २. (-गू) आखलय् ब्वेकेगु पता: (` ) । ने. एकलख ( `) । a diacritic.

-खेले, क्रि. आखलय् पता ब्वयके । ने. एकलख दिनु । to place the diacritical marks.

-छा, सं. च:यात पता छाय्गु ज्या । ने. देवतालाई वा देवलमा ध्वजा चढाउने पूजा । bannering ceremony (great worship).

पति[1], सं. १. चलं: लसि ब:म्ह न्याइम्ह की । ने. लामखुट्टे । a mosquito. २. भा:त । ने. लोग्ने । a husband, master.

-पुसा, सं. (-गू) मुसिकव:, झुल । ने. झूल । a mosquito net.

पति[2], सं. याकल्वा च्वनेगुया भाव । ने. एकान्तवास । seclusion. २. सुंसां दंगुया भाव । ने. अन्तरङ्ग, गोपनीयता । solitude. ३. तगिं । ने. दर्जा । rank.

-तये, क्रि. (ल) छें हलं चलं मजुये । ने. गोपनीयता कायम हुनु (घरको) । to maintain (the privacy of a house).

पति[3], वि. १. चिहा: । ने. छोटो । short. २. फ्याफ: । ने. थेप्चो, चेप्टो । flat.

-चिने, कि. च्वका मलुये, फ्याफये । ने. थेप्चिनु । to flatten.

-हाक:, वि. चिहाक: । ने. छोटो । short.

-हाये, क्रि. (ल) चिहाये । ने. छोटो हुनु । to become short.

पतिकं, अ. छंक्व, धाक्व वा स्वक्व पतिं । ने. हरेक पल्ट, पाली । each and every time.

पतिया, सं. जात बीगु ज्या । ने. पतिया, जातशुद्धि । re-admission into a caste.

-बिये, क्रि. (ल) पू तया: जात बिये । ने. पतिया दिनु । to readmit (into a caste).

पतिं, सं. (तिन-) ल्हा: वा तुतिया पचिं, फीके छ्वा

ल्हातय् न्यापंतिं दु। ने. औंला। the finger, toe. (हे. अंगू-, च्वला-, दथु-, बुरा-, म्हाला-, सिखा-).

-गउ, सं. (गलि-) पतिंया स्वापू। ने. औंलाको जोर्नी। the knuckle.

-थाये, क्रि. (त) पतिंगउ तुकुतुकु न्याय्के। ने. औंला पड्काउनु, मोँच्नु। to crack the knuckles.

पत्या:, सं. (ल-) दुनुगलं ख: ता:गुया भाव। ने. पत्यार। confidence.

-याये, क्रि. (त) दुनें निसें थिने। ने. पत्यार गर्नु, पत्याउनु। to trust, believe.

पत्रा, सं. (-गू) नगुमां। ने. पंचाङ्ग, पात्रो। a calendar.

पत्रिका, सं. (-गू) इलय् बेलय् पिदनीगु पउ। ने. पत्र, पत्रिका। a periodical journal, magazine.

पत्रु, सं. ध्वपूगु थल बल, ध्वाथ:। ने. थोत्रा भाँडाकुँडा, पत्रु। useless metal utensils.

पत्था, सं. ल्याय्म्ह, मचा ल्यायम्ह। ने. जवान, तरुनो, पठ्ठो। a dandy.

पत्थि, सं. ल्यासे, मचाल्यासे। ने. जवान केटी, तरुनी। a young girl.

पथु, सं. गंगु बुँ। ने. सुख्खा जमीन। dry land.

पथु, सं. (थुलि-,-पु) पाउँक्वा: दय्कीगु छ्ताजि मा। ने. ठोट्ने। beet root.

-के, क्रि. नकें स्याये। ने. मुख मोस्नु। to skimp.

-जुये/जुयां वने, क्रि. गंसि जुयां वने। ने. दुब्लो पातलो हुँदै जानु। to become lean and thin (in a process).

पदक, सं. (-गू) सिरपा:। ने. पदक, तक्मा, विभूषण। a medal.

पनि, अ. नं, सहित (पुलां भासं)। ने. पनि, सहित। also, along with. २. त:म्हय् वइगु 'पिं' या पुलांगु बां। ने. हरू, बहुवचन। (suffix) forming plurals.

पने, क्रि. १. गने। ने. रोक्नु, नियन्त्रण गर्नु। to control. २. ज: किये। ने. छेक्नु। to hinder obstruct. (हे. न्हे-). ३. मि कुये। ने. आगो ताप्नु। to warm oneself (by the fire).

पनेउ, सं. (-पु) चतं। ने. पनिउँ। a scoop.

पन्दा, सं. १. (-ग:) हीरा, म्वति थें छ्ताजि थी। ने. पन्ना, हरित मणि। emerald. २. तिंच्व: नइम्ह, पंच्वय् च्वनीम्ह, ल्हासापाखे दुम्ह माक:धुँ, भालु। ने. एक जातको चीनिया भालू। a panda.

पन्पछे, सं. पं, पं लीगुया भाव। ने. पनपक्ष, पक्षपात। partiality, bias.

पपू, सं. (पुति-) पा, चखुं बखुंढ पपूया बलं ब्वइ। ने. पखेटा। wing, feather.

-छुये, क्रि. (त) १. ब्वये, पपू तये। ने. उड्नु। to fly. २. ब्वय्फुम्ह जुये। ने. पखेटा उम्रनु, उड्ने हुनु। to go away, desert. ३. भराय् धंगु तातुनीम्ह जुये। ने. महत्वाकांक्षी हुनु। to become ambitious.

***पये,** क्रि. (ल) १. ज्व:थिने, थपुक्वपु जुये। ने. सहवास गर्नु, संभोग गर्नु। to copulate. २. स्वापू दये, सतिये। ने. संसर्ग वा सम्बन्ध हुनु। to contact, relate.

पयुन्, सं. पस्न, मिसाया ब्याहा। ने. बिहे (केटीको)। the marriage(of a girl), matrimony.

-बिये, क्रि. म्ह्याय्मचा सुयातं ल: ल्हाये। ने. छोरी वा चेली कसैलाई सुम्पनु। to give a girl in marriage.

-वने, क्रि. थ:मसें मिजं लेया: वने। ने. पोइल जानु। to elope.

-भ्वय्, सं. बिया छ्वयाया भ्वय्, पयुन्बिया भ्वय्। ने. बिहेको भोज (छोरीबेटीको)। a wedding feast (of a matrimonial ceremony).

परापूर्व, अ. न्हापां निसेंया, आजुपिनि पालं निसेंया। ने. कुल-परम्परादेखि, आदिकाल, परापूर्व। times immemorial.

परिकार, सं. त:ताजि, क्वा:। ने. परिकार। various items of food.

परेवा, सं. पारु (-खुन्हु) गाकलाया न्हापांगु दिं। ने. कृष्ण पक्षको पहिलो दिन। first day of the dark fortnight.

पर्काल, सं. (-गू) ख्व:ति। ने. कर्कांटो, पर्काल। a divider, mathematical instrument.

पर्के, क्रि. १. दंगु व्ह:प्वा: वा खलुं बंगु मदय्के । ने. टाल्नु । to patch up, repair, mend. २. न्हेगा: ल्हाये, न्हापाया त्यासा पुले । ने. बाँकी बक्यौता फछ्र्यौट वा चुक्ता गर्नु । to pay up old dues, (of debt) to clear off.

पर्चा, सं. १. (-गू) सुचं पउ । ने. पर्चा, सूचनापत्र । a leaflet, pamphlet. २. (-कू) कुचा भ्वं, बाय् भ्वंकुचा । ने. कागजको धरो वा टुक्रा । a slip (of paper). (हे. तारिख-).

पर्दा, सं. (-गू) १. धकिं, झ्या:कापः । ने. बाहिरबाट नदेखिने गरी झ्याल ढोकामा हाल्ने आवरण, पर्दा । a curtain. २. बाजं तय्के दइगु बपि । ने. हार्मोनियम आदिको पर्दा । a keyboard (mus.). ३. त्वपुइगुया भाव । ने. छेक्ने आवरण । privacy.

-तये, क्रि. (ल) कत:यात सीके मबिये । ने. पर्दा राख्नु, गोपनीयता धान्नु । to maintain privacy.

पर्व, सं. नख:, चख: । ने. उत्सव, चाड, पर्व । a festival. २. सफूया घा, काव्यया किच: । ने. परिच्छेद, सर्ग । the chapter of a book, canto. ३. हिउपा: । ने. क्रान्ति, परिवर्तन । revolution, great change.

-न्याय्के, क्रि. जात्रा याये, बिलिखिं यने । ने. विद्रोह गर्नु । to revolt.

पर्व:, सं. (वत-,-गू) गुं । ने. पर्वत । mountain.

-गये, क्रि. (ल) दुख सिउ जुये । ने. दुख भोग्नु, दुख झेल्नु । to undergo pain, trouble.

-तुसि, सं. (-गः) सा:गु, क्यातुगु तुसि । ने. कलिलो, स्वादिलो काँक्रो । cucumbers grown in dry land.

पर्सि, सं. (-त्वा:) सारि । ने. साडी । a sari, saree.

-च्व:, सं. (च्वत-) पर्सिया पाछाय्त दय्कात:गु च्व: । ने. सप्को, आँचल । the upper end of a sari.

-ब्वय्के, क्रि. पलिंची खुन्ह पर्सि ब्वय्केगु । ने. घरको छाना छाउने दिन देखिने गरी साडी झुन्ड्याउनु । to hang down saris as part of roofing ceremony.

-सिने, क्रि. पर्सि म्हय् तये । ने. साडी लाउनु । to put on a sari.

पलख, सं. ईया छकूचा । ने. क्षण, निमेष । a moment. (हे. घउ-).

-लं, क्रि. वि. पलख लना: वा लिपा । ने. एक छिन पछि । after a while, just after.

पलसुं, सं. (सुन-,-गू) चामा: मतूगु लाय्लामा । ने. च्याप्चो वा च्याप्टो इन्द्रेणी । a flat rainbow.

पलं, सं. (पलन-) १. (-गू) चि बाय् मतचिकं मवाक प्वंकेगु ज्याभ: । ने. सोली । a funnel. (हे. तुवा). २. तखता । ने. खुला दराज । a rack. ३. सिमन्ति छ्यी चिंकेत सिया दय्का त:गु थासा । ने. ढलान गर्नलाई राखिने काठको साँचो (बज्र कर्मीको) । a mould or form used in concrete work.

-ग्वये, क्रि. (ल) थासा दय्के । ने. ढलान गर्न साँचो बनाउनु । to erect such forms.

पल:[1], सं. (लत-) १. (-धु) चसू मिच: लिसे ल्वाक छ्याना: नइगु बाउँचा । ने. पालुङ्गो । spinach. २. (-गू) ह्व ह्व: दुगु थासा:, मतपल: । ने. टाँचा वा साँचो (जसमा राखेर प्वाल पारिन्छ) । a perforated block (to make holes).

-छ्वाये, क्रि. (त) पलतय् तया: पाता ह्वखने । ने. टाँचामाथि राखेर पातोमा प्वाल पार्नु । to pierce a hole into.

पल:[2], सं. (लक-) १. भुजिंखि, हाकुच्या: । ने. टाटा, मुखमा आउने दाग वा दन्डीफोर । the freckles, patch. २. छ्येनय् दाइगु त्वँ । ने. चाया । dandruff.

-थाये, क्रि. (त) ख्वालय् पल: थात कि याकनं त्यासेसू वं । ने. (मुखमा) चाया आउनु । to have freckles.

पला, सं. पल, पलख । ने. चौबीस सेकेण्डको समय, पल । a moment of 24 seconds.

पलां, सं. (लान-,-ग:) छ्वा:गू ल्वहं, पिकल्वहं । ने. फलाम पिट्न हुने सारो ढुङ्गा । a stone anvil, hard stone used as an anvil.

पला:, सं. (पाख-) न्यासि, तुति न्ह्याकेगु । ने. पाइला, हिँडाइ । step, stepping. (हे. ह्या:-)

-छिये, क्रि. (त) न्यासि वने, पला: ल्हेये । ने. पाइला

चाल्नु, हिँड्नु । to step, walk.

-तये, क्रि. (ल) दुस्वये । ने. पाइला राख्नु, भित्र पस्नु । to step, step in.

पलिं, सं. (लिन-) सिनामुनि थें फिना त:गु लइँ । ने. कुहाइएको वा अमिल्याएको मूला । pickled radish. (हे. सिंकें).

पले, अ. कुचा ग्व:, पलेस्वां लिसे स्वा:गु अव्यय । ने. कमलको फूलको अर्थमा प्रयोग हुने अव्यय । pertaining to lotus.

-पु, सं. पलेस्वांमाया पुसा । ने. कमलको बिउ, गेडा । lotus seed.

-पुखू, सं. (खुलि-,-गू) पलेस्वाँ ह्वयाच्वंगु पुखू । ने. कमलको पोखरी । a lotus-pond.

-ला, सं. (-ह:) पलेला लप्ते, पलेला ह: । ने. कमलको पात । a lotus leaf.

-स्वां, सं. (स्वान-,फ्व:) पलेस्वांयात ससुमांजुया च्वँसा नं धा: । ने. कमलको फूल । a lotus.

पलेसा[1], सं. १. छम्हेस्या थासय् मेय्म्ह । ने. सट्टा, सट्टाभर्ना । a substitute. २. छताया पलेसाय् मेय्गु । ने. पलेसो, क्षतिपूर्ति । compensation. ३. सुइकें ब्वला साय्गुया भाव, लिब्वला स्वाये । ने. बदला, प्रतिशोध, प्रतिहिंसा । revenge, retaliation.

पलेसा[2], क्रि. वि. पलेसाय् । ने. साटोमा, सट्टामा । instead, instead of.

पल्तन्, सं. (-गू) सिपाहीतयेगु बथां, पल्तन् पल्तन् निपल्तन् हक्व हक्व चय्त । ने. पल्टन, सेना, फौज । a regiment, battalion.

पल्या, सं. १. पलिस्था, न्हिकं बीगु ज्या । ने. प्रतिष्ठा । consecration. २. जग स्वनेगु ज्या । ने. जग-संस्थापन, सूत्रपात । foundation laying ceremony.

-याये, क्रि. (त) १. जग स्वने । ने. जग हाल्नु । to lay a foundation. २. न्हिकं बाय् मन्त्र बिये । ने. दीक्षा दिनु, प्राण प्रतिष्ठा गर्नु । to consecrate. ३. देग: बाय् छेँ दने सिधय्का: पुज्या याये । ने. धार्मिक विधिपूर्वक प्रतिष्ठापन गर्नु । to perform the ritual (after the completion of a building, temple).

पस:, सं. (सल-,-गू) मी-न्याय् याइगु थाय् । ने. पसल, किनबेच गर्ने ठाउँ । a shop. (हे. च्वसा, जाकिबजि-, न-, बँ-, सिसाबुसा- हासा-).

-कव:, सं. (वल-) निग: थामं किछि । ने. पसलको कवल । a shop space measured or stated in terms of the pillars.

-चाय्के, क्रि. १. पस:तये । ने. पसल थाप्नु । to open a shop. २. बनय्ज्या छुये । ने. बन्दव्यापार शुरु गर्नु । to start business.

-बाबु, सं पसलय् च्वनीम्ह । ने. पसले । a shopkeeper.

-बाबुचा, सं. पसल्यायात गुहालि याइम्ह । ने. पसलेको मद्दतगार । a shop assistant.

-ल्या, सं. पसल्या भाजु । ने. पसले, दुकानदार । a shopkeeper.

-सुतिंचा, सं. पसलय् न्याय त्वहलं खुइम्ह गाहकि । ने. किन्ने निहुले माल चोर्ने ग्राहक । a shop-lifter.

-सुतुचा, सं.= पस:सुतिंचा । (हे. सुतिं, सुतुचा).

पसु, सं. पेपांचू, घाँय्न:चा । ने. पशु, जनावर, चौपाया । an animal, beast, quadruped.

पसूका, सं. (-पु) न्याताजि उनया का, जजंका थें नीगु का । ने. पञ्चरङ्गी पवित्र धागो । a ritual thread (with five different coloured strands).

-झ्या:, सं. (झ्याल-,-पा:) जवं खवं चिपा:चागु झ्यादुगु झ्या: । ने. अगल बगल ससाना झ्यालहरू भएको झ्याल । a big window flanked by smaller ones.

पस्चिम, सं. पच्छिम, इम:ता । ने. पश्चिम । the west.

पश्छिमा, सं. (-ग:) छता त:जिगु बाजं । ने. मृदङ्ग । an egg-shaped drum.

पस्ताय्, सं. (तास-) पछुताय् । ने. पछुतो, पश्चाताप । repentance.

-चाये, क्रि. (ल) पछुताय् चाये । ने. पछुताउनु । to repent, regret.

पस्ता:, सं. (ताल-) १. (-गू) त:जिगु ज्या-खँ, इहिपा:, ज्या: जंक्व । ने. बिहे, जयन्ती । marriage,

jubilee. २. (-ग:) क्वता: । ने. तीनमुखे सांस्कृतिक बाजा । a drum with three faces.

-खिं, सं. (खिन-,-ग:) = पँय्ता:खिं ।

-भ्वय्, सं. (भ्वज-,-गू) बिहा बाय् जंक्व भ्वय् । ने. बिहे वा जयन्ती महोत्सवको भोज । a wedding party, banquet.

पस्न, सं. पय्न, मिसाया बिहा । ने. बिहे (केटीको) । a marriage ceremony, matrimony.

-भ्वय्, सं. (भ्वज-) बिया छ्वया भ्वय्, पय्न बिया भ्वय् । ने. बिहेको भोज (छोरीबेटीको) । a wedding feast.

पहलंछि, वि. १. छ्यफुति, भतिचा । यक्व म्वा: जित, पहलंछि द:सां गा: । ने. अलिकति, थोरै । only a few. २. क्रि. वि. भाय् याय्यें जक । ने. हो कि होइन जस्तो गरी राख्ने । without purpose.

पह:, सं. (हल- १. (-गू) भाउ, हाउ भाउ । ने. स्वभाव, हाउभाउ । manners, २. ज्याय्गुया भाव । ने. बहाना । pretence. ३. खु यायगुया भाव, सु । ने. हुनु वा गर्नुको भाव, त्व, ता । state, state of being or doing. (हे. नय्-, मचा-, ल्याय्म्ह-, ल्यासे-, हाले-).

-काये, क्रि. (ल) न्याकुं काये । ने. नखरा देखाउनु । to flirt.

-ल्या, सं. १. पह:याना केनीम्ह । ने. बहाना गर्ने, छली । a pretender. २. न्याकुं तच्व:म्ह । ने. नखरमाउली । a coquette.

पँ, सं. १. (--) फि, देदेतना:तगु । ने. खात, चाङ । a pile, heap. २. पाउँ न:गु सवा: । ने. अमिलो स्वाद । sourish taste. (हे. च-).

-चा, सं. (-पाँय्) क:सिइ चिकं अपां सीत लाइगु चा । ने. तेलिया ईंट बिछ्याउनलाई राख्ने माटो । yellowish clay.

-चिने, क्रि. छ्वपं याये । ने. चाङ मिलाउनु । to pile up.

-पँ धाये, क्रि. (ल) खयें मखुयें पाउँ सवा: दये । ने. हो न हो अमिलो अमिलो स्वाद आउनु । to have a sourish taste.

पँय्कालि, सं. १. कँय्कालि, लँबंजा: । ने. दलाल । a broker, commission agent. २. छ्वग: वँचु व छ्वग: म्हासु मिखाम्ह बखुं । ने. बुलाकी परेवा । a pigeon with eyes of different colours (eg. yellow and blue).

-ज्या, सं. (-गू) पँय्कालि बनय् । ने. दलाली । brokerage.

-बंजा:, सं. (जाल-) पँय्कालि १ ।

पँय्ता:, सं. (ताल-) ताहा:गु पुइगु बाजं । ने. लाम्चो तुरही । a long trumpet.

-खल:, सं. (लक-) पँय्ता: पुच: । ने. तुरही बजाउनेको जमात । a group of trumpet players.

-खिं, सं. (खिन-) क्वता:, पस्ता: । ने. तीनमुखे पुरानो बाजा । a barrel-shaped drum.

-जुये, क्रि. (ल) लिपा लाये । ने. पछौटे हुनु, ढिलो पुग्नु । to arrive late or last of all.

-पुये, क्रि. (ल) १. पँय्ता: न्याय्के । ने. तुरही फुक्नु । to play a trumpet. २. ध्वांग पुये, बय्बय् याये । ने. प्रचार गर्नु, ढ्वाङ फुक्नु । to propagandize.

पँल, सं. बांल बांल निथी । ने. एक पाउ । a unit of weight = 200 grams.

पं[1], सं. (पँप-) १. (-पु) तिं जातया त:मागु मां । ने. बाँस । bamboo.

-घु, सं. (घुलि-) मि पुइगु धूचा । ने. आगो फुक्ने ढुंग्रो । a blow pipe.

-चु, सं. पंया च्वसा । ने. निगालोको कलम । a reed pen.

-पु, सं. पंयं वइगु छ्वताजि त:जिगु नसा । ने. बाँसबाट निकालिएको उच्च कोटीको आहार । the edible part of the bamboo, bamboo manna.

-ब्व, सं. पंमा ग्वाल्ल दुगु थाय् । ने. बाँसघारी । a bamboo-grove.

-म्हुये, क्रि. (ल) पत मुये । ने. पड्कनु । to split.

पं[2], सं. (पन-) १. पं लिना जुइगुया भाव । ने. कसैको पक्ष लिनु । partiality. २. गनेगु बाय् पनेगुया भाव । ने. रुकावट, अवरोध । hindrance. (हे. थ-, बुसा-, लँ-).

-क, क्रि. वि. पनेकथं । ने. रोक्ने किसिमले । causing obstruction.

-कायेे, क्रि. (ल) पं लिये । ने. पक्ष लिनु, एकातिर ढल्कनु । to side with, show partiality.

-गल:, सं. (लत-,-गृ) पंग:, पनेगुया भाव । ने. रूकावटा, बाधा, अल्फो । an obstruction, obstacle.

-बिये, क्रि. (ल) गुहालि याये । ने. मद्दत पुऱ्याउनु, सघाउनु । to help, assist.

-लिये, क्रि. (त) = पं काये ।

पं[२], अ. तपं, तँसा । ने. थप, थपुवा । addition, additional. (हे. छा-, तँ-, त्या-, दे-, था-, ल्हा-, सा-, हा-).

पंखा, सं. १. (-गृ) गाल्सा, गालिं । ने. पंखा । a fan. २. (-पा:) भुजिं ख्याय्गु ज्वालि । ने. मखौरो । a fly-swat, flapper.

-स्वां, सं. (स्वान-, फ्व:) पंखा लसि बय्क हना: छ्वेनय् छुइगु स्वां । ने. पंखाको आकारमा उनेर कपालमा लगाउने फूल । heady chium.

पंच, सं. न्या, पेयां लिपाया ल्या: । ने. पाँच, पाँचौं अंक । five.

-क्वा:, सं. (क्वाथ-,ता) न्याताजि छुं ल्वाक छ्याना त:गु क्वा: । ने. पाँच थरी चीजबीज मिलाएर बनाएको क्वाँटी । hot broth made of five ingredients.

-पता:, सं. (ताल-,-पु) न्यापु चिचापुगु ध्वाँय्चा । ने. ससाना पाँच वटा पताका । five tiny ritual flags.

-बाजं, सं. (जन-) १. (-ख्व:) मंगल पुइबलय् थाइगु बाजंया छ्व्व: । ने. पञ्चैबाजा । an ensemble of five musical instruments. २. (-पु) मुइलिइ पुइगु मंगल मेया धुन । ने. मंगलगीतको धुन । an auspicious musical piece.

पंचु, सं. (-पु) ध्व: गीगु ज्याभ: । ने. धर्सो कोर्ने ज्यावल । a pointed tool to scratch a line with. (हे. पी[1]).

पंजरां, सं. (रान-) छ्गू दान बीगु चख: । ने. पञ्चदान उत्सव । alms-giving festival. (हे.यल-).

पंज:, सं. (जल-,-ग:) फंग: लहीगु ग: । ने. पिंजरा । a cage. (हे. भतु-).

पंजा, सं. १. (-जु) ल्हातय् न्ह्याय्गु । ने. हातमा लगाउने पञ्जा । a glove. २. (-गू) न्याग: थपूगु दाउ । ने. कौडाको खेलको एक दाउ । the side that wins in a game played with 16 cowrie shells if five of them are upturned at a throw.

-नके, क्रि. ल्हा:नके । ने. झापट दिनु । to smack, make clutching motion (in practising wrestle).

प:[१], सं. (पल-) पँल । ने. एक पाउ । a unit of weight = 200 grams.

प:[२], अ. बल्ला:, क्वातु । ने. बलियो, मजबूत । strong, firm.

-कु, सं. (कुल-) कार्नेस । ने. कार्नेस । a cornice.

प:का, सं. (-ग:) ईका लसि व:गु म्हासुगु । ने. रायो । yellow mustard. (हे. ईका).

प:खा:, सं. (-ग:) छेँ बाय् केब खुयात:गु अंग: । ने. पर्खाल । a boundary wall.

प:खुये, क्रि. [1](ल) प:खालं चा:हीके । ने. पर्खालले घेर्नु । to wall up.

प:माय्, सं. (माल-,-ग:) वाउँ न:गु छ्ताजि बूब: । ने. एक जातको हरियो दाल, गेडागुडी । a kind of pulses. (हे. माय्).

प:मां, सं. सेस्य: दुनेया छ्गू कव: । ने. एक थरी श्रेष्ठ । a Newar community.

प:सिं, सं. (सिन-) १. पहसिं, पहल्या । ने. बहाना गर्ने, छली । a pretender. २. न्याकुं तच्व:म्ह । ने. नखरमाउली । a coquette. ३. ब्वसि । ने. बोक्सी । a witch.

पा[१], सं. १. (-पु) छताजि पालेगु ज्याभ: । ने. बन्चरो । an axe, hatchet. २. फंग: तय् पपू । ने.पखेटा । a feather. (हे. मुलु-, पपू). ३. ज्व:, तेपू । ने. जोडा, दम्पति । a pair, couple.

-काये, क्रि. (ल) म्हितेत पासा लेये । ने. खेलमा सहभागी छान्नु । to choose a partner in a game.

-कुले, क्रि. याउँक धन्दा धिन्दा मदय्क च्वने । ने. पीर नलिई आरामले बस्नु । to be on the safe side.

-पुये, क्रि. (ल) क्वाये, झाता दाये । ने. ठग्नु,

थुत्नु । to cheat, snatch.

पा२, अ. पासा यें जुया वीम्ह, गुहालि याइम्ह । ने. साथी, मददगार । a friend, helper.

-नकिं, सं. (किन-) नकिंया क्वसंयाम्ह नकिं । ने. दोस्रो वा उपनायिका । a woman ranking next to the lady of the house.

-नायः, सं. (येल-) नायःया क्वसंयाम्ह नायः । ने. दोस्रो वा उपनायक । a man ranking next to the master of the house.

पा३, सं. १. पायगु ज्या । ने. पोत्ने वा रंगाउने काम । the act of painting or smearing. (हे. सछ्वा-). २. ज्या वाय् पालाःगु छुं निनेगु तँजिग्वः । ने. काम वा च्याप्टो केही गन्दा प्रयोग हुने गणक । cl. for action or flat objects. (हे. नईक्याः-, लत्या-, स-).

-ज्याये, क्रि. (त) पाचिने, पा दयके । ने. रोटी बेलेर च्याप्टो वा ठूलो पार्नु । to flatten the dough.

-मिला, सं. पालाःगु मिला । ने. पूर्ण चन्द्रमा । the full moon.

-ल्हाः, सं. (ल्हात-). ल्हाःपवःया अःखः । ने. हतकेला । the palm.

पाइजामा, सं. (-गः) ह्वांजु, ह्वालुगु सुर्वा । ने. पाइजामा । pyjamas.

पाकः, सं. (कल-) बांलाक खँ ल्हाय् मसःम्ह । ने. लठेउरो । an idiot.

पाका, सं. (-पु) पाःका । ने. रेशमी धागो । a silk thread.

-सुये, क्रि. (ल) पाकां सुये, पाका सुल कि घाः याउँक लनावं । ने. टाँका लगाउनु (घाउमा) । to suture.

पाकुं, अनु. प्याका प्याकां सःवयक नइगु वाय् न्हेइगु । ने. चपाउँदाखेरिको आवाज, पागुर । the act of chewing noisily.

पाक्व, सं. (-गु) गुँइ दइगु ह्वांग प्वाःचा । ने. ओडार, गुफा । a cave.

पाखय्, क्रि. वि. पायछिंगु इलय् । ने. ठीक समयमा, मौकामा । at the nick of time.

पाखा, सं. क्वपु पउ । ने. वलेंसी । eaves.

-सँ, सं. (-पु) कपाः चिग्वयक पाखायें बुया वःगु सँ । ने. झ्यांगिएको कपाल । a mass of hair growing on the forehead.

-हाये, क्रि. (ल) पाखां लः क्वहाँ वये । ने. वलेंसीबाट पानी टप्कनु । (of rain) to drip down from the eaves.

पाखि, सं. (-पु) व्वातुगु उनया कापः, गा, । ने. पाखी । a thick woollen blanket.

पाखे, अ. थाय् वाय् ई केनीगु खँग्वः । ने. ठाउँ वा दिशा औंल्याउने शब्द, तिर । towards.

पाचः, सं. (चल-) नइगु क्वलाइगु वाय् नसा जिलं वंकीगु वासः । ने. पाचक । a medicinal powder compounded to help digestion.

-गुलि, सं. पाचःया गुलि, वाय् चाः । ने. पाचकको गोली । a digestive pill, tablet.

पाचिने, क्रि. १. घयपुये । ने. अँगाल्नु, अँगालो हाल्नु । to embrace. २. पासा याये वाय् पासा चिने । ने. साथी बनाउनु, नाता जोड्नु । to link. ३. पा दयके । ने. च्याप्टो वा ठूलो पार्नु । to flatten.

पाचु, वि. १. छ्याकःया अःखः । ने. सफा, चिप्लो । smooth. २. चुलुगु । ने. चिल्लो । slippery.

-क, क्रि. वि. १. छुँहि मदयक, सिमात पाचुक पाला छ्व । ने. सम्म हुनेगरी (काट्नु) । (to cut, prune) smoothly. २. पूवंक, मल्यंक (पुले) । ने. पूरापूर (तिर्नु, चुक्ता गर्नु) । (to pay back) completely.

-के, क्रि. १. पार पाचुके, पार काये वाय् बिये । ने. पाचुके, सम्बन्ध विच्छेद गर्नु । to divorce. २. पिचुसे च्वंके । ने. चिल्लो पार्नु । to smoothen. २. पाचुक पुले । ने. पूरापूर (तिर्नु, चुक्ता गर्नु) । (to pay back) completely.

पाच्चा, वि. चिचापागु । ने. सानो, चिटिक्क परेको । small and flat.

-चिने, क्रि. चिचापा याये । ने. सानो आकारको बनाउनु, च्याप्टो पार्नु । to flatten.

-लासा, सं. (-पाः) चिचा पाःगु लासाचा । ने. चकटी । a small cushion.

-सुकू, सं. (कुलि-,-पाः) चाकलाः सुकू, चिपाःगु सुकू । ने. सानो सुकुल वा चटाई । a small strawmat.

पाछाइ, सं. १. (-मा) छ्वताजि बाउँचा । ने. रायोको साग । mustard leaves २. चिक्कं ला:म्ह मनू । ने. लाम्टाङे । a tall person.

पाछाये, क्रि. (ल) १ ब्वहलय् तये । ने. काँधमा बोक्नु । to carry a load on the shoulder. (हे. भुलाय्गा-). २. पं काये बाय् लिये । ने. पक्ष लिनु । to side with, plead for. ३. ल्हा: लम्हुये । ने. हात उजाउनु । to lift up. ४. ल्हा: ब्वहलय् तये । ने. अंगाल्नु । to embrace.

पाजु, सं. मांया मिजं त:केहैं । ने. मामा । maternal uncle.

-खल:, सं. (लक-) मांया थ:र्छे खल: । ने. मावली, मामाखलक । the kinsfolk on the maternal side.

-यार्छें, सं. १. मांया थ: र्छे । ने. आमाको माइती । one's mother's maternal home. २. झ्यालखाना । ने. जेल । the prison.

पाता, सं. १. जंधू, नुग:पा । ने. पिठिउँ, छाती । the back, chest (body part). (हे. न्हे-, लि-). २. न, ली लाय्या पाता । ने. पाता (फलाम आदिको) । a metal sheet. (हे. ली-, लुं-, वह-, सीज:-). ३. पला:या स: । ने. पाइलाको अस्फुट आवाज । patter.

-पाता, क्रि. वि. लातां थें पातापाता (पला: छिये), अस्फुट आवाज निकालेर (हिँड्नु) । pitter - patter. (हे. आता-).

पाथ्याये, क्रि. (त) तुत: ब्वने, पाथ याये । ने. स्तुतिगान गर्नु । to sing or recite hymns.

पान, सं. तासया ह्याउँगु रंगया छगू प्रकार । ने. रातो रंगको तासको एक प्रकार । the hearts, a suit of playing cards.

पाप, सं. मजिउगु, मत्य:गु ज्या । ने. कुकर्म, अपराध । a sin, crime.

-क्व बुये, क्रि. (ल) पाप कमय् याये । ने. पाप गर्नु, पाप कमाउनु । to commit a crime.

-हाले, क्रि. पापया भोग याये । ने. पाप कराउनु । to suffer the consequences of one's misdeeds or misdemeanour.

पापा, सं. मचाभासं मरि । ने. रोटी, पापा (बा. भा.) । bread (chv).

पाफये, सं. (ल) पाफय्के । ने. किरिया खानु, धर्म भाक्नु । to swear, promise.

पाय:, सं. (यल-) कल्लि । ने. पाउजेब । an anklet.

पाया:, सं. (यात-,-गू) चालं, खं ज्वना: वइगु जात्रा । ने. खड्गजात्रा । a procession with scimitars. (हे. असं-, तेय्बाहा-, थँबहि-, यतखा-).

पाये, क्रि. (त) १. रंग किके । ने. रंग लाउनु, पोत्नु । to paint. २. निभालय् तये । ने. घाममा सुकाउनु । to sun. ३. वास: इले, बुये । ने. औषधि, पुल्टिस लाउनु । to apply (ointment, poultice). ४. ज्व: मलाये, छगू व मेय्गु उति मगेने । ने. भिन्न हुनु, समान नहुनु । to differ. ५. जुलय् धेबा पाये । ने. दाउ थाप्नु । to stake money in gambling. ६. हवब्वाये, हवसि कि फ्वसि याये । ने. खतरा मोल्नु, संकटसँग जुध्नु । to risk.

पायु, अ. १. लसि व:गु, उथें च्वंगुया भाव । ने. तुल्य वा सादृश्यलाई बुझाउने शब्द । pertaining to similarity. (हे. अ-, आम-, ग-, थ-, धु-, ससि-, हुं-). २. तापा:गु । ने. टाढाको । distant.

-अजि, सं. अजिया नं अजि । ने. बज्यैको बज्यै । one's great grandmother.

पायुछि, वि. छ्वतिं हे मपा:गु, उत्थें हे । ने बिलकुल, दुरुस्त, त्यस्तै । exact, alike.

-क, क्रि. वि. छ्वति हे मपाक । ने. बिलकुल त्यस्तै । exactly.

पार, अ. वंगु, बिनावंगु, याउँगु । ने. गएको वा बितेको, हलुंगो हुनुको भाव । pass across; divorce.

-काये, क्रि. (ल) पाचुके (मिसा पाखें) । ने. पाचुके गर्नु, सम्बन्ध विच्छेद गर्नु (श्रीमतीद्वारा) । to divorce one's husband.

-जुये, क्रि. (ल) १. याउँसे च्वने । ने. हलुङ्गो हुनु । to be at ease, be safe. २. सिये, ज्यान वने । ने. मर्नु to die. (हे. जिवं-)

-बिये, क्रि. कलायात त्व:ते, पाचुके । ने. स्वास्नीसंग सम्बन्ध विच्छेद गर्नु । to divorce one's wife.

-याये, क्रि. (त) १. खुसि छिये । ने. नदी तर्नु । to cross a river.

पारासिं, सं. (सिन-) पारापारा हाला च्वनीम्ह । ने. बकबके, फतरो । a prattler.

पारु, सं. पान्व, गरा कलाया न्हापांगु दिं । ने. कृष्णपक्षको पहिलो दिन, परेवा । the first day of the dark fortnight.

पान्व, सं. (-प्ति) पाल्हा: । ने. पारो । quicksilver.

पार्ल, सं. (मन) अबसंया नफेमेगु नसा, नबसं । ने. फलाहार । the first meal after a fast.

पार्लपा:, क्रि. वि. पा:तिना: । ने. आलोपालो । one after another, by turns.

पाला[1], सं. पाल्चा । ने. पाला । a small earthen lamp.

पाला[2], सं. (-गू) मुना, मुंज्या । ने. सभा, समिति । a meeting, club.

पालाबि, सं. (-पा) किमि क्व थयूगु वास: । ने. जुका फिक्ने एक प्रकारको ओखती वा बुटी । a medicine with de-worming properties.

पालि, सं. १. पालित: । ने. पैताला । the sole of the foot. २. मरि । ने. रोटी । bread.

-ख्वाँयू, सं. (ख्वाँय-) पला:ख्वाँयू, पला:चिं[1] । ने. पदचिन्ह । a footprint. (हे. ख्वाँयू)

-पउछेँ, सं. (-खा) चाचिं लूगु छेँ, छखेँ स्वतँ सा मेयूखेँ नितँ जकगु छेँ । ने. खँड्गेली परेको वा खँड्गेली कौसी परेको घर । a split-level house.

पालिजा:स्वां, सं. (-स्वान-) पुच: पुचलयू हृवइगु छताजि स्वां । ने. रुदिलो । coral jasmine, a kind of medicinal fragrant flower.

पालु[1], सं. (-काँय्) काँय्लूगु पालुसवा: दुगु छुसा । ने. अदुवा । ginger.

-गः, सं. (गल-) पालु मस्यंक स्वयना तयूगु कू ।-ने. अदुवा सच्याई वा जोगाई राख्ने भण्डार । a place where ginger is stored. (हे. सुं-, हलू-)

पालु[2], वि. पालुसवा: दुगु । ने. पिरो । pungent, hot spicy.

-के, क्रि. पालुसवा: थिक दयूके । ने. पिरो हुने गरी पकाउनु, बनाउनु । to make food spicy.

-गु, सं. अयूला । ने. रक्सी । liquor, wine.

-ये, क्रि. (ल) पालुसे च्वने । ने. पिरो हुनु । to become hot, spicy.

-स्याये, क्रि. (त) पालु सवा: तंके । ने. पिरो कम गराउनु । to make less spicy.

पाले, क्रि. चाये, निकू थले । ने. काट्नु, छिन्नु । to cut, cut off. (हे. क्व-, वां-).

-य:चा, सं. पालेय: बुइँचा । ने. किथिको । a grass- hopper.

पावास:, सं. (सल-,-पा) स्या: सी थायू पायूगु, पाचिना त:गु लेप । ने. प्रलेप, पुल्टिस । an ointnent.

पास:, सं. (सल-) पाल्हा:, पाल्हातयू न्हेक्व बूब: निनेगु तँजिग्व: । ने. पसर, हत्केलाभरिको गेडागुडी गन्न प्रयोग हुने गणक । the palm, cl. for counting palmfuls of grain.

पासा[1], सं. १. (-म्ह) पा च्वना बीम्ह, गुहालि याइम्ह । ने. संगी, साथी । a friend, comrade. २. कला बायू भा:त । ने. जोई वा पोई । a spouse. ३. गुहालिमि । ने. सहयोगी । an assistant. ४. ल्वसा, घासा । ने. सितन, अचार । titbits. (हे. भाइ-, स्या:-, हुवा:-).

-च:रयू, सं. (रस-,-न्हु) पाहां चरयू नख: । ने. पिशाच चतुर्दशी । a summer festival.

-भाइ, सं. १. य:म्ह पासापिं । ने. प्यारा साथीहरू । a boon companion. (हे. भाइ-).

पासा[2], सं. म्हितेगु । ने. खेल्ने पासा । a set of three dice used in games of chance.

-म्हिते, क्रि. पासा व्हाये । ने. पासा हान्नु । to play this.

पासि, सं. (-ग:) छताजि सिसाबुसा । ने. नास्पाती । a pear. (हे. क:-, ब्यां-, भ्वासा-, छुस्या-, स्याउ-).

-पी, सं. (पिल-,-पा) गंका: पा ज्याना त:गु पासिया ला । ने. नासपातीको रसबाट बनेको भाग । a cake made of pear-juice. (हे. पी[2]. मारा)

पासु, सं. (-गू) १. पा:गूया भाव । ने. भेदभाव । difference. २. सहलपेगुया भाव, सहलह । ने. भेदभाव बिनाको, सहनशीलता । tolerance, patience. (हे. पिसु-).

-तये, क्रि. (ल) सहलपे, माफ याये । ने. क्षमा

गर्नु । to forgive.

-दये, क्रि. (त) सहलह बाय् पिसुपासु दये । ने. सहनशीलता हुनु । to have patience, tolerate.

पास्याये, क्रि. (त १. पासा याये । ने. साथी बनाउनु । to have friendly relations with. २. विश्वास याये, दुनें निसें थिने । ने. पत्याउनु, विश्वास गर्नु । to trust, believe. ३. सालय् हये, सेखय् याये । ने काबूमा ल्याउनु, कजाउनु । to bring under control, to hold in check.

पाहा, सं. १. ध्वरि ब्यां । ने. ठूलो जातको पानी भ्यागुतो, पाहा । a young frog, toad. २. न्ह्य:गुलु, न्हेबी । ने. सुतुवा, सुताहा मान्छे, कन्सुतलो । a sleepy person, centipede.

पाहां, सं. (हान-) हनेबहंम्ह, छेँय् दुस्वःम्ह । ने. अभ्यागत, पाहुना, अतिथि । a guest. (हे. क्वथा-, दु-, म्ब-, म्वय्-, मू-, हायम्वः-). २. दुस्वः फाःम्ह । ने. आगन्तुक । a visitor. ३. पाहां याकेगु ज्वलं । ने. विशेष परिकार । a special dish served to the guests only.

-च:रयु, सं. (रस-,-न्हु) पासा चःरयु ।

-छेँ, सं. (-खा) पाहां तयुत दयका द:गु छेँ । ने. पाहुना घर, अतिथिगृह । a guest-house.

-ब्वने, क्रि. १. पाहां हाये, पाहां स:ते । ने. पाहुना निम्त्याउनु । to invite. २. पाहां ब्वना म्वय् स:ते । ने. अतिथिहरूलाई निम्त्याउनु । to performed obsequies.

-सफू, सं. (फुलि-,-गू) पाहां तयुत थ:गु लिच्व: प्वंकेत तया ग:गु सफू । ने. आगन्तुक पुस्तिका । a visitor's book.

पाउँ, वि. सवा: पाउँगु । ने. अमिलो । sour.

-के, क्रि. पाउँसे च्वंके । ने. अमिल्याउनु, अमिलो पार्नु । to sour.

-घाँयु, सं. (घाँस-) छ्वताजि पाउँ सवा: दुगु घाँय्, ख्वल्वाघाँय् । ने. बाबरी । a medicinal herb.

-चि, सं. (प्ति) फर्की । ने. फटकिरी । alum.

-पाउँ धाये, क्रि. (ल) पेंपेंधाये । ने. अमिलो अमिलो हुनु । to taste sourish.

-ये, क्रि. (ल) पाउँसे च्वने । ने. अमिलिनु । to become sour.

-स्य:, वि. पाउँ पाउँ धा:गु । ने. हो न हो अमिलो । sourish.

पाँयु, सं. (पाँच-,-गू) १. न्याख्वांय् । ने. माछा मार्ने पासो । a fishing net. २. स्व:तिपाँय् । ने. सुर्क्योलो । a noose. (हे. स्व:ति-). ३. घी, घीचिंगु छुं । ने. ढिको, डल्लो । a lump. (हे. क-, सु-). ४. कउ यें व्हाना म्हितीगु तेप बाकूचा बा घ्वाँय् । ने. खबटो (कौडा फैं हानथाप गरेर खेल्ने) । chips made of broken clay pots used in place of cowries in gambling. ५. नया ज्याभ: छ्याकेत ह्याँउक छुया इ्वाँइ याइगु, लखय् धुनीगु । ने पाइन बा पानी । tempering.

-छुये, क्रि. १. (त) ज्याभ: लखय् इ्वाईंक याये । ने. पाइन बा पानी हाल्नु (ज्याबल मा) । to temper (a tool). २. (ल) पाँय् लाये । ने. पासो फिजाउनु । to lay a trap.

-बिये, क्रि. (ल) पाँय् छुये, जयेके, धा: तयेके । ने. धार लगाउनु । to sharpen a fool.

-लाये, क्रि. (त) १. च्व:लाये । ने. पासो थाप्नु । to lay a trap. २. घी बाय् पाँय् चिंगु जुये । ने. डल्लो परेको हुनु । to become lumpy.

पांकी, सं. (किल-) ख्वाउँ थासय् दाइम्ह की, पाहां की । ने. धुसी कीरा । an insect (mostly found in damp places).

पांग्रा, सं. १. (-चा:) घ:चा: । ने. चक्का, पांग्रा । a wheel. २. (-ग:) पुलिक्वें । ने. घुंडाको हाड । the knee cap. २. (-पा, प्व:) दुरु प्व: । ने. कुच, स्तन । the budding breast of a girl.

-चा, सं. नचाम्ह मिसाचा । ने. कन्याकेटी, अक्षत योनि । a virgin girl.

पांजु, सं. पुजा याइम्ह । ने. पुजारी । a priest.

पांयुये, क्रि. (ल) १. बांलाक थूगु जुये । ने. राम्ररी बुफिने हुनु । to understand clearly. २. बांलाक बाय् ध्वायुइक तायदुगु जुये । ने. स्पष्ट सुनिने हुनु । to be heard distinctly.

पा:[1], सं. (पाल-) १. पा:चा: चिंगु गा:बंगु थल । ने. पाला, थोरै गहिरो भएको पात्र । a shallow bowl. (हे. खइ-, गुलु-, च्व-, सला:-). २. (-गू) छुं छ्यां यायगु पा: । ने. पालि, पालो । one's turn.

-काये, क्रि. (ल) १. थ:गु पा: ल:ल्हाना काये । ने. पालो थाप्नु (आफ्नो) । to take one's turn. २. लुँ भिंके । ने. प्रशोधन गर्नु (सुन), खार्नु । to purify (gold). ३. तुतिपा: काये (प्याखं हुले बलय्) । ने.गोडाको चाल लिनु (नाच्दा) । to beat time (in dancing).

-बने, क्रि. गुलुपातय् छुं तये । ने. पात्र भर्नु । to contribute (to the begging bowl).

-लाये, क्रि. (त) छुं ज्या पा:लाक जूबये थाय् जूवने । ने. संगसंगै पर्नु, कुनै काम जुध्न जानु । (of events) to coincide. (हे. प्याखं-, बाखं-).

पा:२, सं. (तात-) १ चकंगु थाय् । ने. खुला ठाउँ । a wide plot (of land). (हे. च-). २. लं, क्वत कित व पा ला:गु छुं निनेगु तँक्रिग्व: । ने. कोट आदि लुगा र रोटी गन्दा प्रयोग हुने गणक । cl. for flat objects, shirts, skirts, coats, etc.

-घउ, सं. (धलि-,-ग:) भिंगु घउ । ने. अलिकता गहिरो बिट उठेको माटोको भाँडोमा जमाएको दही । yoghurt set in a shallow bowl.

पा:३, सं. (पाल-) पा बाय् पिवा: च्वनीम्ह । ने. पाले, कुरुवा । a guard. watcher. (हे. दें-, थ:-).

-च्वने, क्रि. पा: बाय् पिवा: च्वने । ने. पालो वा कुरुवा बस्नु । to guard, watch.

पा:४, सं. (पाख-) क्वथ्या:गु बाय् थथ्या:गु । ने. उकालो वा ओरालो । a downward or upward slope.

-सुये, क्रि. (ल) ग्रेचुये, भेसें लुये । ने. भिरालिनु, तेर्सिनु । to tilt.

पा:५, अ. १. जायु कैंयुया भाव । ने. पाक । the act of cooking २. चुलु चुलु भिंगु । ने. चिल्लो, चिप्लो । smooth, slippery. (हे. न-).

-का, सं. (-पु) रेसमका । ने. रेशमी धागो । a silk thread.

-कापः, सं. (पत-) रेशम या कापः । ने. रेशमी कपडा । a silk cloth.

पा:ख, सं. जायु कैंयु याय् स:गुया भाव । ने. पाकविद्या, सूपकर्म । the art of cookery.

-बने, क्रि. १. बांलाक बूगु जुये । ने. राम्ररी पाक हुनु । to be well-cooked. २. मदये, सिये । ने. मर्नु, खुस्कनु । to die, expire.

पा:ता:, सं. (ताल-) १. सर्ग:या अ:ख: । ने. पाताल । the hell. २. छें धिं दुना च्वंगु थाय् । ने. घर भत्केको जग्गा । a plot with demolished houses.

पा:न्, सं. तासया पा:न । ने. तासको पान । the suit of hearts in playing cards.

पा:ल, सं. (-गू) गाद्यें, गांखुया: दय्काता:गु छेंचा । ने. पाल । a tent.

पा:लाक, क्रि.वि. छगू हे इलय्, छत्थुं । ने. सँगसँगै, एकसाथ । simultaneously.

पा:ल्याये, क्रि. (त) दं बिये, द्वपने । ने. खोट लाउनु, दोषी ठह्न्याउनु । to blame, charge, accuse.

पि१, सं. (-पाँय्,-पु) सा: । ने. साल, सालनाल । the umbilical cord.

-छि, सं. पि घेनीम्ह, साल काट्ने (जात) । one who cuts off this.

पि२, अ. पिनें, पिनेपाखें । ने. बाहिर, बाहिरबाट, बाहिरतिर । out, outwards.

-काये, क्रि. (ल) पित काये । ने. निकाल्नु, प्रकाशमा ल्याउनु । to bring out, publish .

-वाये, क्रि. (ल) १. पिने खने दये, बाहिर निस्कनु । to come out. २. पिहां वये । ने. छेड्नु, प्वाल पार्नु । to pierce.

-छ्वये, क्रि. (त) पितिने । ने. निकाल्नु, निष्काशन गर्नु । to expel.

-दने, क्रि. १. प्याखं पिखं न्हापां दबूलिइ केने । ने. मञ्चन गर्नु (पहिलो पल्ट) । to stage a play etc. for the first time. २. सफू सिफू पिकाये । ने. प्रकाशित गर्नु । to be published.

-छ्वये, (ल) ज्वाला ज्वाला थिके, लसां बिये । ने. (सुन चाँदीको गहना) चहकिलो बनाउनु, पालिस गर्नु । to give finishing touches.

-लुये, (ल) न्हेब्वये, ब्वा: केने । ने. अगि सर्नु, अग्रसर हुनु । to appear publicly.

पिकू, सं. (कुति-) भुतू सतिक च्वंगु पिकूथा । ने. भण्डार (भान्सा नजीकको) । a pantry.

पिखलु, सं. पिनेया लुखा खलु । ने. सँघार । the outer doorsill.

पिखा, सं. छेंया पिनेयागु ब्वति, पिया: । ने. घरको

मोहडा । the external part of a building.

पिच:, सं. (चल-) प्याच: । ने. चिप्रा, कचेरा । the glutinous secretion of the eye, rheum.

पिचा, सं १. (-ग:) पंबालाचां थाना त:गु बजिचां । ने. पेटारो । a woven basket. २. पिनात:गु बाय् पुसा ह्वला त:गु चा । ने. खनजोत गरेर बिउ छरेको जमीन, खेत । the soil where seeds are sown.

पिचु, वि. छ्याक:या अ:ख: । ने. चिप्लो, चिल्लो, सफा । smooth. २. पिनेया । ने. बाहिरी, बाहिरको । out, outer.

-के, क्रि. यचुके । ने. चिल्लो वा चिप्लो पार्नु । to smoothen.

-क्वथा, सं. (-कू) च्वनेक्वथा । ने. बैठक कोठा । a living or drawing room.

पिज:, सं. (जल-) पिनेयागु बाय् पिनेंब:गु ज: । ने. बाहिरको उज्यालो । light coming from outside.

पिजा, सं. पीजा, ब्वाज्या । ने. फींज । foam, froth.

पित:, सं. (तल-) ज्वाला ज्वालां थीगु सालुगु भ्वं । ने. टल्कने खालको पातलो कागत । an alumunium foil.

पित्याये, क्रि. (त) पित्या: चाये । ने. भोक लाग्नु, भोकाउनु । to hunger for, feel hungry.

पित्या:, वि. नय्मा:गुया भाव । ने. भोको । hungry.

-खुं, सं. माछिचा खुं, गाछि खुं । ने. टापटीपे चोर । a pilferer.

-छेले, क्रि. पलखयात पित्या: लंके । ने. चमेना गर्नु । to appease hunger.

पिथा, सं. च्व खि फाय्गु थाय् । ने. पाइखाना, शौचालय । a latrine, toilet.

पिथु, सं. यच्या:गु थाय् । ने. ढिस्को । a knoll, elevated area.

पिना, सं. खउ । ने. तोरी, तिल आदि पेलेर फिकेको छोक्रा, पीना । oilcake.

पिनास, सं. न्हासं नमताइगु ल्वय् । ने. पिनास । sinusitis.

पिने, क्रि. वि. दुनेया अख: । ने. बाहिर । out.

-या, वि. पिनेंब:गु, पिनेच्वंगु । ने. बाहिरिया, बाहिरको । external, foreign.

पिन्हुये, क्रि. (ल) थारा न्हुये, ग्यासें बये । ने. झस्कनु, तर्सनु । to startle.

पिपी, सं. (पिल-) १. (-गू) दुरुपिपीचा । ने. स्तनमुख, दूधको मुण्टो । the nipple, artificial nipple. २. ने. पिप्ला । long pepper.

पियांचा, सं. १. मचा भासं खाचा, बखुंचा । ने. (बा. भा.) चल्लो, परेवाको चिङ्ला । chick, young pigeon (chv). २. (-गू) पिबांचा, मचातय् पुइगु बाजं । ने. मुर्चुङ्गा, बालकहरूको मुखबाजा । a kind of wind instrument, mouth organ.

पियु, वि. पिइसे, बाईंया भिंगु । ने. लाटिएको, निदाएको । numb.

-ये, क्रि. (ल) पियुसे च्वने । ने. लाटिनु वा निदाउनु (शरीरका अंग) । to be or become numb.

पिये[1], सं. पिया च्वनेगु ज्या । ने. पर्खाइ, पर्खनु, प्रतीक्षा । the act of waiting.

पिये[2], क्रि. (त) १. पुसा ह्वले । ने. बिउ छर्नु । to sow seeds. २. पिचुके, बांलाके । ने. सम्याउनु, सजाउनु । to smooth up (with hands). (हे. बलि-).

पिये[3], क्रि. (ल) १. पिया च्वने । ने. पर्खनु । to wait. २. आय् पिये । ने. अपेक्षा वा आशा गर्नु । to expect. ३. जाय्पिये, जाय्पे । ने. धैर्य गर्नु । to have patience, tolerate. ४. सुकाति फेने । ने. सिउनी उधार्नु । to unstitch, tear down.

पिरय् याये, क्रि. (त) दुख बिये । ने. पिरोल्नु, दु:ख दिनु । to annoy, importune.

पिरंग, सं. (-ग:) क्वँय्लिं, म्हुकं तया: मी हइगु । ने. पेरुङ्गो । a small wicker basket.

पिलय्, सं. (लस-) १. ज्याभलय् न्वकेगु न्वकू । ने. खुटी, फेसो । a wedge (for tools). २. पनेगुया भाव, पंगल: । ने. रोकावट, अवरोध । a hindrance, obstruction.

पिला, सं. १. (-ग:) पउ लसिब:गु पुसा दुगु थल । ने. पेटिका, सानो सन्दुक । a basket. (हे. पउ-). २. (-गू) फिला । ने. तिघ्रा । the thigh.

-ब्व, सं. पुलिंक्वय् ग्वालिं च्वय्याग् ब्व । ने. पिडौंला । the calf.

-चा, सं. ध्येबा थिबा तय्गु बाकसचा । ने. कन्तुर । a cash-box.

-संघू सं. (घुलि-,-ग:) तिसा-बस: तय्गु सन्घू । ने. सन्दूक । a treasure chest, box for valuables.

पिलि, सं. १. पित: थें सान्गु जालि । ने. पातलो जाली । the membrane. २. न्हाय्पंया जालि । ने. कानको जाली । the auditory drum. (हे. न्हाय्पं-).

पिलिक्क, क्रि. वि. पिलिक्क पल्पसा त्वय्वं वा बइ ला ? ने. फिलिक्क (चम्कनु) । (to shine once) brilliantly.

पिलिपिलि, क्रि. वि. पिलिपिलि, मदिक्क । ने. फिलिलिलि । (to shine, flash) frequently.

पिबा:, सं. (बाल-) १. पा: च्वनीम्ह । ने. पालो बस्ने । a keeper. (हे. क्वपा-, धें-, धुकू-, नुथा-). २. पिया च्वनीम्ह । ने. पर्खने, बाटो हेर्ने । a waiter.

पिबां, सं. (बान-,-गू) पियांचा, म्हुतु बाजं । ने. मुखबाजा । a wind instrument, a flute.

पिसि, सं. १. (-गू) पिनेया सि । ने. बाह्य सीमा वा रेखा । peripbery. २. (-प्यांय्) मिसातय् च्वफाय्गु । ने. योनि । the vulva.

पिसु, सं. १. मन तय्गुया भाव । ने. धैर्य, सहनशीलता । patience, tolerance. २. बास्ता । ने. खाँचो, चासो । concern.

-तये, क्रि. (ल) सहलपे, नुगलय् निये । ने. खामोस खानु, भुक्तनु । to endure, tolerate.

-पासु, सं. सहलपेगुया भाव । ने. सहिष्णुता । endurance.

पिहां, क्रि. वि. दुहाँया अ:खः । ने. बाहिर । out.

पिं¹, सं. (पिन-) १. (-पि) पुंया बुरुसचा । ने. चित्रकारको कुची । a brush. २. (-ग:) थल बल । ने. भाँडाकुँडा । a container. (हे. क्वा:-, च्या-, था-, दुरु-, ध्वं-).

पिं², अ. थ:ला:, फुकी, थ:थिति । ने. आफन्त, नातागोता, आत्मीय । kin, kith and kin.

-भत, सं. तता:जु, भाउजु । ने. भाउज्यू । one's elder brother's wife.

-लि, सं. भा:तया दाजुया कला: । ने. जेठानी । one's husband's elder brother's wife.

-लिमायूलि, सं. = पिंलि ।

पी¹, सं. स्वीयां न्यूया न्या: । ने. चालीस । fórty.

पी², सं. (पिक-) पेचुलु बुँया छपी जुइ । ने. रोपनी । a unit of land measurement = 74 square feet.

पी³, सं. (पिल-) गंका: पा याना त:गु । ने. सुकाएर बनाएको रोटी । a dried cake. (हे. इसि-, पासि-, ला-).

पीगं, सं. (गन-) गंछि थ: दुगु चक्कंगु थाय् । ने. पीठ, वेदी । a housing, a family shrine of gods.

पीजा, सं. पिजा, ब्वाज्या । ने. फींज । foam, froth.

पीसे, वि. इसुयें वाइयामिंयें जुइगुया भाव । ने. शरीरका अवयव लाटिए झैं निदाएझैं हुने । numb.

-च्वने, क्रि. तुति पीसेच्वन छक्व: उसि उसि याका बिउ । ने. हातगोडा निदाउनु, झमझमाउनु । to feel or be numb.

-बये, क्रि. (ल) ग्या:यें चिकुयें जुये । ने. भयातुर वा स्तम्भित हुनु, ठिहिर्‍याउनु । to benumb.

पु¹, सं. (-) १. पुसा, वापुसा । ने. बीउ, बियाँ । seed. २. सिस्सा बुसाया पु । ने. फलफूलको बियाँ । the seed or kernel of a fuit.

पु², सं. ख्वाउँगुया भाव, प्वँ । ने. ठिहिर्‍याउनुको भाव, हिउँ, तुषारो । freezing, hailstone.

-गाये, क्रि. (ल) फीयाय् नं तसकं चिकुल कि पु गाय्फु । ने. हिउँ वा तुषारो पर्नु । to frost.

-चाये, क्रि. (ल) तसकं ख्वाउँ चाये । ने. ठिहिर्‍याउनु । to have chilblane.

पु³, अ. १. बह, बहल । ने. योग्य, लायक । able, competent. (हे. छाला-, मतिना-, न्ह्याइ-, म्हाइ, येया-). २. पू मखुगुया भाव, नी । ने. पवित्र, पुनीत, अबिटुलो । pure, holy.

-ज्याये, क्रि. (त) पुजा याये । ने. पूजा गर्नु । to worship.

-ज्या, सं. पुजा । ने. पूजा । worship. ३. हाक: वा पुला:गु छुं निनेत छेले दुगु तँजिग्व:, छपु च्वसा, छपुंगा, छपु चिना खँ । ने. लाम्चो वा लेख, कविता आदि गन्दा प्रयोग हुने गणक । cl. for long thin objects, songs, literary works.

पुकु, सं. १. वां, हक । ने. अधिकार, दावा । right. २. मंका:या अ:ख:, खाया ला पुकु हँय्या ला मंका: । ने. विशेषाधिकार, प्राधिकार । privilege, authority.

-याये, क्रि. (त) वां कथं थ:गु याना काये । ने. प्राधिकारद्वारा लिनु, प्रभाव पार्नु । to take possession as one's privilege, to authorize.

पुखु, सं. (खुलि-,-गू) ल:मुना च्वंगु थाय् । ने. तलाउ, पोखरी । a pond, lake.

-चा, सं. (-गू) चिधंचागु पुखू । ने. कुण्ड, तलाउ । a pool.

पुच:, सं. (चल-) ध्व: । ने. समूह, समुदाय । a group.

-मे, सं. (-पु) त:म्ह जाना: हालीगु मे । ने. समूहगान । a chorus.

पुचा:, सं. (चाल-) तुति पतिं कापिचाय् ख्वाउँ चाइगु ल्वय् । ने. गलेनी । chilblane.

पुजा, सं. (-गू) पुज्या । ने. पूजा । worship.

पुता, सं. मचाखाचा । ने. छोराछोरी, सन्तान । the progeny. (हे. धिकय्-).

पुतिहा:, वि. चिहाक । ने. छोटो । short.

-जुये, क्रि. (ल) चिकिहाये । ने. छोटिनु, छोटो हुनु । to become short.

पुतु, सं. (-पु) चिखि, पुतु लनय् दइ । ने. तुना, तुनु । a string, tape. (हे. लाकां-).

-गथि, सं. चिखिया गथ:, फेने अ:पुगु स्व:ति गथि । ने. तुनाको गाँठो, सुर्क्यौंलो, सुर्के गाँठो । a slip-knot, loop.

-वा:, सं. (वाल-) । ने. पुतुवार । a Newar caste.

पुथंकये, क्रि. (ल) कँयं क्ये । ने. काँढा बिझ्नु । to prick, pierce.

पुनाय्, सं. (नास-) ज्या:जंक्व लिपा सुइगु मार्वरिचा: । ने. पास्नी वा जयन्ती संस्कारपछि लगाइने मुन्द्री । an earring worn by a patriarch.

पुनी, सं. पुन्हि, (न्हु) । ने. पूर्णिमा । the full moon (हे. कतिं-, ज्या-, फागु-, मिला-, सि-, स्वांया:-व्हलि-).

पुने, क्रि. १. वस: म्हय् तये । ने. लगाउनु (लुगा, पोषाक), पहिरनु । to dress, wear. २. पे पुने, तिना बये । ने. टाँसिनु । to stick, fasten. ३. ल्वय् ली, ज्वर पुने । ने. रोग सर्नु । (of disease) to infect. ४. पुना हये, दुबिये । ने. भूत-प्रेत लाग्नु । to be possessed (by an evil spirit) (हे. क्व-).

पुये[1], क्रि. (त) १. तुफिं बँ सुचुके । ने. बढार्नु । to sweep. २. मिंपूगु घा: तसकं हियु । ने. आगोले पोल्नु । to burn. ३. पस्ताय् चाये । थ:गु हे खं वइत पुतका । ने. पछुतो हुनु, पोल्नु । to repent.

पुये[2], क्रि. (ल) १. फय् थने, मचाया प्वप्व:चा पुया च्वन । ने. फुक्नु, हावा भर्नु । to blow, puff up. (हे. हू-) २. बय् बाय् मुहालि पुये, सुलि पुये । ने. फुक्ने, बाजा बजाउनु, मुखले सिट्टी बजाउनु । to play a flute, wind instrument. ३. तपुलि छेनय् तये । ने. टोपी लगाउनु । to put on (a cap). ४. पुसा तये । ने. बिर्को लगाउनु । to cover with a lid. ५. साले, लिये । ने. तान्नु, लुछ्नु, उखेल्नु । to pull up, uproot. ६. ध्वँ अय्ला: त्वने । ने. रक्सी घोक्नु । to drink immoderately. (हे. बार्या-, ध्व-).

पुरात्व, सं. (-गू) छ्यचा:लिं बुत्ता किया त:गु झ्या: । ने. बुट्टेबुट्टा कुँदिएको झ्याल, ढोका । a carved window or door frame.

पुरि, सं. १. (-पा) घेलय् छुनात:गु मरि । ने. पुरी । bread cooked in butter. २. प्व: । ने. पुरिया । a package. ३. प्व:चिनात:गु छुं नीगु तँजिग्व । ने. पुरिया वा पुलिन्दा गन्दा प्रयोग हुने गणक । cl. for packed items.

-चिने, क्रि. पुरिया दय्के । ने. पुरिया बनाउनु, पोको पार्नु । to pack.

पुरेत, सं. पुरोहित । ने. पुरोहित । a family priest.

पुर्खा, सं. आजु बाज्या । ने. पुर्खा, बाजे बराज्यू । one's progenitor, ancestor.

पुर्जा, सं. १. (-गू) कलया छकू कुचा । ने. पुर्जा । the part of a machine. २. च्वया त:गु भ्वं

कुचा । ने. पुर्जा, सानोतिनो टिपोट गरेको कागज वा कागजको टुक्रा । a note, slip of paper, written order. (हे. लाल-).

पुर्पछे, सं. (-ग) फइसला, क्व:छिना । ने. निर्णय, निधो, पुर्पक्ष । judgement, judicial decision.

-याये, क्रि. (त) १ निसाफ याये । ने. पुर्पक्ष गर्नु । to judge. २. द्वपने, बेहने । ने. पुर्पक्ष गर्नु, हुर्मत लिनु । to accuse, dishonour.

पुलि, सं. (-ग:) पिलाक्व व खंपाया दथुया ब्व । ने. घुंडा । the knee. (हे. लि)

-क्वँय्, सं. (क्वँच-,-ग:) पांग्रा । ने. घुंडाको चक्का, पांग्रा । the knee cap.

-त:, सं. (तल-) पुलिया त:लय् च्वंगु । ने. घुंडाको मुन्तिरको भाग । the underside of the knee. (हे. पिला).

पुलिस, सं. भुजुं, जूजं । ने. पुलिस, प्रहरी । a policeman.

पुलु[१], सं. १. (-पा:) पंबालां थानात:गु छताजि सुकु । ने. एक खालको मान्द्रो । a mat made of bamboo strips. २. पुलुमीम्ह, सिथं यंकी बलय् मिपुला ज्वना न्ह्य: न्ह्य:वनीम्ह । ने. मान्द्रो बेच्ने, मलामीमा राँको लिएर अगि अगि जाने । a seller of this, one who leads a funeral procession with a torch.

-किसि, सं. तानांकिसि, येँया:या व चकंपुनीया हइम्ह छाय्पाम्ह किसिचा । ने. इन्द्रजात्रामा नाच्दै आउने सांस्कृतिक हात्ती । the hollow effigy of a dancing elephant forming part of the Indra Jatra festival

पुलु[२], अ. १. पुलुक्क स्वयगु पहचा । ने. झलक्क । a glance. २. च्याइगु पहचा: । ने. झिलिक्क, झल्ल । the act of peeping.

-क्क, क्रि. वि. वं जित: छक्व पुलुक्क स्वत । ने. झलक्क (एक पटक हेर्नु) । with a quick glance.

-पुलु, क्रि. वि. मिखाफुति मयासे स्वइच्वनीगु, मचायात पुलुपुलु स्वका: मांम्हं लुकुलुकु नल । ने. ट्वालट्वाल्ती हेर्नु । with open eyes. २. मत पुलु पुलु च्याना च्वन । ने. धिपधिप । steadily, without blinking.

पुलुगेय्‌रा, सं. (राल-) मतकी, पुलुपुलुगेय्‌सा: । ने. जुनकिरी । a glowworm, firefly.

पुलुंतु, सं. थ:यम्हं पुलुं तुला पाखा क्वय् च्वने धूकूम्ह, कंगाल । ने. टाट उल्टेको, निर्धन । a bankrupt.

पुले, क्रि. १. त्यासा लित बिये । ने. ऋण तिर्नु, चुकाउनु । to pay back. २. हाचां गाये । ने. नाघ्नु । to leap over, step across. ३. पुला वने, लिफ्या:गु जुये । ने.नाघ्नु, उच्छिन्नु । to take over, bypass. ४. पंलिये, पुलावने । ने. पक्ष लिनु । to side with. ५. च्वने न्ह्याले । ने. बस्न रुचाउनु । to be pleased to dwell (somewhere).

पुवा, सं. १. (-ग) छताजि वा । ने. एक जातको धान । a variety of paddy. २. मचातय् नसा:, मनभ्वग् । ने. मनभोग, हलुवा । porridge.

-चा, सं. (-मा) वामा । ने. धानको बेर्ना, बिरुवा । paddy seedlings meant for transplanting.

-चा तये, क्रि. (ल) वापुसा व्हले । ने. बेर्नाको लागि बिउ छर्नु । to prepare seed bed for transplanting.

-चा पिये, क्रि. (त) १. पुवाचा तये । बीउ छर्नु । to prepare the seed bed. २. वामा पिये, सिनाज्या याये । ने. रोपाइँ गर्नु । (of the seedling of paddy) to transplant.

पुसा, सं. १. (-ग:) पुसायात ल्यंकात:गु बूव: । ने. बिउका गेडा । a seedgrain. २. (-मा) मापुसा । ने. बेर्ना, बच्चा बिरुवा । a seedling. (हे. मा-). ३. (-गृ) त्वपुइगु भ: । ने. बिर्को, काग । a lid, stopper. ४. (-प्ति) फुसि, बीज । ने. वीर्य, शुक्र धातु । semen.

-मि, सं. पुरुष, ध्वंच्वलय्‌चिगु बाखनय् भा:तयात पुसामि स्वामि धइत:गु कथं । ने. लोग्ने, पोइ । one's husband (lit. a seedman).

पुसिये, क्रि. (त) पुंसिये, नीसी, सुचुकुचु याये । ने. सुघर सफा पार्नु, पवित्र पार्नु । to clean, purifty, sanctify.

पुसिं, सं. (सिन-) ध्वँगुलु, त्वँगुलु । ने. जँड्याहा, धोकुवा । a drunkard.

-गुलु, सं. = पुसिं ।

पुस्ता, सं. (-गू) पुर्खा । ने. पुरुखा, पुस्ता, पूर्वज । progenitors, ancestors

पुँ, सं. पुनेगु ज्या । ने. लवाइ, पहिरन । the act of dressing, wear.

-सा, सं. १. (-गू) तीगु बाय् पुनेगु पहःचा । ने लवाइ, पहिरन । a dress. २. छाय्पा, तिसा-वसः । ने. पोसाक, पहिरन, गहनागुरिया । a costume, adornment .

पुँइँ[1], अनु. पुइगु बाजंया सः, प्वाँय् । ने. बाजाको टुँइँ, मोटरको प्वाँप्वाँ । tooting, honk.

-चा, सं (-गू) पिवांचा, पियांचा । ने. मुखबाजा । a wind instrument.

पुँइँ[2], सं. (-गू) हुसुलु । ने. पीङ् । a swing. (हे. घः-, चाकः-). २. छ्वः सालुक गंगुया भाव । ने. चाम्रो, पाम्रो, माम्री । the creamy layer of milk etc. (हे. घ्यः-, दुरु-, न्हि-). ३. चापुँई, घाँय् बँ, घाँय् छ्वः दुगु चा । ने. चपरी, शाद्वल, घाँससहितको माटो । a sod, turf. (हे. चा-). ४. निलाः तःगु तँय् बाय् पुँई चिना तःगु कपाँय् निनेत छ्येले दुगु तँजिग्वः- छपुँई सँ, छपुँई ऊन । ने. धागोको पिउरी वा कपालको लुर्को गन्दा प्रयोग हुने गणक । cl. for counting carded cotton, roll, scroll or curl.

-चुले, क्रि. हुसुलुं पुले । ने. पीङ् खेल्नु । to swing.

-च्वने, क्रि. = पुँइँ चुले ।

-छाये, चापुइँ छायाः बांलाके । ने. चपरी ताछ्नु । to cut off sods.

पुइँक्क, क्रि. वि. छफुति हे, मचा बाय् भ्याःजक हे । ने. रत्तिभर, यति पनि (नआउनु, ननिस्कनु) । not even a drop.

पुँईपुँईं कःछे, सं. (-घे) गुजुं च्वंके यःगु चिची धेचागु कःछे । ने. एक जातको जंगली केराउ (मादक) । wild peas (intoxicant).

पुं, सं. (पुन-) रंग इलेगु ज्या याइम्ह, किपा च्वइम्ह । ने. चित्रकार । a painter (by caste).

पुंतु, सं. (तुलि-) बेपा कथं घ्वः लुइक थाना तःगु कापः । ने. ट्विल कपडा । twills.

-कापः, पुं तुलाः थाना तःगु कापः । a twilled cloth.

पुंत्यः, सं. (तेल-) च्वका बाःजु, सःसिउपा । ने. बुजुक, सर्वज्ञ । a jack of all trades. २. कुत्तु कुलाः नेना च्वनीम्ह । ने. सोधाहा, जिज्ञासु । one who is inquisitive to excess.

पुंबा, सं. छ्येँबा दाः जुइम्ह । ने. डुलुवा, फिरन्ता । a tale bearer.

पुंभाय्, सं. ल्वाक ज्याःगु भाय् । ने. खिचडी भाषा । a mixed language.

पू[1], सं. (पुलि-) मिसातसें क्वखाइगु माः । ने. पोते । a glass bead. (हे. छ्वालि-, मिं-).

-माः, सं. (माल-) पूमाः भाःत दुपिं मिसातय्सं क्वखाः । ने. पोते माला । a necklace of glass beads.

पू[2], सं. (पुलि) जवाः । ने. गोठाले । a herdsman. (हे. फइ-, मेय्- साः-, हँय्-).

-ज्या, सं. (-गू) जय्गु ज्या, पेपांचू लहीगु ज्या । ने. पशुपालन, गोठाले काम । animal husbandry.

पू[3], वि. नीया अःखः, चिप । ने. बिटुलो, अपवित्र । impure, defiled.

-तये, क्रि. (ल) जात बीत नीसी याये । ने. पतिया दिन चोखीनीति गर्नु, चोख्याउनु । to purify, sanctify.

-याये, क्रि. (त) नी मखय्के, चिप याये । ने. जुठ्याउनु, बिटुल्याउनु । to defile, make impure.

पू[4], अ. ज्याखँ याउँक सिधःगुया भाव । ने. निर्विघ्न काम पूरा हुनुको भाव, टुङ्गो । completion.

-घाः, सं. (घाल-,-गू) पूघाः प्याखं, स्वघाः पेघालय् पूवंगु छपु प्याखं । ने. पूर्णाङ्गी नाटक । full play, drama.

-वने, क्रि. सिधये, धुने । ने. सिद्धिनु, टुङ्गिनु । to be completed.

-वंक, क्रि. वि. क्वचाय्क, फूचाय्क । ने. संपूर्णतया, पूरापूर । completely, thoroughly.

-वंके, क्रि. सिधय्के, धुंके । ने. सिध्याउनु, टुंग्याउनु । to complete, finish.

पे, सं. स्वयां लिउया ल्याः । ने. चार । four. (हे. पि).

-कासिं, सं. (गु) पेका सिँयात च्व:च्व: ल्वाका: दय्का त:गु, किपा तय्गु भ:। ने. फ्रेम, चौघेरा। a frame.

-कार्ले, सं. (-गु) दुवा:, पेदुवा: चूलागु थाय्। ने. चौबाटो, चार दोबाटो। the cross-roads.

-खेरं, क्रि. वि. पेंगु थासं बाय् पखेभनं। ने. चारैतिरबाट। on all four sides.

पेच्, सं. १. पेय्च, हिँकिं। ने. डोल्सी परेको कीलो, घुमाएर कस्ने कीलो, पेचकीला। a screw. २. बेक्वय्गु पह:। ने. चलाकी, दाउपेच। a trick, intricacy.

-तायेे, क्रि. (त १. हिँकिं दुत छ्वये। ने. पेचकीला कस्नु। to drive a screw. २. ज्याखँ क्वातुके। ने. काम कुरो पक्का गर्नु, छिन्नु। to decide, force.

-नके, क्रि. मछिंके, दुख बिये। ने. अप्ठेरो पार्नु। हैरान खेलाउनु, व्यंग्य गर्नु। to trick, vex.

पेने, क्रि. १. खिप पेना: तपेंके। ने. डोरी तानेर सोज्याउने। to demarcate, line up with a rope. (हे. खिप:-, पिं-). २. लँ केने, सेने कने याये। ने. बाटो देखाउनु, सिकाउनु। to direct.

पेपुने, क्रि. मलं तिकूगु जुये। ने. टाँसिनु। to be stuck, glued. २. थीक फेतुये बाय् च्वने। ने. टाँसिनु, टाँसिएर बस्नु। to sit closely. ३. हेसें पेसें जुये, तसकं यये। ने. रतिनु, लहसिनु। to be allured, become attached.

पेवा, सं. मिसातय् सिबय्। ने. स्वास्नीमान्छेको श्रीसम्पत्ति। the private property of a woman.

पेसा, सं. लजगा:। ने. व्यवसाय, धन्दा। an occupation, profession.

पैं, सं. (वा:) थल बल दिकेगु पैंचा:। ने. बीडा। straw ring, base.

पेंचिस, सं. (-का,-पु) छलि, छुं वस्तु कताकेगु ज्याभ:। ने. पेंचिस, च्याप्सो। pliers.

पेय्१, सं. (पेस) प्याय् चा:गुया भाव। ने. तिर्खा, प्यास। thirst.

-चाये, क्रि. (ल) प्याय् चाये। ने. तिर्खाउनु, प्यास लाग्नु। to be thirsty, feel dry.

पेय्२, सं. (पेल-) न्यापतिनं कताक्वचा जा। ने. गाँस, पाँच औंलाले भ्याए जति भात। a fingerful morsel of cooked rice.

-गुले, क्रि. म्हुतुसि पेय्खुये। ने. ओंठ बटार्नु वा च्याप्नु (दण्ड, सजाय दिंदा)। to twist one's lip (in punishment) २. हिस्याय् कथं म्हुतुसि लप्याये। ने. ओठ लेप्प्याउनु। to pout.

प्यं१, सं. १. ल्वा:या अ:ख:। ने. पीठ, पछाडिको भाग। the reverse side. (of a thing). २. प्यंपा। ने. चाक, नितम्ब। the buttocks. ३. प्यंजा। ने. पिण्ड। a function to honour the dead.

-थये, क्रि. (ल) सराद्ध याये। ने. श्राद्ध गर्नु। to perform this.

-वाये, क्रि. (त) प्यं चुइके। ने. नदीमा बगाउनु (पिण्ड)। to immerose rice balls (in a river).

-स्वां, सं. (स्वान-) १. (फ्व:) प्यं थय्त मदय्कं मगा:गु छताजि स्वां। ने. तङ्गराज, भृङ्गराज। a flower used in offering rice balls. २. छताजि घाँय्। ने. एक जातको झार। shrub used as a sedative.

प्यं२, सं. (पेन-) १. किप्यं। ने. तिरो, कर। tax, land-tax. २. देपं, ब्याज। ने. ब्याज। interest. ३. पोता। ने. पोत, तिरो। revenue.

-पुले, क्रि. १. त:सिंपुले। ने. बाली बुझाउनु, तिरो बुझाउनु। to pay the land owner's share. २. देपं पुले। ने. ब्याज तिर्नु। to pay the interest. ३. पोता पुले, कर वा तिरो तिर्नु। to pay the revenue.

प्या१, सं. लँ दाना: वनीम्ह कीचा, हित्वनीम्ह। ने. जूका। a leech. (हे. झा-, ल:-, सुलु-).

-किं, सं. (किन-) प्यानकिं। ने. करुवाकीला। a staple (lit. leech nail).

प्या२, अ. प्याय्गुया भाव, न्ह:। ने. अलि अलि भिजेको, ओसिएको। moist, wet.

-क, क्रि. वि. प्वा: कथं बाय् प्याके कथं। ने. भिज्ने, ओसिने किसिमले। the condition of being drenched.

-प्याकसा, सं. (-कू) प्यासा, म्व न्हुइत मिसातये

हिनीगु प्याकसा वा प्यासा । ने. आइमाईहरूको नुहाउँदा लाउने लुगा । a piece of cloth wrapped around while taking bath.

प्याइँ, अनु. ख्व: स: । ने. बच्चाको रुवाइ । the weeping of an infant.

-चा, सं. (-गू) पिवांचा, पियांचा । पिन्चे । a panpipe, mouth-organ.

-प्याइँचा, ख्वय्य:चा, वाइँप्याइँचा । ने. रुन्चे वा पिञ्चे केटाकेटी । a cry–baby.

प्याखं, सं. (खन-) १. (-पु) दबुली केनेगु प्याखं । ने. नाटक, नाच । a play, drama. (हे. क:तू-, गुंपुनी -, छ्या:-, पूधा-, मे-, येन्या:-) २. (-गू) नवा: किपा, हा:किपा, सं किपा । ने. चलचित्र, सिनेमा । a film, cinema. ३. हुला प्याखं । ने. नाच । dance. (हे. चचा-, चुसा-, ज्यापुज्यापुनी-, दाफा-, धिमय्-, नतुवाचा-, प्व:-, म्हय्ला-, यँचा-).

-केने, क्रि. दबुली प्यांखं म्हिता केने । ने. नाटक मञ्चन गर्नु । to stage a drama, full play.

-खल:, सं. (लव-) प्याखंम्ह:तय् बाय् प्याखं हुइपिनिगु पुच: । ने. नाटकमा खेल्ने वा नाच नाच्नेहरूको समूह, कलाकारहरूको जमात । a team of dancers or actors.

-धुंके. क्रि. प्याखं देसां देसय् हुइके धुंका: लीपा नास: चुकय् धुंके । ने. ठाउँ ठाउँमा प्रदर्शन गरिसकेपछि नृत्य-चोकमा नाटक प्रदर्शनको समापन गर्नु । to give the last performance of a drama.

-ध्याचू, सं. (चुलि-,-गू) च्वामुगु ध्याचू । ने. नाटकीय व्यंग्य । dramatic irony.

-पा:, सं. (पाल-) १. प्याखंया तालय् तुति संके । ने. नृत्यको तालमा पाइला चाल्नु, बजाउनु । rhythmic steps. २. ख:प्याखं सिधय्का: धुंकी बलय् बीगु प्रसाद । ने. गीति नाटकको समापन पछि दिइने प्रसाद । a gift distributed to dramatists after completion or closing of a ballet. (lit. ballet–boon).

-पिदने, क्रि. दकलय् न्हापां आखालं नास: चुकय् प्याखं केने । ने. पहिलो पल्ट नाटकको प्रदर्शन गर्नु । to stage a drama for the first time (e.g. as an opening show).

-मि, सं. प्याखनय् म्हितीम्ह । ने. नाटकको पात्र an actor.

-मिसा, सं. १. प्याखं हुलीम्ह । ने. नाच्ने केटी । a female dancer. २. प्याखनय् म्हितीम्ह मिसा । ने. अभिनेत्री । an actress.

-म्व:, सं. (म्वल-) प्याखनय् म्हितीम्ह मिजं बाय् मिसा । ने अभिनेता वा अभिनेत्री । an actor or actress.

-हुले, क्रि. हुलाप्याखं हुला केने । ने. नाच्नु । to dance.

प्याच:, सं. (चल) पिच: । ने. चिप्रा । a glutinous discharge from the eye. २. लाप्याच: । ने. आँखामाथि आउने मासुको ढकना । a patch on the eye ball.

प्याचुलु, सं. १. मिखाय् न्ह्याबलें पिच: था:म्ह । ने. चिप्रे वा कचेरे मान्छे । a person whose eyes are always full of rheum. २. ख्वया ख्वा: । ने. रुञ्चे अनुहार । a sad face. ३. ख्वबिलु । ने. रुञ्चे । a tearful person.

प्याज, सं. (-ग:) तग्व:गु जातगु छ्या: चा । ने. प्याज । an onion.

प्याजि, वि. प्याजया थें न्या:गु रंग । ने. प्याजी रङ्ग । light purple, mauve.

प्याथये, क्रि. (ल) गंसिचा जुये । ने. दुब्लो पातलो हुनु । to become lean and thin.

प्याथ:, सं. (थल-) नलूया अ:ख: । ने. प्याथल, झिल्ली । fibrous meat, membrane.

प्यादा, सं. सिपाइं । ने. सिपाही, पैदल सिपाही । a foot soldier, pawn.

प्यानु, वि. १. झरउँ झरउँ मवंगु । ने. नझुरेको । not crisp. २. चन्तामला: । ने. निष्क्रिय, लोसें । inactive, slow.

-सिं, सं. (सिन-) बास्यां च्वंम्ह, प्यानुक ज्या सनीम्ह मनू । ने. ढिलासुस्ती गर्ने । a slow-coach, loiterer.

-सेच्वने, क्रि. १. बास्या बास्या जुये । ने. जुम्सो हुनु । to become inactive, loiter. २. प्यानुये । ने. ओसिनु । to be moist.

प्याये, क्रि. (त) १. प्या:गु जुये । ने. भिज्नु । to be

drenched, wet. २. चिकं तया: सं छ्येने । ने. कपाल कोर्नु, सम्याउनु । to do the hair (हे. सँ-).

प्याप्वल, सं. चान्हय् पा:च्वनीपिं सिपाईं तसें मगनेमा धका बीगु छुंमा । ने. प्यारोल, संकेत । parole, a military password.

प्या:१, वि. १. गंगुया अ:ख: । ने. भिजेको । wet.

-थ्वँ, सं. (-प्ति) कायय:गु थ्वँ । ने. लाग्ने वा कडा जाँड । a kind of strong beer.

***प्या:२,** सं. मिसातय् च्वफायगुयात धाइगु खँग्व: । ने. स्त्री योनि । the vulva.

प्या:चाये, क्रि. (ल) प्याय चाये, त्वने यें जुये । ने. प्यास लाग्नु । to be or feel thirsty.

प्युचा, सं. (-पा) पिउचा, लुँया ल्हा:तिसा । ने. बच्चाहरूले लगाउने सुनको बाला । a gold bangle.

प्व, अ. जाकियात धुइकीगु खँग्व: । ने. चामलको अर्थमा प्रयुक्त शब्द । pertaining to rice.

-चुं, सं. (चुन-) जाकि चुं । ने. चामलको पीठो । rice flour.

प्वक, सं. थ्वँ थुइत क्वबय्का त:गु जाकि । ने. जाँड बनाउन कुहाएको वा मताएको अन्न । fermented rice etc.

-तिब्यां, सं. (ब्यान-) छ्वरि ब्यां । ने. पाहा, भ्यागुतो । a toad.

-तेने, क्रि. हाजायात त्वत्वपुया: क्व बय्के । ने. उसिनिएको चामललाई छोपछाप पारेर कुहाउनु वा मताउनु । to pack steamed rice into pots for fermentation.

प्वता, सं. १. पुलेमा:गु रकम । ने तिरो, पोत । tax land-tax. २. लुसिया कुं । ने. नङको काप । the corner of a finger nail.

प्वत्या, सं. पूया मा: । ने. पोते । glass beads, a necklace.

प्वने, क्रि. १. प्वंगु बाय् छुंमदुगु जुये । ने. रित्तिनु, खाली हुनु । to become empty, be discharged. २. कायकेत इनाप याये । ने. लिनलाई आग्रह वा अनुरोध गर्नु । to propose, request humbly.

प्वप्व:चा, सं (-ग:) च्वप्व:चा । ने. गुब्बारा, बेलुन । the bladder.

प्वयुच्याये, क्रि. (त) त:मि जुये । ने. धनाढय बन्नु, धनी हुनु । to become rich, be enriched.

प्वरिं, सं. (रिन-) बँपुइम्ह मिसा । ने. पोडेनी । a female sweeper.

प्वर्या, सं. बँपुइम्ह मिजं । ने. पोडे । a male sweeper.

प्वलाख, सं. (-क्) त:जिगु न । ने. प्लाटिनम नाउँको धातु । platinum.

प्वल, सं. १.पउ । ने. छाना । root (arch). २.पाक्व । ने. गुफा । care.

प्वले, क्रि. १. क्वला लिकाये, तुने । ने. बोक्रा छोडाउनु, छिल्नु । to peel, strip. २. प्व नं ख: धका छुलय् यायगु, रामचित खुं प्वला हल हँ । ने. मुछ्नु, पोल्नु, छुल्याउनु । to implicate a person in crime.

प्वल्याहा, सं. आगं प्वला बीम्ह, छुलय् याइम्ह । ने. चुक्ली लगाउने, पोलाहा । an informer.

प्वस्त, वि. स्वय्जिउ, स्वपु दु । ने. मोटोघाटो । plump, well-nourished.

-चिने, क्रि. स्वय्जिये, व्हने । ने. मोटाउनु , हृष्टपुष्ट हुनु । to be plump, be nourished.

प्वहेंला, सं. नेवा: नगुमां कथं स्वंगूगु ला । ने. पूस । the third mounth of the Newar calendar Jan–Feb.

प्वँ, सं. (-ग:) च्वापुगुलि । ने. असिना । hail, hailstone.

-गाये, क्रि. (ल) च्वापुगुलि क्वज्वये । ने. असिना पर्नु । to hail.

प्वँल:, सं. (लत-,-ग:) ग्वला:गु हाक:चा ला:गु छ्यता तरकारी । ने. घिरौँलो, तोरिया । gourd, vegetable.

प्वं१, वि. छुं हे मदुगु । ने. खाली, रित्तो । empty, vacant.

-के, क्रि. छु हे मदय्के, छुं थुवा:नं क्वथा प्वंका बिउ धाल । ने. रित्याउनु, खाली गर्नु । to vacate, empty.

-नुग:, सं. (गल-) नुगलय् छुं हे चेसना मदुगु, ई बाय् अवस्था । ने. रित्तो मन । a vacant mind.

प्वं२, अनु. पुइगु बाजंया स: । ने. फुक्ने बाजाको

टाइंदुइं । a honk, tooting.

प्वंगा, सं. १. (-पु) पय्ता बाजं । ने. लाम्चो तुरही । a long trumpet. २. पुइगु खुबि । ने. बाजा फुक्ने सीप । the skill to blow horns, trumpet.

प्व:१, सं. (प्वल-) १. मना व:गु । ने. पोका, सुनिनु । oedima. २. बुँया थां । ने. खेतको गरा । a terrace. ३. म्हू, थू बाय् प्व: चिनात:गु । ने. पोको । a packet.

-खाये, क्रि. (त) प्व: दया वये । ने. पोको हुनु । to have a swelling.

-चिने, क्रि. चिच्वादनाच्वंगु मुने, छप्व: याये । ने. कुम्लो वा पोको पार्नु । to pack.

-चिये, क्रि. (त) सालय् ह्ये । ने. सधाउनु । to hold in check.

प्व:२, अ. ज्व:वंगुया भाव । ने. खिइनुको भाव । wear and tear.

-थये, क्रि. (ल) जेय्के, भ्वाय: याये । ने. खियाउनु, भुत्र्याउनु । (of cloth) to wear away. (हे. खें-).

-वये, क्रि. (ल) ज्व:वने । ने. खिइनु । (of cloth) to be worn away.

प्व:३, सं. (प्वल-) न्या लाइम्ह, बँपुइम्ह । ने. माझी, कुचिकार । a fisherman, sweeper.

-ज्या, सं. न्यालायगु ज्या । ने. माछा मार्ने काम । fishing, sweeper.

प्व:स:, सं. (सल-) म्वाकं खा-हँय् बलि कायगु ज्या । ने. जिउँदै पशु बलि । sacrificial goats etc.

-काये, क्रि. (ल) बलिया हि चुइं चुइं म्वाकं हे त्वने । to suck blood from a living sacrificial animal.

-बिये, क्रि. (ल) पशु बलि बिये । ने. पशुबलि दिनु । to offer a victim.

प्व:सिं, सं. (सिन-) १. ब्वरिस । ने. बोक्सी । a witch. २. फूफा: बइदे । ने. झारफुके । a sorcerer, spiritual healer.

प्व:हाये, क्रि. (ल) प्वँ पूइत हाजा हाये । ने. जाँड पार्न चामल उसिन्नु । (of rice) to steam.

प्वाकलं, सं. (लन-,-पा:) लंच्व मदुगु लंचा । ने. भोटो । a sleeveless under-shirt. (हे. लं).

प्वाक:, सं. (कल-) १ बजि ल्हुइगु बाय् वा सुइगु गा: । ने. धान वा चिउरा कुट्ने प्वाल । pit, husking pit (हे. कुति-). २. कला:चा, सुयां ल्यासे । ने. रखौटी, उपपत्नी । a concubine.

-काये, क्रि. (ल) कुतिप्वाकलं जाकि लिकाये । ने. चामल कुट्ने ढिकीको प्वालबाट धान, चामल झिक्नु । to remove grain from the husking pit.

-म्हुये, क्रि. (ल) प्वाक:वंके । ने. खाल्टो पार्नु । to dig a pit.

प्वाक्क, क्रि. वि. काचाक्क । ने. प्याञ्च, अकस्मात । suddenly, abruptly.

प्वात्या, सं. (-ग) सलगंचा । ने. सलगम । a turnip.

प्वात्याप्वात्या च्वने, क्रि. तसकं ल्वहने, स्वय्जिये । ने. हृष्टपुष्ट हुनु । to become healthy. plump.

प्वाप्वये, क्रि. (ल) खँल्हाय् न्ह्याले बाय् माले । ने. कुरौटे हुनु । to prattle, become talkative.

प्वारे, सं. (-मा) पुवाचा, बामा । ने. धानको वीजाङ्कुर, बेर्ना । seedling of paddy.

-ज्या, सं. पुवाचा पीगु ज्या । ने. रोपाइँ । transplantation.

-ज्यामे, सं. (-पु) सिनाज्यामे । ने. रोपाइँ गीत । a seasonal song. (esp) paddy plantation

प्वाँय्, सं. (-प्वाँच-) १. म्हू बाय् कले । ने. मुठा, जुगुल्टो । a bundle. २. छ्वयात प्वाँय्लय् निनेत छेले दुगु खँग्व: । ने. त्यान्द्रोलाई जुगुल्टो वा मुठा बनाई गन्ने गणक । cl. for bundled objects. ३. मचाभासं पुइगु बाजं । ने. (बा. भा.) फुक्ने बाजा । (chv) wind-instrument, honk.

-याये, क्रि. (त) १. बय् वा म्वालि पुये । ने. बाँसुरी वा तुरही बजाउनु । to blow a pipe २. मचाभासं ब्वाहा याये । ने. (बा. भा.) बिहे गर्नु । to marry a doll. (chv)

प्वा:१, सं. (प्वाय-,-ग:) १. खिउँ क्वंचा । ने. पेट । the stomach, abdomen. २. तेपया बाय् थुरया दथु । ने. घैंटोको बीचको भाग the middle part of a pot or a stupa).

-काये, क्रि. (ल) खँ थाये । ने. मन पेट लिनु, आशय

बुझ्नु । to sniff out.

-च्यः, सं. (चेल-) छघ्वा:या च्यः । ने. एक पेटको नोकर । one-meal servant.

प्वा:[२], सं. (प्वाल-) ब्हः । ने. प्वाल । a hole. (हे. ब्वँय्-, घ्वं-, पलं-).

-खने, क्रि. प्वा: दय्के । ने. प्वाल पार्नु । to hole.

-गने, क्रि. प्वा: दये । ने. प्वाल पर्नु । to have a hole.

-चाले, क्रि. ब्हःगने । ने. प्वाल खुल्नु । (of a hole) to open up.

-तिये, क्रि. (त) प्वा: मदय्के, मज्वय्के । ने. प्वाल टाल्नु, नचुहुने पार्नु । to fill a hole, stop a leak.

प्वा:क, क्रि. वि. १. यांक्या: । ने. बेसरी, मच्चाएर (ठोक्नु, पिट्नु) । (to strike) with all one's might. २. काचाक्क । ने. प्याच्च (भन्न आउनु) (to speak out) unguardedly, all of a sudden.

प्रजा, सं. देसवार । ने. रैती, राजाद्वारा शासित देशका जनता । the people.

-तन्त्र, सं. (-गु) अंला । ने. जनताद्वारा निर्वाचित जनप्रतिनिधिद्वारा चलाइने शासनव्यवस्था । a democracy.

प्रपंच, सं. (-गु) हना बना, बुला भाय् । ने. घर गृहस्थी-सम्बन्धी जञ्जाल, सांसारिक मायामोह, प्रपञ्च । wordly affairs. २. अजू चाया पुगु फ्वाका । ने. अद्भुत घटना, दृगविषय । phenomenon.

प्रभाव, सं. (-गु) असर, लिच्वः । ने. कुनै विषय वा वस्तुको मनमा पर्ने छाप, असर । efficacy, influence.

प्रसाद, सं. आरि । ने. प्रसन्नता, देवीदेवतालाई चढाइएको वस्तु, नैवेद्य । a votive offering.

प्रान, सं. ज्यान । ने. आत्मा, जीवन, प्राण । life

प्लास्तिक, सं. (-पा:) प्व:पी चीत ज्या व:गु सालुगु छ्वता वस्तु । ने. प्लास्टिक । plastic.

फ

फ[१], अ. फुगुया भाव । ने. सामर्थ्य । ability, capacity.

-क्व, क्रि. वि यम्हं गुलि फु उलि, यम्ह गये फु अथे: । ने. सक्दो, जति वा जसरी सक्छ त्यति, त्यसरी । as much as one can.

-छि, क्रि. वि. गुलिफु उलि । ने. सके जति । as much as posible.

फ[२], सं. फं, फा । ने. पाथी । a unit of capacity equal to eight manas.

-कु, सं. (-) ब:चा कुगु कु । ने. सानो भारी । a small load.

-कुबंजा:, सं. (जाल-) कु क्वबिया: हिला: मिउ जुइम्ह । ने. फेरीवाला, डुलुवा । a hawker.

-बंजा:, सं. (जाल-) १. गनं फया हया: मिइम्ह । ने. फौवञ्जार । a broker. सिसा बुसा चानचुन मीम्ह । ने. फलफूलको खुद्रा व्यापारी । a green grocer.

फइ, सं. १. फै, ध्वेता: जातम्ह पेपांचू । ने. भेडा, बाखा । a sheep, ram. (हे. नेपा:-, बरुवा:-, सँ-). २. ध्वेता:म्ह मनू । ने. अटेरी मान्छे । a head-strong person.

फकं, सं. (कन-,-मा) छ्ताजि कं जातगु तरकारि । ने. कर्कलो । colocasia, arum. (हे. कं, सकि).

-सनां, सं. (नाम-) फकंयात फिना: दय्का त:गु अचार । ने. कर्कलोको अचार । pickled colocasia.

फगत, अ. जक, खालि । ने. केवल, मात्र, सिर्फ । only, merely.

फचित, सं. कसा, सास्ति । ने. बेचैनी, हैरानी, फजित । trouble, vexation.

फछ्या, सं. काल बिल सिध:गुया भाव । ने. बाकी बक्यौता चुक्त्याउने काम, फच्चे । the final settlement of a debt, settlement of an account.

फतलं, सं. (लन-,-पा:) भांतां लं । ने. लामो खाले घाँगर । a long skirt split on either side.

फताफत, क्रि. वि. मदिसे, सतासत । ने. नअडिकन, फटाफट । quickly and smartly.

फताहा, सं. फय्गं, मखुर्खं ल्हाइम्ह । ने. टपर्टुय्याँ, झूठ कुरा गर्ने, फटाहा । a lier, babbler.

फनक्क, क्रि. वि. फन्न । ने. फनक्क (फर्कनु) । (to

turn or revolve). suddenly, abruptly.

फपुले, क्रि. पुला वने, गाये। ने. फट्को मार्नु। to turn over. (हे. चा-, नसंचा-, न्हि-).

फये[1], क्रि. (त) फुगु जुये। ने. सक्नु, सक्ने हुनु, समर्थवान हुनु। to be able, can. (हे. थेवां-, न्हेलं-, म्हं-).

फये[2], क्रि. (ल) १. काये, फया: काये। ने. थाप्नु, लिनु। to hold, receive. (हे. गा-, ब्व:-, ल्हा:-). २. ध: क्वसा:नि मेयगु निग: फइयें। ने. तौलनु, जोख्नु। to weigh.

फय्, सं. (फस-) वायु, मे छ्पु:- सिरिसिरि फसं जित: कुचुकुचु नकल। ने. हावा, पवन। air, wind (हे. ग्व:-, त:-, धाकु-, मि-, लू-, वा-, हुर-).

-कू, सं. (कुति-) फय्कू ग्वारा। ने. गानो, वायुगोला। colic, gastric pain.

-खँ, सं. (-गु) फय्गं, मखुखं। ने. ढाँट कुरा, झुटमुट, असत्य। an empty gossip.

-खा:, सं. (खत-,-गु) फसय् ब्वइगु ख:। ने. हावाजहाज, वायुयान। an aeroplane, air-ship.

-गं, सं. (गन-) १. (-ग:) फय् वइबलय् न्याइगु गं, देग: देगलय् खाया तइगु गंचा। ने. बतास चल्दा बज्ने घण्टी। small bells suspended from the eaves of a temple २. खँ त:धंकीम्ह वाय् न्यायेकीम्ह मनू। ने. बढाइ चढाइ कुरा गर्ने मान्छे, अतिरञ्जक। an exaggerator. ३. (-गु) हुइना बुइना। ने. गाईंगुइ, लहैलहै। a rumour.

-गुलि, सं. (-गु) फय् व: व: पाखें चा:हिली फय्लिं। ने. हावापंखा। a pin-wheel, air-vane.

-प्वा:, सं. (प्वाल-) १. फय् दुहां पिहां यायत तयात:गु ह्व:। ने. हावा आउने प्वाल, वायु-संचारण, वातायन। a ventilator. २. फय्ल्वा:च:। ने. वायुदेवता। the god of wind.

-लिं, सं. (लिन-,-गु) १. फय्गुलि। २. फय्या धा:लिसे फहिला वनीम्ह पउच्वकाय् तया त:म्ह ग्वंग:। ने. वायु कुक्कुट। a weather cock, weather vane.

-ह्व:, स. (ह्वत-) = फय्प्वा: १-२।

फय्खा, सं. (-गु) सास, प्रान वायु। ने. प्राणवायु। respiration, vital air.

फरक, अ. पा:गु, ज्व:मला:गु। ने. अलग, बेग्लै, भिन्न। separate, different.

फरक्क, क्रि. वि. फनक्क। ने. पुग्ने बित्तिकै फर्कने किसिमले, फनक्क। (to turn) suddenly, abruptly.

फर्की, सं. (किल-) पाउँचि। ने. फटकिरी। alum

फर्मायि, अ. फर्मास। ने. फर्मायस, फर्माउने काम। speciality.

-याये, क्रि. (त) १. छुं छ्ता न्हूगु नसा त्वसा दय्के बिये। ने. खास परिकार तयार पार्नु, फर्माउर्नु। to order for an extra item. २. न्हेरां पहलं थेवा फुके। ने. मनमोजी पाराले खर्च गर्नु। to spend lavishly, luxuriously .

फलातिन, सं. (-सा:) छ्ताजि नायुगु लुमुगु काप:। ने. फलाटेन। flannel.

फलाना, सं. धिस्काना। ने. अमूक, फलानो। so-and-so.

फले, सं. बासायाके च्वंगु धा:। ने. हलोको फाली। a blade, ploughshare.

फलेचा, सं. १. (-गु) फल्चा। ने. पाटी। an inn, shelter. २. लबय् फेतुइत सिपू ताना: दय्का त:गु च्वंसा। ने. फलैंचा। a wooden seat.

फसि, सं. (-ग:) तरकारि नय्गु छ्ता सि। ने. फर्सी। a pumpkin.

फस्वये, क्रि. (त) लिउने वाय् मेय् पाखे फहिले। ने. फर्केर हेर्नु, मुन्टो फर्काउनु। to look back, turn around. २ लय्मताया केने। ने. बेखुश हुनु। to be unpleasant.

फस्व:, वि. बेक्व:। ने. बाङ्गो, टेढो। crooked, bent.

-भाग, सं. (-गु) चिष्या, ग्वला, भागे जोगेया कासा। ने. चिठ्ठा, भाग्येजोग्गेको खेल। a lottery, lottery system.

फहँ, सं. ब्वातुगु हँच। ने. बाक्लो छिनु। a thick chisel.

फहिले, क्रि. लिफ: स्वये। ने. मुन्टो बटार्नु, मोडिनु। to look back, turn back.

फः[1], सं. (फल-) १. (-गू) छेँया सिथं सिथं थकया: दनात:गु फ:चा। ने. पेटी, स्तम्भतल। a plinth. २. मूलं सिथय् थकया: दनात:गु जुइगु लँ। ने. मान्छेले हिंड्ने पेटी। a footpath, sidewalk.

फः[2], सं. (फल-) ख:, बाहांचिके पेफ: दइ। ने. साँप्रो। the front or rear quarter of an animal.

फा, सं. खिखा फ्वहर नइम्ह पेपांचू। ने. सुँगुर। a hog, pig.

-गः, सं. (गल-,-गू) फा कुनेगु ग:। ने. सुँगुरको खोर। a pig-sty.

-हि, सं. फाचाहि, हि। ने. तरुल। a tuber, yam. (हे. गुं-, छेँ-).

फाइदा, सं. कतिला:गुया भाव। ने. फायदा, नाफा। benefit, advantage.

फाइँफुर्ति, सं. बराय् चायगुया भाव। ने. फाइँफुट्टी, ताइँफाइँ। pomp, vainglory.

फाक, सं. फायमा:गु ल्वय्, झारा। ने. दिसा पखाला, झाडा। diarrhoea. (हे. ल्हक-).

फाका, सं. पपूचा ख्वातुसे च्वंम्ह लापाचा, मतकी। ने. बत्तीमा झुम्ने पुतली। a moth. (हे. लाय्-).

फाकु, वि. मे थय तुलीगु सवा: दुगु। ने टर्रो। astringent, pungent.

-सवाः, सं. (वाल-) म्हाइपुगु अनुभव। ने. तीतो टर्रो अनुभव। taste of this.

-सि, सं. (-ग:) फाकुसवा दुगु सि, हलुवाबेद। ने. हलुवाबेत। persimmon.

-हुचा, सं. (-ग) फाफर। ने. फाफर। buck wheat. (हे. हुचा).

फागु, सं. व्हलि। ने. फागु, अबीर खेल्ने उत्सव। the colour festival.

फाफर, सं. हुचा, फाकुहुचा। ने. फाफर। buck wheat.

फाये, क्रि. (ल) १. क:तिं किये। ने. चिर्नु। to split, saw. २. भुने, फांगां फाये। ने. ओढ्नु। to cover with, warp. ३. खि च्व फाये। ने. दिसा-पिसाब गर्नु। प्वा: फाये। ने. चिरफार गर्नु। to operate (surgically). ४. फाले। ने. अलिकतिले बाँच्नु वा फुत्कनु। to have a narrow escape.

फाला, सं. १. फायात:गु सिंबाला। ने. चिर्पट, फग्ल्याँटो। split wood. २. फला:चिगु छुं निनेगु तँजिग्व:। ने. काठ आदिको फग्ल्याँटो गन्न प्रयोग गरिने गणक। cl. for split objects.

-क:ति, सं. (-पु) तफिंगु क:ति। ने. खसो धार भएको करौंती। a buck saw.

फालावने, क्रि. जुइ हे त्यंगु बांमला:गु झाका मजुये। ने. घट्नै लागेको अनिष्ट घटना नघटी दिनु। (of an evil omen) to pass off.

फाले, क्रि. भतिचां छि बचय् जुये। ने. अलिकतिले बाँच्नु, जोगिनु, फुत्कनु। to have a narrow escape, to escape narrowly.

फासा, सं. (-पु) क:ति, फायगु ज्याभ:। ने. करौंती। a saw.

फासि, सं. (-गू) गल:, फासि गल:। ने. झ्याउलो, झाँज। an unnecessary burden.

फार्से, क्रि. वि. छम्हलिपा मेयम्ह, सिलुया पेम्ह पार्खे काय् बुल। ने. एकपछि अर्को लगातार जन्माउनु (छोरा वा छोरी)। (to give birth to) more than three of the same sex in succession.

फांगा, सं. (-पु) फायेगु वस्तु, सिल:। ने. सिरक, दोलाइँ, ओढ्ने। a quilt, blanket.

फा:[1], सं. (फाल-) १. (-गू) चकंगू क्य: बाय् बुँ। ने. मैदान खण्ड, फाँट। a wide expanse of flat field, open space. २. ब्यां ला:गु। ने. फराक, चौडा। breadth.

फा:[2], सं. ३. लिउनेया पाता। ने. ढाड, पिठिउँ। the back (of the body). (हे. जुन- म्ह-). ४. चुपि चापिया धा:। ने. धार (खुकुरीको)। a blade.

-पिये, क्रि. (ल) धा:पिये, न्वय्के। ने. उध्याउनु, सोँध लाउनु। to hone a blade.

फि[1], सं. (-ग:) चिची ग्व:चागु च्याफि। ने. बालुवा। sand. (हे. च्या-, त्या).

-गः, सं. (गल-) च्याफि बाय् त्याफि, ल्वहंचा। ने. गिर्खा, कंकड। gravel, pebble.

-चा, सं. फिग:चा, फि ल्वाकज्या:गु चा। ने. बलौटे माटो। sandy clay.

-पू, सं. (पुति-) न्हायकं थें सालुसे च्वंगु फिया पू। ने. पत्रैपत्र भएको बलौटे शिला, अभ्रक। mica.

-स:, सं. (सल-) फिस:बुँ, फिबँ । ने. बलौटे जमीन, मरुभूमि । sandy field, desert.

फि२, सं. १. मे चिफिपिं मचात याकनं खँस: धाइ, ब: । ने. मोटाइ । thickness. २. छुंया ब: निनेत व चुपि व तुफितापि निनेत छ्वेले दुग खँग्व: । ने. तह वा पत्र र कुचो आदि गन्दा प्रयोग हुने गणक । cl. for layered objets and dagger, broom.

-चिने, क्रि. ल्हातु ल्हाना: फिलानावने । ने. थिचिएर जम्नु, एक ढिको हुनु (माटो, जमीन आदि) । to be packed or matted down.

फिका, वि. नायु, न्यालु । ने. फिक्का, खल्लो । light, insipid, bland.

फिक्दानि, सं. (-ग) खइपा:, खइयल । ने. फिक्दान । a spittoon. (हे. पा:)

फितिक्क, क्रि. वि. फिरिक्क हे । ने. डेग (नचल्नु) । (not to move) even slightly.

फिन, सं. १. न्यातय्के दइगु पपूचा । ने. पखेटा वा पर (माछाको) । the fin. २. सालुगु त:ब:दुगु मरि । ने. फिनी । a kind of sweetmeat.

फिने, क्रि. थ:त थम्हं क:धाये । ने. सम्हालिनु, कजिनु । to control oneself.

फिनेल१, सं. की काय्त स्याइगु नदुगु वास: । ने. फिनेल, कीटनाशक ओखती । phenyl.

फिये१, क्रि. (त) १. लं, क्वत कित म्हय् तये । ने. लगाउनु (लुगा, कोट आदि) । to put on (a coat, shirt etc). २. धउ वा सनां सिनां दय्के । ने. जमाउनु (दही), बनाउनु (अचार), बचाउनु (कुहनुबाट) । to season, pickle, preserve. (हे धउ-, अचार-, सनां-) . ३. सिसा बुसा म्वय् स्वयने (केत) । ने. घुसार्नु (फल पकाउनु) । to put in the husk (to ripen fruits). ४. त्यानु लंके, ज्यां दिये । ने. सुस्ताउनु, थकाइ मार्नु । to rest, stop working. (हे. सास-).

फिये, (ल) १. मुसु फिये व मतिना सुचुके थाकु । ने. रोक्नु, लुकाउनु । to check. २. फिले, थ:थम्हं सालय् हये । ने. सँभालिनु, कजिनु । to control oneself.

फिला, सं. खम्पा वा प्यंपाया ला । ने. फिलो । fleshy part of the thigh and the buttocks .

-क्व, सं. पिलाक्व । ने. पिँडौला । the calf.

-क्वँय्, सं. (क्वँच-) पुलिं च्वेयागु स्य:क्वँय् । ने. घुँडा माथिको नलीहाड । the thigh-bone.

फिलुं, सं. (लुम-). १. सुपिलेगु थाय् । ने. लुक्ने ठाउँ । a hiding place. २ फिल्कू । ने. कटेरो, काठे छेकबार । a screen partition (in a room, office) (हे. लुं).

फिले, क्रि. १. सुले, फिले । ने. लुक्नु । to hide. २. फस्वये । ने. एक दिशाबाट अर्को दिशातर्फ मोडिनु, फर्कनु, फर्केर हेर्नु । to look back, turn. ३. फहिले, म्वय् थाये । ने. फिर्नु, मोडिनु । to turn, twist.

फिल्कू, सं. (कुति-,-गू) फिलुं । ने. कटेरो, काठे छेकबार । a screen partition (lit. hiding place).

फिसा, सं. (-ज्व:) पुंसा, क्वत कित, फीगु वस: । ने. पोसाक, पहिरन । clothes.

फिसि, अ. ख: यें मखु यें । ने. हो न हो, अलिकति । slight.

-क्क, क्रि. वि. १. ख: यें मखु यें फिसिक्क न्हिले भाव, मुसुकाये । ने. मुसुक्क (एकै पटक) । slightly (to smile once). सिमदय्क ज्वये, मतेल तिन्चा फिसिक्क ज्वल । ने. हो न हो अलिकति (चुहुनु) । slightly (to leak down).

-फिसि, क्रि. वि. त:क्व । ने. फिसिक्क फिसिक्क (लगातार हाँस्नु) । to smile frequently.

फु१, अ. १. फूगु बाय् पुवंगुया भाव । ने. अन्त, समाप्ति । the end. २. जिलंगुया भाव । ने. जीर्ण हुने भाव । digestion. ३. म्हुतु सा:गुया भाव । ने. भोक, रुचि । appetite.

-क्वातुये, क्रि. (ल) जिलं वने । ने. खरानी हुनु, पच्नु, बलियो हुनु । to tone up a muscle (esp. the vaginal walls).

-गाये, क्रि. (त) म्हुतु साये, पित्याये । ने. रुचि हुनु, भोक लाग्नु । to have an appetite.

-जा, सं. (-गू) छेँ बाय् देग:या तँ जाय्धुंका: दइगु पउया छ्तँ । ने. घर वा देवल बनाई सिद्धिसके पछिको थपुवा छानो, माथिको तला । the topmost roof of a building or a temple. (lit

additional roof-end).

-धने, क्रि. प्वा: जाये बाय् तेने । ने अघाउनु । to have one's fill.

-बल्लाये, क्रि. (त) = फुक्वातुये ।

-वास:, सं. (सल-,-मात्रा) १. फु बल्लाइगु वास: । ने. पाचनशक्ति बढाउने औषधि । a digestive. २ मचाबूपिन्त नकीगु वास: वा छगू वास: तास: । ने. सुत्केरीलाई ख्वाउने औषधि वा उपचार चिकित्सा । medicinal preparation (given to a woman during her period of lying-in).

फु[२], वि. फय्गु, बल्ला:गु । ने. समर्थ, लायक । capable, strong.

-कथं, क्रि. वि. फुथें । ने. सक्दो किसिमले, सामर्थ्यले भ्याएसम्म । according to one's capacity.

-पिं, सं. ज्या तालय् व्यंकिपिं । ने समर्थवान, काम गर्न सक्ने । those who can.

फुइँ, सं. फुर्ति फार्ति, घमण्ड । ने. फाइँफुट्टी, अभिमान, फोस्रो धाक । pomp, conceit

-त्व:ते, क्रि. फुइँ केने । ने. फुइँकिनु, टिमुर्किनु, सेखी गर्नु । to boast, brag.

फुक, वि. फुक्क, दक्वदाक्व । ने. भएभरको, सम्पूर्ण । all, entire.

-फाक, वि. फुकंयाना, दक्वदाक्वं याना । ने. सबै मिलाएर, जम्मा । entire, whole.

फुका, अ. चिकिधंगु, चानचुन । ने. सानो, चानचुन । small, trivial.

-दां, सं. (दाम-) चुंदां, बा:ति । ने. चुन्दाम । a small coin.

-बजि, सं. दुगुखेलय् मचा दुतेत ल्हापं थें बीमा:गु दुति बजि । ने. कुलदेवताको थलोमा प्रवेश गर्न दस्तुर स्वरूप दिइने चिउरा । a certain amount of beaten rice collected as an entrance fee.

फुकि, सं. (-ग:) मुइका त:गु कि । ने. फुलेको चामल । fried or parched rice. (हे. ग्व:-, कि[२])

फुकी, सं. (किज-) कव:, दाजुकिजा । ने. दाजुभाइ । consanguineous relatives.

-बाका, तापा:पिं फुकी । ने. टाढाका दाजुभाइ । distant relatives (हे. जा:-, बा-).

फुतकी, सं. (किल-) प्वाथय् दाइपिं छ्ताजि किमि । ने. एक जातको मसिनो जुका: चुर्ना । a hook worm, pin worm.

-दाये, क्रि. (ल) फुतकी दालकि मचातगंसि जुया वनी । ने. चुर्ना पर्नु वा बढ्नु । to be infested with hookworms.

फुतं[१], सं. (तन-) मिखाय् तुयु प्याच वय्गु । ने. मोतियाबिन्दु, फुलो । the cataract.

फुतं[२], क्रि. वि. १. स्वकं, हलिक्स फुतं नय् मजिउ धाइ । ने. निस्तै, फुक्लो । barely, without any liquid. २. फ्वगिंक, मगा: मचा: कथं । ने. दरिद्री पाराले । poorly.

फुति, सं. १. तिकि, भ्वतय् मसि फुति लात । ने. थोपो, थोप्लो । point, drop. (हे. ई-, चय्-, लि-). २. मिखापुसा तीगु व चायकेगु । ने. झिमझिम, चिमचिम । winking. ३. ख्वालुगु छुं नं निनेत छेले दुगु तँजिग्व: । ने. तरल पदार्थ गन्दा प्रयोग हुने गणक । cl. for liquid counting in drops.

-कने, क्रि. फुति जुया: तिकि नने । ने. थोपा थोपा भएर झर्नु, तपतप चुहुनु । to trickle.

-फुतिगेरा:, सं. (राल-) पुलुपुलु गेरा: । ने. जुनकिरी । a glowworm, firefly.

-याये, क्रि. (त) मिखा फुति याये । ने. झिम्काउनु । to wink. (हे. मिखा-). २. इसारां केने, भाय् याये । ने. आँखा सन्काउनु, संकेत गर्नु । to hint or signal by winking.

फुये, क्रि. (त) १ मदये, छ्य:गु जुये । ने. सिद्धिनु, खर्च हुनु । to finish, be spent. २. सिये, गुलि यानां नं मजिउ, आखिरय् गुंफू धुंफू धाय् थें जुल का । ने. मर्नु, मृत्यु हुनु । to die, expire.

फुल, अ. स्वां, बुं, ह्वइगु छुं । ने. फूल, कोपिला, अँकुराउने केही । a flower, blossom, sprout etc.

-दान, सं. (-ग) स्वां कसि: । ने. फूलदान । a vase.

-पाति, सं. म्व:निया साइत कयं छेँय् दुस्वकीगु स्वां व ह: । ने. फूलपाती । a festival of flowers

and leaves preceding Dasain.

-बारि, सं. (-गू) केव। ने. फुलबारी। a garden.

फुल:रा, सं. (-ग:) फुल:ग्वारा । ने. फुरौला । a dumpling (made of pulses).

फुलि, सं. १. (-फ्व:) लाकांया फुलि । ने. फूलबुट्टे कीला । an eyelet २ न्हाय्तिसा । ने. नाकमा लगाउने फुली । a nose-ring. ३. मिखाय् तुयु प्याच: था:म्ह मिसा । ने. आँखामा फूलो रोग भएकी पीडित स्त्री । a woman suffering from cataract.

-छुये, क्रि. (ल) लाकामय् फुलि ताये । ने. जुत्तामा फूलबुट्टे कीला जड्नु, हाल्नु । to fix an eyelet.

फुलु, अ. (द्वि) फुलु फुलु, ससिवा गा:गु । ने. सिमसिमे पानी । a drizzle.

फुल्या, सं. मिखा फुतम्ह मनू । ने. फूलो आएको मान्छे । a man suffering from cataract.

फुस, सं. छ्यंफुस, लिक्वया अ:ख: । ने. सिरान । the head of a bed. (हे. छ्यं-).

फुसा, सं. फ्वसा, चखुंकुसा । ने. च्याउ, सर्पछत्र, ढुसी । mildew, fungus.

-न, सं. फुसा ह्व:गुया उसुगु न । ने. ढुसी परेको गन्ध । the odour. smell of mildew.

-वये, क्रि. (ल) फुसा ह्वये । ने. ढुसी पर्नु । to become or be affected with mildew.

फुसि, सं. १. फूगु सि, पिनेयागु सि । ने. बाहिरी घेरा वा सिमाना । outer margin, periphery. (हे. मिखा-). २. अत:गां, पिदेय् । ने. काँठ । outskirts. ३. पुसा, धातु । ने. वीर्य, शुक्रकीट । semen.

फुसु, अ. फूगुया भाव बाय् चिं । ने. नहुनुको भाव, खोक्रो । vain.

-क, क्रि. वि. १. मचायक । ने. चाल नपाउने गरी । (to drop) unintentionally. २. स:मवयक । ने. आवाज नआउने गरी । (to break wind) unwitthingly.

-के, क्रि. न्ह्वंखाय् जुइके । ने. खाली हुनु, हिरिस्सनु । to be empty, be disappointed.

-फुसु, क्रि. वि. १. बुलुं, सीमदयक: । ने. बिस्तारै, चालै नपाउने गरी । slowly and imperceptibly. २. स:सी मवयक । ने. चुपचाप, सुस्तरी । wihtout any notice, gently.

फुसुलु, वि. १. प्वंगु, दुने छुं छुं हे मदुगु । ने. रित्तो, भित्र केही नभएको । empty, void. २. प्वंगु बाय् खिउँगु नुग:म्ह । ने. शून्यहृदय, विचारशून्य । thoughtless (हे. बकं-).

-के, क्रि. प्वंके, छुं हे मदय्के । ने. खाली गर्नु, रित्याउनु । to vacate, empty.

-गुंदा, सं. बकंफुसुलु सुखुगुन्दा । ने. सुकुलगुण्डा, भिल्के । a man of straw.

फुं, अनु. (द्वि) न्हासं सास पिहां वइ बलय्या स: । ने. नाकबाट सास निस्कंदाको आवाज, फुङ्कार । breathing sound, respiration.

-ग, सं. (-ग) देनेबलय् छ्यं दिकेगु ज्वलं, फ्वंगा । ने. तकिया । a pillow.

-मिने, क्रि. फुफुं मिने बाय् वये । ने. स्वांस्वां गर्नु, हाँफ्नु । to pant, respire quickly.

फू१, अ. प्या:गुया भाव, फूगुया चिं । ने. भिज्नुको भाव, सिद्धिनुको चिनो । the state of being wet.

-काये, क्रि. (ल) साभ्वं थाय् न्हय: वस: प्याकेव ल: यंके । ने. साबुन दल्नु अगाडि कपडा भिजाउनु र निथार्नु । to soak and rinse the clothes (before using detergent).

-तये, क्रि. (ल) छुचुं न्हायबलय् छुं घ्य: बाय् चिकं तये । ने. पीठो मुछ्दा घिउ वा तेल राख्नु । to put shortening.

-मुसु, सं. पित्या: मुसु, ग्वाइँ ग्वाइँ वइगु मुसु । ने. सुखा वा फुको खोकी । dry cough.

फू२, अनु. म्हुतुं पुइबलय् वइगु स: । ने. फुक्ने काम, फू । representing the sound of blowing through the mouth.

-फा:, सं. मफुपिन्त मन्त्र ब्वना बास: यायेगु ज्या । ने. फुकफाक, भारफुक । mumbo-jumbo.

-फा:बइदे, सं. मन्त्रविद्या स:म्ह बइदे । ने. टुनाहा, तन्त्रमन्त्र जान्ने वैद्य । a sorcerer.

-मन्तर, सं. फूफा:विद्या । ने. भारफुके मन्त्र । adacadabra.

-याये, क्रि. (त) फय् पुये । ने. फुक्नु । to blow through the mouth.

फूच्वः, सं. पेंगू च्व मध्ये छगू। ने. फुल्चोकी। the Phulchoki peak. (हे. च्व).

फूत, सं. (-पु) दाकू, फुत्चा। ने. नापो, फुट। a ruler gen, 12 inches long.

फे, अ. तुति दीगु थाय्। ने. सतह, पींध, आधार। the bottom, surface.

-च्याये, क्रि. (त) चकने। ने. फराकिनु। to become flat, plane.

-तुये, क्रि. (ल) १ मुलबतिं फ्याये। ने बस्नु, पलेटी मार्नु। to sit down.

-दि, सं. (-गू) गुंपालि। ने. फेदी। the foot of a hill.

-लु, सं. (-गः) तग्वःगु यं। ने. चर्खा। a large spinning wheel.

फेने, क्रि. १. व्हासुके। ने. फुकाउनु, खुकुलो पार्नु। to loosen. (हे. कुलि-). २. चिनातःगु मजुये। ने. बाँधेको फुकाउनु। to untie. (हे. न-).

फेये, क्रि. (ल) मेया च्वकां तिके। ने. चाट्नु। to lick, lap up (हे. नसा-).

फेंगू, सं. (गुलि-,-ग) तग्वः फेलु। ने. चर्खा। a spinning wheel. (हे. यं).

फ्याका, अ. १ न्व, त्यानु। ने घपेडी, थकाइ। fatigue. २ फेच्याःगु। ने. च्याप्टो। flat.

-छ्वं, सं. (छ्वँल-) गुँखिचाः, फेच्याःम्ह छ्वंचा। ने. फ्याउरो, स्याल। a fox, jackal.

-फ्याका वने, क्रि. नेलाः यागला प्यागला वने। ने. फतफती गल्नु (हात, गोडा)। to become fatigued.

फ्यात्फ्यात्चा, सं. छ्वँय् दुने न्ह्यायगु लाकांचा, चत्ति। ने. चट्टी, चप्पल। a pair of mules (footwear).

फ्याना, सं. फ्याय्गुया भाव। ने. समर्पण। sacrifice.

-कुतः, सं. (तल-,-गू) क्वातुगु मन्तुना। ने. बलियो मुराद, संकल्प। fixed intention, will power.

फ्यापु, सं. (-गू) = फ्याना कुतः।

फ्याफये, क्रि. (ल) १. फ्याफः जुये। ने. थेप्चिनु (नाक)। (of nose) to flatten, be pinched. २. च्वामु मजुये। ने. चुच्चो नहुनु। to be pointless.

फ्याफ, वि. च्वामु मजूगु, भ्यात्त च्वंगु। ने. बुच्चो, थ्याप्चो। (of nose) snub.

फ्याये, क्रि. (त) १. छुं ज्यायात छखे तये। ने. पन्छाउनु। to evade, put aside. २. लितकाये। ने. निखन्नु। ३. बां छाये, छखे लिके। ने. बलि चढाउनु। to sacrifice. पुला वने, न्हेब्बाये। ने. उछिन्नु। to overtake (हे. लि-, स्व-).

फ्यासा, सं. कबुलेगु ज्या, फ्याय्गुया भाव। ने. कबोल, भाकल। a promise.

फ्यासु[1], सं. क्वतीसे ज्या सनेगुया भाव। ने. लागिपर्नुको भाव। dedication.

फ्वासु[2], वि. १. सवा सेंगु, मूमसःगु। ने. बेस्वादको, रक्स नचढ्ने, खल्लो स्वाद। bland (of spirits) weak due to the evaporation of the alcoholic content. २. क्वातु मजुगु। ने. खुकुलो। loose.

-ये, क्रि. (ल) (अयलाः, थ्वँय्) सवाःमदये। ने. (रक्सीको) स्वाद जानु, रंग उड्नु। (of liquor or beer) to become devoid of kick.

फ्यास्यां, क्रि. वि. ममदयक, म्हायक म्हायक (न्हिले)। मन नलागी नलागी (हाँस्नु)। (to smile) unwillingly.

***फ्याँय्[1],** सं. मिसातय् च्वफाय्गु। ने. स्त्रीयोनि। the female genital, cl. for vagina.

फ्याँय्[2], अनु. न्यासिजुइ बलय् वइगु सः। ने. हिंड्दा निस्कने आवाज। stepping sound.

-फ्याँय्, क्रि. वि. तत पलायक, याकनं। ने. फट्को मारेर, चाँडचाँडो। with a long stride.

फ्व, अ. फ्वनेगु ज्या वा भाव।। ने. मगनी, माग्नुको भाव। the act or an instance of begging.

-गिने, क्रि. फ्वगिं जुये। ने. मगन्ते हुनु। to become poor.

-गिं, सं. (गिन-) फ्वना जुइम्ह। ने. फोगिन, माग्ने। a beggar. (हे. कः-, म्वय्-, सातु-).

फ्वने, क्रि. १. ल्हाःफये। ने. माग्नु। to beg, ask

for. (हे. वा-, मा-). २. म्हये, हिं धाये । ने. माग्नु, ल्याऊः भन्नु । to ask for a loan.

फ्वफ्वधाये, क्रि. भचा भचा प्याये । ने. अलि अलि भिज्नु । to become unnaturally dry.

फ्वये, क्रि. (ल १. बूवः लखय् मा:बुइके । ने. भिजाउनु, डुब्याउनु । to soak, drench. (हे माय्-). २. घालय् घिलय् वासः तये । ने. लेप्नु, दल्नु (औषधि) । to dress wound etc. (हे. वासः-).

फ्वल्त, सं. (-गू) सुगः, वा, व्छुछि दाय् धुंका पँचिना तःगु । ने. कुन्यू । a rick, haycock.

फ्वसा, सं. छुं वस्तु न्याये धुंकाः सित्तिइ बीगु छुं वस्तु, बेसाः दंगु इलय् आलु न्यानाः पालु फ्वसा काय्गु का । ने. फोसा, केही किनेपछि सित्तै दिइने सानोतिनो वस्तु । something given gratis (to the buyer).

फ्वसि, सं. म्हुतुसि फेच्याःगु न्हाय्पंचा दुगु सीजःया थल । ने. फोसी । a copper vessel with rings.

फ्वहर, वि. सफा मजुगु, हाकुगु, घच्यापुगु बाय् नवःगु वस्तु । ने. फोहोर, घिनलाग्दो वस्तु, दुर्गन्धित वस्तु । dirty, foul.

फ्वहरि, वि. फ्वहरम्ह । ने. फोहोरी । dirty, foul.

फ्वँ, अ. फ्व ।

फ्वं, सं. (फ्वन) छेंगुलिइ लः जायाः कइ थें च्वंगु । ने. पानीको फोका । a blister (हे. लः-).

-गाये, क्रि. (१. फ्वाक चिनावये । ने. फोका उठ्नु, उछ्रिनु । (of blisters) to rise up २. मरि मिरि भुक्कचिनाः बुये । ने. रोटी पकाउँदा फुलेको हुनु । (of a bread) to swell up.

फ्वंगा, सं. (-गः) फुंग । ने. तकिया । a pillow, cushion. (हे. फुं).

फ्वंसि, सं. (-गः) कतहर । ने. रूख कटहर । a jack fruit (हे. माकः-). २ कतहर । ने. भैंकटहर । a pineapple.

फ्वः, अ. १. स्वां सिं, स्वां लसि वःगु । ने. फूल वा फूलको आकारको । a flower, floral object. (हे. आ-, उ-, जि-, त-, दा-, द्वा-, हित-). दुने थेंक वंगुया भाव । ने. अन्तरकुन्तरसम्म पुग्नुको भाव । thoroughness (of soaking, piercing)

-चाये, क्रि. (ल) १ बांलाक मा:बुये । ने. राम्ररी भिज्नु । to soak through. २. तहाःगु गलिचां वनाः मूलं छ्वदुये । ने. कोप्चो छेंडोबाट मूलबाटो भेटिनु । (of a narrow lane) to pass, go across.

फ्वःरा, सं. १. लःया चिचिचा फुतिगु चिच्चा । ने. झरना, फुहारा । a spray of water. २. (-गू) ह्वाला । ने. जलप्रपात, झरना । a fountain. ३. मि स्याइगु दमकल । ने. दमकल । a fire-engine, water pump.

फ्वाकाफ्वाका, क्रि. वि. ह्वाकाफ्वाका, जिं काचाक्क पेह्र हापं तय छु घया जिगु नुगः फ्वाका फ्वाका सन । ने. ढुकढुक (हुनु) । (of pumping motion) rapidly.

फ्वाक्कै, क्रि. वि. आकाझाकां (मि बाय् मत स्याय्गु) । ने. झ्याप्प । (to extinguish, switch off) all of a sudden, abruptly.

फ्वातः, सं. (तल-) फ्वं । ने. फोका, फुकुन्डो । rashes. (हे. फ्वं).

-वये, क्रि. (ल) फ्वंगाये । ने. उछ्रिनु, फोका उठ्नु । (of rashes) to appear.

फ्वाफये, क्रि. (ल) १. फ्वाफ्वये, फ्वाफः जुये, प्वने, छुंह्यां हे मदये । ने. फुस्रिनु, खोक्रिनु, गुदी नभएको हुनु । to become hollow, be moth-eaten. २. फ्वफ्व घाये, थाराक्क गने । ने. खङ्ग्रङ्ग सुक्नु । to be fully dried up.

फ्वाफः, वि. ह्वंखाय्गु, छुं हे मदुगु । ने. खोक्रो । hollow, without essence.

फ्वाये, क्रि. (त) १. ध्वानाः घिनाः मखुथाय् लाके, स्यंका बिये । ने. बिगार्नु, कुठाउँमा पार्नु । to displace, dislocate. २. जुइ हे त्यंगु ज्या मजुइका बिये । ने. रल्याइदिनु । to misdirect. ३. त्वय्कंके, आय्स्याये । ने. हिस्याउनु, भुस्याउनु । to disappoint.

फ्वाँय्, अ. १. छुं हे मखुगु, ज्याय् खेले मदुगु । ने. यत्रो, फुस्सा, भुत्रो । nothing, worthless. २. मखुतय्, ज्या मखँ जुइक । ने. काम न काज, बिनसित्ति । vainly.

-खँ, सं. (-गू) म्वाःमदुगु खँ । ने. बेकम्मा कुरा । a baseless talk or report.

-सँ, छु वास्ता । ने. के खाँचो । Excl. what the hell.

ब

ब, अ. बा, बछि । ने. आधा । half.

-अँयूता, सं. बँयूता, अँयूला बछि । ने. आधा छटाक । a unit of weight equal to one eighth of a pau.

-कं, सं. (कन-,-मा) छताजि वाउँचा । ने. बेथेको साग । wild vegetable. (हे. कं)

-छि, बबछि, उतिग्यंक बछि बछि । ने. ठिक्क आधी । halves.

-ता, सं. (-पु) कुइंकुइं ता । ने. फट्के साँघु । a temporary bridge; pontoon.

-मनू, सं. (नुख-) बँमनू, बछि मनू । ने. बानर, ढेडु । an ape, gorilla. (हे. बँ).

बइगः, सं. (गल-) छेँया दकलय् च्वेयागु तँ, पेतँयां च्वे । ने. बुइगल । the attic, garret.

-क्वथा, सं. (-कू) च्वेया तँय् च्वंगु क्वथा । ने. बुइगलको कोठा । a room on the attic.

-बाय्, सं. (बास-) ज्वनी धका बइगलय् सुला च्वनेगु या भाव, आमथे धेवा व्हला जूसा याकनं बइगः बाय् जुइका । ने. टाट पल्टेको । a bankrupt.

-बाय्जुये, क्रि. (ल) फ्वगिने, छुं छुं हे मदये । ने. टाट पल्टिनु । to go bankrupt.

-यः, सं. (येल-,-गः) बइगलय् मुसि दीगु चिचा जाःगु अंगः । ने. धुरीबलो, बुइगलको होचो पर्खाल । a low wall at the garret level.

बइगुनि, सं. नलभु, गुन मसिउम्ह मनू । ने. लगाएको गुन बिर्सने, कृतघ्न, बेगुनी । an ungrateful person.

बइथक, सं. दिगि, मनू मुनेगु क्वथा, मुँज्या । ने. भेटघाट गर्ने विषेश कोठा, सभा, बैठक । a living room, meeting hall.

बइश्वा, सं. (-गू) १. बलसुं, बल्सि । ने. बल्छी । a fishing hook. २. करा, भंगयात च्वनेत दय्का तःगु पंजः दुनेया थाय्चा । ने. कडा, चरा बस्ने तेर्सो मचान । a perch inside a cage.

बइदे, सं. आयुर्वेदीय वासः याइम्ह । ने. चिकित्सक, आयुर्वेदीय ओख्ती गर्ने वैद्य । a physician. (Ayurvedic) (हे. कइ-, घात-, ताकसिं-, फूफाः-).

बउ[1], सं. बबु, ब्वा । ने. बाबु, पिता । one's father.

बउ[2], सं. (बलि-) १. पितृ वा ग्रः पिन्त अन्न बाय् नयेगु वस्तु छायेगु, नये न्ह्यः पितृयात छायेगु । ने. देवदेवतालाई अर्पिने भोग्य वस्तु, औसानी, बलि । an offering to ward off evil spirits. २. बलिं पीगु ज्या । ने. मन्छने क्रिया । an act of warding off.

-वाये, क्रि. (त) भूत प्रेतया नामं बउ वाये । ने. मन्छनु । to propitiate evil spirts.

बउ[3], सं. (-पा) बभू, ख्वातुगु ख्वालिमालिचा । ने. बाक्लो खालको झ्याम्टो । a pair of thick cymbals.

बउरि, सं. बाचखुं । ने. बौरी । a male sparrow. (हे. वउ, माउरि).

-जात, सं. मिजंजात । ने. भाले जात । male species.

बकचि, सं. छताजि तःधेगु घे, घिमय् कःछे । ने. ठूलो खालको बीजकोष । big peas, a large seed vessel.

बकं, सं. (कन-,-मा) छताजि वाउँचा । ने. बेथेको साग । wild vegetable.

-की, सं. (किल-) लुँकी, लुँ वह चिंदुम्ह की । ने. जुनकिरी । a bird with gold and silver stripes. (हे. ब).

-पु, सं. (-पु) लत्या, बकंया पुसा । ने. बेथेको गेडा, लट्टे । bakaa grains.

-फुसुलु, सं. फुसुलु गुन्दा, भ्वासि तच्वःम्ह मनू । ने. सुकुलगुण्डा । an insubstantial man of fashion.

बखत्, सं. (-गू) ई, ब्यः । ने. बेला, बखत । time.

बखिया, सं. लंया क्वफेलय् चिनाकाक सुइगु सुकाति । ने. बखिया । hem stitch.

बखुं, सं. (खुन-) बःचा घिकम्ह, खुंजातम्ह भंगः । ने. परेवा । a pigeon. (हे. खुं, गुँ-, देगः-, पालिजा-).

-गः, सं. (गल-) १. बखुंतय् च्वनेगु छेँचा । ने. परेवाको गुँड, खोर । a pigeon coop. २. तापुचा । ने. सानो पुल, साँघु । a culvert.

-पालिस्वां, सं. (स्वान-,-फ्वः) पुचलय् व्हइगु छताजि स्वां । ने. एक किसिमको झुप्पा झुप्पा फुल्ने जाई । a coral jasmine.

-प्वा:, सं. (प्वाल-) छँया किलासय् बखुं च्वनेजीक दय्का त:गु प्वा: । ने. घरको गारोमा परेवा बस्ने गरी बनाइएको प्वाल । a pigeon-hole.

बखेरा, सं. कचिंग:, बिलिखिं । ने. कलह, कचिंगल, बखेडा । disturbance. २. ल्वापु, ल्वापुख्यापु । ने. झगडा, विवाद । controversy.

बगल, निप:, पँल पँल निथाय् । ने. दुई पाउ । a unit of weight = 400 grams. (हे. त्यंल, पँल).

बगला, सं. (-ग:) बाग्ला, स्वांमाकसि । ने. गमला । a flower-pot. (हे. कसि).

बगलि, सं. (-पा:) म्हिचा । ने. बगली, गोजी, खल्ती । a pocket.

-मारा, सं. म्हिचा चाइम्ह । ने. बगलीमारा । a pick-pocket.

बचने, क्रि. कबुले, बचं बिये । ने. कबुल्नु, बचन दिनु । to pronise, give word to.

बचं, सं. (चन-) १. (-गू) कबुल, न्ववाये । ने.बचन, बोली । word, promise. २. न्वचु । ने. बोल्नु, उच्चारण । dictum. ३. हना बना । ने. आदर, सम्मान । respect, reverence.

-तये, क्रि. (ल) १. थम्हं धयागु खँ पूवंके । ने कबुल पूरा गर्नु । to keep one's word. २. हनावना याये । ने. आदर सम्मान गर्नु । to honour, venerate.

बछला, सं. नेवा: नगुमां कथं न्हय्गूगु ला । ने. बैशाख । the seventh month of the Newar calendar April–May.

बछि, सं. छुं छगूया उति उति ग्यंगु निकूया छकू । ने. आधा । half.

-थये, क्रि. (ल उतिग्यंक निकू थले । ने. बराबर दुई टुक्रा पार्नु । to halve.

-थू, सं. (थुल-) बछिया हक दुम्ह । ने. आधिको हकदार । one having the right to have the half of.

बजय्, अ. घरिं क्यंगु ई । ने. घडीले देखाएको समय, बजे । time as indicated by the clock.

-जुये, क्रि. (ल स्वता: थात धाय्त तीन बजय् जुल नं धाय् जिउ । ने बज्नु (घडीमा) । to indicate the hour, minute etc.

बजार, सं. पस: । ने. पसल, बजार । the market-place, market.

-भा:, सं. (भाल-,-गू) बेसा: । ने. बजारभाउ, बेसाहा । the market price.

-वने, क्रि. पस: वने, पस:जुये । ने. बजार जानु । to go shopping.

बजि, सं. १. (-पु) वा सिया ल्हुया त:गु नसा । ने. चिउरा । beaten rice. २. (-सा:) न्हिनसिया नसा, तुच्चा । ने. खाजा, चमेना । any afternoon snack. (हे. तिकिं-, पउ-, पाँय्-, ल्हुया-, वला-).

बजिपु, सं. (-ग:) कुइमाय्ति लसिव:गु पू । ने पोतेको गेडा जस्तो फल्ने गेडा । beads shaped like the seeds of canna.

-मा:, सं. (माल-) बजिपु हना: दय्का त:गु मा:चा । ने. गेडाको माला । a garland of such beads.

बजेयु, सं. ब्वाया बाय् मांया मां । ने. बाबु वा आमाको आमा, बज्यै । one's grandmother.

बज्र, सं. १ (-ग:) छताजि मल:, गुरुजुं पुइकीगु धार्मिक ज्वसा । ने. एक खाले चट्यांग, धार्मिक उपकरण । a representation of the thander-bolt used in Buddhist ritual. २ (-प्ति) अपा चुं, सख्वा सिख्वा: वाला: दय्का त:गु अंग: दनेगु बाय् पायगु बस्तु । ने. गारो लगाउने ईंटको चूर्ण, चून आदि मिसाएर बनाएको वस्तु, बज्र । mortar made of brick-dust and lime.

-क:मि, सं. बज्रं दँज्या याइम्ह क:मि । ने. बज्रकर्मी, गारो लगाउने कालिगड । a plasterer.

-ख्वा:, सं. (ख्वाल-,-ग:) झरि काय्गु रन्डा । ने. खोपिल्टा बनाउने रन्डा । a plane to make rebates.

-मल:, सं. (लख-) १. बज्र थें च्वंगु मल: । ने. बज्राकारको चट्याङ्ग । the thunder-bolt. २. बज्र आकारया बुत्ता । ने. बज्राकारको कुँदाइँ । carp. a thunder-bolt pattern.

बभ्भां, सं. (भान-) बजां । ने. तमाखु । a mixture of tabacco and molasses.

-खउ, सं. (खलि-) बभ्भांया सित्था । ने. सिट्ठी, सिठुवा । the charred remains of this

after smoking.

-गुलु, सं. दिपा: मदयक बफां त्वनीम्ह। ने. तमाखुको अम्मली। a tobacco addict.

-सिये, क्रि. (ल) सुर्ति त्यात्यायाना: साखलय् दायके । ने. मसिन्याएको सूर्ती खुदोमा भुट्नु वा पकाउनु । to toast tabacco with molasses.

बताइँ, सं. मि, ख्वाँय् फंगः । ने बट्टाई। a quail.

बतां, सं. (ताम-,-गू) पेकुं लाः मलाः स्वयगु ज्याभः । ने. चारवटै कोण मिल्यो मिलेन जाँच्ने साधन। a try-square.

-जुके, क्रि. बतां जू मजू स्वये । ने. चारवटै कुना मिल्यो मिलेन भनी जाँच्नु । to test the squareness of.

बथां, सं. ग्वः, पुचः । ने. बथान, झुण्ड, समूह , जमात। flock, mob, gang.

-चिने, क्रि. सकले छथाय् मुने। ने सबै एक ठाउँमा जम्मा हुनु, झुम्मिनु । to congregate, mobilize.

बदि, सं. खिमिला। ने. बदी, कृष्णपक्ष। the dark half of the lunar month. (हे. सुदि).

बधाइ, सं. सुभाय्, भिंतुना । ने. बधाई, धन्यवाद । congratulation.

बनय्, सं. (नज-,-गू) न्याय् मिये ज्या, बनय्ज्या । ने. किनबेच गर्ने काम, व्यापार। trade, commerce.

-कुथि, सं. (-गू) बनय् क्वथा। ने. कोठी। a shop, stall for selling goods.

-चिं, सं. (चिन-,-गु) बनय्मि तयगु थःगु चिं । ने. व्यापारीको खास चिन्ह। a trade mark. (हे. चिं)

-ज्या, सं. (-गू) बनय् यायगु ज्या । ने. व्यापार । trade, commerce.

-मि, सं. बनय्ज्या याइम्ह । ने. किनबेच गर्ने व्यापारी। a trader.

बनावने, क्रि. मचाया वने। ने. मूर्च्छा पर्नु। to have a fainting fit. (हे. बने).

बनाः, सं. (नाथ-,-साः) ख्वातुगु व नायुगु उनया कापः। ने. बाक्लो खाले उनी कपडा, बनात। a fine thick cloth of wool.

बने, क्रि. १. छबः सालुगु मलमलं भुने। ने. मलमलको कपडाले मोड्नु। to cover with a transparent cloth. २. भेनिस्तां स्वापू बना तःगु दु । ने. पातलो केहीले ढाक्नु, छोप्नु। to cover up the joints with thin overlays. ३. मचाया वने। ने. मूर्च्छा पर्नु। to faint.

बन्याये, क्रि (त) अंन्याये, भागि याये। ने. ढोग्नु। to salute, bow down to.

बन्या, सं. बनिया, घाँय् वासः मीपिं । ने. वैद्यपसले, जडीबुटी बेच्ने। a herb seller.

-ज्या, सं. (-गू) १ बनय्ज्या। ने. व्यापार। trade. २. वासः तासः । ने. औषधि-उपचार। medical practice.

-पसः, सं. (सल-,-गू) घाँय्वासः पसः । ने. जडीबुटी पसल। a herb shop.

-वासः, सं. (सल-) घाँय्वासः । ने. जडीबुटीको उपचार। herbal medicine.

बपः, सं. (पल-) १. बपः झंगः, त्वाः ताहाःम्ह ब्वह लसि बःम्ह झंगः। ने. चुच्चो लामो भएको बकुल्लो खालको चरा। a snipe. २ बं। ने. बाँध। a dam.

बपा, सं. (-गः) बापा, छपाजक सालाःती चाय्केगु खापा दुग गंचा। ने. सानो दराज। a cabinet (with only one sliding shutter).

बपि, सं. १. (-पु) याक्व व बेक्वया दथुया क्वँय् पउ। ने. करङ। the rib. २. (-गू) तसि दुगु खाताचा। ने. तख्तासहितको खाट। a bed with a shelf.

-क्वँय्, सं. (क्वँच-,-पु) बेक्वया क्वँय्। ने. करङे हाड। the rib-bone.

-झ्याः, सं. (झ्याल-,-पाः) झ्वःलाक तःपाः झ्याःचात दुगु झ्याः। ने. लहरै झ्याल भएको झ्याल। a row of small windows.

बपिकाता, सं. हीसे च्वंक न्याइम्ह छताजिम्ह इमूचा। ने. कमिला खाले पिउसो। an ant with a stinging bite.

बफरा, सं. १. हाःनाःमदुम्हः। ने. बिचरा, अनाथ। an orphan. २. कन्नाचायापुम्ह फ्वगिंचा। ने. टीठ लाग्दो बबुरो। one whose helplessness excites pity.

बभाः, सं. (भाल-,-गः) १. खापा वाय् झ्याःया तस्वाः। ने. झ्याल-ढोकाको ठाडो काठ वा खामो। a

side post (of windows or doors). तग: फेलुया छ्वग: बेत्वा:चा । ने. ठूलो चर्खाको तेर्सो भाग। a vertical member of a spinning wheel.

बभु, सं. (भुलि-,-पा) बउ, ख्वातुगु थ्यालिमालि । ने. बाक्लो झ्याम्टो। a pair of thick cymbals.

-स्वां, सं. नव: घाय्‌या माय्‌ ह्वइगु स्वां । ने बाबरीको फूल । a mint blossom.

बमु, सं. (मुल-) लाहि नया: म्वाइम्ह गुँइ च्वनीम्ह जन्तु। ने हिंस्रक जनावर। any carnivorous animal.

बय्[1], सं. (बस-,-पु) १. म्हुतुसि दिका पुइगु बाजं । ने. मुरली। a flute. २ सलया न्हिपंया सँ। ने. घोडाको पुच्छर। horse tail.

बय्[2], नि. सिबय्, बय्‌सं, नये सिबय मेगु ज्या मदु। ने. भन्दा। prep. except. नि. सं. बया बय्‌सं ध्व भिंका । ने. भन्दा पनि, अझ । more than.

बय्[3], अ. हनाबना । ने.मान, सत्कार । honour. (हे अ-).

-बसा, सं. (-गु) १. हनापह । ने. आचरण । behaviour. चज:लज: । ने. संस्कृति। culture.

बय्‌चि, सं. (-प्ति) हह धा:गु बाय वँय्‌च्वँय्‌ धा:गु चि । ने. बिरेनून। black salt, rock salt. (हे. चि)

बय्‌बय्, सं. हुइना भुइना । ने. हुवी, लहैलहै । a rumour.

बरफ, सं. दुरु, चिनी तया ख्वय्‌का त:गु, ल:ख्वय्‌का धीचिंकात:गु वस्तु । ने. दूध वा पानी जमाएर ढिको पारेको वस्तु । ice; icecream.

बर:, सं. (रल-) दि, सुकुचां छेँ बर:तया: म्हयाय्‌या व्याहा यात का। ने. बन्धकी। mortgage.

बराईंबर, वि. उथें उथें च्वंगु, लसि ब:गु । ने. बराबर, समान। alike, similar, equal.

बराय्, वि. त:धंछु, जिक: पह। ने. ठूलोपना, अहमत्याईं भएको । boasting, conceit.

-केने, क्रि. त:धं छुया केने । ने. ठूलोपना देखाउनु । to boast, show off.

बरां, सं. (राम-,-ग:) चात:लय्‌ सइगु छताजि प्वला नयेगु नसा । ने. बदाम । ground-nut. (हे. देसि-, मर्स्या-).

बरु, नि. तर, बरुकंछि । ने. बरु, अथवा, तर । rather, or.

बरे, सं. लुँक:मि, गुरुजु । ने. बाँडा, शाक्य । a Newar caste skilled in gold and sivercraft.

-कांतां, वि. आग्सँ मदुम्ह, चुमरु ताक्या । ने. टुपी नभएको । shaven-headed.

-छुये, क्रि. (त) आग्सँ चाना: साके भिक्षु याये । ने. चूडाकर्म गर्नु । to perform the tonsure ceremony.

बर्खि, सं. मां-बउ बाय्‌ भा:त सीया दछितं याइगु म्हाला साला। ने. बर्खी। a period of mourning.

बर्फि, सं. (-ग:) खुवां दय्‌का त:गु छताजि मरि। ने. खुवा जमाएर बनाएको मिठाइ विशेष, बर्फी। a variety of sweetmeat.

बर्मा, सं. प्वा:खनेगु ज्याभ: । ने. घुमाएर काठमा प्वाल पार्ने फलामको चुच्चे ज्यावल, बर्मा । a hand drill, auger.

बर्म्हुं, सं. पुरेत बाज्या । ने. ब्राम्हण, बाहुन । a member of the Brahmin caste. (हे खँय्-, भा:-, द:- नेवा:-)

बर्स, सं. दँ, दछि । ने. वर्ष, साल । year.

बल, सं. (-गू)बुँदथुइ दना त:गु छेँचा । ने. खेतको माझमा बनाएको छाप्रो। a hut erected in the middle of a field.

बल्, सं. तागत, फुया भाव। ने. शक्ति। strength, power.

-तने, क्रि. बल्लाके, बल तनाबिये। ने. बल थप्नु। to strengthen.

-थने, क्रि. बल तयाबिये, बल दुथुने। ने. बलियो पार्नु, बल भर्नु । to strengthen.

बला, सं. १. (-पा) तीमाय्‌ तया: कय्‌का छ्वइगु बलापा, धनुषया वाण। ने. काँड, वाण। an arrow. २ (-गू) बला तया: कय्‌केगु तीमा। ने. धनु। a bow.

-थू, सं. (थुलि-) बलापा तय्‌गु पंमूचा । ने. वाण राख्ने ठोक्रो । a quiver.

-पा, सं. फंग:या पां छाय्‌पा त:गु बला। ने. प्वाँख जडेर सजाइएको काँड। an arrow decorated with plumes.

-मि, सं. बला घाना जुइम्ह ल्वामि । ने. धनुर्धारी योद्धा । a warrior, bowman.

बलि, सं १. बउ, भूतप्रेत आदियात बलि बिइगु ज्या । ने. देवीदेवतालाई अर्पिने भोग्य वस्तु, भोजन गर्नु अघि पितृलाई चढाइने अन्न । ablation. २. फ्याना त:म्ह दुगुचा । ने. भाकल गरिएको बोको, बलि । a sacrificial animal. (हे. बउ[२])

बलिंपिये, क्रि. (ल) बउ तयूत म्हयूम्ही पिये । ने. मन्छनु, पन्साउनु । to ward off evil spirits.

बलू, सं. (लुति-) फिस: बुं । ने. बलौटे जमीन । sandy land, field.

बल्लाये, क्रि. (त) बल्ला:म्ह बाय् बल्ला:गु जुये । ने. बलियो हुनु । to gain or regain strength.

बल्सि, सं. (-गू) बल्सुं, न्या केंकेगु भ:। ने. बल्छी । a fishing hook.

बसन्त, सं. स्वां-सिमा चुलि जाइगु रितु । ने. ६ ऋतु मध्येको एक, वसन्त ऋतु । the spring season.

बसा, सं. १. ज्वलं, हलंज्वलं । ने. उपकरण, उपाय । equipment. (हे. बय्-). २. सुयातं हनाबना तया: दुति बलय् लाइगु ह्याउंगु काप: । ने. सम्मान स्वरूप बिछ्याइने रातो तुल, लम्पट । cloth rolled out to welcome a guest with full honours. ३. भ:, भलसा । ने. साधन । means, medium. (हे. क्वा:-, ख्वा:-, दु-, न्हे- पि-, ल्वा-, हु-).

-लाये, क्रि. (त) बसां दुतिये । ने. रातो लम्पट बिछ्याउनु (कसैको सम्मानमा) । to welcome with this. २. झ्या: झी दिकेत छ्वब: छुं लाये । ने. केही स्थापित गर्नु वा स्थापित गर्न केही बिछ्याउनु । to install a base.

बसि, सं. १. (-गू) क्वथा खुइगु सिपउ । ने. छेकबार । a partition of wooden planks. २. हसि बसि, हनापह । ने. औपचारिकता । formality. (हे. बाय्-, हसि-). ३. खुसि बा । ने. बाढी, भेल । flood. ४. बसि द्य: । ने. भेलकी देवी । goddess of flood.

-गा:, सं. (गाल-) बा: कना वइगु थाय् । ने. भेलको उद्गमस्थल, भेलको मूल । a whirl-pool.

बसुपा, सं. त:जिक दयूका त:गु चुंला । ने एकथरी मसिन्याएको मासुको परिकार । a minced meat speciality.

-ब्वये, क्रि. (ल) बसुपा लैका: जुये । ने. खास परिकार प्रस्तुत गर्नु । to serve such perparation to.

बसुवा:, सं. (वाल-) बुधबा:यां कन्हय् । ने. बृहस्पतिबार । Thursday.

बस्जा:, सं. (जाल-,-ता) थलबल, भाराकुरा । ने भाँडा बर्तन । utensils.

बस्तु, सं. (तुक-,-ता) १. चीजबीज । ने. सरसामान । commodity.२. ज्वलं कलं (छें) । ने. साजबाज, फर्निचर । furniture. ३. सा, मेय्, दुगु दिगु । ने. वस्तुभाउ, गाईवस्तु । cattle.

बह, अ. ल्व:गुया भाव, छिंगु व जिउगुया चिं । ने लायक, सुहाउँदो, हुँदोखाँदो । fit for, competent.

-न्हि, सं. १ बांलागु न्हि । ने. शुभदिन । good day. २. न्हिया न्हापां चूगु बाय् मी फुगुया भाव । ने. त्यस दिनको पहिलो बिक्री, बहनी । first sale.

-ल, वि. १. मंका: । ने. साझा । common. २. नालाकाय् बहगु । ने. स्वीकार्य । acceptable. ३. प्वय् च्या:म्ह, धनं गा:म्ह । ने. सम्पन्न, धनाढ्य । wealthy.

बहा:, सं. (हाल-,-गू) क्वापा द्य: दुगु चुक बाय् ननि । ने. बौद्धमार्गीहरूको मठ, मन्दिर, विहार । a Buddhist monastery. (हे. बही).

बहि, सं. १. (-गू) दुख:गु पिहां बंगुया ल्या:खा: तयूगु सफूचा । ने. बही, खाताबही । a day-book. २. छुं त:जिगु बस्तुत ब्वेगु ज्या, थाय् । ने. प्रदर्शन गर्ने ठाउँ, प्रदर्शनीस्थल । an exhibit, exhibition hall. ३. देय्या त:त:जिगु सम्पदा त मुना तइगु थाय्, संसा । ने. संग्रहालय, अजायबघर । a museum.

-खाता, सं. (-गू) खाताबहि । ने. स्रेस्ता, खाताबही । a book of accounts. (हे. खाता-).

-द्य:, सं.(देव-) बहाबहिली ब्वया त:म्ह द्य: । ने. विहारमा प्रदर्शित प्रतिमा, मूर्ति । an icon, image.

-ब्वये, क्रि. (ल) पुला पुलांगु सफू, पउभा: द्य:दी छ्सीकथं ब्वये । ने. पुराना कलाकृति, अभिलेख ग्रन्थ, मालतालहरू प्रदर्शन गर्नु । to exhibit antiques.

बही, सं. (हिलि-,-गू) ज्व: खाक सकल द्य:पिं दुगु

इलाका। ने. सम्पूर्ण देवी देवता भएको इलाका। a place housing a full range of gods and goddesses.

वँ, सं. भु, चा। ने. जमीन, माटो। floor, earth.

-खसु, सं. बं दनाव:गु खसु। ने. भुइँबाट उठेको हुस्सु। low-lying mist, fog.

-ख:, सं. (खत-,-गू) चिजायक् ग्वया त:गु ख:। ने. भुइँतले खट। a low scaffold.

-ग्वारा, सं.(--)१. बँथिलेगु भ्वाय ग्वारा। ने. भुइँ लिप्ने फुस्रो। a floor mop. २ बँ थिला: त्यंगु सिउचा। ने. लिपेर बचेखुचेको लिप्सोको डल्लो। a ball of red clay. ३. प्रिथिबी, संसार। ने. पृथ्वी, भूमण्डल, भूगोल। the earth, world, globe.

-पस:, सं. (ल-,-गू) लँसिथय् चायका त:गु पस:। ने. बाटो छेउमा थापेको वा खोलिएको पसल। a makeshift shop.

-भउ, सं. (भति) गुलु भउ, गुँभउ। ने. ढाडे बिरालो। a wild cat, polecat.

-मनू, सं. (मनुख-) गुँ मनू, बमनू। ने. बानर, ढेडु। an ape.

-म्हुये, क्रि. (ल) छुं मालेकथं बँ खने। ने उत्खनन गर्नु। to dig up, out.

-स्वाये, क्रि. (त) बस्वाये, क्व:थले। ने. पछार्नु, ढाल्नु। to knock down.

-हा, सं. क्वंचाहा। ने. बच्छ्युं, अरिङ्गाल, बारुलो। a hornet.

बँय्ता, सं. अंय्ताया नं बछि। ने. आधा छटाक। a unit of weight equal to one-eighth of a pau.

बँसा, सं (-ब) १. बनेगु सालुगु काप:। ने. पातलो आवरण, खोल। a transparent cloth covering. २ बनेगु सिपू। ने. पातलो फलेक।

बं१, सं. (बँय-,-गू) ल:पनीगु बप:। ने. बाँध। a thin plank wood dam.

-चिये, क्रि. (त) बप: दने, बंपने। ने. बाँध बाँध्नु। to dam up.

-ना:, सं. (नाल-,-पु) १. भउ पुइगु मिगालय् वया च्वंगु ना:। ने. अगिनकुण्डसम्म आएको पाइप। a furnace pipe.

-पने, क्रि. बप दय्के, बंचिये। ने. बाँध बाँध्नु। to construct a dam.

बं२, सं. (बन) गुथिं बीगु सजाइ, पुइकीगु ध्येबा। ने. जरिमाना, हर्जाना। penalty, fine.

-तये, क्रि, (ल) ध्येबा पुले मायके। ने. हर्जाना तिराउनु। to fine.

-पुले, क्रि. जरिमाना पुले। ने. जरिमाना तिर्नु। to pay a fine.

बंगला, सं. १. (-खा) याक: चागू छतँचाजा:गु छेँ। ने. नजोडिएको एकतले घर, बंगला। a bungalow. २. साला ती चाय्केगु खापा दुगु गंचा। ने. सार्ने खापा भएको दराज। a cabinet (with a single sliding shutter).

बंजा:, सं. (जाल-) बनय्मि, न्याय् मी याइम्ह। ने. बनिया, ब्यापारी, किनबेच गर्ने। a trader, merchant. (हे. कँय्कालि-, छकु-, ध्वक-, पँय्कालि-, फ-, फकु-, मू-, लँ-, हाकु-).

-ज्या, सं. बनय् ज्या। ने. व्यापार। trade commerce.

बंदा, सं. १. (-ग:) क्वबि, कुबि। ने. बन्दाकोपी। cabbage. २. अंग्स। ने. बन्डा, अंश। share. (हे. अंग्स-).

बंमेय्, सं. (मेस-) अर्ना। ने. अर्ना। a wild buffalo, bison. (हे. मेय्)

बंसि, सं. १ (-गू) क्वथा खुइगु सिपू। ने. छेकबार। a partition of wooden planks २. बय्, बाँसुरी। ने. बाँसुरी। a flute, pipe.

ब:१, सं. (बत) १. पत्र, छब:, निब:। ने तह, सरो। a layer (of stacked up things). २. त:ब: दुगु छुंयात बतय् नीत छेले दुगु खँगब:। ने. सरो वा पत्र भएको वस्तुलाई सरो वा पत्रमा गणना गर्दा प्रयोग हुने गणक। cl for counting layered objects.

ब:२, वि. १. त:धंगु, भराय्। ने. ठूलो, बडेमाको। large, gigantic. २. बहल। ने. लायक। competent.

-कुंदा, सं. (-ग:) पाहां नं थम्हं तुं तया काय्त लिकसं न्हेथ्याका तइगु बजियां। ने. पाहुनाहरूका निम्ति आफैले थपेर खानका लागि राखिएको चिउराको

डालो । a bowl of beaten rice kept near the guest for self-serving). (हे. कुन्दा)

-ता, सं. (-पु) कुइंकुइं ता । ने. फट्के साँघु । a temporary bridge at the ground level of a shallow river.

-हँय्, सं. (हँस-) धिकलं ला:म्ह हँय् । ने. रजहाँस, मराल । a swan (lit. large duck).

-हा, सं. बँहा । ने. बारुलो । a hornet.

ब:², सं. (बल-) १ (-गू) न्या लाय्गु थलचा । ने. माछा मार्ने भाँडो । a vessel designed to trap fish. २ गिलास लसिव:गु थ्वँ वँय्गु थल । ने. गिलास आकारको चोयाले बनेको चालनी । a jar-shaped wickerware to collect beer in the process of fermentaton. ३. (-गू) भलसा । ने. बल, भरोसा । support. (हे. ज्या-, ल-, लु-, ल्वा-). ४. शक्ति । ने. बल. ताकत । strength.

ब:खुं, सं. (खुन-) खुं जातम्ह फंग: । ने. परेवा । a pigeon. (हे. खुं).

ब:तिथ्वँ, सं. (-प्ति) ल: छुना: न्हापां थकया त:गु थ्वँ । ने. पहिलो पल्ट नियारेको जाँड । the first draft of beer. (हे मूति).

ब:न्ही, क्रि. वि. खिउंका:, सनिलय् । ने. साँझ, बेलुकी । at evening, at night.

ब:ल, सं. १. (-ग:) भकुंबारा । ने. भकुन्डो । a ball. २. बल, तच्व:गु तागत । ने ताकत, पराक्रम । strength, might.

ब:सा, अ. बसा, ज्वलं । ने. साधन । material, medium. (हे. न्हे-, दु-, पि-).

ब:सि, सं. दुने बस्पति दुगु सि । ने. आरु । a peach. (हे. खाइ-, सत-).

ब:सुं, सं. (सुन-,-गू) न्या केंकीगु बल्सि । ने. बल्छी । a fish hook.

ब:हँय्, सं. (हँस-) धिकलं ला:म्ह हँय् । ने. रजहाँस, हाँस । a swan, goose.

ब:हिन्, सं. (नुलि-) हि न्ह्याइगु तपुगु नसा । ने. ढोड नसा । a blood vessel.

ब:हुचा, सं. छ्व:पा, ब्वगिसं पिरय् याकेत छ्वया ह:म्ह । ने. प्रेत, छौँडा । goblins, evil spirits.

बा¹, वि. १. ब, बछि । ने. आधा, आधी । half. (हे. मा) २. ब्वथला त:गु । ने. विभाजित । divided.

-आख:, सं. (खल-,-ग:) तृति पाला आख: । ने. हल्, व्यञ्जन । a consonant. (हे. आख:)

-खं, सं. (खुनु-) १. (-पु) कथा । ने. कहानी, कथा । a story. (हे. पि-, पिना-, नेँकँ-, ल्हा-). २.बच्छि ख:गु खँ, बखँ । ने. इतिहास । history. ३. कनेगु:, ध्वावंक धाय्गुया भाव । ने. प्रवचन, व्याख्यान । oration, explanation.

-त्याक:, सं. (कल-,-गू) खँपु बछि पूवंगुया चिं, (;) । ने. अर्धविराम चिन्ह (;) । semicolon.

-न्हि, सुथ लिपा:, तिन्हियां लिउया ई । ने. दिउँसो, अपरान्ह । afternoon (हे. न्हि)

-न्हु, सं. छन्हुया बछि । ने. दिनको आधा भाग । half a day.

-लु, सं. छीगु मिखां खंगुया बछि, मिखा भुलं न:गुया भाव । ने. आधा दृश्य, भ्रम । an illusion (lit. half-scene).

-यासु, सं. यासु यात ग्वहालि याइगु यासु । ने. सहायक क्रिया । auxiliary verb.

-वने, क्रि १. बाज्य: वने । ने. अधबैंसे हुनु । to become middle-aged. २ बछि वने । ने. आधी बित्नु । (of a period of time) to be half finished.

बा², सं. मिजं, मिजं जात । ने. मर्द, भाले, मर्दाना । male, masculine. (हे. मा)।

-किसि, सं. माकिसिया अ:ख । ने. भाले हात्ती । a male elephant.

-खिचा, सं. मिजंम्ह खिचा । ने. भाले कुकुर । a male dog.

-चला, सं. मिजंम्ह चलाचा । ने. फाँक । a stag.

-चिरि, सं. मिजं पासा । ने. साथी, मित्र । a boy friend.

बाकस, सं. (-ग:) बाकसचा, थल । ने. बाकस । a box.

बाकि, सं. १. न्हाय्पंया ज्वा: लिउने चिरिबा:गु घा: । ने. कानको लोतीपछाडिको घाउ । an ulcer infecting the underside of the lobe of the ear. २. ल्यंपुल्यं । ने. बाकी बचोट ।

remainder.

–वने, क्रि. ज्वा: लिउने घा: जुये। ने. लोतीपछाडि घाउ हुनु। (of a lobe) to be infected thus.

बाखंपा:, सं. (पाल-,-गू) बाखं कने सिधय्का: इनिगु प्रसाद। ने. धार्मिक व्याख्यानको समाप्तिपछि बाँडिने प्रसाद। titbits distributed after reading out a portion of the mythology.

बाखंमे, सं. १. (-पु) मे हाले छिंगु, बाखं दुगु चिनाखँ। ने. गीतिकाव्य। a ballad. २. (-गू) ख:प्याखं याय् छिंगु मे। ने. गीतिनाटक। a ballet.

बागलय्न्याके, क्रि. १. घ्याचू नके। ने. छेड हान्नु। to taunt. २. गनं हाका: लिज्याके। ने. एकातिर भनेर अर्कोतिर हान्नु, घोच्नु। to strike a marble etc. at an angle.

बागलय् न्याये, क्रि. (त) गनं न्याना लिज्याये। ने. कहीं ठोकिएर फर्कनु। to rebound.

बागलं, अ. पाक:सू दुगुया भाव। ने. लठुवा, ग्वांग्रो। an idiot, simpleton.

–ज्याये, क्रि. (त) पाक:सू दये। ने. ग्वांग्रो हुनु। to become half dumb.

–तुले, क्रि. खाखये। ने. भकभकाउनु। to stammer.

बाग:, सं. (गल-) १. चिकलं मला:म्ह, बोवंचा। ने. पुड्के, बाउन्ने। a short person. २. बाग: लाता। ने. गोल्डेंग्रो। half mad. ३ बाग वँय्। ने. अर्धसिल्ली। half brain. ४ ग्व:गु छुंया बछि। ने. कुनै गोलो वस्तुको आधा, आधा फ्याँक वा फग्लेटो। the half (of a globular object).

–खिं, सं. (खिन-) क्वंचा खिं। ने. एकमुखे बाजा। one-headed drum.

–ग्वय्, सं. (ग्वच-,-ग:) बाग: जुया: स:गु ग्वय्। ने. माम सुपारी। a half-formed nut.

–चिक:, सं. (कल-) बाग: लाति। ने. गोल्डेंग्री। a half-dumb woman.

–न्हिला, सं. न्हिले थें न्हिलंया भाव। ने. हाँस्न खोज्नुको आभास। a half smile.

–लं, सं. (लनं-) लंचा मदुगु लं। ने. बाउला नभएको लुगा। a sleeveless shirt, blouse.

–वँय्, सं. अन्या:पिं बाग: वँय्तलिसे बुले अ:पु मजू। अर्धसिल्ली। half mad.

बाछइ, सं. (-ज्व:) छज्व: त:जिगु बाजं। ने. ब्यान्ड बाजा। band music.

–बाजं, । सं = बाच्छै बाजा।

बाजं, सं. (जन-,-ग:) दाया न्याय्केगु बाजं। ने. ठोकेर बजाउने बाजा, आघात वाद्य। a musical instrument. (हे. जं, ख्यालं-, गुंला-, नाय:-, बाछइ-, सी-)

–खल:, सं. (लक-) बाजं थाइपिनिगु पुच:। ने. वाद्य समूह। a group of musicians, music players.

बाजि, सं. बा:, बा: ल्याय्गुया भाव। ने. बाजी। a wager, bet.

–चिने, क्रि. बा: ल्वाये। ने. बाजी थाप्नु। to wager.

–च्वने, जिद्दि याये। ने. जिद्दी गर्नु। to persist.

–तये, क्रि. (ल) बाजि चिने। ने. बाजी थाप्नु। to place a bet.

बाजु, सं. लप्पाय् तियेगु छताजि तिसा। ने. बाहुलामा लगाउने गहना, बाजू। an armlet.

बाज्य:, वि. बाज्य: वंगु। ने. पुरानो, अर्धबैसें। middle-aged.

–वने, क्रि १. पुलां जुये, बुराबुरी जुये। ने. पुरानो हुनु, उमेर ढल्केको हुनु। to become middle-aged.

बाज्या, सं. ब्बायां ब्वा। ने. बाजे। one's grandfather. (हे. घाँय् घाँय्-, तपाय्-).

–आजु, सं. आजु बाज्या। ने. पुर्खा। one's ancestors.

बाफ:, सं. (फल-) बाफ:गु बुं। ने. बाँफो। barren land; fallow land.

–मिसा, सं. थारि। ने. बाँफी। a barren woman.

बाता, सं. (-ग:) गा:वंगु कँय्या थल। ने. डबको, बाटा। a deep round basin, bowl. (हे. ग्वय्-, जानय्-).

बातावरन, सं. लकस। ने. वातावरण, पर्यावरण।

atmosphere, environment.

बाथ:, सं. (थल-) १. काचाक्क उघरिमय् लिस: बिइफुम्ह। ने हाजिरजवाफी। a wit. २ ख्यालिन्हिलि यायमाम्ह: । ने. ठटेउलो । a rancoteur.

-खँ, सं (-गू) ख्यालिन्हिलि। ने. ठट्टा, उपहास। a jest.

बाना, सं. जिलंजि, त:ताजि । ने. बिभिन्न किसिम । variety.

बानी, सं. हनापह । ने. बानी, स्वभाव । habit, practice.

बान्कि, सं. (-गू) बां, थिकं थी । ने. बान्गी, नमुना, ढाँचा । shape; pattern; specimen etc.

-काये, क्रि. (ल) बांबिये बाय् क्रिये। ने. बान्की दिनु, रूप दिनु । to give shape to.

बान्ता, सं. ल्व्हय् वये, ल्हूक । ने. बमन, पेट मडारिएर भित्रको वस्तु बाहिर निस्कनु, बान्ता । vomit.

बान्हि, सं. तिन्हि लिपाया ई । ने. अपरान्ह, दिउँसो । afternoon.

-कबल, सं. तांकां तुंकुं ज्या । ने. बेरुजु काम, केही समयको सानातिना काम । odd job (done after office hours).

-न्हेसु, सं. सुथ कबल । ने. बिहानको काम । forenoon.

-लिसु, सं. तिन्हि लिपाया ई, सनिल । ने. मध्यान्ह पछिको समय, साँझ । afternoon.

बापा, सं. १. बपा, गंचा । ने. दराज । a cabinet (with a single shutter). २. पा ला:गु छुंया बखि । ने. च्याप्टो वा थ्याप्चो केहीको आधी । the half of a flat object.

-च्याये, क्रि. (त) १. बाखि च्या: जुये, ज्या बावने । ने. काम अधकल्चो वा अधुरो हुनु । (of a work) to be half done. २. पउभा: पीमा: बाखि च्याये । ने. अधुरो वा अधकल्चो हुनु । (of a painting) to be half completed.

बापि, सं. (-गू) लिपा दय्के दीके यायमानिगु च्वसु । ने. मसौदा, खेसा । a draft. (हे. पि)

बाबाबु, सं. ज्या:ज्याथ, बुराथा जुइका तकं ब्याहा मया: म्ह। ने. ठिंगो बूढो, बिहे नगरेको बूढो। an elderly bachelor . (हे. मामिसा)

बाये, क्रि. (ल) त्व:ते, बाना वने । ने. छोडेर जानु, त्याग्नु । to depart, desert. २. नाप मज्याये, पेमपुने । ने. अल्गिनु, विच्छेद हुनु । to disjoin, to be separated. (हे. न्हे.-, लि-, हे-)

बाय्[१], सं. (बास् -,-गू) १. बासं च्वनेगु थाय् । ने. बास बस्ने ठाउँ, निवास, आश्रम । a place for night haltage. (हे. थाय्-,फले-, बइग:-). २. बायगुया भाव । ने. बिदाइ, बिदावारी । departure. ३. मचभासं सियलं बाय् बायफुतं । ने. (बा. भा.) खतम, समाप्त । end, finish

-बिये, क्रि. (ल) १. च्वनेत थाय् बिये । ने. बास दिनु । to provide a shelter. २. बायबिसि बिये । ने. बिदाइ दिनु । to bid farewell.

-बिसि, सुइतं बायगु इलय् यायगु हनाबना । ने. विदाइ समारोह । the respect shown at the moment of departure.

-भ्, सं. (भुलि-, -गू) सुयां बायबिसिइ न्यायकीगु भ्वय् । ने. बिदाइ भोज । a farewell party.

-भ् बिये, क्रि. (ल) बायगु इलय् भ्वय् नके। ने. बिदाइ भोज दिनु । to hold a farewell feast.

बाय्[२], अ. १. अथवा । ने. वा, कित, बरू । or, rather. २. ला:सा । ने. शायद, कदाचित् । perhaps.

बाय्चा, सं. सतांचा । ने. बाज । a hawk.

बाय्त, अ. ईया हाक: । ने. समयको लमाइ । duration of time. (हे. अ-, ग-, ता-,ताउ-, य-, यु-).

बारमासे, वि. दच्छितं दइगु । ने. सालभरिं रहने, बाहमासे । (of plant) perinnial.

बारु, सं. (-प्ति) तुप: मुइकेत छेली चुं । ने. बारुद । gunpowder.

-तये, क्रि. (ल) ता:तये, धेवा पुइके । ने. पैसा छेराउनु । to enforce payment.

-मुइके, क्रि. पत म्हुइके । ने. बारुद पड्काउनु । blast, expode. (firecrackers etc.)

बावंचा, सं. नइक्या: बाग:चा । ने. बामपुड्के, बाउन्ने । a dwarf.

बार्चा, सं. (-ग:) ध्वँ त्वनेगु कय:चा । ने. बटुको । a small cup or bowl.

-पुये, क्रि. (ल) यक्व ध्वँ त्वने । ने. लट्ठिञ्जेल जाँड

पिउनु । to drink to excess.

-सिं, सं. (लिन-) थ्वँगुलु । ने. पियक्कड, जंड्याहा । a drunkard.

बार्दलि, सं. बसन्दा । ने. बार्दली । a balcony.

-मईंयाँ, सं. न्हि न्हिस्तं थ:त बार्दलिइ च्वना: स्वइम्ह । ने. बार्दलीमै धेरैजसो समय बिताउने बाइफाले केटी । a girl who is always looking out of a balcony.

बाला, सं. १. हाकलं ला:गु काप: बाय् सिं सां । ने. धरो, वा चिरा । a strip. (of cloth etc.) २. हाकलं ला:गु काप:, सिं सां निनेत छेले दुगु खंग्व: । ने. धरो वा चिरा गन्दा प्रयोग हुने गणक । cl. for long split objects.

बालाच:रयु, सं. (रस-) बालु हू बनेगु दिं । ने. सत बीउ छर्ने दिन । a day dedicated to going around Pasupati jungle.

बाल्तिन्, सं. (-ग:) बाल्तिन्चा । ने. बाल्टिन । a bucket, pail.

बावंचा, सं. नईंक्या बाग: । ने. सिंगो नरिवलको आधा फग्लेटो, बामपुड्के, बाउन्ने । a dwarf.

बासि, वि. छसि वा प्वसिया अ:ख: । ने. बासी । stale.

बाहा, सं. १. (-ग:) धस्वा:गु मा:चा । ने. ठाडो खम्बा । an upright post. २. ब्वह । ने. काँध । the shoulder.

बाहां, सं. (हान-) १. फ्यानात:म्ह पसु । ने. पन्छाइएको वा पर्साइएको पशु । a sacrifical animal. २. च:पिनि गसा । ने. सवारी, वाहन । a conveyance.

-बिये, क्रि. (ल) बाहां स्याये । ने. बलि चढाउनु । to sacrifice an animal.

बाहा:, सं. (हाल-) १. बहा:, ननि । ने. विहार । a monastery, courtyard. २. चीबाहा: । ने. चैत्य । a Buddhist temple.

बां, सं. (वान-) ख्वा:, आकार । ने. रूप, आकार । shape. (हे. न्हे-, लि-) २. रासि । ने. राशि, राशिचक्र । a zodiacal sign. ३. फ्यानातम्ह बाहां । ने. पन्छाइएको पशु, बलि । a sacrificial animal. (हे. च-)

-थां, सं. (थान-,-गू) तसकं छाय्पेगु बाय् न्याकुं काय्गुया भाव । ने. नखरा, उत्ताउलोपना । the act of overdressing.

-लाये, क्रि. (त) हिसिदये । ने. राम्रो हुनु । to be beautiful.

-लुये, क्रि. (ल छगू ख्वा: लुये । ने. आकृति बन्नु । to have a shape.

बांकृति, सं. बेथां बेथां लाल काय्गु । ने. बाँकटे चाल (पौड्नु) । (swimming) breast stroke.

-लं, सं. (लन-) बाग: लंचागु लं । ने. हाफ बाउला भएको लुगा । a half-sleeved shirt etc.

बा:[1]**,** सं. अबु, ब्वा । ने. बाबु । one's father.

-जु, सं भा:तया ब्वा । ने. ससुरो । one's husband's father. (हे. माजु, जु).

बा:[2]**,** सं. (बाल-) १. छुं छेलाया त्याखं बीगु धेवा । ने. भाडा, बहाल । rent. (हे. त्याक-, थुल-, द्वा:-, न्हेय-). २. किसि द्वंब: । ने. भेल । flood. (हे. खुसि-). ३. स्वाने यहां क्वहां याय्बलय् ज्वनेगु थांचा । ने. भरेङ्को भुजा । a banister. (हे. स्वाने-). ४. बाजि । ने. होड, बाजी । a bet, wager. (हे. मिखा-, लाता-, साक्सला-, हि-).

-ल्वाये, क्रि. (त, मचातय् चुकय् साक्सला बा:ल्वाना च्वन । ने. बाजी थाप्नु, बाजी थापेर खेल्नु । to place a bet.

बा:छि, सं. लछिया बछि । ने. पक्ष । a fortnight.

बा:ति, सं. १. बस:हीगु तग्व:गु भे: । ने. अठल (लुगा धुने) । a basin (for washing cloth). २. चुदांया बछि । ने. चुन्दामको आधी । one-eighth of a paisa.

बा:रां, सं. (राम-) सदाबर्त, मंका:थुकू । ने. भिक्षा, सदावर्त । alms.

-छुये, क्रि. (त) बा:रांयात ज्व: छुये । ने भिक्षाको निमित्त लाम लाग्नु । to give alms.

बा:रा:, सं. मिसा मचाया फिंनिन्हुया सुलं । ने. कन्या-कुमारीले बस्ने बाहृदिने गुप्तवास । ritual confinement of a girl before the onset of menstruation.

-ख्या:, सं. (ख्याक-) १. बा:रा: च्वंपिंत ख्याइम्ह ख्या:चा । ने. गुप्तबास बस्नेहरूलाई तर्साउने ख्याक । a grotesque rag-doll. २.

अगति। ने. प्रेत। an evil spirit.

-च्वने, क्रि. थ:थम्हंतु पिमत्य जुया बा:रा: च्वने। ने. आफसे आफ नछुने गई गुफा बस्नु। (of a girl) to undergo this.

-तये, क्रि. (ल) विधिकथं बा:रा: तये। ने. गुप्तवास राख्नु। to confine (a girl like this).

-पिकाये, क्रि. (ल) बा:रा क्वथां विधि याना पित हय्। ने. गुफाबाट विधिपूर्वक बाहिर निकाल्नु। to bring out a girl from this.

बा:ल, सं. १. (-ग:) मिजं मिसा जुया: प्याखनय् म्हितेत पुइगु ज्वलं। ने. उपकेश, नकली बाल। a wig. २. मुख:। ने. पगरी, श्रीपेच। the crown. ३. (-पु) घरिया बाल, गुईंगुईं नीगु स्प्रिंग। ने. गुडुल्केको घडीको स्प्रिंग, बाल। the hair-spring (of a watch).

-पुये, क्रि. (ल) प्याखनय् पिहां वनेत बाल तये। ने. नकली बाल लगाउनु। to wear a wig.

-याये, क्रि. (त) मुखलं पुइके, जुजुलुये। ने. राज्याभिषेक गर्नु। to crown.

बि¹, सं. सर्प, लुत्तुलुया जुइपिं की। ने. सरीसृप, सर्प। a snake. (हे. गुइ-, दं-, न्हय्-, माय्-, सं-, स्वाथा-).

-खु, सं. (खुलि-) सर्पया लं। ने. काँचुली। the slough.

-न्या, सं. बि लसिब:म्ह न्या, भुन्न्या। ने. बाममाछा। an eel.

-स्याक, सं. १. बिस्याइम्ह, बिच्छे। ने. बिच्छी। a scorpion. २. बिस्याका न्याइगु (थयात:गु) बिस्का: जात्रा। ने. बिस्केट जात्रा। the Bisket festival.

बि², अ. १. चुकया अर्थय् जेला ब:गु खँग्व:। ने. चोकको अर्थमा प्रयुक्त शब्द। pertaining to yard (हे. न्हे-, लि-, लु-). २. मभिं, मनिंगु। ने. खराब, ननिको। evil. (हे. -ज्या)

-छुक, सं. साइतया अ:ख:। ने. अनिष्ट, कुसाइत। a bad omen.

-द्वं, सं. (द्वन-) द्वंविद्वं। ने. भूलचूक, कसूर। fault, mistake.

-भाय्, सं. (भास-,-गू) मखुगु खँय् थ: देथि लायत याइगु खँभाय्। ने. वितण्डावाद, बकवाद। dissent.

-लँ, सं. मखुगु लँ। ने. कुबाटो। evil course.

बिक:, सं. (कल-) १. बिकुरा, बिलखिं, तालय् महंम्ह। ने. भर नपर्दो साथी वा संगी, बिंगठो। a dissident. २. भूत, ख्या:। ने. भूत, प्रेत। an evil spirit.

-भाग, सं. बेक्व: भाग, ग्वला। ने. गोलाप्रथा। a portion of offering set aside for evil spirits.

बिकुति, सं. चान्हय् पा: च्वनीम्ह। ने. राति पालो बस्ने, बिकुटे। a night watchman.

बिकुं, सं. (कुन-,-गू) १. चुकया ल: वनीगु ध:चा। ने. चोकको निकास। an outlet, drain.

-मा:द्य:, सं. (देव-) सीप व कलाया द्य:। ने. विश्वकर्मा। the patron god of technology.

बिच, वि. दथु। ने. बीच, माझ। a midst.

बिचरा, सं. बफरा। ने. बिचरो, टिठ लाग्दो व्यक्ति। an orphan, pitiable person.

बिचा:, सं. (चाल-) मनं तुनेगु, सुसा: कुसा:। ने. सोच, विचार, स्याहारसुसार। opinion, thought, care, nursing.

-फये, क्रि. (ल) बिचा: ब:पिनिगु सुसा:कुसा:काये। ने. सहानुभूति लिनु। to receive condolence from.

-याये, क्रि. (त) विवेक तये बाय् याये। ने. विचार राख्नु। to think about.

-वने, क्रि. १. बिचा: हाये। ने. सहानुभूति देखाउनु। to condole. २. छुं नसा त्वँसा ज्वना स्व:वने। ने. केही खाद्य पदार्थसहित हेर्न जानु। to go to offer a customary gift to a person in mourning.

बिच्छे, सं. बिस्याक। ने. बिच्छी। a scorpion. (हे. बि.¹).

बिजं, सं. (जन-) थलंथिलं थुंकेगु। ने. विसर्जन। the conclusion of a religious function.

बिज्या, सं. १. म्वहनि खेलेगु। ने. टुना। enchantment. २. सीप। ने. कला, कारिगरी। craft. ३. लाज्या। ने. फुर्सतमा गरिने काम। a vocation, hobby. (हे. बि).

-सा:द्य:, सं. (देव-) तन्त्रविद्याया द्य:। ने. तान्त्रिक विद्याकी देवी। one of the four Vidyadharis.

बिज्याये, क्रि. (त) हनेबहपिं वये वाय् वने । ने. पाल्नुहुनु । to come or go. (hnr.)

बिताजु, सं. गुरुजु । ने. गुरु, शिक्षक । a teacher, preceptor.

बिन्हुये, क्रि. (ल) थारा न्हुये, फसंक वने । ने. फस्किनु, तर्सिनु । to be startled.

बिये¹, क्रि. (त) १. ई फुये । ने. समय बित्नु । to pass time, elapse. २. सः लुकुं बिये । ने. सूर्य अस्ताउनु । (of the sun) to set. ३. अंगः वाय् पःखाः दुने । ने. भत्कनु । (of a pile of bricks) to collapse. ४. द्वने । ने. बिराउनु । to make a mistake.

बिये², क्रि. (ल) १. लः ल्हाये । ने. दिनु, बुझाउनु । to give, hand over २. उजं वाय् वचं बिये । ने. आज्ञा वा आदेश दिनु । to permit, grant. ३. याय् बिये । ने. गराउनु, गर्न दिनु । to cause, let.

बिलं, अ. छुं वां लूगुया भाव । ने. रूप, आकार । the act of shaping.

-ज्याये, क्रि. (त) वां बिये । ने. रूप वा आकार दिनु । to design; to give a shape to.

-पउ, सं. (पति-) १. (-गः) बुत्ता कियातःगु तुनाः सिं । ने. बुट्टा कुँदेको टुँडाल । a strut with a figural design. २ पउभाः । ने. पौभा, चित्रपट । a thanka.

बिलागः, सं. (गल-) तहाकःगु खगः । ने. गजबार । a bar to fasten a door.

-स्वये, क्रि. (ल) बिलागः स्वताके । ने. गजबार लगाउनु । to secure a door with a bar.

-ताः, सं. (ताल-, जु) थताः, जोर्नीमा लाग्ने ताल्चा । a morise-lock.

बिलि, अ. १ नीया अःखः । ने बिटुलो । impure. (हे. खय्, जय-) २. बेक्व, घेचू । ने. बांगो, तेर्सो वा ढल्केको । to crook, slant. (हे. नाग-).

-खिं, सं. (खिन-) १. ख्याकं, मछिंगु सिं कुचा । ने. छेस्का, चिरा । the shavings (of wood). २. कचिंगः, ल्वापु । ने. झैझगडा, भिडन्त । hindrance, conflict.

बिसकं, क्रि.वि. ब्यागलं । ने. भिन्दै, छुट्टिने गरी । separately.

बिसिके, क्रि. बिसि यंके । ने. भगाउनु । to cause to flee.

बिसिवने, क्रि. बिसिं वने, ब्वाये । ने. भाग्नु । to run off.

बिसु, सं. १. बिइगुया भाव । ने. दिनुको भाव । the act of giving (हे. कासु-). २. देछा । ने. उपहार । prize, gift.

बिस्य, सं. (सेल-) नायः । ने. हाकिम । an officer.

बिहलः, सं. (लख-गः) हहघाःगु हलः, हलः, बिहलः व अंम्ब स्वता ल्वाकबुक ज्यातकि त्रिफला जुइ । ने. हर्रो । black myrobalan.

बिहाग, सं. (-पु) पुलांपहःगु मे वाय् लय । ने शास्त्रीय गीत वा लय । a classical song, musical mode.

बिंति, सं. ल्हाः ज्वज्वलपा । ने. बिनति, प्रार्थना । entreaty .

बी, सं. १. बीगु ज्या । ने. दिनु । the act of giving. (हे. काय्-). २. म्ह्याय्मचा बीगु । ने. छोरीको बिहे गरेर दिनु । the bestowal of a daughter in mariage ३. निभा बिये, लुकुंबिये । ने. घाम डुब्नु, सूर्य अस्ताउनु । sunset.

-निभाः, सं. (भाल-) १. च निभाबीगुया भाव । ने. अस्ताउन लागेको घाम । the setting sun. २. बुरा बुरिसु । ने. बुढ्यौली, वृद्धत्व । senility.

बीबः, सं. (बल-,-गः) बूबः, बीबः गुता दु धाइ । ने. खाद्यान्न, गेडागुडी । seed grains.

बीबार, सं. बृधबाःयां सदि खुन्हु । ने. बृहस्पतिबार । Thursday.

बु, सं. १. जन्म, बुये । ने. जन्म, प्रजनन । birth. २. थाकेगुया भाव । ने. रगडाइ, सुमसुम्याइ । rub. ३. छुयाःबाय् थुयाः बूगुया भाव । ने. पाक्नुको भाव । cooking.

-खु, सं. (खुलि-,-गू) प्वाथं पिहां वसें धाना वइगु खू । ने. जन्मदै बच्चाको जिउमा हुने काँचुली वा खुजुली । a birth-mark.

-दँ, सं. बुदिं, बूगु न्हि । ने. जन्मदिन । birthday, anniversary.

-सँखा, सं. बुसें दुगु सँ खाय्गु ज्या । ने. खौरने विधि वा संस्कार, क्षौरकर्म । the ritual shaving

of hair to mark the attainment of puberty.

-साधं, सं. (घन-) दँय् दँय् याइगु छगू विधि । ने. वार्षिकोत्सव । anniversary. (हे. चीबा:-).

-सापं, सं. (पन-) मचा तापाक बुइकेगु ज्या: । ने. परिवार नियोजन । contraceptive.

बुक:, अ. याक:, छम्हथा थाय् छताथा । ने. व्यक्ति, वैयक्तिक । individual.

बुखँ, सं. (-गू) खँ सीके बीगु ज्वलं, सन्देस । ने. खबर, प्रचार-प्रसारको साधन । news, message, media.

बुधबार, सं. (-खुन्ह) मंगलबारयां कन्हे । ने. मंगलबार -को भोलि पल्ट, बुधबार । Wednesday.

बुद्धि, सं. दुग्यां, विवेक । ने. बुद्धि, प्रज्ञा । intellect. (हे. कव:-, च्व:-, मचा-, मिसा-, यातय् मला);).

बुबु, सं. (बा.भा) १. तुतु । ने. दूध, बुबु । milk. (chv). बूब: । ने. गेडागुडी । grain (chv). तुतुमां । ने. धाईआमा । a wet nurse.

बुबुस्याये, क्रि. (त) ब्वब्वस्याये, गिलिगिलि याये । ने. माड्नु, मिचमाच गर्नु, मिच्नु । to rub.

बुये१ क्रि. (ल) १. क्वबुये । ने. बोक्नु । to carry (a child on the back). २. तुं थाय् बुंगा: चाय् ल: जायावये । ने. भुलभुल पानी उम्रनु, भल फुट्नु । (of water) to bubble up. ३. चुलि ह्वये । ने. टुसाउनु, पल्हाउनु । to sprout. ४. याये, येचुके । ने. मल्नु, रगड्नु, घोट्नु । to rub, polish.

बुये२ क्रि. (त) जा बुत, ताना ह्यला ? । ने. पाक्नु । to be cooked. २. त्यायेया अ:ख:, मत्याये । ने. हार्नु, पराजित हुनु । to be defeated. ३. नुग: क्वतुने । ने. निराशिनु to be disappointed. (हे. आय्-, लाय्-).

बुरा, सं. थजिम्ह, ज्याथ । ने. बूढो, वृद्ध । an old man.

-जंक्व, सं. ज्या:जंक्व । ने. बुढा पास्नी । a ceremony held to mark the attainment of ripe old age.

-पतिं, सं. (तिन-) बाग:चा:गु पतिं । ने. बूढी औंलो । the thumb.

-पाका, सं. स:सिउ, स:थू । ने. जान्नेसुन्ने, बूढापाका । an experienced person.

बुरांज्या, सं (-गू) वा दाय्धुंका ल्यंगु वामा पँचिनेगु ज्या । ने. धान चुटेपछि चाङ लाउने काम । the act of stacking up paddy stalks.

बुरांज्याये, क्रि. (त) क्ववय्केत दाय्धुंगु वामा तेने । ने. चुटिसकेको धानको बाला खात लाउनु, कुहिन दिनु । to cover rice plants to ferment.

बुरि, सं. जिथि, बुरिकुति । ने. बूढा, बूढी । an old woman. (हे. -कुति)

-नकिं, सं. (किन-) मामिसा । ने. बूढीकन्या, निष्पतिसुता । a spinster.

बुलि, सं. बुलिबालि । ने. गेडागुडी । cereals. (हे. बीब:, बूब:)

बुलु१, सं. क: । ने. कट । a brew.

-कें, सं. (-प्ति) बुलु थाना: खुनात:गु कें । ने. कटको तिउन । a soup made of brew.

बुलु२, वि. १. यचुया अ:ख: । ने. धमिलो, मलिन । gloomy, foggy.

-के, क्रि. बुलुसे च्वंके । ने. धमिल्याउनु । to dim.

-मि, सं. गुनं न्व:गु मि । ने. भुंग्रो आगो, भुतभुते आगो । hot ashes. (हे. सिमिनउ)

-ये, क्रि. (ल) मुलुसे च्वने, भुलुये । ने. धमिलिनु, अँध्यारिनु । to be dim; gloomy.

बुलुबुलु, अ. ल्ह्वेमा: थें मा:थें च्वंगु । ने. हुलुक हुलुक आउने हुनु । nausea.

-वये, क्रि. (ल) बुलुक बुलुक वये । ने. हुलुक हुलुक आउनु । to tend to vomit.

बुले, क्रि. १. बुला बुला याये । ने. मुछनु । to blend, mix up. २. नाप ज्याये, बुल्हाये । ने साथ लाग्नु, संगत गर्नु । to accompany.

बुल्हा, सं. १. स:सिउया भाव, थू । ने. ज्ञान । knowledge. २. दुग्यां । ने. भित्री ज्ञान, सूक्ष्म चैतन्य । intuition. ३. दुग्यंगु साउति । ने. गहकिलो सल्लाह । sound advice. ४. प्याखं पिदने बह जुइकेत याइगु कुत: । ने. पूर्वाभिनय । rehearsal.

बुल्हाये, क्रि. (त) १. साउति बिये । ने. सल्लाह दिनु ।

to advise. २. कुतः याये । ने. अभ्यास गर्नु । to practise. ३ लुमंके, लुमंका हये । ने सम्भनु । to recollect. ४. लिसा कया: याये । ने. दोहोऱ्याउनु । to repeat. ५. बुल्हा याये । ने. अभिनय गर्नु । to rehearse.

बुसा, सं. १. ख्वालय् बुइगु फा । ने. मुखमा लाउने पाउडर, फा । face powder. २. चिकं (बुइगु ल्याखय्) । ने. तेल (घस्ने अर्थमा) । oil. ३. बूगुया चिं । ने. जन्म । birth.

-धं, सं. (धन-,-गू) दँय् छक दँय् दसकं न्याइगु लय्ता । ने. जन्मोत्सव । birth anniversary.

-पं, सं. (पन-,-गू) मचा बुइगु ताता पाकेगु कुतः बाय् ज्या । ने. परिवार नियोजन । a contraceptive.

बुसु, सं. बांलाक बूगुया भा बाय् चिं । ने. पाक्नुको भाव । the state of being fully cooked or fully ripe.

-लने, क्रि. १. जा फासुलने बाय् लंके । ने ओथाउनु, सेलाउनु । (of cooked rice) to cool off. २. मरि मिरि ख्वाउँ ख्वाउँ धाय्के । ने. ओथाउनु, चिस्याउनु । (of bread) to be moderately cool. ३. मचा बुइवं दइगु स्वेहे मजिउगु पह न्हने । ने. सुत्केरीपछि तन्दुरुस्त हुँदै आउनु । (of a woman) to be well (from her lying-in), recover.

बुँ१, सं. बालि याय्गु जग्गा । ने. खेत । field.

-ख्या:, सं. (ख्याक-) बुँख्या:चा, चखुं, बखुं बिखुं ख्याय्त दय्का त:गु छुं ग्यानापुस्ये च्वंम्ह नकली मनू । ने. तर्साउने अनुहारको बनावटी मान्छे, मुकुण्डो । a scarecrow.

-ज्या, सं. बुँ पालेगु बाय् ज्याय्गु ज्या । ने. खेती, खेतीपातीको काम । farming.

-ज्याये, क्रि. (त) बालि याये । ने. खेती गर्नु ।

-थ्वये, क्रि. (ल) थउँ कन्हय् त:सिनं बुँ थ्वय् मन्त । ने. मोहियानी खोस्नु । to evict from tenancy.

बुँ२, सं. १. सि सय् न्हय: ह्वइगु स्वाँ । ने. कोपिला, मुजुरा । blossom. २. पुसा । ने. पराग, पुष्परज । pollen.

-चुलि, सं. मुखू । ने. कोपिला । a bud.

-गा, सं. (-गू) छज्वा: बुँ । ने. गुच्छो । a cluster.

-सा, सं. स्वताना ह:गु बु । ने. कोपिला, कली । bloom. (हे. सिसा बुँसा).

-ह्वये, क्रि. (ल) स्वांयें ह्वये । ने. फक्रनु । to blossom.

बुइँचा, सं. तिंति न्हुया जुइम्ह बाउँम्ह कीचा । ने. फट्यांग्रो । a grasshopper.

-ख:, सं. (खत-, -गु) बुइँचा यें तिंचा तिंचा न्हुया थ:यथाय् च्वकाय् जिउगु यान्त्रिक ख: । ने. सोजै उड्ने ओर्लने वायुयान, हेलिकप्टर । a helicopter. (हे. ब्व:-, चुलिं-).

बुंग, सं. बुंग च:या छेँ । ने. बुंगमती । the home town of Red Machendra Nath.

बुंगा:, सं. (गाल-, -गा:) वपि, ल: बुयावइगु गा:चा । ने. कुवा । a waterhole.

बुंच:, सं. (चल-) वाउँचा । ने. सागपात । green vegetable. (हे. उंच:-)

बूब:, सं. (बल-,-ग:) माय्, भुति क्य्गू कीगु । ने. खाद्यान्न, गेडागुडी । legumes. (हे. बुलि बालि)

बे१, सं. (-) १. लप्तेय् प्व:चिनात:गु ग्वा: । ने. पानको बीडा । betel leaves rolled in the shape of a funnel etc. २. भ्वगत्या चाकुलि चिकुसिया भे । ने. सुन्तला आदि फलको केस्रा । ने. भोगटे वा सुन्तला जस्तो फलको फ्याँक, लाक्रो । a section of citrus fruit. ३. ग्वा:या बे बाय् सिया भे निनेत छ्येलेदुगु खँग्व: । ने. बीडा, फ्याँक वा फलको लाक्रो गन्दा प्रयोग हुने गणक । cl. for counting betel packs and sections of citrus fruits.

बे२, अ. बिजिगु: मनिंगु बाय् मभिंगु । ने. कमसल, खराब, ननिको । inferior; evil.

-ई, सं. (इल-) अई, मभिंगु बाय् मनिंगु ई । ने. अनुकूल नपरेको वा बेसाइतको समय, कुसमय । inopportune time.

-का, सं. (-गू) बेकां जुइपिं मनूत ह्वाकलय् दुनी । ने. कुबाटो । evil course.

-ख:, सं. (खत-,-गू) तं ग्वया यंकूगु ख: । ने. तहतह राखेर बनाइएको खट । a scaffold with many tiers.

-खा, सं. (-गू) १. धूघा: वांछ्वेगु कुंचा । ने. फोहर

मैला फ्याक्ने ठाउँ (शब्दार्थतः कुना)। a garbage corner. २. बेकुंप्वा: । ने. कुना परेको निकास। an outlet made at a corner.

-जा, सं. घां पाला: लः छुवना तःगु थाय्। ने. खेतको गरा फोडेर निकास बनाएको ठाउँ। a place where an outlet is made by cutting a channel.

-हुना, सं. इज्जत काय्गु ज्या । ने. अनादर, अपमान। dishonour, disrespect.

-हुने, क्रि. इज्जतय् घा: लाके । ने. हुर्मत लिनु, बेइज्जत गर्नु । to dishonour.

बेकुं, सं. (कुन-) १. निखा छेँया स्वापुतिं दःवःगु कुं। ने. दुई घरको जोडाइले बनेको कुना । a corner formed by two adjacent houses. २. याक्व, याक्वप्वा: । ने. काखी। the arm-pit.

बेक्व, सं. बपिक्वें क्वसं च्वंगु म्हकुचा । ने. कुम मन्तिरको करङको खोपिल्टो । the waist, pit between the rib and abdomen.

बेक्वये, क्रि. (ल) १. तमपेने । ने. बाङ्गिनु । to be crooked. २ झेलखेल याये। ने. जालफेल गर्नु। to defraud.

बेक्वयुवादये, क्रि. मति मभिंम्ह, बिकुरा जुये । ने. बाउँटिनु, बाङ्गो हुनु । to be fraudulent.

बेक्व:, वि. तप्यंया अः खः। ने. बाङ्गो। crooked.

-मुहालि, सं. (-पु) बेप्व:गु मुहालि । ने.बाङ्गो सहनाई। a wind instrument.

बेखर्च[1], सं. फांतां फुंतु खर्च । ने. चानचुने खर्च । miscellaneous expenses.

बेखर्च[2], वि. खर्च बर्चयात धेबा मदुम्ह। ने. खर्च गर्ने पैसा नभएको, बेखर्ची । one who has no money.

बेतालि, सं. (-ग:) छ्रेनय् चीगु काप:बाला, तपुलि। ने. फेटा, पगरी। a turban.

-चिये, क्रि. (त) १. गुरु जुइ सः बेतालिं ची मसः । ने. प्राध्यापकत्व दर्शाउनु। to wear a turban. २. दासुं प्व थये धका: सीके बिये । ने. उदाहरणद्वारा स्पष्ट्याउनु। to exemplify.

बेता:, सं. (ताल-) १. बेता:वा:, प्रेत। ने. पिशाच, भूतप्रेत आदि। a ghoul etc. २. (-ग:) बेयां लानाच्वंगु ल्वहं। ने. तेर्स्याइएको लाम्चो ढुङ्गा। a horizontal stone on the road.

बेने, क्रि. १. चियेया अःखः, चिनातःगु ह्वालुया बये। ने. फुस्कनु, फुक्लनु। to be untied. २. दू बाय् जयबिलि बेने । ने. चोखिनु, जुठो फुकिनु । to purify. ३. खायां ब्यं हँय्यां ब्यं हँय्पुचिया मब्यं। ने. छाडा वा स्वतन्त्र हुनु। to become free.

बेला, सं. १. (-गू) ई, ब्यः। ने. समय। time. २. (-गः) ब्वहलय् दिका: किया: थाय्गु बाजं। ने. रेटेर बजाउने पश्चिमी बाजा। a violin. ३. गुथि भ्वय् क्वचाय् धुंका ध्वँ बाय् अयला: त्वंकीगु। ने. बिदाइ, बिदा। departure, farewell.

-चि, सं. बेलाकीम्ह मनू । ने. बेला बजाउने मान्छे। a violinist.

-बखत, सं. थिक्कचागु ई । ने. खास बेला । proper time, right time.

-बिये, क्रि. (ल) अय्ला: बाय् ध्वं बिदा बिये। ने. जाँड वा रक्सी ख्वाएर बिदा गर्नु। to bid farewell with a drink .

बेलि, सं. बहनिसिया जा नयेगु। ने. बेलुकीको छाक। the evening meal.

बेसा:, सं. (साल-) बजा:या भा:। ने. बजारभाउ । market price.

बेंके, क्रि. १. जयबिलि बाय् खयबिलि बेंके । ने. चोख्याउनु । to purify (death or birth impurity).

ब्यलंब्य:, क्रि.वि. इलं ई, पायछि इलय् । ने. ठीक समयमा। on time.

ब्य:, सं. (बेल-) थिकचागु बाय् पायछिगु ई। ने. ठिक्कको बेला, मौसम, याम । season. २. तज्या:गु थल पर्किंगु ज्वलं । ने. पुटिन। a putty.

ब्या:, सं. हाक:या अःखः । ने. चौडाई। width, breath.

-सि, सं. (-गू) १. गा: । ने. खाडल। valley. २. खुसिया सि। ने. नदीको किनार। river bank.

ब्याक्क, क्रि. वि. १. फुक फाक। ने. सबै, समग्र। all, entire. २. यचुक । ने. सुकिलो हुने गरी (लुगा धुनु) । (to wash clothes) thoroughly.

ब्याग, सं. (-गः) थेबा धिमा तया जुइगु म्हिचा । ने. थैली, ब्याग । a bag.

ब्यागलं, क्रि. वि. बिसकं । ने. भिन्न, अलग्ग । separately.

-च्वने, क्रि. दाजु किजा बिसकं च्वने । ने. छुट्टिएर बस्नु । to live separately.

-तये, क्रि. (ल) ब्यागल च्वना बिये बाय् च्वंके । ने. छुट्टै वा भिन्नै राख्नु । to cause one to live in a separate household.

ब्यागः, सं. (गल-) जा-ब्यागः, ब्यागलं च्वनेगुया भाव । ने. छुट्टिनुको भाव, अंशबन्दा । separate household, separation.

-जुये, क्रि. (ल) जा-ब्यागः जुये । ने. भान्छा छुट्टिनु, अलग हुनु । to break away, separate from joint households.

-सिं, सं. (सिन-) ब्यागलं च्वने धाइपिं । ने. छुट्टिएर बस्न भन्नेहरू, पृथकतावादी । a separatist.

ब्याज, सं. देपं, प्यं । ने. ब्याज, सापटी दिदां मूल धन बाहेक छुट्टै दिइने कबुलअनुसारको रकम । interest.

ब्याये, क्रि. (त) १. हिज्या यचुसे च्वने । ने. धोएको वा धुलाइ सफा हुनु । to be clean. २. सिधःगु बाय् पूःगु जुये । ने. सिद्धिएको वा रित्तिएको हुनु । to be finished. ३. प्याःगु जुये । ने. भिज्नु वा निथ्रुक्क हुनु । to get wet. (हे. दुःखसुख-). ४. मचा गुहालि बीफुम्ह जुये । ने. (केटाकेटी) सघाउन सक्ने हुनु । (of a baby) to be able to help.

ब्यारिक, सिपाईं त च्वनीगु थाय् । ने. सैनिक निवास, छाउनी । a barrack.

ब्याहा, सं. इहिपा । ने. बिवाह, बिहे । marriage, wedding. (हे. पयन, पस्न).

ब्यां, सं. (ब्यान-) त्वार्ं हालीम्ह, ब्यांचा । ने. भ्यागुतो । a frog. २. चन्ता लाःम्ह मिसामचा । ने. चुलबुले केटी । a restless girl.

-चुलि, सं. (-पु) खेचायकेत हालीगु मे । ने. जागरण गान । a morning song.

-जा, सं. (-ब्वं) बुँया वांवामय् ब्यांयात तइगु जा । ने. भ्यागुतोलाई राखिने भाग । offering to the frog.

-जातये, क्रि. (ल) ब्यांजा नके । ने. भ्यागुतोलाई भाग पन्छाउनु । to display such offerings.

-पासि, सं. (-गः) भुजलय सइगु इसि लसि वःगु सि । ने. भुईं ऐंसेलु । a strawberry.

ब्याः१, सं. (ब्याल-,-गः) छ्ताजि वासः कथं छेला वःगु सि । ने. बेल । a wood apple, elephant apple.

ब्याः२, सं. १. ब्याहा । ने. बिहे, बिवाह । marriage, wedding. २. खयुबिलिं कःगु छेँयात छ्वयगु नसा त्वसा । ने. आशौचमा रहेकाहरूलाई सहानुभूतिस्वरूप पठाइने खाद्यवस्तु customary gift to the family in mourning.

ब्लाउज, सं. (-पाः) थाल्लं । ने. बाँकटे चोलो, ब्लाउज । a blouse.

ब्व१, सं. १. तानातःगु जाभु । ने. पस्केको थाली । a dishful of food. २. ब्वति । ने. भाग । share. ३. छुं पिनातःगु थाय् । ने. घारी, बाटिका । a grove, cultivated patch. (हे. कःनि-, छ्वाः-, तिँ-, तु-, तुकं-, पं-, पाछ्वाइ-, प्याज-, लाभा-, वा-).

-ति, सं. (-गू) १. भाग । ने. भाग, हिस्सा । share. २. थिंमथिं सुखदुख इना कायगुया भाव । ने. सहभागिता । participation. ३. स्याखं थयगु ब्वति बाय् ब्व । ने. सयकडा, अनुपात । percentage, proportion, ratio.

-थले, क्रि. ब्वति थये । ने. भाग लाउनु । to divide.

-धू, सं. (धुलि-) भाग थ्याःम्ह । ने. साजेदार, हिस्सेदार । a partner, sharer.

ब्व२, सं. १. पपूया बलं ब्वेगया भाव । ने. उडान । flight, the act of flying. २. न्हेब्वयगु बाय् चकंकेगु ज्या । ने. प्रदर्शन । exhibition.

-की, सं. (किल-) लुँ रंगम्ह बाया भकारिइ ब्वइम्ह कीचा । ने. धानमा लाग्ने पुतली । a husk fly.

-छुँ, सं प्वाच्चा, अर्थ कथं ब्वइम्ह छुँ । ने. लोखर्के । a squirrel (lit. flying mouse).

-सल, सं. पुलां बाखनय् वइम्ह ब्वइम्ह सल । ने. पौराणिक कथामा बर्णित उड्ने घोडा । a mythical flying horse.

-सा, सं. ब्वेगु हलं ज्वलं । ने. प्रदर्शित गरिने

बस्तु। a show-piece.

ब्विकिलुँ, सं. लुँचिंतयत छेलीगु छ्ताजि लुँ, नचुगु लुँ। ने. सुनको धूलो, स्वर्णरिणु। gold-dust, gold ore, nugget.

ब्वग्सा, सं. मन्त्रविद्या स:म्ह। ने. बोक्सो। a wizard.

ब्वग्सि, सं. म्वा:घ:, प्व:सिं। ने. बोक्सी। a witch.

ब्वति, सं. (-ता) वासलय् छेले दुगु घाँय्। ने. बूटी। medicinal herb.

-सिँ, सं. (-पु) पउ, बेतमाया सिं। ने. बेत। cane.

ब्वत्यं, सं. (तेन-,-पा:) सु थना त:गु लासा। ने. भित्र पराल राखेर बनाएको ओछ्यान। a pallet.

ब्वना, सं. १. सतेगु बाय् हायगुया भाव। ने. निम्त्याउनु वा ठोकिनुको भाव। an invitation २. ब्वनेगु ज्या। ने. पढ्ने काम, अध्ययन। study.

-पउ, सं. भ्वय् स:ता त:गु पउ। ने. निम्तो, निमन्त्रणापत्र। an invitation card.

ब्वने१, सं. ब्वनेगु ज्या। ने. पढ्ने वा अध्ययन गर्ने काम। to study.

-कू, सं. (कुथि-,-गू) १. सफू बाय पउ पिउ ब्वनेगु कुथि। ने. वाचनालय, पुस्तकालय। a reading room, library. २. इस्कुलया किलास। ने. अध्ययन कक्ष। a class room.

-ज्वलं, सं. (लन-,-गू) ब्वनेत मा:गु ज्वलं कलं। ने. पाठ्यसामग्री। educational materials.

-सफू, सं. (फुति-,-गू) ब्वनेगु ज्वलय् दुथ्या:गु सफू। ने. पाठ्यपुस्तक। a text-book.

ब्वने२, क्रि. १. आख: सयुके। ने. पढ्नु। to study. २. पाथ्याये, आख: ग्वलंग्व: ब्वने। ने. पाठ गर्नु, बाँच्नु। to recite, read. ३. स:ते, भ्वय् हाये। ने. बोलाउनु, निम्त्याउनु। to invite.

ब्वये, क्रि. (ल) १. सर्गतय् ब्वये। ने. उड्नु। to fly. २. न्हेब्वये, केने। ने. प्रदर्शन गर्नु, देखाउनु। to exhibit. (हे. न्हे.-, पि-, लि-)

ब्वरा, सं. १. (-पा:) मांग्राया म्हिचा। ने. जुटको ठूलो थैलो। a sack, jute-bag. २. (-ग:) बँय् ताना: ज्या काइगु खलु। ने. भुइँमा गाडेर काम लिने लिही। the coppersmith 's anvil. (हे. खलु)

ब्वलने, क्रि. १. व्हासा व्हासा त:धी जुये। ने. हुर्किनु, फस्टाउनु। to grow up. २. सुनानं गुहालि बिउगु जुये। ने. प्रोत्साहित गरिएको हुनु। to be promoted. ३. ब्वय् स:म्ह बाय् ब्वयफुम्ह जुये। ने. उड्न सक्ने हुनु (बचरा)। (of a nestling) to learn to fly. (हे. ब्वसिके).

ब्वला, सं. (-गू) लिब्वला, पलेसा। ने. बदला। revenge. २ पलेसा, छ्याय् फ्वाय्। ने. सापोनापो, हर्जाना। compensation.

-काये, क्रि. (ल) बदला काये। ने. बदला लिनु। to take revenge.

-ज्या, सं. (-गू) सुंयागु गुहालिया पलेसा याय्गु ज्या। ने. कसैले गरेको मदतको सट्टामा गर्ने काम। a system of farming where each works for the other free of cost.

-वने, क्रि. पलेसाय् ज्या या: वने। ने. सट्टामा काम गर्न जानु। to go to work under this system.

-साये, क्रि. (ल) १. ब्वला काये। २. पलेसा पुले। ने. बदला लिनु। to avenge.

ब्वसिके, क्रि. स्व: त्व:ते मफुम्ह मचाचाम्ह भंग:यात ब्वेगु सेने। ने. गुँड छोड्न नसक्ने बचरोलाई उड्न सिकाउनु। to teach a young bird to fly.

ब्वह, सं. सलांत्या: भंग:। ने. बकुल्लो। a heron.

ब्वह:, सं. (हल-) ग:प:या निखिरंया ब्वति, ख:मूया न्व: दीगु म्ह कुचा। ने. काँध। the shoulder.

-क्वँय्, सं. (क्वँच) ग:पतं बाहा स्वा:गु क्वँय्। ने. काँधको हाड, हँसुली। the collar-bone.

ब्वँ, सं. ब्वनेगुया भाव। ने. पढ्नुको भाव। reading.

-मि, सं. ब्वनीम्ह। ने. पढैया, पाठक। reader, student.

-सा, सं. (-गू) ब्वनेगु ज्वलं। ने. मूलपाठ। reading material.

ब्वंके, क्रि. १. ब्वनेगु ज्या याके, पाथ्याके बिये। ने. पढ्न वा वाचन गर्न लाउनु। to cause to read, to recite. २. सेने कने याये। ने. शिक्षा दिनु, तालिम गर्नु। to teach, train.

ब्व:, सं. म्हुतु, म्हुतु बाय्गुया भाव। ने. गाली। abuse .

-फये, क्रि. (ल) म्हुतु फये। ने. गाली खानु। to face the music.

ब्व:रि, सं. बाय्‌चा जातम्ह बखुं लाइम्ह भ्कंग: । ने. बोहरी । a hawk, falcon.

ब्व:रिक, सं. (-प्ति) घा: कइ कीयात छ्वेले दुगु वास: । ने. बोरिक । boric acid.

ब्वा, सं. अबु । ने. बाबु । one's father.

-जु, सं. थ:मांया मेम्ह भात । ने. आमाको नाठो, उपपति । one's mother's second husband.

ब्वाक, क्रि. वि. याकनं, च्वेक । ने. छिटो, चाँडो । fast.

ब्वाज्या, सं. साम्बंया ब्वाइँ । ने. साबुनको फींज । suds, foam.

-कने, क्रि. ब्वाइँ ब्वाइँ वये । ने. फींज उठ्नु । to produce suds.

ब्वाये, क्रि. (त) १. ब्वाक बने । ने. दगुर्नु । to run fast. (हे. ब्व-, फुकु-, घर-, न्हे-, न्हेलं-, पि-, ब्ह-). २. बेक्वेक चाये, गुनाबने । ने. बाङ्गोटिङ्गो काटिनु वा च्यातिनु । to cut at an angle. ३. क:ति पिहां वने । ने. करौंती भाग्न खोज्नु । (of a saw) to jump out. ४. कुलेल जुये । ने. सुईंकुच्चा ठोक्नु । to flee, run away. ५. च्वाच्वां थाये । ने. छिटो छिटो बजाउनु । to strike a fast beat.

ब्वाँय्[1], अ. भरायधंगु, त:जिगु । ने. रवाफ, इज्जत । on a grand scale.

-काये, क्रि. (ल) खँ थाना स्वये । ने. मनपेट लिनु, कुरा दुहनु । to sound out.

-खने, क्रि. त:धं बाय् त:जि खने । ने. ठूलो वा उम्दा देखिनु । to appear larger (than the actual size).

-बिये, क्रि. (ल) ब्वाय् केने । ने. फाइँफुट्टी लाउनु । to bluff.

ब्वाँय्[2], ब्वां, ब्वाक बनेगुया भाव । ने. दौड । a race.

-वने, क्रि. ब्वाक वने, ब्वां ब्वां बने । ने. दगुर्दै जानु, हतार पतार गरेर दगुर्नु । to run.

-वये, क्रि. ब्वाक वये, हयासं पयासं पला: च्वयेका वये, दौडेर आउनु, छिटोछिटो पाइला चालेर आउनु । to come running.

ब्वाँस्व, सं. गुँखिचा । ने. ब्वाँसो । a wolf.

भ

भ, अ. १. च्वका लुया वनीगुया भाव । ने. चुच्चिएर जानुको भाव । the act or an instance of tapering. २. जेज्यं फुनावनीगुया भाव । ने. क्षीण । the act of wearing away.

-गिं, चिचायावं बाय् तचायावं वंगुया भाव । ने. चुच्चिंदै वा फराकिदै जानुको भाव । diminution, tapering.

-जेने, क्रि. दयकां दय्के मजीक सेने । ने. ध्वस्त हुनु । to be damaged beyond repair.

-न्हुये, क्रि. (ल) थारा न्हुये । ने. तर्सिनु । to be startled.

-लने, क्रि. धचिक ब्वये । ने. नराम्ररी उदाङ्गिनु । to expose coarsely.

-सने, क्रि. भजेने । ने. काम नलाग्ने गड्डी बिग्रनु ।

भइल:, सं. भइल:द्य: । ने. भैरव । God Bhairava.

-प्वा:, सं. (-प्वाल-) हैमाप्वा: । ने. भैरव-रन्ध्र । the passage for God Bhairava.

भउ[1], सं. (भति-) १. पलिंपलिं जुइम्ह जन्तु, नाउचा । ने. बिरालो । a cat. (हे. गुलु-) २. मि पुइगु भउचा । ने. खलाँती । bellows.

-ख्वा:, सं. (ख्वाल-) म्हुतुया थुना । ने. थुतुनो, पशुको मुख । the dimple on the upper lip.

-गा:, सं. भउप्वा:, कुँ, फय्‌फी वय् वनेत दय्‌कात:गु क्वपु पउया झ्या:चा । ने. भौप्वाल: । a gable window (lit. cat's hole).

-चा, सं. १. मचाचाम्ह भउ । ने. ड्याउरो, बिरालोको बच्चा । a kitten. २. ल्हातं संकेगु भउचा । ने. हाते खलाँती । hand bellows.

-मिखा, सं. (-ग:) हयंपु । ने. रिठ्ठाको बियाँ । soapberry seed. (lit. cat's eye).

भउ[2], सं. (भलि-) मलिमचा, भम्चा । ने. बुहारी । daughter-in-law. (हे. काय्-, किजा-, छ्य्-, भिंचा-).

भउख्वँ, सं. छ्ताजि सँयचि । ने. एक खालको भोटे नून । a kind of Tibetan foamy salt.

भकाभक, क्रि. वि. पकापक, छगू लिउ मेगु । ने. लगातार, भकाभक । one after another, in

rapid succession.

भकुंग्वारा, सं. (-गः) घ्वानाः म्हितीगु बल, फुटबल । ने. भकुन्डो । a football.

-ख्याः, सं. (ख्याक-) गुल्ल तुला वनिम्ह ख्याः । ने. गुड्ने ख्याक । a hobgoblin supposed to impede one by rolling about.

***भक्कु,** सं. १. फ्यांय्, ब्वःवीत छेलीगु । ने. गाली गर्दा योनिको अर्थमा प्रयोग हुने शब्द । the vulva used as a term of abuse. २. सवःया मिसा । ने. कुमारी, भैरवी । Goddess Bhairavi. (हे. सवः-)

भखारि, सं. (-गः) वा, छ्वक्ष्ठि स्वयनेगु पंबालाया तेप । ने. बाँस वा निगालोको चोयाले बुनेर बनाएको अन्न राख्ने भाँडो । a wicker contraption for storing grain.

-थने, क्रि. १. खिउँक्वंचा थने । ने. पेट भर्नु । to fill this up. २. धन मुने, प्वय्च्याये । ने. धन सोहोर्नु, बटुल्नु । to collect money (by fair means or foul).

-प्वःथये, क्रि. (ल) ज्याजि छुं मयासे हसुले । ने. कामै नगरी हसुर्नु । to squander money (doing nothing).

भगिने, क्रि. च्वका लुयावं वने । ने. चुच्चिंदै जानु । to taper. (हे. भ-)

भचा, अ. भतिचा । ने. अलिकति, थोरै । a little, a few.

भजन्, सं. (-गू) चःया मे । ने. कीर्तन, भजन । a hymn.

-खलः, सं. (लख-) भजन हालीपिनिगु पुचः । ने. भजन मण्डली । a group of hymn singers.

-याये, क्रि. (त) चःया नां काये । ने. नाम कीर्तन गर्नु । to sing hymn.

भजलपे, क्रि. १. नये, भपिये । ने. खानु, चपाउनु । to eat up. २. नया बिये । ने. पच पार्नु । to embezzle.

भजेंक, क्रि.वि. तसकं, छ्वगिक । ने. कामै नलाग्ने गरी बिग्रनु । (to devastate) completely. (हे. भ, भजेने).

भत, सं. भाःतया थःलाःपिं । ने. लोग्नेको आफन्त, बन्धुबान्धव । one's husband's kinsfolk. (हे. किजा-, केहें-, तता-, ताः-, दरा-, दाजु-, माजु-, मां-)

-मय्जु, सं. मिसा मचायात हनाः सःतीगु खँग्वः । ने. श्रीमती, सुश्री । mistress, madam (term of address).

भति, सं. अय्लाः थ्वँ मीगु व त्वंकीगु थाय्, सुलिं । ने. भट्टी, भट्टीपसल । a tavern.

भतिचा, अ. = भचा ।

भतु, सं. वाउँ मइना । ने. सुगा, आत्माराम । a parrot. (हे. झ्याः-, वाउँ-, सुकु-, हाकु-).

-आलु, सं. (-गः) हाकःचालुगु आलुया जात । ने. लाम्चो जातको आलु । an oblong potato.

-पंजः, सं. (जल-,-गू) स्वार्ने थतक्वत जुइ बलय् ज्वनेगु स्वानेबाः । ने. भरेङको पटरी वा बार । the railing of a stair-case.

भनि, सं. भलिं, भ्वजय् नसाज्वलं ज्वरय् याना नकीम्ह मनू । ने. भोजमा खाना तयार गर्ने र ख्वाउने मान्छे । one who prepares and serves food at a feast.

-क्वथा, सं. (-गू) भ्वय्या नसा त्वँसा तइगु कू वा कुथि । ने. खाद्य सामग्री राख्ने ठाउँ, भँडार । a place where provisions are stored.

भमः, सं. (मल-) १. (-गू) ताः न्वकू दुब्वेगु चाःचा । ने. तालाको किलो घुसार्ने फलामे चक्का । a pair of rings on a door to fasten a pad-lock. २. भंबः । ने. भमरो । a black bee.

भय्[1], सं. (मस-) थलबलं वाइगुया भाव । ने. भरिएर छचल्किने भाव, छचल्काइ । spillage.

-बिक, क्रि.वि. थलया म्हुतुसिं पिहां बंक । ने. छचल्किने गरी । (to fill) to oveflowing.

-बिये, भारा भारा वये । ने. छचल्किनु । to spill, oveflow.

भय्[2], सं. (भय-) ग्याःभाय् । ने. डर । fear.

-काये, क्रि. (ल) ग्याःभाय् दये । ने. डर मान्नु, भय हुनु । to be cautious.

भराय्, वि. तसकं, न्याक्क हे । ने. अजङको, बडेमाको । huge, gigantic.

भलसा, सं. लिधंसा, बः । ने. भरोसा । support.

भलिया, सं. भल्या, कु क्वबुइम्ह । ने. भरिया । a porter, coolie.

भलिं¹, सं. (लिन-) १. भनि । ने. भोजको खाना तयार गर्ने, कूक । २. सुवा, लड्का: । ने. सूपकार, भान्से । cook, server.

-च्वने, क्रि. भ्वजय् गुहालि याये । ने. भोजमा सहयोग गर्नु । to function as a cook and waiter at a feast.

भलिं², सं. म्हंचाय्केगुया भाव । ने. मितव्ययिता । thrift.

-दये, क्रि. (त) म्हंचाय्के स:म्ह जुये । ने. मितव्ययी हुनु । to become thrifty.

भसं, सं. (सन-) अप्व:म्ह । ने. उताउलो । an oversmart person. (हे. भ).

-थने, क्रि. अप्वय्के । ने. उत्ताउलो तुल्याउनु । to be oversmart.

भंग:, सं. (गल-) १ क्वप्वा: । ने. भुँडी । the abdomen. २. प्वा: । ने. पेट, लाद्रो । the stomach.

-तग्वये, क्रि. (ल) १. प्वा: तग्वये । ने. पेट फुल्नु, भुँडे हुनु । to become pot-bellied. २. प्वाथय् दये । ने. गर्भिणी हुनु, पेट बोक्नु । to be big with child.

भंब:, सं. (बल-) १. (-गू) ल:हू । ने. भुँवरी, छाल । a whirlpool. २. भम: । ने. भमरो, भँवरो । a large black bee.

भंसा:, सं. (साल-) पिनें ब:गु मालय् कर काइगु ज्यास: । ने. भन्सार । a customs office.

भ:, सं. (भल-) भलसा, बिस्वास । ने. आधार, भर, विश्वास । faith, confidence. (हे. त-). २. भर बीगु लव: । ने. साधन, उपकरण । appliance, means (हे. ज्या-, ल-, ल्वा-).

भाइ, सं. १. किजा । ने. आफूभन्दा कान्छो व्यक्ति, भाइ । one's younger brother. २. पासाभाइ । ने. बाल-संगाती, दौंतरी । a friend. (हे. पासा-).

-पासा, सं. = भाइ - २ ।

भाकि, सं. सिंया धव: । ने. तर्दू, काठको डाडु । a wooden ladle.

भागि, सं. अनि । ने. ढोग, अभिवादन । salute, bow.

भागे, सं. (-गू) कर्म । ने. भाग्य । luck, chance. (हे. भक्कु-)

भाग्ला, सं. भाग्लाता । ने. लाटो, गुँगो । a deaf-mute.

भाग्लि, सं. भाग्लाति । ने. लाटी, गुँगी । a deaf-mute woman.

भाजं, सं. (भाजन) १. (-पा:) चतामरि छुइगु नया थल । ने. चटामरी पकाउने तावा । a griddle. (हे. चा-, न-). २. (-ग:) क:नि मुस्या सीगु चाया भाजं । ने. हाँडी । a frying pot.

-मिखा, सं. गबलें ख्वय् मवइम्ह मनू । ने. कहिल्यै रून नआउने मान्छे । a heartless person (who never weeps).

भाजु, सं. मिजंयात हनेकथं छेलीगु खँग्व: । ने. श्रीमान् । Mister. (हे. ध:-)

भाय्, सं. (भास-) १. (-गू) थ:गु नुग:खँ कत:यात सीकेबीगु खँ बाय् खँपु । ने. भाषा । language. (हे. कक्व-, घेसें- चि-, पुं-) २. म्हकुचा संका: केनेगु भाय् । ने. इशारा, भावभंगी, संकेत । gesture, signal; nod. (हे. छ्यूं-, मिखा-, ल्हा:). ३. हाउभाउ । ने. अंगको चेष्टा, भाउ gesture, acting.

-याये, क्रि. (त) हाउभाउ केने । ने. अभिनय गर्नु, संकेत गर्नु । to act, gesticulate.

-लचं, सं. (चन-) १. (-गू) भाय्यात स्वेगु मिखा । ने. भाषालाई हेर्ने दृष्टिकोण, पारा । the angle or attitude of studying a languge. २. (-ता) भाय्यात नियमं चिना:हइगु सास्त्र । ने. व्याकरण । a grammar.

-लमि, सं. थी थी निताजि भाय् ल्हाइपिनि बिचय् खँ ब्याकाबीम्ह । ने. दोभासे । interpreter, translator.

-ल्हाये, क्रि. (त) १. खँ ल्हाये । ने. कुरा गर्नु । to speak २. गाये, गा:गु जुये । ने. पुग्नु, भ्याउनु । to suffice.

-सिये, क्रि. (ल) भाय् सिउम्ह बाय् म्हसिउम्ह जुये । ने. रत्तिनु, सधिनु, तह लाग्नु । (of pet) to be tamed, trained.

-सेने, क्रि. १. भाय् सय्के बाय् सय्का काये । ने. भाषा

सिक्नु, जान्नु। to learn a language. २. क्वथि थुने, हिस्याये। ने. खिसी गर्नु, खिल्ली उडाउनु। to mimic, ridicule, tame. ३. भाय्या बां वने। ने. भाषा बिग्रनु। (of a language) to decay.

-हिले, छगू भाय्यात मेय्गु भासय् हिले। ने. अनुवाद गर्नु, उल्था गर्नु। to translate.

भाय्प, क्रि. वि. बाहेक। ने. बेगर, बिना। prep. except.

भारा, सं. १. (-गः) थल, थलबल। ने. भाँडा। a pot (हे. चा-, ली-, सीजः). २. बाः। ने. बहाल। rental.

-कुरा, सं. (-ज्वः) थलबल। ने. भाँडाकुँडा। a kitchenware.

भाला, सं. १. (-गू) जिम्मा। ने. अभिभारा। responsibility. २. (-पु) भिंदिपाः, छताजि सुइगु ल्वावः। ने. बर्छा, भाला। a spear, lance.

भालिं, सं. (लिन-,पाः) देय्मा लसि वःगु थ्वँ वँय्गु ज्वलं। ने. चाल्नी, छन्ना। a flat strainer. २. लिपाकिचा। ने. रिकापी। a tray.

-सपः, सं. (पल-) १. फय्लिं फ्वःगु सपः। ने. पंखा आकारको चुल्थो बटाइ। a fan-shaped coiffeur.

भालु, सं. माकः धुं। ने. भालू। a bear.

-ल्वाके, क्रि. थपुक्वपु जुये, ज्वः थिने। ने. संभोग गर्नु। to engage in sexual intercourse.

भांग, सं. गजि, काइगु छता घाँय्मा। ने. गाँजा, भाङ। hemp.

भांता, सं. (-गः) छताजि बाँउचा। ने. भन्टा, भिंडा। brinjal, aubergine.

भांतां, वि. व्हालुगु, तहाकःगु। ने. खुकुलो, लामो। loose, long.

-लं, सं. (लन-, पाः) भांतांक तहाःगु मिसा मचातय् लं। ने. व्हालंबि लहँगा। a girl's ankle-length dress split on either side.

भांतांभुंतुं, क्रि. वि. लालार्थे, मंदुये। ने. जथाभावी। at random.

भाः[१]**,** सं. (भाव- १. मू। ने. भाउ, मूल्य। price. २. हनेपहः। ने. मर्यादा। prestige.

-क्वपाले, क्रि. मू क्व काये, भाःयाये। ने. भाउ घटाउनु। to beat down (price).

-क्वःछिये, क्रि. (त) भाःचिने वाय् भाः चिये। ने. मोल राख्नु, ठेक्नु। to settle the price.

-च्वछाये, क्रि. (ल) भाः थकाये। ने. मोल बढाउनु, अधिमूल्यन गर्नु। to raise the price.

-याये, क्रि. (त) मू याये। ने. मोलतोल गर्नु। to bargain, haggle.

भाः[२]**,** सं. (भाल-) लाय्कूया सिक बुकया खँ कंजुइपिं। ने. संन्देश वाहक, दूत (जन्म-मरणको)। a palace messenger (conveying the news of births, deaths).

भाः[३]**,** अ. न्हेकपा, सिनः तीगु थाय्। ने. निधार, भाल। the forehead. (हे. गुलु-, ची-, नि-, पउ-, बि-, लु-).

-पिये, क्रि. (ल) घ्वायुये, दुनुगलं चाये। ने. वास्तविकता बुझ्नु, यथार्थ ज्ञान हुनु। to come to know the reality of.

भाःत, सं. मिजं। ने. पोइ, लोग्ने। one's husband.

-बिये, क्रि. (ल) लेवः केने। ने. नाठो देखाउनु। to accuse a woman of adultery.

भि, सं. (-गू) तिं वाय् पंबालां खुया लेवं तयातःगु बसि। ने. लिउनले पोतेको बाँस वा नर्कटको छेकाबार। a partition of wattles. २. पंबाला वा तिंमा ग्वयः। ने. बाँस वा नर्कटको बार। reed or bamboo curtain (हे. तिं-, पं-).

-खा, सं. (-खा) भिं दय्का तःगु छेँचा। ने. कटेरो, झुप्रो। a hovel, hut.

भिछु, सं. बुद्धया सिसे मचा। ने. बौद्ध संन्यासी, भिक्षु। a Buddhist monk.

भिने, क्रि. १. बांलाये, भिनावये। ने. राम्रो वा असल हुनु। to become better, nicer. २. दय्कूगु वाय् ल्वकंगु जुये। ने. टालटुल वा सम्हार गरेको हुनु। to be repaired, mended.

भिमिलि, सं. (-गू) फय्लिं, फय्या धाः केनीगु ज्वलं। ने. पंखा, आकाश कुक्कुट। the weather vane, weather cock.

भिलिलि, सं. भिल्सि, पल्पसा। ने. बिजुली, दामिनी। a lightening flash.

-त्वये, क्रि. (ल) पालापिलि वये। ने. बिजुली चम्कनु। (of a lightening) to flash.

भिं, वि. गतिलाःगु । ने. गतिलो, असल । good, fine.

-क, क्रि. वि. गतिलाक । ने. सकुशल, राम्रो हुने गरी । safely, nicely.

-के, क्रि. १. दय्के, ल्व्हने । ने. मरम्मत गर्नु । to repair. २. अय्लाः व्हाये । ने. रक्सी शोधन गर्नु । to redistil.

-तुना, सं. सुभाय् । ने. बधाइ, अभिवादन । congratulation.

-तुने, क्रि. भिंतुना देछाये, सुभाय् बिये । ने. बधाइ दिनु, अभिवादन गर्नु । to congratulate.

भिंचा, सं. भिनामचा । ने. भानिज, भान्जो । one's sister's offspring.

भिंदियाः, सं. (पाल-,-गू) भाला, सुइगु छताजि ल्वाभः। ने. बर्छा, भाला । a spear; lance.

भिंपू, सं. (पुलि-, गः) मूतूगु ह्याउँगु पू । ने. मुगा । coral.

भी, सं. १. सिसा बुसाया भे । ने. केस्रा । a vertical section of a fruit. २. लाभी, लाग्बारा । ने. पाँसुला, मांसपेशी । muscle. (हे. ला-)

-घंगलाः, न. (-पा) ज्वालय् हनातःगु घंगला । ने. चाँप । a cluster of bells.

भु, सं. १ देय्मा । ने. थाल, थाली । a plate, dish. (हे. कि-, थाय्-, पुजा-). २. बुँ, पृथिवि । ने. भू, भूमि । the earth.

-खा, सं. भ्वखा । ने. भूकम्प, भुइँचालो । an earthquake.

भुइये, क्रि. भुयुये, भुइसे च्वने । ने. खैरो वा धुम्रो हुनु । to become grey; to turn pale, to fade.

भुक्क, वि. जाःगु, कचामचा दुगु । ने. फुलेको, हुप्प परेको । (of a plant) thick with foliage.

-चिने, क्रि. भ्वचिने । ने. हाँगिनु, हुप्प पर्नु । to have many branches, be puffed up.

-बये, क्रि. (वल) = भुक्क चिने ।

भुखा, सं. १. घूघाः मुनेगु थाय् कुंचा । ने. रद्दी फोहर मैला थुपार्ने ठाउँ । a garbage-dumping place. २. भ्वखा । ने. भूकम्प । an earthquake. (हे. भु).

भुजः, सं. (जल-,-गू) छ्वातुग भ्राः । ने. झाडी । a thick bush. (हे. तिँ-, न्हाय्कं-, पं-).

भुजा, सं. (-गः) जा । ने. भात, दरबारे भाषामा भुजा । cooked rice.

भुजिं, सं. (जिन-) फोहर थाय् दइम्ह की बिशेष, ल्वय् हइपिं की । ने. झिँगो । a house-fly. (हे. खि-, खिचा;सा-). २. चिवा काइम्ह । ने. जासूस, गुप्तचर । a spy.

-खि, सं. छ्वालय् दया वइगु हाकू फुति फाति । ने. मुखको चाया वा टाटा । the freckles.

भुजुं, सं. (जुन-) पुलिस, माहां । ने. प्रहरी, सिपाही । a policeman, soldier.

भुज्याः, सं. (ज्याल-) लय्ताय् याइगु ज्या । ने. खुशियालीमा गरिने क्रियाकलाप । a festive occasion.

भुति, सं. (-गः) छता बूबः । ने. बोडी । bean, long bean. (हे. माकः-).

-माकः, सं. (कल-) न्हिपं ताहाम्ह माक । ने. लामो पुच्छर भएको बाँदर, ढेडु । a Himalayan monkey, langoor.

भुतु, सं. बागः मिसा । ने. पुडकी, डल्ली आइमाई । a short woman.

भुतुमालि, सं. (-पाः) ब्वेकाः म्हितिगु भोंया छताजि ज्वलं । ने. चङ्गा । a paper-kite.

भुतुमुतु, वि. ताकु बाय् च्वालु नितां मखुगु । ने. लेदो लेदो परेको । pulpy.

-चिने, क्रि. च्वालु तने, ताकु ताकु धाये । ने. बाक्लिनु । to thicken.

भुतू, सं. (तुलि-) १. (-कू) जाधु कैंधु याय्गु थाय् । ने. भान्छाकोठा । a kitchen. २. (-प्वाः) भुतूप्वाः । ने. चुल्हो । a hearth stove.

-थःमि, सं. (-गू) स्वप्वाः भुतू दय्केत छिंगु नकुचा । ने. तीन प्वालको चुल्हो बनाउने तीन चुच्चे फलाम । three iron rings joined together to form the openings of an oven.

-थां, सं. (थान-,-गः) छुसा थल । ने. मसला राख्ने डिब्बा । a spice box (with several compartments).

भुनु, अनु. (द्वि) १. मुइँ मुइँ बाय् तुइँतुइँ सः । ने. भुनभुनाइ, भुनभुन कराएको आवाज । buzzing sound. २. मुतुमुतु । ने. मुतमुताइ । mumbling.

-हाले, क्रि. मधुइकयं हाले । ने. मुतमुताउनु । to mumble, mutter.

भुने, क्रि. १. त्वपुये । ने. छोप्नु । to cover up. २. हिने । ने. बेर्नु । to roll up. ३. हुल याये । ने. झुम्मिनु, हुल गर्नु । to crowd, swarm. (हे. हय्-).

भुयु, वि. सिसि घाःगु । ने. खैरो, धुसो । grey.

-चःति, सं. (-प्ति) तसकं नेलाः वइगु चःति । ने. अस्वस्थतामा आउने पसिना । sweating due to exhaustion (lit. grey sweat).

भुयुवा, सं. भुयुम्ह चखुं । ने. खैरो भँगेरो । a grey sparrow.

भुरु, अनु. (द्वि) चखुं बखुंतय् पपूया सः । ने. भुर्र, चराचुरुंगीको उडाइ । flappping sound produced by birds in flight.

-ङ, (भुरुंक) क्रि. सःबियाः, पपू संकाः । ने. भुर्र उड्ने क्रिया । (to fly away) abruptly, with a flapping sound.

भुलाय्, सं. (लास-,-पु) भुलाय्गा, चुलुचुलुमिंगु तःजिगु गा । ने. भुलायो, भुवैभुवा हुने गरी बुनेको नरम खास्टो । a silk shawl.

-पाछाये, क्रि. (ल) बराय् चाये । ने. बडप्पन देखाउनु । to be conceited.

भुलां¹, सं. (लाम-) बिचाः सचाः याइगु म्हकुचा । ने. चैतन्य । sensory organs.

भुलां², सं. (लान-) १. (-गू) ब्वरिस बिद्या । ने. टुनामुना । witchcraft. २. भुलांज्या याइम्ह । ने. चटकी, जादूगर । a juggler, magician.

-ज्या, सं. (-गू) भुलं नकेगु ज्याः, अजू चायकेगु ज्या । ने. मायाजाल, इन्द्रजाल । magic, jugglery.

-बाबु, सं. नकितिनि भुलांज्या सयकाच्वंम्ह । ने. सिकारु चटकी । a magician in the making.

भुलु¹, सं. (-गः) प्वःतय् न्या लाना लिस्से तइगु थलचा । ने. फुर्लुङ । a creel.

भुलु², वि. बुलु, भुइभाय्दंगु । ने. धमिलो । obscure.

-क, क्रि. वि. सीमदयक । ने. धमिलो हुनेगरी । (to print, paint) obscurely.

-के, क्रि. भुलुसे च्वंके । ने. धमिलो पार्नु । to make obscure, indistinct.

-खा, सं. भुलूखा, न्हिकां म्फंगः । ने. लाटोकोसेरो । an owl.

भुलुसुलु, सं. १. भुलु । ने. गज्याङ्गमज्याङ scattered २. वि. भुलः सुलःदंगु । ने. फिँजिएको, गज्याङ्गुजुङ । (of hair) dishevelled.

-दने, क्रि. भुलःसुलःदने । ने. नकोरिएर फिँजिएको हुनु (कपाल) । (of hair) to be dishevelled.

भुवा, सं. तँय् । ने. सिमल, कपास आदिको नरम रुवा । fur.

-थाये, क्रि. (त) तँय् थाये, भुवा पिकाये । ने. भुवा उठाउनु । to brush up wollen shawls.

भुवाः, सं. (वाल-) छेँय् च्वनाः सुसाःकुसाः याइम्ह । ने. घरको हेरविचार गर्ने । a guardian (snake).

भुसा, सं. (-पु) सा, म्यय् तयत नकेगु नसा । ने. गाइवस्तुलाई ख्वाउने वस्तु, भुस्सा । fodder.

-कइ, सं. (इच-,-गः) मुल्ल पुचः पुचलय् वइगु कइ । ने. दादुरा । measles.

भुसु, अ. गाक्क, थः थम्हं । ने. पूरापूर, आफै । entire.

-क्क, क्रि. वि. याउंक, बांलाक, थय्क ग्वारातुलागु ला भुसुक्क हे न्ह्यःवल का । ने. भुसुक्क । completely, fully, entirely.

भुसेये, क्रि. (ल) बिसि वने । ने. भाग्नु । to run off, flee.

भुस्यः, वि. १. ग्याफरा । ने. डरछेरुवा । a coward, timid. २. बिसिवनीम्ह । ने. भगुवा । escapist.

भुस्याः, सं. (स्याल-,-पा) तपागु छुस्याः । ने. झ्याम्टो । a pair of large cymbals.

भुँइँ, अनु. हा बाय् कीतय् हाः सः । ने. माहुरी आदिको भुनभुन । humming, buzzing.

-तुँइँ तुँइँ, दिपाःमदय्क वइगु कीकाय्तय् सः । ने. एकनाससे आइरहने कीराको स्वर । excessive buzzing.

भुँसा, सं. (-गू) भुनेगु ज्वलं । ने. छोप्ने साधन । a

covering.

भू¹, सं. (भुलि-) स्वापू । ने. जोर्नी, सन्धि । a joint, seam (हे. ग:-).

-न्या, सं. ध्वपय् दइम्ह छ्ताजि न्या । ने. बाम माछा । an eel.

भू², सं. (भुलि-,-गू) भ्वय् । ने. भोज । a feast. (हे. बाय्-, लस-, व्छेय्ला-, सिल-, सीका-).

-चचा, सं. (-पु) पुजा हीका: नइगु भ्वय्या चिप वाय्त हालीगु चचा मे । ने. चर्यागीत, धार्मिक भोजको जुठो मिल्काउन लैजादा गाइने गीत । set of songs sung when the residual of a feast is discarded in order to ward off evil spirits.

भूत, सं. अगति, प्रेत । ने. भूत, प्रेत । a ghost, evil spirit. (हे. चिप-)

भेग:, सं. (गल-) १. चिग्व:चागु चा थल । ने. मिर्उट । an earthen bowl. २. भुतुचाम्ह मिसा । ने. पुड्की आइमाई ।

भेग्रि, सं. = भेग: २. ।

भेलय्, उप. सतिक ला:गु, स्वा:गु । ने. संलग्न हुनु, जोडिनु । pref. juxta- ad-

-जाये, क्रि. (ल) सतिकं म्हसिउम्ह जुये, हमेखेम दये । ने. पारिवारिक सम्बन्ध हुनु । to become familiar with.

-पुने, क्रि. १. भेलय्जाये । २. भेलय्बुले । ने. घुलमिल हुनु । to make one with.

भेला, सं. (-सा:) तँय् ये लुमुगु छ्ताजि काप: । ने. मसिनो भुवा हुने न्यानो भेला कपडा । a blended fabric of cotton and wool.

भेलु, सं. १. थ्वँ बाय् अय्ला: घ:, पचलिक्वं । ने. जाँड रक्सी राख्ने घैंटो । a jar for storing liquor. २. भैल:च: । ने. भैरव । God Bhairava.

-प्वा:, सं. (प्वाल-,-) हैमाप्वा: । ने. रन्ध्र, देव मार्ग । the passage for him.

भेलुये, क्रि. (ल) १. घेचुये । ने. टेढिनु, छर्के हुनु । (of something) to incline. २. घेघे चुये । ने. लरखराउनु, ढलमलाउनु । to stagger, be fully drunk. (हे. बाम्ह-).

भेल्लुक, क्रि. वि. तसकं सितुपातुवंक । ने. बेसरी, मरुञ्जेल । to the extent of making one a cripple.

भेल्सि, सं. १. गाच्व: । ने. पछ्यौराको टुप्पो । frills on a shawl. २. पर्सि च्व: । ने. सप्को । the inside end of a sari. ३. भ्याय्सिँ । ने.भाटो । the principal rafter.

भेसेंच्वने, क्रि. भेलुये । ने. टेढिनु, छर्के पर्नु । (of something) to incline, take an oblique position.

भेसेंलुये, क्रि. (ल) १. भेसेंच्वने । ने. बाङ्गिनु । २. बुँ ख्य: खी पालुये । ने. भिरालो पर्नु । (of field) to slope down.

भेसेंवये, क्रि. (ल) दुनी यें च्वने । ने. घर भत्कने गरी ढल्किनु, ढल्न खोज्नु । (of a house) to slope outwards, to collapse.

भ्यात:, सं. (तल-) ताकुगु वाउँचा कें । ने. भ्यातल । a thick soup made of green vegetables and flour etc.

भ्याबर, सं.१. काय्य:गु थ्वँ । ने. कडा जाँड । a strong beer. २. थ्वँगुलु । ने. पिपक्कड । a drunkard.

भ्याये, क्रि. (त) खने दय्क धाये । ने. भिर्नु (देखिने गरी) । to wear, to display on the pocket.

भ्याय्, १. अनु. फइचा हा:गु स: । ने. भेंडा कराएको स्वर । the bleating of a ram. २. सं. भेल्सि, मूबाहा । ने. भाटो । the principal rafter.

-सिँ१, सं. (-ग:) = भ्याय् २. ।

भ्यांतलि, भ्यात्त च्वंम्ह मिसा । ने. भ्यान्ति, भ्याङ्ले आइमाई । a woman with big buttocks. (हे. सिंतलि).

भ्यांति, सं. = भ्यांतलि ।

भ्या:¹, सं. (भ्याक-) १. कीगु वा इयिमिथि जुगुया माव । ने. लसपस, लाटलुट । stain, contamination.

भ्या:², वि. भ्याकं कीगु । ने. लसपस भएको, भ्याक भएको । contaminated.

भ्व¹, वि. फुक्क, सकलें । ने. सबै, संम्पूर्ण । all, entire.

-खा, सं. (-गू) छगुलिं खाइगुया माव, भुखा । ने.

भूकम्प, मुइँचालो। an earthquuake.

-खाब्वये, क्रि. (ल) छगुलिं बाय् फुक्कं सने। ने. भुइँचालो जानु। (of an earthquake) to occur.

-छि, सं. छगुलिं ज:। ने. चुल्है (चुल्है निम्तो)। the entire family.

-ल्वय्, सं. (ल्वच-) भ्वछि भ्वछि सितं पुनाबने य:गु ल्वय्। ने. डरलाग्दो सरुवा रोग। an epidemic, contagious disease.

भ्व[२], सं. भ्वक, कचामचा। ने. हाँगाबिंगा। a close cluster of branches.

-खाये, क्रि. (त) भ्वचिने, भ्वक जाये। ने. फाङ्गिनु, हाङ्गिनु। to have a close cluster of branches.

-छ्याये, क्रि. (त) १. मा छ्याये, छमां त:मा दय्के। ने. कलमी गर्नु। to divide one plant into many, to engraft. २. कचा न्हाये। ने. छिमल्नु, छाँट्नु। to thin out.

-जाये, क्रि. (ल) भ्वखाये।

भ्वगत्या, सं. (-ग:) भ्वंसि। ने. भोगटे। a shaddock, pomelo.

भ्वत, सं. १. (-पा:) प्वाकलं। ने. भोटो। a close-fitting upper garment. (हे. ल). २. तता:जु, पीभत। ने. भाउज्यू। one's elder brother's wife.

-केने, क्रि. भ्वत जात्रा याये। ने. भोटो देखाउनु। to exhibit the vest of Machendra Nath ceremonially.

-जात्रा, सं. (-गू) ज्याबुला खेलय् जुइगु भ्वत केने जात्रा। ने. ज्याउलाखेलको भोटो देखाउने जात्रा। a festival connected with this.

भ्वपुये, क्रि. (ल) १. भपुये, भागियाये। ने. ढोग दिनु। to bow to . २. थल क्वपसां पुइके। ने. घोप्ट्याउनु। to overturn. ३. बार्चा भपुये, भा:पी मफय्के। ने. बेस्करी घोक्नु (जाँड, रक्सी)। to drink to excess, immoderately.

भ्वय्, सं. (भ्वज-) नख: चखतय् त:ता ल्वसा-घासा तया: नयत्वने याइगु। ने. भोज। a feast, banquet.

-पवगिं, सं. (गिन-) भ्वय् पवना जुइम्ह। ने. निम्तो बिना नै भोज खान हिंड्ने मान्छे। a beggarly person.

-वने, क्रि. १. भ्वजय् प्याक: वने। ने. भोजमा सम्मिलित हुनु। to attend a feast. २. मदये, सिये, कुमाचिया ब्वा भ्वय् वन हैं। ने. मर्नु, खस्नु। to die.

भ्वय्कने, क्रि. १. मिखा थकने। ने. आँखा माथितिर पल्टिनु। (of eyes) to roll upward. २. वयाय् प्वयाय् जुये। ने. आच्छु आच्छु हुनु। to be perplexed.

भ्वरि, सं. (-ग:) प्वा:, आतापुति। ने. पेट, भुँडी। the belly.

-खाये, क्रि. (त) १. भ्वरि तग्वये। ने. भुँडे हुनु वा बन्नु। to be potbellied. २. प्वेच्याये, त:मिजुये। ने. धनी हुनु। to become wealthy. ३. भ्वरि पिहां वया: छेँ दुने तेने। ने. घरको भुँडी निस्केर ढल्न लाग्नु। (of a house) to bulge, about to collapse.

-पिल्वहृये, क्रि. (ल) १. स्वयना त:गु पितकाये। ने. साँचिराखेको धन सम्पति बाहिर निकाल्नु। to disembowel, to empty the treasury. २. आगं प्वला विये। ने. गुह्य भेद खोल्नु। to leak out the secrecy of.

भ्वल्याये, क्रि. (त) १. पंलिये। ने. पक्ष लिनु, कुनै पट्टि लाग्नु। to take side, plead for. २. छग: थलं मेय्गु थलय् प्वंके। ने. एउटा भाँडोबाट अर्को भाँडोमा सार्नु। to transfer from one container to another ३. यक्व अयला थ्वँ त्वने। ने. घोक्नु (रक्सी, जाँड)। to drink to excess, immoderately.

भ्वसुक, क्रि. वि. १. भुसुक्क, छंगु खँ ला भ्वसुक ल्वमन का। ने. एक्कासि बिर्सिने गरी, भुसुक्क। (to forget) fully, completely. २. भा:पियां भा:पी मफय्क। ने. अड्नै नसक्ने गरी। (to sleep) soundly. ३. तसकं भ्वभ्वसुक। ने. बेसरी, मुखले टेक्ने गरी। (to thrash) soundly.

भ्वसुये, क्रि. (ल) १. धेचुये, मचा मांया ब्वहलय् भ्वसुल। ने. ढेस्सिनु, नुहुनु। to lean over, incline. २. भागि बाय् अनि याये। ने. ढोग्नु, घोप्टिनु, लल्पसार पर्नु। to prostrate, bow down.

भ्वं१, सं. (भ्वंत-,-पा:) १. च्वे चीत ज्याय् खेले दुगु पउ। ने. कागज। paper (हे. मसि-, ल:-). २. अद्दाय् च्वया त:गु भ्वं। ने. अड्डाको कागजात, कागजपत्र। official paper, document.

-सि, सं. (-ग:) पिर्नें छ्वः छ्वला स्वाका स्वाका च्वंगु सि। ने. भोगटे। a shaddock.

-सिक्व, सं. पासिक्व, घालसिक्वयें थाय्या नां। ने. प्यूखा टोल। the name of a neigbourhood in Kathmandu.

-स्वां, सं. (स्वान-,-फ्व:) भ्वतं ज्याना त:गु स्वां। ने. कागजको फूल। an artificial flower. (made of papers).

भ्वं२, सं. (भ्वन-,-ग:) भ्वंचा। ने. सानो भुँडुल्को। a small container of clay. (हे. चि-, जी-, मल्ला-, हिं-).

भ्वा, सं. बजि बिजिया छ्भ्वा:। ने. फाँक। a handful or mouthful; morsel.

-का, सं. भ्वातिनेगुया भाव। ने. फाँक हाल्नुको भाव। the act of taking a morsel.

-तिने, क्रि. भ्वातिये। ने. फाँक हाल्नु। to put a handful, morsel into the mouth.

भ्वाक्क, क्रि. वि. १. छुं वस्तु दिकेगु क्रिया। ने. कुनै वस्तु राख्ने वा बिसाउने क्रिया। with a dull sound (to place a load). २. छ्युं (चनंक)। ने. एकै मारमा (छिनाल्नु)। at a stroke (to cut asunder, behead).

भ्वातिं, सं. (तिन-) मिसाम्ह च्य:। ने. सुसारे, कमारी। a maid-servant.

-च्वने, क्रि. भ्वातिं जुया बिये। ने. सुसारे वा कमारी बन्नु। to serve as a maid.

भ्वाथये, क्रि. (ल) भ्वाथ: जुये। ने. फुत्रिनु। to be hollow.

भ्वाथ:, सं. (थल-) गूगुं ज्याय् खेले मदुगु। ने. फुत्रो, थाङ्नो। a piece of rag.

भ्वाभये, क्रि. (ल) दुस्व: बाय् दुथ: मद्ये। ने. खोक्रिनु, रित्तिनु। to be hollow, empty.

भ्वाभ:, वि. पुलां जुया दुने किलं नयेधुंकुगु। ने. जीर्ण, भित्रभित्र कीराले खाएर घोत्रिसकेको पुरानो। old, hollow.

भ्वासा, अ. नायु, क्यातु। ने नरम, कमलो। soft.

-पासि, सं. (-ग:) भ्वासा भ्वासा बंगु पासि। ने. फसफस जाने कमलो खालको नासपाती, फस्को। a soft pear.

-ल्वहं, सं. (हंत-,-ग:) नायुगु ल्वहं, सख्वा दयकेगु ल्वहं। ने. चूनढुङ्गा। a limestone.

भ्वासि, वि. त:धंछु, अप्व:। ने. रवाफिलो, भड्किलो। showy, ostentatious.

-खँ, सं. (-गू) त:धंछूगु खँ। ने. उत्ताउलो कुरा। boasting; bragging.

-चाये, क्रि. (ल) त:धंछूये, अप्वये। ने. रवाफ देखाउनु, उत्ताउलो हुनु। be show off, boast.

भ्वाईंया, अनु. हा बाय् भुजितय् स:। ने. भिँगो आदिको भुनभुन आवाज। humming, buzzing sound.

भ्वाँय्, अनु. बाजं बिजंया स:। ने. फुक्ने बाजाको आवाज। a blaring sound (e.g. of a trumpet).

-पुं, १. अनु. भ्वतरं बीगु भ्वाँय् प्वाँय् स:। ने. हर्न, ध्वनि। the honking sound of the siren etc. २. (-गू) भ्वतरया घंति। ने. सवारीको घन्टी, ध्वनि। a horn (of e.g. a car).

भ्वाँयुक, क्रि.वि. तमं, ज्वेपिया। ने. वक्र दृष्टिले, (हेर्नु) रिसले (आँखा तर्नु)। (to look at) angrily, maliciously.

भ्वांचा, सं. बुद्धि मदुम्ह, ह्वांतां। ने. ग्वाङ्ग्रे, बुद्धू। an idiotic person.

भ्वा:, सं. (भ्वाल-) १. छक्व: भ्वातिनेत गा:गु ल्हा:या बजि। ने. एक फाँक पुग्ने हातभरिको अन्न। a handful or mouthful morsel. २. नुगलं वा:चा:गुया भाव। ने. चेतनशीलता। consciousness.

-तिने, क्रि. ल्हा:या बजि बाजि म्हुतुइ तिने। ने. फाँक हाल्नु। to fling handful of something into the mouth.

-दने, क्रि. १. न्हेलं चाये। ने. बिम्फनु, सचेत हुनु। to wake up. २. ध्वाबंक थुये। ने. भित्रैदेखि अक्षरस: बुझ्नु। to come to know the

reality of.

भ्वा:, अनु. कुका दिकूगु स: । ने. धड्याम्म, ढ्वाक्क । thud, dull sound.

-क, क्रि. वि. १. तसकं, स:वयक । ने. बेसरी, आवाज आउने गरी । with a dull sound. २. छ्यु, चनंक । ने. एकै चोटमा, छिनिने गरी । at a stroke (to behead).

-भ्वां, क्रि. वि. दिपा: मदयक, तसकं । ने. लगातार, बेसरी । (to bang, kick) repeatedly, with a thud.

म

म१, अ. म्व, कुँ, हा, ज:या अर्थ क:घाना त:गु खँग्व: । ने. भूस, धुवाँ, बाफ र प्रकाशलाई अर्थ्याएर समेटेको शब्द । pertaining to husk, smoke, vapour and light.

-क:, सं. (कल-,-ग:) मि न्वयका: कुनेगु थल । ने. मक्ल । a brazier. (हे. अथ:-, गुंगू-).

-खि, सं. (-ग) चुरोसया नउनिउ तयगु थल । ने. खरानीदान । an ashtray.

-चिकं, सं. (-प्ति) मतचिकं । ने. मटीतेल । kerosene oil.

-त, सं. (-प्वा:) ज: बीगु ज्वलं । ने. बत्ती । a lamp. (हे. मत).

-थ:, सं. (थल-,-गू) मि न्वया च्वनीग थाय् । ने. अग्निकुण्ड । a fire-pit, hearth. (हे. अगिं-).

म२, ग. म्ह, ज्यान दुगु छुं निनेत छेले दुगु तँजिग्व:, छम्ह मनू । ने. ज्यान भएकोलाई बुझाउँदा अन्त्यमा जोडिएर गणना बुझाउने गणक । cl. for living beings. (हे. म्ह१, म्ह४)

म३, क्रि. वि. यासुया न्हय:ने बाय् न्हेतँसाया लिउने मंथनेत स्वचा: बनीगु खँग्व: । ने. नकार्ने अर्थमा पूर्वसर्ग र मूल क्रियाको बीचमा घुसारिने मकार । not; an insertive generic negation.

मइतुलि, सं. मइतुलु, सप:दुम्ह फंग: । ने. जुरेली, बुलबुल । a nightingale.

मइन, सं. (-कू) सी । ने. मैन । wax.

-मत, सं. (-प्वा:) सीइता: । ने. मैनबत्ती । a candle.

मइना, सं. खँस:म्ह फंग: । ने. सुगा, मैना । a parrot, black-bird. (हे. वाँउँ-, हाकु-).

मइयाँ, सं. १. लायकूया म्ह्याय्‌मचा । ने. राजकुमारी, छोरीबेटीलाई भनिने शब्द, मैया । a princess.

मखमल, सं. (-सा:) छ्ये जक भुवा थाना त:गु नायुगु काप: । ने. कोमल, नरम मखमलको कपडा । velvet.

-ख्वँयूला, सं. नाइसेच्वंक मूपा त:गु ख्वँयूला । ने. नरम हुने गरी मुछेको वा साँधेको ख्वेला । a preparation of boiled meat.

-स्वां, सं. (स्वान-,प्व:) नाइसे च्वंगु छताजि स्वां । ने. मखमली फूल । a hoya, carnosa.

मखु, क्रि.वि. ख:या अ:ख । ने. होइन । no, not.

मग:, सं. (गल-) नेपा:या छगू जाति । ने. मगर, मगर जाति । an ethnic community.

-खिं, सं. (खिन-,-ग:) विचा ग्व:गु छिंगु खिं । ने. मादल । a drum named after them. (हे. खिं).

-भाय्, सं. (भास-,-गू) मग: तसें ल्हाइगु भाय् । ने. मगर-भाषा । their language.

मगा:, वि. गाक्व मखु, मचा: । ने. नपुग,अपर्याप्त । insufficient.

मग्यासे, क्रि. वि. ग्या:भाय् मकासे । ने. निडर भएर । fearlessly, without hesitation.

मचा, सं. नकितिनि बूम्ह । ने. बच्चा, बालक, नानी । a baby, child. (हे. कच-, क्वया-, ज्व:-, ध्याका-, धुकू-).

-कचि, सं. मचाया ख्वालय् निभालं तपेंक मकय्‌केत थनीगु स्वपु तिं । ने. दूधे बच्चालाई सियाँल दिन उभ्याइने नर्कटको तीनखुट्टे वस्तु । a tripod supporting a piece of cloth to keep a baby away from the sun and flies etc.

-कामि, सं. मचामायलिं । ने. बच्चाको हेरचाह गर्ने । a baby-sitter.

-खँ, सं. क्वातु मजूगु खँ । ने. अपरिपक्व कुरा, केटौले कुरा । childish talk.

-ख:, सं. (खत-,-गू) लिउनें घ्वाना: मचायात चाहीकीगु ख:चा । ने. पछाडिबाट घच्याडेर ससाना

बच्चालाई राखेर डुलाउने साधन, घचेटो । a perambulator.

-खाचा, सं. मचात, मचापिं । ने. बालबच्चा । children.

-गा, सं. (-पु) चिचापुगु गाचा । ने. मजेत्रो । a coverlet, scarf.

-छैं, सं. क्वप्वाः, प्वाथय् दुने मचा च्वनीगु थाय् । ने. गर्भाशय, पाठेघर । the womb.

-माय्लिं, सं. (लिन-) = मचाकामि ।

-ल्याय्म, सं. नच्चाम्ह मिजंमचा । ने. मक्खरको तरुनो । a teen-ager.

-ल्यासे, सं. मिसामचा । ने. मक्खरकी तरुनी, ठिटी । a teen-aged girl.

मछालापु, वि. मछाले माःगु, छालापु मजूगु । ने. लाज लाग्दो । shameful.

मछिने, क्रि. छिं मजुये । ने. अप्ठेरो हुनु । to be uneasy.

मजा, सं. (-गू) लय्ताय्गुया भाव, यार्उं । ने. मजा, आनन्द । pleasure.

मत, सं. (-प्वाः) १. जःबीगु, च्याय्गु थल । ने. बत्ती । a lamp. (हे. यां-, साः-, सी-, हाबला-). २. हाबला मत । ने. बिजुली बत्ती । an electric light, electricity.

-कलः, सं. (लख-) १. आलंमत । ने. आकाशदीप । a lamp hanging from a post. २. मत दुने च्याकाः ब्वेकीगु तिंयागु तेप । ने. भित्र बत्ती बाली उडाइने घ्याम्पो । a hot-air balloon.

-की, सं. (किल-) पुलुपुलुगेराः । ने. जूनकीरी । a glow-worm, fire–fly.

-ख्याः, सं. (ख्याक-) मिप्वाः ज्वना जुइम्ह ख्याः । ने. राँके भूत । ignis fatuvs, will-o-the-wisp.

-चिकं, सं. (कन-,-प्ति) मतच्याय्चिकं । ने. मटीतेल । kerosene oil. (हे. म)

-याः, सं. (यात-,-गू) सुकुन्दामत च्याकाः इवःछुना वनीगु छगू याः । ने. दीपमाला, दीपयात्रा । a procession with ceremonial lamps.

मति, सं. १. बुद्धि, ज्ञां । ने. ज्ञान । thought. २. नुगः । ने. हृदय । mind, heart.

-कुराः, वि. नुगःस्याः, नुगःकुति । ने. कंजूस, किरंटोकी । miserly, niggardly.

मतिना, सं. यःत्यः, येइगुया भाव । ने. प्रेम । love, affection.

मतिने, क्रि. मतिना याये । ने. प्रेम गर्नु । to love, like.

मतु, सं. (तुलि-,-गः) मुखः । ने. मुकुट । the crown.

मते, क्रि. वि. मंथनाः गनेथाय् छेले दुगु खँग्वः । ने. निषेधार्थक शब्द । negation, never, no, not.

मथां, क्रि.वि. याकनं, काचाकक । ने. चाँडै, छिटो । quickly.

मन्तय्क, क्रि.वि. मनंखनाः, न्ह्याय्क । ने. मन पराएर, प्रेमले । (to come) in a leisurely fashion.

मन्तुना, सं. मनं तुंगुया भाव । ने. चाहना, संकल्प । wish, will.

मन, सं. (-गः) मनचा, म्हुतुया क्वेया ब्वति । ने. चिउँडो, च्यापु । the chin.

मनंतुने, क्रि. १. नुगलं बाःचाय्के । ने. विचार गर्नु, ठान्नु । to think over, consider. २. नुगलं तुने । ने. घ्याउन्ना गर्नु वा लिनु । to long for.

मना१, सं. १. (-गः) जाकि जिकि दाय्गु त्वाच्चा । ने. मानो । a unit of capacity, approximating one quart. २. पेचकं, माना । ३. (-पा) जाकि बाय् छ्व फ्वसा व्हेकाः ध्वं पुइत व अय्ला कः दय्केत छुसाकयं छेलेगु छ्वाजि । ने. रक्सी बनाउनलाई चाहिने सामग्रीहरू मध्येको एक वस्तु, सुरा दाउन, बाक्लो बुसी । yeast.

-पु, सं. पाचिनातःगु मना । ने. दाउनी । yeast, leaven.

-सुये, क्रि. (ल) मना दय्केत जाकि बाय् छ्व हाया कुतिइ सुये । ने. दाउनी बनाउनलाई ढिकीमा कुट्नु । to prepare yeast.

मना२, वि. १. भुक्क च्वंगु । ने. सुनेको, फुलेको । swelling. २. लखय् बुकातःगु । ने. उसिनेको । swollen.

-व्हैंला, सं. मनाः मुयातःगु ला । ने. उसिनेर साँधेको एक थरी व्हेला । a preparation of boiled

meat. (हे. च्वेँला).

मनु, सं. (-पु) सिँ कुचिनेत छेलीगु गसि । ने. जंगली लहरा । the stem of a wild creeper.

मनू, सं. (नुख-) बुद्धि विवेक दुम्ह निपां चुम्ह मानव । ने. मान्छे, मनुष्य । a man, human being. (हे. कु-, गुँ-, ब-).

मने, क्रि. १. लखय् दाय्का बुके । ने. उसिन्नु । to boil. २. मुक्कचिने । ने. फुलेको हुनु । to swell, puff up. (हे. लु-, ल्वः-).

मम्वः, सं. (म्ल-,-गः) हाम्वःया च्वकि, माम्वः । ने. तिलको कनिका । the eye of a sesamum seed.

मयू, अ. निंगु, पूमजूगु । ने. शुद्ध, पवित्र । pure, wholesome. (हे. अ-, स-).

-की, सं. (किल-) थ्वँ व अय्लाः कतय् ब्वयाजुइपिं कीचा । ने. जाँडको वरिपरि उड्ने ससाना पुतली जस्ता कीरा । a flying insect infesting the beer brew.

-चाये, क्रि. दुनुगलं निर्से निंताये । ने. अन्तस्करणले शुद्ध ठान्नु । to feel holy (by heart).

-जु, सं. १. इहिपाः मजूनिम्ह मिसा । ने. सुश्री । miss, madam. २. मिसातयृत हनाबना तयाः धाइगु खँग्वः । ने. श्रीमती । mistress, a respectful term for a woman.

मयृतुलु, सं. = मइतुलि । .

मयृना, सं. = मइना ।

मरयू, सं. (रस-) तापाल, रामचा मरसं थेंकः वल । ने. विदेश । any foreign country.

-जाकि, सं. (-गः) पिनें वःगु जाकि । ने. विदेशी चामल, उसिना चामल । any imported rice.

-चि, सं. सिंचि । ने. सिँधेनून । rock-salt. (हे. चि¹).

मरः, सं. (रल-) १. व्याहा मयाःनिम्ह मिजंमचा । ने. अविवाहित व्यक्ति, कुमार केटो । a bachelor. २. माःत मनंनिम्ह मिसामचा । ने. कन्याकेटी, अक्षतयोनि । a virgin.

-नके, क्रि. मरः जा नके, कुमारिया न्ह्यःने इवः छुकाः मचातयृत ब्वहनाः नके । ने. बाल-बालिकाहरूलाई पुज्नु र खुवाउनु । to venerate the virgins.

मरि, सं. (-पा) चुं न्हायाः पाज्याना तःगु नसा । ने. बेलेको रोटी । bread, pastry. (हे. गुलि-, चतां-, चाकु-, पचिंता-, यः-, लाखा-, हलि-).

मरु¹, सं. मरुत्वाः । ने. मरुटोल । Kathmandu proper.

मरु², क्रि.वि. दुया अःखः । ने. छैन । not, no.

मर्स्या, सं. मर्सय् च्वंपिं । ने. मदिसे, मधेसमा बस्ने, तराईबासी । an inhabitant of the Terai, Indian.

-ग्वंगः, सं. (गल-) ल्वाय् बल्लाम्ह ग्वंगः । ने. लडाकू भाले । a fighting cock.

-बरां, सं. (राम-,-गः) देसिबरां । ने. कागजी बदाम । an almond.

मलम्, सं. (-प्ति) घालय् पायृगु नायुचिकं । ने. लेप, लेदो ओखती । balm, ointment.

मलयू, सं. (लच-,-गः) जीया इवलय् वइगु ध्वता छुसाः, तू कुच्चि स्वतलें मलय् कुच्चि व्हब्वाः । ने. मरीच । black-pepper.

मलः, सं. १. (लख-) नन्याइगुया भाव वाय् चिं । ने. चट्याङ् । a thunderbolt. (हे. ग्वंगः-, पा-, बज्र-, मि-). २. (लक-) ताहाः लसि बःम्ह ब्वइम्ह बि । ने. उड्ने नाग, अजिङ्गर । a dragon.

मलां, क्रि.वि. मल्हां, बुलुहुं, ख्रसिकथं । ने. बिस्तारै, क्रमिक रूपले । slowly.

मल्ता, सं. पालुगु ध्वताजि छुसा । ने. खुर्सानी । a chilli. (हे. चिग्वः-, तग्वः-, न्या-, वाउँ-, ह्याउँ-).

मल्मल्, सं. (-साः) तसकं नायुगु सालुगु कापः । ने. मलमल कपडा । muslin.

मल्हां, क्रि. वि., मन तय्क, न्ह्याय्क । ने. मेहरबानी साथ, कृपापूर्वक । in a leisurely fashion.

मस, सं. (-ग) संख सिंख दिकेगु स्वब्वःचा । ने. तीन खुट्टे अडान । a trivet.

मसला, सं. १. (-प्ति) छुसा । ने. तिहुन तरकारी स्वादिलो बनाउन अनुपात मिलाई राखिने वस्तु । spices, condiments. २. (-गः) खुँमतय् तयृगु मसला । ने. विद्युतकोष, ब्याटरी । a battery ३. मुसि, गंगु सिसाबसा । ने. मसला । dried fruits. ४. खउ । ने. मसला (ठोकेर बजाउने बाजामा हाल्ने) । a paste applied to the surface

of a drum.

-द्यां, सं. (द्यान-,-ग:) भुतुचां, छुसायल। ने. मसला राख्ने बट्टा, डिब्बा। a spice-box.

मसां, सं. (सान-,-गू) दिप। ने. मसान। a cremation ground. (हे. म[1])

मसि, सं. (प्ति) च्वसाय् थनेगु मसि। ने. फोन्टेनमा राख्ने विभिन्न रंगको मसी। ink. (हे. कचि-, पाक्व-). (हे. म[1])

-चा, सं. (-पाँय) तसकं हाकु न:गु चा। ने. कालोमाटो। black clay.

-थल, सं. (-ग:) मसितयगु थल। ने. मसीको भाँडो। an inkpot.

-भ्वं, सं. (भ्वँत-,-पा:) भ्वँतय् किका काय्जीक मसिं इलात:गु भ्वं। ने. अङ्गारपत्र। carbon paper. (हे. म).

मस्यां, सं. (स्यान -,-ग:) तत:ग्व:गु सा:गु छ्ताजि बूब:। ने. मस्याङ्। horse bean.

मस्त[1], सं. मचाखाचा। ने. केटाकेटी, बालबच्चा। children.

मस्त[2], वि. याउं, तंतातिंता मदुम्ह। ने. चिन्तामुक्त, बेफिक्री, मस्त। carefree.

मस्ति, सं. (प्ति) फुसि, पुसा। ने. शुक्र, वीर्य। semen, sperm.

महाजन, सं.१ ततधंपि मनू। ने. ठूलो मान्छे, सराफि, व्यापारी , सेंठ, साहुकार, माहाजन। a banker, money-lender.

महां, सं. (हान-) माहां, सिपाई। ने. सिपाही। a soldier.

महि, सं. (प्ति) महिधउ। ने. मही, नौनी झिकेपछिको तरल पदार्थ, मह्ठा। buttered milk.

महिता, सं. (-गू) महीगुया भाव। ने. शत्रुता, दुश्मनी। enmity; hostility.

-तये, क्रि. (ल) महिये। ने. शत्रुता राख्नु। to harbour enmity.

महिना, सं. (-गू) ला। ने. महिना, मास। month.

महिमा, सं. च्वछायगुया भाव। ने. कीर्ति, गौरव। glory, dignity.

महिये, क्रि. (ल) सत्रु याये। ने. वैरभाव राख्नु। to be hostile towards

मँईं, सं. १. नच्चाम्ह मिसामचा। ने. किशोरी केटी। a tiny girl २. म्ह्याय्, म्ह्याय् धाय्बहम्ह मिसामचा। ने. छोरी, छोरी भन्न सुहाउने केटी। a daughterly girl. (हे. खा-).

-यॉं, सं. १. लायकू म्ह्याय्मचा:। ने. मैयाँ, राजकुमारी। a princess.

मं, वि. भुक्क चिंगु, मंगु। ने. सुनिएको, फुलेको। swelling.

-बुये, क्रि. (ल) मने, मनावये। ने. सुनिनु, फुल्नु। to swell, puff up.

मंक, क्रि. वि. मना वयक। ने. सुनिने गरी, बेसरी। with such force as to cause swelling.

मंकाये, क्रि. (ल) मंका:गु जुये, सकसियां उलि उलि हक दये। ने. साझा वा सबैको हुनु। to be cooperative.

मंका:, वि. सकसियां हक दुगु। ने. साझा, सामूहिक। common, collective.

-खल:, सं. (लक-) गुहालिमितय् छपुच:। ने. स्वयंसेवक दल। a team of volunteers.

-ज्या, सं. (-गू) सकस्यां जाना: याय्गु ज्या:। ने. सबै मिलेर गरिने काम। team work, collective work.

मंगल, सं. १ (-गू) भिंज्या यायत पुइगु मुहालि। ने. शुभ संकेतको धुन। an auspicious music. २. गनेद्य:। ने. गणेश। God Ganesh.

मंगा:, सं. (गाल-) घलं मुना यंकूगु धूधा: मूवनीगु गा:। ने. मङ्गाल। a man-hole.

-त्वंहृ, सं. (हँत-,-ग:) मंगा:या पुसा। ने. मङ्गाल छोप्ने बिर्को। a man-hole cover.

मंजुसिरि, सं. ससुमां। ने. सरस्वती, विद्याकी देवी, मंञ्जुश्री। the goddess of arts and crafts, learning.

मंथने, क्रि. म न्हेयना: खँपु छुये, मखय्के। ने. नकार्नु, निषेध गर्नु। to bring up a topic, to negate.

मंदने, क्रि. चकना याये। ने. विरोध गर्नु। to oppose.

मंदये, क्रि (त) न्ह्याले, याय् यये। ने. मन गर्नु वा मन पराउनु (गर्न)। to be interested.

मंदलि, सं. १. काय् ल्वहंचा थिना: ल्वाकेगु कासा । ने. धागोमा गिर्खा बाँधेर खेल्ने मण्डली । a game in which each player entangles his weighted thread with the other until the one or the other snaps. २. बल्ला:म्ह मनू । ने. बलियो वा प्रभावशाली मान्छे । a powerful or influential person. (हे. मुसु-)

-म्हिते, क्रि. मंदलि ल्वाके । ने. मण्डली जुधाउनु वा लडाउनु । to play this game.

मंदः, सं. (दल-,-गू) जाकि स्वां सिंया चा: । ने. घेरा, पूजाआजाको वृत्ताकार मण्डल । a ritual circle.

-काये, क्रि. (ल) चा:हिला: ब्वये, कावा काये । ने. कावा खानु वा लिनु । to fly round and round. (हे. इमा-).

-दने, क्रि. मन्द: थाये, मन्द: दय्के । ने. मण्डल बनाउनु । to make a ritual circle.

-छ्वये, क्रि. (त) मंद: थिया: अनियाये । ने. संकल्प गर्नु, ढोग्नु । to vow, worship this.

मंबु, सं. (बुल-) मना वइगु ल्वय् । ने. सोथबात । oedema.

मंमदय्क, क्रि. वि. म्हाय्क । ने. मन लागी-नलागी । reluctantly.

मः, सं. (मल-) काच्या काच्या पुंगु, या । ने. माड । glue.

मा१, सं. १. लाय् । ने. पूँजी, धनराशि । capital. २. खास छुंया निन्तिं फ्याना त:गु धेबा । ने. साउँ, खास कामको लागि छुट्याइएको रकम । an amount set aside for a specific purpose. ३. सिमा, स्वांमा सिंमा निनेत छ्येले दुगु तँजिग्व: । ने. बोट बिरुवा आदि गन्दा प्रयोग हुने गणक शब्द । cl. for plants and trees.

-का, सं. (-पु) थाज्याया येंका । ने. ताना, बाना । warp, weft.

-लाये, क्रि. (ल) लाय् फ्याये बाय् तये । ने. लगानी लगाउनु । to invest.

-साले, क्रि. तुगु मा बाय् मू साले । ने. साउँ वा परल उठ्नु । to recover the initial outlay.

मा२, अ. १. मूगु, न्हापांगु । ने. मुख्य चाहिं, आदिम, मौलिक । original, primary. २. मू दुगु, त:धंगु । ने. प्रतिष्ठित । prominent.

-आखः, सं. (खल-,-ग:) मूगु आख:ग्व: । ने. स्वर वर्ण । a vowel.

-ग्वः, सं. (ग्वल-,-गू) मू खँग्व: । ने. मौलिक वा मुख्य शब्द । a principal or radical word.

-ताः, सं. (ताल-,-जु) सँय्ता: । ने. भोटे ताला । a padlock.

-मिसा, सं. बुरि नकिं । ने. बूढीकन्या । a spinster.

मा३, वि. मांजात, मिसाम्ह । ने. पोथी, स्त्री । female.

-खा, सं. ग्वंग:या कला: । ने. कुखुरी । a mother-hen.

-खिचा, सं. मिसाम्ह खिचा । ने. कुकुर्नी । a bitch.

-चखुं, सं. (खुन्-) माउरि । ने. भँगेरी । a female sparrow.

-मेय्, सं. (मेस-) मिसाम्ह मेय् । ने. भैंसी । a she-buflalo. (हे. मेय्१)

-सल, सं. मिसाम्ह सल । ने. घोडी । a mare.

माउरि, सं. माचखुं । ने. भँगेरी । a female sparrow.

-जात, सं. मिसापुच: । ने. स्त्री-समुदाय । womenfolk.

माकः, सं. (कल-) १. सिमाय् च्वनीम्ह जन्तु । ने. बानर । a monkey. (हे. भुति-). २. च्यापा तुति दुम्ह माक:चा । ने. माकुरो । a spider.

-तपुलि, सं. (-ग:) न्हाय्पं त्वपुगु तपुलि । ने. माकल टोपी । a Balaclava helmet.

-त्यांग्रा, सं. ल्हातं चुया माक: थें फाताक्क पुलेगु । ने. पल्टनबाजी । a somersault.

-धुँ, सं. भालु । ने. भालू । a bear.

-प्वंसि, सं. (-ग:) माक:या गल: । ने. सलिफा । a custard-apple.

माकि, सं. (-गू) त:धंगु च्वका चा:तुगु दुसू । ने त्रिशूल आकारको खडकुँडोबाट मासु झिक्ने साधन । a fork, a long rod with claws (हे. भाकि).

माकु, वि. बरांया सवा: । ने. बदामको जस्तो स्वाद भएको, मिठो । tasty (like almond).

माक्व, क्रि. वि. गुलि माल उलि। ने. चाहिए जति। as much as needed.

माखांत्य:, सं. (तेल-) १. कलाष्य:। ने. जोइटिङ्ग्रो। a hen-pecked husband.

माग:, सं. (गल-) किसिमाग:। ने. माहुते। the driver of an elephant.

माचाछि, क्रि. वि.१. माक्वचा, चाहिंदो मात्र। only as much as needed. २. निम्हतिपु व उमि मचात। ने. दुई दम्पति र उनीहरूका छोराछोरी। a couple and their children.

माछिचा, क्रि. वि. = माचाछि - १।

माजु, सं. भातया मां। ने. सासू। one's husband's mother.

मातं, सं. (तन) छेंदिया च्वे च्वतंया क्वेया तं। ने. मझेरी, मटान। the first floor.

मातालि, सं. ज्वगिनी। ने. सन्यासिनी, जोगिनी। a female ascetic.

मात्रा, सं. १. छक्व:यात माछिचा वास:। ने. खुराक, मात्रा। a dose. २. मेया ताल। ने. ताल, लय। a beat.

-चिने, क्रि. वास: इस: मात्राय् प्व:चिये। ने. मात्रा पार्नु। to pack in doses.

-छिं, क्रि. वि. माक्वचा जक। ने. चाहिंदो मात्र। as much as needed.

माथंल्या:, सं. (ल्याख-) तपेंक छि नसि। ने. आधारभूत संख्या, क्रमिक संख्या। cardinal numbers. (हे. ल्या:).

माथंवने, क्रि. थथ्या: क्वथ्या: मजुये। ने. सम्मिनु, समतल हुनु। to be level.

माथु, सं. माथं वंगु, चकंगु बँ। ने. सम्म परेको फाँट। a wide field, sea-level.

मानुखि, सं. (-पु) कपालं कु तक स्वा:गु खिप:, दाखि। ने. नाम्लो। a length of rope stretching from the forehead to the load on the back.

माने, सं. १. (-गू) अर्थ। ने. अर्थ। meaning. २. (-ग:) संयुतय् हीकेगु माने। ने. भोटेहरूले घुमाउने माने। a prayer wheel.

माय्[1], सं. (मास-) छ्वताजि बूब:। ने. मास। black lentil.

माय्[2], अनु. सा मेय्या स:। ने. कुनै पशुको आवाज। moo.

माय्[3], सं. मचाभासं पेपांचूम्ह पशु। ने. (बा. भा) जनावर। any four-footed animal (chv)

-चास्वां, सं. (स्वान-,-प्व:) गनं तीबलय् ऑं याइगु स्वां। ने. भ्यागुते फूल। an antirrhinum.

माय्बि, सं. माय्बिलिचा। ने. माउसुली। a lizard, gecko. (हे. गुई-).

माया, सं. मतिना। ने. प्रेम। love.

मार, सं. पंग:। ने. घाँडो, अड्को। obstacle.

मारा, अ. १. सेंकेगु सिंकेगु ज्या याइम्ह। ने. मार्ने, बिगार्ने। a wicked person. (हे. कबुल-, जमान-, ज्यान-, बगलि-, हासि-). २. गंका: पा ज्याना त:गु। ने. सुकाएर आकारमा ल्याएको। dried paste of fruits. (हे. अं-, आमालि-).

मार्का, सं. १. गुगुं चिं। ने. खास चिनो। a mark. २. मछिंया भाव। ने. अप्ठेरो। difficulty.

-नियेे, क्रि. (त) मछिने, दुख जुये। ने. अप्ठेरोमा पर्नु। to get into trouble.

मार्त्वल, सं. (-पु) हिंकिं फनेगु बाय् ताय्गु ज्याभ:। ने. मार्तोल। a screw-driver.

मार्वरि, सं. (-चा:) न्हाय्पं तिसा। ने. कानमा लाउने गहना, मुन्द्री। an earring.

मालसिरि, सं. (-पु) म्व:निमे। ने. मालश्री, बडा दशैंमा गाइने गीत वा धुन। a song of joy (sung during the Dasai festival).

माले, क्रि. १. मालेगु ज्या याये। ने. खोज्नु। to search, investigate. २. मदय्क मगाये। ने. नभई नहुनु, चाहिनु। to need, be necessary.

***मासि,** सं. (-प्यांय्) मिसातय् च्वफाइगु। ने. भग, योनि। the vulva.

मां, सं. (माम-) बुइकुम्ह। ने. जन्म दिने, आमा। one's mother. (हे. काकि-, च-, चिरि-, त:-, त्वाय्-, सत:-).

-देय्, सं. (देश-) थ: बूगु देय्। ने. मातृभूमि। one's motherland.

-भाय्, सं. (भास-,-गू) मांया मुलं निसें ल्हाना व:गु भाय्। ने. मातृभाषा। one's mothertongue.

मांका:, सं. (काल-) खिंया ख:पा । ने. बाजाको देब्रे भाग । the left hand side of a drum.

-द्य:, सं. (देव-) ग्यानापुम्ह द्य: । ने. महांकाल, कालभैरव । God Kalabhairava.

मा:[1], सं. (माल-) हना त:गु । ने. माला । a garland, chain (हे. ताय्-, म्वति-, लुँ-, स्वां-).

-हुने, क्रि. सुकाय् तिया मा: दय्के । ने. माला गाँस्नु । to thread a garland.

मा:[2], वि. मद्यक मगा:गु । ने. चाहिने, हुनु पर्ने । much-needed.

-कथं, क्रि.वि. मा:थे, मा:गु किसिमं । ने. चाहिए जस्तो । as required.

मा:द्य:, सं. (देव-) माहाद्य: । ने. महादेव, शिव । God Siva (हे. विकु-, लुकु-).

मा:प्वये, क्रि. (प्वल) मा:बुइके । ने. भिजाउनु । to soak.

मा:बुये, क्रि. (ल) मा:बुगु जुये । ने. भिज्नु । to be soaked.

मा:सांम्वा:सां, क्रि.वि. ज्याखँ मदय्क, सितिं । ने. बिनसित्ति, बेफ्वांक । in vain, without rhyme or reason.

मा:सुति, सं. (-पा) तँय् केला ब्वातुक थाना त:गु . लासा । ने. माहासुती, गलैंचा । a wollen rug.

मि[1], सं. १. मनू । ने. मान्छे, मानिस । a man, human being. २. च्वनीम्ह । ने. बासिन्दा । inhabitant. (हे. किपू-, बुंग-, यें-). ३. याक, याइम्ह । ने. कारक, गर्ने । doer. (हे. च्व-, ज्या-, ल-) ।

-वां, सं. (वान-,-गू) मनूया हक । ने. मानव-अधिकार । human rights.

मि[2], सं. १. (-कू) न्ह:गु हेंग्वा, च्या:गु सिँ साँ । ने. आगो । fire. २. (-ग:) मिखा, मिनिगलं खँक्व थ:गु मजू । ने. आँखा । the eye.

-कइ, सं. (इच-,-ग:) छेकाकइ । ने. एक किसिमको पिलो । carbuncle.

-कुये, क्रि. (ल) मि पने, लुमुज: काये । ने. आगो ताप्नु, न्यानो पार्नु । to warm oneself before the fire.

-खा, सं. न्हाय्या ज:ख: च्वंगु स्वेगु म: । ने. आँखा, नेत्र । the eye.

-जला, सं. (-गू) मिचल: । ने. ज्वाला । a flame.

-तये, क्रि. (ल) १. सिँपँय् मि न्वय्के । ने. दाहकर्म गर्नु । to set fire to. २. मिच्याके । ने. आगो बाल्नु, सल्काउनु । to ignite, set fire to.

-पुला, सं. (-गू) मिप्वा: । ने. भुङ्ग्रो । glowing embers.

मिखा, सं. (-ग:) खंकीगु म्हकुचा । ने. आँखा । the eye.

-कने, क्रि. मिखा चाय्के । ने. आँखा खोल्नु । to open the eyes.

-फुतियाये, क्रि. (त) मिखा तितिये । ने. आँखा झिमझिम गर्नु । to blink.

-फुसि, सं. मिखाफुसस च्वंगु छवाला सँ । ने. आँखीभौं । the eyebrow.

-भाय्, सं. (भास-) मिखां केनीगु भाय् । ने. इशारा, संकेत (आँखाको) । a signal (lit. eye language).

मिखुं, सं. (खुन-) पिपिंखा । ने. कोरली, सानो कुखुरी । a pullet. (हे. खुं).

मिचल:, सं. (लत-,-गू) मिजला । ने. ज्वाला । a flame.

मिच:, सं. (चल-) चसू पल: लिसे छ्याइगु छ्ताजि वाउँचा । ने. मेथी । fenugreek.

मिचु, सं. च्वंक्वे अंग:या स्वापू । ने. गारोको जोर्नी । a verticle joint of bricks.

-लं, सं. (लन-,-पा:) क्वे छ्पुतु जक दुगु मिसालं । ने. कंचुक, चोली । a v-shaped tight-fitting blouse.

मिचुलु, सं. (-पु) मिखा पुसाया सँ । ने. परेली । eye-lashes.

मिजं, सं. (जन-) १. मनू, मिजं जात । ने. मान्छे, मर्द । a man, male. २. भा:त । ने. लोग्ने, पोइ । a husband. (हे. मि[1])

-मचा, सं. काय्, काय्मचा । ने. छोरो मान्छे, केटो । a boy.

मिजास, सं. (-गू) लज:, चज:लज: । ने. राम्रो बोलीवचन, बानीबेहोर । temperament.

मितसि, सं. (-ग:) छ्ता गसि वनीगु सि । ने. दाख । a grape, currant.

मिति, सं. बियात:गु ई, अलिफल्ले । ने. तोकेको समय, समयको अवधि । the date, a fixed day.

मिने, क्रि. छुं कयं चाये । ने. चाल पाउनु । to feel. (हे. उलुउलु-, किकि-, झुं-, वाइँया-, सस-).

मिमिचा, सं. खुं जातया भंग:तय्के दाइपिं कीचा: । ने. सुलसुले । a chicken tick.

मिमिसँ, सं. (-पु) मिचुलु । ने. परेली । eyelashes.

मिये, क्रि. (ल) धेवां बिये । ने. बेच्नु । to sell.

मिल, वि. स्वम्हम्ह (मचा) । ने. तेस्रो (बच्चा) । the third-born.

मिलय्‌जुये, क्रि. (ल) जाये, पाचिने । ने. मिल्नु । to unite, agree.

मिलय्‌याये, क्रि. (ल) छ्यायफ्वाय् याये । ने. मिलाउनु । to come to an agreement, adjust.

मिला, सं. तिमिला, मिलाज: । ने. चन्द्रमा, जून । the moon, moonlight. (हे. इं-, खि-, जा:-, तुयु-, पा-, बा-).

-कइ, सं. (इच-,-ग:) म्हुतुसिया निखे कुंचाय् वइगु कइ । ने. ओठको छेउछाउमा आउने जुठे खटिरा । a cold sore.

-ज्याये, क्रि. (त) म्हुतुसिया कुंचाय् कइ वये । ने. ओठको काप कापमा खटिरा आउनु । to have this

-पुनी, सं. (न्हु, खुन्हु) थ्वहेँला पुनी, ने. पौष पूर्णिमा । the full moon of Nov./Dec.

मिलि, वि. दकलय् लिपायाम्ह (मचा) । ने. अन्तिम (बच्चा) । the last born.

मिसा, सं. मिजंया अ: ख:, तिरि,स्रैनकिं । ने. स्वास्नीमान्छे, घरकी माउ । a woman, housewife. (हे. मा-, मि).

-खँ, सं. (-गू) क्वातुमजूगु खँ । ने. आइमाई कुरा, बसिबियाँलो । gossip.

-च्य:, सं. (चेल-) कला:च्य:, माखांत्य । ने. जोइटिङ्रे । a hen-pecked man.

-लं, सं. (लन-,-पा:) पुतुदुगु लंचा । ने. कंचुक, चोली । a blouse.

-ह्य:, सं. (हेल-) मिसा हेय्क: जुइम्ह । ने. केटी फकाउने, स्त्रीलम्पट । a lecher.

मिसा:, सं. (साल-) छ्यापं । ने. मिसावट । admixture, adulteration.

-छ्याये, क्रि. (त) छ्यापं ल्वाक छ्याये । ने. मिसाउनु, दूषित पार्नु । to adulterate.

मिस्त, सं. मिसात । ने. स्वास्नीमान्छेहरू । women.

मिस्त्रि, सं. कल किलय् ज्या याइम्ह । ने. कालिगड, यन्त्रकार । a person adept in running and repairing machines, a machanic.

-ज्या, सं (-गू) कलया ज्या । ने. कालिगडी काम । his work, mechanism.

मिस्रि, सं. (-कू) नवा: । ने. मिस्री । sugar-candy, a crystalline block of sugar.

मी[1], सं. (मिल-,-ग:) क्वेकेगु ग्व:मी । ने. मेथीको गेडा । fenrigreek seed.

मी[2], सं. मीगु ज्या । ने. बेच्ने काम । the act of selling.

-न्याय्, सं. न्यायमीगु ज्या । ने. बेच-बिखन, किन-बेच । the selling and buying of goods.

मुइके, क्रि. च्वाये, जुक्के । ने. ठटाउनु, बजार्नु । to hit, strike violently.

मुइक्क, क्रि. वि. तसकं, नाकं हे । ने. ज्यादै, बेस्करी । too much, excessively.

मुक्क[1], वि. निखुर, मुक्क हाकुम्ह बां मा: धाइ । ने. निक्खर । pure.

मुक्क[2], क्रि. वि. ल्वाक मज्याक । ने. मिसावट नहुने गरी । without mixing.

मुकुन्दा, सं. (-ग:) मलखं कुइका त:गु सुकुन्दा । ने. अजिंगरले सजाइएको बुट्टेदार सुकुन्डो । a lamp with a dragon motif.

मुक्ता:, सं. (ताल-,-गू) फुगुया भाव । ने. सक्षमता । capability.

-दये, क्रि. (त) भा:खंम्ह जुये, फुम्ह जुये । ने. समर्थ हुनु । to become capable, courageous.

मुख:, सं. (खल-) १. (-ग:) मतू, बाल । ने. मुकुट । the crown. २. (-पा:) ख्वा:पा: । ने. मकुण्डो । a mask.

-अस्तमि, सं. (न्हु, खुन्हु) मुख: पुइकीगु अस्तमि । ने.

मुकुट पहिराउने दिन (आश्विन शुल्क महाअष्टमी)। the crowning day of the Lord Siva.

मुखां, सं. (खान-,-ग:) मखां, क:नि लसि व:गु छ्वता मूसि, एक किसिमको सेतो खाने मसला, मखाना। a spinoso.

मुखु, सं. (खुलि-) व्हेत्यंगु स्वां। ने. कोपिला। a bud.

-चिने, क्रि. मुखुलिइ खने दये। ने. कोपिलाउनु। to bud.

-स्वां, सं. (स्वान-, फ्व:) व्हयाबं च्वंगु बाय् बेनाच्वंगु मुखु। ने. फुलिरहेको वा फुल्दै गरेको कोपिला। a bloom.

-व्हये, क्रि. (ल) मुखु बेने। ने. फक्रनु। to blossom.

मुग:, सं. (गल-) १. (-ग:) ल्ह्यायगु ज्याभ:। ने. घन, मुङ्ग्रो। a hammer. (हे. न-, ल-, सिं-).

-कये, क्रि. (ल) मुगलं दाये। ने. घन वा मुङ्ग्रो चलाउनु। to hammer, use a hammer.

-ता:, सं. (ताल-) मुग:या बां। ने. मुङ्ग्रोको हनाइ, वा मुङ्ग्रो ठोक्दाखेरिको चिन्ह। hammer-mark. २. (-गू) गल्लि। ने. गल्ली। a lane.

मुगा, सं. (-ग:) भिंपू। ने. समुद्रमा रहने कीराले तयार पारेको गहनामा जडिने रातो बहुमूल्य वस्तु। a coral.

मुगुजि, सं. (-बाला) लंया सियय् च्वनीगु गुजि। ने. संजाप, मुगुजी। hem-lining.

मुजा, सं (-गू) गुजि, क्यकुंगुया भाव। ने. मुजा पर्नु, चाउरी। a wrinkle.

मुथ:, सं. (थल-,-ग:) म्हत:, पउया क्वे पाखे च्वनीगु बालासिं। ने. मुठल, छानाको दाँतीछेउ रहने फल्याक जस्तो तेर्सो काठ। eaves fascia.

मुदा, सं. (-गू) पंबालां दय्का त:गु च्वंसा। ने. मूढा, एक प्रकारको बस्ने मेच। a backless bamboo-chair.

मुद्दा, सं. (-गू) ल्वापु। ने. झगडा, मुकद्मा। a law-suit.

-म्हिते, क्रि. मुद्दा ल्वाये। ने. मुद्दा लड्नु वा खेल्नु। to file a law-suit.

मुना, सं. (-गू) १. मुंज्या, सम्मेलन। ने. सभा, जमघट। meeting, assembly. २. चज: लज:, चलन। ने. दस्तूर, परम्परा। custom, practice. ३. मुनेगु ज्या। ने. संग्रह, संकलन। collection. (हे. चिनाखं-, च्वखं-, प्याखं-, बाखं-, मे- हे. मे[२])

मुनिया, सं. म्हय् फुति फाति इल्ल दुम्ह झंग:चा। ने. एक जातको चरा, मुनियाँ। bird fringilla.

मुने, क्रि. १. मुंज्या थाये। ने. जुट्नु, भेला हुनु। to meet, assemble. २. सिने, छ्वग: छ्वग: वँये। ने. बटुल्नु, सोहोर्नु। to collect, glean. ३. छ्वपा छ्वथी जुये। ने. संगठित हुनु। to organize. (हे. ग्व:-,).

मुपे, क्रि. छ्वसा तया: बाले। ने. सौंध्नु। to season with spices.

मुये[१], क्रि. (त) सी मुये, उइ गाये। ने. दाह-संस्कार सकिनु, मूर्दा जलिसक्नु। (of fire wood) to crackle, (of the cremation fire) to explode. (हे. उये[१]).

मुये[२], क्रि. (ल) १. तज्याये। ने. फुट्नु, पड्कनु। to burst out, blast. २. भाजनय् क:नि मुस्या बांलाक पत मुये। ने. फुर्नु, फुल्नु। (of grains) to puff up, get fried. (हे. क:नि-, नुग:-).

मुरि, सं. (-) नीफाया ल्या वा दासु। ने. बीस पाथीको तौल वा नापो, मुरी। a measure of capacity equal to 20 gallons or so.

मुरु, अनु. (द्वि.) बजिबिजि न्हेय् बलय्या स:। ने. मुरुक मुरुक, झुरूम झुरूम। munching sound.

-क्वँय्, सं. (क्वँच-,-कू) अ:पुक न्हयेय् जिउगु क्वँय्। ने. कुकुरे हाड। the cartilage. (हे. क्वँय्-).

-याये, क्रि. (त) पा ल्हातय् तया: बजि नचुके। ने. चिउरालाई हत्केलामा राखेर मुकुऱ्याउनु, धुल्याउनु। (of beaten rice) to pulverize by hand.

मुल, सं. (-गू) मुलबतिं प्याय् बलय् च्वे लाइगु ब्व। ने. काख। the lap.

-कं, सं. छ्वगू फेतुइगु पहचा, मुलबति। ने. पलेंटी, ब्रम्हासन। cross-legged posture.

-कंध्याये, क्रि. (त) मुलबतिं प्याये। ने. पलेटी मार्नु। to sit cross-legged.

मुलु, सं. (-पु) सुज्याया छ्वता मू ज्वलं। ने. सियो। a needle. (हे. धिकय्-).

-तियेे, क्रि. (ल) मुलुकाय् तिये । ने. सियोमा धागो हाल्नु । to thread a needle.

-तीचा, सं. (-गू) मुलु तियातय्गु फुंगचा । ने. सियो घोपेर राख्ने साधन । a needle cushion.

-पा, सं. (-) पिहांवय्‌त सनाच्वंगु पाया च्वका । ने. कुरिज, नयाँ प्वाँख । a pin-feather.

मुले, क्रि. सि लप्याना सुये । ने. दोब्र्याउनु, जोरेर सिउनु । to hem.

मुल्याहा, सं. ढकाहा । ने. पिराहा, मूल नक्षेत्रमा जन्मेको, मुल्याहा । a troublesome person.

मुसः, सं. (सल-,-पु) कुतिया च्वकू कुचा ; ने. लुसी, मुसल । a pestle. (हे. लुसि).

-भंगः, सं. (गल-) सपः दुम्ह भंगः । ने. एक खालको जुरेली । a crested cuckoo.

मुसांकइ, सं. (इच-,-गः) मिकइ । ने. भित्र पानी भरिएको एक किसिमको पिलो । carbuncle.

मुसि, सं. (-गः) पउया घलिंत फइगु घलिं । ने. घरको छानो अड़ाउने लामो दलिन, मुसी । a ridge-pole.

-कवः सं. (वल-) १. (-) निगः मुसिया दथु, प्वंगु थाय् । ने. दुई मुसीको बीचको भाग । the space between two ridge poles. २. (-गू) पतिपुसा । ने. झूल । a mosquito net.

मुसु¹, सं. कयूइ मछिनाः तय्‌वइगु युसु युसु सः । ने. खोकी । cough. (हे. फू- व्हपू-).

-तये, क्रि. (ल) मुसु वय्‌के । ने. खोक्नु । to cough.

-वये, क्रि. (ल) मुसु तये वये । ने. खोकी लाग्नु । (of cough) to occur.

मुसु², अ. खःथे मखुथे । ने. हो न हो । slight, gentle.

-काये, क्रि. (ल) न्हिलेथें न्हिलेथें याये । ने. मुस्कुराउनु । to smile.

-क्क, क्रि. वि. च्वक्वः खथें मखुथें (न्हिले) । ने. मुसकुराएर । (to smile) gently, slightly.

-मुसु, न्हिलेथें न्हिलेथें । ने. मुसकुराइ । (to smile) continuously, frequently.

मुसुमन्दलि, सं. मुसुजक कयाः पार याय् फुम्ह । ने. हाँसी हाँसीकन सिध्याउने । a person who just smiles and does nothing.

मुसुं, क्रि. वि. १. बुलुहुं, खःथे मखुथें (न्हिले) । ने. बिस्तारै हो न हो गरी (हाँस्नु) । (to smile) slowly, gently. २. बुलुहुं । ने. बिस्तारै अँठ्याउने गरी (पेट दुख्नु) । (to have stomach-ache) gently, slightly.

मुसू, सं. (सुलि-,-गः) छ्ताजि केँ । ने. मुसुरो, मुसुरोको दाल । a variety of lentil.

मुस्या, सं. (-गः) छ्ता सियाः नइगु बूवः । ने. भटमास । soybean. (हे. छुस्या-, तुयु-, सियु-, हाकु).

-गेये, क्रि. (ल) मचाचित घ्वंलाये । ने. फुस्लाउनु, छल्नु (बच्चालाई) । to beguile, coax (a child).

-मू, सं. (मुल-) मुकं मुस्याया सनां । ने. भटमासको अचार । a soybean sauce. (हे. मू).

मुस्याः, सं. (स्याल-, प्वाः) । ने. चिराग । torch

मुहालि, सं. (-पु) पुइगु बाजं । ने. तुरही । a wind instrument. (हे. बेक्वः-).

-पुये, क्रि. (ल) १. मुहालि न्याय्‌के । ने. तुरही बजाउनु । to play this. २. प्याँय्‌क ख्वये (मचा) । ने. रुनु । (of a child) to cry, whimper.

मुँ, सं. मुनेगु बाय् ताःलाकेगु ज्या । ने.सँगालो, संकलन । a collection.

-गाः, सं. (गाल-) धूघाः बाय् साः मुनेगु गाः । ने. पातपतिंगर वा मल खाद थुपार्ने खाडल । a garbage pit.

-ज्या, सं (-गू) सकलें थिथि ख्वालं च्वनेगु खँल्हा बल्हा याय्‌गु ज्या । ने. सभा, कचहरी । a meeting, assembly.

-मि, सं. मुनीम्ह, ताःलाकीम्ह । ने. संग्रहकर्ता । a collector.

मू¹, सं. (मुल-) १. भाः । ने. मोल । price, rate. २. वाउँ नःगु केँता । ने. मुगीको दाल । a variety of pulses. ३. मुकं छुं छ्ताया ल्वसा घासा । ने. खास कुनै चीजबाट बनेको परिकार । a dish made of one special ingredient. (हे. न्हेपु-, मुस्या-, लभा-, सँला-).

-क्वपाले, क्रि. छ्यायातःगु मू माः याये । ने. भाउ घटाउनु । to mark down the price.

-याये, क्रि. (त) भा: याये। ने. मोलतोल गर्नु। to haggle, bargain.

-साले, क्रि. तुगु धेबा वये, मा साले। ने. परल उपर हुनु। to recover the initial cost.

मू२, वि. मदय्‌कमगा:गु, दकलय्‌ मा:गु। ने. नभइ नहुने, मूल, मुख्य। main, principal.

-कचा, सं. न्हापांगु कचा। ने. मूल हाँगा। the main branch.

-जः, सं. (जल-) १. म्हया क्वा:ज:। ने. शरीरको ताप वा उष्णता। body heat. २. तसकं सतीपिं थ:। ने. नजिकका तानागोता। kith and kin.

-जु, सं. मूम्ह जु वा मन्त्रि। ने. प्रधानमन्त्री। the prime minister.

-पाहां, सं. (हान-) मूम्ह पाहां। ने. मुख्य अतिथि। the chief guest, guest of honour.

-लँ, सं. (-पु) तब्यागु छिंगु लँपु। ने. मूल बाटो। the main road.

-सि, सं. (-ता) मूसी, गंका: नय्‌जीका त:गु मसला। ने. सुकाइएको खाने मसला। dry fruits.

-स्वां, सं. (स्वान-,-प्व:) चैत पाखे व्हइगु छता स्वां। ने. एक प्रकारको कीराले टोकेकोमा औषधि लाग्ने फूल। a green flower (used for insect bites).

-हा, सं. (-गू) हा:या ग्वं वा प्व:। ने. मूल जरो। the main root.

-हाम्या, सं. छेँया जलय्‌ मूपिं, दक्वमध्ये थकालिम्ह। ने. घरको माउ वा थकाली। the head of the family.

-हि, सं. (-प्ति) क्वा:क्वा: हि, म्वा:हि। ने. तातो रगत। fresh blood, blood from a living being.

मूपुइके, क्रि. मफुपिंन्त धुखे उखे पुइके। ने. कोल्टे फर्काउनु। to help one to turn in the bed.

मूपुले, क्रि. लासाय्‌ थुखें उखे पुले। ने. कोल्टो फेर्नु। to turn in the bed.

मूसये, क्रि. (ल) अय्‌लाखय्‌ ज्वाइँया मिखा कने। ने. फींज उठ्नु (रक्सीमा)। (of wine) to fizz.

मे१, सं. (-पु) सवा: चुइकीगु म्हकूचा, म्ये। ने. जिब्रो। the tongue.

-चु, सं. मेया च्वका, भाय्‌, खँपु। ने. जिब्रोको टुप्पो, भाषा, बोली। the tip of the tongue, speech.

-चुव्हने, क्रि. खँपु छुये। ने. बोल्न थाल्नु, कुरा झिक्नु। to start speaking, arguing. (हे. च-, स्व:-).

मे२, सं. १. (-पु) खास याना लय तया हालेगु चिनाखं। ने. गीत, संगीत। a song. (हे. ख्वखना-, धातु-, ज्व:-, पाहांच:रय्‌-, पुच:-, प्यारे-, बाखं-, ब्यांचुलि-, म्व:नि-, सामाज्या-, सिनाज्या-, सिलु-). २. (-गू) हार्बिनया न्याइगु मेवा। ने. हार्मोनियम बाजाको जिब्रो। the reed (of a hormonium).

-चिने, क्रि. मे च्वये, मे दय्‌के। ने. संगीत रच्नु। to compose a song.

-प्याखं, सं. (खन-,गु) मेय्‌ हना त:गु प्याखं। ने. गीति नाट्य, गीति कथा। an opera.

-हाले, क्रि. लसय्‌ स: पिकाये। ने. गाउनु। to sing a song.

मेवा, सं. फसि लसिव:गु छताजि सि। ने. एक प्रकारको फल, मेवा। a papaya.

मेय्‌१, सं (मेस-) जन्तु विशेष, मचाभासं आइँचा। ने. रांगो। a buffalo. (हे. अर्ना-, धु-, धिर-, बं-, मा-).

-चा, सं. मेय्‌या मचा। ने. पाडो। a buffalo-calf.

मेय्‌२, वि. मेव। ने. अरू, अर्को। other, another.

-कथं, क्रि.वि. मेय्‌गु कथं। ने. अरु नै उपायले। in another way.

-खे, क्रि. वि. मेय्‌पाखे। ने. अर्कोतिर। on the other side.

मेय्‌च, सं. (-गू) च्वनेगु बाय्‌ फेतुइगु ज्वलं। ने. कुर्सी, चारखुट्टा भएको बस्ने आसन। a chair

म्याद, सं. (-गू) अलिफछे। ने. आखिरी मिति, तोकिएको समयावधि, म्याद। ultimatum, deadline.

म्यान, सं. (-गू) तलवारया ख्व:ल, सिप। ने. दाप, खुकुरी वा तलवार राख्ने खोल। a scabbard.

म्व, सं. वाया ख्वला, म। ने. भुस। husk.

म्वजा, सं. (-जु) तुतिया ख्वलचा। ने. गोडामा लाउने वस्त्र, मोजा। socks, stockings.

म्वतर, सं (-ग:) प्याट्रोल, डिजेलं न्ह्याइगु वाहन। ने.

प्याट्रोल, डिजेलबाट चल्ने सवारीयन्त्र, मोटर । motor car. motor.

म्वति, सं. (-ग:) समुद्रं वइगु छताजि रत्न । ने. समुद्रबाट निस्कने बहुमूल्य वस्तु । pearl.

-बिन्दु, सं. मिखाय् फुतं वइगु ल्वय् । ने. मोतियाबिन्दु । cataract.

-मइँ, सं. प्वँया मेयगु नां । ने. जाँड । a playful reference to fizzy white wine.

म्वथ, सं. (-गू) फुकफाक । ने. मोठ, जम्माजम्मी । total, whole.

म्वय्, उप . तेनेगुया भाव । ने. मर्काइ । sprain.

-थ्याये, क्रि. (त) ल्हा: ल्ही तँके, म्वय्हिले । ने. मर्काउनु । to sprain, twist.

-द्याये, क्रि. (त) तेने, म्वय्थ्या:गु जुये । ने. मर्किनु । to be sprained.

-हिले, क्रि. तसकं म्वय्थ्याये । ने. जोरसंग बटार्नु, निमोठ्नु । to wrench, wring. (हे. कक्कु-).

म्व:१, सं. (म्वल-) बार्का बंगु वहया दां । ने. मोहर । a nickel coin worth half a rupee.

म्व:२, सं. (म्वल-) १. छ्यं । ने. टाउको । head. २. हुल । ने. भीड । crowd.

-म्व:, क्रि. वि. त:धंगु हुल । ने. हूलमूल, भीडभाड । mob, pell-mell.

-ल्हुये, क्रि. (ल) खलिं बाय् साम्वनं सँ याये । ने. नुहाउनु, स्नान गर्नु । to bathe. (हे. म्ह-).

-म्व:३, सं. (म्वस-) सिक, सी । ने. मुर्दा, लाश । a corpse, cadaver.

-थने, क्रि. सी बाय् सिक म्वाका हये । ने. जिलाउनु ब्यूँताउनु । to resurrect.

-न्हिले, क्रि. ग्यानापुक सिक यें न्हिले । ने. डरलाग्दो गरी हाँस्नु, मुर्दा झैं हाँस्नु । to laugh cruelly, dreadfully. (lit of corpse to laugh)

म्व:नि१, सं. नेपा:मितय् त:धंगु नख: । ने. दशैं, बडा दशैं । the harvest festival of Nepal.

-मे, सं. (-पु) म्व:निं हालीगु मे, म्व:नि लय् । ने. दशैंमा गाइने गीत । a joyous song or tune sung during this.

म्व:नि२, सं. १. फूफा:या बलं येयकीगु बाय् मयेयकीगु ज्या । ने. टुना, मोहनी । enchantment. २. (-पता) हाकुसिन्ह । ने. कालो टीका । a black tika mark.

-खेले, क्रि. म्व:नि तये । ने. मोहनी लाउनु, टुनामुना गर्नु । to bewitch, enchant.

-तिये, क्रि. (ल) अज: चिन्ह वा म्व:निसिन्ह तिये । ने. पाला थापेर बनाएको कालो टीको लगाउनु । to place a black tika mark on the forehead.

-फये, क्रि. (ल) सलीचाय् ख्वप: थाका काये । ने. पालामा मोसो थाप्नु । to collect soot.

-सिन्ह: सं. (न्हल-,-पता) हाकु सिन्ह । ने. कालो टिको । a black tika mark.

म्वा:, सं. म्वाय्गुया भाव, म्वाना । ने. जिउनुको भाव वा अर्थ । living, life.

-पु, सं. म्वाय्गु पहचा: । ने. बाँच्ने प्रक्रिया । living process, life.

-पुलाये, क्रि. (त) सयक व खयक म्वाये । ने. आदर्श जीवन यापन गर्नु । to lead a good life.

-सा, सं. म्वाय्गुया ज्वलं, लजगा: । ने. जीवन-वृत्ति । a livelihood.

म्वाये, क्रि. (त) १. म्वाना च्वने, म्वाना केने । ने. जरो हाल्नु, टुसाउनु, ठडिनु । to germinate, (of penis) to become stiff.

म्वाय्१, सं. (म्वाय-,-पु) १. ज्वाँय् ज्वाँय् सइगु छताजि सि । ने. केरा । banana. २. ल्वाप्पा । ने. लोप्पा । a slap on the face.

-चुइके, क्रि. म्वाय् नके । ने. लोपार्नु, लोप्पा खुवाउनु, हिस्याउनु । to insult by a slapping gesture.

-से, नि. वास्ता किस्ता मदुगु केनेत छेलीगु खँग्व:, यगु थ:जु । ने. यत्तैसित, भुत्तैसित, जेसुकै होस् । interj. denoting lack of interest.

म्वाय्२, सं. म्वाना च्वनेगुया भाव । ने. जिउनुको भाव वा प्रक्रिया । the act of living.

-सये, क्रि. (ल) म्वापुलाये । ने. आदर्श जीवन यापन गर्नु । to lead a good life.

म्वा:१, सं. (म्वाल-,-ग:) तुयुगु मुस्या । ने. सेतो भटमास । white soybean.

-क:छे, सं. (-धे) तुयुगु मुस्याया क:छे । भटमासको

कोसा। soybeans in the pod.

म्वा:[२], वि. मा:या अ:ख: । ने. अनावश्यक । unnecessary.

-क, क्रि. वि. म्वाकयं । ने. नचाहिंदो किसिमले । unnecessarily.

म्वा:[३], वि. म्वाना च्वंगु, म्वा:निगु । ने. जिउँदो, बाँचेको। alive, living.

-म्वाकं, क्रि. वि. मसिकं, म्वा:निगु इलय् । ने. जिउँदै, जिउँदो । in a living state.

-हि, सं. (-प्ति) म्वा:गु म्हं पिहांव:गु हि । ने. तातो रगत । fresh blood.

म्वा:लि, सं. = मुहालि ।

म्वा:ले, क्रि. माले या अ:ख:, मदुसां जिये । ने. नचाहिनु । to have no need, be not interested.

म्ह[१], सं. १. जिउ । ने. जीउ, शरीर । the body. २. ज्यान दुगु छुं नं निनेत छ्येलेदुगु तँजिग्व: । ने. जिउँदो प्राणीका गणनामा प्रयोग हुने गणक । cl. for animate beings.

-ग:, सं. (गल-,-गू) म्हं क:घाना त:गु ग: बाय् चा: । ने. शरीरको नाप वा परिमाण । the space occupied by the body.

-दुदाये, क्रि. (त) चक्कंक ग्वारातुला: म्हं लँ-लिं दाये । ने. लम्पसार परेर शरीरले बाटो नाप्नु । prostrate oneself ritually.

-पुजा, सं. (न्हु, खुन्हु) न्हूदँ । ने. नव वर्ष, नेपाल सम्वत् शुरु हुने दिन । the worship of the body to mark the new year's day.

-ल्हुये, क्रि. म्ह यचुक सिले । ने. नुहाउनु । to clean the body.

-वने, क्रि. बुरा खने दये । ने. बूढो हुनु । to be aged, to grow old.

-वाये, क्रि. (त) केय् तुले । ने. सलबलाउनु, मडारिनु । to wriggle, fidget.

-सिये, क्रि. (ल) म्हसिउगु जुये बाय् खये । ने. चिन्नु, पहिचान गर्नु । to recognize, be introduced.

-सीके, क्रि. म्हसीका बिये, पहचा: याके । ने. चिनजान गराउनु, परिचय गराउनु । to introduce, recognize.

म्ह[२], वि. मगा:, मचा: । ने. कम, नपुग । less, not enough.

-क, क्रि. वि. मगाक, सिसि कक्यूक । ने. नपुग हुने गरी । to a less dagree, insufficiently.

-के, क्रि. १. छुं मखय्के, छुंमखु ताय्के । ने. क्यै हैन ठान्नु, सानो वा तुच्छ पार्नु, घटाउनु । to minimize, reduce. २. मगा: मचा: याना केने । ने. नपुग देखाउनु, अभाव सिर्जना गर्नु । to create shortage.

-याये, क्रि. (त) = म्हके ।

म्ह[३], सं. ज्यान दुगुयात केनेत वइगु सियाचिं । ने. सजीव वस्तुमा लगाइने षष्ठी विभक्तिको चिन्ह । genitive ending to refer to animate objects.

म्ह[४], नि. थुम्ह उम्ह धका क्वातुक केनेत वइगु कुचा ग्व: । ने. यो ऊ भनेर किटानी साथ देखाउनका लागि प्रयोग हुने शब्द । a particle particularizing the person under reference.

म्हगस, सं. म्हनीगुया भाव । ने. सपना । a dream (हे. दना-, देना-).

-खने, क्रि. म्हने, म्हगसय् मने । ने. सपना देख्नु । to dream.

म्हने, क्रि. म्हगस खने । ने. सपना देख्नु । to dream, have an illusion.

म्हये, क्रि. (ल) १. काय् दुगु हिं धाये । ने. माग्नु । to demand one's due. २. थये, मुने । ने. उठाउनु, जम्मा पार्नु । to collect. ३. येये, येय्के । ने. रुचाउनु, मन पराउनु । to want.

म्हयू, सं. बालि पुला: बुँज्याइम्ह । ने. मोही । a tenant-farmer. (हे. त:सिं).

म्हयूखा, सं. तसकं बांला:गु पा दुम्ह छ्ताजि खा । ने. मुजूर । a peacock. (हे. खा[१], खुं) ।

म्हयूम्हयू धाये, क्रि. (ल) म्हासु म्हासु नये । ने. पहेंलो पहेंलो हुनु। to become yellowish. (हे. धाये[२])

म्हयूसिचा, सं. (-कू) म्हासुन:गु चा । ने. पहेंलो माटो । yellowish clay.

म्हंचाय्के, क्रि. म्हतिं गाके । ने. किफायत गर्नु, साँच्नु । to economize.

म्हंफये, क्रि. (त) उसाँय् दये । ने. संचो हुनु । to be

well, have good health.

म्हंम्ह, वि. तसकंम्ह, जियां जिग्विम्ह । ने. सकभर थोरै, अल्पतम । minimal.

म्हः, सं. (म्हल-) छ्वताजि झ्यातुगु धातु । ने. सीसा । lead.

-सिन्हः, सं. (न्हल-,-पता) छ्वताजि झ्यातुगु सिन्हः । ने. एक थरी सिंदूर, सिम्रिक । red powder, vermilion.

म्हाइपु, वि. १. न्हयाइपुया अः खः । ने. नरमाइलो, न्यास्रो । unpleasant. २. गरखेसे, वाक्का वइये । ने. उच्चाट, उराठ । boredom.

-के, क्रि. म्हाइपुसे, गरखेसे च्वंके । ने. उराठ लाग्ने बनाउनु । to bore. २. म्हाइपु तंके । ने. रमाउनु । to amuse.

-छ्याये, क्रि. (त) म्हाइपु लंके, न्हयाइपुके । ने. मन बहलाउनु, बियाँलिनु । to amuse oneself, kill time.

-ये, क्रि. (त) म्हाइपु तायें । ने. न्यास्रो लाग्नु । to feel bored.

म्हाला[1], सं. १. पनेगु वाय् गनेगु ज्या । ने. छेक्ने वा रोक्ने काम । control. २. म्हुतु म्हालेगुया भाव । ने. पथ्य, परहेज । diet control.

-साला, सं. (-गू) सेनी सिनीगु व भजेनीगु पाखें रक्षा याना तयगु ज्या । ने. सुरक्षा, संरक्षण । proper care.

म्हाला[2], वि. चिहा:गु, बावंचागु । ने. छोटो, होचो । short.

-कं, सं. (कँप-) दनय् कं कंजक दइगु छ्वताजि मा । ने. कुकुरडाइनु । a cactus.

-पतिं सं. (तिन-) बुरापतिं । ने. बूढी औंला । the thumb.

म्हालि, सं. म्हालिकाय्, म्हालिम्हालिचा । ने. छेपारो । a lizard. (हे. चि[1]).

म्हाले, क्रि. ला:ला:गु मनये । ने. मुख बार्नु, परहेजमा बस्नु । to abstain from certain food items on grounds of health. (हे. म्हुतु-).

म्हासु, वि. हलू रंग । ने. पहेंलो । yellow.

-चा, सं. (पाँय्) म्हासु न:गु चा । ने. पहेंलो माटो । yellow clay.

-नये, क्रि. (ल) म्हासु थिये, यक्व म्हासुये । ने. चर्को वा गाढा पहेंलिनु । to become deep yellow.

-ल्वय्, सं. (ल्वच-,-गू) म्हम्हि नापं म्हासुया वनीगु ल्वय् । ने. पहेंलपित्त, कमलपित्त । jaundice.

म्हा:, वि. न्हया:या अ:ख:, म्हा:सा वय्मते छ । ने. हुँदैन, निषेधबोधक शब्द, नाईं । not interested.

म्हा:ले, क्रि. न्हयालेया अ:ख: । ने. निषेध, अस्वीकृतिसूचक शब्द, असहमति जनाउने । to be unwilling.

म्हिग:, क्रि.वि. न्हेथ, थउँया न्हेथ । ने. हिजो । yesterday.

-म्हीग, क्रि.वि. ता:मवीनिगु, नकतिनि । ने. हिजो-अस्ति, भर्खर । recently, within the last few days.

म्हिचा, सं. (-पा:) तय्गु थल, म्हुतु क्व:दुगु थल । ने. थैली, झोला । a pocket, purse. (हे. जालि-, ङ्वा:-, पर्चि-).

-व्हगने, क्रि. दां दांछि मदये । ने. टाट हुनु । to be bankrupt.

म्हिते, क्रि. १. कासा म्हिते, न्हयाइपुके । ने. खेल्नु, रमाउनु । to play, entertain. २. छुमां केने । ने. आलाप गर्नु, पूर्वाभास देखाउनु । to set the mode of a song.

म्हिने, क्रि. १. आख: गिये, ग्वरलय् च्वये । ने. लेख्नु, कोर्नु । to write down, scratch. २. ङ्वांय् फिं याये, हुया च्वये । ने. केरमेट गर्नु, पुछ्नु । to cross out, wipe out.

म्हिंले, क्रि. १. चित्तुचिना: तये । ने. कोचार्नु, कोच्नु । to pack, stuff. २. छुये, स्वचाके । ने. सिउरनु, घुसार्नु । to insert, thrust.

म्हीग, क्रि. वि. म्हिग:यां म्हिग: । ने. अस्ति, हिजोको हिजो । the day before yesterday.

म्हु[1], सं. म्हुया च्वेगु ज्या । ने. मेट्नु । the act of erasing, excavating. (हे. म्हुये-, -सा).

म्हु[2], अ. म्हुचिना त:गु ल्हा:वां । ने. मूठी, मुठ्याउनुको भाव वा चिनो । a fist, clenched fist.

-कं, सं. (कन-) छ्वताजि वाउँचा । ने. च्याउ । mushroom. (हे. कं, चि-, वाउँ-).

-कु, सं. चुल्यां म्हुचिनागु ल्हा:या दासु । ने. हातको नाप । one cubit (from elbow to fist).

-चिने, क्रि. म्हुछ्याये । ने. मुठ्याउनु । to clench.

म्हुत:, सं. (तल-,-पउ) मुप: । ने. मुठल । eaves facia.

म्हुतु, सं. (-प्वा:) नइगु म्हुतुचा । ने. मुख । the mouth (हे. ख्वा:-, सा:-). २. थल बलया ख्व । ने. भाँडाकुँडाको मुख, प्वाल । an opening. (हे. म्हु१).

-क:मि, सं. म्हुतु क:मिया ज्याभ: म्वा: । ने. परियोजक । a prattler.

-सि, सं. म्हुतुया सि । ने. ओठ । the lip.

-सिबाये, क्रि. (ल) बांखाये । ने. मुख बाउनु । to open the mouth.

म्हुये, क्रि. (ल) १. गा: खने । ने. खन्नु । to dig. (हे. बँ-). २. तज्याये । ने. पड्किनु, फुट्नु । to burst. (हे. ख्व-, पं-, फय्-). ३. हुये, हुया ख्वये । ने. केर्नु, मेट्नु । to erase, wipe out.

म्हुसा, सं. १. (-पु) क्वकीचा । ने. कुटो । a small hoe. २. (-ग:) हाकु ग्वरलय् हुइगु भ: । ने. पाटी पुछ्ने, डस्टर । a duster. ३. (-कू) हुइगु रबर कुचा । ने. मेट्ने रबड । an eraser. ४. तांगालय् थाय् सिधःगु कापः तुलेगु घू । ने. तानको बेलन । the part of a loom where the cloth is rolled up. (हे. म्हु१).

म्हू, सं. (म्हुलि-) १. कले । ने. मुठ्ठा । a bundle. २. कले बाय् म्हू चिना त:गु छुं निनेत छेले दुगु तँजिग्व: । ने. सागपातको मुठ्ठा गन्दा प्रयोग हुने गणक । cl. for bundled objects. ३. ल्हा: म्हुलिइ च्वंगु बजिबिजि म्हुलिइ निनेत छेलीगु तँजिग्व: । ने. मुठीभरीको अन्न, गेडागुडीको गणनामा प्रयोग हुने गणक । cl. for fistful of grain.

-चिने, क्रि. कले चिने । ने. मुठा पार्नु वा बाँध्नु । to bundle up.

-छ्याये, क्रि. (त) १. म्हू चिना: दाये । ने. मुक्क्याउनु । to blow. २. ल्हातय् न्हेथि छम्हू काये । ने. मुठीमा अटाउने गरी लिनु, मुठ्याउनु । to scoop up.

म्है, सं. (-पा:) नाल्इं थानात:गु पाखायगु म्हेचा । ने. बोरा, धोक्रो । one of a pair of sacks slung from each end of a pole.

म्हेले, क्रि. = म्हिले ।

म्ह्याय्, सं. (म्ह्याच-) मिसाम्ह मचा । ने. छोरी । a daughter.

-चा, सं. दाजु बाय् किजाया म्ह्याय् । ने. भतिजी । a niece.

-मचा, सं. ल्यासेचाम्ह मिसामचा । ने. छोरीबेटी, कन्याकेटी । an unmarried girl.

म्ब्ह्च, सं. म्ब्ह्स, पुलांभासं कला: । ने. पुरानो भाषाले स्वास्नीलाई बुझाउने शब्द । wife. (arch)

म्ब्हले, क्रि. = म्हाले ।

य

य, अ. सुयातं स:ते बलय् खँ नांया न्ह्य:ने च्वनावइगु स्वँग्व: । ने. सम्बोधन गर्दा प्रयोग हुने शब्द जस्तै हे, हो, ए । vocative particle like hi

यउकूलि, सं. ज:थयकुं । ने. ईशान कोण । the north-east.

यक:ति, सं. याक:चिया पुकु । ने. एकाधिकार, एकलौटी । a monopoly.

-याये, क्रि. (त) याकचिया पुकु याये । ने. एकाधिकार गर्नु । to monopolize.

यता, सं. दच्छिन । ने. दक्षिण दिशा । the south.

-लिये, क्रि. (त) निभालं बांलाक ख:गु जुये । ने. घमाइलो वा पहारिलो हुनु । to be on the sunny side.

यमय्, अजू चायापुक धुं छ्यां जुइ बलय् धाय् वइगु खँग्व: । ने. विस्मयादिबोधक शब्द, जस्तो आम्मै । interj. implying pity, sorrow, joy, wonder.

यँका, सं. (-पु) थाज्यायात येना त:गु का । ने. कपडा बुन्न बेरिएको धागो । the warp.

यं, सं. (येन-) १. (-ग:) कपाय् फेनेगु ज्याभ: । ने. चर्खा । a spinning wheel. २. (-गु) बाजनं पिज्व:गु बांला:गु, पायछिगु सुर । ने. ठीक स्वर । the correct pitch. ३. चिकंया क्वसीगु कसर ।

ने. तेलको थेग्रो वा नियार । the viscous sediment of oil.

-कायेे, क्रि. (ल) बाजंया सुर पायृछि जू मजू स्वयृत थाना स्वये । ने. बाजाको स्वर जाँच्नु । to taste the correctness of the pitch.

-ख्वा:, सं. (ख्वाल-,-गू) यंया ख्वगू ब्व, यंयात तुइकीगु ब्वति । ने. चर्खाको धुरको एक भाग । the crank (of the spinning wheel).

-फेलु, सं. (-गः) तगःगु फेलु । ने. सूत कात्ने उपकरण । the spinning jenney.

यंकं, क्रि. वि. दिपा:मदयक, त्वःमफिक । ने. लगातार, निरन्तर । continuously, constantly.

यंकुलि, सं. १. कुरिं । ने. संक्रान्ति । the first day of the month. २. (-गू) ख:थयकं । ने. वायव्य । the north-west.

यंला, सं. (-) गुँलाया लिउगु ला, नेवा: नगुमां कयं फिंछलागु ला । ने. भाद्र, आश्विन । the eleventh month of the Newar calendar, August/ September.

यः[1], सं. (यल-) १. पास: । ने. पसर । flat hand, cupped hand. २. छपा पाल्हातय् न्हेक्व बजि बिजि नीत छ्येले दुगु तँजिग्व: । ने. हत्केलो भरिको अन्न आदिलाई गन्दा प्रयोग हुने गणक । cl. for cupped handful of grain.

यः[2], वि. येय्कात:गु, नुगलं तुनागु । ने. मन परेको, चिताएको । beloved, liked.

-कथं, क्रि. वि. य:त य:गु कथं । ने. आफूखुशीले, मन लागेजस्तो । as one likes it.

-त्यः, सं. (तेल-,-गू) थिथि निम्हस्यां यइगुया भाव । ने. पिरती, एकले अर्कोलाई चाहनु । mutual love.

-थें, क्रि. वि. मती व:ये, लाये । ने. मनपर्दो किसिमले, जथाभावी । at one's discretion.

-बलय्, क्रि. वि. गुगुंनं इलय् । ने. कुनै पनि बेला, मन लागेको बेला । at any time.

-बालँ, सं. (-पु) पिचाय्केगु लँ मदुगु लँ । ने. निकास टुङ्गिएको बाटो । (हे. लँ). २. a blind alley.

-सि, सं. (-गः) मितसि । ने. दाख, किसमिस । raisin.

य:ता, सं. पस्विम । ने. पच्छिम दिशा । the west.

य:ना:, सं. (नाल-,-गू) मूखालिसे स्वा:गु तँसा छेँ । ने. मूल घरसंग जोडेको थपुवा घर, लाफो । an annex to a house.

-छेँ, (-खा) छ्याग़ु छेँ । ने. सोतो थपुवा घर । a lean-house.

य:मरि, सं. १. चाकु व हाम्व: तया दय्का त:गु मरि । ने. भित्र चाकु र तिल राखेर बनाइएको अंजीर आकारको रोटी । a conical rice dough stuffed with a mixture of sesame and molasses. २. अंजिर य:मरिसि । ने. अंजीर । fig.

-पुनी, सं. (-न्हु,- खुन्हु). थ्वहेंला पुनी । ने. पौषपूर्णिमा । the full moon of Nov./Dec.

-सि, सं. = य:मरि-२ ।

य:म्ह, सं. न्हय:ने ला:म्ह, न्हयाम्ह । ने. जो कोही, जोसुकै । anybody, whosoever.

य:सिं, सं. (-गः) इन्द्रया ध्वाँय् चिनात:गु सिंग्व: । ने. इन्द्रको ध्वजा बाँधेको लिङ्गो । a ceremonial flag-pole of the celestial king.

-क्व:थये, क्रि. (ल) य:सिं ग्वारा तुइके । ने. लिङ्गो ढाल्नु । to haul this down ceremonially.

-थने, क्रि. य:सिं पंतू बिया: थस्वाके । ने. लिङ्गो ठड्याउनु । to erect this ceremonially.

या[1], सं. (-प्ति) १. काच्या काच्या पुंगुया भाव । ने. लेसाइलो । viscousity (हे. सिउ-). २. स्वाल्यां च्वंगुया भाव । ने. लेस्याइलो हुनुको भाव, च्याट-च्याट लाग्ने हुनु । glutinity.

-कने, क्रि. काच्याकाच्या मिने । ने. लेसिलो हुनु । to be gluey, viscous, glutinise.

-दुगु, वि. काच्या काच्या च्वंगु । ने. टाँसिने हुनु, लस्सादार । adhesive, viscous.

या[2], सं. याइगुया भाव, ज्या । ने. गर्नुको भाव, प्रक्रिया । action, act.

-क, सं. याइम्ह । ने. गर्ने, कर्ता । an agent.

या[3], नि. सियाया बां केनीगु कुचाग्व: । ने. षष्ठी वा सम्बन्धकारकको विभक्ति चिन्ह, को । a possessive particle.

याइँ, सं. व्वया जुइम्ह इमूचा । ने. उड्ने कमिलो । a flying ant.

याउँ, वि. थाकु बाय् झ्यातुया अ:ख: । ने. सजिलो, हलुङ्गो । easy, light.

-क, क्रि. वि. १. थाकु मजुइक । ने. सजिलोसँग । २. झ्यातु मजुइक । ने. हलुङ्गो पाराले । easily; lightly.

-के, क्रि. अ:पुके, झ्यातु मजुइके । ने. सजिल्याउनु, हलुङ्याउनु । to make it easy. २. भाला चिइके । ने. बोझ पन्छाउनु । to shift one's responsibility.

याकन, क्रि. वि. ननानं, हयासं । ने. चाँडै , तुरुन्त । soon, quickly.

याक:, सं. (कल-) छम्ह जक । ने. एक्लो । single, lonely.

-छेँ, सं. (-खा) मस्वा:गु छेँ । ने. अलग्गको वा नजोडिएको घर । a solitary house.

-मि, सं. सुं ज: मदुम्ह । १. ने. कुमार pachetor २. ने. राँडी । widow.

-मे, सं. (-पु) याक:चां हालिगु मे । ने. एक्लैले गाइने गीत, एकल गीत । a solo.

याकुंप्याये, क्रि. (त) याक्वं कताके । ने. काखीच्याप्नु । to keep under the armpit.

याक्व, सं. ब्वहया त:, गा:चा । ने. खुकुनी, काखी । the armpit.

याच्या, वि. स्वाका स्वाका मिंगु । ने. लचिलो, गीलो । spongy; springy.

यात, सं. द्वितिया विभक्ति क्यनीगु खँग्व । ने. द्वितीयाको चिन्ह, लाई । particle to form the objective case of a noun.

यातु, वि. थारां मच्वंगु । ने. लचिलो, लचकदार । elastic, flexible.

यानाकाये, क्रि. (ल) थ:गु कुतलं ज्या जुइके । ने. आफ्नै कोशिशले काम तामेल गर्नु । to do it by one's own effort.

यानाकेने, क्रि. दासुकथं छुं याना: केने । ने. उदाहरणको रूपमा केही गरेर देखाउनु । to show how to do it.

यायातये, क्रि. याय् सिधय्का तये । ने. गरी राख्नु । to finish (the job). (lit. keep doing)

यानास्वये, क्रि. (त) कुत: याये । ने. कोशिश गर्नु, गरेर हेर्नु । to try.

यानु, वि. याताप्याता वं । ने. लखतरान । fatigued.

-ये, क्रि. (ल) याताप्याता वने । ने. आलसतालस हुनु । to be fatigued, become tired.

यानय्, क्रि.वि. भचा तापाक । ने. टाढा, अलि पर । far.

-इनय्, क्रि.वि. गबलें गाबलें, आकाभाकाय् । ने. बिर लै, लामो मध्यान्तरपछि । far apart.

याये, क्रि. (त) १. ज्या केने, या:गु जुये । ने. गर्नु, निर्वाह गर्नु । to do, perform.

यार्पा, सं. निगलं मिखा यार्पाम्ह । ने. डेढो । a squint-eyed man.

यार्लिंगु, सं. (-पा) छताजि न्हाय्पं तिसा । ने. कानको लोतीमा झुन्डिने गरी लगाउने गहना, यार्लिङ्ग । an ear-ring.

यार्वा, सं. छपा मिखा यार्पाम्ह: । ने. एउटा आँखा टेढो हुने मान्छे । one who is squinted of one eye.

यालिने, क्रि. बेक्व:मिखां स्वये । ने. डेढो आँखाले हेर्नु । to squint.

यालिं, सं. (लिन-) यार्पाम्ह मिसा, डेढी आइमाई । a squint-eyed woman.

यां, सं. (यान-) तापा:गुया भाव । ने. लामो दूरी । far distance.

-कथि, सं. यांकसि दिकेत थनात:गु कथि । ने. यज्ञादिको लागि गव्यपात्र अड्याउने त्रिखुटी । a three-legged stand to hang a pot from.

-कल:, सं. (लख-,-ग:) खिपतय् न्ह्याइगु कल:चा । ने. डोरीमा गुड्ने पेटारो । a pot hanging from this.

-कसि, सं. (-ग:) घ्य: तिकि नंकीगु कसिचा । ने. गव्यपात्र । a hanging pot with a hole at the bottom.

-ता, सं. (-पु) यांतां गा:गु ता । ने झोलुंगे पुल । a suspension bridge. (हे. ता).

-लचं, सं. (चन-,-गू) यानय् च्वंगु स्वेगु भ:, यांलुसा: । ने. दूरबीन । a binocular. (हे. लचं, लुसा:-)

या:, सं. (यान-,-गू) छगू पूवंगु ज्यार्खं, न्हेज्यानाच्वंगु ज्व: । ने. कार्यकलाप, अगि सर्नुको भाव। activity, procession. (हे. ज्व:ने-, थ:ने-, पा-, मत-, सा-, सिन्ह:-).

-न्याये, क्रि. (त) जात्राया ख: थासय् थेने। ने. जात्राको खट निर्धारित ठाउँमा पुग्नु । (of a chariot festival) to be completed, performed.

यू, सं. (-गः) वाउँ न:गु छताजि थी । ने. वैदूर्यमणि, यूँ। a pale green stone, turquoise.

ये, उप. यांतां प्यांताया भाव। ने. झोलिनु वा लट्कनुको भाव। pref. denoting suspension.

-खाये, क्रि. (ल) याता गाय्के। ने. झुन्ड्याउनु। to hang, suspend.

-गाये, क्रि. (ल) याता गाये। ने. झुन्डिनु। to be hung, suspended.

येक:रा[1], सं. (-ग:) छब: जक मेचा दुगु हार्बिन । ने. एकसरो मात्र जिब्री भएको हार्मोनियम बाजा । a single-reed harmonium.

येक:रा[2], वि. छखे त्य:म्ह । ने. एकहोरो। persistent, not compromising.

येक:रा[3], क्रि. वि. छक्व: । ने. एक पल्ट वा एकसर (गुच्चा खेलमा मार्नु) । (to hit) once (in a marble game).

येका, सं. १. (-ति) येका सि, बल्ला:गु ति । ने. बलियो टाँका । a strong stitch. २. (-बाला) तिकिझ्यालय् क्वेच्वनीगु सिंबाला । ने. आँखीझ्यालको तल राखिने काठको बाला। the stile (of a latticed window).

येकासे, १. आकाभ्काकाय् । ने. अकस्मात् (हमला गर्नु)। (to attack) abruptly. २. खँखि मयुसे, प्वाक्क । ने. नबुझिकन, प्याच्च । (to speak out) without thinking.

येक्व, क्रि. वि. माक्व स्वया अपो । ने. धेरै बढी, पर्याप्त । many, much.

येचिं, सं. (चिन-) नीसी । ने. शुद्धता, पवित्रता। ritual purification.

येचु, वि. भिंका त:गु, सुचुकुचु याना त:गु । ने. सफा, परिष्कृत, शुद्ध । refined, purified.

-क, क्रि. वि. १. बांलाक, धूधा: छुं मदय्क, यता लिये । ने. स्वच्छ, झल्ल, जगमगाउने गरी । spotlessly. २. खिति खाति वंक । ने. सफा, सुकिलो हुने गरी । cleanly (to wash).

-के, क्रि. खितिखाति मदय्के। ने. सिनित्त पार्नु। to clean up.

येता, सं. = यता।

येति, सं. १. प्वक्य् स्वयना व:गु ति । ने. पानी नमिसाउँदाको जाँडबाट रसाएको रस । the seepage from fermented mash. २. घालय् धिलय् स्वयना वइगु ति। ने. घाउ खटिराबाट बग्ने रगतपानी, चर्मसार। serum.

-कने, क्रि. घालं बाय् कइचं येति सुलुसुलु वये। ने. घाउ वा खटिराबाट रगतपानी आउनु, चर्मसार बग्नु। (of serum) to flow.

येनां, सं. (नान-,-गू) नीसी याना: म्व:ल्हुइगु ज्या। ने. चोख्याएर स्नान गर्ने काम । purificatory bath.

येने, क्रि. १. यंके। ने. लैजानु। to bring along. २. थाज्याया का येने। ने. वार्पिंग गर्नु। to warp a loom. ३. खिपि: पेना तयेंके । ने. डोरी तेर्स्याएर सोज्याउनु। to line up with a rope. ४. क्व यने बाय् क्वयेंके । ने. छान्नु, निथार्नु । to percolate, decant.

येयापु, वि. य:ता:गु, न्ह्याइपुसे च्वंगु । ने. मनोरम, आनन्ददायक। lovely, pleasing.

-क, क्रि. वि. य:ताइकथं । ने. मन पर्ने किसिमले, मनमोहक ढंगले । lovingly, pleasingly.

-चाये, क्रि. (ल) य: ताये । ने. मन पर्ने हुनु, राम्रो लाग्नु । to be enamoured with.

येये, क्रि. (ल) १. य:गु जुये, मतिना दये। ने. चाहनु, मन पराउनु । to like, love. २. पाचिने, थ:नाले । ने. सकार्नु, वरण गर्नु। accept.

येल, सं. १. स्वनिग: मध्ये छगु दे, ललितपुर । ने. पाटन। Patan. २. पुलां भासं यता। ने. दक्षिण। (arch.) south.

-क्व, सं. गाजलं दा:गु थाय्। ने. सियाँल परेको जमीन, सिमसार। the shaded part of land, swamp.

येलबक:, सं. (ल) छताजि नस्वा:गु स्वां । ने. इन्द्रकमल। a gardenia.

येला, सं. (-गः) अलङ्चि । ने. अलैंची । a large cardamom.

येले, क्रि. १. घालय् घिलय् छ्वः छेंगू तुना काये । ने. पाख्नु, कोट्याउनु । to scrape out. २. माना कुले पाचुके । ने. माना पाथीले नाप्दा बराबर गरी सम्याउनु । to level the grain to the brim of the measuring pot. ३. पाःयाये, क्वपाले । ने. छोट्याउनु, घटाउनु । to curtail. ४. लिन्हेये । ने. उग्राउनु । to ruminate.

येस, सं. १. नां, इजत । ने. जस, सम्मान । fame, reputation. २. खि, खिगुलि । ने. गोबर, लिंड । globular excreta (e.g. of a goat). ३. बिख । ने. विष । poison.

येसंलिये, क्रि. (त) बिखं क्ये । ने. विष लाग्नु । to be poisoned.

येसें, क्रि. वि. येय्क, यःकथं । ने. आफूखुशीलें, मन पराएर । of one's own wish.

-मयेसें, क्रि. वि. करंबरं, मयेय्क । ने. मन लाग्ने नलाग्ने किसिमले, करकापले । willy-nilly.

यें, सं. १. नेपाः गाः, स्वनिगः मध्ये छगू, कान्तिपुर । ने. काठमाडौं । the Kathmandu city, valley. २. जुजु इन्द्र । ने. इन्द्र । God Indra.

-न्याः, सं. (न्याल-) येंय् न्याइगु जात्रा । ने. इन्द्रजात्रा । the Indra Jatra festival.

-मि, सं. येंय् च्वंम्ह वा च्वंपिं मनू । ने. काठमाडौं निवासी । a Kathmanduite.

येंउता, सं. यंता । ने. उत्तर । the north.

येंकेदह, सं. थक्वाःपाखेया छगू दह । ने. थानकोट तिरको एउटा दह । the lake-abode of God Indra.

येय्¹, क्रि.वि. अँ खः । ने. हो, लौ । yes, yes indeed, see.

येय्², सं. (येस-) १. सुख कायगुया भाव । ने. भोग-विलास, वासना । luxury, lasciviousness. २. ध्याचू । ने. व्यंग्य । a satire.

-चाये, क्रि. (ल) वा वाय् मा फ्वनेमाले । ने. कामवासना जाग्नु । to have sexual desire.

-थने, क्रि. येय्चाः थने । ने. वासना जगाउनु । to stimulate sexually.

-नके, क्रि. ध्याचू नके । ने. व्यंग्य गर्नु । to taunt.

येय्क, क्रि. वि. मनं तुनाः । ने. आफूखुशीले, चाहेर । of one's own accord.

येय्की, सं. (किल-) १. थ्वँय् दाइपिं व्वकी । ने. साना पुतली (जाँडमा लाग्ने) । flying insects hovering around the vat. २. म्याउँकिरी । cicada.

येय्चाः, सं. (चाल-,-गू) सुखभ्वःग । ने. भोग-विलास, वासना । sexual desire.

-खिचा, सं. मिसाहयःम्ह मनू । ने. स्त्रीलम्पट, कामी मान्छे । a lecher.

-थने, क्रि. येय् थने । ने. वासना जगाउनु । to stimulate sexually.

येय्ता, सं. यता, येता । ने. दक्षिण । the south.

येय्तुये, क्रि. (ल) यातुया बेक्वःये । ने. नुहुनु, लच्कनु । be bend over, be twisted.

येय्पु, सं. (पुलि-,-गः) ख्वला मबंगु वा वाय् दुसे । ने. खोस्टा नगएको धान, कोदो । unhusked paddy or millet.

-काये, क्रि. (ल) येय्पु लेये, चुनागु वा वाय् दुसे इं येय्पु छुखे लिके । ने. कुटेको धान वा कोदोको ढुंगुरबाट खोस्टासहितको गेडा छान्नु । to separate this from husked grains or unhusked grain from the husked mash.

येय्बाये, क्रि. (ल) १. नाकं मयःगु जुये । ने. मन नपराउनु, अभिरुचि घट्नु । to lose interest. २. हेबाये, मयया बने । ने. विरक्तिनु । to be detached.

येय्बालें, सं. यःबालें । ने. टुङ्गिएको बाटो । the dead-end, blind-alley.

येय्मि, वि. छुभी जक दुगु । ने. एउटा मात्र पोटी भएको, एकै गानोको । single-cloved.

-लाभा, सं. (-गः) छमी जक व्वलंगु लाभा । ने. एउटै मात्र गानो भएको लसुन । a single-cloved garlic.

र

र, अ. १. निगू खँपु स्वायगु खँग्वः,व वन र उधरिमय् लिहां वल । ने. र, संयोजक । conj. and २. अले । ने. अनि । adv. then.

रकम, सं. १. सम्पति, धेबा । ने. धन, पैसा । २. मोंभिं मिलेयाना च्वयेगु ज्या । ने. स्याहा सेस्ता । property, money..

रकमि, सं. १. अड्डाया ज्या याय् ता:ला:म्ह । ने. सिपालु कामदार, स्याहा सेस्ताको काममा पोख्त । one who is skilled in office work.

रका, ग. तका, -र्का, धेबा तकाय् निनेत छ्येले दुगु खँग्व: । ने. रकमलाई रूपियाँमा गन्न प्रयोग गरिने गणक । cl. for counting money.

रत्न, सं. (-ग:) मू वंगु थी । ने. बहुमूल्य पत्थर, मुगा, पन्ना, माणिक आदि पत्थर । jewel, gem.

रथ, सं. (-गू) ख:, घ:ख: । ने. घोडा वा मान्छेले तान्ने चारपाङ्ग्रे सवारी साधन । a chariot.

रन्न, क्रि. वि. १. मिखां छुं मखंक । ने. आँखाले केही नदेखिने गरी । (to be angry) furiously. २. जल्ल । ने. राप आउने गरी । (radiating heat) excessively.

रफत, सं. कुत: । ने. अभ्यास । practice.

रबर, सं. (-कू) सिमाया ह:ही दाय्का: दय्का त:गु छ्वता वस्तु । ने. रबड । rubber.

रवाफ, सं. त:धंछू । ने. धाँक, रवाफ, फुर्ती । dignity.

रस, सं. १. ति, येति । ने. झोल, तरल पदार्थ, रस । juice. २. सवा: । ने. स्वाद । taste. ३. लय्ता, दुनुगलं लय्ताय्गुया भाव । ने. आनन्द, संतुष्टि । pleasure, enjoyment.

-बस, सं. १. य:त्य: । ने. माया-पिरती, अनुराग । love, attachment. २. य:त्य:या आनन्द । ने. प्रेमबाट हुने आनन्द । sexual pleasure.

-रंग, सं. ख्यालि न्हिलि, म्हाइपु छ्यायगु ज्या । ने. मोजमज्जा, मनोरञ्जन । merriment, entertainment.

रहर, सं. १. लय्ता । ने. इच्छा, चाह, रहर । intention. २. य:गुया भाव । ने. खुशी । interest. ३. म्हाइपु छ्याय्गु ज्या । ने. मनोरञ्जन । merriment, entertainment.

-बहर, सं. = रहर-३.

रंग, सं. १. ह्याउँ वाउँ उन । ने. रातो, नीलो, कालो छुट्याउने वर्ण । colour, dye. २. लय्ता । ने. आनन्द । pleasure. (हे. रस-).

रंदा, सं. (-ग:) सिँ पिचुकेगु ज्याभ: । ने. रन्डा । a plane. (हे. ल्व:चा-, ज्व:-).

-खेले, क्रि. रंदां सुये । ने. रन्डा लाउनु । to plane.

रंदि, सं. लेब:सिं । ने. वेश्या, रण्डी । a prostitute.

राग, सं. १. (-गू) सुर्वा:या झ्वा: । ने. सुर्वालको जाँघ । the slack of trousers. २. दइला दइलाया भाव । ने. प्रेमभाव । passion. ३. (-पु) थ:गु पहया पुलां मे । ने. शास्त्रीय संगीत । a classical song.

-काये, क्रि. (ल) थला क्वला याये । ने. स्वर साध्नु । to warm up, to practise the scales.

राछेस, सं. लाखय् । ने. दानव, राक्षस । a monster, demon. (हे. लाखय्)

राज, सं. १. राज्य । ने. देश, मुलुक । a kingdom, State. २. राज्य याय्गु खुबि । ने. राज्य चलाउने सीप । statecraft.

-गद्दि, सं. (-गू) लाय्बसा । ने. सिंहासन, राजगद्दी । the throne.

-दूत, सं. लाय्लमि । ने. एउटा राज्यको प्रतिनिधि भएर अर्को राज्यमा खटिएको व्यक्ति । an ambassador. (हे. लाय्[२])

राप, सं. जराक्क क्वा: वइगुया भाव । ने. तातो, न्यानो । radiating heat.

-वये, क्रि. (ल) जराक्क क्वा:ज: वये । ने. रापिनु, तातोपना आउनु । to get heated.

राहु, सं. १. भजेंक सेंकीम्ह मनू । ने. राहु, सत्यानाशी । one who causes damage. २. बेता: । ने. बेताल, पिशाच । a vampire. ३. (-गू) दुख बीगु ग्रह । ने. राहु । a planet supposed to obscure the moon off and on.

रिकापि, सं. (-पा:) लिपाकि । ने. सानो थलिया, रिकापी । a plate, saucer.

रिक्सा, सं. (-गू) मनुखं सालीगु गसा । ने. रिक्सा, पाउदान चलाएर तान्ने सवारी । a rickshaw.

-वाल, सं. रिक्सा सालीम्ह । ने. रिक्सा तान्ने मान्छे । a rickshaw-puller.

रिति, सं. (-गू) चज:, चलन । ने. रीति, दस्तुर, पद्धति, थिति । custom.

रितु, सं. निलाया ई, ब्य: । ने. ऋतु । the season.

-मे, सं. (-पु) ई ब्य:या मे । ने. ऋतुऋतुमा गाइने गीत । a seasonal song.

रिप्वत, सं. (-गु) सुचं । ने. सूचना । a report.

रिबन, सं. (-पु) सँचिका । ने. धागो, रिबन । a ribbon.

रिवाज, सं. चजिलजि । ने. रिवाज, रीतिथिति । practice, usage, custom.

-याये, क्रि. (त) कुत: याये । ने. अभ्यास गर्नु । to practise.

रुचि, सं. १. म्हुतु सा:गुया भाव । ने. खान मन पराउनुको भाव । appetite. २. य:गुया भाव । ने. रुचि । interest.

रुद्रकंचि, सं. खँगल: । ने. किलकिले, रुद्रघण्टी । the Adam's apple.

रुल, सं. १. (-पु) दाकू । ने. फुट, रुल । a ruler usually a foot long.

रे, नि. १. थ:गु धापु क्वातुकेत खँपु लिउने बइगु खँग्व: । ने. आफ्नो भनाइ जोरदार बनाउन वाक्यको पछाडि आउने अरे, रे । a particle used to emphasize one's assertion or to suggest uncertainty. २. हँ, थम्हं क्वातुक मसिउगु खँ कने बलय् खँपु लिउने बइगु खँग्व: । ने. अनिश्चितता बोधक अरे, रे । ३. सुइतं स:तेत छ्येलीगु खँग्व: । ने. हे, ए जस्तै सम्बोधनमा प्रयोग हुने शब्द । the sign of vocative case. ४. न्हयगू स्वर मध्ये छगू, निगूगु स्वर । ने. सात स्वर मध्येको दोस्रो स्वर । the second note of the musical scale.

-याखँ, सं. हँया खँ, हुइना बुइना । ने. हुँची, गाईंगुईं । an unfounded rumour.

रेदिवा, सं. (-ग:) बुखँ कनीगु, मेमि न्यंकीगु ज्वलं । ने. रेडियो । a radio.

रेसम, सं. पा:काप: । ने. एक प्रकारको कीराबाट निस्कने चिप्लो टल्कने धागो, रेशम । silk.

रेंचु, सं. (-पु) क्वातुक हिँकिं हीकेगु ज्याभ: । ने. रेञ्च । a wrench, spanner.

ल्व:वन्व:, सं. (-गू) १. दुगँक मालेगु ज्या । ने. शोधखोज, सूक्ष्म परीक्षा । scrutiny. २. न्या: निसाफ । ने. न्याय । justice.

-फ्वने, क्रि. न्या: फ्वने । ने. न्याय निसाफ माग्नु । to ask for justice.

ल्व:ल, सं. ब्व:, नियम । ने. अनुक्रम, नियम, व्यवस्था । the order or rule of precedence, succession.

ल

ल¹, अ. ल्हा:, ज्या । ने. हात, काम । the hand.

-कु, सं. म्हकु । ने. मुठीहात । a cubit.

-कुता:, सं. (ताल-,-गू) उसाँय् मदुपिं तया: यंकीगु कुता:चा । ने. बिरामी वा मूर्दा बोक्ने साधन, हाते अरथी । a stretcher. (हे. कुता:).

-खाये, क्रि. (ल) ल्हातय् याता गाय्के । ने. झुन्ड्याउनु (हातमा) । to hold, carry by the hand.

-ग्याये, क्रि. (चात) लप्या:गु जुये । ने. दोबिनु । to be folded.

-पा, सं. ब्वहलं क्वे चुल्यां च्वेया ल्हा: । ने. पाखुरा । the upper arm.

-पु, सं. ल्हा:पचलंच्वे ब्वहलं क्वेया ब्व । ने. पाखुरा, बाहु । the arm.

-मुग:, सं. (गल-,-ग:) ब:चाग्व:गु मुग: । ने. सानो मुङ्ग्रो । a hammer.

-हात, सं. ल्हा: । ने. हात । the hand. (हे. ल्हा:).

ल², वि. च्वन्ह्या:गु, हनाबना । ने. उत्कृष्ट । superior, civil.

-चने, क्रि. हनाबना तये । ने. सम्मान गर्नु । to treat well.

-हने, क्रि. च्वे तया: हने । ने. आदरपूर्वक सत्कार गर्नु । to treat with respect.

-हिये, क्रि. (त) १. नके त्वंके याये । ने. पालन-पोषण गर्नु । to look after. २. पसु पंछि लहिये । ने. रत्याउनु, पाल्तू बनाउनु । to domesticate, rear.

लइका:, सं. भ्वजय् पासा ल्वसा त:जुइपिं । ने. भोज भतेरमा परिकार राख्ने व्यक्ति । a person designated to serve food at a feast.

-चिने, क्रि. लइका: जुइत छ्पुच: दय्के । ने. परिकार राख्नेहरूको टोली बनाउनु । to consti-

tute a team of them.

लउका, सं. (-ग) छ्वताजि फसि । ने. एक प्रकारको तरकारी, लौका । a bottle gourd.

लकमि, सं. जकमिया अ:ख: । ने. सम्पन्न, पुगीसरी आएका । a well-to-do person. (हे. जकमि, रकमि).

लकय् हने, क्रि. सुयातं लकय् तये । ने. कसैलाई वशमा राख्नु । to take one under protection.

लखापा, सं. न्हापायाम्ह मिजं पार्खेयाम्ह मचा । ने. झट्केलो । a child born from one's former husband.

लखाबति, सं. लेब:सिं । ने. वेश्या । a whore.

लखु, सं. (-गू) १. सुज्या यायत पतिंचाय न्ह्याइगु अंगू । ने. दर्जीले लुगा सिउँदा औंठी जस्तै औंलामा राख्ने वस्तु, लक्खु । a thimble. २. क्यांत । ने. क्याँट, लकू । a pile of coins.

लखुं, सं. (खुन-) ख्वाँय् फंग:, बताइं । ने. बट्टाई । a quail. (हे. खुं)

लगला, सं. (-ग:) लउकाया थल । ने. तुम्बा । a pot made out of a dried gourd.

लगा:पा:, सं. (पाता-,-गू) छें कत्ता:गु ज:ख:या थाय् । ने. लगापात । a plot of land surrounding one's house.

लचना, सं. (-गू) १. बांला:गु हनावना । ने. सोमत । good manners. २. चज:लज: । ने. आचरण । morality.

लचने, क्रि. हने, हनावना तये । ने. आदर गर्नु । to respect.

लचं, सं. (चन-) १. लचना । ने. सोमत । good manners. २. मिजास । ने. स्वभाव । temperament. ३. चस्मा । ने. चश्मा । a pair of spectacles (हे. उं-, थिउ-, धू-, माय्-, यां-, सु-).

लछि, सं. छ्वला । ने. एक महिना । one month.

-तं, क्रि.वि. लछि यंकं । ने. लगातार एक महिनासम्म । continuously for one month.

लछिमि, सं. धनया द्य: । ने. धनकी अधिष्ठात्री देवी, सम्पति, लक्ष्मी । the Goddess of wealth.

लजगा:, सं. (गाल-,-गू) जीविका । ने. रोजगार । an occupation, profession.

लजना, सं. हनावना । ने. चालचलन । behaviour.

लज:, सं. (जल-,-गू) मिजास, लचं । ने. स्वभाव, मिजास । temperament. (हे. चज:-).

लजि, सं. संस्कृति, चजिलजि । ने. संस्कृति । the culture.

लज्या, सं. मछालाभाय् । ने. संकोच, लज्जा, सरम । shame.

-चाये, क्रि. (ल) मछाले । ने. लजाउनु, संकोच मान्नु । to be ashamed, embarrassed.

लत्या¹, सं. (-ग:) बकंपु । ने. लट्टे । a kind of edible grain.

लत्या², सं. लत्या खुनु याइगु ज्या । ने. पैंतालिस दिने श्राद्ध । a purificatory rite performed on the 45th day of demise.

लत्था, सं. (-ग:) १. लँय् मत तयत थना:तगु थां । ने. बाटोमा बत्ती राख्न उभ्याइएको खम्बा, लट्ठा । a lamp-post. २. देग:या पेकुनय् च्वंगु थां । ने. खम्बा । a column.

-म्ह्व:, सं. (म्हल-,-ग) थांयात भर बीगु अंग: । ने. खामोको आड । the base of a column.

लने, क्रि. १. पिये, लँस्वये । ने. पर्खनु, बाटो हेर्नु । to wait. २. लनेगु ज्या याये । ने. जोख्नु, तौलनु । to weigh.

लपि, सं. (-पा) कुलुतय् छ्येंगू चाइगु लब: । ने. बाँका । a spilleto, knife used by cobblers, etc.

लपे, क्रि. छु याये । ने. गर्नु । to do something. (हे. क्रिद-, भज-, सुम-, सेब-, स्वभा-, हसु-).

लप्ते, सं. (-पा:) तह:गु ह: । ने. पात । a broad leaf.

लब, सं. (-गू) लँब्व । ने. बाटो, पारवाहन । a passage, passage-way.

-छेँ, सं. (-खा) चुक ननि वनेत लँब बियात:गु छेँ । ने. चोक पस्ने बाटो भएको घर । a house built above a public passage.

-बिये, क्रि. (ल) लँब्व त्व:ते । ने. बाटो दिनु । to give passage to, provide transit to.

लब:, सं. १. (बत-) ज्याभ: । ने. ज्यावल । an implement, tool. २. बज्र क:मिया ज्याभ: ।

ने. कर्नी । a trowel (हे. ब:). ३. (बल-) लब, न्याय्‌मी याये बलय बइगु । ने. नाफा । profit.

-खंके, क्रि. लब: दय्‌के । ने. नाफा गर्नु । to make profit.

-सिं, सं. (सिन-) यक्व लब: खंकीम्ह । ने. नाफाखोर । a profiteer.

लबु, सं. १. (-गु) ल:चा:, चिचाधंगु ल:द्वम्ब: । ने. लहर, तरङ्ग । a tide, wave. २. हिउपा: । ने. ठूलो परिवर्तन । a revolution.

लमि, सं. लँमि । ने. लमी, मध्यस्थ । a negotiator go-betwean, mediator. (हे. माय्-, लाय्-).

लम्फा, सं. (-प्वा:) कुँ मवइगु मत चिकनं च्याइगु मत । ने. मटीतेल राखेर बाल्ने लालटिन, लम्फा । a hurricane lamp.

लये, क्रि. (ल) १. बालि लये । ने. बाली काट्नु । to harvest. २. घाँय् वामा-इमा वाये । ने. घाँस काट्नु । to mow grass. ३. लब: खंके । ने. नाफा बनाउनु । to draw profit.

लय्, सं. (लस-) १. (-गु) मेहालेगु पह:चा । ने. संगीतमा स्वरको आरोह-अवरोहको क्रम, लय । a tune, melody. २. (-ता) थ्वँ अय्‌ला:याके दइगु सवा: । ने. स्वाद वा मीठो अनुभव (रक्सी-जाँडको) । the taste, flavour of spirituous liquor.

-चिने, क्रि. मेय् लय् तये । ने. गीतमा लय हाल्नु, संगीत रच्नु । to compose a tune.

-छुये, क्रि. (त) थला: क्वला: याये । ने. स्वर साध्नु । to practise the scales.

-वये, क्रि. (ल) १. अय्‌ला: थ्वँय् सवा: थिना वये । ने. रक्सी जाँडमा स्वाद वा बास्ना आउनु । (of beer or liquor) to become tasty or have flavour. २. लय् च्वने । ने. लय समाउनु । (of a tune) to set up.

लय्‌ता, सं. १. लस, नुग: चक्कंगुया भाव । ने. खुशी, प्रफुल्लता, सुख । joy, happiness. २. कला । ने. कला, ललितकला । the art.

-च्व:, सं. थ:थम्हं यसें गुहालि यानाजुइपिं । ने. स्वयंसेवक । a volunteer.

-छेँ, सं. (-खा) १. लय्‌ता न्याय्‌केगु छेँ । ने. आराम गृह । a pleasure-house. २. लय्‌ता ब्वयगु छेँ । ने. कलाभवन । an art gallery.

-ह्य:, सं. (हेम-) कलाय् दुनीम्ह । ने. सौन्दर्योपासक । an aesthete.

लय्‌ताये, क्रि. (ल) नुग चाये । ने. खुशी हुनु, प्रफुल्लित हुनु । to be pleased, delighted.

लय्‌पउ, सं. (पति-,-गु) लय्‌लय् पतिकं पिदनीगु पउ । ने. मासिक पत्रिका । a monthly paper, magazine.

लवं, सं. (वन-,प्व:) छताजि नस्वा:गु छुसा । ने. ल्वाँङ । a clove.

-त्वाच्वा, सं. दालचिनि । ने. दालचिनी । cinnamon bark.

-स्वां, सं. (स्वान-,-प्व:) लवं लसि व:गु ह्याँउस्वां । ने. ल्वाँङे फूल । a buddleia.

लस, अ. लय्‌ता । ने. खुशी । joy, pleasure.

-कुस, सं. नत-सुत याना दुवाय्‌केगु । ने. स्वागत । a ceremonial welcome. (हे. कुस)

-ता, सं. लय्‌ता, नुग: चक्कंगुया भाव । ने. खुशी, आनन्दित हुनाको भाव, आमोद-प्रमोद merriment, merry-making.

-भू, सं. (-गु) १. लय्‌ताय् न्या:गु भ्वय् । ने. खुशियालीमा मनाइएको भोज, । a feast to mark a joyous moment. २. दुवाय्‌केगु भ्वय् । ने. स्वागतमा दिइने भोज, पहिलो पल्ट भित्र्याउँदा दिने भोज । a feast arranged to welcome the new bride.

लसा, सं. (-गु) त:धंगु, च्वन्ह्या:गु । ने. महत्वपूर्ण, श्रेष्ठता । importance, excellence. (हे. म-).

लसां, सं. (सान-,-ग:) वेह यें ज्वाला ज्वालां पिकइगु छताजि थी । ने. आग्नेय पत्थर । a pumice.

-बिये, क्रि. (ल) ज्वाला ज्वालां पिके । ने. चहकिलो बनाउनु (घोटेर) । to pumicate.

लसि[1], सं. १. उयें उयें च्वंगुया भाव । ने. मिल्दोजुल्दो हुनुको भाव । similarity. २. हिसि दुगुया भाव । ने. हिसी पर्नुको भाव, सौम्य, सुशीलता । charm.

-वये, क्रि. (ल) वयें च्वने वाय् खने । ने. मिल्दोजुल्दो देखिनु, उस्तै हुनु । to be similar to.

लसिं, सं. मिसाम्ह लाखय् । ने. राक्षसनी । a demoness, giantess.

लस्वः, सं. (स्वल-) जन्त । ने. बरियात, जन्ती । a wedding procession. (हे. लँ).

लस्कर, सं. (-गू) हुल । ने. लामो ताँती, हूल । a crowd. (हे. लाबा-).

लस्कःरि, क्रि. वि. कथहं, छ्रसिकथं । ने. क्रमैसंग, योग्यताको क्रममा । in a line, in order of merit.

लस्सा, सं. १. या । ने. च्याटच्याट लाग्नुको भाव । viscosity. २. लसि, हिसि । ने. आकर्षण, सौम्य । charm, charming.

लहना, सं. चजिलजि दुगुया भाव । ने. सभ्यता । civilization.

लहने, क्रि. हनाबना तये । ने. मान-मर्यादा राख्नु । to treat with esteem.

लहंगा, सं. १. (-पाः) म्वाक्क अगतिं फीगु मिसातय् लँ । ने. कमरमा इजारले बाँधी फरियाको सट्टा लगाइने अइमाईको लुगा, लहँगा । a female casual dress, loose outer garment. २. (-जु) देनेत फीगु लंचा । ने. सुतदा लगाइने गुनिउँ । a sleeping dress, loose skirt. (हे. ल)

लहिये, क्रि. (त) १. नके त्वंके याये । ने. पाल्नु, पोस्नु । to support. २. खिचा खाचा लहिये । ने. पाल्तू बनाउनु । to domesticate, rear. (हे. ल[२]).

लहू, सं. (हुलि-, -गू) लः हू चाइगुया भाव । ने. भुँवर ी, जलावर्त । a whirlpool.

-काये, क्रि. (ल) लः चाःचाः हिला क्वब्वां वने । ने. भुँवरी बन्नु । to form a whirlpool.

लँ, सं. १. मनूत जुइगु । ने. बाटो । a road, path. (हे. खुं-, च-, त्या-, दथु-, दुसू-, बि-, मू-, यःबा-) २. सतीगुया भाव, भः । ने. उपागम, उपाय । an approach, means.

-खर्च, सं. लँय् बनेबलेय्यात माःगु नसा त्वंसा । ने. सामल । travel expenses.

-छिये, क्रि. लँपु क्वःछिये । ने. बाटो निधो गर्नु । to decide a route for travel.

-जुवाः, सं. (वाल-) लँय् न्यासिजुइम्ह । ने. बटुवा, पथिक । a traveller, wayfarer.

-पु, सं. १. गनं गन जुकाः गन थेंकेगुया ग्वसाः । ने. यात्राको बाटो । a route. २. उपाय । ने. उपाय । a means, way out.

-फांगा, सं. हाःनाः मदुम्ह । ने. लफङ्गो । a vagabond.

-बंजा, सं. (जाल-) लँय लँय हालाः मिया जुइम्ह । ने. फेरिवाला । a pedlar, hawker.

लइँ, सं. (-पु) छ्रताजि तरकारि । ने. मूला । radish.

-पु, सं. १. (-पु) केपु । ने. मूलाको बिउ, गेडा । a radish seed. २. (-घे) केपुया घे । ने. मूलाको कोसा । a pod of radish seed.

-सू, सं. (सुलि-) त्यानाः गंका तःगु लइँ । ने. चाना (मूलाको) । a sun-dried radish.

लइँचा, सं. ल्हातय् ल्हीतय् ह्याउंक छीगु छ्रताजि घाँय् । ने. मेहदी । henna, a tropical shrub.

-छिये, क्रि. (त) लइँचा पाये । ने. मेहदी लगाउनु । to apply its paste.

लं, सं. (लन-, -पाः) १. तपाःलं, लंसुरुवा । ने. लबेदा, मयलपोस । a garment. २. मिसालं, घाँघर । ने. लहँगा, घाँगर । a frock. (हे. तपाः-, थारु-, प्वाक-, भांतां-, मिसा-).

-च्व, सं. (-गः) ब्वहलं लप्पा स्वाना बःगु लंया च्व । ने. बाहुला । the sleeve.

-सुरुवाः, सं. (वाल-,-जु) तपाः लं । ने. दौरा-सुरुवाल, लेबदा-सुरुवाल । the traditional Nepali two-piece male dress.

लंगुर, सं. (-गू) तक्ता घरिया सनीगु कुचा । ने. लंगूर । a pendulum.

-जुये, क्रि. छुं हे भाः मदये । ने लंगुर हुनु, बिना उद्देश्यको हुनु । to have no fixed principle.

-बुर्जा, सं. छगू भागे जोगेया कासा । ने. लंगुरबुर्जा खेल । the game of crown and anchor.

लंतंफंतं, क्रि. वि. खास ज्याखँ मदय्क । ने. बरालिएर, अल्लारे पाराले । (to roam, loiter) aimlessly.

लंपुइँ, सं. किपाय् मिखा माखा कंकेगु ज्या । ने.

चित्रपटमा हलका कुची चलाउनुको भाव। final touches placed on a canvass.

-छाये, क्रि. (ल) किपाय् समां छाये। ने. चित्रपटमा अन्तिम सिंगार दिनु। to put the finishing touch.

ल:[1]:, सं. (लख:-,-प्ति) छ्वालुगु, मद मगा:गु त्वसा। ने. पानी। water. (हे. न:-, नी-).

-कइ, सं. (इच-, -ग:) तिंतिं कइ, सुलुं ल: वइगु कइ। ने. रुञ्चे खटिरा, पानी बग्ने दाद। weeping eczema. (हे. तितिंकइ)

-कल:, सं. (लख-,-पा) वामां मकिकेत न्ह्याइगु ल्हा:पञ्जा यें जा:गु ज्वलं। ने. झारपात घाँस उखेल्दा लगाइने पञ्जा। a protective coverning for the hands of a weeder.

-कक:, सं. (कल-,-ग:) कसू यें चाय्‌दुने सइगु छता सि, ल:सि। ने. पानी अमला। the edible tuber of a certain plant.

-काप:, सं. (पत-,-कु) दुखं च्वनीपिन्त बीगु तुयुगु काप:। ने. किरियापुत्रलाई दिइने कपडाको बाला (सेतो)। mourning cloth (white).

-कि, सं. (-ग:) सुं च:यात फ्याना त:गु कि, जाकि वाय् सर्वा। ने. ढोगेर पन्छ्याइएको अक्षता, चामल। offerings.

-ख:, सं. (खत-) लखय् न्ह्याइगु ख:। ने. पानी जहाज। a ship.

-घरि, सं. (-ग) लखं सनीगु घरि। ने. पानीघडी। a water-clock.

-ज:, सं. (जल-) १. (गू) आला उलु, ल: दुलाया भ्रम। ने. मृगतृष्णा, मरीचिका। a mirage. २. पय्या: क्वय्या: सीकेगु ज्वलं। ने. जलमापी नली। a water-level.

-फ्य्, सं. (फस-) लकस। ने. मौसम, वातावरण। weather, atmosphere.

-ब:, सं. (बल-,-ग:) लुं वह ख्वाउँकेगु ल:थल। ने. सुन चाँदी चिस्याउने भाँडो। a water bowl for cooling esp. gold and silver.

-भ्वं, सं. (भ्वंत-,-पा:) सालुगु प्लास्टिक भ्वं। ने. प्लास्टिक। a paper-thin plastic sheet.

-ल्वय्, सं. (ल्वच-,-गू) जलग्रह। ने. जलोदर। dropsy.

-साले, क्रि. कपं छाये। ने. इन्द्रेणी देखापर्नु। (of rainbow) to appear, to occur.

-हँय्, सं. (हँस-) लखय् च्वने न्हया:म्ह हँय्। ने. पानीहाँस। a duck.

-सि, सं. (-ग:) चाया त:लय् सइगु छताजि सि। ने. भुइँअमला। a kind of berry.

-ह्व, सं. (हुलि-,गू) भुमरि। ने. भुमरी, जलावर्त। whirlpool. (हे. ल[2])

-ह्वले, क्रि.। बुँइ ल: लाके। ने. सिंच्नु, पानी पटाउनु। to irrigate.

ल:[2], अ. (द्वि) ल, ल्हा:यात थुइकीगु खँग्व:। ने. हातलाई बुझाउने शब्द। pertaining to hand.

-कुल, सं. मंका:गु ध्वेबा बाय् सम्पति। ने. सामूहिक सम्पति। common property.

-याये, क्रि. (त) तंतं याये। ने. हात र गोडा दुइतिर दुई जनाले समाएर झुलाउनु। to swing a child by legs and arms.

-ल्हाये, क्रि. (त) सुयां ल्हातय् तया बिये। ने. सुम्पनु, जिम्मा लाउनु। to hand over, deliver.

ल:रि, सं. (-ग:) चिकिचाग्वगु ट्रक। ने. लहरी। a lorry.

ला[1], सं. मांस, मचाभासं चिचि। ने. मासु। flesh, meat.

-उं, सं. (उन-,-गू) लाज:। ने. मुखराग। complexion.

-ग्व:, सं. (ग्वल-,-ग:) लाया गुलि चिना त:गु। ने. मीटबल। meatball.

-ग्वारा, सं. सँय्‌प्वाय् बाय् लाया त्या:। ने. मांसपेशी। the muscle.

-ती, सं. (तिल-,-ग:) लाया ती यें यहां ब:गु गुलि। ने. फुकुन्डो, स्फोट। a pimplish growth on the skin surface.

-पी, सं. (पिल-,-पा) पा ज्यानात:गु लाया मरि। ने. मसिन्याएको मासुको एक परिकार। (US) a patty, cutlet. (हे. पी[3])

-प्याच:, सं. (चल-) मिखा ग्वलय् वइगु लापिच:। ने. आँखामा आउने चिप्रा, कचेरा। a whitish

patch on the eyeball.

-भी, सं. (भिल-) = लाग्वारा।

-भीबाये, क्रि. (ल) लाग्वाराय् भू बाये, घा:घी जुये। ने. मांसपेशी दरफराउनु, पाक्नु। (of muscle) to sprain.

-व:, सं. (बल-,-पा) लापी, लाया व:। ने. मसिन्याएको मासुको बारा। (US) a patty.

ला[२], सं. १. निबा:छिया ई, मास। ने. महिना। a month. (हे. अना-, कउ-, दि-, सि-). २. ब्य:, ईब्य:। ने. मौसम the weather. (हे. चिकु-, ता-). ३. कयुं बइगु स:, स्वर। ने. नाद, स्वर। a guttural sound. (हे. ख्व-, थ-, दयु-).

ला[३], १ अ. त:धंगु, भरायुधंगु। ने. ठूलो, बडेमाको। gigantic. २. नि, थ:गु धापु क्वातुकेत छ्येले दुगु खँग्व:, आम ला धात्थें हे जिगु ख:। ने. जोड दिनलाई प्रयोग गरिने शब्द, नै, पक्कै। emphatic particle. ३. ल्यंगु ई। ने. फुर्सत। leisure, spare time.

ला[४], क्रि.वि. ख: मखु सी दयुकेत नेनी बलय् छ्येले दुगु खँग्व:। ने. हो होइन बुझ्नका लागि सोधिने प्रश्नवाचक शब्द। a particle denoting question.

लाका, सं. लाका कायुगु ज्या। ने. खोस्नु, खोसाइ। snatching, plunder.

-काये, क्रि. (ल) मच्वायाके माक्लं मरि लाका काल। ने. खोसेर लिनु। to snatch, plunder.

-लुकु, सं. त:म्हं व त:खें छक्वलं लाका का:गुया भाव। ने. खोसखास गर्नु, लाटलुट गर्नु। looting, plundering, mutual snatching, robbing.

लाकां, सं. (काम-,-पा) तुतिया पुँसा, तुती न्ह्यायेगु न्ह्यासा। ने. जुत्ता, पाउपोश। a shoe, slipper, boot.

-चिखि, सं. (-पु) लाकांपुतु, चिखिबाला। ने. फित्ता, जुत्ता कस्ने डोरी वा तुना। a shoestring.

-त:, सं. (तल-,-ब:) लाकांया तलब:। ने. जुत्ताको तलुवा। the sole.

-देब:, सं. (बल-) देपु, ख:ने च्वनीगु छेंगू बाये काप:। ने. जुत्ताको माथिल्लो भाग। the vamp of shoes etc.

-फुलि, सं. (-फ्व:) लाकांपुतुया ह्वतय् च्वनीगु फुलिचा। ने. जुत्ताको फूली। an eyelet.

-सिँ, सं. १. (-गू) हुसुलुमय् च्वनीगु फेतुइगु सिँबाला। ने. पिङ्को बस्नौटो। the seat of a swing. २. (-ग:) झ्या: बाय् खापाया बसा। ने. झ्याल ढोकामुनि रहने फल्याक वा ढुंगा। a door-sill, threshold.

लाखयु, सं. (खल-) भराय् धिक:म्ह ग्यानापुम्ह। ने. राक्षस, दानव। a giant, demon, monster. (हे. ला[३]).

-प्याखं, सं. (खन-,-गू) झ्यालिंचा व लाखयुचा प्याखं। ने. लाखेनाच। a demon dance.

-सु, सं. (सुलि-,-गू) लाखयु पह:। ने. राक्षसीपन, विकरालता। devilry, monstrosity.

-स्वां, सं. (स्वान -,-फ्व:) धकिस्वां, लाहुरेस्वां। ने. लाहुरे फूल। a dahlia.

लाखा, सं. (-ता) त:जिगु मरि, इहिपा: बले मिसायात मिजं पाखें छ्वइगु लाखामरि। ने. विशेष प्रकारको सांस्कृतिक रोटी, बिहेको बेला केटाको घरबाट पठाइने लाखा, मिठाईको जिनिस। a set of sweetmeats persented by the bridegroom to the family of the bride. (हे. ला[३]).

-बिये, क्रि. (ल) इहिपा: क्वछिये। ने. बिहे निधो गर्नु। to present this.

-मरि, सं. (-पा) त:जिगु चाकुमरि। ने. लाखामरी रोटी। a special kind of sweetmeat.

लाखि, सं. (-पु) तपुगु बल्ला:गु खिप:। ने. मोटो डोरी, बलियो डोरी। a cord. (हे. खि, ला[३]).

लागा, सं. (-गू) १. छें कत्ता:गु ज:ख:या थाय् इलाका। ने. हाता, लगापात। the grounds forming part of a house. २. लिउयागु सि। ने. बन्देज। limitation. ३. थ:गु बल व बुद्धिं न्ह्याय् दुगु थाये। ने. प्रभाव, हैकम। the sphere of influence.

लागि[१], सं. १. दिक चा:गुया भाव बाय् चिं। ने. झर्काइ, झिंज्याहट। irritation. २. बिलिखिं, पंग:। ने. झमेला, प्रतिकूलता। perversity, irritation.

-चाये, क्रि. कक:जिये । ने. झर्किनु । to get irritated.

-बिये, क्रि. (ल) लागि चाय्के । ने. झिंज्याउनु, झोंक उठाउनु । to infuriate, madden.

लागि२, अ. खास ज्याखँया निंति, कालुमां दाजुं गुथिया लागिं धेबा म्ह:जुल । ने. लागि, निमित्त, खातिर । for the sake of, for a certain purpose, reason.

लाछि, सं. १. लँया सिथसं चकंगु थाय्, लाय्‌भु । ने. खुल्ला ठाउँ, सडक छेउको चोक । an open area, adjacent to a road. २. ब्हाय्‌पाय् मब्वा:म्ह मनु, लाछिखिचा । ने. साहस वा ह्याउ नभएको, लाछी । timid, coward.

-खिचा, सं. १. लँय् च्वंम्ह खिचा । ने. गल्ली कुकुर । a street dog. २.

लाज्या, सं. (-गू) १. लावं लाछिया इलय् याय्‌गु ज्या । ने. फुर्सतको बेला गरिने काम । an odd job. इलं लाका: याय्‌गु ज्या, जा बजिया निंतिं याय्‌गु ज्या । ने. पेशा, उद्यम । a hobby, vocation. (हे. ला३, लाये१).

लाता, सं. म्हुतुब्वांय् । ने. बोल्न नसक्ने लाटो । a dumb man. (हे. बाग:-, भाग्-).

-बा:, सं. (बाल-) नमबाय्‌गु बा: बाय् बाजि:, न्हापा न्हापा तत: धंगु जात्रापात्राय् लाताबा: ल्वाना ब: । ने. नबोल्ने बाजी । a fee paid for observing silence. (lit dumb-bet)

-बा:ल्वाये, क्रि. (त) धेबा बाय् बाजि तये । ने. बाजी थाप्नु । to place a bet on this.

लाति, सं. म्हुतुब्वांयम्ह मिसा । ने. बोल्न नसक्ने केटी, लाटी । a dumb woman. (हे. बाग:-, भाग्-, आंलि).

-चिक:, सं. (कल-) लातिब्वा:म्ह मिसा, बाग: लाति । ने. लठेउरी, अर्धलाटी । a half-dumb or dumb-like woman.

लाना काये, क्रि. (ल) १. थ:व्व काये । ने. प्रसाद टिप्नु । to pick up the offerings. २. मे बाय् लय्‌ली लुमंके । ने. गीत वा लय टिप्नु । to memorize (a song, tune etc). ३. चानाह:गु भुतुमालि दाया काये । ने. चंगा लुटनु । to snatch up a loose paper-kite.

लापा, सं. १. त:ताजि उँ ला:म्ह, हिसिदुम्ह कीचा । ने. पुतली । a butterfly. (हे. चिकं-, लाय्‌फाका) २. ल्हा:पा न्यायकेगु ज्या । ने. ताली, थपडी । clap. ३. फत्यांक बइगुया भाव (भुतिमालि) । ने. चंगाको फ्याट फ्याट आवाज वा फट्‌को । the flapping of a paper kite.

-थाये, क्रि. (त) लापा दाये । ने. ताली बजाउनु, थपडी मार्नु । to clap one's hands.

-नये, क्रि. (ल) फत्यांक वये । ने. (चंगा) फ्याट फ्याट हुनु । (of a paper kite) to flap over.

-वये, क्रि. (ल) = लापा नये ।

-स्वां, सं. (स्वान-,-फ्व:) लापाचा स्वां, क:छे स्वां । ने. पुतली फूल । sweet-pea of the genus lathyrus.

लाफ्रे, सं. छुंकथं स्वापू वा मतलब मदुम्ह मनू । ने. कुनै किसिमले पनि सरोकार नभएको व्यक्ति, लाफ्रे । an interloper.

लाभा, सं. (-ग:) ग्व: लाभा । ने. लसुन । garlic.

लामा, सं. १. (-गू) कपं, ल:सा:गु । ने. इन्द्रधनु । the rainbow. (हे. लाय्२-) २. ल्हासाया गुरु । ने. भोटेहरूको गुरु, पुरेत । a Tibetan Buddhist monk.

लायाकाये, क्रि. (ल) नसा त्वँसायात तिलय् मगेय्‌के । ने. जे जति खाए पनि जिउमा नलाग्ने तुल्याउनु (बोक्सी विद्याद्वारा) । to deprive the food of nourishment by magic.

लायावने, क्रि. १. ल्वय् ली लनावं वने । ने. संचो हुनु, आराम हुनु । to be cured, recover. २. रंग वने । ने. रंग उड्नु । to fade, discolour.

लाये१, क्रि. (त) १. चखुं न्यानि ज्वने । ने. समात्नु, पक्रनु । to catch, snatch. २. छक्य् याये, घ्वं लाये । ने. छकाउनु, झुक्याउनु । to deceive. (हे. फंग:-, घ्वं-). ३. लासा लिसा चकंके । ने. ओछ्यान वा सुकुल ओछ्याउनु । to prepare the bed, to spread a mat, carpet. ४. घा: जुये । ने. चोट पटक लाग्नु । to be injured. ५. ई दय् । ने. फुर्सद हुनु । to have leisure. ६. ढंक छुं छां याय् लाये, जिं ला नय् लात । ने. भूलले केही गर्न पुग्नु । to be done by mistake. ७. छुं छां

त्व:फिये। ने. कुनै वस्तु छुट्नु, छुट्न जानु । to be left over by mistake.

लाये२, क्रि. (ल) १. जियावं वये, लने । ने. निको हुनु। to heal up (a wound). २. ल्वय् लने, स्वपु दये। ने. निको हुनु, स्वास्थ्य लाभ हुनु। to cure, recover. (हे. क्व-). ३. रंग बने । ने. रंग उड्नु। to fade, discolour. (हे. उं-, रंग-).

लाय्१, सं. (लास-) १. (-गू) दां, लाय् मरु बंजा: न्हिंया न्हिं था: । ने. पूँजी, लगानी । capital, investment. २. (-प्ति) थापुजाय् बीगु अय्ला: । ने. पूजाआजामा अचाउनको लागि दिइने रक्सी । liquor served in connection with some worship. ३. खास छुं ज्याया निंतिं फ्यानात:गु रकम। ने. कुनै कामका लागि छुट्याएको रकम, सहायताको रूपमा दिइने आर्थिक अनुदान । an amount set aside for a ceratin purpose. ४. (-) सुइ पी स्वया: अप्व:गु छ्वः बुँ। ने. तीस रोपनीभन्दा बढीको एकै खलो खेत। a flat field spanning more than 430 sq. ft.

लाय्२, वि. १. लाय्कुलिसे स्वा:गु । ने. राजकीय । royal. २. भराय् धंगु। ने. बडेमानको, अजङ्गको। immense. ३. क्वथिपुनी पह:गु, क्वह्यं पह:गु । ने. सानो खालको, ज्यादै तल्लो खालको । mean, ignoble. (हे. लमि)

लाय्कु, सं. (कुलि-,-गू) जुजुपिनिगु छेँ। ने. राजदरबार। the royal palace.

-उजं, सं. (जन-,-गू) लाय्कुलि पित बिउगु उजं। ने. राजकीय घोषणा, इस्तिहार। a royal edict.

-मि, सं. १. लाय्कूयाम्ह मनू । ने. राजपुरुष, दरबारिया । a courtier. २. लाय्चिता । ने. प्रशासक। an administrator.

-चिता, सं. १. लाय्कूमि । ने. प्रशासक । an administrator. २. नीति व नियम दय्कीपिं। ने. नीति निर्माता। a policy-maker.

लाय्पु, सं. (-पुलि-, -गू) थाज्याय् दा: थनीगु थी। ने. ठेडी। the swinging batten of a loom.

लाय्फाका, सं. चिकं लापा। ने. चमेरो। a bat.

लाय्बँ, सं. (-गू) पिखालखुया चक्कंगु थाय् । ने. प्रवेशद्वारको खुल्ला ठाउँ। a foyer.

लाय्बुये, क्रि. (ल) १. क्वथि थुने। ने. होच्याउनु। to ridicule, laugh at. २. तत:सलं हाले । ने. चिच्याउनु। to shout. ३. तत: सलं च्वछाये, लापा दाये। ने. वाह वाह गर्नु, ताली ठोक्नु। to cheer applaud.

लाय्भु, सं. १. लाछि। ने. सडक छेउको चोक। a plaza adjacent to the road. २. उफान। ने. उद्यान। park.

लाय्लमि, सं. राजदूत। ने. एउटा मित्रराष्ट्रको प्रतिनिधि भएर अर्को मित्रराष्ट्रमा खटिएर जाने व्यक्ति। an ambassador, emissary. (हे. लाय्२, लमि)

लाय्लामा, सं. (-गू) कपं । ने. इन्द्रेणी । the rainbow.

लारि, सं. (-पा:) तँय्या लासाचा। ने. राडी। a felt rug.

लार्वा, सं. त्वाला त्वालां ला: व:म्ह। ने. र्‍याले, र्‍याल काढ्ने। a dribbler.

लालाखिं, सं. (खिन-,-ग) मूगु खिं, घ:खिं। ने. मुख्य बाजा। the principal drum.

लालाबुये, क्रि. (ल) नवाय् वलय् लालालुलु धाये। ने. तोतेबोली बोल्नु, अकमकिनु। to lisp (when speaking).

लालावाये, क्रि. (त) च्वत्यंक वाना बने। ने. त्याग्नु, छोड्नु। to desert.

लाल्काये, क्रि. (ल) लखय् म्हिते। ने. पौडनु। to swim. (हे. लि-).

लाल्तिन, सं. (-ग:) मतचिकनं च्याइगु मत । ने. लालटिन। a lantern.

लाल्पाते, सं. ह्याउँ त:स्वां। ने. लालपाते फूल। a poinsettia of the genus evphorbia pulcherrima.

लाल्पुर्जा, सं. (-गू) बुँयुयात बीगु दसिपौ । ने. लालपूर्जा। a title-deed.

लावालस्कर, सं. सकलें मुना व:गु प्व:। ने. मानिसको ताँती, हतियारसहितको फौज। a turn-out in force.

लासा, सं. (-पा:) लाय्गु वस्तु। ने. बिछ्याउना। a mattress, bedding.

-फांगा, सं. लाय्गु व फायगु नितां। ने. डसना

सिरक आदि । the sleeping gear.

लाहा, सं. (-कू) फउ । ने. पगालेर छाप लगाउने, ढाल्ने काममा प्रयोग गरिने पदार्थ, लाक्षा । sealing wax.

-छाप, सं. फउचिं । ने. लाहाको छाप । a seal of wax.

लाहुरे, सं. लाहुरं लिहां व:म्ह । ने. लाहुरे । a Nepali national serving with a foreign army.

-स्वां, सं. (स्वान-,-प्वः) लाखय् स्वां । ने. लाहुरे फूल । a dahlia.

लाँचा, सं. (-पु) आपा छीपिसं छेलीगु यँचा । ने. बाङ्गो करेटो (ईट बनाउँदा प्रयोग गरिने) । a curved knife used by brick-makers.

लां, सं. (लान-,-पु) कतां । ने. छिनु । a chisel.

लांजु, सं. जुजुखलः, सामन्त । ने. विशेष सहुलियत प्राप्त सामन्त । an aristocrat.

लांदने, क्रि. प्वाथय् दुगु फिला फुये । ने. गर्भाधानको अवधि पूरा हुनु । to complete the term of pregancy.

ला:[1], सं. (लाख-) १. खेँय्या तुयुगु । ने. अण्डाको सेतो भाग । albumen. २. म्हुतुं ला: वइगु म्हाइपु । ने. र्‍याल । saliva.

-फ:, सं. (फल-,-गू) ला:फ:चा । ने. राले । a bib.

ला:[2], वि. १. गनं, गुगुं थासय् दुगु । ने. रहेको, अवस्थित । situated near or towards. २. लंगु, लायावंगु । ने. स्वस्थ, निरोग । to be cured, restored. (हे. क्व-, थ-, दय्-).

-वने, क्रि. द्वना: ला:गु जुये । ने. भूलले हुन वा पर्न जानु । to occur by mistake.

-सु, क्रि. वि. उसाँमदु लाय्वं । ने. निको हुँदाहुँदै, संचो हुने बित्तिकै । in a convalescent state.

ला:सा, क्रि. वि. १. इलं बिउसा । ने. फुर्सत भए । if one has leisure. २. छुं गयें, सके । ने. शायद, सम्भवत: । perhaps, possibly.

लि[1], अ. तुति, पालि । ने. गोडा, पैतला, तलुवा । foot, sole. (हे. ग्वा-, छेँ-, पा-, पु-).

-क्व, सं. फुसया अ:ख: । ने. गोड्यान । the foot of a bed.

-गा:, सं. १. (गाल-) पालियागु गा:चा । ने. पिचंडिका । the arch of the sole. २. छेँया लिउनेया सा:गा: । ने. करेसोको मलखाद बदुल्ने खाडल । a garbage pit in the backyard. ३. (-गू) पुलांगु रिन । ने. पुरानो ऋण । an old debt.

लि[2], अ. धुलि उलिया लि । ने. परिमाण । quantity. (हे. आम-, उ-, गु-, थु-).

लि[3], उप. लिपा, लिउ । ने. पछि, पछाडि । behind, later.

-काये, क्रि. (ल) पिकाये, पिने हये । ने. झिक्नु । to take out.

-गने, क्रि. पने, गने । ने. रोक्नु, मनाइ गर्नु । to control, prohibit.

-घ्वाये, क्रि. (त) १. घ्वाना: लित छ्वये । ने. पछि घचेट्नु । to push back. २. लिउनें घ्वाये । ने. पछिल्तिरबाट घचेट्नु । to push by the back.

-चिले, लिहां वने, चिले । ने. हट्नु, पन्छनु । to retreat.

-छ्याये, क्रि. (त) ई लित छ्वये । ने. स्थगित वा निलम्बन गर्नु । to adjourn, postpone.

-ज्याये, क्रि. (त) लिउने चिले । ने. पछाडि हट्नु । to move backwards.

-ज्वये, क्रि. (ल) लिउने ज्वये । ने. पछाडि चुहनु । to leak back.

-घने, क्रि. ब:काये । ने. अडेसिनु, आड लिनु । to lean back.

-न्हेये, क्रि. (ल) लिसा कया: न्हेये । ने. उग्राउनु, पागुर गर्नु । to chew the cud.

-फ्याये, क्रि. (त) १. न्हापा लाके । ने. उछिन्नु, नाघ्नु । to overtake. २. दि लिफ्याये । ने. बन्धकी फर्काउनु वा फिर्ता लिनु । to redeem.

-बाये, क्रि. (त) न्हेप्यायेया अ:ख: । ने. अबेला हुनु । to be late, delay.

-साले, क्रि. लिउने साले । ने. पछाडि तान्नु । to pull back.

-सु, वि. लिपा, लिपायागु । ने. अनन्तर, पछिको । following, back.

लिउ, अ. १. न्हापयां लिउ, निम्हम्ह । ने. दोस्रो, अर्को । second, next. २. आवंलि, लिपाया । ने.

आइन्दा, पछि, भविष्य। future, later, henceforth, after. (हे. लियां-).

लिकः, सं. (कल-) धूधाः, कसि । ने. धूलो, कसर । dregs, sediment.

-मरि, सं. (-गः) स्यंगु पचिंता मरि व लिकलं ज्यानातःगु मरि। ने. कसार। a ball of sweetmeat.

लिक्क, क्रि. वि. सतिक, पेपुंक । ने. सँगै, टाँसिएर । near, nearer.

लिक्कं, क्रि.वि. नापं, सतिकं। ने. नजिकबाट। close by.

लिखँ, सं. १. (-) लिसा। ने. थप, थपुवा। another helping of food. २. क्वःजिउगु खँ, पूवंगु खँ। ने. टुङ्गो, निष्कर्ष। conclusion.

लिखा, सं. १. यःनाःछेँ। ने. थपुवा, लाफो, पालिखण्ड। the small annexe to a house. २. लि- बि। ने. करेसो। backyard. ३. न्हेखाया अःखः । ने. अबेला बास्ने भाले । a rooster that crows late.

लिग्यां, सं. (ग्यान-,-गू) लिपा यःके दना वइगु ग्यां, अनुभव। ने. पछि फुरिने ज्ञान, सहज ज्ञान, हेक्का। foresight.

लिच्वः, सं. (खल-,-गू) १. यानागु ज्याया फल, ज्याया लिच्वः मस्वेकं बांला बांमलाः धाय् थाकु। ने. प्रतिकृया, परिणाम । reaction, result. २. बांमलाःगु लिच्वः । ने. प्रतिकूल प्रभाव। side effect.

लिछ्यं, सं. (छ्रेन-,-गः) छ्यंया लिउनेया ब्व । ने. टाउकोको पछिल्लो भाग, शिरपृष्ठ। occiput, the back of the head. (हे. न्हेछ्यं, न्हेकपाः)

लिजः, सं. (जल-,-गू) १. गनं लानाः लिहां वःगु जः । ने. प्रतिबिम्ब, पर्यावर्तित छाया। reflection. २. लिच्वः । ने. प्रतिक्रिया, प्रतिकूल असर । reaction, result.

लिज्यां, क्रि. वि. लिकथं, लिउने । ने. पछाडि, पछिल्तिर। backward.

लित, अ. न्हेतया अःखः, लिपा । ने. पछि, पछाडि, फर्काउनुको भाव। back, backward.

लितँसा, सं. १. लिपाया तँसा। ने. थप, थपुवा। an addition. २. लिपा खँग्वलय् तं बनीगु कुचा। ने. अन्त्य प्रत्यय, परसर्ग। suffix, case-ending.

लितु, सं. न्हेयुया अःखः, भातं हःम्हः लिपाम्ह कला। ने. सौता, लोग्नेकी अर्की स्वास्नी। the second wife.

लिदा, सं. सुयां हमलाया ब्वलाय् याःगु हमला । ने. प्रतिआक्रमण। a counter-attack.

लिदिथा, सं. प्याखंया लिपा दीगु थाय् । ने. प्रतिचरम। an anticlimax.(हे. थो-, दिथा)

लिदुगने, क्रि. हानं नं दुगने । ने. दोहोऱ्याउनु, डबल बनाउनु। to reduplicate.

लिधने, क्रि. बह काये। ने. अडेसिनु, अडेस लाग्नु। to lean on, lean back.

लिधंसा, सं. (-गू) १. लिधनेगु वस्तु। ने. अडेसिने ठाउँ वा वस्तु। a thing to lean on. २. गुहालि। ने. सहारा, भरोसा, अडेसो । a support. ३. आय्, आस । ने. आम्दानी, आशा । hope.

लिने, क्रि. १. फ्रासुलने। ने. सुस्ताउनु, अडेसिनु। to rest, lean on. २. ज्याये, याये । ने. सिर्जनु, गर्नु। to create, act upon. (हे. ग-, भ-).

लिपतय्, क्रि. वि. छुंकथं लिपा। ने. संभवतः पछि। eventually, afterwards.

लिपा[१]**,** सं. (-गू) लिप्पा, कपतांचा। ने. गुलेली। a catapult, slingshot.

लिपा[२]**,** क्रि. वि. भचालं, लिपालाक । ने. अलिखेर, एकछिन पछि। later on, after a while.

-न्हापा, क्रि. वि. न्ह्याबलेंयें, न्हापालिपा। ने. सधैं भैं, सधैंजसो। as usual, usually.

-लाये, क्रि. (त) लिउने लाये, त्वःफिये। ने. पछि पर्नु, छुट्नु, छोडिनु। to be left behind.

लिपाकि, सं. मचाभासं रिकापि । ने. सानो थलिया, रिकाबी। (chv.) a plate, saucer.

लिपि, सं. १. आखः, ल्हातं आखः च्वयगु कला। ने. लिपि, लेखोट। script, calligraphy. २. लिपि न्हेपि, लिपायात ल्यंकेगुया भाव । ने. संचिति, जगेर्ना । reserve something. (हे. न्हेपि-).

-न्हेपि, सं. म्हंचाय्केगुया भाव। ने. बचत, बचाउ, जगेर्ना। saving.

-न्हेपियाये, क्रि. (त) थये, म्हंचाय्के। ने. साँच्नु, जगेर्ना गर्नु। to save, economize.

लिपु, सं. १. (-गू) लिस: । ने. जवाफ । answer, reply. २. लेहेंपुइगुया भाव, बिलिबिलि दइगुया भाव । ने. पानीमा उत्रिनुको भाव, भरिभराउ हुनुको भाव । the act of floating, the state of being brimful.

-कने, क्रि. १. लेहंपुये, लिपुये । ने. तैरनु, उत्रनु । to float. २. भयुबिये । ने. छचल्किनु । to spill, overflow.

-न्हेपु, सं. लिस:न्हेस: । ने. वाद-विवाद, तर्क-वितर्क । discussion, argument.

लिफ:, सं. (फल-) न्हापा जुयावंगुयात ल्ववाला: स्वयुगु । ने. सिंहावलोकन । retrospect, review. (हे. लि[२], फ:[१]).

लिफुति, सं. अ. व आ ताहकयुक नवायुमा:? थायु आख: तंगुया पलेसायु बइगु निफुति (अ:, आ:) । ने. विसर्ग, दबास बिन्दु । a colon, ellipsis, a set of three dots indicating an omission.

लिबाक, क्रि. वि. लिपा, ई वंका: । ने. पछि, अबेला । (to be) late.

लिबासिँ, सं. (-गू) धनुया ज्वनेगु थायु । ने. मूठ, धनु समाउने ठाउँ । the arc of a bow.

लिबि[१], सं. (-गू) १. लायुमु, चुक । ने. घरअगाडिको खुल्ला ठाउँ, उद्यान । a front yard. २. छेँ लिउनेया थायु । ने. करेसो । a backyard.

लिबि[२], सं. (बिन-,-गू) १. इलां । ने. चँदुवा । a canopy. २. झल्लर दुगु जनी । ने. झल्लरदार पटुका वा कमरपेटी । a frilled belt.

-फ:, सं. (फल-,-गू) लथाम्व: । ने. लट्ठा वा थामको आधारशिला । the stone pedestal of a pillar.

लिब्व, सं. गुथि भ्वजयु थया यंकेत तइगु ब्व । ने. घरमा लिएर जानलाई राखिएको भाग । a take-home plate of food.

लिब्वला, सं. ब्वला । ने. बदला, प्रतिहिंसा । revenge, vendetta.

-साये, क्रि. (ल) ब्वला काये । ने. बदला लिनु, वैर साधनु । to avenge, retaliate.

लिब्वं, सं. (ब्वन-) लिमचा, भ्वजयु मां बउलिसे व:म्ह मचा । ने. भोजमा अभिभावकसंगै आउने बच्चा । a child going with his parents to a feast without invitation.

लियांलिउ, वि. स्वम्हम्ह, दकलयु लिउयाम्ह । ने. तेस्रो, पुछारको । the third, last.

लिये[१], क्रि. (त) १. ब्वाना: लिफ्याये । ने. लखेट्नु, उछिन्नु । to run after. २. लेहेँ थने । ने. उखेल्नु । to uproot.

लिये[२], क्रि. (ल) पं काये । ने. पक्ष लिनु । to side with.

लिलाके, क्रि. १. लिफ्याये । ने. उछिन्नु, टप्काउनु । to overtake, surpass. २. गुहालि बी फये । ने. मदत गर्न सक्ने हुनु । to be able to help. ३. खर्च बर्च चूलाके । ने. खर्च भ्याउनु । to meet the expenses.

लिलाम, सं. दकले अप्व: मूत:म्हयुसित बीगु काल बिलया ज्या, कुला दाजुं थ:गु छेँ हे लिलाम याकल । ने. लिलाम, डाँक बोलेर बढाबढमा बेच्ने काम । an auction.

लिलाये, क्रि. (त) १. ई दये । ने. फुर्सत हुनु । to have leisure. २. लिफ्याये, लिलाके । ने. भेट्टाउनु, उछिन्नु । to overtake, surpass. ३. खर्च लिलाके । ने. खर्चले भ्याउनु । to have enough to meet the expenditure.

लिसमा, सं. (-गू) ल्या: स्वयुगु ज्या । ने. लेखापरीक्षण । the act of auditing.

-च्वने, क्रि. ल्या: स्वयुत गुथि मुने । ने. लेखापरीक्षण गर्न कचहरी बस्नु । to get together to audit the accounts.

लिसवा:, सं. (वाल-,-गू) १. छुं नयुबलयु लिपा वइगु सवा: । ने. केही खाँदा पछिबाट आउने स्वाद । after-taste. २ छुं ज्याखँया मचायुक वइगु लिच्व: । ने. नजानिंदो पाराले पर्न आउने कुनै कामको प्रतिक्रिया । an unexpected repercussion.

लिसं, सं. (सन-) १. धातु पर्केगु बायु ब्हनेगु कँयुलं । ने. रसान । solder. २. अयुला थ्वँया गुजु तंकेत त्वनेगु अयुला । ने. जाँड रक्सीको नराम्रो प्रभाव हटाउनलाई खाइने रक्सी । further drink to cure the effects of drink, the hair of the dog.

-तये, क्रि. (ल) १. ब्हगंगु थायु पर्के, अन्तिया अ:खुं लिसं तयुवं धस्वातका । ने. रसान हाल्नु । to

solder. २. न्हेय खुनुया गुजु तंकेत अय्ला: त्वने। ने. अगिल्लो दिनको प्रभाव हटाउन रक्सी पिउनु। to drink (to recover from hang–over).

लिसः, सं. लिपु। ने. जवाफ। answer, reply.

लिसा, सं. तँसा, लिखँ। ने. थप। addition.

लिसाये, क्रि. (ल) १. तने। ने. थप्नु। to add. २. लिसाया: याये। ने. दोहोऱ्याउनु। to repeat.

लिसु, वि. लिपाया, लिउनेया। ने. पछिको, पछाडिको। following, back.

-नायः, सं. (मल-) सुयां पलेसाय् व:म्ह। ने. वारिस, प्रतिनिधि। representative, agent, proxy.

-प्वाः, सं. (प्वाल-) स्वप्वा: भुतूया लिउनेयागु प्वा:। ने. तीनमुखे चुल्होको पछाडिको मुख। the burner at the back of a stove.

-मचा, सं. = लिब्वं।

लिसे, क्रि. वि. नापं, नापनापं। ने. साथ, सँगै। with, together with, along with.

-लिसें, क्रि. वि. त्व:मफिक। ने. सायसायै। side by side.

लिहां, क्रि. वि. लित, लिउ। ने. पछिल्तिर, पछाडिपट्टि। backwards.

लिं, सं. (लिन-) १. (-ग:) मू थां बाय् धलिं। ने. सिरान दलिन, मूल स्तम्भ। main beam. (हे. ध-, ह-). २. धलिंया च्व:। ने. दलिनको छेउ। the end of a beam. ३. च्वामुगु धा:। ने. सूर, धार। a sharp edge. (हे. कु-, फि-, सि-).

ली, सं. (लिख-) छताजि धातु। ने. पित्तल। brass.

लीलाः, सं. (लाख-) मभिंगु अय्ला:। ने. खल्लो वा फिक्का रक्सी। a drink with low alcoholic content, vapid.

लीवये, क्रि. (ल) लसि वये, उथें ज्वने। ने. उस्तै वा दुरुस्त हुनु। to look alike.

लु, सं. १. प्याखंया छगू ब्वसा, दबू। ने. दृश्य, रङ्गशाला। the scene of a drama. २ नगु निगु त्वेगुया भाव। ने. उदय। the rising (of a star etc). (हे. न्हा-, न्हे-). ३. अय्ला लुइगुया भाव। ने. रक्सी राख्ने ढंगलाई बुझाउने भाव। the act of pouring (liquor). ४. अय्ला:या बाय् प्याखंया लु नीत छेलेदुगु तँजिग्व:। ने. रक्सी राख्ने वा दृश्यलाई गन्दा प्रयोग हुने गणक। cl. for counting the action of pouring liquor or act of a drama.

लुइ, अ. लुलिसे स्वापू दुगु। ने. दृश्य वा उदयसंग सम्बन्धित। pertaining to scene, and rise, etc.

-खाये, क्रि. (ल) १. नय् बाय् त्वने ययापुये। ने. अनुकूल वा रुचिकर हुनु। to have appetite for. २. व्हने च्वने बाय् पास्याय् बह जुये। ने. सत्सङ्ग गर्न लायक हुनु। to be acceptable for conpanionship, alliance etc.

-निभाः, सं. (भाल-) १. ह्याउँ निभा। ने. बाल-सूर्य। the rising sun. २. नां जाया वयाच्वंम्ह मनू। ने. होनहार व्यक्तित्व। a promising child.

-बी, सं. थला: क्वला: जुइगुया भाव। ने. उत्थान र पतन। the rise and fall.

लुकाः, सं. (काल-) लुका: मिसा, भ्वजय् अय्ला लुइम्ह। ने. सुरा-सेविका। a woman who serves liquor at a feast.

लुकु, सं. १. (-) छक्व: म्हुतुइ तय्त गा:गु नसा:। ने. गाँस, फाँक। a morsel. २. (-ग:) प्वतासिइ हाया त:गु दुसि मरि। ने. बफाएको कोदोको रोटी। a steamed cake of millet. ३. (-ग्वारा) मचातय्त नकीगु छताजि खुना। ने. लिटो। porridge. ४. नँ निं मवाय्गुया भाव। ने. मौन। silence. न्हना बाय् मदया वनीगुया भाव। ने. गायब, अन्तर्धान। the sulk.

-खुने, क्रि. लुकु दय्के। ने. लिटो बनाउनु। to prepare porridge.

-थुकु, क्रि.वि. लुइँ थुइँ। ने. क्यै नगरी, लखरलखर (हिंड्नु)। (to walk) aimlessly.

-द्यः, सं. (देव-) १. नय्ता:ला:म्ह। ने. खञ्चुवा, पेटू। a glutton. २. उथु थुकु, सुम्क। ने. मौन। mute.

-बिये, क्रि. (ल) १. च:निभा: बिये। ने. अस्ताउनु। (of the sun) to set. २. मदया वने, तना वने। ने. अलप हुनु, लोप हुनु। to vanish, disappear.

-माःद्यः, सं. (देव-) सुलाच्वंम्ह महा:च:। ने. लुकेको

महादेव। an effigy of God Shiva buried in a pit and dug out once a year.

-लुकु, क्रि. वि. छ लुकु लिपा मेय्गु छुं छां मघाःसे नयेगु । ने. एकपछि अर्को, पकापक । morsel after morsel. २. नं निं मवासे, लुकुलुकु । ने. चुपचाप, लुरुलुरु । to go about silently, aimlessly.

-सिं, सं. (सिन-) = लुकुवः ।

लुकूं, सं. १. पाछाय्गुया भाव । ने. बुई । piggy-back २. खने खिने मदये । ने. गायब, लोप । to go out of sight, vanish.

-गा, सं. (-पु) मचागा । ने. सानो पछ्यौरो । a small shawl, coverlet.

-छ्यिये, क्रि. (त) मचा जनफातं बुये । ने. बुई गर्नु । to carry (a child) piggyback or pickaback.

लुखा, सं. (-दुवाः) छेँ द्वाहाँ वनेगु लँ । ने. ढोका । a gate. (हे. पिखा-, मू-).

-खरु, सं. (-गू) लुखाया बसा । ने. सँघार, देहली । a doorsill.

-च्वये, क्रि. (त) लुखा फुसय् चःदी च्वये । ने. ढोकामास्तिर देव देवीको चित्र लेख्नु । to decorate a gate with the signs of good omen to welcome a new bride.

-दुवाः, सं. (वाल-,-) मूगु बाय् मंकाः लुखा । ने. मूलढोका, साझा ढोका । a common gate. (हे. दुवाः[१])

-पिवाः सं. (वाल-) लुखाय् पाः च्वनीम्ह । ने. ढोके, पाले । a gatekeeper.

लुखि, सं. फइ फी साला बा लुया यंकीगु खिपः । ने. दाम्लो । a rope to lead or drag an animal with.

लुचि, सं. (-गः) चिकंसि, चिचा कँसि । ने. लिची । a lychee or litchi.

लुताः, सं. (ताल-) लाका काइम्ह । ने. लुटाहा, लुटेरो । a plunderer, robber.

-द्दहं, सं. (हँत-) द्दकाःम्ह लुताः । ने. कुख्यात लुटेरो । a notorious plunderer. (lit. bull).

लुधनापु, वि. लुधने बहगु । ने. संतोषप्रद । satisfactory.

-क, क्रि. वि. लुधने बह कथं । ने. संतोषजनक किसिमले । safisfactorily.

-के, क्रि. लूधनापुसे च्वंके । ने. चित्तबुझ्दो गर्ने । to satisfy.

-ये, क्रि. (ल) लुधने । ने. सन्तुष्ट हुनु । to be satisfied.

लुधने, क्रि. लुदने, लुधंगु जुये । ने. सन्तुष्ट हुनु । to be satisfied.

लुधं, वि. १. गाः ताःगुया चिं । ने. सन्तुष्ट । satisfied. २. पत्याःयाय् बह, विश्वसनीय । confidential, reliable.

-क, क्रि. वि. लुधंकथं । ने. सन्तोषप्रद ढंगले । satisfactorily.

-के, क्रि. सन्तोख याये । ने. सन्तुष्ट पार्नु, चित्त बुझाउनु । to satisfy.

-ति, सं. लुधंगुया भाव । ने. सन्तोष । satisfaction.

लुफिने, क्रि. लुफिं हाये । ने. ठेस लाग्नु । to stumble.

लुबः, सं. (बल-) लुँकःमितय् लुँ वह ख्वाउंकीगु लःवः । ने. सुन चिस्याउने भाँडो । a gold-smith's cooling pot.

लुभाः, सं. (भाल-) गुलुभाः । ने. सगरमाथा । Mount Everest. (हे. ग-, गु-)

लुमने, क्रि. नुगलय् लुया वये । ने. सम्झनु । to remember. (हे. मने)

लुमं, सं. लुमंगुया भाव बाय् चिं । ने. सम्झेको, सम्झना भएको । memory.

-क, क्रि. वि. ल्वःममंकुसे । ने. सम्झेर । memorably.

-के, क्रि. लुमने, लुमंका बिये । ने. सम्झनु, संझाउनु । to call to mind, to remind.

-ति, सं. (-गू) लुमंगुया भाव । ने. स्मृति, स्मरण । memory, recollection. (हे. न्हे.-, लि-).

लुमार, सं. ख्वाःहुसा । ने. रुमाल । a handkerchief.

लुमु, क्रि. चिकु व ब्याउँया अ:ख: । ने. न्यानो । warm.

-क, क्रि. वि. क्वाक्क, मचायात लुमुक मुलय् ति । ने. न्यानो हुने गरी । warmly .

-ज:, सं. (जल-) म्हया क्वा:ज:, । ने. शरीरबाट आउने तातो । body heat.

-लुमुधाये, क्रि. (ल) खयें मखुयें लुमुये । ने. न्यानो न्यानो लाग्नु । to be lukewarm.

लुये¹, क्रि. (त) प्वंके । ने. खन्याउनु, खत्याउनु । to pour, pour out. (हे. भे., भ्व-).

लुये², (ल) १. घुसुघुसु न्ह्याये, बँय् लुये । ने. घिस्रनु, घिसार्नु । to pull, drag along, creep. २. नगु निगु त्वये । ने. उदाउनु । (of the sun, moon, planet) to rise, appear. ३. बां दया बये । ने. रूप वा आकार आउनु । (of an image) to take shape. ४. चुलि लुये । ने. टुसाउनु, पल्हाउनु । to sprout. ५ थापं याये । ने. प्रतिष्ठापन गर्नु । to consecrate. (हे. जुजु-, यकालि-, घलिं-).

लुलु, अ. १. लुमु लुमु धा:गुया भाव । ने. न्यानो वा तातो हुनुको भाव । the state of being lukewarm. २. लिसालिसा कया: । ने. दोहऱ्याएर । repeatedly.

-ख्वये, क्रि. (ल) ह्वांय् ह्वांय् ख्वये । ने. चिच्याई चिच्याई रुनु । to weep repeatedly.

-धाये, क्रि. (ल) लुमुलुमु धाये । ने. न्यानो न्यानो हुनु । to be lukewarm.

लुसा:, सं. (साल-,-गू) यानय् च्वंगु खंकाबीगु भ: । ने. दूरदर्शक यन्त्र । a telescope. (हे. यां-, लु).

लुसि, सं. १. (-पु) बजि ल्हुइगु भ: । ने. काठे मुसल (चिउरा कुट्ने) । (to pound toasted paddy) a pestle. २. ल्हा: व तुति पतिनय् दइगु । ने. नङ, नङ्ग्रा । the nail.

-प्याखं, सं. (खन-,-गू) लुसि ल्वाका: ल्हुइगु प्याखं । ने. मुसल-नाच । a dance accompanied by the bradishing of these.

-प्वता, सं. लुसिया सियंसियं न्हि दाइगु । ने. नङको कापकापमा पीप जम्नु । suppuration of the nail-root.

-प्वाक, सं. (कल-,-) कुतिप्वाक: । ने. ओखल । the paddy-husking pit.

लुसु, सं. लुछु, छुकाप्यं । ने. पुट्ठा । the rump.

लुसुक्क, क्रि. वि. वा:मचायक, खुया: । ने. थाहा नपाउने गरी, लुकीचोरी, लुसुक्क । surreptitiously.

लुसुलुसु, क्रि. वि. याकुक, छगू लिपा मेगु । ने. खुरुखुरु, एकपछि आर्को (पस्नु) । one after another.

लुँ सं. त:जिगु धातु । ने. सुन । gold. (हे. च्व-, ब्वकि-)

-क:मि, सं. लुँज्या याइम्ह । ने. सुवर्णकार । a goldsmith.

-चिं, सं. (चिन-,-गू) लुँया ह:चा बाय् स्वांचा । ने. सुनको पात वा फूल । a gold flower or leaf.

-दां, सं. (दाम-) लुँम्व: । ने. असर्फी । a gold coin.

-निभा:, सं. (भाल-) नकतिनि लूगु सुजच: । ने. बालसूर्य । the rising sun.

-पु, सं. सीमय्सिगु म्हुतुइ तय्गु लुँ कुचा । ने. मृतकको मुखमा राखिने सुनको टुक्रा । a piece of gold (to put into the mouth of the dead).

-सिख:, सं. लुँया सिख: मा: । ने. सुनको सिक्री । a gold chain.

-स्वां, सं. (स्वान-,-प्व:) बुत्ता हे बुत्तां दय्का त:गु लुँया स्वां । ने. बुट्टेदार सुनको फूल । a circlet of precious metal as a woman's head-dress.

लू¹, सं. हुरया अ:ख:, क्वा:गु फय् । ने. तातो हावा । the hot wind of summer.

लू², वि. लुयाव:गु । ने. उदाएको । rising.

-ज:, सं. (जल-) नसंचा । ने. उषा । the dawn.

-निभा:, सं. (भाल-) १. नकतिनि लूगु निभा: । ने. बालसूर्य । the rising sun. २. जायावया च्वंम्ह मनू, लुइनिभा: । ने. होनहार व्यक्तित्व । a promising personality.

लूला:, सं. (लात-) फायकेत याइगु दान । ने. पन्साउनका लागि गरिने दानदातव्य । things given away to exercise evil spirits.

ले, अ. छगू लिपा मेगु न्हेसः तयत छेलीगु खँग्वः । ने. एकपछि अर्को प्रश्न सोध्ने काममा प्रयोग गरिने शब्द, अनि । a particle to introduce a series of questions.

लेख, सं. (-गू) च्वसु । ने. रचना । a newspaper article, piece of writing.

लेखक, सं. च्वमि । ने. रचनाकार । a writer.

लेने, क्रि. १ मफुये, लेनाच्वंगु जुये । ने. बच्नु, उब्रनु । to remain, to be left over. २. म्वाना च्वने । ने. बाँच्नु, जीवित रहनु । to survive.

लेप, सं. पावासः । ने. लेप, पुल्टिस । an ointment.

-पाये, क्रि. पावासः पाये । ने. लेप लाउनु । to apply this.

लेये, क्रि. (ल) १. लेयगु ज्या याये । ने. छान्नु, चुन्नु । to choose, select. २. लेज्या याये । ने. छान्नु, निर्वाचन गर्नु । to elect. ३. चिजि चिजिगु छुखे लिके । ने. घटिया वा कमसल पन्छाउनु । to sift from, out.

लेर, सं. (-गः) रेल । ने. रेलगाडी, रेल । train, railway line.

लेवं, सं. (बन-) सउ, म्व, चा फिनाः दयका तःगु लिउन । ने. लिउन । a plaster made of cowdung, husk and mud.

-तये, क्रि. (ल) लेवं पाये । ने. लिउन लगाउनु । to apply this on walls etc.

-पउ, सं. (पति-,-गू) लेवं पायगु ज्याभः । ने. कर्नी साधनी । a trowel to apply this.

लेवः, सं. (बत-) भाःत दुम्ह मिसाया मिजं । ने. नाठो, उपपति । a paramour.

-काये, क्रि. (ल) भाःत दयक मेम्ह भाःत काये । ने. नाठो खेलाउनु । to have adulterous relationship with.

-तिनि, सं. लेवःसिं, लखावती । ने. रण्डी, दुश्चरित्रा । a promiscuous woman.

-बिये, क्रि. मिजं बिये । ने. नाठो दिनु वा देखाउनु । to accuse a woman of adultery.

लेहँ, अ. १. लखय् लिपु लिपु बइगु । ने. पानीमा उत्रनुको भाव । floating. २. स्वांमा सिंमा लेहँ दनेगुया भाव । ने. उखेलिनु । uprooting.

-थने, क्रि. सिमा सामा हां नापं लिये । ने. जरैदेखि उखेल्नु । to uproot.

-दने, लेहँ दंगु जुये । ने. बिरुवा उखेलिनु । (of plant or seedling) to be uprooted.

-पुये, क्रि. (ल) लेहँ बुये, लखय् लिपु लिपु बये । ने. पानीमा उत्रनु । to float.

लेंके, क्रि. मफुके, बचय् याना तये, इमिसं बउया नां लेंका तल । ने. रक्षा गर्नु, जोगाउनु । to save, to put by.

ल्यं, सं. लेना च्वंगु छुं । ने. बाँकी बक्यौता । a remainder.

-पु, सं. ल्यंगुया भाव वाय् चिं । ने. अवशेष, भग्नावशेष, चिन्ह । the act or an instance of saving.

-पुल्यं, वि. ल्यंबना च्वंगु । ने. बचेखुचेको, उब्रेको । left-over, remaining.

ल्यायम्ह, सं. १. नच्चाम्ह, मचा ल्यायम्ह । ने. पट्ठो, तन्नेरी । a young boy. २. मतिनामि, लेवः । ने. प्रेमी, नाठो a lover, paramour.

-बिये, क्रि. (ल) लेवः बिये । ने. नाठो देखाउनु । to accuse a woman of adultery.

-सु, सं. (सुलि-,-गू) ल्यायम्ह जूगुया भाव वाय् चिं । ने. युवावस्था, कैशोर्य, चढ्दो बैंस । adolescence.

ल्यासे, सं. नच्चाम्ह मिसा । ने. पट्ठी, तरुनी । a young woman. (हे. मचा-).

-सु, सं. (सुलि-) ल्यासे जूगुया भाव वा चिं । ने. तरुनी हुनाको भाव, चढ्दो बैंस । puberty.

-हृयः, सं. (हेल-) ल्यासे हेयका जुइम्ह । ने. तरुनी फकाउने, स्त्रीलम्पट, कामी । a lustful person.

ल्याः, सं. (ल्याख-) हिसाब, ल्याःचाः । नै. हिसाब । account. (हे. थ्यं-, न्हि-, न्हु-, माथं-).

-ख्याये, क्रि. (त) निने, हिसाब याये । ने. गन्नु, हिसाब गर्नु । to enumerate, calculate.

-मदु, अ. वास्ता माय् मतबल मदु । ने. चासो नभएको, सरोकार नभएको । that's all right, it does not matter.

-स्वये, क्रि. (त) १. ल्या:चा: स्वये। ने. हरहिसाब गर्नु। to calculate, to examine the accounts. २. म्हंचाय्‌के। ने. किफायत गर्नु, साँच्नु। to economize. ३. ल्या:चा: स्वये। ने. लेखापरीक्षण गर्नु। to audit.

ल्या:कत, सं. खुबि, ताईं। ने. योग्यता, दक्षता। ability.

ल्वक, सं. सकल, दुनिया। ने. जनसमूह, जनता, लोक। the people. (हे. क्वरं)

-प्याखं, सं. (खन-,-गू) क्वरं कथं यजिं क्वहाँ व:गु प्याखं। ने. लोकनृत्य। folk-dance.

-बाखं, सं. (खन-,-पु) ल्हाबाखं, न्यँकं बाखं। ने. लोककथा। folk-tale.

-मे, सं. (-पु) लोकं हाला व:गु मे। ने. लोकगीत। folk-song.

ल्वकंव्हाये, क्रि. (त) सकस्यां हंका च्वने, सकस्यां य:म्ह जुये। ने. लोकप्रिय हुनु। to be famous, popular.

ल्वगि, सं. ल्वय् दुम्ह, उसाँमदुम्ह। ने. रोगी, रोग लागेको। a sick person, patient.

-ख:चा, सं. (-गू) ल्वगित ल्हेइगु ख:चा। ने. बिरामी ओसार्ने गाडी, रुग्णवाहक। an ambulance.

ल्वये, क्रि. (ल) स्वभा लाये। ने. जँच्नु, सुहाउनु। to suit, go well with.

ल्वय्, सं. (ल्वच-,-गू) उसाँमदुया भाव वाय् चिं। ने. रोग। disease (हे. गं-, ग्या:-, ति-, थ-, म्ब-, स्या:-, हूप-).

ल्वय्‌क, क्रि. वि. बांलाक, हिसिदय्‌क। ने. सुहाउने गरी। suitably.

ल्वला, सं. फागु बलय् अभीर, जरि जारि थना: कय्‌कीगु फउया थल, न्हापा न्हापा फागुबलय् ह्यालय् ह्यालय् ल्वलां कय्‌केगु नं चलन दु। ने. लोला। a resin bulb filled with colour.

ल्वसा, सं. १. घासा, सनां। ने. सितन, व्यञ्जन। २. पासा। ने. सितन। snacks, titbits.

-घासा, सं. ल्वसा १, २। (हे. घासा-).

ल्वहं, सं. (हंत-) १. (-ग:) छागु वस्तु, ल्वहं ल्वहं मुना: गुँ जूगु का। ने. ढुङ्गा, पत्थर। a stone. २. (-गू) ल्वहँव्व। ने. ढुंग्यान, चट्टान। a rock. (हे. इ-, खउ-, च्याफि-, त्याफि-, दुरु-, भ्वासा-, माय्‌पू-).

-आजु, सं. बाहा बहि पिनसंया ल्वहंघ:चा। ने. बहालअगाडि उभ्याइएको शिलाको मूर्ति। a stone image placed in front of a monastery.

-क:मि, सं. ल्वहंतय् ज्या याइम्ह। ने. वास्तुकार, डकर्मी। a stone mason, sculptor.

-की, सं. (किल-) चिं तय्‌त छेलीगु ल्वहंया की। ने. ढुंगे कीला। a stone peg.

-ग्वर:, सं. (रल-,-पा:) ल्हंया ग्वर:, सिल्वत। ने. पाटी, सिलेट। a slate (to write on).

-जुये, क्रि. (ल) नुग:मदुम्ह जुये। ने. क्रूर हुनु, नृशंस बन्नु। to be cruel, turn into stone.

-ब्व, सं. ल्वहं जक दुगु थाय्। ने. ढुंग्यान, चट्टान। a rock, stony place.

-हिति, सं. (-धा:) ल्वहंया हिति। ने. ढुंगे धारो। a stone water-spout.

ल्वहंख्या:, सं. (ख्याक-) पंय्‌कालि बंजा:। ने. दलाल, एजेन्ट। a commission agent.

ल्व:[1]**,** वि. स्वभा ला:गु। ने. सुहाउँदो। suitable.

-कथं, क्रि. वि. ल्वय्‌क। ने. सुहाउने गरी। suitably.

ल्व:[2]**,** अ. ल्व:मंगुया भाव। ने. विस्मृति। forgetfulness.

-मने, क्रि. लुमनेया अ:ख:। ने. बिर्सनु। to forget.

-मन्ति, सं. लुमन्तिया अ:ख:। ने. विस्मृति। forgefulness.

ल्व:चा:, सं. (चाल-) १. बिचा: हाय्‌केगु ज्या। ने. समवेदना, सहानुभूति। condolence. २. सीगु छेँयापिन्त बिचा हनेकथं नसा त्वँसा यंकेगु। ने. मरेपछि शोक सन्तप्त परिवारलाई सघाउ पुऱ्याउने काम, संस्कार वा रिवाज। a customary gift to the bereaved family.

ल्व:मर्से, क्रि. वि. ल्व:मंगु कथं। ने. बिर्सेर। forgetfully.

ल्व:बने, क्रि. ल्वम चाये, नुग:क्वसाये। ने. लोभिनु,

लहसिनु । to be attracted, enticed.

ल्वा, अ. ल्वाय्‌गुया भाव वाय्‌ थिं । ने. झगडा, लडन्त । fight, struggle, scramble.

-क, सं. १. ल्वाइम्ह । ने. झगडालु, लडाकू । a fighter, warrior. २. ल्वाक ज्या:गुया भाव । ने. मिसिनुको भाव, मिसावट । a mixture.

-कछ्याये, क्रि. (ल) ल्वाकबुक याये । ने. मिसाउनु । to mix.

-कज्याये, क्रि. (त) ल्वाकबुक जुये । ने. मिसिनु । to get mixed.

-ख्वं, सं. (ख्वन-) ल्वाल्वां ख्वं जुइ धुंकूम्ह । ने. योद्धा, लडाकू । a veteran warrior.

-भ:, सं. (भल-,-गू) ज्वंसा, ल्वाब: । ने. हातहतियार । arms, weaponry.

ल्वाका, सं. लुकु । ने. गाँस, फाँक । a morsel.

-ल्वाका, क्रि. वि. लगालग, छल्वाका लिपा मेय्‌गु । ने. लगातार, एक गाँस वा फाँकपछि अर्को क्वापक्वाप । morsel after morsel etc.

ल्वाकास्वये, क्रि. (त) दाना स्वये । ने. दाँजेर हेर्नु । to verify.

ल्वाके, क्रि. १. दाना स्वये । ने. रुजू गर्नु, भिडाउनु । to verify. २. ल्वापु थयके । ने. झगडा गराउनु, भिड्न लगाउनु । to cause to fight.

ल्वापु, सं. ल्वाय्‌गुया भाव । ने. झगडा । fight.

-खँ, सं. ल्वापु पिइगु खँ । ने. झगडालु बोली वा वचन । divisive speech, language.

-खिचा, सं. ल्वापु पिउजुइम्ह । ने. बझुवा, निहु खोज्ने । a quarrelsome person.

-छैं, सं. ल्वापुया हा । ने. झगडाको बीउ, झगडाको केन्द्र । a bone of contention, controversial point.

-थये, क्रि. (ल) ल्वापु पिये, ल्वापु याये । ने. झगडा छेड्नु, भगडा थाल्नु । to pick a quarrel.

-ह्यः, सं. (हेल-) उखें थुखें ल्वापु या:जुइम्ह, ल्वाय् न्ह्या:म्ह । ने. झगडा मन पराउने, झगडालु । a quarrelsome.

ल्वाप्पा, सं. म्वाय् चुइकेगु । ने. लोप्पा खुवाउने काम । a slap on one's face.

ल्वाये, क्रि. (त) १. ल्वापु थ्यापु याये । ने. बाझ्नु, झै झगडा गर्नु । to fight, quarrel. २. न्याये । ने. जुध्नु, भिडिनु । to collide.

ल्वास्या, सं. १. वास्यां च्वंम्ह मिसा । ने. लोसे आइमाई । a slothful woman. २. भाग्ला मिसा, धंगमरु । ने. होस्ल्याडे आइमाई । a careless woman.

ल्वाँय्, सं. (ल्वाँय-). १. प्वाँय् । ने. गुच्छा, जुगुल्टो । a tuft. २. तु, पु । ने. सूत, त्यान्द्रो । a strand.

-ल्वाँय्, क्रि.वि. त:ल्वाँय्, येक्व । ने. धेरै जुगुल्टिएर । in big tufts.

ल्हसुनि, सं. (-ग:) ल्हसुं, गुलाफि रंगगु थी । ने. पानी गुलाफी रत्न । a pink gem, prcious stone.

ल्हा, अ. ल्हाय्‌गुया भाव । ने. बोली, सहयोग, चन्दा वा अनुदान । speech, collaboration, contribution. (हे. ल्हाये).

-क, सं. ल्हाइम्ह, नवाइम्ह । ने. बोलक्कड । a talker, speaker.

-पं, सं. (पन-,-गू) ल्हाना: पाना: याय्‌गु ज्यायात थ:गु ब्वति बीगु ज्या । ने. चन्दा, अनुदान । a contribution.

-पंल्हाये, क्रि. (त) थम्हं बीमा:गु ब्वति वा चन्दा बिये । ने. आफूले दिनु पर्ने शुल्क बुझाउनु । to contribute to a fund.

-पु, सं. ल्हाय्‌गु पहचा, नतसुत । ने. बोल्ने सोहबत, भलाकुसारी । the manner of speaking, greeting.

-बाखं, सं. (खन-,-पु) न्यँकंबाखं । ने. लोककथा । a folk-tale.

ल्हाक्सा, सं. (-ग:) ल्हाय्‌गु वस्तु, ल्हासा । ने. थिच्ने, पेपरवेट । a paper-weight.

ल्हाप्सा, सं. (-गू) ल्हाक्सा, पल्पसा । ने. बिजुली । a lightening flash.

-त्वये, क्रि. (ल) पल्पसा त्वये । ने. बिजुली चम्कनु । (of a lightening flash) to occur.

ल्हाये, क्रि. (त) १. खँ वाय् भाय् ल्हाये । ने. कुरा गर्नु, भलाकुसारी गर्नु । to converse, to greet. २. सकस्यां थ:गु ब्वति तये वाय् बिये । ने. आफूले

बुझाउनु पर्ने, तिर्नु पर्ने अंश बुझाउनु । to contribute a fair share. ३. गा: ल्हाये । ने. खाल्टो पुर्नु । to fill a ditch. ४. तेले । ने. थिच्नु । to press. ५. गुहालि याये, त्वपे । ने. सहयोग गर्नु । to collaborate. ६. भंमचा धायगु ज्या याये । ने. केटी माग्नु । to ask a girl for marriage. ७. तग्व: फेलुया बेक्व:गु नतूचा तपेंके । ने. चर्खाको बाङ्गिएको फिर्की वा तर्कु सोझ्याउनु । (of a bent spindle on a spining wheel) to straighten.

ल्हासा, सं. १ सँदेय् । ने. तिब्बत । Lhasa, Tibet. २. ल्हाक्सा । ने. पेपरवेट । a paper-weight. ३. ल्हापं । ने. शुल्क, दातव्य । a contribution, a fair share.

ल्हा:, सं. (ल्हात-,-पा) ब्वहलं निसें पतिं च्वका: तकया ब्वति, लहात । ने. हात । the hand. (हे. पा-, ल[1]).

-कुन्दा, सं. ल्हा:क्वंदा । ने. हात कुँजिएको मान्छे । a person with a deformed hand.

-चुले, क्रि. ल्हा: जेय्के, सिक्क कुत: याये । ने. अभ्यास गर्नु, मरिमेट्नु । practise, strive.

-जुये, क्रि. (त) ल्हा: माकयं ख्येले फये । ने. हात बस्नु । (of a hand) to be skilled, practised.

-तये, क्रि. (ल) १. ज्या छुये । ने. हात हाल्नु । to start. २. देथि लाये । ने. हात हाल्नु, हस्तक्षेप गर्नु । to intervene.

-तहाये, क्रि. (ल) खुये । ने. चोरी गर्नु । to steal.

-तिसा, सं. (-पा) पिउचा:, ल्हा:पंजा लसिव:गु तिसा । ने. पाँचै औंला भ्याउने खालको गहना ।

-पा, सं. (-) ल्हा:फ्व:या त: । ने. हत्केला, हस्ततल । the palm (of the hand).

-फये, क्रि. (ल) फ्वने । ने. हात थाप्नु, माग्नु । to beg; implore.

-फ्व:, सं. (फ्वल-) पाल्हा:या च:नेया ब्वति । ने. हर्युङ्गो । the back of the hand.

-भाय्, सं. (भास-) हाउ-भाउ, इसारा । ने. हातले दिने संकेत, भावभंगी । a gesture, hand signal.

-हुसा, सं. (-कू) ख्वा:हुसा, हुसा । ने. रुमाल । a hand towel.

ल्हा:तयूलाके, क्रि. ज्वने, लाये । ने. समात्नु, हातमा पार्नु । to capture.

ल्हा:ल्हाचुये, क्रि. (ल) काचाक्क हयूकाये, दाये । ने. जाइलाग्नु, जुध्नु । to attack violently.

ल्हि, सं. पुलां भासं जँ । ने. कम्मर । the waist.

-जँ, सं. जँया दथुया ब्वति । ने. कमरको ठीक बीचको भाग । the middle of the waist.

ल्हु, अ. म्ह बाय् छ्युं ल्हुइगुया भाव । ने. नुहाउनुको भाव, स्नान । bathing.

-गा:, सं. (गाल-,-) म्व: ल्हुइगु थाय् । ने. स्नानागार । a bathing place. (lit. pit)

-चा, सं. (-पाँय्) म्व: ल्हुइगु चा । ने. नुहाउने माटो । a clay used for bathing.

-ति, सं. जामा:च्व क्वय् च्वंगु नीनिधा: हिति । ने. बालाजुको बाइसे धारा । a watering place in Kathmandu.

-सि, सं. (-पु) बजि ल्हुइगु सिं, लुसि । ने. चिउरा कुट्ने मुसल । a wooden pestle.

-सिपु, सं. (-ग:) चाकुगु सि । ने. चिउली । sterculia coxinia.

ल्हुकु, सं. १. छेनय् दइगु गा:चा । ने. शिररन्ध्र । a cavity on the head of a baby. २. (-ग:) न्हेपु । ने. मस्तिष्क, गिदी । the brain. ३. सनीगुया भाव । ने. हल्लाइ, झुल्नुको भाव । wriggling swaying.

-गा:, सं. (गाल-) चसुप्वा:, चय्प्वा: । ने. ब्रम्हरन्ध्र, तालुको प्वाल वा छिद्र । the suture.

-ल्हुकु, क्रि. वि. थुकु थुकु । ने. टाउको हल्लाउने क्रिया । with a throbbing motion.

ल्हुये[1], क्रि. (ल) १. बजि ल्हुये । ने. चिउरा कुट्नु । to beat rice. २. माचात पीत गा:म्हुये । ने. बोट बिरुवा रोप्नलाई खन्नु । to dig a pit for seedling. ३. प्याखं हुले । ने. नाच्नु । to dance. (हे. प्याखं-). ४ लखं प्याके, यचुके । ने. नुहाउनु । to bathe. (हे. म्व:-, म्ह-). ५. गा:वंके । ने खोपिल्टो बनाउनु । to make a groove. (in a smithy)

ल्हुये२, क्रि. (त) खाये । ने. काँप्नु, कम्प आउनु । to tremble with palsy, dangle.

ल्हेये, क्रि. (ल) १. च्वया काये । ने. सार्नु, जस्ताको तस्तै उतार गर्नु । to copy, transcribe. २. मा मि मेय्याय् पिये । ने. बिरुवा सार्नु, उखेलेर फेरि रोप्नु । to transplant. ३. चीके, पुखें उखे तये । ने. सार्नु, स्थानान्तर गर्नु । to shift, transfer. ४. पेपां चुया: घुसु घुसु न्ह्याये । ने. बामेसर्नु । to crawl. ५. गाछिचा खुये । ने. अलि अलि वा चाहिने जति मात्र चोर्नु । to pilfer.

ल्व्हक, सं. ल्व्हेमा:गु ल्वय् । ने. उल्टी, बान्ता । vomit.

-फाक, सं. छेरपाति । ने. हैजा, झाडाबान्ता । cholera.

ल्व्हने, क्रि. १. तग्वारा जुये । ने. मोटाउनु । to become fat or stout. २ दय्के, ब्वा:सिके । ने. टालटुल गर्नु, मर्मत गर्नु । to mend, repair. च्वे थकाये, तंजाय्के । ने. उचाल्नु, तला उठाउनु । to hoist, elevate.

ल्व्हये, क्रि. (ल) १. बान्ता याये, वाक्की थये । ने. बान्ता गर्नु । to vomit २ ज्याभलं थिना काये, थी थुनेत न्हापां ल्व्हेयुनि मा:का । ने. कोतर्नु, उराल्नु । to scratch out (in carving).

ल्व्हं१, सं. (ल्व्हंत-,-ग:) ख्वा:गु बस्तु, ल्वहं । ने. ढुङ्गा । stone.

ल्व्हं२, वि. ग्वारामाराचिंगु । ने. मोटो, थसुल्लो । fat, corpulent.

-क, क्रि. वि. तग्वारा जुइक । ने. मोटाउने गरी । till fattened (to eat).

-पा. सं. ल्व्हंबा, तग्वारम्ह । ने. मोटो मान्छे । a fat person.

ल्व्हंब्वाये, क्रि. धरब्वाये । ने. डुबुल्की मार्नु । to dive.

ल्व्हाका, सं. च्वेक्वे संकेगुया भाव, त:धंगु झाका । ने. हल्लाइ, झट्को । convulsion, the act of jerking up.

-ल्व्हाका, क्रि. वि. तसकं झाका बीकथं । ने. ठूलो झट्को दिएर । in a convulsive manner.

व

व१, स. छ जि थें नांया पलेसाय वइगु मंका:नां । ने. सर्वनाम शब्द त्यो, ऊ, उनी । he, she, it, that.

व२, अ. १. निगू खँग्व:यात स्वाइगु खँग्व:, छ व जि व निम्हं वने । ने. संयोजक शब्द, र । conj. and २. यासुया लिउ च्वना वइगु बलय् लिपाया अर्थ युइकी, नयवं आम थे सने मजिउ । ने. क्रियाको पछि संयोजक भएर प्रयोग हुँदा पछि, बित्तिकै र साथको अर्थ जनाउने छ । after, as soon as.

वइके, स. बयाके, वइके थउँ कन्हय् धेवा दु । ने. ऊसंग, उसमा । with him, from him.

वउकुलि, सं. ख:क्वयकुं । ने. नैऋत्य । the south-west corner. (हे. कुलि२).

वकील, सं. कुतिलजु । ने. वकिल, व्यारिस्टर । an advocate, barrister.

वजेनै, क्रि. १. मुकुसुकु दने, पकुचिने । ने. कुञ्चिनु । to be dented, creased. २. वतुये । ने. अटेसमटेस हुनु । to be stuffed.

वर्जेक, क्रि. वि. मछिंक, काक्क । ने. मुकुरिने गरी, अटेसमटेस हुने गरी । (to squat, sit) tightly.

वता, सं. वंता । ने. पूर्व । the east.

वतुये, क्रि. १. उतुये, स्वय् मजीक ल्व्हने । ने. थसुल्लिनु, नराम्ररी मोटाउनु । to be obese २. वजेने । ने. ठेलमठेल गरी बस्नु । to sit tightly.

वत्तुक, क्रि. वि. काक्क, मछिंक । ने. घचारो हुने गरी । (to sit, squat) awkwardly, tightly.

वनाच्वने, क्रि. १. मत्व:तुसे वने । ने. नबिराइकन जानु, जाँदै गर्नु । to pass by २. वना तये, न्हापां थेंका च्वने । ने. गइराख्नु, पुगिरहनु । to keep going, reach early, previously.

वनातये, क्रि. न्हापा थेंका च्वने । ने. पुगिराख्नु । to keep going, reach earlier, previously.

वने१, क्रि. १. पला: छिये । ने. जानु, हिँड्नु । to go. २. सिये, जिउ वने, जिवं पार जुये । ने. मर्नु, परमधाम हुनु । to die, expire. ३. ह्वा:जुये, सुकू चिने । ने. ओइलाउनु, मुर्झाउनु । to fade. ४. मजिया वाय् मभिना वने, व मिसाचिया बानि नं वन खनी सा । ने. खस्कनु, बिग्रदै जानु । to go bad. ५. न्ह्या हे

न्ह्याये, न्ह्याय्तने, बस वँ हे वनीन, याकनं वा वने सा । ने. छुट्नु, शुरु हुनु । to move off, begin to depart. ६. स्याःसी तने, याउँसे च्वने, न्हाचः ला म्ह भचा झ्यातुगु खः, आः व नं वँ हे वन । ने. मेटिनु; दुख, दर्द जानु । to pass off. ७. तना वने, न्हने, थउँ कन्हय् गाचां नेया जुइगु तना वन का । ने. हराउनु, लोप हुनु । (of fashion) to go out, to vanish.

वने२, क्रि १. ज्या ज्वः छुये, आः धाल्चा खाकेगु ज्याज्वः वनी । ने. शुरु भइहाल्नु । to go on, start. २. हिला वने, मन हिले । ने. फेरिनु, मन फर्कनु । to turn out.

वपि, सं. १. (-गू) वापि, बुंगाःचा । ने. कुवा । a waterhole. (हे. तः-)

वया, स. वयागु, वयाम्ह । ने. उसको, उनको । his, her.

वये, क्रि. (ल) १. थः पाखे न्ह्याये । ने. आउनु । to come. २. हाकनं लिसायाः वये । ने. फेरि चलनमा देखिनु, लोकप्रिय हुनु । (of fashion) to be popular again. ३. ल्वय् नेना वये । ने. फैलिनु (रोग) । (of epidemic) to spread out.

वय्कः, स. हनेबहम्ह व । ने. उहाँ, 'ऊ' को मानवाचक शब्द । he, she (resp.).

वय्कुलि, सं. (खुनु) १. संल्हू । ने. संक्रान्ति । the first day of a month. २. वउकुलि, खःस्वयकुं । ने. नैऋत्य । the south-west corner. (हे. कुलि२)

वरियां, सं. (यान-,-गू) बाः, किसिइंम्वः । ने. भेल, बाढी । to flood.

-चाये, क्रि. (ल) वसि वये, बाय् चाले । ने. बाढी आउनु, भेल फुट्नु । a flood.

-इँ, स. (-) किसिइम्वलं मुना थकूगु इँ । ने. बाढीले थुपारेको माटो वा बालुवा । alluvial soil, alluvial deposit.

वसतंदुने, क्रि. स्वभा लाये, ल्वये । ने. सुहाउनु, शोभायमान हुनु । to beautify, suit well.

वसः, सं. (सत-) कापू । ने. कपडा, लुगाफाटा । dress, clothes. (हे. तिसा-, म्वय्-, सी-).

वसि, सं. १. छुसिया अःखः । ने. बासी । stale. २. वुंचु रंग । ने. नीलो रंग । blue

- प्वलधुँ सं. गुँखिचा । wolf (हे. धुँ).

-तये, क्रि. (ल) न्हू वसः सुये, न्याये । ने. लुगा हाल्नु । to have new clothes.

-पुने, क्रि. वसतं तिये, फिये । ने. लुगा लाउनु । to dress.

वह, सं. तुयुगु तःजिगु धातु । ने. चाँदी । silver.

-चिं, सं. (चिन-,-फ्व) वहया हः बाय् स्वां । ने. चाँदीको पात वा फूल (धार्मिक) । silver leaf or flower (ritual).

-पा, सं. (-पा) किकिंपा । ने. चाँदीको पातको आकारको ध्वजा । a silver-leafed banner placed at temple corner. (हे. पा).

वहलंकये, क्रि. (ल) वहपाता भुने । ने. चाँदीले मोड्नु । to silver-plate.

वहलं सिये, क्रि. (ल) करेन्तं वह छ्व पुंके । ने. मुलम्मा लगाउनु । to silver-plate.

वहः, सं. (हल-) वह । ने. चाँदी । silver.

वँचु, वि. हाकु नःगु वाउँ । ने. नीलो । blue.

-नये, क्रि. (ल) वँचुसे च्वने । ने. गाढा नीलो हुनु । to become deep blue.

-ये, क्रि. (ल) वँय् च्वँय् धाये । ने. नीलो हुनु । to become blue.

वँथं, सं. (थन-) वाउँसे च्वनीगु, वाचि । ने. काई, सिँवाली । moss, lichen.

-गये, क्रि. (ल) वाचिं दाये । ने. काई पर्नु । (of a moss or lichen) to gather.

वँये, क्रि. (ल) १. छ्गः छ्गः मुना काये । ने. बटुल्नु, सोहोर्नु । to collect; glean. (हे. दुसे-, ध्वँ-). २. गुजि काये । ने. मुजा पार्नु । to wrinkle (हे. पर्सि-). ३. प्वकं थ्व थलय् तये । ने. समेट्नु, सार्नु (जोड) । to collect into a pot.

वँय्, सं. न्हेप्पु बेक्वःम्ह वा थातय् मलाम्ह । ने. बहुला, पागल । a mad man, lunatic. (हे. भ्राः-, ताज्या-, थः-, बागः-, ल-).

-गः, सं. (गल-,-गू) झ्यालखाना, वँय् कुनीगु थाय् । ने. पागलखाना । a lunatic asylum.

-चाःखिचा, सं. वँय् चाःम्ह खिचा । ने. बहुला कुकुर । a rabid dog.

-चाये, क्रि. (ल) वँय् जुये । ने. बहुलाउनु । to go mad.

-सु, सं (सुलि-,-गू) वँय् पहः । ने. बहुलट्ठी, पागलपना । madness, insanity.

वँय्च्वँय्, वि. वँचु वँचु धाःगुया भाव । ने. हो न हो नीलो । bluish.

-धाये, क्रि. (ल) खयें मखुये वँचुये । ने. नीलो नीलो हुनु । to become bluish.

वँय्लाछि, वि. चिहाः, धप्चा हाकः । ने. छोटो समय, क्षणिक । short, transitory.

वँसि, वि. ष्वसि, छसिया अःखः । ने. बासी । stale.

-घः, सं. (घल-) रंग फ्वया तःगु घः । ने. रङ्को घैटो । a dyeing vat.

-बँ, सं. वँसिबं मपूनिगु बँ । ने. बिहान सबेरै कुचो नलगाएको ठाउँ । an unswept floor.*

-बँ पुये, क्रि. (ल) सुथ न्हापानं बँ पुये । ने. एक्काबिहानै बढारकुँढार गर्नु । to sweep the floor early in the morning.

वं[1], सं. (वन-) यं, लीया थलय् वइगु वँय् च्वँय्, खल्ल मिगु सवा । ने. उगाल, ताम्रकिट्ट । a verdigris.

-वये, क्रि. (ल) १. वँय् च्वँय् धाये । ने. उग्लनु, हरियो कस आउनु । (of a verdigris) to form. २. खल्ल वये, सवाः सेने । ने. उग्लनु, स्वाद बिग्रनु । to be insipid.

वं[2], अ. छुं धुनेवं, लिपा । ने. बितिकै, साथै । just after (doing something).

वं[3], वि. ई पुलावने धुंकूगु । ने. बितिसकेको समय, अतीत । the past.

-कुलि, सं. १. (खुन्हु-) सँल्हु । ने. संक्रान्ति । the first day of a month. २. जःक्वयकुं । ने. आग्नेय । the south-east corner.

वः, सं. (बल-) १. (-पा) माय्, लालिया मरि । ने. बारा । a round flat cake of mashed lentils, minced meat etc., patty. (हे.आलु-, खँय-, माय्-, मू-, ला-). २. (-पु) न वाय् सिँ वुइगु ज्यामः । ने. रेती । a file for smoothing, shaping wood etc. (हे. स्वः-)

-त्याये, क्रि. (त) वःचा त्यात्या याये । ने. रेती बनाउनु । to make a file.

वःलाः, सं. (लाख-) १. (-गः) मराय्गवःगु भेगः, वःलाः भेगः । ने. बडेमानको भिँउट । a large earthen vessel. २. फुक्क फाक्कया भाव । ने. समग्रता, पूर्णता । entirely.

-च्वने, क्रि. वःलाः अवसं च्वने । ने. पूर्ण रूपले निराहार बस्नु । to fast for the whole day.

वा[1], सं. १. (-पु) म्हुतुइ च्वंगु न्हेयगु वा । ने. दाँत । a tooth. (हे. त्वँ-, दुरु-, धँ-, नय्-). २. (-गू) वा वांलूगु, घःचालय् दइगु, अंगलय् दइगु वा । ने. दाँत, दाँती । cog, gear, notch. ३. (-गः) दुने जाकि दइगु अन्न । ने. धान । paddy.

-पु, सं. (-गू) लिपा स्वाना यंकेत तया तःगु वाया वां । ने. गारोको दाँती । a row of irregular masonry.

-सि, सं. (-गू) गिजा । ने. गिजा, दन्तमूल । the gum.

-सिचाये, क्रि. (ल) वाहिचाये, वासिं हि, वइगु ल्वय् जुये । ने. दाँतको गीजाबाट पीप आउने रोग लाग्नु । to have pyorrhoea.

वा[2], सं. (-प्ति) १. सर्गतं वइगु लःफुति । ने. झरी, वर्षा । the rain. (हे. ससि-, स्वां-, हि-). २. लः । ने. पानी । water.

-दिये, क्रि. (त) वा मवये । ने. पानी थामिनु, रहनु । (of rainfall) to stop.

-पि, सं. (-गू) वपि, तुंगाः । ने. पनेरो, कुवा । a water-hole, water-spring.

-फय्, सं. (फस-,-गू) पाःलाक वःगु वा व फय् । ने. आँधीबेरी, हुरी बतास । a rain-storm. (हे. फय्).

-वये, क्रि. (ल) वा क्वज्वये । ने. पानी पर्नु । to rain.

वाकिजाकि, सं. (-गः) सर्वा जाकि । ने. धान मिसिएको चामल । a mixture of paddy and rice (ritual).

वाकी, सं. (किल-) वाक्की, वाक वाक । ने. वाकवाकी । vomiting tendency.

-यये, क्रि. (ल) वाक वाक याये । ने. वाकवाकी लाग्नु । to retch.

-वये, क्रि. (ल) १. वान्त वये । ने. उल्टी आउनु, वान्ता हुनु । to tend to vomit, vomit. वाक्क वये, दिक्क चाये । ने. दिक्क लाग्नु । to feel bored, disgusted.

वाकु, सं. (-धी) वाकुधी, न्हकु। ने. बंगारा, च्यापु। the jaws.

-छियेे, क्रि. (त) १. वा न्हेये, वा ल्वाके। ने. दाह्रा किट्नु। to grind the teeth, gnash. २. सहलये। ने. दाह्रा किट्नु, सहनु। to bear, tolerate.

-थिने, क्रि. ज्वाबलं वा थिने, ल्वल्वं बना वंपिनिगु, वा थिना बिल कि चाया बइका। ने. मूर्च्छाबाट बिउँताउन दाँत उचाल्नु, उठाउनु (ज्याबलले)। (of the locked jaws) to lift, elevate so as to awaken one from a fainting fit.

-बेने, क्रि. वाकु छी मफये। ने. बंगारा फुस्कनु, खुस्कनु। (of jaws) to be unlocked.

-बेंक, क्रि. वि. तसकं, न्हकु तज्याक। ने. बंगारा फुस्कने गरी। (to bang) till the jaws are broken.

वाक्क, अनु. ल्वहय् बइ बलय्या स:। ने. बान्ता हुँदा खेरि आउने आवाज। retching sound.

-याये, क्रि. (त) वाक्क वये। ने. उल्टी आउनु, वाकवाकी लाग्नु। to retch, tend to vomit.

-वये, क्रि. (ल) १. ल्वहे वये। ने. बान्ता आउनु। to vomit. २. मयये, घचाये। ने. घिनाउनु। to abhor.

वाक्का:, सं. (काल-) म्हुतु बांखाय् बइगु। ने. हाइ, जम्हाइ। yawning.

-तये, क्रि. (ल) म्हुतु बांखाय् वये। ने. हाइ काढ्नु, मुख बाउनु। to yawn.

-वये, क्रि. (ल) मचाय्क वाक्का तय्वये। ने. हाई आउनु। (of a yawning) to occur.

वाचि, सं. वँप। ने. काई, सिँबाली। moss, lichen.

-दाये, क्रि. (ल) वाउँया वये। ने. काई पर्नु। (of moss or lichen) to occur, grow up.

वाच्या, सं. १. प्या:गुया भाव, पेपुंगुया भाव। ने. च्याप्च्यापेपना। stickiness. २. स्वाका स्वाका मिंगुया भाव। ने. ल्यासल्यास, स्पञ्जगुण। sponginess.

वाता, सं. १. वातां च्वंम्ह, त्वल्हय् चा:म्ह। ने. टोलाएको वा जिल्लिएको मान्छे। an astonished person. २. वाता वाता न्हि दा:गुया भाव। ने. पीप जमेर पाक्नुको भाव। suppuration.

-वाताच्वने, क्रि. वाता वाता न्हि दाये। ने. पीप जमेर पाक्नु। to suppurate.

वातां, क्रि.वि. वाताहां। ने. जिल्ल, वाल्ल। in an astonished manner.

वात्तुवां, क्रि. वि. यक्व, लिसा लिसा कया:। ने. तारन्तार, अचाक्ली हुने गरी। (to call out) repeatedly, in quick succession.

वाथा, अ. हयाय् पयाय्, फाका। ने. हतपत, फट्का। haste, jerk.

-कने, क्रि. १. वयाय् ध्वयाय् जुये। ने. हतपताउनु, चटारो पर्नु। to be in a hurry. २. वातां च्वने, ज्य: जुये। ने. जिल्लाराम हुनु, रुमलिनु। to be perplexed.

-क्क, क्रि. वि. काचाकिचिं, तमं। ने. अपर्झट, झोंकमा। (to stand up) abruptly.

-यिथिं, क्रि. वि. जुरुजारं। ने. जुर्मुराएर। (to stand up) smartly.

वादये, क्रि. (ल) जहां यहां जुये, छेंखा दाये। ने. डुलुवा हुनु। to wander about.

वापु, सं. वापु, हन्ता:। ने. जर्ती, खेर। wastage.

वाम्हुकं, सं. (कन-) म्हुकंया छता मिंगु जात। ने. असल जातको च्याउ। a delicious variety of mushroom. (हे. म्हुकं, कं[४]).

वाये[१], क्रि. (ल) १. वां च्छये, हाकुतिने। ने. फ्याक्नु, मिल्काउनु। to throw away, cast off. २. (भूत माततय्‌त) दुवातय् छुं तये। ने. भूत पन्साउनु, मन्छनु। to dispel, ward off. ३. हन्ता: याये। ने. खेर फाल्नु। to waste. ४. भयविये। ने. छचल्किनु, पोखिनु। to spill. ५. ज्याजि च्वये, याये। ने. अह्राउनु, काममा लाउनु। to utilize, use. त्व:ते। ने. त्याग्नु, छाड्नु। to abandon.

वाये[२], क्रि. (ल) अय्‌पा पउ ल्वने, दय्‌के। ने. झिंगटीको छाना मर्मत गर्नु। to repair tile roof.

वाय्, अ. १. मचाभासं ज्यान वनेगुया भाव। ने. मृत्यु। death. २. वाक्की। ने. वाकवाकी, बान्ता। vomiting tendency.

-कने, क्रि. सास: कुने, सास: ल्हाय् थाकुये। ने. निसास्सिनु। to suffocate.

-यायेे, क्रि. (त) १. वाक्की थये । ने. वाकवाकी लाग्नु । to retch. २. मचाभासं स्याये । ने. (बा. भा.) ज्यान लिनु । to kill (chv).

वार, अ. हक दुम्ह । ने. अधिकार भएको । possession (हे. जिम्मा-, देस-, हक-).

वालफ्वाल, सं. १. छें लिउने घूघा:मुनेगु थाय् । ने. फोहर मैला फ्यांक्ने ठाउँ । a garbage corner. २. छेंखा दा:जुइम्ह मिसा । ने. घरडुलुवा, बाइफाले आइमाई । a wanton woman. (हे. मुखा-).

-घाः, सं. (धान-,-गः) घूघा: मुनेगु घांचा । ने. रद्दीको टोकरी । a dust bin. (हे. घाः[१])

वालंचिये, क्रि. (ल) सासि मवंकेत बा: तये । ने. बार लाउनु, छेकबार हाल्नु । to erect a fence. (हे. बाः).

वालंतुसिखुये, क्रि. (ल) पिवा च्वंम्हं खुया काये । ने. पालो पहरा गर्नेले नै चोर्नु, सुटुक्क चोर्नु । a watchman who steals.

वालु, वि. द्वालु, म्हाइपु । ने. उच्चाट लाग्दो, न्यासो लाग्दो । tedious, boring.

-क, क्रि. वि. द्वालुक । ने. उच्चाट लाग्ने गरी । tediously.

-येे, क्रि. (ल) वालुसे च्वने । ने. न्यासो वा उच्चाट लाग्नु । to feel bored, become tedious.

वाले, क्रि. १. वालावाला याये । ने. मुछ्नु, मिसाउनु । to blend, mix up. २. वांलाक वाला स्वये । ने. खोज्नु, खोतल्नु । to make a search; frisk. (हे. क्व-, दु-, पि-).

वासं, सं. (सन-,-कू) १ सफू प्व:चीगु काप: । ने. बासा, पुस्तक पोको पार्ने कपडा । a piece of cloth used for packing a loose-leafed book २ नय् थाय् मुलय् लाइगु ल्हा:हुसा । ने. खाने बेलामा राखिने रुमाल । a napkin.

वासंफये, क्रि. (ल) फ्वने । ने. माग्नु । to beg.

वास:, सं. (सल-) १. ल्वय् लाय्कीगु वस्तु । ने. ओखती, दवाई । medicine. (हे. घाँय्-, पा-, स्या:-). २. गुलुतय् भासं अय्ला: । ने. पियक्कडहरूको भाषामा रक्सी (sl) liquor, alcohol.

-खुना, सं. उसाँये मरु ला:सू नकीगु छता खुना । ने. बलवर्धक पोष्टकारी । a tonic.

-तये, क्रि. (ल) वास: पाये । ने. औषधि लगाउनु । to apply medicine.

-तास: सं. (सल-) ल्वय् लाय्के फुगु वस्तु । ने. औषधिउपचार । a thing having medical value.

वासा, सं. १. वासा वाइम्ह धुसाचा । ने. हलोमा जोतिने गोरु । plough-bull. २. बुँ ज्याय् छेलीगु छगू म: । ने. हलो । a plough.

-छेले, क्रि. वासा वाये । ने. हलो जोत्नु । to plough.

वासाफ्वासा, क्रि. वि. थतलिं क्वतलिं, कुंकुलामय् । ने. जतातते, पूर्ण रूपले । to ransack.

वासिं, सं. (सिन-) वासिंदाजु, ख्या:ल्याय् बहम्ह । ने. ठट्टा गर्न लायकको मान्छे, ठटेउलो । a funny fellow. २. हन्ता: याइम्ह । ने. खेर फाल्ने । a wastrel.

वास्ता, सं. चिउता: । ने. वास्ता, सरोकार । care; concern.

वाह्िचाये, क्रि. (ल) वाकुसिं हि वये । ने. दन्तहर्ष हुनु । to have pyorrhoea.

वाँउँ, वि. सिमा ह: उनगु । ने. हरियो । green.

-चा, सं. वाँउंगु तरकारि । ने. सागपात, हरियोपरियो । green vegetables.

-पाउँ, सं. पाउंगु, चुपाउं । ने. चूक, अमिलो । vinegar.

-बंजा:, सं. (जाल-) वाउँचा मीम्ह । ने. सागपात पसले । a greengrocer.

-भत्तु, सं. वाँउँ मइना । ने. सुगा, आत्माराम । a parrot.

-म्हुकं, सं. (कर्न-) वाम्हुकं, भिंगु म्हुकं । ने. असल च्याउ । a variety of mushroom. (हे. कं).

-येे, (ल) वाँउसे च्वने । ने. हरियो हुनु । to become green.

वां, सं. (वान-) १. हक । ने. अधिकार, हक । right. (हे. मि-). २. सफूसिफूया अधिकार । ने. सर्वाधिकार, स्वामित्व । copyright. (हे. मिवां).

वांखाये, क्रि. (त) म्हुतु आं याये । ने. मुख बाउनु । to open the mouth wide.

वांच्छये, क्रि. १. वाये, हाकुतिने । ने. फ्यांक्नु, मिल्काउनु । to throw way. २. बउ तये, भूत

बाये । ने. मन्छनु, पन्साउनु । to discard.

वांन्याये, क्रि. (त) १. न्हेये, वां बाकू थले । ने. टोक्नु । to bite. (हे. वा¹).

वां पाले, क्रि. नय् बलय् वां घा:लाये । ने. (चपाउँदा) ओठ वा जिब्रो काटिनु । to cut the lip or tongue accidentally with teeth (while munching).

वा:¹, सं. (वाल-) १. (-गू) सासि मवंकेत तइगु तिँया बा: । ने. छेकबार । a fence. २. (-) न्हय्नुया ई । ने. साता, हप्ता । a week.

-ग्वये, क्रि. (ल) वालं चिये । ने. छेकबार हाल्नु । to fence a field.

-पउ, सं. (पति-,-गू) न्हय्नुइ छक पिहां वइगु स:पउ । ने. साप्ताहिक पत्रिका । (magazine) weekly.

वा:², अ. १. याइम्ह, थ:गुया भाव । ने. अधिकारी, स्वामी, कारक । a doer, owner. (हे. घ-, जु-, थु-न-, भु-, सु-). २. न्हि, न्हु । ने. दिन, रोज, बार । date, day of the week. (हे. आइत- बी-, बुध-, मंगल-, सनि-, सुक-, स्वम-). ३. वास्ता, बा: चा:गुया भाव । ने. चासो, सरोकार राख्नाको भाव । feeling, concern.

-चाये, क्रि. (ल) न्हेलं चाये, चाये । ने. झँल्यास्स हुनु । to wake up, regain consciousness.

-ताये, क्रि. (ल) १. वा:चाये । ने. २. सिया वये, अनुभव जुये । ने. थाहा लाग्नु, अनुभव हुनु । to come to know, perceive.

स

स¹, अ. ब्वरं पार्खे ब्वन्ह्याना व:गु, चजिलजिकयं न्ह्याना व:गु । ने. सांस्कारिक, व्यावहारिक । ceremonial, cultural. (हे. -गं, -दि, -न्या, -मय्, -मा:, -मिल, -ला, -स:).

स²,अ. अन थन धका: केनीगु सप्तमिया लिर्तंसा, पुलां भासं छेँस = छेँय्, लुखास = लुखाय् । ने. सप्तमी विभक्तिको परसर्ग । locative suffix archaic.

सउ, सं. (सलि-) १. सा, मेय्या खि, । ने. गोबर । cowdung. २. वासा । ने. हलो । a plough.

-पा, सं. (-) सपा, गंगु पाज्याना त:गु सउ । ने. गुइँठा । dried cow-dung, used as fuel.

-बँथिले, क्रि. सीगु छेँय् सलिं बँथिले । ने. मृतकको घर आँगन गोबरले लिप्नु । to smear the floor with cowdung.

-वाये, क्रि. (त) बुँइ वासा छ्वेले । ने. हलो जोत्नु । to plough.

-साले, क्रि. सीगु छेँय् पिनें सउबँ थिला: दुहां वये । ने. मृतकको घर लिपपोत गर्नु । to smear thus in a house of mourning.

सक, अ. फुक्कं, ब्याक्कंया अर्थय् जेला व:गु न्हेतँसा । ने. सकल, सम्पूर्णलाई बुझाउने पूर्वसर्ग । prefix denoting all, entire.

-तां, वि. फुक्क कथंया । ने. सबै किसिमको । of all sorts.

-भनं, क्रि.वि. न्यंकभनं । ने. सबैतिर, सब ठाउँमा, जताततै । everywhere, hither and thither.

-लेँ, स. फुक फाकं, कन्हे सकलें ब्वना हिँ खंला । ने. सबै, समस्त । all, entire.

सकल, सं. (-गू)) मापि, गुरुकापि । ने. सकल, सकलपत्र । an original document, manuscript, model etc.

सकलि, वि. धात्येँयागु । ने. सक्ली, अकृत्रिम । true, genuine.

सकि, सं. (-ग:) १. फकंमाया ग्व: । ने. पिँडालु, कर्कलोको गानु । an arum, colocasia. २. स्वांमा सिंमाया पुसा, ग्व:पुसा । ने. कन्द, गान्टो । a bulb, tuber.

-मत:, सं. (तल-) चुल्साय् चुलात:गु गंगु सकि । ने. पिँडालुको सुकाइएको भुजरी । dried arum slices.

-मिलापुनी, सं. (-खुन्हु) हिचाकु व सकि मना: नइगु पुनी । ने. कार्तिक पूर्णिमा । the full moon of Kachala (Nov-Dec).

सकु, सं. (-ग) दाय्गु छा:गु ल्वहं । ने. सारो ढुङ्गा । a hard stone used as an anvil.

सकै, क्रि. वि. सकेय्, ला:सा । ने. सम्भवत:, शायद । probably, possibly, perhaps.

सख, सं. १. स्या:खल:, हिया थ: । ने. हाडनाता, साक्खे । consanguineous family. २. मचाखाचा, पुता । ने. बालबच्चा, सन्तान । progeny.

-स्वये, क्रि. (ल) आजु बाज्यापिनिगु पहःचा वये, गउकाये । ने. वंशानुगत स्वभाव आउनु वा देखापर्नु । to inherit family traits, features, etc.

सखि, सं. छ्वाईं म्हिते बलय्याम्ह पासा, छ्वाईंपासा । ने. सखी, सहेली । a female companion of a woman.

सख्वा:, सं. (ख्वाल-) ल्वहं उना: दय्काता:गु तुयुगु चुं । ने. चून, चून बनाउने भट्टा । lime-kiln. (हे. अग:)

-पा, सं. समय् व पंजरायें त:जिगु धर्मया ज्या, स्वयंभु चइतेय् सख्वा पाय्गु धर्म । ने. स्वयम्भू चैत्यमा चून पोत्ने समारोह । the religious act of white-washing the Swayambhu stupa. (हे. पा[२], स[१]).

-ल्वहं, सं. (हँत-,-ग:) ख्वासा ल्वहं । ने. चूनढुंगा । limestone.

सगं, सं. (गन-) भिंतुना व सुवा:या देछा । ने. आशीर्वाद सहितको उपहार । a gift symbolizing blessing and goodwill. (हे. ग्व:-, घउ-, प्व:-, सि-, स्वां-, स[१]).

-काप:, सं. (पत-,-कू) सगं प्व:चीगु काप: । ने. सगुन पोको पार्ने टालो । a piece of cloth used for packing up items of gift.

-पुसा, सं. (-गू) फल्लर तया: थाना त:गु लुमाल । ने. फल्लरवाल रुमाल । a decorative kerchief to cover up the items of gift.

सछि, सं. छ्स:, सछिसाइ । ने. सयको संख्या । a hundred. (हे. स:[२], छि[२]).

सजन, सं. भिंम्ह, गतिला:म्ह मनू । ने. सज्जन, भलादमी । a gentleman.

सजाईं, सं. (-गू) डंपं । ने. सजाय, दण्ड । punishment, penalty.

-फये, क्रि. (ल) डंपं फये , सजाईं फय्म्वा:गु डं गनं हे दइ मखु । ने. सजाय भोग्नु । to undergo punishment.

सत[१], सं. (-गू, -ता) धार्त्येयागु छता छुं, त:जिगु छुं छता । ने. सत्य, नैतिक वा धार्मिक गुण । truth, virtue.

-गति, सं. (-गू) सुखावति । ने. निर्वाण । salvation.

-गतिलाये, क्रि. (त) सुखावति लाये । ने. निर्वाण हुनु । to achieve salvation, to go to heaven.

सत[२], सं. (-गू) सतबत, प्यानात:गु सँ । ने. चुल्ठो । a braid of hair.

-पुये, क्रि. (ल) छ्पु वा निपु सत दय्के । ने. चुल्ठो बाँध्नु । to braid, to plate or twist.

-बतक्वँय्, सं. (क्वँच-,-पु) १. लिपाताय् ककुम्वलं प्यंपाय् बया च्वंगु क्वँय् , च्वक्वँय् । ने. मेरूदण्ड, डँडालो । the back bone. २. सतभत क्वँय् लिसें वया च्वंगु सँय्प्वाँय् वा नसा । ने. सुषुम्ना स्नायु । the tissue that relates a sense

सत:, सं. (तल-,-गू) गुथि गाथि न्यायकेगु छेँ, लँजुबा:तय्त बासं बीगु छेँ । ने. सत्तल, धर्मशाला । a house dedicated to the performance of religious functions, guest-house.

-छेँ, सं. (-खा) सत:फले । ने. पाटी, पौवा । a house intended for the use of mendicants.

सतानि, सं. (-ग:) बाल, नकलिगु सँ । ने. नक्ली कपाल, उपकेश । a wig.

-तये, क्रि. (ल) सतानि पुये । ने. नक्ली कपाल हाल्नु । to wear a wig.

सतां, सं. (तान-) बाय्चा, आकसय् बखुं ज्वनीम्ह भंग: । ने. बाज, जुर्रा । a falcon .

सति, सं. छम्ह हे भा:तया नामय् च्वनीम्ह मिसा । ने. सती, पतिव्रता । a faithful, virtuous wife.

सतिक, क्रि.वि. न्ह्य:नेसं , तामपाक, थ्यं मथ्यं । ने. नजीक, पुगनपुग । closely, nearly, approximately.

सतिये, क्रि. (त) तापा: मजुये । ने. नजिकिनु । to be nearer.

सत्तु, सं. (-प्ति) सियात:गु बूब: चुं, छता नसा । ने सातु, सत्तु, मधेसमा खाइने एक थरी खाना । a staple

food of parched grain flour. (हे. चप्पा).

-फ्वगिं, सं. (गिन-) क:फ्वगिं । ने. टीठ लाग्दो फोगिन । a wretched beggar.

सत्रि, सं. (-ग:) नयागु बा सिँयागु थां । ने. सत्तरी (फलामे वा काठको), धरण । a girder.

सदाबर्त, सं. फ्वगिं फिगिं तय्‌त इनेत तया त:गु नसा निसा । ने. गरीब गुरुवालाई बाँड्‌न राखिएको अन्न-पात, दान-दातव्य, सदावर्त । charity, foodstuff for alms.

सदि, सं. (-ग) सच्छि दँया ताहा:गु ई । ने. शताब्दी, सय वर्षको समय । a century. २. छिपिं छापिं फुक्क सदि खुनु जक व:सां जिउ । ने. दोस्रो दिन । next day (of a great ceremony).

सदे, वि. तसकं सतीम्ह, स्या: । ने. नजीकको, साक्खै । having both the parents in common.

सनां[१], सं. (नान-) १. सुयया क्वा: खी सिलेगु ज्या । ने. नुहाइ, स्नान । bath. २. (-गू) सिथं येनी बलय् खुसिइ बनेगु । ने. मलामी । a funeral procession.

-गू, सं. (-) सनां गुथि, सीगुथि थें जा:गु सनांवना बीगु गुथि । ने. मूर्दा उठाउने गुठी । a funeral trust.

सनां[२], सं. (नाम-) फिनात:गु अचार । ने. खाँदिर बनाएको अचार, सितन । a relish, pickle. (हे. फकं-, लई-).

-फिये, क्रि. (त) छुसा तया: सिसिचांय् बा थलय् अचार दय्‌के । ने. तेल मसला हाली अचार पार्नु । to pickle.

सनिल, सं. सन्या:का: ई, जि छ्‌यांय् सनिलय् वय् । ने. साँझ, सायंकाल । the evening.

सने, क्रि. १. थुखे उखे याये । ने. चल्नु, चलमलाउनु । to move, fidget. २. मनं तुने, याय्‌त कुत: याये । ने. चिताउनु, कोशिश गर्नु । to intend; try.

सन्या, सं. पतिचिंका: गंकात:म्ह न्या । ने. सुकुटी माछा । a fermented dried fish.

सपा, सं. (-पा) सउपा, पाज्याना: गंका त:गु सउ । ने. गुइँठा । dried cow-dung. (हे.सउ)

सपानि, सं. चिचा धीपिं ह्यांउ न:पिं इमू । ने. सानो खालको रातो कमिला । a small red ant.

सपिये, क्रि. थाराक्क न्हुये, इपने । ने. झस्किनु । to be startled.

सपेता, सं. (-पा) पाज्याना त:गु तुयुगु चा:, सल्वा: जातगु चा । ने. सेतो माटो, कमेरो । a cake of chalk for whitewashing. (हे. ताकुचा, बल:).

सफू, सं. (फुति-,-गू) च्वया त:गु बा छ्‌याना त:गु पउ पचिंका त:गु छ्‌यां । ने. पुस्तक, ग्रन्थ । a book (हे. ध्या:-, छ्‌याना-, म्हिचा-, हाकु-).

-की, सं. (किल-) १. सफुतिइ दाइपिं, सफू त्याइपिं कीचा । ने. किताप खाने कीरा । a silver-fish. २. न्ह्याबलें बा अप्व:थें सफू ब्वना च्वनीम्ह । ने. किताबी कीरा, अध्ययनशील । a book worm.

-कुथि, सं. (-गू) सफू मुना त:गु थाय्, ब्वनेगु थाय् । ने. पुस्तकालय । a library.

-थ्या, सं. (-गू) १. ह्याकिं माकिं, गुँइ त:थाय्‌मछि हे म्वेथा:गु ह्याकिं । ने. पहाडको खोंच । a mountain with many sharp turns. २. नागबिलि का:गु लँचा । ने. नागबेली परेको बाटो । a winding path. ३. त:ब: मछि दुगु गुँया ग्व: । ने. पर्वतमाला । a series of mountain ranges.

सबद, सं. (-गू) सब्द, स: । ने. शब्द, आवाज । sound, voice.

सबूचा, सं. बाचा ई । ने. मध्यरात । midnight.

सभुजं, सं. (जन-) स्या: थ:ला:पिं मुना नइगु भ्वय्, थाय्‌भुइ निम्हतेपुलि पा:लाक नइगु भ्वय् । ने. सहभोजन:, हाडनाताहरूलाई खुवाइने भोज; नवदम्पतिले बिहेको बेला एउटै थालमा खाइने भोज । a wedding feast with the participation of close relatives only at which the newly-weds eat off the same plate.

'समय्, सं. (मस-) १. भ्वय् नकेन्ह्य: बीगु तुच्चा । ने. खाजा, चमेना । light refreshment (preceeding a feast). २. झिंनिदँय् छक्व न्याय्‌कीगु समय् । ने. सम्यक् महोत्सव, बाह्र वर्षमा मनाइने एक प्रकारको धार्मिक पूजा । the Samek festivity held every 12 years at Swayambhu (हे. स[१]).

समा, सं. (-गू) गुथिया ल्या:चा: स्वयगु ज्या । ने. लेखापरीक्षण । audit.

-च्वने, क्रि. समा यायृत थकालिपिं मुने । ने लेखापरीक्षण गर्न भेला हुनु । to assemble to audit.

समा:, सं. (माल-) छाय्पेगु ज्या । ने. सिंगारपटार । the act of adorning oneself.

-ज्वलं, सं. (लन-) समा: यायृत मा:गु ज्वलं कलं । ने. सिंगारपटार गर्ने सर्जाम । cosmetics, toileteries.

-याये, क्रि. (त) छाय्पे, बांलाके । ने. सिंगार्नु, सजाउनु । to decorate, beautify.

समा:वं, वि. सिसिघा:गु उनया । ने. गहुँगोरो । brownish.

समिलु, सं. बिया व्वइबलय् भंमचा नापं लिना वनीम्ह सुसा:मिसा । ने. बिहेको बेला बेउलीसँग पठाइने परिचारिका । the bride's maid.

-च्वने, क्रि. मिसामचाया इहिपा: ज्व:छि समिलु जुया बिये । ने. बेउलीसँग दुलहान नफर्काउञ्जेल परिचारिका भइदिनु । to act as a bride's maid.

सम्जि, सं. इहिपा:या स्वापू दुपिं, मां-बउ । ने. सम्धी, छोरा वा छोरीको ससुरो । the in-laws, affinal relatives.

-खल:, सं. (लक-) इहिपा:या स्वापू दुपिं खल: । ने. सम्धीखलक । an affinal group

सम्सा:, सं. (साल-) गुथिया ल्या:चा: स्वइगु मुज्या । ने. गुठीगानाको हरहिसाब हेर्ने सभा । a meeting to check Guthi accounts. (हे. संस्ग:)

-च्वने, क्रि. ल्या:चा: स्वइगु मुज्या च्वने, सभा च्वने । ने. गुथिको लेखापरीक्षण गर्ने सभा बस्नु । (of an assembly of Guthi heads) to meet.

सयां, सं. (यान-) खँसुवा मचा, चंखम्ह मचा । ने. कुरौटे, चतुर बच्चो । a talkative, smart child.

सये, क्रि. (ल) १ थूगु वा सिउगु जुये । ने. जान्नु, जान्ने र बुझ्ने हुनु । to know, have experience of. २ सिमाय् सि दया वये । ने. फल्नु, फल लाग्नु । to bear fruits. ३. नया च्वनी बलय् नसा त्वंसा साये । ने. खाना थप्नु । to add to what is being eaten. ४. त्वपे, गुहालि याये । ने. मदत पुऱ्याउनु, सघाउनु । to assist.

सरा, सं. १. सला, छक्व लइका: जुइगु क्वा:या निता पेता । ने. एक पटक वा डफ्फामा पस्किने परिकारहरूको समूह । a series of food items served at a time. २. सला, लइका: जुइगु क्वा:या छ्पुच:यात नीत छेले दुगु तँजिग्व:, आ:यात निसरा लइका: जु । ने. परिकारहरूको समूहलाई पटक वा डफ्फामा गन्दा प्रयोग हुने गणक, गनौटो । cl. for serving food in succession.

सरासु, सं. नसंचा फपुले न्हय: वइगु सराक सुरुक स: । ने उषाकाल अगावै आउने झीनो मन्द स्वर । a rustling sound. (before dawn).

सरा:, सं. (राल-) सुवा: या अ:ख:, गबलें सुइगुं सरा: नं सुवा: जुया: गेला बीय: । ने. श्राप, सराप । curse, anathema.

सर्कस, सं. (-गू) केय्केय् तुला: म्हिता केनीगु कासा, केय्तूकासा । ने. सर्कस । an acrobatic performance, circus.

सर्ग:, सं. (गत-,-गू) १. छ्यूं फुसय् च्वंगु तफा:गु प्वंगु थाय्, सर्गतय् चखुं बखुं ब्वया जुल । ने. आकाश । २. घ:पिं च्वनीगु थाय् । ने. स्वर्ग, देवलोक । the sky, paradise.

सर्प, सं. लुया: लुया: जुइम्ह ताहा:, बि । ने. सर्प । a snake. (हे. बि[१]).

सर्बय्, सं. (बस-) दक्व दाक्व धन सम्पति । ने. सर्बस्व । one's property as a whole.

-काये, क्रि. (ल) सर्बय् फुक्कं लाका काये, भुस याये । ने. सर्बस्व गर्नु, जफत वा हरण गर्नु । to confiscate the entire property.

-थापा, सं. क्वेरां, व्हाराव्हारां धेबा फुका जुइम्ह । ने. फजूलखर्ची, अमितव्ययी । a prodigal, spendthrift.

-बइकुन्य, सं. = सर्बय्थापा ।

-याये, क्रि. (त) = सर्बय् काये ।

सर्र, क्रि. वि. १. सिर्र (फय् वये) । ने. सर्र (बतास लाग्नु) । with a rustle २. हंक, अ:पुक (ब्वाये) । ने. खुर्र (दौड्नु) । (to go, run)

smoothly.

सल, सं. पेपांभूम्ह ब्यायफुम्ह गसा। ने. घोडा। a horse (हे. अरबि-, पेमा-, ब्व-).

-ग:, सं. (गल-) सलगइम्ह। ने. घोडचढी, सवार। a horse-rider, horse-breeder. (हे. सवार)

-ब्य:, सं. (चेल-) सल यात भाय् सेनीम्ह, सालय् हइम्ह। ने. घोडालाई तालिम गर्ने, सइस। a groom; trainer.

-माग:, सं. = सलग:।

सलगं, सं. (गम-,-ग:) प्वात्याचा लसिब:गु छ्ता चाउँचा। ने. सलगम, शिखामूल। a turnip.

सल:, सं, (भत-) ब्व:बुइँचा, असह्र हइम्ह की। ने. अभिकाले कीरा, सलभ, समह। a locust.

सला[1], सं. (-) १. (-ग:) सिसिचा दुगु बसाचा। ने. चिटिक्क परेको बट्टा। a small casket. (हे. अज:-). २. (-गू) क्वसातं यला: बा यलातं क्वला:। ने.संगीतमा एक आवृत्ति, सप्तक। the full gamut of notes.

सला[2], सं. = सरा।

सलाइ, सं. (-पु) मसला दुगु कथिपु। ने. सलाईको काँटी बा छेस्को। a match-stick. (हे. दे-).

सलामि, सं. (-गू) सुइतं हनाबना तया: बा हना बना केनेत छ्याइगु देछा। ने. कसैको सम्मानमा चढाइने नजराना बा सलामी। a present awarded as a mark of respect.

सलां[1], सं. (लाम-,-पु) ग्वरलय् गीगु पुला:गु सलांचा। ने. खरी। chalk. (हे. चा-, पि-).

-चुं, सं. (चुन-) सलांया चुं। ने. खरीको धूलो। powdered chalk.

सलां[2], सं. (लान-) = सनां[2]।

सला:, सं. (लात-,-पा:) देय्मा, भु। ने. थाल, रिकाबी। a dish, plate. (हे. दे-, नि-).

-पा:, सं. (पात-) १. धर्मया ज्याखँय् छेला त:गु भु, देय्मा। ने. धार्मिक काममा प्रयुक्त थाल। a vessel used for an oblation. २. जगेय् घ्य:घी दुइत छेलीगु सीज:या चतंचा। ने. यज्ञ कुण्डमा हविष्य दिन प्रयोग हुने दाबिलो। a small copper ladle to pour ghee etc. into the sacrificial fire.

सलिफा, सं. (-ग:) माक: फ्वंसि, माक:या गल:। ने. सलिफा (फल विशेष)। a custard apple. (हे. सि[1], फ्वंसि).

सली, सं. (लिख-,-ग:) चकंगु चाया बार्चा बा खोल्चा। ने. माटोको प्याला, कटौरा। a small wide-mouthed bowl of clay to drink wine etc. from. (हे. कि-, दुगं-, भ्वय्).

सले, सं. (-) अप्पां दना त:गु स्वाने त्वाथ:। ने. इँटले बनेको सिंढी, खुट्किलो। a staircase made of bricks. (हे. गं-).

-थाये, क्रि. (त) अप्पां त्वाथ: दने। ने. इँटले खुट्किलो बनाउनु। to build such a staircase.

सल्ल, क्रि.वि. याउँक, न्ह्याइपुक, सल्ल न्ह्या:गु खुसि स्वये न्ह्याइपु। ने. सल्ल। (to flow, glide) smoothly.

-फल्ल, क्रि.वि. याउँक, मपंक। ने. मजाले, नरोकिने गरी। without any hitch, fluently.

सव:, सं. (वल-) भइल: द्य:या मेय्गु नां। ने. भैरवको अर्को नाउँ। a name given to the God Bhairava.

-भक्कु, सं. भइल:द्य:व कुमारिया छ्ज्व:। ने. भैरव र कुमारीको एक जोडी। a pair of Bhairava and Kumari.

सवार, सं. १. सलग:, सल गइम्ह। ने. घोडचढी, घोडसवार। a rider; horseman २. सलब्य:, सलयात सालय् हइम्ह। ने. घोडालाई तालिम गर्ने सइस। a groom, horse-trainer.

सवारि, सं. १.. गसाय् वय्-वने। ने. आवागमन, आवत-जावत, सवारी। traffic. २. तुला वनीगु बा न्ह्याइगु, गसा। ने. पाङ्ग्रे सवारी, चक्रयान। a conveyance.

सवा:, सं. (वाल-) चाकु, पाउँपिउँ में थुइकीगु सवा:। ने. स्वाद। taste. (हे, चाकु-, न्हे-, पाउँ-, फाकु-, बि-, लि-).

-काये, क्रि. (ल) नं स्वये। ने. चाख्नु, स्वाद लिनु। to taste.

-फेये, क्रि. (ल) थम्ह याना त:गु मभिं बा बांमला:गु ज्याया लिसवा: काये। ने. कुकृत्यको परिणाम

भोग्नु । to suffer the consequences of one's evil deeds or misdemeanour. (lit. lick back the taste).

-बये, क्रि. (ल) छुं छ्वताया सवा: ताये । ने. केहीको स्वाद चाल पाउनु, आउनु । (of something) to have similar taste.

सस, अ. सास: ल्हाय् थाकुगुया भाव:, नँ दुगुया चिं । ने. निसास्सिनुको भाव, बासी हुनुको भाव । suffocation, bad smell.

-पने, क्रि. सास ल्हाय् थाकुये । ने. निसास्सिनु, अतासिनु । to be suffocated, perplexed.

-मिने, क्रि. १. ससपने । २. ख:यें मखुयें नँ दये; थउँ कन्हे ताल्लां सस मिंगु नसा मनय् मिं । ने. हो नहो कुही-गन्ध हुनु । to stink slightly.

ससः, सं. (सल-) कला:या थःथिति बा थःछें । ने. ससुराली । in-law's house. (हे. स[1]).

ससि, सं. स्वसि, सिया खेंय् बा मचा । ने. लिखा । a nit. (हे. सि).

-बा, सं. (-प्ति) तसकं चिफुतिगु वा, भुलुभुलु वा । ने. सिमसिमे झरी । a drizzle.

ससुमां, सं. (माम-) ससुमाजु, सय्का थुइका बीम्ह म: । ने. विद्याकी देवी, सरस्वती । the Goddess of learning, craft.

सहि, सं. सइ,अंगूछिं बा बुरापतिंया छाप । ने. सही, औंठाको छाप वा बुढी औंलाको छाप, मंजुरी । stamp, signature, fingerprint, approval.

-छाप, सं. (-गू) बुरापतिंया छाप । ने. बुढी औंलाको छाप । fingerprint.

सँ[1], सं. (-पु) १. म्हीके म्हय्म्ही व छ्यनय् दइगु भुवा । ने. रौं । hair. (हे. चिमि-, छ्वलः-, धु-, पाखा-, मिमि-). २. माता: बा सँता:या ता:द: वनीगु कुथा । ने. भोटेताल्चाको छेस्कनी । the bolt of a padlock. ३. गंया च्वेया ज्वनेगु त्याचा । ने. घण्टको मूठ । the handle of a bell.

-कुलि, सं. (-) कुलिचिंगु सँ । ने. घुंगुरिएको रौं, लर्को । curly hair.

-खाये, क्रि. (त) १. सुचुक सँ चाये । ने. खौरनु, मुण्डन गर्नु । to shave. २. झंग:लाये बा ध्वंलाये । ने. ठग्नु, पच पार्नु, थुत्नु । to defraud.

-चाये, क्रि. (त) छ्यँत बंक सँ कत्रय् याये । ने. कपाल काट्नु, कत्रनु । to trim the hair.

-चिका, सं. १. (-पु) सँ चीगु ह्याउँगु का । ने. रातो धागो, कपाल बाट्दा चुल्ठोमा लगाउने रातो धागो । a ribbon. २. (-प्व:) सचिकास्वां । ने. रक्त विनायक फूल । a salvia.

-प:, सं. (पत-,-ग:) सँप्व:, सतभत । ने. चुल्ठो । a roll (of hair).

-बाये, क्रि. (त) चाभारा बा खा:या थल सँयें चिरि बा:गु खने दये । ने. रौंको परिमाणमा चर्किनु वा फुट्नु । to have a hair-line crack.

-बि, सं. संगु बि, मिखां न्ह्याय् मदय्क चिपुम्ह कीचा । ने. बलु । a thread-like worm that adheres to the skin of the cattle.

सँ[2], सं. (-गू) सँदेय्, ल्हासा । ने. भोट, तिब्बत । Tibet, Lhasa.

-क्व:, सं. (क्वख-) मिमि धाय्क हाकुम्ह क्व: । ने. निक्खर, टल्कने कालो काग । a raven.

-ख्व:सिं, सं. (सिन-,-ग:) तछ्याये अ:पुगु स्य: गाक्क दुगु ख्व:सिं । ने. उम्दा खालको ओखर । a walnut.

-झ्या:, सं. (झ्याल-,-पा:) पुलांगु कलात्मक झ्या: । ने. पुरानो कलात्मक झ्याल । a bay window.

-फइ, सं. (इस-) सँ झ्यापां झ्यापां दुम्ह फइ । ने. भुत्ले, भोटे भेंडा । a Tibetan sheep.

-भाय्, सं. (भास-) सँय् खँ । ने. भोटे भाषा । the Tibetan language.

-मि, सं. सँदेय्या मि । ने. भोटे । the Tibetan people.

-मिनी, सं. सँदेय्या मिसा । ने. भोटेनी । a Tibetan woman.

सँय्[1], सं. (सँच-) सँमि, समिनी । ने. भोटे । the Tibetan people.

-कँय्ता, सं. १. (-ग) ध्व:ति लसि वय्क मुजि तया: सुया त:गु सुर्वा: । ने. धोतीको नमूनाअनुसार बनेको सुरुवाल । trousers with overhanging loose folds. २. (-पु) सुर्वा: लसि वय्क चिना त:गु ध्व:ति । ने. सुरुवालको ढाँचामा लगाइएको धोती । a loin cloth that looks like

trousers.

-कुसा, सं. (-पा:) सिनाज्या कुसा, धुमल्पु । ने. घुम, असारे छाता । a rain-shield.

-ता:, सं. (ताल-,-जु) माता:, देय्ग: देय्गलय् ता:मवलय् ग्वया तइगु ता: । ने. भोटे ताल्चा । a padlock

-प्याखं, सं. (खन-,-गू) प्याखंपालय् तुति मुइक बस्वाय् मा:गु प्याखं । ने. भोटेनाच । a Tibetan dance.

-भाय्, सं. (भास-) = सँ भाय् ।

सँय्^२, सं. (सँज-,-पु) नसा, सँय् प्वाँय्चा । ने. तन्तु, स्नायु । string, nerve, tendon.

-प्वाँय्, सं. (प्वाँच-) सालां चमबूगु धेनां पेमनंगु नसा । ने. पेशी, शिरा, ढोडनसा । a tissue of nerves.

-प्वाँय्ज्वने, क्रि. तसकं सास्ति याये । ने. कठोर यातना दिनु । to torture, hold by the throat.

संई, सं. (इल-) सनिल, संन्या:का:ई । ने. साँझ । the evening.

संकां, सं. (कान-) त्वातामाता धाय्क ज: दुथाय् मखनीम्ह बा संनिभालय् मखनीम्ह । ने. मिरमिरे उज्यालोमा नदेख्ने । a person suffering from night-blindness.

संकिपा, सं. (-गू) संगु बा नवाइगु किपा: । ने. चलचित्र, बाइस्कोप, छायाचित्र । a cinema, movie.

संके, क्रि. १. हिने, च्याचि संके । ने. चलाउनु, घोल्नु, ओडाल्नु । to stir. २. वास: इस: संके । ने. हल्लाउनु, हुँडल्नु । to shake, mix up.

संखा, सं. (-गू) क्व:छिना: थये अये धाय् मफइगुया भाव । ने. शंका । doubt, suspicion.

संगु, सं.१. (-पु) चिमिसँ, चिचापुगु म्ह सँ । ने. केशनली, केशिका । body hair, capillary. २. संगु थें चिपुगुया भाव । ने. रौं झैं मसिनो हुनुको भाव । a hair's breadth.

-बाये, क्रि. (ल) खयें मखुयें, संगुये बाये । ने. रौंको परिमाणमा चर्किनु, फुट्नु । to have hair-line cracks.

-वि, सं. सँवि । ने. बलु । a thread-like water worm. (हे.सँ^१)

संधु, सं. (धुलि-,-ग:) पउ लसिव:गु पुसा दुगु चसिँया बाकस । ने. काठको सन्दूक । a wooden chest. (हे. क्वस:-, पिला-).

संनिभा:, सं. (भाल-) च: लुइ न्ह्य: बा च:बी न्ह्य:या सँहा:हू । ने. उषाकालअगावै वा रात पर्नु अघिको मिमिरि उज्यालो । the twilight.

संन्ह्य:, सं. (न्हेल-) तसकं हे क्वातुगु न्ह्य: । ने. गाढा निद्रा । a sound sleep, fast asleep.

संन्हू, सं. (खुन्हू) लाया न्हापांगु न्हु । ने. संक्रान्ति । the first day of a month.

संसा:, सं. (साल-,-गू) पुलांगु, अजूगु, मू वंगु बस्तु मुनात:गु थाय् । ने. संग्रहालय । a museum. (हे. सम्सा:)

स:^१, सं. (सल-) १. (-) सबद । ने. शब्द, ध्वनि । sound, voice. (हे. ख्व:-, ध्व-, ति-, न्हे-, बि-, लि-, सा-). २. (-गू) बुखँ । ने. खबर, सन्देश । news, meassage. ३. (-) सछिया ल्या: । ने. सय । hundred.

-चिं, सं. (चिन-,-गू) स:यात थुइकीगु चिं । ने. स्वर-लिपि । musical notation, notes.

-तये, क्रि. (ल) १. गने बा पने, चकना याये । ने. जोगाउनु, प्रतिरोध गर्नु । to protect, oppose. २. स: पिकाये । ने. स्वर निकाल्नु, गाउनु । to voice (mus).

-पउ, सं. (पति-,-गू) स: बा बुखँ नेंकीगु पउ । ने. पत्रपत्रिका । a newspaper.

-सुये, क्रि. (त) स: ताय् मदय्क चिसये । ने. स्वर सुक्नु, घाँटी बस्नु । to become hoarse.

-सूचा, सं. (-गू) यं फेलुया ज:ख:या थांचा । ने. चर्खाको दुइतिरको बाहाँ । the supporting arms of a spinning wheel.

स:^२, वि. १. थूगु, स:गु सिउगु । ने. जानेबुझेको । experienced. २. तसकं म्ह, भतीचा । ने. सारै कम । rare.

-ल:, सं. (लह-) सेय्बेय् । ने. समझदारी । understanding.

-सिउ, सं. स: थूम्ह मनू । ने. अनुभवी व्यक्ति । an experienced person.

स:खि, सं. १. (-पु) बल्लाक निलात:गु खिप: । ने. बलियो

गरी बाँटेको डोरी। a strong cord. २. (-मा) क्वख: घाँय्‌लसिब:गु घाँय्‌मा। ने. बाबियो। a kind of grass used for thatching etc.

-खिप:, सं. (पत-,-पु) बल्ला:गु खिप:,। ने. बलियो डोरी। a rope made of this.

स:ते, क्रि. १. स:तये। ने. बोलाउनु। to call out. २. ब्वने। ने. निम्त्याउनु। to invite.

स:पि, सं. (-कू) पालु कॉय् थें च्वंगु घाँय्‌वास:, स:सूपिन्त स:पि नकल कि स: थिना व:। ने. ओखती लाग्ने कन्द, बोक्रो। a herbal tuber (to cure sore throat). (हे. स१:).

स:पू, सं. (पुलि-) मेय् फइचातय्‌के दइगु छताजि दुला। ने. भित्री आँत। the belly of buffalo etc.

-म्हिचा, सं. (-ग:) स्य: थना त:गु सपू, स्य:पू म्हिचा। ने. गिद्रो वा हाडभित्रको गुदी भरेको आँत। marrow packed inside the abdominal tissue of buffalo etc.

सा१, सं. १. ब्वँय् लहीम्ह दुरू न्ह्या: दुम्ह नांजा:म्ह जन्तु। ने. गाई। a cow. (हे. कस्तू-, चु-, च्वाम्व:-तेन्हु-, मा-). २. बसा, द्वहँचा। ने. बैल, साँढे। a bullock. (हे. थु-, ब-). ३. (-गू) बुँ पालीगु वासा। ने. हलो। a plough (हे. वा-).

-ख्वा:, सं. (ख्वाल-) १. (-पा:) साया ख्वा:। ने. गाईको मुखाकृति। २. (-गू) बज्र तइबलय् लुइकीगु साख्वा:पा:। ने. गाईको मुखाकृति आउने बुट्टा (बज्र लगाउँदा निकालिने)। a cow-faced design. ३. (-ग:, -पा) गुम्बज दनीबलय् दयुइ च्वनीगु त्वहँ वा अप्पा। ने. गुमज बनाउँदा बीचमा रहने ईंट वा ढुङ्गा। the keystone of an arch.

-ग:, सं. (गल-,-गू) सा लहीगु थाय्। ने. गोठ। a cowshed.

-ग्य:, सं. (गेल-) वासा वाइम्ह मनू। ने. हली, हरवाला। a ploughman.

-जवा:, सं. सा जइम्ह, सापू। ने. गोठालो। a cowherd.

-या:, सं. (यात-,-गू) १. गुंपुनी खुन्हू सा याना: छ्वइपिनिगु जात्रा। ने. गाइजात्रा। the festival of cows. २. वासा वावां वइगु जात्रा। ने. गाईजात्रा। a plough festival.

-वाये, क्रि. (त) वासा छ्वेले। ने. हलो जोत्नु। to plough.

सा२, अ. निपु खँपुयात स्वाना बीगु खँग्व:, वय् सा याकनं वा मखु सा जिपिं वन न्हिं। ने. संयोजक शब्द, यदि, नत्र। conj. if, otherwise.

सा३, सं. भाव वा ज्यायात थुइकीगु लितँसा। ने. शब्द निर्माण गर्दा थपिने भाव बोधक परसर्ग। a suffix denoting state or action. (हे. न-, त्वँ-, पुं-, प्या-, फ्या-, फ्व-, ब्व-, भुं-, भ्या-, म्वा-, स्व-, ह-, हिं-, हु-, व्हा-).

साइत, सं. (-गू) घउ, पाय्‌छिगु ई। ने. साइत। an auspicious moment

-पुजा, सं. (-गू) पाय्‌छि इलय् लाका: याइगु छगू पुज्या। ने. साइतमा थालिएको विधि-विधान। a ritual started on an auspicious occasion.

-स्वये, क्रि. (त) घउ थाये। ने. साइत हेर्नु। to search for an auspicious moment.

-हये, क्रि. (ल) इनाय् साला हये। ने. साइत मिश्र्याउनु। a representation of right moment.

साउति, सं. (-गू) छूयाता। ने. साउती, सल्लाह। consultation.

साकि, सं. (-मा) सलगं जातगु छता वाउँचा। ने. गान्टेमूला। black-mustard leaves.

साक्क, क्रि. वि. १. साख्वालं, सा: ताय्‌का:। ने. मीठो वा स्वाद मानेर, रुचाएर। (to eat) with relish. २. साइकथं। ने. मीठो हुने गरी। (to cook) tastefully.

साख:, सं. (खल-,-पौंय्) तुया ति दाय्‌का: दय्‌का त:गु चुं। ने. सक्खर। raw sugar.

-सला, सं. (-पु) साक्सला, हाम्व: तिकात:गु हाक:चा लूगु नसा। ने. तिलौरा। a rod-shaped sweet meat overlaid with white sesame seeds.

साख्वालं, क्रि. वि. = साक्क - १।

सातु, सं. (-गू) चेसना, थ:के हे दना वइगु ग्यान। ने. चेतना, सहज ज्ञान। the seat or source of courage, presence of mind.

-कायेे, क्रि. (ल) ग्याये, ग्याके । ने. तर्साउनु, सातो लिनु । to frighten, terrify.

-वने, क्रि. (ल) तसकं ग्याये । ने. सातोपुत्लो उड्नु । to be terrified.

साथ, अ. १ यासुया लिउने च्वना वइबलय् वं वा धुनेवं अर्थ कय्च्याई । ने. क्रियाको पछि प्रयोग हुँदा बित्तिकै वा लगत्तैपछि भन्ने अर्थ बुझाउँने, साथ । a verb suffix to denote as soon as, just after. (हे. नय्-, धुने-, सिधय्-). २. नापं, लिसें । ने. साथ, साथसाथै । along with, together with.

साभेल, सं. (-पु) नाला, चाचि वांव्छेगु ज्याभ: । ने. साभेल । a shovel.

साभ्वं, सं. (भ्वन-,-ग:- ख्व:) साभुं । ने. साबुन । a soap.

-ति, सं. (-प्ति) साभ्वंया ब्वाज्या । ने. साबुनको फीँज । soapsuds.

सामा, सं. सौंवां, लँखर्च । ने. बाटो खर्च, सामलतुमल । travel expenses. २. थया त:गु ज्या: पुसा । ने. पन्छ्याएर राखेको सामल । seasonal seed-grains stored for future use. ३. लाभा आदि पीत ज्यानात:गु बुँ कुचा । ने. करेसो बारी prepared seed bed. ४. सौंवां, साउँ । ने. लागत वा परल मोल । the amount lent or invested.

-चिने, क्रि. तापालँ वनेत कुचिने । ने. सामल कस्नु । to pack up for a long journey.

-ज्या, सं. (-गू) पुसा व्हलेत बुँछ्यायगु ज्या । ने. बिउ छर्नलाई खेत गोड्नु । the act of preparing seed bed.

-म्हे, सं. (-पा:) झ्वा:म्हे, त:पा: म्हिचात दुगु म्हे । ने. कुम्लो । either of a pair of big sacks.

साय्, अ. १. सौंज, कँय् की नाय्का लुइगु थासा । ने. ढलुवा वा ढलोट गर्ने साँचो । a mould for metal casting. २. चिकं केलीगु सा: । ने. तोरी पेल्ने यन्त्र । an oil-press.

-मि, जातं तू सिइपिं, तूस्या: । ने. मानन्धर । one who is skilled in oil pressing (by caste).

सायेे१, क्रि. (त) सवा: दये, म्हुतु चकने । ने. मीठो हुनु । to be tasty.

सायेे२, क्रि. (ल) १. तने, साये । ने. थप्नु, उुप्याउनु । to add, replenish. २. नसा त्वँसा त:जुये । ने. खाना पस्कनु, बाँड्नु । to serve, offer (food, drinks). ३. लिसाये । ने. दोहोऱ्याउनु । to repeat.

सार, सं. चु, मूगु ब्व । ने. सार, सारसंक्षेप । gist. (हे. चु४).

सारंगि, सं. बेला लसिव:गु कीगु तार बाजं । ने. सारङ्गी । a fiddle.

सारि, सं. (-त्वा:) पर्सि । ने. गुनिउ, फरिया, सारी । a sari.

सार्कि, सं. छेंगुया ज्या याइम्ह । ने. चर्मकार, सार्की । a cobbler, shoe-maker (by caste).

साल, सं. (-) दँ, दछिया ई । ने. बाह्र महिनाको समय, संवत्, साल । year, era.

सालय्, अ. लकय्, धयाखँ नेनेगुया भाव । ने. तालिम, अनुशासन । probation, control.

-बये, क्रि. (ल) धयाखँ नेने । ने. अनुशासित हुनु । to be under control.

-हये, क्रि. (ल) लकय् हने, थ:गु लँय् हये । ने. सम्हाल्नु, अनुसाशित गर्नु । to bring under control, govern.

सालि, अ. धस्वागु धनाच्वंगु । ने. खडा, ठाडो । upright, standing.

-देवा, सं. (प्वा:) सालिमत, धनाच्वंगु मत । ने. एक किसिमको ठाडो बत्ती, ठडुल्लो । an upright lamp.

सालिक, सं. (-गू) सुं मनूया ख्वा: बय्क दय्का त:गु झ्वाता । ने. सालिक, प्रतिमूर्ति । a statue, effigy.

सालु, वि. फि मला:गु, सालुगु म्वँतँ ज्या मव: । ने. पातलो (कपडा, कागज) । thin.

-के, क्रि. सालुसे च्वंके । ने. पातलो पार्नु । to thin.

-ये, क्रि. (ल) सालुसे च्वने । ने. पातलिनु । to become thin.

साले, क्रि. थ:पाखे सालाकाये । ने. आफूतिर तान्नु । to pull, drag. (हे. मा-, मू-, साउँ-).

सास:, सं. (सल-) म्हुतु व न्हासं दुहां पिहां जुइगु

फय् । ने. श्वास । breath, respiration.

-फिये, क्रि. (त) फासु लने । ने. सुस्ताउनु, एकछिन विश्राम गर्नु । to relax.

-बुस:, सं. (सल-) खासाखुसु खँ वा स: । ने. कानेखुसी । whisper .

-ल्हाये, क्रि. (त) सास: दुत पित याये । ने. सास फेर्नु । to breathe, respire.

-ह्व:, सं. (ह्वत-) १. स: पिज्वइगु थाय् । ने. स्वरयन्त्र । the windpipe. २. सास: दुहां पिहां जुइगु ह्व: । ने. कण्ठनली । the larynx.

-ह्व:तिये, क्रि. (ल) सास: हे मज्वयूक प्वा:तिये, आम सनांया सिसिचाय् सास:ह्व: तिउ न्हिं । ने. हावा नछिर्ने गरी बन्द गर्नु, टाल्नु । to make a thing air-tight.

सास्ति, सं. कसा, सासना । ने. यातना, सास्ती । torture.

साहस, सं. (-गू) हुति, खुं यायूगु आँत । ने. आँट, हिम्मत, साहस । courage.

साहु, सं. दांप्वयू, बनयूज्यामि । ने. साहु, महाजन, व्यापारी । a money-lender, merchant.

साँउँ, सं. १. साँवाँ । ने. परल वा पर्ती मोल । the amount invested or lent. २. लायूचा । ने. साँउँ, पूँजी, लगानी । the capital.

-खने, क्रि. मा साले । ने. साउँ उठ्नु । to recover the primary cost.

सां, अ. अयूसां, खं न्ह्याक्व धा:सां जि मन मच्वं । ने. तापनि, भए पनि । even though, nevertheless. (हे. सा[२]).

सांगा, सं. (-पु) भुवा थानात:गु तँयूया फांगा । ने. भुवादार कम्बल । a piled blanket (हे. गा[१]).

सा:[१], सं. (साल-) १. गउ, म्ह कुचाया स्वापू । ने. जोर्नी । a joint. २. तू केलीगु थाय्, साय् । ने. तेल पेल्ने यन्त्र, साल । an oil-press.

सा:[२], सं. १. (साल-) पि, मचा बुइबलय् तेपुचाय् स्वाना वइगु आतापुति । ने. साल, नाल । the umbilical cord. २. बुँइ तयूगु सा: । ने. खाद, मल । manure.

-गा:, सं. (गाल-) सा:मुनेगु थाय् वा गा: । ने. फोहर थुपार्ने ठाउँ । compost pit, dunghill.

सा:[३], सं. (साल-) १. छा:, छक्व:यात गा:गु नसा । ने. छाक । a meal. २. बफां वा चुरोस छक्व सालेगुया भाव । ने. सर्को । a puff of bobacco. ३. फिंच्या गज कापःया छथू वा थां । ने. थान । a pack of 18 yards of cloth.

सि[१], सं. (-ग:) १. सिसाबुसा, सिसाफल । ने. फल । a fruit. (हे. चाकु-, चिचाकु-, त:-, पा-, फ्वं-, ब:-, ल:-). २. म्हय् वा छेनय् दया वइम्ह कीचा । ने. जुम्रा । a louse. (हे. कु-, चाकला:-, प्या-, स-).

-ख्वं, सं. (खवन-) सिस्या:, तसकं नुग: स्याम्ह । ने. चुइयाँ । a miser.

सि[२], सं. १. सियया वा फुइगु थाय् । ने. किनार, छेउ । a border; edge. २. (हे. दि-, पि-, म्हुतु-, मिखाफु-). ३. बँग्वारा‌या दथुइ लाक्क सालात:गु ध्व: । ने. अयन, विषुवत् the equator. (हे. चिकुला-, ताल्ला-, दि-).

सि[३], अ. थलबल । ने. भाँडावर्तन । a pot. (हे. कें-खा-, जा-, प्वता-, फ्व-, हा-).

सिइये, क्रि. (ल) सियु उन जुये, सिइसे च्वने । ने. कैलो वा खैरो रंगको हुनु । to become brownish.

सिउ, सं. छेंगू । ने. छाला । the skin.

-या, सं. (प्ति) छेंगू छिंगू दायूका:दयूका त:गु म: । ने. सरेस । a kind of glue, obtained from hides and skins.

सिक, सं. १. सीम्ह । ने. मृतक । a corpse, dead body. २. अगति, बेता: । ने. पिशाच, बेताल । the spirit of the dead.

-तन, सं. सिततन, सिकं वा म्वाकं बायूमा:गुया ब्वसु । ने. विरह, वेदना । the parting pain.

सिकं, अ. सिबयू, घेवा सिकं नां त:धं । ने. भन्दा । than.

सिकंधने, क्रि. ब्वबी बलयू सिक न्हेयने । ने. मृतक वा मृत्यु शब्द प्रयोग गरेर सराप्नु । to wish for the death of someone as a form of abuse.

सिक्क, क्रि.वि. १. तसकं, ज्यान थें । ने. असाध्य । extremely. मर्ने गरी, vehemently.

सिख:, सं. (खल-,-पु) लुं वहया मा: । ने. सिक्री । a chain.

सिख:फ्यॉँय्, सं. म्हय् सिख: बुत्ता लूम्ह ताहा, सिख:फ्यॉँय्‌चां मनूतयूत काचाक्क मन्या: । ने. एक

जातको साधारण सर्प, लाम्कीरो । a harmless species of snake.

सिखापतिं, सं. (तिन-) दकलय् सियय् ला:गु पतिं । ने. कान्छी औंला । the little finger.

सिचु, वि. ख्वाउँ ख्वाउँ धा:गु । ने. शीतल, ठण्डा । cool.

-के, क्रि. (ल) सिचुसे च्वंके । ने. शीतल वा ठन्डा पार्नु । to make cool.

-ये, क्रि. (ल) सिचुसे च्वने । ने. शीतल हुनु, चिसिनु । to feel cool.

सिच्व, सं. पेंगू मध्ये छगू च्व, भुइजःसि पाखेया च्व । ने. चार डाँडामध्ये एक, शिवपुरी डाँडा । the peak to the north of the Kathmandu valley, also known as Sivapuri (हे. च्व[3]).

सितिकं, क्रि. वि. धेबा बा छुं मपुसे, सित्तिं । ने. बिना मोलमा, निशुल्क । for nothing, free of charge.

सितु, सं. (-मा) गुतुसि घाँय्, ब्वख:घाँय् । ने. दूबो । a kind of grass used to make a lawn.

सित्या, सं. १. बभ्कांया खउ । ने. सिठुवा, डढिसकेको तमाखु । ashes of smoked tobacco. २. न्हेय् धुंकूगु ग्वा:ह: । ने. चपाइ सकेको पानको खोस्टा । the chewed residue of a betel leaf. ३. गंसिम्ह मनू । ने. दुब्लो पातलो मान्छे । a lean and thin person.

सिथ, सं. १. सिइ ला:गु थाय् । ने. किनार, छेउको ठाउँ । bank, shore. २. येंचा बा सिचाचुपिया ब्व:ल । ने. कर्दको दाप, खोल । a small scabbard.

सिथि, सं. त:ताजि व: छुना: नइगु चख: । ने. घरी घरीको बारा पकाएर मनाइने चाड । a minor festival when lentil patties are eaten.

सिधये, क्रि. (ल) ज्या धुने । ने. सिधिनु, सकिनु । to be finished, completed.

सिन:, सं. (नल-,-पता) सिन्ह:, मचाभासं तुकु । ने. टीका । a vermilion mark on the forehead.

-या, सं. (-गू) छगू त:जिगु पुज्या बा जात्रा । ने. सिन्दूरजात्रा । a festival, procession of joy to mark a victorious occasion.

-सिँ, सं. (-कू) तसकं नस्वा:गु चुला: सिन: तीगु सिं । ने. चन्दन, श्रीखण्ड । sandal-wood.

सिनाज्या, सं. पुवाचा तय्गु बा बा पीगु ज्या । ने. रोपाइँ । transplanting activity. (हे. सिने).

-की, सं. (किल-) येय्की, पिनापिना बाउँ, सिनाज्याकी हाल धाय्व न्हाय्पं हे न: । ने. खुट्टा दलेर आवाज निकाल्ने कीरो, झ्याउँकीरी । a cicada. (हे. की[1])

-कुसा, सं. (-पा:) घुमल्पु, सँय्कुसा । ने. असारे छाता, घुम । a rain shield.

सिनाय्, अ. छगू कथंया च्यात: । ने. धब्बा, टाटो । a dry, itchy patch, a kind of dry eczema.

-कइ, सं. (इच-,-ग:) भुइ भाय् दंगु ख्वालय् खने दइगु च्यात: । ने. एक किसिमको दाद । ringworm.

-स्वां, सं. (स्वान-, कचा) न्ह्यागुं पुजा आजाय् छेला बयाच्वंगु छताजि स्वां । ने. भीमसेनपाती । buddleia-asiatica. (हे. कपू-)

सिने, क्रि. १. पर्सि म्हय् तये । ने. लाउनु (फरिया, गुनिउ) । to put on (a sari). २. छग: छग: याना वँये । ने. एक एक गरी टिप्नु, बटुल्नु । to glean.

सिपउ, सं. १. फलाचिगु सिंया कुथा । ने. फलेक । a plank. २. सिफा:, पर्सिया सिबाला । ने. पारी । the border of a sari.

सिपाइँ, सं. भुजुं, माहां । ने. सिपाही । a soldier.

सिपुनी, सं. (-न्हु, -खुन्हु) सिल्लाया पुनी । ने. माघ पुर्ने । the full moon of Silla, Jan February.

सिपू, सं. (पुति-) १. (-पू) सिपउ । ने. फलेक । a plank. २. सछि वंगु छपा नोथ । ने. सयको नोट । a hundred-rupee note.

सिपूच्व, सं. सिच्व । ने. शिवपुरी डाँडा । the northern peak of the Kathmandu valley, also known as Sivapuri (हे. सि[२], च्व[३]).

सिफा, सं. (-ग:) १. क्वासि । ने. अण्डकोश । the testicle. २. जँया निखेर निग:दइगु लाग्बारा बा त्या:चा । ने. मिर्गौला । the kidney. ३. पर्सिया सिबाला । ने. फरियाको पारी । the border of a sari.

सिवय्[1], सं. (बस-) मिसातय् मांया पाखें क्व न्ह्याना व:गु सर्वय् । ने. आमाको वंशानुक्रमबाट आएको

सम्पति । the matrimony of a woman. (हे. क्वसः, पेवा).

-ल्हेये, क्रि. (ल) भचा भचा यानाः सर्वय् ल्हेये, थःगु याये । ने. थोरथोरै गरेर धन-माल ओसार्नु, चट पार्नु । to carry this away in small quantities.

सिवय्२, अ. = सिकं ।

सिमा, सं. (-मा) सि सइगु वा स्वां ह्वइगु मा । ने. रूख । a tree. (हे. सि१).

-ख्वताः, सं. (ताल-,-गू) पाचुक पालाः ल्यंका तःगु सिं । ने. ठुटो, गिँड वा गिँडुल्को । the stump of a tree.

-प्वः, सं. (प्वल-) मू कचात वाया वंगु थाय् । ने. टोडका । the part of the stem from where the branches diverge.

सिमि, सं. (-गः, -धे) छ्वताजि बूबः । ने. एक थरी सिमी । French beans.

सिमिनउ, सं. (नलि-,-प्ति) लुमु लुमु धाःगु, ब्व दःगु नउ । ने. मन तातो खरानी, भुङ्ग्रो आगो । fine ashes, shining ashes.

सियु, वि. सिइसे च्वंगु, भुइभाय् दंगु । ने. खैरो । brown.

-चा, सं. (-पाँय्) बँ थिलेत छेलीगु हेंग्लें थिंगु चा । ने. रातोमाटो । brown clay (for coating the floor etc).

-धाये, सियुंसियु धाये । ने. खःयें मखु यें सिइये । ने. खैरो खैरो हुनु । to become brownish.

सिये१, क्रि. (त) प्रान वने, सासः चब्बुये । ने. मर्नु । to die. २. तना वने, न्हना वने, पुलांगु चलन त सिना वन का । ने. हराउनु, लोप हुनु । to fade away.

सिये२, क्रि. (ल) १. थूगु वा सिउगु जुये । ने. जान्नु, बुझ्नु । to know. २. घ्यः चिकनय् हीके, भाजनय् सिये । ने. भुट्नु । to fry. ३ लुँ वहलं क्ये । ने. सुन चाँदी चढाउनु, मोलम्मा गर्नु । to gild, electro-plate. ४. अप्पा वा चिकंअप्पा लाये । ने. ईंट वा टेलिया ईंटले छाप्नु । to pave.

सिरपाः, सं. (पाल-) छुं तःधंगु ज्या याःगुलिइ देछाइगु देछा । ने. पुरस्कार, शिरपाउ । a reward, prize.

सिलः, सं. १. (लख-,-पु) फांगा । ने. सिरक । a quilt. २. (सिलक-,-गू) चिलं, न्हापा न्हापा बाःपुजाय् नं सिलः छाया वःगु दु । ने. सिलोक । a verse.

सिला, सं. प्वँय्लायां लिउया ला । ने. माघ । the fourth lunar month, February-March.

-चःरयु, सं. (रस-,-खुन्ह) लुकुमाःचःयात मि कुंकीगु दिन । ने. शिवरात्रि । the 14th day of the dark fortnight of Silla (February/ March.), a festival to mark this occasion.

-चाच्वने, क्रि. सिलाचःरय्या चा च्वने । ने. शिवरात्रिमा जाग्राम बस्नु । to perform a vigil (on this occasion).

सिलाय्, सं. (लास-) भुलिइ इलेत म्हःसिन्हः व थाकुरा ल्वाक छ्याना तःगु छ्ता वस्तु । ने. खोटोमा सिम्रिक लटपटाएर जोर्नीमा लगाउन तयार पारेको लेप । a mixture of resin and yellow powder (used to seal the joints of brickwork.

-कःमि, सं. १. सिलाय्या ज्या सनीम्ह । ने. वास्तुकर्मी । an architect. २. कालिगर । ने. शिल्पी, कालिगड । a mechanic.

-ज्या, सं. (-गू)) छें धस्वाकेगु कला । ने. वास्तु वा स्थापत्य कला । architecture.

सिलिं, सं. (लिन-) १. थहां वःगु कुं । ने. उठेको सुर वा कुनु । an edg, ridge. २. चिलिं, चुलि । नें. सिउर । a crest, comb.

-प्वँलः, सं. (लत-,-गः) सिलिं लूगु प्वँलःचा । ने. कुना उठेको घिरौंला । an edged gourd.

-लुये, (ल) सिलिंया बां काये, सिलिं दये । ने. सुर उठ्नु । (of edge or ridge) to form.

-स्याये, क्रि. (त) कुं न्हाया छुवये, सिलिं मदय्के । ने. सुर वा उठेको कुनु माड्नु । to round off an edge.

सिलु, सं. तसकं नां जाःगु तीर्थ । ने. गोसाइँकुण्ड । a place of pilgrimage, also known as Gosain Kunda.

-मे, सं. (-पु) गुंपुनी भ्गः हालीगु नेवाः छ्वखना मे । ने. गाइजात्राको हाराहारी गाइने टिठ लाग्दो नेवार लोकगीत । a folk-song connected with this.

सिले, क्रि. १. लखं चाये। ने. पखाल्नु। to rinse. २. हिये, हिज्या याये। ने. धुनु। to wash. ३. फिलिम सिले वा सिके। ने. फिल्म धुनु। to develop a film.

सिसा, १. (-गू) सिप, यंचिया ख्वःल। ने. सानो दाप। a small sheath. २. (-गः) भ्वजय् तइगु सिसा बुसा वा सिसाफल। ने. भोज भतेरमा राखिने फलफूल। slices of fruits served at a feast.

-बुसा, सं. - सिसा २.

सिसि, सं. १. (-गः) खाःया थलचा। ने. काँचको भाँडो, सिसी। a bottle usually of glass. २. नास्व तयगु ज्या। ने. नासो, पत्यार। custody.

-काये, क्रि. (ल) भालाय् काये। ने. हिरासतमा लिनु। to take into custody.

-तये, क्रि. (ल) तसकं पत्याः यानाः नास्व तये, न्हापा न्हापा इहिपाःयानाः हःम्ह भंमचा चछि गनं सिसितयगु चलन दुगु खः। ने. ज्यादै पत्याएर नासोमा छोड्नु। to leave a person in the custody of.

सिसिधाये, क्रि. सियुसियु धाये, खयें मखुयें सिस्से च्वने। ने. खैरो खैरो हुनु। to become brownish.

सिसे, सं. थम्हं सेना तयाम्ह मचा। ने शिष्य। a student, pupil.

सिसें, क्रि.वि. सीकं चायकं। ने. जानाजान। knowingly, intentionally.

-मसिसें, क्रि.वि. द्वनाः, भुलंनया। ने. भूलचूकले, नजानीकन। by mistake.

सिं, सं. १. (-का) भुतुली दुइगु सिं, छुसिं। ने. दाउरा। firewood. (हे. च-, छाः-, छु-, थ-, धु-, पेका-, यः-, सिनः-, सू-). २. (-गः) थलिं वा थां। ने. काठ। timber, lumber (हे. ग्वं-).

-की, सं. (किल-) सिंयागु किं। ने. काठको कीला। a wooden peg.

-की, सं. (किल-) सिं नइपिं कीचा। ने. काठ खाने कीरा। a wood-worm.

-पँ, सं. सी उइत पँचिना तःगु सिं। ने. दाह संस्कारका लागि मिलाइएको चाङ, चिता। a funeral pyre.

-मुगः सं. (गल-) ध्वंगः। ने. काठको मुंग्रो। a mallet.

सिं, अ. १. अथे याइम्ह। ने. त्यसो गर्ने, कारक। a person concerned with or doing a specified thing. (हे. कतिलाः-, का-, न-, पु-, व्यागः-, ल्वा-, हा-). २. सिंगया बां वा लसि वःगु। ने सिंहको बान्की वा त्यस्तै आकार-प्रकारको। lion-faced.

-ख्वाः, सं. (ख्वाल-) सिं वा लुँ वहया तिसाय् बां लुइका तःगु सिंगया ख्वाः। ने. काठमा अथवा सुन चाँदीको गहनामा कुँदिराखेको सिंहको आकृति। a lion -face carved on gold and siver ornaments.

-चा, सं. सिंगया ख्वाः लूम्ह, थःछेँया लुखाय् पाः च्वनीम्ह, जात्राय् न्ह्यः न्ह्यः वनीम्ह। ने. ढोकामा पालो बस्ने सिंह आकृति वा जात्रामा अघि लाग्ने। either of a pair of lion figures flanking the temple gate or in front of a procession). (हे. धुंचा)

सिंकँ, सं. (-पु) पलिं, तेना तःगु लइं। ने. सिन्की। pickled radish.

सिंग, सं. ख्वाँय धुँ। ने. सिंह। a lion.

सिंचि, सं. (-कू, -धी) हह धाःगु छताजिगु चिं। ने. सिधेनून। rock salt. (हे. चि[१]).

सिंच्व, सं. सँ छेनाः लुइका तःगु ध्वः। ने. सिउँदो। the parting of hair.

-छाये, क्रि. (ल) सिंच्व छायके, इहिपाःया ज्याझ्वलय् भाःतम्हं सिंच्व छाये। ने. बिहेमा लोग्ने वा दुलहाले सिउँदो बनाई सिन्दूर लगाइदिनु। to part the hair and mark it with vermilion in the course of wedding ceremony.

-फाये, क्रि. (ल) सिंच्व सी दयके। ने. सिउँदो पार्नु। to part the hair.

सिंतलि, सं. जँ चिचात्याःम्ह पियःचाम्ह मिसाचा। ने. बाख्ले कम्मरकी चिटिक्क परेकी पातली तरुनी। a slim-waisted girl.

सिंता, सं. (-का) जगगेय दुइत माःगु सिं। ने. देवदारु, दियालो, सिमटा। a branch of pine tree.

सिंपु, सं. (-गः) छताजि बूवः। ने. एक जातको

सिमी। a horse-bean.

सी१, सं. सिक। ने. मृतक। a corpse, dead body.

-गाः, सं. (गाल-) सी थुनीगु गाः। ने. चिहान। a graveyard, burial ground.

-बाजं, सं. (जन-,-ब्वः) सियं यंकी बलय् न्ह्यः न्ह्यः थाना बनीगु बाजं। ने. मलामीको अगुवाइ गर्ने बाजा। drummers and cymblists leading a funeral procession.

-लँ, सं. (-पु) सियं यंकेगु खास लँपु। ने. मलामी लैजाने खास बाटो। a route which a funeral procession is required to follow by tradition.

-वसः, सं. (-जु) छ्वासय् वांछ्वेगु छजु वसः। ने. छ्वासनमा मिल्काइने वा पन्छ्याइने लुगा। a set of clothes (to discard at a funeral pit).

सी२, सं. (सिल-) मइन। ने. मैन। wax.

-इताः, सं. (ताल-,-पु) मइनमत। ने. मैनबत्ती। a candle

-स्वां, सं. (स्वान-,-फ्वः) सिलं ज्याना तःगु तःता उनया स्वां। ने. मैनबाट बनेको रंगीचंगी फूल। a wax-flower.

सी३, सं. (सिल-,-ब्व) बांचिया खुब्व वा च्याब्व मू सीत मध्ये छुब्व। ने. बलि चढाइएको पशुको सिरका अंगहरू मध्येको एक अंश। one of the six or eight auspicious parts of a sacrificial animal.

-कायेे, क्रि. (ल) थकालि नकिंया ल्हातं सीब्व लःल्हाना काये। ने. थकाल्नीको हातबाट मूल अंगहरूको एक अंश थाप्नु वा थापेर लिनु। to receive this as one's share.

सीकं, क्रि. वि. थुइक, सिउसिउ ताता। ने. जानाजान। knowingly, intentionally.

-मसीकं, क्रि.वि. इनाः, मसिसें। ने. भूलले। by mistake.

सीजः, सं. (जल-) ह्याउँ नःगु छताजि धातु। ने. तामा। copper.

-पउ, सं. (पति-) सीजपाता। ने. तामाको पाता। a copper plate.

सीदय्क, क्रि. वि. १. खने दय्क, सीदुक्यं। ने. देखिने वा जानिने गरी। noticeably, distinctly. २. वुलुहुं, बइदे वासः नसेंलि सीदय्क हे लाया बल। ने. आनुक्रमिक रूपले, थाहा हुने गरी। (to cure) gradually.

सु१, स. मंकाःनां, कुने सु बल यें छुकः स्व। ने. को, कुन। who, which.

-सु, स. सुया तःम्ह। ने. को वा कुनको बहु वचन। plural of who, what.

सु२, सं. (-पु) ग्वः हाय्के धुंकूगु वामा। ने. पराल। straw. (हे. घाय्म्वः-, छ्व-).

-गः, सं. (गल-) तुंगः बांलुइक पँचिना तःगु सु। ने. परालको चाङ वा खात। a pile of straw.

-पउ, सं. (पलि-) सुया पउ। ने. पराले छाना, छप्पर। a thatched roof.

-पँ, सं. = सुगः।

-पः, सं. (पल-,-पु) गंगु सु। ने. सुकेको पराल, परालको त्यान्द्रो। a dried paddy stalk.

सु३, अ. सुइगुया भाव, सुज्या। ने. सिउनुको भाव, सिलाइ। stitching २. सुपाः वनीगुया भाव। ने. खुम्चिनुको भाव, सुकाइ वा घटाइ। shrinkage (हे. सुये२, सुये१).

-का, सं. (-पु) सुज्या याय्गु का, तु। ने. धागो, तन्तु, त्यान्द्रो। a thread, strand, fibre.

-ज्या, सं. (-गु) लंलिं सुइगुज्या। ने. सिलाइ। tailoring.

-पाः, सं. (पात-) हीबलय् सुना बनीगुया भाव। ने. घट्नु वा सुक्नुको भाव, सुकाइ। the amount of shrinkage.

-भू, सं. (भुलि-) सुयातःगु भू, सुया तःगु। ने. सिलाइको जोर्नी, सिलाइ। a seam.

सु४, अ. १. चखाः वःगुया भाव, वाचिं दागुया चिं। ने. चिसोपना, आर्द्रता। dampness, moisture. २. चिकं, चिकंलाः कंगुया भाव। ने. चिल्लोपना oil, oiliness. ३. यचु पह, तुयु जः। ने. उज्यालोपना, प्रकाश। brightress, lustre. (हे. ख-, बँख-, हु-).

-तिं, सं. (-प्ति) चिकुलाया खसुं बइगु तिकि। ने. ओस, शीत। dew, tiny drops of moisture.

-तिलः, सं. (लख-,-प्ति) सुति लःजुया बःगु तिकि। ने. ओसाइ, ओसबिन्दु। a dew-drop.

-पाँय्, सं. (पाँच-) खसु। ने. बादल। the cloud.

-मि, सं. (-पु) तुमि, सुकुन्दाय् चिकं तुइगु सुमिचा छगू नं दहे दइ का। ने. तेल भिक्ने करछुली। a small dipper.

सु५, अ. ज्याया भाव थुइकेत, भाव बाचक संज्ञा दय्केत च्वना वइगु लिर्तसा। ने. भाव बुझाउन वा भावार्थक संज्ञा बनाउन थपिने परसर्ग। suffix denoting action, state. (हे. सि, सा, पु, पा) (हे, का-, गि-, ता-, थि-, दा-, दि-, न-, न्यें-, न्हि-, पा-, प्या-, पि-, बि-, बु-, या-, ह-, हि-, हु-).

सुइ, सं. १. (-पु) सुज्या मुलु, मुलु। ने. सियो, सुइरो। a needle. २. (-गू) घरिया ई केनीगु ल्हाः। ने. घडीको सियो। the hand of a timepiece. (हे. घउ-, मिनेत-, सेकेन-). ३. ल्वय्या वासः दुध्वइगु मुलु। ने. औषधि भरेर शरीरभित्र घुसाउने सुइ। injection.

सुक, क्रि. वि. ति मदय्क, सुक्क। ने. झोल नहुने गरी, सुक्खा। to cook food till no gravy is left.

सुका, सं. (-) नीन्यागः धेबाया सुकिचा। ने. पच्चीस पैसाको सिक्का, सुकी। a small silver coin worth 25 pice, one quarter of a rupee.

सुकि, सं. = सुका।

सुकिमिसा, सं. मचा बुइबलय् सुसाः कुसाः याइम्ह। ने. सुँडिनी। a nurse, midwife.

सुकुगने, क्रि. सुकु चिने। ने. सुक्नु, ओइलाउनु। to dry up.

सुकुभत्तु, सं. बखुं थें छेँय् लहीम्ह भ्रंगः। ने. ढुक्कुर। a dove. २. गुन मसिउम्ह मनू। ने. बैगुनी मान्छे। an ungrateful person.

सुकुसुकु, क्रि.वि. हिकुलनाः, सुंक्क सुंक्क यानाः। ने. सुंक्क सुंक्क, भक्कानु छोडेर। (to weep) with a sniffle.

सुकुंबा, सं. १. (-गः, -प्वाः) न्ह्यागुं भिंज्याय् च्याके माःगु कलात्मक मत। ने. नाग छत्र भएको गणेश र कुण्डसहितको बुट्टेदार पानस। an oil lamp with a separate compartment for holding extra oil. (हे. कुंदा). २. (-पु) नति, कँ म्हुइथाय् चा क्वातु छ्वासु स्वय्गु नतूचा। ने. माटो जोँच्ने फीर, आगो चलाउने लामो डण्डी। a poker.

सुकू१, सं. (कुलि-,-पाः) सुं थानातःगु लासा। ने. परालको सुकुल। a straw-mat. (हे. क्वँय्-, चाकला:-, तपाः-, पाच्चा-, भ्वय्-).

-ग्वये, क्रि. (ल) सुकू थाय्गु ज्या छुये। ने. सुकुल बुन्नु, सुकुल बुन्ने काम थाल्नु। to start the weaving of this.

-म्वः, सं. (म्वल-) थुला तःगु सुकूया सि। ने. बुनेको सुकुलको किनारा। the braided border of this.

सुकू२, वि. १. गंगु, गंकातःगु। ने. सुकेको। dried. २. गंसि। ने. सिकुटे। skinny.

-गने, क्रि. सुकूचिने। ने.सुक्नु। to dry up.

सुके, क्रि. प्वाः पी स्याइ बलये क्वाःगु चिकनं थाके। ने. घपेडी वा बेथा लाग्दा तातो तेल राखेर दल्नु। to rub warm oil (to relieve pain).

सुख, सं. लयता, याउँ ताइगुया भाव। ने. सुख, हर्ष, आनन्द। pleasure, happiness.

सुगा, सं. वाउँ मइना, वाउँ भत्तु। ने. सुगा। a parrot.

-रं, सं. (उन-) सुगारंग। ने. सुगारङ। parrot-green.

सुचने, क्रि. १. सुचं बिये। ने. सूचना दिनु, सावधान गर्नु। to warn. २. जाहिर याये। ने. जाहेर गर्नु, जताउनु। to notify. ३. बुखं नेंके। ने. प्रसारण वा प्रसार गर्नु। to broadcast.

सुचं, सं. (चन-,-गू) सीके बीगु ज्या। ने. सूचना, टिप्पणी। a notice.

-ग्वरः, सं. (रल-,-पाः) सुचं च्वेगु वा तिकेगु ग्वरः। ने. सूचनापाटी। a notice-board.

-बिये, क्रि. (ल) सुचं याये, सुचने। ने. जाहेर गर्नु जताउनु। to notify, report.

सुचु, वि. यचु, पिचु। ने. सफा, सुग्घर। clean, clear.

-कुचु, वि. सुचुपिचु। ने. सफासुग्घर। neat and clean.

-ये, क्रि. (ल) यचुये। ने. सफा हुनु। to be clean.

सुज्या, सं. (-गू) वस: इस: सूइगु ज्या। ने. दर्जीको काम। tailoring.

सुता, सं. १. (-गः) सुगः। ने. परालको चाङ वा खात। a straw-pile. २. (-गू) अप्पां ज्याना त:गु गुम्बज। ने. ईंटको गुम्बज। a brick arch. ३. ग:पतं याता गाया बइगु ग:प: तिसा। ने. कण्ठहार। a necklace. ४. (-जु) मचाबूसु मिसातसें न्ह्याइगु सुया लाकां। ने. सुत्केरीमा लगाइने पराले जुत्ता। straw shoes (used by a woman who is lying-in).

-म्वः, सं. (म्वल-) १. सुता दनी बलय् गुम्बजया दथुइ लाक्क च्वनीगु साख्वा: बांलूगु अप्पा। ने. गुम्बजलाई अड्काइराख्ने बीचको ईंट वा साँचो। the key-stone of a brick arch. २. (-गू) लुंमा:याके याता गाइगु बत्ताचा। ने. सुनको सिक्रीमा जडेको बुट्टेदार बट्टा। a locket.

सुति, सं. (-प्ति) खसुं हाकना: ब:गु तिकि। ने. ओस, शीत। a dew drop. (हे. सु४).

सुतिसुति, क्रि. वि. खुंपलाखं, मउचा पलाखं। ने. लुकीचोरी, सुटुक्क। (to move about) stealthily, surreptitiously.

सुतिने, क्रि. सुतिसुति जुये। ने. लुकीचोरी हिंड्नु, सुस्तरी हिंड्नु। to walk stealthily.

सुतिं, क्रि. वि. = सुतिसुति।

सुतुक्क, क्रि. वि. खुया: खुया:। ने. लुकीचोरी, सुटुक्क। secretly, surreptitiously.

सुतुं, क्रि. वि. मय: मय:, त्यानु पहलं। ने. सुस्त सुस्त, मन लागी नलागी। listlessly, sluggishly.

सुथ, सं. निभा: लूगु ई। ने. बिहानी। morning, daybreak.

-कबल, सं. (-गू) सुथया कुचा ज्या। ने. बिहानीको खण्डे काम। a part-time job performed in the morning.

-न्हेसु, सं. बान्हि न्हेसु। ने. मध्यान्हको पूर्वकाल। before noon.

-लिसु, सं. बान्हिलिसु। ने मध्यान्हपछिको समय। afternoon.

सुथां, सं. (थान-,-गू) १। भलसा काय् बहगुया भाव। ने. विश्वस्तता, विश्वास। reliability. २. छिंगु बाय् कयं हंगुया भाव। ने. परिपाटी, चाँजोपाँजो। system, arrangement.

-लाक्क, क्रि.वि. ग्वलं तुइक। ने. चाँजोपाँजो मिल्ने गरी। systematically.

-लाये, क्रि. (त) कथं हने, सुयां वंके। ने. चाँजोपाँजो मिल्नु वा मिलाउनु। to systematize, to be systematized.

सुधि, सं. सुथां ला:गुया भाव। ने. सुद्धि, चेतना। senses, consciousness.

-बुद्धि, सं. चा:नुग:, सुथांला:गुया चिं। ने. होस, प्रत्युत्पन्नमति। presence of mind, wit.

सुनार, सं. लुंक:मि। ने. सुनको काम गर्ने। a goldsmith (by caste).

सुनुवार, सं. छगू जात। ने. सुनुवार जाति। the name of a tribe.

-खँ, सं. सुनुवार भाय्। ने. सुनुवारले बोल्ने कुरा। the Sunuwar language.

सुपा:, सं. (पात-) सुनावनीगुया भाव। ने. घटाइ, सुकाइ। shrinkage.

-तये, क्रि. (ल) सुइगु ल्या: तया: लं सुये। ने. सुक्ने हिसाबले अलि खुकुलो बनाउनु वा सिउनु। to make allowance for shrinkage.

-वने, क्रि. दुरु बांलाक सूगु जुये। ने. दूध राम्ररी उमालिएको हुनु। (of milk) to be boiled long enougth to reduce its water content.

सुपिले, क्रि. लुकुने, सुले। ने. लुक्नु, दब्नु। to hide, conceal oneself.

सुबिस्ता, सं. याउं, लिधंसा। ने. आराम, सुविधा। comfort, convenience.

सुभाय्, सं. (भास-,-गू) भिंतुना, नतसुत। ने आशीर्वाद, अभिवादन। blessing, greetings, thanks.

सुमलपे, क्रि. १. लुमंके। ने. सम्झनु। to remember. २. पुज्याये। ने. पूजा-अर्चना गर्नु। to worship. ३. छाये। ने. सुम्पनु, समर्पण गर्नु। to dedicate.

सुमलि, सं. १ (-पा) चकंगु घकिचा। ने. ढक्की। a low-brimmed basket. २. पुज्यामलय् साय्सी

यायत दयूका त:गु तपा:गु देय्‌मा । ने. छाप्री । an extra-tray. (हे. स्वत:-).

सुमा, सं. (-पु) हिकिं प्वेत वा तानाछ्वेत छ्येले दुगु ज्याभ। ने. मार्तोल। a screw-driver. (हे.सुम्वा).

सुमि, सं. १. (-पु) चिकं सुमिचा । ने. करछुली । a spoon to scoop up oil. २. तुमिचा । ने. चम्चा । a spoon.

सुम्वा, सं. १. धातुया पाताय्‌ प्वा:खनेगु ज्याभ: । ने. छिद्रक, छेदिका, सुम्वा । a drill. २. भ्वँतय्‌ हृवखनेगु यन्त्र । ने. छिद्रक यन्त्र । a punch for making holes in papers etc.

सुये¹, क्रि. (त) १. दुरु दाय्‌के । ने. दूध उमाल्नु । to boil milk. २. गने, स्वये । ने. सुक्नु, घट्नु । to dry up, shrink. ३. रन्दां सिँ पिचुके । ने. रण्डा लाउनु । to plane. ४. प्वा:पी क्वलाये । ने. खटेरा वा सुनिएको पोको घट्नु, बस्नु । (of swelling) to subside, decrease.

सुये², क्रि. (ल) १. च्वामुगुलिं तिये, पिचाय्‌के । ने. छेड्नु, पसाउनु, घुसेड्नु । to perforate, penetrate. २. छुरा वाये, च्वामुगुलिं तिये । ने. छुरा हान्नु, घोच्नु, घोप्नु । to stab, poke. ३. न्हाय्‌पनय तुकिचा तिये । ने. कानमा गहना लाउनु, सिँगार्नु । (of ear ornament) to wear. (हे. च्वलां-).

सुर, सं. १. (-गू) १. यं, लाजंया स: । ने. स्वरध्वनि, सुर । pitch. २. मनया भाव, धुन । ने. चित्तवृत्ति, सुर । mood. ३. हू । ने. सनक, झोंक । whim.

-काये, क्रि. (ल) थला: क्वला: काये । ने. स्वर मिलाउनु, गला ठीक पार्नु वा तताउनु । to tune up.

-तये, क्रि. (ल) अयला त्वने । ने. पिउनु । to drink.

-वये, क्रि. (ल) हू वये । ने. सनक चढ्नु, झोंक उठ्नु । to be in a mood, become whimsical.

सुरय्‌जुये, क्रि. (ल) तयार जुये । ने. तम्सिनु, सुरिनु । to take courage २. तमतयार जुये । ने. तमतयार हुनु । to be ready.

सुरय्‌याये, क्रि. (ल) छ्वने, ग्वाके । ने. उक्साउनु, सुऱ्याउनु । to instigate, provoke.

सुराक्‌, सं. (-गू) सुसा: । ने. सुइँको, सुराक । a clue secret information.

सुराहि, सं. (-ग:) ककु ताहा:गु ल:थल । ने. सुराही । a jug.

सुरु, सं. (-गू) छुना, ज्या छुइगुया भाव । ने. शुरू, आरम्भ, थाल्नु । the beginning.

-सुरुइ, क्रि. वि. ज्याया छुनाय्‌ । ने. थाल्नीमा, शुरुशुरुमा । at the beginning.

सुरुक्क, क्रि. वि. सुम्क, ननि मवासें । ने. खुरुक्क, चुपचाप । without being noticed, without arguing.

सुरुसुरु, क्रि. वि. ननि मवासे, छगू लिउ मेय्‌गु । ने. सुरुसुरु, खुरुखुरु, एकपछि अर्को । continuously, in succession.

सुरंग, सं. (-गू) दुसूलें, दुनें दुने सुला: वना च्वंगु लँपु । ने. जमिन भित्रभित्र बनाइएको सुरूङ्गे बाटो । a tunnel.

सुर्कि, सं. (-प्ति) अप्पा चुं । ने. इँट कुटेर बनाएको धूलो, सुर्की । brick powder.

सुर्ज, सं. सुर्द: । ने. सूर्य । the sun.

-भरं, क्रि. वि. न्हिछि लाछिं । ने. दिनभरमा । from sunrise to sunset.

सुर्ता, सं. १. (-गू) चिउता: । ने. चिन्ता, धन्दा, सुर्ता । anxiety, grief. २. पीर । ने. पिरलो, पीर । sorrow.

सुर्ति, सं. छ्वता गुजुं काइगु लप्ते । ने. सुर्ती । tobacco.

सुर्मा, सं. (-प्ति) छ्वताजिगु अज: । ने. अञ्जन, सुरमा । collyrium.

सुर्वा, सं. (प्ति) क्वा:गु ति । ने. सुरुवा । soup, broth.

सुर्वा:, सं. (वाल-,-ग:) तुतिं न्ह्याय्‌गु जँय्‌ चीगु छ्वता लं । ने. सुरुवाल । a pair of trousers (हे. लं-).

-चिखि, सं. (-पु) सुर्वा पुतु, सुर्वा चीगु चिखि । ने. इँजार । a draw-string for trousers.

सुलचं, सं. (चन-,-गू) मिखा तेय्‌लाकेत तइगु छ्वता लचं । ने. चश्मा । a pair of spectacles. (हे. लचं).

सुलने, क्रि. १. पलख पिये । ने. एकै छिन पर्खनु । to wait for a while. २. पलख सुले । ने. एकैछिन लुक्नु, दब्नु । to conceal for a while.

सुलं, सं. (लन-) पलख सुलनेगुया भाव। ने. मध्यान्तर। interval.

-च्वने, क्रि. पलख सुलाच्वने, दिना च्वने। ने. केही बेर लुक्नु, रोकिनु। to conceal or stop for a while.

सुल:, सं. (लत-) १. (-गू) सुलह, समस्या ज्यंगुया भाव। ने. सुलह, समाधान। a solution. २. सुसा। ने. सुराक। a clue. ३. फच्छ्‌या जुइक त्यासा पुलेगुया भाव। ने. ऋण फच्चे हुनु वा सुलिनुको भाव। the settlement of a debt in full. ४. ल्वापु जेंका: पासा चिनेगुया भाव। ने. मिलापत्र, सुलह। compromise, agreement, treaty.

सुला, सं. सुलेगु ज्या। ने. लुकाइ। the act of hiding.

-कासा, सं. (-गू) सुला: सुला: म्हितेगु छगू कासा। ने. लुकामारी खेल। the game of hide and seek.

-जुये, क्रि. (ल) उखें थुखें सुलेगु ज्या याये, कालुचा थउँकन्हे साहु पुले मफया: सुला जुल। ने. लुकीछिपी हिँड्‌नु। to hide out.

सुलि, सं १. म्हुतुसिं पिज्वेकाह:गु स:, सुलु। ने. सुसेलो। a whistling sound. २. (-गू) च्वामुगु नतू गुकिइ द्वपनय् सुइतं फेतुकी। ने. सूली। a spike.

-तये, क्रि. (ल) १. सुलिइ फेतुके, द्वपने। ने. सुलीमा चढाउनु। to impale. २. द्वपं बिये। ने. दण्डित गर्नु। to penalize.

-पुये, क्रि. (ल) १. सुलु पुये, सुलि पुया: स:ते मते, केंब लुखां फासें। ने. सुसेल्नु। to whistle, make a shrill sound. २. आय्‌सं वा आय् चाये। ने. आशामुखी हुनु। to expect, feel hopeful.

सुलिं[१], सं. (लिन-,-ग:) सुं ज्याना त:गु द्वक। ने. परालले बुनेको डोको। a conical straw basket.

सुलिं[२], सं. (लि-,-गू) अय्‌ला: थ्वँ त्वंकीगु वा मीगु थाय्। ने. भट्टी, रक्सीको पसल। a tavern. (हे. अय्‌ला:-, थ्वँ).

-ख्वं, सं. (ख्वम-) सुलिमय् सुलिमय् हिला: त्वंजुइम्ह। ने. भट्टी चहार्ने। a tavern-hopper

-पस:, सं. (सल-,-गू) अय्‌ला:सुलिं, थ्वँसुलिं। ने. भट्टी वा रक्सीको पसल। a wine-shop

-नकिं, सं. (किन-) सुलिं मिसा, लुका:मिसा। ने. रक्सी बेच्ने वा ख्वाउने नायिका। the hostess of a tavern.

सुलु[१], सं. म्हुतुसिं पिज्वइगु स:, सुलि। ने. सुसेलो। whistling.

-पुये, क्रि. (ल) सुलि पुये। ने. सुसेल्नु। to whistle.

सुलु[२], अ. प्या:गुया भाव। ने. आर्द्रता। the state of being wet.

-प्या, सं. हि त्वनीम्ह छ्‌ताजिम्ह की। ने. जूका। a leech. (हे. न्हि-).

-सुलु, क्रि. वि. बुलुं, मचायक, मदिक्क। ने. बिस्तारै, लगातार। (to leak out) slowly, continuously.

सुलुपा:, सं. (पात-) जग्गेय् दुइत घ्य: घी तुइगु धातुया चतंचा, सला:पा। ने. यज्ञकुण्डमा हविष्य दिन प्रयोग गरिने दाबिलो। a round spatula for sacrificial butter, curd etc.

सुले, क्रि. सुपिले, मखंक च्वने। ने. लुक्नु, दब्नु। to hide, conceal.

सुल्फा, सं. (-ग:) गजि गिजि त्वनेगु चिलंचा। ने. गाँजा वा चरेस खाने सानो चिलिम, सुल्फा। a clay pipe with one end flared to smoke hemp.

सुल्ल, क्रि. वि. १. याउँक, मदिक। ने. नअडिएर, मजाले। (to flow) smoothly. २. म्ह म्हि कुचुसे च्वनी कथं, नांकाय् मत्य:म्ह सल्ल वं बलय् जिला ग्या हे ग्यातका। ने. बेतोडसँग चिप्लिँदै (सरीसृपको घस्राइ, हिँडाइ)। with the slithering motion (of reptiles, insects).

सुवा, अ. न्ह्या:म्ह, कुत: दुम्ह। ने. लागिपर्ने। diligent. (हे. खँ-, ज्या-, न-).

सुवा:, सं. (वाल-) १. जायु केंपु याइम्ह। ने. भान्छे। a professional cook. (हे. जा-, जायु-, भ्वय्-). २. सुसा: कुसा: याइम्ह। ने. हेरचाह गर्ने, रक्षक। one who cares for. (हे. गुँ). ३ (-गू) सरा:या अ:ख:। ने. आशीर्वाद। blessing.

-गेले, क्रि. सुवा: सिलय् लाये। ने. आशीर्वाद लाग्नु वा फाप्नु। (of blessing) to have effect.

-बियेे, क्रि. (ल) भिंतुने । ने. आशीर्वाद दिनु । to bless.

सुसा:, सं. (साल-,-गू) १. गुहालि । ने. सहायता । to help. २. छुमां बीगुया भाव । ने. सुराक । a clue, confidential information. ३. छ्याता । ने. साउती । consultancy. ४. मां जुइगुय भाव । ने. मातृत्व । maternity.

-कुसा:, सं. (सा-) १. क्वातुक माया याइगु गुहालि । मे. गहिरो प्रेमपूर्ण सेवा । intense care service. २. दुगेयूक ज्वंछुइगुया भाव । ने. हेरचाह, सुपरीक्षण । supervision.

-कुसा: याये, क्रि. (त) क्वातुक उसाँय् मदुम्हेसित लहिये । ने. बिरामीको स्याहारसुसार गर्नु । to care for the sick intensely.

-छैं, सं. (-गू) मचा बुइकीगु वा मां मचायात सुसा: कुसा: याइगु छें । ने. प्रसूतिगृह । a maternity hospital.

-मिसा, सं. समिलु । ने. ब्याउलीकी परिचारिका । a bride's maid.

सुसु, सं. (बा. भा.) च्वफायगु ज्या । ने. तुरी । the act of pissing.

-याये, क्रि. मचाभासं च्वफाये । ने. तुरी गर्नु । to piss.

-वये, क्रि. (ल) मचायूक लासाय् च्व वये । ने. तुरी आउनु (ओछ्यानमा) । to wet the bed.

सुँक, क्रि,. वि. न्हासं स: पिकया: । ने. नाके स्वरले, सुंक्क । with a sob.

सुं[1], स. गुम्हं छम्ह । ने. कोही, कुनै । anyone, someone (हे. छु).

सुं[2], स. (-काँय्) गंका त:गु पालु, सुंपालु । ने. सूठो । dry ginger. (हे. पालु)

सुंक, क्रि. वि. काका कुकु मधायूक, मग्यासे । ने. नहिचकिचाएर । (to inform, report) without hesitation.

सू[1], सं. (सुलि-) १. पुलांगु मरि मिरि सेंके बलय् वइगु सुका । ने. बासी रोटीमा देखापर्ने सूत वा त्यान्द्रो । the mouldy (smell of stale bread). २. ह्, वँय् वा उइँ पह: । ने. उन्माद, बहुलट्ठीपना, सनक । hysteria, whim.

सू[2], अ. छुं जूगुया भाव वा चिं । ने. केही हुनुको भाव वा वास्तविक स्थिति । state, stage, phase. (हे. उइँ-, ज्य:-, न्ह्य:-, ल्याय्म-, ल्यासे-, वँय्). (हे. छु ह्).

-चाये, क्रि. (ल) १. वँय् वा उइँ जुये, हावा सेने । ने. सनक चढ्नु, बहुलट्ठीपना आउनु । to be crazy, be insane. २. नयें चाये, नय्गु इलय् वाक्की वये । ने. (गर्भाधानको संकेत वा लक्षण स्वरूप) अमन हुनु, वाकवाकी लाग्नु । to nauseate, have symptoms of pregnancy.

सूसिमि, सं. (-ग:) बरांयायेें माकु सवा: दुगु छ्ता मसला, मूसि । ने. काजू । a cashewnut.

से, अ. दिपा:मदुगु अर्थ पिज्वेक यासुया लिउने वइगु लितँसा । ने. नैरन्तर्य बुझाउने क्रियाको परसर्ग । suffix denoting continuity. (हे. का-, न-, न्हि-, पा-, फा-, बि-, या-, स्व-, हु-, ल्ह-).

सेकेन, सं. (-गू) घरिया चिपु वा चिहा:चागु सुइ । ने. घडीको सानो सुइ । the second hand (of a timepiece).

सेयाक, क्रि. वि. १. तसकं बँचुक, अये नं सेयाक कुतिं न्याय्ला मचायात ? ने. बेसकरी, जोडले । vehemently (to nip). २. ख्वं थाइकथं, केहेंचित सेयाक पुत का ल्हातय् । ने. डामिने झिल्सिने गरी पोल्नु । in a scorching manner, vehemently (to burn).

सेयाके, क्रि. १. नाला छ्या: छेंगुली चिं तये । ने. द्वहँचित त्रिसुलं सेयाका: गुंइ त्व:तेगु चलन दुगु ख: । ने. डाम्नु, दामल गर्नु । to brand. २. छ्व: क्वेके । ने. झिल्स्याउनु, पिल्स्याउनु । to scorch.

सेयाये, क्रि. (त) छ्व: क्वये, तसकं पुये । ने. पोलेको जस्तो हुनु, झिल्सिनु । to scorch, burn.

सेने, सं. सनेगु वा कनेगु ज्या । ने. पठनपाठन, लेखपढ । teaching and learning.

-कने, सं. (-गू) स्यंकेगु ज्या । ने. शिक्षा । instruction, education.

-कुथि, सं. (-गू) १. ब्वने क्वथा । ने. कक्षाकोठा । a classroom. २. ज्याकू, ज्या याय्गु थाय् । ने. कार्यशाला । a workshop.

सेस्य:, सं. (सेल-) नेवालय् छगू जात । ने. श्रेष्ठ । a caste name.

सें, सं. १. (-क्) सेंला । ने. कलेजो । the liver. २. (-पाँय्) ह्याउँ नःगु म्हगः दुनेया छगू ब्वति । ने. कलेजो, यकृत । the heart.

-ला, सं. (-क्) छता दुला । ने. भित्री आँत,कलेजो ।

-लापाउँ, सं. सेंलिसे स्वाःगु छपु नलि । ने. पित्तनली । the bile-duct.

सेंगुँ, सं. (-गू) सेंगूचः दुगु छगू गुँ । ने. स्वयम्भूको डाँडा । the Swayambhu hill.

-गः, सं. (गल-,-गू) सेंगुया छचाःखेरया थाय् । ने. स्वयम्भूडाँडाको चाक्लो । the area of the Swayambu hill.

-द्यः, सं. (देव-) सेंगु च्वेया चीभाः । ने. स्वयम्भू चैत्य । the Swayambhu stupa.

सेंसें, अनु. स्वांस्वां वइगुया भाव वा चिं । ने. स्वाँ स्वाँ, स्वास-प्रश्वास । panting, respiration.

-मिने, क्रि. सेंसें फुंफुं मिने, सेंसे वये । ने. हाँफ्नु, स्वाँ स्वाँ गर्नु । to pant.

सेय्कुने, क्रि. नेतालय् ला कय्कुने, हय्कुने । ने. चाउरिनु । (of skin) to wrinkle. (हे. कुने).

सेय्खं, सं. (खन-) ख्वाउँचाः ल्वय् । ने. रुघा । cold.

-चाये, क्रि. (ल) ख्वाउँ चाये, न्हि सुलु सुलु वये । ने. रुघा लाग्नु । to catch cold.

-ज्वर, सं. (-गू) सेय्खनं वःगु ज्वर । ने. रुघाको जरो । influenza.

***सेयतुं,** सं (तुन-,-गू) मिसातय् च्वफाय्गुलिइ च्वंगु माःथःचा । ने. योनिको द्वारमा उठेको सानो डल्लो वा फिर्के । the clitoris

सेय्बेय्, सं. (बेल-,-गू) १. सुइतं हनाबना तय्गुया भाव । ने. मान-मर्यादा, प्रतिष्ठा । the act of showing respect. २. सःलः, सहलपेया भाव । ने. सहनशीलता । tolerance.

-तये, क्रि. (ल) हनाबना तये । ने. मान गर्नु । to honour.

-दये, क्रि. (त) अदब दये, सकेय् सिर्के सेय्बेय् धइगु दय् हे माः । ने. आदर भाव । to have tolerance.

स्यं, वि. भज्यंगू । ने. बिग्रेको । destroyed.

-क, क्रि. वि. सेनीकथं । ते. बिग्रिने गरी । to the extent of causing damage.

-कःमि, सं. भुखाय् कमि । ने. सिकारु कर्मी । an unskilled carpenter.

-कुलु, वि. फ्वाफ्वःगु । ने. खोस्टो, गुदी नभएको । having no kernel.

-बा, सं. स्यंख्वाःम्ह मनू । ने. आकृति बिग्रेको मान्छे । a deformed person.

-ल्वय्, सं. (ल्वच-,-गू) क्वरं थिउ ल्वय्, म्हया गुगु कुचा काचा प्याता प्यातां वइगु ल्वय् । ने. कुष्ठ, महारोग । leprosy.

स्यः, सं. (सेल-) त्वानाःक्वँय् दुनेच्वंगु छता बस्तु । ने. (नलीहाड भित्रको) मासी, मज्जा । marrow. (हे. ति-, दु-). बांलाक मबूगु जाग्वः । ने. राम्ररी नपाकेको भातमा पाइने किर्कौला । undercooked portion of rice. ३. (-पु) गंया हलय् दाःवनीगु स्यः, गंस्यः । ने. रालो (घण्टको) । the clapper of a bell. ४. (-पु) गजूया दथुइ लाक्क च्वंगु थांचा । ने. गजूरको मेरुदण्ड । the central rod of a pinnacle. ५. (-गू) बल, तागत । ने. शक्ति, सामर्थ्य । power, caliber. (हे. कु-, दु-, बि-, मु-, se–). ६. सेयतुं । ने. योनिको द्वारमा उठेको सानो डल्लो वा फिर्के । the clitoris.

-कइ, सं. (-इच-,-गः) ल्यायम कइ । ने. डण्डीफोर । acne.

-क्वँय्, सं. (क्वच-,-पु) त्वानाः क्वँय् । ने. नलीहाड, सुइहाड । the shinbone.

-पु, (-ग) सःपूम्हिचा, स्यः दुने स्वथना तःगु सःपूयागु म्हिथाचा । ने. गिद्रो वा मासी भरेको सयपत्री आँतको सानो थैलो । a marrow-filled pouch.

स्या, सं. १. (-क्) ला, । नें. मासु । meat. २. स्याय्गुया भाव वा चिं । ने. । मार, मारकाट । the act of killing. ३ नये वा त्वने ज्या । ने. खानपान, भोजभतेर । eating, drinking, feasting.

-कूलु, सं. त्वंगुलु, थ्वंगुलु । ने. जँड्याहा, रक्स्याहा । a drunkard, tippler.

-पालि, सं. दथुइ स्या तयाः केलाः किला छुना तःगु मरि । ने. भित्र मसलादार मासु राखेर बनाएको रोटी । a meat pizza. (हे. पालि-२).

स्याउ, सं. (-गः) स्याउ पासि । ने. स्याउ । an apple.

स्याउँ स्याउँ, क्रि. वि. म्हम्हि कुचुसे च्वंक की कायत

पुचलय् वाला इलिं संक । ने. जम्मा भएका कीराहरू सलबलाउने किसिमले । infested with worms or insects.

स्याकु, वि. चिचापुगु, निपितिगु (भुतुमालिया पपू कथि) । ने. कमजोर वा लुलो (चंगाको पखेटा) । bent, thin (of a paper kite stick) २. गंसि । ने. दुब्लो, पातलो । lean and thin.

-नये, क्रि. (ल) भुतुमालि थाराक्क मच्वने, स्याकुये । ने. (चंगाको पखेटा) लुलाउनु, लचिलो हुनु । (of a paper kite) to be limp.

-ये, क्रि. (ल) १. स्याकुनये । २. गंसि जुये, पियये । ने. दुब्लाउनु । to become limp, thin.

स्याक्क, क्रि. वि. १. आया जुइक । ने. दुख्ने गरी । causing pain. २. दुगेय्क, ककाभाइया काय्पिसं जित: स्याक्क नंतुल । ने. घनिष्ठता वा सन्निकटता देखाएर । (to greet) warmly, intimately.

स्याचु, वि. नुगलय् थी कयंगा । ने. प्रभावशाली । effective, impressive painful.

-क, क्रि. वि. क्वातुक, क्वछिना । ने. किटानीसाथ, अलि जोरले । assertively.

-के, क्रि. क्वातुके । ने. प्रभावशाली पार्नु वा बनाउनु । to make effective.

-ये, क्रि. (ल) दुगेले, नुगलय् थिये । ने. हृदयस्पर्शी हुनु । to become effective, impressive.

स्याफये, क्रि. (ल) फुसुलुये, प्वने । ने. गुदी नहुनु, रित्तिनु । to be without kernel, empty.

स्याफ:, वि. फुस्कुलु । ने. खोक्रो । empty, having no kernel.

स्याये, क्रि. (त) १. स्या चाये । ने. दुख्नु । to have pain. २. ज्यान काये । ने. मार्नु । to kill . ३. मतमित स्याये । ने. निभाउनु । to extinguish, switch off. ४ छ्वसि सिये । ने. ओल्सिनु वा ओल्खिनु । (of vegetable) to get half cooked, to fry lightly. ५. ल:या ब्वाउँ तंके । ने. उमाल्नु । (of water) to parboil. ६. नय् त्वने याये । ने. खानपान वा भोजभतेर गर्नु , to feast, drink ७. क्वाये, फातादाये । ने. ठग्नु, कपट गरेर हर्नु, धुत्नु । to cheat, defraud. (हे. ग्व-, चि-, ति-, पा-).

स्यालय्तिये, क्रि. (ल) स्या:थाय् हानं स्याके, घालय् ध्वके । ने. अफ्न दुखाउनु, घाउमाथि नूनचूक छर्नु । to hit where it hurts.

स्यालय्छ्वइथें, क्रि.वि. तसकं बिचा:सचा: याना: । ने. अत्यन्त माया गरेर । lovingly, very carefully.

स्यांगुलि, सं. (-ग:) छ्ता सि, त:सि ब्वय् स्यांगुलि नं तय्मा: । ने. कटुस । a chestnut.

स्व¹, सं. स्वँ, स्वया ल्या: । ने. तीनको संख्या । three.

-किं, सं. (किन-) स्वब्व:किं, नेवा: तय् छेँय् छेँय् मथामुग: खुन्हु भूत भात पितिनेत ताइगु नकिं । ने. तीनखुट्टे कीला । a clamp with three pins.

-कुंपल:, सं. (लत-,-गू) स्वसिलिं, स्वकुं लूगु बुत्ता पिकायत स्वकुंपलतं ज्या याइ । ने. तीनकुने बुट्टा काट्ने ज्याबल । a chisel with a triangular edge.

-दुगने, क्रि. स्वदुगं जुये । ने. तेब्रिनु । to be thrice, threefold.

-दुगंके, क्रि. स्वदुगं जुइके । ने. तेब्बर गराउनु, तीन गुना गर्नु । to triplicate.

स्व², सं. स्वयगु ज्या वा भाव । ने. हेर्ने काम, हेराइ । the act of looking.

-क, सं. स्वकुमि, स्वय् न्ह्या:म्ह । ने. जात्रासात्रा हेर्न मन पराउने, दर्शक । spectator, audience.

-सा, सं. स्वयगुया भाव, स्वपु । ने. हेराइ, दृष्टि । the angle of vision.

-साब्वसा, सं. (-गू) स्वय् जीगुया भाव । ने. नूर, आकृति । countenance.

स्व³, अ. स्वनेगु वा स्वचाकेगुया भाव । ने. घुसार्नु वा सिउरिनुको भाव । insertion.

-चाये, क्रि. (ल) दुहाँ वने । ने. भित्र पस्नु, घुस्नु । to enter, penetrate.

-ताये, क्रि. (त क्वातुक दुहां बने । ने. कसिने गरी भित्र पस्नु । to tighten, fix well. (हे. ज्या-, नय्-)

-तुने, क्रि. स्वदुने, ब्वाकालय् तुने । ने. धसिनु, गाडिनु । to be swamped.

-थने, क्रि. १ चितुचिना तये, हसुले । ने. कोचाकोच

गर्नु, हसुर्नु । to stuff. २. धन मुने, दुने तये । ने. बटुल्नु, जम्मा गर्नु । to collect.

-फ्याये, क्रि. (त) १. पत्या:याये, थिने । ने. पत्याउनु । to trust. २. भालिंचां यंका काये । ने. छान्नु, कपडछान गर्नु, चाल्नु । to strain, percolate.

-पेने, क्रि. = स्वफ्याये-२ ।

स्वकं[1], सं. (कन-,-पु) गंगु फकं । ने. सुकेको कर्कलो । a dry colocasia.

स्वकं[2], वि. ल्वसा घासा छुं मदुगु । ने. निस्तो, बुगुल्टो । with nothing to go with.

स्वजा, वि. छक्का पञ्जा छुं मसिउम्ह । ने. छक्कापञ्जा नजान्ने, सोझो । innocent, simple.

स्वदाये, क्रि. (त) पायछि जू मजू बांलाक दाना स्वये । ने. राम्ररी नाप जाँच गर्नु । to check the accuracy of matching structural parts.

स्वनिगः, सं. (गल-) स्वगः, नेपा:गाः, यें यल स्वप स्वगुलिं देय् । ने. काठमाडौं खाल्डो, काठमाडौं, पाटन र भक्तपुर तीनै शहर । the Kathmandu valley, union of three towns. (Kathmandu, Bhaktapur and Patan)

स्वने, क्रि. बांलाक हा कायक तये । ने. जग बसाल्नु, संस्थापित गर्नु । to establish (हे. जग-, देय्-, देय्के, नी-). २. पायछि थासय् तये वा ब्वये । गुरुजुं थापिं थिपिं थाय् थासय् स्वना बिज्यात । ने. संस्थापित गर्नु । to place properly.

स्वन्ति, सं. (स्वंति) सुन्ति नख, नेवा:तसें स्वंति नखः स्वन्हु यंकं न्याय्कू । ने. तिहार, दीपावली । the festival of lights.

स्वये[1], क्रि. (त) १. मिखां खने वा खंके । ने. हेर्नु । to look २. मिखा तये, यां मिखा ब्वये । ने. नियाल्नु, चियाउनु । to watch. ३. ब्वतासे स्वये, मिखा ब्वये । ने. हेरचाह वा देखभाल गर्नु । to supervise.

स्वये[2], क्रि. (ल) १. बांलाक गने । ने. राम्ररी सुक्नु । to dry well. २. का वा सुका ततमत केने । ने. (धागो) गुजुल्टिनु, लट्टा पर्नु । (of thread, strand) to be entangled.

स्वयुक, क्रि.वि. गंक, वा इ स्वयनेत छक्वः स्वयुक पायुमा: । ने. राम्ररी, सुक्ने गरी । till dry.

स्वयुनगु, सं. १. (-गः) यंकुलि पाखे ज्वाल्ला थिना च्वंगु नगु । ने. ध्रुवतारा । the polestar. २. स्वनेगु ल्हाबाखं, स्वम्ह म्वःत दुगु छपु पुलांगु बाखंमे । ने. तीन जना अज्ञात व्यक्तित्व भएको एउटा पौराणिक गीतिकथा । a lyrical poem based on the legend of three persons.

स्वयुपिये, क्रि. (ल) छतिं मदयुक सुम्चुक पिकाये, आतापुतिया फ्वहर निं स्वयुपिया छ्व मखुसा नये घचाइपु । ने. निचोर्नु, निथार्नु । to squeeze out.

स्वर्ग, सं. (-गू) स्वंगु ल्वक मध्ये छगू । ने. देवलोक, अमरावती, स्वर्ग । heaven, paradise.

-बास जुये, क्रि. (ल) स्वर्ग जुये । ने. स्वर्गवास वा स्वर्गे हुनु, मर्नु । to die.

स्वसिलिं, सं. (लिन-) स्वकुं लुइक बुत्ता पिकाइगु ज्याभः, हँचा । ने. तीन कुने बुट्टा काट्ने ज्याबल । a chisel with a triangular edge (to perforate metel sheets). (हे. सिलिं).

स्वँ[1], सं. १. (-गः) १. नुग:पायां थाय् दुने च्वंगु सासः ल्हाइगु निगू म्हया कुचा । ने. फोक्सो । the lungs. २. (-कू) स्वँला । ने. फोक्सो, फोक्सोमासु । ३. (-गू) स्वः । ने. गुँड । a nest.

स्वँ[2], सं. स्व, स्वँया ल्या । ने. तीनको संख्या । three.

स्वँथ्या, सं. (-गः) बुंइ बुंइ बफां त्वनीगु पंया दयुका तःगु हुखाचा । ने. १. बाँसको हुक्का, सोठे हुक्का । a bamboo hookah.

स्वं[1], सं. (स्वन-,-पु) किसिया ता:हाकःगु त्वाः वा न्हाय् । ने. सुँड । the trunk of an elephant.

-खा, सं. १. त्वा:ब्वसं लाफा लाफा बःम्ह ख्वाजि गुँखा । ने. पेरु, पाताल मयूर । a turkey. २. बाखंयाम्ह स्वं ताहा:म्ह गुँखा । ने. लौकाट वा गिनीफोर चराको जस्तो सुँड भएको पौराणिक जंगली कुखुरा । a turkey-shaped mythical creature.

स्वं[2], सं. (स्वँथ-,-गू) लइँयाके दइगु छाता स्वंथाइगु ल्वय् । ने. मूलामा हुने एक प्रकारको विकार, शोथ । a spongy substance (in the radish).

-थाये, क्रि. (त) लइँयाके स्यः स्वाका स्वाका बने । ने. मूलामा शोथ विकार हुनु । (of radish) to have a spongy element inside.

स्वंमा, सं. (-गः) अःखुंचा दुगु ध्वंप । ने. टुटी भएको सानो घैंटो (जाँड राख्ने) । a spouted earthen pot.

स्वः[1], सं. (स्वल-) १. (-गू) स्वँ, चखुं बखुंतय् बाय्। ने. गुँड, चराचुरुंगी बस्ने घर। a nest. २. स्वःतिपाँय्। ने. पासो, फसाउने जाल वा धराप । a noose, trap, snare. ३. (-प्ति) स्वयना वःगु लःया तिकि । ने. निथ्रिएर आउने पानीको थोप्ला वा ओस । a trickle.

-ति, सं. १. (-गू) स्वःतिपाँय् । ने. पासो, फसाउने जाल । a snare, noose. २. (-प्ति) स्वयनाः स्वःस्वः वःगु ति, स्वःति मवय्कं ध्व बुंतय्के वा पी मरु। ने. थोप्ला थोप्ला हुँदै झरेको ओसविन्दु । a trickle of water ३. छ्गू गथि । ने. सुर्कौलो । a loop.

-नुगः, सं. (गल-) नुगः ककाय् यें स्वःम्ह । ने. उद्विग्न वा संतप्त मन । an anxious, sorrowful person.(lit. entangled mind).

स्वः[2], वि. त्वसा घासा छुं मदुगु । ने. निस्तो, बुगुल्टो । bare, plain.

-उई, सं. नाः मुलप्वं उइ, बुइवं मचा सीना उईं चाःम्ह मां। ने. जन्मने बित्तिकै बच्चा मरेर बहुलाएकी आमा । a woman made insane by the loss of her baby just at birth.

-मै, सं. (-पु) छ्याकःगु वःचा । ने. खस्रो रेत । a rough file. (हे. मे[1])

स्वा, अ. स्वाय्गुया भाव वा चिं । ने. जोड्नुको भाव, जोडाइ । joint, link.

-दलू सं. (लुख-,-प्वाः) छगू कथंयागु त्वाःदेवा । ने. ठाडो पानस, ठड्यौरो । a kind of upright lamp.

-पू, सं. (पुलि-,-गू) स्वाःगुया भाव । ने. सम्बन्ध । link, connection.

स्वाथ, सं. (-गू) पःकू, कार्नेस । ने. कार्निस् । a cornice.

स्वाथ्या, वि. तःधंगु, फय् थाकुक भराय् धंगु। ने. भद्दा, सम्हालिनसक्ने । elephantine.

-पलाः, सं. (लाख- ,-) किसि पलाः, ध्याग पला । ने. हात्तीपाइला, भद्दा हिंडाइ, ढ्वाँके पाइला । a long stride.

-बि, सं. भराय् थिकम्ह ख्वाःकी । ने. ठूलो खालको झुसिल्कीरा । a large caterpillar.

-स्वाथ्यां, क्रि. वि किसि पलाखं । ने. हात्ती पाइलाले । (to walk) with a big step.

स्वाने, सं. (-पु) स्वाःने, छेंय् यहां क्वहां जुइगु लँ । ने. भरेङ् । a staircase. (हे. कँय्चि- कुताः-, चकलाः-, मू-, हिँ-, हिउ-).

-पउ, सं. (पति-) स्वानेय् तुति दिकेगु त्वाथः । ने. सिँढी, खुट्किला । the rung of a staircase.

-बाः, सं. (बाल-) १. (-गू) स्वाने यहां क्वहां जुइत ज्वनेगु थांचा । ने. तल माथि गर्दा समाउने भरेङ्को खामो वा हात । a handrail. २. (-गः) न्हेस्वँला व लिस्वँला, स्वानेया च्वे व क्वेया थां, हिँस्वानेया हिला वनीगु थां । ने. भरेङ्को तल र माथि उठाइएको लठ्ठा, घुमाउरो भरेङ्को बीचको खम्बा । the platform of a staircase, newel.

स्वापू, सं. (-गू) १. स्वापू, स्वाःगुया भाव । ने. सम्बन्ध । a link. २. स्वापू च्वः व प्वःयात स्वाइगु खँ । ने. सन्दर्भ, प्रसङ्ग । a reference. ३. लिपा वइगु खँया छुमां, न्हेयना । ने. अनुक्रम, सिलसिला । a sequence.

स्वाये, क्रि. (त) १. ह्वने, स्वापू तये । ने. गाँस्नु, जोड्नु । to join, adjoin.

स्वालु, वि. ख्वाःना ताहा। ने. लाम्चो, तेर्सो। oblong, slanting.

-ये, क्रि. (ल) ख्वाःनाः ताहाये, स्वालुसे च्वने । ने. (आकृति) लाम्चिनु, तेर्सो हुनु। (of a face) to be oblong, to become slanting.

स्वाल्ल, क्रि. वि. म्हम्हि कुचुसे च्वंक, सुल्ल । ने. सलबलाउँदै, बेतोडसंग (घस्रनु) । with a reptile's wriggle (to slither).

स्वासा, सं. छुं भचा सीजः त्वाकज्याःगु लुँ। ने गिन्नी, स्वासा । gold whose purity is below 24 k, the guinea gold.

स्वाहा, सं. जगेय् छुं दुइ बलय् छेलीगु खँग्वः । ने. आहुति । oblation, a word uttered when offering is made to the sacrificial fire. २. फूगु, सिधःगुया भाव । ने. सत्यानाश ।

destruction, devastation.

स्वां[1], सं. (स्वान-,-प्वः) मुखू बेन कि स्वां जुइका। ने. पुष्प, फूल। a flower (हे. घरि-, जी-, फ्रउ-, तप्वः-, पंखा-, पले-, लाख्य्-, सी-, हितप्वः-हिप्वः-).

-कसि, सं. (-गः) स्वां क्ययगु थल। ने. फूलदान। a flower-vase.

-छा, सं. (-गू) छगू स्वांता छाइगु तःजिगु पुज्या। ने. थरीथरीका फूलहरूले गरिने पूजा। a great worship with flowers.

-मा, सं. (-) स्वांया मा। ने. फूलको बिरुवा। a flower plant.

-माकसि, सं. (-गः) बगला। ने. गमला। a flower-pot.

-याःपुनी, सं (-खुन्हु) बुद्ध बूगु दिं। ने. बुद्धजयन्ति। the birthday of Lord Buddha.

-वा, सं. च्वं गाइगु स्वांभिंज्याय्। ने. पुष्पवृष्टि। a shower of flowers.

स्वां[2], अनु. (द्वि) सासः ल्हाय् बलय् वइगु सः। ने. स्वांस्वां, लामा लामा श्वास-प्रश्वास। the sound of breathing.

-पुये, क्रि. (ल) न्हाय्पनेय् खँल्हाये। ने. कानेखुशी गर्नु। to whisper.

-पुये, क्रि. (त) मिख्वाये, मिन्वयकेत फय् बिये। ने. फुक्नु (आगो)। to blow.

-प्वांचा, सं. (-गः) धिग्वःचागु भउचा। ने. हाते खलांती। a hand bellows.

-स्वांमिने, क्रि. सासः ल्हाय् थाकुये। ने. हाँफ्नु, लामो लामो सास फेर्नु। to pant, be short-breathed.

स्वांग, सं. १. पहः, त्वह। ने. स्वाँग, बिंगो, निहुँ। pretence, excuse. २. म्वासिचाःगुया भाव, न्यासि। ने. नखरमाउलो। flirt, coquetry.

स्वाः, वि. स्वापू दुगु, च्वंगू। ने. जोडिएको, जोल्टिएको। adjointng, having linkage.

-प्वः, सं. (प्वल-) स्वःप्वः, दुहां वं पिहाँ वः जुइक भू दइगुया भाव। ने. भित्रबाहिर हुने गरी बारेको साँध, बेमेलको घरसाँध। zigzag bourdary or bar of a house (when walled up.

ह

ह[1], सं. ज्याजि छुइत म्हुतुं पिज्वइगु खँग्वः। ने. कामको थालनी गर्दा प्रयोग हुने शब्द। beginning, start. (हे. च-).

ह[2], अ. हाकुगुया भाव वा चिं। ने. कालोको भाव वा लक्षण। blackish state, trace.

-जी, सं. (जिल-,-गः) हाकुगु जी। ने. कालो जीरा। carum bulboc astanum.

-मू. सं. (मुल-,-गू) धातुया ल्वय्। ने. मधुमेह। gonorrhoea, diabetes.

हइ, सं. वाल्ल तुति दुम्ह ग्यानापुम्ह कीचा। ने. खजूरो। a centipede.

हइमा, सं. १. खउ मदुगु बाजंया खवगु ब्व। ने. बाजाको बायाँ भाग। the left hand of a drum. २. नासलं लिकाबीम्ह तर ग्याना पुम्ह चः। ने. धून ल्याइदिने तर डरलाग्दो चौता, नृत्यनाथको भयंकर रूप। the god of mood, terrific aspect of Nasaa Dya.

हक, सं. अधिकार, वां। ने. अख्तियार, हक। right, authority.

हकताःजुये, क्रि. (ल) १. मचा मासं सिये। ने. (बा. भा.) मर्नु। to die (chv) २. भुतुमालि चबुये, चानाबने। ने. चंगा काटिनु, चुँडिनु। (of a paper kite) to cut off.

हकाये, क्रि. (ल) हय् काये। ने. हमला गर्नु। to attack.

हकाहक, क्रि. वि. तपेंक, मग्यासे। ने. हकाहक, डरभर नमानी। directly, boldly.

हकि, हये यासुया उजनय् वइगु तःगुलिइ छगू रूप। ने. ल्याऊ। irragular imperative form of 'ha-ye' to bring with. (हे. हचि, हति, हिँ, हगि).

हक्के, क्रि. तसकं धाये, तमं न्वाये। ने. हकार्नु, हप्काउनु। to reproach, rebuke, reprimand.

हचुये, क्रि. (ल) निना वा लना लिना मस्वसे हचुवां न्याना काये। ने. मोटामोटी तवरले वा हचुवामा मोल्नु वा किन्नु। to purchase apprximately (without counting or weighing

items).

हचुवा, सं. निना नाना मस्वसे, लना लिना मस्वसे मू क्व:छिइगुया भाव । ने. गोता गिन्ती वा नापजोख नगरी मोल तोक्नु, हचुवा। approximation of wholesale price.

हजु, क्रि. वि. थिथि ख्वालं, हजूसजू । ने. देखादेख, मुखिञ्जेल । in front of, face to face.

हतक, सं. खल: वा जातय् मध्या:याय्गुया भाव । ने. बाहेक, हटक । outcaste, expulsion from the society.

हता:, सं. (ताल-,-गू) १. लराइँ । ने. लडाइँ, युद्ध । war, battle. (हे. त:-). २. दुदाय्गुया भाव । ने. हमला । attack. ३. ल्वापु क्यापु । ने. भिडन्त, द्वन्द्व । conflict (हे. दु-, पि-).

-ख्य:, सं. (खेल-,-गू) हता:या ख्य: । ने. लडाइँ गर्ने ठाउँ, रणभूमि, कुरुक्षेत्र । a battle-field.

-ख्वं, सं. (ख्वन-) ल्वापु पिना जुइम्ह, ल्वापुखिचा । ने. फगडालु । a war-like person.

-हय:, सं. (हेल-) हता: यायगु वा याकेगुलिइ ग्वेग्वे खाम्ह । ने. युद्धपिपासु । a warmonger. (हे. हय:).

हति¹, सं. १. आका फाकां अजूचाइगु इलय् धाय् बइगु खँ:ग्व: । ने. विस्मयादिबोधक शब्द । an exclamation of wonder, fear etc. २. न्हेज्याय्गुया भाव । ने. उत्साह । courage.

हति², अ. क्व: मांपि निहति थन झाय धुकूल । ने. पटक, चोटि । times, occasion.

हथं, सं.(थन-,ग) ब्वाज्या बइगु छता सि, साम्वं सि । ने. रिट्ठा । 'a soapberry.

हथाय्, सं. (थास-) हथाय् पथाय् । ने. हतार, हडबड । hurry.

-चाये, क्रि. (ल) याकनं जुइके माले । ने. हतारिनु । to be in a hurry. feel hurry.

-पथासं, क्रि. वि काचाकिचि, लिमला:लमला: । ने हतरपतर; हतारिएर, हडबडकासाथ। hurriedly.

हथासं, क्रि. वि लिमला: फमला: । ने. हतारिएर । hurriedly.

हनं, क्रि. वि. हानं, छं हनं नं का । ने. फेरि, अर्को,पटक । again, once again. (हे. हानं).

हना, सं. १. स्वां सिं हनेगुया भाव वा थिं । ने. उनाइ । threading. २. सुइतं हनेगुया भाव, हनाबना । ने. मान, मर्यादा । honour, dignity, preferential treatment.

-बना, सं. = हना-२ ।

हनि, क्रि. वि. अले., भचालिपा । ने. अलिखेर, केही बेर पछि । later on to-day, after a while.

-कन्हय्, १. सं. (न्हस-) भचा लिपाया ई, केही बेर पछिको समय । near future. २. क्रि. वि. भचालं । ने. एकैछिन पछि । in the near future.

-चा, क्रि. वि. अलेचा, छ छधू हनिचा वँय् वा । ने. बेलुकी पख, साँझ । later on to-day, at evening.

हने, क्रि. १. सुकाये स्वांसिं तिये । ने. माला उन्नु वा गुँथ्नु, धागो हाल्नु । to thread. (हे. स्वां-, मा:-) २. म्वाना केने, जीवन हने । ने. जीवन धान्नु वा निर्वाह गर्नु । to lead a life, maintain. ३. सुयातं मान याये । ने. मान्नु, आदर गर्नु । to honour, respect. (हे. बे.-, ल-). ४. नख: दने, म्वय् भी न्याय्के । ने. मान्नु, चाड मनाउनु । to celebrate (a festival), observe a festive activity.

हपा:, सं. (पाल-,-गू) १. त: तिभ:, क्वातुगु तिभ: । ने. प्रेरणा, प्रबोधन । inspiration. २. मंका: कुत: । ने. सामूहिक चेष्टा । collective effort.

हबिगत, सं. १. हवाल, दुख हनेगुया भाव । ने. कष्ट, नराम्रोसंग दु:ख भोग्नुको भाव । pitiable condition. २. तागत । ने. सामर्थ, शक्ति । power, might.

हये, क्रि. (ल) थ: सतिके । ने. ल्याउनु । to bring with.

हय्, अ. १. ग्या:-भाय् । ने. डर, त्रास । fear. २. इतिइति, म्व: । ने. भीड, घुइँचो । throng.

-काये, क्रि. (ल) दुदाये । ने. हमला गर्नु । to attack first.

-कुने, क्रि. १. कय्कुने, छ्रवारा चिने । ने. हच्कनु, खुम्चनु । to shrink (in fear).

-भुने, क्रि. छक्वलं पेखें भुने । ने. झुम्मिनु,

घुइरिनु । to swarm.

–मुने, क्रि. सकलें छ्याय् चूलाये, ग्व:मुने । ने जम्मा हुनु, एक गठ हुनु । to congregate.

हरिचा, सं. ग:पतय् प्व:थाइगु हरिचा ल्वय्:, ग:भू । ने. हाँडे, गण्डमाला । mumps.

हलं, क्रि. अगति, मामुलि । ने. साधारण । common.

–कलं, सं. (लन-,-गू) हलंज्वलं, ज्याभ: जिभ: । ने. मामुली उपकरण, सरसामान । ordinary articles, requisites.

–पु, सं. व्हाज्य:, व्हान्तां । ने. हरिलट्ठक, स्वाँठ । stupid,idiot.

–पू, सं. (पुलि-,-गू) हल्का, म्हुय:पउ लिसें क्वहा व:गु काप:, गुजि । ने. मुठलमा जडिएको फल्लर । eaves fascia with frills.

–सिं, सं. (सिन-) ज्या सय्का च्वंम्ह ज्यामि । ने. सिकारु कामदार । an initial learner, unskilled worker.

हल:, सं. (लख-,-ग:) म्हेम्हे धा:गु पिचाग्व:गु सि, हलखं म्हुतुसाका बिइ, साख: लिसे न:सा फ्न हे निं । ने. हर्रो । a yellow myrobalan. (हे. बि-)

हला, अ. ख:मखु सी दय्केत खँ ध्वके बलय् छेलीगु । बँग्व:, बय् हे धा:गु हला बं नं ता:गु ख: खँ । ने. हो होइन एकिन गर्नलाई सोधिने भनिने शब्द, हगि । yes or no, am I not right?

हलि, सं. (-) ह:चा, चिह:चागु ह: । ने. मसिनो पात । a tiny leaf.

–पता:, सं. (ताल-,-गू) चिचाधंगु ध्वाँय्चा । ने. मसिनो वा सानो ध्वजा । a tiny flag (to decorate).

–मलि, सं. छुस्या-मुस्या व बी:ब: ब्बया: त्वा:त्वालय् बहा: बहालय् दुरुस्त किपा ज्याइगु ज्या वा ब्वसा । ने. मकै भटमास आदि खाद्यान्न फिँजाएर उस्तै रूपाकृति बनाउने काम वा प्रदर्शन । an exhibition of figural designs created by displaying several fried grains.

–मलि ब्वये, क्रि. (ल) छुस्या मुस्यां किपा ज्याना केने । ने. मकै, भटमास आदिले चित्र बनाइ देखाउने । (of a figural design of grains) to exhibit.

हलिं, सं. (लिन-,-ग:) लिं, हाकलं च्वनीगु थलिं । ने. लामोतिरबाट राखिने दलिन । an oblong rafter. (हे. लिं)

–मुसि, सं. (-ग:) छेँया पउ फयाच्वनीगु मुसि । ने. घरको छानु अड्याउने मुसी । a rafter.

हलुबाबेद, सं. (-ग:) फाकुसि, लिसवा फाकुगु छ्ताजि सि । ने. हलुबाबेद । a persimmon.

हलु, सं. (लुख-) १. (-काँय्) काँय्ला:गु हलू । ने. हलेदो । ramiformed turmeric. २ (-प्ति) चुं हलू । ने. बेसार । turmeric powder. ३. हलू थें न्ह्यायासं ग्य:म्ह मनू । ने. जताततै मिल्ने मान्छे, बेसारे । a traitor, man of no principle.

हल्करा, सं. जूजं, पउ इउँ जुइम्ह मनू । ने. हुलाकी, हलकारो । a postman, peon.

हलुचलु, सं. वयाय् ध्वयाय्मा, आधु कनीगुया भाव । ने. हलचल, खलबली । motion,agitation.

हल्फा, सं. १. (-गू) फल्लर बुत्ता लुइका त:गु म्हुय: पउ । ने. हल्फा, फल्लर बुट्टे म्हुठल । eaves fascia with frill pattern. २. गुजि बँया त:गु काप:या फल्लर, इलां । ने. फल्लरे चँदुवा । frilly canopy.

हल्ला, सं. (-गू) हुइना बुइना, बय्बय् । ने. हल्ला, घुइरो, खलबल । rumour. (हे. हँ).

हवाल, सं. सहलपे थाकुगु कसा, अवस्था, सितलामाजुया मेय् थये दु- सितला माजु स्वहुने परजाया गथिन हवाल । ने. हालत, फजिती । a pitiable condition, unbearable bother.

हसना, सं. १. (-गू) बुखँ, स: । ने. समाचार । a message, information. २. (-प्व:) न्हासय् थेंक व्हास्स नस्वा: वइगु छ्ताजिगु स्वां । ने. मगमग बासना आउने एक थरी फूल । a fragrant yellowish flower.

हसं, अं. सास: हह पनीगुया भाव । ने. निस्सासिनुको भाव वा चिनो । suffocation, suffocating heat .

–धाये, क्रि. (ल) हसंमसं धाये । ने. उकुस मुकुस हुनु । to be suffocated, feel unbearably hot.

–मसं, अ. तांन्वया: उकुमुकु दंगुया भाव । ने.

उकुस-मुकुस हुनुको भाव । unbearable feeling of heat radiation.

-मिने, क्रि. = हसं धाये ।

हसा, सं. हय्‌गुया बा चूलाकेगुया भाव । ने. आम्दानी । income.

हसि, सं. १ थासय् तया: हनेगुया भाव । ने. शिष्टता, मर्यादा । decency. २. क्वमिलु ज्वनेगुया भाव । ने. भद्रता, नम्रता । courtesy.

-बसि, सं. चजि, बय्‌बसा । ने. अनुशासन, अदब । discipline.

हसु, सं. (-गू) हसा । ने. आम्दानी, आय । an income.

-बलि, सं. १. आकाफाकाय् दुस्वइगु धेवा । ने. अपर्फट हुने आम्दानी । an extra income. २. सीम्वाकेत माली धका: तितिपाषा याना: मुना त:गु धुकू । ने. जगेडा रकम । a contingent fund.

-लाये, क्रि. (ल) दुस्व:गुलिं छेंखर्च गाये । ने. आम्दानीले घरखर्च भ्याउनु । (of an income) to meet expenditure.

हसुले, क्रि. सवा: सिवा: हे मकासे नुना खुवये । ने. हसुर्नु । to overeat, gormandize.

हह[१], अ. ख: यें मखुयें हाकुगुया भाव वा चिं । ने. कालो कालो हुनु, हो न हो कालो । blackish.

-धाये, क्रि. (ल) हाकुयें च्वने । ने. कालोकालो लाग्नु । to become blackish.

हह[२], सं. सास: ल्हाय् थाकुगुया भाव, उकुसमुकुस । suffocation.

-तिये, क्रि. (त) सास: ल्हाय् थाकुये । ने. सास फेर्न गाऱ्हो हुनु । to suffocate.

-पने, क्रि. = हहतिये ।

हँ[१], सं. (-पु) सिँ प्वा:खनेगु ज्याब: । ने. छिनु । a chisel. (हे. ग्व:-, फ-).

-खि, सं. (-पु) सिंइ चिं खेलेत काय् हाक: इलात:गु भ: । ने. हँखी । a black thread to mark a guide-line on timber.

-ता:, सं. (ताल-) हँया चिं । ने. छिनुको चिनो वा डाम । a mark left by a chisel.

हँ[२], सं. १. ग्याना: फसक्क वनी बलय् धाय् वइगु खँग्व: । ने. फस्कँदा अकस्मात् भनिने शब्द । an exclamation of surprise, wonder. २. पये अये क्वातुक क्व: मजिउथाय् छेले दुगु खँग्व: । ने. अनिश्चितताबोधक शब्द । an expression of uncertainty. ३. धाल खँ । ने. रेको कुरो । hearsay.

हँजि, वि. लाय्‌कूया, लांजु । ने. दरबारिया, सामन्त । a courtier.

हँय्, सं. (हँस-) घ्ताजि लखय् च्वनीम्ह फंग: । ने. हाँस । a duck, swan.

-कलिस्वां, सं. (स्वान-,-फ्व:) हँय्‌पालिस्वां, हँय्‌ले घाँय् । ने. हंसपादी, मधुस्रवा । a medicinal plant, Adianthum Vehustum.

-ग:, सं. (गल-) हँय् कुनेगु ग: । ने. हाँसको खोर । a duck coop.

-पु, सं. (पुलि-) । हँय्‌जबा: ने. हाँस चराउने मान्छे । a duck-herd.

हंक, क्रि. वि. याउँक, कथंहंक । ने. बिना खटपट, सुव्यवस्थित ढंगले । smoothly, systematically.

हंता:, सं. (ताल-) अरा:, वापु । ने. क्षति, नोकसान । wastage, loss.

-थने, क्रि. हन्ता: याये, म्ञाये । ने. खेर फाल्नु । to waste.

ह:[१], सं. (हल-) स्वांमा-सिमाया लप्ते । ने. पात, दल । a leaf, petal (हे. क्व-).

-गथि, सं. (-) ल्हा: तुति त्वधुलिइ बलय् मन्चय्‌क चीगु गथि, चोट पटक लाग्दा नदुख्ने गरी बाँध्ने गाँठो । doctor knot (lit. leaf knot).

ह:[२], अ. थम्हं मनं तुनायें बा धइये जुइ बलय् जिउया अर्थय् धाय् वइगु खँग्व:, ह:, का जिनं आमथे हे या धइगु का । ने. स्वीकृति वा सहमति सूचक शब्द, हो, ठीक । an expression of approval, yes, correct.

ह:स्ते, सं. त:म्ह बा त:गू पुचलं पा:लाक्क ज्या याकेत हा:मूनं उजं बीगु खँग्व:, हामूनं ह:स्ते धाइ, अले च:सालीपिसं पा:लाक्क हाईंस्ते धया: साली । ने. सामूहिक रूपले एकसाथ काम गर्दा वा गराउँदा सघाउका लागि आव्हान गर्ने शब्द, हस्ते । heave-ho. (हे. हाँइस्ते)

हा¹, सं. करिस्त बीम्ह, सेयाक न्याइम्ह की । ने. माहुरी । a black bee.

-छँ, सं. १. (-गू) हापा, हापिलि, हाप्वः । ने. चाका, मौरीको छाता । a honey-comb, swarm of bees.

हा², सं. १. सिमा स्वांमाया चुलि वइगु हा । ने. फूल बिरुवा टुसाउने जरा, मूल । a root. २. छुं पिहां वयत वा पिज्वयत मद हे मगाःगु वस्तु वा थाय् । ने. मुहान, स्रोत । a source. (हे. मू-)।

-ग्वं, सं. (ग्वन-) सिमा स्वांमातय् हाया प्वः । ने. जराको ठुँडो, ठूटो । the stump of a tree.

हा³, सं. १. लःक्वाइ बलय् वा चिकुलां सासः ल्हाय् बलय् वइगु खसु । ने. बाफ, वास्प । vapour. २. तुं ई बलय् वा कें काइ बलय् क्वं दनावइगु बिख दुगु हा । ने. बिखालु ग्यास । a poisonous gas.

-कने, क्रि. हा जुया वये । ने. बाफिनु, बाफ आउनु । (of a vapour) to be formed, vapourise.

-दने, क्रि. बिखं जाःगु हा यहां वये, तुं तां ईबलय् हा दना वय् यः, अले मनूत सिइ यः । ने. बिखालु ग्याँस उठ्नु । (of a poisonous gas) to arise, to raise.

-बला, सं. पल्पसा, न्हसला । ने. बिजुली, तडित् । a lightenıng flash. (हे. बला).

-बलामत, सं. १. (प्वाः) बिजुलि मत । ने बिजुलीबत्ती । an electric light. २. (-गः) हाकःचा लाःगु धीगु मत । ने. ट्यूब लाइट । a tube-light.

हाकनं, क्रि. वि. फेरकथं, हकनं । ने. फेरि । again.

हाकलं, क्रि. वि. ब्याया अःखः, ब्यां मखुं हाकलं दाना स्व । ने. लम्बाइबाट । length-wise. (हे. हाकः)

हाकः, सं. (कल-) कुँया धू । ने. मोसो । black, soot. २. दु, घु । ने. लमाइ, दूरी । length, distance.

हाकु, वि. यचु वा तुयुया अःखः । ने. कालो, मैलो । black, dirt.

-गुँ, सं. हाकुक खने दुगु गुँया ज्वः । ने. पर्वतमाला । a range of mountains.

-ग्वरः, सं. (रल-,-पाः) हाकु पाना तःगु ग्वरः । ने. कालोपाटी, धुलौटो । a black-board.

-ज्वर, सं. नी छन्हुया ज्वर । ने. म्यादे जरो, ज्वरातिसार । typhoid.

-बनय्, सं. (नज-) कानून व समाजया मिखाय् बांमलाःगु बनय्ज्या, न्याय्मी । ने. कालोबजार । black-market.

-बंजा, सं. (जाल-) हाकु बनय् ज्याइम्ह । ने. कालो बजारिया । a black-marketeer.

-सफू, सं. (फुलि-,-गू) गुथिया मुँज्यां क्वःछिउगु खँ व काल बिलया ल्याःचा च्वइगु सफू । ने. गुठीको निर्णय र हरहिसाब कैफियत जनाउने पुस्तिका । book for remarks, ledger book. (lit. black book).

हाकुजाकि, सं. (-गः) वा तेनाः चुनातःगु जाकि । ने. हकुवा (चामल) । brown rice (of fermented paddy).

हाकुतिने, क्रि. वांछ्वये । ने. फ्यांक्नु । to throw. २. बउ वाये । ने. पन्छाउनु, मिल्काउनु । to discard.

हाकुं, सं. मचाभासं वांछ्वेगु ज्या । ने. (बा. भा.) फ्यांक्ने काम । the act of throwing.

हाख्वं, सं. (ख्वन-) न्ह्याक्व हाःसां मनेलीम्ह । ने. बकबके वा फतफते मान्छे । a prattler. (हे. ख्वं¹).

हाचां, सं. १. तिंन्हुइमुया वा गाय्गुया भाव । ने. उफ्रनु वा नाघ्नुको भाव । jump.

-गाये, क्रि. (ल) १. तिन्हुया पुला बने । ने. नाघ्नु, फट्कनु । to jump across. २. दस्तुर सेंके । ने. तोड्नु, उलङ्घन गर्नु । to violate.

हाछिं, अनु. आकाभाकाय् वइगु छिउँया सः । ने. हाच्छिउँ ,छिंकने काम । sneezing.

-घाँय्, सं. (घाँस्-,-पु) छताजि हाछिंकाः वय्कीगु घाँय । ने. छिउँ आउने घाँस । sneezing herb.

हाजं, सं. (जन-) सः बिउ जुइम्ह, मुँज्या च्वेकः जुइम्ह । ने. दूत, पत्रवाहक । a peon, office messenger. (हे. जं²).

हाता, सं. थःथिति । ने. नातेदार । relative.

-कुता, सं. हातानाता, सतिक लाःपिं थःथिति, भाइ पासा । ने. आफन्त, भाइबन्धु । kinsmen, kinsfolk.

हाथा, सं. १. (-गः) थाज्या, तांगाः। ने. तान। a hand loom. २. (-गू) लाय्पउ। ने. तानको ठेडी। a swinging batten.

हाथ्या, सं. ल्वाय्त कावा धाय्गु। ने. हाँक, चुनौती। a challenge.

-बिये, क्रि. (ल) हाथ्या याये, ल्वाय् वा धाये। ने. हाँक दिनु, ललकार्नु। to challenge for wrestling.

हाथ्वँ, सं. भलंचःया म्हुतुं हाःगु थ्वँ, यँचाःया थ्वँ। ने. इन्द्र जात्रामा भैरवको मुखबाट निस्कने जाँड विशेष। ceremonial beer. (हे. थ्वँ).

हार्प, सं. (पन-) तःधंगु ज्याखँयात बीगु देछा। ने. चन्दा, अनुदान। donation, fund. (हे. अप्प).

हाप्प, सं. हसंमसं धाय्क तान्वःगुया भाव। ने. ताप, राप, हप्प। radiation, humidity. (हे. हप्प)

-तांन्वये, क्रि. (ल) चःतिकंक तांन्वये। ने. पसीना आउने गरी गर्मी हुनु। to feel radiation of heat.

-वये, क्रि. (ल) हप्प मिंक तान्वया वये। ने. खलखली पसीना आउने गरी गर्मी लाग्नु। to feel excessively hot, humid.

हामारा, सं. हाःनाः मदुम्ह। ने. आफ्नो भन्ने कोही नभएको, बेवारिसी केटो। a gamin.

हाम्वः, सं. (म्वल-,-गः) छता चिकं वइगु बीवः। ने. तिल। seamum seed.

-गुलि, सं. (-) हाम्वःग्वारा, हाम्वःया गुलि। ने. तिलौरा। a pill of sesamun and molasses.

-संल्हु, सं. (न्हु,-खुन्हु) घ्यःचाकु संल्हू। ने. माघे संक्रान्ति। the first day of Magha.

हाये¹, क्रि. (त) १. न्याये। ने. ठोकिनु। to collide. (हे. मिखाय्-). २. च्वने, पुये। ने. बस्नु, टिक्नु। to dwell, to inhabit (हे. स्व-, थ-).

हाये², क्रि. (ल) १. हां बुके। ने. बफाउनु। to steam २. यानय् म्हुतुइ लाके। ने. टुटीबाट चुहाएर पिउनु। to swig. ३. जाकि बजि हासाय् तयाः मछ्र्याय् याये। ने. निफन्नु। to winnow. ४. सुइतं ब्वने, सःते। ने. डाक्नु, निम्त्याउनु। to invite. ५. फ्वने, ल्हाःफये। ने. माग्नु। to beg. ६. सि, हःही मां कुतु बये। ने. फल, पातहरू रूख विरुवाबाट झर्नु। (of fruit, leaf) to fall off. ७. म्हुतुं वा बाय् फंगःया पपू स्वहाये। ने. दाँत फुक्लनु, पखेटा झर्नु। (of a tooth, feather) to be removed, to come off or out. ८. सँ छपु छपु यानाः कुतु वये। ने. रौं झर्नु। (of hair) to shed.

हाय्के, क्रि. नागः तुगः याये। ने. जिस्क्याउनु। to tease. (हे. हाले)

हारां, सं. (राम-) सालय् हय् थाकुम्ह, पास्याय् थाकुम्ह मनू। ने. मापाको वा उज्जन्ड, हरामी। a harmful, rude person.

हार्ग्वार, सं. तःखें वःगु मंकाः गुहालि। ने. धेरैबाट हुने सहयोग, सहायता, हारगुहार। collective effort or help.

हार्बिन, सं. (-गः) ल्याःपतिनं पर्दा तियाः थाय्गु छता बाजं। ने. हार्मोनियम बाजा। a harmonium. (हे. एकःरा-, त्यःरा- द्वःरा-)।

-चि, सं. हार्बिन थाइम्ह मनू। ने. हार्मोनियम वादक। a harmonium-player.

हाल, सं. १. (-गू) बुखँ। ने. हाल, खबर, समाचार। news. २. थउँ कन्हे। ने. आजभोलि। the present time.

हालाहुलु, सं. १. प्वःतय् दुने छगू जात। ने. पोडेहरूको एउटा जात। a caste of sweepers. २. भाःमदुम्ह। ने. बेठेगानको उपद्र्याहा। a vagabond. ३ = हामारा

हाले, क्रि. १. ततःसलं धाये, ल्हाये। ने. ठूलो स्वरले कराउनु। to cry cout, utter loudly. २. प्व मजिल व मजिल धाये। ने. गुनासो वा उजूरबाजुर गर्नु। to complain. ३. पिरय् याये। ने. पिर्नु, पिरोल्नु। to annoy, crow. ४. मे हाले। ने. गीत गाउनु। to sing.

हावा, सं. फय्। ने. हावा, बतास। wind.

-तये, क्रि.. (ल) फय् थने। ने. हावा भर्नु। to pump air into a tyre.

-नये, क्रि. (ल) ज्याखँ सेने। ने. कामकुरो बिग्रिनु। (of business) to be spoilt.

-थाये, क्रि. (त) हावा सेने, वँय् जुये। ने. बहुलाउनु। to become crazy.

हावाय्, सं. (वास-) वँय्। ने. बहुलाहा। mad.

हासा, सं. (-पा:) जाकि बजि हाय्गु चाकला:गु ज्याभ: । ने. नाङ्लो, सूपो । a winnow, winnowing tray.

-पस:, सं. (सल-,-गू) लँसिथय् हासाय् चाय्का त:गु पस: । ने. नाङ्लोपसल । a shop where entire stock-in-trade is displayed on a winnow.

हासि[1], सं. हाँचुकेगु थल, प्वतासि । ने. बफाउने भाँडो । a steaming pot.

हासि[2], अ. १. क्वमिलु, नायुक्यातु पह: । ने. नम्रता, विनम्र स्वभाव । modesty. २. ज्याखँय् ता:ला:गुया भाव, खुबी । ने. सीप, दक्षता । skill.

-दये, क्रि. (त) हासिलाये , क्वमिलु जुये । ने. नुहुनु, विनम्र हुनु । to be humble, modest.

-मारा, सं. मछालाभाय् मदुम्ह, ह्यामि । ने. निर्लज्ज मान्छे । an immodest person.

-लाये, क्रि. (त) १. ज्याखँय् ल्हा:जुये । ने. सीप हुनु । to be skilled २. मछालाभाय् दये, संकोची वा मर्यादित हुनु । to become modest.

हासिं, सं. (सिन-) १. हाले बल्लाम्ह मनू । ने. फतफते, कुरौटे । a chatter-box. २. थ्वँ अय्ला हाया: त्वनीम्ह, रक्सी जाँड घोक्ने वा तन्काउने मान्छे । a swigger.

हाँइस्ते, सं. हस्तेया लिसलय् सालीपिसं बल पिकाय्त पा:लाक धाइगु खँग्व: । ने. हैंसे (हस्तेको जवाफमा बल पुऱ्याउन भनिने वा सहयोगी स्वर) । heave-ho. (हे. हइस्ते).

हाँक, सं. (-गू) हाच्या । ने. चुनौती । a challenge.

हाँकय् याये, क्रि. (त) १. म्वतर न्ह्याके । ने. हाँक्नु । to drive. २. हाच्या बिये, ल्वाय् वा धाये । ने. हाँक दिनु । to challenge.

हाँहाँ, अनु. १. हँय्या हा:स: । ने. हाँसको बोली । the clucking of ducks. २. मचामासं ख्व:स:, हाँय् हाँय् । ने. रुवाइ । weeping, crying (chv). (हे. हाँय्)

-चा, सं. हँय्चा । ने. चिचिलो हाँस । a duckling.

हा:, सं. (हाल-) १. (-) दु वा धु, हाक: । ने. लमाइ । length. २. (-गू) हा:गुया भाव, हा:स । ने. कुरा गरेको आवाज, हल्ला । uttering, clamour hubbub.

-किपा, सं (-गू) नवा:किपा, संकिपा । ने. चलचित्र, बोल्ने छाया । a cinema.

-मू, सं. (मुल-) १. त:त: धंगु ज्याखँय् लँ केनीम्ह, न्हेलुवा: । ने. अगुवा, पथप्रदर्शक, समादेशक । a guide, commander. २. ज्याझ्व: न्हेज्याकीम्ह । ने. परिचालक । a conductor.

-स:दये, क्रि. मनूतय्गु स:दये । ने. मानिसहरू कराएको सुनिनु । (of human noise) to occur.

हा:हा:, अ. १. छ्वालुगु छुं व्हलेगु ज्या । ने. छर्काइ, सिंचन । sprinkling. २. सिसिकक:, मगा:मचा: । ने. अपर्याप्त, अभाव । insufficient, scarce. ३. हाल्लहुल्ल, ग्वलमाल । ने. होहल्ला, दंगाफसाद । a tumult, uproar.

-जुये, क्रि. (ल) १. सिसि कक: जुये । ने. खनखाँचो हुनु । to become scarce. २. चिच्चा: दने । ने. छरिनु । to be scattered.

हा:हू, अ. १. ज्याखँ जुइकेगुया भाव । ने. बन्दोबस्त । management. २. खिँखिँ धा:गुया भाव, सँहा:हू । ने. अँध्यारिनुको भाव, निष्प्रभता । gloom, obscurity. ३. भजेनेगुया भाव वा चिं । ने. ध्वंस, तहसनहस । hubbub, havoc.

-जुये, क्रि. (ल) फांसांफुंसुं जुये । ने. फासफुस हुनु । to become worthless.

-धाये, क्रि. (ल) सँहा:हू धाये, खिँखिँ धाये । ने. साँझ पर्नु, अँध्यारिनु । (of evening) to fall, occur.

-याये, क्रि. (त) ध्वथि पुने । ने. खिल्ली वा धज्जी उडाउनु । to ridicule बल्ल ज्या जुइके । ने. मुस्किलले काम हुनु । to manage somehow.

हि[1], सं. म्हय् च्वंगु ह्याउँगु ति । ने. रगत । blood. (हे ला-).

-कुने, क्रि. हि पिहां वय् मफया: वँचुक थाना च्वने । ने. नीलडाम हुनु वा रगत जम्नु । (of a bluish mark) to occur, to bruise.

-खय: सं. (यल-) हैं हैं धा:गु खय: । ने. खयर । catechu.

-च:ति, ज्यां नेला: वइगु च:ति । ने. लथपथ, पसीना । perspiration.

-चाये, क्रि. (ल) लागि चाये, हिमुहि चाये । ने. झर्किनु, च्याँठिनु । to irritate, be ill-tempered.

-छिये, क्रि. (त) घालं घिलं वया च्वंगु हि दिके । ने. घाउबाट निस्केको रगत थाम्नु, रोकिनु । to staunch, stanch.

-नू, सं. (नुलि-) १. (-पु) तपुगु हिन्ह्याइगु नसा । ने. ढोडनसा । a blood-vessel. २. (-गू) सिँइ खने दइगु नसा । ने. काठमा देखापर्ने नसा वा आँख्ला । wood grain.

-बा:, सं. (बाल-) हि:लिपु लिपु जुइगुया भाव । ने. रक्तपात । bloodshed.

-स्यं ल्वयु, सं. (ल्वच-) स्यंल्वय् । ने. कुष्ठरोग । leprosy.

हि२, सं. (-कू) सकि, चाकुहि । ने. कन्द, तरुल । a tuber.

-चाकु, सं. (-पु) चाकु हि । ने. सक्खरखण्ड । a sweet potato

हि३, सं. हीगु ज्या, हिज्या । ने. लुगा धुनु, धुलाइ । washing.

-गुन, सं. (-गू) हिउसां न्हूधा: मवनीगुया भाव । ने. नवीनता, नयाँपन (धुँदा नहराउने) । newness (after washing).

-ज्याकुथि, सं. (-गू) वस: हीगु थाय् । ने. लुगा धुने पसल । a laundry, dry-cleaning shop.

हिइये, क्रि. (ल) हिइसे च्वने, तितिमिने । ने. चहर्याउनु, टट्टाउनु । to have a severe pain, feel burning sensation.

हिउपा:, सं. (पाल-,-गू) बांलाक व क्वचायक हिलेगु भाव, हांनिसें हिले । ने. आमूल परिवर्तन, क्रान्ति । a radical change, revolution.

हिउमि, सं. छगूभासं मेगु भासय् हिलीम्ह । ने. अनुवादक, उल्था गर्ने । a changer, translator, (हे . आख:-, भाय्-).

हिकु, सं. १. (-गू) हिक्क वइगुया भाव वा चिं । ने. बाडुली, हिक्का । hiccup. २. सुकुसुकु ख्वयगुया भाव । ने. सुँकसुँक गर्नु, भित्रभित्रै रुनु । sobbing.

-लने, क्रि. सुकुसुकु ख्वये । ने. सुँकसुँक रुनु, भक्कानो छोडेर रूनु । to sob, burst into tears.

-वये, क्रि. (ल) हिकु हिकु मिने । ने. हिक्का लाग्नु, हिक्नु । to hiccup.

हिक्का, सं. १. सुसा: कुसा: । ने. हेरचाह, स्याहार सुसार । the act of taking care. २. लुमंका तयगुया भाव, लुमन्ति । ने. हेक्का, सम्झना । remembrance, memory. ३. हिकु, सीन्ह्य: वइगु दम । ने. बाडुली, अन्त्यावस्थाको दम । hiccup, vital air.

-काये, क्रि. (ल) लुमंका तये । ने. संझना राख्नु । to remember, recollect. (हे. हेका).

-वये, क्रि. (ल) १. हिकु वये । ने बाडुली लाग्नु, हिक हिक हुनु । to hiccup. २. हिक्का थहां वये । ने. हिक्का छुट्नु, हिक्का आउन थाल्नु । to be on the point of death.

हितपासा, सं. भिं स्वइम्ह पासा, स्या:पासा । ने. हितचिंतक साथी । a bosom friend.

हिति, सं. १. (-फ्व:) कलहिति । ने. धारा, कलधारा, टुटो । a water-tap. २. क्वं बुया व:गु ल:धा:, झ्वाला । ने. मूलको पानी, झरना । a spring, current of water. (हे. कल-, गा:-, लुँ:-, ल्वहं-, बह-).

-फ्व:, सं. (फ्वल-) कलहितिया तीगु व चायकेगु हितिफ्व: । ने. धाराको टुटी, हिटी । a tap.

-मंग:, सं. (गल-) कँय्न्या वा गलहया ख्वा: दुगु अले त्वाथं ल: वया च्वंगु । ने. ग्राह वा गोहीको आकार कुँदिएको ढुंगेधारोको टुटी । a stone spout with Makara design.

हिनाअंगू, सं. (गुलि-,-पा:) लिसं मजुक हिना:दय्का त:गु अंगू । ने.बेरूवा औंठी, गुँडुले औंठी । a spiral ring.

हिनाबिना, सं. १. हन्ता:, अरा: । ने. खती, हानि, हिनामिना, नोक्सानी । big loss, waste, in a muddle. २. बनं बयें च्वनं जुइगुया भाव । ने. लथालिंग, हिनामिना । muddle, disorder, embezzlement.

हिनू, सं. (नुलि-) १. हि न्ह्याइगु नसा । ने. ढोडनसा ।

a blood ressel. २.सिँ खने दइगु नसा । ने. काठमा देखापर्ने नसा वा आँक्ला । wood grain.

-माले, क्रि. स्याय्गु कुत: याये । ने. मार्न खोज्नु । to try to kill (lit. go for the blood vessel).

-म्वाके, क्रि. कुनुकुनु तं पिकाये । ने. रिसले जुरमुरिनु । to be furiously angry.

हिने, क्रि. १. खिप: वा सुकां चा:हीका: तुले । ने. बेर्नु । to wrap around. २. हित्तु हिइका संके । ने. घोल्नु, हुँडल्नु । to blend by rolling up, stir. ३. कापतं वा भ्वँतं तुले, भुने । ने. बेर्नु, लपेट्नु । to wrap up, cover by winding.

हिप्वः:, सं. (फ्वल-) हि थें ह्याउँ न:गु स्वां । ने. एक खालको कलेजी रंङ्को गुलाफ । a Chinese rose. (हे. हि१).

हियु, सं. सहयाय् मफय्क तसकं स्या:गुया भाव । ने. दु:सह पीडा, चहऱ्याउनु । severe pain.

-फयु, सं. (फस-,-गू) १. पाउँक बुलु बुलु बइगु छ्ताजिगु ल्वय् । ने. अमलपित्त । acidity. २. म्हछम्हं ह्याउँक च्यात: च्यात: बइगु ल्वय् । ने. रगत बिग्रँदा जिउमा देखिने रातो दाग, एक किसिमको डाबर । rashes.

हियेे१, क्रि. (त) १ य:ताय्के, दुनेनिसें येय्के । ने. मन पराउनु । to love. २. सहलपे, ज्वंछुये । ने. सहनु, बेहोर्नु । to bear up, tolerate (हे. म-, ल-).

हिये२, क्रि. (ल) १. साभ्वनं वस: यचुके । ने. धुनु (लुगा) । to wash (clothes). २. हिले । ने. बदल्नु, फेर्नु । to change.

हिरा, सं. (-गः) यक्व मू तूगु, नांजा:गु रत्न । ने. हीरा, हीरक । a diamond.

-कसि, सं । गन्धकलिसे नया स्वापुतिं वइगु छगू विकतार वा छताजि चि । ने. हीराकसी । ammonium sulphate.

-प्वः:, सं. (फ्वल-,-) हिराया प्वः:, लुँमालय् याता गाय्का त:गु प्वः: । ने. सिक्रीमा हीरा जडिएको सानो बट्टा । a locket. (हे. प्वः:).

हिलंहिंसा, सं. म्हय्च्वंगु वस: हीकेत फीगु वस: । ने. फेर्ने लुगा (धुन दिनलाई) । a spare dress.

हिलाबुला, सं. तंतं वा त:कथं हिलेगु ज्या । ने. साटफेर, अदलबदल । an exchange.

-जुये, क्रि. (ल) मसिसें वयागु वइके वयागु वइके लाये । ने. थाहा नपाई साटिनु । to be exchanged by mistake.

-याये, क्रि. (त) थवं थवय् हिले । ने. आपसमा साटासाट गर्नु । to exchang intentionally, purposely.

हिले, क्रि. १. हिलाबुला याये । ने. अदलाबदली गर्नु । to exchange. २. चाक:हिले । ने. चारैतिर घुम्नु, परिक्रमा गर्नु । to rotate ३. फसय् वा निभालय् चकंके, बतास वा घाममा पसार्नु, फैलाउनु । to expose to the sun or air. ४. धेवा हिले, गेये । ने. भजाउनु, रुपियाँ साट्नु । to change money.

हिसा, सं. वस: हीगु ज्या । ने. लुगा धुने काम, धुलाइ । the act of washing clothes. (हे. हिलं-).

-कुथि, सं. (-गू) वस: हीगु थाय् । ने. लुगा धुने पसल । a laundry, dry-cleaning shop.

हिसाब, सं. ल्या:चा: । ने. हिसाब । an account, calculation.

-बिये, क्रि. (ल) ल्या:चा ल:ल्हाये । ने. हरहिसाब बुझाउनु । to hand over account to.

हिसि, सं. बांला:गुया भाव वा चिं । ने. हिसी । charm, beauty.

-लाये, क्रि. (त) हिसिदुगु जुये । ने. हिसी पर्नु । to become charming, beautiful.

हिसिंलिये, क्रि. (त) नास: दये, नासलं लिये । ने. लावण्ययुक्त हुनु । to become charming, beautiful. (lit. to be run down by charm. (हे. लिये१).

हिसु, सं. (-गू) हिलावंगुया चिं वा ध्व: । ने. फेरिएको चिन्ह वा साक्ष्य । the fact of changing.

-ध्वः:, सं. (ध्वल-,-) हिलावं वंगुया कयहं ध्व: । ने. परिवर्तनका क्रमिक चिन्ह । a series of changes.

हिसे च्वने, क्रि. हियुगु चाये । ने. चहऱ्याउनु । to feel a burning sensation. (हे. हीसे).

हिस्स, अ. त्वय्कनीगुया भाव । ने. हिस्सिनु वा

जिल्लिनुको किसिम । disappointment.

-जुये, क्रि. (ल) त्वय्कने । ने. हिस्सिनु । to be puzzled, disappointed.

-याये, क्रि. (त) त्वय्कंके । ने. हिस्याउनु । to baffle.

हिस्याये, क्रि. (त) घ्वथि थुने । ने. खिल्ली उडाउनु । to ridicule.

हिं, सं. हिनेगु ज्या । ने. बेर्नु वा लपेट्नुको भाव । winding, wrapping.

-किं सं. (किन-,-) हिंतु हिना दुहांवनीगु किं । ने. पेंचकीला । a screw.

-लँ, सं. (-पु) म्वेम्वे धा:गु, हिला वनीगु लँ । ने. घुम्ती, घुमाउरो बाटो । a winding path.

-सा, सं. (-कू) म्व: ल्हुइ बलय् हिनेगु कापः, प्याकसा । ने. बर्को, अँगोछा । a large kerchief (for bathing).

-स्वाने, सं. (-पु) चाचा हुला थहां वनेगु स्वाने । ने. भुमाउरो भरेङ । a spiral staircase.

हिं, सं. (हिन-,-कू) छगूकथंया छुसा । ने. हिङ् । asafoetida.

-तये, क्रि. (ल) १. हिं छुये । ने. हिङ राख्नु । to put asafoetida as an ingredient. २. ता:थये, धेवा पुले माय्के । ने. धराउनु, छेराउनु । to compel to pay back.

हीसे, सं. सियु चा:गुया भाव वा चिं । ने. चहऱ्याइ । severe, burning pain.

-चाये, क्रि. (ल) तसकं हीसे सवा चाये । ने. चहऱ्याउनु । to feel severe pain, sting.

हु, सं. (-ग:) छ्व नसा । ने. गहुँ । wheat.

-चा, सं. (-ग:) फाकु हुचा । ने. फापर । buck-wheat.

हुईं, अनु. फय् वइ बलय्या स: । ने. हुरीको अवाज । the rush of wind, tempest.

-त्त, क्रि. वि. हुईं हुईं स:वय्क । ने. हुत्तिने गरी (बतास चल्नु) । (to blow up) with a rush.

-मिंक, क्रि. वि मिरिमिरिमिंक इयातुक । ने. ज्यादै गरूङ्गो हुने गरी । with a creaking sound. (to carry a load).

हुईंनाभुईंना, सं. (-गू) बयबय् । ने. हुची, हल्ला । rumour.

हुईंफुई, सं मचाभासं हुसुलं, ल्हा: व तुति ज्वना: तंतं याय्गुया भाव । ने. (बा. भा.) पीङ, हात गोडा समाएर भुलाउनु । swing, swinging by legs and arms.

हुकुम, सं. (-गू) त:धंपिसं बीगु उजं । ने. आदेश, हुकुम । an order.

हुक्चा, सं. (-गू) छ्वँ पिने तापाक वना नय्गु भ्वय्, गुंभ्वय् । ने. वनभोज, वनभतेर । picnic.

हुखा, सं. (-ग:) बजां त्वनेगु ज्वलं । ने. तमाखु खाने हुक्का । a hubble-bubble, hookah. (हे. गुरुगुरु-, नईंक्या-, स्वँय्या-) ।

हुचा, सं. १. गुँख्वे बुँइ वइपिं ख्या:चा । ने. ख्याक, छौंडा । a goblin. २. पारापारा हालेगुया भाव । ने. फतफत, बकबक । prattling, babbling.

-पतिकं, क्रि. वि. नवाख्व पतिकं, म्हुतुं खँग्व: पिहां वक्व पतिकं, हुचा पतिकं थ:छैं नां काइगु भउपिनि मय: । ने. बोलेपिच्छे, शब्दैपिच्छे । at each and every word. (e.g. whenever one speaks out).

हुति[1]**,** अ. पतिकं, हति, कव: । ने. पटक, पल्ट । once, on one occasion.

हुति[2]**,** सं. (-गू) न्हेज्याय्गुया भाव । ने. ह्याउ, हुती, हिम्मत । courage.

हुना, सं. मचाया तं स्याय्त ल्हातं तं लिकाय् भाय् याइगु व अथे यायां धाइगु खँग्व । ने. बच्चाको रिस शान्त पार्न भनिने सान्त्वनाका शब्द, विचरा, कठैबरी । expression of consolation to a child to subside its wrath.

हुनिं, सं (-गू) थ:गु खँ देथि लाकेत बीगु खंपु । ने. कारण, तर्क । reason, logic.

हुनिने, क्रि. थ: देथि लाय्त खँ पुत्तु पुइके । ने. तर्क वितर्क गर्नु, बहस गर्नु । to reason, argue.

हुने, क्रि. न्हेज्याये, न्ह्या:वने । ने. अघि बढ्नु, सर्नु । to go forward, proceed.

हुये, क्रि. (ल) म्हुये, च्वत्तुक छुवये । ने. मेट्नु, पुछ्नु । to erase, wipe out.

हुर, सं. ख्वाउँक, धुंदिक वइगु फय्, हुर्फय् । ने. सिरेटो,

मृदु छेड्ने चिसो हावा। chilly wind.

हुर्र, क्रि. वि. १. हुरुरुरु, तसकं ब्वाला क्या: । ने. हुरुरुरु। with a great rush (to flare up). २. दुरुरुरु लिलाये मफय्क। with a rapid race (to run off)

हुल, सं. म्ब:, ग्वा:ग्वा:, बगाल । ने. हूल, घचारो । crowd, mob.

हुलय्यायेे, क्रि. (त) १. घलं घलं न्याके वा ब्वाके। ने. फुक्याउनु । to mislead. २. छूवने, लिघ्वाये। ने. बहकाउनु, उक्साउनु। to instigate.

हुलाक, सं. (-गू) १. पउकुथि। ने. डाँकघर, हुलाक। a post-office. २. पउया ज्याखँ। ने. पत्राचारको परिपाटी। the postal-system.

हुलिया, सं. सुंया वा छुंया दुरुस्त किपा कीगु ज्या। ने. हुलिया, व्यक्ति वा वस्तुको यथार्थ वर्णन वा परिचय गराउने विवरण। identity, description.

हुले, क्रि. १. चा:लाकं न्यासिवने। ने. घुम्नु। to go around. (हे. चा:-). २. प्याखं पा:क्या: सने। ने. नाच्नु । to dance. (हे. प्याखं-). ३. छुले, क्व:दय्के। ने. घुसेड्नु, घुसाउनु। to penetrate.

हुल्या:, सं. (ल्याक-) च्वकानाय:, हूल या: जुइम्ह। ने. अगुवा, हुल्याहा। a mobster. (हे. हुल).

हुसा, सं. १. (-कू) ल्हा: वा ख्वा: हुइगु काप: । ने. रुमाल । a handkerchief. (हे. ख्वा:-, ल्हा:). २. (-ग:) हाकु ग्वर: हुइगु भ:। ने. धूलो पुछ्ने साफी, डस्टर। a duster. ३. (-कू) आख: इख: म्हुइगु म्हुसा। ने. मेट्ने रबर। an eraser.

हुसु, सं. १. खसु, वँ खसु। ने. तुवाँलो, हुस्सु। mist. २. ससिवायें च्वंक खसु वइगुया भाव। ने. सिमसिमे पानी परेझैं गरी आउने कुइरो वा नीहार, हुस्सु। drizzling, scotch-mist. ३. मिखा ग्वलय् वइगु सालुगु लाप्याच: वा प्याच:। ने. आँखामा रोगले जालो जस्तो छाउनु, विप्रा जस्तो ढकना, धब्बा। misty patch (on the eye-ball). ४. अनया अन हे ल्व:मनीम्ह, थ:तंचा। ने. भुलक्कड। a careless, absent-minded person.

हुस्लुने, क्रि. पुइं च्वने, हुस्लुं पुले। ने. पीङ खेल्नु। to swing.

हुस्लुं, सं. (लुन-,-गू) यातागा:गु खिपतय् चुला: म्हितेगु खेल वा चुलेगु भ:। ने. पीङ। a swing. (हे. क्येक्-).

-चुले, क्रि. पुइं पुले, हुस्लुं च्वने। ने. पीङ् खेल्नु। to swing.

-तये, क्रि. हुस्लुं तया बिये, पुइं पेने। ने. पीङ् राख्नु, हाल्नु। to provide a swing.

-तां, सं. (तान-गू) खुत्यांतय् याक्वं प्याना जुइगु छताजि तुतां । ने. बैसाखी, खुर्ल्याङ्खुट्टी । a crutch.

-पुले, क्रि. हुस्लुं च्वने।

हुँ, अ. अजुगति न्हेब्वइगु खँग्व:। ने. आश्चर्य प्रकट गर्ने शब्द, हँ। yes, well, oh. (हे. उ-).

हुँ१, क्रि. वने यासुया उजनय् वइगु, वनेसा हुँ, जिउसा पलख च्वना बिउ । ने. जाउ, जानु क्रियाको आज्ञापक । irregular imperative form of. wan-e, to go.

हुँ२, सं. तापाक च्वंगुयात केनीगु मंका: नां, टाढाको लाई देखाउने सर्वनाम, ऊ, त्यो । a demonstative pronoun, for that (for both the hearer and speaker).

-कन, क्रि.वि. भचा तापाक अन, आम कुसा हुंकन तया बिउ। ने. उ पर। over there.

-थाय्, क्रि.वि. व तापाक ला:गु थाय्। ने. उ परको ठाउँ। at that very place.

-येंक, क्रि. वि. हुंकन तापाक येनी कयं। ने. अलि पर पुग्ने वा हुत्तिने गरी (मिल्काउनु)। far, far away (to go, throw).

हुँ३, अनु. मे छुइ न्ह्य:या छुवां कयं पिज्वइगु स:। ने. लय हाल्नु अगावै गायकको गलाबाट निस्कने नाद। hum (in singing).

हु, सं. (हुलि-,-गू) १. छू वा सू । ने. सनक, बहुलट्ठीपना। whim. (हे. उइँ-, वंय्-). २. म्हितें बिचय् दीत धाइगु खँग्व: । ने. खेल्दाखेल्दै बीचमा खेलबाट छुटकारा पाउन क्षमा माग्दा भनिने शब्द। an excuse to stop playing, accusation for not playing.

-वये, क्रि. (ल) छगूकयं वंय् चाये। ने. सनक चढ्नु, बहुलट्ठीपना आउनु। to become whimsical, (of a craziness) to come over.

-सु, सं. (सुलि,-गू) हू वइगुया भाव। ने. पागलपनाको भाव।whimiscality. (हे. छु, सु).

हूप, सं. (-गू) १. च्वका दुने लाका: कताकेगु पिनचा। ने. हूप। a safety pin. २. च्वास्स सू थें क्यूकां का:थें जुया: स्याइगु ल्वय्। ने.वातको विकारले च्वास्स चस्कने रोग, हुप। gastric pain, pleurisy.

हे[1], अ. हिसि दइगुया भाव, यइगुया चिं। ने. हिसी, मन पराउनुको भाव। charming, grace.

-बाये, क्रि. (ल) १. नुग: क्वमसाये। ने. चाख घट्नु। to be less interested. २. मयया वने। ने. घिनाउनु। to detest.

-बाय्चबाय्, सं नाग:तुग:, तसकं हेपय् याय्गुया भाव। ने. हेलचक्र्याई, निन्दा। condemnation.

-सि, सं. = हिसि।

-सेने, क्रि. हिसि मदया वने। ने. हिसी नपर्नु। to loose one's charm.

-स्याये, क्रि. (त) नाग: तुग: याये। ने. होच्याउनु, धज्जी वा खिल्ली उडाउनु। to ridicule, sneer at.

हे[2], सं. सुइतं स:तेत छ्येलीगु खँग्व:। ने. कसैलाई बोलाउँदा प्रयोग गरिने शब्द हे, ए। Oh! hello! vocative.

हेका, सं. हिक्का: लुमन्ति। ने. स्मृति, सम्झना। remembrance.

-तये, क्रि. (ल) लुमंके। ने. सम्झनु, सम्झना राख्नु। to remember, to memorize.

हेताये, क्रि. (त) दुहां वने, थलबल पकु चिने। ने. कुच्चिनु, कुचुर्किनु। (of metal container) to be indented, crushed.

हेने, क्रि. गेने, त:धंछु जुये। ने. बड्प्पन देखाउनु, गुड्डी हाँक्नु। to boast, to become proud. (हे. क्व-, थ-).

हेपंछ्याये, क्रि. (त) हेपं तिये, हेपय् याये। ने. हेप्नु, हेलचक्र्याई गर्नु। to insult, to oppress.

हे[illegible], सं. क्वथि थुनेगुया भाव। ने हेला, हेलचक्र्याई। hate, hatred. (हे. हेला-).

हेम्खेम, सं. सतिकं बुलाभाय् दइगुया भाव, हित्तचित्त। ने. बसाउठी, हिमचिम, घनिष्ठता। intimacy, close friendship.

हेये, क्रि. (ल) १. हेय्कूगुयें हेये, सुंक च्वने। ने. फकिनु, फुस्ल्याइनु। to be enticed, allured. २. काये मछिंक लाये। ने. विवस हुनु वा आभार मान्नु। to be obliged. ३. मुस्या गेये, खँ नेंके (मचायात)। ने. फकाउनु, फुर्क्याउनु। to coax, be flatterd.

हेला, सं. क्वथि थुनेगुया भाव। ने. हेलचक्र्याई, हेलाँ। contempt, hatred (हे. हेमाति).

हेसें, अ. छू सु, ह्यामि पहचा। ने. अटेरीपना, बूझ पचाहापन। pretext, pretentions.

-माय्, सं. (भास-,-गू) हेसें खँ, न्यागलां प्यागलां खँ। ने. होच्याउने खालको कुरा, आडम्बरी कुरा। a ridiculous, pretentious remark.

-ल्हाये, क्रि. (त) सुइतं क्वथि थुना: खँ ल्हाये, (कसैलाई) होच्याएर कुरा गर्नु। to remark ridiculously, pretentiously.

हैं, अ. (द्वि). ह्याउँ ह्याउँ नं:गुया भाव। ने. रातो रातो हुनुको भाव। reddish.

-धाये, क्रि. (ल) हैं हैं धाये, ह्याउँ नये। ने. रातोको भाव हुनु। to become reddish.

हैंग्लें, अ. ह्याउँ न:गुया भाव। ने. रातो हुनुको भाव। reddish.

-चिने, क्रि. ह्याउँ नये। ने. रातिनु। to redden.

-मैंग्लें चिने, क्रि. ह्याउँसे च्वने, ह्याउँ नये। ने. गाढा रातो हुनु। become deep red.

हैंग्वा:, सं. (ग्वाल-,-कू) हिंग्वा:, सिं च्याना: जिलं मवंगु। ने. गोल, कोइला। charcoal.

हैंलिये, क्रि. (त) हिसि दया वये। ने. हिसी पर्नु। to have charm.

हेय्, अ. धापु क्वातुकेत खँपुइ छ्येलीगु खँग्व:, जिके म्हिचाय् ग्येवा छ्ग: हेय् मन्त खनिसा। ने. साँच्चै, साँच्चीकै। an emphatic particle.

हेय्कथं, क्रि. वि. ख्यालं ख्यालं, निलं मखु। ने. ख्याल ठट्ठामा। falsely, ridiulously.

-या, वि. अथें ज्यानात:गु। ने. बनावटी, नक्ली। artificial.

हेय्कुसा, सं. वइकें ध्वइकें हेय्का: नइम्ह। ने. ठग। a cheat.

हेय्के, क्रि. १. मखुखँ ल्हाये, भ्रंग:लाये। ने. झूठ बोल्नु,

भुक्याउनु । to talk falsely, deceive. २. थ:पाखे साले, थ:गुखँय् हये । ने. आफ्नो पक्षमा तान्नु, लहसाउनु । to entice, allure. ३. लय्ताय्के । ने. रिझाउनु, फुस्ल्याउनु । to propitiate.

हेय्केकयं, क्रि.वि. हेय्के भनं । ने.फुस्ल्याउने किसिमले, रिझाउने पाराले । falsely, propitiatingly.

ह्यं, अ. हनेबह जुइगुया भाव । ने. योग्य, उत्तम । worthy. (हे. क्व-, थ-).

ह्य:, अ. आय्बुइगुया भाव वा चिं । ने. घोको, घ्याउन्न । longing. (हे. मचा:- मिसा-, ल्यासे-, ल्वापु-, हता:-).

ह्याकिं, सं. (किन-) ह्याकुं, हेता:गुया चिं । ने. कुञ्चिनु वा पेञ्चिनुको भाव, कच्याककुचुक । indentation.

-वने, क्रि. १. गनं गा: वने, हेताये । ने. कुञ्चिनु, कुचुर्किनु । to be indented.

ह्याकु, सं. (-गू) लुमन्ति । ने. स्मृति, सम्झना । remembrance.

-तये, क्रि. (ल) लुमंका तये । ने. सम्झना राख्नु । to remember.

-वये, क्रि.(ल) काचाक्क लुमन्ति वये । ने. एक्कासि सम्झनु । (of a sudden recollection). to recur.

ह्याकुला, सं. झ्वाप्यं, ला छ्व: दा: छ्व: व छेंगू पेपुंगु ला । ने. ह्याकुलो । rump, breast (of cut meat).

ह्यामि, सं. मछालाभाय् मदुम्ह । ने बुझपचाहा, पेच्चर । a shameless, immodest person.

-पह:, सं. (हल-,-गू) मछालाभाय् मदुगुया भाव । ने. निर्लज्जता, नकच्चरोपना । shamelessness.

ह्याउँ, वि. हेंग्लें, ह्याउँ दुगु । ने. रातो । red.

-के, क्रि. ह्याउँसे च्वंके । ने. रातो पार्नु, रक्तिम गर्नु । to redden.

-ज्वर, सं. (-गू) ख्वा: ह्याउँक च्याइगु ज्वर, म्हछम्हं ह्याउँ च्यात: दया वइगु ज्वर । ने. उदर्ध, अनुहार रक्तिम हुने जरो । scarlet fever.

-मचा, सं. मुलया मचा, दुरु त्वंनिम्ह मचा । ने. दूधे बालक । a suckling baby.

-लईं, सं. (-पु) १. म्हेय् म्हेय् धा:गु लईं । ने. गाजर । carrot. २. ह्याउँ जातंगु लईं । ने. रातो मूला । red radish.

ह्व, अ. ह्वलेगुया भाव वा चिं । ने. हुरयाई, छर्ने काम । hurling, act of hurling.

-ज्या, सं. (-गू) सामाज्या ह्वलय् पुसा ह्वलेगु ज्या । ने. बिउ छर्ने काम । sowing, seedling.

ह्वच्याक, क्रि. वि. न्याय्ये न्यंक, खिचां ह्वच्याक उइय: । ने. झम्र्टुला वा टोकिहालुँला झैं गरेर (भुक्नु) । (to bark) aggressively, in a biting attitude.

ह्वच्याये, क्रि. (त) १. ह्वच्याक उये, न्याय्थें सने । ने. झम्टने गरी भुक्नु । to bark aggressively. २. तिपा नके, नय्काये । ने. गाँज्नु, छोप्नु । to attack.

ह्वनागा, सं. (-पु) भू दुगु गा, ह्वना त:गु गा । ने. जोडिएको वा जोल्टिएको खास्टो । a joined shawl.

ह्वने, क्रि. १. स्वाये, कताके । ने. जोड्नु, गाँस्नु । to join, attach. २. तेपू माचा ह्वने च्वने याये । ने. दाम्पत्य जीवन बिताउनु, निर्वाह गर्नु । to lead a conjugal life. ३. स्वापू तये, कुलि चिने । ने. मित्रता गर्नु, सम्बन्ध जोड्नु । to ally.

ह्वपुये, क्रि. (ल) नय् वा त्वने बलय् मखुथें सास: ल्हाय् वये, भ्वेभ्वे कने । ने. सर्कनु । to choke. (of food or drink) to go down the wrong way.

ह्वपु, सं. ह्वपुइगुया भाव वा ज्या । ने. सर्कनुको भाव वा प्रक्रिया । the act of choking.

-मुसु, सं. फिनां फी मफय्क ह्वपुक वइगु मुसु । ने. लहरे खोकी । whooping cough.

ह्वपक्वाये, क्रि. (त) १. झ्वाकलय् थुने । ने. बहकाउनु । to mislead. २. अप्व: खर्च याके । ने. बढी खर्च गराउनु वा गर्न लाउनु । to cause to spend more.

ह्वक्वाये, क्रि. (त) १. ज्याखँय् न्हेचिले । ने. होमिनु, धावा बोल्नु । to assault. २. धेवा माक्व स्वया: अप्व: फुये । ने. बढी खर्च हुनु, टुट्टा सहनु । to suffer a loss.

ह्वये, क्रि. (ल) १. सिख: साख:या चं ह्वालुये । ने. जोर्नी खुकुलो हुनु । (of a clasp) to loosen, to

dislocate. २. मुखू बेने । ने. कोपिला फुट्नु, फुल्नु । (of a bud) to open.

ह्वय्‌रां, सं. (रान-) ह्वारा ह्वारां घेबा ह्वलीम्ह, सर्वय् थापा । ने. सोच विचार नगरी पैता फुक्ने, हुर्दङ्गे । a spendthrift.

ह्वलि, सं. फागु, अभीर ईका: म्हितइगु छगू नख: । ने. होली । a colour festival.

-पुनी, सं. (न्हु-खुन्हु) ह्वलि म्हितीगु पुनी, फागु पुनी । ने. फागुन पूर्णिमा । the full moon of spring.

-मे, सं. (-पु) ह्वलि बलय् हालीगु मे । ने. होलीमा गाउने गीत । a seasonal song sung during this.

ह्वले, क्रि. चिच्चा: दंके, च्यापाँय् ह्वाये । ने. हुर्‍याउनु, छर्नु । to hurl, scatter. (हे. घेवा-, म्ब-, ल:-).

ह्वस्तेंक, क्रि. वि. च्वत्यंक, च्यतानक्क । ने. बेगले, हुत्तिने गरी । (to pull, push) suddenly, with a great jerk.

ह्वं, सं. (ह्वन-,-गू) निगू खुसि ह्वना च्वंगु थाय् । ने. दोभान । a confluence of rivers.

-ग:, सं. (गल-) पुलां भासं वंग:यात धाइगु खँग्व: । ने. इन्द्रचोकलाई भनिने शब्द (पुरानो) । (arch.) Indrachok.

ह्वंके, क्रि. इहिपा:या ज्वलय् नापं तया: थायभु न्हेच्याके, छ्यं छ्यं थीके । ने. दुलहा दुलहीलाई मङ्गल थालीमा विधिपूर्वक एक साथ खुवाउनु । to perform a marriage ceremony.

ह्वंखाये, क्रि. (ल) प्वने वा प्वंके, ह्वंखाय्के । ने. रित्तिनु वा रित्याउनु, खालीखाल्सामा पर्नु । to vacate, cause to vacate.

ह्वंखाय्, अ. तसकं आसं थाय्गुया भाव वा चिं, हिस्सिनु वा भुस्सिनुको भाव, फुस्सा । to one's great disappointement. २. प्वंखाय्, छुं मदुगु वा प्वंगुया भाव । ने. शून्य । empty, vacant.

ह्व:, सं. (ह्वत-) प्वा: पिचा:गु ह्व:चा । ने. प्वाल, म्वाङ्ग । a hole, opening. २. बय्या प्वा: । ने. बाँसुरीको स्वर-श्रेणीको प्वाल । the scale of a flute. ३. धासि । ने. योनि (अपभाषा) । (sl) the vagina.

-खने, क्रि. १. प्वा:खने । ने. प्वाल पार्नु, छेड्नु । to perforate २. कला: तये । ने. सतीत्व बिगार्नु । to seduce.

-ता:, सं. (ताल-,-गू) १. छिंगु ई, अवसर । ने. मौका । an opportunity, chance. २. ला:सु ई । ने. बसिबियाँलो, फुर्सत । leisure.

-ता:स्वये, क्रि. (त) छिंगु ई पिये । ने. मौका पर्खनु । to wait for the right opportunity.

-नुग:, सं. (गल-) नुग: तफा:म्हं मनू । ने. उदार हृदयको व्यक्ति । a open-hearted person.

ह्व:ल्फास्त, सं. (-गू) कलंपु, सिमन्तिं ज्वंकेत ताइगु नया कुचा । ने. सिमन्टीले गाह्रो समाउने वा अठ्याउने गराउन चौकोसमा ठोकिने फलामे काँटा, होल्डफास्ट । an iron dog, hold fast.

ह्व:स, सं. (-गू) चेसना, न्हेलं चा:गुया भाव । ने. होस । sense, sensibility.

ह्वा, अ. जुलय् ह्वाय्गुया भाव । ने. कौडा हान्नु वा पासा गुडाउनुको भाव । the act of rolling dice or throwing cowrie shells.

-गुलु, सं. जुवा:, ह्वाजुवा: । ने. जुवाडे । a gambler.

-जुवा:, सं (वाल-) दाउ ह्वाना: म्हितीम्ह जुवा च: । ने. पासा वा कौडा हान्ने जुवाडे । a gambler, the roller of a dice (हे. जुवा:).

ह्वाकाप्वाका, १. सं. नुग: भारा भारा मिनीया भाव वा चिं । ने. मुटु ढुकढुक हुनाको भाव, धड्कन । palpitation.

ह्वाचु, अ. काचाक्क ल्हा: ल्ही वनीगु । ने. झटपट, छिटो । quick, fast.

-के, क्रि. काचाकिचिं ल्हा: वाये । ने. झटपट हात चलाउनु । to act rapidly. (हे. ल्हा:-).

ह्वाज्य:, सं. (जेल-) ग्वाज्य: । ने. लट्ठक । an idiot. (हे. चाकु-)

ह्वाज्या, वि. ह्वालु , त:ग्व: त:पा: । ने. खुकुलो । loose.

ह्वातां, वि. तसकं तह्व:गु । ने. ह्वाङ्ग परेको, उदाङ्ग । a large hole.

-च्वने, क्रि. तह्व: जुये, भराय् ह्व: खने दये । ने. ह्वाङ्ग पर्नु, (प्वाल) ठूलो देखिनु । (of a cavity or

gap) to become large.

ह्वानाअय्ला:, सं. (लाख-,-प्ति) भिंका त:गु अय्ला:, लीला ह्वात कि अय्ला जुइ । ने. परिष्कृत वा कडा रक्सी । redistilled liquor, pure spirit.

ह्वानाक्क, क्रि.वि. तसकं, म्वाला क्या: । ने. दनदनी, धपक्क । (to flare up) with a blaze, abruptly.

ह्वानाह्वाना, क्रि. वि. दिपा: मदय्क, भन भन तसकं । ने. धपधप बल्ने गरी । (to flare up) abruptly, in rapid succession.

ह्वाये, क्रि. (त) १. कें साकेत फिकू वा मी क्वेके । ने. फान्नु । (of a flovouring) to fry in oil or ghee. २. ह्वाकलय् धुने । ने. फुक्याउनु, फसाउनु । to mislead. ३. जुलय् ह्वयि, पाँय् वा कउ म्हिते । ने. जुवा खेल्नु । to gamble, roll dice in gambling. ४. फसय् तये । ने. हावामा फिँजाउनु । to expose to the air. ५. सकस्यां य:म्ह जुये । ने. लोकप्रिय हुनु । to be popular. (हे. ल्वकं-). ६. स्यंगु अय्ला: वा लीला: हानं भिंके । ने. खस्केको वा बिग्रेको रक्सी फेरि बनाउनु, सपार्नु । (of less alhoholic liquor) to redistil.

ह्वाराक्क, क्रि. वि. १. छक्वलं, आकाफाकां घचाया वयवं ह्वाराक्क ल्व्हय् वल । ने. एक्कासि, हुलुक्क । (to vomit) abruptly. २. छयुं आकाफाकाय् । ने. अकस्मात्, धपक्क । abruptly, in a blazing succession (to flare up).

ह्वाराहिरिं, क्रि. वि. काचाकिचिं, मन्ह्यंमन्ह्यं । ने. अटाई नअटाई, अटेसमटेस गरेर । (to come out steam or smoke) in thick coils.

ह्वालाह्वाला, अ. नस्वा:गुया भाव वा चिं । ने. मगमगाउनुको भाव वा प्रकिया । fragrant odour.

-नस्वाये, क्रि. (त) स्वां सिंया न न्हासय् थेंक वये । ने. बास आउनु, मगमगाउँदो सुबास नाकसम्मन आइपुग्नु । (of a fragrant odour) to waft in the breeze near one's nose)

ह्वालांफ्वालां, वि. तसकं ह्वालुगु । ने. ज्यादै खुकुलो । very loose.

ह्वालु, क्रि. वि. त:धं वा तपा: । ने. ठूलो वा खुकुलो । loose.

-क, क्रि. वि तपाय्क, त:धंक । ने. खुकुलो हुने गरी । in a loose manner (to make a garment).

-के, क्रि. तपाय्के, तजुके । ने. खुकुल्याउनु, ठूलो पार्नु । to loosen.

ह्वाल्ल, अ. हल्ल चल्ल, उलेगुया भाव । ने. उदाङिनु वा सुइँकिनुको भाव । exposing, whizzing.

-जुये, क्रि. (ल) फसय् फिसय् हिला त:गु जुये । ने. उघारिनु, खोलिएको हुनु । to be exposed to the air or sun.

-नस्वाये, = ह्वालाह्वाला नस्वाये ।

ह्वासाक्क, क्रि. वि. १. याकनं, स्वस्वं हे, छं काय् ह्वासाक्क त:धिक जुल खनि सा । ने. छिटो, हलक्क (बढ्नु, हुर्कनु) । (to grow, develop) profusely, promptly. २. याकनं, काचाक, ह्वासाक्क जानया: वा खंला ? ने. छिटो, तुरुन्त । immediately, instantly.

ह्वासाह्वासां, क्रि. वि. १. स्वस्वं हे, याकनं, ध्व स्वांमा ह्वासां ह्वासां तमा जुल । ने. छिटो, हलक्क (बढ्नु, हुर्कनु) । (to grow, develop) profusely, promptly. २. लिमला: फमला:, याकनं, मचां ह्वासा ह्वासां जा नल । ने. छिटो, हतार हतार, फटपट । quickly, instantly. ३. मचाय्क, सीमदय्क, मखुथें नेंक, थुगुसी जाकि जिकि नं ह्वासा ह्वासां क्वलात थें च्वं गये ? ने. नजानिंदो पाराले, चालै नपाई । unknowingly, trickily.

ह्वास्स, क्रि. वि. १. न्हासय् थेंक, कुने ला लि दय्कल जुइका ह्वास्स नस्वा: । ने. हुत्तिएर, नाकको ढ्वेउसम्म, हुस्स (बासना आउनु) । (of a fragrant odour) to waft in the breeze, approaching the nose. २. हतिक, इइपंक हासिया पुसा छु उल हा ह्वास्स वल का जि थाय् । ने. कहाली लाग्ने गरी, अतालिने गरी (बाफ वा धुँवा आउनु) । (of vapour, poisonous gas) to burst out or come out with a whizzing sound.

ह्वाँउँ, अनु १. खिचाया ऊस: । ने. कुकुरको भुकाइ । the barking of a dog. २. ग्यानापुक चिल्लाय् दंगु वा हा:स: । ने. जनावरको चित्कार, हुइया । a howl

-क, क्रि. वि. न्यायेयें नेंक: । ने. टोकुँलाफैं गरेर (भुक्नु) । with an excited barking (to bite).

-चा, सं. मचा भासं खिचा, कुकुचा । ने. (बा. भा.) कुकुर । a dog (chv).

-याये, क्रि. (त) खिचां न्याये । ने. टोक्नु (कुकुरले) । to bite.

ह्वाँय्, अनु. ख्व: स: । ने. रुवाइ । weeping.

-क, क्रि. वि. प्यांकक्, हुनिं हानिं मदय्क मचातय् छुमालं ह्वाँय्क ख्वया बिल सिघल । ने. बिनसित्तै, प्याच्च (रुनु) । at random, without any reason (to weep).

-ह्वाँय्, क्रि. वि. तसलं दिपा: हे मदय्क । ने. क्वाँक्वाँ, डाँको छोडेर (रुनु) । with a loud report (to weep)

ह्वाँय्च्वाँय्, अ. नाग: तुग:, ख्वथि थुनेगुया भाव वा चिं । ने. खिल्ली वा धज्जी उडाउनुको भाव । ridicule, insult.

-जुये, क्रि. (ल) हेबाय् चबाय् या:गु जुये । ने. अवहेलित वा तिरस्कृत हुनु । to be ridiculed, insulted.

-याये, क्रि. (त) हेबाय् चबाय् याये । ने. अवहेलना वा तिरस्कार गर्नु । to ridicule, insult.

ह्वांजु, सं. (-ज्व:) ह्वालां फ्वालांगु सुर्वा: । ने. खुकुलो सुर्वाल, पाइजामा । a pair of pyjama, loose trousers. (हे. लहंगा).

ह्वांतां, सं. (तान-) मथूम्ह, ध्वां । ने. लठुवा, अबुझ । an idiot, fool. २. ह्वांग वांखा:गु प्वा: । ने. ह्वाङ् परेको भ्वाङ्, ठूलो प्वाल । a big hole, hollow.

-ख:जा, सं. चाकु ह्वाज्य: । ने. लठेबो, होस्ल्याङ् । a simpleton.

-पह:, सं. (हल-) चाकु ह्वाज्य:सु । ने. लठेउरोपना । idiocy.

ह्वांह्वां, क्रि. वि. १. ह्वाँय् ह्वाँय्, तत:सलं (ख्वये) । ने. क्वाँक्वाँ, डाँको छोडेर (रुनु) । (to weep) aloud. २. मन्हयं मन्हयं, खन ला धुं, हुं भउप्वालं कुँ ह्वांह्वां वया च्वंगु ? ने. अटेसमटेस गरेर (धुँवा आउनु, बाफ निस्कनु । congestedly, with a rapid spurt (to smoke, vapour).

ह्वा:, वि. १. सकस्यां य:म्ह । ने. लोकप्रिय । popular. (हे. ल्वकं-). २. हिलात:गु, चंक्कंका त:गु । ने. खुला, उधारो । exposed, open. (हे. फसं-).

-ह्वा:, क्रि. वि. = ह्वां ह्वां ।

ह्वे, अ. च्वे खाय्गुया भाव, अप्वय्गुया चिं । ने. टिमुर्किनुको भाव, बढ्ता, अति । conceit, excess.

-च्याये, क्रि. (त) न्याय्यें नेंक उये । ने. टोकुँलाफैं गरी भुक्नु । to bark aggressively.

-लने, क्रि. ह्वेरां पहलं धेबा फुके । ने. हुर्दङ्गे पाराले खर्चनु, फुक्नु । to spend prodigally.

परिशिष्ट

१. नेपाली-नेवार शब्दावली
२. अङ्ग्रेजी-नेवार शब्दावली
३. समान शब्दावली

परिशिष्ट १

नेपाली-नेवार शब्दावली

अ

अंकुश. चं, (-)
अँध्यारिनु, खिउँये
अँध्यारो. खिउँ
अँगार. हेंग्वा:
अँगाल्नु, घय्पुये
अँगाल्नु, पाचिने
अँगालो, घय्, घसि
अंश. अंग्स
अकमकाउनु, थिपने
अकमकिनु, लालाबुये
अकस्मात, आकाभ्काकां
अकिंचन. जकमि
अक्सर. गबलें, (-)
अक्कनबक्क, वातां
अक्षतां, आखेय्
अक्षर. आख:
अगावै, न्हेजवां
अगि. न्ह्य:
अगुल्टो, मिलापू
अगुवा. न्हेलुवा:
अगुवा. गुलु[१]
अग्निकुण्ड. मथ:
अंगारपत्र, मसिभ्वं
अग्रसर हुनु. न्हेचिले
अग्रिम. न्हेजवां
अग्लो. तजा:, तधी
अघाउनु, नुने, फुधने
अघि. न्ह्य:, न्हापा
~**बढ्नु**, न्हेचिले
~**सर्नु**, न्हेब्वाये, ज्याये
~**सार्नु**, न्हेछ्याये
अघुलनशील, कक:, तितिकक:
अचम्म, अजू
अचेल. थुथाय्
अचेल. थउँकन्हे
अजमोदा. अज:मू
अज्ञान, अग्यां
अचानो. त्वाक:
अचार. सनां, (-)
अचेतन, भुंमिं
~**मन**, च्वंनुग:
अजङ्को, भराय्
अझ. झन
~**बढी**, अझं
अझसम्म. नि[४]
अझै. अय्नं
अटेरी. नमाय्, नतेरी
अट्नु, न्हेने
अटाउनु. न्ह्यंके
अठल. अथ:
अडकल, तातुना
-**बाज**. ताकसिं
अडचन. पिलय्
अडान. था१
अडेसिनु. लिधने
अडेसो. लिधंसा
अड्को. पका:

अण्डकोश. क्वासि, सिफा
अण्डाकार. खेँय्‌बां
अतालिनु. इइपने
अतिथि. पाहां
 –गृह. पाहांछेँ
अतिरंजक. फय्‌गं
अतिरंजन. ब्वाय्‌खँ, बराय्‌खँ
अथवा. बाय्, (-)
अदुवा. पालु
अदृश्य. खनेमदु
 ~पिशाच. भुमि, भुंमिं
अद्वितीय. ज्व:मदु
अध. बा, बछि
 -कल्चिनु. बाबुये, छुछुधाये
 -कल्चो. बाबू, कचवं
 -पाको. छेँछेँ, बाबू
 -बैंसे. बाज्य:वं
 -मरो. बाम्हसी
अधिकरण. सं[२], य्
अधिकार. वां, हक
अधिपति. छत्रपति, जुजु
अध्याय. द्या, किच:
अनकनाइ. थिकु[२]
अनगिन्ती. इल्ल, यक्व
अनावश्यक. म्वा:[२]
अनि. ढोग, भागि
अनि. अले, ले
अनुकम्पा. कन्ना
अनुकरण गर्नु. स्वले
अनुकृति. स्वला
अनुदान. छाय्, ल्हापं
अनुभव. न्वखं, अनुभोग
 ~गर्नु. न्वखने, भ्वगय्‌याये
अनुमोदन. नाला, (-)
 ~गर्नु. नाले, नालाकाये
अनुरोध. इनाप
 ~गर्नु. इनापे, इनाप याये
अनुहार. ख्वा:
अनेक. यक्व
अन्त. मेय्‌थाय्
अन्तपुर. गल:[२]
अन्तर. ग:[२]
 -ज्ञान. गसु
 -दृष्टि. नुग:मिखा
 -वार्ता. न्हेस:लिस:
अन्तर्नु. लक्खु
अन्तस्करण. दुनुग:
अन्तिम. लिपाया
 ~मिति. अलिफछे
अन्ती. अन्ति
अन्दाजी. ति[२]
अन्धी. कनि
अन्धो. कां
अन्धो. उकइ
अन्याय. अन्या:
अन्योल. आछु
 –मा पर्नु. आछुकने
अपराधी. द्वका:[२]
अपरान्ह. बान्हि, लिसु
अपर्झट. काचाक्क
 ~आम्दानी. हसुबलि
अपर्याप्त. मगा:, मचा:
अपान. आंपां
अपुताली. दहं, (-)
अपुतो. अपुता (सं. अपुत्र)
अब. आ:, आव
 -देखि. आवंलि
अबूझ. ह्वान्ता
अबेला. लिबाक्क
अभिनय. भाउ, स्वला
 ~गर्नु. भाउयाये, स्वले

अभिनेता, प्याखंम्वः
अभिनेत्री, प्याखंम्वः, मिसा
अभिभारा, भाला
~लिनु, भालाकाये, क्वबुये
अभिभावक, हामा
~दिवस, हामादिं
अभियुक्त, द्वकाः
अभिलाषा, मन्तुना
अभिवादन, भागि, अनि
अभ्यागत, मूपाहां
अभ्रक, फिपू
अमनचैन, चितासुख
अमलपित्त, हियुफय्
अमला, अम्बः
अमावासा, खिमिला
अमिलिनु, पाउँये, तिकुये
अमिलो, पाउँ
अमिल्याउनु, पाउँके
अम्खोरा, तांफ, आंख्वरा
अम्बा, आमाःसि
अयन, दिसि, सि
अरिङ्गाल, बँहा, क्वंचाहा
अर्को, मेय्[२]
अर्घेलो, छ्रू, सू, हू
अर्ति, न्वासा, (-)
अर्थी, कुताः
अर्ध, बा, ब
-चन्द्र, बामिला, बाजाःमिला
—चेतन, ज्वलं
—विराम, बात्याकः, (-)
—सिल्ली, बागःवँय्, ताज्या
अर्ना, अर्ना, बंमेय्
अल्काइ, अलःकइ
अलिकति, भचा
अलिखेर, लिपा, भचालं
अलिनो, न्यालु (सं. अलवण)
अलैंची, अलईचि, एला
अल्झनु, तकेने, स्वये
अल्पक्का, अल्पक्का
अल्पतम, म्हंम्ह, म्हतिंम्ह
अल्लारे, यांध्यांमदु
~पाराले, लंतंफंतं
अवरोध, पिलय्
अवस्थित, लाः[२]
अवाले, अवाः
असंख्य, अल्याख
असर्फी, असल्फि
असला, असलान्या
असाध्य, न्याक्क, सिक्क, (-)
असिना, प्वँ, पु
~पर्नु, प्वँगाये, प्वँवये
अस्तर, दुबः, दुबःसा
अस्तरा, चंता
अस्ताउनु, बिये, लुकुबिये
अस्ति, म्हीग
अस्तित्व, दु[२], दुयाचिं
अस्थिपञ्जर, कंलाय्
अस्पताल, अस्पताः
अस्सी, चय्[१]
अहंकार, दिमाख, (-)
अहिले, आः, आव
अहिल्यै, थथें, आःहे
अहोरात्र, चान्हिं

आ

आँ, आं
आउँ, आउँ
आँखा, मिखा[१]
-खोल्नु, मिखाकने
आँख्ला, मिखा[२]

आँग, म्ह, जिउ
~**तान्नु**, धुँपेने
आँट, आँत
आँधीबेरी, वाफय्, धाकु
आँप, अं[1]
आँसु, ख्वबि
आउन्स, अउँस
आकलझुकल, आकाझाका, झा:झू
आकार, बां:, (-)
आकाश, आल, सर्ग:, (-)
—**दीप**, आलमत
आकु, ल:, (-)
आकृति, बां, बान्कि
~**बन्नु**, बांलुये
आखिर, आखिर[1]
-**मा**, आखिरय्
आगन्तुक, पाहां
~**पुस्तिका**, पाहांसफू
आगम, आगं (सं. आगम)
~**कोठा**, आगंक्वथा
आगो, मि[२]
~**ताप्नु**, मिकुये, कुये[1]
आग्नेय पत्थर, लसां
आग्लो, खग:, बिलाग:
आचमन, नसला, (-)
आघौं, आकिवं
आचरण, चलि, लजि
आचरण, बय्बसा, (-)
आची, आछि
आच्छु, आछु
आज, थनि, थउँ
आज्ञा, उजं, (-)
~**दिनु**, उजने, आज्ञायाये
आतसबाजी, पतका, (-)
आत्मा, नुग:द्य: (-)
-**राम**, भत्तु
आदर, गंता, हना
~**गर्नु**, गंताये, हने
आदान, काल
~**प्रदान**, कालबिल
आद्योपान्त, ज्व:छिं
आधा, त्या[२], ब, बा
आधार, थ:
आधि, बछि
आधुनिक, न:लि, न्हू
-**ता**, न:लिसु, न्हूपह:
आना, आना
आनीबानी, गउ[२], (-)
आन्द्राभुँडी, गुलि[२], झुकु
आफन्त, थ:थिति
आफू, थ:
-**खुशीले**, थ:यसें
आफै, थव, थवं
आभास, किपालु, न्हेलु
आमूल, हांनिसें
~**परिवर्तन**, हिउपा:, हांलिना मांलिना
आम्खोरा, आम्ख्वरा
आम्दानी, हसा, हसु
आयस्ता, आयस्ता
आरम्भ, छुना
~**गर्नु**, छुने, न्हेलुये
आराम, झासु
~**गर्नु**, झासुलने
-**गृह**, लय्ता:छें, चपा:
आरु, ब:सि
आरोह, थला
~**अवरोह**, थलाक्वला
आर्द्रता, न्हसि, न्ह:
आलटाल, आलेंतालें
~**गर्नु**, आलताल याये

आलस्य. उसि
आलाप. थलाक्वला
आलिङ्गन. घसि, घस
आलु. आलु
आलोचक. कुंखिनिम्ह, (-)
आलोचना. क्ववाला, दुवाला, कुंखिना
~गर्नु. दुवाले, क्ववाले, कुंखिने
आलोपालो. पालंपा:
आल्मारी. आल्मारि
आशौच. खय्बिलि, (-)
आशौच. दू, दु:ख
आश्चर्य. अजू, छक्क
आश्रम. थाय्, बाय्[१]
आस. आय्, आस
~गर्नु. तातुने, आय्स्वये
आसन. च्वँसा
आस्तिक. द्य:वँय्

इ

इच्छा. मन्तुना, (-)
~गर्नु. मन्तुने
इजार. इजार
इज्जत. इजत (अ. इज्जत)
इतरिनु. न्हेसेंछुये
इञ्च. तु[३], (-)
इनामेल. इनामेल
इनार. तुं, तुंथि
इन्द्रजाल. भुलांज्या, (-)
इन्द्रधनु. कपं, कँ[२]
इन्द्रेनी. लाय्लामा, कपं
इन्द्रेनी. पलसुं
इलाका. इलाका (अ. इलाक)
इमिलि. तितिसि
इष्ट. इस्त, पासा
इष्टकोट. इस्क्व:त
इस्त्री. क्वा:बसा
ईंट. अपा
ईख. इख (प्रा. इक्ख)
ईशान. यंकुलि, ज:थथकुं
ईश्वर. द्य:, नुग:द्य:

उ

उँग. गुजु, आनां
उँघ्नु. भुकुब्वाये
उँचो. थँ[३], थथु
उँट. उँथ (सं. उष्ट्र)
उकाली. थ, थथु
~पर्नु. थथ्याये
उकालो. पा:[४], तस्वा:
उकुच. उकुम
उकुसमुकुस. इप:, उकुमुकु
~हुनु. उकुमुकुदने
उखान. छुनाखँ, (-)
उखु. तु[१]
उखेल्नु. लेहेंथने
उघ्रिनु. चकने
उघ्रेको. चकं
उग्लिनु. ग्वाये
उघार्नु. खने
उघ्रनु. चाये[२]
उछ्रनु. न्हेलंब्वाये
उचाल्नु. ल्ह्वने, कुले[२], थिने
उचेरो. ख्वबसिं
उच्चता. चसु
उच्चारण. न्वसु
उच्चाट. वालु
~लाग्नु. वालुये
उछिन्नु. लिफ्याये
उछिन्नु. लिलाके
उछ्रिनु. फ्वंगाये

उज्यालिनु, खये[2], तुयुये
उज्यालो, ज:[2], जति
~**हुनु**, थिये[1], खये[2]
उठाउनु, थने
उठेको घर्सो, तु[4]
उडाउनु, ब्वेके, हिस्याये
उडान, ब्व२
उडुस, धँय्
उड्नु, ब्वये
उता, उखे
उति, उति
उत्तरदायित्व, थापाला
उत्तरायण, चिकुलासि
उत्तरी भेक, थ:ने
उत्ताउलो, भसं, द्वालु, बरायूचा:
उत्थापक, थिंसा
उत्रनु, लेहेंबुये, लिपुये
उत्रिनु, लेहेंदने
उत्सव, पर्व, नख:, (-)
उत्सुक, आपुलु
उदय, लूर
उदर्ध, ह्याउँज्वर
उदाङ्ग, ह्वातां, छ्यातां
उदाङ्गिनु, धचिये
उद्घाटन, उला, उलेज्या
~**गर्नु**, उले
उद्यान, लिबि[1]
उधारो, थिंका:
~**लिनु**, थिंके, थिंका:काये
उधुम, न्याक्क (प्रा. उद्धुम)
उनी, व[1]
उन्नति, न्ह्या:पला:, (-)
उन्नु, हने
उपकरण, बसा, भ:
उपकेश, सतानि, बाल
उपचार, सुसा:
उपन्यास, चिनाबाख, (-)
उपदेवता, द्य:चा
उपदेश, छ्याता, न्वासा
उपद्रयाहा, अस्य:
उपबुज्रुक, च्वकानाय:
उपलब्धि, ध्वकबा:
उपवास, अबसं
उपहार, देछा, बिसा
उपाय, कुत:, अकल
उपियाँ, कुसि
उफ्रनु, तिंन्हुये
उफ्राइ, थिक:, हाचां
उबाउनु, थिये, तुये
उबाउनु, ध्वतुये
उब्रनु, लेने
उभिनु, धने, दने
उमाल, दासि
उम्लनु, दाये
उरन्ठेउली, आंलि
उरन्ठेउलो, आंला
उराठ, भिंभां, गर्खेसे
~**लाग्नु**, गर्खेसेच्वने
उराठिलो, भिंभांदंगु
उर्वरा, भा२, भू
उल्टिनु, ल्ह्वेवये, अ:खये
उल्टो, अ:ख:, अ:कथं
उल्लेख, न्हेथना
~**गर्नु**, न्हेथने, ध्वके
उषा, नसंचा
उसिना, उसिना
उसिन्नु, मने
उष्णता, मूज:, क्वा:ज:
उस्काइ, व्छँखँ

अस्काउनु, छ्वने, छुलय्‌याये
उस्तै, उथें
~**देखिनु,** उथेंच्वने, लसिवये
उहाँ, वय्‌क:, अन
ऊ, त्यो, हुं, हुंगु

ए

एक अंक, छधा:
एकत्रित हुनु, छपा जुये, उलाये
एकथोक, छतांवेस
एकबाजी, छक्व:
एकलकाँटे, छखेधा:, छखेत्य:
एकलौटी, यक:ति
एकसाथ, पा:लाक, छक्वलं
एकांकी, छधा:प्याखं
एकान्त, याकल्वा
~**स्थल,** आगं
एकाबिहानै, न्हापां, न्हापनं
एकुन्द्रो जरो, अत:ज्वर
एकै चोटमा, म्वाक्क, छथुं
एक्का, एका
एक्लेबूढो, बाबाबु
एक्लै, छुतिं, याक:
~**बस्नु,** छुतिंच्वने, याकये
एक्स-रे फोटो, दुक्यंकिपा, (-)
एला, एला

ऐ

ऐंठे, अइंध्यामरि
ऐंसेलु, इसि
ऐना, न्हाय्‌कं

ओ

ओइलाइ, ङ्वा:
ओखर, ख्व:सिं
ओछ्याउनु, लाये, चकंके
ओछ्यान, लासा
~**पर्नु,** च्वतेने
ओडार, पाक्व
ओढाउनु, नेय्‌के
ओढ्नु, नेये, फाये
ओत, पाखा, पउक्व
~**लाग्नु,** पाखांकुके
ओथाउनु, फ्रासुलने, बुसुलने
ओरालो, पा: [४]
ओराल्नु, क्वकाये
ओर्लनु, क्वहांवये
ओर्लनु, जुये [२]
ओर्लेको सुर, क्वला [२], अवरोह
ओस, सुति, न्ह:
ओसिएको, थचा:, प्या:
ओसिनु, थचाये

औ

औंठी, अंगू (सं. अंगुष्ठी)
औंला, पतिं (सं. अङ्गुली)
~**काप,** काल्पि
औजार, भ:, तां३
औलादौला, तलफल, उलाय्‌फुलाय्
औलो, अउल
~**जरो,** चिकुज्वर
औषधी, वास:
~**मूल,** वास:तास:

क

कंकड, फिग:चा, च्याफि
कंकाल, कवं
कंचुक, मिचुलं, थारुलं
कँजूस, कता:, तिसिउ
कका, क:का
कक्रिनु, कय्‌कुने

कचहरी, मुँज्या
कचेरे, प्याचुलु
कच्चा वैद्य, ताकसिंवइदे
कच्याककचुक, झ्याफ्रि, (-)
कछुवा, काउले[२]
कजाउनु, कजय्याये, चिये
कज्याउनु, न्हेपने
कट, क:१
कटुस, स्यांगुलि
कटेरो, फिल्कू
कटौरा, सली
कट्टु, कत्तु
कठपुतली, कतांमरि
कठफोरा, सिंक्वा:भंग:
कठाङ्ग्रिनु, ख्वाउंतेले
कठालो, ग:तां
कठिन, थाकु
कठै, घा:[२]
कडा, करा[२]
कडा, छा[२], छा:[२]
कडा परिश्रम, हिच:ति
कन्ठस्थ हुनु, न्वय्वये
कति, गुलि[२]
कति, ग्व:[२]
कति बेर, गबाय्‌त
कथ्नु, कने, बाखने
कथ्ने पारा, कँपु
कनपारो, न्हकु
कनसुत्लो, न्हबि, न्हय्‌बि
कनिका, च्वकि
कन्चट, न्हकु
कन्डो, ख्यां
कन्नु, कँहाले
कन्याउनु, चासुये
कन्सिरी, न्हकुसँ

कपटी, कय्‌कुं
कपडा, काप:
कपास, कपाय् (सं. कार्पास)
कपूर, कपू (सं. कर्पूर)
कप्पु, लुकु, ल्वाका
कफ, खइ
कब्जा, कबजा
कमजोर, इलिफिलि
कमरपेटी, जँनी, लिबि
कमल, पले
कमलपित्त, म्हासुल्वय्
कमसल, बे[२], मभिं
कमानी, कमानि
कमारी, च्य:, भ्वातिं
कमारो, च्य:, बाबुचा
कमारेठट्टा, च्य:ख्या:
कमिला, इमू
कमीज, कमीज
कमेरो, ताकुचा
कम्पन, जिगि, थुरु
कम्पास, ख्वति
कम्मर, जँ
कर, कर
करङ, बपि
करछुलि, सुमिचा
करताल, कं[२], (-)
कराउनु, हाले
कराही, कराइ
करिब, थ्यंमथ्यं
करुवा, प्याकिं, प्यानकिं
करेला, कक:चा
करेसो, लिखा, लिबि
करौंती, क:ति
कर्कटो, पर्काल
कर्कलो, फकं

कर्केआँखा. केलेंमिखा
 ~**लाउनु.** केलेंहने
कर्चुली. चतंप्व:
कऱ्याङकुरुङ. कालेंकुलुं, सुपिंखा
कलम. च्वसा, लिखिं
कलियुग. कलि[२]
कलेजी. सेँलारङ
कलेजो. सेँ
कली. कले
कल्कीचरा. खताभ्कंग:, कल्किभ्कंग:
कल्चौंडो. दुरुप्व:
कल्पना. मन्तुना
 ~**गर्नु.** मन्तुने
कल्ली. कलि[१]
कवच. नहा:
कवल. कव:
कवाज. कवाज (अ. कवापद)
कवाफ. क्वा:[१], (-)
कविता. चिनाखँ, (-)
कसर. लिक:, (-), लिच्व:
कसरी. गथे, गथ्
कसार. लिक:मरि
कसिनु. कतिये
कसाई. नाय्
कसुर. कसू
कसूर. द्वं, बिद्वं
कसो. गथे
कस्तूरी. कस्तू
कस्मिरा. कस्मिरा
कहटारो. भेग:
कहाँ. गन, ग्व
कहानी. बाखं
कहाली. कँहाले, आँतय्
 ~**लाग्नु.** आँतय्चाये, कँहाले
कहिल्यै. गबलें
कहीं. गनं
काँक्रो. तुसि
काँगियो. काँय्, गाँय्
काँच. खा:
काँचुली. बिखू
काँचो. कचि
काँटा. अमू, दुसूचा
काँटेलङ्गुर. काक:
काँठ. देय्‌सि
काँडेसाग. कं[४]
काँढा. कं[१]
 ~**बिझ्नु.** कथंकये
काँध. ब्वह, बाहा
काँप्नु. ल्हुये, खाये[२]
काँस. कँय् (सं. कांस्य)
काई. वँय, वाचि
काउकुति. कुचु
काउली. काउले[१]
काका. कका
काग. क्व:[१]
कागज. भ्वं[१]
काछ. क:[२], का:
काजु. सूसिमि, (-)
काटीकुटी. उथें, धेनाथें
काट्नु. चाये[१], धेने, ताये[१]
काठ. सिं
काठ. कवय्[१]
कातर. काथ्रा
काल्नु. इता:फेने
कात्रो. देवं
कानून. तँजि, (-)
कानेकानेपिच्चे. कांकासा, (-)
कानेखुसी. सास:बुस:
 ~**गर्नु.** स्वांपुये
कान्छो. क्व, क्वजि

काप. सफूष्या, (-)
काप्चो. क्वपि, कुलां
काफल. कःबसि (सं. कटफल)
काम. ज्या, ज्यासँ
-चोर. ज्याखुँ, थकाः
-चोरनी. ज्याखुनि, थकिं
~रोक्नु. थपके
काम्नु. खाये, ल्हुये
कायदा. कथं
कारखाना. ज्यासः, ज्याकुथि
कारण. हुनिं
कारणी. कुसिं, छ्वँकुमि
कारिगरी. बिज्या
कार्तिक. कउला
कार्नेस. पःकू, (-)
कार्य. ज्या
कार्यशाला. ज्यासः
काल. काल[1]
—भैरव. मांकाःद्यः
कालो चस्मा. उंलचं
कालो जीरा. हजी
कालो धब्बा. ख्यापा, हाकुच्याः
कालोबजार. हाकुबजार
कालोबजारिया. हाकुबंजाः
कालोमाटो. कँचा
किचकन्नी. किनु, (-)
किच्नु. केले, तेले
केत. बाय्[2], (-)
केश्रो. किलिकिलिचा
केन. छाय्[1]
केन्नु. तर, (-)
केन्नु. न्याये
केरण्टोकी. मतिकुराः, कवय्[1]
करी. किकिचा, कीचा
कर्व्याल. किरुं, नमाय्
किलकिले. चमे
किल्ला. क्वाः२, क्वाथ, झतांगाः
किसमिस. यःसि, मितसि
किसिम. बाना
किस्ताबन्दी. थुच्चा
किस्ती. किस्ति
कीट. की
~डिम्ब. तुँ, त्वँ[1]
कीरा. की[1], त्वँ[1] (सं.कृमि)
कीर्तिमुख. छ्वेपः
कीलो. की[2]
कुँडिनु. तुने
कुँद्नु. कुनय्याये
कुकुर. खिचा
—डाइनु. म्हालाकं
कुकुरेठट्टा. घवाःख्याः
कुकुरदाँत. खिचावा
कुखुरा. खा[1]
कुची. पिं, बुरुस
कुचुर्किनु. ह्याकिंवने
कुञ्चिनु. पकुचिने, हेताये
कुब्ज. गसिर्छे
कुटिनी. घ्यःकुलु
कुटो. क्वकीचा
कुट्नु. च्वाये, दाये
कुण्ड. कुन्दा
कुतकुती. धुकुमां
कुनाकाप्चा. कुंकुलां
कुनै. गुगुं
कुनो. कुं
कुन्यू. फ्वल्त
कुपथ्य. कुपथ
कुप्रेखोच्याङ. च्वात्याखू
कुप्रो. च्वात्या
कुबाटो. बिलँ, कुलँ

कुबानी, कुबानि, अबय्
कुब्जोकीला, क्वँल:किं
कुमलो, महिता
कुमान्छे, कुमनू, कुमि
कुमार, मर:, (-)
कुमारी, मय्जु, (-)
कुमाले, कुमा:
कुरा, खँ
~**काट्नु**, देथितने, खंत्वाल्हाये
~**धुत्नु**, खँखुये, थानास्वये
कुरिज, मुलुपा
कुरिलो, दुकं, (-)
कुरी, कुरि
कुरुवा, पा:[२], पिवा:
कुरो, च्वाकं, ख्वकं
कुरौटे, खँसुवा
~**हुनु**, प्वाप्वये
कुर्कनु, कुये[१]
कुर्कुच्चा, ग्वालि
~**लाग्नु**, ग्वालिपुये
कुर्सियो, कुर्सि
कुलदेवता, दिगु द्य:
कुलू, कुलु[१]
कुल्चनु, न्हुये, न्याये
कुल्फी, कुल्फि
कुवा, बुंगा:, वपि
कुश, क्वख:घाँय्, (-)
कुष्ठरोग, स्यांल्वय्, च्या:था:
कुस्ती, तिसा:, (-)
कुहिनाउनु, चुल्याये
कुहिनु, चला[२], चुल्या
कुहिनु, ध्वगिये, गिये[२]
कुहीगन्ध, गीन, ध्वगीन
कूटद्वार, त:खा
कृतघ्न, नलभु
कृपापूर्वक, मन्तय्‌क
कृष्णपक्ष, गा
के, छु
केके, छुछु
केराउ, कय्गू
केशिका, सँगू
केस्रा, वे[१], भे
केही, छुं
कैंची, कँय्चि
कोंचाखीं, क्वँचाखिं
कोइला, हेंग्वा:
कोइली, क्वकाय्चा
कोक्रो, भुलुङ्गो
कोटाल, कुता:[१]
कोटघाउनु, कुले[२], थिने
कोठा, क्वथा (सं. कोष्ठ)
कोठी, ती[१]
कोठी, कुथि
कोठेपहेली, क्वथाकासा
कोठेमोचे, क्वथामचा
कोणमापक, न्व:बतां, बतां
कोतर्नु, ल्ह्वये, ल्ह्वके, कय्पुये
कोदारोटी, दुसेमरि
कोदाली, कू
कोदो, दुसे
कोपरा, च्वपा:, (-)
कोपिला, मुखू
कोपु, क्वपु
कोप्चोगल्ली, कति[२]
कोयली, कुलांफंग:
कोयो, कुरिंगा, तुकि, क:निस्य:
कोरली, मिखुं, पिपिंखा
कोरल्नु, कुकुच्वने, ध्वके
कोरेसो, चुल्सा
कोर्नु, गिये[१], किये

कोर्नु, छ्वेने
कोर्रा, क्वर्दा
कोल्टे, मू
 ~फर्काउनु, मूपुइके
 ~फेर्नु, मूपुले
कोशिश, कुत:
कोषाध्यक्ष, दांभरिं
कोष्ठक, चिंकुथि, (-)
कोसा, क:छे, धे
कोही, सुं
कौ, कउ[२], नक:मि
कौच, कउच
कौडा, कउ[१]
कौसी, क:सि
क्याँट, क्याँत
क्यामेरा, किपासा, (-)
क्रम नाघेर, अत:
क्रम नाघ्नु, अतये, अत:गाये
क्रमश:, छुसिकथं, कथहं
क्रमसंख्या, ध्यंल्या:
क्रमिक रूपले, मलां, माथं
क्रमिक संख्या, माथंल्या:
क्रमैसित, कथहं, लस्क:रि
क्रान्ति, भ्रतना, हिउपा:

ख

खच्चड, च्यान्ता, (-)
खजुरो, हइ
खट, ख:[१]
खटिया, खातचा
खटिरा, कइ
खड्कुँलो, झ्यांगा
खड्गो, पका:
खण्ड, ब्व, ब्वति
खत, खू[२], घा:खू
खन्चुवा, नखिरां (न[२])
खन्नु, म्हुये, ल्हुये
खन्याउनु, थिये, प्वंके
खप्टनु, देजाये, देतने
खप्टयाउने, देतने
खप्नु, तुये[१], सहलपे
खप्पर, क्वत:, छ्यंक्वैं
खयर, खय:
खरकस, खक:
खराज गर्नु, कुनय्याये
खरानी, नउ[२]
खराब, कु[२], बि
खरायो, खरा:
खरी, सलां
खर्च, खर्च
खर्पन, ख:मू
खलाँती, भउ[१]
खलक, खल:
खलो, खला
खल्लो, न्यालु
खल्वाट, खउछ्यं, खउ[१]
खवाइ, नसु, नपु
खसाल्नु, कुर्के
खसी पार्नु, खसिछ्विये
खसोखास, धात्थेंया, (-)
खस्नु, कुतुवने
खस्रिनु, छ्याकये
खस्रो, छ्याक:[२]
खहरे, ज्व:खुचा, ज्व:चा
खाँच, घात[२]
खाँचो, आखिर[२], घितिघिति
खाग, खाग
खाजा, बजि, समय्
खाट, खाता
खात, तह

खाता, खाताबहि
खाताबही, बहिखाता
खानु, नये[२]
खानेतेल, नय्चिकं
खापा, खापा
खाल, खाल
खाली, खालि, प्वं
~**गर्नु**, प्वंके, खालियाये
खाल्डो, गा:
~**खन्नु**, गा:खने, म्हुये
खास्टो, गा
खिइनु, जेले, प्व:दये (प्व:[२])
खिचडी, ब्व:जा, ग्व:जा
~**भाषा**, पुंभाय्
खिज्याउनु, कुंखिने, खिजय्याये
खिया, खतं
~**पर्नु**, खतंनये
खियाउनु, प्व:थये, जेय्के
खिल, च:, तुस
खिल्ली उडाउनु, हिस्याये
खुँडा, खं
खुँडे, खरुं
खुईत्त, खुइँत्त
खुइलिनु, च्वत्तुले, जेले
खुकुरी, खुकुरि
खुकुलिनु, छ्वासुये, ह्वये
खुकुलो, छ्वासु, ह्वालु
खुकुल्याउनु, छ्वासुके, ह्वेके
खुड्गी, न्याख्वाँय्, ब:[२]
खुजुली, बुखू
खुट्टा, तुति
खुड्किला, त्वाथ:
खुबी, दुचु, (-)
खुम्चिनु, कय्कुने, हय्कुने
खुर, ख्व:[१]
खुर्कनु, ख्व:ख्व:याये
खुर्काई, ख्व:[२]
खुर्पा, खुरि, (-)
खुर्पानी, ख्वर्पानि
खुर्पेचाँद, इंमिला
खुर्न्याङखुटी, खुत्यांतां, हुस्लुतां, चखुंकासा
खुर्सानी, मल्ता
खुला, चा:[२], चकं
~**मञ्च**, चकंदबू
खुलाचोक, ननि
खुलेको, कं[३]
खुल्नु, चाले
खुल्ला ठाउँ, लाछि
खुवाउनु, नके[२]
खुवाउने काम, नके[१]
खुशी, लय्ता, (-)
~**हुनु**, लय्ताये
खुसामद, नेह्वरा
खुसुक्क, खुसुक्क
खेतीपाती, बुंज्या
खेर, अरा:
~**फाल्नु**, अरा:थने
खेल, कासा, (-)
खेलांची, हेकथंया
~**बन्दुक**, तुप:चा
खेलाडी, कासामि
खेलौना, न्ह्यब:सा
~**घडी**, आलुघरि
खैंजरी, दहँ, (-)
खैरिनु, भुइये
खैरे, भुयू
खैरो, भुयु
खोंच, का:प्, थ्या, जका
खोंच, सफूथ्या
खोइलो, तुख्व:

खोकाइ, ध्वासा
खोकी, मुसु, थुसु
खोकलाइ, कुलुकुलु
खोकल्नु, कुलुकुलुयाये
खोक्रिनु, फ्वाफ्वये
खोक्रो, ख्वाखला (हि. खोखला)
खोज, माला
खोजी, मालेज्या
खोज्नु, माले
खोट, द्वपं
~**लाउनु**, कुंखिने, द्वपने, पा:ल्याये
खोटो, थाकुरा:
खोटो, ख्वं[३]
खोपा, ग्वाखं
खोपिल्टो, तुसिपु (नेता:)
खोपी, खुपि
खोप्नु, ख्वपय्याये
खोरण्डो, खुत्यां, खू[२]
खोल, बँसा, भुँसा
खोल्नु, उले, चाय्के
खोल्सा, खुसिचा, ज्व:चा
खोष्टेघान, क:लि
ख्याक, ख्या:[१]
ख्याल, ख्या:[२]
~**ठट्टामा**, ख्यालं

ग

गंगटो, क:लि
गँडास, ग्वंचुपि
गँडेउलो, दम्बि
गज, निकु, (-)
गजडी, गजिगुलु
गजबार, बिलाग:
गजूर, गजू (फा. गुर्ज)
गट्टी, गत्ति
गठेमंगल, गथांमुग:
गणेश, इनाय्, (-)
गण्डमाला, ग:भू, हरिचा
गधा, गाधुँ, (-), भुखाचा
गनोट, गू[२]
गन्नु, निने
गन्हाउनु, नवये (न[३])
गमला, बगला, (-)
गम्कनु, गेने
गरगहना, तिसातासा
गरुँगोपना, गँसु
गर्दन, ककु, ग:प:
गर्मीयाम, ताल्ला
गर्मी हुनु, तांन्वये
गल, थिंसा, (-)
गलगाँड, गल:[१]
गलहत्याउनु, ककुतिये
गलेनी, पुचा:
गलेसो, त्वाक:
गलैंचा, गलइँचा
गलैंचीफूल, गलइँचास्वां
गल्छेडो, जका, बिलँ
गल्ली, मुग:[२], (-)
गल्हुँगो, झ्यातु
गहत, क्वँल:[१]
गहना, तिजा, तिसा
गहुँ, छ्व
-**गोरो**, समा:वं
गाँईंगुँईं, गाँय्गुइँ
गाँजा, गजि
गाँज्नु, ह्वच्याये, हय्काये
गाँठो, गथ:
गाँडे, गल:रा, गल:रि
गाँस, पेय्[१], लुकु (सं. ग्रास)
गाँसो, घा, स्वापू

गाँस्नु, घाये, स्वाये
गाईंगुईं, हुइनाभुइना, (-)
गाउँ, गां (सं. ग्राम)
~खाने कथा, क्वा:[३]
गाउँले, गामा: (सं. ग्रामीण)
गाजर, गाजर
गाजल, अज:
गाडिनु, तुने, स्वतुने
गाड्नु, थुने
गाढा, दुकु, गारा
गानो, फयकू
गान्टेमुला, साकिचा, प्वात्या:
गारो, अंग:
गाल, द्रपं, ब्व:
~पर्नु, ब्व:फये
गाला, नेता:
गाली, ब्व:
गाहकी, गाहा
गिन्नी, लुँम्व:, (-)
गिर्खा, त्याफि, फिग:
गीत, मे[२]
गीति, मे
-काव्य, बाखंमे
-नाटक, ख:प्याखं
गुँजनु, ध्वये, लिध्वये
गुँजाइ, ध्व:स:
गुँगी, भाग्लि
गुँगो, भाग्ला
गुँजेको, ध्व:[२], लिध्व:
गुँडुलेऔंठी, हिनाअंगू
गुइँठा, सउ, सप्पा
गुच्छा, ध्वा:, ज्वा:
गुज्जा, गुच्चा, त्याकु
गुटिका, गुलि[१]
गुठी, गुथि
गुठियार, गुथ्या:
गुड्नु, तुले
गुड्ने ख्याक, भकुंवाराख्या:
गुण, दुस्य:, (-)
गुदी, दुस्य:, स्य:
गुना, थाय्[२]
गुप्तचर, भुजिं, जासुस, (-)
गुप्तवास, बा:रा:
गुफा, पाक्व, प्वल
गुब्बारा, च्वाप्व:, प्वप्वचा
गुभेपात, गाभा
गुम्स्याउनु, तेने
गुलाफ, गुलाफ
गुलियो, चाकुसवा:
गुलेली, कप्तान्चा, लिप्पा
गुहु, खि, आछि
गुह्य कुरा, आगं, दुसा:खँ
गृद्ध, मसांभ्रंग:, (-)
गेडागुडी, बूब:, बुलिबालि
गेरु, गेरु
गैंडा, धिर्मेय्, (-)
गोकुलधूप, गुंगू
गोठाले, जवा:, पू[२]
गोठालो, साजवा:
गोडा, तुति, लि[१]
गोड्यान, लिक्व
गोत, गउ३
गोता, हण्दर
गोदाम, कू, कुथि, (-)
गोपनीयता, दुसा:
गोल, हेंग्वा:
गोलभेंडा, ग्वलभ्यारा
गोलाकार, चाक:
गोलाप्रथा, ग्वला
गोलीगाँठो, गउ[१]

गोलो, त्या:
गोल्डेंग्री, बाग:चिक:
गोसाईंकुण्ड, सिलु
गोही, कँय्न्या, गलह
गौंथली, इखुं (खुं)
ग्याँठ, ग्याँथ
ग्यान्टिस, ग्यांतिस
ग्यारेज, ग्यारिज
ग्रहण, गंकि
~**लाग्नु**, गंकिये, गंथिये
ग्वांग्रो, बागलंज्या:

घ

घचेट, घ्वासा
घचेट्नु, घ्वाये
घटना, भाका
घटिया, क्वह्यं, चीजि
घटेरो, घवा:
घट्ट, घ:[२]
घट्नु, तुसुये
घडा, घ:[१]
घडी, घरि
घण्टा, घउ[१], (-)
घण्टा, कँय्पि, गं[१]
घना, ताकु, ख्वातु
घन्कनु, ध्वये, [१]लिथ्वये
घन्काइ, ध्व:स:
घन्टी, गं[१], (-)
घमण्ड, घमन्द
घमौरो, च:तिकइ, तिंतिंकइ
घर, पेकासिँ, (-)
घर, छेँ (सं. गृह)
घरकी माउ, नकिं
घरज्वाइँ, छेँजिचा, द्वलाजि
घरफोडा, छयाच:सिं
घर फोर्नु, छयाच:थने
घरबारी, केब
घरायसी कुरा, छेँखँ
घांघर, फतलं, (-)
घाँटी, कथु, ककु
घाँस, घाँय् (सं. घास)
घाँसी, घासि
घाउ, घा:
घाटे, घात[१]
~**वैद्य**, घातबइदे
घाम, निभा: (सं. घर्म)
घारघुर, घाराघुरु
घारी, ब्वं[१], भा:
घिउ, घ्य:
घिउकुमारी, कुनू
घिनलाग्दो, गिनाहा, घचायापु
घिरौंला, प्वँल:
घिर्नी, घिर्नि
घिसार्नु, लुये[२], साले
घीन, घचा:
घुँगुरा, घंगला, घालि
घुँडा, पुलि
घुँयँत्रो, न्याति
~**हान्नु**, न्यातिकय्के
घुट्को, घुतु
घुन, किसिकी
घुम, पउकुसा, घुमल्पु
घुमन्ते, छ्वकुबंजा:
घुम्ती, हिँलँ
घुम्नु, हिले, चाहिले
घुर्णवायु, ग्व:फय्
घुर्राहट, न्ह्य:स:
घुलमिल हुनु, भेलेपुने
घुसमुन्टिनु, घ्वाचुये
घुस्सा, घुस्सा

घुस. कुचु, ग्वला
घैंटो. कुलिं, घलि, धंप
घैंला. घः, घलि, क्वं
घैमल. घाँय्म्वः
घोक्रो. गःपः
~**सुकाउनु.** गःपःसुके
घोक्र्याउनु. ककुतिये
घोचिनु. न्वये
घोट्नु. चुले, च्वले
घोडताप्रे. ख्वल्चाघाँय्
घोडसवार. सलगः, सवार
घोडा. सल
घोप्टिनु. भ्वपुये, क्वप्सांपुये
घोप्टे. तःखा, क्वपु
घोप्टयाउनु. भ्वपुइके
घोर. घ्वःर[1]
घोऱ्याहा. घ्वरि
घोर्लेस्वर. घ्वंसः
घोषणा गर्नु. च्वय्के (नाय्खिं)
घौका. घःफः
घ्याम्पो. तेप, मतकलः

च

चँदुवा. इलां (हि. चँदवा)
चँवर. च्वाम्वः (सं. चामर)
चकटी. पाच्चालासा, (-)
चकमक. कस, च्वल्वहं, (-)
चकली. चःलि
चक्का. चाः१
चक्कू. चक्कु, यँचा
चखेवा. चक्वाः (सं. चक्रवाक)
चङ्गा. भुतुमालि, याउँ
चटपटाउनु. च्वःकाये
चटपटे. चतपताः
चतांमरी. चतांमरि
चटनी. सनां
चटाई. पाच्चालासा
चट्टी. चति, फ्यात्फ्यात्चा
चटयाङ. न्हसला, मलः
~**पर्नु.** नन्याये, मलःजुये
चढाउनु. छाये[२], द्वहलपे
चढेको सुर. च्वला[1], थला
चढ्नु. गये
चढ्नु. दुबिये
चढ्ने. गः[1]
चना. चाना
चन्दा. हापं
चपरी. चपुइँ
चपाउनु. न्हेये
चपाउनु. भजलपे, पच् याये
चप्पल. फ्यात्फ्यात्चा, (-)
चप्लेटी. माथंवंगु
चमेना. तुच्चा, ताःतू
चमेरो. चिकंलापा, लाय्फाका
चम्केको. थी[३]
चम्चा. तुमि, (-)
चम्सुर. चसू[1]
चरण. चिलं[1] (अ. चिलम)
चरन. ख्यः
चरमसीमा. चय्दिथा
चरा. झंगः
-**चुरुङ्गी.** खुं, झंगः
चराउनु. जये, झये
चरी. खुं, झंगः
चर्कनु. चिरिबाये, तच्वये, पंम्हुये
चर्काउनु. चर्कय्याये
चर्को. अप्वः
~**हुनु.** अप्वये, न्वये
चर्खा. फेलु, तगःगु यं
चर्चनु. खेले, छेले

चर्चा. चर्चा
चर्नु. जये
चर्मसार. यति
चर्यागीत. चचा
चलचित्र. नवा:किपा, हा:किपा
चलन. चजि, मुना, (-)
चलु. चलु
चल्नु. सने
चस्मा. सुलचं, (-)
चहकिलो. भ्ह, यचु
चहऱ्याइ. हिपु, दी
चहऱ्याउनु. तितिमिने, दिये
चाँजोपाजो. चिता[1]
~मिलाउनु. कथंहंके
चाँडो. काचाकाचा
~हुनु. न्हेबाये
चाँडै. उजुं, याकनं
चाँदी. वह
चाँप. घँसुला, (-)
चाँहिदो. गाछि, माछि
चाँप. चसिँ
चाउरिनु. सेय्कुने
चाक. प्यं[1]
चाका. हार्छे, हापा
चाकुरा. मिभ्रंगः, (-)
चाकुसी. चाकुसि
चाकू. चाकु
चाक्लो. चहू
चाक्सी. चाकुसि
चाख्नु. नने, नंस्वये
चाड. तकि, तंगि, पँ
चाट. सनां
चाट्नु. फेये
चाड. नख:
-बाड. नख:चख:

चानचुन. फुका, (-)
चामर. च्वाम्वः
चामल. जाकि, प्व
चाया. पल:[2]
चार. पे, पि
चारपाटे. तिका[2]
चारमुखे बाजा. क्वता:[2]
चालचलन. चाला, लज:
चालनी. चालिं, थासा
चाल्नु. थाये, सने
चासनी[2]. चासं
चासो राख्नु. कताये, ज्वंछुये
चाहिनु. माले
चिउली. ल्हुसिपु
चिउँडो. मनचा
चिकित्सक. बइदे
चिङ्ना. पियांचा, पिपिंखा
चिची. ला, (-)
चिच्याइ. चिल्लाय्
चिच्याउनु. चिल्लाय्दने, लाय्बुये
चिठ्ठी. पउ[2], (-)
चिता. सिँपँ
चिताउनु. मन्तुने, न्हेपिये
चितुवा. चिताधुँ, (-)
चित्र. किपा
-कार. पुं, (-)
~कोर्नु. किपा किये
~बनाउनु. किपा ज्याये
चिथोर्नु. कय्पुये
चिनियाकप. कय:
चिनी. चिनि
चिनो. चिं, जात:
चिन्ता. चिउता:, पीर
चिन्नु. म्हसिये
चिन्ह. चिं

चिप्रा. पिच:
चिप्रे. प्याचुलु
चिप्लिनु. चुलुबिये, चुलुये
चिप्लो. चुलु, पाचु
चिप्ल्याउनु. चुलुके
चिम्टा. चिंता
चिम्नी. कुँग:, (-)
चिम्लिनु. तिसिये
चिया. च्या
-दानी. ख्व:ति, च्यापिं
चिरफार गर्नु. फाये, च:खिने
चिरा. चिरि[1], संगु
चिराग. भुस्या:
चिर्नु. फाये
चिर्पट. फाला, (-)
चिलचिलाउनु. चासुये
चिलिम. चिलं[1] (फा. चिलम)
चिलेसो. किसिकी
चिल्लीबिल्ली. चिलाय्मिलाय्
चिल्लो. चिकंला:, (-)
चिल्लो. पिचु, चुलु
चिल्लो घस्नु. चासुके
चिसिनु. ख्वाउंये
चिसो. ख्वाउँ
चिस्याउनु. ख्वाउंके
चीज. चीज
चीर. चीर
चील. इमा
चीवर. चीबर
चुँडाल्नु. चफुये
चुँडिनु. चबुये
चुइयाँ. तिसिउ
चुकाउनु. पुले, ब्वलाबिये
चुकुल. चुकू
चुचुरो. च्व[2], च्वका
चुच्चिनु. भगिने, च्वामुये
चुच्चेखन्ती. च्वामुक्वकी
चुच्याउनु. छ्ने, च्वामुके, च्वका लुइके
चुत्रो. क्वंपासि
चुथाइ. न्वसिला
चुनाव. लेज्या
चुनौती. हाथ्या
चुन्दाम. चुंदां, फुकादां
चुन्नु. लेये
चुपी. चुपि
चुबुर्को. चापा:
चुम्नु. थन्हुये
चुरा. चुरा
चुरोट. चुरोथ
चुर्ना. फुतकी
चुलबुले. चतपता:
चुलेसी. कुइँ[1], कुँय:
चुलो. अगू
चुल्ठो. सत[2]
~बाँध्नु. सतथुये
चुल्है. भ्वछिं, भ्वपाहां
चुसाइ. चु[2], त्वँना
चुस्नु. चुचुप्याये, इये
चूक. चुपाउँ
चूचुक. दुरुपिपी
चूडाकर्म. बरेछुयेगु
~गर्नु. बरेछुये
चून. सख्वा:
-ढुङ्गा. भ्वासाल्वहं
चूल. चूल
चेइ. चे
चेतना. चेसना
चेताउनु. चेतय्याये
चेतावनी. न्हेसुचं, (-)
चेतिनु. चेतय्जुये, न्वखने

चेपा. कं[२], सफूकं
चेवा. चिवा
चेहरा. उं, लाउं
चैतन्य. बुल्हा, ग्यां
चैतन्य. ज्व:[१]
चैत्य. चीबाहा, (-)
चैत्र. चउला
चोक. चु[३], चोक, ननि
चोकर. छ्वकरा, क:, लिक:
चोखिनु. बेने
चोखीनीति. नीसी
चोखेहाँगा. खुँकचा
चोखो. निप
चोख्याउनु. बेंके, नीसी याये
चोयाले. छ्वा:रि
~हुनु. छ्वाये
चोट. च्वत्ता, अच:
~लाग्नु. अच:लाये, च्वत्तानये
चोटि. क्व:[२], थु
चोटो. च्वतँ
चोट्टा. च्वत्ता
चोपल्नु. थुने
चोर. खुँ
~औंला. च्वला[१]
चोरनी. खुनि
चोरीकाम. खुँज्या
चोर्नु. खुये[२]
चौंडा. फा:[१], ब्या
चौंरीगाइ. च्वाम्व:सा
चौकोस. चउक्वस
चौखुरिनु. क्वप्सांपुये
चौखुन्याउनु. पेपुंकचिये
चौघेरा. चाक:, पेकासिँ
चौतारो. चउफले
चौथाइ. चकं, ज:[३], ज:छि
चौलानी. चउलानि
च्यांग्रा. च्यांग्रा[१]
च्यांग्रे. च्यांग्रा[२]
च्याउ. चखुंकुसा, न्हा
च्यात्नु. खुये[१]
च्यापिनु. कायें[१], तिये
च्यापु. मन
च्यापच्यापे. थ्याचु
च्याप्नु. कताये, कताके
च्याप्प. च्याप्प
च्यामे. च्यामखल:
च्वाफी. च्वाफि

छ

छ. खु (गू, म्ह)
छक्क. अजू
~पर्नु. अजूचाये
छचल्किनु. भयबिये
छचल्को. भय्[१]
छटपटाइ. छसं, वाथाकं
छटपटाउनु. छसने, वाथाकने
छटाक. अँय्ता
छट्टु. चत्तु
छन्द. छन्द
छन्ना. भालिंचा
छपाइ. था[३], ध्वा, (-)
छम्कनु. छ्वाके[२], छ्वाछ्वा याये
छर्नु. खिने, ह्वले
छल. धोखा, (-)
छाक. छा:[३], सा:
छाता. कुसा
छाती. नुग:पा, (-)
छाते. कुसाच्य:, (-)
छाना. पउ[१], पलि
छान्नु. लेये

छाप. छा:प, ध्वाचिं
–औंठी. छापअंगू
छाप्रो. बलचा, थप
छापा. छापा, किपा
-खाना. थाकू, (-)
छापा हुनु. छापा जुये
छाप्नु. छ्विये, ध्वाये, छापय्याये
छाया. किच:, किपालु
-नृत्य. किपालुप्याखं
छारेरोग. तिल्वय्
छाला. छेंगू
छिंडी. छेंदि, छेलि
–तला. क्वपुतँ
छिटछिटो. च्व:३, यायाकनं
छिटा. चिच्चा:
छिटो. चताकं, च्वाक
छिटोछिटो. च्वाच्वां
छिटयाइनु. चिच्चा:दने
छिटयाउनु. चिच्चा:थने
छितरिनु. चिच्चा:दने
छिन. भा:, पलख
छिनार. छिनार
छिनालिनु. चनने
छिनाल्नु. चनंके
छिनु. कतां, हँ
छिन्नु. पाले, चनंके
छिपा. छिपा
छिपिनी. छिपानी
छिमल्नु. छने, छाये१, न्हाये
छिराउनु. छुले
छिरिबिरे. छिरिबिरि
छिल्कनु. तुले, च्वतुले
छिल्नु. प्वले, त्वये
छुचुन्द्रो. तिछुं
छुच्चो. छुचा
छुट्टिनु. बाये, छुतिने
छुट्टै. छखे, छुतिं
छुट्नु. त्व:फिये
छुटयाउनु. छिने, ल्वापु छिने
छुट्टयाउनु. ब्वथले
छुनु. थिये
छुरा. ख्व:चा, (-)
छुल्याहा. छुल्या:
छूट. छूयाकं, लब:
छेउ. च्व:१, सि
छेकबार. बसि
छेकारो. तगलि, त्यालँ
छेक्नु. किये१, पने
छेड हान्नु. ध्याके, न्याके
छेड्नु. प्वा:खने, सुये
छेदिका. सुम्बा, तीचा
छेपारो. म्हालि, म्हालिकाय्
छेस्किनी. छिस्किनि
छैन. मरु२
छोइचस्मा. थिउलचं
छोइनु. थिये, ध्वये१
छोटो. पति, चिहा:
छोटयाउनु. चिहाय्के
छोप्नु. त्वपुये, भुने
छोरा. काय्
छोरी. म्हयाय्
छौंडा. ब:हुचा
छ्याकटे. छूयाक:१
छ्याकन. छयाकं
छ्यापी. छा:२
छ्याप्नु. छूवाके
छ्याल्लब्याल्ल. पचरां, (-)
छ्वाल्ल. ध्वाल्ल
छ्वासल. छूवास
छ्वांके. छूवाके१, छुकिं
छ्वेंला. छूवँय्ला

ज

जँघार. ज्व:खुचा
जँडयाहा. गुलु, पुसिं
जखम. अच:
  ~हुनु. अच:लाये
जग. नी, (-)
  ~हाल्नु. नीस्वने, जग तये
जग. थिंसा, (-)
जगत्. संसार
जगर. धुसँ
जगल्टो. जंगुर, जंपाँय्
जगात. जगा: (अ. जकात)
जगेर्ना. न्हेपि, लिपि
  ~गर्नु. न्हेपिलिपियाये, थये
जग्मग्. जग्मग्
जङ. तं (फा. जंङग)
  ~चल्नु. तंवये
जङ्गल. गुँ, (-)
जजमान. जय्मां (सं. यजमान)
जजमानी. जय्मांज्या
जटा. जता, जं
जड. मू (-)
जडीबुटी. घाँय्वास:, (-)
जडूल. जद:
जड्नु. छुये[1], थुने
जतातत. नेंकं, सकभनं
जथाभावी. लात्थे
जनता. जनता
जनाउ. सुचं, न्वासा
जनावर. पेपांचू
जनै. जुना
जन्त. लस्व:, (-)
जन्म. बुसा, (-)
  -दिन. बुसादं, बुदँ
  -पत्रिका. छाये[2], छाय:, जात:

जपमाला. ज:मू
जब्बर. क्वातु, (-)
जमघट. मुना
जमरा. नला
जमाउनु. फिये[1]
जमाएर. जुक्क, न्याक्क
जमान. बचं, (-)
जम्काभेट. ध्वदुक
  ~हुनु. ध्वदुये
जम्नु. ख्वये, धिचिने
जरा. हा
  ~हाल्नु. हाकाये
जरायो. तेन्हुसा
जरावरी. क्वरं
जरिमाना. बं
जरो. ज्वर
जर्ती. जिपा:, सुपा:, (-)
जर्नेल. जर्नेल
जलपान. कउला, तुच्चा[1]
जलावर्त. लहृ, ल:हुलि
जलोदर. ल:ल्वय्
जबरजस्ती. करकाप
जवाफ. लिस:, लिपु, (-)
जस्. जय्
जसोतसो. जिउजिउथे
जस्तै. थे, गथे
जहरवात. ख्व:त:धं कइ
जाँच. जाँच
जाँड. थ्वँ
जाँतो. घ:[2]
जाँदै गर्नु. वनावंच्वने
जाइफल. जिफ्व:
जाइलाग्नु. हय्काये
जाई. जीस्वां
जाउलो. ग्व:जा, ब्व:जा

जाकड. जाकर
जागरुक. न्हेलंचाः, दं[२], (-)
जाग्राम. जाग्राम
जागृत. खे[१]
~गीत. खेमे (खेचाय्केगु)
जागृति. खेचाः, (-)
जाज्वल्य. जाज्वल्ले
जाडो. चिकु
जाड्जाडो. चिचि[२]
जात. जात
जाति. जाति
जात्रा. जात्रा
जानकारी. सुचं, छुमां
जानाजान. सीकं, चाय्कं
जानीबुझी. चाय्कं
जानु. वने[१]
जान्नु. सये, थुये
जान्ने हुनु. च्वःपुये
जाबो. निगति
जामा. जामा
जाल. जाः[१], (-)
जाली. जालि
जासूस. जासुस
जिउँतिउँ. जिवंतिवं
जिउँदै. म्वाःम्वाकं
जिउको रौं. चिमिसँ
जिताउरी. त्याकबाः
जितुवा. त्याक, त्याःम्ह
जिद्दीवाल. जिराः, जिरः, (-)
जिन्तान. जिंतान
जिम्रो. मे[१]
जिम्बु. झिकू
जिम्मा. भाला, (-)
जिरा. जी (सं. जीरक)
जिराहा. जिराः
जिरीको साग. जीसाः
जिस्काउनु. हाय्के
जीउ. जिउ
जीप. जीप
जीर्ण. जी[२]
~हुनु. जिलंवने
जीव. जीव
जीवन. जीवन्
जीविका. म्वासा, म्वापु, (-)
जुँघा. ग्वाय्
जुका. किमि (सं. कृमि)
जुगुल्टो. प्वाँय्, ल्वाँय्
जुजुधौ दही. जुजुधउ
जुट्नु. मुने, चाःलाये
जुठे खटिरा. मिलाज्याः, क्वकइ
जुठो. चिप, पू, दू
~बार्नु. दूमाले, दुखंच्वने
~हाल्नु. चिपंथिये, पूयाये
जुठ्याउनु. पूयाये, चिप याये
जुठ्यान. चिपगाः, कलःगाः
जुत्ता. लाकां (प्रा. जुत्त)
जुधाइ. ल्वापु, ख्यापु
जुधारु. ल्वापुह्म्यः
जुध्नु. ल्वाये
जुनकिरी. फुतिफुतिगेराः
जुनसुकै. न्ह्या, य
जुनी. च्वला[२]
जुनेली रात. तिमिला
जुम्सिनु. प्यानुये
जुम्सो. प्यानु, नचुप्यानु
जुरुक्क. वाथाक्क, (-)
जुरेली. मइतुलि
जुर्मुराएर. वाथाइथिं
जुर्रा. सतां, बाय्चा
जुवा. जू
~खेल्नु. जू म्हिते

जुवाडे. जुवा:द्य:
जुवाईं. जिलाजं, जिचा
जुहारात. जुहार
जूका. प्या
जूनमामा. ताइभाबा
जेठाज्यू. दराभत
जेठाबाठा. ज्याथ
जेठा बाबु. आबा, त:बा
जेठी आमा. त:मां
जेठी स्वास्नी. न्हेथु
जेठो. थँ[1], थजि
जेथा. जथा
जेरी. जेलि, (-)
जेल. खुँग:, वँय्‌ग:
जो. गुम्ह
जोईपोई. तेपू
जोखना. ज्वखना
जोगाउनु. लेंके, थये
जोड. जम्मा
जोडा. ज्वरा, ज्व:[२]
जोडी. तेपू, छ्ज्व:
जोतिनु. घ्वंचुये
जोत्नु. सावाये, खेले
जोधा. बलामि
जोरजाम. जोरय्
~**गर्नु.** ज्वरय्याये
जोरपाते फूल. क:छेस्वां
जोरीपारी. ज्वरिपारि
जौ. तछूव
ज्या. का:[२], घा:
ज्यादा. इक, यक्व
ज्यान. ज्यान
ज्यापू. ज्यापु, कपाय्पु
ज्याभल. ज्याभ:
ज्यामी. ज्यामि
ज्याला. ज्याला
ज्यू. जेउ
ज्यूनार. दिगू, आलं, ज्य:नां
ज्योति. जति
ज्वारीकोट. ज्वा:रिक्वत
ज्वाला. जला
-**मुखी.** गुँजला, जलागुँ
ज्ञान. ग्यां, बुल्हा

झ

झकाझक. जकां, जहां
झक्कड. झक्कर
झगडा. ल्वापु, (-)
-**लु.** ल्वापुह्य:, झकरासिं
झटपट. काचाकिचिं
झटारो. झाता
झटिंगर. झथिंगर, जाग्वारा
झट्को. ल्ह्वाका
झट्ट. थथें, चतक्क
झण्डा. ध्वाँय्, (-)
झनझन. झं, वाइँया
झनझनाउनु. वाइँयामिने
झनझनाहट. झनझन स:
झन्डै. झन्दैले
झन्. झन[1], झं
झमझम. झरझर
झमार. झमार
झमेला. झमेला
झम्टनु. दाये[1], हय्काये
झम्पाट. झम्पात
झरना. झ्वाला, क्वब्वा:ल:
झरी. झरि[1], झरि[२]
झर्काई. लागि, लागिमुगि
झर्कनु. खेलने, कक:जिये
झलक. पुलु, (-)

झल्लर. झल्लर
झल्लरी. झ्यापं, (-)
~**छाता.** द्यः:कुसा, छत्रकुसा
झसङ्ग. झसक्क, (-)
झस्कनु. पिन्हुये, सपिये
झस्काइ. थारा[1]
झाँजर. झांझर
झाक्री. धामि, (-)
झाङ. झा:[1]
झाडफानस. ग्वदा:, ज्वा:मत
झाडा. फाय्माले, (-)
-**वान्ता.** झारावान्ता
झाडी. भुज:, झा:
झाडू. तुफि, च्वाफि
झान्नु. क्वय्के, ह्वाये[2]
झार. तु[2], (-)
झारा. झारा[2]
झारी. झारि
झिंगटी. आँय्पा
झिंगा. भुजिं
झिटीगुन्टा. ज्वा:म्हिचा
झिनो. निसु
झिल्ली. प्याथ:
झिल्सिनु. झने, सेथाये
झीर. गसू[1], दुसू[2]
झुक्नु. धेचुये, क्वछुये
झुक्याउनु. ह्वाये, झंग:लाये
झुटमुट. फय्खँ, झंग:खँ
झुण्ड्याउनु. खाये, यखाये
झुत्तो. प्वाँय्, ज्वा:
झुत्रिनु. भ्वाथये, भ्वाभये
झुत्रो. भ्वाथ:, भ्वाभ:
झुप्पा. गाज:, गाँय्
झुप्पो. ध्वाक:
झुम्मिनु. हय्भुने, उमुने
झुल्कनु. त्वये, लुये
झुल्केघाम. कंनिभा:
झुल्नु. झुकुब्वाये, झुलय्जुये
झुल्सिनु. छाये[1]
झुसिलो डकार. क्वा:धक्का:
झुसिल्कीरा. छाकी
झुसी. जुसे
झूल. पतिपुसा, (-)
झैँझगडा. कचवं, बिल्खि
झोक. अय्गुँइ, पखि
झोक्रिनु. कूनये
झोला. जालिम्हिचा, (-)
झोलुङ्गो. झुलुंगा
झ्यांगा. झ्याँगा
झ्याईंकुटी. तलिंतलिं, (-)
~**गर्नु.** तंतंयाये
झ्याउ. झ्याउ
झ्याउलो. फासि, गल:
झ्याप्प. फ्वाक्क, (-)
झ्याम्टो. छुस्या:, बउ[3], ता:[4]
झ्याल. झ्या:
झ्याली. ख्वालिमालि, (-)
झ्वाइँ, झ्वाँय्, चुइँ
झ्वाम. झ्वाम[1]

ट

टका. रका, -र्का, (-)
टक्र्याउनु. ल:ल्हाये, देछाये
टट्टाउनु. हिइये, जल्लच्वने
टप. तप्चा
टपरी. द्वला, (-)
टप्कनु. फुतिकने
टर्रिनु. फाकुये
टर्रो. फाकु
टर्र्याउनु. फाकुके

टपर्दुय्याँ. च्वकानाय:, बा:जु
टाँक. ताँख
टाँसिनु. पेपुने
टाँसिने गरी. थितुंथीक, पेपुंक
टाउको. छ्यं, म्व:[२]
टाकानदुकुन. ताकातुकु
टाट. ता:थ
टाटपल्टिनु. ता:थ जुये
टाटा. पल:[२]
टाटो. चात:, च्यात:
टाठो हुनु. तेय्लाये
टाढा. तापा:
टाढिनु. तापाये
टापटिपे. पित्या:खुँ
टायल. ताय्ल
टालटुल. ताल्तुल्
टाल्नु. प्वा:तिये, पर्के, तारय्याये
टिकटिक. तिकतिक
टिकनबजी. तिकिंबजि
टिन. तिन
टिप्नु. खाये, थ्वये
टिप्नु. तिपा नके
टिप्नु. लानाकाये
टिमुर्किनु. च्वेकाये
टीका. सिन्ह:, तुकु
टुङ्गिनु. पूवने, क्वजिये
टुङ्गो. पू, लिखँ
टुङ्ग्याउनु. त्याछिये
टुँडाल. तुना:
टुडिखेल. तुदिख्य:
टुकडा. त्वा:[१]
टुकुटुकु. तुकुतुकु
टुक्रा. कुचा, कू
 -टाक्री. चापू, चापा:
टुक्रिनु. त्वादले
टुक्रे काम. कुचाज्या, कवल
टुक्र्याउनु. त्वाथले, त्वाल्हाये
टुक्र्याउनु. छिने
टुटी. हितिफ्व:
टुट्टा. द्यापं
 ~पर्नु. द्याये, द्यापने
टुना. बिज्या; छुमन्तर
टुनामुना. भुलांज्या
टुनाहा. फूफा:बइदे
टुपी. आँङ्सा
टुप्पो. च्वका
टुप्लुक्क. तुप्लुक्क
टुसा. चुलि, च्व:
टेढिनु. बेक्वये, फस्वये
टेढो. बेक्व:, फस्व:, क्वल:
टेबिल. च्वग्चि, (-)
टेवा. तू[२], तेकु
 ~दिनु. तूबिये, तुइके
टोकसो. छ्याछ्या, क्वाक्वा
टोकस्नु. कुतय्याये, त्वकय्याये
टोकस्नु. ख्वाख्वात्याये
टोल. त्वा:[३]
टोलीनाइके. कचानाय:
ट्रंक. इस्त्रि, नया बाकस
ट्रलीबस. त:लिबस
ट्राइस्क्वायर. बतां
ट्वाकल. त्वाक:
ट्विलकपडा. पुंतू काप:

ठ

ठकुरी. थकू[२]
ठक्कर. धक्का, (-)
ठग. क्वासिं, (-)
ठटाउनु. मुइके, च्वाये
ठटेउलो. बाथ:, वासिं
ठट्टा. बाथ:खँ, ख्या:

ठडिनु. भुतुने
ठस्स. ध्वास्स
ठहर. उहः
ठहरिनु. खये[1], क्वःजिये
ठाँट. धाँचा
ठाँटिनु. बांथांकाये
ठाउँ. थाय्
~**ओगट्नु.** थाय् काये
ठाडो. तस्वाः[२], (-)
ठालु. द्वारे
ठिंगुरो. त्वाकःनेव·
ठिङ्ग. ज्वातां
ठिङ्गो बुढो. बाबाबु
ठिम्मल. थेमाः
ठिहिरिनु. पिइये
ठिहि-याउनु. पिइके
ठीक. पाय्छि, (-)
ठुटो. सिमाख्वताः, थुथा
ठुस्सिनु. घेंघेंधाये
ठूलो. तःधं, तः
~**कोदाली.** तःकू
ठेकी. थ्याका, (-)
ठेगाना. थाय्बाय्, (-)
ठेडी. लाय्पू, हाथा
ठेला. ख्वं[२]
ठोकिनु. न्याये, हाये
ठोक्नु. कये,ताये[1], दाये
ठोक्रो. बलाथू, थोक्रा
ठोट्ने. पथू
ठोस. दुकुलु, दुग्यं
ठ्यासफू. थ्यासफू
ठ्याक्क. थ्याक्क, ध्वाक्क

ड

डँडाल्नो. दुगःक्वँ
डंकिनी. दागिं
डङ्गुर. दूँ[1]
डकर्मी. दकःमि
डकार. धकाः[1]
डढ्नु. भने, क्वये, क्वपुने
डढ्ने गरी. क्वपुंक, भंक
डण्डीफोड. स्यःकइ
डबको. बाता
डबल. दुगं, (-)
डबली. दबू
डब्बू. दब्बु
डमरु. दबदब, कांतादब
डम्फू. दंदाफा, (-)
डर. ग्याः, भय्
-**छेरुवा.** खिचुलु, भुस्यः
~**मान्नु.** भय्काये, ग्याये
डराउनु. ग्याये
डल्याठो. खतांमुगः
डल्लो. पाँय्, ग्वारा
डस्तर. म्हुसा, हुसा
डाँक. दाखुँ
डाँको छोडेर. ह्वाँय्ह्वाँय्
डाँक्लो. दं[1], दबा, नलुवा
डाक्टर. दांगदर
डाढ. धवः
डाम. च्याः, च्यातः
डाम्नु. सेथाके (-)
डायल. दायल
डालो. ग्यां[1], (-)
डाह. दाह
~**हुनु.** नुगःमुये
डिंब. तुँ, त्वँ
डिपो. दिपु, दिसाः
डुँड. ध्वं[२]

डुँडे. क्वंदा, ल्हा:क्वंदा
डुकू. दुकु[1]
डुङ्गा. नांचा, (-)
डुन्डु. चुल:चा
डुबुल्की मार्नु. धर्ब्वाये
डुलन्ते. जना:
डेग. कुप्प, फितिक्क
डेस्क. च्वग्चि
डोकेसो. द्वकच्व:
डोको. द्वक
डोरी. खिप:
डोली. दू[1]
डोले. द्वल्या
डोल्नु. चुले, चुये[1], हुस्लुने
ड्याक. द्या:
ड्याङ. द्यागिं
ड्याङ्. द्यां[२]
ड्राइभर. दाइभर

ढ

ढकनी. कपं, पुंसा
ढक्की. धकि
ढडिया. ब:[३], न्याख्वाय्
ढल्कनु. चुये[1], धेचुये
ढल्न खोज्नु. छतंवाये
ढाँचा. बान्कि, (-)
ढाकर. धाक:, क्वलिं
ढाक्नु. त्वपुये
ढाड. जनू, फा[२]
ढाडे बिरालो. बँभउ, गुलुभउ
ढिकी. कुति
ढिकीच्याउँ. येय्की
ढिपीवाल. थिंगि, जिरा:
ढिस्कानो. गसू[२], (-)
ढिस्को. द्वपा:, पिथु, द्वंब:, द्व:
ढुङ्गा. ल्वहं, अपा
ढुङ्गेधारा. ल्वहंहिति, गा:हिति
ढुंग्रो. थुल्चा, थूचा
ढुंग्यान. ल्वहंब्व
ढुक्कुर. सुकुभत्तु
ढुसी. फुसा
~**पर्नु.** फुसाह्वये
ढेकुल. धाकांछु
ढेडु. बँमनू, गुँमनु
ढेस्सिनु. धेचुये
ढोका. लुखा, दुवा:
ढोग. अनि, भागि
~**दिनु.** अनियाये, भागियाये
ढोग्नु. बंन्याये, अंन्याये
ढोडनसा. छ्वं[1], ब:हिनू
ढ्याक. ध्याग

त

तँ. छ, तँगिं
तकिया. फुंग, फ्वंग
तक्मा. तक्मा
तखता. तसि
तन्ना. देलासा, (-)
तबेला. सलग:
तपाईं. छि[1], छिक:
तमाखु. बभां
तमोट. तम्व:
तरकारी. वाउँचा, कें, (-)
-**बारी.** केंब्व
तरङ्ग. लबु, द्वम्ब:
तराजु. ताल्जु
तरुल. फाहि, फाचाहि, (-)
तर्क. हुनि
~**वितर्क.** लिपु, न्हेपु, (-)
तर्दू. भाकि, सिँया धव:

तर्नु. छिये
तर्साउनु. ख्याये
तर्सिनु. ग्याये, बिन्हुये
तलब. दरमा, (-)
तल. क्वे, क्वहां
तलतिर. कुने[३], क्वेपाखे
तलबितल. तलबिल
तलमाथि. थतक्वत, च्वेक्वे
तलमाथि. उखेथुखे
तला. तँ
तल्लो. क्वेया
~**तला.** क्वपुतँ
~**भेक.** क्व:ने, क्वथु
~**सतह.** क्वरुं, क्वथुलि
तल्सिङ. त:सिं
तसला. तसला
तस्बीर. किपा, (-)
~**खिच्नु.** किपाकाये, साले
ताँती. ज्व:
ताक. ता:[३]
ताकिता. च्वेके, (-)
ताक्नु. ताकाये, यांकाये
तागत. ब:, बल (अ. ताकत)
ताजा. थ्वसि, छुसि
~**पार्नु.** छुसिके
ताडको रूख. ताय्ग:मा
ताती. ताय्ति
तातो. क्वा:[४]
तातिनु. हथाय्चाये, क्वाये
तान. तां, तांगा:, (-)
तापनि. अय्सां, सां
ताप्के. ताक्या
तामा. सीज:, छूवं[२]
तारंतार. धुलुपुलु
तार. तार
~**पठाउनु.** तार छूवये
तारा. नगु
तारिख. अलिफछे, (-)
तारो. ता:, ताक
तारो हान्नु. ताराकय्के, ता:लाके
ताल. ताल
ताल. क्वँय्, ता:[१]
तालिम. सेनेकने
ताली. लापा
~**बजाउनु.** लापाथाये, दाये
तालु. थक्व
ताल्वा. क्वँय्, ता:[१]
तावा. द्वा:, भाजं, (-)
तास. तास
तिउन. कें
तिकडम. चालबाजि, (-)
तिक्खर. तिकु[१], (-)
तिखार्नु. च्वामुके
तिखिनु. च्वामुये, तिसये
तिघ्रा. खम्पा, पिला
तितिनु. खाइये
तित्रो. चिखा, तित:भंग:, (-)
तिनखाव. तिन्खा:
तिमी. छ[१]
तिर. पाखे, खे, ज्यां
तिराउनु. पुइके
तिरो. प्यं, प्वता
तिहार. स्वन्ति
तीखो. च्वामु
तीते करेला. खायुकक:
तीतो. खायु
तीन. स्व[१]
तीनकुने. तिनिमुनि
तीनै शहर. स्वनिग:, स्वपा:राज्य
तुँवालो. खसु, बँखसु, धुनू
तुना. पुतु

तुम्बा, तुम्बि
तुरही, काहा, पय्ताः
तुला, ताल्जु, उमू
तुसारो, पु[1]
तुसाल, तुसाः
तूल, तूल
तेल, चिकं
तेलिया ईंट, चिकंअपा
तेस्रो, लियांलिउ
तेहरो, त्यःरा
तैपनि, अय्सां, तइ
तोप, त्वःप, तुपः
तोरिया, प्वँलः
तोरी, तू[1]
तौलनु, फये[२], लने
त्यता, उखे, अखे
त्यति, उलि
त्यसपछि, अनंलि
त्यसै, अयें, अगतय्
त्यसो, अय्[२]
~**भए**, अय्सा
त्यागनु, त्वःते
त्यान्द्रो, त्यातः
त्यो, व, आम, हुं
त्रस्त, ग्याः
त्रास, ग्याःभाय्, दरभर
त्रिखुट्टी, उद्यां[1]

थ

थकाइ, न्यःगु, याग्ला
थचक्क, ध्याच्च, ध्याचाक्क
थप, लिसा
थपथपाइ, तिति
थपथपाउनु, तितियाये
थप ब्याज, छ्यादेपं, (-)
थपुवा, घालि, तपं, पं[३]
थप्नु, तने, साये
थर्कनु, ध्वये[२], थर्कय्जुये
थर्काई, धुसः
थर्मस, क्वाःपिं, (-)
थलथले मासु, तःखाः
थसुल्ली, ध्यांग्रि, ल्ह्वंबा
थसुल्लो, ग्वारामाःसिं
थाँक्रो, थकू[1]
थाँक्रो, गसि
थाक्नु, नेले
थाकेनीद, न्यःन्ह्यः
थाङ्नो, इचा, भ्वाथः
थाङ्नो, भुलि
थान, थान
थाना, थाना
थापना, थापं (सं. स्थापना)
थाप्नु, फये[२]
थाम, थां
थालनी, छुना
थालनी, थालय्
थाल्नु, छुने, छुये, न्हेलुये
थिच्नु, चिये, तेले
थुँगो, ध्वाः, ज्वाँय्, फ्वः
थुइक, थुक्क
थुक्नु, ईफाये, थुकलंबिये
थुतुनु, त्वाः[२], थुना, भउख्वाः
थुन्नु, कुने
थुप्पा, थुप्पा
थुम्को, गुँ[1], द्वम्बः
थूक, ई[1], इचा
थेगो, कक्व
थेचर, नमाय्, ह्यामि
थेप्चिनु, फ्याफये
थेप्चो, पति[३], फ्याफः

थैली, म्हिचा, म्हेचा
थोक व्यापारी, ध्वकबंजा:
थोक्निनु, ध्वाथये
थोकै, ध्वकं
थ़ोपा, तकि, तिकि
थोप्लाथोप्ली, फुतिफाति
थोप्लो, फुति
थोरै, भचा

द

दंसो, खिचाभुजिं, साभुजिं
दक्षिण. इता[२]
दक्षिणायन, ताल्लासि
दक्ष व्यक्ति. क्वता:[१]
दक्षिणा. छायछ्री, देपं, देन्ना
दगुर्नु, ब्वाये
दच्कनु. ग्याये, लिचिले
दन्कर्नु, खउका
दन्त्यकथा. नेकँबाखं, ल्हाबाखं
दनदनी. ह्वानाक्क
दन्तुरो. छ्वाके, छ्वा:रि
दब्कनु, सुपिले
दम, थल्वयू, (-)
दमकमानी. दमकमानि
दमचुली. अगू
दया, दया
दरबार. दुने[१], (-)
दराज, बपा, (-)
दरार, चल:वंगु, चिरिबा:
दरिद्र, दलिदर, फ्वगिं
दरो, तंतं[३], क्वातु
दर्जा, तँ, तँजि, (-)
दर्ता गर्नु, छाये२
दर्फराउनु, जल्लच्वने
दलान. दलां
दलाल, कँय्कालि, ल्वहंख्या:
दश, भ्फि
दशक, जुग, भ्फिदँ
दशा, दसा
दसी, दसि
दस्तुर. चज:, लज: (-)
दह, दह (सं. ऱ्हद)
दही. धउ (सं. दधि)
दाँजेर हेर्नु, ल्वाकास्वये
दाँती, दाँति
दाइजो. क्वस:
दाउन. किमना, मनापु
दाउरा, छुसिँ
दाख. मितसि (-)
दाग. ख्वं[१] (-)
दागा. महिता (-)
दाज्यू. दा[१], दाजु
दाढी. चाक:ग्वाय्
दादुरा. खिचाकइ, भुसाकइ, (-)
दानदातव्य. लूला:
दापा, दाफा
दाफ. सिसा, (-)
दाबिलो. क:सला, सुलुपा:
दाम, दां[२]
दामासाही. दामासाइ
दामी. मूतूगु, (-)
दालचिनी, लेवंत्वाच्चा, (-)
दास मनोवृत्ति, च्य:बुद्धि
दाहसंस्कार. उयेगु, (-)
दाहिने, जव
दिक्क, दिक्क
दिगो, थुतं, थातं
दिन, न्हि, न्हु
दिदी, तता
दिनरात, चान्हिं

दिनाङ्क, न्हिल्या:
दिनु, बिये
दियालो, जवा:जसिँ, सिन्ता
दीक्षा, देखा
  –गुरु, आचा:जु
दीर्घरोगी, त:ल्वगि
दुई, नसि, नि[1]
  ~माना, कुले[1], कू[2]
दुख्नु, स्याये
दुख्ने गरी, च्याराक, स्याक्क
दुबो, गुंतू, सितु, क्वख:
दुब्लाउनु, कवने, गंसिये
दुब्लिनु, पियये, चसिये
दुब्लो, चसू[2], चसी, पिय:
दुभी, दुभी
दुम्सी, चुसा[2]
  -काँडा, चुसापा
दुरुखा, दुरुख्व:
दुरुस्त, दुरुस्त
दुर्गन्ध, नव:
दुर्भाग्य, असख्वता
दुश्चरित्रा, लेवतिनी
दुश्मनी, महिता
दूध, दुरु (सं. दुग्ध)
दूधेदाँत, तुँवा, दुरुवा
दूर, तापा:, यानय्
  –दर्शक, लुसा:, (-)
  -दर्शन, थूसचं, यांलचं
  -बीन, यांलुसा:
  ~सन्देश, तार
दृष्टिकोण, स्वसा
दृश्य, लु, (-)
देखाउनु, केने, ब्वये
देखादेख, हजू, ससू, खंकखंकं
देखि, निर्से
देखिने गरी, सीदयूक, खंक
देख्नु, खने
देगुतले, देगुतले
देब्रे, देख:, ख:[2], (-)
देव, देय्, द्य:
देवर, किजाभत
देवालय, देय्‌ग:, द्य:छेँ
देवाली, देगुपुजा
देश, देय्, (-)
दैत्य, दइते
दोछाया, किपालु, किच:
दोबर, दुगं, (-)
दोबाटो, दुवा:[1], पेकालँ
दोभासे, भाय्‌लमि
दोसल्ला, खातागा, (-)
दोहोरिनु, दुगने, द्व:रय्‌जुये
दोहोरो, दुगं, (-)
दोहोऱ्याउनु, द्व:रय्याये, दुगंके
दोस्रो, न्हापयांलिउ
दौंतरी, दुजं, स्या:पासा
दौड, ब्वाँय्
दौत्यसम्बन्ध, कुलि[2], (-)
  ~राख्नु, कुलिचिने
दौरासुरुवाल, तपा:लं
द्रोणी, क्वना, क्वला

ध

धक्कु, धांक
धड्याम्म, भ्वा:क
धतुरो, दुधालय्, (-)
धनराशि, धनप्व:
धनसार, कू[3], कुलां, (-)
धनी, दांप्वे, (-)
  ~हुनु, प्वेच्याये, त:मिजुये
धनुष, तीमा, बला, (-)
धपक्क, ह्वानाक्क

धपाउनु. ख्यायें, बिसिके
धब्बा. ख्यापा, (-)
धमिरो. कुमि
धमिलिनु. बुलुये, भुलुये
धमिलो. बुलु२, भुलु२
धनुर्धारी. बलामि
धमिल्याउनु. बुलुके, भुलुके
धरण. सत्रि, धलिं
धराउनु. पुइके, (-)
धराप. च्वर२, च्वः
धरालो. भुवाः, पिवाः
धरो. बाला, नलि
धरोहरा. धरःरा
धरौटी. नास्व, सिसि
धर्म. धर्म
~**भाक्नु**. पाफये, पाफय्के
-**भीरु**. कुतिकाला, (-)
धर्सो. ताः२, ध्वः
धाइआमा. दिरिअजि, दुरुमां
धागो. का, सुका, सचिका
धाप. भतिला, ध्वप
धामी. धामि, भाक्रि
धार. धाः१, फाः२
धारणा. तुँपु
धावा गर्नु. ध्वंचुये, (-)
धिङन्याहा. धिंगि
धुत. धत
धुनु. हिये
धुपौरो. गुंगूमकः
धुरी. थाय्मा, धुदि
धुर्त्याइँ. भाता
धुलाइ. हिज्या, हिसा
धुलो. चुं, धू
धुलौटो. ग्वर, हाकुग्वरः
धुवा. चिलं२
धुसीकीरा. पांकी
धुस्रिनु. भुइये
धूप. धुपाँय्
धूमकेतु. उरः, तहाःनगु
धेरथोर. आपाःम्ह
धेरै. आपाः
-**तिर**. तःखे
धैर्य. पिसु, पासु, (-)
धोक्नु. त्वने, हाये
धोक्नु. भ्वलुये
धोक्रो. म्हे
ध्वजा. पताः, ध्वाँय्
ध्रुवतारा. स्वेनगु
ध्वस्त हुनु. भजेने
ध्वाँसो. ख्वपः

न

नकच्चरो. नकरा
नकटो. न्हाय्मरु
नकर्मी. कउ२, (-)
नकार्नु. मंथने
नक्खी. नखि
नक्सा. नक्सा
नखरा. धुं, न्याकुं, (-)
नक्षत्र. नगु, (-)
नगद. धिंकाः, (-)
नगर. देय्१, (-)
-**पिता**. देय्क्वताः, (-)
नगरा. नगरा (हि. नगाडा)
नङ काट्ने. छुलंचा
नचाहिने. म्वाले
नजीक. सतिक
नजिकै. नापं१, सतिक
नभुरेको. प्यानु
नत्र. नत्र
~**भने**. नत्रसा

नदी. खु, खुसि, (-)
ननिको. कु[२], मभिं
नन्द. केहेंभत
नपाइ. दा[२], दापु, (-)
नपुग. मगा:, मचा:, आर्माय्
नपुंसक. ख्वजा
नब्बे. गुइँ
नम्र. क्वमिलु, क्वमालि
-ता. क्वमिलुपह, हसि
नसो. नसा, सँय्प्वाँय्
नयाँ. न्हू, न:लि
~वर्ष. न्हूदँ
नरक. खिपाक्व, (-)
नरम. क्यातु, नायु, (-)
नरिवल. नइँक्या (सं. नारिकेल)
नलिखुट्टो. त्वाना:, क्वँ
नली. नलि[१], न:कथि
नाँई. म्हा:, आँय्
नांगा. पति, नंगा
नाइके. नाय:
नाइटो. तेपु
नाक. न्हाय्
नाकेश्वर. न्हासंध्व:स:
नाघ्नु. गाये, पुले
नाङ्गा. नंगा
नाउँ. नां[१]
नाउ. नां[२], (-)
नाङलो. च्यासा, हासा
नाच. प्याखं
-घर. दबूछें
नाच्नु. हुये, ल्हुये
नाटक. प्याखं
नाटकीय व्यंग. प्याखंध्याचू
नाठो. लेव:
नाडी. नारि
नाती. छय्, मचा
नातेदार. थ:[३], (-)
नाथ्री. कँय्प्वा:, न्हासि
नानी. भ्कलें, (-)
नानी. मय्जु, (-)
नाप लिनु. छिये, दाये
नापी. नापि
नापो. दा[२], (-)
नाप्नु. दाये[१]
नाफा. लब, छ्वाय्
-खोर. लब:ख्वं, च्वासिं
नामपट्ट. नांग्वर:
नाम्लो. दाखि, लुखि
नाल. ना:[१]
नाल. नाल
नालिश. नालिस
नालु. नालु
नास्तिक. द्य:ख्या:
नास्पाती. पासि
नाहकमा. नाहकय्
नाङ्गा. पतिं
नायक. नाय:
निकास. तिक्व, (-)
निकेल. नेकल
निकै. इकनं, न्याक्क
निको हुनु. लाये[२]
निखन्नु. फ्याये, लिफ्याये
निख्खर. मुक्क, (-)
निगाले चितुवा. तिँधुँ
निगालो. तिँ
निगुरो. देकं (-), (प्रा. णिहुअडो)
निजी. दुचु[२] (-), थ:गु
निडर भएर. मग्यासे
नितम्ब. इ्वाप्यं, प्यंपा
निथारिनु. क्वसिये, क्वयने

निथार्नु, स्वय्पिये
निदाउनु, देने[२]
निदाल, निना:
निद्रा, न्ह्य:, दँ
-**लु**,. न्ह्य:गुलु, न्हेर्वा
निधार, कपा:
निफन्नु, हाये
निबन्ध, च्वखँ, (-)
निमित्त, लागि, (-)
निमेष, भ्का:[२], पलख
निमोनिया, चिकुंपू, (-)
निरन्तर, मदिक
निराहार, माय्अबसं
निरूपक, क्व:[३]
निर्णय, उह:
निर्देशन, खे[२]
निर्वस्त्र, पचिनंगा
निर्वाचन, लेज्या, चुनाव
निर्वाण, सतगति, (-)
निलिनु, घुतुवने
निल्नु, घुतुके, घुतिने, नुने
नि:शुल्क, सितिकं, (-)
निश्चय, पक्का, क्व:छिना
निष्पट्ट अन्धो, त्वर्का
निसहाय, निफरा, (-)
निसासिनु, ससमिने, हहपने
निस्तो, स्वकं[२]
निहु, त्व:, त्वह:
नीद, देना, न्ह्य:[१]
नीम, आलय्, नीह:
नीलकमल, आफ्व:स्वां
नीलिनु, वँचुये
नीलो, वँचु
नुनिलिनु, चिलुये
नुनिलो, चिलू, चिन्व:
नूर, स्वसाब्वसा, स्वपु
नृत्यनाथ, नास:द्य:
नेटो, कुलां
नेफा, नेफा
नेलकटर, छ्लंचा
नैऋत्य, ज:क्वथकं, वंकुलि
नैतिकता, चजिलजि (-), बयेबसा
नैवेद्य, नीबजि, (-)
नोक्सान, हन्ता:, अरा:, (-)
नोल, न्व:
नौ, गुँ[२]
नौका, नांचा
-**दण्ड**, च्वतं
न्याउरी, नव:चा
न्याक्नु, तेले, न्याके
न्यानो, तां[३], लुमु
न्यास्रो, भ्किंभ्कां, म्हाइपु

प

पंखा, गाल्सा, गालिं
पंच, न्या, पेयांलिउ
पकवान, पक्वा: (सं. पक्वान्न)
पकाउनु, छुये[१], खुने, थुये
पकापक, लुकुलुकु, (-)
पक्षपात, पनपछे, (-)
पखाला, धलापला, फाक, भ्कारा
पखाल्नु, चाये[२], सिले, च्वले
पखेटा, पा[१], पपू, चिलिं
पखेरा, क्वा:[२], द्यागिंबुं
पक्ष, बा:छि, निवा:
-**पात**, थ:मथ:, थ्या:मथ्या:
-**लिनु**, पंकाये, पंलिये
पग्लनु, नाये
पचकर, चुक:, पिलय्, (-)
पचका, पचुका

पचाउनु, जिलंवंके, जिलंछुवये, (-)
पचास, नेय्[१]
पच्नु, जिलने, जिलंवने
पछाडि, लिउने
पछारिनु, चतावाये, क्व:दले
पछार्नु, छुवावाये, बस्वाये
पछि, लिपा, लिपतय्
-**मात्र**, लिपातिनि, जक
-**ल्तिर**, लिउने
पछुतो, पस्ताय् (सं. पश्चाताप)
पंचत्व, न्यासु
पंचदान, पंजरां
पंचभलादमी, न्याखान्यासु
पटक, क्व:[२], धा:[२]
पटका, पतका, बारा
पटकैपिच्छे, क्वरां
पटाङगिनी, पतांगिरि
पटुका, जँनी
पटयाइ, थ्यासु
पटयाउनु, थ्याये, लथ्याये
पट्ठा, ल्यायम्, (-)
पट्ठी, ल्यासे, (-)
पड्कनु, मुये[२], छुवम्हुये
पढ्नु, ब्वने[२]
पढाउनु, ब्वंके
पतंग, फाका, (-)
पत्थर, ल्वहं, (-)
पत्यार, पत्या:
पत्र, पउ, ह:
पत्रगुच्छा, क्वह:
पत्रबाहक, हाजं, जूजं
पत्रमञ्जूषा, पउपिला
पत्रमित्र, च्वसापासा
पत्रिका, स:पउ
पत्रू, ध्वपूथल, (-)
पथप्रदर्शक, हा:मू
पदचिन्ह, पालिख्वाँय्
पनालो, चीध्वं
पनिउ, चतं, (-)
पन्छनु, लिचिले
पन्छाउनु, चीके, फ्वाये
पन्छिनु, चिले, छुखेलिये
पन्यालो, झ्वांत्यां, छुवालु
परचक्री, कत:, कर्पि
परदेश, तापालँ
परल, मा[१], साउँ, तूगु
~**उठ्नु**, मासाले
परस्पर, थिथि, थवंथ:
-**मा**, थवंथवय्
परागौ, इवं, नय्नगुने
परापूर्व, यक्वन्ह्यव, (-)
परार, नगुने
परिकार, क्वा:[१], (-)
परिचय, म्हसिका, पइचा:, (-)
परिचारिका, समिलु, (-)
परिच्छेद, था, गल:, धा:
परिणाम, लिच्व:
परिपक्व, पाक्व, द्वं[३]
परिवर्तन, हिसु
परिवार, ज:[१], (-) दुज:[१]
परेलो, मिचु, झ्यापु
परेवा, बखुं
पर्काल, ख्वति, (-)
पर्ख, आसे
पर्खनु, पिये[१]
पर्खाल, प:खा: (सं. प्राकार)
पर्चा, सुचंपउ, (-)
पर्दा, ग्वय:, धकिं, (-)
पर्पराउनु, तितिघाये, मिने
पर्वत, पर्व:, गुँ

पर्यावरण. लकस, ल:फय्, (-)
पर्सि. कँस
पलेंटी मार्नु. मुलकंथ्याये
पल्टन. पल्तन
पल्टनबाजी. त्यांग्रा
 ~**खानु.** त्यांग्रापुले, माखापुले
पल्टनु. देने[१], ग्वारातुले
पवन. फय्
पवित्र. नी[२], मय्
पशु. पेपांचू, (-)
 -**बलि.** प्व:स:
पश्चिम. पछिम
पसर. पास:
पसल. पस:
पसले. पसल्या
पसाउनु. त्वये, सये, दुछूवये
पसार्नु. फये, चकंके
पसाल्नु. छुले
पसीना. च:ति
पस्कनु. ताये[१]
पहल्मानी. तिसा:, (-)
 ~**खेल्नु.** तिसा:ल्वाये
पहाडा. थी[१]
पहिरन. पुँसा
पहिरनु. पुने, तिये
पहिरो. चल:[२]
पहिलेको. न्हेसु
पहिलो. न्हाप
 -**बाजी.** न्हापां
पहिल्याउनु. खंके, लुइके
पहेंलपित्त. म्हासुल्वय्
पहेंलिनु. म्हासुये
पहेंलो. म्हासु
पांग्रा. घ:चा:
पांग्रेमेच. धिरिधिरि ख:
पाँच. न्या[२]
पाइखाना. पिथा, खिपाक्व, प्वल
पाइजामा. क्वांजु, (-)
पाइला. पला:
पाउजेब. घ्वालिं, पाय:, (-)
पाउनु. दये[१]
पाक. खुना, पा:[५]
 -**विद्या.** नपा:, (-)
पाक्नु. बुये[२]
पाखी. पाखि
पाखो. द्या, ना:
पागुर. पाकुं
पाचनशक्ति. जिलं
पाचुके गर्नु. पाचुके
पाछ्नु. च्वतुले, येले
पाठक. ब्वँमि
पाठेघर. मचाछेँ
पाठो. कयगूचा, दुगुचा
पाडो. थुमेय्चा
पाण्डुरोग. दुभी
पात. ह:, हलि
 –**पतिङ्गर.** घँजा
पातलिनु. छूवालुये, सालुये
पातली. सिंतालि
पातलो. तित:, सालु
पाताल. पा:ता:, (-)
पात्र. पा:[१]
पात्रो. पत्रा, नगुमां
पायी. फ[२], फा
पान. ग्वा:
 ~**सुपारी.** ग्वा:ग्वय्, कुचु
पानी. ल:, लंख
 -**घडी.** ल:घरि
 -**जहाज.** ल:ख:, (-)
 -**छिपुवा.** इ्वालिंचा
 -**रोटी.** ग्वार्चा
 -**हाँस.** ल:हँय्

पाप्री. कइखू
पायस. खुर्मा, खीर
पार. पार
पारो. पाऱ्व
पार्केट. क्वला[1], (-)
पाल. गाछैं, (-)
पालक. चिस्याः, (-)
पालीखण्ड. लिखा, यःनाः
पालुवा. दबा, चुलि
पालुङ्गो. पलः[1]
पाले. पाः[३], पाःच्वनीम्ह, (-)
पालो. पाः[1]
~**बस्ने.** पिवाः
पाल्नु. लहिये
पाल्नुहुनु. झाये, बिज्याये
पाशविक. घारु[२], मनूमखु
पासा. पासा[२]
पासो. पाँय्
पास्नी. जंक्व
पाहा. ध्वरिब्वां, (-)
पिँजरा. पंजः
पिँडालु. सकि
पिँडौला. पिलाक्व
पिउन. जूजं, (-)
-**बुक.** जूजंसफू
पिउनु. त्वने
पिउसो. बपिकाता, झपति
पिचकारी. चुंगा, पचका
पिट्नु. दाये[२]
पिठिउँ. दुगः
पिण्डपात्र. क्वला[1], (-)
पित्त. खाइ, खायु
-**जरो.** खायुज्वर
-**नली.** सैँलापाउँ, (-)
पित्तल. ली

पित्ताशय. खायुप्वः
पिनास. पिनास
पिन्चे. प्याइँचा
पिप्ला. पिपी (सं.पिपीलिका)
पिरो. पालु[२]
पिरोल्नु. पिरय्याये
पिसाब. च्वक, च्व
पिस्नु. निये, नचुके
पिरोलो. झकरा, पिरय्
पिलाइ. त्वँ, त्वँपु
पिलो. झउकइ, (-)
पीड. हुस्लुं, पुइँ
~**खेल्नु.** हुस्लुने, पुइँच्वने
पींध. फे, (-)
पीटपाट. दाय्दी, दा[३]
पीठ. पीगं
पीठो. छुचुं
पीना. खउ[1]
पीप. न्हि[२]
पुगिराख्नु. वनातये, वनाच्वने
पुग्नु. गाये, थ्येने
पुङ्माङ. ग्वलय्
पुच्छ्रेतारा. तहाःनगु
पुछार. लियांलिउ
पुजारी. द्यःपाःला, पांजु, (-)
पुटिन. ब्यः, (-)
पुट्ठा. छुका, (-)
पुडको. बागः, द्वाका
पुड्की. भुतु
पुतली. झलें, नानिचा
पुतली. कतांमरि, लापा
-**फूल.** लापास्वां
पुनीत. पु[३], पू
पुरानो. ज्याः, पुलां (सं. पुराण)
पुरी. मरि, (-)

पुरुष. मिजं, मिजंमचा
पुरोहित. पुरेत
पुर्खा. तपाँय्, (-)
पुर्पक्ष. पुर्पछे
पुल्पुल्याउनु. च्वेकंके
पुष्टकारी. वास:खुना, प्वास्तिगं
पुष्परज. बुँ[२]
पुस्ता. दिगु, (-)
पूजा. छा[१], पुजा
-आजा. था[२], (-)
-कोठा. देय्कू, न्हिकंकुथि
पूरक. तँ[२], तपं
पूरा हुनु. पूवने, सिधये
पूर्णचन्द्र. पामिला, जा:मिला
पूर्णता. भे, पू
पूर्णविराम. त्याक:, (-)
~दिनु. त्याक:विये, त्याकये
पुर्नु. ल्हाये
पूर्वज्ञान. तुँसा, न्हेग्यां
पूर्वस्मृति. न्हेलुमन्ति
पूर्वान्ह. बान्हिन्हेसु
पूर्वाभास. छुबां, ख्वा:, हिच्व:
पूस. प्वहेँला
पृथकतावादी. छुतिंसिं
पृथ्वी. बँग्वारा
पेचकीला. हिँकिं
पेट. प्वा:[१]
~लिनु. प्वा:काये, खँखुये
पेटारो. पिचा, द्यां
पेटिका. पिला
पेटी. देफ:, फ:[१]
पेटी. जँनी, (-)
पेटू. नयद्य:, लुकुद्य:
पेपरवेट. ल्हाक्सा, ल्हासा
पेय. त्वँसा
पेरुङ्गो. क्वंलि, पिरंग
पेवा. सिवय्
पेसा. लजगा:, (-)
पैताला. पालि
पैदल. न्यासि
~हिँड्नु. न्यासिवने, वये
पैसा. धेबा, दां
~धुल्नु. दासय्याये
-वाल. त:मि, दांप्वे
पोइ. भा:त, मिजं, पुसामि
पोका. प्व:[१]
~पार्नु. प्व:चिये
पोडे. च्याम्खल:, द्य:ला
पोडेनी. च्याम्खल:नी, प्वरिं
पोताइ. पा[३]
पोते. पू[१], प्वत्या
पोल्नु. इले, तिले, पाये
पोथी. मांजात, मा[३]
पोलाहा. प्वल्याहा
पोल्नु. उये[२], छुये[२]
पोल्नु. पुये
पोल्नु, प्वले, प्वलय्याये
पोसाक. पुँसा, (-)
पोहोर. थगुने
पौवा. पउभा:, बिलंपउ
पौष. थिंला
प्याच्च. प्याक्क, च्वाक्क
प्याथल. प्याथ:
प्यादा. सिपाइँ
प्यानू. प्यानु
प्यारोले. प्यान्वल
प्यास. पेय्[१]
~लाग्नु. पेय्चाये
प्रकट. न्हेलु, (-)
प्रकाश. ज:[२], जति

प्रकोप. महामारी, ज्य:तं, लातातं
प्रक्ष्यालनाधार. चीध्वं
प्रजनन. बु, (-)
प्रणाम. ज्वज्वलपा, (-)
~**गर्नु.** ज्वज्वलपे
प्रतिक्रिया. लिच्चः:, लिसवा:
प्रतिनिधि. लिसुनाय:, (-)
प्रतिपालक. देगु
प्रतिबिम्ब. किपालु, लिज:
प्रतिमा. ऱ्वाता, (-)
प्रतिस्था. पल्था, (-)
प्रतिस्पर्धा. धिंधिंबल्ला:, (-)
प्रतिस्पर्धी. ऱ्यालिंचा
प्रतिहिंसा. लिब्वला
-**गर्नु.** लिब्वलास्वाये
प्रत्याक्रमण. लिदा, (-)
-**गर्नु.** लिदाये
प्रदर्शन. ब्व, ब्वसा
~**गर्नु.** न्हेब्वये, ब्वये
प्रदर्शनीस्थल. बहि, ब्वसाकू
प्रफुल्लता. लय्ता
प्रबन्धक. छ्यूांजु, (-), कजी
प्रभावशाली. स्याचु, क्वातु
प्रमाण. लिच्वः, लिज:
प्रमाण. दसि, दसु
-**पत्र.** दसिपउ
प्रयोग. छेला
~**गर्नु.** छेले, प्रयोग याये
-**शाला.** छेलेकू, छेलाकुथि
प्रलय. जल:
प्रलेप. पावास
प्रवेश. दुति, दुतिना
-**शुल्क.** दुतिल्हापं, खलुल्हापं
प्रश्न. न्हेस:, न्हेपु, ला, ले
प्रश्नात्मक. ग[१], थ
प्रसाद. आरि, (-)
प्रसूतिगृह. सुसा:छें
प्रस्तावना. न्हेखँ, घ:मा:
प्राणवायु. फय्खा
प्राधिकार. पुकु, (-)
प्राप्ति. थुल, लुल
प्रामाणिक तवरले. ध्याकं
प्रायद्वीप. न्हालु
प्रेमले. मनतय्क
प्रेरणा. हपा:, तिब:, (-)
प्रोत्साहन. हपा:, तिब:, (-)
प्रौढ. ज्याथ, जिथि, (-)
-**ता.** ज्याथसु, जिथिसु
प्लाटिनम. प्वलाख
प्लाष्टिक. प्लास्तिक
प्वाल. प्वा:[२]
~**खुल्नु.** प्वा:चाले
~**पर्नु.** प्वा:गने
~**पार्नु.** प्वा:खने
~**हुनु.** प्वादये

फ

फकाउनु. हेय्के, न्वाके, न्वाये
फकिनु. हेये
फच्चे. फछ्या
फजित. फचित (अ. फजीहत)
फटकिरी. पाउँचि, (-)
फटाफट. फताफत
फट्के ताँधु. ब:ता
फट्को. धापला:
~**मार्नु.** फपुले, हाचांगाये
~**मारेर.** फ्याइँफ्याइँ
फाटाहा. जालि, (-)
फटेंग्रो. चुलि, बुइचा, त्वाति

फट्कनु. तियेे[1], केले
फतरो. पारासिं
फनक्क. फनक्क, फरक्क
फरक. फरक
फराक. फाः[1], तचलाः
फराकिनु. तब्याये, फेच्याये
फर्कर हेर्नु. फस्वये, लिस्वये
फर्फराउनु. छ्छधाये
फर्मायस. फर्माय् (फा. फरमाश)
फर्सी. फसि
फलाङ्ग. धापला
फलातिन. फलातिन (अं. फलानेल)
फलानो. फलाना
फलाहार. पालं
फलिफाप. जासि
फलैंचा. फलेचा
फल्नु. सये
फस्को. भ्वासापासि
फाँईंफुट्टी. फाइँफुर्ति, फुइँ
फाँक. भ्वाः
फाँट. तःफाः, खला
फाइदा. कतिलाः
~**हुनु.** कतिलाये
फानस. ज्वाःमत, भार (फा. फानश)
फायदा. फाइदा
फाप्नु. निने, त्वये
फाफर. फाकुहुचा, (-)
फाल्टू. ध्वपू, लेपू
फाल्सो. घाघः
फिक्का. फिका
फिक्दान. खइपाः, (-)
फिटिक्क. थपक्क, इकिधिकि
फितलो. निपिति, छ्वासु
फित्ता. चिसा, (-)
फिनेल. फिनेल
फियो. अम्पि
फिलो. फिला
फिरन्ता. पुंबा
फिर्के. कतु
फींज. ज्वाइँ[२], पिजा, (-)
फुकाउनु. फेने, छ्वासुके
फुकाल्नु. त्वये, त्वःते
फुकुन्डो. फ्वातः, फ्वं
फुके सुन. च्वलुँ
फुको. फुतं[२], स्वकं
~**खोकी.** फूमुसु
फुक्नु. ख्वाये, पुये[२]
फुक्नु. जेने, फूयाये, स्वांपुये
फुङ्कार. फुं
फुट. दाकू, दापू, (-)
फुटकर. चाःचू, (-)
~**खर्च.** कैंचि, (-)
फुटपाथ. फः, सिथ
फुटाल्नु. तछूयाये
फुट्नु. तज्याये
फुत्कनु. त्वःफिये, स्वब्याये
फुपू. निनि, (-)
फुर्किनु. हेसेंछुये
फुर्फुरिनु. च्वेच्वेधाये, न्हेछुये
फुर्लुङ. कुलिं, न्याकुलिं, भुलु[1]
फुर्सत. ला[२]
~**हुनु.** लिलाये, इलंलाये
फुल. खेँय्
~**तार्नु.** काले, कालाकाला याये
~**पार्नु.** ध्वये[1], ध्वके
फुलेको. फुकि

फुलो, फुतं[1]
फुलौरा, ग्वारामरि
फुस्सा, ह्वंखाय्, (-)
फुहारा, फ्व:रा
फूल, स्वां, फ्व:
-कोपी, क्वबितुकं
-दान, स्वांकसि
-पाती, फूलपाति
-बारी, केब, (-)
-बुट्टे कीला, फुलि
फुसी, फुसि (प्रा.फुसिअ)
फुस्सा, फ्वाँय्
फेटा, बेतालि, (-)
फेदी, फेदि, गुँपालि
फेरि, हनं, हाकनं
फेरीवाला, फकुबंजा:
फेर्नु, हिले
फेर्ने लुगा, हिलंहिसा
फेसो, पिलय्, चुक:
फैलिनु, नेने, चकने
फैलिनु, जाये[२]
फैसला, क्वजिना, (-)
फोको, फ्वं
~उठ्नु, फ्वंगाये, फ्वातये
फोगिन, फ्वगिं
फोसा, फ्वसा
फोसी, फ्वसि
फोहोर, फ्वहर
फोहोरी, फ्वहरि
फौबंजार, फबंजा:
फ्याउरो, फ्याकाध्वं
फ्रेम, पेकासिँ, (-)

ब

बंगला, केबर्छें, (-)
बंगारा, नय्‌वा
बकबाद, बिभाय्
बकस, देपं, (-)
बकाइनु, खाइब:सि
बकुल्लो, ब्वह
बखत, ई, (-)
बखिया, बखिया
बखेडा, भेल, (-)
बगली, म्हिचा, (-)
-मारा, म्हिचाचाइम्ह, (-)
बगाउनु, चुइके
बगैंचे, गथु, मालि
बचकना, मचाचागु, (-)
बचकने, चा३, ब:चा
बचन, बचं
~दिनु, बचने, बचंबिये
बचेखुचेको, ल्यंपुल्यं
बच्चा, मचा
बछ्यूं, च्वकिहा, क्वंचाहा
बजारभाउ, बेसा:, (-)
बजे, घरिं क्यंगु ई, (-)
बज्यै, अजि, माजु
बज्नु, न्याये, स:वये
बज्र, बज्र
-कर्मी, बज्रक:मि
बभ्रुवा, ल्वापुखिचा
बटुको, ख्वला[२], बार्चा
बटुल्नु, वँये, सिने
बट्टा, छ्‌वापं, छ्‌याकं
बट्टाई, खुखुचा, लखुं, (-)
बठ्याइँ, छुक्कापञ्जा
बडादशैं, म्व:नि[1]
बडेमाको, त:[२], भराय्, ब:[२]
बडेमाको, ला२, भराय्
बढप्पन, त:धंछु
~देखाउनु, त:धंछुये

बढार्नु. पुये[1]
बद्नु. न्ह्याये, न्हेचिले, न्हेज्याये
बत्ती. इता:, मत
बथान. ग्वा:ग्वा:, (-)
बदला. ब्वला, (-)
बदाम. बरां
बदी. गाकला, (-)
बधाइ. सुभाय्, (-)
बनभतेर. गुँभ्वय्, ख्य:भ्वय्
बनभोज. हुक्चा
बनाउनु. दने, दय्के
बनात. बना:
बनावटी. नकलि, ज्याना
बनिया. बंजा, (-)
बन्चरो. पा[1]
बन्दाकोपी. कुबि, क्वबि
बन्दुक. तुप:, (-)
बन्धकी. दि, बर:
बन्धुवान्धव. भत
बन्या. घाँय्वास:मीपिं, (-)
बफाउनु. हाये[2], हांबुके
बरन्दा. चलाबला, (-)
बरफ. प्वँ, (-)
बरफी. बरफि
बराज्यू. तपाय् आजु, (-)
बराबर. उति, बराइँबर
बरालिनु. धिकिने
बरु. बरु, बरुकंछिं
बर्खी. बर्खि
बर्फी. बर्फि
बर्मा. बर्मा
बर्सेनी. दँय्दसं
बलि. बउ[2], बलि, बां
~**चढाउनु**. बांबिये, बलिबिये
बलियो. सेल्ला:, बल्ला:
बलेंसी. पाखा
बलौटे. बलू, फिब्व
बल्छी. बइथ्चा, ब:सु
बल्नु. च्याये, छ्वये[2]
बसाइ. च्वना, च्वँपु, था[1]
बसाल्नु. देछुये, स्वने
बस्तुभाउ. बस्तू
बस्नु. च्वने[2], फेतुये
बस्नौटो. लाकांसिं, च्वँसा
बहकाउनु. ह्वफ्वाये
बहनी. बहन्हि
~**हुनु**. बहन्हि जुये, छुक जुये, चुये
बहस (बाजी). जबा:सवा:
बहादुरी. ग्वापु, (-)
बहाना. त्वह, (-)
बहिनी. केहेँ
बहिरो. ख्वाँय्, खुसिं
-**पना**. कंसू
बही. खाताबहि
बहुलाहा. वँय्
बहुलाही. उइँ
बाँउँडिन. कथिंदाये
बाँध. बं[1] (-), ख्वता
~**बाँध्नु**. बंचिये, बंपने
बाँध्नु. चिये
बाँकटे चाल. बांकुति
बांङ्गिनु. बेक्वये
बाङ्गो. बेक्व:
~**च्यातिनु**. चुये[1]
बाँच्नु. ब्वने[2], म्वाये[1]
बाँभ्री. थारि
बांभ्रो. बाभ्र:
बाँडा. बरे
बाँड्नु. इने
बाँया. देय्या

बाँस, पं[1]
 –धारी, पंव्व
बाउन्ने, बावं, बाग:
बाकस, बाकस
बाक्लिनु, ताकुये, ख्वातुये
बाक्लो, ख्वातु, ताकु, आता[2]
बाखी, च्वलय्
बाछिटा, चिच्चा:
बाज, जमल, (-)
बाज, बाय्चा
बाजा, वाजं, खिं
बाजि, क्व:[2]
बाजी, बा:[2], (-)
 ~थाप्नु, बा:ल्वाये, बाजिचिने
बाजू, चुरा, चुल्या, (-)
बाजे, आजा, बाज्या, (-)
बाटा, बाता
बाटो, लँ
 ~पारेर, जुका:
बाठो, चंख, बाथ:
बाडुली, हिकु
बाण, बला, (-)
बादल, खसु, सुपाँय्
 ~गर्जनु, खसु न्याये, न न्याये
बाधा, पिलय्, (-)
बाना, तिका[1]
बान्ता, ल्ह्वक, (-)
 ~गर्नु, ल्ह्वये
बाफ, हा[3]
बाफिनु, हाकने
बाबरी, नव:धाँय्, पाउँधाँय्
बाममाछा, भुन्न्या
बारना, त्य:मत्य:
बार, वा:, (-)
 ~लाउनु, वालंचिये
बारुद, बारु
बारुलो, कपिंचा, ख्वंचाहा
बार्दली, बार्दलि
बार्नु, खुये[2], बारय् याये
बाह्रमासे, बारमासे
बालसूर्य, लूनिभा:
बालाचतुर्दशी, बालाच:रय्
बालुवा, फि[1]
बाल्टिन, बाल्तिन्
बास, बाय्[1]
बासिन्दा, मि[1], च्वँमि
बासी, वँसि, पुलां, (-)
बास्नु, हाले (खा, भंग:)
बाहिर, पि[2], पिने
बाहिरी, दे, पिथु
बिउँभनु, न्हेलंचाये
बिउँभाउनु, थने, खेचाय्के
बिउ, पुसा, पु
 ~छर्नु, पुसा ह्वले, पिये[2]
बिकृटे, बिकुति
बिगँटो, बिक:
बिगार्नु, फ्वाये, स्यंके
बिचरा, बफरा
बिछयाउना, लासा
बिभाउनु, तायै[1], थुये[2]
बिट्टुलो, चि[2], पू[3]
बित्तिकै, कयं, धुनेवं
बित्नु, जाये[2], बिये[1]
बिदाइ, बाय्बिसि
 -भोज, बाय्भू
बिथोल्नु, देथितने
बिना, भाय्प, (-)
बिफर, त:कइ
बिम्बाकार चन्द्र, जा:मिला
बियाँ, पु[1]

बियाँड, पउ², ब्व
बिमिरा, त:सि
बिरालो, भउ¹
बिरेनून, बयुचि
बिरोधी बन्नु, इके
बिर्सनु, ल्व:मने
बिर्सेर, ल्व:मर्से
बिलकुल, पाय्छि
बिसन्चो, उसाँय्मदु, म्हंमफु
बिसौनी, दिपु, दिसा:
बिहान सबेरै, तेलं, न्हापनं
बिहानी, सुथ
बिहार, बाहा:
बिहे, इहिपा:, ब्या:
बींड, चु¹
बीच, दथु, (-)
बीडा, पें, पेंचा:
बुइगल, बइग:
  -बास, बइग:बाय्
बुई, लुकुं, बुइ
  ~गर्नु, लुकुंछिये, बुये
बुकुची, सुज्याथल, सुज्याम्हिचा
बुच्चिनु, फ्याकये
बुच्चो, फ्याफ:
बुझक्कड, च्व:पू, च्वापुका:
बुझाउनु, थुइके, ल:ल्हाये
बुझिने गरी, थुइक
बुझ्नु, थुये, ल:ल्हाना काये
बुद्धिबंगारा, क्ववा, ज्याथवा
बुनाइ, था³
बुन्नु, थाये
बुबु, तुतु, बाउ, ब्वा
बुरुस, छेंसा, क्वें, (-)
  ~गर्नु, छेने, थाये
बुर्की, ताय्सिभावा
बुर्कुसी, तिपा
बुर्जा, इका, (-) (अं बुर्ज)
बुहारी, भउ², भलि
बुझपचाहा, ह्यामि
बूढा, ज्याथ, (-)
बूढी, जिथि, (-)
  -औंला, म्हालापतिं
  -कन्या, मामिसा
बेकम्मा, ध्वाथ:, (-)
बेग, छ्वा:, (-)
  -ले बग्नु, छ्वाये
बेच्नु, मिये, छुये
बेत, पउ³, (पथि), (-)
बेथेको साग, बकं
बेफ्वाँकमा, मा:सांम्वा:सां, (-)
बेमेल, ताज्या
बेमौका, अई, कुबेला
बेर्ना, प्वारे, पुवा
बेर्नु, हिने, थूतुले
बेल, ब्या:
  -बिवाह, इहि
बेलन, थुल्वा
बेला, ई, (-)
  ~हुनु, ई जुये, तेये
बेलुकीपख, हनिचा
बेलून, प्वप्व:चा
बेल्नु, केले
बेवारिसी, हा:ना:मदु
  ~केटा, हामारा
बेसरी, तसकं, त्वा:क
बेसी, ब्यासि, (-)
बेस्वादको, फ्यासु, बिसवा:
बेहोर्नु, सहलपे, हिये²

बैठक, बइथक, क्वथा
-**कोठा**, पिचुक्वथा, (-)
बैसाख, बछला
बैसाखी, खुत्यांतां, हुस्लुंतां
बोको, दुगु
बोक्नु, पाछाये, क्वबुये[1]
बोक्सी, प्व:सिं, म्वा:ख:
-**विद्या**, छ्वव:पा, (-)
बोक्रा, ख्वला[1]
बोफो, स:पि, (-)
बोडी, भुति
बोरिक, ब्वरिक
बोलाइ, नतसुत
बोलाउनु, स:ते
बोली, बचं, (-)
बोसेमासु, ङ्वाप्यं, दा:प्याथ:
बोसो, दा:
बौद्ध पुरोहित, गुभाजु
बौरी, बउरि
ब्याउनु, ध्वये[1], ध्वके
ब्याज, देयं, प्यं[२], (-)
ब्यान्डबाजा, बाछइबाजं
ब्याधा, ब्याधा, ब्यारा
ब्यापार, बनय्, बनय्ज्या
ब्यापारी, बनय्मि
ब्रह्मरन्ध्र, चसुप्वा:, ल्हुकुगा:
ब्राम्हण, बर्म्हू
ब्रेक, घ:कू, (-)
ब्लक, थासा
ब्लाउज, थारुलं, (-)
ब्वाँसो, गुँखिचा, (-)

भ

भँगालो, ज्व:खु, ज्व:चा
भँगेरा, चखुं
भँगेरी, माउरी, माचखुं
भँडुवा, छ्वंसिं, छ्वल:[1]
भइपर्नु, ङ्वांपुये, जूवये
भएभरको, दक्वदाक्व
भकभकाउनु, कक:तुले, खाखये
भकभके, खाख:
भकारी, भखारि
भकुण्डो, भकुंवारा, ब:ल
भक्कानु, हिकु
भक्खरको, नच्चा, न:लि
भगाउनु, बिसिके, ब्वाके
भजाउनु, गेये
भटमास, मुस्या
भट्टी, अग:, अय्लासुलिं
भड्किलो, भ्वासि, बराय्
भण्डार, धुकू, पिकू
भताभुङ्ग, भजेकं
भत्कनु, दुने[३]
भत्काउनु, थुने
भद्वा, घउ[३], ध्वांग्रा, (-)
भन्टा, भान्ता
भन्दा, बय्, बय्सं
भन्नु, कने[२], धाये
भयावह, ग्यानापु, ध्वर[२]
भरिनु, जाये[२]
भरिया, भलिया, भल्या
-**नाइके**, क्वत्या
भरी, जाय्क, दंक
भरे, हनिचा
-**भोलि**, कन्हेकंस
भरेङ, स्वाने
भरोसा, भलसा
भर्खर, नकतिनि

भर्पाइ. चिंपउ, चिंपू, (-)
भर्सेलो. इवा, घ:मि
भलाकुसारी. नतसुत
भविष्यवक्ता. छाय:
भव्य. त:जि, (-)
भाँडा. थल, भारा
भाँडा. थ:[३]
-कुँडा. थलबल
-वर्तन. बस्जा:
भाइ. किजा
-बन्धु. हाताकुता
भाउ. भा:, मू
-घटाउनु. मू क्वपाले
भाउज्यू. तता:जु
भाकल. फ्याना, फ्यासा, (-)
भाग. ब्व, ब्वति, (-)
भागाभाग. भगाभाग
भाग्नु. बिसिवने
भाग्य. भागे
भाङ. भांग
भाटो. चिलाय्
भाडा. बा:[२]
भात. जा
-मारा. जासा:केँसा:, जाच्य:
भाते. जाच्य:, जाब्वारा
भातेनिद्रा. न न्ह्य:
भान. छ्यू, सू, (-)
~पर्नु. ताये, भुलंनये
~पार्नु. छ्युये[१]
~हुनु. ताये[२]
भानिज. भिंचा
भान्छा. भुतू
भान्छे. सुवा:, जायुसुवा:
भारी. कु[१]
भाल. भा:[३]
भाला. भिंदिपा, (-)
भालु. माक:धुँ
भाले. ग्वंग:, (-)
भाले. मिजं, (-)
-पोथी. त्याप्त्याप्चा
-सिउर. ग्वंग:चुलि, चिलिं
भाषण. न्वचु
~दिनु. न्ववाये
भाषा. भाय्, (-)
-विज्ञान. भाय्बुल्हा
भिक्षा. बारां, (-)
–पात्र. गुलुपा:, (-)
भिजाउनु. फ्वये, मा:फ्वये
भिजेको. प्या:[१]
भिज्नु. प्याये, मा:बुये
भिडाउनु. ल्वाके, ल्वाकास्वये
भित्र. दुने[१], दु[१], दुहां
-तिर. दुनेपाखे, दुत
भित्री. दुब:सा
भित्रिनु. दुथ्याये
भित्र्याउनु. थ्याके, दुतिये
भिन्दै. बिसकं
भिन्न हुनु. पाये
भिन्न बस्नु. छुखे च्वने
भिरालिनु. पा:लुये
भिरालो. चलांया:, तस्वा:[२]
भिर्नु. घाये, भ्याये
भीड. म्व:, इग:मिग:
भीरुता. ग्यासू
भीषण. ग्यानापु
भुँडी. अंत, भ्वरि, ग्व:[१]
भुँडुल्को. ग्वंप, भ्वंचा
भुइँचालो. भुखा, भ्वखा
भुक्नु. उये[१], क्वेच्याये

भुमरी, लहू, लःहू
भुलायो, भुलाय्
भुसुनो, चलः, झपति
भुस्सा, भुसा
भूत, वंखँ, न्हवँ, (-)
भूत, प्रेत, (-)
~लाग्नु, भूत दुबिये (दु[१])
भूमिका, घःमाः, (-)
भूलचूक, बिद्वं, कसूर, (-)
भूल हुनु, द्वने
भेक, इलाका
भेडा, फइ, भ्याय्चा
भेदभाव, पासु, (-)
भेल, बसि, बाः, वरियां
भैँऐसेलु, ब्यांपासि, (-)
भैंकटहर, कंसि, कतहर, चिचाकंसि
भैरव, भइलः, (-)
–रन्ध्र, भइलःप्वाः, हइमाप्वाः
भोक, पित्याः
~लाग्नु, पित्याये
भोको, पित्याः
भोगटे, भ्वंसि, भ्वगत्या
भोज, भू, भ्वय्
भोटे, सँय्, सँमि
-जुत्ता, द्वचा द्वभ्चा
-ताला, सँय्ताः
भोटो, भ्वत, प्वाकलं
भोलि, कन्हे
-पर्सि, कन्हेकंस
भौगाल, भउगाः
भौप्वाल, भउप्वाः
भ्याउनु, चाये[१], भाय्ल्हाये
भ्रम, बालु, भुलंनः
भ्वाङ, ह्म्वः
-लाखे, झ्यालिंचा

म

मकल, मकः
मकिनु, चने
मकुनु, तानांकुलु
मकै, कःनि
मखमल, मखमल
मखमली फूल, ग्वंगःचुलिस्वां
मखाना, मखां (सं. मखान्न)
मखौरो, झ्वालि, च्वाम्वः
मगनी, फ्वँ, फ्वनेगु
मगन्ते, फ्वगिं, प्वंसिं
~हुनु, फ्वगिने
मगमगाउने गरी, ह्वालाह्वालां
मङगाल, मंगाः
मचान, करा[१]
मच्चाएर, प्वाःक, यांकयाः
मजबूत, पः[२], बल्लाः
मज्जा, तिस्यः, स्यः
मञ्चन, प्याखंपिथना
~गर्नु, पिदने
मटान, मातं
मट्टीतेल, मचिकं, मतचिकं
मडारिनु, केतुले, म्हवाये
मण्डप, गं[२], (-)
मण्डल, मन्दः
मतापले, मन्तय्क, मतापं
मतैक्य हुनु, छ्सःजुये
मथानी, थाकथि
मथिङ्गल, न्हेपु
मदत, गुहालि, ध्वासा
~गर्नु, त्वपे, गुहालि याये
मदतगार, कतांगुलु, पा[२]
मध्यम, दथु, बिच
-मार्ग, दथुलँ
मधुमेह, हमू

मध्यरात, सबूचा, बाचा
मध्यान्तर. दिपा:, सुलं
मध्यान्ह, तिन्हि
मनगगे. गाक्क
मनपराउनु, न्ह्याले, येय्के
मनोरम, ययापु
मन्छनु, बलिंपिये
मन्दोष्ण, दुदु
मयल, खिति
मराल, ब:हँय्
मरीच, मलय्
मरुभूमि, फिस:, (-) बलू
मर्कनु, तेने, मर्कय्जुये
मर्काइ, म्वय्
मर्काउनु, म्वय्थ्याये
मर्किनु, म्वय्ह्याये
मर्दाना, बा[२], मिजं
मर्नु, सिये, फुये
मर्यादा, चजि, सेय्बेय्
~**राख्नु**, लहने, सेय्बेय्तये
मलम, नाइचिकं, (-)
मसला, छुसा, (-)
मसान, दिप, मसां (सं. श्मशान)
मसान्त, कुरिं[२], (-)
मसिनो, चुं, चि[२], पिय:
मसिनो, नचु, निसु
मसिन्याउनु, नचुके, निसुकं
मस्काएर, कसिक
मस्किनु, इनाय्तुले, केय्तुले
मस्याङ, मस्यां
मस्यौदा, बापि, गिसु, (-)
महँगो, थिकय्
मह, कस्ति
महक, नस्वां:, न[२]
महक्नु, नस्वाये
महादेव, मा:द्य:
महान, त[१], भराय्
महायुद्ध, त:हता:
महिना, ला[२], मइना
मांसपेशी, भी, लाभी
माउरी, कस्तिहा
माग्नु, फ्वने, म्हये
माछा, न्या[१]
-**घर**, न्याथल
माझी, प्व:[३]
माटो, चा[१]
माड्नु, बुबुस्याये, न्हाये
मात्र, जक
माथि, तलय्, थहां
माथिल्लो, च्वसि, च्वेया, द्य:ने
मादल, मग:सिं, (-)
मान्द्रो, पुलु
मान्यवर, छिक:
मामा, पाजु
मार, स्या
मार्तोल, सुमा, (-)
मार्नु, स्याये
माला, मा:[१]
मालिक, थुवा:
माली, गथु, (-)
मास, माय्[१]
मासु, ला[१], स्या
मास्तिर, च्वे, च्वेपाखे
मास्नु, फुके, न्हंके
माहासुती, मा:सुति
मिचाहा, नमाय्
मिच्नु, न्हुये, तिये, तेले
मिर्गौला, जलासें
मिलनसार, हनेपु, छा:[१]
~**हुनु**, छालय्गेले, न्हेपुये

मिलाउनु. मिलय्याये
मिल्काउनु. वाये[1]
मिल्नु. जाये[1], मिलय्जुये
मिसमास. घवा:कँ, (-)
मिसाउनु. छ्यापने, ल्वाकछ्याये
मिसावट. छ्यापं, मिसा:
मिस्त्री. नवा:[1], (-)
मीठो. सा:
~**हुनु.** साये
मीत. त्वाय्
मुकद्मा. मुद्दा
मुकुण्डो. ख्वा:पा:
मुख्याउनु. ख्वाये, म्हुछ्याये
मुख. नु[1], न्व
~**बाउनु.** वांखाये
~**बार्नु.** म्हाले
–**राग.** लाउं
मुखामुख. थिथिख्वालं
मुखाले. तज्यान्व:, हाख्वं
मुखिञ्जेल. थि[2], ख्वालयन्त्य:ने
मुगा. भिंपू, (-)
मुगुजी. मुगुजि
मुङ्ग्रो. मुग:
मुछिनु. न्हाबुये
मुछ्नु. न्हाये, न्हुये
मुछ्नु. प्वले, प्वलय्याये
मुछ्नु. बुले, वाले
मुजा. गुजि
मुजुरा. बुँ[2], चुलि
मुजूर. म्हय्खा
मुठ्ठो. म्हू
मुड्की. खउ, (-)
मुण्टो. पिपी, दुरुपी
मुनियाँ. मुनिया
मुरली. बय्[1]
मुरी. मुरि
मुर्दा. म्व:[3], सिक
~**उठाउनु.** सिथंयने
मुर्मुरिनु. जुजुखाये
मुलुक. देय्, (-)
मुला. लइँ
मुल्याहा. मुल्या:
मुसल. मुस:
मुसा. खँय्
मुसा. छुँ
-**उरो.** छुँच्व:
मुसुरो. मुसू
मूठल. मुथ:, म्हुत:
मूढो. ग्वं, ग्वंसिँ
मूत. च्व, च्वक
मूत्ररोग. च्वल्वय्
मूत्राशय. च्वप्व:
मूर्ख. आता[1], (-)
मूर्छा. तिकु[1], (-)
~**पर्नु.** बनावने, बने
मूर्ति. इ्वाता, बहिद्य:, (-)
मूल. मू[2]
~**ढोका.** दुवा:[2]
-**पाठ.** ब्वँसा
-**बाटो.** मूलँ
मृग. तेन्हुसा, (-)
मृगतृष्णा. छ्वालुज:, (-)
मृतक. सी, सिक
मेलमिलाप. सहलह
मेलोमेसो. तहबह
मेवा. मेवा
मेहदी. लइँचा
मैन. सी, मइन
-**बत्ती.** सीइता, मइनमत
मैना. मइना, भत्तु

मोजा, म्वजा
मोटर, म्वतर
मोटाइ, फि[२]
मोटाउनु, ल्ह्म्वने, स्वेजिये
मोटो, तफि, ल्हवं
-घाटो, स्वेजिउ, ल्ह्वं
मोडिनु, तुले, फहिले
मोड्नु, बने, भुने
मोती, म्वति
मोल, मू[१]
~पर्नु, मूतुये[१]
मोलाहिजा, ध्याःमध्याः, (-)
मोल्नु, मूयाये, भाःयाये
मोसो, हाकः
मोहडा, ख्वाः, (-)
मोहनी, म्वःनि
मोहर, म्वः[१]
मौका, ताः, ई (अ. मौक)
~पर्नु, ताःलाये, पाःलाये
~पार्नु, पाखय्लाके
मौलाउनु, म्वचिने, ध्वाकःचिने
मौलिक, मा[२], मूगु, (-)
म्याद, अलिफछे, (-)
म्यादेजरो, हाकुज्वर
म्यान, सिथ
म्वाइ, चु[२], चुप्पा

य

यति, थुलि
यथेष्ट, उलाय्
यदि, सा[३], (-)
यसपाली, थपाले, धुगुसी
यहाँ, थन[१], छःप्वः
यहाँ, थन[२], ध्वय्कः
याल, धुसँ
युगलगीत, ज्वःमे
योग्य, बहल
~बन्नु, थहेने
योद्धा, बलामि, (-)
यौवन, ज्वभन

र

रङ्ग, उं, रंग
~जानु, ध्वये, ध्वयावने
~लाउनु, रंग इले, रंग पाये
~लाग्नु, रंग किये
-शाला, कासादबू
रङ्गाउनु, छियेे[२], छिपे
र, व[२]
रक्तकण, च्वहि
रक्सी, अय्लाः (टिब. आराक, सं. अर्क)
~पसल, सुलिं, अय्लाःपसः
~पार्नु, अय्ला काये
रगड्नु, थाये, बुबुस्याये
रगत, हि
~जम्नु, हिकुने
~थाम्नु, हिछिये
~पसीना, हिचःति
रचयिता, चिउँमि
रच्नु, चिने, ज्याये
रछ्यान, धलाःपाः, साःगाः
रणभूमि, हताख्यः
रण्डा, रन्दा
रत्न, थी[२], (-)
रद्दी, ध्वाथः, (-)
रमाइलो, न्ह्याइपु
रल्याउनु, फ्वाये, ध्वाये
रवाफ, ब्वाय्[१]
रवाफिलो, ब्वाँय् तच्वः
रस, ति[१], रस

रसान, लिसं
रसिक, लसिकल, (-)
राँकेभूत, मतख्याः, मिप्वाःलाखें
राँको, मुस्याः, छ्वालिप्वाँय्
राँगो, मेय्[1]
राँडपोइ, लाताग्वंगः
राख्नु, तये
राग, ह्वाः, मे, (-)
राजकीय, लाय्[2]
राजदण्ड, छ्वालिकथि, लाय्चिंकथि
राजदरबार, लाय्कू
राजदूत, लाय्लमि[1]
राजा, जुजु, (-)
राम्रो, भभधाः, भकाः
~**हुनु**, बांलाये
रात, चा[2]
—**भरि**, चछि, छचा
रातारात, चांचां
रातिनु, ह्याउंये
रातो, ह्याउँ
~**रङ**, अलः, ह्याउँ रङ
रातोदिन, चान्हिं
राले, लाःफः
राशिचक्र, बां (सं. वाहन)
रिंगटा, इकु
~**लाग्नु**, इकुये
रिकापी, लिपाकि
रिक्सा, रिक्सा
रिठ्ठा, हथं
रित्तिनु, प्वने, ह्वंखाये
रित्तो, ख्वाखला (हि. खोखला)
रित्तो, प्वं[1], फुसुलु
रित्याउनु, प्वंके
रिस, तं (सं. रोष, तमस्)
~**मार्नु**, तंस्याये
रिसले, तमं, भ्वाँय्क
रिसाउनु, तंचाये
रिसाहा, तंकालि
रीति, मुना, लचन
रुग्ण, ल्वगि
—**वाहक**, ल्वगिख:, (-)
रुघा, सेयुखं
-**जरो**, सेयुखं ज्वर
रुचि, फु[1], यः
—**कर**, न्ह्याः, ययापु, (-)
~**हुनु**, फुगाये, म्हुतुसाये
रुच्नु, नयुयये, म्हुतुसाये
रुद्रघण्टी, खँगलः, (-)
रुद्राक्ष, रुद्राक्ष
रुनु, ख्वये
रुन्चे, अरिं
~**लाग्नु**, अरिंचाये
रुमाल, हुसा, लुमार
रुवाइ, ख्वसु, ख्वलु
रुवाबासी, ख्वबाः, ख्वसु
रूख, सिमा
-**कटहर**, फ्वंसि
रूप, ख्वाः, बिलं
रेखा, ध्व[1], गिसा
-**चित्र**, कियाकिपा
रेट्नु, किये[2]
रेट्ने क्रिया, च्वाँय्च्वाँय्
रेलगाडी, लेर, रेल
रेशम, रेशम, पाःका
रेशमी धागो, पाःका
रोक्नु, पने
रोग, ल्वय्
रोगी, ल्वगि
रोटेपिंग, केय्कूहुस्लुं, घःपुइँ
रोपाइँ, सिनाज्या, प्वारेज्या

रोमकूप. चिमिसँप्वा:
रोमाञ्च. चिँक, वाइँया
रोमाञ्चित हुनु. चिँकमिने, वाइँयामिने
रौं भएको. ङ्वाब्ला
र्‍याल. ला:[1]

ल

ल (लौ). क, द[1]
लक्का. पालिजा:बखुं
लक्कु. तंगि, (-)
लक्खु. लखु
लक्ष्य. आजु[२], (-)
लख. ता:, अन्दाज
लखतरान. याग्लाप्याग्ला
लखरलखर. लुकुलुकु
लखेट्नु. लि[1], लिये
लगत्तै. धुनेवं, वं
लगाउनु. फिये[1], ग्वये
लगातार. मदिक्क, तुजं, (-)
लगानी. लाय्, घ्वाइँ, (-)
लगौंटी. कैंय्ता
लघुकथा. चुबाखं, चिबाखं
लघुता. च[1], चि, चु, चा
लजा. लज्या, मछ्यालाभाय्
लजालु. मछ्याम्ह
लटरम्म. ज्वाँय्ज्वाँय्
लट्टा. जं[1], जंपाय्
लठेउरो. ग्वाज्य:, ज्य:, पाक:
लठेउरी. आंलि, भाग्लाति
लठेप्रिनु. ग्वाज्यये
लट्ठक. ह्वाज्य:, ह्वान्तां
लठ्ठी. कथि
लडन्त. ल्वापु, ख्यापु
लडाइँ. हता:
लडाकू. ल्वाख्वं
लतागृह. गसिछेँ
लथालिङ्ग. वायत्य:फ्वायूत्य:
लपेट्नु. तुइके, तुले, हिने
लप्सी. आमालि (-)
लबस्तरो. चन्ता
लबेदा. तपा:लं, लंसुरुवा:
लमी. लमि
लम्बेतान. ताहाक:, भरायूहा:
लम्मिनु. ताहाये
लय. लय्
~**हाल्नु.** लय्चिने, लय्तये
लर्को. कुलि[1]
लसपस. भ्या:, इथिमिथि
लसुन. लाभा (सं. लशुन)
लस्करी. लस्क:रिं
लहंगा. लहंगा
लहरी. ल:रि
लहरेखोकी. ह्वपूमुसु
लहरै. ङ्व:लं, लस्क:रिं
लहसिनु. पेपुने, घेसेने
लहुरो. चुसा[1], तुतां
लाउनु. इले, तिये[1], पुने, फिये
लाकेट. ताय:, (-)
लाखामरी. लाखामरि
लाखे. लाखय्
-**नाच.** लाखय्प्याखं
लागिपर्नु. पाये, फ्याये
लाग्नु. गेले, जये, तायेे[२]
लाग्नु. दुबिये, नये
लाजलाग्दो. न्यापालु
लाटलुट. भ्या:[1], यथिमिथि
लाटिएको. भुु[२], भुंमिंगु
लाटिनु. भुंमिने
लाटोबुङ्गो. चाकुह्वाज्य:
लात. लात
-**मार्नु.** ध्वाये, पेंके

लाडप्यार. तितिपापा
लाफ्रे. लाफ्रे
लाम्खुट्टे. पति[1]
लाम्पुछ्रेतारा. तहा:नगु
लाम्चिनु. इनालुये
लाम्चो. इ[1], इतालु
 ~तुरही. प्वंगा
 ~पोते. छ्वालिपू
लाम्टाङ्गे. धद्दु, ज्वांत्यां
लायक. बहल, नालेपु, पु[३]
लालीगुँरास. तकुस्वां
लावा. ताय्
लाहा. भऊ, (-)
 -छाप. भउचिं, (-)
लालपुर्जा. लालपुर्जा
लालटिन. लाल्तिन
लाहुरे. लाहुरे
 ~फूल. लाहुरेस्वां
लिउन. लेवं
लिङ्गो. य:सिं
 ~ठड्याउनु. य:सिंथने
लिनु. काये[२], फये[२]
लिपि. लिपि
लिप्नु. थिले, इले
लिही. गें
लीला. ख:प्याखं, ख:प्याखं
लुइँचे. गुँखा, (-)
लुकामारी. तेलकासा, सुलाकासा
लुक्नु. सुले, सुपिले
लुक्नु. फिले, दुबिये
लुक्ने ठाउँ. फिल्कू, फिलुं
लुगलुगाउनु. थरथरखाये
लुच्चा. भंगः, (-)
लुटाहा. लुता:
लुट्नु. लाके, लाकाकाये
लुतो. चासुकइ
लुरुलुरु. लुकुलुकु, लुसुलुसु
लुसुक्क. लुसुक्क
लू. लू[1], क्वा:फय्
लेख. च्वसु, रचना
लेखक. च्वमि
लेखनकला. च्वपु
लेखाइ. च्व[२], च्वेगुज्या
लेखाउनु. च्वके
लेखापरीक्षण. लिसंमा, समा
लेखोट. लिपि, च्वपु
लेख्नु. च्वये[1]
लेद्नु. ग्वतुले
लेदोलेदो. भुतुभुतुचिंक
लेनदेन. काय्बी, कालबिल
लेप. पावास:, (-)
लेसिलो. थ्याचु, थ्यानु
लोक. ल्वक
 -कथा. ल्हबाखं, नेँकँबाखं
लोकाचार. ल्व:चा:
लोखर्के. चिखुं, थ्वाचा, ब्वछुं
लोप्पा. ल्वाप्पा
लोभिनु. ल्व:वने
लोभी. आसकुति, (-)
लोभ्याउनु. लोभं केंके
लोरी. खेमे
लोला. ल्वला
लोसे. ल्वास्या, वास्या
लोसे. प्यानु
लौ. का[२], कासा
लौत. आम्बंलि
लौरो. चुतां, तुतां
ल्याइते. चिरि[२]

ल्याउनु. हये
ल्वाङ. लवं (सं. लवङ्ग)
-कीला. लवंफ्व:किं
-फूल. लवंफ्व:, न्हाति

व

वंशलोचन. पंपु
वकील. कुतिलजु, (-)
वक्ता. धाक, ल्हाक
वयोवृद्ध. थँजिसु, ज्या:ज्याथ
वर्ष. दँ, दछि
वाचनालय. ब्वनेकू
वाचिक. न्व, नत
वातावरण. ल:फय्, लकस, (-)
वादविवाद. लिपुन्हैपु, (-)
वायुगोला. फय्कू, (-)
वायुसंचारण. फय्प्वा:, फय्लिंफ्व:
वारुणयन्त्र. दमकल
वार्षिक पत्र. दँपउ
वार्षिक श्राद्ध. दँकिला
वार्षिकी. बुसाधं, (-)
वाल्ल पर्नु. वातां च्वने
वासना. येय्[२], (-)
वास्तविक. ख:गु, धात्थेंया
वास्तुकार. ल्वहंक:मि, सिलाय्क:मि
वाहन. बाहां, गसा
विचार. गंता[१], बिचा:
वितर्क. बिभाय्, (-)
विदेशी. बिदेसि
विद्यालय. स्कूल, ब्वनेकू
विद्रोह. भतना, (-)
~गर्नु. भतने
विमोचन. पिथना, उलेज्या:, (-)
विद्वान. क्वता:[२], (-)
~नाइके. क्वता:नाय:
विरोध. चकना, (-)
~गर्नु. मंदने, चकनायाये
विश्राम. दिसा:, दिपा:, भासु
~गर्नु. भासुलने, दिसा:याये
-गृह. दिसाछेँ
विश्वकर्मा. बिकुंमाद्य:
विश्वास. सुथां, (-)
विसर्ग. लिफुति:, (-)
विसर्जन. बिजं, बिसजं, (-)
विस्मृति. ल्व:[२], ल्व:मन्ति
विहार. बाहा:
वीथिका. थाय्पउ
वीर्य. फुसि, मस्ति, (-)
वैयक्तिक. दुचु[२], (-)
वैरभाव. तुस, (-)
वैलिनु. झ्वा:जुये
व्यंग्य. ध्याचू
-चित्र. ध्याचूकिपा, (-)
-नाटक. छ्यूवखँप्याखं
व्यञ्जन. बाआख:
व्याकरण. भाय्लचं
व्यायाम. तिसा:, कसरत
-शाला. तिसालद, (-)
व्यवसाय. बिज्या, (-)
व्युत्पन्न शब्द. छ्यानाग्व:
व्रत. अबसं, (-)
ब्राह्मण. बर्मू, (-)
ब्राह्मी. प्यंस्वां, (-)

श

शकुन. तू[३], त्व:
शक्ति. ब:, बल
शब्द. स:, खँग्व:, (-)
-कोश. खँग्व:धुकू

शय. सछि, स:
शरीर. म्ह, जिउ, सलिल
शव. सिक, सी
~संस्कार. सीउइज्या
शाखा. कचा, मचा
~मार्ग. कचालँ
शाब्दिक. नु, न्व
शायद. सके
शिकार. अहल, अल्हन
~जानु. अल्हने
शिक्षक. गुरु, बिताजु
शिर. छ्यं, चय्
-बिन्दु. चय्फुति, , (-)
-रन्ध्र. ल्हुकुगा:
शिला. ल्वहं, (-)
-मूर्ति. ल्वहंआजु
शिष्टता. हसि, बसि, (-)
शीत. सुति, (-)
-ज्वर. चिकुज्वर
शीतल. ख्वाउँ, सिचु
शीर्षक. गुलुपं, छ्यं, (-)
~दिनु. गुलुपने, छ्यंछुये
शीर्षासन. तांफत, (-)
~बस्नु. तांफत च्वने
शुक्रकीट. फुसि
शुक्लपक्ष. थ्व
शुभमुहूर्त. धू, साइत
शोथ. स्वं
—वात. गउस्या:ल्वय्
शौचकर्म. घ:सू, नीसी
शौचालय. च्वलुं, पिथा, (-)
श्रावण. दिल्ला
~पूर्णिमा. गुंपुनी
श्री. जु, भाजु, मयजु
-खण्ड. सिन:सिँ
-मती. मयजु
-मान. भाजु
श्रेणी. तगिं, त्वाथ:
श्री ५. न्याग:छ्यं, जुजु
श्रोता. नेकुमि, (-)

ष

षड्यन्त्र. ग्वसा:
-गर्नु. ग्वसा:याये, ग्वये

स

संकल्प. फ्याना, (-)
~गर्नु. ध्वये१, फ्याये
संकोची. छ्यालापु, (-)
संक्षेप. मूखँ
संगठित हुनु. उलाये, मुने
संगमरमर. दुरुल्वहं
सँगाल्नु. थये, मुने
सँगी. पासा, (-)
सँगै. नापं२, लिक
सँगै. लिसे
संग्रह. मुना, (-)
संग्रहालय. बहि, संसा:
सँघार. खलु, पिखलु
सँडासी. धं१, (-)
संचिति. लिपि, न्हेपि, (-)
सन्दर्भ. च्व:प्व:, (-)
संन्यासिनी. मातालि, (-)
संपूर्ण. फुक, क्वचाय्क
संभवत:. ला:सा
सँभार. थामय्, (-)
सँभालिनु. फिये२, फिने
संरक्षण. म्हालासाला, चिता२
संस्कृति. चजि, तजि, (-)

सइस. सलच्य:
सकल. मापि, सकल
सकली. धात्थेंया, सकलि
सकसकी. तुलबुल, उलिउलि
सक्खर. साख:
सक्षमता. मुक्ता:
सखाप. इवाँय्, (-)
सगरमाथा. गुलुभा:, लुभा:
सगुन. छुक, सगं
सङ्लो. यचु
सङ्लोपना. यचुपह, थ्वसा
सचिव. छ्यांजु, छ्यांजय्
सचेतन. दंनुग:, चा:नुग:
सजाय. द्वपं, (-)
~**गर्नु.** द्वपने, द्वपंबिये
सजिलिनु. अ:पुये, याउँये
सजिल्याउनु. अ:पुके, याउँके
सट्टा. पलेसा
सड्नु. ध्वगिये
सत्तल. सत:
सत्य. सत्
सपेता. सपेता
सधाउनु. प्व:चिये
सधिनु. भाय्सिये, सालय्वये
सधैं. न्हिथं, न्ह्याबलें
सनक. हू, सू, छू
सनपाट. नालु
सनासो. छलि, (-)
सन्चो. उसाँय्, म्हंफु
~**हुनु.** म्हँफये, उसाँय्दये
सन्तुष्ट. लुधं
~**हुनु.** लुधने
सन्तोष. लुधन्ति
–**प्रद.** लुधनापु
सन्दिग्धता. धुकुमां

सन्दुक. सन्धू
सन्देश. बुखँ, संचार
सपना. म्हंगस
~**देख्नु.** म्हने, म्हगसय्‌खने
सपेता. सपेता
सप्को. गाब:
सप्ठेरो. अ:पु, छिं[२]
सफा. यचु, सुचु
~**पार्नु.** यचुके, सुचुके
~**सुधर.** सुचुकुचु
सबतिर. न्यंक, सकभनं
सबभन्दा. दकलय्
सबवे. कचालँ, दुसूलँ
सबेर. न्हेबा:
सबेरै. न्हेबाक
सभा. मुँज्या, पाला
~**बस्नु.** मुँज्या च्वने
~**बोलाउनु.** मुँज्या च्वेके
सभ्यता. लहना, चजिलजि
समय. ई, बेला
समर्थ. फु[१], बल्ला:
-**वान.** फुपिं, बल्ला:पिं
समर्पण. देछा, ल:ल्हाना
~**गर्नु.** देछाये, द्वहलपे
समर्पित. देछागु, ल:ल्हा:गु
समवयस्क. ज्वलिंज्व:, दमथर
समस्त. सकलें
सम्धी. सम्जि
सम्झनु. लुमने, सुमलपे
सम्यक्. समय्
समाचार. बुखँ, हसना, (-)
समात्नु. ज्वने, लाये[१]
समान. ज्व:[२], उथें
समाप्त. थुलिं, सिधलं, (-)
समाप्ति. फु[१], पू (-)

समाविष्ट. ध्या:, दुध्या:
समालोचना. दुवाला, क्वबाला, (-)
समुचित. त्य:, (-)
समुदाय. खल:, पुच:, (-)
समुद्र. समुन्दर
समुद्री झार. न्हा, (-)
समेट्नु. घयसुये
सम्पूर्ण. फुक्व, ध्व[1], (-)
सम्प्रदाय. जाति, (-)
सम्बन्ध. स्वापू
~राख्नु. स्वापू तये
सम्म. तक, माथंवं, (-)
सम्मन्. तले
सम्मान. हना, बना, (-)
~गर्नु. थहने, बचने
सम्मिनु. माथंवने
सम्मुख. न्ह्य:[३], न्ह्य:ने
सम्यक्-३. समय्[२], (-)
सम्याउनु. माथंवंके
सम्हालिनु. फिने, फिये, क:घाये
सयपत्री. तफ्व:स्वां
सरदर. छ्वाँय्फ्वाँय्
सरसामान. ज्वलंकलं, (-)
सराप. सरा:, (-)
सरीसृप. बि[1]
सरो. ब:[1]
सर्कनु. ह्वपुये, सर्कय्जुये
सर्कस. मा:तं, (-)
सर्को. सा:
सर्ग. किच:, (-)
सर्र. सर्र, झर्र
सर्वस्व. सर्वय्
सन्हाउनु. च्वछाये
सलगम. सलगं
सलबलाउनु. म्हवाये, वाल्लमिने
सलह. सल:, क्वबुइँ (सं. शलभ)
सलामी. सलामि, द्वहलपा, देछा
सलिफा. माक:फ्वंसि, (-)
सवारी. गसा, बाहां (सं. बाहन)
सस्तो. दं[२]
सल्काउनु. दुये, ग्वाके
सल्किनु. ग्वाये
सवालजवाफ. जवा:सवा:
ससाना ध्वजा. आरिवा:
सहज ज्ञान. दुग्यां, (-)
सहनशीलता. क्वमिलु पह:
सहभोजन. सभुजं
सहमति. आगन, (-)
सहयोग. त्वपा, गुहालि
सहायता. गुहालि, कुसा:
सही. सहि
सहेली. सखि
सहोदर. त:केहेँ, फुकी
साँघु. ता[३]
साँघुरिनु. तिये, चिधने
साँघुरो. कय्कुं
साँचो. ख:गु
साँचो. थासा, ता:चा
साँच्चै. धात्थें, निलं
साँच्नु. थये, लेंके
साँझ. ब:न्ही, सनिल
साँढे. थुसा, द्वहं[1]
साँध्नु. मुपे, वाले, (-)
साँप. ताहा:, बि[1]
साँप्रो. फ:[२]
साँरो. कति[1]
सांस्कारिक. स[1] लजिदु
सांस्कृतिक. स[1] तजिदु
साइनो. थ:, थ:थिति
सागपात. उँच:, बुंच:,वाउँचा

साङ्लो. बिलि[1]
साझा. मंका:
साटफेर. दापा, हिलाबुला
साटिनु. दाये, दापाजुये
साट्नु. हिले, हिलाबुलाजुये
साठी. खुइ
साढ़ुदाज्यू. जिदा
साढ़ुभाइ. जिजा
सात. न्हस, न्हय्
सातू. सत्तु
साथी. पासा
~**बनाउनु.** पास्याये, पासा याये
सादृश्य. पाय्, थें
साधन. बसा, ब:सा, (-) तां
साधारण. अघू
सानीआमा. चमां
सानु चिम्टा. गय्लिं, क्वता
सानो. चि, चिचा
~**टुक्रा.** चिकू
~**दराज.** बपा
सान्त्वना. तभ:, त:तिब:, (-)
सापट. त्यासा, नेय्[2]
सामन्त. लांजु
सामर्थ्य. फ[1], गछे
सामल. लँखर्च
-**तुमल.** सामा
सामान. ज्वलं, (-)
सामु. न्ह्यः, चू[2], न्हेव
सामुन्ने. इता[1], थिथि
सामुन्ने. चूलाक, चुलिंचू
सामूहिक. मंका:
~**धन.** ल:कुल, सदावर्त
सायंकाल. सनिल
सारस. क्वँल:खा, कालेंकुलें
सारी. पर्सि
सारौं. कँय्मि
सार्नु. ल्हेये, चीके
सालक. कँय्न्या२, (-)
सालनाल. पि१, (-)
सालिक. ज्वाता, (-)
सालेय. चखुंकुसा
साष्टाङ्ग. ज्वज्वलपा
~**गर्नु.** ज्वज्वलपे
सासना. कसा, (-)
सासू. माजु
साहस. आँत, (-)
~**गर्नु.** आँतय् याये
सिँगान. न्हि[1]
सिँगार. समा:
~**गर्नु.** छाय्पिये, समा:याये
सिँगार्नु. छाय्पे, समा:याये
सिँचाइ. ह्वज्या
सिंढी. तस्वा:[1], त्वाथ:
सिँधेनून. सिंचि
सिंयाल. किच:, गाज:
सिंह. ख्वाँय्धुं, (-)
सिंहावलोकन. लिफ:
सिंहासन. गद्दी
सिउँधो. सिंच्व
सिउर. कल्कि, चुलि, चिलाय्
सिउर्नु. छुये[1], स्वचाके
सिकर्मी. सिक:मि, क:मि
सिकिस्त. तच्व:
~**हुनु.** तच्वये
सिक्नु. सेने, कने
सिङ. नेकू
~**जोत्नु.** च्वये[1]
सिठुवा. खउ, बफांखउ
सितन. ल्वसा, घासा
सिद्धिनेबित्तिकै. धुंसु

सिध्दिनु. फुये, मदये
सिध्याउनु. सिधय्के
सिनेमा. नवा:किपा, संकिपा
सिन्की. सिंकें, पलिं
सिपाही. भुजुं, (-)
सिम. भू[1]
सिम्रिक. म्ह:सिन:
सियो. मुलु
सिरक. फांगा, सांगा
सिरान. फुस, (-)
सिरेटो. हुर
सिर्जनु. ज्याये, दय्के
सिलटिमुर. कताबसि
सिलाइ. ति[1], सुज्या
सिल्लड. तानां
सिस्नु. न्हाय्कं[2]
सीधादान. केपु[1], किभु
सीप. दुचु[1], (-)
सुंगुर. फा, गुँफा
सुँडिनी. सुकिमिसा
सुइँको. छुमां, सुराक
सुइरो. नतूचा, मुलु
सुकाइ. सुपा:
सुकाउनु. पाये
सुकिलिनु. थ्वये, तुइये
सुकिलो. तुयु, थ्व:
~**पार्नु.** थ्वके, तुइके
सुकुमबासी. जकमि
सुकुलगुण्डा. फुसुलुगुन्दा, बकंफुसुलु, (-)
सुकुला हुनु. धंदिये
सुकेरोग. गंल्वय्
सुक्नु. कुने[1], सुये[1]
सुक्नु. गने, स्वये[2]
सुखा जमीन. पथ्यु
सुटुक्क. सुतुक्क
सुताउनु. थेने
सुन. लुँ
~**गाल्नु.** लुँ काले
सुन्नु.ताये[2]
सुपथ. तिलय्, निं, (-)
सुपारी. ग्वय्
सुपारीफूल. ग्वय्स्वां
सुरमा. अज:, (-)
सुरासेविका. सुलिंनकिं, लुका:मिसा
सुराही. झारि, अन्ति, (-)
सुरिनु. ग्वाये, (-)
सुरुक्क. सुरुक्क
सुरुङ. दुसूलँ
सुर्केगाँठो. पुतुगथि, स्व:ति
सुर्केटाँका. ज्व:का
सुर्क्याँलो. पाँय्, स्व:तिपाँय्
सुर्ता. चिउता:, (-)
सुर्ती. सुर्ति
सुऱ्याउनु. ग्वाके, (-)
सुलह. सुल:
सुल्सुले. मिमिचा
सुवास. नस्वा:
~**आउनु.** नस्वाये
सुश्री. मय्जु
सुसेली. सुलि, सुलु
सुस्केरा. झसुका:
~**हाल्नु.** झसुका: तये
सुस्तरी. उसिं, धिकिं
सुस्ताइ. दिसा:, दिपा:
सुस्ताउनु. फिये, लने
सुहाउँदो. बहल, ल्व:
सुहाउनु. ल्वये, ज्वने
सुहाउने गरी. ल्वय्क
सूँड. स्वं[1]
सूठो. पालु, सुंपालु

सेंध. झ्या
  ~**मारा.** झ्या:खुँ
सेतिनु. तुइये
सेतुबन्ध. तुंग:
सेतो. तुयु, यचु
  ~**पार्नु.** तुइके, यचुके
  ~**हुनु.** तुइये, यचुये
सेप. न्ह:, वाचि
सेपिलो. गाजलंदा:
  ~**हुनु.** गाजलंदाये, वाचिंदाये
सेलाउनु. फ्रासुलने
सेलाउनु. उये, मुके, चुइके
सेवा. सुसा:, कुसा:
  ~**भावना.** कुपा
सोफ्रिनु. तपेने
सोफ्रो. तप्यं
सोध्नु. नेने
सोस्नु. त्वने, साले
सोहाग. चिचा, (-)
सोहोर्नु. मुने, सिने
सौता. लिथु
सौतिनी आमा. चमां, चिरिमां
सौतिनी सासू. चमाजु, चिरिमाजु
सौन्दर्य. बांला, (-)
स्तुति. तुत:, (-)
स्तूप. थुर, (-)
स्त्रीलम्पट. मिसाह्य:, (-)
स्तोत्र. तुत:
स्थापना. थापं
  ~**गर्नु.** थापंयाये, थापिने
स्थायी रूपले. थुतं, माथं
स्नान. ल्हु, (-)
  ~**गर्नु.** ल्हुये, म्व:ल्हुये
स्नानागार. ल्हुगा:
स्नायु. सँय्प्वाँय्
स्पष्टवक्ता. छ्चाकेछिके
स्पष्टसंग. चकंक, तपेंक
स्मृति. लुमन्ति, ह्याकु
स्याउला. धँजा, (-)
स्याल. ध्वं
स्याहार. चिस्या:, कत्ता:
  -**सुसार.** बिचा:सचा:
स्याहार गर्नु. चिस्याये, कताये
स्याहार्नु. थपिये, थसाले
स्वप्नचर. न्ह्य:सू
स्वभाव. पइचा
स्वयंसेवक. द्व:जं, लय्ताच्य:
स्वरवर्ण. माआख:
स्वरसाधन. क्वला[३], थलाक्वला
स्वर्ण. लुँ
  ~**रेणु.** ब्वकिलुँ
स्वस्थकर. नि[१], निंगु
स्वागत. लसकुस
  ~**गर्नु.** लसकुस याये
स्वाद. सवा:
  ~**जानु.** फ्यासुये
  ~**जान्नु.** नंस्वये
  ~**आउनु.** सवा:वये
स्वार्थी. थ:सिध, कतिला:सिं
स्वासा. स्वासा
स्वास्थ्य. उसाँय्, म्हंफु
  -**केन्द्र.** सुसा:छेँ
स्वास्नी. कला: (सं. कलत्रम्)

ह

हँसमुख. न्हिलाख्वा:
हँसाइ. न्हिला
हँसाउनु. न्हीके
हँसिया. इं
  --**दान.** इंकुसि
हँसिलो. न्ह्यूख्वा:

हँसुली. ब्वह:याक्वँ
हँसेउलो. ख्याल:, बाथ:
हँस्सी. न्हिलि
–ठट्टा. ख्यालिन्हिलि
हक. वां, (-)
हकार्नु. हक्के
हकाहक. मग्यासे, तपेंक
हगि. हला
हच्कनु. हय्कुने
हजाम. नउ[1], (-)
हजार. द्व:[1], द्व:छि
हजुर. जेउ, (-)
हटक. मथ्या:
हट्नु. चिले
हडबड. हथाय्पथाय्
हतकडी. नेव:, (-)
हतार. इत:, हथाय्
हतारिएर. हथासं
हत्केला. पाल्हा:, ल्हा:पा
हत्केला. द्वला
हदबन्दी. था:गा:, इलाकाला
हप्काउनु. हक्के, हकाये
हमला. दुदा, (-)
~गर्नु. दुदाये
हम्कनु. गाले, गालिने
हराउनु. तने
हरामी. मनुमखु, दुर्जन
हरिण. चला[1]
हरिलठ्ठक. तानांज्य:, ध्वाता
हरू. त:, पिं (इपिं, थिपिं)
हरेक पटक. पतिकं, रां
हर्जाना. ब्वला, बिसि
हर्युङ्गो. ल्हा:फ्व: (थुँगो)
हर्रो. हल:
हलक्क. ह्वासाह्वासां
हलरेखा. ति[२], तिक्व
हली. साग्यइम्ह, साग्य:
हलुङ्गो. याउँ
~हुनु. याउँये
हलुवावेद. फाकुसि, (-)
हलेदो. हलू
हलो. वासा, सउ
~जोत्नु. सउवाये, सागेये
हल्कारो. जूजं, (-)
हसबली. हसुबलि
हसुर्नु. हसुले
हस्तक्षेप. ल्हातये
हाँक. हाथ्या, (-)
हाँक्नु. हाँकय्याये, हाथ्या बिये
हाँगा. कचा
-बिंगा. कचामचा, भ्व[२]
हाँप्नु. फुंमिने
हाँस. हँय्
हाउ. हाउ, भाउ, न्यासि
हाकिम. बिस्य:, नाय:
हाछिउँ. हाछिं, छिं[३]
हाजिरजवाफी. बाथ:
हाड. क्वँय्
-नाता. कव:, सख
हात. ल्हा:, लहात (सं. हस्त)
-पात. भातापाता, इसा:थिसा:
हतियार. ल्वाभ:
हातेअरथी. लकुता:
हातेमालो. चाक:लिपांपां
हात्ती. किसि (सं. हस्ति)
-दाँत. दं[1]
-पाइले. घ्वलु, घारु
हानथाप. धेकासिकि
-गरेर. बाजिंबाजिं
हान्नु. च्वये[1], कय्के
हामी. भी, भिजि
हाम्फाल्नु. क्वब्वाये
हारगुहार. हारग्वार

हार्नु. बुये२
हार्मोनियम. हार्बिन
हाल. हाल, खबर
हावा. फय्
-जहाज. फय्खः
-पंखा. फय्गुलि, फय्लिं
-पानी. लःफय्, लःकस
हिंडाइ. न्यासि
हिंडुवा. जुवाः
हिंड्नु. जुये, न्याये
हिंस्रक. बम्हू, (-)
हिउँ. च्वापु
-द. चिकुला
~पर्नु. च्वापुगाये
हिक्का. हिकु, (-)
हिङ. हिं
हिजो. म्हिगः
-अस्ति. म्हिगःम्हीग
-आज. थउँकन्हे
हिज्जे. न्वसु, (-)
हिनामिना. हिनामिना
हिम. च्वापु
-झंझा. हुर, च्वापुफय्
-नदी. च्वापुखु
~सम्पात. हिमझंझा
हिमालय. च्वापुगुँ
हियाउनु. क्वह्यंके
हिलो. ध्याचः
हिसाब. ल्याः, ल्याःचाः
हिसी. हिसि
~पर्नु. हिसिदये, हेंलिये
हिस्याउनु. आसंध्याये
हिस्याउनु. त्वेकंके
हिस्सिनु. त्वय्कने
हुंडार. गुँखिचा
हुइयाँ. तीहू, ह्वाउँ
हुती. बय्बय्, हुइनाभुइना

हुटिट्याउँ. तितित्याउँ
हुत्तिने गरी. ह्वस्तेंक
हुती. साहस, हुति
हुनु. जुये
हुनेसम्म. जिक्व
हुन्छ. जिउ
हुप्प पर्नु. भुक्क चिने
हुर्किनु. ब्वलने
हुर्दङ्गो. ह्वय्रां
हुर्र्याउनु. ह्वले
हुलाक. पउकुथि
हुल्नु. छुले, दुछ्वये
हुल्याहा. हुल्याः
हुस्स. ह्वास्स
हुस्सू. हुसु
हूल बाँधेर. ग्वाःग्वाः
हृदय. नुगः
हेंगा. खुइ
हे. अय्१, ए, (-)
हेप्नु. हेपंख्याये
हेरचाह गर्नु. ज्वंछुये
हेराइ. स्वसा
हेर्नु. स्वये१
हेलचक्र्याइँ. हेबाय्चबाय्
हेला. अबय्, हेमाति, (-)
हैंसे. हाँइस्ते
हो. खः, येय्१
होच्याउनु. लाय्बुये
होच्याउनु. क्वथिथुने
होम. होम
होमिनु. ह्वब्वाये
होम्नु. दुये, मीतये
होली. ह्वलि
होस्त्यांग्रे. छ्वास्या
हौसिनु. न्हेचिले, न्हेज्याये
ह्याकुलो. ह्याकुला
ह्वार्लाङे. ह्वालांफ्वालां

परिशिष्ट २

अङ्ग्रेजी-नेवार शब्दावली

a far off, तापाये ।
abandon, त्व:ते ।
abdomen, चय्प्वा: ।
ability, ल्या:कत ।
ability, गछे ।
about, ति[३] ।
above, द्य:ने, च्वे ।
above, च्वय् ।
abruptly, च्वा:क ।
abruptly, ध्याचाक्क ।
abruptly, ह्स्वाराक्क ।
abruptly, ह्वाक्क ।
absorb, त्वने ।
abstruct, किये[१] ।
abuse, ब्व: ।
accelerate, च्वाये ।
accept, येये ।
acceptable, नालेपु ।
access, चलुवा: ।
accident, भ्काका ।
accidental catch, कय्का ।
accidentally, आकाभ्काकां ।
account, हिसाब ।
account, ल्या: ।
accurate, थापा ।
acidity, हियुफय् ।
acquaintance, पइचा: ।
acquarium, न्याथल ।
acrobatics, केय्तूकासा ।
act of throwing, हाकुं ।
action, या, ज्या ।
activity, या:, ज्या ।
actualize, खये[१] ।
Adam's apple, खँगल: ।
add, साये[१] ।
add, तने ।
addition, घालि, तँसा ।
addition, लितँसा ।
adjoin, स्वाये ।
admonition, न्वा ।
adolescence, ल्याय्मसु ।
adopted son, नालाकाय् ।
adopted, नाला[२] ।
adopted, ज्याना ।
adopted, ध्याका[१] ।
adorn, समा:याये ।
adorning, समा: ।
adulterate, छ्यापने ।
advance, न्हेचिले ।
advice, छ्याता ।
advocate, वकील ।
afar, तापा: ।
affinal relatives, सम्जि ।
after a while, हनिचा ।
after taste, लिसवा: ।
afterglow, नमि ।
afternoon, सुथलिसु ।
again, हाकनं ।
again, हनं ।
agglomerate, ग्वाराचिने ।

aggressively, ह्वच्याक ।
ago, न्हय:[1] ।
ailment, त:ल्वय् ।
aim at, ताकाये ।
aim, ता: ।
aimlessly, लुकुलुकु ।
aimlessly, लंतंफंतं ।
albumen, ला: ।
albumen, तुयु[2] ।
alcohol, झ्वाम्, अय्ला: ।
algae, न्हा ।
alien, कर्पि ।
all around, चाक:छिं ।
all sorts, सकतां ।
alley, गल्लि ।
alliance, कुलि[2] ।
alluvial deposit, वरियांद्वँ ।
almirah, दराज ।
almirah, आल्मारि ।
almost, भ्रंदैले ।
aloe-barbadensis, कुनू ।
alphabet, आख: ।
also, पनि, नं ।
alternation, अत: ।
amazing, छक्क ।
ambassador, लाय्लमि ।
ambulance, ल्वगिख: ।
ancestor, तपाय् ।
and, र ।
and, वं[1] ।
anger, तं ।
animal, पसु, पेपांचू ।
ankle, गउ ।
anklet, कलि[1] ।
anklet, घ्वालिंघ्वालिं ।
annex, य:ना: ।
announce, च्वय्के ।
annoy, खेलने ।
annoyance, भ्रकरा ।
answer, लिपु ।
ant, इमु ।
antagonize, इके ।
antelope, तेन्हु ।
anticlimax, लिदिथा ।
antique loom, तांगा: ।
anus, आम्पां ।
anus, ख्यां ।
anvil, गैं, खलु ।
anxiety, चिंता ।
anxiety, चिउता: ।
anxious, आपुलु ।
anybody, य:म्ह ।
anyhow, घाराघुरु ।
anyhow, जिवंतिवं ।
apart, छखे ।
appetite, रुचि ।
apply, छेले ।
appreciation, कदर ।
approximation, हचुवा ।
arch of a bow, लिबासिं ।
arcade, कव: ।
argumentation, जवा:सवा: ।
aristocrat, लांजु ।
arm, लपु ।
armour, नहा: ।
armour, कवच ।
armpit, याक्व ।
arms, ल्वाभ:, ज्वँसा ।
aromatic seed, कताबसि ।
arrangement, चिता[1] ।

arrest, ज्वने ।
arrive, थेने ।
arrogant, च्वेकाये ।
arrogant, ग्यं ।
artificial, नकलि ।
as much as, छि[३] ।
as usual, न्हापालिपा, लिपान्हापा ।
asafoetida, हिं ।
ashame, न्यालापुये ।
ashes, नउ[२] ।
ashes, खउ, सित्था ।
ask, नेने[१] ।
asparagus, दुकं, कुरिल ।
ass, गाधुँ ।
assault, ह्वब्वाये ।
assist, कुपे ।
association, गू[१] ।
asthma, श्वासा, थल्वय् ।
astrologer, ज्वसि ।
at all times, चान्हिं ।
at any time, य:बलय् ।
at last, आखिर[१] ।
atheist, द्य:स्याः ।
atmosphere, ल:फय् ।
attachment, रसबस ।
attachment, घा ।
attack abruptly, ह्वांपुये ।
attack, दुदाये ।
attack, हकाये ।
attempt, कुत: ।
attend, जये, भ्रये ।
auction, लिलाम ।
audience, नेकुमि ।
audit, समा ।
auditing, लिसमा ।
August-September, यंला ।
aunt, निनि ।
auspicious moment, साइत ।
authoritatively, थ्याकं ।
authority, हक ।
avenge, लिब्वलासाये ।
average, छूवाय्फ्वाय् ।
avoid, ध्वपुके ।
awakening, ज्व:[१] ।
awkwardly, वत्तुक ।

bachetor, कुमार; याक:मि ।
back bone, सतबतक्वँय् ।
back of a stove, लिसुप्वा: ।
back of the hand, ल्हा:फ्व: ।
back, लित ।
back, धुस: ।
backward, लिज्यां ।
backward, लिहां ।
backyard, लिबि ।
backyard, लिखा ।
bag, ड्वला ।
ballet dance, ख:प्याखं ।
balloon, च्वाप्व: ।
bamboo hookah, स्वँथ्या ।
bamboo manna, पंपु ।
bamboo pole, धुज्या ।
bamboo, पं[२] ।
banana, केरा, म्वाय् ।
bang, ध्वं ।
bangle, चुरा ।
bankrupt, तना: ।
banner, पता: ।
barber, नउ[१] ।
bare, स्व:[१] ।

bark aggressively, ह्वच्याये ।
bark, उये[1] ।
barley flour, चप्पा ।
barley sprout, नला ।
barley, तच्छ्व ।
barrel drum, क्वता:[2] ।
barrel-drum, पँय्ताखिं ।
base, त:[1] ।
base, तउ ।
basket, द्वक ।
basket, दाला ।
bat, चिकंलापा ।
batch of food, सरा ।
bath, सनां[1] ।
bathe, ल्हुये ।
bathing place, ल्हुगा: ।
bathing, ल्हु ।
battalion, पल्तन् ।
bottle, सिसि ।
bay window, क्वस्व:झ्या: ।
be anxious, धन्दा काये ।
be circular, चाकलाये ।
be disappointed, आसंद्याये ।
be drunk, ध्वंकाये ।
be early, न्हेबाये ।
be enticed, हेये ।
be glue, याकने ।
be ill, इलिफिलि जुये ।
be late, लिबाये ।
be left, लिपालाये ।
be lukewarm, लुलुधाये ।
be nearer, सतिये ।
be similar, नेने[2] ।
be skilled, ल्हा:जुये ।
be slightly dry, न्ह: गने ।
be tasty, साये[2] ।
be terrified, सातुवने ।
be under control, सालय्वये ।
beam, निना: ।
beard, दारि, चाक:ग्वाय् ।
beat rice, बजि ल्हुये ।
beat, दाये[2] ।
beaten rice, बजि ।
become blue, वँचुये ।
become fat, ल्ह्वने ।
become hot, ता:न्वये ।
become straight, ततपेने ।
bed cover, देलासा ।
bed-bug, धँय् ।
bedding, लासा ।
bedpan, क्वपरा, च्वपा: ।
bedstead, खाता ।
beet root, पथू ।
before noon, सुथन्हेसु ।
before, न्हेव[1] ।
beg, वासंफये ।
beg, फ्वने, ल्हा:फये ।
beginning, छुना ।
behaviour, लजना ।
behaviour, चाला ।
behind, लि[1] ।
belch, धका: ।
belching, क्वा:धक्का: ।
bell, घंति ।
bell, गं ।
bellowing, आभ्वं ।
belly, स:पू ।
beloved, य:[1] ।
below, कुने[3] ।
bend over, येय्तुये ।

beneficial, कतिला: ।
bermuda grass, कुस, क्वख:घाँय् ।
bèrmuda grass, क्वख: ।
betel leaf, ग्वा: ।
.betel nut, ग्वय् ।
beware !, न्हां ।
beware, न्हिं ।
bib, ला:फ: ।
bier, कुता: ।
big tufts, ल्वाँय्ल्वाँय् ।
bigcrowd, इग:मिग: ।
bile, खाइ ।
bind, चिये ।
binocular, यांलचं ।
bird, भंग:, खुं ।
bird, खुं ।
bite, वांन्याये ।
bitter, खायु ।
black bee, हा[१] ।
black clay, कँ[१] ।
black soot, हाक:[१] ।
black, हाकु ।
black-market, हाकुबनय् ।
black-marketeer, हाकुबंजा: ।
blackish, ह[१] ।
blackish, हह[१] ।
blackmail, दासय् याये ।
blacksmith, कउ[२] ।
bleach, ध्वके ।
blend, वाले ।
blessing, सुवा: ।
blind alley, य:बालँ ।
blind alley, चलँ ।
blind man, कां ।
blind woman, कनि[१] ।
blind-alley, येय्बालँ, लचँचा ।
blister, ख्वँ[१] ।
block, थासा ।
block, थपने ।
blood relation, कव: ।
blood, हि ।
blood-vessel, हिनू ।
bloodshed, हिबा: ।
blow a fire, ख्वाये ।
blow, म्हुछ्याये ।
blow, खउ[२] ।
blue lotus, आफ्व: ।
blue, वँचु ।
bluish, वँय्च्वँय् ।
board, ग्वर: ।
boast, गेने ।
boast, हेने ।
boasting, धक्कु ।
boat, नांचा ।
boatman, नांजवा: ।
bobbin, करिंगा ।
body heat, क्वा:ज: ।
boil milk, सुये[१] ।
boil, कइ ।
boldly, हकाहक ।
bolt, खव:, बिलाग: ।
book, सफू ।
boost up, थघ्वाये ।
borax, चिचा ।
border, सि[१] ।
border, सिपउ ।
borer, धिकेमुलु ।
boring, वालु ।
borrow, नेये ।
borrowing, नेय्[२] ।

bosom friend, स्या:पासा ।
bottle gourd, लउका ।
bouquet, ध्वा: ।
bow, अनि ।
bow, तीमा ।
bow, धनुस् ।
bower, गसिछेँ ।
bowl, बाता ।
boxing, दागादुगु-कासा ।
brag, च्वेच्वने ।
brag, त:धने ।
braid, सत ।
brain, न्हेपु ।
branch, कचा ।
brand, सेयाके ।
brass cup, ख्वला[२] ।
brass water-pot, आम्ख्वरा ।
brass, ली ।
bravery, ग्वापु ।
breadth, thickness, छ्वा: ।
break, चफुये ।
break, त्व ।
break, थले ।
breakfast, कउला ।
breast, ह्याकुला ।
breath, सास: ।
breath, दम, सास: ।
breathing, स्वां[१] ।
bribe, घूस ।
bribe, कुचुनके ।
brick, अपा ।
brick kiln, अग: ।
bride's maid, समिलु ।
bridge, ता[१] ।
bright half, थ्व ।
brightly, थिक्क, थीक ।
brilliantly, जाहां ।
brimful, जुसे ।
brimfully, भुसे ।
bristle, चिमिसँ ।
brocade, तिन्खा ।
brocade, तास ।
broil, छुये ।
broker, पँय्कालि ।
broker, कँय्कालि ।
brokerage, पँय्कालिज्या ।
bronze, कँय् ।
brood, कूनये ।
broom, च्वाफि ।
broom, तुफि ।
broth, चउलानि ।
broth, क्वाति ।
brown colour, गेरु ।
brown rice, हाकुजाकि ।
brown, सियु ।
brownish, समा:वं ।
bruise, दुघा:, कचिघा: ।
brush, छेँसा ।
brush, छेने ।
brush, थकू ।
brutal, घारु[२] ।
buck-toothed, छुकिं ।
buddleia, लवंस्वां ।
buddleia-asiatica, सिनाय्स्वां ।
build, दने ।
bull, द्वहं ।
bump into, ध्वदुये ।
bundle, म्हू ।
bundle, कले ।
bundle, थु[२] ।

bungalow, केबर्छें ।
burglar, झ्याखुँ ।
burn, छ्वयेर[2] ।
burn, च्याये ।
burst out, छ्वम्हुये ।
bury, दुथुने ।
bush, भ्का:[1] ।
but, तर ।
butcher, नाय् ।
butt, च्वये[1] ।
butterfly, लापा ।
button, ताँख ।
buy, न्याये
by force, न्याक्क ।
bye, दिसँ ।

cabbage, कुबि ।
cabin-boy, क्वथामचा ।
cake of chalk, सपेता ।
calculate, ल्या:स्वये ।
calendar, पत्रा, नगुमां ।
call a dog, आकुलुकुलु ।
call out, स:तें ।
calyx, क्वह: ।
camel, उँथ ।
camera, किपासा: ।
camera, क्यामरा ।
camphor, कपू ।
candle, सीइता: ।
cane, पउ[1] ।
canine tooth, छुँवा ।
cannon, त्व:प् ।
canopy, लिबि, ।
canopy, इलां ।
cap, त्वपुलि ।
cap, तपु ।
capillary, संगु ।
capital, जथा ।
capital, लाय्[1] ।
capsule, घे[1] ।
captain, कप्तान[1] ।
capture, ल्हा:तय्लाके ।
carbuncle, भ्कउ कइ ।
card game, नकस ।
cardamom, अलैंचि ।
cardamom, एला ।
care for, क:घाये ।
care for, कताये ।
care, चिस्या ।
care, गंता[1] ।
carefulness, गसु ।
carpenter, क:मि ।
carpet, गलँइँचा ।
carrot, गाजर ।
carry, लुकुंछिये ।
cartoon, धेचू-किपा ।
carving, कुनय् ।
cashew nut, काजु, सूसिमि ।
casket, सला ।
castanets, कं[2] ।
castle, क्वा:च्व ।
castor, घिर्नि ।
casually, अगतय् ।
cat's cradle, झ्या:कासा ।
catapult, लिपा, कप्तांचा ।
catapult, कप्तान[2] ।
catch, लाये, ज्वने ।
catechu, खय: ।
categorize, तगिने ।
caterpillar, छ्वा:की ।

cauli flower, काउले[1] ।
cauliflower, क्वबितुकं ।
cave, गुफा ।
cavity, ल्हुकु ।
celery, अजःमू ।
censer, गूंगूमकः ।
censure, त्वकय् ।
centipede, न्हय्वि ।
centipede, हइ ।
century, सदि ।
ceremonial tray, क्वतः[1] ।
ceremonial umbrella, छत्रकुसा ।
certainty, नि[3] ।
chain, सिखः ।
chair, मेच ।
chairman, थाकुलि ।
chalk, चासलां ।
challenge, हाथ्या ।
challenge, हाथ्याये ।
chandelier, इवाःमत ।
chandielier, ग्वदाः ।
change, गेये ।
changing, हिसु ।
chapter, था ।
charcoal, हैंग्वाः ।
chariot, रथ ।
charity, सदावर्त ।
charm, हिसि ।
charm, हिसि, नासः[1] ।
charm, हिसि, लस्सा ।
charming, हे[1] ।
cheap, दं[2] ।
cheat, क्वाये ।
check the accuracy, स्वदाये ।
checked cloth, क्वंय्लं ।
cheek, नेताः ।
cheerfulness, न्हिसु ।
chest, नुगःपा ।
chestnut, स्यांगुलि ।
chew the cud, लिन्हेये ।
chicken-house, खागः ।
chicken-pox, खिचाकइ ।
chide, न्वाये ।
chief, नायः ।
childless, अपुता ।
chilly, चिकु ।
chimney, कुँगः ।
Chimpanzee, गुँमनू ।
chin, मनचा, न्हेक्व ।
china-cup, कयः ।
Chinese rose, हिफ्वः ।
chisel, छिना ।
chisel, लां ।
chisel, कतां ।
chisel, हँ[1] ।
choke, ह्स्वपुये ।
choking, ह्स्वपू ।
cholera, ल्ह्वकफाक ।
chooper, त्यापाचुपि ।
choose, लेये ।
chronic patient, तःल्वगि ।
churning stick, थाकथि ।
cicada, सिनाज्याकी ।
cicada, येय्की ।
cicatra, घाःखू ।
cigarette holder, कुल्फि ।
cigarette, चुरोथ ।
cinema, संकिपा ।
cinema, नवाःकिपा ।
cinema, हाःकिपा ।

cinnamon bark, दाल्चिनि, लवंत्वाच्चा ।
cinnamon, दाल्चिन ।
circle, चाक ।
circular, चाकला: ।
circumference, चाक: ।
circus, सर्कस् ।
citrus fruit, त:सि ।
city end, देय्‌सि, ध्वाखासि ।
city-gate, नाका ।
civilization, लहना ।
cl., तँजिग्व: ।
clan, दिगु, खल: ।
clasp, चं ।
claw, छ्लि ।
clean, तुयु[१] ।
clean up, येचुके ।
clear, सुचु ।
clever, चंख ।
climax, चय्‌दिथा ।
clip-clot, घत्‌घत् ।
close by, लिक्कं ।
close, गलाये ।
cloth, लं, नाना ।
cloth, काप: ।
clothes-line, अय्‌गुइँ, पखि ।
cloud, सुपाँय् ।
clove, लवं ।
cloy, न्हेतु ।
clue, दसि ।
clue, सुसा: ।
clump, जंगुर ।
clumsy, घ्वाँग्रा ।
cluster of bells, खउमा ।
cluster, ज्वाँय् ।
co-wife, चिरि[२] ।
cock-a-doodle-doo, कुकुल्यांकू ।
coconut, नँईक्या: ।
coeval, दमथर ।
coeval, ज्वलिंज्व ।
coil-spring, कमानि ।
coincide, पा:लाये ।
cold, सेय्‌खं ।
cold, ख्वाउँ ।
coldish, चिचि[२] ।
collaborate, ल्हाये ।
collapse, दुने ।
collar, ग:तां ।
collective effort, हाग्वांर ।
collide, ल्वाये ।
collide, हाये[१] ।
collyrium, सुर्मा ।
colocasia, सकि ।
colon, लिफुति, विसर्ग ।
colour, उं, रंग ।
comb up, थपिये ।
comb, चिलिं ।
comb, चिलाय् ।
comb, ककीचा ।
comb, छेने ।
come, वये ।
comedian play, ख्याल: ।
comet, ताहा:नगु ।
comet, त:हा:नगु ।
commander, हा:मू ।
commission agent, ल्वहंख्या: ।
commission, छूवाय् ।
commitment, उह:प्वह: ।
common gate, लुखादुवा: ।
common sense, आग: ।
common, हलं ।

companion, दुज:, पा ।
compare, दानास्वये ।
compass, ख्वति ।
compassion, कन्ना ।
competition, धिंधिंबल्ला ।
competition, धेकासिकि ।
complete set, ज्व:छि ।
completely, न्हंक ।
complexion, लाउं ।
complexion, उं ।
complication, झंझत ।
compose, चिने ।
composer, चिउँमि ।
conceal, सुले ।
conceive, तुने ।
conception, तुँपु ।
concern, वास्ता, चिउता: ।
conclude, पूवने, निदने ।
conclusion, निदना ।
conclusion, लिखँ ।
conclusion, त्या[२] ।
condense, धीचिने ।
condiment, छुसा ।
condolence, ल्व:चा: ।
conductor, हा:मू ।
confection, खुना ।
confidence, पत्या: ।
confine, कुने[१] ।
confinment, तारन् ।
confluence, ह्वं ।
confuse, इतिकने ।
confusion, इत:मित: ।
congregate, उमुने ।
congregate, उलाये, उमुने ।
conical bread, य:मरि ।
connection, स्वापु[१] ।
correct sound, नास: ।
consanguine family, सख ।
conscience, तजि ।
consecrate, छ्वये ।
consecration, पल्या ।
consent, कबुल ।
consolation, त:भ: ।
constantly, यंकं ।
consultation, साउति ।
contact lens, थिउलचं ।
contain, न्ह्यने ।
contamination, छ्यासा ।
contempt, अबय् ।
contempt, हेला ।
contentment, दुधं ।
continuously, तार्से ।
continuously, धराधर ।
continuously, थार्से ।
contribute, ल्हापंल्हाये ।
contribution, ल्हापं ।
control, पने ।
controversial point, ल्वापुछें ।
controversy, थाकाथुकु ।
converse, न्वाके ।
conveyance, सवारि ।
conveyance, गसा ।
convincingly, छ्वाथुइक ।
convulsion, ल्ह्वाका ।
convulsively, ल्ह्वाका ल्ह्वाका ।
convulsively, ल्ह्वाकाल्ह्वाकां ।
cook (curry), खुने ।
cook (rice), थुये ।
cooked rice, जा ।
cookery, नपा: ।

cooking-pot, कसउरी ।
cooking-pot, तसला ।
cooling pot, लुब: ।
copper, सीज: ।
copper-smith, तम्व: ।
copy, नकल ।
copy, ल्हेये ।
coquetry, स्वांग ।
coquette, पह:ल्या ।
cord, लाखि ।
cordial help, कुसा: ।
core of heart, दुनुग: ।
corn, क:नि ।
corn-silk, क:निग्वाय् ।
corner, कुं ।
corner, ध्याक्व, कुलां ।
cornice, स्वाथ, प:कू ।
corpse, सिथ, सी ।
corpulent, ल्ह्वं ।
corpulent, थ्रेपा ।
correct pitch, यं ।
correct sound, नास:[२] ।
cosmetics, समा:ज्वलं ।
cotton, कपाय् ।
couch, कउच ।
count, निने ।
count, निये ।
counter attack, लिदा ।
country, देय्[१] ।
couple, तिपू ।
couple, तेपू ।
courage, आँत ।
courage, हुति ।
courage, हुति, साहस ।
courage, हति[१] ।

courie-shell, कउ[१] ।
courtier, हँजि ।
courtyard, ननि ।
courtyard, चु[३] ।
courtyard, चुक ।
cover up, त्वपुये ।
cover, तपुये ।
covering, छ्वल ।
cow, सा[१] ।
cowdung, सउ ।
crack, चिरि[१] ।
crackling, किरि ।
cradle, झुलुंगाचा ।
cramps, कथिं दाये ।
crane, क्वँल:खा ।
crease, ध्या ।
create, ज्याये ।
create, लिने ।
credit, थिंका ।
creel, न्याकुलिं ।
creel, कुलिं ।
creeper, गसि ।
cremate, उये[२] ।
cremation, दाह ।
crematorium, दिप ।
crest, कल्कि ।
cricket, किलिकिलिचा ।
cricket, त्वाति ।
criminal, द्वका:[२] ।
criticism, दुवाला ।
criticism, क्ववाला ।
criticize, खिजय्याये ।
criticize, कुंखिने ।
croaking sound, क्वा:[४] ।
crocodile, गलह ।

cross a river, खुसिछिये ।
cross-roads, द्वका:[१] ।
crossbred, थेमा ।
crosspiece, तगलि ।
crossroads, दुवा: ।
cryout, हाले ।
crow, क्व:[१] ।
crowbar, गल ।
crowd, लस्कर ।
crowd, इग: ।
crush, तछ्याये ।
crutchs, हुस्लुंतां ।
cubit, कु ।
cubit, लकु ।
cuckoo, कुलांभंग: ।
cuckoo, क्वकाय्चा ।
cucumber, तुसि ।
cultural, सं[१] ।
culture, लजि ।
culture, चज:लज: ।
culture, चजिलजि ।
culture, तजिलजि ।
cumin seed, जी ।
cupped hand, य:[२] ।
curl up, थतुले ।
curl, कुलि[१] ।
curly hair, सँकुलि ।
current, धा: ।
curry, क्वा:[१] ।
curse, सरा: ।
curtain, पर्दा ।
curtain, ग्वय: ।
curtain, धर्कि ।
curve, क्वसिलुये ।
curved, क्वँल:[२] ।
cushion, चकति ।
cushion, तीचा ।
custard apple, सलिफा ।
custody, सिसि ।
custom, दस्तूर ।
custom, रिति ।
custom, चज: ।
custom, चलन ।
customer, गाहा ।
cut into,ताये[१] ।
cut off, चनने ।
cut the lip, वांपाले ।
cut to pieces, कुचाथले ।
cut, चाये[१] ।
cut, धेने ।
cutlet, लापी ।
cymbals, छुस्या: ।
cymbals, झ्यालि ।

dagger, चुपि ।
dahlia, लाखय्स्वां ।
dahlia, लाहुरेस्वां ।
dampness, न्ह ।
dance, ल्हुये ।
dancing girl, घिंतांमइँ ।
dandruff, पल:[१] ।
dangle, ल्हुये ।
daring, आँतय् ।
dark fortnight, परेवा ।
dark moon, आमाइ ।
darken, खिँउंके ।
darken, खिमुये ।
date, न्हि, त्वा: ।
date, तारिख ।
date, गते ।

daughter, म्ह्याय् ।
dawn, नसना ।
dawn, नसने ।
dawn, लूजः ।
day after tomorrow, कंस ।
day and night, चछिन्हिछि ।
day, न्हु ।
day, दिन, न्हि ।
day, न्हि[१] ।
day, खुन्हु ।
dazzling, त्वाता ।
dead, सिक ।
deaf man, ख्वाँय्[१] ।
deaf woman, खुसिं ।
deafness, कंसू ।
death, काल ।
decant, येने ।
decanter, तुवा ।
decay, चने ।
deceiver, क्वासिं ।
decency, छालय् ।
decency, हसि ।
deception, छल ।
deception, ध्वखा ।
decide, क्वःछिये ।
decided a route, लँछिये ।
decidedly, चबुक ।
decision, उहः ।
decorate, समाःयाये ।
dedicate, देछाये ।
dedication, देछा ।
deep pan, कराइ ।
deep, दुकु[२] ।
deeply, क्वतासे ।
defeat, ब्यापं ।
defect, द्वं ।
deficit, ब्यापं ।
defiled, चिप ।
defiled, चिप ।
delay, आलेंतालें याये ।
delight, लय्ताये ।
demarcate, खिपःपेने ।
demon dance, लाखय्प्याखं ।
demon, राछेस ।
demon, दइते ।
dense, तकु ।
deposit, नास्व ।
desert, लालावाये ।
deserving, थह्यं ।
desire, इरादा ।
destroy, ड्वायाये ।
destroyer, छ्याचः ।
destruction, ध्वंस ।
detache, येय्बाये ।
determinant, क्वः[३] ।
determination, क्वःछिना ।
devastation, ड्वा ।
dew drop, सुति ।
dew, सुति खसु ।
diagnosis, निदान ।
dial, दायल ।
diamond, हिरा ।
diarrhoea, फारा[१] ।
dictate, च्वके ।
dictionary, खँग्वःधुकू ।
die (chv), हकताःजुये ।
die, सिये[१] ।
die, चलांपाःगये ।
difficult, कति[१] ।
difficult, थाकु ।

dig, म्हुये ।
digest, जिलने ।
digestion, जिलं, फु ।
digger, क्वकी ।
dignity, त:धंछु, बराय् ।
diligent, सुवा ।
dimple, तुसिपु ।
dip, थुने ।
dipper, सुमि ।
direction, खे[२] ।
directly, तर्पेंक ।
disappoint, आसंथ्याये ।
disappoint, त्वय्कने ।
discovery, थ्वक, थुल ।
discussion, लिपुन्हेपु ।
disease, ल्वय् ।
disgust, नि[२] ।
dish, सला: ।
dish, केपु[१] ।
dislike, घचाइपुये ।
dispute, कचवं ।
distasteful, घचाइपु ।
distribute, इने ।
disunite, चबुये ।
ditch, गा: ।
dive, ल्ह्वंब्वाये ।
dive, धर्ब्वाये ।
divisive speech, ल्वापुखँ ।
dizzy, खेल्ल ।
doctor, दांगदर ।
doer, वा:[१] ।
does not matter, ल्या:मदु ।
dog, खिचा ।
doll, कतांमरि ।
doll, नानि ।
domesticate, लहिये ।
donkey, गधा:, गाधुँ ।
door leaf, खापा ।
door mat, चाकला:सुकू ।
door pin, चुकू ।
dormer window, क्वंलिझ्या: ।
dormer window, क्वपुझ्या: ।
double, दबल, दुगं ।
doubt, संखा ।
dove, सुकुभत्तु ।
down, क्वय्[२] ।
down, क्वत ।
downstairs, कुने[२] ।
downtown, क्वयु ।
downward, क्वहां ।
dowry, क्वस: ।
doze off, भुकुब्वाये ।
doze, न्हेलंब्वाये ।
doze, ज्वलं ।
dragonfly, झ्वालि ।
dragonfly, झ्यालिं ।
drain off, तिच्वय्के ।
drain, घ:[१] ।
drainage, ध्वं[२] ।
draw a line, किये[२] ।
draw-string, इजार, चिखि ।
dreadfully, किमिसिक्क ।
dress, वस: ।
dress, तिये ।
driveler, लार्बा ।
dried cow-dung, सप्पा ।
dried fish, सन्या ।
dried, सुकू[१] ।
drill, सुम्बा ।
drink, उयाये, त्वने ।

drink, त्वँ[२] ।
drive, हाँकय्याये ।
driver, दाइभर ।
drop, तिकि ।
drop, कुर्के ।
dropsy, ल:ल्वय् ।
drum, पश्छिमा ।
drum, खिं ।
drum-maker, कुलु[१] ।
dry colocasia, स्वकं ।
dry eczema, सिनाय्कइ[१] ।
dry ginger, सुं, सुंपालु ।
dry land, पथु ।
dry pulp, तुप्सि ।
dry up, सुकुगने ।
dry, स्वये ।
duck, ल:हँय् ।
duck, हँय् ।
duet, ज्व:मे ।
dung, आछि, सउ ।
dung-hill, धाल्पा: ।
dunghill, धला:पा: ।
duplicate, दुगने ।
dust, धू ।
dutch door, कुचाखापा ।
dwarf pea, चाना ।
dye well, जिये[१] ।
dye, छिपे ।
dyer, छिपा ।
dysentery, आउँ ।

eagerness, उलिउलि ।
eagle, इमा ।
ear, न्हाय्पं ।
ear-ring, यार्लिंग ।
earlier, न्हेध्याक ।
early, न्हापां[१] ।
early, न्हय:[२] ।
early, न्हेबा: ।
early, न्हेबाक ।
earth, चा[१] ।
earthworm, दम्बि ।
earwax, न्हाय्पंपुइँ ।
ease, छिने ।
easily, छिंक ।
easily, याउँक ।
east, वता ।
easy, अ:पु ।
easy, छिं[१] ।
easy, याउँ ।
eat, न[२] ।
eat, नये[२] ।
eating, नय् ।
eavesdropping, चिवा ।
Eclipa Prostata, ख्वल्चाघाँय् ।
eclipse, गंकि ।
economize, लिपिन्हेपियाये ।
edible thorn, कं[४] ।
editor, पउचिता ।
education, आख: ।
effective, स्याचु ।
effectivity, गेला ।
effigy, सालिक, ख्वाता ।
egg of no yolk, नखेँय् ।
egg of two yolks, दुगंखेँय् ।
egg, खेँय् ।
eighty, चय् ।
elapse, थापाय् हाये ।
elbow, चुल्या ।
elbow, चला[२] ।

elder brother's wife, तता:जु ।
elder brother, दाजु ।
elder sister, तता ।
elder, दा, थकालि ।
election, लेज्या, चुनाव ।
elephant, किसि ।
elephantine, स्वाप्या ।
elevate, थिने ।
elevated area, थँ[२] ।
elevated, थु[१] ।
elevated, थथु ।
elevator, थिँसा ।
embankment, ख्वता ।
embrace, घसि ।
embrace, घय् ।
empty, खालि, प्वं ।
enamel, इनामेल ।
end, उलिं ।
end, च्व:[१] ।
end, थुलिं ।
enlarge, ग्वले ।
enmity, इख ।
enrich, त:मिके ।
entanglement, झमार ।
entice, तेज्जुयाये ।
entire, सक ।
entire, दक्व ।
entirity, भ्रे ।
entrails, अँत ।
entrails, आतापुति ।
entrails, झकु[१] ।
entrance fee, दुतिल्हापं ।
entrance, दुति ।
entrance, दुतिये ।
entreaty, नेह्स्वरा ।

envy, ईख ।
epilepsy, तिल्वय् ।
epoch, जुग् ।
equal, उति ।
equally, थक्व[२] ।
erase, हुये ।
eraser, म्हुसा ।
essay, च्वखँ ।
establish, स्वने ।
even slightly, इकिधिकि ।
even then, अय्सां ।
evening to fall, हा:हूधाये ।
evening, सनिल ।
evening, सनिल, संई ।
event, झका ।
eventually, लिपतय् ।
every time, पतिकं ।
every time, क्वरां ।
everywhere, सकभनं ।
everywhere, नेंक ।
evidence, दसु ।
evidence, दसि ।
evil sprout, खुंकचा ।
evil, कु[२], बि ।
evphorbia pulcherrima,
ह्याउँत:स्वां, / लाल्पाते ।
exactly, धात्थें, थिक्वनक्सां ।
examination, जाँच ।
excellent, त:जि ।
exchange, दापा ।
exchange, दापायाये ।
exchange, तिहिले ।
exchange, हिलाबुला ।
exchange, हिले ।
exert, धावय् याये ।

exhibit, न्हेब्वये ।
existence, दु ।
existence, द, दु ।
expand, चकने ।
expect, न्हेपिये ।
expenditure, खर्च ।
expensive, थिकय् ।
experienced, स:, सिउ ।
experimental, छेलेपु ।
explain, थुइके ।
explode, तज्याये ।
extra income, हसुबलि ।
extra interest, घेउखानी ।
extra interest, छ्यादेपं ।
extra outlay, कँचि ।
extra tray, क्वत:सुमलि ।
extra-tray, सुमलि ।
extremely, सिक्क ।
eye of a niddle, कँय्प्वा: ।
eyelet, लाकांफुलि ।
ezcellence, लसा ।

face to face, हजू ।
face, ख्वा: ।
face, ध्वा ।
faeces, खि ।
faggot, अलात ।
fainting fit, तिकु[1] ।
fainting, थिकु ।
falcon, सतां ।
falcon, जमल ।
fall, दये, कुतुवने ।
falsely, हेय्कथं ।
fame, जय् ।
fame, येस ।

family, दुज:[1] ।
family, ज:[1] ।
famine, असह ।
famous, ल्वकंह्वाये ।
fan, गालि ।
far apart, यानय्इनय् ।
far distance, यां ।
far, यानय् ।
farmer, ज्यापु ।
fast beat, चलि ।
fast, च्वा: ।
fast, च्व:[3] ।
fasting, अबसं ।
fat person, ल्ह्वंपा ।
fat, दा: ।
father's elder brother, आबा ।
father, अबु ।
fatigued, त्यानु, यानु ।
fattened, ल्ह्वंक ।
fear, ग्या ।
fearless, भक्कर ।
feast, भ्वय्, नखत्या ।
feast, लसभू ।
February-March, सिला ।
feeble, निपिति ।
feebleness, इलिफिलि ।
feed, नके ।
feel, चाये[3] ।
feel bored, वालुये ।
feel hurry, हथाय्चाये ।
feel severe pain, हिइये ।
feel sexualy, येय्चाये ।
feel, चाये[3] ।
fellowship, दुजंसु ।
female goblin, किनु ।

female thief, खुनि ।
fence, वा:[२] ।
ferment, तेने ।
fermented mass, क:[१] ।
fertile soil, भू ।
fertility, भा[२] ।
festival of lights, स्वन्ति ।
festival, नख: ।
festival, जात्रा ।
festival, पर्व ।
fever, ज्वर ।
feverishness, कुम्हर ।
fiddle, सारंगि ।
fidgety, चसपसः ।
field, जग्गा ।
field, ब्यः ।
fifty, नेय्[१] ।
fight, ल्वा ।
fight, ल्वापु ।
file, कः ।
fillet, नलू[१] ।
filth, खिति ।
finally, लीपा ।
final touche, कुसुई ।
fine particles, च्वकि ।
fine spary, चिच्वाः ।
fine, नचु ।
finger, पतिं ।
finish doing, याननातये ।
finish, सिधये ।
finish, सिधय्कै ।
finish, धुने ।
fire engine, दमकल ।
firewood, सुसिं ।
firewood, सिं ।
firm, क्वातु ।
firmly, च्याप्प ।
firmly, कसिक ।
first wife, न्हेथु ।
first, न्हापा, निं ।
fish, न्या ।
fist, घुस्सा ।
five, न्या ।
flag, झंदा ।
flag, ध्वाँय् ।
flag-pole, य:सिँ ।
flame, जला ।
flame, चला[१] ।
flash, न्हसला ।
flat rainbow, पलसुं ।
flatten, केले ।
flatter, चासुके ।
flea, कुसि ।
flesh, ला[१] ।
flexible, यातु ।
flint, च्वल्वहं ।
flint-stone, चकमक् ।
flint-stone, कस ।
flirt, घुं ।
flirt, घुंकाये ।
flirt, पह:काये ।
flirtation, न्यासि ।
flirtation, न्याच: ।
float, लिपुकने ।
float, लेहेँपुये ।
floating, लिपु ।
floating, लेहेँ ।
flood, वरियां ।
flood, वरियांचाये ।
floor tile, चिकंअप्पा ।

floor, तँ ।
flow, छ्वाये ।
flow, न्ह्या ।
flow, न्ह्याये ।
flower, स्वां[२] ।
flower-pot, स्वांमाकसि ।
flower-vase, स्वांकसि ।
fluff up, तिये[१] ।
flying ant, याइँ ।
fold, थाय्[२] ।
fold, थ्याये ।
folk-dance, ल्वकप्याखं ।
folk-lore, नैंकँबाखं, ल्हाबाखं ।
folk-song, हालामे, ल्वकमे ।
folk-tale, ल्वकबाखं, ल्हाबाखं ।
folk-tale, ल्हाबाख, न्यकँबाखं ।
folklore, क्वरं ।
following back, लिसु ।
fondle, न्हेसेंछुये ।
fondling, तितिपापा ।
food, नसा ।
food, नसा[१] ।
fooddish, निसला: ।
foolish, द्वाद: ।
foot of a bed, लिक्व ।
foot, लि, तुति ।
footprint, छ्वाँय्[२] ।
for nothing, सितिकं ।
for that, हुं ।
for the sake of, लागि[१] ।
force, तिब: ।
forcefully, जुक्क ।
forehead, न्हातिका ।
forehead, कपा: ।
foreign army, लाहुरे ।
foreign, देसि ।
forerunner, न्हेजुवा: ।
foresight, न्हेग्यां ।
foresight, लिग्यां ।
forest, जंगल ।
forest, गुँ[१] ।
forget, ल्व:मने ।
forget-fully, ल्व:मसें ।
forgetfulness, ल्व:, ल्व:मन्ति ।
fort, क्वा:[२] ।
fortnight, कला ।
forward glance, न्हेफ: ।
foundation, नी[१] ।
foundation, जग् ।
four pice, आना ।
fowl, खा ।
fragile, निफरा ।
fragrant odour, ह्वालाह्वाला ।
frame, घर ।
frame, चउक्वस ।
French beans, सिमि ।
frequently, घुसुघुसु ।
frequently, घरिघरि ।
frequently, भसभस ।
frequently, उथितु ।
frequently, तारंतार ।
frequently, धुलुपुलु ।
fresh, छ्वसि ।
fresh, ताजा ।
fresh, ध्वसि ।
freshen, छ्वसिके, ध्वसिके ।
frighten, ख्याये ।
frill - भल्लर ।
frilly conopy, हल्फा ।
from, नें ।

front-yard, न्हेबि ।
frontal view, न्हेबां ।
frontal, थिथि ।
frozen, काकरां ।
frozen, कक: ।
fruit, सि२ ।
frustrate, क्वतुने ।
fry, सिये२ ।
fry, च्वाँय्याये ।
fry, क्वय्के ।
fry, ह्वाये ।
frying, च्वाँय् ।
full, जा:२ ।
fullness, जासि ।
fullstop, त्याक: ।
fully, तेंक ।
fund, हापं ।
funeral pyre, सिँपँ ।
fungus, चखुंकुसा ।
funnel, पलं ।
funny-fellow, वासिं ।
fur, तँय् ।
furrow, ति२ ।
further drink, लिसं१ ।

gable-roof, क्वपुपउ ।
gall bladder, खाइप्व: ।
galloping, तिपा ।
gamble, ह्वाये१ ।
gambler, जुवा: ।
gambling, जू ।
game, कासा ।
gamin, हामारा ।
Ganesh, गनय् ।
garage, ग्यारिज ।
garden, केब ।
gardener, गथु ।
gardenia, येलबक: ।
garlic, लाभा ।
garment, लं ।
garter, ग्यांतिस ।
gastic pain, हूप१ ।
gate, लुखा ।
gate, दुवा: ।
gatekeeper, लुखापिवा: ।
gateway, ध्वाका ।
gather together, उलाये ।
gear, दांति, वा ।
geld, क्वासिधेने, खसिछिये ।
gem, थी२ ।
general, जर्नेल ।
gentleman, सजन ।
genuine, सकलि, मू ।
germinate, न्ह:बुये ।
gesture, भाय्, ल्हा:भाय् ।
get buried, गारेयाये ।
get mixed, ल्वाकज्याये ।
get stuck, कय्कां काये ।
ghee, घ्य: ।
giant, लाखय् ।
giantess, लसिं ।
giddiness, इकु ।
gift, सगं, देछा ।
gigantic, भराय, ला ।
gigantic, घ्वाँक ।
giggle, गल्लन्हिले ।
giggling, गल्ल ।
gild, सिये२ ।
gild, सिये३ ।
girder, सवि ।

glean, वँये ।
glean, सिने, वँये ।
glittering fish, असला ।
globosa, ग्वय्स्वां ।
gloomy, खिँउँ ।
glorious, भ्र ।
glow, ग्वाये ।
glue, सिउया ।
glutton, नखिरां ।
gnash, वाकुछिये ।
gnat, भ्रपति ।
gnaw at, कुतय्याये ।
go around, चा:हुले ।
go on, वने[२] ।
go out, न्हने ।
go, वने[१] ।
goal, आजु ।
goat, दुगु ।
goblin, ख्या:[१] ।
goblin, हुचा ।
goblin, धापलां ।
god Bhairava, सव: ।
god Ganesh, इनाय् ।
god Minnatha, चाकवा:द्य: ।
god of mood, हइमा ।
god of music, नास:द्य: ।
god, द्य: ।
god, देय्[२] ।
Goddess of learning, ससुमां ।
Goddess of wealth, लछिमि ।
godown, ग्वदाम ।
goggles, उंलचं ।
goitre, गल:[१] ।
gold chain, लुँसिख: ।
gold coin, असल्फि, लुँम्व: ।
gold dust, च्वलुँ ।
gold flower, लुँस्वां, लुँचिं ।
gold head-dress, लुँस्वां ।
gold, लुँ ।
gold, तु[४] ।
goldsmith, सुनार, बरे ।
goldsmith, लुँक:मि ।
gong, कँय्पि ।
gong. ताइँनाइँचा ।
good manners, लचना ।
good, भिं छुक ।
gorge, का:प ।
gormandize, हसुले ।
Gosain Kunda, सिलु ।
gout, गउल्वय् ।
grabber, कागुलु ।
grade, तगिं ।
grain, कि[१] ।
granary, कू[३] ।
grand-father, आजा ।
grandchild, छय् ।
grandchild, उइ ।
grandmother, अजि ।
grapnel, काक: ।
grass, घाँय् ।
grass-cutter, घासि ।
grasshopper, चुलिं ।
grassy-knoll, द्वपा: ।
grate, चुले ।
grater, चुल्सा ।
gratis, कतिकं ।
graze, जये ।
greasy, थ्यानु ।
great, त ।
greedy, आसकुति ।

green, वाँउँ ।
greengrocer, वाँउँबंजा: ।
greet, नतुये ।
greeting, ल्हापु ।
griddle, तावा ।
grill-work, इका ।
groin, क:२, का: ।
groom, सलच्य: ।
ground-floor, छेँदि ।
group leader, क्वता:नाय: ।
group, खल: ।
group-leader, कचानाय: ।
grunt, घ्वं ।
grunt, घ्वंहाले ।
guava, आमा:सि ।
guess, तातुना ।
guess, तातुने ।
guesser, ताकसिं ।
guest-house, सत: ।
guinea fowl, तित:भंग: ।
guinea gold, स्वासा ।
guinea, तित्रा ।
gulp, घुतु ।
gum, वासि ।
gun, तुप: ।
gurgling, कुलु२ ।
gutter, क्वघ्वं ।

hackberry, क्वंपासि ।
hair, सँ ।
hair-pin, काँता ।
hairy, झ्याब्ला ।
half, त्या१ ।
half-mad, तानां ।
half-mad, ताज्या२ ।
hall, दिगि ।
halt, आंब:लि ।
hand loom, हाथा ।
hand over, ल:ल्हाये ।
hand towel, ल्हा:हुसा ।
hand, ल, ल्हा: ।
hand, ल्हा: ।
hand, लहात, ल्हा: ।
hand-loom, तां१ ।
hand-loom, तान ।
handcuffs, नेव: ।
handker-chief, लुमार ।
handkerchief, हुसा ।
handle, चु१ ।
hanging eaves, क्वस्व:पाखा ।
happiness, लय्ता, सुख ।
harassing, खिचिखिचि ।
hard boiled, छ्छ्धाये ।
hard cash, धिंका: ।
hard, छा२ ।
hard, छा:२ ।
hard, करा२ ।
hare, खरा: ।
harmful, हारां ।
harmonium, हार्बिन ।
harvest, लये ।
hasten, क्वाके ।
hastily, काचाकाचा ।
hatred, घसु ।
have leisure, लिलाये ।
have, दये ।
haversack, झ्वा:म्हे ।
hawker, छकुबंजा ।
hay, घाँय्म्व: ।
haze, धुनु ।

he, व[२] ।
he, ध्वयक:, वयक: ।
head, छ्यूं, म्वः ।
headstand, तांफत ।
heal up, लाये ।
health, उसांय् ।
healthy, निं ।
hear, तायेर[२] ।
hearing, नें ।
hearing, ता[४] ।
heart, सें ।
heart, नुग: ।
heartbeat, धुकु ।
heave-ho, हाँइस्ते ।
heave-ho, ह:स्ते ।
heaviness, गैंसु ।
heavy, झ्यातु ।
heel, ग्वालि ।
height, जा:[१] ।
hell, नरक ।
hello, हे[२] ।
help, त्वपा, गुहालि ।
help, गुंहालि ।
help, ग्वासा ।
helping attitude, कुपा ।
hemp, गजि ।
hence, अनंलि ।
henceforth, आवंलि ।
henna, लइँचा ।
herdsman, जवा: ।
here, थन ।
hesitate, थिपने ।
hiccup, हिकु ।
hide, सुपिले ।
hiding, सुला ।
hillock, द्व:, थुर ।
himalayan fruit , आमालि ।
hindrance, पका: ।
hinge, कबजा ।
hint, छुमां ।
hobby, लाज्या, बिज्या ।
hoe, कू[१] ।
hole, ह्व:, प्वा: ।
holy, नी[३] ।
holy thread, जुना ।
homeland, बुंग ।
honey, कस्ति ।
honour, इजत ।
honour, हने ।
hoof, ख्व:[१] ।
hook, अंकुसि ।
hope, आय् ।
hopping, चखुंपला: ।
horizon, कुलां ।
horn, नेकू ।
horoscope, जात: ।
horoscope, छाय:, छाय्[२] ।
horse, घत्घत्चा, सल ।
horse, सल ।
horseman, सलग:, सवार ।
horseshoe, नाल ।
hospital, अस्पता: ।
hot wind, लू[१] ।
hour, घंता ।
hour, घउ[१] ।
house, छें ।
how many, ग्व: ।
how much, गुलि[२] ।
how, गथे ।
howling, तीहू ।

hubbub, हा:हू ।
huddle, कयूकुने ।
humble, क्वमिलु ।
humidity, हाप्प ।
hunch back, धुसि ।
hundred, सछि ।
hunting, अल्हन ।
hurl, ह्वले ।
hurling, ह्व ।
hurriedly, हथाय्‌पथासं ।
hurry, इत:, हथाय्‌ ।
hurry, हथाय्‌ ।
husk, क:लि ।
husking device, कुति ।
husking pit, लुसिप्वाक: ।
hypnotize, दैंबिये ।

icon, क्वापाद्य: ।
identity, हुलिया ।
idiot, ग्वाज्य: ।
idiot, ध्वाता ।
idiot, ह्वांतां ।
idiot, ह्वाज्य: ।
idiotic woman, आंलि ।
ignorance, अग्यां ।
ill-intention, बिकुरा:, कुमति ।
illuminate, खये[२] ।
immediately, अइलमय्‌ ।
immediately, धाय्‌रि ।
immense, इल्ल ।
immodest, ह्यामि ।
implement, तां, लब: ।
impotent, ख्वजा ।
impressively, न्वखंक ।
imprint, छा:प[१] ।
in and out, दुतपित ।
in fact, धात्थेंला ।
in full view, छ्यातां ।
in order, छ्सिकथं ।
in order, लस्क:रि ।
in order, झ्व:लं ।
in that way, अय्‌ ।
in that way, उकथं ।
in time, ध्वाक्क, ध्याक्क ।
in vain, नाहकय्‌ ।
in-law's house, सस: ।
inaguration, उला, पिथना ।
inaugurate, उले, पिथने ।
incense, गूंगू ।
incense, धुं, धुपाँय्‌ ।
inch, तु[३], य: ।
inclination, चजि ।
inclination, धे[२] ।
include, ध्याके ।
income, हसु ।
income, हसा ।
incurable wound, उकुम ।
indentation, ह्याकिं ।
index-finger, च्वला[१] ।
indicum, निगुर, दुकं ।
information, कने[१], सुचं ।
infuriate, लागिबिये ।
initiate, न्हेलुये ।
initiation, थालय्‌ ।
injure, अच:लाये ।
inly, दुनें ।
inner shrine, गल:[२] ।
inner, दु, दुने ।
innocent, स्वजा ।
innumerable, अल्याख ।

inopportune time, अई, कुबेला ।
insect, किकि, की ।
insertion, स्व[१] ।
insertion, कक्व ।
inside, दुहां ।
insight, दुज:[२] ।
insist, घेकातये ।
insoluble, तितिकक: ।
inspiration, त:तिब: ।
inspiration, हपा: ।
install, थाय्लुये ।
instantly, ङ्वात्त ।
instead of, पलेसा[१] ।
instigate, ,चर्कय्याये ।
instigate, छुलय्याये ।
instigator, छूवंकुमि ।
instigator, छूवंसिं ।
instigator, छूवल:[१] ।
instigator, कुसिं ।
insult, क्वयुना, ह्वांय्च्वांय् ।
intense care, सुसा:कुसा: ।
intention, कुत:, रहर ।
interest, देपं ।
interest, न्ह्याले ।
interested, न्ह्या: ।
interior work, दुज्या ।
interloper, लाफ्रे ।
interval, सुलं ।
intervene, ल्हा:तये ।
intimacy, हेम्खेम ।
intuition, दुग्यां ।
invalid, स्वं[२] ।
inward, दुत ।
iron age, कलि[२] ।
iron dog, कलंपु ।
iron hook, क्वल:किं ।
iron, न[१] ।
iron (smoothing), इस्त्रि ।
irony, ध्याचू ।
irrigate, ल:ह्वले ।
irritate, कक:जिये ।
irritation, लागि[२] ।
irritation, कुनुकुनु ।
irrupt, हिकुने ।
itch, चासुये ।
itching, चासु ।
item, ता[३] ।
items (of food), क्वा:, परिकार ।

jackal, ध्वं[१] ।
jail, झ्येल ।
jail, जेल ।
jamb wall, ग:कू ।
jasmine, चमेलि ।
jaws, वाकु ।
jealous, दाहि ।
jerk, वाथा ।
jest, ख्यालि ।
jewel, थी, रत्न ।
jewel, जुहार ।
jingling, भिं ।
job, ज्या ।
join, घाये ।
join, ह्वने ।
joined shawl, ह्वनागा ।
joint, स्वा ।
joint, सा:[१] ।
joke, ख्या:[२] ।
jokingly, ख्यालं ।
joy, आनन्द ।

joy, लय्‌ता ।
juice, ति, रस ।
juice, ति[१] ।
jujube, ल्वर्पानि ।
jump down, क्वब्वाये ।
jump up, छ्तिने ।
jump, पिकः, तिं ।
jump, हाचां ।
jumping, भुग्र ।
junior, क्व ।
just after, साथ, वं ।
just after, वं[१] ।
just after, कि[२] ।
just after, तिनि[१] ।
just after, कथं ।
jute, नालु ।

Kathmandu valley, स्वनिगः ।
Kathmandu, यें ।
keep going, वनातये ।
keep under, याकुंप्याये ।
kettle, च्यापिं ।
kettle, ल्वःति ।
kettledrum, नगरा ।
key-hole, क्वंय्‌प्वाः ।
Khas, खंय्[२] ।
khukuri, खुकुरि ।
kick, घ्वाये, पेंके ।
kid, कय्‌गूचा ।
kill, स्याये ।
King, छ्त्रपति ।
king, जुजु ।
kinsfolk, घः[३] ।
kinsfolk, हाताकुता ।
kinship, नाता ।

kiss, चु[२] ।
kiss, चुप्पा ।
kitchen knife, कुइं[१] ।
kitchen-knife, चुलिस ।
kitchen-knife, कुंइं ।
knead, न्हाये[१] ।
knife, चक्कु ।
knitted bag, जालिम्हिचा ।
knitting needle, कुर्सि ।
knock down, चातवाये ।
knot, गथि ।
knot, गथः ।
know, सये, सिये ।
knowingly, सिसें ।
kohl, अजः ।

labour, घ्वंचुये ।
lace, चिसा ।
lachrymal, ल्व ।
ladle, तुये[२] ।
ladle, धवः ।
lady, नकिं ।
lake, दह ।
lame person, खुत्यां ।
lame, खुति ।
lamentation, ल्वलु ।
lamentation, ल्वल्वय् ।
lamp, लम्फा ।
lamp-post, लत्था ।
land, जुये[२] ।
land-tax, किप्यं ।
landlord, तःसिं ।
landslide, चलः ।
lantern, लाल्तिन ।
lappet, गाबः ।

lapwing, तितित्याउँ ।
large caterpillar, स्वाथ्याबि ।
large hole, ह्वातां ।
large piece, त:कू ।
large shawl, चहूगा ।
large spade, तकू ।
large, घउ[२] ।
large, चहू ।
large, तपा: ।
large, त:[२] ।
lark, चक्वा: ।
larynx, सास:ह्व: ।
last, लियांलिउ ।
lasting, तुये[१] ।
latch, छिस्किनि ।
latch, क्वँय् ।
late, लिबाक ।
later on, लिपा ।
lathe, खराज, कुनय् ।
laugh, न्हिले ।
lawsuit, नालिस ।
laziness, उसि ।
lazy-man, थंका: ।
lazy-woman, थकिं ।
leader, अगगा ।
leaf, ह:[१] ।
leaflet, पर्चा ।
leafyvegetable, इकं ।
leak back, लिज्वये ।
leak, ज्वये ।
lean agains, लिघने[१] ।
lean and thin, तित: ।
lean on, लिघने[२] ।
lean, चकू ।
learn by heart, न्वय्वये ।
leave, त्व:ते ।
leech, सुलुप्या ।
leek, छ्वा:[१] ।
left out, त्व:फिये ।
left over, लेने ।
left side, खव ।
left, देय्पा ।
left-over, ल्यंपुल्यं ।
left-over, ध्वपू ।
leg, तुति, लि ।
legitimate, थ्या: ।
legumes, दाना ।
length, धु ।
length, हा: ।
length, हाक:[२] ।
leopard, चिताधुं ।
leprosy, हिस्यंल्वय् ।
letter, पउ[२] ।
letter-box, पउपिला ।
leucoderma, तुयु[२] ।
level, भय्के ।
Lhasa, सँ ।
liar, जालि ।
liberal person, छ्व:नुग: ।
liberal, छ्व:, ह्व: ।
library, सफूकुथि ।
lichen, वाचि ।
lie down, देने, ग्वतुले ।
lie down, ग्वतुले ।
liesure, ला[२] ।
life, ज्यान ।
life-belt, तुंबि ।
life-time, च्वला[२] ।
lifetime, जुनि ।
lift up, थकाये ।

light refreshment, समय्, तुच्चा ।
light, जति ।
light, जः२ ।
lightening, ल्हाप्सा, पल्पसा ।
lightening, हाबला ।
like, थे, लसि ।
lily, उफ्वःस्वां ।
lime, सख्वाः ।
limitation, लागा ।
limitation, थाःगाः ।
limping person, खू१ ।
line drawing, किया किपा ।
line up, ङ्वःलाये ।
line, तु४,यः ।
line, ध्वः ।
line, ङ्वः ।
lining, दुबः ।
link, स्वापु२ ।
linoleum, ताःथ् ।
lion, सिंग, ख्वाँय्धुँ ।
liquor, अय्लाः ।
lisp, लालाबुये ।
list, धलः ।
listen to, न्हाय्पं बिये ।
litter, दू ।
litter-bearer, ढल्या ।
little finger, सिखापतिं ।
live-long, ताम्वाये ।
load, कु१ ।
loan, त्यासा ।
locket, सुताम्वः ।
locket, तायः ।
locust, सलः ।
locust, क्वःबुईचा ।
log, त्वाकः ।
logic, हुनिं ।
loin cloth, कँय्ता ।
loiter, धिकिने ।
lonely, याकःचा ।
long ago, न्हापान्हापा ।
long stride, धापलाः ।
long trumpet, पँय्ता ।
long, ताहाः ।
long, ताहाकः ।
long-necked jar, भारि ।
look after, ज्वंछुये ।
look, स्वये ।
looking, स्व२ ।
loose outer garment, लहंगा ।
loose, छूवासु ।
loose, ह्वाज्या ।
loose, ह्वालु ।
loosen, ह्वालुके ।
loosen, ह्वये ।
looting, लाकालुकु ।
lorry, लःरि ।
loss, द्याः ।
lottery, ग्वला ।
lotus, पलेस्वां ।
loudly, तिवां ।
loudspeaker, ध्वांग ।
louse, सि ।
louse-egg, ससि ।
love, हिये१ ।
lovely, ययापु, बांलाः ।
low-desk, च्वरिच ।
low-note, क्वला२ ।
lower level, क्वरुं ।
lower part, क्वःने ।
lower yoke, क्वसि ।

lukewarm, दुदु ।
lukewarm, लुलु ।
lullaby, खेमे ।
lump, ग्वारा ।
lump, धी ।
lunatic aslylum, वँय्‌गः ।
lunch (morning), ज्यःनां ।
lungs, स्वँ[१] ।
lustful person, ल्यासेह्न्यः ।
lychee, चिकंसि, लुचि ।

machine, कल ।
mad man, वँय्‌ ।
mad woman, उइँ ।
mad, वँय्, हावाय्‌ ।
madness, वँय्सू ।
magazine, पत्रिका ।
maggot, तुँ ।
maggot, तुँ, त्वँ ।
maggot, त्वँ[१] ।
magic, भुलांज्या ।
magnet, चुम्बक ।
magpie, कय्‌मि ।
main beam, लिं ।
main, जर ।
maize, कःनि[२] ।
make fun of, क्वथिधुने ।
make profit, लबःखंके ।
malaria, अउल ।
malaria, चिकुज्वर ।
male, काय्‌मचा ।
malevolence, तुस ।
mallet, खिंमुगः ।
mallet, ध्वंगः ।
malodorous, नवः ।
manager, कजी ।
mane, धुसँ ।
manger, क्वंदा ।
manger, क्वना ।
mango, अँ[१] ।
manners, पहः ।
manners, धंग ।
manure, साः[२] ।
many kinds, तःता ।
map, नक्सा ।
maramus, अरिं ।
marble, त्याकु, गुच्चा ।
marble, गुच्चा ।
margolia, चस्वां ।
margosa tree, नीहः ।
marigold, तफ्वःस्वां ।
mark, चिं ।
marriage, पस्ताः ।
marrow, स्यः ।
mask, नकाव, ख्वाःपाः ।
mask, ख्वाःपाः ।
mason, दकःमि ।
mass, ढ्ँ ।
maternal home, थःछेँ ।
maternity hospital, सुसाःछेँ ।
matrimony, पस्न ।
matrimony, सिबय्‌ ।
matted hair, जं ।
mature, दन्ना ।
mature, ज्याः ।
mature, धकंधः, ध्व ।
me, जितः ।
meal, साः[३] ।
measure, दाये[१] ।
measuring, दा[१] ।

measuring-pot, कुले[1] ।
measuring rod, दाकू, फुतचा ।
meat, चिचि[1], ला ।
meat, ला, स्या ।
meatball, लाग्व: ।
medal, सिरपा:, पदक ।
medal, तक्मा ।
medicinal herb, घाँय्वास: ।
medicine, वास: ।
medulla, तिस्य: ।
meet, च्वने, मुने ।
meeting, सम्सा: ।
melt, नाये ।
membrance, प्याथ: ।
memory, लुमं ।
mental torture, नुग:घा: ।
merchant, साहु ।
mercy, दया ।
merriment, रसरंग ।
merry-go-round, चाक:पुइँ ।
message, बुखँ, हसना ।
metre, छन्द ।
mew, नाउ ।
microscope, थूलचं ।
mid-day, अतरस ।
midday, न्हिन ।
middle, दथु ।
midnight, सबूचा ।
midnight, चान्हय् ।
midwife, सुकिमिसा ।
midwife, दिरिअजि ।
milestone, घ:[२] ।
milk porridge, खुर्मा ।
milk teeth, दुरुवा, त्वँवा ।
milk, दुरु ।
milk, तुतु, दुरु ।
miller, घवा: ।
mint, नव:घाँय् ।
mirror, न्हाय्कं ।
mischievous, अस्य: ।
misconduct, कुबानि ।
miser, कवय्[1] ।
miser, कता:, कवय् ।
misfortune, असख्वता ।
mislead, हुलय्याये ।
mislead, ह्वफ्वाये ।
mist, हुसु ।
mix up, छ्यूाये ।
mix, ल्वाकछ्याये ।
mixed curry, क्वा:घासा ।
mixture, छ्यापं ।
mob, दंगल ।
mob, हुल ।
mobster, हुल्या: ।
model, सकल ।
modest, छ्लापु ।
modesty, हासि[1] ।
modulation, थलाक्वला ।
moisten, न्ह:खाये ।
moisture, सु[1] ।
moisture, न्हसि ।
mole, ती ।
moment, फ्ता:[२] ।
momordica, कक:चा ।
money, दां ।
money, धेबा ।
mongoose, नव:चा ।
monopolize, यक:तियाये ।
monopoly, यक:ति ।
month, ला[३] ।

monthly paper, लय्पउ ।
mood, सुर ।
moon, तिमिला ।
moon, ताइभावा, तिमिला ।
more, भ्रं ।
more, इक ।
morning, सुथ ।
morning, नसंचा ।
mornong song, ब्यांचुलिमे ।
morsel, लुकु ।
morsel, ल्वाका ।
mosquito, पति[1] ।
mosquito net, मुसिकव:[1] ।
mosquito-net, भूल, पतिपुसा ।
moss, वँथं ।
most of all, दकलय् ।
mother hen, माखा, कुकुखा ।
mother's sister, चां ।
mould, साय्, थासा ।
Mount Everest, लुभा: ।
Mount Everest, गलुभा: ।
mountain, पर्व:, गुँ ।
mourn, दुखंकेने ।
mousetrap, छुँच्व: ।
moustache, ग्वाय् ।
mouth, म्हुतु ।
mouth, न्व, म्हुतु ।
move aside, छखेलिये ।
move, सने ।
much, आपा: ।
much, येक्व ।
mucus, न्हि[2] ।
mud wasp, क्वंचाहा ।
muddle, हिनाविना ।
muddy, घ्याच: ।

mumps, ग:भू ।
mumps, ग:भू, हरिचा ।
munch, न्हेये ।
murderer, ज्यानमारा ।
muscle, लाग्वारा ।
museum, संसा: ।
mushroom, वाम्हुकं ।
musk, कस्तू ।
mustard plant, तुकं ।
mustard seed, ईका ।
mustard, तू ।
mutual love, य:त्य: ।
mutual, थवंथ: ।
myopia, थू[2] ।
myrobalan, अंब: ।
mythical god, पचलि द्य: ।
mythical god, पकनाय् ।

nail, लुसि ।
nail-cutter, छलं ।
name, नां ।
name-plate, नांग्वर: ।
nanny goat, च्वलय् ।
napkin, वासं ।
nappy, इचा ।
narrate, कने[2] ।
narrow lane, कति[2] ।
nasal bleeding, न्हासि ।
navel, तेपु ।
near, नापं[1] ।
nearer, लिक्क ।
nearer, थुज्यां ।
nearly, सतिक ।
nearly, थें[2] ।
neck, ककु ।

neck, ग:प: ।
necklace, सुता ।
need, आखिर[२] ।
needle, मुलु ।
neem, आलय् ।
negotiator, लमि ।
Nepalese dress, तपा:लं ।
nerve, नसा[२] ।
nest, स्व:[२] ।
nettles, न्हाकं ।
never, अँय् ।
never, आँय् ।
new, न्हू ।
new, न्हु, न: ।
news, बुखँ, हाल ।
next year, आकिवं ।
niche, ग्वाखं ।
nickel, नेकल ।
night, चा[२] ।
night-blindness, संकां ।
nine, गुँ[२] ।
ninety, गुँइं ।
nip, कुतिं, न्याति ।
nit, ससि ।
nominate, थने ।
noodle, थुप्पा ।
nook and corner, कुंकुलामय् ।
nook, क्वपि ।
noon, न्हिनय्, तिन्हि ।
noon, तिन्हि ।
north-east, यउकुलि ।
north-west, यंकुलि ।
nose, न्हाय् ।
notation, स:चिं ।
notice, सुचं ।
november-december, कछला ।
now, आ: ।
nozzle, नलि[१] ।
nude, नंगा ।
nude, पचिं ।
numb, भ्रु[२] ।
nuptial night, न:चा ।
nutmeg, जिफ्व: ।

occur by mistake, ला:वने ।
o'clock, ता:इलय् ।
oar, चतंवाये ।
objection, चकना ।
objective, यात ।
oblong, ना:[३] ।
oblong, इनालु ।
obstinate, जिर: ।
obstinate, थिंगि ।
obstruct, किये, पने ।
occasion, ता:[२] ।
occasion, हति[२] ।
occiput, लिछ्यं ।
occupation, ज्या, लजगा: ।
offer, छ्याये[२] ।
offering, देन्ना ।
office, ज्यास: ।
often, अक्सर ।
ogle, केर्लेहने ।
oh, yes, ई[३] ।
oil, चिकं ।
oil, तिले ।
oil, तिये[२] ।
oil-cake, खउ[१] ।
ointment, नाइचिकं ।
ointment, लेप ।

old debt, लिगा: ।
old man, ज्याथ ।
old woman, जिथि ।
once, क:, धा:, धू ।
once, थु, क: ।
one after another, लुसुलुसु ।
one after another, खुत्रुखुत्रु ।
one month, लछि ।
one, छ[२] ।
one, छि ।
one, छि, छगू ।
one-act play, छधाप्याखं ।
one-headed drum, क्वंचाखिं ।
only a few, पहलंछि ।
only, जक ।
open an umbralla, कुये[२] ।
open area, लाछि ।
open the mouth, वांखाये ।
open theatre, चकंदबू ।
open, चा:[२] ।
open, चाले ।
open, चकं[१] ।
open, कं[३] ।
open, क्वापा ।
open, खने ।
opponent, कत: ।
opposite, इता[१] ।
oracle, ज्वखना ।
oral, नु ।
order, उजं ।
order, उजने ।
ordinal number, ध्यंल्या: ।
ordinal, ध्यं ।
ordinance, छ्वाना-उजं ।
ordinary, आलाताला ।
ordinary, अधू ।
ornament, भुप्पा ।
ornament, तिसा ।
ornaments, तिजा ।
orthodox, कुतिकाला ।
orthodoxy, नातिकुति ।
otherwise, सा[२] ।
otherwise, अय्सा ।
ounce, अउँस ।
outskirts, अत:गां ।
over shadow, किपां दाये ।
overflow, ब्वाल्ल ।
overjoy, न्हेछुये ।
overtake, लिफ्याये ।
own self, थ:थमं ।
owner, थुवा:, थू ।

pad of bells, घँसुला ।
paddy and rice, वाकिजाकि ।
padlock, सँय्ता: ।
padlock, ता:[१] ।
painful joke, घवा:ख्या: ।
pair of baskets, ख:मू ।
pair of crutches, खुत्यांतां ।
pair of drums, तबल् ।
pair, जु ।
pair, ज्वला ।
palate, थक्व[१] ।
palm tree, ताल ।
palm, ढला, पा:ल्हा ।
palm, ल्हा:पा ।
palpitation, ह्वाकाफ्वाका ।
palsied, आप्ति ।
pan, ढा: ।
panel, दिलाय् ।

pangolin, कँय्‌न्या ।
paper-weight, ल्हासा ।
paper-weight, ल्हाक्सा ।
parade ground, तुदिख्य: ।
parade, कवाज ।
paradise, सर्ग:, स्वर्ग ।
paralytic, आमा:पति ।
paramour, लेव: ।
parquet, क्वला[1] ।
parrot, वाँउँभत्तु ।
parrot, वाउँभत्तु ।
partiality, पन्पछे ।
partiality, चिभाय्‌ ।
partridge, चिखा ।
pass by, वनाच्वने ।
passage, लब ।
passage, चलाबला ।
passion flower, घरिस्वां ।
past, न्हेव[2] ।
past, वं[2] ।
patch, पर्के ।
patch, प्याच: ।
patchwork, ताल्तुल ।
pathetic song, ख्वखनामे ।
pathos, ख्वखना ।
patient, ल्वगि ।
patridge, चाकुरा ।
patrimoney, अंगस ।
patron deity, देगुद्य: ।
patron, देगु ।
pattern, ता[2] ।
patty, व: ।
pea pod, क:छे ।
pea, कयूगू ।
peak, च्वं[3] ।
peak, च्वका ।
pebble, त्यापि ।
pedestal, घ:फ: ।
peel off, च्वतुले ।
pen, च्वसा ।
penalty, सजाइँ ।
penalty, द्रपं ।
pendulum, लंगुर ।
penetrate, दुछूवये ।
penfriend, च्वसापासा ।
peon, जूजं ।
peon, हाजं ।
peon-book, जूजंसफू ।
people, ल्वक ।
perceive, वा:ताये ।
perch, करा[1] ।
percolate, स्वफ्याये ।
perforate, सुये[2] ।
perform a marriage, ह्वंके ।
perform, छाहाये ।
perform, याये ।
perhaps, सके ।
perhaps, ला:सा ।
perhaps, थें[1] ।
periphery, चा:[1] ।
permanence, था:त ।
permanently, थुतं ।
permanently, थातं, थुतं ।
perplexe, वाथाकने ।
perplexity, आछु ।
perplexity, आमुजामु ।
perplexity, थ्याका[2] ।
persistent, येक:रा ।
personality, गंता[2] ।
perspire - च:तिहाये ।

perspire, च:तिकने ।
pestle, लुसि ।
piccolo, तिप् ।
pick a quarrel, ल्वापुथये ।
pick, ध्वये[१] ।
pickle, सनांफिये ।
picnic, हुक्चा ।
picture, किपा ।
picture, तसबीर, किपा ।
picture, किपा, चित्र ।
piece of gold, लुँपु ।
piece, कू[४] ।
piece, कुचा ।
piece, त्वा ।
piece-work, कबल ।
pile, देतने ।
pile, पँ ।
pile, तंगि ।
pile, तकि ।
piled blanket, सांगा ।
piles, अल:कइ ।
pill, गुलि[१] ।
pillar, थां ।
pincers, धं[१] ।
pineapple, चिचाकंसि ।
pineapple, कंसि ।
pinnacle, गजू ।
pioneer, न्हेग्वाये ।
pissing, सुसु ।
pit-line, भरि[२] ।
pitcher, घ:[१] ।
pitcher, धंप ।
pity, आका:, माया ।
pivot, चूल ।
place, तके ।
place, थाय्[१] ।
plainly, थुइक ।
plan, अकल ।
plane, रंदा ।
planet, नगु ।
plank, सिपू ।
plaster, लेवं ।
plastic sheet, ल:म्वं ।
plate, रिकापि ।
plate, लिपाकि ।
platform, दबू ।
playing card, चकि ।
playing card, तास ।
pleader, कुतिलजु ।
pleasant, न्ह्याइपु ।
pleasing, येयापु ।
pleasure, लस ।
pleasure, लय्ता, खुसि[२] ।
plectrum, नखि ।
plentiful, उलाय् ।
plot of land, लगा:पा: ।
plot, खल ।
plough, सउवाये ।
plough, वासा ।
pneumonia, निम्वनिया ।
pneumonia, चिकुंपु ।
pockmarked, छूयाक:[१] ।
poet, चिनाखँमि ।
point, ताका ।
pointed, च्वामु ।
pole, न्व: ।
pole-star, स्वय्नगु ।
police-station, थाना ।
polluted, चि[२] ।
pomegranate, धालय् ।

poor, दलिदर ।
poor, कंगाल ।
popular, ह्वा: ।
popular, ह्वाये[२] ।
porcupine, चुसा ।
possession, वार ।
possessive, या[१] ।
post-office, पउकुथि ।
post-office, हुलाक ।
postman, जूजं, हल्करा ।
postpone, लिछ्याये ।
pot, सि[३] ।
pot, लगला ।
pot, थल ।
potato, आलु ।
potter, कुमा: ।
pour out, थिये[१] ।
pour out, लुये ।
powder, चुं ।
power, तागत ।
practice, रफत ।
practice, रिवाज ।
practice, क्वला[२], आलाप ।
practise, ल्हा:चुले ।
prattler, म्हुतुक:मि ।
prayer, तुत: ।
preceptor, आचा:जु ।
precipice, चलांपा ।
preen, कुले[२] ।
preface, न्हेलु, न्हेखँ, न्हेतँसा ।
prefix, च[१] ।
prefix, थ ।
prelude, छुबां ।
prelude, ख्वा:केने ।
present, देछा, सलामि ।

press, तेले ।
pressing iron, क्वा:बसा ।
pretence, छ्रू, सू ।
pretentious remarks, हेसेंभाय् ।
pretext, हेसें ।
previously, न्हेजवां ।
previusly, न्हापां[२] ।
prick, न्वये ।
pricking, तिक्क ।
pride, घमण्ड ।
priestly meal, दिगू, आलं ।
prig, आगर्व:चा ।
principal drum, लालाखिं ।
print, छ्वाना ।
print, छ्वाये ।
printed book, छ्वाना-सफू ।
prior, न्हे ।
privacy, दुसा: ।
privacy, दुबिस्ता ।
private, दुचु[२] ।
probation, सालय् ।
proceed, न्हेब्वाये ।
proceed, न्हेज्याये ।
procession, चालं ।
prodigal, छुसिं, सर्बय्थापा ।
prodigal, तपा:ल्हा: ।
profession, लजगा: ।
profit, छ्र्याकं ।
profit, कतिलाये ।
profiteer, लब:सिं ।
profiteer, च्वासिं ।
profusely, ह्वासाक्क ।
progress, न्ह्या:पला: ।
prohibit, न्हेपने ।
prohibit, पने, लिगने ।

prominent, तारा ।
promise, जमान ।
proof, दसिं ।
properly, न्हाबुक ।
properly, ख:कथं, न्ह्य:कथं ।
property, रकम, सम्पति ।
property, सर्बय् ।
prophet, छ्राय: ।
proportionate, दामासाइ ।
prosper, जियेर[२] ।
prostitute, लेवतिनि ।
prostrate, क्वपसांपुये ।
protection, चिता[२] ।
protector, चिस्या: ।
protrude, छ्वांवये ।
proverb, ल्हापु, उखान ।
provoke, छ्वने ।
proxy, लिसुनाय: ।
prune, छ्राये[१] ।
prune, छ्वने ।
prune, न्हाये[२] ।
pub, सुलिं ।
puberty, ल्यासेसु ।
pudding, पक्वा: ।
puffed rice, ताय् ।
pull back, लिसाले ।
pull, साले ।
pull, लुये, साले ।
pumice, लसां ।
pump, चुंगा ।
punish, द्वपने ।
pup, कुकुचा[१] ।
pupil, भर्ले ।
pupil, सिसे ।
puppet-show, कतांमरिप्याखं ।
purchase approximately, ह्चुये ।
pure, निप ।
purefood, आलं ।
purificatory bath, येनां, नीसी ।
push, धक्का ।
push, घ्वाये ।
put, तये ।
putout, लिकाये ।
putrefaction, द्दव ।
puzzle, क्वथाकासा ।
puzzlingly, भुतुं ।
puzzlingly, ह्वाताहां ।
pyjama, ह्वांजु ।
pyorrhoea, वाहिचाये ।

quagmire, भतिला ।
quagmire, द्दवप ।
quail, लखुं ।
quail, खुखुचा, लखुं ।
quality, जि ।
quantity, लि[२] ।
quarrelsome person, ल्वापुखिचा ।
quarrelsome, ल्वापुह्य: ।
quart, कू[२] ।
quarter, ज:[३] ।
quarter, चकं[२] ।
question, न्हेस: ।
question, ला[४] ।
quick, ह्वाचु ।
quickly, च्वयक ।
quickly, चताकं ।
quietly, कुप्प ।
quill, चुसापा ।
quiver, घ्वये[२] ।
quiver, घ्वक्रा ।

rack, तसि ।
rack, तख्ता ।
radiating heat, राप ।
radiating, जल्ल ।
radio, रेदिवा ।
radish leaf, ख्वाख: ।
radish seed, केपु[२] ।
radish, लईं ।
rafter, धलिं ।
ragged, झुलि ।
rain shield, घुमल्पु ।
rain, झरि[१] ।
rain, वा[१] ।
rain-shield, सँय्कुसा ।
rainbow, कपं, लाय्लामा ।
rainbow, कँ[२] ।
rainbow, कपं ।
raisin, दाख ।
raisin, य:सि ।
range of mountains, हाकुगुं ।
rank, दर्जा ।
rapid liquor, लीला ।
rapid, खुंइं ।
rapidly, चाँजं ।
raspberry, इसि ।
rat, छुँ ।
rate, दर ।
rattling, घिरिघिरि ।
raw sugar, साख: ।
raw, कचि ।
razor strop, चंता ।
razor, ख्व:चा ।
realize, न्वखने ।
rebate, घात[२] ।
rebate, कप: ।
rebuke repeatedly, ख्वाख्वात्याये ।
rebuke, हक्के ।
receipt, चिंपउ ।
recently, नकतिनि ।
recline, चुये[२] ।
recline, ग्वारातुलें ।
recollection, न्हेलुमन्ति ।
recollection, लुमंति ।
red ant, सपानि ।
red, ह्याउँ ।
red-cloth, तूल ।
redberry, क:बसि ।
reddish mole, जद: ।
reddish, हैं ।
redeem, लिफ्याये ।
reduplicate, लिदुगुने ।
reed, तिं ।
reed-shoot, तिंच्व: ।
refind, येचु ।
reflection, लिज: ।
refrain, चलं ।
refrain, धुवा ।
region, इलाका ।
regular client, जय्मां ।
regular income, आयस्ता ।
regulate, कथंहने ।
rehearsal room, आखा ।
relapse, चासिवये ।
relative, हाता ।
relax, च:तिलने ।
relaxation, झासु ।
reliability, पत्याय्बह, सुथां ।
religion, धर्म ।
religious songs, चचा मे ।
reliquary mound, थुर ।

relish, सनां[२] ।
reluctantly, घुसुं ।
remainder, ल्यं ।
remainder, चापु ।
remark, चर्चा ।
remember, लुमने ।
remembrance, लुमंति, ह्याकु ।
remembrance, हेका ।
remittent fever, अत: ज्वर ।
remnant, चापा: ।
remove, चिले ।
repair roof tile, पउवाये ।
repeat, लिसाये ।
repeatedly, बात्तुवां ।
repent, नुग:दाये ।
repentance, पछुताय् ।
repentance, पस्ताय् ।
reply, लिस: ।
report, रिप्वत, सुचं ।
request, इनाप ।
resemble, धाये[२] ।
resin bulb, ल्वला ।
resonant, ध्व: ।
respect, लचने ।
respect, लहने ।
responsibility, भाला ।
responsibility, थापाला ।
rest house, चपा: ।
rest, दि ।
result, ज्यापू ।
result, लिच्व: ।
retaining pin, की[२] ।
retch, वाकीथये ।
retreat, लिचिले ।
retrospect, लिफ: ।
return, थके ।
revenge, दागा, ब्वला ।
revenge, लिब्वला ।
reverse, अ:ख: ।
revolt, भतने ।
revolution, भतना ।
revolution, हिउपा: ।
revolve, चा:हुले ।
rhinoceros, गँय्‌रा ।
rhododendron, तकुस्वां ।
rhythm, चउमा ।
ribbon, सँचिका ।
rice cooker, जासि ।
rice flour, जाकिचुं ।
rickshaw, रिक्सा ।
riddle, क्वा:[३] ।
ridge, सिलिं ।
ridge-beam, धुदि ।
ridge-beam, थाय्‌मा, धुदि ।
ridicule, नाग:तुग: ।
ridicule, लाय्‌बुये, हिस्याये ।
ridiculous, क्वह्यं ।
right, वां ।
right, ख:[३] ।
ring, अंगू ।
ringworm, सिनाय्‌कइ[२] ।
rinse, सिले, चाये ।
rinse, चाये[२] ।
rinse, च्वले ।
rinsing, न्वसिला ।
riser, न्या: ।
riser, तस्वा: ।
risinf, लु लुइ ।
rising sun, लुँनिभा: ।
rising sun, लूनिभा: ।

rising, लू[२] ।
ritual boon, आरि ।
ritual marriage, इहि ।
ritual thread, पसूका ।
ritual-ribbon, क्वखा ।
rival, ज्वरिपारि ।
river, खुसि[१] ।
rivulet, खुसिचा ।
road, लँ ।
robber, दाखुं, ख्याखुं ।
robber, लुता: ।
robe, चीवर ।
rock salt, सिंचि ।
rock, ल्वहंब्व ।
rod of State, छ्वालिकथि ।
rod, needle, नतू ।
roll (of hair), सँप: ।
rolling pin, थुल्चा ।
roof, पउ[३] ।
roof-valley, दुकुं ।
roofer, अवा: ।
rooftile, आँय्पा ।
room, क्वथा ।
rooster, ग्वंग: ।
root, हा[२] ।
rope way, यांकल: ।
rope, खिप: ।
rosary, ज:मू ।
rosin-gum, थाकुरा ।
rotary swing, घ:पुइँ ।
rotary swing, केय्कूहुस्लुं ।
rough, छ्याक:[२], क्वाचु ।
rough, क्वाचु ।
roughen, क्वाचुके ।
route, लँपु ।
roving, ज्यालु ।
Royal palace, दुने[२] ।
royal palace, लाय्कू ।
royal, लाय्[२] ।
rub, सुके ।
rubber, रबर ।
ruffian, कुस्य: ।
rug, लारि ।
ruination, ङ्वाँय् ।
rule, न्व:ल ।
ruler, दापु ।
rumour, गाँय्गुइँ ।
rumour, धाल-खँ, हुइँनाबुइँना ।
rumour, हुइँनाभुइँना ।
rumour, हल्ला, हुचि ।
rump, छुका ।
rump, लुसु ।
rump, ङ्वाप्यं ।
run after, लियें[१] ।
running stitch, ज्व:का ।
rupee, तका, रका ।
rust, खतं ।
rustic, गामा: ।
rustling sound, सरासु ।

sack, म्हे ।
sadden, भ्रूथने ।
safety pin, हूप[२] ।
salary, जागिर ।
salary, किस्ता ।
saline, चिलू ।
saliva, ला: ।
salt, चि[१] ।
saltish, नुनु ।
salute, ज्वज्वलपे ।

salvation, सतगति ।
salvia, सँचिका ।
sample piece, चासं ।
sandal-wood, सिन:सिँ ।
sari, सारि ।
sari, पर्सि ।
satellite, नछेत्र ।
satisfaction, लुधंति ।
satisfactorily, लुधनापुक ।
satisfactory, लुधनापु ।
satisfied, लुधं ।
satisfy, लुधने ।
sauce, घासा ।
saucepan, ताक्या ।
save, लेंके ।
save, थये ।
saving, लिपिन्हेपि ।
saving, थ: ।
saw, क:ति ।
say, धाये[१] ।
scaffold, ख:[१] ।
scale, दाकू ।
scale, ताल्जु ।
scar, च्यात: ।
scar, कइखू ।
scar, खू[२] ।
scarce, घघसिसि ।
scarce, आर्माय् ।
scarcity, घितिघिति ।
scarlet fever, ह्याउंज्वर ।
scatter, खिने ।
scatter, चखिने ।
scattered, पचरां ।
scavenger, च्याम्खल: ।
scene, लु ।
scheme, ग्वसा: ।
scheme, ग्वसाये ।
school, इस्कुल[१] ।
scimitar, खं ।
scimitar, ख्वना ।
scissors, कँय्चि ।
scoop up, ध्वतुये ।
scorch, सेथाये ।
scorch, भने ।
scorch, क्वये ।
scorchingly, क्वपुंक ।
scramble, काले ।
scrape off, छ्व:छ्व:याये ।
scrape, येले ।
scraper, खुरि ।
scraping, छ्व:[२] ।
scratch a line, ध्व:गिये ।
scratch, गिये ।
scratch, चासुवँये ।
scratch, कय्पुये ।
scream, चिल्लाय् ।
screw, हिँकिं ।
screw=driver, सुमा ।
script, लिपि ।
scrotum, क्वासिप्व: ।
scrutiny, न्व:बन्व: ।
sculptor, ल्वहंक:मि ।
seal-wax, भउछाप ।
sealing wax, भउ ।
season, रितु ।
seasonal song, रितुमे ।
seat of a swing, लाकांसिँ ।
second language, नालाभाय् ।
second wife, लिथु ।
second, न्हापयां लिउ ।

second, लिउ ।
secrecy, इलाकाला ।
secretly, सुतुक्क ।
secretly, खुसुक्क ।
sediment, लिक: ।
see, खंके ।
seed bed, पउ, सामा बां ।
seedling, ह्वज्या ।
seepage, थचा: ।
selfish, कतिला:पाक:, थ:सिध ।
send, छ्वये[१] ।
senior, थँ[१] ।
senior, थ, थजि ।
seniority, थजिसु ।
sense, ह्व:स ।
senses, सुधि ।
separate, छुतिने ।
separately, छुतिं ।
separatist, छुतिंसिं ।
serially, कयहं ।
serious, तच्व: ।
serum, येति ।
serum, च्वहि ।
set fire, दुये, मितये ।
settle the time, ता:तये ।
settle, क्वसिये ।
seven, न्हस ।
seven, न्हय् ।
severe pain, हियु ।
severe, हीसे ।
severely, छ्वम्हुक, सिक्क ।
sewage, ना:[२] ।
sewing machine, कलघर ।
sexual desire, येय्चा: ।
shade, किच: ।
shade, गाज: ।
shaded patch, येलक्व ।
shadow, किपालु ।
shameful, मछालापु, न्यालापु ।
shameful, न्याले ।
shamelessly, नकराक ।
shape, धाँचा, बां ।
sharp turn, जाँ ।
sharp turns, सफूच्या ।
sharp, तिखर ।
sharpen, नये[१] ।
sharpen, च्वामुके ।
sharply, नरथक्क ।
shawl, गा ।
sheaf, ध्वाक: ।
sheath, दाफ ।
shell, ख्वला[१] ।
shelter, चउफले ।
shin, त्वाना: ।
shingles, जुनाकइ ।
shining ashes, सिमिनउ ।
ship, ल:ख: ।
shirt, कमीज ।
shoe, लाकां ।
shoehorn, बगलिस ।
shoestring, लाकांचिखि ।
shoot at, तारा कय्के ।
shoot, दुकु[१] ।
shooting star, उर: ।
shop, पस: ।
shore, घात[१] ।
shore, सिथ ।
shore, धिंके ।
short story, चुबाखं ।
short time, भ्का[१] ।

short, पति[२] ।
shorten, चिहाकये ।
shoulder, ब्वह: ।
shoulder, कुबुये ।
shovel, साभेल ।
shovel, नाला[१] ।
show how to do, याना केने ।
shred, त्यात: ।
shrew, तिछुँ ।
shrewdness, छक्कापंजा ।
shriek, कँहाले ।
shrine, धाम, पीगं ।
shrink, क्यूकुने ।
shrinkage, सुपा: ।
shroud, देवं ।
shut up, गल्लाके ।
shuttle, थू[१] ।
siblings, त:केहैं ।
sick, उसांय्‌मदु ।
sickle, ई ।
side by side, लिसेलिसें ।
side with, जाये ।
side with, लिये[२] ।
sieve, चालिं ।
sieve, चालिने ।
sigh, भसुका ।
signal, च[२], ह ।
signature, सहि ।
signet, छा:पअंगू ।
signet-ring, छा:प-अंगू ।
silk, रेसम ।
silver plate, वहलंक्ये ।
silver, वह ।
silver, वह: ।
similar, ज्वरा ।
similar, ज्व:[२] ।
similarity, लसि ।
sincere, तपेने ।
singing, गायन ।
single-minded, एक:रा ।
sip, नसला ।
sister, केहैं ।
sit down, दिये, फेतुये ।
sitting-room, च्वनेकू ।
Sivapuri, सिच्व ।
six, खु ।
sixty, खुइ ।
size, धं[२] ।
skeleton, कंलाय्‌ ।
skeleton, कवं ।
skeletonize, कवने ।
skewer, गसू[१] ।
skill, दुच्व[१] ।
skill, खुबि ।
skilled person, क्वता:[१] ।
skimp, नकेंस्याये ।
skin, छेंगू ।
skin, सिउ ।
skip, अतये ।
skull, क्वत:[२] ।
sky, सर्ग: ।
sky, न[४] ।
slack, राग ।
slack, ह्वा: ।
slanting, स्वालु ।
slanting, धेचू ।
slap, ल्वाप्पा ।
slate, ल्वहंग्वर: ।
slattern, धमिं ।
slave, च्य: ।

sleep late, न्हेलंबुये ।
sleep, देना ।
sleep, देने ।
sleep, न्ह्य:[३] ।
sleep, न्हेल ।
sleeping gear, लासाफांगा ।
sleeping, धुकु, देने ।
sleeve, लंच्व ।
slices of fruits, सिसाबुसा ।
slide, चल:वने ।
sliding, घुसु ।
slim, तिखरां ।
slimy, चुलु ।
slothful woman, ल्वास्या ।
slothful woman, खुसु ।
slowly, धिकिं ।
sluggishly, उसिं ।
small bell, घालिं ।
small bells, घंगला ।
small gong, ता:[३] ।
small seath, सिसा ।
small steath, यं-ख्व:ल ।
small, चि[३], च ।
small, चिग्व: ।
small, चु[४] ।
smallpox, त:कइ ।
smart, तासि ।
smartly, वाथाक्क ।
smash, झ्या ।
smear, थिले ।
smear, इले ।
smearing, तिला ।
smell, न[३] ।
smoke, कुँ ।
smoothen, चुलुके ।
smoothly, सल्ल ।
smoothly, हंक ।
snacks, ल्वसा ।
snake, बि, सर्प ।
snake, ताहा:, बि ।
snare, जाल् ।
snatch, लाकाकाये ।
snatching, लाका ।
sneezing, छिं[२] ।
sneezing, हाछिं ।
sniffle, थुइँ ।
snore, न्ह्य:स: ।
snout, त्वा: ।
snout, थुना ।
snow, च्वापु ।
so and so, धिस्काना ।
so many, उलि ।
so-and-so, गसू[२] ।
soap, साम्वं ।
soapberry, हथं ।
sob, हिकुलने ।
sob, ख्वबा: ।
sobbing, घुँक ।
soft, नाइ ।
soft, नायु ।
solatice, दिसि ।
solder, लिंसं[२] ।
soldier, मार्हां ।
solid, दुकुलु ।
solidify, दुकुलुके ।
solitude, पति[३] ।
solitude, गलन्त ।
solo, याक:मे ।
solution, सुल: ।
some, छुं ।

someone, सुं ।
somersault, त्यांग्रा ।
something, छ्तांबेस ।
somnambulism, न्ह्य:सू ।
son, काय् ।
songe, मे ।
son-in-law, जिलाजं ।
song, खे[१], मे ।
soon, याकन ।
sorcerer, भ्रांक्रि ।
sorrow (interj), यमय् ।
sorrow, सुर्ता ।
soul, नुग:च: ।
sound sleep, संन्ह्य: ।
sound sleep, नन्ह्य: ।
soup, सुर्वा ।
sour, तिकु[२] ।
south, यता ।
south, इता[२] ।
south-east corner, वंकुलि ।
south-west corner, वयेकुलि ।
south-west corner, वउकुलि ।
space, आल ।
space, काल्पि ।
space, क्वल्पि ।
spare clothes, तिलहिल ।
sparrow, चखुं ।
spatula, सुलुपा: ।
spatula, चतं ।
spatula, क:सला ।
speaker, ल्हाक ।
speaker, धाक, धामि ।
speaking, नवा: ।
spear grass, च्वाकं ।
spear, छ्वकं ।
spectacles, सुलचं ।
spectcles, लचं ।
speech, न्वचु ।
speech, ल्हा ।
speech, धा, न्व ।
speed up, च्वये[२] ।
spendthrift, ह्वय्रां ।
spinach, पल:[२] ।
spine, दुग: ।
spiral ring, हिनाअंगू ।
spit at, थुकलं बिये ।
spit, ई[१] ।
splashing, छ्वांपां ।
spleen, अम्पि ।
split pea, क:सू ।
sponginess, वाच्या ।
spongy, द्वाच्या, वाच्या ।
spool, कतु ।
spoon, सुमि ।
spoon, चम्चा ।
spoon, तुमि ।
spoon, थुमि ।
spot, चात: ।
spotlessly, येचुक ।
spotted, छिरिबिरि ।
spout, अ:खुं ।
sprain, लाभीबाये ।
springy, याच्या ।
sprinkle, छ्वाके ।
sprinkling, हा:हा: ।
sprout, दबा ।
sprout, बुं, चुलि ।
sprout, गाभा ।
sputum, खइ ।
square, तिका[२] ।

square, त्वा:, चुक ।
squash, इस्कुल[२] ।
squeeze, स्वय्पिये ।
squint, यालिने ।
squint-eyed (woman), यालिं ।
squirrel, चिखुं ।
squirrel, क्वात्रा, बुँछुँ ।
squrrel, ध्वाच्चा ।
stable, तबेला, सलग: ।
stack, क्यांत ।
stadium, कासादबू ।
stage, दबूर्छें ।
stain, दाग् ।
stain, किये[१] ।
staircase, स्वाने ।
stairway, त्वाथ: ।
stake, थाति ।
stale, वँसि ।
stale, वसि ।
stalk, नलुवा ।
stamina, दुस्य: ।
stammer, कक:तुले ।
stamp, छा:प[२] ।
stand up, धस्वाये ।
stand, धने, दने ।
stanza, चिलं ।
staple food, सत्तु ।
star, तारा, नगु ।
start eating, चिपंथिये ।
start, छुना ।
start, ग्वये ।
start, ह[२] ।
startle, झसक्क ।
startled, सपिये ।
State, राज ।
state, सु ।
station, दिपु ।
station, तेसन, दिपु ।
stationary shop, च्वसापस: ।
statue, झ्वाता ।
statutory, झारा[२] ।
staunch, हिछिये ।
steadily, तुजं ।
steal, ल्हा:तहाये ।
steal, खुये[२] ।
steam, हाये[२] ।
steaming pot, हासि[२] ।
steelyard, अमू ।
steelyard, उमू ।
steep, तस्वा: ।
step, न्याये ।
step, न्हेसु ।
step, पला: ।
step-mother, चमाजु ।
stick up, तिके ।
stick, झाता ।
stick, कथि ।
stick-dance, कथिप्याखँ ।
sticky, ध्याचु ।
stiff, छूवल:[२] ।
stiff, इसु ।
stiffen, इसुये, इसुके ।
still, आनन्द ।
stimulate, थने ।
stimulate sexually, येय्थने ।
sting, तिति ।
sting, तितिमिने ।
stir, संके ।
stitching, सु[३] ।
stone-image, ल्वहंआजु ।

stone peg, ल्वहंकी ।
stone, ल्वहं ।
stone, ल्ह्वं ।
stony form, कवय्[२] ।
stop, दिये ।
stoppage, था, दि ।
store-room, कुथि ।
storm, वाफय् ।
storm, धाकु ।
straight, तप्यं ।
strainer, भालिं, भ्रांभ्रर ।
strangle, ककुतिये ।
straw basket, सुलिं[१] ।
straw, सु[२] ।
straw-mat, सुकू[२] ।
street dog, लाछिखिचा ।
street-singer, गायां ।
strengthen, क्वातुके ।
stretcher, लकुता: ।
strike violently, जुक्के ।
strike, दा[२] ।
strike, क्ये ।
striker, घ्वांईं ।
strip, नलि[२] ।
strong, जबर ।
strut, तुना: ।
struts, चलु ।
stubborn, घेताये, घेता: ।
stumble, लुफिने ।
stump, थुया ।
stupa, चइते ।
stupid, आता[१] ।
stupid, ज्य: ।
stupid, घांज्य: ।
stupid, घ्वां ।
stupidly, घ्वांक[१] ।
sty, उकइ ।
subconscious, ज्वलं ।
substantial, नलू[२] ।
substitute, पलेसा[२] ।
subway, कचालें, दुसूलें ।
suck, इये ।
suddenly, छक्वलं ।
suffice, गाये ।
sufficient, तलफल ।
suffix, स[२] ।
suffocate, वाय्कने ।
suffocate, इइपने ।
suffocation, सस ।
suffocation, इप: ।
suffocation, हह[२] ।
sugar candy, मिस्रि, नवा: ।
sugar, चिनि ।
sugar-cane, तु[१] ।
suit well, वसतंदुने ।
suit, ल्वये ।
suitable, ल्व: ।
suitable, त्य:, ल्व: ।
suitably, ल्व:कथं ।
suitably, ल्वय्क ।
sulk, घेंघेंधाये ।
sulk, घ्वंचाये ।
sulphur, गन्धक ।
summer, ताल्ला ।
sun, निभा: ।
sun, निभा:घ:, सूर्य: ।
superior, ल ।
supervisor, छ्यांजय् ।
supplement, तपं ।
supplement, तपने ।

support, लिधंसा ।
suppuration, वाता ।
sure, पक्का ।
surpass, लिलाके ।
surprise, अजू ।
surreptitiously, सुतिसुति ।
surreptitiously, लुसुक्क ।
survey, नापि ।
suspension bridge, भुलुंगा ।
suspension bridge, यांता ।
suture, ल्हुकुगा: ।
suture, चय्प्वा: ।
swallow, घुतिने ।
swallow, नुने ।
swallow, इखुं ।
swampy place, ज्वास्या ।
swaying, भुकु[२] ।
sweat, च:ति ।
sweet pea, क:छेस्वां ।
sweet potato, चाकुहि ।
sweet root, कसू ।
sweet, चाइ, चाकु ।
sweet, चाकु ।
sweeten, चाकुके ।
sweetish, चच ।
sweatmeat, चाकुमरि ।
sweetmeat ball, लिक:मरि ।
sweetmeat, लाखामरि ।
swig, घुतुके, हाये ।
swigger, हासिं ।
swim, लाल्काये ।
swindler, थक ।
swing, चुये[१] ।
swing, हुस्लुं ।
swing, हुस्लुने ।
swinging, तंत[१] ।
swoop, कुन्नेकाये ।
sworn friend, त्वाय् ।
syringe, पचुका ।
system, कथ ।

table, थी[१] ।
taboo, त्य:मत्य: ।
tail, न्हिपं ।
take off, त्वये ।
take, का[१] ।
take-home plate, लिब्व ।
talkative, सयां ।
tall, धद्दु ।
tamarind, तिसि ।
tambourine, दम्फू ।
tang and ting, ताइँनाइँ ।
taper, गिं ।
taste, सवा: ।
taste, नने ।
tasteless, न्यालु ।
taunt, घ्याचू ।
taunt, घ्याये ।
tavern, सुलिं[२] ।
tavern-hopper, सुलिंब्वं ।
tea, च्या ।
teaching, सेने ।
team, ध्व:, खल: ।
tear, खुये[१] ।
tear, ब्वबि ।
tease, हाय्के ।
tediously, वालुक ।
telescope, लुसा: ।
temperament, लज: ।
tempest, हुइँ ।

temple, न्हकु ।
temporary bridge, किरिता ।
ten, भिं ।
tendon, छ्वं ।
tendon, सँय्[१] ।
tent, गाछें ।
termite, कुमि ।
terrace, क:सि ।
terrific, घ्व:र ।
terrify, ख्याये, सातुकाये ।
testicle, सिफा ।
testicle, क्वासि ।
than, सिकं ।
thanks, सुभाय् ।
then, र, अले ।
there, अन ।
there, उखे ।
thick bread, घ:मरि ।
thick bread, घउमरि ।
thick bush, घारि ।
thick smoke, ख्वप: ।
thick, आता[२] ।
thick, तंतं[२] ।
thick, ताकु ।
thick, ख्वातु ।
thicken, तंतंधाये ।
thicken, ताकुके ।
thicken, ख्वातुके ।
thief, खुँ ।
thigh, खम्पा ।
thimble, लखु ।
thin cloth, खापि ।
thin, साल्तु ।
thin, निसु ।
this much, थुलि ।
this one, थ, थ्व ।
this year, थपाले ।
thorn, कं[१] ।
thoroughly, चायक ।
thoroughly, क्वचायक ।
thousand, द्व: ।
thread, छुले ।
thread, सुका ।
thread, हने ।
three, स्वँ[२] ।
three, स्व[३] ।
three-legged stand, यांकथि ।
threshold, लाकांसिं ।
threshold, खलु ।
throat, कथु ।
throne, गद्दि ।
throng, हय् ।
throw away, वांछ्वये ।
throw away, वाये ।
throw down, छ्वावाये ।
throw, हाकुतिने ।
thrush, दँय्चा ।
thrust out, गल:थानके ।
thrust, छ्वले ।
thunder, नन्याये ।
Tibetan goat, च्यांग्रा ।
Tibetan people, सँय्[२] ।
Tibetan sheep, दुम्बा ।
tick and tock, तिक्तिक् ।
tickle, कुचु ।
tide, लबु ।
tiffin, तुच्चा ।
tiger figure, धुंचा ।
tiger, धुँ ।
tighten, कतिये ।

tightly, वर्जेक ।
tile, ताय्‌ल ।
time, ई२ ।
times, क्व:२ ।
timid, खिचुलु ।
tin-can, तिन ।
tinkling, छ्नन्छ्नन् ।
tinkling, तिनि२ ।
tiny flag, आरिवा: ।
tiny leaf, हलि ।
tiny, चिचा ।
tiny, चुचा ।
tire, नेले ।
tired, त्यानु ।
tissue, सँय्प्वाँय् ।
title, उपाधि ।
title, गुलुपं ।
title-deed, लाल्पुर्जा ।
to ransack, वासाफ्वासा ।
to the bottom, क्वर्येक ।
today, थनि ।
today, थउँ ।
toddle, ताय्‌ति ।
toddling, तुकु२ ।
toe, तुतिपतिं ।
together with, नापं२ ।
tolerate, वाकुछिये ।
tolerate, वाक्कुछिये, सहलपे ।
toll, जगा: ।
tomato, ग्वल्भ्यारा ।
tomorrow, कन्हय् ।
tongs, चिम्ता ।
tongue, मे ।
tonic, वास:खुना (रसादि) ।
too many, ग्वार्र ।

too much, यक्व, नाकं ।
too much, उधुम ।
too thin, झ्वांत्यां ।
tool, ज्याभ: ।
tool, तां२ ।
toomuch, इकनं ।
tooth, वा२ ।
tooth-pick, खउका ।
torch, छ्वालिप्वाँय् ।
tornado, त:फय्, वाफय् ।
torrential rain, झ्वाम्झ्वाम् ।
torture, सास्ति ।
torture, कसा ।
touch, थिये२ ।
touch, ध्वये, थिये ।
touch-stone, कसि ।
touching, थि ।
toupee, आँग्सा ।
toupee, आगंसँ ।
towel, तउलि ।
tower, धर:रा ।
toy cart, घिरिघिरिख: ।
toy, न्हेव:सा ।
tractor, त्याक्त्याक्चा ।
traditional dress, तपा:लं, लंसुरुवा: ।
train, लेर ।
trample, न्हुये ।
tranquility, चितासु ।
transitory, वँयेलाछि ।
translator, हिउमि ।
transplanting, सिनाज्या ।
trap door, क्वस्व:खापा ।
trap, च्व:२ ।
trap, धराप ।
trap-door, त:खा ।

travel expenses, सामा ।
travel expenses, लँखर्च ।
traveller, लँजुवा: ।
tray, किस्ति ।
treasure-chest, क्वस:संघू ।
treasurer, दांभरिं ।
treasury, धुकू ।
treat well, लचने ।
tree, सिमा ।
trellis, गसि ।
tremble, खाये ।
tribe, जा:ति ।
trick, छेर्कि ।
trickish, कय्कुं ।
trifling, चा:चू ।
trivet, उथां ।
trolley-bus, त:लि बस ।
trough, क्वना ।
trousers, सुर्वा: ।
trowel, लेवंपउ ।
trunk, स्वं ।
trust, गुथि ।
try, यानास्वये, कुत:याये ।
tube-light, हाबलामत ।
tuber, हि, सर्कि ।
tuft, ल्वाँय् ।
tune, लय् ।
tune, लय्चिने ।
tune, धुन् ।
tunnel, दुसूलँ ।
turf, चपुइँ ।
turmeric, हलू ।
turn the lathe, कुनय्याये ।
turn, तुले ।
turn-out in force, लावालस्कर ।
turning, जका ।
turnip, सलगं ।
turtle, काउले[२] ।
tusk, दं[१] ।
tweezers, क्वता ।
twigs, कचामचा ।
twilight, संनिभा: ।
twist, निले ।
twisted pastry, अइँथ्या ।
two miles, क्वय्[१] ।
two whilled carriage, एका ।
two, नि[१] ।
two-fold, दुगं ।
twofold, निदुगं ।
typhoid, हाकुज्वर ।

ultimatum, अलिफछे ।
umbrella, कुसा ।
umbrella, कुसा ।
unbroken grain of rice, आखेय् ।
unbroken rice, किग: ।
uncertainty, रे ।
uncertainty, धुकुमा ।
uncle, कका ।
uncooked rice, जाकि ।
underneath, त:लय् ।
understanding, स:ल: ।
undertake, ज्याछुये ।
unharmonious, ताज्या[१] ।
unhealhty, कुफत ।
unify, छ्स:याये ।
unity, छप्पा ।
unlock, वाकुबेने ।
unreliable, घारु[१] ।
unripe, कचं ।

unsoakable, किरु ।
up and down, थतक्वत ।
up, थत, च्वे ।
upper arm, लपा ।
upper, दे, च्व ।
upright post, गथां ।
uproot, लिये ।
uproot, लेंथने ।
uproot, लेहेंदने ।
uproot, लेहेंथने ।
upto, तक ।
upward, थहां, च्वे ।
urinal, च्वलुं ।
urine, च्व१, च्वक ।
use, छेला ।
use, गुले ।
use, खेले ।
useless, भम्पात ।
utilize, ज्याखेले ।
utilize, ज्याखेले ।
utilize, घ्वाँईंयाये ।
uvula, चमे ।
uvula, चमे ।

vacant, ह्वंखाय् ।
vacate, ह्वंखाये ।
vaccum flast, क्वा:पिं ।
vagabond, जना: ।
vagabond, लँफांगा ।
vagabond, हालाहुलु ।
vain, ख्वाखला ।
vamp, देब: ।
vamp, देपु ।
vampire, राहु ।
vanish, लुकुं ।
vanished, दुसू ।
vapour, हा३ ।
vat, थ:, थल ।
vegetables, उंच: ।
vehnemently, चारा:क ।
venerate, गंताये ।
ventilation, फय्‌लिंप्व: ।
verbena, गलँइंचास्वां ।
verdigris, वं३ ।
verify, ल्वाकास्वये, ल्वाके ।
vermilion mark, तुकु१ ।
vermilion, सिन: ।
verse, सिल: ।
verse, चिनाखँ ।
very loose, ह्वालांफ्वालां ।
vessel, घलि ।
vessel, द्वाबरा ।
vessel, ज:सि ।
vessel, क्वं, क्वंचा ।
vetch, क्वँल:१ ।
veteran warrior, ल्वाख्वं ।
vexation, दुख ।
via, जुका: ।
vigil, दना, न्हेलंचा: ।
vigil, जाग्राम ।
village assembly, न्याखान्यासु ।
village, गां ।
vinegar, वाँउँपाउँ ।
virtue, सत ।
virtuous wife, सति ।
visa, दुति ।
viscera, ता:तू ।
viscousity, या२ ।
vital air, हिक्का ।
voice, स: ।

voice, सः, सब्द ।
volcano, जलागुँ, गुँजला ।
volcano, गुँजला ।
volunteer, द्वःजं ।
volunteer, लय्ताच्यः ।
vomit, ल्ह्वये ।
vomit, ल्ह्वक ।
vomiting, वाय् ।
vomiting, वाकी ।

wages, ज्याला ।
waist coat, इस्क्वत ।
waist, जँ ।
waist, ल्हि ।
waist-coat, ज्वाःरि ।
wait a while, सुलने ।
wait, लने ।
wake up, न्हेलंचाये ।
wake up, वाःचाये ।
walk stealthily, सुतिने ।
walk, जुये[१] ।
walking-stick, चुतां ।
walking-stick, तुतां ।
wall, अंगः ।
wander about, वादये ।
wanton woman, वालफ्वाल ।
war, हताः ।
ward move back, लिज्याये ।
warm, लुमु ।
warm, क्ुये[१] ।
warm, क्वाः[४] ।
warmly, क्वाक ।
warmonger, हताःह्यः ।
warn, सुचने ।
warning, न्हेसुचं ।
warp and weft, तिकामाका ।
warp, हिने ।
warp, यँका ।
wart, खँय्[१] ।
wash away, चुइके ।
wash, हिये[२] ।
washbasin, चीध्वं ।
washerman, छ्वब्या ।
washing, हि ।
washing, हिसा ।
wasp, कपिं ।
wastage, अराः ।
wastage, वापु ।
wastage, हंताः ।
watch, घरि ।
water hole, कुन्दा ।
water, आकु, लः ।
water, लः ।
water-clock, लःघरि ।
water-jar, तांफ ।
water-level, लःजः ।
water-spout, ल्वहंहिति ।
water-tap, हिति ।
waterfall, क्वब्वाःलः ।
waterfall, झ्वाला, क्वब्वाःलः ।
waterhole, वपि ।
watery, छ्वालु ।
wax, सी ।
wax, झउ ।
we, झी, झिझि ।
weaken, नेय्के ।
wealth, धन ।
wealthy, तःमि ।
wean, दुरुंछिये ।
weapons, ज्वँसा ।

wear, जेले ।
weather, निभा:घ: ।
weather cock, vane, फय्लिं ।
weave, थाये ।
weaveing, था, थाज्या ।
wedding feast, सभुजं ।
wedding procession, लस्व: ।
wedding, इहिपा: ।
wedge, न्वकू ।
weed, तु[२] ।
weed, तुकाये ।
week, वा: ।
week, वा: ।
weekly, वा:पउ ।
weep eczema, च:तिकइ ।
weep, ख्वये ।
weeping eczema, तिंतिंकइ ।
weeping eczema, ल:कइ ।
weeping, ख्वय् ।
weeping, ह्वाँय् ।
weevil, किसिकी ।
weft, तिका[१] ।
weight, तउल, गँसु ।
weight, ध:[२] ।
welcome, दुके ।
welcome, लसकुस ।
well, तुं ।
well, हुँ ।
well-to-do person, लकमि ।
well-wisher, इस्त ।
west, य:ता ।
wet, सुलु ।
wet-land, भ्रु[१] ।
what, छु ।
wheat flour, छुचूं ।
wheat straw, छ्वालि ।
wheat, छ्व ।
wheat, हु, छ्व ।
wheel chair, घिरिघिरिख: ।
wheel, घ:चा: ।
where, गन ।
whim, हू ।
whip, क्वर्दा ।
whirlpool, लहू ।
whirlwind, ग्व:फय् ।
whisper, खासाखुसु, सास:बुस: ।
whistling, सुलि, सुलु ।
white clay, ताकुचा ।
white marble, दुरुल्वहं ।
white wine, तुयुमइँ ।
white, तुयु[१] ।
whiten, तुयुके ।
whiten, तुइये ।
whiten, तुइके ।
who, सु[४] ।
whole night, चछि ।
wholesome, नी[२] ।
wholesome, तिलय् ।
wholly, ध्वक ।
whooping cough, ह्वपूमुसु ।
whore, लखावति ।
why, छाय्[१] ।
wick, इता: ।
wicker basket, क्वँय्लिं ।
wicker tray, धकि ।
wicker-basket, कल: ।
wide open, आं ।
wife, म्ह्वच, कला: ।
wife, कला: ।
wig, सतानि ।

wild buffalo, अर्ना ।
wild, जंगलि ।
wind, फय् ,हावा ।
winding path, हिंलँ ।
winding, हिं ।
window, झ्या: ।
wine-jar, धाला ।
wing, ना:[१] ।
wink, तिसिये ।
winnow, हाये ।
winnowing tray, हासा ।
winter, चिकुला ।
wire, तार ।
wisdom teeth, क्ववा ।
wish, इछ्या ।
witch, दागिं ।
witchcraft, छ्व:पा ।
with a bang, ध्वांक[२] ।
with a blaze, ह्स्वानाक्क ।
with a dull sound, ध्वाक्क ।
with a rustle, सर्र ।
with a thud, धेंक ।
with different angles, त:खें ।
with sniffle, सुकुसुकु ।
with, लिसे ।
within a night, चांचां ।
within, दुने[१] ।
without folds, चकंक ।
wooden mallet, खतां ।
wolf, वसिप्वलर्धुं ।
wolf, गुँखिचा ।
woman, मिसा ।
wonder, हँ[२] ।
wooden chest, संघू ।
wooden rake, खुइं ।
wooden sandles, क्वापालाकां ।
wooden seat, क्वपु ।
wooden-vessel, थेकि, थ्याका ।
woodpecker, खतांभंग:, सिँक्वा: ।
woolen cloth, कस्मिरा ।
woolen rug, मा:सुति ।
worker, ज्यामि ।
workshop, ज्याकू, ज्यास: ।
world war, त:हता: ।
worm, किमि ।
worm, की[१] ।
worship of family diety, दिगुपुजा ।
worship room, देय्कू, न्हिकंकू ।
worship, छा[१] ।
worship, सुमलपे ।
worship, था ।
worthy, ह्यं ।
wound, घा: ।
wren, न्हाय्कंपिलि ।
wrench, रेंचु ।
wrestle, तिसा: वा लप्पाल्वाये ।
wrestling, तिसा: ।
wrestling, कुस्ति ।
wriggle, छसने ।
wriggle, केय्तुलें ।
wriggling, चामा: ।
wrinkle, झ्वापं ।
wrist, नारि ।
writing, च्व[२] ।

x-ray, दुक्यंज: ।
x-ray-photo, दुक्यं-किपा ।

yak's tail, च्वाम्व: ।
yak, च्वाम्व:सा ।

yam, तरुल ।
yawn, वाक्का:तये ।
yawn, धुँपेने ।
yawning, वाक्का: ।
year after next, इवं ।
year, दँ ।
yeast, किमना, मनापु ।
yellow myrobalan, हल: ।
yellowish clay, पँचा ।
yelp, क्वाँइँ ।
yelping, कुइँ[२] ।
yes or no, हला ।
yes, द, ख: ।
yes, अं[२], ख: ।
yes, जेउ ।
yes, o.k., का[२] ।
yes, येय्, ख: ।
yes, ख:[४] ।
yes, ह:[२] ।

yet, अय्नं ।
yet, तइ ।
yolk, म्हासु ।
yo-yo, च:लि ।
yoghurt, धउ ।
you (hon.), छलप्वल ।
you, छ[१], छि ।
you, छ:प्व: ।
young boy, ल्याय्म ।
young girl, ल्यासेचा ।
young woman, ल्यासे ।
young-bull, थुसा ।
younger brother, किजा ।
youngest, अइल ।
youth, ज्वभन ।

zigzag, नागबिलि ।
zinc, जस्ता ।
74 square feet, पी[२] ।

परिशिष्ट ३

समान शब्दावली*

अ

अइलमय्, क्रि.वि. थत्यें । ने. तुरुन्तै, अहिल्यै । immediately.

अउल्, सं. चिकुज्वर । ने. औलो । malaria.

अक्सर, क्रि.वि. अप्व:थे । ने. अक्सर । often, generally.

अगति, वि. सिक । ने. प्रेत, अगति । unrested spirit.

अग्गा, सं. न्ह्यलुवा: । ने. अगुवा । leader.

अग्यां, सं. (ग्यान-) ज्ञान मदुम्ह । ने. अज्ञान । ignorance.

अज:, स (जल-) । ने. गाजल । kohl (सं. कज्जल) (हि. काजल)

अज:मु, सं.(मुलि-) । ने. अजमोदा । celery.

अजु, सं. (जुल-) ने. आश्चर्य । surprise, wonder.

अत:गां, सं. (गाम-) पिदेय् । ने. कांठ । suburb, outskirts (सं. ग्राम)

अत:ज्वर, सं: अत: गाना: वइगु ज्वर । ने. एकुन्द्रो जरो remittent fever (हे. अत:)

अथ:, सं. (थल-) ने. अठल । earthem washing vessels.

अपुता: वि. मचाखाचा मदुम्ह । ने. अपुतो । childless (सं. अपुत्र)

-लि, सं. दहँ । ने. अपुताली, अपुतोको जायजेथा । inherited property.

अबसं, सं. (सन-) ने. उपवास । fasting

अमय्, सं. (मस-) ने. आमिष । prohibited food.

अय्ला:, सं. (लाख-, -प्ति) । ने. रक्सी । spirituous liquor. (तिब. आराक, सं. अर्क)

अल:, सं. (लत-) । ने. रातो रङ्ग । red dye.

-कइ, सं. (इत्र-) । ने. अलकाई । piles.

अल्पक्का, सं. । ने. अलपक्का । alpaca.

अवा:, सं. (वाल-) आबा: । ने. अबाले । roofer.

असला, सं. । ने. असला माछा । glittering fish.

असल्फि, सं. (-गू) लुँया म्व: । ने. असर्फी । gold coin. (फा. अशरफी)

असं, सं. (सन-) । ने. असनबजार । Asan, a market area.

अस्पता:, सं. (ताल-) । ने. अस्पताल । hospital.

अहंकार, सं. । ने. अहंकार । ego, vanity.

अहा, अ. । ने. आहा । exclamation of joy/ gladness.

अँ, अ. अँ, अँ ख: । ने. अँ, हो भन्ने स्वीकारोक्ति । yes, indeed.

अं, सं. (अन-, -ग:) । ने. आँप । a mango.

-मारा, सं. अंया स्य: गंकात:गु । ने. आँपको माडा । dried paste of mango. (सं. मण्ड)

अंकुसि, सं. (-गू) नतूचा । ने. अंकुसी । a hook. (सं. अंकुश)

अँइथ्या, सं. (-ता) । ने. ऐंठे । twisted pastry sweetmeat.

अँउँस, । ने. आउन्स । an ounce.

---

*(यहाँ समान शब्दले समोच्चारित, समध्वनित र समव्युत्पन्न शब्दलाई पनि समेट्दछ ।)

अंगु, सं. (गुलि-,-पा:) । ने. औंठी । a ring. (सं. अंगुष्ठ)

अन्ति, सं. (-गः) । ने. अन्ती । a spouted jar for dispensing spirituous liquor (हे. फारि, सुलिं)

आ

आउ, सं. (वा.भा.) । ने. आलु । potato (chv.)

आउँ, सं. । ने. आउँ । dysentery.

आकुलुकुल, सं. । ने. आ कुर्कुर । an expression to call a dog (chv).

आखः, सं. (खल-,-गः) । ने. लिपि, अक्षर । an alphabet.

आखिर, क्रि.वि. लिपतय् । ने. आखिर । at last. (फा. आखिर)

आखेय्, सं. (खेय-,-गः) । ने. अछेता । unbroken grain of rice. (सं. अक्षत)

आगं, सं. (गम-) २. याकःचागु क्वथा । ने. एकान्त-स्थल । santum. (सं. आगम, ५)

-छेँ, सं. (-खा) । ने. आगम घर । the house of a guthi god.

आचाः, अ. आच्याः । ने. आच्चे । an exclamation of surprise.

आछि, सं. ने. आछी (वा. भा.) । excrement, dung.

आछु, सं. । ने. आच्छु, संभ्रम । difficulty, perplexity.

आपु, सं. । ने. आत्यु, आप्पु । an exclamation on sudden exposure to chill or heat.

आनन्द, सं. (-गु) । ने. आनन्द । pleasure, joy.

आना, सं. । ने. आना । a unit of four pice.

आम्बं, अनु. । ने. होक्रां । the bellowing of a bull or bull-calf.

आमाइ, सं. (खुन्हु) । ने. अमावस्या । new-moon, dark-moon.

आम्लि, सं. (-गः) लप्सि । ने. लप्सी । himalayan fruit.

आम्खवरा, सं. (-गः) । ने. आम्खोरा । a brass water-pot.

आम्पां, सं. (आम्पान-) । ने. अपान । anus. (सं. अपान)

आयस्ता, सं. (-गु) । ने. आयस्ता । a source of regular income. (सं. आय)

आय्, सं. (आस्-,-गु) । ने. आशा । hope. (सं. आशा)

आलु[१], सं. (-गु) । ने. आलु । potato. (सं. आलुक)

आलु[२], वि. ने. नरम, कमलो । plastic, malleable.

-घरि, सं. (-ग) । ने. खेलौना घडी । a toy watch.

आँत, सं. । ने. आँट । courage, guts.

आँतय्, अ. १.फाईफुर्ति । ने. हाँक । daring, bravado.

-चाये, क्रि. (ल) २. हथाये चाये । ने. हतारिनु, आतिनु । to be in a hurry, be nervous. २. न्ह्यपिले, आँतय् याये । ने. आँट गर्नु, तम्सिनु । to dare risk.

आरा, सं. (-गु) । ने. आहारा । food for birds or animals.

इ

इछ्या, सं. (-गु) । ने. इच्छा । wish, desire.

इजत, सं. (-गु) । ने. इज्जत । honour.

इजार, सं. (-पु) सुर्वाचिखि । ने. इजार । a draw-string. (अ. इजारबन्द)

इनामेल, सं. । ने. इनामेल । enamel.

इमां, सं. (-न) । ने. इमान । faith, honesty.

इरादा, सं. (-गु) । ने. इरादा । desire, determination. (अ. इरादा)

इसि, सं. (-गः) । ने. ऐंसेलु । raspberry.

इस्कुल[१], सं. (-गु) । ने. स्कूल । a school.

इस्कुल[२], सं. (-गः) । ने. इस्कुस । the squash.

इस्क्वत्, सं. (-पा:) । ने. इस्टकोट । a waist-coat.

इस्त, सं. । ने. इष्ट । a friend, well-wisher. (सं. इष्ट)

इस्त्रि, सं. (-ग:)१. क्वा:बसा । ने. इस्त्री । an iron (for pressing clothes). २. इस्त्री, ट्रंक । a steel trunk.

ईख, सं. (-ता) । ने. ईख । envy.

ईस्वर, सं. । ने. ईश्वर । god.

उ

उकुम, सं. (-गू) । ने. उकुच । chronic infection, incurable wound.

उखान, सं. (-गू) छुनाखं । ने. उखान । a proverb.

उति, वि. । ने. उति, बराबर । equal.

उपन्यास, सं. (-गू) चिनाखाखं । ने. उपन्यास । a novel.

उपाधि, सं. (-गू) सिरपा: । ने. उपाधि । a title.

उराय्, सं. । ने. उदास । a Buddhist Newar cast.

उलाय्, वि. । ने. यथेष्ट । plentiful.

-फुलाय्, वि. । ने. औलादौला । abundant.

उसिना, सं. (-ग:) । ने. उसिना चामल । parboiled rice.

उँथ, सं. । ने. उँट । a camel.

ए

एक, सं. छ, छि । ने. एक, एउटा । one.

एक:रा, वि. १. एकोरा (हार्मोनिबाजा) (of harmonium) having a set of single reed. २. छुखे त्य:म्ह । ने. एकोहरो । persistent, single minded.

एका, सं. १. (-पु) यँका । ने. एकघोडे । warp. २. (-गू) । ने. एक्का, बग्गी । two wheeled carriage drawn by only one horse. ३. (-पा) छपुति जक दुगु तास । ने. एक्का (तासको) । an ace.

क

कउ१, सं. (कलि-,-ग:) । ने. कौडा । a courie shell.

कउ२, सं. नक:मि । ने. कौ, नकर्मी । a blacksmith.

कउच, सं. (-गू) । ने. कौच । a couch.

कक:चा, सं. (-ग:) । ने. करेलो । momordica charantia. (हे. खापु -: तुसि-)

कका, सं. (-म) । ने. काका । father's younger brother, uncle.

ककीचा, सं. (-गू) । ने. काँगियो । a comb.

कचँ, वि. । ने. काँचो । unripe.

कचि, वि. । ने. काँचो । raw. (सं. कच्चर)

-ला, सं. (-ता) । ने. कचिला (काँचो मासुको परिकार) । a preparation (of raw meat).

-लुँ, सं. लुँचुं । ने. बुकीसुन । gold-dust.

कदर, सं. हनाबना । ने. कदर । appreciation, respect.

कन्कन्चम्पा, सं. (-प्व:) । ने. चम्पा । jasmine (सं. चम्पक:)

कन्ना, सं. । ने. करूणा । pity, compassion. (सं. करुण)

कपाय्, सं. (पास-) । ने. कपास । cotton. (सं. कार्पास)

कपा:, सं. (पाल-) न्हेख्यं । ने. कपाल । the head, forehead. (सं. कपाट)

कपू, सं. (पुलि-) । ने. कपूर । camphor. (सं. कर्पूर)

कप्तान, सं. । ने. कप्तान । a captain.

कफ, सं. (-पाँय्) खइ । ने. कफ । sputum, phlegm. (सं. कफ)

कबजा, सं. (-पा) । ने. कब्जा । a hing.

कबुल, सं. । ने. कबूल । a promise, consent. (अ. कबूल)

कमानि, सं. (-पु) । ने. कमानी । spring, coilspring. (फा. कमान)

कमीज, सं. (-पा:) । ने. कमीज । a shirt.

कर, सं. । ने. कर । toll, tax.

करा, वि. ख्वा: । ने. कडा । hard.

कराइ, सं. (-ग:) । ने कराही । a deep pan with ears.

करुनामय्, सं. । ने. करुणामय Karunaamaya Avalokiteswora.

करुवा, सं. (-ग:) । ने. करुवा । a spouted brass water-pot.

कल[1], सं. (-ग:) वा बाय् लँ सुइगु कल । ने. कल, यन्त्र । a husking machine, sewing machine.

-हिति, सं. (-धा:) । ने. कलधारा । a water-tap.

कला:, सं. (लात-) । ने. स्वास्नी, श्रीमती । wife. (सं. कलत्रम्)

-च्य:, सं. । ने. जोइटिङ्ग्रे । a hen-pecked husband.

कलि[1], सं. (-पा) । ने. कल्ली । an anklet.

कलि[2], सं. (-गू) । ने. कलियुग । the iron age.

कले, सं. । ने. कली । a bundle, bunch.

कल्किभ्रंग:, सं. । ने. कल्की चरा । the crested drongo.

कवच, सं. (-गू) नहा: । ने. कवच । an armour.

कवं, सं. (वन-) । ने. कङ्काल । a skeleton, an evil spirit.

कव:, सं. (वल-) । ने. कवल । an arcade.

कसउरि, सं. (-ग:) । ने. कसौडी । a cooking pot made of brass.

कसा:, सं. (साल-) । ने. कंसकार । a copper-smith (caste name Kansakar).

कसु, सं. (सुलि-,-ग:) । ने. कसूर । sweet-root.

कस्तु, सं. (तुलि-) । ने. कस्तूरी । musk.

-सा, सं. । ने. कस्तुरी मृग । a musk-deer.

कस्मिरा, सं. (-सा:) । ने. कस्मिरा । a woolen cloth.

कँयु, सं. (कंस-) । ने. काँस । bronze, bell-metal. (सं. कांस्य)

कँयूचि, सं. (-पु) । ने. कैंची । scissors. (सं. कर्तरिणी/कर्तरी)

कंगाल्, सं. । ने. कङ्गाल । poor, penniless.

क:[1], सं. (कत-,-प्ति) । ने. कट (रक्सी पार्ने) । fermented mash drug.

क:[2], सं. (कल-) । ने. काछ, काप । the groin/crotch.

-का, सं.(-पु) क:का, गल:का । ने. कका (चंगाको) । the yoke string (of a paper-kite).

क:ति, सं. (-पु) । ने. करौंती । a saw. (सं. कर्तनी, हि. करौत)

क:वसि, सं. (-ग:) । ने. काफल । a kind of red berry, myricanani. (सं. कटफल, हि. कैफल)

क:मि, सं. । ने. कर्मी, सिकर्मी । a carpenter (सं. कर्मी)

क:सि, सं. (-गू) । ने. कौसी, अटाली । terrace.

काउले[1], सं. (-ध्वा:) क्वबितुकं । ने. काउली । a cauliflower.

काउले[2], सं. । ने. कछुवा । a tortoise, turtle.

काजु, सं. (-ग:) सूसिमि । ने. काजु । a cashew nut.

कात्तीप्याखं, सं. (खल-) यलया नां जा:गु प्याखं । ने. कात्तिक नाच । a folk dance stazed in mokery.

कानाकानापिच्चा, सं. कांकासा । ने. कानेकाने-पिच्चा । the blindman's bluff.

कार्नेस, सं. (-गू) प:कू । ने. कार्निस । a cornice.

कालेंकुलं, सं. सुपिंखा । ने. कन्याङ्कुरुङ् । a migratory bird.

कासा, सं. (-गू) । ने. खेल । a game. (हे. कां-; तेल-; सुला-)

-दबू, सं. (दबुलि-,-गू) । ने. रङ्गशाला । a stadium.

काँता, सं. १. (-पु) ने. काँटा । a hair-pin. २. (-गू) दुसुचा । ने. काँटा । a fork.

किनु, सं. किचकन्ने । ने. किचकन्नी । a hunting spirit, a female goblin.

किपालु प्याखं, सं. (खन-) । ने. छायानृत्य । a shadow dance.

किरुं, सं. (फ्ल-,-गः) । ने. किर्कौला । an unsoakable, useless grain of cereal, lentil etc.

किस्ति, सं. (-पा) । ने. किस्ती । a tray.

की[१], सं. (किल-) । ने. कीरो । an insect, worm. (सं. कीट)

कुबि, सं. (-गः) बन्दा । ने. कोबी, बन्दाकोबी । cabbage.

-तुकं, सं. (कन-,-थ्वाः) । ने. काउली, फूलकोबी । a couliflower.

कुबेला, सं. । ने. कुबेला । inopportune time.

कुमाः, सं. (माल-०) । ने. कुमाले । a potter.

कुरि, सं. १. । ने. कुरी (गनौटो) । cl, for counting 20 caps.

कुरिं[१], सं. (रिन-,-गः) । ने. कुरिन (हँसिया उजाउने) । a whetting stone.

कुरिल, सं. दुकं । ने. कुरिलो । asparagus. (सं. कुरीर)

कुर्सि, सं. (-पु) । ने. कुर्सियो । a knitting needle.

कुलां, सं. (लाम-) । ने. नेटो, क्षितिज । the horizon.

-भंगः, सं. (गल-) क्वइलि । ने. कोइली । a cuckoo..

कुलिं, सं. (लिन-,-गः) १. ग्वंपचा । ने. कुलिन । narrow mouthed earthen pot. २. न्याकुलिं, भुलु । ने. फुर्लुङ । a creel.

कुलु, सं. बाजं दय्कीपिं । ने. कुलू । a drummaker.

कुल्फि, सं. (-गू) । ने. कुल्फी । a cigarette holder.

कुस, सं. स्वखघाँय् । ने. कुश । bermuda grass.

कुस्ति, सं. तिसाः । ने. कुस्ती । wrestling. (फा. कुश्ती)

कुँगः, सं. (गल-) । ने. चिम्नी । a chimney.

कुँई, सं. (-पु) कुँयः । ने. चुलेसी । a kitchen knife.

कुं, सं. (कुन-) । ने. कुनो । a corner. (सं. कोण)

-कुलामय्, क्रि.वि. । ने. अन्तरकुन्तरमा । nook and corner (to search).

कु, सं. (कुलि-,-पु) । ने. कोदाली । a short handled hoe. (हे. जाः-; तः-; थ-; बाजाः-; माजाः-)

केरा, सं. (-पु) म्वाय् । ने. केरा । a banana. (सं. कदली)

क्यामरा, सं. (-गः) किपासाः । ने. क्यामेरा । a camera.

क्वताः[१], सं. (ताल-) ३ । ने. कोटाल । a plank (that is inserted into a vertical rail).

क्वथा, सं. (-कू) । ने. कोठा । a room. (सं. कोष्ठ)

-कासा, सं. (-गू) । ने. कोठे पहेली । a cross-word puzzle.

-मचा, सं. । १. ने. कोठेमोचे । a cabin boy, trusted servant. २. ने. पोशाके, बैठके । a valet.

क्वपरा, सं. (-पाः) च्वपाः । ने. कोपरा । a chamber-pot, bed-pan. (हि. कोपर; सं. कर्पर)

क्वपु, सं. (-गू) ३. लुखा फुसया लिंपउ । ने. कोपु a lintel.

क्वब्वाःलः, सं. (लख-) ध्वाला । ने. झरना । waterfall.

क्वर्दा, सं. (-पु) । ने. कोर्रा । a whip. (तु. कोर

क्वः, सं. (क्वख्-) । ने. कौवा, काग । a crow. (सं. काक)

क्वाईं, अनु. । ने. कुकुरको क्वाईं । whine, yelp.

क्वाः, अनु. । ने. कागको बोली । a croaking sound.

ख

खइ, सं. १. (-पात:) । ने. खकार । sputum, phlegm. (सं. खाटकार)

-पा:, सं. (पात-,-पा:) । ने. फिकदान । a spitton. (हे. पा:[1] - [२])

खउका, सं. (-पु) । ने. दन्कर्नु । a toothpick.

खक:, सं. (कल-,-गू) । ने. खर्कस । a marking gauze.

खय:, सं. (खयल-) । ने. खयर । catechu.

खराज, सं. (-गू) । ने. खराज । a lathe machine. (फा. खराद)

खरा:, सं. (राल-) । ने. खरायो । a hare. (फा. खरगोश)

खर्च, स. । ने. खर्च । expenditure. (हे. बे-,लँ-)

खल:, सं. (लक-) २. दुज: । ने. खलक । family. (अ. खल्क)

खला, सं. २. ने. खलो । a farm yard.

खँ[1], सं. । १. ने. कुरो । a topic.

-गल:, सं. (लत-,-ग:) । ने. रुद्रघण्टी । adam's apple.

-ग्व:, सं. (ग्वल-) सब्द । ने. शब्द । a word.

खँग्व:धुकू, सं. (कुति-,-गू) । ने. शब्दकोश । a dictionary.

खँयू, सं. (खँस-) । ने. खसजाति । the khas tribe.

खः, सं. (खत-) १. (-गू) । ने. बाँसको खट । a scaffold. २. ने. जात्राको खट । a chariot.

-प्याखं, सं. (खन-,-गू) । ने. गीति नाटक । a ballet dance (lasting for months).

खःमु, सं. (मुलि-,-पा) । ने. खर्पन । a pair of baskets.

खापा, सं. । ने. खापा । a door leaf. (हे. कचा-; कुचा-; धी-)

खायु, सं. । ने. तीतो स्वाद । bitter taste.

-ज्वर, सं. । ने. पित्तजरो । bilious fever.

खाल, सं. (-गू) जू म्हितेगु थाय् । ने. जुवाको खाल । a gambling area with seating arrangement on four sides.

खालि, वि. । ने. खाली । empty.

खाल्सि, सं. (-पा) । ने खास्सी । a sand-paper.

खावा धउ, सं. (-ग:) । ने. खावा दही । yoghurt of high quality.

खिजय्याये, क्रि. (त) १. ने. खिजाउनु । to criticize. २. ने. गिज्याउनु । to vex, to irritate.

खुकुरि, सं. । ने. खुकुरी । a khukuri. (हे. यँचा)

खुत्यां, सं. । ने. खोरण्डो । a lame person.

-तां, सं. खुत्यांतय् तां । ने. खुर्ल्याङ्खुट्टी, बैसाखी । a pair of cruches. (हे. तां३)

खुनुखुनु, क्रि.वि. याउँक । ने. खुनुखुनु । easily, one after another (to go in or to come out).

खुपि, सं. ख्वपि । ने. खोपी । a private apartment.

खुबि, सं. (-गू) । ने. खुबी । skill, ability.

खुरि, सं. । ने. खुर्पा । a pruning knife, scraper.

खुसि[२], सं. (-गू) । ने. खुशी । pleasure.

खुँ, सं. खुइम्ह । ने. चोर । a thief.

-कचा, सं. । ने. चोखेहाँगा । a non-generative branch, evil sprout.

-द्यां, सं. (धाम-,-गू) । ने. गुप्ती कुलेसो । an underground channel.

खेय्प, सं. । ने. खेप । a business trip.

खँय्, सं. (खँच-,-ग:) । ने. फुल । an egg.

-कासा, सं. । ने. कोरली खेल । a game imitating a brooding hen.

-बां, सं. (बान-) । ने. अण्डाकार । oval, the shape of an eclipse.

ख्या:[1], सं. (ख्याक-) । ने. ख्याक (तर्साउने) । a goblin, ghost.

ख्या:[२], सं. (ख्याल) ख्यालि न्हिलि । ने. ख्यालठट्टा । joke, jest.

ख्वना, सं.१ खं । ने. खुँडा । a scimitar.
२. खोना गाउँ । a village, famous for mustard oil.

ख्वर्पानि, सं. (-ग:) । ने. खुर्पानी । jujube fruit.

ख्वा:, सं. (ख्वाल-) । ने. अनुहार । a face.
-पउ, सं. (पति-) । ने. मुखपत्र । an official publication.

ग

गजल, सं. । ने. गजल । a love song.

गजिफा, सं. (-गू) । ने. गन्जिफा । a kind of card game. (फा. गन्जीफ)

गजू, सं. (जुलि-) । ने. गजूर । a pinnacle. (फा. गुर्ज)

गते, सं. (-खुन्हु) । ने. गते । a date (of month).

गत्ति, सं. (-गू) । ने. गट्टी, गोटी । a target.

गथ:, सं. (थल-) गथि । ने. गाँठो । a knot. (सं. ग्रन्थि)

गथां, सं. (थाम-,-ग:) । ने. बुईंगलको खामो । an upright post supporting the roof.
-मुग:, सं. (गल-) २. । ने. गठेमङ्गल । three legged reed figure (erected at crossroads on the occasion of Gathaa-mugal festival in August).

गद्दि, सं. । ने. गद्दी । a throne.

गधा:, सं. भुखाचा । ने. गधा । a donkey, an ass.

गन्, सं. पुच:, प्वः । ने. गण । a group, a retinue.

गन्गन्, अनु. । ने. गनगन । grumbling.

गनद्यः, सं. (नल-) । ने. गणेश । god ganesh.

गन्थन्, सं. (-गू) । ने. गनथन । nonsense, idle-talk.

गफ, सं. (-गू) । ने. गफ । gossip. (प्रा. गप्प)

गरिब, सं. फ्वगिं । ने. गरिब । a poor person. (अ. गरीब)

गरुड, सं. । ने. गरुड । the eagle like mount of the Hindu God Vishnu.

गल, सं. (-पु) थिंसा । ने. गल । a crowbar, lever.

गलह्, सं. कँय्न्या । ने. गोही । a crocodile. (हे. कँय्, सं. गोधिका, प्रा. गोहिआ)

गल:, सं. (लत-,-ग:) । ने. गलगाँड । a goitre.

गलथानके, क्रि. । ने. गलहत्याउनु । to thrust out by the nape.

गल्लि, सं. (गू) । ने. गल्ली । an alley, narrow path.

गसि, सं. । ने. थाँक्रो । a trelis.
-छेँ, सं. गसिं खुयात:गु थाय् । ने. लतागृह, कुञ्ज । a bower, harbour.

गँय्‌रा, सं. । ने. गैंडा । a rhinoceros. (सं. गण्डक)
-की, सं. । ने. गोब्रेकीरा । a beetle.

गं, वि. प्या:गु मखु । ने. सुकेको । dried.
-ल्वय्, सं. (ल्वच-,-गू) गनावनीगु ल्वय् । ने. सुकेरोग । tuberculosis.

गन्धक, सं. । ने. गन्धक । sulphur.

गन्धर्व, सं. । ने. गन्धर्व । a celestial musician.

ग:भ्‌, सं. (भुलि-) । ने. गण्डमाला । mumps (lit joint of nape).

गा, सं. (-पु) । ने. खास्टो । a shawl.
-छेँ, सं. (-गू) गां खुया त:गु थाय् । ने. पाल । a tent (lit shawl-house).
-ब:, सं. (बल-) । ने. घुम्टो, सप्को । a veil, lappet.

गाजर, सं. ह्याउँ लईं । ने. गाजर । a carrot. (सं. गृञ्जन)

गाधुँ, सं. भुखाचा । ने. गधा । a donkey, an ass. (हे. धुँ) (सं. गर्धब)

गामाः, सं. (माल-) गांयाम्ह । ने. गाउँले । a rustic. (सं. ग्राम)

गायन, सं. (-गृ) । ने. गायन । song, music.

गायां, सं. (यान-) । ने. गाइने । a street-singer.

गारयू, अ. सिकं थनेगु । ने. अपशब्द । bad omen used in curse.

-याये, क्रि. (त) । ने. गाड्नु । to get burried, embedded.

गाहा, सं. १. बनय् । ने. व्यापार । trade. २. ने. गाहकी । a customer.

गाँइँगुइँ, अनु. । ने. गाइँगुइँ । a rumour.

गां, सं. (गाम-,-गृ) । ने. गाउँ । a village. (सं. ग्राम)

गितार, सं. (-गः) । ने. गितार । a guitar.

गिद्ध, सं. मलांफंगः । ने. गिद्ध । a vulture. (सं. गृद्ध)

गिनाहा, सं. । ने. घिनाहा । an abominable person.

गिन्नि, सं. (-गृ) लुंम्वः । ने. गिन्नी । a gold coin.

गुच्चा, सं. (-ग) । ने. गुच्चा । a marble.

गुथि, सं. (-गृ) । ने. गुठी । a trust, association.

-यार, सं. गुथिया दुजः । ने. गुठियार । a member.

गुन, सं. । ने. १. गुण । virtue. २. खुबी, त्याकत । ability, talent.

-गान, सं. । ने. प्रशंसा । eulogy.

गुनकेरा, सं. (-फ्वः) । ने. गुनकेशरी । a narisus.

गुफा, सं. (-गृ) पाक्व । ने. गुफा । a cave. (सं. गह्वर)

गुरु, सं. । ने. गुरु । a teacher.

-जु, सं. १. गुभाजु । ने. बौद्ध पुरोहित । a Buddhist priest. , २. जुजुया पुरोहित । ने. बडागुरुज्यू । a priest of the royal family.

-पं., गुलुपं । ने. गुरुपंक्ति । guide-line.

-मापा, सं. । ने. गुरुमापा । gurumapa, a legendary giant.

गुलाफ, सं. (-फ्वः) । ने. गुलाफ । a rose. (फा. गुलाब)

गुहालि, सं. । ने. गुहार । help, assistance. (सं. गोहार)

गुँ, सं. (-गृ) । ने. जङ्गल । a forest.

-खा, सं. । ने. लुइँचे । a wild-fowl.

-खिचा, सं. । ने. ब्वाँसो । a wolf, wild dog.

गुँजला, सं. जलागुँ । ने. ज्वालामुखी । volcano.

गुन्दा, सं. । ने. गुन्डो । a man of fashion.

गेरु, सं. । ने. गेरु । a reddish brown colour.

-लं, सं. (लन-,-पाः) । ने. गेरुवा वस्त्र । a saffron robe worn by monks and hernits.

ग्या, सं. । ने. डर । fear.

-फरा, सं. । ने. डरछेरुवा । a coward.

ग्यारिज, सं. (-गृ) । ने. ग्यारेज । a garrage.

ग्यां, सं. (ग्यान-,-गृ) नुगःमिखा । ने. ज्ञान । knowledge.

ग्यांतिस, सं. (-पु) । ने. ग्यान्टिस । a garter.

ग्यांथ, सं. ग्वारा । ने. ग्याँठ । a lump.

ग्वता, सं.१. । ने. गोता constipation. २. कसा । ने. गोता । perplexity.

ग्वदाम, सं. (-गृ) । ने. गोदाम । a warehouse.

ग्वला, सं. १. कुचु । ने. गोला, घूस । bribe. २. चित्या । ने. गोला । lottery.

ग्वलभ्यारा, सं. (-गः) । ने. गोलभेँडा । a tomato.

ग्वंगः, सं. (गल-) । ने. भाले । a rooster.

-चुलि, सं. । ने. भाले सिउर । cockcrown.

-चुलिस्वाँ, सं. (स्वान-,-फ्वः) । ने. मखमली फूल । cockcrown flower.

घ

घमन्द, सं. । ने. घमण्ड । pride.
घर, सं. पेकासिँ । ने. घर । frame.
घरि, सं. (-गः) । ने. घडी । a watch, clock.
घवाः, सं. (वाल-) । ने. घटेरो । a miller.
घंगला, सं. (-गः) घँसुला । ने. घुँगुरो । a small bell.
घंता, सं. (-गू) घउ । ने. घण्टा । an hour.
घंति, सं. (-गः) । ने. घण्टी, सानो घण्टा । a small bell, small gong.
घात, सं. (-गू) खुसिसि । ने. घाट । a bathing place, shore.
-बइदे, सं. । ने. घाटवैद्य । a physician who forecasts the likely time of death.
घाराघुरु, सं. घाद्रांघुद्रुं । ने. घारघुर । destruction.
घासि, सं. । ने. घाँसी । a grass-cutter.
घाँय्, सं. (घाँस-,-पु) । ने. घाँस । grass. (सं. घास)
घाः, सं. (घाल-,-कू) । ने. घाउ । wound.
घिरिघिरि खः, सं. (खत-) । ने. १. पांग्रे मेच । a wheel chair. २. घचेटो । pram.
घिर्नि, सं. । ने. घिर्नी । a caster.
घुस्सा, सं. । ने. घुस्सा । the fist, a blow with a fist.
घुँक, अनु. । ने. घुंक्क । sobbing.
घ्यः, सं. (घेल-,-प्ति) । ने. घिउ । ghee. (सं. घृतम्)
घ्वःर[1], सं. । ने. घोर, घोक्रो स्वर । a low pitched sound. (सं. घोष)
घ्वःर[2], वि. ग्यानापु । ने. घोर, भयावह । terrific.
घ्वाइँ, सं. १.ने. घ्वाँइँ, हान्ने गोटी । striker. २. लाप्चा । ने. फलप्रद लगानी, घ्वाँइँ । capital, prolific investiment.
घ्वाँक, वि. भरायेधंगु । ने. घ्वाँक । gigantic.

च

चइते, सं. (-गः) चीवाहा । ने. चैत्य । a small stupa.
चउक्वस, सं. पेकासिं । ने. चौकोस । a door frame, window frame.
चउलानि, सं. (-प्ति) जासिलाति । ने. चौलानी । rice-water, broth.
चकति, सं. (-पाः) पाच्चा लासा । ने. चकटी । a small cushion to sit on. (हे. लासा)
चकं[1], वि. । ने. खुला, उघ्रेको । open, illuminated.
चक्कु, सं. (-पु) यँचा । ने. चक्कू । a knife.
चकमकु, सं. (-गः) च्वल्वहं । ने. चकमक । a flint stone.
चक्वाः, सं. (क्वात-) । ने. चखेवा । a lark. (सं. चक्रवाक)
चचा, सं. धार्मिक मे । ने. चर्यागीत । a religious song. (सं. चर्या)
चतपताः, वि. । ने. चटपटे । fidgety.
चतांमरि, सं. (-पा) । ने. चटांमरी । a pancake made of rice flour.
चत्ति, सं. (-पा) फ्यातफ्यात्‌चा । ने. चट्टी । a mule slipper.
चम्चा, सं. (-पु) थुमा । ने. चम्चा । a spoon.
चम्पा, सं. (-फ्वः) । ने. चम्पा । a variety of jasmine flower. (सं. चम्पक)
चय्, अ. च्वेया । ने. माथिल्लो । upper.
-फुति, सं. । ने. शिरबिन्दु । a diacritic to indicate nasalization.
चर्चा, सं. (-गू) खँ । ने. चर्चा । a remark, report.
चःलि, सं. वांच्चुवया म्हितेगु । ने. चकली । a yoyo, flying wheel.
चाकु, सं. (-पाः) १. । ने. चाकु । molasses.
-सि, सं. (-गः) । ने. चाक्सी । sweet lime, cifrus sinersis.
चाकुरा, सं. मिफंगः । ने. चाखुरा । a red legged patridge.

चामा, सं. (-गः) चता बूथः । ने. चना । gram, dwarf pen. (सं. चणक)

चामर, सं. (-गू) च्वाम्वः । ने. चँवर । yak's tail. (सं. चामर)

चासं, सं. (सन-) । ने. चासनी । a sample piece of gold.

चाँप, सं. घंगलामाः । ने. चाँप । an ankle-bells worn by a dancer.

चिताधुँ, सं. तिंधुं । ने. चितुवा, निगाले चितुवा । a leopard. (सं. चित्रक)

चिनि, सं. । ने. चिनी । sugar.

चिमिसं, सं. (-पु) । ने. रौं । hair.

-कइ, सं. (इच-,-गः) । ने. बालतोड । follicle infection.

-प्वाः, सं. (प्वाल-) । ने. रोमकूप । pore of hairs.

चिलं१, सं. (लम-,-गः) ने. चिलिम । an earthern bowl holding chariot and tobacco. (फा. चिलम)

चिलं२, सं. (लन-) चलं । ने. चरण । a recurring line, stanza, refrain.

चिलि, अनु. (द्वि) चखुंया सः । ने. चीँचीँ । the chirping of a sparrow.

चिवा, सं. । ने. चेवा । eavesdropping.

चिं, सं. (चिन-,-गू) । ने. चिन्ह, चिनो । a mark, sign. (सं. चिन्ह)

चिंता, सं.१. (-पु) । ने. चिम्टा । tongs. २. सुखू धन्दा । ने. चिन्ता । sorrow, anxiety.

चीवर, सं. म्हासुवसः । ने. चीवर । a saffron robe (worn by a Buddhist monk).

चुकू, सं. (कुलि-) । ने. चुकुल । a bolt, door-pin.

चुन्ने, सं. कइचः । ने. चुन्ने, शीतला । the goddess of small-pox.

चुम्बक, सं. । ने. चुम्बक । a magnet.

चुरा, सं. (-पा) । ने. चुरा । a bangle, bracelet.

चुरोय, सं. (-पु) । ने. चुरोट । a cigarette.

चुल्सा, सं. चुलेगु मः । ने. कोरेसो । a grater (for shredding radishes). (हे. चुले)

चुल्सि, सं. कुइं । ने. चुलेसी । a kitchen knife. (हे. चुले)

चूल, सं. (-पु) । ने. चूल (घडीको) । a pivot (of watch).

चे, सं. । ने. चेइ । a word to command a dog to bark at.

चेसना, सं. (-गू) । ने. चेतना । realization, instinct.

च्या, सं. (-प्ति) । ने. चिया । tea.

च्वसा, सं. (-पु) ने. लेखनी, कलम । pen.

च्वाम्वः, सं. (म्वल-) । ने. चामर । yak's tail. (सं. चामर)

-सा, सं. । ने. चौरीगाई । a yak, Tibetan cow.

च्वाँयू, अनु. । ने. च्वाईं । frying, cooking (chv).

छ

छ२, सं. छि । ने. एक । one.

-कः, क्रि.वि. छक्वः । ने. एक'पटक । once.

छत्र, सं. (-पाः) कुसा । ने. छाता । a umbrella.

-कुसा, सं. (-पाः) छःकुसा । ने. फल्लरी छाता । a large ceremonist umbrella.

छत्रपति, सं. । ने. छत्रपति । the king, king of kings.

छन्‌छन्, अनु. । ने. छनछन । a tinkling sound.

छल, सं. । ने. छल । deception.

छाप, सं. छ्वाना । ने. छाप । inprint.

-अँगू, सं. (गुलि-,-पाः) । ने. छापऔंठी । a signet ring.

छापा, सं. किपा । ने. छापा । picture.

छिकिछिकि, सं. (-गू- । ने. छिनछिने (खेलौना) । a rattle.

छिना, सं. । ने. छिना । a chisel.

छिनार, सं. । ने. छिनार, पात्तिएकी । a shameless person, female.

छिपा, सं. । ने. छिपा, रंजितकार । a dyer. (हे. छिपे)

-नी, सं. । ने. छिपिनी । a female dyer.

छिरिबिरि, वि. । ने. छिरिबिरे । spotted.

छिलिछिलि, अनु. । ने. छिलिछिलि । a jingling sound.

छिस्किनि, सं. (-गू) । ने. छेस्किनी । a latch, bolt.

छुक, सं. । ने. छुक । a good omen.

छुचा, सं. । ने. छुच्चो । a mean person.

छुतिने, क्रि. ब्यागलं च्वने । ने. छुट्टिनु । to set up a separate household.

छुमन्तर, सं. । ने. छुमन्तर । sorcery.

छेर्कि, सं. (-गू) । ने. छेड्की (छेर्की) दाउ । a wrestling trick.

छैं, ना. छेंय् सुसु दु ? ने. घर । house. (सं. गृहं, प्रा. घर)

छेंदि, सं. छेलि । ने. छिंडी । the ground floor (lit base of a house). (हे. लि[1])

छ्याकं, सं. (कन-) । ने. १. छ्याकन । shaving, profit.

छ्याकः[1], सं. (कल-) । ने. छ्याकटे, छ्याके । a pock marked person.

छ्वँय्ला, सं. । ने. छ्वँला । spicy meat preparation. (हे. तपा-, मना-, हाकु-)

छ्वालि, सं. । ने. छ्वाली । wheat-straw.

छ्वास, सं. । ने. छ्वासल । a neighbouredhood diety having an important role in the birth and death purificatory rites.

ज

जग, सं. (-गू) नी । ने. १. जग । foundation. २. ने. जगत । the universe, world.

जगाः, सं. (गात-) । ने. जगात । money collected from pedestrians etc. on certain festive occasions esp shivaratri, gathemangal. (अ. जकात)

जग्मग, सं. (-पाः) । ने. जगमग । a piece of glittering paper.

जता, सं. जंचिगु सँ । ने. जटा । matted hair.

जति, सं. जः । ने. ज्योति । light, flash.

जदः, सं. (दल-,-गः) । ने. जडूल । a redish mole.

जथा, सं. धुकू । ने. जेथा । capital, property.

जनम, सं. । ने. जन्म । birth.

जबर, वि. । ने. जब्बर । strong. durable. (अ. जबर)

जमान, सं. (-गू) । ने. जमान । a promise. (फा. जबान)

जम्मा, सं. । ने. जम्मा । total.

जयू, सं. । ने. जस । fame. (सं. यश)

-मां, सं. (मान-) । ने. जजमान । the regular client of a priest. (सं. यजमान)

जर्नेल, सं. । ने. जर्नेल । a general.

जला, सं. (-गू) । ने. ज्वाला । a flame.

-गुँ, सं. (-गू) गुंजला । ने. ज्वालामुखी । a volcano. (शब्दार्थतः ज्वालामुखी पर्वत)

जल्ति, सं. । ने. जर्ती । (of metal) loss in weight caused by melting and filling.

जवाः, सं. (वाल-) (-गू) लिसः । ने. उत्तर, जवाफ । answer. (अ. जवाफ)

जहान, सं. । ने. जहान । a spouse, family. (फा. जहाँ)

जंगल, सं. गुँ । ने. जङ्गल । forest.

जंगलि, वि. । ने. जङ्गली । wild.

जन्ति, सं. लस्वः । ने. जन्त । a marriage procession.

जंतु, सं. पेपांचू । ने. जन्तु । a four-footed animal.

जाकर, सं. । ने. जाकड । a conditional purchase, purchase on credit. (अ. जखीर)

जागिर, सं. दरमा । ने. जागिर । salary (monthly). (फा. जागीर)

जाग्राम, सं. । ने. जाग्राम । a vigil. (सं. जागरण)

जात्रा, सं. । ने. जात्रा । a festival. (सं. यात्रा)

जामा, सं. (-पा) ने. जामा । a long plated skirt. (अ. जाम)

जाल, सं. । ने. १. जाल । a plot. २. जाल । a net, fishing net.

जालि, सं. । ने. जाली । a lier.

जासुस, सं. । ने. जासुस । a spy. (फा. जासूस)

जाहिर[२], सुचं । ने. जाहेरी । notice.

जाँच, सं. (-गू) । ने. जाँच । an examination. (सं. याचना)

जा:त, सं. । ने. जात । a caste.

जिफ्व:, सं. (फ्वल-,-ग:) । ने. जाइफल । a nutmeg. (सं. जातीफल)

जिम्मा, सं. माला । ने. जिम्मा । responsibility.

जिर:, वि. जिरा: । ने. जिराहा । obstinate.

जिवंतिवं, क्रि.वि. ज्यूज्यूये । ने. जिउंतिउं । any how, by hook or by crook.

जिंतान, सं. (-गुलि) । ने. जिन्तान (गोली) । a fragrant bill taken to sweeten the breath.

जी[१], सं. (जिल-,-ग:) । ने. जीरा । a cumin seed. (सं. जीरक)

-सा:, सं. (साल-) । ने. जिरीको साग । a lettuce.

जी[२], वि. जीगु । ने. जीर्ण । chronic.

जीप, सं. (-ग:) । ने. जीप । a jeep.

जीव, सं. । ने. जीव । an animal, living being.

जीवन, सं. । ने. जीवन । life, existence.

जीविका, सं. म्वासा । ने. जीविका । the means of living.

जीस्वां, सं. (स्वान-,-फ्व:) । ने. जाई । a jasmine.

जुग, सं. । ने. युग । an age, decade. (हे. जुगां-)

जुजुधउ, सं. (धालि-,-ग:) । ने. जुजुधौ दही । yoghurt of high quality.

जुना, सं. । ने. जनै । a holy thread.

-कइ, सं. (इच-,-गू) । ने. जनै खटिरा । the shingles.

जुवा:, सं. (वाल-) । ने. जुवाडे । a gambler.

जुसे, १. वि. जायक । ने. भुसी । brimful. २. क्रि.वि. भुसी हुने गरी । to the brim.

जुहार, सं. १. (-ग:) हीराम्वति । ने. जुहारात । a jewel. २. (-गू) । ने. जुहारी । the bridge of a stringed instrument.

जेउ, अ. । ने. ज्यू । yes (reply).

जेल, सं. (-गू) खुंग: । ने. जेल । a prison, jail.

जेलि, सं. (-पा) । ने. जेरी । a kind of sweet meat.

ज्य:नां, सं. (नाम-) । ने. ज्यूनार (बिहानको) । a morning meal, a lunch.

ज्या, सं. । ने. काम । work, job.

-खुँ, सं. । ने. कामचोर । a lazy person.

-भ:, सं. (भल-,-गू) लब: । ने. ज्याभल । a tool, an instrument.

-मि, सं. । ने. ज्यामी । a worker, labourer.

-ला, सं. । ने. ज्याला । wages.

-स:, सं. (सल-,-गू) । ने. ज्यासल । a workshop.

ज्यान, सं. म्वापु । ने. ज्यान । life.

ज्यापु, सं. १. ज्याफु । ने. ज्यापू । a farmer, peasant. २. कपाँयपु । ने. ज्यापू । cotton seed.

ज्वखना, सं. (-गू) । ने. जोखना । an oracle. (सं. यक्ष)

ज्वभन, सं. । ने. जोवन । youth. (सं. यौवन)

ज्वर, सं. । ने. जरो । fever., (हे. अत:-, चिकु-; दु-; नयफु-; म्हासु-; हाकु-; ह्यांउ-) (सं. ज्वर)

ज्वरा, वि. ज्व:ला: । ने. जोडा । similer.

ज्वरिपारि, सं. । ने. जोरीपारी । a rival, opponent, competitor.

ज्वला, सं. ज्व: । ने. १. जोडा । a pair, set.

ज्वसि, सं. । ने. जोशी । an astrologer. (सं. ज्योतिष)

ज्वाइँ[१], सं. जिलाजं । ने. जुवाइँ । a son-in-law.

ज्वाइँ[२], अनु. फीँज । ने. फीँज आउँदाको आवाज । foam.

ज्वा:रि, सं. १. (-पा:) । ने. ज्वारीकोट । a vest, waist-coat., २. (-गू) ध्वस: । ने. भनभनाहट । vibration.

झ

झकरा, सं. २. कचिंग: । ने. झगडा । dispute.

झक्कर, सं. । ने. झक्कड । fearless, bold person.

झचिंगर, सं. छुर्सि । ने. झटिङ्‌र । an insignificant person.

झन्न, अनु. । ने. झनझन । clanging, tinkling.

झमार, सं. । ने. झमार, झ्याउलो । unnecessary burden.

झम्पात, वि. । ने. झम्पाट । useless, worthless.

झरि[1], सं. । ने. झरी । rain, fall of rain, rainy season.

झरि[2], सं. । ने. १. (-गू) झरा (खापामा हुने) । the pit line (of a door leaf). २. (-ग:) ने. झरी (खोपिल्टो बनाउने) । a plane.

झरझर, अनु. । ने. २ झमझम, झरझर । heavy rain fall.

झल्लर, सं. । ने. झल्लर । frill.

झसक्क, क्रि.वि. । ने. झसङ्ग । in a startled manner.

झसझस, क्रि.वि. । ने. झलझल । to remember frequently.

झं, क्रि.वि. । ने. झन । more..

झंझत, ना. । झंझट । complication.

झंडा, सं. ध्वाँय् । ने. झण्डा । a flag, banner.

झंडैले, क्रि.वि. । ने. झण्डै । almost,nearly.

झाता, सं. । ने. झटारो । a stick (thrown with great force).

झारा[1], सं. । ने. झाडा । diarrhoea.

-बान्ता, सं. ल्होकफाक । ने. हैजा । cholera.

झारा[2], सं. । ने. झारा । statutory of forced labour.

झारि, नां. (-ग:) । ने. झारी । a long necked jar.

झाँक्रि, सं. । ने. झांक्री । a sorcerer.

झाँझर, ना. । ने. झाँजर । a strainer, flat handle with holes.

झुप्पा, ना. । ने. झुप्पो । bunch, bouquet.

झुलुंगा, ना. (-पु) यांता । ने. झोलुङ्गो । a suspension bridge.

-चा, ना. (-गू) ख्वकायेचा । ने. झोलुंगो, कोक्रो । a swinging cradle.

झूल, ना. (-गू) पतिपुसा । ने. झूल । a mosquito-net.

झेल, ना. १. बिल्विं । ने. झेल । defraud, trick. २. खुंग: । ने. जेल । jail, prison.

झ्याउ, ना. १. (-मा) । ने. झ्याउ, लेउ । green algae, cryptogamic plant. २. ने. झ्याउलो । unnecessary burden.

झ्याप्प, क्रि.वि. । १. ने. झ्याप्प । all of a sudden (to seize)., २. ने. झ्याप्प । abruptly (to switch off, extinguish).

झ्यालि, ना. (-ज्व:) । ने. झ्याली । cymbals.

झ्याईं, अनु. (द्वि.) । ने. छ्याईंछ्याईं । jingling and jangling.

झ्याईंकुति, अ. । ने. झ्याईंकुटी । carrying a child by the arms and legs by two persons.

झ्यांगा, ना. (-ग:) । ने. झ्यांगा । a shallow cooking vessel with rings.

झ्या:, सं. (झ्याल-,-पा:० । ने. झ्याल । a window. (हे. ख्वपु-; ग:-; तिका-; पसूका-; तसबिर-; बिमा-; सं-)

झ्वला, सं. (-पा:) । ने. झोला । a bag, wallet.

झ्व:ल्या:, सं. (ल्याख-) । ने. क्रमसंख्या । cardinal number.

झ्वात्त, क्रि.वि. । ने. झ्याट्ट । instantly, immediately.

झ्वाम्[1], सं. (-प्ति) । ने. झ्वाम । beer, liquor.

झ्वाम[2], अनु. । ने. झमझम (बर्खाको) । heavy rain fall.

झ्वाला, सं. (-गू) क्वब्वा:ल: । ने. झरना । a water fall. (सं. निर्झर)

झ्वाँय्, अनु. । ने. झ्वाइँ (झान्दाको) । the frying noise.

त

तइ, क्रि.वि. अयनं, तर । ने. तै, तैपनि । yet, though.

तउल, ना. गैंसु । ने. तौल । weight.

तउलि, ना. ने. तौलिया । a towel.

तका, ना. रका । ने. टका । a rupee.

तक्मा, सं. सिरपा: । ने. तक्मा । a medal. (फा. तक्म)

तख्ता, सं. (-गू) तसि । ने. तखता । a rack, board. (फा. तख्त)

-घरि, सं. (-ग:) । ने. तखता घडी । a table-clock.

तगरा, वि. । ने. तगडा । strong, healthy.

तपु, सं. तपुलि । ने. टोपी । a cap.

तप्वा, सं. (-ज्वः) । ने. टप । an ear-stud.

तबला, सं. (-ज्वः) । ने. तबला । a pair of drum. (अ. तबल)

तबेला, सं. (-गू) सलग: । ने. तबेला । a stable. (अ. तबेल)

तमाल, सं. । ने. तमाल । hard wood.

तम्वः, सं. (तम्वत-) । ने. तमोट । a goldsmith, coppersmith.

तर, अ. । ने. तर । but, yet.

तरह, अ. । ने. तरह । manner, mode.

तरुल, सं. (-पु) फाचाहि । ने. तरुल । yam.

तलब, सं. दरमा । ने. तलब । pay. salary.

तलबिल, सं. । ने. तलबितल । errors and omissions.

तसबिर, सं. (-पा:) किपा । ने. तस्बिर । a picture. photo. (अ. तस्वीर)

तसला, सं. नभाजं । ने. तसला । a pan, cooking pot. (फा. तश्त)

तह, सं. फि, ब: । ने. १. तह । surface, layer. २. ने. तह । arrangement. (फा. तह)

तं, सं. (तम-,-गू) । ने. रिस । anger. (सं. रोष, तमस्)

त:लि, सं. २. (-ग:) त:लिबस । ने. ट्रलीबस । a trolley bus.

त:ल्वय्, सं. (ल्वच-,-गू) पुलांगु ल्वय् । ने. जीर्ण रोग । a chronic disease. ailment. (हे. त:२)

त:सिं, सं. (सिन-) बुँपू । ने. तल्सिङ । a land-owner, land-lord.

त:हता:, सं. (ताल-,-गू) । ने. महायुद्ध । the great war, world war. (हे. हता:)

त:हाये, क्रि. तहा:जुये । ने. लम्बिनु । to become longer.

तहा:नगु, सं. (-ग:) । ने. पुच्छ्रेतारा । a comet.

ताइभावा, सं. (बा.भा.) तिमिला जुजु । ने. जूनमामा । the moon (chv).

ताकसिं, सं. (सिन-) । ने. अडकलबाज । a guesser, speculator.

-बइदे, सं. । ने. कच्चा वैद्य । a quack.

ताका, सं. । १. ने. टाँका (कलमको) । the point, nib. २. क्रि. ने. टाँका । a stitch.

-तुकु, सं. । ने.. टाकानटुकुन (खाने कुरो) । irregular eating, eating little by little.

ताकिता, सं. हयाय्धाय्केगु । ने. ताकिता । reminder, follow up. (अ. ताकीद)

ताक्या, सं. । ने. ताप्के । a saucepan.

तागत, सं. ब: । ने. तागत । strength, power. (अ. ताकत)

ताजा, वि. छुसि, घ्वसि । ने. ताजा । fresh. (फा. ताजा)

तान, सं. (-ग:) तांगा:, तां । ने. तान । a handloom.

ताय्ति, सं. (बा.भा.) ताय्तिति । ने. ताती । toddle.

ताय्ल, सं. (-पा) । ने. टायल । a tile.

तार, सं. । ने. तार । १. a wire. २. a wireless.

तारा, सं. (-ग:) नगु । ने. तारा । the star, planet. (सं. तारक)

तारिख, सं. तिथि, मिति । ने. तारिख । date. (फा. तारीख)

-पर्चा, सं. । ने. तारिखपर्चा । a slip for appearing (in a lawsuit).

ताल, सं. १. ताय्ग:मा । ने. ताड (रूख) । a palm tree. २. पहचा । ने. ताल । manners.

ताल्जु, सं. (-पा) लनेगु कौंता । ने. तराजु । a balance, scale.

ताल्तुल, सं. पर्केगु ज्या । ने. टालटुल । patch work, repairing.

तावा, सं. (-पा:) । ने. तावा । a griddle, frying pan.

तास, सं. १. (-पा:) । ने. तास (खेल्ने) । a playing card., २. (-सा:) । ने. तास । a brocade (embroidered with gold thread).

ताहा:, सं. (हाल-) बि, सर्प । ने. लामकीरो । a snake.

-नगु, सं. । ने लामपुच्छ्रे तारा । a comet.

ताँइनाईं, अनु. । ने. धिमेको ताँईनाईं । ting and ting (of a percussion instrument of Dhimae drum).

ताँख, सं. (-प्व:) । ने. टाँक । button.

-घर, सं. (-गू) । ने. टाँकघर । a button-hole.

तां, अनु. । ने. ट्वाङ्ग (घण्टको) । ting and tang.

ता:१, सं. (ताल-,-प्व:) । १. ने. ताला । व lock, padlock. २. (-ज्व:) ता:चा व ता: । ने. ताल्चा र साँचो । key and lock.

-चा, सं. १. (-पु) । ने. साँचो । key. २. (-जु) । ने. ताल्चा र साँचो । key and lock.

ता:२, सं. (ताक-) । ने. १. ताक । time, occasion. २. ने. ताक, लक्ष्य । aim, object.

ता:ख, सं. १. (-गू) । ने. टाठ । the merchant's seat in a shop., २. (-पा) । ने. बुट्टेदार टाठ । a linoleum.

तिकिंबजि, सं. (-पु) । ने. टिकनबजी चिउरा । beatenrice of high quality.

तिक्तिक्, अनु. । ने. टिकटिक (घडीको) । the tick and tock of a clock.

-चा, सं. (-ग:) (बा.भा.) । ने. टिकटिके (घडी) । a watch (chv).

तिखर, वि. चीगु सवा: । ने. तिक्खर । strong, sharp (of taste).

तित:, वि. । ने. पातलो । lean and thin.

-फंग:, सं. (गल-) तित्रा । ने. तित्रो, तित्तरी । patridge, guinea fowl.

तितित्याउँ, सं. । ने. हुटिटयाउँ । a lapwing. (सं. टिट्टिभ)

तित्रा, सं. १. तित: फंग: । ने. तित्रो । guinea fowl.

तिन, सं. (-ग:) । ने. टिन, गोलटिन । a tin-can.

तिन्खा:, सं. (खाल-) । ने. तिनखाब । brocade embroidered with silver thread.

तिन्कुनि, सं. तिनिमुनि । ने. तिनीमुनी । a triangular percussion instrument.

तिँ, सं. (-पु) । ने. निगालो । reed.

-धुँ, सं. चिताधुँ । ने. निगाले चितुवा । a leopard. (सं. चित्रक)

तिंतिंकइ, सं. (इच-,-ग:) । ने. घमौरा । weeping eczema.

तीहू, अनु. । ने. हुइयाँ (स्याउरोको) । the howling of a jackle.

तुंदिख्य:, सं. (खेल-) । ने. टुँडिखेल । a parade ground. (हे. तुय्)

तुकं, सं. (कन-) ह्यता वाउँचा । ने. तोरीको साग । mustard plant.

तुत:, सं. (तल-,-पु) । ने. तोत्र । prayer, hymn. (सं. स्तोत्रम्)

तुतां, सं. (ताम-,-पु) चुतां । ने. लौरो । a walking stick.

तुना:, सं. (नाल-,-ग:) । ने. टुँडाल । a strut.

तुप:, सं. (पत-) १. (-पु) । ने. बन्दुक । a gun. २. (-पु) । ने. तोप । a cannon.

-चा, सं. (-गू) । ने. खेलाञ्ची बन्दुक । a pop-gun.

तुमि, सं. (-पु) चम्चा । ने. चम्चा । spoon.

तुम्बि, सं. (-गः) १. । ने. तुम्बो । a dried gourd. २. तुम्बी । a rubber tube, life-belt.

तुरन्त, क्रि.वि. उघरिमय्। ने. तुरन्त। immediately.

तुल्सि, सं. (-मा) । ने. तुल्सी । a sacred plant.

तुस, सं. (-गू) १. । ने. तुस । spite, malevolence., २. तुस । residue or a remainder disease. boil.

तुंबि = तुम्बि ।

तेबिल, सं. (-गू) चुग्वि । ने. टेबुल । a table.

-घरि, सं. (-गः) । ने. टेबुल घडी । a table-clock.

तेसन, सं. (-गू) दिपु, दिसाः । ने. बिसौनी । a station, terminal.

त्यःरा, वि. १. ने. तेहोरो जिब्री भएको (हार्मोनियम) । having three fold reeds (of harmonium). २. क्रि.वि. ने. तेहोरो (मार्नु गुज्जा खेलमा) । thrice (to achieve in a marble game).

त्यार्लँ, सं. (-पु) । ने. छेकारो । a short-cut. (हे. त्यार२, त्या३)

त्याकः, सं. (कल-,-गू) । ने. विराम चिन्ह । a full stop. (हे. त्या३)

त्याप्त्याप्वा, सं. (-ज्वः) । ने. भालेपोथी टाँक । a press button.

त्याप्प, क्रि.वि. । ने. टयाप्प । firmly, tightly (to catch).

त्वकय्, अ. । ने. गाली, टोक्सो । reproof, rebuke. (सं. स्तोकश)

-याये, क्रि. (त) । ने. टोकनु । rebuke.

त्वपुलि, सं. (-गः) । ने. टोपी । a cap, hat. (प्रा. टोपिआ)

त्वँसा, सं. । ने. पेय पदार्थ । drink. (हे. नसा-)

त्वःप, सं. १. (-गः) । ने. टोप । a hat., (सं. स्तूप) २. (-पु) तुपः । ने. तोप, सलामी । a cannon.

त्वाः¹, सं. (त्वाक-) त्वाःच्वा । ने. टुक्डा । a piece.

त्वाः², सं. (त्वाल-) । ने. टोल । the section of a town or city.

थ

थक, सं. । ने. ठग । a swindler. (प्रा. ठग)

थकाः, सं. (थकाल-) ज्याखुं । ने. ठगाहा । a lazy person.

थकु, सं. (थकुलि-) । ने. ठकुरी । thakuri clan.

थतक्वत, क्रि.वि. । ने. तलमाथि । up and down.

थपाले, क्रि.वि. थुगुसी । ने. यसपाली । in this year. (हे. थ३)

थस्स, क्रि.वि. । ने. ठस्स (गन्हाउनु) । in an offensive manner (to stink).

थउँकन्हे, सं. थुयाय् । ने. आजभोलि । now-a-days.

थाकाथुकु, सं. १. विलिखिं । ने. ठाकठुक । dispute, controversy. २. ने. ठाकठुकू (चङ्गा जोल्टिनु) । entanglement (of a cut paper kite).

थाकुलि, सं. । ने. थकाली । the head of a guthi trust.

थापं, सं. (पन-) । ने. थापना । establishment. (सं. स्थापन)

थारि, सं. । ने. थारी । a barren woman.

थारु², वि. बेथां लाःगु । ने. ठाडो । edge-wise, standing.

-लं, सं. (लन-,-पाः) मिसालं । ने. चोली, कंचुकी । a v shaped blouse.

थां, सं. (थाम-,-गः) । ने. थाम । a pillar, post.

थिक, वि. ल्वःगु । ने. ठीक । right, suitable.

थुना, सं. (-गू) मउल्वाः । ने. थुतुनु । the snout.

थुनांचुइक, क्रि.वि. । ने. १. नाकले टेक्ने गरी (लड्नु) । (to tumble) by the face. २. भ्वसुक । ने. वेगले । to run after hurriedly.

थुपाले, = थपाले ।

थुप्पा, सं. । ने. थुप्पा, नूडल । noodle.

थुर, सं. (-गू) । ने. थुर, स्तूप । a reliquary mound. (प्रा. थुड)

थेमा, वि. बाग:च्याः । ने. ठिमाहा, ठिम्मल । cross-bred.

ध्यंल्या:, सं. (ल्याख-) । ने. क्रमसंख्या । ordinal number (first, second etc.).

ध्या, सं. । १. ने. पटयाई । fold, crease., २. लँचा । ने. दरार, घाटी । gorge.

-सफू, सं. (फुलि-,-गू) । ने. ठ्यासफू । a book arranged in folds.

ध्याका१, सं. (-गः) थेकि । ने. ठेकी । a wooden vessel.

ध्याचाक्क, क्रि.वि. । ने. थचक्क । (to sit down) abruptly.

ध्याच्च, क्रि.वि. = ध्याचाक्क । (to sit) abruptly.

ध्वकं, क्रि.वि. फुकं । ने. थोकै, सबै (किन्नु वा बेच्नु) । wholly (to buy). (प्रा. थोक्क)

ध्वक्का, सं. (-गू) बला थू । ने. ठोक्रो । a quiver.

ध्व:, सं. (प्वल-) पुच: । ने. टोली, समूह । a group, team.

-नाय:, सं. (यल-) । ने. टोली नाइके । a group leader.

ध्व:, वि. लिध्व:गु । ने. गुंजेको । resounding, resonant.

-स:, सं. (सल-) । ने. गुँजाइ । reverberation of sound.

द

द१, सं. दुया भाव । ने. छको भाव । existance. (हे. दये१)

-सि, सं. (-गू) दुया चिं । ने. दसी, प्रमाण । evidence.

दइते, सं. लाखय् । ने. दैत्य । a demon.

दखल, सं. देपिलाय्गुया भाव । ने. दखल । interference, possession.

दखिन, सं. येता । ने. दक्षिण । the south.

दगा, सं. १. महिता । ने. दागा । ill-will. (अ. दख्ल) २. ब्वला । ने. इबी । revenge.

दब्बू, सं. (-गः) । ने. दम्बू । screw lidded pot for cooking meat.

दम, सं. सास: । ने. दम, स्वास । breath.

-कल, सं. (-गः) । ने. वारुणयन्त्र । a fire engine, brigade.

-थर, सं. व हे ईया । ने. दमथर । coeval, contemporary.

दम्फु, सं. (-गः) । ने. डम्फू । a tamburint.

दया, सं. । ने. दया । pity, mercy.

दर, सं. (-गू) १. ग्या:भाय् । ने. डर । fear. २. मू, भा: । ने. दर, मूल्य । rate, price.

-बन्दि, सं. दरमा । ने. दरबन्दी । agreed price.

दराज, सं. (-गः) गंचा । ने. दराज । an almirah. (फा. दराज)

दर्जा, सं. तगिं, तँजि । ने. दर्जा । rank, position.

दलां, सं. (लान-,-गू) । ने. दलान । inner open space on the ground floor.

दलिदर, सं. फ्वगिं । ने. फ्वगिन, गरीब । poor. (सं. दरिद्र)

दसा, सं. (-गू) । ने. दशा । state, condition.

दस्तुर, सं. चलन । ने. दस्तूर । custom.

दह, सं. पुखु । ने. दह । pool, lake. (सं. ह्रद)

दंगल, सं. १. म्ह: । ने. भीड, दंगल । २. पीर, मर्का । ने. पिरलो, दंगल । trouble, vexation.

दंगा, सं. ल्वापुख्यापु । ने. दंगा, झगडा । a riot.

दाखुँ, सं. दाया: ख्याना: खुइम्ह । ने. डाँकू । a robber, plunderer. (हे. दा३)

दाइभर, सं. । ने. ड्राइभर । a driver.

दाख, सं. (-गः) मितसि । ने. दाख । raisin.

दाग, सं. (-गू) ख्वं । ने. दाग । a mark, stain.

दागिं, सं. (दागिन-) । ने. डंकिनी, बोक्सी । a witch, sorceress.

दाजु, सं. । ने. दाज्यू । elder brother. (हे. दा१)

दाफा, सं. । ने. दापा (एकथरी बाजा) । traditional Newar music. (हे. दं-)

दामासाइ, सं. थवंथथि । ने. दामासाही । propertionate division.

दामि[1], सं. (-ग:) मचाभासं धेबा । ने. दाम (बा.भा) । money (chv).

दामि[2], वि. मूवंगु । ने. दामी । valuable, costly.

दारि, सं. चाक:ग्वाय् । ने. दाह्री । beard.

दाला, सं. (-ग:) । ने. डालो । a bamboo basket.

दाल्चिन, सं. (-कू) लवंत्वाच्चा । ने. दालचिनी । the bark of cinnamon.

दास, सं. च्य: । ने. दास । a slave.

दाहि, वि. नुग:मूम्ह । ने. डाही । jealous.

दां, सं. (दाम-) धेबा । ने. दाम । money, wealth.

-भरिं, सं. (रिन-) दांया भाला काइम्ह । ने. कोषाध्यक्ष । a treasurer.

दांगदर, सं. । ने. डाक्टर । a doctor, physician.

दि, अ. भ्नासु । ने. अडःन, अड्नुको भाव । pause, rest.

-पु, सं. (-गू) दीगु थाय् । ने. डिपो, बिसौनी । a station.

-सा:, सं. (साल-) । ने. सुस्ताइ । resting from work.

दिगु, अ. । ने. पुस्ता । clan, race, lineage.

-छ्य:, सं. (खेल-,-गू) । ने. कुलदेवता स्थापना गरेको ठाउँ । an open ground where the patron deity is placed.

-द्य:, सं. (देव-) देगुद्य: । ने. कुलदेवता । the patron deity.

-पुजा, सं. (-गू) । ने. देवाली । the worship of the family deity.

दिन, सं. न्हि, न्हु । ने. दिन । day.

दिमाख, सं. (-ता) फुइं । ने. दिमाख । arrogance. (अ. दिमाग)

दुक्यं, वि. दुनेयागु केनीगु । ने. अन्तरकुन्तर देखाइदिने । showing inwardly. (हे. दु[1])

-किपा, सं. (-पा:) । ने. एक्सरे फोटो । an x-ray photo.

दुति, सं. दुथ्या:गु । ने. प्रवेश । entrance, admission.

-पउ, सं. (पति-) दुहां वनेगु चिंपउ । ने. प्रवेशपत्र । admission card, a visa.

-ल्हापं, सं. (पन-) दुथ्याय्त तयेगु ल्हापं । ने. प्रवेशशुल्क । entrance fee.

दुनुग:, सं. दुनेया नुग: । ने. अन्तस्करण । the core of heart.

दुनें, क्रि.वि. दुनेपाखें । ने. भित्रबाट । inwardly, inly.

दुब:, सं. (बल-) दुनेया ब: । ने. भित्री तह । inner layer, lining.

दुबिस्ता, सं. दुसा: । ने. दुबिस्ता । privacy.

दुभी, सं. (भिल-) । ने. दुभी, पाण्डुरोग । leucordena. (सं. दूर्वी)

दुम्बा, सं. सँफइ । ने. दुम्बा । a flat nosed Tibetan sheep. (फा. दुंब)

दुरु, सं. (-प्ति) तुतु । ने. दूध । milk.

-ख्व:, सं. (ख्वल-,-कू) । ने. दुरुखो । dried milk.

-मां, सं. (माम-) तुतुमां । ने. धाइआमा । a wet-nurse.

-ल्वहं, सं. (हंत-,-ग:) । ने. १. दूधे पत्थर । opal. २. संगमर्मर । white marble.

-वा, सं. (-पु) मह्रा:निगु वा । ने. दुधेदाँत । eye teeth (lit a milk tooth).

दुरुस्त, वि. उथें । ने. दुरुस्त । similar, exact.

दुरुछिये, क्रि. (त) मचायात दुरु मत्वंके । ने. बच्चालाई दूध छुटाउनु । to wean (a child).

दुवा:[1], सं. १. (वात-,-गू) पेकालें । ने. दोबाटो । the cross-roads. २. मुहान । ने. मूल, स्रोत । a source.

दुवा:[2], सं. (वाल-) मूलुखा । ने. साभा ढोका । common or main gate. (हे. जन्म-; यम-)

दु, सं. (दुलि-,-गू) । ने. डोली । a palanquin, beater.

-क्वमिसा, सं. । ने. व्याउलीकी संगिनी (लोकन्ती) । a bride's maid.

देखा, सं. (-गू) । ने. दीक्षा । an incantation passed by the priest.

-क्वथा, सं. (-गू) आगंक्वथा । ने. आगम कोठा । a secret room.

देगु, सं. ब्वलंकीम्ह । ने. प्रतिपालक । a patron.

-तले, सं. (-गू) तलेजुदेग: । ने. देगुतले । a temple housing Tuleja Bhavani, the deity of the Newar kings.

देन्ना, सं. देखा । ने. दक्षिणा । an offering (esp. of coin).

देस, सं. (-गू) देय् । ने. देश । country, city, town.

-वार, सं. देसय् च्वंपिं । ने. जनता । people.

द्यां, सं. (धाम-) बुया तँगिं । ने. डयाङ । the ridge of a field.

द्या, सं. (धाक-) । ने. डयाक । loss.

द्वक, (-ग:) । ने. डोको । a conical basket.

-च्व:, सं. (चत-,-गू) द्वक्या च्व: । ने. डोकेसो । a basket-like trap.

द्वका:[१], सं. (काल) दुबा: । ने. दोबाटो । the cross-roads.

द्वल्या, सं. दू क्वबुइपिं । ने. डोले । a litter-bearer.

द्वस्, सं. (-गू) द्वं, बिद्वं । ने. दोष । fault, blemish.

द्वसल्ला, सं. (-पु) खातागा । ने. दोसल्ला । a woolen shawl. (सं. द्विशाट)

द्व:रा, वि. निब: जिब्री दुगु । ने. दोहोरो जिब्री भएको (हार्मोनियम बाजा) । (of harmonium) having double reeds.

द्वारे, सं. । ने. ठालु, द्वारे । the administrative and revenue chief of a village.

ध

धका:[१], सं. (काल-) धक्का: । ने. डकार । belch.

धकि, सं. (-पा:) । ने. डक्की । a wicker tray.

धत्, अ. ब्व:बीत छेले दुगु खँग्व: । ने. धुत । enters, expressing rebuke etc.

धन, सं. सम्पति । ने. धन, सम्पत्ति । property, wealth.

धनि, सं. त:मि । ने. धनी । a rich man.

धनिउ, सं. । ने. धनिया । a corlander seed or plant.

धनुस, सं. (-पु) बला । ने. धनुष । a bow.

धमाधम, क्रि.वि. दिपा: मदय्क । ने. धमाधम । one after another, continuously.

धरय्याये, क्रि. (त) । ने. धराउनु, तिर्न लाउनु । to compel to pay.

धर:रा, सं. धर:ग्वारा । ने. धरहरा । a tower, minaret.

धराधर, क्रि.वि. । ने. धडाधड । one after another, continuously.

धराप, सं. च्व: । ने. धराप । a trap.

धरोधर्म, सं. । ने. धरोधर्म । an oath taken to stress one's sincerity etc.

धर्म, सं. । ने. धर्म । religion, virtue.

धलान, सं. (-गू) । ने. सिमन्टी ढलान । reinforced concrete.

धलिं, सं. (लिन-, ग:) । ने. दलिन । a rafter. (हे. लिं; चिनि. लिं)

धंग, सं. (-गू) पहचा । ने. ढंग । manners.

धंदा, सं. (-गू) लजगा: । ने. धन्दा, कामधन्दा । occupation.

ध:[१], सं. (धल-,-गू) । ने. ढल । a drain.

ध:[२], सं. (धक-,-ग:) लनेगु भ: । ने. ढक । a weight used for weighing.

धाक, सं. धाइम्ह । ने. वक्ता । a speaker, spokesman.

धाक:, सं. (कल-,-ग:) तग्व:गु द्वक । ने. ढाकर । a coop to confine chicken etc.

धाम, सं. (-गू) । ने. धाम । a shrine, sacred place. (हे. चार-)

धामि, सं. । ने. धामी । a wizard, sorcerer. (हे. धा)

धावय् याये, क्रि. (त) । ने. धावा गर्नु । to exert, strive. (सं. धावन)

धाँचा, सं. (-गू) १. बां । ने. ढाँचा । shape. २. गिसा । ने. ढाँचा । an outline.

धा:, सं. (धाल-) । ने. १. धार । current, torrent., २. अंक, दृश्य । the act or scene of a drama. ३. धार (हतियारको) । an edge, the blade (of a tool).

धिस्काना, सं. फलाना । ने. ढिस्कानो । so and so.

धी, सं. (धिक-) । ने. १. ढिको । a lump. २. ढिको (गणक) । cl for counting things in lumps.

धु, सं. दु । ने. लमाइ । the length.

-दि, सं. धुइ दीगु । ने. धुरी, धुरीवलो । a ridgebeam.

धुकु, अनु. (द्वि) । ने. ढुकढुक । an echoic word denoting heartbeat.

धुकू, सं. (कुति-) दुकू । ने. ढुकुटी । a treasury, room for storing valuables. (हे. खेँग्व:-; मंका:-)

-मचा, सं. धुकुतिइ दुथ्याम्ह मचा । ने. कोठामोचे । a boy (with aceess to the treasure-room).

धुन्, सं. (-गू) । ने. १. धुन । a tune. २. धुन (सुर) । mood,. concentration.

धुपि, सं. (-प्ति) धुपिचुं । ने. धूपचूर्ण । incense powder.

धू१, सं. (धुल-,-प्ति) । ने. धुलो । dust.

धेचूकिपा, सं. (-पा:) ध्याचूकिपा । ने. व्यंगचित्र । a cartoon.

धेप, सं. भिपा:या पँ । ने. ढेप । a unit of ten sheets of paper.

धेबा, सं. (-गः) । ने. पैसा । money. (अब. ढेबुवा)

ध्याचूकिपा, सं. = धेचूकिपा । cartoon.

ध्या:ग, सं. तग्व:गु धेबा । ने. ढ्याक । a big coin, worth at least two paisa.

ध्वखा, सं. ध्वका । ने. धोका । deception, fraud. २. gate.

ध्वब्या, सं. वस:हीम्ह । ने. धोबी । washerman.

ध्वंस, सं. नास । ने. ध्वंस । destruction.

ध्व:, सं. (ध्वल-) । ने. धर्सो, रेखा । line. rule.

-किपा, सं. (-पा:) । ने. रेखाचित्र । a line drawing, linesketch.

ध्वाका, सं. ध्वाखा । ने. ढोका । a gate, gateway.

-पा:, सं. ध्वाखापिवा: । ने. ढोके, ढोकापाले । a gate-keeper.

ध्वाँयू, सं. (ध्वाँच-,-पु) । ने. ध्वजा । a flag, banner. (सं. ध्वज)

ध्वांक, अनु. । ने. ढ्याक्क, ढ्याम्म (ठोकिनु) । with a bang (to collide).

ध्वांग, सं. (-ग:) । ने. १. ढ्वाङ । a big container made of tin. , २. ढ्वाङ । a loudspeaker, a megaphone.

न

न१, सं. छ्या:गु धातु । ने. फलाम । iron. (हे. कचि-)

-क:मि, सं. कउ, नज्यायाइम्ह । ने. नकर्मी, कौ । a blacksmith.

-किं, सं. (किन्-,-पु) नया किं । ने. कीला (फलामे) । a nail.

न४, सं. सर्ग: । ने. आकाश । the sky, space.

-मि, सं. ह्याउँन:गु निभा: । ने. रातो घाम (अस्ताउन लागेको) । an after-glow.

नउ, सं. सँ चाइम्ह । ने. नाउ, नापित । a barber (by caste).

नकरा, सं. । ने. नकरा । a shameless person.

नकल, सं. । ने. नक्कल । a copy, imitation.

नकलि, वि. । ने. नक्ली । artificial.

नकस, सं. । ने. नकस (तासको खेल) । a card game. (अ. नकश)

नकाब, सं. (-गू) ख्वा:पा: । ने. नकाब । a mask. (अ. निकाब)

नक्सा, सं. (-गू) किपा । ने. रेखाचित्र, नक्सा । a sketch map.

नखत्या, सं. । ने. नखत्या । festive invitation (to entertain married daughters etc. after a major festival).

नखि, सं. (-पा:) । ने. नक्खी । a plectrum.

नगरा, सं. (-गू) भराय्‌ग्व:गु बाग:खिं । ने. नगरा । a kettle-drum. (फा. नाक्कार)

नछेत्र, सं. (-ग:) नगु । ने. नक्षत्र । a planet, satelite.

नतेरि, वि. अतेरि, नमाय्‌ । ने. अटेरी । a head strong person.

नत्र, क्रि.वि. नत्रसा । ने. नत्र, नत्रभने । otherwise, or, else.

नय्‌[१], सं. । ने. खानु, खवाइ । eating, act of eating.

-चिकं, सं. (कन-,-प्ति) । ने. खानेतेल । edible oil.

नरक, सं. (-गू) । ने. नर्क । the hell.

नवा:[२], वि. हालीगु । ने. बोल्ने । speaking.

-किपा, सं. (-गू) हा:किपा । ने. चलचित्र (बोल्ने चित्र) a cinema.

नसा[१], सं. (-ता) नय्‌गु ज्वलं । ने. खाद्य । food.

-त्वँसा, सं. नसा व त्वँसा । ने. खानपान । food and drink.

नसा[२], सं. (-पु) हिनू । ने. नसो । nerve, blood vessel.

नँइँक्या:, सं. (क्याल-,-ग:) । ने. नरिवल । a coconut. (सं. नारिकेल)

नंगा, वि. नंगा:म्ह । ने. नाङ्गो. । nude, naked. (हे. नग्न)

-भुंगा, वि. म्हय्‌ छुं हे मदुम्ह । ने. नाङ्गो, भुतुङ्गो । completely nude.

न:[१], वि. न्हू । ने. नयाँ । new.

-चा, सं. (-खुन्हु) क्वया बिउ खुन्हुया चा । ने. आनन्दमास । honey-moon, first nuptial night.

ना, अ. ना, का । ने. लेउ, थाप । take it, hold it.

-स्व, सं. । ने. नासो । trust, deposit (lit. take and watcht).

नाउ, अनु. भउचिया स: । ने. म्याँउ । mew.

-चा, सं. भउचा । ने. म्याउ, बिरालोको छाउरो । cat, kitten.

नाका, सं. ध्वाकासि । ने. नाका । a junction, city-gate.

नागबिलि, वि. बेबिक्व:गु । ने. नागबेली परेको । zigzag.

नाता, सं. थ:थिति । ने. नाता । relationship, kinship. (सं. ज्ञाति)

-कुता, सं. । ने. नातागोता । kith and kin. (सं. कुटुम्ब)

नाना[१], सं. नन, लन । ने. नाना । clothes (chv).

नानि, सं. फ्लें । ने. आँखाको नानी । the pupil (of the eye).

नापि, सं. दँग्व: । ने. नापी । survey, land survey.

नाय:[१], सं. (थक-) । ने. नाइके । chief, leader. (सं. नायक)

-बाजं, सं. (जन-) नाय्‌खिं । ने. अगुवा बाजा । ceremonial drum (lit leading drum).

नारि[१], सं. ल्हा:प्व:या स्वापू । ने. नाडी । the wrist.

-घरि, सं. (-ग:) । ने. नाडीघडी । a wrist-watch.

नारि[२], सं. मिसा । ने. नारी, स्त्रीजाति । a woman.

नाल, सं. (-गू) । ने. नाल (खुरमा ठोक्ने) । a horse-shoe.

नाला, सं. (-पु) । ने. दाबिलो । a shovel.

नालिस, (-गू) . । ने. नालिस । lawsuit, complaint. (फा. नालिश)

नालु, सं. (-पु) । ने. सनपात, नालु । jute.

नास:चुक, सं. (-गू) । ने. नासलचोक । yard of the god of dance and music.

नास: द्यः, सं. (देब-) । ने. नृत्यनाथ । the god of music and dance.

नाहक्य्, क्रि.वि. मखुतय् । ने. नाहकमा । in vain.

नां१, सं. (नाम-) । ने. नाम, नाउँ । a given name.

-ग्वर:, सं. (रल-,-पा:) । ने. नामपट्ट । a name-plate. (हे. ग्वर:)

नां२, सं. (नाम-,-ग:) २. नाउचा । ने. नाउ, डुङ्गा । a boat.

-जवा:, सं. (बाल-) नां न्ह्याकीम्ह । ने. नाविक । a boatman.

ना:१, सं. (नाल-) छेँया चा । ने. नाल, पाखो (घरको) । the wing (of a house).

निगुर, सं. (-पु) देकं । ने. निगुरो । the shoot of an edible fern, indicum. (प्रा. णिहुअडो)

निति, सं. (-गू) १. ने. नीति । policy. २. हनाबना । ने. नीति । morality.

निदान, सं. ल्वय् म्हसीके । ने. निदान । diagnosis. (सं. निदान)

निना:, सं. (नाल-,-ग:) १. । ने. निदाल । a beam on which the rafters of both wings rest. २. धुदि । ने. धुरी । a ridge beam.

निफरा, वि. बफरा । ने. निफर । interior. २. तिपिति । ने. नाजुक । frâgile.

निम्वनिया, सं. सेय्खंज्वर । ने. निमोनिया । pneumonia.

निंतिं, अ. लागिं । ने. निमित्त, लागि । for the sake of.

नीबजि, सं. द्य:यात फ्याना त:गु नसा । ने. नैवेद्य । oblation.

नील:, सं. (लख-) । ने. चोखो पानी । holy water.

नीह:, सं. (हल-) । ने. नीमको पात । neem tree.

नुग:, सं. (गल-) । ने. मन, हृदय । the heart, mind.

-घा:, सं. (घाल-,-गू) । ने. मानसिक पीडा । mental torture.

-द्य:, सं. (देब-) १ ने. अन्तस्करण, आत्मा । soul. २. दुनेयाम्ह द्य: । ने. अन्तरात्मा । the con-science.

-पा, सं. । ने. छाती । the chest, breast.

-मिखा, सं. दुनेया मिखा । ने. अन्तर्दृष्टि । the mind's eye.

नेकल, सं. लुँ-वहलं सीगु । ने. गिल्टी, निकेल । nickel.

नेफा, सं. । ने. नेफा (फरियाको) । an additional piece of cloth attached to a sari etc.

नेव:, सं. (वल-) । ने. नेल, हतकडी । handcuffs, a sackles.

नेह्वरा, सं. क्वमिलु । ने. नेहोरा । request, entreaty.

नेँकँबाखं, सं. (खन-) ल्हाबाखं । ने. दन्त्यकथा । folk-tales.

न्याखान्यासु, सं. । ने. पञ्चभलादमी । a village assembly, committee of five arbi-trators. (हे. न्या२)

न्याग:छ्यं, सं.(छेन-) जुजु । ने. श्री ५ महाराजाधिराज । the king, king of kings, emperor.

न्यातप्वल, सं. (-ग:) । ने. न्यातपोल देवल । a five-roofed temple etc.

न्वकसान, सं. घा:गु, स्यंगु । ने. नोक्सान । loss, deficit. (अ. नुकसान)

न्व:, सं. (न्वल-,-पु) ख:मू क्वबुइगु । ने. नोल । a pole to carry a load.

न्हा, सं. पुखुलिइ बुइगु घाँय् । ने. समुद्री भार । green algae.

-लु, सं. फिब्वय् सिमा स्वांमा दुगु थाय् । ने. प्रायद्वीप । a oasis.

न्हाय्पंपिलि, सं. । ने. कानको जाली । the diaphgram of the ear. (हे. पिलि)

न्हाय्पंपुइँ, सं. । ने. कानेगुजी । earwax.

न्हिकांभंग:, सं. (गल-) भुलुखा । ने. लाटोकोसेरो । an owl (lit day blind bird). (हे. न्हि१)

न्हिपंताहाःनगु, सं. । ने. पुच्छ्रेतारा । a comet.

न्हू, वि. नःलिगु । ने. नयाँ । new.

-दँ, सं. । ने. नयाँ वर्ष । the new year.

न्हेसः, सं. (सल-,-गू) । ने. प्रश्न । a question. (हे. न्हे, सः१)

प

पइचाः, सं. (चाल-) । ने. पहिचान । an acquaintance.

पउ, सं. (पति-) । ने. पत्र । a leaf of paper, a letter.

-कुथि, सं. हुलाक । ने. हुलाक । the post office.

पउकुसा, सं. (-पाः) छुमल्लु । ने. भोटेछाता । a collapsible flap made of bamboo strips and interlined with lotus leaves carried on the back to protect one-self from the rain, (हे. पउ१)

-पिला, सं. (-गः) पउचां । ने. पत्रमंजूषा । a post-box, letter-box.

पक्का, वि. धात्थें । ने. पक्का । sure, certain.

पक्वाः, सं. (क्वात-) । ने. पकवान । pudding. (सं. पक्वान्न)

पचुका, सं. (-गू) चुंगा । ने. पचका, पिचकारी । a syringe, pump.

पछुताप्, सं. (तास-,-गू) पस्ताप् । ने. पछुतो । repentance. (सं. पश्चात्ताप)

पत्या, सं. । ने. पत्यार । confidence.

-याये, क्रि. (त) । ने. पत्याउनु । to trust, believe.

पत्रिका, सं. पउ । ने. पत्रिका । magazine.

पत्रु, सं. ग्वपूगु थलबल । ने. पत्रु । useless metal utensil.

पत्या, सं. ल्याय्म । ने. पठ्ठो । a dandy.

पत्सि, सं. ल्यासे । ने. पठ्ठी । a young girl.

पदक, सं. सिरपाः । ने. पदक । a medal.

पनि, सं. सहित (पुलांभासं) । ने. पनि, सहित । also, along with.

पनेउ, सं. (-पु) चतं । ने. पनिउँ । a scoop. (सं. परिवेषणी)

पन्पछे, सं. । ने. पनपच्छे, पक्षपात । partiality, bias.

परापूर्व, अ. आजुपिनि पालं निसें । ने. परापूर्व । time immemorial.

पर्काल, सं. (-गू) क्वःति । ने. पर्काल । a divider.

पर्चा, सं. सुचंपउ । ने. पर्चा । leaflet, pamplet. (फा. पर्च)

पर्दा, सं. (-गू) १. झ्याःकापः । ने. पर्दा । a curtain. (फा. पर्द) २. ने. पर्दा (हारमोनियमको) । a keyboard (mus).

पर्व, सं. नखःचखः । ने. चाड, पर्व । a festival.

पर्वः, सं. (बत-,-गू) । ने. पर्वत । mountain. (सं. पर्वत)

पला, सं. पल । ने. पल । a moment of 24 seconds.

पलाः, सं. (पलाख-) न्यासि । ने. पाइला । step, stepping.

-तये, क्रि. (ल) दुस्वये । ने. पाइला राख्नु, पस्नु । to step in.

पलेसा[1], सं. । १. ने. पलेसो । compensation. २. ब्वला । ने. बदला, पलेसो । revenge, ritaliazation. (सं. पर्यास)

पलेसा[2], क्रि. वि. पलेसाय् । ने. साटोमा । instead, instead of.

पल्तन, सं. (-गू) । ने. पल्टन । regiment, battalion.

पल्था, सं. पलिस्था । ने. प्रतिष्ठा । conservation. (सं. प्रतिष्ठा)

पसः, सं. (सल-,-गू) । ने. पसल । a shop.

-ल्या, सं. । ने. पसले । shop-keeper.

पसु, सं. पेपांचू । ने. पशु । an animal, beast.

पसूका, सं. (-पु) । ने. पञ्चरङ्गी धागो । a ritual thread (with five different coloured strands).

पस्चिम, सं. य:ता, पश्चिम । ने. पश्चिम । the west.

पं, सं. (पँय-,-पु) । ने. बाँस । bamboo. (सं. बंश)

-पु, सं. पँयं वइगु नसा । ने. बंशलोचन । bamboo manna.

पंखा, सं. (-गू) गाल्सा । ने. पंखा । a fan.

-स्वां, सं. (स्वान-,-प्व:) । ने. पंखा- (फूल) । heady chium.

पंच, सं. न्या, पेयां लिउ । ने. पाँच । five. (सं. पञ्च)

-बाजं, सं. (जन-) । ने. पञ्चैबाजा । an ensemble of five musical instruments.

पंजरां, सं. (रान-) । ने. पञ्चदान उत्सव । alms giving festival. (सं. पञ्चदान)

पंज:, सं. (जल-,-ग:) । ने. पिँजरा । a cage.

पंजा, सं. । ने. पञ्जा (हातमा लाउने) । a glove.

प:खा:, सं. (खाल-,-ग:) । ने. पर्खाल । a boundary wall.

पाइजामा, सं. (-ग:) ह्वांजु । ने. पाइजामा । pyjamas.

पाखि, सं. (-पु) । ने. पाखी । a thick woolen blanket.

पाच:, सं. (चल-) । ने. पाचक । a medicinal powder.

पाथ्याये, क्रि. (त) पाथ याये । ने. पाठ गर्नु । to sing or recite hymns.

पान, सं. । ने. पान (तासको) । the hearts, a suit of playing cards.

पाप, सं. (-गू) । ने. पाप । a sin, crime.

पाया:, सं. (यात-,-गू) । ने. खड्गजात्रा । a procession with scimitars. (हे. असं-; तेयूखा:-; थँबहि-; यतखा-) (हे. पा१, पा२)

पारु, सं. पाल्व । ने. परेवा । the first day of the dark fortnight.

पाल्व[1], सं. = पारु । , ने. परेवा । the first day of the dark fortnight.

पाल्व[2], सं. (-प्ति) पाल्हा: । ने. पारो । quick-silver.

पालि, सं. । ने. पाइतला । the sole of the foot.

-ख्वाँय्, सं. (ख्वाँच-) पला:चिं । ने. पदचिन्ह । a foot-print.

-पउछैं, सं. (-खा) । ने. खड्गेली परेको घर । a split-level house.

पासा[2], (-गू) । ने. पासा (खेल्ने) । dial.

पाहां, सं. (हान-) । ने. अतिथि । a guest.

-छैं, सं. (-खा) । ने. अतिथिघर । a guest-house.

-सफू, सं. (फुलि-,-गू) । ने. अतिथि-पुस्तिका । a visitor's book.

पाउँचि, सं. (-प्ति) फर्की । ने. फटकिरी । alum.

पांग्रा, सं. १. (-चा:) घ:चा: । ने. चक्का, पांग्रा । a wheel. २. (-ग:) पुलिक्वँ । ने. पांग्रा (घुँडाको) । the knee-cap.

पा:ल, सं. (-गू) गाछेँ । ने. पाल । a tent.

पिना, सं. खउ । ने. पीना । oil-cake.

पिनास, सं. । ने. पिनास । sinustis.

पिपी, सं. (पिल-) । ने. पिपला । long pepper. (सं. पिप्पलिपा, पिप्पली) (चिनी. पिपो)

पिरय्याये, क्रि. (त) । ने. पिरोल्नु । to annoy.

पिरंग, सं. (-ग:) क्वँलि । ने. पेरुङ्गो । a small wicker basket.

पिला, सं. पुसादुगु थल । ने. पिला । a casket.

-सन्धू, सं. (धुलि-,-ग:) पिलासन्दुक । a treasure-chest, box for valuable.

पीगं, सं. (गन-) गंद्यिच दुगु थाय् । ने. पीठ । a family shrine of gods.

पीजा, सं. पिजा/ब्वाज्या । ने. फीँज । foam, froth.

पु, अ. २. पु मखुगु । ने. पुनीत । pure, holy.

-ज्याये, क्रि. (त) । ने. पुज्नु, पूजा गर्नु । to worship.

पुखू, सं. (खुलि-,-गू) । ने. पोखरी । a pond, lake. (सं. पुष्करिणी)

पुजा, सं. (-गू) पुज्या । ने. पूजा । worship. (सं. पूज)

पुता, सं. मचाखाचा । ने. पुतो । progeny. (सं. पुत्र)

पुतुगथि, सं. स्व:तिगथि । ने. सुर्के गाँठो, सुर्क्यौलो । a slip-knot, loop. (हे. पुतु)

पुनी, सं. (-न्हू) । ने. पुर्निमा, पुर्ने । the full moon. (सं. पूर्णिमा)

पुरात्व, सं. ध्वा:लि बुत्ता कियात:गु झ्या: । ने. पुरात्व, पुरातत्व । a carved window or door frame.

पुरि, सं. १. प्वः चिनात:गु । ने. पुरिया, पुरी । a package. , २. ने. पुरिया गन्दा प्रयोग हुने गणक । cl for packed items.

पुरेत, सं. । ने. पुरोहित । a family priest.

पुर्खा, सं. । ने. पुर्खा । progeniter, ancestor. (सं. पुरुष)

पुर्जा, सं. १. कलया कुचा । ने. पुर्जा । the part of a machine. २. च्वंकुचा । ने. पुर्जा । a note, slip of paper. (हे. लाल-) (फा. पुर्ज)

पुर्पछे, सं. (-गू) । ने. पुर्पक्ष । judgement, judicial decision.

पुलां, वि. । ने. पुरानो । old. (सं. पुराण)

पुलिस, सं. भुजुं । ने. पुलिस । a policeman.

पुलु[१], सं. १. ने. पुलु, मान्द्रो । mat made of bamboo strips.

-किसि, सं. तानांकिसि । ने. पुलुकिसि । the hollow effigy of a dancing elephant forming part of the Indrajatra festival.

पुँई, सं. (-गू) हुसुलुं । ने. पीङ । a swing. (हे. घ:-; चाक:-)

पेच, सं. हिंकिं । ने. पेचकिला । a screw. (फा. पेच)

पेवा, सं. मिसातय् सिवय् । ने. पेवा (स्वास्नीमान्छेको) । the private property of a woman. (सं. प्रेय)

पेसा, सं. (-गू) लजगा: । पेसा । occupation, profession. (फा. पेशा)

पेंचिस, सं. (-का,-पु) । ने. पेंचिस, च्याप्सो । pliers.

प्याकिं, सं. (किन-) प्यानकिं । ने. करुवाकीला । a staple (lit leech nail). (हे. प्या१)

प्याखंप्याचु, सं. (चुलि-,-गू) ख्वामुगु प्याचु । ने. नाटकीय व्यंग्य । dramatic irony.

प्याखंम्ह:, सं. (म्हल-) । ने. अभिनेता, अभिनेत्री । an actor or actress. (हे. म्ह:२)

प्याज, सं. (ग:) । ने. प्याज । an onion.

प्याजि, वि. । ने. प्याजी रङ्ग । light purple.

प्यादा, सं. सिपाईं । ने. प्यादा । a foot soldier. (अ. पियाद)

प्यारोल, सं. धुमां खँग्व: । ने. प्यारोल । parole, a military pass word.

प्वता, सं. । ने. तिरो, पोत । tax, land-tax.

प्वत्या, सं. (-मा:) पूमा: । ने. पोते । glass beads, a necklace.

प्वरिं, सं. (रिन-) मिसाम्ह प्व: । ने. पोडेनी । a female sweeper.

प्वरया, सं. प्व: । ने. पोडे । a sweeper (male).

प्वलाख, सं. त:जिगु न । ने. प्लाटिनम नाउँको धातु । platinum.

प्वल्याहा, सं. आगं प्वलीम्ह । ने. पोलाहा । an informer.

प्वा:काये, क्रि. (ल) खँ थाये । ने. मनपेट लिनु । to shift out.

प्वा:, सं. (प्वाल-) । ने. प्वाल । hole.

फ

फगत, अ. जक । ने. केवल, फगत । only, merely. (अ. फकत)

फचित, सं. । ने. बेचैनी, फजित । trouble, vexation. (अ. फजीहत)

फछ्या, सं. कालबिल मन्तया भाव । ने. बाकी बक्यौता चुक्ता, फच्छे । the final settlement of a debt, settlement of an account.

फताफत, क्रि.वि. मदिसे, मग्यासे । ने. फटाफट । quickly, smartly.

फताहा, सं. फयेगं । ने. फटाहा । a lier, babbler.

फनक्क, क्रि. वि. । ने. फनक्क (फर्कनु, घुम्नु) । (to turn or revolve) suddenly, abruptly.

फयूक्, सं. (कुलि-) फयेकू ग्वारा । ने. गानो, वायु गोला । colic gastric pain. (हे. फये)

फयूखः, सं. (खट-,-गू) ब्वखः । ने. हावाजहाज, वायुयान । an aeroplane, airship.

फयेप्वाः, सं. (प्वाल-) १. फयूह्वः । ने. वातायन । a ventilator. २. फयूख्वाःचः । ने. वायुदेवता । the god of wind.

फरक, अ. पा:गु । ने. बेग्लै, फरक । separate, different.

फरक्क, क्रि.वि. । ने. फरक्क (फर्कनु) । (to turn) suddenly, abruptly.

फर्की, सं. (किल-) पाउँचि । ने. फटकिरी । alum. (सं. स्फटिक)

फर्माय्, अ. फर्मास । ने. फर्मायस । special order. (फा. फरमाईश)

फलातिन, सं. (-सा:) । ने. फलाटेन । flannel.

फलाना, सं. धिस्काना । ने. फलानो । so and so.

फलेचा, सं. १. (-गू) फल्चा । ने. पाटी, फलैचा । an inn, shelter. २. लबये ताना त:गु च्वँसा । ने. फलैंचा । a wooden seat at the entrance of Baha.

फसि, सं. (-ग:) । ने. फर्सी । a pumpkin.

फाहि, सं. फाचाहि । ने. तरुल । a tuber, yam.

फाइदा, सं. कतिला:गु । ने. फायदा । benefit, advantage. (अ. फायद)

फागु, सं. ह्वलि । ने. फागु । the colour festival.

फाफर, सं. हुचा, फाकुहुचा । ने. फाफर । buck wheat.

फिकदानि, सं. (-ग:) खइपा: । ने. फिकदान । a spitoon. (हे. पा:१)

फिन, सं. न्याया पपू । ने. पखेटा वा पर (माछाको) । the fin.

फिनेल, सं. । ने. फिनेल । phinyl.

फूफा:, सं. फुकफाक । ने. झारफुक । mumbo-jambo.

फूच्व, सं. पेंगुली ग्वगू च्व । ने. फुलचोकी । the phulchoki peak. (हे. च्व३)

फूत, सं. (-पु) दाकू । ने. फुट । a ruler.

फेदि, सं. गुँपालि । ने. फेदी । the foot of a hill. (हे. फे, दि)

फ्वहरि, वि. । ने. फोहोरी । dirty, foul.

फ्व:रा, सं. । ने. फुहारा । a spray of water. (अ. फटवार)

ब

बइग:, सं. (गल-) दकलय् च्वेयागु तँ । ने. बुईंगल । the attic garret.

बइयक, सं. (-गू) दिगि । ने. बैठक । a living room, meeting hall.

बइदे, सं. वास:याइम्ह । ने. वैद्य । a physician (Ayurvedic). (हे. कइ-; घात-; ताकसिं-; फूफा:-)

बखत्, सं. ईब्य: । ने. बखत । time.

बखिया, सं. । ने. बखिया । hem stitch.

बखेरा, सं. कचिंग: । ने. बखेडा । disturbance.

बगलि, सं. (-पा:) म्हिचा । ने. बगली । a pocket.

-मारा, सं. म्हिचा चाइम्ह । ने. बगलीमारा । a pick-pocket.

बचं, सं. (चन-,-गू) । ने. बोली, बचन । word, promise. (सं. वचन)

बजय्, अ. घरिं क्यंगु ई । ने. घडीले देखाएको समय time as indicated by the clock.

बजेय्, सं. अजि । ने. बज्यै । grand-mother

बज्र, सं. । ने. सुर्कि चून आदि मिलाएर बनाएको वस्तु बज्र । mortar made of brick-dust and lime etc.

बताईं, सं. ब्वाँय्‌भंग:, लखुं । ने. बट्टाईं । a quail (सं. वर्तक)

बथां, सं. प्व:, पुच: । ने. बथान । flock, mob gang.

बदि, सं. खिमिला । ने. बदी, कृष्णपक्ष । the dark half of the lunar month. (हे. सुदि)

बधाई, सं. सुभाय्, भिंतुना। ने. बधाई। congratulation.

बनय्, सं. (नज-,-गू) न्याय् मीगु ज्या। ने. व्यापार। trade, commerce. (सं. वणिक्)

बना:, सं. (नाथ-,-सा:)। ने. बनात, कपडा। a fine thick cloth of wool, broad cloth.

बफरा, सं. हा:ना:मदुम्ह। ने. बिचरा। an orphan.

बरां, सं. (राम-,-ग:)। ने. बदाम। ground-nut. (हे. देसि-; मर्स्या-) (फा. बादाम)

बरु, नि. **वरुकंछि**। ने. बरु। rather, or.

बर्खि, सं.। ने. बर्खी। a period of mourning.

बर्फि, सं. (-ग:)। ने. बर्फी। a variety of sweetmeat.

बयूचि, सं. हहधा:गु चि। ने. बिरेनून। black salt, rock salt.

बरफ, सं.। ने. बरफ। ice, ice-cream. (फा. बर्फ)

बल, सं. (-गू) तागत। ने. बल। strength, power.

बल्सि, सं. बल्सुं। ने. बल्छी। a fishing hook. (सं. बलिश)

बसन्त, सं. खांसिं चुलि जाइगु ई। ने. बसन्त ऋतु। the spring season.

बहि, सं. (-गू) १.। ने. बही, खाताबही। a day-book. २. छुं त:जिगु बस्तुत क्वयेगु थाय्। ने. प्रदर्शनी स्थल। exhibition hall.

-खाता, खाताबहि। ने. खाताबही। a book of count.

-द्य:, सं. (देब-)। ने. प्रदर्शित प्रतिमा। an icon, image.

बँ, सं. चा, भु। ने. जमीन, माटो। earth.

-ग्वारा, सं. ३ (-ग:)। ने. भूगोल, पृथ्वी। the earth, globe.

-भउ, सं. गुलुभउ। ने. ढाडे बिरालो। a wild cat, polocat.

-मनू, सं. (नुख-)। ने. बनमान्छे, बानर। an ape.

बंगला, सं.। ने. बंगला। a bungalow.

बंदा, सं. (-ग:) क्वपि। ने. बन्दाकोबी। cabbage.

ब:ता, सं. कुंइकुंइ ता। ने. फट्के साँगु। temporary bridge. (हे. ब:२)

ब:ल, सं. (-ग:) भकुंग्वारा। ने. भकुन्डो। a ball.

ब:हँय्, सं. (हँस-)। ने. रजहाँस। a swan. (हे. ब:२)

बाकस, सं. (-ग:)। ने. बाकस। a box.

बाछइबाजं, सं. (जन-)। ने. बाछैबाजा। band music.

बाजि, सं. बा:। ने. बाजी। a wager bet. (फा. बाजी)

बाजु, सं. लप्पातिसा। ने. बाजू। an armlet. (फा. बाजू)

बाज्या, सं. ब्वायांब्वा। ने. बाजे। grand-father.

बाफ:, सं. (फल-)। ने. बाँझो। barren land, fallow land. (सं. वन्ध्य)

बाता, सं. (-ग:) कॅय्बाता। ने. बाटा। a deep round basin, bowl. (हे. ग्वय्-; जानय्-)

बानि, सं. हनापह:। ने. बानी। habit, practice.

बान्कि, सं. बां। ने. बान्गी। shape, pattern.

बान्ता, सं. ल्होक। ने. बमन, बान्ता। vomit.

बाय्, सं. (बास-,-गू)। ने. बास। a place for night haltage.

बारमासे, वि. दच्छितं दइगु। ने. बाह्रमासे। (of plant) perinnial.

बारु, सं. (-प्ति)। ने. बारुद। gun-powder.

बार्दलि, सं. बरन्दा। ने. बार्दली। a balcony.

बाल्तिन, सं. (-ग:)। ने. बाल्टिन। a bucket, pail.

बाहां, सं. (हान-) च:पिनि गसा। ने. बाहन। a conveyance.

बाहा:, सं. (हाल-) बहा:। ने. बिहार। a monastery, courtyard.

बा:ल, सं. (-ग:) १. ने. उपकेश, बाल। a wig. २. पगरि। ने. श्रीपेच। the crown.

-याये, क्रि. (त) जुजुलुये। ने. राज्याभिषेक गर्नु। to crown.

बिचरा, सं. बफरा। ने. बिचरो। an orphan.

बिचा:, सं. (चाल-) । ने. विचार । opinion, thought.

बिच्छे, सं. बित्याक । ने. बिच्छी । a scorpion. (सं वृश्चिक)

बिजं, सं. बिसजं (जन-) धुंकेगु । ने. विसर्जन । the conclusion of a religious function. (सं. विसर्जन)

बिहाग, सं. (-पु) पुलांगु मे, लय् । ने. शास्त्रीय गीत, लय । a classical song, musical mode.

बिंति, सं. ज्वज्वलपा । ने. बिन्ती । entreaty. (सं. विनति)

बुदँ, सं. बुन्हि । ने. जन्मदिन । birthday anniversary.

बुद्धि, सं. दुग्यां । ने. बुद्धि । intellect.

बुरा, सं. ज्याथ । ने. बूढा । an old man. (सं. वृद्ध)

-पतिं, सं. (तिन-) । ने. बूढीऔंलो । the thumb.

बुरि, सं. जिथि । ने. बूढी । an old woman. (सं. वृद्धा)

बुरिनकिं, सं. (किन-) मामिसा । ने. बूढीकन्या, निष्पतिसुता । a splinster.

बुसाधं, सं. (धन-) । ने. जन्मोत्सव । birth anniversary.

बुसापं, सं. (पन-) । ने. परिवार नियोजन । a contraceptive.

बुँख्या:, सं. (ख्याक-) बुख्या:चा । ने. मुर्कट्टा । scarecrow.

बेता:, सं. (ताल-) । ने. वेताल । a ghost.

ब्याग, सं. । ने. ब्याग । a bag.

भ

भउगा:, सं. (गाल-) भउप्वा: । ने. भौंप्वाल । a gable window (lit cat's hole).

भकाभक, क्रि.वि. । ने. भकाभक । one after another, in rapid succession.

भकुंग्वारा, सं. (-ग:) । ने. भकुन्डो । a football.

भखारि, सं. (-ग:) । ने. भकारी । a wicker contraption for storing grain. (प्रा. वक्खार)

भजन, सं. (-पु) । ने. भजन, कीर्तन । a hymn.

भय्, सं. (-गू) ग्या:भाय् । ने. भय । fear.

भाइ, सं. १. किजा । ने. भाइ । younger brother., २. ने. दौंतरी, भाइ । a friend.

भाय्, सं. (भास-) । ने. भाषा । language.

-लमि, सं. । ने. दोभासे । interpreter. (हे. लमि)

भारा, सं. (-ग:) थलबल । ने. भाँडा । a pot. (हे. चा-; ली-; सीज:-)

-कुरा, सं. (-ज्व:) थलबल । ने. भाँडाकुँडा । a kitchenware.

भांग, सं. । ने. भाङ । hemp.

भिछु, सं. बुद्धया सिसे मचा । ने. भिक्षु । a Buddhist monk.

भुलाय्, सं. (लास-,-पु) । ने. भुलायो । a silk shawl.

भुवा, सं. तँय् । ने. भुवा, रुवा । fur.

भ्यात:, सं. (तल-) वाउँचा कें । ने. भ्यातल । a thick soup made of green vegetable and flour etc.

भ्वगत्या, सं. (-ग:) भ्वंसि । ने. भोगटे । a shaddok pomelo.

भ्वांचा, सं. ह्वांतां । ने. ग्वाङ्ग्रे । an idiotic person.

म

मइन, सं. (-कू) सी । ने. मैन । wax.

-मत, सं. (-प्वा:) सीइता: । ने. मैनबत्ती । a candle.

मइना, सं. खँस:मह भंग: । ने. सुगा, मैना । a parrot, black bird. (हे. वाउँ-; हाकु-)

मखमल, सं. (-सा:) ने. मखमल । velvet.

मग:खिं, सं. (खिन-,-ग:) मागदलि । ने. मादल । a drum (lit Magar drum).

मचाखः, सं. (खत-) लिउनें घ्याना: मचायात चा:हीकीगु ख:चा। ने. घचेटो (बच्चालाई डुलाउने)। a perambulator, pram.

मचाछेँ, सं. क्वप्वा:, मचा च्वनीगु थाय्। ने. पाठेघर। the womb.

मचिकं, सं. (कन-) मतचिकं । ने. मट्टीतेल । kerosene oil. (हे. म१)

मछालापु, वि. मछालेमा:गु । ने. लाजलाग्दो । shameful.

मजा, सं. लय्ता। ने. आनन्द, मजा। pleasure. (फा. मज)

मत, सं. (-प्वा:)। ने. बत्ती। lamp. (हे. मां-; सा:-; सी-; हावला-)

-कल, सं. (लख:-,-ग:) १. आलमत । ने. आकाशदीप । a lamp hanging from a post., २. दुने मत च्याका: ब्वेकीगु कल:। ने. भित्र बत्ती बाली उडाइने घ्याम्पो । a hot-air balloon.

-की, सं. (किल-) पुलुपुलु गेरा: । ने. जूनकिरी। a glow-worm, fire-fly.

-ख्या:, सं. (ख्याक-) मिप्वा: ज्वना जुइम्ह ख्या: । ने. राँकेभूत । ignis fatuous will-o-the wisp.

-चिकं, सं. = मचिकं ।

मति, सं. (-गू) १. ग्यां। ने. बुद्धि, । thought. २. नुग: । ने. मन, हृदय । heart, mind.

-कुरा:, वि. नुग:कुति । ने. किरन्टोकी । miserly, niggardly.

मतु, सं. (तुक-) मुख: । ने. मुकुट। the crown.

मनू, सं. (मनुख-)। ने. मान्छे। a man, human being. (सं. मनुष्य) (हे. कु-; गुँ-; बँ-)

मयू, अ. निंगु, पूमजूगु। ने. शुद्ध, पवित्र। pure, wholesome. (हे. अ-; स-)

-जु, सं. इहिपा: मजूनिम्ह मिसा। ने. सुश्री, भद्र महिला। miss, madam. (हे. मय्२)

मलय्, सं. (लच-,-ग:) । ने. मरीच । black pepper.

मल्मल, सं. (-सा:) नायुगु सालुगु काप: । ने. मलमल (कपडा)। muslin.

मसला, सं. १. छुसा । ने. मसला । spices, condiments. २. मसला, ब्याटरी। a battery. ३. मूसि । ने. मसला । dried fruits.

मसां, सं. (सान-,-गू) । दीप । ने. मसान । a cremation ground. (सं. स्मशान)

मसि, सं. (-प्ति) । ने. मसी । ink. (हे. कचि-; पाक्व-; म१)

-भ्वं, सं. (भ्वँत-,-पा:) मसि दुगु भ्वं । ने. अङ्गार पत्र । carbon paper.

महिता, सं. महीगु भाव । ने. शत्रुता । enmity,hostility.

महिना, सं. ला । ने. महीना । month.

महिमा, सं. च्वछायगु । ने. महिमा । glory. dignity.

मंगल, सं. । ने. मंगलधुन। an auspicious music.

मंगा:, सं. (गाल-)। ने. मङ्गाल। a man–hole.

मंजुसिरि, सं. ससुमां। ने. मंजुश्री। the goddess of arts, crafts and learning.

मंदलि, सं. का ल्वाकेगु कासा । ने. मन्डली । a thread game.

मंद:, सं. (दल-,-गू) जाकिजिकिया चा: । ने. मन्डल । a ritual circle.

म:, सं. (मल-) । ने. माड । glue. (सं. मण्ड)

माआख:, सं. (खल-,-ग:) मूगु आख:ग्व: । ने. स्वर वर्ण । a vowel. (हे. मा२)

माक:, सं. (कल-) । ने. माकल, बानर । a monkey. (सं मर्कट)

-तपुलि, सं. (-ग:) । ने. माकल टोपी । a balaclava helmet.

-धुँ, सं. भालु । ने. भालू । a bear.

माखा, सं. । ने. कुखुरी । a mother-hen.

माखांत्य:, सं. कलाच्य: । ने. जोइटिङ्ग्रो । a hen-pecked husband.

माग:, सं. (गल-) किसिमाग: । ने. माहुते । the driver of an elephant, mahout.

मातं, सं. (मातन-)। ने. मटान। the first floor.

मात्रा, सं.। ने. खुराक, मात्रा। a dose.

माने, सं. १. (-गु) अर्थ। ने. माने, अर्थ। meaning. २. (-गः) हीकेगु माने। ने. माने (घुमाउने)। a prayer wheel.

माय्^१, सं. (मास-,-गः) छ्वाजि बूः। ने. मास। black lentil.

माय्^२, अनु. सा मेय्या सः। ने. म्याँ (पशुको कराइ)। moo, myau.

माय्^३, (बा.भा.) पेपांचूम्ह। ने. चारखुट्टे। four footed animal (chv).

-चास्वां, सं. (स्वान-)। ने. भ्यागुते फूल। an antirrhinum, lion's mouth.

माया, सं. मतिना। ने. माया। love, pity.

मारा, सं. गंकातःगु नसा। ने. माडा। dried paste of fruit. (सं. मण्ड) (हे. अं-)

मार्त्वल, सं. (-पु) सुमा। ने. मार्तोल। a screw driver.

मालसिरि, सं. म्वःनिमे। ने. मालश्री धुन। a song of joy.

मां, सं. (मांम-)। ने. आमा। mother. (हे. काकि-; च-; चिरि-)

मांकाःद्यः, सं. (देव-) ग्यानापुम्ह द्यः। ने. महांकाल। god Kalbhairava.

माःद्यः, सं. (देव-) महाद्यः। ने. महादेव। god Shiva. (हे. बिकु-; लुकु-)

मिजास, सं. लजः। ने. मिजास। temperament. (अ. मिजाज)

मिति, सं. ई, अलिफछ्वे। ने. मिति। the date, liked day.

मिलय्जुये, क्रि. (ल) जाये। ने. मिल्नु। to unite, agree.

मिलय्याये, क्रि. (त) जाये। ने. मिलाउनु। to come to an agreement, adjust.

मिस्त्रि, सं. कालिगर। ने. कालिगड, मिस्त्री। a mechanist. (पोर्ट. मेस्ट्रे)

मुखः, सं. (खल-) १. (-गः) मतु, बाल। ने. मुकुट। the crown. २. (-पाः) ख्वाःपाः। ने. मकुण्डो। a mask.

मुखां, सं. (खान-,-गः) छता मूसि। ने. मखाना। a spinoso. (सं. मखान्न)

मुगः, सं. (गल-,-गः) छ्याय्गु भः। ने. मुङ्ग्रो। a hammer. (हे. न-; ल-; सिं-)

मुगा, सं. (-गः) भिंपू। ने. मुगा। a coral. (प्रा. मुग्गा/सं. मुक्ता)

मुगुजि, सं. संजाप। ने. मुगुजी। hem-lining.

मुढा, सं. (-गु) च्वंसा, त्वाकः। ने. मूढा। a backless bamboo-chair.

मुद्‌गर, सं. मुग्दल। ने. मुग्दल। a war club, heavy staff.

मुद्दा, सं. (-गु) ल्वापु। ने. मुद्दा। a law suit. (अ. मुद्द + आ)

मुनियाँ, सं.। ने. मुनियाँ (चरा)। bird fringilla.

मुरि, सं. नीफाया दासु। ने. मुरी। a measure of capacity equal to 20 gallons or so.

मुसः, सं. (सल-,-पु) लुसि। ने. मुसल। a pestle.

-भंगः, सं. (गल-) ने. जुरेली (जुरो भएको चरा)। a crested cuckoo.

मू^२, वि. मदमगाःगु। ने. मूल। main, principal.

-जु, सं. मूम्हजु। ने. प्रधानमन्त्री। the prime minister. (हे. मू२)

-पुले, क्रि. फातापुले। ने. कोल्टेफेर्नु। to turn in the bed.

-सि, सं. (-गः) गंगु मसला। ने. खाने मसला। dry fruits.

-हा, सं.। ने. मूल जरो। the main root.

-हामा, सं.। ने. घरको माउ। the head of the family.

-हि, सं. (-प्ति) म्वाःहि। ने. तातो रगत। fresh blood, blood from a living being.

मेप्याखं, सं. (खन-,-गु) में हनातःगु प्याखं। ने. गीतिनाटय। an opera. (हे. मे२)

मेवा, सं. (-गः)। ने. मेवा। a papaya. (फा. मेव)

मेयूच, सं. (-गू) । ने. मेच । a chair. (फा. मेज)

म्याद, सं. (-गू) अलिफक्वे । ने. म्याद । ultimatum, deadline. (अ. मीयाद)

म्वजा, स. (-पा) तुतिइ न्ह्याय्‌गु । ने. मोजा । socks, stockings.

म्वतर, सं. (-गः) । ने. मोटर । motor, motor-car.

म्वति, सं. (-गः) रत्न । ने. मोती । pearl.

-बिन्दु, सं. । मोतीबिन्दु । cataract.

म्वथ, सं. । ने. मोठ । total, whole.

म्वः[1], सं. (म्वल-) बार्कावंगु । ने. मोहर । a nickle coin, worth half a rupee.

म्वः[2], (म्वल-) छ्यं । ने. टाउको । head.

-ल्हुये, क्रि. (ल) । ने. नुहाउनु । to bathe.

म्वःनि[1], सं. तःजिगु नखः । ने. बडा दशैं । the grand festival.

म्वःनि[2], सं. । ने. मोहनी । enchantment.

म्हुतः, सं. (तल-) । ने. मुठल । eaves, facia.

म्हुतु, सं. (-प्वाः) । ने. मुख । the mouth.

-कःमि, सं. । ने. परियोजक । planner (lit prattler).

-सि, सं. म्हुतुया सि । ने. ओंठ । the lip. (सं. ओष्ठ)

म्हुसा, सं. १. (-पु) स्वकीचा । ने. खन्ती । a small hoe. २. (-गः) हुइगु भः । ने. डस्टर । a duster/ an eraser.

म्ह्याय्, सं. (म्ह्याच-) मिसामचा । ने. छोरीबेटी, कन्याकेटी । an unmarried girl.

य

यकःति, सं. याकःचिया पुकु । ने. एक्लौटी । a monopoly.

यःत्यः, सं. थिथि यःगुया भाव । ने. पिरती । mutual love. (हे. यः२)

यःबालँ, सं. (-पु) पिमचाःगु लँ । ने. निकास टुङ्गिएको बाटो । a blind alley.

यःमरि, सं. १. चाकु हाम्वः तयातःगु मरि । ने. अंजीर आकारको योमरी रोटी । a conical bread stuffed with a mixture of sesame and molasses. २. यःमरिसि । ने. अंजीर । fig.

याकः, सं. छम्हजक । ने. एक्लो । single, lonely.

-मि, सं. जःमदुम्ह । ने. एक्लो मान्छे । a bachelor, widow.

येकःरा[1], सं. छ्वः जक मे दुगु (हार्वन) । ने. एकोहरो हार्मोनियम । a single reed harmonium.

येकःरा[2], वि. छखेत्यःमहु । ने. एकोहोरो । persistent, not compromising.

येकःरा[3], क्रि.वि. छक्वः, छपु । ने. एकपल्ट, एकसर (गुज्जा खेलमा हान्नु) । once (to hit in a marble game).

येस, सं. नां, इजत । ने. जस । fame. (सं. यश)

र

र, अं १. निपु खँपु स्वाइगु खँग्वः । ने. र (संयोजक) । conj, and. २. अले । ने. अनि । then.

रका, सं. तका, -र्का । ने. टका, रुपियाँ गन्दा प्रयोग हुने गणक । cl. for counting money.

रत्न, सं. (-गः) मू बंगु थी । ने. रत्न । jewel, gem.

रथ, सं. (-गू) खः । ने. रथ । a chariot.

रफत, सं. (-गू) कुतः । ने. रफत । practice. (अ. रब्त)

रबर, सं. (-कू) लबर । ने. रबड । rubber.

रवाफ, सं. तःधंगु । ने. रवाफ । dignity. (अ. रवाब, रोब)

रस, सं. ति, यति । ने. रस । juice.

रहर, सं. लयूता । ने. लहड, रहर । intention, joyousness.

रन्दा, सं. (-गः) पिचुकेगु ज्याभः । ने. रन्दा । a plane. (हे. ख्वःचा-)

रन्दि, सं. लेवःसिं, लखावति । ने. रण्डी । a prostitute.

राग, सं. १. सुर्वाया झ्वा: । ने. सुरुवालको राग । the slack of trousers. २. दइलाया भाव । ने. राग । passion. ३. पुलां मे । ने. शास्त्रीय संगीत, राग । a classical song.

राछेस, सं. लाखय् । ने. राक्षस । a monster, demon.

राज, सं. राज्य । ने. राज । kingdom, state.

राहु, सं. । ने. राहु, सत्यानाशी । one who causes damage.

रिकापि, सं. (-पा:) लिपाकि । ने. रिकापी । a plate, saucer.

रिक्सा, सं. मनुखं सालिगु गसा । ने. रिक्सा । a rickshaw.

रिति, सं. चलन । ने. रीति । custom.

रितु, सं. । ने. ऋतु । the season.

रिप्वत, सं. सुचं । ने. रिपोट । a report.

रिबन, सं. सँचिका । ने. रिबन, धागो । a ribbon.

रुद्रकंचि, सं. खँगल: । ने. रुद्रघण्टी । the adam's apple.

रे, नि. धापु क्वातुकेत छेले दुगु खँग्व: । ने. जोड पुऱ्याउन वाक्यको अन्तमा आउने निपात । a particle used to emphasize.

रेदिवा, सं. (-ग:) लेदिवा । ने. रेडियो । a radio.

रेसम, सं. पा:काप: । ने. रेसम । silk. (फा. रेशम)

रेंचु, सं. (-पु) हिंकिं हीकेगु ज्याम: । ने. रेञ्च । a wrench, spanner.

ल

ल, अ. ल्हा व ज्याजि क:घाना त:गु खँग्व: । ने. हात, काम आदि अर्थ समेटेको शब्द । pertaining to hand, action etc.

-कु, सं. म्हुकु । ने. मुठी हात । a cubit, fist hand to elbow.

-कुता:, सं. (तार्ल-,-गु) कुता:चा । ने. हाते अरथी । a stretcher.

लउका, सं. (-ग:) । ने. लौका । a bottle gourd.

लकमि, सं. सम्पन्न । ने. पुगिसरी आएको । a well to-do person. (हे. जकमि)

लखु, सं. (-गु) सुज्या यायत न्ह्याइगु अंगू । ने. लक्खु । a thimble.

लगा:पा:, सं. (पात-) । ने. लगापात । a plot of land surrounding one's house.

लजगा:, सं. (गाल-,-गु) । ने. रोजगार । an occupation, profession. (फा. रोजगार)

लत्था, सं. (-ग:) १. । ने. लट्ठा । a lamp post. २. देग:या वा छेँया थां । ने. खम्बा, लट्ठा । a column, post.

लप्सि, सं. आमालि । ने. लप्सी । Himalayan fruit.

लमि, सं. । ने. लमी, मध्यस्थ । a negotiator, go-between, mediator. (हे. भाय्-; लाय्-)

लम्फा, सं. (-प्वा:) कुं मवइगु मतचिकनं च्याइगु मत । ने. लम्फा । lamp, hurricane lamp.

लय्, सं. (लस-,-गु) । ने. लय । a tune, melody.

लय्ता, (-गु) लसता । ने. प्रफुल्लता । joy, happiness.

-च्व:, सं. य:यसें गुहालि याना जुइपिं । ने. स्वयंसेवक । a volunteer.

लवं, सं. (वन-,-फ्व:) । ने. ल्वाङ । a clove. (सं लवङ्ग)

-स्वां, सं. (स्वान-,-फ्व:) लवं लसिव:गु स्वां । ने. ल्वाङेफूल । a buddleia. (सं. सुमन)

लस्कर, (-गु) । ने. लस्कर । a crowd. (हे. लावा-) (फा. लश्कर)

लस्सा, सं. ·या । ने. लस्सा । viscosity. (प्रा. लसिआ)

लहंगा, सं. ल (ल्हा:) हंगु गा । ने. लहँगा । a female casual dress, loose outer garment. (हे. ल[1])

लहात, सं. = ल्हा: ।

लहू, सं. (हुलि-,-गु) ल: हूचाइगु । ने. भुँवरी, जलावर्त । a whirlpool. (मै. लहुरि)

लंगुर, सं. घरिया सनीगु कुचा । ने. लङ्गुर । a pendulum.

ल:, सं. (लख-,-प्ति) । ने. पानी । water. (हे. त:-; नी-)

-कई, सं. (इच-,-ग:) । ने. छ्ने खटिरा, पानी बगने दाद । weeping eczema.

-ख:, सं. (खत-,-ग:) लखय् न्ह्याइगु ख: । पानीजहाज । a ship.

-फय्, सं. (फस-) लकस । ने. मौसम, वातावरण । weather, atmosphere (lit water and air).

-ल्वय्, सं. (ल्वच-,-गू) जलग्रह । ने. जलोदर । dropsy. (सं. रोग)

-हू:, सं. = ल:हू ।

ल:रि, सं. (-ग:) । ने. लहरी । a lorry.

लाखय्, सं. (खस-) । ने. लाखे । a giant, monster. (हे. ला३) (सं. राक्षस)

-प्याखं, सं. (खन-,-गू) । ने. लाखेनाच । a demon dance.

लाखामरि, सं. त:जिगु चाकुमरि । ने. लाखामरी । a special kind of sweetmeat.

लागा, सं. (-गू) इलाका । ने. हाता, । the grounds forming part of house.

लाता, सं. म्हुतुख्वांय् । ने. लाटो । a dumb person.

लाति, सं. । ने. लाटी । a dumb woman.

लापास्वां, सं. (स्वान-,-फ्व:) लापाचास्वां । ने. पुतली फूल । sweet-pea of the genus lathyrus.

लाफ्रे, सं. मतलब मदुम्ह मनू । ने. लाफ्र । an interloper.

लाल्तिन, (-ग:) । ने. लालटिन । a lantern.

लाल्पाते, सं. ह्याउँ त:स्वां । ने. लालुपाते फूल । a poinsetting of the genus evphorbia pulcherrima.

लाल्पुर्जा, सं. (-गू) बुँयूयात बीगु दसि पउ । ने. लालपुर्जा । a title-deed.

लाहा, सं. (-कू) फ्रउ । ने. लाहा । sealing wax. (सं. लाक्षा)

लाहुरे, सं. । ने. लाहुरे । a Nepali national serving with a foreign army.

-स्वां, सं. (स्वान-) । ने. लाहुरे फूल । a dahlia.

ला:, सं. (लाख-) । ने. र्‍याल । saliva.

-फ:, सं. (फल-,-गू) ला:फ:चा । ने. राले । a bib.

लिक:, सं. (कल-) घूघा:, कसि । ने. धुलो, कसर । dregs, sediment.

-मरि, सं. लिकलं दय्कात:गु मरि । ने. कसार । a ball of sweetmeat.

लिज:, सं. गनं हाना: लिहां व:गु ज: । ने. प्रतिछाया । reflextion. (हे. ज:२; लि२)

लियांलिउ, वि. दकले लिउयाम्ह । ने. पुछारको । the last third.

लुचि, सं. (ग:) चिचाकसि । ने. लिची । a lychee, litchi.

लुतान, लाकालुकु । ने. लुटान । collective or common loot.

लुता:, सं. (ताल-) लाका काइम्ह । ने. लुटाहा, लुटेरो । a plunderer, robber. (सं. लुण्ठ)

लुमार, सं. (-कू) ख्वा:हुसा । ने. रुमाल । a handkerchief. (फा. रूमाल)

लुसुलुसु, क्रि.वि. याउँक, छगू लिपा मेगु । ने. लुसुलुसु, एकपछि अर्को (पस्नु) । one after another (to enter).

लेर, सं. रेल । ने. रेल, रेलगाडी । train, railway line.

ल्वगि, सं. ल्वय्दुम्ह । ने. रोगी । a sick person. (सं.. रुग्ण)

ल्वगिख:, सं. (खत-,-गू) । ने. रुग्णवाहक, आतुरयान । an ambulance.

ल्वला, सं. (-ग:) फ्रउया पलचा । ने. लोला । a resin bulb filled with colour.

ल्वहंहिति, सं. (-धा:) । ने. ढुंगेधारा । a stone water-spout.

ल्वाकास्वये, क्रि. (त) । ने. दाँजेर हेर्नु । to verify. (हे. ल्वाके, स्वये१)

ल्वाके, क्रि. । ने मिडाउनु । to verify.

ल्वापुछँ, सं. । ने. झगडाको बीउ । a bone of contention, controversial point. (हे. ल्वापु, छँ)

ल्वाप्पा, सं. म्वाय्चुइकेगु । ने. लोप्पा । a slap on one's face.

ल्वास्या, सं. वास्या । ने. लोसे आइमाई । a slothful woman.

ल्हा:, सं. (ल+हात) (ल्हात-,-पा) । ने. हात । the hand. (सं. हस्त) (हे. ल१)

-प्व:, सं. ल्हा:या च:नेया व्वति । ने. हर्युङ्गो । the back of the hand.

ल्ह्वक, सं. ल्ह्वय्मा:गु ल्वय् । ने. उल्टी, बान्ता । vomit.

-फाक, सं. छेरपाति । ने. हैजा, झाडाबान्ता । cholera.

व

वकील, सं. कुतिलजु । ने. वकिल । an advocate, barrister.

वासि, सं. गिजा । ने. दन्तमूल । the gum. (हे. वा१)

वाफय्, सं. (फल-,-यू) । ने. आँधीबेरी । a rain-storm (lit rain and wind).

वालफ्वाल, सं. २. छेँखा दा:जुइम्ह मिसा । ने. बाइफाले । a wantom woman (lit a garbage corner).

वासं, सं. (सन-,-कू) १. सफू प्व:चीगु काप: । ने. बासा । a piece of cloth used for packing a loose leafed book, a napkin.

वासा, सं. १. धुसाचा । ने. हलोमा जोतिने गोरु । plough bull. २. सा वाइगु भ: । ने. हलो । a plough.

वास्ता, सं. चिउता: । ने. वास्ता । care, concern.

वाउँचा, सं. वाउँगु तरकारि । ने. सागपात । green vegetables.

वा:, सं. (वाल-) न्हय्नुया ई । ने. साता, हप्ता । a week.

-पउ, सं. (पति-,-गू) । ने. साप्ताहिक पत्रिका । weekly magazine.

स

सकल, सं. मापिं । ने. सक्कल । an original document, model etc.

सकलि, वि. धात्थेंयागु । ने. सक्ली । true, genuine.

सपेता, सं. (-पा) तुयुगु चा । ने. सपेता । a cake of chalk for white washing.

सफूकुथि, सं. (-गू) सफू मुनात:गु थाय् । ने. पुस्तकालय । a library.

सबद, सं. स: । ने. शब्द । a sound, voice.

सभुजं, सं. (जन-) थ:ला:पिं पा:लाक नइगु भ्वे । ने. सहभोजन । a wedding feast with the participation of close relatives only at which the newly weds eat the same plate.

समय्, सं. २. झिनिदँय् न्याय्कीगु समय । ने. सम्यक महोत्सव । the Samek festivity. (हे. मय्/स)

सम्धि, सं. थ:ला: । ने. सम्धी । the in-laws, affinal relatives.

सरा:, सं. (राल-) सुवा:या अ:ख: । ने. सराप । curse, anathema. (सं. श्राप)

सर्कस, सं केय्तुकासा । ने. सर्कस । an acrobatic performance.

सर्गः, सं. (गत-,-गू) । ने. आकाश । the sky, paradise. (सं. स्वर्ग)

सर्प, सं. ताहा, बि । ने. सर्प । a snake, serpent.

सर्वय्, सं. (वस-) धन सम्पति । ने. सर्वस्व । one's property (as a whole).

सर्र, क्रि.वि. १. सिर्र । ने. सर्र (बतास लाग्नु) । with a rustle (to breeze).

सलगं, सं. (गम-,-गः) प्यात्याचा । ने. सलगम । a turnip.

सलाइ, सं. (-पु) । ने. सलाइको काँटी । a match-stick. (हे. दे-)

सलामि, सं. देछा । ने. सलामी, नजराना । a present awarded as a mark of respect. (अ. सलाम/सलामी)

सलिफा, सं. (-गः) माकःफ्वंसि । ने. सलिफा । a castard apple. (सं. श्रीफल)

सवार, सं. सलगः । ने. घोडचढी, सवार । a rider, horseman. (फा. सवार)

सवारि, सं. । ने. सवारी । traffic. (फा. सवारी)

सवाः, सं. (वाल-) में काइगु चाकु पाउँ सवाः । ने. स्वाद । taste. (हे. चाकु-; न्हे-; पाउँ-; फाकु-; चि-; लि-)

ससुमां, सं. (माम-) ससुमाजु । ने. सरस्वती । the goddess of learning.

सहि, सं. सइ । ने. सही । stamp, signature, finger-print.

-छाप, सं. बुरापतिंया छाप । ने. बुढीऔंलाको छाप । finger-print.

सँय्कुसा, सं. (-पाः) सिनाज्या कुसा । ने. असारे छाता । rain-shield.

संकिपा, सं. सनीगु किपा । ने. चलचित्र । a cinema, movie.

संका, सं. । ने. शंका । doubt, suspicion. (सं. शङ्क)

सःचिं, सं. (चिन-,-गू) सःया चिं । ने. स्वरलिपि । musical notation, notes.

सःपउ, सं. बुखँ नेंकीगु पउ । ने. पत्रपत्रिका । a newspaper.

सायाः, सं. (पात-,-गू) । ने. गाइजात्रा । the cow-festival. (हे. सा१)

साइत, सं. (-गू) । ने. साइत । an auspicious moment.

साउति, सं. छ्यापाता । ने. साहुती । consultation.

साखः, सं. (खल-,-पाँय्) । ने. सक्खर । raw sugar.

सातु, सं. चेसना । ने. सातो । presence of mind. (सं. सत्त्व)

साबेल, सं. (-गू) नाला । ने. साबेल । a shovel.

साम्वं, सं. (म्वन-,-गः) साबुँ । ने. साबुन । a soap. (अ. साबून)

सामा, सं. लँ खर्च । ने. सामल । travel expenses.

साय्, सं. चिकं केलीगु साः । ने. साल । an oil-press.

-मि, सं. तूस्याः । ने. सालमि, मानन्धर । oil-presser by caste.

सारंगि, सं. (-गः) । ने. सारङ्गी । a fiddle.

सारि, सं. (-त्वाः) पर्सि । ने. सारी । a sari.

सार्कि, सं. लाकां सुइपिं । ने. सार्की । a cobbler, shoe-maker (cast).

सालिक, सं. (-गू) ध्वाता । ने. प्रतिमा, सालिक । statue, effigy.

सासः, सं. (सल-) । ने. सास । breath, respiration. (सं. स्वास)

-ह्वः, सं. (ह्वत-) २. कण्ठनली । the larynx.

सास्ति, सं. कसा । ने. सास्ती । torture. (सं. शास्ति)

साहस, सं. (-गू) हुति । ने. साहस । courage.

साहु, सं. । ने. साहू । merchant.

साः, सं. (साल-) । ने. साल, सालनाल । the umbilical cord.

सिखः, सं. (खल-,-पु) लुँमाः, वहमाः । ने. सिक्री । a chain. (सं. शृङ्खला)

सिखापतिं, सं. । ने. कान्छीऔंला । the little finger. (सं. शिखा)

सिच्व, सं. । ने. शिवपुरी डाँडा । shivapuri peak. (हे. च्व३)

सित्या, सं. बफांखउ । ने. सिठुवा । ashes of smoked tobacco.

सिपाइँ, सं. भुजुं, माहा । ने. सिपाही । a soldier.

सिपूच्व, सं. = सिच्व ।

सिमि, सं. (-गः,-घे) । ने. सिमी । french beans.

सियुचा, सं. (-पाँय्) हेंग्लेंचिंगु चा । ने. रातो माटो । brown clay (for coating the floor etc).

सिरपाः, सं. (पाल-) देछा । ने. शिरपाउ । a reward, prize.

सिलः, सं. १. (लख-,-पु) फांगा । ने. सिरक । a quilt. २. (लक-,-गू) चिलं । ने. सिलोक । verse. (सं. श्लोक)

सिला, सं. । ने. माघ । the February-march, the silla. (हे. सिर२)

-चरयु, सं. (रस-,-खुन्हु) । ने. शिवरात्री । the 14th day of the dark forthnight of silla.

सिंकें, सं. (-पु) पलिं । ने. सिन्की । pickled radish.

सिंग, सं. ख्वाय्धुं । ने. सिंह । a lion.

सिंचि, सं. (-कू,-धी) । ने. सिंधेनून । rock salt. (हे. चि१)

सिंच्व, सं. । ने. सिउँदो । the parting of hair. (सं. सीमन्त)

सिंपु, सं. (-गः) । ने. सिम्पू, एकजातको सिमी । a horse bean.

सुति, सं. (-प्ति) । ने. शीत । dew, tiny drops of moisture.

सुतुक्क, क्रि.वि. । ने. सुटुक्क । surreptitiously. (हे. सु४)

सुकुन्दा, सं. (-गः) । सुकुन्डा । an oil lamp with a separate compartment for holding extra oil. (हे. कुन्दा)

सुकू, सं. (कुलि-,-पा) । ने. सुकुल । a straw mat. (हे. क्वँय्-; चाकलाः-; पाचा-; भ्वय्-)

सुख, सं. लय्ता । ने. सुख । pleasure.

सुगा, सं. बाउँभत्तु । ने. सुगा । parrot.

सुचं, सं. (चल-,-गू) । ने. सूचना । a notice.

-ग्वरः, सं. (रल-,-पाः) । ने. सूचनापाटी । a notice board.

सुधि, सं. । ने. सुद्धी । sense, consciousness.

सुर, सं. (-गू) । ने. १. सुर । mood. २. धुन, सुर । whim.

सुरय्जुये, क्रि. (ल) । ने. सुरिनु । to take courage, be ready.

सुरय्याये, क्रि (त) ग्वाके । ने. सुरघाउनु । to instigate, provoke.

सुराहि, सं. । ने. सुराही । a jug.

सुरु, सं. छुना । ने. सुरु । the beginning.

सुरुसुरु, क्रि.वि. मदिसे । ने. सुरुसुरु । continuously, insuccession.

सुरुंग, सं. (-गू) दुसूलें । ने. सुरुङ्ग । tunnel. (सं. सुरङ्ग)

सुर्कि, सं. अप्पाचुं । ने. सुर्की । brick powder.

सुर्ज, सं. सुर्दः । ने. सूर्य । the sun.

सुर्ता, सं. (-गू) चिउता । ने. सुर्ता । anxiety, grief.

सुर्ति, सं. । ने. सुर्ती । tobacco.

सुर्मा, सं. (-प्ति) छ्ताजि अजः । ने. सुरमा । callyrium.

सुर्वा, सं. क्वाति । ने. सुरुवा । soup, broth. (फा. शोर्व)

सुर्वाः, सं. (वाल-,-गः) । ने. सुरुवाल । trousers. (फा. शरवाल)

सुलः, सं. (लत-) । ने. सुलह । a solution. (फा. सुलह)

सुलि, सं. सुलु । ने. सुसेली । a whistling sound.

सुल्फा, सं. (-गः) गजिचिलंचा । ने. सुल्फा । a clay pipe to smoke hemp. (फा. सुल्फ)

सेकेन, सं. चिपुगु सुइ । ने. सेकेन (घडीको) । the second hand (of a timepiece).

सेय्खंज्वर, सं. । ने. रुघाको जरो । influenza (lit cold-fever).

स्यापालि, सं. (-पा) । ने. स्यापाली रोटी । meat pizza.

ह

हकाहक, क्रि.वि. तप्येंक, मग्यासे । ने. हकाहक । directly, boldly.

हचुवा, सं. । ने. हचुवा (अंदाजी मोल) । approximation of wholesale price.

हज्, क्रि.वि. । ने. मुखिञ्जेल । in front of.

हतक, सं. मध्या: याय्‌गु । ने. हटक । outcast expultion from the society.

हथाय्, सं. (थास-) हथाय् पथाय्। ने. हतार। hurry. (प्रा. हथ्थार)

हबिगत, सं. हवाल । ने. हबिगत । pitiable condition.

हल:, सं. (लत-,-ग:) । ने. हर्रो, हलेदो। a yellow myrobalan. (हे. बि-) (सं. हरिद्रा, हरितकी)

हल्करा, सं. जूजं, पउ इनीम्ह । ने. हलकारो, हुलाकी । a postman, peon. (फा. हरकार)

हल्फा, सं. (-गू) । ने. १. हल्फा, झल्लर बुट्टे मुठल । ceaves facita with frill pattern. २. झल्लरे चदुवा । frilly canopy.

हल्ला, सं. (-गू) बय्‌बय् । ने. हल्ला । rumour.

हसुबलि = हसुबली । extrainome.

हसुले, क्रि. सवा: मकासे नुने । ने. हसुर्नु । to overeat, gormandize.

ह:स्ते, सं. ज्यातुगु छुं सालेत थाइगु सँग्व: । ने. होस्टे, सामूहिक बलको आव्हान गर्ने शब्द । heave ho. (हे. हाँइस्ते)

हाकुगुँ, सं. गुँया ग्व: । ने. पर्वतमाला । a range of mountains.

हाकुजाकि, सं. (-ग:) । ने. हकुवा (चामल) । brown rice (of fermented paddy).

हाछिं, अनु. । ने. हाछिउँ । sneezing.

हारग्वार, सं. मंका गुहालि । ने. हारगुहार । collective effort, help.

हार्बिन, सं. (-ग:) । हार्मोनियम बाजा । a harmonium. (हे. एक:रा-; त्य:रा-; इ:रा-)

हावा, सं. फय् । ने. हावा । wind. (अ. हवा)

हाँइस्ते, सं. ह:स्तेया लिसलय् बइगु स: । ने. होस्टेको जवाफमा आउने शब्द । heave ho. (हे. ह:स्ते)

हाँकय्‌याये, क्रि. (त) १. ने. हाँक्नु । to drive. २. हाप्याबिये । ने. हाँक दिनु । to challenge.

हिरा, सं. (-ग:) हेरा । ने. हीरा । a diamond. (सं. हीरक)

-करसि, सं. । ने. हीराकसी । ammonium sulphate.

हिं, सं. (हिन-,-कू) । ने. हिङ । asafoetida.

हुकुम, सं. (-गू) । ने. हुकुम । an order. (अ. हुक्म)

हुखा, सं. (-ग:) । ने. हुक्का । hookah, a hubble-bubble.

हुति२, सं. (-गु) । हुती । courage. (सं. हुति)

हुर्र, क्रि.वि. । ने. १. हुरुरु (दन्कनु) । with a great rush (to flare up). २. हुरुरु (दौडनु, लखेट्नु) । with a rapid race (to run off).

हुलिया, सं. । ने. हुलिया । identity, description. (अ. हुलिय)

हुल्या:, सं. । ने. हुल्याहा । a mobster.

हुसु, सं. बँबसु । ने. हुस्सु । mist.

हूप, सं. (-गू) । ने. १. हूप । a safty pin. २. हूप (चस्कने रोग) । gastic pain.

हेका, सं. हिक्का । ने. हेका । remembrance.

ह्याकुला, सं. झ्वाप्यं । ने. ह्याकुलो । rump, breast.

ह्वल्फास्त, सं. (-गू) कलंपु । ने. होल्डफाष्ट । holdfast, an iron-dog.

ह्व:स, सं. चेसना । ने. होस । sense, sensibility. (फा. होश)

ह्वालांफ्वालां, वि. तसकं ह्वालु । ने. ह्वालाङ । very loose.

ह्वास्स, क्रि.वि. न्हासय् थेंक । ने. ह्वास्स । (of a fragrant odour to waft) in the breeze, approaching to nose.

ह्वांजु, सं. ह्वालांफ्वालांगु पाइजामा । ने. ह्वालाङ्गे पाइजामा । pair of pyjama (loose).

ह्वांतां, सं. (तान-) ने. ह्वाङ परेको भ्वाङ् । a big hole, hollow.

ह्वांह्वां, क्रि.वि. । ने. ह्वारह्वारती, अटेसमटेस गरेर (धुवाँ निस्कनु) । with a rapid spout (to smoke, vapour).

नेपाल राजकीय प्रज्ञा-प्रतिष्ठान